

**Theodori Bezae Vezelii, volumen [alterum-tertium]
Tractationum theologicarum, in quibus pleraque Christianae
religionis dogmata adversus haereses nostris temporibus
renovatas solidè ex Verbo Dei defenduntur**

<https://hdl.handle.net/1874/406721>

THEODORI

BEZAE VEZE-

LII, VOLUMEN

ALTERVM

Tractationum Theologicarum,

IN QUIBUS PLERAQUE
*Christiana Religionis dogmata aduersus haereses nostris temporibus
renouatas solidè ex Verbo Dei defenduntur.*

Additi sunt Indices: Prior locorum vtriusque Testamenti, quos ipse Auctor explicat, aut appositè ad ea quæ tractat accommodat: Posterior verò rerum & sententiarum.

GENEVAE,

EXCUDEBAT EUSTATHIUS VIGNON.

M. D. LXXIII.

LIBRORVM TH. BEZÆ HOC VO-
lumine contentorum ordo & catalogus.

I.	DE Polygamia.	1
II.	DE Repudiis & Diuortiis.	64
III.	DE Pace Christianarum Ecclesiarum constituenda, consilium: ad sacram Cæsaream maiestatem & Romani imperij Status Augustæ congregatos.	138
IIII.	DEFENSIO Sacramentalis coniunctionis corporis & sanguinis Christi cū sacris symbolis, aduersus Matthæi Flacij Illyrici falsissimas demonstrationes, & eiusdem Apologiam.	152
V.	APOLOGIA ad libellum Sorbonici Theologastri F. Claudij de Xainctes, cui titulum fecit, Examen Calvinianæ & Bezanæ doctrinæ de Cœna Domini ex scriptis authorum eiusdem collectum.	257
VI.	RESPONSIO ad Fr. Balduini Ecebolij apostatæ conuicia.	287
VII.	AD F. Claudij de Xainctes responsionem altera Apologia.	334
VIII.	AD D. Nicolai Selnecceri & Theologorum Ienenfium calumnias, breuis & necessaria responsio.	407
IX.	MODESTA & Christiana defensio, ad D. Nicolai Selnecceri maledicam & virulentam responsionem.	423
X.	AD Nicolai Selnecceri <i>νοηκυσ μοις</i> Apologia tertia.	453

QVIBVS ADIVNCTA EST

DE cōmunicatione & viuifica virtute carnis Christi, perpetua Cyrilli sententia, ex eiusdem & aliorum Patrum scriptis explicata, auctore Christiano Hefsiandro.

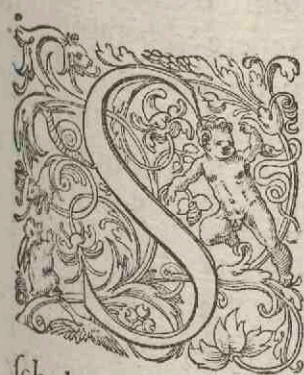
ITEM,

DIALLECTICON viri boni & literati, de veritate, natura atque substantia corporis & sanguinis Christi in Eucharistia.

3

ILLUSTRI VIRO, ET AM-
plitudine ac dignitate prestanti Domino, D. VV altero
Mildmayo, equiti aurato, Serenissima Regia in Anglia
Maieſtatis ab intimis conſilijs, & ararij Regij
praefecto, Gratiam & pacem à Deo
patre nostro & Domino
Ieſu Chriſto.

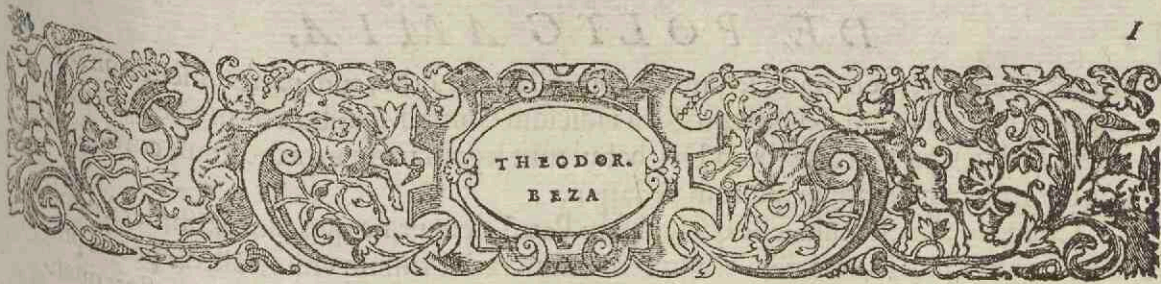

INGVLARIS tua humanitas, Generoſiſſime
Domine, quæ me audaculum fecerat, nunc etiam penè
impudentem reddit, qui te ruruſum auſim interpellare.
Nouum enim à te in miſeros noſtros exules collatum
beneficium, mihi dignum viſum eſt noua grati animi
teſtificatione. Redeo igitur ad te cum altero mearum
Theologicarum lucubrationum volumine, cuius edi-
tionem ante biennium inchoatam, varijs poſtea huius
ſcholæ miſerijs, ac præſertim Ioânis Criſpini optimi viri & typographi noſtri
morte interruptam, Euſtathius ipſius gener tandem abſoluit.

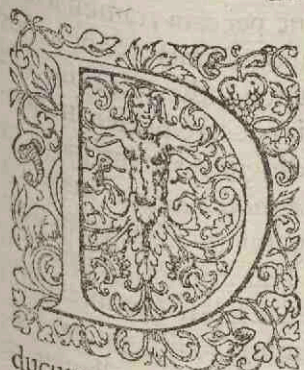
Continetur autē illo duplex de Coniugijs diſputatio ex meis in priorem
ad Corinthios epiſtolam prælectionibus excerpta, edita iam pridem, & à me
nunc ruruſum emendata, quam ſpero iis profuturam qui cauſas matrimonia-
les ex iure Canonico decidendas arbitrantur, idque, vt arbitror, immerito,
quum tam multa in eo non tātū imperitè, verū etiam iniquè ſtatuantur.
Obortæ ſunt & aliæ iam pridem hæreſes (quidni enim ſic eas appellen?) ad-
uerſus ſanctam iſtam viri & mulieris coniunctionem, cui præcipuè inſidiari
Satanā certum eſt, vt quæ ſit humani generis origo ex quo Eccleſia Deo pro-
pagatur, Satanæ caput contritura. Itaque ſecundū Dei cultum, nihil eſt in
quo tanti interſit hominum, quid fas ſit aut nefas ex verbo Dei cognoscere.
Neque verò ipſe mihi in hoc argumento ſatiſſeci, ſed doctiorum Theologo-
rum ſtudia mihi ſatis fuit commouiſſe. Scripſit iſtic aliquando hac ipſa de re
non pauca magnus ille vir D. Bucerus, quē tamen exiſtimo paucos ſibi in ar-
gumento de diuortijs cōſentientes habuiſſe. An ego verò temere ab ipſo hac
in re diſſentiam, cupio ex Dei verbo diiudicari: & illum arbitror librum ſuum
de regno Chriſti editurum nunquam fuiſſe, qualis eſt poſtea ipſo mortuo in
lucē emiſſus, quod aliquando ex ore ipſius D. Caluini audire memini, quan-
uis hīc quoque Gallicè ſit conuerſus. Nihil enim prohibet de iſtis quæri, &
diuerſas eorum ſententias audiri quos apparet veritatis inueſtigandæ ſtudio
duci, modò publica auctoritate receptis pertinaciter non obſiſtatur. Et qui ex
¶ ij.

EPISTOLA.

istis occasionem arripiunt nos calumniandi, quasi in religione non cōsentia-
 mus, partim non agnoscunt quæ sit humanorum iudiciorum imbecillitas,
 quum sint tamen ipsi sæpe nullo iudicio præditi, partim verò malitiam suam
 manifestè produnt. Ego quid mihi de istiusmodi multis videatur, quasi vnus
 quispiam exposui nec cuiquā præiudiciū factum volui. Reliqua huius vo-
 luminis sunt eiusmodi vt de iis verè dixerim quod Cato ille non tam sapien-
 ter quàm prophanè, vel per iocum de coniugiis dixit, Vtinam hac molestia
 carere possemus. Continent enim apologias aduersus insignes Ecclesiarum
 turbatores, planè necessarias nisi veritatem vtrò proderè malimus. De Bal-
 duino, in quem ista iam olim edidi, dicere nihil attinet, quem si Dominus, vt
 spes erat aliqua paulò ante Gallicam istam cruentissimam tragœdiam, ad se
 reuocarit, libenter quicquid istud est sepeliam: sin minùs, erunt etiam alia e-
 iusdem generis quæ iam pridem apud me premo, in lucem edēda, ne me id-
 circo siluisse arbitretur quòd verum & certum pro veritate responsum nobis
 desit. Illyricum illum totius Germaniæ perniciē, vel nominare me sanè pu-
 duisset, nisi perficiendum fuisset quod semel Crispinus edere cœperat, quum
 vir ille nihil præter audacissimā inscitiam, & verè Satanicum spiritum ad op-
 pugnandam veritatem afferat, quæ sua sponte cōciderent, nisi istæ flammulæ
 in materiem igni corripiendo nimis idoneam (vt nunc sunt hominum inge-
 nia) inciderent. Santesi monachus, etsi pleraque ab illis nostris Synusialtis
 mutuatur, tamen (vt ingenuè dicam) illis ingeniosior, colores aliquos falsis
 sublinat, vt quandam interdum veritatis speciem induant. Itaque accuratius
 etiam illi respondendum credidi, non quòd istos canes ex hoc vno quòd no-
 bis allatrent victum quærentes sic compesci posse arbitrer, sed vt ne quis in-
 firmior istis latratibus à Domini domo abigatur: aut iam abactus eòdem re-
 dire territus reformidet. Tertiam denique ad Selneccerum Saxonem, & vt
 spero, vltimam apologiam adiciere me vtinam non coegisset summa homi-
 nis istius intēperies, de quibus omnibus & iam nunc bonos omnes optosta-
 tuere, & posteritatem spero ita iudicaturā, vt nostrum qualecūque in tuenda
 pro viribus veritate studiū nō improbetur. Bene vale, vir & genere & omni
 virtutum genere præstantissime. D. Iesus Serenissimam tot regnorum regi-
 nam multis tui similibus Dorotheis & Gorgoniis donet, florentissimum An-
 glia regnum tot miserorum perfugium potenter custodiat, tibi denique tuis-
 que omnibus cumulatissimè benedicat. Geneuæ, X. Cal. Martij anno tem-
 poris vltimi CIO. IO. LXXIII.

DE POLYGAMIA ET DIVORTIIS.

V A S quæstiones explicare nunc constitui, quarum una de Polygamia, altera de Divortiis agam: ita tamen ut multas præterea controuersias, in causis matrimonialibus, quas vocant, occurrentes, decidam, quantum quidem meæ, id est, Theologicæ professionis ratio patietur. Primum igitur de Polygamia quærat.

De Polygamia.

Polygamiam voco coniugii multiplicationem, cuius duæ sunt species. Aut enim uno eodémque tempore plures uxores ducuntur, aut soluto matrimonio alia uxor ducitur: de quibus speciebus sigillatim dicam.

Priorem ergo Polygamie speciem nego unquam in foro conscientiæ, ut loquuntur, licuisse vel licere. Contrarium nemo unquam callidius vel impudentius defendit quam impurus ille apostata Bernardinus Ochinus, quibusdam dialogis à bono illo viro Sebastiano Castellione Latine conuersis, quibus primum respondebo: deinde, refutatis eorum argumentis, veram sententiam confirmabo.

Hæc sunt igitur ipsorum pro polygamie prioris defensione argumenta.

Primum proferunt exempla multorum sanctorum Patrum, qui quum plures uxores habuerint, nunquam tamen leguntur hoc nomine reprehensi. Respondeo nec multitudine peccantium excusari posse peccatum coram Deo, nec ullo temporis spatio posse contra Dei verbum præscribi. Talem autem ab initio fuisse Dei institutionem, ut unus duntaxat cum una legitime conuiesceret, suo loco ostendemus. Deinde, si unquam licuit polygamia, licuit certè mundi initio, quum tunc necesse etiam fuerit (quod alioquin naturæ honestati magis repugnat quam polygamia) sororem à fratre duci: nec tamen ante Lamechum quenquam legimus plures simul uxores duxisse, ex quo satis intelligitur polygamiam sicut & reliquas corruptelas paulatim obtinuisse.

Excipit Ochinus etiam si non legamus quenquam ante Lamechum fuisse *πολύγαμον*, tamen, quum Moses singularia illa omnia non recensuerit, non consequi polygamiam à Lamecho cœpisse. Nam etiam, inquit, simili ratione efficeretur Cainum suscepisse unicum tantum filium: & eius quoque posteros, quorum singulares duntaxat proles Moses recenset, quum tamen Cainum dicat ciuitatem condidisse. Respondeo quod Moses unicum tantum Caini filium recenset, quanuis plures sustulerit, causam esse manifestam: quoniam videlicet, non est ei propositum damnatæ illius familiæ singulas genealogias texere, sed tantum recensere continuam Patrum seriem ad diluuium, quos electæ uni familiæ Seth opponit. Doceat autem nos Ochinus si ante Lamechum usitata fuit polygamia, quorsum Moses hoc expresse notarit in Lamecho.

Obiicit rursus Ochinus illam Lamechi polygamiam Deo non displicuisse, quum ex illa nasci voluerit ingeniosissimos filios, & vtilium artium inuentores. Respondeo absurdissimam esse hanc consequutionem. Dona enim illa, quæ filiis Lamechi Deus tribuit, sunt ex eorum genere, quæ pro singulari sua bonitate ipsis etiam impiis liberaliter communicat. Deinde ut demus Deo gratos fuisse liberos ex illa polygamia susceptos, non tamen consequetur polygamiam Deo placuisse, nisi fortè placet simili argumento colligere placuisse Deo scortationem Gileadi, quod ex meretrice sustulerit Iephthâ, cuius fides ac aliæ multæ virtutes insignes celebrantur.

Cæterum etiam si Patres non legamus de polygamia fuisse reprehensos, illos tamen idcirco rectè fecisse non consequitur. Nam ne Iacobi quidem incestum, ut qui duas simul

Polygamia
quid, & quor
cuius species.

Argumenta
Ochini pro
polygamie
specie prio
re, una cum
refutatio
nibus.
Primum.
Respon. 1.
2
Gen. 5. 19.

Obiectio 1.
Gen. 4. 17.
18.
Responso.

Obiectio 2.
Respon. 2.

Iud. 11.

sorores duxerit, reprehensum legimus: neque filiarum Lothi, cum patre concubitus: neque iniquissimum illud Dauidis pro Siba iudicium contra Miphiboseth, neque alia etiam multa. Habuerunt Patres verbum Dei, habuerunt legem naturæ quantumvis corruptæ, à qua oportuit conscientiam ipsorum redargui.

Concedo tamen multa esse quæ culpam Patrū eleuent, ne quis illos existimet à nobis

- 1 inter impuros illos scortatores vel adulteros numerari. Primum enim, tollēdæ potius pro-
 Patrum po-
 lygamia
 quatenus
 tolerabilis. lis, quàm turpis libidinis explendæ gratia, polygamos fuisse plerosque satis constat: quan-
 uis homines etiam nonnullos hac in re fuisse minimè sit diffidendum, ut ex ipsius Iacobi
 Rachelem præ Lia diligentis, & Dauidis non vna historia liquet, Solomonem autem &
 2 plerosque ipsius successores non est quòd à magna incontinentia excusamus. Deinde
 quanuis exempla maiorum non efficiant quominus peccata sint peccata, tamen leuior
 est eorum culpa qui peccant eorum hominum exemplis, quos alioqui sanctos & honestos
 fuisse constat, quàm qui primi aliquid audent ambigente conscientia. Iudicandi enim sunt
 illi iudicij potius errore quàm aperta improbitate vel de industria peccare: præsertim quo-
 ties exemplorum multitudo effecit, ut peccatum quādam rei indifferentis veluti speciem
 3 induerit, sicut in polygamia factum est. Præterea non inuitus agnosco Deum in politica
 Israelis, atque adeò in illis populi sui primis auctoribus, ad polygamiam veluti conuiuere
 pro sua clementia voluisse, non modò ea ratione qua libellum Diuortij permisit (quem
 tamen nunquam simpliciter probauit) sed etiam ut præstandæ suæ fidei de innumerabili
 multitudine ex paucissimis oritura, quendam aditum hoc etiam modo sibi patefaceret.
 Etsi autem bene vsus est eo Patrum facto Dominus, non consequitur tamen nullum in ea
 re fuisse peccatum, in qua Patres à Dei verbo deflexerunt. Sic delegit sibi Solomonem Do-
 minus, nec tamen probauit Dauidis cum Solomonis matre coniugium, utpote quod di-
 2. Sam. 12. 10
 Obiectio 1. fertè reprehendat: cuiusmodi multa exempla proferre ex Sacris historiis possemus. Hic ve-
 rò si quis roget, quid igitur sentiam his Patribus factum esse quos in illa polygamia perse-
 uerasse, nec tamen pœnituisse legamus: respondeo, quòd perseverarint, & eius fortassis il-
 1. Responso. los non pœnituerit, idcirco factum quòd hoc suum peccatum non satis intelligerent, ob
 eas quas diximus causas. Nego tamen hoc illorum factum venia nō indiguisse. Etsi autem
 ad misericordiam requiritur pœnitentia, tamen non necesse est singulorum peccatorum
 expressè nos pœnitere. Quàm multa enim non rectè sunt, quæ tamen sceleratè non agi-
 mus, sed duntaxat non satis erudita cōscientia: & quàm multa sunt, quorum obliuiscimur
 Quum autem Patres illi sese in omnibus vitæ suæ partibus miserrimos esse peccatores e-
 2. Obiectio 2. tiam atque etiam agnouerint, non dubium est quin hæc illorum pœnitentia, & fides in
 venturum Christum, ipsos seruauerit. Denique etiam si Patres expressis verbis non fue-
 runt à Deo de polygamia reprehensi, dico tamen variis & acerbis pœnis satis aperte fuisse
 1. Gene. 16.
 1. Gene. 30.
 1. Sam. 1. 16. demonstratum quantoperè illam improbare. Hinc illa Saræ & Agaris contentio, quam
 non tantum eicctio matris, sed etiam Ismaelis exhereditatio consequuta est. Hinc Lia &
 Rachelis rixæ & æmulationes, itémque Annæ & Phenennæ: idque etiam ex Tragicis
 multis familiæ Dauidis sceleribus, & multorum Regum Iuda tristissimis exemplis liquet.
 2. Obiectio 2. Obicit tamen Ochinus dissidia etiam fuisse inter Esau & Iacobum, & frequētissimè,
 1. Responso. ri πολυγαμία neque affinitatem quæ matrimonio contrahitur. Ego verò minimè inficior
 quin hoc verum sit. Dico tamen huiusmodi lites, ex sola hominum improbitate, non au-
 1. Gen. 26. 35.
 1. & 27. 46. tem ex re ipsa, exoriri, ut in polygamia accidit. Neque enim Cain odit Abelem neq; Esau
 Iacobum aliam ob causam, quàm quòd ipsi peruersi & improbi essent, adeò ut suos etiam
 patres despicerent. Æmulatio autem inter illas mulieres ex eo ipso orta est, quòd vna al-
 teram corrualem pati non posset.
 1. Secundum. Alterum Ochini argumentum est, Quòd nulla expressa lege polygamia prohibea-
 1. Responso. tur. Ego verò respondeo non esse scriptas leges de rebus omnibus, quod ipsi etiam Iuris-
 consulti minimè dissimulant. Relinquunt enim multa Legislatores omnes quæ ex conse-
 quenti vel licere vel non licere facillè iudicatur, Id autem vel maximè apparet ex primi
 ante diluuium seculi & proximorum temporum historia. Neq; enim iis temporibus (quæ
 1. Gen. 9. 5.
 1. Gen. 28. 34. legibus ab ipsa natura, potius quam ab alio vllō Legislatore positae regebantur) scriptam
 aliam legem inuenimus quàm de homicidio: & tamen Iuda nurum suam Thamar
 (quam adulteram esse suspicabatur, quoniam videlicet postremum suum filium ei despon-
 2. derat) flammis adiudicat. Porro quæ ratio damnat adulterium cum muliere soluta, dam-
 nat adulterium cum muliere soluta, damnat multò magis polygamiam. Præterquam
 enim

enim quod Deus vagas libidines prohibet, peculiarem rationem esse oportet, cur grauius peccet, qui quum sit alterius maritus rem habet cum soluta, quam qui solutus cum soluta scortatur. Ratio autem hæc est, quoniam ille non in sese tantum, sed in suam etiam vxorem peccat, hic verò non item. Et rursus ille ideò in vxorem suam peccare dicitur, quoniam corpus suum quod vxori mancipauit, scorto iure tradere non potest. Sic autem argumtor à comparatis. Si peccat maritus, qui absque commercij diuturnioris spe aut voluntate cum soluta coit, multo magis peccat qui fidem vxori datā violans, alteri sese perpetua cōsuetudinis vitæ obligatione tradit, vt sit in polygamia. Itaq; naturæ lex adulteria & furti sui ipsius prohibens, polygamiam quoque euertit. Sed & ipsa ordinatio coniugij à Deo per scripta polygamiam prohibet à consequenti. Nam qui sunt caro vna, tunc vna esse desinunt, quum altera pars cum tertia quapiam carne vnum fit, quæ non est vtriusque illius communis. Vxorem autem suam superinductā priori, certum est fieri vnā carnem cum marito duntaxat, non autem cum priore vxore: ex quo efficitur istiusmodi maritum, dum fit vna caro cum superinducta, desinere vnā esse carnem cum priore, aut certè veluti in duas partes discerpi, vt neutra totum habeat, sed tantum dimidium. Quid igitur illis fieret, qui plures etiam vxores duabus haberent: quotam illi sui partem primæ vxori relinquerent?

Aliud Ochini argumentū huiusmodi est. Dicit Dominus Dauidi per Prophetā Nathanā, Dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in sinū tuum. Dauid ergo videtur auctore Domino plures habuisse vxores. Respōdeo nusquam legi Dauidem accepisse sibi vxores ex iis quæ Saulis fuerant. Quod enim diuinant Rabbini intelligi hoc loco Æglam & Rispā, quæ primū Saulis deinde Dauidis vxores fuerint, commentitium est. Nusquam enim dicitur Ægla Saulis vxor, & Rispa quidem narratur fuisse Saulis cōcubina, nusquam verò Dauidi nupsisse. Deinde si valeret Ochini argumentum, profectò non tantum Polygamiam, sed etiam incestus probaret: si quidem consanguinei vxoris, eodem gradu iunguntur viro, quo ipsi vxori. Itaque non magis licuit Dauidi ducere vxoris suæ Michol nouercas, quam suam ipsius nouercam. Ex hoc autem vtroque responso efficitur, quantis locutio illa IN SINUM TVVM propriè & vtitatè de coniugiis dicatur, illo tamen loco potestatem tantum & imperium declarare, sicut etiam interdum Latini scriptores hac loquendi formula vtuntur: ac si diceret Dominus, Tradidi tibi omnes domini tui facultates, ne exceptis quidem eius vxoribus, vt eas in manu & potestate haberes, ac si tuæ ipsius vxores essent.

Tertium.
2. Sam. 12. 8.

Respon. 1.

Quarto loco sic colligit Ochinus. Cauetur in Lege, vt si cui duæ fuerint vxores, vna quidem dilecta, altera exosa: & exosæ natus fuerit primogenitus, non possit pater filium dilectæ primogenitum antepone exosæ filio. Atqui fieri potest vt illa exosa quæ prior liberos sustulit, posterior tamen nupserit: ex quo efficitur vtriusque matrimonij liberos pariter legitimos esse, ac proinde posterius matrimonium non minus approbari quam prius. Respōdeo vt suprā, Deum tolerasse in populo suo polygamiam, (quanuis eam nunquam approbat tanquam legi suæ consentaneam) ideòque in parentum successionibus meritò habitos fuisse legitimos, etiam qui ex secundis aut tertijs aut alijs deinceps vxoribus nati essent. Sed quid hoc ad conscientie forum?

Quartum.
Deut. 21. 15.

Responso.

Quintum Ochini argumentum sic habet. Iubetur in lege frater excitare fratris sine sobole defuncti semen, nec additur exceptio, nisi iam antea vxorem habuerit, adeò vt hac lege polygamia etiam præcipi videatur. Respondeo exceptionem illam per se satis intelligi quia probabile non est voluisse Dominum vt quispiam suum ipsius semen, atque adeò vxorem suam negligens, alienum semen excitaret, sed voluisse tantum fratrem in demortui locum substitui. Id autem manifestè indicant verba legis SI SIMVL HABITABERINT FRATRES: quibus verbis eos excipi apparet qui vxorem, ac proinde familias seorsim distinctas habebant. Quid si præterea excipiam quod verum est, specialem atque extraordinariam esse hanc speciem? Nam alioqui non modò simpliciter prohibetur, sed etiam damnatur vt incestuosum eiusmodi coniugium. Itaque hæc Ochini cōclusio si firma fuerit ad incestum non minus quam ad polygamiam probandam valuerit.

Quintum.
Deut. 25. 5.

Responso.

Leuit. 18. 16.

Sextò sic argumentatur Ochinus. Vult Apostolus Episcopum esse vnus vxoris virum, ex quo liquet aliquos tum fuisse in ecclesia polygamos, quos tamen Apostolus nō arcet ab Ecclesia, sed duntaxat ab Episcopatu. Mihi verò dubium non est quin multo tempore polygami in Ecclesia fuerint, tum ex Iudæis, tum ex Gentibus, quanuis rara semper fuerint in Occidente polygamie istiusmodi exempla: sed qui iam tum essent polygami quum

Sextum.
1. Tim. 3.

Responso.

Christo nomen darent, quos tamen an Ecclesia non abiectis posterioribus vxoribus temerè admiserit, nolim sanè affirmare. Verùm vt eos fuisse toleratos demus, hætenus saltem vt inuitas vxores dimittere non cogerentur, noluit tamen Apostolus ex istorum numero deligi qui ministerio Verbi fungerentur, nimirum quòd infamis etiam in illis esset polygamia, ministros autem esse oporteat, quoad eius fieri potest, ἀνιπιλήπτες: nedum vt hinc efficiatur quod vult Ochinus. Nam quòd ad eos attinet qui quum Christianos se profiterentur, vna vxore contenti non erant, quid de iis censuerit vetus Ecclesia vel ex eo liquet quòd Clerici istiusmodi nuptiis interesse prohibeantur, quibus etiam non benedicebatur, sicut suo loco declarabimus.

Septimum. Repulsus autem à verbo Dei Ochinus ad istas rationes confugit. Si concederetur,

Responsio. inquit, polygamia, nò ita crebra essent diuortia. Id ego verò prorsus inficior. Diuidit enim polygamia mutuū coniugum amorem, quem singulares nuptiæ, inter honestos quidem coniuges, fouent.

Octauum. At enim, inquit rursus Ochinus, numerosior esset generis humani multiplicatio.

Responsio. Respondeo, quærendam esse prolem legitimis modis: nec mala esse nobis facienda, vt bona eueniant.

Nonum. Excipit ille, admissos tamen olim fuisse polygamos ad baptismum, quod fieri non debuit si scortatores vel adulteri habiti essent.

Responsio. Respondeo eiusmodi polygamos etsi nò probaretur eorum factum, minimè tamen inter scortatores vel adulteros fuisse numeratos. Plurimum enim interest inter scortatorem vel adulterum qui non nisi contra conscientiam peccat, & eum qui aliorum exemplum sequutus, plures alioqui honestas vxores prius duxerit quàm se in ea re peccare intelligeret. Demus autem Ecclesiam ad tempus tolerasse quod infectum reddi non potuit nisi pars vtraque vtrò consentiret, an propterea polygamiam licuisse consequetur?

Decimum. Pergit tamen Ochinus, & hoc quoque argumentum torquet, Vxorem, inquit, habere non est repugnans rationibus ad salutem necessariis. Ergo neque vxores habere repugnat regno Dei, ad quod admissi sunt Abrahamus, Iacobus, Dauid, & alij multi polygami.

Responsio. Excipio quauis regnum Dei non sit positum vel in coniugio vel in cælibatu, nihilominus tamen abuti nos posse rebus quantumuis per se indifferentibus. Sit ergo per se ad id aptum coniugium. Manendum est tamen in Dei verbo, quod iubet vt vni vna coniungatur. Deinde quid absurdius dici potest, quàm licere cuiquam centies aut millies bibere, quòd nò intra modum licet bibere, & neque in esca neque in potu regnū Dei consistit: Prætereà, vt concedam in coniugio non esse positum regnum Dei, at certè in eo positum est vt Dei mandatis obsequamur, in quibus etiam multa de coniugio præcipiuntur. Et nemini dubium esse potest quin polygamum plures curæ necessariò velut in varias partes distrahant, quod ipsi etiam monogamo vsu venire testatur Apostolus.

Vndecimū. Quid amplius? nò est, inquit Ochinus, res monstrosa vt vnicum caput habeat multa membra: sed illud planè monstrosū est, vt vnum membrum habeat multa capita. Itaque vt

Responsio. in mulieribus improbetur, in viris tamen probanda est polygamia. Respondeo hæc demū esse naturalem ac minimè monstrosam corporis structuram, quæ ordini & numero à Deo opifice constituto respondeat. Itaque non minus esset ὁμοῦ καὶ ἑνὶ capiti duos nasos, quàm vni naso tribui duo capita, quoniam videlicet singulis capitibus singulos nasos attribuit Dominus. Inepta est igitur illa Ochini cõclusio, nisi fortè probarit sicut multis membris vnum caput imposuit Dominus, sic etiam vni marito plures vxores assignasse.

Duodecimū. Dicit prætereà Ochinus multos Patres sic loqui de polygamia, vt eā simpliciter non condemnent. Sed quos patres citat? Leonem quintum, Gregorium secundum & tertium, Romanos pontifices. Deinde sit hoc in genere respõsum, examinanda esse scripta patrum ad Verbi diuini normam, quod Augustinus expressè monet inter cæteros, & aduersus Pelagianos scribens factitauit.

Decimum-tertium. At enim, inquit, miris laudibus effert Ambrosius Valentinianum, qui quum duas vno tempore vxores habuerit, atque adeò legem vt id liceret tulerit, nusquam tamen legitur hoc nomine vel ab Ambrosio, acerrimo alioqui disciplinæ Christianæ vindice, vel à quocquam alio reprehensus. Idem quoque de Carolo magno & aliis nonnullis Imperatoribus

Responsio. ac Galliarum regibus scribitur. Respondeo infirmissimum esse istud argumentum. Notum enim est quàm licentiosi sint interdum in nonnullis Principes alioqui pij & religiosi: neque perscripta sunt singula Episcoporum dicta vel facta. Quòd si huc deueniendum esset vt probaretur quicquid non fuit in principibus expressè reprehensum, quid

quid obstat quominus baptismi ad extremam usque ætatem dilationem probemus, Constantini magni exemplo, in quo tamen Imperatore laudando Græci etiam optimi Episcopi modum tenere non potuerunt: Sed quod Ecclesiæ veteris de polygamia iudicium fuerit ex veteribus Canonibus petendum est, qui digamis benedici prohibent: nec placuisse illam Valentiniani legem satis ex eo constat quod una cum ipso est sublata, sicut nemo est olim inuentus qui illam Antiochi de nouerca ducenda, & alteram Claudij de fratris filia patruo collocanda sequeretur.

Plutar. in
Demetrio.
Sueton. in
Claudio.

Et hætenus quidem Ochino cæterisque polygamie defensoribus sit responsum. Deinceps autem solidis firmisque argumentis illam oppugnabo, primum quidem petitis à triplici coniugij fine. Nam quod ad prolis propagationem attinet, quanuis in speciem videatur quispiam plures liberos ex pluribus vxoribus quam ex una tollere posse, certum est tamen non posse fieri ut pluribus vxoribus vnus vir debitum soluat, quin eius corpus mirum in modum exhauriatur & insigniter lædatur. Quales ergo liberos polygamus iste suscipiet? ut interea turpissima & nefaria plurima prætermittam. Iam verò si communem vitæ societatem spectemus, quis non videt negligi quod à multis curatur? Omitto infinitas rixas, quas ex æmulatione oriri necesse est, adeo ut nulla penè vitæ societas, nulla tranquillitas sit in polygamia, sicut non tantum ex Abrahami & Iacobi historia liquet, verumetiam ex eo ipso quod de impuro illo Mahumete referunt, quem affirmant in vxoris suæ odium polygamiam sanxisse. Denique quum idcirco etiam ordinatum sit à Deo matrimonium, ut ad uersus scortationem remedium esset, tantum abest ut polygamia scortationem tollat, ut etiam castos alioqui & pudicos homines ad immoderatam libidinem accendat, sicut copia cibi gulosos & copia vini ebriosos facit.

Argumenta
contra primum
rem polygamie
specie.
Primum.

Illi ipsi certè damnant polygamiam, qui illam usurpabant, quod videre est in Labane Iacobi socero. Cur enim obtestatur Iacobum, ne suis filiabus alias vxores superinducat, nisi quod iniuriam illis hoc modo factum iri existimabat?

Secundum.
Gen. 31. 50.

Sed & Romani Imperatores & quidem nonnulli inter eos acerrimi Christianæ religionis hostes veluti Diocletianus & Maximianus polygamiam his verbis damnant, Neminem (aiunt) qui sub ditione sit Romani nominis, binas vxores habere posse vulgò patet, quum etiam in edicto Prætoris huiusmodi viri infamia notati sint. Extant & aliæ eiusmodi sanctiones, adeo quidem, ut Arcadius & Honorius ne Iudæis quidè polygamiam concedant.

Tertium.

Excipit tamen Ochinus, nec Prætores nec Imperatores illos simpliciter prohibere plures vxores, quum permittant concubinas: sed hoc tantum velle ut vnica sit materfamilias. Respondeo, nos quoque non niti istiusmodi constitutionibus Imperatorum prophanorum, neque prætorum Romanorum edictis: sed hoc tamen maximè pro nobis facere, ut ostendamus polygamiam nihil aliud esse quam vagæ libidinis ipsi naturæ honestati repugnantis velamentum, quod homines, sola præunte naturæ luce, illam ut infamem damnandam esse cognouerint, quanuis humanum quiddam passî, concubinas tollerant.

1.2. C. de incest. & inuul. nup.
1. j. D. de iis qui not. infam. leum
quod C. Ad leg. Iul. de adult.
1. nemo. C. de Iud.
Obiectio.
Responso.

Sed à legibus penitus humanis, age ad sacros Canones progrediamur, quos tamen vtinam patribus ad vnicum Dei verbum exigere placuisset. Ij certè digamos, id est, ut ipsi loquuntur, *τὸς διὸν γάμοις συμπλεκέντας*, siue *ἀλλήλοις γάμοις συμπλέκοντας* arcent ab Ecclesiæ benedictione, & durissimis *ἐπιτημίαις* multant. Sed excipit Ochinus Canones tamen illos vetustiores & puriores, simpliciter non prohibere nec dissoluere digamiam. Respondet veteres Canones ne de incestis quidem nuptiis dirimendis agere: tum quia Ciuile erat Magistratus munus sub Imperio Romano leges ferre de diuortiis, tum verò multo magis, quia verbum Dei & iudicium Ecclesiæ poenitentiam infligentis, sufficiebat ad notandis eiusmodi polygamis ut ab illicito concubitu abstinerent, quum nulla sit poenitentia eorum qui in peccatis perseverant.

Quartum.
Can. Apost.
17. Neocæs.
3.
Obiectio.
Responso.

Præterea rem alienam nemo inuito Domino potest bona conscientia alteri donare. Vir autè non habet in potestate suum corpus. Ergo illud alteri micipare non potest, cuius vsu ne ad tempus quidem alter alterum fraudare potest. Sed excipit Ochinus posse virum cum priore vxore contrahentem, hanc adicere conditionem, ut aliā superinducere sibi liceat, & posse quoque priorem vxorem iuri suo renunciare, ut altera possit ex eius consensu superinduci sicut Sara suam Agarē Abrahamo, Lia & Rachel suas ancillas Iacobo subdiderunt. Ego verò respondeo hanc esse coniugij naturam ut includatur pactum de indiuidua vitæ consuetudine, & mutuo sese in solidum alter alteri vtendum tradat. Itaque si addatur illa exceptio, con-

Quintum.
1. Cor. 7. 4.
Obiectio.

Responso.

- 2 iugium non erit, nec duo fient vna caro, siquidem tertiæ locus relinquatur. Deinde, iuri quidem suo quispiam renunciare potest, at non alieno. Coniugij autem vinculum non astringitur vno contrahentium consensu, sed multò magis ipsius Dei vtrunque coniungentis autoritate: cui nihil detrudere potest mutata contrahentium voluntas, quum dicat
- 3 Christus, Quod Deus coniunxit, homo non separet. Præterea, quum iuri suo quispiam renunciat, diligenter considerandum est, quo vsque ius illud protendatur. In coniugio autem, alter alterius corpus sic possidet, vt eo quidem vti possit, ad alium verò suo arbitratu illud transferre non item, manente nimirum penes Deum directo dominio, qui etiam v-
- 4 sum illius certis conditionibus definiit. Ex his autem etiam illud consequitur, Saræ itémq; Liæ & Rachelis factum culpa non carere, nec in exemplum trahi oportere.

Sextum.

Sed age, expendamus primam matrimonij institutionem: & primùm quidem obseruemus vnam cum vno à Domino copulari: & mox dicere Adamum, *HOC VNUS OS* ex ossibus meis: Deinde & illud quod sequitur, *ET ADHÆREBIT VXORI SVÆ* (non, *VXORIBVS SVIS*) & illud quoq; *ERVNT DVO* (non, *PLVRES*) *IN CARNE VNA*: quæ omnia manifestè polygamiam euertunt. Itaque miris modis conatus est

Obiectio 1. impurus Ochinus hunc locum nobis extorquere. Nam (inquit) etiam si Deus vnam cum vno coniunxit, singula tamen Dei facta nos non obligant absque expressio ipsius mandato: alioqui, dicendum fuerit vtendum nobis esse vestibus pelliceis, quoniam eiusmodi veste Dominus Adamum & Eam induit: neque celebrandam nobis esse cœnam Domini, nisi vespere, in aliquo cœnaculo, inter duodecim homines, panibus azymis, & paschæ festo. E-

Respon. 1.

go verò primùm respondeo nos hîc non considerare simpliciter quòd vnus cum vna fuerit à Deo coniunctus, sed ea simul coniungere quæ sequuntur, nempe *ET ADHÆREBIT VXORI SVÆ*, *ET ERVNT DVO IN CARNE VNA*. Deinde dico hæc verba *ADHÆREBIT VXORI SVÆ*, significare expressum Dei mandatum: ista verò *ERVNT DVO IN CARNE VNA* expressam Dei benedictionem continere, sed quæ

3 ad duos tantum pertineat. Præterea quum hoc Dei factum sumimus pro certa omnis legitimi matrimonij norma, tres sequimur Diuinæ voluntatis interpretes omni exceptione maiores. Primùm enim Malachias propheta disertè hoc ipsum inculcat, his verbis aduersus

Malach. 2. 15.

polygamos vtens, Nonne (inquit) vnum fecit: & tamen ei non deerat spiritus abundantia. Et cur vnum fecit? quærens semen Dei. Itaque ibi pronunciat Dominus tolerabilius peccare qui vxores priores abiciunt, quàm qui illis retentis alias superinducunt. Ipse autem

Matth. 19. 4.

Christus filius Dei de diuortio disserens, quo negat matrimoniũ in foro conscientie vnquã fuisse dissolutum, Iudæos reuocat ad illud Dei factum tãquam ad certam & inuariabilem matrimonij regulã: & illa Moysis verba expendit, *MASCVLVM ET FOEMINAM NÔ FOEMINAS) CREAVIT*. Idem Paulus alludens procudubio ad illum Moysis locũ, disertè

1. Cor. 7. 2.

4 scribit, Vnusquisque *SVAM VXOREM*, & vnaquæque *SVVM VIRVM* habeat. Postremò quòd ad illam Ochini obiectionem attinet de Cœna Domini & vestibus pelliceis concedo singula Dei facta nos nec debere sequi per omnia, nec etiam posse si maximè vestiti, cuiusmodi est illud *HOC FACITE*, dico accidentarias circumstantias à re ipsa esse distinguendas. Hoc autem vel illo tempore, loco, pane, numero Cœnam celebrare, circumstantiæ sunt quæ necessariò variantur: in quibus danda est duntaxat opera, vt ritè & ordine omnia fiant, eo videlicet tempore, loco, pane, numero, qui maximè conueniant. Sed panem & vinum sumere & benedicere: panem frangere, dare, accipere, manducare: vinum itidem cum benedictione tradere, accipere & bibere, illa demum sunt quibus constat sacramentalis actio, quæ proinde prætermitti nec possunt, nec debent.

Obiectio 2.

Sed rursus ad illud, *Adhærebit vxori suæ*, respondet Ochinus, scriptum etiam esse, Diliges *proximum* tuum, ac proinde illis verbis non videri vxorum multitudinem prohiberi, nisi ex hoc etiam colligamus vetari ne plures proximos diligamus. Respondeo nos non

Responso.

simpliciter considerare verba illa, *Vxori suæ*, sed totam illam sententiam, *Adhærebit vxori suæ*, qua significatur peculiaris quædam coniunctio multo arctior, quàm vllum vel sanguinis vel vulgaris amicitie ac societatis vinculum: vtpote quæ hanc vim habeat, sicut exponit

1. Cor. 7. 4.

Paulus, vt alter in alterum seipsum transferat, & alter cū altero totus cohareat. Hoc autem fieri non posset, si pars vna mariti cū vna vxore, altera cū altera vxore cohereret, quia duæ vxores non possunt in solidũ vnus mariti corpus possidere: quoniam realis, ipsiusque adeo, vt loquuntur, facti est mutua ista corporum coniunctio. Aliud autem est dilectio proximi, quæ, quum in animo & voluntatis consensu tota posita sit, multitudine eorum quos amamus,

mus non impeditur: imò quodammodo adaugetur.

Præterea ad illud, *Erunt duo* in carne vna, respondet Ochinus, Moſen particulam illam *duo* non expreſſiſſe. At ego reſpondeo blaſphemam eſſe hanc Ochini exceptionem, utpote quæ aduerſus Chriſtum ipſum torqueatur. Dico præterea hæc verba vel Adami coniugio non conuenire (quod eſt dictu abſurdum) vel de duobus intelligenda eſſe non de pluribus, (quanuis Moſes duorum numerum non expreſſerit) quum tunc non extarent plures homines quàm illi duo, videlicet Adamus & Eua.

Sed vult Ochinus hanc eſſe illorum verborum ſententiam, vt vir iubeatur diligere vnamquæque vxorem ſuam, ac ſic eadem cum ipſo caro idemque corpus eſſet. Ego verò credendum eſſe dico Chriſto non Ochino. Chriſtus autem illam particulam *duo* expendi iubet, ex qua colligit eum eſſe adulterum qui dimiſſa priore vxore, excepto adulterio, alteram ducat: quod quum ita ſit, multò certè grauìus peccare dicendus eſt qui plures ſimul vxores habet. Nego etiam hanc eſſe verborum Adami ſententiam, quam Ochinus commiſcit, ſed hanc potius, Deum ſic benedicere duobus matrimonio iunctis, vt duo eſſe definant, ſicut ex verbis Moſis ipſe Chriſtus colligit.

Rurſum obiicit Ochinus ſcriptum etiam eſſe, vbi *duo* conſenſerint ſuper terram, nec tamen inde poſſe colligi, non licere pluribus quàm duobus conſentire. Quasi verò dicamus vbicunq; occurrit hæc particula *duo*, maiorem numerum excludi. Cur autem Chriſtus eo loco duorum vel trium meminerit, manifeſtum eſt, nempe non vt maiorem numerum excludat, ſed vt oſtendat ſe ne duorum quidem vel trium conſenſum ac fidem negligere, vt diſcat Eccleſia etiam ad ſummam paucitatem redacta, ſe Deo nihilominus curæ eſſe, & minimè irritas eſſe ſuas preces. Apud Moſen autem duos non plures coniungi, duobus non pluribus benedicere, ne ipſe quidem Ochinus inficiari poſſit: & Chriſtus hanc vult eſſe omnis legitimi coniugij normam.

Obiicit præterea idem Ochinus illud ex Luca, Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna: ex quo colligit poſſe quempiam cum pluribus vxoribus vnam carnem eſſe. Reſpondeo abſurdiſſima hæc eſſe, quum plurimum inter ſe differant animorum & corporum coniunctio. Iam enim antea diximus nihil impedire quominus voluntate & affectu cū multis cohæreamus, ita vt nimis non diſtrahatur, ſicut animus Ionathæ dicitur conglutinatſe cum animo Dauidis. quod tamen vix ac ne vix quidem fieri poteſt, ſi inter ſe diſſideant quos amamus: quo ſenſu Dominus dicit non poſſe nos duobus dominis ſeruare. Sed in corporum coniunctione, & uſu, quem vocant, reali, fieri non poteſt, vt vir cum priore vxore in ſolidum cohæreat, ſi ad poſtერიorem quampiam ſeſe adiungat.

Denique ſic excipit Ochinus, Si in ſcortatione duo ſiunt vna caro, etiam ſi ſcortator ſit cum alia muliere matrimonio coniunctus: multò magis quiſpiam cum ſecunda vel tertia vxore (ſic deinceps) fiet vna caro. Ego verò hoc argumentum in ipſum Ochinum reſtorqueo. Concedo enim ſcortatorem cum ſcorto vnam carnem fieri. ſed addo quod retineat Ochinus, ſcortatorem quia cum ſcorto ſit vna caro, definire eſſe vxoris ſuæ carnem: quæ cauſa etiam eſt cur propter adulterium potiùs quàm propter idololatriam (quod tamen ſcelus longè maximum eſt) diuortium concedatur: quia nimirum poteſt aliquis eſſe idololatra, & tamen vxoris ſuæ caro: ſcorti autè & vxoris ſuæ caro ſimul eſſe nemo poteſt. Sic igitur argumètor: Si adulter definit eſſe vxoris ſuæ caro, multò magis idem ſtatuedum eſt de polygamo, quoniam videlicet adulterium committere non eſt coniunctum cum indiuiduæ vitæ pacto, ac proinde adulterium natura ſui non tam repugnat matrimonio quàm polygamia.

Poſtremò, pronuntiat Chriſtus eum mœchari, qui dimiſſa vxore ſua (excepta nimirum cauſa adulterij) aliam ducat. Atqui ſi plures ſimul vxores habere liceret, non committeret adulterium quiſquam aliam ducendo ſiue priorem repudiaret ſiue minus. Ergo prohibetur polygamia. Vult tamen Ochinus mœchandi verbum nihil aliud declarare quàm adulterij occaſionem illi dimiſſæ priori vxori præbere. Sed quis non potiùs Chriſto credat vtrumque ſimul dicenti, nempe eum qui excepta cauſa adulterij vxorem dimittat facere vt illa mœchetur: quòd ſi præterea vxorem duxerit, mœchari? Deinde quomodo illud ita explicabit Ochinus quod eſt apud Marcum, *οὐ χάνει ἐπ' αὐτῶν;*

Denique verbo *ἐξεν*, & nomine *ἰδιον* in hac Apoſtoli ſententia *ἐκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ὡς ἑαυτόν, ὡς ἐκαστος τὸν ἰδιον ἀνδρα*, multitudo maritorum & vxorum tam apertè prohibetur, vt polygamiam, meo quidem iudicio, nemo niſi præfractus, & impudenter cōtumax tueri poſſit.

Obiectio 3.
Reſpon. 1.

Obiectio 4.
Reſpon. 1.

Obiectio 5.
Mat. 18. 19.
Reſponſio.

Obiectio 6.
Act. 4. 32.
Reſponſio.

Obiectio 7.
Reſponſio.

Septimum.

Obiectio
Reſpon. 1.
Mat. 5. 32.

Octauum.
Marc. 10. 14.

Nonnum.

In Androm.

Postremò considerent saltem isti polygamiae defensores, quid de hac re sapientes homines iudicant, ex istis Euripidis sententiis,

οὐδὲ γὰρ καλὸν
 Δυσὶν γυναικῶν ἀνδρὶ ἐν ἡγίαις ἔχειν,
 Ἀλλ' εἰς μίαν βλέποντας Δυναίαν Κύπριν
 Στέρρουσιν, ὅστις μὴ κακῶς οἰκῶν θελῃ.

Et rursus,

Οὐδ' ἐποτρὶς ἀνδρὶ δίδυμα
 Λατρεῖν ἐπαυέσσω βροτῶν,
 Οὐδ' ἀμφιμάτορας κόρας,
 Ἐν μὲν οἴκῳ,
 Δυσμύεις τε λύπαις.

Cuiusmodi alias sententias multas alij obseruarunt.

Math. 19. 9.

Deut. 22. 23.

Match. 1. 19.

Cæterum & illud obseruandum est, hac specie polygamiae comprehendi non eos tantum qui pluribus simul vxoribus vtuntur, sed etiam qui vna aliam ob causam quam ob adulterium repudiata (qua de re suo loco dicemus) aliam dicunt. Quum enim manifestè dicat Christus eiusmodi homines mœchari, constat prius vinculum in foro conscientiae firmum permanere. Quod autem Pontificij etiam ad nuda sponsalia hoc extendunt, hæcenus verum est, vt polygamus censeatur qui vna sibi desponsa, neque legitime diremptis sponsalibus, aliam sibi despondet, aut etiam reipsa coniungit. Sponsalia enim verum esse coniugium (etsi non de facto, tamen de iure, vt vulgo loquuntur) vel ex eo liquet quod mulierem alicui desponsam violans, punitur vt adulter, ex lege Domini: & libello diuortij in sponsalibus quoque opus fuisse colligi potest ex Iosephi & Mariæ virginis historia.

De altera Polygamia specie.

Contraalteram polygamiam specie argumenta Tertullianum cum refutatione.

ALTERA polygamiae species est, quum quis soluto ritè matrimonio aliam ducit, quod nonnulli in quibusvis fidelibus damnant, vt præ cæteris Cathari & Montanista, quorum faciliè princeps fuit Tertullianus, vir alioqui maximus: nonnulli verò in Clero dontaxat, quem vocant. Nos autem è contrario id omnibus Christianis semper bona conscientia licuisse ac licere constanter ex Dei verbo affirmamus. Ac primum quidem Tertulliani, deinde etiam cæterorum argumenta sigillatim refutabimus, veram sententiam postea firmis rationibus probaturi.

Primum.

Respon. 1.

Carnale quiddam est (inquit Tertullianus) & pudori repugnans matrimonij re-petitio: contra verò spiritualius & diuinius quiddam est, in vno matrimonio acquiescere, sicut Ecclesia vnum Deum pro marito suo credit & agnoscit. Respondeo honestas quoque & sanctas esse nuptias, sicut pronunciat Apostolus, absque vlla distinctione, siue primæ siue repetitæ fuerint. Quod si credendum est iis quæ de Iosepho Mariæ virginis marito plerique veteres tradunt, voluerit sanè Christus quamuis non ex secundis nuptiis (vt qui ne ex nuptiis quidem natus sit) tamen in secundis nuptiis nasci, quod est magnum illarum ornamentum, quum nusquam reprehendantur, imò generaliter, quemadmodum dixi, nuptiæ vt impollutæ & honoratæ commenduntur. Deinde, vt hoc, quàm illud per se diuinius esse vitæ genus Tertulliano concedamus, quis tamen propterea illicitum esse dixerit, quod minus est spirituale? An enim obsecro, quoniam excellentius est sermoni & precibus vacare in Ecclesia Dei, quàm cerdonem esse vel negociatorem, idcirco istas artes vt illicitas & nefarias damnabimus? Quid autem initio dixit Dominus hac de re? Non est bonum (inquit) hominem solum esse, id est (vt res ipsa ostendit) absque vxoris adiutorio. Ista verò solitudo an non etiam eos comprehendit, quorum vxores obierint? Quod autem excipiunt nonnulli dictum id esse ante peccatū, non modò pro illis non facit, verum etiam nostræ causæ magnopere fauet. Nam si peccatum hæc vitam plurimis maximisque difficultatibus & incommodis obnoxiam reddidit, eò sanè magis requiritur adiutorium, cuius opera commodius vitæ huius cursus conficiatur. Quid autem ad illud respondet Tertullianus, quod non modò vtilem & iucundum facit legitimi matrimonij vsum, verum etiam planè necessarium? Incontinentiam dico & vstionem, cui remedium esse coniugium, ex Apostoli verbis manifestò liquet. Est autem continentiae donum non à natura, neque

Hebr. 13. 4.

Genes. 2. 18.

1. Cor. 7. 2.

neque à voluntate per se, sed à mera gratia : ac proinde non omnis incontinentia dam-
nanda est, quum mihi quidem sit verisimile, etsi ante peccatum nulla fuit in mutuæ con-
iunctionis appetitione *ἀταξία*, tamen ne primos quidem illos nostros parentes, quum ad
matrimonium essent diuinitus vocati, continentia perpetuæ donum habuisse, cuius ni-
mirum nullus fuisset vsus. Præterea si spiritualius est in vna acquiescere, quàm matrimo- 7
nium post vnam mortuam repetere, sanè multò magis etiam spirituale est *ἀγαπᾶν* mane-
re quàm *μνησθῆναι*, esse. At si damnanda sunt idcirco secundæ nuptiæ, cur non etiam pro-
pter *ἀγαπᾶν μνησθῆναι*? Porro sicut recurrente fame & siti stulti hominis fuerit repetitum 8
cibi & potus vsus reprehendere, quia videlicet naturales non autem voluntariæ sunt
cibi & potus appetitiones, quas nisi moderatè saltem expleas, mortem consequi necesse
sit: eadem certè ratione efficitur illos non minùs insanire qui recurrente mutuæ coniun-
ctionis cupiditate (recurrunt autem ad vñtionem vsque, in iis omnibus qui donum conti-
nentia non habent) repetitionem matrimonij damnant, quum hæc quoque appetitio in
suo genere non minus sit naturalis quàm sitis aut fames: & nisi vñtionem tempestiuum re-
medium à Deo constitutum adhibeas, periculum multò maius, nempe amittendi re-
gni cælorum, subeatur. At enim, aiunt, ista matrimonij repetitio est magnæ incontinen-
tia argumentum. Ego verò primùm omnium dico id perpetuū non esse, quum qui plures
vxores duxit, & multos annos postea cælebs vixit, continetior meritò sit habendus, quàm 2
qui cum vna ad extremam vsq; senectutem fuit coniunctus. Sed vt ita esse demus, si nemo
germanè Christianus est nisi qui continentia donum habet, sanè vereor ne non modò ad
summam paucitatem redacta, sed etiam abolita iam pridem fuerit Ecclesia. Imò vbi fuerit
ante diluuium, & tot post annis, Ecclesia? Et quo tandem iure Abraham, alioqui in Agare
non omni culpa vacans, ducta post Saræ mortem Cethura gloriosum illud Patris creden-
tium nomen non amiserit? Est tamen, fateor, (quod & res ipsa cōvincit) magna in hac hu- 3
mana imbecillitate *ἀταξία*, atque etiā fœditas, sed quæ (quum in ipsa re non hæreat, & sin-
gulari Dei bonitate, qua legitimo coniugio ab initio benedixit, excusetur) non impediât
tum primarum, tum etiam deinceps repetitarum nuptiarum *ἀγάσθαι*, quas alioqui Spiri-
tus sanctus, nunquam præciperet. Denique quod assert Tertullianus de Ecclesia, vnicum 9
Deum sponsum agnoscente, verè quidem, sed admodum imperitè dicitur. Quum enim
neque Christus sponsus, neque Ecclesia sponsa vnquam moriatur, mirum non est nullum
hic locum repetitis nuptiis relinqui. Quorsum autem hæc ad huius vitæ imbecillitatem?
Pertinent igitur ista ad priorem polygamia speciem: isti verò posteriori de qua nunc dis-
serimus, nullo modo conueniunt, quum in repetitis nuptiis, non minus quàm in iis quæ
primæ contrahuntur, vnus cum vna coniungatur, ac proinde Ecclesiæ cum Christo spiri-
tualis coniunctionis *μυστήριον* & in his & in illis eluceat. Quid, quòd vni Deo Ezechiel vxo 10
res duas vno etiam tempore, Oholam videlicet & Oholibam collocat? Quid, quòd apud
Paulum dicuntur fideles Christo non nisi priore marito mortuo (peccato videlicet) nube-
re: Sed de his plura etiam deinceps.

Obiectio
Respon. 1.

Pergit tamen Tertullianus, & inquit, Quum dicat Apostolus bonum esse homi-
ni mulierem non tangere, & nuptias non nisi penè inuitus concedat, idque ex humana
æstimatione potius quam ex diuina autoritate, postea quodammodo reuocans quod ex
necessitate indulserat (quia videlicet melius, id est minus malum sit nubere quam vri) o-
portuerit autem nos tot seculis proficere: omnino putandum est Spiritus sancti afflatu regi
qui nunc arctius quiddam & perfectius à Christianis exigunt, quum necessitatem illam
cessare iam oportuerit. Respondeo *Bonum* illic non opponi ei quod sit vitiosum & Dei vo-
luntati repugnans. Nam si ita esset non modò repetitæ sed primæ etiam nuptiæ vel essent
à diabolo (quod aperte falsum esse, liquet vel ex eo quòd matrimonij prohibitionem Pau-
lus vocat *doctrinam demoniorum*) vel ita essent deprauatæ vt à Spiritu sancto nūquam lau-
darentur. *Bonum* igitur non aliud apud Apostolum declarat quàm id quod commodum
est, & ad hanc vitam absque distractione transigendam accommodatum. Deinde ne hoc
quidem respectu vniuersaliter & sine exceptione intelligendum esse affirmo illud Apo-
li dictum, sed eorum tantum habita ratione, in quos collatum est continentia donum. Id
autem ipse mox declarat præcipiens, vt propter scortationem vnusquisque (id est quisquis
vritur, quia continentia donum non habet) vxorem suam habeat: nunquam id certè sua-
furus nedum præcepturus, si mulierem attingere siue primis siue secūdis nuptiis malum,
hoc est vitiosum, & Dei voluntati repugnans esset, quum non sint facienda mala vt bona
eueniant. Peruertit etiam aliis multis modis eiusdem Apostoli sententiam Tertullianus.

Secundum
1. Cor. 7. 1. &
deinceps.

Respon. 1.

1. Tim. 4. 1.

Verba enim illa, *Velim* omnes esse ut ego sum, non sunt præcipientis sed optantis: idque non simpliciter (quid enim hoc aliud esset quam humani generis internecionem optare?) sed suorum temporum, atque adeo Ecclesiastica potius vocationis habita ratione. Illud autem *καὶ συγγνώμης* non eo refertur quod putat Tertullianus, & alij post eum multi, sed ad illud potius quod proximè dixerat Apostolus, nempe ut unusquisque uxorem suam habeat. Id esgo testatur Apostolus interpretandū ex æquo & bono, siue quoad eius fieri oportere (ad scortationem nimirum fugiendam) videbitur, non quasi unicuique sine exceptione id præcipiatur. nisi malimus assentiri auctori libri de bono viduitatis, qui inter Augustini opera repositus est. Arbitratur autem ipse hoc intelligendum, non de coniugio quod liberorum procreandorum causa copulatur, aut fide pudicitiae coniugalis, & indissolubili, quandiu ambo viuunt, matrimonij sacramento (quæ omnia, inquit, bona sunt) sed de illo immodico carnis usu qui in coniugum infirmitate agnoscitur, & interuentu boni nuptialis ignoscitur, de quo ait Apostolus, Secundum veniam dico, non secundum imperium. Illa verò verba, *Ego dico non Dominus*, quum sic accipit Tertullianus ac si Paulus non diuinitus sed humanitus hæc consuleret, à blasphemia non procul abest, & ne refutatione quidem eget. Denique quod idem Tertullianus dicit, oportuisse nos à temporibus Apostolorum proficere, rectè quidem dicit, sed hūc profectum dico positum esse in rebus longè aliis, nempe in fructibus Spiritus qui in epistola ad Galatas commemorantur. Errat autem vehementer qui perfectius aut melius quicquam in Ecclesia vel præstari posse arbitratur, quàm Apostoli mandarint. quod tamen de sui Montani paraceto misere fascino- tus Tertullianus somniat.

Tertium.
1. Iean. 3. 3.
1. Pet. 1. 16.
Respon. 1.

Citat quoque Tertullianus locum illum Ioannis, Quisquis spem habet in eo sitam, castificat sese, ut & ille castus est: & illum Petri, Estote sancti, sicut & ille sanctus fuit, Christus videlicet in carne sua. Respondeo non omnia quæ fecit Christus nobis ad imitationem proponi. Nam alioqui nobis esset omnibus ex virgine nascendum, idque in stabulo, & quadraginta perpetuis diebus ieiunandum, & crux in carne verè ac re ipsa subeunda: quæ omnia, ut & alia eiusmodi, quis ita insanit, ut à nobis exigat? Multa enim in Christo personalia fuerunt, id est ipsius personæ ac muneris propria. Quod autem Christus fuit prorsus *ἀγαπῶς*, si ad singulos Christianos pertineret, certè ne primæ quidem nuptiæ licerent, quas tamen Tertullianus ipse concedit. Et quorsum ipse Christus testaretur non omnes posse hoc verbum capere? Locus autem ille Ioannis, de generali sanctimonia tum corporis tum animæ intelligendus est, quæ nisi in matrimonio quoque vigeret siue primo siue repetito nulli certè pij coniugati essent. Denique locum Petri ex Mose desumptum non rectè ad Christi carnem traducit Tertullianus, quum de purissima sanctissimâque ipsius Diuinitatis natura intelligatur, quanuis alioqui minimè negandum sit Christum, etiam secundum carnem, esse perfectum omnis puritatis exemplar.

Quartum.

Præterea, inquit ille, scribit Paulus Christum missum esse ut in eo omnia recapitularentur, id est ad suum caput & initium reuocarentur. Initium verò eiusmodi fuit ut Adamo una vxor semel fuerit adiuncta. Et prophetice quoque tunc dictum est, *Et erunt duo in carne una*. Sic etiam Noe, alter humani generis parens, monogamus fuit, & ipse filij, & præstantissimi quique Patrum, ut Ioseph, Moses, Aaron, Iosue. Etsi autem digamus fuit Abraham, tamen quum ex fide iustificaretur, monogamus erat. Quod si digamiam eius recipiamus, recipiamus etiam circumcisionem, quoniam non antea fuit digamus. Ego verò respondeo verbum *ἀνακεφαλαιῶσαι* nihil neque ad monogamiam neque ad repetitas nuptias pertinere, sed huc duntaxat ut significetur quum omnia prius essent extra Christum dissipata, in eum postea fuisse recollecta, sicut docti interpretes explicant. Deinde & hoc dico, minimè stabilienda esse dogmata ex particularibus exemplis. Addo & illud, non minus multa, imò etiam plura reperiri posse exempla Patrum, istis repugnantia. Sed & Abrahamum constat multò prius digamum fuisse quàm circumcisum, quum Ismaelem de mum circumciderit, annū iam agentem decimum tertium. Deniq; si quid valerent hæc argumenta, torquenda essent aduersus priorē polygamiae speciem, quia non minus est vnus vxoris vir qui mortua vxore alteram ducit, quàm qui in vna superstite acquiescit: nisi fortè somniemus contra Pauli doctrinam, & sensum ipsum communem, ne morte quidem matrimonium dissolui, qua de re mox dicemus.

Quintum.

Responso. 1.
Leuit. 21. 13.

At enim, inquit Tertullianus, Lex prohibet sacerdotes matrimonium repetere: sumus autem omnes in Christo sacerdotes. Respondeo nusquam in Lege extare prohibitio nem huiusmodi, sed hoc tantum præcipi summo sacerdoti, ut non aliam quàm virginem ducat,

ducat, idque mysterij causa, de quo alibi differemus. Deinde quo iure Tertullianus exter-
num illud & carnale sacerdotium soli tribui Leui peculiare, cum nostro spirituali & Chri-
stianis omnibus communi comparat?

Colligit idem præterea Noui Testamenti exempla, ut Zachariæ monogami, & Ioan-
nis *ἀγάμης*: Simeon etiam (inquit) non fuit digamus, Anna mansit vidua, solus ex Aposto-
lis Petrus maritus legitur. His addit Eliam *ἀγάμον*, & Moysen *μονόγαμον*, quos potissimum
transformationis suæ testes Christus delegit. Postea colligit oportere Christianos istis
præstantissimis viris esse similes. Respondeo multa poni in huius enthymematis antece-
dente, quæ si negentur, probari non possint. Deinde nego istiusmodi consequutionem, 2
non modò quoniam ex istis particularibus constitui affirmans vniuersalis nō potest (quum
præsertim multò etiam plura proferri possint exempla in contrariam partem) verum etiā
quia placuisse istos ob eam ipsam causam, quòd alij quidem monogami, alij verò essent
ἀγάμης, probandum fuerit, quod certè nunquam euincetur. Præterea si qua posita es-
set præstantia, qualem isti imaginantur, tum in *ἀγάμης* tum in *μονόγαμης*, illa certè isti
præstaret, ac proinde sicut ex *δυσγάμης* reprehensione Tertullianus *μονόγαμίαν* suam ex-
ornat, ita etiam excludendi essent *μονόγαμοι* à regno cælorum, & in Marcionis castra trans-
eundum, ut solis *ἀγάμης* locus relinqueretur: quod quàm absurdū sit ne Tertullianus qui-
dem ipse ignorasset, utpote Marcionis hostis, nisi Montanus ipsum fascinasset.

Profert præterea quosdam Scripturæ locos. Oportet enim, inquit, nos fieri pueris si-
miles: pueri verò de nuptiis non cogitant. Atqui si hoc ita se habet, ne primæ quidem nu-
ptiæ licent. Quo verò respectu id postulet Christus adeò quidem ut denunciaret nos alioqui
in regnum cælorum nunquam ingressuros, nempe quod ad malitiam non quod ad nup-
tias attinet, satis superque constat.

Huc etiam idem detorquet aliud Christi dictum, nempe quòd oporteat nos esse co-
lumbæ similes, quam vnam, inquit, nouit masculus. Huius autem rei penes illarum rerum
scrutatores fides esto. Illud certè cogitare debuit Tertullianus, similitudinem illam ab ipso
Christo restringi ad morum simplicitatem.

Magis illud vrget quod ex Ioanne citat, nempe quòd Christus sextum illius Samari-
tanæ virum negauerit esse illius maritum. Sed in eo fallitur, quòd illam sextò nupsisse exi-
stimat, quum potius, quinto marito mortuo, scortari cœpisset, ac proinde à Christo non ut
νόλογαμης, sed ut scortatrix reprehendatur.

At enim, inquit, nuptiis semel duntaxat Christus interfuit, id est quoties illas celebra-
ri voluit. Quid si verò secundæ illæ erant nuptiæ, quibus Christus interfuit: quod tamen ut
omittam, ne refutatione quidem eget hoc argumentum.

Pergit autè, & inquit: Si non licet separare diuortio quos Deus coniunxit, non licebit
etiam cōiungere matrimonio quos Deus separauit. Respondeo ne hoc quidem nos agere,
quod frustra moliremur, nepe ut morte separatos rursus coniungamus. Sed nimirum aliò
torquetur hæc sententia à Tertulliano sic colligente: Si non possunt homines efficere, ut
diuortio disiungantur quos Deus matrimonij vinculo coniunxit: consequitur ne hoc qui-
dem posse, ut nouo matrimonio cōiungatur secunda vxor cum eo qui primis nuptiis cum
alia coniunctus, ab illa postea est separatus. Assumit igitur Tertullianus duorum alterum
in hoc argumento: nempe aut ne morte quidem planè dissolui vinculum, quòd planè re-
pugnat Apostolo, liberam esse mulierem pronuncianti post mariti mortem: aut istiusmodi
separatione Dominum tacitè admonere superstite personā ne de matrimonio deinceps
cogitet: quod si quis inficietur, ut ego sanè inficior, quī tandem probabit Tertullianus: Va-
na est igitur tota hæc collectio: neque si ad secundas aut vltius etiam repetitas nuptias
veniat, vel dirimitur quod Deus coniunxit (quum ipsemet per mortem interuenientem
diremerit quod coniunxerat) vel coniungitur quod separauerat, quum de separata perso-
na non agatur rursus cum eadem coniungenda à qua disiuncta fuit.

Addit præterea: Si non licet repudiare ad alium virum transire, consequitur repudia-
tam teneri viro quāuis discordi & inimico. Hoc autè si verum est, multò sanè magis vide-
tur teneri viro, à quo nullo ipsius vitio, sed Dominicæ legis euentu, id est sola mortis ne-
cessitate separata est. Respondeo hac etiam in re magnopere falli Tertullianum. Nam ut
omittam quod modò dixi, pronuntiarī videlicet liberam vxorem post mariti mortem, ut
nubere possit cui velit, Christus de diuortio differens causam adulterij disertè excepit. At
si adulterio, (quod tamen per se mutuum corporum vsum non tollit) vinculum matrimo-
nij abruptur, id ipsum sanè multò magis de morte dicendum esse nemo bene sanæ men-

Sextum.

Respon. 1.

2

3

Septimum.

Respon. 1.

2

Luc. 18. 17.

Octauum.

Mat. 10. 16.

Respon. 1.

Nonum.

Ioan. 4. 18.

Respon. 1.

Decimum.

Respon. 1.

Vadecimū.

Respon. 1.

1. Cor. 7. 39.

Duodecimū.

Respon. 1.

Mat. 19. 9.

tis ambiget.

Decimum-
terrium.
Respon. 1.

Sed non licet, inquit, postulare ab Episcopo, quod ipse habere non potest: Episcopos autem oportet esse monogamos. Ego verò & illud & istud nego. Quid enim prohibet quominus ab aliquo postulem, quod ut ipse sibi non habeat, mihi tamē ab alio largiatur? Nam alioqui certē virtus omnis eorum, quæ in Ecclesia dicuntur & fiunt, à ministris penderet, non ab eo qui ministrorum opera vitur. Deinde semel duntaxat contrahendi matrimonij necessitatem vel Episcopis vel aliis vllis Christianis à Domino simpliciter impositam fuisse prorsus nego.

Decimum
quartum.

Responso.

Sed aliud eiusdem argumentum, quanuis non ita manifestè ab ipso expressum, adducimus. Oportet nos, ut bene quippiam velimus, id demum velle quod Deus vult, & id nolle quod Deus non vult. Deus autem vel maritum vxore, vel vxorem marito priuans, videtur omnino superstiri parti indicere ut extra matrimonium viuat, ac proinde ut sit cælebs, & nolle ut ad matrimonium redeat cuius vinculum ipse abruperit. Ego verò illud quidem maximè concedo, sed hoc prorsus nego. Etsi enim certum est, quum nemo nisi volente Deo moriatur, quoties alter coniugum moritur non placere Deo ut diuturnius sit illud matrimonium, quod ipsemet morte dissoluit: non tamen inde rectè concluditur partem superstitem ad cælibatum vocari, nisi simul habeat continentia donum.

Decimum
quintum.
Responso. 1.

Erimus, inquit rursus ille, post mortem. Quod si credimus resurrectionem mortuorum, utiq; tenebimur cum quibus resurrecturi simus rationem de alterutro reddituri. Ego verò resurrectionem mortuorum credo, nos autem proximis rationē reddituros nusquam lego nec etiam credo, in hoc potius occupatus quomodo ne Deus quidem ipse necum intret in iudicium, ac me potius sua misericordia per gratuitam in Christo remissionem peccatorum absoluat. Denique miror Tertulliano non venisse in mentem, hanc ipsam quæstionem esse de qua rogatus à Sadducæis Dominus, Erratis, inquit, nescientes scripturas.

Obiectio.

Imò, exoptat Tertullianus, si in illo æuo neque nubent, neque nubentur, sed erunt æquales angelis, non ideo tenebimur coniugibus defunctis quia non erit restitutio coniugij: imò eò magis tenebimur quia in meliorem statum destinamur, resurrecturi in spiritale consortium, agniture tam nosmetipsos quàm nostros. Honoratior erit maritus, quo mundior factus erit. In vita æterna magis non separabit quos coniunxit Deus, qui in ista vita separari vetat. Hæc ille à Montani paraclete fasciatus, quæ ne refutatione quidem egent: tanti est momenti intra verbi Dei limites ita consistere, ut neque ad dextram neque ad sinistram declines. Institutum est porrò matrimonium initio, quod bonum homini non esset solum esse: illic verò, id est in Dei gloria soli certè non erimus, nec eiusmodi adiutorio egebimus, quia Deus erit omnia in omnibus. Finis coniugij alter est humani generis propagatio, cuius tum aduenerit terminus. Scortationi verò querendum nullum erit ibi remedium vbi hæredes Dei & cohæredes Christi erimus. Quorsum igitur ista noui paracleti deliria?

Responso.

Hæc sunt præcipua Montanistarum aduersus successiuè repetitas nuptias argumenta, studiosius etiam, opinor, à Tertulliano quàm ab ipso Mōtano explicata. Operæpretium autem me facturum putavi, si in eorū gratiam (qui lectione illius alioqui maximi, sed maximo cum iudicio audiendi viri delectantur) ea quoque adicerem quibus contrariæ partibus, id est orthodoxorum rationes aggressus est refutare.

Quarūdam
Tertulliani
responso
refutatio.

1. Cor. 7. 39.

Itaque ad locum illum Pauli planum & penitus perspicuum, *Mulier iuncta est in quantum temporis vivit vir eius: si autem mortuus fuerit, libera est, cui vult nubat: tantum in Domino*, ita respondet ut neget sic concedi licentiam secundi matrimonij post fidem Christo datam. Primum quoniam Paulus sibiipso repugnaret. Si enim, inquit Tertullianus, secundas nuptias remittit, quæ ab initio non fuerūt, quomodo affirmat omnia ad initium recolligi in Christo: Si vult nos iterare coniugia, quomodo semen nostrum in Isaac semel marito auctore defecit: quomodo totum ordinem Ecclesiæ de monogamis disponit? Hæc ille, cuius primum argumentum antea refutauimus. Alterum certè nullius est momenti. Nec enī Isaac ideò proponitur nostri seminis auctor, quia semel maritus, sed quia promissionis filius: ut neque Abraham pater credentium, neque Iacob fortis luctator ideò grati Deo quoniam bimariti: sed quoniam vterque Deo credidit. Tertium denique argumentum nihil mouere quenquam debet, quum de iis demum monogamis agat Apostolus qui veris polygamis, id est iis qui plures simul vxores habuerint, opponuntur. ut suo loco plenius demonstrabimus, & non modò Chrysostomus, sed ipse quoque Hieronymus egregia illa

illa ad Oceanum epistola interpretatur.

Secundò præfatus Tertullianus Apostolum hæc scripsisse nouæ adhuc ecclesiæ quam lacte pasceret, dicit hoc accipiendum de ea muliere quæ fuerit in viduitate à fide deprehensa: id est, vt planius loquar, quæ non nisi iam vidua ad Christianismum accesserit, cuius nouus maritus (inquit) non deputabitur secundus, qui est à fide primus: sicut ante fidem soluto ab vxore non numerabitur post fidem secunda vxor quæ post fidem prima est, quoniam ipsa vita nostra à fide censeatur. Sed quis ista violenter ac sophisticè prorsus declamata fuisse non videt? Cur enim ista planius non explicaret Apostolus, præsertim cum rudibus agens? Etsi autem meritò Corinthiis exprobrat Apostolus quòd crassè adhuc errarent, tamen minimè rudem fuisse illam Ecclesiam, satis apertè initio prioris Epistolæ testatur, gratias agens Deo quòd abundarent *ἐν παντὶ λόγῳ καὶ γνώσει*. Præterea quum hoc ipsum Romanis scribat quorum fidem magnificentissimè prædicat, quorsum ista Tertulliani effugia? Denique quum inter infideles quoque sint nuptiæ, (nam alioqui non suaderet fidelibus Paulus vt in eiusmodi contubernio manerent) certè secundus maritus semper secundus erit, quicquid garriat Montani paraclerus.

1. Cor. 1. 5.

Rom. 1. 8.

& 7. 2.

1. Cor. 7. 12.

1. Tim. 5. 1.

Item quum colligerent Orthodoxi, permitti reliquis iterationem matrimonij ab Apostolo, eò quòd solos qui sunt in Clero adstrinxerit monogamiæ iugo: Tertullianus primum responderet idèò potius omnibus præscribi monogamiam, quia Episcopis, & idèò Episcopis, quia omnibus. Vnde enim (inquit) Episcopi & Clerus: nonne de omnibus? Hic verò rursum manifesta est sophistice. Nam si *de omnibus* eligi censeret, qui ex ipso Ecclesiæ corpore seligantur, rectè loquitur, nec inde consequitur singula Ecclesiæ membra iisdem legibus adstringi quibus Clerus adstringatur. Sin verò *de omnibus* ita interpretatur ac si quiuus ex Ecclesia eligi possit, hoc quidem posito consequetur illud quod colligit: sed quis tandem id verum esse ipsi largietur? An enim quoniam ex fidelium turba deliguntur Episcopi quales esse iubet Apostolus, idèò vnumquemque ex illa turba consequetur talem esse oportere vt ad Episcopatum sit idoneus, ac nò potius ij demum ex tanto numero deligendi qui idonei comperientur? Deinde aliud opponit, nempe si verba illa *ἕκαστος ἑαυτοῦ τὸν κύριον* ad solos Episcopos referantur, idem quoque de cæteris quæ sequuntur virtutibus dicendum, quas tamen absurdum fuerit solis Episcopis tribuere. Respondeo vanam etiam esse istius argumenti consequutionem. Quid enim prohibet quominus Apostolus tum ea recensuerit quæ propriè in Episcopo requiruntur, tum etiam quæ habeat vel cum reliquis omnibus Christianis, vel cum aliquibus duntaxat communia, in quibus tamen ipsum præ cæteris oporteat eminere? Obsecro enim an hoc à quibusuis ad Baptismum accedentibus requirendum vel ipse Tertullianus censuisset, vt essent *ἀντιλήπτοισιν* an vt essent *σιδακτικοί*? Imò ne in Episcopis quidem ipsis similiter illa omnia requiri res ipsa clamat, quoniam alio, qui dicendum fuerit qua ratione non est eligendus qui nò sit temperans aut qui sit ebriofus, excludi quoque *ἄγαμον*, & qui familia & liberis careat, quod vel cogitari nisi perabsurdè non potest.

Rom. 7. 3.

Ad locum autem Pauli ex epistola ad Romanos, Quæ sub viro est mulier viuentem viro, iuncta est: si autem obierit, euacuata est à lege viri, responderet dupliciter, primum addenda esse quæ subiiciuntur quibus iubet nos mortificari legi per corpus Christi, id est, inquit, nos aufert à lege quæ non tenet vxorem marito defuncto quominus alij viro fiat, vt ad contrariam nos redigat conditionem, ne mulier amisso viro nubat. Deinde si Apostolus absolute, inquit, permisisset amisso in fide matrimonio nubere, perinde fecisset quemadmodum & cætera quæ aduersus formam regulæ suæ gessit, circumcidens Timotheum, & rastos quosdam inducens in templum, rebus ita exigentibus vt omnibus omnia fieret quòd omnes lucrifaceret. Neutrum verò responsum vnquam vir iste tantus protulisset, nisi fuisset à falso illo Montani paraclero dementatus. Quis enim locum illum vel leuiter inspiciens, non animaduertit Paulum ibi ex professo non agere de matrimonio, sed similitudinem à legitimo coniugio quale fert huius vitæ status, ad spiritualem nostram cum Christo significandam coniunctionem ducere? Sublato autem illius similitudinis fundamento (quod iste quidem sedulò facit) ruere sanè & illud oporteat cuius causa est instituta. Apostolum verò vbi tandem comperiemus matrimonium inter illa numerasse quæ ad tempus tolerauit vt omnibus omnia fieret?

Et de istis quidem hætenus. Iam enim tēpus est vt aduersus eos disseramus qui quauis non eundem prorsus atque Montanistæ cursum tenuerint, tamen ad eundem prorsus scopulum naufragium fecerunt.

De repetitis
nuptiis cle-
ro interdi-
ctis.

Dicturus autem aduersus istos qui repetitas nuptias in solis quos vocant ecclesiasticis condemnant, necesse habeo de primis etiam nuptiis interdictis initio disserere, quoniam vterque error iisdem magna ex parte argumentis nititur, & sicut vnus ex altero est enatus, ita etiam altero euerso ruere alterum oportet.

Sed hoc in primis obseruandum est, sic à nobis coniugium laudari in omnibus, vt tamen cælibatum in nemine, nisi in eo qui vratur damnemus. quod idcirco prædicere volui, ne quis eum à nobis errorem foueri putet, quem nonnulli (& quidem, vt arbitror, immerito) Iouiniano & Vigilantio obiecerunt.

Qui igitur arcent à coniugio in sacris ordinibus constitutos, puta Episcopos, Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos, non idem per omnia sentiunt. Nam alij perpetuæ continentiaæ votum ab omnibus ordinandis exigunt. alij iam coniugatis permittunt vxoris vsum, sed cum duplici exceptione, nempe vt prima fuerit, neque illa mortua repetere nuptias vlllo modo liceat, sicut & ei qui cælebs ordinatus fuerit coniugium interdicit. Eum verò qui post baptismum vel sapius quàm semel vxorem duxerit: vel semel quidem sed viduam acceperit, à sacris ordinibus reiciunt. Et rursus in his interdictis alij aliis sunt diuiores, sicut ex eorum decretis apparet.

Deinde alia sunt inter eos ac multiplices, eaq; nondum compositæ controuersia. Quidam enim iuris hoc esse diuini & quidem scripti: alij iuris, vt loquuntur, ecclesiastici & traditionis arbitrantur. & hanc rursus nonnulli ab Apostolis ipsis profectam, alij recentiore esse volunt, & quum hæc initio libera essent, accessisse postea voti necessitatem. Quid plura? ne in huius quidem necessitatis definiendo modo inter ipsos conuenit. Nam alij votum eiusmodi nulla prorsus ratione, ne si quidem (vt ipsorum verbis vtar) Soldanus cum toto Saracenorum regno fieri vellet Christianus, dissolui posse dicunt: alij vero relaxari certas ob causas volunt, de quibus rursus inter se non consentiunt. Postremo coniugia contra istas leges inita nonnulli non modò vt illegitima sed etiam vt incestuosa dissoluant: nonnulli etsi non probant, tamen vt vera matrimonia dirimi iure posse negant. En quibus labyrinthis necesse est inuolui qui recta illa via Domini relicta vel ad dextram vel ad sinistram deflectunt. Illud autem tritissimum est, eò rem euasisse vt nulli longius absint ab omni pudicitia: nulli, quod omnibus constat, omni libidinum genere viuuant contaminatiores quàm plerique qui hodie pro voto perpetuæ virginitatis depugnare videri volunt: qui tamen, vt res ostendit, coniugia non aliam ob causam damnant, quàm vt adulteria omnèque adeò spurcitiaæ genus eò liberius exerceant.

Sed nunc quidem nobis non est propositum aduersus illos declamare quos in suis sordibus relinquendos ut *au torg tanelus* censeo, vt qui ignorat ignoret, & qui sordescit fordescat amplius. Refutare tamen illorum argumenta constitui, vt qui sapere meliora ceperunt, magis ac magis, detecta istorum infania, in simplici puraque veritate confirmantur.

Quonia autem isti in hac præcipuè controuersia veterum canonum ac patrum auctoritatem, & quidem non prorsus inaniter, prætexunt: necessariò quoq; aduersus ipsa veritatem disseram: quod tamen sobrie facere constitui, ne editis quidem piorum alioqui patrum, nisi si cogar, nominibus, quod meum studium vobis vtile commodumque fore spero. Quod si quis ista omnia sigillatim volet cognoscere, legat Cl. Espérai, Parisiensis Theologi, libros sex de Continentia inscriptos, quo nemo diligentius plura ad hoc argumentum pertinentia congeffit.

Argu. Hieronymi pro cælibatu.

Itaque Legis cælibatus, id est perpetuæ post ordinationem continentiaæ acerrimi defensores, partim quidem pugnant auctoritate verbi Dei: partim verò traditionibus, quæ tum canonibus tum aliis etiam patrum testimoniis confirmantur: partim denique rationibus & vetustis quibusdam exemplis, quæ omnia cuius sint ponderis age expendamus.

Cogimur autem inuiti proferre in medium quod libenter tegeremus, nisi iam omnibus plus satis pateret: nimirum sic laudatam fuisse à veteribus nonnullis ac præsertim ab Hieronymo virginitatem, vt planè, quicquid postea prætexere soleant, nuptias non multò minus quàm ipse Tatianus damnarint, atque adeò illa ipsa quæ refutauimus argumenta ab eo ipso Tertulliano, quem quoties libuit hac in parte & quidem optimo iure, damnant, mutuari ipsos non puduerit. Id autem vt penitus liqueat, Hieronymi aduersus Iouinianum prioris libri partem priorem age persequamur, singulis ipsius vestigiis insistent, de digamia demum postea disputaturi.

Iovinianus alioqui & ipse nuptiarum expertus, stultam & superstitiosam cælibatus admirationem non ferens, coniugium virginitati æquabat. *Ne superbias*, aiebat, *ô virgo, eiusdem ecclesiæ membrum es, cuius & nuptia*. Proferebat quoq; præceptum Domini, & patrum sanctissimorum exempla, ex quibus colligebat istos pessimè facere qui præpostero cælibatus studio de nuptiis non aliter quàm de malo quodam propter aliud maius malum tolerabili iudicantes, certatim etiam quosvis ad vouendum virginitatem concitabant, quasi in ea re posita esset pietatis summa. Hoc verò ferre non potuit Hieronymus, ut qui se in primis ita carpi sentiret, vir cuiusvis reprehensionis impatiens: & quasi de religione Christiana actum esset, si virginitati pudicum matrimonium præsertim repetitum æquaretur, virginitatis dignitatem sic profectò tueri cœpit, ut contentionis æstu, vir alioqui magnus, abreptus, planè se reum faciat eius cuius accusabatur, illos nimirum sequi Manichæorum dogma qui cōiugium cuiquam incontinenti prohiberent. Hoc autem quum dico, an sim in ipsum contumeliosus, ac non potius ingenuè dicam quod res est, age ex ipsiusmet verbis & argumentis iudicetur. Prouocat ad Paulum iudicem, qui, inquit, *quicquid statuerit, Christi in eo loquentis legem putemus*. Sanè verò ita faciamus, *Rogatus*, inquit, *Apostolus à Corinthiis utrum post fidem Christi calibes esse deberent & continentia causa vxores dimittere*, respondet, *Bonum esse homini mulierem non tangere*. Si bonum est mulierem non tangere, malum est ergo tangere. Nihil enim bono contrarium est, nisi malum. Quid audio Hieronyme? professus es initio te non damnare nuptias: an verò non damnat, qui malum esse dicit, mulierem tangere? Agnosceis paulò post, cogente Apostolo, nuptias esse Dei donum: an verò mala sunt Dei dona? Imò si malæ sunt, an rectè facis, quum illas non damnas? Res autem ita se habet. Contradicientia tum demum sese mutuò expellunt, ut omnes in scholis norunt, quum eidem subiecto simul eodémq; ut loquuntur, respectu tribuuntur. Ponamus hoc axioma, Bonum est ieiunare. An ideò simpliciter malū erit cibum capere: bonum est vigilare, an ideò simpliciter malū est dormire? Minimè profectò. Sed si cuiquam bonum est ieiunium aut virgilia, eidem profectò malum est eo tempore, eadémq; ratione cibum capere vel dormire, & contrà. Idem quoque de nuptiis & cælibatu statendum est, nec illud concludi rectè potuit. Imò utræque istæ enuntiationes & in iisdem personis & in diuersis, quanquam non vno, ut vulgò loquuntur, respectu veræ comperientur, Bonum est mulierem non tangere, & Bonum est mulierem tangere: Bonia est continetia, & Bonæ sunt nuptiæ: quod posterius apertè confirmat Apostolus, tum hoc ipso capite, quū dicit eum benefacere qui nuptui tradit suam virginem, tum etiam alibi, quum vult iuniores viduas nubere, nusquam id certè dicturus nisi nubere quoque bonum esset ex ipsius sententia. Præterea quum Boni nomen proinde accipit Hieronymus, ac si significaret rem iustam & per se expentendam, quæ videlicet vitio opponatur, in qua deniq; regnum Dei sit positum, aberrat sanè ab Apostoli scopo, ut qui hoc loco nec de continentia nec de coniugio ut de virtute vel ut de vitio disputet, sed quatenus vitæ commodius & minore cum impedimento transigendæ conueniebant. Denique qui mulierem tangere dicit per se malum esse, quomodo non est reus doctrinæ quam meritò Iovinianus cum Apostolo, ut doctrinam dæmoniorum damnat? Fuit enim homicida diabolus ab initio, & is profectò homicida est qui coniugium ut rem per se malam damnat.

Sed & illud quod in eundem locum annotat quomodo tandem excusabimus? *Non dixit Apostolus*, inquit, *Bonum est mulierem non habere: sed, Bonum est mulierem non tangere, quasi & in tactu sit periculum*. Subiicit postea Solomonis sententiam de scemina quæ viro- rum pretiosas animas rapit. Item illud eiusdē, Alligabit quis in sinum ignem, & non comburetur: Et ne quid deesset, Erichtoniū ex prophanis fabulis depromit, *Vnde*, inquit, *& nosse Ioseph, qui a tangere eū volebat Aegyptia, fugit ex eius manibus*. Obsecro verò quid aliud dicerent Manichæi si reuiuiscerent? Totū autem istud inane prorsus est cōmentum. Quorū enim coniux mulier, si tangere nefas est: Quòd si tangere non licet citra conscientiæ periculum, certè nec habere quam tangas. Ista verò quæ citantur testimonia tum ex Solomonem & Mosen, tum ex Mose, quid aliud ostendunt quàm vel nullum esse inter adulteram & iustam vxorem discrimen, vel magnam ita fieri Spiritui Dei iniuriam per Solomonem & Mosen coniugium probanti, scortationem & adulterium reprehendenti? Quid si reuiuisceret Ioseph? Certè responderet sese qua conscientia adulteram abhorruit, eadē prorsus suscepisse ex vxore sua duos charissimos filios Ephraim & Manassem.

Scribit postea in hæc verba, *Propter fornicationem autē, &c. Si malū est & ignoscitur, ideò conceditur, ne quid malo deterius fiat. Quale autē bonū est quod conditione deterius cōceditur?*

Hieronymus

Primū arg.

1. Cor. 7. 1.

Responso 1.

2

3

4

Secundum.

Prouer. 6.

Respon. 1.

2

3

4

Tertium.

1. Cor. 7. 2.

Respon. 1.

Tolle fornicationes, & non dicet unusquisque uxorem suam habeat. Respondeo multipliter hic quoque erratum fuisse & quod ipse Hieronymus etiam postea sese excusare de hoc dicto conatus est ad Pammachium, quasi videlicet nonnisi sub conditione sic loquutus sit, magis etiam eum redarguere, quum antea disertè dixerit hoc ipsum malum esse, ac proinde non sit in his verbis vlla cōditio, sed potius expressa ἀπολογία. Deinde quod ad rem ipsam attinet, non est certè Christianæ religionis quicquam malum concedere nequid deterius eveniat, quum nunquam sint facienda mala. liceat hoc quidem civilibus legislatoribus, sicut permissus fuit diuortij libellus ad duritiem cordis. Sed quoties de conscientie legibus agitur, nunquam conceditur malum. Et quorsum obsecro ignosceretur cuius ipse Deus auctor est: Paulo post enim dicit Apostolus in genere, *Unusquisque in qua vocatione vocatus fuit, in ea maneat.* An verò nos Deus ad malum vocat: Redarguat igitur Hieronymum Augustinus iu hunc ipsum Iovinianum, sed longè rectius scribens. *Coniugium, inquit, non sic dicimus bonum ut in fornicationis comparatione sit bonum, alioqui duo mala erunt, quorum alterum peius: aut bonum erit & fornicatio, quia est peius adulterium. Hoc autem falsum esse quis dubitet? Non ergo duo mala sunt connubium & fornicatio, quorum alterum sit peius: sed duo bona sunt connubium & continentia, quorum alterum est melius.* Hæc ille cui si ne in hoc quidē assentitur Hieronymus, quæsierim libenter ex aliquo Hieronymi sectatore, quo tempore cœperit esse coniugium ex earum rerum genere quæ ignoscuntur, siue quæ maioris duntaxat mali vitandi causa conceduntur, quod tamen in conscientie legibus diximus nunquam valuisse. Nam certè, ab initio non fuit sic, quum apertè dixerit Dominus, non esse bonam homini solum, id est extra coniugium esse. An verò postea vel ἀταξία illa quæ in hac potissimum cupiditate efferbuit, vel maxima plurimæque illa incōmoda quæ in istam alioqui suauissimam in communi tuēda familia coniunctionem per peccatū inuecta sunt, ita rem ipsam peruerterunt ut per se vitiosa facta sit: Certè qui ita sentit, nihil sentit: neque hoc vnquam Hieronymus ipse isto disputationis seruire sedato magis dixisset quàm damnamum esse cibi & potus vsum, aut alias eiusmodi naturales appetitiones, quoniam homines in iis modum tenere non possint, ac proinde nunquam illis sic vtantur quin venia indigeant, Quasi verò non sit magnus interdum ipsius quoque virginitatis abusus, quum eleemosynas etiam ipsas Phariseorum ac ieiunia Dominus reprehendat. Fefellit autem Hieronymum inter cetera nomen συγγαμνης, quod non accipi pro venia quæ peccato detur, sed pro moderatione ex æquo & bono, quum quippiam videlicet relinquitur eorum ipsorum arbitrio de quibus agitur, colligere salrē debuit ex opposito ἐπιταγῆς nomine, quod præcisum mādatur declarat. Postremò in eo quoque fallitur quòd fornicationum periculo cessante existimat Apostolum fuisse coniugio quibusvis interdictum. Quid enim hoc aliud fuisset quàm exitium humani generis quantum in ipso erat procurare: Neque ignoro quæ subterfugia quæsierit tum idem Hieronymus tum etiam alicubi Augustinus, quum ad hoc argumentum esset respondendum. Stat enim illud firmum, sublato coniugio tolli honestam omnem propagandi humani generis propagationem, quod nemo, nisi natura ipsius hostis & alter Timon μισάνθρωπος, facere cogitarit. Rectè enim idem Augustinus eodem libro, nempe de bono coniugali, cap. 16. *Quod est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem generis.* Nec obstat aliud eiusdē Apostoli dictum quod mox explicabitur. Ipsi certè Romani pontifices, perpetui alioqui non tā scortationis quàm coniugij hostes, vbi nullum erat incontinentiæ periculum, monachos etiam nonnullos, familiaria alicuius seruandæ & publici boni causa, e suis claustris educere non dubitarunt.

Quartum. Addit Hieronymus, *Bonum est illud naturaliter quod cōparationem non habet mali, quod pralatione alterius non obumbratur.* Quid ergo: an coniugiū cuius auctor est Deus, & quod ipse Hieronymus mox donū Dei vocat, naturaliter malū esse arbitratus est? Sit sanè viri & feminae coniunctio per peccatum magnoperè deprauata: verum si propterea naturaliter esse bona desit, quid tandem naturaliter bonum in hac vita cēsuerimus: Certè ne virginitatem quidem quantumvis incorruptam, posse quoq; Deo multis de causis ingratissimam fieri, ne ipse quidē, opinor, negarit. Rectè enim Augustin⁹, de sancta virginitate, ca. 11. *Negamus hoc in virginibus predicamus, quod virginēs sunt, sed quod Deo dicata pia cōtinentia virginēs.* Præterea quæ hæc est argumentādi ratio: An enim nuptias cōparat cum scortatione, ut minus malū cū deteriore, qui illas vitandi mali causa præcipit: Continentiā suadet Apostolus ad vitandam tribulationem in carne. Sit igitur etiam ex hoc Hieronym. argumento continentia naturaliter non bona. Alterum autem illud cuiusmodi est, *naturaliter bonum id non esse quod pralatione alterius obumbratur?* Continentiam coniugum temporariam probat Apostolus;

Obiectio 1.

August. de

bono coniugali, cap. 10.

Respon. 1.

Obiectio 2.

Respon. 2.

Quartum.

Respon. 1.

Apostolus, propter ieiunium & preces. an igitur naturaliter bona non est? Imò quomodo 5
 effugiet quin fateri cogatur hoc ieiunium & has preces melius quiddam esse hac con-
 tinentia, quum hæc ad illa referatur? Et certè ita esse dico, vt ne in iis quidem bonis sit
 numeranda continentia quæ suapte natura & necessariò bona sunt, quum potius prout
 aliquis eam vel ad bonum vel ad malum refert, vel bona vel mala sit necessariò exi-
 stimanda: quod manifestè tradit de coniugio, ac proinde de continentia quoque Au-
 gustinus.

Augusti. de
 bono cōiu.
 cap. 9.
 Quintum.

Subiicit postea in hæc Apostoli verba, *Vt vacetis orationi. Oro te quale illud bonum est,*
quod orare prohibet: quod Christi corpus accipi non permittit? quandiu impleo mariti officium non
impleo Christiani. Imò verò si Christiani & mariti officium ita repugnāt vt stare simul non
 possint, quid isto deterius esse potest, quo illud abrogatur quo nihil est melius? Si mariti of-
 ficio fungi & precari simul non licet, quid aliud illud est quàm peccare? Vtri credemus
 obsecro, tibine qui mariti cum vxore congressum adeò pollutum esse existimas vt in hæc
 etiam verba etuperis, *Si semper orandum est vt iubet Apostolus, nunquam ergo coniugio ser-*
uiendum: quoniam quotiescunque vxori debitum reddo, orare non possum: an potius Spiri-
 tui sancto nuptias *νυμφίους* & thorum matrimonij *ἀμύαρον* in omnibus pronuntianti? Re-
 quiris alicuius Synodi auctoritatem? Nicæna Synodus ex Paphnutij cælibis sententia iu-
 dicat vniuscuiusq; etiam Episcopi cum vxore sua cōgressum esse *συνεσχόντων μάλω*. Quod
 verò non impedit offerentem, quo iure prohibuerit accipientem? Membra simul esse nos
 nō posse Christi & meretricis lego: honestæ vxoris & Christi simul esse nos membra non
 posse vbi tandem inuenies? Membrum autem Christi quo iure à Christi corpore arcebis?
 Requiris Patrum auctoritatem? Augustinus tibi rursus velut ex professo contradicens &
 quidem in eundem Iouinianum scribens, *Decus, inquit, est coniugale, castitas, procreandi &*
reddendi carnalis debiti fides, hoc est opus nuptiarum, hoc ab omni crimine defendit Apostolus.
 Res autem ita se habet, vt à melioribus interpretibus est annotatum. Agit Apostolus de
 extraordinariis siue publicis siue priuatis precibus, quod & res ipsa indicat, & coniunctum
 cum precibus ieiunium: nisi fortè sicut assidue precandum, sic etiam semper ieiunandum
 aliquis somniet. Cur autem eo tempore prorsus intermittendum cōiugalis copulæ vsum,
 nec id tamen absque magna cautione, suadeat Apostolus, apparet ex verbo *χολεῖσθαι*,
 nempe vt coniuges toti velut à præsentis vitæ vñu alioqui per se licito auocati melioribus
 istis vacent: quod quidem absit vt damnemus.

Respon. 1.

1. Thess. 5.

2

3

4

5

6

Septimum.
 1. Pet. 2. 3 7.

Responso 1.

2

3

4

5

Septimum.

Responso 1.

2

3

Istud autem est etiam deterius quod mox subiicit Hieronymus, illud videlicet *Peccati,*
vt videant viri castam vestram conuersationem, & illud, Similiter viri cohabitantes, &c, his
 verbis explicans, *Ecce, inquit, eodem sensu, quia eodem Spiritu, impediri dicit orationes officio*
coniugali. Imò nullum neque apud Paulum neque apud Petrum inuenerimus quod illis
 affingitur. Imò *ἀγνόντες* nomine commendatur id quoque quod hic damnat vt impurum
 Et quod mox subiicit cuiusmodi est? *Cohabitantes, inquit, iuxta scientiam vt nouerint quid*
velit, quid desideret Deus, vt tribuant honorem vasculo muliebri. Si abstinemus nos à coitu, hono-
rem tribuimus vxoribus: si non abstinemus, perspicuum est honori contrariam esse contumeliam.
 Imò verò nomine *τῆς σωφροσύνης* quis non videt illud ipsum quoque comprehendere quod
 ipse contumeliam, nimium certè indigne & contumeliosè, vocat? Quo verò tandem verbi
 Dei testimonio confirmabitur ista vocabuli Honoris significatio? & qua ratione istud se-
 cundum scientiam, quo sancta prudentia ad regendam vxorem ac familiam necessaria signi-
 ficatur, ad vnā illam Hieronymi continentiam referemus?

Addit autem deinceps: *Verum ne quis putet ex eo quod sequitur, Vt vacetis orationi, &*
iterum reuertimini ad ipsum, hoc velle, & non propter maiorem ruinam concedere, statim infer,
ne tentet vos Satan per incontinentiam. Pulchra nimirum indulgentia. Et mox. *Quum au-*
tem, inquit, dicat Apostolus iuxta indulgentiam, non iuxta præceptum, an musitamus adhuc nu-
prias non vocare indulgentiam sed præceptum? quasi non eodem modo secunda & tertia matri-
monia concedantur: quasi non & fornicatoribus per pœnitentiam fores Ecclesiæ aperiuntur, quod-
que his est maius, incestus. Rursum ergo pergit in suo instituto Hieronymus, & vt nuptias ef-
 se probet malum (quod tamen indulgentia concedatur, maioris mali vitandi causa) arripit
 τῆς σωφροσύνης nomen. Enimuerò cui ignoscitur nisi peccato? quamuis nuptias non audeat
 apertè vocare peccatum: quod fortasse tamen fecisset, si venisset ei in mentem illud Da-
 uidis, Et in peccatis concepit me mater mea, quum alios locos plurimos magis etiam tor-
 queat. Imò verò quorsum illud de pœnitentia? Ac de digamorum quidem pœnitentia po-
 stea viderimus. Incestorum autem quorsum obsecro meminit, nisi vt eodem quoque re-

De bono cō
iugali, ca. 8.
& 10.

medio, nempe pœnitentiæ, nuptias etiã primas indigere doceat: Rursus igitur redarguat Hieronymum Augustinus & quidem in hoc ipso argumento. *Non duo sunt mala, inquit, connubium & fornicatio, quorum alterum peius: sed duo sunt bona, coniugium & continentia, quorum alterum est melius.* Nomen autem *συγγαμνη*, quod veniam interpretatur, audiamus quanto etiam rectius exponat quàm Hieronymus. *Mihi, inquit, videtur eos qui se non continent coniugari oportere, secundum illam eiusdem Apostoli sententiam, Quod si se non continent, nubant. Nec ipsis tamen peccatum sunt nuptiæ, quæ si in comparatione fornicationis eligerentur, minus peccatum essent quàm fornicatio, sed tamen peccatum essent.* Nunc autem quid dicturi sumus aduersus euidentissimam vocem Apostoli dicentis, *Quod vult faciat, non peccat si nubat?* Non itaque nuptias secundum veniam concedit Apostolus. Nam quis ambigat absurdissimè dici, non eos peccasse quibus venia datur? Sed illum concubium secundum veniam concedit, qui sit per incontinentiam, non procreandi causa, & aliquando nulla causa procreandi. Hæc ille, velut ex professo istum Hieronymi & aliorum errorem oppugnans: & eadem inculcans in libello de bono viduitatis, capite 3, & 4. quanquam illi non assentior in ipsa sententiæ Apostolicæ enarratione, quum ne tenuissimam quidem eius rei mentionem faciat Apostolus. Omnino igitur *συγγαμνη* non declarat hoc in loco veniam quæ peccato ignoscat, sed potius moderationem siue concessionem ex æquo & bono: potestque vel ad proximè præcedentem sententiam referri, (nequis videlicet existimet impetari quod de secessu ad tempus dixerat, quod se testatur vniuscuiusque arbitrio relinquere:) vel ad alteram illam sententiam, vniuscuiusque suam uxorem habeat: quod se dicit non præcipere, ac si omnes oporteret necessariò esse coniugatos, sed vnumquenque hic sibi iudicem esse oportere, vt videat quid expediat, siue an cōtinere possit an secus: in quã sententiam magis inclino propter illa quæ proximè idem Apostolus subiicit.

Octauum.
1. Cor. 7. 7.

Paulo post autem idem Hieronymus exponens illud, *Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum: Aliud est, inquit, velle Apostolum, aliud est ignoscere. Vt scire quid velit Apostolus? Volo homines omnes esse sicut & me ipsum. Hoc, inquit, volo, hoc desidero vt imitatores mei sitis, sicut & ego Christi. Ille virgo de virgine, de incorrupta incorruptus. Nos quia homines sumus & natiuitatem Saluatoris non possumus imitari, imitemur saltem conuersationem, &c. Qui enim in Christum credit, debet sicut & ille ambulauit, & ipse ambulare.* Hæc ille, rursus ad eisdem scopulos impingens, quod non sine tanti viri commiseratione dico, nedum vt eius reprehensione delecter. Mirum est autem eum ab vna vocula sic pendere vt ausit dicere Apostolum coniugium noluisse, sed duntaxat tolerasse, aut etiã ignouisse. Quasi verò verba illa *ἐξ ἑαυτοῦ, & μὴ ἀποσεπέσθαι*, non sint mandantis, quasi qui dixit, *μὴ νύμφαν ὡς ἡ ἀρχὴ*, non dixerit, *καὶ μὴ ἀποσεπέσθαι*. Cui enim dubium est quin coniugij remedium, quatenus aduersus viti-

Respon. 1.

1. Tim. 5.
In episto. ad
Gerontiam,
de monoga-
mia.

Aristot. lib.
Ethic. 3. ca. 1

nem necessarium est, præcipiatur? Imò verò tantum abest vt non præceptæ sint incontinentiæ, vt contra virginitas nusquam præcipiatur. Quid plura? Hoc ipso *Volendi* verbo vtitur idem Apostolus de viduarum coniugio loquens, *Volo, inquit, iuniores nubere, liberos gignere, &c.* quod quã alibi venisset in mentē eidē Hieronymo, hanc rimam quæsiuit quæ elaberetur, q. videlicet Apost. id quidem voluerit, sed coactus voluerit. quasi verò coactio & voluntas simul stare possint. Et si enim quædam mixtæ sunt actiones, tamen vt rectè de iis loquens Aristoteles definit, *ἐὶν ἕνα καὶ πολλὸν ἐκαστοῦ*. Ne longius autem aberremus, sic de re ista constituendum arbitror. Quod prudentia humana solet consulere, & necessitas interdum à legillatoribus ciuilibus extorquet, nempe vt ex duobus malis minus concedatur, hoc nunquam conscientiæ concessum fuit ex sacro Dei verbo. Itaque neque Loti exemplum probandum est in conscientiæ foro, qui oblato filiarum stupro redimere maius scelus voluerit, neque eiusdem filiarum facinus, neque Abrahami mēdacium. Nunquam enim malè agendum est, ac proinde si quo modo nubere malum fuisset, nunquam id concessisset, nedum voluisset villo modo Apostolus. Superest ergo vt quod dicit Hieronymus de coacta voluntate, locum habeat tunc demum quum ex duobus bonis acquiescimus in minore, quoniam quod maius est consequi non possumus.

Demus igitur Apostolum potius desideraturum fuisse vt omnes Corinthij cælibes manerent, coniugium tamen concedere, quoniam illud obtineri non posse videbar: an inde concludetur quod vult Hieronymus, nempe ignosci coniugio tanquam minori malo siue leuiori, ac non potius in minore bono acquiescere Apostolum, quoniam maius non impetrasset? Sed ne hoc quidem concesserim Hieronymo. Affert enim longè aliam rationem Apostolus, nempe quia vitāda sit tum scortatio tum etiam vstio, ex quo efficitur, non concedere ipsum nuptias, vel tanquam minus malum, (hoc enim non est Christianum, nedum

nedū Apostolicum) vel vt minus bonū maioris boni obtinendi desperatione, sed vt potius vt bonū necessarium præcipere, quo magnum malum vitetur. Præterea mirari & illud sibi non venisse in mentem Hieronymo (malo enim obliuione id factum putare quàm non recta dissimulatione) Apostolum optare Corinthiis cælibatum, nō vt magis arduum aliquid, sed è contrario vt ipsos infinitis coniugij molestiis eximeret, quibus meritò verebatur vt pares esse possent, quum in Christiana religione diuortia non nisi propter adulterium concedantur. Quum enim coniuges dixisset habituros afflictionem in carne, subiicit statim, *Ego autem vobis parco.* Itaque si qua hîc est indulgentia, ea certè potius ad cælibatum quàm ad coniugium spectat. Quòd si credimus Apostolo (vti sanè credendum est, 9 accedente præsertim ipsa experientia) multò sanè laboriosius est, & molestius in coniugio quàm cælibem viuere: ac proinde si, (quod isti meritorum dispensatores tradunt,) pro certaminum ratione præmia deferenda sunt, viderint quo iure laureolam quam vocant, virginitati potius quàm bonis & sanctis coniugibus tribuant. Sed hoc obiter dictum sit, ne quis idcirco me calumnietur peius etiam facere quàm Iouinianum qui nuptias virginitati duntaxat exæquabat. Superest vt illud admoneam, pessimè quoque in hoc facere Hieronymum, quòd illud Pauli, Imitatores mei estote vt & ego Christi, itémque generalem illam Ioannis exhortationem ad bona opera sectanda, non secus interpretetur quàm si exclusis coniugibus soli cælibes essent Christi imitatores, quo nescio an quicquam vnquam in nuptias contumeliosius euouerint Manichæi. Satis autem constat illud neque de cælibatu neque de coniugio (quibus in rebus per se non magis esse positum regnum Dei certum est, quàm in edendo vel non edendo) sed de ea vitæ regula intelligi quam tum coniugatos tum cælibes sequi oporteat.

Idem paulopost in illud. *Sed unusquisque proprium donum habet, &c. Quid,* inquit, *velit* Nonum, 1. Cor. 7. 7. *Apostolus perspicuum est, quoniam in Ecclesia diuersa sunt dona, concedit & nuptias, ne videatur dammare naturam. Simulq; considera quòd aliud sit donum virginitatis, aliud nuptiarum. Si enim eadē esset merces nuptiarum & virginum, nunquā dixisset post præceptū continentie, sed unusquisq; propriū donum habet ex Deo.* Deus bone quòd feruor iste contentionis abripuit Hieronymū? Respon. 1. Primum enim quod de mercede vel æquali vel inæquali disputat, prorsus est extra scopū: & si Paulum interrogas, respondebit gratuitum donum Dei esse vitam æternam, ac mercedem quidem, sed quæ credentibus donetur, non quæ operantibus debeatur. Exemplum ad eam rem profertur Abrahami patris credèrium, non agami, non monogami, sed digami, & in quo etiam aliquid hac in parte fas sit non laudare. Non tamen his nominibus, fateor, iustificatus est: sed ne ob virginitatem quidem fuisset iustificatus, quum fides quæ illi ad iusticiam imputata est, neque coniugium neque nuptias respiciat, sed gratuitā Dei promissionem. Quem autem hominum etiam *παρ δυνότα τον* ausis vel cum patre credentium Abrahamo, vel cum Mose coniuge (cui non surrexit alius similis propheta) comparare? Viue ex fide siue coniugatus, siue cælebs, nec te fallat qui promisit quod non debet. Sed neque nos sanè coniugium, neque cælibatus seruabit. Regnum enim Dei non est neque hoc neque illud, vt neque esca neque potus, sed iustitia & pax & gaudium in Spiritu sancto. Præterea quorsum hîc meminit doni nuptiarum? Arripimus tamen hoc vt eum appareat vel detrudere dono Dei quum nuptias malum vocat, vel sibi ipsi contradicere. Sed quàm hoc facit intempestiuè? Tantum enim abest vt hæc de nuptiarum dono dicat Apostolus, vt contrā de continentie dono hæc omnino intelligat, moderans videlicet vniuersalem illam sententiā, *Velim omnes esse vt meipsum*, quam ad eos solos restringit qui continentie donum habent, quoniam, inquit, non omnia vni data sunt, sed hoc quidem isti, aliud verò alij: secutus nimirū hac in re Christi vestigia, qui hac ipsa de re differēs, *non omnibus*, inquit, *hoc datum est, qui potest capere, capiat.* Sed ne hoc quidem datum est omnibus, vt onus matrimonij possint sustinere. Itaque quid prohibet quominus & illud dicamus de cōiugio, Cui datum est vt possit sicuti decet capere, capiat: Testatur enim, vt paulo antè dicebam, Apostolus se ad cælibatum hortari Corinthios, non vt tanquam robustiores ad difficilius aliquod opus vocet, sicut imaginatur Hieronymus: sed potius vt illis tanquam infirmioribus parcat. Denique vbi tandem inueniet præceptum illud continentie quod hîc commemorat, alibi verò nusquam esse ipsemet agnoscit?

Idem postea in hæc verba, *Melius est nubere quàm vri.* Idèò, inquit, *melius est nubere,* Decimum, 1. Cor. 7. 9. *quia peius est vri. Tolle ardorem libidinis, & non dicet, melius est nubere.* Quasi verò non etiā, & quidem potissimū, propter generis propagationem nunc quoque vacandum sit matrimonio. quasi non & propter mutua alia officia coniugium ex Dei ordinatione contra-

- 2 hatur. Totum istud igitur inane & friuolum est. Illud verò quod sequitur prorsus est ex Manichæorum doctrina. Vbi de continentia loqueris, inquit, bonum est, ais, mulierem non tangere: & bonum est eis si sic permanserint ut & ego: & puto hoc bonum eis esse propter instantem necessitatem: & quia bonum est homini sic esse. sed dicis, melius est nubere quam vri. Si per se nuptiæ sunt bonæ, noli illas incendio comparare: sed dic simpliciter, bonum est nubere. Suspecta est mihi bonitas eius rei quam magnitudo alterius mali cogit esse malum inferius. Ego autem non leuius malum, sed simplex per se bonum volo. Hæc ille, quæ paulo antè ex ipso Augustino refutauimus. Ostendimus & illud, non agi hîc de bono cui vitium opponatur, sed de eo quod conducibilius est ad vitam sine distractione Deo dicendam, idque non simpliciter, sed pro temporis & personarum ratione. Illud autem nunc etiam adicio, quod calibatum in rebus propter seipsa expetibilibus collocat, non rectè ab eo dici: quod & ipse Apostolus indicat, quum addit rationes propter quas bonum sit eis non nubere, propter instantem, inquit, necessitatem, & ut facilius & sine ulla distractione cohæreatis cum Domino. & quia vobis parco. & quod cupiam vos à uelut uos. Nam alioqui siue cælebs fueris siue maritus, nihilò certè propterea fueris Deo commendabilior. Quod si valet istud dictum, Tolle auidorem libidinis, non dicet Apostolus melius est nubere: cur non & istud valuerit: Tolle presentem necessitatem, & non dicet Apostolus, bonum est sic vos esse? Sicut enim illud dixit propter uisionem & fornicationem, ita & istud dixit propter presentem necessitatem. Quid plura: Dic simpliciter, inquit Paulo Hieronymus, bonum est nubere. An non verò satis simpliciter & perspicue hoc expressit, quum diceret eum qui nuptum tradit suam virginem bene facere, quamuis qui non tradit (addita tamen exceptione) melius faciat?
- 6 Sed ne illud quidem rectè Hieronymus, quod putat in his verbis malum minus, id est coniugium, cum maiore, uisione uidelicet, comparari, quum potius bonum cum malo sic comparatur, ut quam necessariò sit hoc bono iis utendum demonstrat, quibus alioqui tantum imminet malum. Neque verò nouum est hoc dicendi genus. Melius est bene agendo affligi quam male agendo, inquit Petrus. An verò affligi propter iustitiam, malum est, ac non potius insigne bonum? Quid amplius? Si qui non dat nuptum melius facit, an non & ille bene facit qui dat nuptum: si beator est, id est meliore conditione, uidua quæ sic manet, annon & illa beata est quæ rursus nubet in Domino? An verò fieri quicquam potest in Domino, quod malum sit, siue simpliciter siue comparatè consideres?
- Undecimū.
1. Cor. 7. 28. & 29.
Item in illud, Circumcissus aliquis vocatus est: ne adducat præputium, Per hoc, inquit, sicut habentibus uxores Apostolus tollit licentiam eas dimittendi, sic virginibus amputat nubendi facultatem. Et in illud, Qui liber vocatus est, seruus est Christi. Quanta, inquit, felicitas non uxoribus seruum esse, sed Christi: non carni seruire, sed spiritui. Qui enim adheret Domino, unus spiritus est. Mirum est verò ista potuisse tanto viro excidere, quasi non apertè contrariū affirmet Apostolus, testatus benefacere virginem quæ nubat: quasi etiam templa Spiritus sancti non vocarit idem Apostolus, sanctorum coniugum corpora.
- Duodecimū
1. Cor. 7. 26.
Responso.
Illud verò cuiusmodi est: Si bonum est homini sic esse, malum est ergo homini sic non esse. Quid si bonum est ieiunare, an ideo malum est comedere: nempe cui opus est ieiunio. Sed de hoc supra pluribus.
- Decimum
tertium.
1. Cor. 7. 28.
Respon. 1.
Itè in illud, Si acceperis uxorem, non peccasti, Aliud est, inquit, nō peccare, aliud bene facere. Ego verò contrā affirmo, etsi multa sunt in sese ad id quod, tamē quicquid agimus vel bene agi vel malè, nec dari posse medium. Et quorsum istam inanem argutiam, quum apertè dicat Apostolus, eum quoque qui virginem nuptum tradat, bene facere: Excipit autem Hieronymus eas virgines quæ se voto obligarunt. Sed quo iure hoc faciat suo loco expendimus. Illud quidem iam nunc dicam, non rectè eum facere videri, quod quæ de viduis primam fidem violantibus dixit Apostolus, ad virginum vota Apostolo prorsus ignota transferat, de quo etiam alius dabitur dicendi locus.
- Decimum
quartum.
1. Cor. 7. 34.
Respon. 1.
Nec illud quoque probari potest quod scribens in hæc verba, Nupta cogitat quæ sunt mundi, de hoc, inquit, dicitur ad Apostolos, Si essetis de hoc mundo, amaret utique mundum quod suum est. An enim dicere audebit Hieronymus iniunctum calibatum Apostolis, aut etiam ipsos simul maritos & seruos Dei non fuisse? Nam si verum id esset, quomodo nuberet alii qua in Domino? Itaque rectè monet Chrysostomus non poni his verbis discrimen inter calibem & coniugatum, sed inter ἀγαρμοσύνην & πολυαγαρμοσύνην, neque esse τὸ μὴ ἔχειν κακόν τι, sed τὸ ἐμποδίζεσθαι. Denique significat necessariò auocari ad huius vitæ solitudinem coniuges, in qua etiam plerique modum non tenent: contrā verò calibes maxima curarum istiusmodi parte non impediri, ut meritò dixerit Apostolus se parcere Corinthiis

Obiectio.

Respon. i.

Decimum
quintum.

1. Cor. 7. 36.

Decimum
sextum.

1. Cor. 7. 37.

Decimum
septimum.

1. Cor. 7. 40.

Decimum
octauum.

Respon. i.

2

3

4

Decimum
nonum.

Ephes. 5.

1. Thes. 4. 4.

Respon. i.

Vicesimum.

Respon. i.

Vicesimum
primum.

Respon. i.

Vicesimum
secundum.

rinchiis quum illos ad cælibatum hortatur qui continere possunt. At enim, inquit cæli-
batus meriti defensores, longè magis arduum est continere quàm coniugij laboribus de-
fungi. Ego verò fateor sanè continentiam superare humanas vires, verum hoc nego spe-
ctari ab Apostolo, sed hoc potius quòd multò commodius & minore cum molestia viuât
cælibes, infinitis videlicet curis vacui, quàm coniugati, iis præfertim tēporibus quæ tū præ-
sagiebat Apost. ac proinde optimè sibi cōsulant, qui si cælibes sint, de vxore ducenda non
cogitēt, tū qui quū iam sint mariti, quoad eius fieri potest, animū ab istis terrenis abducūt,
ad quæ alioqui coniugiū eos vel inuitos pertrahit. Interea tamen etiam atq; etiam incul-
cat adeò sese nemini laqueum iniicere, vt & moneat tum vnicuiq; de coniugio cogitan-
dū qui continētia donū non habeat, tum vnicuiq; coniugato sanctè colēdum coniugium
ne videlicet qui coniugij molestias fugiunt, in aliud pessimum malum, nempe in scorta-
tionem vel adulterium, incidant. Quorsum autem hæc ad inanes istas & prorsus *ἀνεργαί*
δυσκόποι disputationes de virginitatis & nuptiarum præstantia, quasi in istis per se positum
sit regnum Dei? Quod autem idem Hieronymus *ἀνεργαί*, id est, absque distractio-
ne, interpretatur sine vlla distensione, & locum Ecclesiasticis eodem refert, tum ipsius He-
braei tum Græci sermonis proprietate refellitur.

Illud quoque refutatione non indiget quòd per *virginem suam* intelligit carnem
cælibis.

Et quum illud *benefacit*, dicit mox obumbrari comparatione melioris, quia videlicet
subiiciatur *melius facit*, nihil sanè dicit quod possit excusare contumelias quibus antea cō-
iugium affecit.

Sed & illud planè nō video quī tolerari possit, quòd scribens in hæc verba, *Puto autē*
quòd & ego Spiritum Dei habeam: ubi, inquit, ad continentiam prouocat, ibi non hominis, sed
Spiritus Dei consilium est. ubi autem nubendi concedit veniam, Spiritum Dei non nominat, sed
prudētia librat consilium: ita singulis relaxans, vt unusquisque ferre potest. Quasi verò A-
postolus alio spiritu de continentia quàm de coniugio sit loquutus.

Et de priore quidem illius Hieronymiani libelli parte hætenus. Nunc verò ex poste-
riore quoque nonnulla eodem spectantia etiam expendamus.

Ludit Hieronymus in coniugij mysterio quòd Christum & Ecclesiam adumbrat.
Christus, inquit, in carne virgo, in Spiritu monogamus. Vnam enim habet Ecclesiam. Hoc i-
psū quoque scribit Tertullianus, & quidem eodem prorsus, vt apparet, spiritu. Sed quàm
hoc rectè? Primū enim si in primis nuptiis saltē Hieronymus sacrum hoc mysterium cum
Apostolo verè agnoscit, cur toties antea malas pronūtiavit? Deinde si hæc coaptatio con-
iugij carnis cum spirituali istis angustis definitur, sanè definit maritus esse typus Christi
simulātque virgo esse desiit, quod tamen ex diametro repugnat Apostoli consilio. Quo-
modo enim ista congruerent cū marrimonij typo, *Membra sumus corporis eius?* Postremo
fit sanè Christus vnus Ecclesiæ coniux in spiritu, annon etiam qui secundæ, vel tertiæ, &
sic deinceps, vxoris coniux est, vnam habet non plures? Sed, inquires, hæc fuerit secunda,
vel tertia: vna autem est Ecclesia. Nempe quoniam ea est vitæ nostræ imbecillitas. Sed
quo iure vult Hieronymus, carnalia non esse spiritualium typos, nisi penitus illis respon-
deant? & istius distinctionis an vlla est vel leuissima apud Apostolum mentio?

Ista verò penitus sunt Manichæorum, quòd hæc Apostoli verba, *diligite vxores ve-*
stras, sicut & Christus Ecclesiā. Item, *Vnusquisq; suum vas possideat in sanctificatione & honore,*
non in passione desiderij, sicut gentes quæ Deum non nouerunt. Item, *non vocauit nos Deus ad*
immunditiam, sed in sanctificationem. &c. torquet aduersus matrimonij copulam, quum A-
postolus Paulus ista quidem aduersus scortationem disertè scribat, quam etiam nominat:
illud verò omnia coniugalicia officia planè comprehendat.

Quis autē illud excusare possit quòd quæ apud Apostolū dicuntur de vetere homine
exuendo & nouo induēdo secundum imaginē creatoris sui, vbi non est masculus neq; fœ-
mina, rursus eodem detorquet? Nā, inquit, *imago creatoris nō habet copulam nuptiarum. Vbi*
sexus diuersitas aufertur, & veteri homine exuimur, & induimur nouo, ibi in Christum renasci-
mur virginem, qui & natus ex virgine, & renatus per virginem est. An hoc verò non est
nuptias planè & ex professo execrari, & quidem verbo Dei manifestissimè deprauato?

Ad illud, *Crescite & multiplicamini, Necessè fuit*, inquit, *prius plantare syluam &*
crescere vt esset quod postea posset excidi. At istud quod tu vis, Hieronyme, non est syluam
putare, sed radicibus extirpare.

Et istud allegoricum siue pythagoricum potius quàm Christianum, cuiusmodi est:

Scriptura, inquit, in primo, tertio, quarto, quinto, & sexto die, expletis singularum operibus dixit, & vidit Deus quia bonum est. in secundo die hoc omnino subtrahit, nobis intelligentiam derelinquens non esse bonum duplicem numerum qui ab unione diuidat, & præfiguret fædera nuptiarum. Argue igitur, Hieronyme, opificem, qui ex vno duos fecit, quia bonum homini non erat solum esse. Quod si volebas hic philosophari, cur non potius considerasti, vnum coniugio non diuidi, sed ex duobus vnum fieri? Annon verò etiam longius ab unitate discedunt alij numeri quàm binarius? Sed friuola sanè ista sunt, & æonibus Valentini non dissimilia. Causa verò cur illud in opere secundi diei non sit à Domino expressum satis est manifesta, quoniam videlicet aquarum integra dispositio tertio demum die perficitur, in quo etiam bis illud idcirco dicitur.

Vicesimum tertium. Gen. 7. 1. & 7. Respon. 1. Quum, inquit, Noe ingreditur in arcam, quæ est Ecclesia typus, tam ipse, quàm filij eius ab vxoribus separantur. Imò redarguit te Moses ipse, Hieronyme, vt qui non aliter nec alijs verbis loquatur de Noe in arcam cum familia sua ingressu quàm de exitu discedens. Et quum quatuor maritos, & totidè vxores, nec vltos alios in arcam ingressos legamus, quanto iustius colligeremus cælibes ab Ecclesia Dei excludi, si ludere inanibus istis allegorijs tecum vel cum Origene placeret? Itaque totum hunc locum prætermitto libens, ne quis me studiosè captare putet quod in tanto viro reprehendam.

Alia igitur quæ speciem aliquam probationis habent aggredior. Viceſimum quartum. Exod. 9. 10. Responſio. Populus accessurus ad montem Sina: & Dei auditurus eloquium, tribus diebus sanctificari iussus est. Concedo. Nam sanè vel ex ipso mundo exire oportuit, si fieri potuisset, sanctam Dei legislatoris vocem audituros, & ipsius Dei colloquio interfuturos. Oportuit quoque sub pædagogia Legis positos suam immunditiam externis signis agnosce- re & detestari, vt discerent impuris, cuiusmodi omnes nascimur, nullum patere ad Deum accessum: ac proinde Legem iis omnibus ad mortem cedere quorum corda non sint per fidem in Christum purificata. Ecquid autem non polluitur hominum vsu coram eo cuius conspectum ne Angeli quidem beati sustinent? Itaque & tua ista continentia, Hieronyme, coram ipso impura est, quantuncunque voles animo concipere. & ipsum Ioseph, (quem tu propter cælibatum ipsi etiam Moysi, contra expressum Dei verbum anteponis) cæterosque virgines, siqui erant in Israel, mundare cum cæteris vestes oportuit. Vbi autem inuenies quoties ad Dominum accedebant Israelitæ, iussos ab vxoribus abstinere, aut vestes mundare?

Vicesimum quintum. 1. Sam. 21. 4. Respon. 1. Quærit Achimelech daturus Dauid panes propositionis edendos, an pueri, id est, qui cum comitabantur, mundi essent ab vxoribus, quoniam, inquit Hieronymus, quod ad munditias corporis Christi, omnis coitus immundus sit. Nos verò nostræque omnia quis non fateatur coram Deo & Christo ipsius, nihil aliud esse quàm impurissimas sordes? Sed hoc sanè ad continentissimos etiam quosuis pertinet. Interea scimus nos omnes, siue virgines siue maritos, in eo puros & sanctos haberi qui factus est nobis à Deo Patre iustitia & sanctificatio, atque adeo sanctificauit seipsum pro nobis, vt & in ipso sancti simus. Istud verò quod dicit de quouis coitu Hieronymus, refellit Apostolus, quum coniuges esse dicit Christi membra: & alius, quum nuptias, nuptias, inquam, veras, non quæ sint continentia voto amputata, vocat nuptias & cubile impollutum. Quod autem querit ex Dauide sacerdos, aliò spectat, quum alijs etiam modis viri vel ex solo mulierum contactu polluerentur, vt eis nihil sacrum attingere ad vesperam vsque liceret, nedum vt propositionis panibus extra ordinem vesci possent. Quorum autem hæc ad coniugium aliquis immunditiei damnandum, quum sacerdotes ipsos coniugatos fuisse legamus, abstinuisse autem necessario à suis coniugibus vltio tempore non legamus.

Vicesimum sextum. Deut. 20. 24. Respon. 1. Qui uxorem duxerit, & qui plantauerit vineam veluti propagines filiorum, prohibetur ad bella procedere. Non enim potest Domini seruire militia, seruus vxoris. Hoc verò non ita est, quod pace tua dixerim, Hieronyme, vt tua te planè memoria sefellerit. Quomodo enim bellasset Moses bella Domini, imò quis pugnasset in Israel, maritis à militia exclusis? & vbi legisti, maritos esse, non Domini, sed vxorum seruos? Hoc quidem inuenio, indulgere Dominum vacationem militia, iis qui vineæ suæ (hæreditatis videlicet charissimæ) nullum adhuc fructum perceperint: & sponſis qui nondum vxores duxerint, itémque no- uis primo anno coniugibus. Causa verò quam affers, nec sanè vera nec verisimilis est: sed hæc potius, quod benignus pater aliquid concedere huiusmodi affectibus voluerit, quum etiam periculum esset ne qui animum domi haberent, parum alacriter foris bellum gererent.

Ita verò

Ista verò quæ sequuntur, quis tandem possit in Hieronymo excusare, quum centum minimum Scripturæ testimonia velut ex professo, in manifestam coniugij contumeliam atque adeò execrationem, paucis paginis deprauet? Hoc verò quum meritò redargui posseta minimè ignoraret, quis non doleat ipsum tamen tantum hoc crimen (nec enim scio quid deterius committere quisquam possit Scripturarum interpres) inani excusatione diluere quàm agnoscere & deprecari maluisse? Nos tamen hoc quàm paucissimis fieri poterit absoluemus.

Primum quicquid Solomon in Prouerbiis differit aduersus malas mulieres, torquet aduersus coniugium: sed quàm tempestiuè id faciat, ex his saltem intelligatur. Vicesimum septimum.

Scribit Solomon, in Prouerbiis, inquit Hieronymus, *Mulier insipiens & audax, inops panis efficitur. Cuius panis? nempe illius qui de calo descendit.* Atqui nusquam id apud Solomonem inuenias, vt liquido constet Hieronymum hanc criminationem ne inspectis quidem locis, impetu quodam potius quàm certo animi iudicio effudisse, quod tamen certe facere nullo modo debuit. Sed vt hoc extet, quis non istam rationem peruertendi Scripturas damnet? Euadet sanè inops & famelica quæcunque est insipiens & procax. Quorsum hoc aduersus nuptias, vel ad modestas & cordatas coniuges? *At enim,* inquit Hieronymus, *hoc periculum in memet fieri graue est.* Ergo eò prudentius agito, & Deum adhibeo in consilium. Sed annon multo grauius est, vt malum incertum effugas, teipsum vltro dare in vltionis & fornicationis præcipitium? Denique quæ hæc agendi ratio est, quæ in 3 malas mulieres dicuntur aduersus nuptias torquere, & quæ sanctorum honestarum mulierum laudes ab eodem Solomone prædicantur, silentio prætermittere? Obiectio. Respon.

Citat etiam illud ex Ecclesiaste, *Tempus parienti, tempus moriendi, tempus plantandi, tempus vellendi quod plantatum est: peperimus,* inquit, *in lege cum Mose, moriamur in Euangelio cum Christo. plantauimus in nuptiis, euellamus per pudicitiam quod plantatum est.* Quid hoc autem ei est obsecro? Quis enim ignorat de rerum omnium vicissitudine sapientem differere? Quid hoc ad nuptias aut virginitatem? Certè si tempus est aliquod parienti, tempus quoque est vxorem amplectendi. Promissionem autem multiplicandæ posteritatis ad ea tempora restringere quæ aduentum Christi præcesserunt, quid tandem nos cogit? *Tempus,* inquit Apostolus, *contractum est.* Fateor, ideòque de cælesti potius quàm de terrena domo ædificanda cogitandum. Sed an ideo bene facit quisquis vxorem non ducit? Apostolum autem illic non in genere de huius vitæ breuitate vel de temporum quæ Domini aduentum præcesserunt discrimine differere, sed peculiariter notare proximè tunc imminentes Ecclesiæ tempestates, eoque demum respectu hortari vt quicunque possunt de cælibatu porius (vt tranquilliore vitæ genere) quàm de coniugio cogitent, mecum, vt spero, fatebitur quisquis totum illum locum attentè considerarit. Sic non dicit absolutè Dominus, *Va pregnantibus & lactantibus,* sed addit *in diebus illis.* Sic præcipitur Ieremiæ ne vxorem capiat, sed additur, *in loco isto.* & causa exprimitur, quoniam videlicet vltima vastitas à Domino imminebat. qui Ieremiæ locus optimè explicat Apostoli sententiam. Quod autem addit Hieronymus ex eodem scriptore, *Tempus amplectendi,* & 4 *tempus longè fieri ab amplexu,* annon disertè contra ipsum facit? Nam certè nullum tempus est agendi quod malum est. Vicesimum octuum. Respon. 2.

Multa postea ex Canticis Canticorum profert idem Hieronymus, sed ita sanè vt imprudens præuaricari videatur. Cur enim illic spiritualis coniugij tot laudes decantantur sub castarum quidem, sed tamen carnis nuptiarum typo, si bonæ istæ non sunt? Vicesimum donum. Responso.

Vbi verò ad Esaiam ventum est, explicans aduersus Iudæos, & rectè quidem, locum illum nobilem, Ecce virgo concipiet, *Si non præfertur,* inquit, *nuptiis virginitas, cur Spiritus sanctus maritatum, cur viduam non elegit?* Imò verò, mi Hieronyme, ne virgo quidem Deo placuit, nisi quia fuit *uxor electæ personæ*, id est, gratis dilecta, quod ipsamet diuinitus cecinit, non suam virginitatem, sed Dei misericordiam prædicans. Gratias igitur agant Deo, tum virgines tum nuptæ. Cur autem ex virgine potius illibata quàm vel ex coniugata vel ex vidua nasci Dominus voluerit, non ea tantum causa est quòd quàm purissimum vas ille sibi delegit qui est ipsamet puritas, sed etiam præcipue vt Filium quidem hominis, id est hominem, sed diuinitus prorsus & conceptum & natum esse citra omnem controuersiam constaret. Tricesimus. Esa. 7. 14. Respon. 1.

Quum autem idem Hieronymus ista eiusdem Prophetæ verba, *Spreuit te virgo, filia Sion,* cum illis comparat, *Exulta sterilis quæ non parit,* rursum torquet vtrunque Prophetæ locum. Nam illic quidem Sion orbæ & destituta puellæ comparatur per *Σαργω μόν*, quòd Tricesimum primum. Isa. 37. 22. 34. Respon.

Gal. 4. 27.

rex Assur eam usque adeo contempnisset, quem postea hæc ipsa esset irrifura: hic verò florentem Ecclesiæ ex Gentibus potissimum collectæ statum describit Propheta, quæ quidem Gentes sunt Sionis populus non secundum carnem, sed secundum libertatem dotus genitus, & in naturalem filiorum locum per fidem insitus, quam interpretationem docet nos ad Galatas scribens Apostolus. Quorsum autem hæc ad id de quo agimus? Quis enim sic nuptias laudavit nunquam, ut illis acceptum ferret quod filij Dei simus, quamvis benedicat Deus tum sanctis ipsis tum etiam sanctorum semini, pro bona sua voluntate?

Tricesimū
secundum.
Ierem. 2. 32.
Respon. 1.

Idem nihilo rectius istis Ieremiæ verbis, *Nunquid obliuiscetur sponsa ornamentis suis?* ad virginitatem coniugio præferendam abutitur. Primum enim videmus hic non minus fieri sponsæ quam virginis mentionem. Deinde quis ignorat populum illic à Propheta redargui, quod Deum suum minoris fecerit, quam sponsæ aut virginis ornamenta sua? Quorsum autem hoc ad nuptias vel damnandas vel virginitati ponendas?

Tricesimū
tertium.
Respon. 1.
Ier. cap. 16.

Ieremia, inquit Hieronymus, *ideo paritur in urbis vastatione, quoniam virginitatis erat beatitudini destinatus.* Quid si verò negem Ieremiam fuisse virginem? potest enim aliquis in utero sanctificari, nec tamen continentiae donum habere. At enim prohibetur vxorem ducere & liberos tollere. Fateor id quidem. Sed quid si cælebs tum erat? Sed demus quod affirmat. Non fuisse tamen ideo seruatum ex ipso contextu liquet. Aliunde igitur petere oportuit virginitatis laudes, & meminisse hunc ipsum Prophetam passim ipsis quoque virginibus internecionem minari.

Tricesimū
quartum.
Ezech. 4. 18.

Responso.

Ezechiel testatur sese vxore vesperi mortua, manè loquutum esse ad populum qui ipsi mandarant Dominus. *Diligenter attende,* inquit Hieronymus, *donec vxor viueret, non habebat libertatem populum commonendi. Moritur vxor, & coniugale vinculum soluitur, & absque ulla trepidatione semper est in officio propheta. Qui enim liber vocatus est, vere est seruus Christi.* At te potius miror, Hieronyme, sic in aduersario quoquo modo oppugnando fuisse occupatum, ut non attenderes quum multo antè in munere prophetico perleuerasset Ezechiel, consequi aliam ob causam hic fieri vxoris mortuæ mentionem. Iussus enim fuerat non lugere, atque adeo populum à luctu auocare, quod se fecisse dicit, etiam si domi esset ipsi oblata iusti luctus occasio. Quorsum igitur ista?

Iam ad ea testimonia accedo quæ sic collegit ex Paulo Hieronymus, ut planè sit ἀναπολόγητος.

Tricesimū
quintum.
Rom. 6. 19.
Responso.

Numerat coniugium inter illa quorum finis sit mors, & quorum fructus erubescere nos oporteat. Quenam autem illa sunt? *Sicut,* inquit Apostolus, *exhibuistis membra vestra serua impuritatis & iniquitati ad patranda iniquitatem, &c.* Et dubitamus diabolicam hanc doctrinam pronuntiare?

Tricesimū
sextum.

Rom. 7. 24.
& 26.
Responso.

Eodem, id est ad conuiciandum nuptiis, detorquet illa, *quum essemus in carne, & non in nouitate Spiritus, sed in vetustate literæ, faciebamus ea quæ carnis erant, & fructificabamus morti.* Et illa, *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et illa, *Ipse igitur mente seruo legi Dei, carne autem legi peccati.* Quod si hæc de coniugio dicuntur, Hieronyme, ut tu vis, quomodo virginem audes Paulum pronuntiare?

Tricesimū
septimum.
Rom. 8. 5. &
deinceps.
Responso 1.

Eo illa, *Qui secundum carnem sunt, quæ sunt carnis sapiunt. Prudentia carnis, mors est. Prudentia carnis, inimicitia est in Deum. Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Hæc verò aduersus coniugium torquere, quid est aliud quam doctrinam dæmoniorum manifestè proponere? Et ne dubitemus hunc fuisse animum Hieronymi, & hanc sententiam ex qua Syritius & Innocentius impuras & impias illas voces hauerunt quæ nunc quoque tam multos inficiunt, hæc ipsa sunt Hieronymi in hunc locum verba. *Si prudentia carnis, inimicitia est in Deum, & qui in carne sunt, Deo placere non possunt: arbitror eos qui seruiunt officio coniugali, quod prudentiam carnis diligant, & in carne sunt.* At ego, Hieronyme, detestor hunc spiritum qui pronuntiat bonum, malum: & Gangrensem Synodum arbitror rectè aduersus hanc tuam sententiam anathema protulisse.

Tricesimū
octauum.
Rom. 12. 2.

Responso.

Et illa quorsum, *Nolite cōformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.* In quæ verba scribens Hieronymus, *Concedit,* inquit, *nuptias, concedit digamiam, & si necesse fuerit, fornicationi & adulterio præfert etiam trigamiam. Sed nos qui corpora nostra exhibere debemus hostiam viuam, &c. non quid concedat Deus, sed quid velit consideremus, ut probemus quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Ergo quod concedit nec bonum, nec beneplacens est, nec perfectum.* Et mox, *Aliud est voluntas Dei, aliud indulgentia.* Quid hoc verò monstri est? quo igitur pudore

dore sacerdotes nuptiis benedicunt? si concedit Deus mala, cur non impunè peccemus? Longè aliter & multo rectius Augustinus, non quidem in hunc locum (in quo de virginitate Apostolus ne 2° quidem verum de sanctis tum virginum tum maritorum moribus agit) sed in illud eiusdem Apostoli scribens, Ego autem vobis parco, *Sectatores, inquit, perpetue continentie admoneo ut suum bonum ita preferant nuptiis, ne malum iudicent nuptias, neque fallaciter sed planè veraciter ab Apostolo dictum nouerint, Qui dat nuptum bene facit.* Aug. de sancta virginit. c. 18.

Et illa, *Induimini Christum Iesum, & carnis curam ne feceritis in desideriis.*

Tricesimū
nonum.

Et illa, *Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad pudicitiam, vbi Hieronymus, non ad sobrietatem, inquit, ut male in codicibus Latinis legitur. siquidem Græcè scriptum est, οὐκ ὡς οἱ ἄλλοι.* Quasi verò ipse contextus non manifestè conuincat ὡς οἱ ἄλλοι vel inutilibus studiis opponi qualia nimium multa sunt quorum cognitione nullus euadit sanioris mentis, vel eorum arrogantiae qui intra modum nolunt multis in rebus sapere, idcòque stultissimi tandem euadunt.

Rom. 13. 14.
Rom. 12. 3.
Responsio.

Et illa, *sicut carnalibus, sicut paruulis, lac vobis potum dedi nō escam.* Vbi rursus hic notat, *Qui animalis est, & non recipit quæ spiritus Dei sunt, stultitia enim illi est, nec potest intelligere, quia spiritualiter diiudicatur, iste non perfectō castitatis cibo, sed rudi nuptiarum lacte nutritur.* Quadragesimū.
1. Cor. 3. 1.

Et illa, *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptio- nem.* Vbi Hieronymus, parum sanè pudenter, *Hoc, inquit, tam clarum ut nulla expositione queat manifestius fieri. Si corruptio ad omnem coitum pertinet, incorruptio autem propriè castitas est, premia pudicitiae nuptiae possidere non possunt.* Imò, Hieronyme, ut tibi penitus constares, dicere te oportuit ingenuè nuptias non possessuras regnum Dei. Sed absit ut mendaci spiritui credamus. Illic verò quis ignorare possit Apostolum differere de corporum post resurrectionem qualitatibus, siue virgines siue mariti olim fuerint qui tunc resurgunt? 1. Cor. 15. 50.
Responsio 1.

Et illa, *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Opera legis, inquit, & nuptiae sunt, quæ si conceduntur etiam in Euangelio, aliud est indulgentiam infirmitati tribuere, aliud virtutibus premia polliceri.* Hoc est scilicet rem acu tangere. Imò verò quàm me tui pudet quàm hæc lego, vir alioqui magne? Nā quid est quasi ex industria verbum Dei peruertere, si hoc non est? Quadragesimū primū
Gal. 2. 16.
Responsio.

Item illa, *Sic insipientes estis ut quī ceperitis spiritu, nunc carne consumamini?* Et illa, *Spiritu ambulate, & desideria carnis ne perfeceritis. Caro concupiscit aduersus spiritum.* Vbi Hieronymus: *Non necesse est nunc, inquit, de operibus carnis dicere, quia longum est.* Imò, Hieronyme, vide ne meritò dicaris astutè ita prætermittere quo vel vno facili conuinci poteras. Nec enim in operum carnis enumeratione nuptias inuenisses. Quadragesimū secundū
Gal. 3. 3.
Gal. 5. 16.
Responsio.

Et illa, *Despondi vos vni viro, virginem castam exhibere Christo, quod, inquit, si ad totam Ecclesiam credentium volueris referre, & in hac desponsione Christi & maritatus & digamos, & viduas, & virgines contineri, hoc quoque pro nobis facit. Nam dum omnes ad pudicitiam & premium virginitatis inuitat, ostendit cunctis gradibus virginitatem esse potiorē.* Sed annon saltem animaduertere te oportuit, Hieronyme, si de ista tua virginitate differeret Apostolus, ineptissimum futurum fuisse illius desiderium? Nam certè virginitas corporis amissa nunquam restituitur, ac proinde non potuerunt vnquam pleræque ex Corinthiis eo genere virginitatis virgines, coram Deo listi. Planius est autem quàm ut inficiari possis, Apostolum agere de tota Corinthiaca Ecclesia, & de spiritali Ecclesiae cum Christo coniugio differentem (quod plenius descripsit alibi ad Rom. 7, & Ephes. 5.) per virginitatem nihil aliud intelligere quàm sanctificationem tum corporis tum spiritus, quæ tum virginibus, tum viduis, tum coniugatis & viris & mulieribus, credentibus denique omnibus communis est in Christo, ut disertè Augustinus annotat, lib. de bono viduitatis, capite. 10. Quadragesimū tertium.
1. Cor. 11. 2.
Responsio.

Et illa, *Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Item, *Qui cum Christo carnem nostram & passionem eius ac desideria crucifiximus, quid rursus ea quæ carnis sunt agere cupimus?* Hoc verò aduersus coniugium torquere, annon est nuptias ut rem omnium pessimam & impurissimam damnare? Et quum toties fatearis non præcipi virginitatem, Hieronyme, quomodo tibi constabis? Nam certè dubium non est quin contraria carnis concupiscentiis præcipiantur. Imò annon est totius Legis Dei ἐντολήν, secundum spiritum ambulare? Quadragesimū quartū.
Gal. 5. 24.
Responsio.

Quadragesimum quintum.

Et illa, *Qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem*, ubi etiam hæc scribit: *Existimo quod qui uxorem habet quandiu reuertitur ad idipsum* (sic autem solet conuertere Græcum illud *ὅτι τὸ αὐτὸ* quo utitur Apostolus mutuam casti coniugij vsum honeste significans) *ne tentet eum Satanas, in carne seminet, & non in spiritu*. Qui autem in carne seminat, (non ego loquor, sed Apostolus) metit corruptionem. At ego miror, tantam virginitatis defensorem tam obscena, & tantum Theologum tam absurda & tam falsa scribere potuisse. Certè ut cætera omittā quæ hîc in Hieronymum dici poterant nisi hoc ipsius crimen aliæ multæ obtegerent virtutes, cuius fuit iudicij fateri (nec enim id negare poterat quod totidem verbis scripsit Apostolus) coniuges rursus coniungi ne tentet eos Satan, & tamen eos dicere corruptionem metere, quoniam in carne seminat. Nam certè tota ista carnis satio & corruptionis messis est à Satana. Itaque hoc sanè non esset Satanâ vitare, sed in ipsius laqueos sponte sese induere, aut stultos imitari de quibus ille non ineptè, Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Annon hoc est igitur Apostolicum præceptum ludibrio habere?

Quadragesimum sextum.

Ephes. 1. 4.
1. Cor. 7. 14.
1. Pet. 3. 6.

Responsio.

Hier. contra

Heluid.

Quadragesimum septimum.

Ephes. 2. 3. & 6. 24.

Responsio.

Quadragesimum octauum.

Phil. 4. 8.

Responsio.

Quadragesimum nonum.

Col. 2. 11. & 3. 2.

2. Tim. 2. 4.

Tit. 2. 12.

Responsio.

Quinquagesimum.

Ioan. 16. 12.

Iacob. 1. 27.

Responsio.

Quinquagesimum primum.

Responsio.

Quinquagesimum secundum.

1. Pet. 1. 15. & 22.

Responsio.

Quinquagesimum tertium.

Responsio.

Quinquagesimum quartum.

Responsio.

Quinquagesimum quintum.

Responsio.

Quinquagesimum sextum.

Responsio.

Quinquagesimum septimum.

Responsio.

Quinquagesimum octauum.

Responsio.

Quinquagesimum nonum.

Responsio.

Quinquagesimum decimum.

Responsio.

Quinquagesimum undecimum.

Responsio.

Quinquagesimum duodecimum.

Responsio.

Quinquagesimum trigesimum.

Responsio.

Quinquagesimum quadragessimum.

Responsio.

Quinquagesimum quinquagesimum.

Responsio.

Quinquagesimum sexagesimum.

Responsio.

Quinquagesimum septuagesimum.

Responsio.

Quinquagesimum octogessimum.

Responsio.

Item illa, *Elegit nos pater ut essemus sancti & immaculati coram eo*. Sanè verò an non sancti sunt coniuges quorum sanctos etiam esse liberos testatur Apostolus? Annon sanctæ illæ vxores quas hoc nomine Petrus vel potius Spiritus sanctus exornat, etiam si alicubi non rectè illas imaginatur Hieronymus, vxores esse desiisse, vt sanctæ esse inciperent?

Item illa, *Ambulamur in concupiscentiis carnis, & fuimus filij iræ vt ceteri*. Nunc autem exuamus veterem hominem qui corrumpitur iuxta desideria erroris, vt, inquit, nobis ista Apostoli benedictio aptari possit, Gratia vobis cum omnibus qui diligunt Dominum in incorruptione. Ergo tibi, Hieronyme, coniuges sunt iræ filij, sed redarguit te Spiritus sanctus, siquidem ita sedatus sensisti vt iratus scripsisti.

Ista verò cuiusmodi sunt, si modò quicquam illis quæ iam diximus deterius dici potest? *Quæcunque sunt*, inquit Apostolus, *σεμνά, id est veneranda*, (Hieronymus vertit, pudica, vt & vetus interpret, sed perperam) *quæcunque ἀγνά, id est, pura* (vetus interpret legit *ἀγνά, sancta*, Hieronymus superuacuo verborum ambitu, ad castitatem pertinentia.) *hæc cogitate*, (Hieronymus, codice, vt opinor, non inspecto, *his copulemur, hæc sequamur*.) Ita verò quum vt aduersus coniugium dicta profert, quis pius illis assentiatur?

Quid quum ista eodem detorquet? *Circumcisi sumus circumcisione non manufacta, in expoliationem corporis carnis*? Et illa, *Sapiamus quæ sursum sunt, & non quæ super terram*? Et illa, *Nemo militans Deo se implicat huius vitæ negociis*? Et illa, *Abnegantes impietatem & secularia desideria, σωφρονως temperanter* (vetus interpret non malè sobriè: Hieronymus suo more, *caste*, quod ipsum tamen contra nos non facit) *& iuste & pie viuamus in hoc seculo*?

Quid amplius? Huc etiam pertrahit illud Domini dictum, *Adhuc multa vobis habeo dicere, sed non potestis ea portare modo*. Et torquens etiam illud Iacobi, *Omne perfectum donum de sursum descendit, ubi, inquit, non sunt nuptiæ, & descendit non à quolibet*. Certè, Hieronyme, nec illic comeditur ubi neque nubitur. Cur non igitur cibum etiam & potum, & somnum, hanc denique mortalem vitam semel prohibes?

Pergit tamen etiam longius, & ab hæreditate incorrupta cuius meminit Petrus arceat coniuges. Sed bene est quod Lazarum nouimus in sinu Abrahami etiam digami col lectum.

Iubet nos idem Apostolus ex Mose, *sanctos esse*, id est, si Hieronymo credimus, à coniugio dehortatur, vt sancti simus. Sed quid si Moses ipse per quem hoc præcipiebatur coniugatus erat? Iubet nos etiam *castificare animas nostras*. Imò dicit Apostolus, *sanctos omnes iam esse purificatis animabus* (τὸς ἁγῶν ἡγνώς τοις,) & addit, *ἐν ὑπακοῇ ἀληθείας, obediendo veritati*. An verò nullus audit veritatem nisi qui virginitatem voret? Subiicitur etiam, *eis φιλαδέλφειαν ἀλλήλων, ad fraternum amorem simulationis expertem*, quod miror ab eo præteritum esse qui nullos maritos fratres, nullas vxores sorores agnoscit, vt antea vidimus, nisi superuenerit cælibatus votum. At nos credamus potius Spiritui sancto, ubique profidenti, fidem (quæ sanctos à mundo segregat, non autem virgines à coniugibus) eorum esse qui veritatem, id est, verum

verum Dei verbum audiant, unde tanquam ex fonte promanat vera fraternitatis dilectio, omnium Ecclesiae membrorum communis tessera. Ideo etiam idem Apostolus consentiens Iohanni addit, *nos non esse regenos ex communi semine siue satione* (*γενεας*) quod inuidioso vocabulo Hieronymus *coitum* maluit hinc interpretari *sed incorruptibili, verbo Dei videlicet manente in eternum*. Cuius ergo iudicii, cuius pudoris fuit ista torquere aduersus nuptias, quanuis aliud sit secundum naturam gigni, quam secundum gratiam regnare? Nam sane utrunque filiis Dei tum virginibus tum coniugatis necessario commune est.

1. Pet. 1. 23.

Iam vero quid contumeliosius dici in coniugium potuit, quam quod citat ex eodem Apostolo quasi nuptiarum hoste, quem tamen coniugatum fuisse & uxorem circūduxisse Paulus testatur? *Qui passus est in carne*, inquit, *quiescit a peccato, ut nequaquam in desideriis hominum, sed in voluntate Dei, reliquum in carne tempus exigamus. Sufficit enim nobis prateritum tempus, quādo ambulauimus in luxuriis, & desideriis, ceterisque vitis*. An hoc verò si in nuptias dictum est, nuptiæ non sunt peccatum, & quidem cui necessarium sit Christianos omnes renuntiare?

Quinquagesimum tertium.
1. Pet. 4. 1.

Responsio.

Idem in altera epistola testatur *grandia nobis & pretiosa promissa donata esse ut per hæc efficiamur diuinæ consortes naturæ*. Quid enim est maius eo qui datus est nobis, & in quo promissa sunt nobis quæ in cor hominis non ascenderunt? Verum si Hieronymo credimus, *grandia nobis virginitatis promissa donauit ut per hæc efficiamur diuinæ consortes naturæ, fugientes eam quæ in mundo est concupiscentiam corruptionis*, id est, nuptias, Cōiuges enim & ij qui nuptias suadent, siquidem ipsi credimus, ij sunt *qui post carnem in desideriis pollutionis ambulant, qui quasi irrationalia iumenta in ventrem & libidinem proni sunt*, in quos denique competunt horrenda illa quæ in perditissimos homines ibi ab Apostolo scribuntur, & quæcunque Ioannes profert ut nos à mundi dilectione auocet. Et hæc non est doctrina illa quam Paulus doctrinam dæmoniorum vocat?

Quinquagesimum quartum.
2. Pet. 1. 4.
Responsio.

2. Pet. 2. 10. & deinceps.

Profert quoque Hieronymus, *solos illos cantantes canticū nouū, qui non se coinquinauerunt cum mulieribus, ac ne putaremus, inquit, de his dici qui scorta non norunt, statim intulit Ioannes, virgines enim permanserunt*. Quasi verò de spiritali virginitate ibi non differat Ioannes, ut totus ille liber mysteriorum & visionum corporalium ad res cælestes significandas plenus est. Alioqui nos doceat Hieronymus quomodo thoro immaculato adhareat coinquinatio.

Quinquagesimum quintum.
Apoc. 4. 14.
Responsio.

Huc quoque spectare decem illas virgines, quæ fidelium cœtum adumbrant, res ipsa clamat. Age verò cur quinque fatuæ excluduntur? *Quoniam*, inquit Hieronymus, *sola absque aliis operibus virginitas non seruat*. Ego verò malo assentiri Paulo clamanti nos iustificari ex fide absque operibus, quanuis sanè assentiar virginitatem nihil esse nisi reliquis fidei fructibus exornatam. Sed quod addit idem Hieronymus, *omnia opera absque virginitate esse imperfecta*, quum ab hac virginitate excludat coniugatos, falsum esse dico, eo quidem sensu quo loquitur, quum alioqui ipsarum etiam continentissimarum virginum virginitatem cæteraque adeo opera plurimum à perfectione abesse credam.

Quinquagesimum sextum.
Matt. 23. 11.
Responsio.

Et hæcenus quidem refutata sint Hieronymi aduersus Iouinianum argumenta. Nunc verò videamus quā aptè illius argumentis responderit, ita quidem ut sunt ab eo annotata. Nam si Iouiniani liber ipse extaret, plenius ac fortassis etiam verius explicatam ipsius sententiam haberemus.

Obiiciebat Iouinianus, & quidem rectè, primam matrimonij institutionem in paradiso, aduersus eos qui præpostera calibatus admiratione coniugio detrahebant. Quid ad hoc Hieronymus? *In paradiso*, inquit, *ante offensam virgines, post peccatum autem extra paradisum protinus nuptiæ*. Et mox, *Nuptiæ terram replent, virginitas paradisum*. At ego dico, Hieronyme, In paradiso nuptiæ fuerunt ante offensam, & etiam audita iam tum vox est, Et erunt duo in carnē vnā, & illa benedictio, Crescite & multiplicamini. Est tamen, fateor, post peccatum demum soboles, quia vel ita disposuerat Dominus ut nemo nisi per gratiam seruaretur, vel quia prius amissum est bonum illud quā tentatum, adeo breuis fuit prioris felicitatis vsura.

Exceptiones Hieronymi ad Iouiniani argumentum.
Primum Iouiniani argumentum.
Exceptio Hieronymi.
Refutatio exceptionis Hieronymi.
1.

Nec istud sanè posterius per se verum est, quoniam coniugati quoque cælū replent quā ipsa virginitas in sinu cōiugati Abrahami sit beata, quāuis nec virgines virginitas, nec coniugium coniugatos, sed utrosque vna Dei gratia iustificatos seruet: & virgines quoque

c. ij.

et si non ut sint virgines, ac certe ut sint, hoc nuptiis debent.

- Secundū Io
viniani arg.
1. Cor. 9.
Exceptio
Hieron. 1.
- Obiiciebat Iovinianus illud Apostoli, Nunquid non habemus potestatem sorores mulieres vel vxores circumducendi, ut ostenderet etiam sacerdotum puritati probe convenire cum matrimonio. Hieronymus verò et si alibi aliquoties inculcat se non reprobare nuptias (quibus tamen audiuimus & porro audiemus quales notas inurat) novos hic fudit cuniculos quibus elabatur. Primum enim negat probari posse alium præter Petrum fuisse inter Apostolos coniugatum. Atqui ut de Clemente & Ignatio ipsoque adeò Ambrosio taceam, non temerè Paulus addidit Cephæ & fratri Domini, ceteros etiam Apostolos. Sed hoc sanè parum momenti habet, quia vel vnum Cephæ Apostolum simul & maritum fuisse satis est, ut coniugium nihil officere sacerdotij dignitati, nedum cuiusvis fidelis munditiei, proberetur. Hoc tamen adiiciam, inter fratres Domini vel præcipuum recenseri Iacobum quem vetustas vocat Episcopum Hierosolymorum, quod si verum est (ut scribit etiam disertè Græcus scholiastes) viderit Hieronymus quo iure perpetuum eius cælibatum prædicet. Sed ad rem venio. Excipit ergo secundo loco Hieronymus, si habuisse ipsos vxores concedatur, reliquisse tamen officium coniugale, quod etiam testatur Petrus ex Apostolorum persona, quum ei respondens Dominus, meminerit quoque eorum qui vxorem propter regnum Dei relinquunt: quod etiam ostendat sororum nomen, eas videlicet in spiritu suo se germanas, non cõiuges. Atqui dictū illud Christi si hoc modo explicandū est, quid fiet fratribus, sororibus, patri, matri, domibus quoque & agris? nēpe Christianus esse non poterit, nisi qui suo etiā erga illos officio fungi desinet, quo quid absurdius dici possit? Relinquendi igitur verbū non eò spectat, quū disertè & generaliter dixerit Apostolus Christianis omnibus coniugibus, Ne fraudate alius aliū, & Euangelium non euertat, imò potius stabiliat dilectionē proximis; sed huc potius refertur ut Dei gloriā unusquisque pro suæ vocationis ratione quibusvis sine exceptione rebus anteponat, nec sit quicquā omnino quod nostrū cursum abrupat. Nomen autem sororis minimè sanè abrogat coniugij copulā, quum è contrario Christiana omnia coniugia inter fratres & sorores contrahantur. Deinde si ita esset, oportuit sanè Apostolum scribere potius mulierem siue vxorem sororem, quàm sororem mulierem vel vxorem, quum mulieris siue vxoris nomen, si interpretationem istam sequamur, latius pateat, ac proinde non præcedere sed sequi omnino debuerit. Tertiò excipit nos etiam *γυναικας* posse mulieres, non autem vxores interpretari, ut hoc videlicet dictum sit non de vxoribus, sed de sanctis aliis mulieribus, quæ iuxta morem Iudaicum magistris de sua substantia ministrabant. Hanc verò interpretationem et si sequuntur veteres plerique tum Græci tum Latini, tamen rectè repudiat Clemens, quoniam, ut rectè obseruat eruditissimus ille vir Petrus Martyr, si ita esset, non fuissent istiusmodi mulierum circumductione grauata, sed potius subleuata Ecclesiæ, ac proinde contra Paulum hoc ipsum faceret, quod pro se adducit. Sed alteram etiam causam adiicio, quia videlicet superuacaneum esset nomen *γυναικας*. Quorsum enim subiiceretur, quum omnis soror sit mulier? Dico igitur necessariò oportere sororem vxorē interpretari, quorum illud sit latius, istud angustius: & illud prius expressum fuisse ab Apostolo ut maior esset sententiæ emphasis: additum autem istud posterius, quòd alioqui honestum non fuisset mulieres etiam fideles circumducere. Cæterum quæ de Ioanne subiicit, ipsum videlicet quia virgo fuerit plus fuisse amatum, & quòd post resurrectionem solus virgo virginem agnouerit: quòd dicatur non moriturus, quia virginitas non moritur, nec sordes nuptiarum abluantur cruore martyrij, sed maneat cum Christo: denique propterea etiam fuisse non tantum Apostolum ut Petrum, sed etiam Prophetam, & Euangelistam, & quidem aliis præstantiorem, quia exposuit virginitas, quòd nuptiæ scire non poterant: ista, inquam, refutatione longiore non egent.
- Refutatio.
- Ioannem peculiari quodam affectu Dominus, pro sua misericordia: nec eius amoris causa in Ioanne sed in ipso diligente quærenda est. Non, inquam, fuit dilectus Ioannes præ cæteris quia virgo: sed idè virgo quia dilectus ab eo qui dona sua distribuit uni cuique sicut vult. Agnoscit primus Dominum stantem in litore, scilicet quia virgo, ac non potius quia sic eius oculos direxit Dominus, qui ne præsens quidem ac lateri adhærens, à duobus discipulis agnoscì facile potuit, quòd eorum oculos teneret. Sordes autem nuptiarum ut & ipsius virginitatis per eum tolluntur qui tollit peccata mundi: quod hic ipse Ioannes apertè testatus est, ita scribens, Si dixerimus nos peccatum non habere, mendaces sumus. Itaque quòd diutius mansit siue superstes fuit in hac vita quàm reliqui, causa præcipua & germana fuit, Dei bonitas, Ecclesiæ suam respicientis: deinde verò illa ipsa fides qua etiam interueniente translatus est Enoch, ne videret

videret mortem. Denique quod Petrum Hieronymus spoliat Euangelistæ & Prophetæ titulo, vt eius spoliis Ioannem vestiatur, non rectè facit, quum ipsemet alibi referat Marcum ex ore Petri excepisse Euangelicam historiam, cuius proinde verus auctor fuerit Petrus, descriptor autem Marcus. Prophetiæ verò in altera Petri epistola quales & quàm veræ extant qui non sentit, sanè nihil sentit. Demus tamen hoc ita esse, prout varia sunt Dei dona, nec vna eorum mensura, quorsum hæc vt sordescant nuptiæ?

Obiiciebat etiam Iouinianus ad dignitatem Coniugij asserendam, locum illum Pauli, Salua tamen fiet per filiorum generationem. Respondet Hieronymus, quæ nunc nolo copiosius persequi, quoniam fortassis nec ille quid obiceret, nec iste (quod sine iniuria dictum sit) quid de re ipsa responderet satis expendit. Sed quod inter cætera permiscuit sanè non possum prætermittere. Addit Apostolus eo loco, *ἐν μένῳ σὺ ἐν πίστι καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγαπᾷ μετὰ σωφροσύνης*, id est si manserint in fide, in charitate, & in sanctificatione & pudicitia. Non enim (inquit Hieronymus) *sobrietas est legenda vt male habetur in Latinis codicibus, sed castitas, id est σωφροσύνη*. Ego verò miror an potuerit Hieronymus existimare, nullum inuentum iri Græcæ linguæ vel penè rudem, qui quid esset *σωφροσύνη* non intelligeret, ac proinde non facile agnosceret quò ipsum abriperit istius contentionis æstus. Dicit Lucas daemoniacum illum quem inuaserat dæmonum legio, postea repertū *σωφρονοῦντα* ad pedes Iesu. Paulus apud eundem, quum Festus eum vt furem argueret, Non insanio, inquit, sed verba eloquor *σωφροσύνης*. An hæc quoque Hieronymus voculā istam adeò studiōse arripies, ad suum cælibatū translulerit? Imò ne longius abeamus, quū eadem epistola & eodem capite Apostolus iubet vxores sese exornare internis dotibus quæ sanctas matronas deceant, pudore videlicet & *σωφροσύνης*, quis non videt modestiam eo nomine significari? Est autem varia eius vocis declaratio, quum in genere temperantiam declaret, sed tamen latius etiam pateat, adeò vt omnem mentis sanitatem quæ sese intra modum contineat significet. Itaque & temperantiam, & modestiam, & sobrietatem, & sanam mentem, interdū interpretari oportet, prout requirit loci circūstantia. Age tamē dicamus Pudicitia nomen hîc optimè conuenire, de quo sanè nolim contendere, quum vel præcipua sit mulierum virtus: an ideo Cælibatus præcipietur? nempe si nullæ sunt vxores pudicæ: qua de re saltē autem audiatur castus ille poeta rusticum patrem familiās, coniugē quidem eūque multorum liberorum patrem, sed vrbis sordium expertem sic quoque describens, *Interea pendentes dulces circum oscula nati, Casta pudicitiam seruat domus*.

Sed longè deterius est quod subiicitur, *Tunc ergo, inquit, saluabitur mulier si illos genuerit filios qui virgines permansuri sunt, si quod ipsa perdidit, acquirat in liberis*. Egregiè profecto, quasi matris salus à filiorum moribus pendeat, nisi siquid ipsa fortassis in educatione peccauit: quasi etiam mater nubēs & coniugium sanctè colens, aliquam noxam contraxerit à qua in filiis absoluitur: quasi salua res sit, si liberos genuerit cælibes, aut fortassis etiam monachos futuros: quasi denique in matribus situm sit continentiæ donum quod filiis largiantur. Denique quorsum hæc? Nam certè verbum *μένωσιν* quo vtitur Apostolus, non potest cōmodè ad *τέκνα* referri, quod nomē non præcessit nisi in cōpositione verbi *τεκνογονεῖν* sed ad ipsas vxores pertinet. Neque nos mouere debet numeri mutatio, quum de mulieribus vxoribus in genere, non autem de certa quapiam disserat Apostolus.

Quærebat Iouinianus quæ sit futura diuersitas inter viduam & virginem baptisatas, quæ sic permanserint. Respondet Hieronymus eadē ratione scorta & prostibula si fuerint baptisata, virginibus æquari. Ego, quæstionem hanc miror dignam censuisse tantos viros, de qua vsque adeò contenderent vt in apertas etiam matrimonij contumelias ruerent. Sed hoc dico non consequi quod concludit Hieronymus. An enim pares sunt vidua & meretrix? Sed hoc etiam dico, quanuis multo laudabilior sit quæ integrè quàm quæ flagitiose cetera cui plura remissa sunt, eo ampliorem causam habere in Domino gloriandi: sed ab iis potius quæ baptisimi gratiam consequuntur hanc diuersitatem esse petendam. Itaque si ista meliores in sua viduitate, quàm illa in sua virginitate fructus ediderit, viduam non dubitarim illi condonatum est, amplius etiā dilexerit. Addam & istud. Des mihi, Hieronyme, vel continentissimam virginem baptisatam, sed superbam, maledicam, auaram: dem tibi contra prostituta antea pudicitia meretricem vel ipsa Laide corruptiorem, sed iam penitentem, & siue in coniugio siue extra coniugium maximis plurimisque virtutibus exornatam audebisne tu ipsè illam virginem cum hac mutata peccatrice comparare?

Tertium Iouiniani arg. Exceptio Hieronymi

Refutatio 1.

Luc. 8. 25.

Act. 26. 25.

Refutatio 1.

Quintū Iouiniani arg. Exceptio Hieronymi Refutatio 2.

- Obliciebat, & quidem perappositè, Iovinianus aduersus coniugij tanquam rei impuræ hostes, Apostolicum illud, *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum*. Hieronymus autem triplicem exceptionem regerit, *Sicut, inquit, in disputatione de virginitate & matrimonio Apostolus suadet quod imperare non audet, ne videatur laqueum iniicere, ita & in Ecclesiastico ordine constituendo, quia rudis ex Gentibus constituebatur Ecclesia, leuiores nuper credentibus dat præcepta, ne territi ferre non possent. Denique Apostoli mittunt ut non amplius imponatur oneris iis qui ex Gentibus crediderunt, nisi ut se abstineant ab idololatria fornicatione sanguine & suffocatis: & quasi paruulis & infantibus lac potum dant non solidum cibum: nec præcipiunt de continentia, nec de virginitate significant, nec ad ieiunia pronocant, nec dicunt illud, ne habeant duas tunicas, &c.* In hac porro exceptione, Deus bone, quis agnoscat Hieronymi acre illud iudicium, & eruditionem minimè vulgarem? Primum enim tantum abest ut in illa designandi episcopi descriptione quippiam mediocre proponat Apostolus sicut rudibus discipulis solent magistri, ut contrà proposuerit perfectissimum pastoris exemplar, quale nullius oratoris apud Rhetores inuenias. Sed quoniam nescio qua penè fatali cælibatus persuatione fasciatus Hieronymus, virginitatem pro omnium virtutum quadam, ut ita loquar, ἐντροπὴν ducebat, idcirco nulla summarum illarum virtutum habita ratione quas in pastore Apostolus requirit, perperam sanè de re tota iudicauit. Deinde de quod de illo Apostolorum rescripto profert quàm appositè dicitur? Et si enim habita Gentium ratio quum Circumcisionis onus illis non imponeretur, tamen hoc idcirco propriè factum non est ut earum infirmitati consuleretur, sed quoniã, ut in ipsa Synodo Petrus ostendit, iniquum fuisset atque ad eò Domini voluntati repugnans, ceremoniarum iugum iis imponere qui semper fuerant eius expertes. Et quod additur de sanguine & suffocato non arguit Gentium ruditatem, sed Iudæorum, quibus vnus hoc tribuitur, quò Gentes multò essent in Christo adultiores, contrà quàm opinatus est Hieronymus. Denique sicut nulla fuit in Paulo infirmitas, sed in Iudæis, quòd Timotheum circumcidit, Græca videlicet matre natus (nunquam id alioqui facturus) ita istud Apostolicum interdictum Iudæis datum est non Gëtibus. Sed & illud quo iudicio scripsit Hieronymus de præcepto continentiae, quod cibum solidum vocat? Nam si ita est, certè nulli vnquam solidus cibus est subministratus. Nam coniugij præceptum lego saltem propter fornicationem, virginitatis autem præceptum nusquam, nusquam, inquam, in sacris literis inuenio, sed suasionem duntaxat: & quidem addita multiplici restrictione, nepe propter instantem necessitatem, ut vitetur sollicitudo nos à melioribus auocans, denique si quis quod velit hoc possit, siue si quis nõ vult. Nec dicit Apostolus se hæc ita scribere quòd vereatur ne virginitati pares esse non possint Corinthij, sed contrà, quòd eis parcat, ne videlicet si ad eam quæ imminet tempestatem accederet coniugij pondus, penitus obruerentur. Nec etiam dicit se hortari duntaxat ad id quod expedire censebat, ne videretur eis laqueum iniicere, sed ne ipsis iniiceret laqueum. Postremò, quum Hieronymus verba illa Christi, *Ne possidere duas tunicas*, accipit pro solido cibo, omnibus, nisi infirmitas prohibeat, conueniente, multis modis aberrat à Christi scopo. Primum enim solis Apostolis hoc semel dictum est, idque peculiari certè de causâ, nempe ut plenam experientiam facerent summæ potentiae præceptoris, à quo postea suo tempore mittendi erant in vniuersum terrarum orbem. Et quæso quando hoc illis mandatum est? tum certè quum prorsus adhuc rudes erant, & lacte indigebant, nedum ut hic fuerit solidus ille cibus. Quòd si quis roget, cur igitur onus ad eò difficile tam infirmis imposuerit, quum præsertim illos iam confirmatos in orbem terrarum mittens, eadem illa non repetierit: respondeo longè facilius fuisse mandatum illud, quamuis prima fronte longè asperrimum videatur. Nam (ut de præceptoris præsentia taceam quæ vnica tum illos fulciebat, ut passim apparet) longè aliud fuit apud suos gentiles obire brevis temporis legationem, quàm ad vniuersum orbem expugnandum mitti. aliud quoque fore ut viatico quidem vacuos, sed breui ad præceptorem reuersuros, addita promissione fore ut nihil tamen ipsis deesset, quàm dicere, Ecce ego mitto vos ut oves in medio luporum. Itaque tum roganti Domino respondent nihil sibi defuisse: postea verò sæpe defuerunt eis multa, quanuis nunquam, ut ait Apostolus, fuerint à Deo destituti. Alteram exceptionem mutuatur Hieronymus à temporis sui cõsuetudine. Nam, inquit, fatetur Iovinianus non posse Episcopum esse, qui in episcopatu filios faciat. alioqui si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter tenebitur. Oportet ergo Episcopum esse unius uxoris virum. id est, qui vnâ uxorem habuerit, non habeat. Atqui manifesta etiam est ista cauillatio. Neque enim scripsit Apostolus γυναικα fuisse, sed τὴν esse: quanquam in eo sanè assentior Hieronymo & Chrylo-

Quintura.

1. Tim. 3. 2.

Exceptio

Hieronymi

2.

Acto. 15. 28.

Luc. 9. 3.

Refutatio

1.

Matt. 10. 16.

Luc. 22. 35.

2. Cor. 4. 8.

Exceptio

Hieronymi

altera.

Refutatio 1.

& Chrysostomo, non esse hæc Apostoli verba sic accipienda quasi nullus nisi vnus vxoris vir sit ad ministerij munus deligendus. Quod autem ad illum morem attinet nullum episcopum maritum deligendi nisi qui vxoris vsui renuntiaret: fateor vetustum quidem fuisse, sed Romæ duntaxat præcisè seruatum, vbi constat vixisse & docuisse Iouinianum. Verùm quid ad nos? Romana Ecclesia iam tum pietatis prætextu mysterium iniquitatis molies, laqueum iniicere voluit imperitorum conscientia? Tyrannicam autem ac planè Satanicam fuisse istam legem cælibatus, non tantum illud ostendit quod manifestè repugnat Apostolicæ doctrinæ, sed etiam quod à Nicæna Synodo clarè & expressè redarguatur: vnde etiam factum ut à sexta synodo OEcumenica ob eam causam Romana Ecclesia disertè, quod ad presbyteros quidem & diaconos, fuerit reprehensa, præsentibus nec repugnantibus Agathonis Papæ Romani *τοποτηρις*, qua de re alibi plenius disseremus. Virget tamen Hieronymus in eandem sententiam, *ὁσπερ* & *ἀγνόητος* nomina quibus ibidem vitur Apostolus. Sed iam ostendimus ista maritis quoque fidelibus quadrare. Conatur tamen præterea Hieronymus istum morem sic excusare. *Si laicus*, inquit, *& quicumque fidelis, orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati: & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem procreare.* Hæc verò si sic haberent, quis tandem nuberet in Domino? Sed de quibus precibus agat Apostolus, abundè dictum est à nobis. Quod aurem citat ex lege, nusquam extat neque quod ad coniugalis coitus immunditiam, neque quod ad vxorum separationem attinet, ut sæpe mirari subierit ab Ambrosio quoque id dici, & Augustinum in eo qui nusquam est expediendo nodo tantopere laborare. Longè itaque rectius Chrysostomus, *Quomodo, inquit, honorabiles sunt nuptiæ, si nos tantopere impediunt? Et mox, Si qui impediti sunt ex nuptiis, sciant quod non nuptiæ illis impedimento fuerunt, sed voluntas quæ male vitur nuptiis. Nam neque vinum facit ebrietatem, sed mala voluntas, & moderationis excessus. Vtere cum moderatione nuptiis, & PRIMVS ERIS IN REGNO, & omnibus frueris bonis.* Denique opponamus sibi ipsi Hieronymum longè rectius alibi de Episcopis coniugatis scribentem. *Queritur quid sit, inquit, in ordinando Episcopo, non quid fuerit, quare verò solum vxoris nomen impediatur, quod solum peccatum non fuit?* Neque verò, inquit fortasse quispiam, dixit vsquam Hieronymus, nuptias esse peccatum. Respondeo ut totidem verbis id non dixerit, imò quoties libuit, hæreticorum esse testetur nuptias damnare: eum tamē satis ex ore suo conuinci. Quid enim est aliud peccatum quàm quod malum est: quàm quod non nisi ex venia licet: cuius denique tanta est immunditia, ut ei vacare & Christiani officium implere, imò ne precari quidem possis? Sed hoc ex iis quæ mox subiiciam magis etiam liquebit.

Quærebat quoque Iouinianus, Si omnes fuerint virgines, quomodo stabit genus humanum? Hic verò miris modis Hieronymus tergiversatur, nec tamen elabi potest. *Quid si, inquit, omnes fuerint viduæ, vel in matrimonio continentes?* Respondebit Iouinianus ne hoc quidem fieri oportere, & tu nodum non expedieris, Hieronyme. Iterum excipit Hieronymus, *Vere ne si virginitatem plures appetierint, cessent lupa, cessent adulteræ, ne infantes in vrbibus & villis non vagiant.* Facis verò mihi iniuriam, Hieronyme, potuit optimo iure regere Iouinianus, qui stupra & adulteria fugienda suadeo cum Apostolo quum nuptias suadeo. Imò hoc vereor potius, ne manente ista Tyrannica cælibatus lege, eueniat quod Paulinus iam olim Synodo Nicenæ prædixit, & euentu iam cæpit confirmari, id est, ut pro legitimis vxoribus, omnia concubinis, scortis, turpissimis denique libidinibus conspurcentur, quia eò deuenire tandem oportet qui remedium oblatum aspernantur. Vereor & id ne si persuaseris quod tu dicis contra Dei verbum, malum esse nimirum mulierem tangere, per te non ster quominus nulli ex sanctorum connubio propagentur.

Dicebat etiam Iouinianus, non pro scortatoribus aut adulteris, nec contra continentiam, sed contra istos qui virginitatis admiratione nuptias non verbo quidem, sed re ipsa damnabant, alij quidem in omnibus simpliciter, (ut ex superioribus Hieronymi argumentis liquet, & multo magis ex iis quæ sequuntur constabit), alij verò in Clero duntaxat, tanquam sacerdotij puritas matrimonio contaminetur: dicebat, inquam, aduersus istos Iouinianus, *Cur igitur creata sunt genitalia, & sic à Conditor sapientissimo fabricati sumus, ut mutuum nostri patiamur ardorem, & gestiamus in naturalem copulam?* Hieronymus respondet, sed tamen titubans, ad alios etiam vsus eas partes esse conditas. Hoc verò nihil ad rem. Loquimur.

Exceptio
tertia Hieronymi.
1. Cor. 7. 5.

Refutatio 1.

2

Ambros. in
1. ad Timo.
cap. 4.
Augustinus
quæst. in Le-
uit. 62. & Re-
tract. libr. 2.
cap. 5. Chry-
sost. in epi-
ad Heb. ho.

Hieron. O-
ceano, tom.

2.
Obiectio.
Responsio.

Sextum Iou-
iniani arg.
Exceptio
Hieronymi

1.
Refutatio.
Exceptio 2.

Refutatio 1.

Septimum
Iouiniani
argumentum.

Exceptio
Hieron. r.
Refutatio

Exceptio 2. mur enim de alio usu qui negari non potest. *Nunquam ergo cessamus*, inquit, à libidine, ne huiusmodi membra frustra portemus. Cur enim maritus se abtineat ab uxore? Cur casta vidua perseueret, si ad hoc tantum nati sumus, ut pecudum more viuamus? aut quid mihi nocebit si cum uxore mea alius concubuerit? Quorsum eunuchos propter regnum Dei commendat Dominus?

Refutatio. cur Paulus imò Dominus ipse has etiam partes habuit? Pudet enim me Hieronymi verba omnia huc adscribere. Atqui hoc quidem non est respondere, sed calumniari. Scortatio certè & adulterium contra hominis ratione præditi, nedum contra Christiani & regenti hominis naturam est. Loquitur autem Iovinianus de recto illarum partium usu: & hoc dicit, Hieronyme, vel non sapienter fabricatos fuisse homines, & accusandum in ipsa natura humana opificem: vel fatendum esse in naturam & naturæ architectum peccare qui ab illarum partium usu legitimo tanquam à re nonnisi ex comparatione deterioris mali bona, homines auocent: qui denique omnes quantum in se est cuperent esse cælibes, & Apostoli verba, *Velim omnes esse sicut meipsum*, eò detorquent. Tuum verò fuit non tergiversari neque absurda ista opponere, sed solidas rationes opponere, vel sententiam mutare. Quæris cur igitur laudentur qui seipsos castrarunt propter regnum Dei? quasi verò Domino non liceat quos ad rectum usum formauit, ad alium etiam præstantiorem traducere: & quasi non sint maxima laude digni qui hac etiam in parte seipsos abnegant. Sed hoc sanè iis demum conuenit quibus datum est, & quandiu datum est. Manet interea communis ordo naturæ sic Dei opificis decreto confirmatus, ut quicumque illum voluerit, quocumque id obtentu fiat, rescindere, tandem sese *θεομαχῆν* magno suo malo experiat. Eadem autem ratione concidit quod de Paulo ipsoque adeò Domino nostro certè non admodum *παρδεινός* eodem loco scribit Hieronymus.

Octauus Ioviniani arg.

Exceptio Hieronymi r.

Refutatio r.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

Refutatio r.

De Cælibatibus & virginitatis præstantia quid ex Dei verbo sentiendū.

Gal. 4. 4.

Exceptio Hieronymi altera.

in laboris meditatione occuparet. Scripturam verò quum satis constet nihil de istius generis controuersis statuere, sed iubere potius ut quæ praua sunt fugientes, & quæ recta sunt sequentes, vocationis nostræ cursum siue coniuges siue virgines alacriter obeamus de corona nostra securi, quorsum ista, quæso, digladiatio? Cur non enim æquè diues Ecclesia, bonis & sanctis coniugibus, atque virginibus abundans? & à quo spiritu profectæ sint istæ contentiones annon exitus ipse satis demonstrat? Sed age, ut hoc quærere licuerit scilicet illo, utinam non imaginario, seculo, in quo de virtutum præstantia certamen erat, quorsum hæc ad illos qui legis cælibatus prætextu, teste Deo & angelis, ipsisque adeò diabolis, penè opinor, cohorrescentibus, orbem terrarum in Sodomam & Gomorrhæam transformatum? Nullus certè, ne istorum quidem, ignorat eò rem rediisse ut mundus hodie versus nihil sit aliud quàm spurcissimum lupanar. Et nos scilicet carnis libertatem prædicamus, qui nemini iniiciendum virginitatis perpetuæ laqueum, & unicuique continentia donum non habenti accipiendam uxorem quicum sanctè & publicè viuatur, cum Apostolo docemus. Sed ad rē. Si pro modo, quamuis non pro merito certaminis, donabitur brachium, ut cuique admirer in sanctis continentibus singulare & angelicum potius quàm humanum Dei donum: non possum tamen vicissim non prædicare eorum fortitudinem qui coniugij pondus sic perferunt ut non succumbant. Commune enim est, quamuis non æquale, certamen cum incontinentia, tum virginibus tum coniugibus. Coniuges verò quàm varias & multiplices obire pugnas necesse est, quas penitus cælibes ignorant? Denique quod sæpe iam dixi, apertè iterum dico, neque virginitatem neque coniugium in earum rerum numero censeri oportere quæ per se sint expetibiles, vel in quibus per se positum sit regnum Dei: sed quatenus vel ad illam vel ad istud vocatus est quispiam, & sua vocatione bene utitur ad Dei gloriam & proximi ædificationem, coronari tum cælibes tum maritos prout certarunt. Itaque totum illud de centesimo siue sexagesimo virginum & de tricesimo viduarum fructu, exclusis coniugibus (quorum tamen vberimos fructus iam pridem carpit & carpet ad extremum vsque Domini aduentum Ecclesia,) ut inane & absurdum somnium repudio: quum nihil ibi tale commemoret Dominus neque de vitæ æternæ vel pari vel impari præmio, sed de verbi Dei in præsentī vita efficacitate disserat. Et de Hieronymo quidem hætenus.

Mat. 13. 2.

Ne quis autem me calumniatur non tam asserendæ veritatis quàm nouandarum rerum, aut iam receptæ nouationis, ut nonnulli loquuntur, defendendæ studio, non in istam Hieronymi reprehensionem incidisse, sed vtrò eam quæsiuisse: præterquam quod conscientia meæ testem Deum ipsum appello, spero æquos omnes lectores re ipsa faciliè quæ mihi mens fuerit æstimaturos. Apologiam porrò ipsius Hieronymi cur attingere noluerim si quis rogabit, sciat duabus de causis id à me non esse factum, quia videlicet quum nihil mihi quidem proferre videatur quod pro iusta excusatione accipi possit, illi tamen omnino parcendum potius quàm alteram in eum parandam refutationem putauit.

Ista verò quæ nunc subiicio, diuersa quidem sunt à superioribus, sed partim ex eodem auctore, partim ex aliis scriptoribus petita, ad quæ sigillatim etiam respondendum putauimus. Nam illa repetere quæ ex Hieronymo deprompta recentiores, ac præsertim blasphemum pontifices Siricius & Innocentius primus, ex malis deteriora fecerunt, superuacuum labor fuisset.

Argumenta aliorum pro cælibatu Cleri. ex Dei verbo scripto.

Proferunt exempla quorundam à condito mundo ad Christi aduentum qui cælibes vixerunt. Atqui non quæritur an cælibatus sit vitæ genus Deo probatum, (quis enim hoc negat, modò ad rectum finem referatur?) sed an sit Verbi ministris necessarium, & ita quidem ut votum præeat ordinationi. Itaque absurdè ista citantur, ut interim taceam paucissimos illos fuisse, nec omnes ex Prophetarum aut sacerdotum numero. Imò ipsi inficiari non possunt sub lege sacerdotes ipsumque adeò Pontif. Maximum ac Leuitas fuisse conuictos. Sed excipiunt id necessitate factum, quòd ex sola tribu Leui deligerentur sacerdotes, quorum alioqui genus intercidisset, quæ ratio nunc non obtinet. Ego verò ita id oportuisse ob eam etiam causam fieri concedo: sed hanc solam fuisse coniugij sacerdotum causam fortiter nego, verum hanc potius, quòd etiam respexit Apostolus, quum diceret, Propter scortationem autem vnusquisque uxorem suam habeat. Fuerunt enim & illi homines: neque peculiarem continentia promissionem à Deo habuerunt.

Argumentum primum. Respon. 1.

Obiectio. Responso.

Citat Legem Domini, ubi immundus pronuntiatur à quo manat semen cubilis, (sic enim habent Hebræa) quod ipsi de quouis coitu interpretantur, adeò quidem ut Augu-

Argumentum secundum. Leuit. 15. 16.

Augu. quas. in Leuit. quæst. 82. & lib. retract. 2. cap. 55. Respon. 1. stinus in hoc nodo expediendo plurimum laborarit. Sed mirum est illos non animaduer-
tisse quod ex epitheto non temerè adiuncto liquet, nempe Moſen initio capitis illius 15.
agere de gonorrhæa quam vocant, poſtea verò de ſeminis per quietem inuoluntatio flu-
xu diſſerere, vt ipſe quoque Caietanus agnoſcit. Quis igitur pudor, imò quæ inſcitia fuit
hoc torquere aduerſus cubile nuptiarum impollutum? Deinde illud quoque animaduer-

tere debuerunt legalem & externam duntaxat fuiſſe iſtam pollutionem vt & alias mul-
tas, ac proinde nullum nunc ei locum relinqui, niſi cætera etiã legalia velint in uſum re-
uocare. Poſtremò non tantum ad ſacerdotes, ſed ad quosuis etiam ex populo lex iſta per-
tinebat. Vbi autem comperient prohibitos maritos à templi aditu & vllis ſacrificiis quo-
ties vxores ſuas attigiffent? Non eſt igitur quòd veterum hac in re conſuetudo nobis op-

Hieron. in apologia ad Pamachiu. *Ipoſorum, (inquit) conſcientiam conuenio qui eodem die poſt coitum communicant, quare ad Martyres ire non audent? quare non ingrediuntur Eccle-
ſias? an alius in publico, alius in domo Chriſtus eſt? Quod in Eccleſia non licet, domi non licet.*

Chryſoſto. hom. 52. in Matth. rum incontaminatū eſſe profeſſus. *Quo die, inquit, liberis legitime operam ded iſti, quanuis
illud crimen non ſit, orare tamen non audent.* quod tamen quum ad ſolas preces publicas
pertineat, viderit Hieronymus, quo iure illud ad priuatas etiam trahat, errorem ſuum ita
excufans vt etiam duplicet, quum in Apologia repetit abſurdiſſimum illud argumentum

Si ſemper orandum eſt nunquam ergo coniugio ſeruiendum: & huc etiam manifeſtè torquet
illud Petri, *ne impediuntur orationes noſtræ.* Cæterum illa conſuetudo, etſi ex eo manauit
quòd quàm religioſiſſimè cupiebant accipi tantæ rei ſacramenta (quod ſtudium non po-
teſt non magnopere laudari) tamen quum in nuptiarum opere ſtatuat peccatum quod à
Chriſti communionem arceat, atque adeò ab Eccleſiæ corpore nos auellat, manifeſta fuit
ſuperſtitio, præter Dei verbum inueſta: quanuis editi ſint Canones poſtea quibus non
modò confirmaretur, ſed etiam plurimum augeretur. Itaque mirum non eſt ex eo errore
qui per ſpeciem religionis irrepleſerat, maiorem etiam abuſum exortum, nempe vt qui-
bus religio erat ad templum accedere, religio non eſſet domi cœnam priuatam facere, id
eſt, ſacra myſteria manifeſtè prophanare, ſi Paulo credimus. quod tamen ſatis ex eodem
illo Hieronymi loco apparet fuiſſe Romæ præcipuè factitatum, quòd tum illic quotidie
corpus Domini accipere conſueuiſſent, quum tamen Iuſtini ætate diebus tantum Do-
minicis ſynaxis celebraretur. Ex eodem fonte, id eſt, ex illo Leuitici loco perperam expo-
ſito, profluxit & illud argumentum ab Ambroſio expreſſum, & ab aliis poſtea inculca-
tum, *ſemper miniſtris continendum, quia ſemper orandum & iugiter ſacrificandum,* cui noua
refutatione non eſt opus. Sed execrabiles ſunt profeſſò Syritij & Innocentij voces, quum
iſtud tam falſum & Dei verbo repugnans argumentum ſic cupidè arripuerunt vt aduer-
ſus coniugium quicquid in turpiſſima lupanaria dici poteſt euomuerint, arbitrati nimi-
rum domum Domini pulcherrimè repurgatum iri, ſi coniuges à regno Dei, quantum in
ſe eſt, excluſiſſent. Syritij autem in primis pudenda etiam eſt inſcitia, & incredibilis au-
dacia, quum annuas ſacerdotum vices fuiſſe ſcribit, quibus ipſos ab vxoribus ſeiunctos fuiſ-
ſe comminiſcitur.

Tertiū arg.

Reſponſio.

Auſus etiam eſt furioſus ille Smytheus reponere rancidum illud pro ſacerdotum
cælibatu argumentum, quòd videlicet iuberentur Iſraelitæ accinctis renibus agnum Pa-
ſchæ edere: quo ritu (inquit) ſignificata eſt caſtitas. Reſpondet doctiſſimus P. Martyr, præ-
terquam quòd totū hoc allegoricum eſt, aliã cauſam huius ritus ab ipſo Moſe exprimi: &
tamen vt caſtitem ita ſignificatam fuiſſe demus, pertinere quoque caſtitem ad cæte-
ros, atque adeò ad vniuerſum populum: ac proinde ſi valeret hoc argumentum, exclu-
dendū fuiſſe ab his conuiuiis totum Iſtaelem.

Quartū arg.

Reſpon. 1.

Ex nouo Testamento citant Mariæ virginis votum. Neque verò ignoramus quid ve-
teres ea de re ſenſerint & ſcripſerint. Verum vnde tandem votum iſtud eliciunt? De per-
petua ſelectiſſimæ illius virginis virginitate non ago, quam minimè ſanè inſerior, quum
ante partum quidem Virginem fuiſſe & ex Eſaiæ prædictione & ex Matthæi narratione
certiſſimè conſtet, poſt partum verò à Iosepho fuiſſe cognitam neque vſquam legamus,
nec ſanè ſit probabile. Eius ergo puriſſimam virginitatem minimè in dubium voco, ſed de
voto quæro, vnde tandem colligi poſſit: quia non modò nulla eius rei mentio apud Ma-
thæum, ſed etiam contrarium manifeſtè colligi poteſt ex eo quòd eſſet viro deſponſa.
Quorſum enim deſponſatio, ſi verè nubere non inſtituerat? Nec rurfus inſerior Dei proui-
dentia ita fuiſſe factum, ſed aliud tamen ipſius Mariæ conſilium fuiſſe dico, quum præſer-
tim, vt

tim, ut ex eius percussione apparet, minimè in mentem ei venisset quod postea nuntiavit Angelus. At enim (dices) cur igitur excipit se virum non cognoscere? Nempe, ut etiam idem D. Martyr egregiè observavit, cogitans virgo quid tandem sibi vellet tam inexpectata & sibi adhuc virgini minimè conueniens salutatio, modestè & prudenter de rei futura modo & ratione quærit. Nam si vilitata futura erat conceptio, differendus saltem videbatur nuntius quoad usque marito esset coniuncta. Sin verò potius, quod ex Angeli verbis proculdubiò colligebat, extra ordinem id futurum esset, cupiebat & illud, quantum virgineus pudor patiebatur, edoceri: subuerita nimirum ne alioqui de fama ac de vita etiam periclitaretur, si grauida necdum nupta deprehenderetur. Quorsum autem hæc ad votum? Postea verò vouisse virginatatem vnde colligemus, quanuis illibatam ex consensu Iosephi, custodis potius quàm mariti, permanisseyt: concedam? Postremo quorsum hæc ad Clerum voto perpetui cælibatus constringendum?

Euerso porro legis Cælibatus fundamèto præcipuo, quum quæcunque ex verbo Dei scripto nonnulli proferunt, partim absurdè citent, partim etiam manifestè nec sine blasphemia torqueant: necessarium est ut à verbo Dei depulsi aliunde subsidium petant qui Cleri cælibatum adeò pertinaciter defendunt. Hinc enim efficitur (quod etiam Thomas & saniores Scholastici tuentur) vel à traditione Apostolica non scripta, vel à iure Ecclesiastico quod vocant, promanasse, aut si neutrum etiam istorum verum est, manifestè damnandam esse Legem quæ à Deo nullo modo profecta doceatur.

Traditionem autem Apostolicam scriptam esse quæ tandem probabunt, quum in scriptis Apostolicis nusquam extet? Canonas enim illos ita vocatos, pro Apostolicis habere isti non possunt, quin à Papa Gelasio dissentiant, ac proinde Catholici esse desinant: siquidem, ut ipsi arbitrantur, eadem est illa Romana sedes quæ & Ecclesia Catholica. Clementis verò *dicta* quis tandem nisi summè impudens ut Apostolicas tueri possit? Nos tamen & istas & illos suo loco, fauente Deo, expendemus, ac ne istis quidem fauere ostendemus.

Superest igitur ut traditio ista sit ἀναγραφη. Sed quæ potuit vel sine scriptis tradi, vel etiam tolerari ab Apostolis quod non modò non extat in eorum libris (quibus tamen affirmo complexos fuisse quicquid saltem directè conscientiam respicit) sed etiam illorum scriptis ex diametro repugnat? Quid enim attinet tergiuersari? Imperari coniugium iis saltem qui vtuntur non est quòd quisquam nisi præfractus inficiari possit. Sed audio quid excipiant. Contendunt ex veteribus etiam plerique hoc non pertinere ad eos qui continentiam vouerint. Atqui vitiosissimum esse hoc argumenti genus ne pueri quidem ipsi in scholis ignorant, quum illud ipsum de quo quæritur, ad alterius probationem assumitur, quod petitionem principij vocant. Hoc igitur nobis imprimis demonstretur, votum perpetuæ continentia, aut præcepto aliquo, aut exemplo ex sacris literis petito niti: deinde ab eis qui ad munus aliquod Ecclesiasticum vocabantur id genus voti flagitatum fuisse: ac tertio demum loco nobis ostendant cur Paulus hac ipsa de re ex professo rogatus à Corinthiis, ne 2° quidem istius distinctionis meminerit. Quum enim adeò grauitè istorum iudicio peccent qui votum istiusmodi violant, quæ tandem fieri potuit ut eius exceptionis nullo modo meminerit Apostolus? Quid quòd nusquam virginatatem ne suadet quidè, nisi addita ratione, qua vel cessante vel alterius validioris interuentu impedita, nullus ei suasioni locus relinquitur? Quid quòd tam expressè testatur se nolle cuiquam laqueum iniicere? Neque nos verò, inquiunt isti, cuiquam laqueum iniicimus, quum ad votum nemo cogatur. Egregium sanè responsum, quod mirum est Apostolo in mentem non venisse: perinde ac si quis nullum quidem obtorto collo ad suspendium trahat, sed pendentes ex trabe laqueos ostentans ac etiam ad illos inuitans, quicumque ceruicem inferere vltro voluerint non modò non eripiat huic periculo, sed etiam extricare se volentes pro viribus impediat. Ac ne quis durior esse istam similitudinem arbitretur, sciat me discedere ab Apostoli vestigiis noluisse, qui non continentiam quidem ipsam, (absit enim hoc à nobis) sed seruandæ continentia legem *Laqueum* vocauit. Quid quòd tam multis idem Apostolus Diaconi & Episcopi dotes describens, nò modò non requirit perpetuam istam continentiam, sed etiam vnus vxoris virum admittit? Nam quòd nonnulli non vxores sed sorores potius fuisse volunt, à quibus videlicet ex voto abstinerent, ne refutatione quidem indigere vel ex historia Nicenæ Synodo liquidò perspicitur. Sed de his etiam plenius differemus, vbi de matrimoniis ipso iure nullis agetur. Hæc autem est huius argumenti summa, quantumuis Apostolicam esse hanc traditionem asserant veteres nonnulli,

Legem cælibatus nò esse ex traditione Apostolica scripta.

Argumentū primum.
Obiectio. 1.
Responso.

Obiectio 2.
Responso.

Legem cælibatus non esse ex Apostolica traditione ἀναγραφη.
Obiectio 1.

Obiectio 2.
Responso.

Epiphani.
contra Apo-
stolicos.
Legi calli-
batus non
rectè præte-
xi ius eccle-
siasticum siue
positivum.

ac præsertim Epiphanius, tamen id ne verisimile quidem esse, quoniam alioqui à seipsis Apostolos dissenisse consequeretur.

Iam verò si interdictum istud ab Apostolis neque in sacras tabulas est relatum, nec voce traditum, quid superest nisi ut sit Ecclesiastici siue positivi iuris quod vocant: Et sanè huc adacti confugiunt Scholastici omnes quibus aliquid est iudicij, tum quoniam quæ ex verbo Dei proferuntur vident manifestissimè torqueri, tum quòd alioqui sanctissimi sui pæ dispensationes tueri non possent. Nos verò quale sit ius istud non Apostolicum & ta-
men Ecclesiasticum, age dispiciamus.

Argumentū
primum.

Hoc igitur omnes æquos iudices mihi concessuros arbitror, raras esse non posse le-
ges nisi ab eo profectas cui condendarum legum sit potestas. Hanc ergo auctoritatem cui
quam vnquam mortalium à Deo fuisse attributam ut leges conscientijs ferret ostendant
nobis istarum legum Ecclesiasticarum defensores. sin minus, mirari desinant nos istiusmodi

Obiectio 1.
cum respon-
sione.

1. iugum recusate. Mosen audio leges etiam huiusmodi ferentē, sed quas ex ore & manibus
Domini acceperat, quib⁹ addere quicquā aut detrudere, ne tū quidem cuiquā mortali fas
esset, quū Deus adhuc *πολυμέρως καὶ πολυτρόπως* loquebatur. Davidē & Solomonē audio
2. in structura tēpli quædā præter tabernaculi dimensiones ædificasse, sed illum quidē Pro-
phetā, istum verò patris monitis obtemperantem. Leges autem de sacerdotum & Leuita-
rum vicibus præterquam quòd ex eodem Spiritu manarunt, ad ordinem propriè non au-
3. tem ad conscientiam aut ipsū Dei cultum referuntur. Hominum mandata licet cor-
rum proculdubiò qui sacra tractabant, audio tamen diserte à Domino inania pronuntia-
4. ti. *Quæ dicunt facite*, inquit Christus: sed præcedit conditio, quum videlicet sederint su-
per cathedram Moysi. Nam alioqui iubet idem Dominus cauere Phariseorum fermen-
5. tum. Audio habendum ut Ethnicum & Publicanum qui nō audierit Ecclesiam. Sed eun-
dem Christum audio Phariseorum ablutiones reiicere, earundem traditiones coarguere,
totius deniq; synagogæ proscriptionem nihil omnino curare. ex quibus intelligitur aliud
esse Ecclesiam quæ spōsi sui vocem audiat, aliud speciosam larvam quæ Ecclesiæ speciem
6. mentita, gubernādæ familiæ leges nō accipiat sed ferat. Audio solutū & ligatum in calis
quicquid soluitur aut ligatur in terris, sed ita ut soluendi & ligandi leges à Domino acci-
7. piant fidi mysteriorum Dei dispensatores non ex sua sed ex heri sui voluntate. Audio
Apostolum testantem Ephesiis, sese illis omne consiliū Dei, nempe quod ad salutem no-
8. stram, & Dei cultum attinet, exposuisse. Idem scribit, *dico ego non Dominus*, sed ut Spiri-

Obiectio 2.

tum Dei habens, & ut Apostolus. Et hic nimirum locus est quem nobis obicient aduer-
sarij, ut qui se quoque Spiritum Dei habere iactent, nimirum ad Ecclesiæ gubernacula col-

Respon. 1.

locati tanquam Apostolorum successores. Ego verò mallem ipsos doctrinam quam se-
dem Apostolicam demonstrare, ne Caiaphæ sint similes qui ex Aaronis cathedra col-
2. dei ut blasphemum damnauit. Deinde etiam si idem docerent atque Apostoli, affir-
tamen ipsos videri non posse successores Apostolorum, sed, ut plurimum ipsi largiar, eo-
rum duntaxat qui ab Apostolis constituti sunt per singulas Ecclesias. Neque verò istud di-
scrimen parui est momenti. Quum enim Apostolis onus impositum esset plantandi Ec-
clesias per vniuersum orbem terrarum, nondubium est quin præ cæteris & auctoritatem
peculiarē ordinandi Ecclesias & explicādæ diuinæ voluntatis cum maxima Spiritus ef-
ficacitate habuerint. Iis verò qui ab Apostolis per singulas Ecclesias constituti fuerent,
nihil aliud curandū fuit quam ut Apostolicæ tum doctrinæ tū disciplinæ custodes essent:
quod suo iam seculo quum à nonnullis non satis diligenter obseruari Paulus experiretur,
queritur non deesse qui scenum & stipulam extruerent, atque adeò anathemati deuouet
3. quicumque aliud Euangelium præter id quod ipse prædicarat annuntiarent. In summa
igitur ut Dominus per Apostolos aliquas etiam conscientijs leges posuerit, negamus ta-
men hoc ius in quenquam postea trāslatum, quoniam plenè & integrè munere sibi com-
4. misso defuncti sunt Apostoli, ut nihil eiusmodi faciendum posteris reliquerint. Deinde
quum iubeamur probare spiritus, quod obsecro experimentum ostenderint isti loquentis
in ipsis Christi? Nam ut cætera omittam quæ hac de re pluribus dici possent, annon ali-
quid præter Euangelium Pauli facit, qui quod ille facere nec voluit nec debuit, celibatus
laqueum omnibus pastoribus, presbyteris & diaconis imponunt: & ita quidem ut coniu-
5. gatū esse & in carne esse ac proinde Deo non placere, vnum & idem esse affirmant: Ex
hoc autem illud effectum volo, ius istud non esse Ecclesiasticum appellādum, quum Eccle-
sia extructa sit supra fundamentum, à Prophetis & Apostolis positum, sed hanc ipsam ef-
se demoniorum doctrinam: quod euentus etiam ipse ostendit.

Non

Non tamen, inquit, damnamus nuptias, ut Tatianus & alij. Cedò igitur quod inter vos & illos aliud discrimen, quàm quòd illi in omnibus, vos in certis duntaxat personis nuptias damnatis? At non ut impuras, inquit, quum illas etiam inter sacramenta numeremus, & palàm eis benedicamus. Mirum sanè hominum genus. Cur ergo Hieronymum, Syritium, Innocentium apertè aduersus matrimonium torquentes quicquid in sacris Literis aduersus quauis scelera dicitur, non hoc nomine repudiatis? Quòd si seriò adnumeratis matrimonium rebus omnium purissimis, id est sacramentis, qui sit obsecro ut ei cum ordinibus sacris, alio videlicet, ut vultis, sacramento, tam malè conueniat, ut scortatorem, adulterum, potius quàm maritum quantumuis honestum & pudicum, sitis ad ordinationem admissuri? Quem enim vnquam à vobis ordinandum rogastis, an virgo esset? imò quem tandem in tota vestra hierarchia auderetis bona conscientia iurare aut etiam præsumere virginem ac proinde nec scortatorem esse nec adulterum, ne quid turpius dicam?

Obiectio.
Respon. 1.

Sed & illud quæro, sitne habendum ius illud Ecclesiasticum, quod Nicenæ Synodi decreta manifestissimè conuellit. In his enim discretè ex verbo Dei & doctrina Apostolica pronuntiatur impollutum esse episcoporum etià & aliorum in sacris ordinibus constitutorum congressum cum vxoribus ante ordinationem ductis. Cur igitur pro Ecclesia habebimus eorum cœtus qui contrarium postea censuerunt? At non tamen, inquit, constituit Nicæna Synodus licere, mortuis vxoribus quas iam habentes ordinati fuerint, alias postea ducere. De hoc verò postea viderimus. Nunc illud satis est demonstrasse, coniugio cum sacris ordinibus optimè conuenire ex Nicenæ quoque Synodi decreto: quam isti catholici scilicet pro sacra & inuiolabili ducunt, quos non pudet pronuntiare eos in carne esse, nec Deo placere posse qui matrimonio vtantur. Operapretium est autem intelligere quid etiam hac in parte prætexant. Fuit, inquit, illis Apostolorum temporibus Ecclesia ex Gentibus & Iudæis collecta. Illis ne scortari quidem flagitium erat: istis cœlibatus erat etiam inuisus & vñitata polygamia. Quid mirum est igitur, inquit, maritos etiam fuisse ad sacra ministeria admissos in tanta cœlibum penuria? Hoc autem incommodum quum nunc cessarit, meritò aliter Ecclesiæ visum est. Ego verò fateor, boni viri, eam tum fuisse temporum rationem. Sed non nisi propter cœlibum penuriam toleratos fuisse ad tempus maritos, vnde tandem colligitis? Imò si sacerdotij dignitati tantoperè repugnat coniugium, ut necessarium sit cœlibatus vinculum, qua conscientia tolerare illud potuerunt Apostoli, idque ne vocula quidem emissa, ex qua intelligeretur aliter posteris faciendum, quoniam quod tum facerent, temporibus dare cogerentur? Imò si ita res se habebant, annon præstabat Paulum totum illud, *vnus vxoris* 2 *virum*, omittere? Nam illud, *velim vós omnes esse vt meipsum*, ad totam sanè Corinthiacam Ecclesiam dirigitur. Ergo, inquit isti, multo magis ad Clerum. Ita verò esto, quid inde conficietis? Hoc videlicet Paulum optasse, quod & ipsi optaremus, nempe vt quotquot in ministerio Ecclesiæ sunt, donum continentiae haberent sicut habuit Paulus: & cœlibes esse possent vt fuit Paulus, & quidem ob eas demum causas quas ibi Paulus recenset, non ob illas quas postea commenti estis. Hoc, inquam, & ipsi vellemus. Sed quis hoc præstabit: quod quum ita se habeat, cur potius dicitis, *Qui vult capere*, capiet, 2 quàm cum Christo ipso, *Qui potest capere, capiat*? & cur laqueum audetis torquere, quem ne collo quidem cuiusquam iniicere ausus est Apostolus, nedum vt cuiusquam strangu- 3 landi exemplum vobis præbuerit? Illa porrò eiusdem sententia, *melius est nubere quàm vri*, annon etiam est vniuersalis & indefinita? Cur non ergo & ista multo magis ad Clerum pertinebit, etiam si aliter Epiphanius, & alij post eum sentiunt? Sicut enim cœlibatus commodis eget Clerus præcipuè, (quod erat superioris argumenti fundamentum) ita etiam nulli sibi magis ab vñtione cauere tenentur quàm quorum maximè periculosus est lapsus.

Secundum
argumen.

Obiectio 1.

Responso.

Obiectio 2.

Respon. 1.

Obiectio 3.

Respon. 1.

Quid quòd pronuntians Apostolus honoratas esse nuptias & cubile impollutum, & *non in omnibus*, omnè sanè exceptionè omnibus præcidit? Hoc enim si ad personas referas (quod omnino faciendum videtur) videris neminè prorsus excipi, in quo nō sit honestum coniugium si eo sibi vtendum censuerit: adeò vt si Paulus etiam aliorum Apostolorum exemplo, vxorem duxisset (duxisset autem proculdubio si iudicasset expedire, & nisi continentiae donum habuisset) nihil turpe vel Christi Apostolo indignum fuerit facturus. Sin

Tertius arg.

verò id mauultis neutro genere accipere, & *per omnia* interpretari, quo tandem Spiritu gubernantur qui ab eo quod per omnia purum fuerit, sacerdotes necessario etiam perpetuòque voto prohibendos sanciunt? an quòd non omnia quantumuis alioqui licita quòuis deaceant? Cur ergo *vnus vxoris viros* admittit nominatim Apostolus?

Quartū argum.

Sed & hunc nodum velim mihi ab istis castissimis votariis expediri. Caelebs fuit Paulus, an verò ex voto? minimè profectò. Mentitus enim esset quum sibi quoque & Barnabæ diceret potestatem fuisse vxorem sororem circunducendi. Ita enim omnino locum explicandum esse suprà ostendimus. At cur non ex voto? Certè quoniam quum satis intelligeret Continentiæ donum ex eorum genere non esse quæ vel quibusuis vel semper & in perpetuum Dominus largiretur, homo alioqui de misericordia Dei certissimus, ramen ne sibiipsi quidem laqueum iniicere voluit.

Obiectio.
Gratianus
26. quæ. 1. in
principio,
paragra. his
ita. & 35. q. 1.
ad finem.
Sexta Syno-
dus, can. 12.
Respon. 1.
Epiphanius
contra Apo-
stol. & Ca-
tharos.

Ventum est igitur à nonnullis ad aliam quandam rationem, quòd videlicet Apostoli inchoarint duntaxat ædificium quod postea suis ornamentis oportuerit decorari: inter quæ vel præcipuo loco numeranda sit virginitas. At ego sanè miror potuisse quenquam vnquam somnare puriorem vel ornatiorem vnquam fuisse Ecclesiam quàm Apostolorum temporibus. Quis enim adeò cæcus est vt non videat, quis adeo præfractus vt non agnoscat (siue doctrinæ puritatem, siue Ecclesiæ formam & ordinem, siue pastorum præstantiam, siue auditorum virtutes consideremus,) aurea tum verè secula fuisse præ iis quæ statim consequuta sunt? Itaque hoc ego confidenter dico, vix illos magis Ecclesiæ nocuisse quàm illos ipsos Episcopos, qui ea tum doctrinæ tum Ecclesiæ forma vt quàm simplicissima sic etiam quàm optima non contenti, quam Apostoli tum scriptis tum ipso vñ constituerant, non de retinenda illa natina pulchritudine sed de fūco potius & calamistris ineptè laborarunt, eoque rem adduxerunt vt virginitatem tandem Ecclesiæ vultum, in meretricium habitum planè transformarint. Rectè igitur Augustinus, citante etiam Espensæo, hac ipsa de re differens, *Nec eos, inquit, audiamus, qui viduas si nupserint, tanquam adulteras damnant, & super doctrinam Apostolicam prædicant esse mundiores: qui si vellent nomen suum agnoscere, mundanos se potius quàm mundos vocarent, qui viduas suas vri cogunt, quas nubere non permittunt, Paulo qui mauult eas nubere quàm vri, non habendi prudentiores.* Ac de viduis quidem suo loco dicemus.

August. de
agone Chri-
stiano. ca. 31.

Quod autem de viduis dicitur, cur non & in virginibus locum habeat? Nisi fortasse in illis excipiat Augustinum de virginitatem aut viduitatem professis non agere, verum fortasse dixerit, sed quid inde effecerit? An enim vouendo obtineri potest continentiæ donum, ac non potius stultè vouet qui continentiæ donum antea non habet? Et vnde hæc quoque vouendi ratio profecta est, nisi ab iis qui sibi visi sunt Apostolis prudentiores.

Obiectio.

Respon. 1.

Deniq; illud nobis respondeant velim, vnde tandem ius istud Ecclesiasticum coeperit. Neque enim adhuc ea de re inter ipsos liquet. Imò tanta est hac in re & inter Canones, & inter veteres Patres discrepantia, vt nullus adhuc sit repertus qui eos inter se posset conciliare: quod quàm paucissimis fieri poterit demonstrabimus, lectore ad Espensæi faraginem reiecto, vbi planè inueniet *φάρμακα πολλὰ μὲν ἐὰν λαβὴν μὲν, πολλὰ δὲ λυγρὰ.* Nos præcipua tantum carpemus.

Quintum
argu. Vete-
ribus primis
Synodis vo-
rum cæliba-
tus incogni-
tum fuisse.

De Canonibus Apost.

Can. Apost.
5.
Distinc. 28.
cano. si quis
docuerit, &
dist. 31. post
canonē qui-
cunque.

Primum igitur quòd ad Canones Apostolicos, siue *ἀποστολικὰς* à nescio quo Clemente collectas, & Græcè nuper editas attinet, quum inter apocrypha meritò numerentur, non est quòd moremur quicquid inde proferri potest. Hoc tamen constat, illic inibi omni no in sacris ordinibus constitutis ne religionis obtentu vxores suas eiiciant, quod (vt ab aliis etiam est obseruatum) frustra deprauare conatus est Gratianus, nihil aliud intelligens hie præcipi quàm ne alendarum vxorum curam abiiciant. Neque verò libro *ἀποστολικῶν* sexto, cap. 17, statuitur vt voueant continentiam, aut etiam ab vxorum congressu abstineant Episcopi, Presbyteri, vel Diaconi, sed duntaxat vt illa mortua, aliam ducere non possint, de quo interdicto alibi dicemus.

De Ancyra-
na Synodo.
Ancy. syn.
can. 10.

Ex Ancyra Synodo particulari quæ aliquot annis Nicænam vniuersalem præcessit, liquet rogatos fuisse saltē Diaconos cælibes ecquid ea conditione vellent hoc munus obire vt vxores postea non ducerent, quod tamen etiam si non promississent, nihilominus ab Episcopo admitti poterant: & eis integrum erat postea vxores ducere. Sin verò vel silentio vel expressis verbis id polliciti, postea, quòd continere non possent, matrimo- nium contraherent, expungebantur ex Diaconorum numero. Hæc porro ordinatio etiam

etsi patefecit iam tum nescio quid labis aspersum fuisse Apostolicæ doctrinæ puritati, quum nihil tale neque Apostoli Hierosolymis commemorent quum primos Diaconos eligunt, (inter quos Nicolaum saltem & Philippum coniugatos fuisse constat) neque Paulus præcipiat ubi de Diaconis agit: tamen si quis quæ tum fuerit Ecclesiarum conditio, & quid ibi constitueretur, propius inspiciat, magna æquitate niti comperiet quod illic decernitur: quod qui non considerant, ideoque Canonas tanquam vniuersales quasdam regulas esse arbitrantur, multa perperam explicant, nec possunt tamen sese ex iis quos vltro sibi necunt nodis, vlla ratione extricare. Inops adhuc erat Ecclesia vixdum ex illis assiduis persecutionibus emergens. grauissimum erat hoc onus, quum deligendus esset Diaconus aliquis, simul grauari Ecclesiam magnæ alicuius familiæ pondere. Quauis enim, vt ex aliis locis apparet, priuatæ facultates cum Ecclesiasticis non permiscebantur, tamen id non poterat tam commodè cauere quin Ecclesia damnum insigne acciperet, vel ob hanc vnam causam quod domesticæ familiæ simul & tam laborioso muneri satisfacere esset perdifficile. Non dubium est igitur quin optima ratione dederint operam patres illi, vt cælibes, si fieri posset (modò & ipsi idonei essent) deligerentur: quod si qui non occurrerent, saltem à deligendis nondum maritis flagitandum censuerint, ecquid se sperarent vxoribus deinceps carere posse. Hoc autem omne factum fuisse ex æquo & bono, & absque vlla conscientiarum tyrannide, vel illud ostendit quod licuit vnicuique quod sentiebat ingenuè respondere, nec propterea quisquam vt diaconatu indignus reiciebatur. Quod si quis sibi temerè promissile compertus esset quod postea præstare diutius non posset, neque matrimonium dirimebatur tanquam contra voti alicuius obligationem initum (nulla enim *ἡ ἑκκλησία*, id est voti, sed *ἡ παρρησία*, id est spontaneæ promissionis ibi fit mentio, quod latini interpretes professionem sunt interpretati) neque communionem Ecclesiæ eiiciebatur, neque inter scortatores pœnitentes tum stare iubebatur: sed duntaxat, quauis non sine aliqua leuitatis macula, alteri locum cedebat. Quorsum hoc autem ad istam diabolicam voti tyrannidem? quorsum ad perfectius nescio quod Ecclesiæ Christianæ ornamentum? quorsum ad matrimonij contumeliam vt rei cuiuspiam impurissimæ & quæ ad vitandum duntaxat deterius malū concedatur? Sed quorsum hæc aduersus nostros Catholicos? Ostendant isti mihi in tota sua Hierarchia vel vnum diaconum, & ipsos audiam de his rebus disputantes. Nos verò sanè, per Dei gratiam, melius & iustioribus de causis possumus de hoc negotio disceptare.

In eadem Ancyra synodo, *οἱ παρρησίαν ἑπαγγελόμενοι*, id est qui vltro promiserunt continentiam, nisi stent promissis, iubentur *ἔργον ἡμῶν διαγῶν*, id est tempus digamorum pœnitentiæ præscriptum implere. Ac de digamis quidem istis agemus suo loco. Hunc autem canonem quis non videt prorsus cum alio consentire, & quod de Diaconis in priore dictum fuerat, vniuersaliter hic statui? Iam tum enim Ecclesiam inuaserat supersticiosa illa cælibatus admiratio, vnde exortum illud decretum cui intercessit in Nicæna Synodo Paphnutius. sed quàm procul adhuc à consequuta corruptione totum hoc abesse, vel hoc ostendit, quod ne inter scortatores quidem pœnitentes, nedum inter adulteros, nedum inter incestuosos censabantur qui contra promissum vxores duxerant. Itaque distinctio illa quam etiam sequitur Espensæus, inter simplicem hanc pollicitationem & votum solenne siue, inter laicalem & velatam virginem, quasi alia voce conciliari non possit hic Canon cum Chalcedonenis synodo canone 16, quo virgines & monachi non continentes excommunicantur, nihil ad rem facit. Nego enim Ancyranæ Synodi temporibus fuisse illum istiusmodi voti vsum in Ecclesia: nego etiam in illo Chalcedonenis Synodi canone vllam fieri dirimendi matrimonij mentionem (totum enim hoc postea inuexit in Ecclesiam superstitio,) ac proinde causam non fuisse dico cur hoc loco distinctio ista quæreretur.

Id autem quod dico multo etiam magis cognosci potest ex alia Synodo, quæ & ipsa vetustior habetur quàm Nicæna, nempe Næocæsariensi, in cuius canone primo, presbyter si vxorem duxerit, ordine suo duntaxat mouetur: sin verò sit scortatus, vel adulterium commiserit, grauius pœnititur. Nam certè si quis tum fuisset vsum istiusmodi voti quale isti imaginantur, interuenisset in ordinando presbytero, ac proinde matrimoniū omnino fuisset diremptū, sicut postea inuecta illa voti necessitate, quàm seuerissimè cautū fuit. Interea tamen hoc negari non potest quin iam tum qui cælibes ad presbyterium erāt vocati (de his enim vnus hoc accipiendū apparet & ex Gangrēsi penè tota Synodo, & ex Sextæ canone decimotertio) vel abdicarētur, vel continentiam promissam seruare tenerētur, cuius etiā rei

causas paulo antè exposuimus. Quorsum hoc autem ad istius voti necessitatem: quorsum denique ad Catholicos nostros presbyteros?

Nicæna Synodus.

Proxima fuit illis synodus illa Nicæna omnium vniuersalium vt prima ita etiam celeberrima, in qua quum disertè transitum sit in Paphnutii sententiam, asserentis, non in Oriente duntaxat (an enim alius est Orientis, alius Occidentis Deus?) nec duntaxat Episcoporum sed omnium τῶν ἱερατικῶν κατὰ λόγον cum propriis vxoribus concubitum, idque nõ ex iure nescio quo ἀρχαῖον vel Ecclesiastico, sed ex diserto Dei verbo, purum ac legitimum esse, contra eorum supersticiosam opinionem qui hanc ipsam obtrudere vouendi celibatus legem iam tum cogitabant: aut fateantur necesse est nostri boni Catholici (Conciliorum & sanctæ Apostolicæ Ecclesiæ fortissimi scilicet assertores) errasse concilium quod iidem ipsi quoties libuit quatuor Euangelis (sic enim loquuntur) exæquant, aut se potius magni erroris conuinci, quum ei ex diametro obsistant, idque in re tanti momenti, quanti vix vlla esse potest. Itaque mirum est quod ex ipso Esplanæo, ingenuo certè hac in parte scriptore, didici, Torrensem, insigne illud Catholicæ Romanæ sedis columen, eò vique effert uescere vt Socratem & Sozomenum ausus sit hac in re mendacii accusare. Quoniam autem idem Torrensis negat in actis illius Synodi tale quicquam reperiri, adscribam totam eius facti historiam, tantisper dum integra acta prælo tradantur, sicut illa non ita pridem sum nactus, & quidem in Italia bona fide descripta, ne quis à me fuisse deprauata causetur. Sic ergo illic nartatur historia.

Εἰδοὺς οἱ τοῦ ὁπισκόπων νόμον νεωρὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαγαγὴν ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ ὡς πρὸς τῶν ἄλλων τῆς ἐκκλησίας, ἔταξε καὶ τὸ οὐρεῖσθαι. Εἰς ἕνα οὖν πρὸς τὴν μὴ εἶναι τοὺς ἱερομένους, εἴτε ἐπίσκοποι, εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε διάκονοι, εἴτε ὑποδιάκονοι, εἴτε πρὸς τὴν ἱερατικὴν κατὰ λόγον, συγκατατίθειν ταῖς γαμεταῖς αἱ ἐπὶ λαϊκοὶ ὄντες ἡγάγοντο. Τέτοντο δὲ διατυπουμένων, ἀναστὰς ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου τοῦ ὁπισκόπων ὁ θεὸς Παφνούπιος, μεγάλην φωνὴν ἐβόησε λέγων, μὴ βαριεύετε τὸν ζυγὸν τοῦ ἱερομένου. Πίμω γάρ, φησιν, ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, ἵνα μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀπειθείας, ἡ ἐκκλησία μάλλον πρὸς βλάβην ἢ γάρ, φησιν, πάντες δύνανται φέρειν τὴν ἀπαθείαν τὴν ἀσκησιν, ἢ δεῖς εἶναι, ὡς οἶμαι, φυλαχθήσεται ἐν τῇ σφοδρότητι, ἡ ἐκείνη γαμετὴς τῇ ἀνδρὶ σερμύνης. σωφροσύνην ὅμως καλῶς καὶ νομίμως γαμετὴς ἐκείνη τὴν συνέλευσιν λέγων. μὴ μὲν ὑποζύγῳ ταύτῃ τῷ ὁ Θεὸς ἐξέλεξε, καὶ τὴν ἀπαξ ἀναγνώστῃ ἢ ψαλτῇ ἢ λαϊκῷ ὡς ἡγάγετο. Καὶ ταῦτα ἐλεγε ὁ μέγας Παφνούπιος, ἀπλοῶς ὡς γάρ, διὰ τὸ νηπίοθεν ἐν ἀσκητικαῖς ἀντιρροῖς αὐτὸν, διὸ πειθεὶς ὁ πᾶς τοῦ ὁπισκόπων σύλλογος τῇ τῇ ἀνδρὶ συμβουλίᾳ, ἀπεστήντο πρὸς τὴν ζητήματός τούτου τῇ γνώμῃ κατελείψαντες τὸν βουλομένων, καὶ συμφωνίαν ἀπέχοντες τῆς ἰδίας γαμετῆς. Id est,

Placebat quibusdam Episcopis in Synodo non valem legem in Ecclesiam introduce- re, & vt de aliis Ecclesiæ rebus, ita etiam de hac discernere. Censebant igitur oportere denique in sacerdotio fungerentur, siue presbyteros, siue diaconos, siue subdiaconos, quicumque denique in sacerdotali catalogo censerentur, ab vxorum concubitu abstinere quas adhuc laici duxissent. quæ quum ita ordinarentur, confurgens in media Episcoporum turba diuinus Paphnutius, magna voce clamans, ne, inquit, aggrauate Sacerdotum iugum, quum honorata sint in omnibus nuptiæ, & cubile impollutum, ne potius ista summè exacta seueritatè detrimentum Ecclesiæ afferatis. Nec enim, inquit, omnes tuendæ isti rationi vitæ ab omnibus istiusmodi affectibus alienæ, pares esse possunt: nec quisquam, opinor, castitatem seruabit, si vxores suis maritis priuentur. Aio verò honestam etiam castitatem esse, cuiusque cum legitima sua vxore congressum. Non igitur separate quam Deus coniunxit, & quam semel quispiam adhuc lector aut cantor aut laicus duxit. Hæc tum igitur dixit Paphnutius, & quidem nuptiarum expers, vt qui fuisset à pueris in asceteriis educatus: cuius consilio quum assensus esset vniuersus Episcoporum cætus, de hac quæstione tacuit, & cui ex mutuo consensu libuisset à sua vxore abstinere vniuscuiusque arbitrio reliquit.

Hæc tum igitur placuerunt Nicænæ Synodo, in quibus sanè non inuenio quæ apud Socratem, Sozomenum, & Nicephorum adeò disertè leguntur de non ducenda post ordinationem vxore. Nec tamen inficior posse hoc vtcunque ex istis etiam colligi, sed voti tamen nulla ibi adhuc mētio. Cur autè cælibes ordinati, vel quorum vxores post ordinationem defunctæ fuerant, si vxores ducerent, exaudiverentur, causa non erat vel quod coniugio cum sacerdotio non conueniat, (hoc enim manifestè refellitur ex ipsius Paphnutij verbis & synodi assensu) vel quod continentia ex voto necessitas fuisset vnquam illis imposita, (hoc enim si ita esset, istiusmodi coniugium fuisset ipso iure nullum, & durissima poenitentia iam tum fuisset illis iniuncta) sed quod cælibes tanquam magis idonei, liberi

liberi videlicet à rei domesticæ curis, maritis anteponerentur. Ista tamen cautio fuit sanè scenum & stipula, quanuis super fundamentum extructa, sicut tristissimus rerum euentus ostendit: tanti est momenti ex solo Dei verbo sic sapere vt nusquam neque ad dexteram neque ad sinistram deflectas.

Et si verò præcipue ex legitimarum Synodorum decretis probabiliter iudicandum est quæ tum fuerint maioris & sanioris partis iudicia, tamen quoniam solent nostri Catholici quoties illis placuit, peculiare huius vel illius scriptoris sententias nobis obicere ex quibus postea vniuersales suas conclusiones extruant, idcirco placuit ne hanc quidē partem intactam relinquere, quod mihi sanè difficile non fuit, aliorum multorum ac præsertim D. Petri Martyris laboribus adiuto.

Vetustissimos patres
vorum Cælibatus igno-
rante.

Dico igitur nullum ante Synodum Nicænā, id est trecentis & amplius annis à Christi aduentu reperiri idoneum scriptorem, ex quo ius istud Ecclesiasticum per ea tempora viguisse appareat, quanuis minimè negandū sit iam tum cælibatui quidem plus, coniugio verò minus quàm oporteret tributum fuisse, atque adeo Satanam in angelum lucis transformatum prima Tyrannicæ istius legis quæ veram castitatem ex orbe terrarum tandem profligauit, iam tum facere fundamenta cepisse.

Quid ergo statuerit Paulus, id est, quid in Ecclesiis tum ipse fecerit, tum faciendum docuerit, ex eius scriptis apparet. Non aliter autem sensisse aut fecisse reliquos Apostolos vel ex eo constat quod uxores circumducere non dubitarent.

Apostoli.

Ignatius virgines ad puritatem exhortans, disertè cautionem addit, *non tanquam nuptias abominantes, sed vt præstantius quiddam appetentes, non culpanda coniunctionis gratia, sed vt leges diuinas meditemini.* An verò nos aliter de istis docemus? Interea voti nulla ne tenuissima quidem mentio.

Ignatius.
Ignat. ad
Philad.

Iustinus, multos testatur in Ecclesiis exstitisse qui ad extremam senectutem perpetuam virginitatem seruarent: voti verò alicuius nusquam meminit. Quæstionum enim liber Iustini esse non potest, vt qui Manichæos & Origenem nominet. Sed tamen quod ibi de Monachis scribitur, pro nobis etiam facit, vt pote quos scriptor ille non dicat alia vori necessitate, sed *σώφρων λογισμῷ κατεχόμενοι τὰς γαμικὰς ἡδονὰς ἀποσεσφηναι*, id est, ratione ad castitatem comparata cohibitas coningales voluntates aduersari. Idque etiam multo magis confirmatur ex eo quod multis post annis Athanasius Magnus, idque ex ipsa Ægypto Monastices domicilio totidem verbis scripsit, *Muli quoque ex Episcopis, inquit, matrimonia non inierunt, monachi contra parentes liberorum facti sunt: quemadmodum vicissim Episcopos filiorum patres, & monachos generationis potestatem non quesuisse animaduertas. Sic enim licet, & ad eum modum non prohibetur, sed quisque ubi volet decernat.* quem Athanasij locum citans Espensæus, frustra conatur eum eludere.

Iustinus.
Iust. apol. 2.

Idē quat. 12

Athanasius.
Athan. epist.
ad Draconem.

Dionysius autem Corinthius in epistola ad Gnosios, referente Eusebio, ipsoque adeo Hieronymo, Pinitum Episcopum grauiter monet ne hoc iugum castitatis fratribus imponat. Quod si excipiant isti, ne se quidem velle quenquam ad votum castitatis cogi, quis non manifestum ipsorum dolum animaduertat? Quum enim carere ministris Ecclesia non possit, nolint autem ipsi quæquam ordinari nisi qui cælibatum voueat, an hoc votum liberum esse patiuntur? Nam certè ita fit vt non minus necessarium euadat votum, quàm est Ecclesiæ necessarium ministerium. Præterea vt neminem ad vouendum cogant, annon tamen ad cælibatum seruandum cogunt? Nempe, inquiunt, quoniam vouisti, tute tibi hanc necessitatem imposuisti. Imò verò vestrum fuit & stulta vota, ne quid nunc acerbius dicam, prohibere, & semel facta, in iis saltem qui vruntur, irrita pronuntiare, vt vnicuique salua maneret libertas non carnis, sed spiritus, quia qui propter vitandam scortationem nubit in Domino, Spiritui certè seruit non carni.

Dionysius
Corinthius

Clemens autem Alexandrinus ex professo matrimonium defendit in ipsis quoque Apostolis, nedum vt in eorum successoribus improbet, & multa etiam argumenta refellit à nobis antea refutata. Duobus tamen locis meminit *ὁμολογίας*. Neque verò nego ab iis qui cælibes ordinarentur petitum fuisse an constituissent in cælibatu permanere, sicut ex Ancyra Synodo paulo antè diximus. Verùm hoc nego fuisse votum: nego pro cultu Dei habitum: dico fuisse etiam ordinatos, si ita visum esset Episcopo & plebi, qui rogati responderent sese uxorem nisi continere possent ducturos. Dico uxores etiam post illam pollicitationem ducere, nulla ob id scortationis nedum adulterij aut incestus pœnitentia ipsis imposita, potuisse: quanuis postea qui hoc fecissent iussi

Clemens A.
lexandrinus
Cle. Strom.
lib. 3.

sint exauthoritari, nimirum propter leuitatis notam: dico etiam inauditum fuisse ut à coniugatis ordinandis peteretur ut ab vxoribus suis abstinerent, quod à primo Eliberino Concilio, contra Nicænam Synodum statui nec debuit nec potuit.

Tertullianus verò, presbyter quum esset, vxorem etiam habuit, cui duos libellos inscripsit, nedum ut censeret sacerdotium pollui coniugio. Quum autem Romæ, teste Hieronymo, præcipue vixerit, & Africanas Ecclesias (fuit enim Carthaginensis presbyter) conset ad Occidentem pertinere, nullum hic subterfugium iis patet qui vbi Orientem aliter quam Occidentem in hoc facitare solitum responderunt, omnes nodos pulchre se expedisse somniant. Nam ut concedam (Romano præsertim pontifice sedulam hic operam Santanæ nouante, ut ex Syritij & Innocentij blasphemis apparet) aliquanto tardius in Oriente quam in Occidente Tyrannidem istam inualuisse, quid ad nos ista distinctio, qui non quid ab his vel illis sit factum, sed quid fieri ab omnibus ex Dei verbo oportuerit, querimus? An verò duplex est Ecclesia Catholica? an alius Orientis, alius Occidentis Deus? an quod in Græcia licet, Romæ peccatum est? & tamen ne tum quidem Romæ peccatum hoc fuisse ecce ex Tertulliano ostendimus, alioqui acerbissimo repetitarum nuptiarum hoste. Quod autem ex eodem citatur de virginibus velandis nihil ad votum illud quod postea noua nescio qua velaminis specie insigniri cæpit, quanuis minimè inficeret ibi mentionem fieri virginum quæ, ut ipse loquitur, *sanctificare carnem proposuerant*, itemque earum quæ ex consensu continebant, pro quo Tertullianus, duriter sanè, *contumeliam communem recusasse* scribit. Quis enim vnquam vel in viris vel in mulieribus continendi propositum non laudauit, nisi prorsus impudens? modò id quidem ad rectum finem referatur. Sed quod Satan hoc prætextu in Ecclesiâ Dei inuexit & cui Deus ipse è cælo tot postea seculis maledixit: quod denique modicæ semper fuit vilitatis: itemque quod ipse veterum cælibatus patronorum querelæ (nisi hoc veluti fatale quoddam malum fuisset) satis commonefacere poterant optimos eorum temporum Episcopos, omnino esse intolerabile: hoc illud est quod affirmo in puriore illa Ecclesia, id est trecentis minimè annis à Christi aduentu fuisse inauditum, votum nimirum necessarium perpetui cælibatus, quo miseræ conscientie contra expressum Dei verbum vitio peruitæ non desinunt eò ruere præcipites, quò tandem abripi scortatores & adulteros oportet. Itaque illud Ignatij, *αἱ παρθένοι γινώσκουσιν τί νικῶσιν ἐπὶ αὐταῖς*, & illud ex eadem Epistola, *ἀπαρτί οἱ μὲν τὰς χριστολήπτους παρθέτους*, nihil contra nos facit, imò nostros bonos Catholicos vniuerso mûdo teste, ac in primis ipsius conscientie morfu, plus satis redarguit. Video tamen ex eodem Tertulliano duo præterea testimonia citari, vnũ ex libro de Velandis virginibus, vbi alias vocat virgines Dei, alias virgines hominũ: alterũ verò ex libro extremo exhortationis ad castitatem, quum tamen neuter ad rem faciat. Prior enim allusione quadam ad illud quod scripsit Moses de filiis Dei in filias hominum exardescitibus, (quem locum tamen absurdè prorsus, ut & veteres plerique, interpretatur) eas virgines quæ tum foris tum in Ecclesia velatæ semper comparebant sicuti modestas & pias decebat, distinguit ab iis quæ foris quidem absque velato capite incedebant, in cœtu verò rectæ conspicebantur, satis ex eo declarantes se in cœtu duntaxat modestiam virgineam simulare, quum foras egressæ formam suam quibusuis venditarent. In his verò quænam est vel tenuissima votiuæ, imò vlllo modo promissæ virginittatis mentio? Nihil enim certè neq; has, neque illas nubere prohibebat, quantum ex Tertulliano conicere possumus. Alter autem locus manifestè ad viduarum ordinem pertinet, cuius etiam meminit libro ad vxorem priore, qua de re suo loco disseremus.

Origenes.
Orig. hom.
22. in Numer.

Idem tract.
in Matth.

Idem in Ro.
12.
Idem in Matt.
hom. 24.

Cyprianus.
Cyp. epi. 11.
lib. 1.

Origenem porro, quum in plerisque fuerit impurissimus, & adeò etiam insanierit ut seipsum castraret, cur pro iudice admittamus? *Inge sacrificiũ*, inquit, preces intelligēs, *nō nisi à virgine aut à calibe præstari potest*. Vbi verò hoc cõperit? Quid enim factũ olim esset Aaroni & aliis pontificibus? quid Perro etiam in ipsa Roma coniugato, si historicis credimus? quid aliis Apostolis vxores circumducentibus? Eiusdẽ est farina, quod idẽ numerat Coniugium inter illa quæ ad duritiem cordis duntaxat conceduntur, quod argumentum proculdubio Hieronymus ex eo deprompsit. Sed idem rectius alibi, cõtra quàm sensit postea Hieronymus, docet sanctos quoque coniugatos offerre corpora sua hostiam viuam. Et alibi rectè inter eos qui onera importabilia imponunt, eos reponit qui nuptias prohibent. In summa verò quorsum hæc ad votiuam continentiam, & Satanicam perpetui cælibatus legem?

Cyprianum porro, etsi in libello de habitu virginum, verbo deuouendi & dedicandi

utitur

Obiectio 2. decisionem, canones de cæteris rebus statuere. Sed & F. Surrius Carthusianus hunc canonem habet pro næuo, quod, inquit, matrem omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam pauci canones æquo acerbius perstringant. Ergo quid superest, boni viri, nisi ut etiam vniuersales Synodos legitimè coactas & congregatas, imò & Romanam ipsam Ecclesiam errare posse fateamini, utpote quæ per suos legatos isti decreto non intercedens, in sui ipsius damnationem consenserit? Sed hoc lepidum est profectò, ut toties errasse censeantur Synodi quoties aliquid constituerint quod postea S. D. Papæ non allubescat.

Interea illud sanè manifestè liquet non posse istos Patres ab omni errore in superiore canone excusari, & quidem (quod eorum pace dictum sit) iis ipsis argumentis conuictos quibus aduersus Romanam Ecclesiam rectè utuntur. Quicquid enim ad Diaconorum & Presbyterorum coniugium minimè dirimendum proferunt, valet etiam & ex Dei verbo & ex Apostolicæ perfectionis ordinatione in Episcoporum connubiis. Quo iudicio igitur ista quidem dirimunt, nescio quid melius, id est ipsa perfectione perfectius, imaginantes, illa verò dissolui, & quidem optimo iure, non patiuntur? Tanti nimirum est momenti à verbo Dei ne tantillum quidem deflectere. Ad Carthaginensem autem synodum quod attinet, ea intelligenda est quæ, quum Syritii & Innocentii primi blasphemis Occidentis infectus iam esset, habita est Carthagine, anno Domini 422, in cuius 3, 4, & 25. canone disertè cauetur de episcoporum presbyterorum & diaconorum castitatis vinculo implexatorum continentia, & quidem facta præcedentis Synodi mentione, nempe quintæ circa Innocentij tempora habitæ, cuius ea de re canonem tertium duobus locis inculcat Gratianus. Hunc igitur canonem quoniam sic explicat vniuersalis ista de qua nunc agimus Synodus, ut eum dicat duntaxat de eo tempore accipiendum quo munus suum ob-eunt, non autem quasi semper à suis vxoribus abstinere iubeantur, mirum quas hinc turbas boni viri Pighius, Torrensis, Sotus, excitent, adeò quidem ut totam etiam Synodum conuictis afficere audeant: tantus est bonorum Patrum pro Romanæ sedis tuenda dignitate zelus. Res autem ita omnino se habet. Citat tertius ille Canon illius Synodi posterioris τὸ διὰ τῶν Ἀποστόλων παρεδιδέναι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαίας καὶ ἀληθινῆς, quod per Apostolos traditum est, & ab ipsa usque antiquitate obseruatum. Id autem quum patres illi Constantinopoli coacti videret falsissimum esse si simpliciter accipitur, idcirco verba ista eiusdem canonis ὑπερρῶσι θεοῖς καὶ ἐκείνοις, qui diuinis sacris subserviunt, & ista quarti canonis, οἱ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς, qui sacra contrectant, & ista vicesimi quinti, τῶν τὰ ἁγία μυστήρια ἡμετέροις, quæ sacra mysteria contrectant, ista, inquam, verba non de munere ipso, sed de munere, ut sic loquar, executione sunt interpretati: ita videlicet ut quemadmodum suæ demum vicis tempore Levitæ & Sacerdotes à suis vxoribus abstinebant, (quod tamen nusquam dicitur in Lege) ita etiam lex Cælibatus in Christianis sacerdotibus valeat. Eodè etiam applicant illud Pauli, de continentia ad tempus, nec id quidem satis rectè, quum de extrordinariis precibus & ieiuniis ibi agat Apostolus, ut rectè tradit Dionysius Alexandrinus ad Basiliden. Sic igitur boni illi Patres explicarunt Canones illos Carthaginenses, alioqui prorsus intolerabiles. Verum tantum abest ut ea res Ecclesiæ Romanæ adulatoribus satisfecerit, ut contrà tanquam falsarios acerbissimè conuictentur. Et sanè mihi verisimilius est Carthaginenses illos ab Episcopis Romanis Syritio & Innocentio fascinosos, simplici-ter potius continentia legem præscribere voluisse, cui errori iam abundè respondimus. Imò quod hi statuunt de vicis tempore nō multo minus est superstitiosum. Vbi enim hoc in lege veteri cautum inuenient? & ut tunc cautum fuerit, quo iure volunt illa merè legalia in vsum reuocare?

Obiectio 3. Hinc tamen sibi visi sunt nonnulli Romanæ Tyrānidis fautores rimam inuenisse qua ipsis pateat effugium. Nam, inquit, si iuste prohibentur in Oriente sacris initiati cum propriis vxoribus manere vicis sue tempore, nonne æqua erit constitutio ubi sacerdotes & reliqui non presinitis vicissim hebdomadibus, sed perpetuo sacrificant, ut in Occidente? Imò verò, F. Surri, totum istud de vicibus Iudaicum est, non Christianum: imò ne Iudaicum quidem sed prorsus commentitium: imò planè Satanicum, quum ut immundum culpet quod Scriptura pronuntiat τὴν μὴν καὶ ἀμείνων, Deo videlicet quicquid est in coniugali debito consumptura pronuntiat. Hæc honestate nuptiarum oblegente. Sed ut illud valere posse demus, non tamen id quod tu vis efficitur. Nam præterquam quod falsissimum est omnes sacerdotes quotidie in Romana Ecclesia sacrificare, (rite autem an minus rite sacrificent nunc non quæro) vnde ista toties sacrificandi necessitas nisi ex priuatarum missarum abusu prorsus intolerabili, etiam si alioqui vestra missæ tolerabiles essent? Apage igitur & vestram hanc necessitatem & vestra quoquo

Carth. Synodus.
Distin. 84.
Quum de præterito.

Distin. 84.
quum de quorūdam,
& 31, quoniam in Romani.

Dionys. Epi.
ad Basiliden
can. 3.

Obiectio 3.
Vide admo-
nitionem,
F. Laurentii
Surrii, in ca-
no. sextæ Syn-
odi. 13.
Responso 1.

2.

quoque sacrificia. Manet autem illud, reprehensam fuisse, presentibus & subscribentibus Episcopi Romani *ποπολείταις*, Romanam Ecclesiam, à recepto concilio vniuersali circiter annum Domini 681, id est, ante annos 887, & quidē vt verbo Dei, & Apostolicæ regulæ repugnantem, in voto calibatus à Presbyteris & Diaconis exigendo.

Quoniam verò iam pridem Romani pontifices istos canones oppugnarunt, libet hac de re Balsamonis scholion ex manuscripto codice vetustissimo descriptum subiicere. Εἰ δὲ καὶ οἱ κληρικοί. Καὶ γὰρ οἱ δυτικοὶ ἐπίσκοποι, ἱεροὶ δηλονότι καὶ λαϊκοὶ ὑπὸ τῷ κανόνι τῶν τοιαύτης συνόδου κατελείποντο, οὐκ ἔμελλεν αὐτοὺς εἶναι τὴν αὐτὴν οἰκουμενικὴν, μηδὲ τοποτηρηταίς τῶν πάντων ἐκείνων ἐν αὐτῇ παρουσίᾳ εἶναι, ἀλλὰ τὸ ἀλλήλων εἶναι τὴν ἐκτὴν συνόδον τὴν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πρωτοκλήτου γενομένην ὡς εἴρηται, ταύτῃ δὲ μετὰ χρόνου γενέσθαι πολλὰς, κατὰ κέλους τῶν ῥησὶ μὴτε Ιωνιανῶν, ἀλλὰ ἕκαστος μὴ ἀνεχόμενος ἀκρίβειαν ταύτης, καὶ μάλλον βλέπων τὴν ὑφ' ἑαυτοῦ περὶ σφωρήματος τάξιν, καὶ ἐφεξῆς τὰς καύοντας λέγοντας ὡς εἴπεν ἡ ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ συνόδος ταύτη καὶ ταύτῃ, τὰ μὲν νεώτερα νομοκάνονα, ὡς μὴ ἔχοντα ὑπογραφαί τῶν ἐκτεμένων τῶν συνόδων βασιλευσῶν πατέρων, παρέδρα μὲν, ἐπὶ πληροῦσθαι δὲ παλαιότερα νομοκάνονα, καὶ εἶρον ἐκ τῶν ὑπογραφῶν ὅτι καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ συνόδῳ τῇ ἐν τῷ τρέλλῳ τῷ βασιλικῷ παλατίῳ συστάσῃ παρῆσαν Βασιλεὺς τις τῆς Γορτυνιανῶν μητροπόλεως τῆς νήσου κρήτης, καὶ τις Ἐπίσκοπος Ραβέννης, τὸ τόπον ἐπέχοντες πείσης τῆς συνόδου τῆς Εκκλησίας Ρώμης. Καὶ ἔμνον αὐτοὶ, ἀλλὰ καὶ οἱ τότε ὄντες λεγάτοί τῶν πάντων, ὁ Θέωρος Λορίνης, ὁ Σαρδανίας, ὁ Ηρακλείας Θεάκης καὶ ὁ Κορίνθου. Id est, Est autē hęc quoq; Synodus vniuersalis. Et si enim Occidentales Episcopi, Itali videlicet & Latini, quibus lethale vulnus à quibusdam huius Synodi canonibus infligitur, valde instant istam non esse vniuersalem: neque ei interfuisse Romani papæ vicarios, quod alia sit sexta Synodus regnante Constantino Pogonato habita, sicuti dictum est, hęc verò multo post tempore Iustiniani Rhinormeti mandato cōfērit: ego tamen hęc audire nō sustineo, & huius allocutionis coherentiam potius considerans: & ordine sequentes Canones his verbis scriptos, S A N C T A & vniuersalis Synodus hęc & hęc definiit, præteritis recentibus Nomocanonibus, vt qui neque Regum neque patrum à quibus editæ sunt Synodi, subscriptiones contineant, sumptis in manus vetustioribus Nomocanonibus, comperi ex subscriptionibus, in hac quoque Synodo, quæ in Trullo regij palatij coit, adfuisse vniuersæ Synodi Romanæ Ecclesiæ nomine vicarios, Basilium quendam Gortynæ Cretæ Insulæ metropolis, & alium quendam Rauennæ episcopum, neque istos duntaxat, verum etiam papæ tunc Romani legatos Thessalonica, Sardinia, Heracleæ in Thracia, & Corinthi Episcopos. Hęc ille.

Cedò igitur, quod tandem est istius Ecclesiastici iuris fundamentum, vtpote quod ex verbo Dei ab vniuersali Synodo, minimè (quod constet) reclamantibus totius Romanæ Synodi vicariis, & Episcopi Romani legatis, apertè destruat? Et tamen quidam non ita pridem, cuius sanè me miseret quod ne manum quidem porrigente ipsi tot annos veritate, possit ex hoc cœno emergere, pulchrè sibi videtur Tridentinum conciliabulum excusasse, quod legem super hac re latam, Ecclesiasticam vocat: quasi verò duabus sellis sedeat Ecclesia, vna quidē Diuina quæ Ecclesiastica non sit, altera quæ Ecclesiastica sit non diuina. Neque est quod me quisquam calumniatur quasi dissimulem quod nullus ignorat, quasdam esse leges diuinas totidem verbis scriptas, quasdam quæ vt præscriptis verbis latæ non sint, tamen ex ipsa *ἀρχαία* aut ex necessario consequenti colligantur, quas isti explicitas & implicitas aut aliis quibusvis vernaculis nominibus appellant. Hoc ego fateor, hoc concedo, quod nemo nostrum qui nouatores, desertores, hæretici denique vocamur, vnquam est inficiatus. Sed hoc dico, & hoc iam pridem omnes vociferamur quod isti surdastri clarius multo quàm velint exaudiunt, non modò neque in explicitis neque in implicitis Dei mandatis inueniri istud Tyrannicum & diabolicum votum, quod nulli minus obseruant quàm qui maximè illud defendunt, sed etiam explicitissimo, vt ipsorum verbis utar, verbo Dei, explicitissimæque purioris Ecclesiæ consuetudine damnari.

Nemo etiam perinde me calumniatur ac si negem multa esse quæ quum necessariò varientur, temporariis legibus indigeant, quas certè nemo sanæ mentis inficiabitur ex legitimi cœtus Ecclesiastici sententia constitui oportere, vt omnia in domo Domini ritè & ordine fiant. Hoc enim quis vnquam nostrum negauit quod ipsa rerum natura redarguit & ipsi quotidie facimus: Sed hoc dico, hoc clamo, hoc vociferor quod ille certè non ignorat, & exprimere potius debuit quàm contra conscientiam Tridentinum illud conciliabulum vtriusque tum Græcæ tum Latinæ Ecclesiæ Canonibus conforme dicere: nempe neque nunc in Romana Ecclesia quæ se non minus falsò quàm ineptè Catholicam vocat, esse vllum legitimum cœtum constitutum qui de istis vel constituendis vel interpretan-

Tridentinū
concilium
frustra Espē
sæus nititur
excusare.

dis legibus aliquid ordine & more maiorum sanciat: neque vnquam in istis quæ ad conscientias vinciendas spectant siue quæ per se vel iusta vel iniusta sint, licuisse quicquam Ecclesiæ vel tantillum extra Dei verbum scriptum, id est extra vtriusque fœderis tabulas Canonicas, statuere. Nos ita sentimus, ita scribimus, ita viuimus bone vir. Tu verò videris conscientia scripseris nos desertores (desertores quidem vestrorum & secundum carnem & secundum spiritum lupanarium) legem de continentia clericali & monastica pedibus prorsus hircinis & suillis proculcare. Nam tu quidem certè continentiam & inter clericos & inter monachos tuos non magis quàm reip. Platonice Ideam inueneris: Satyrorum autem & Faunorum capripedum lustra tam bene nosti, vt ne dissimulare quidem possis, tanto futuro in te grauiore Dei iudicio, nisi recto tandem pede incedas.

Quæ initio
causa fuerit
cælibes in
nostros deli-
gendi.

Nouel. 6. &
123. & 137.

Dis. 28. cap.
de Syracul.

Dis. 28. cap.
de Syracul.

Placet vnum adhuc attingere quod prætermitti sanè non debet. Causæ cælibatus iis suadendi qui eo vtì possent, ex Paulo notæ sunt. Quas postea rationes nonnulli commentati sint, nescio quo Angelicæ puritatis studio planè præpostero, ex iis quæ diximus abundè liquet. Quas denique postremi hominum excogitarint, hypocritæ videlicet manifesti & qui de continentia loquuti bacchanalia viuunt, partim ex tyrannicis Paparum decretalibus, partim ex tristissimis multorum populorum calibus, partim ex præsentis seculi moribus licet æstimare. Medij autem inter hos & illos fuerunt qui prudentia quadam nixi, quæ nunc quoque vinam ne plenam Templi Domini instaurationem impediatur, non modò requisierunt cælibatum in ordinandis Episcopis & aliis id genus, verum etiam vt ordinandi nullos nec filios nec nepotes haberent, siue illas leges amplectantur, siue respuant. Sic enim fanciuit Iustinianus, & quidem tribus Nouellis: ac, quod magis mireris, citatis etiam in eam sententiam non minus falsò quàm impudenter & Apostolicis scriptis & sacrorum canonum definitionibus Est autem hæc ipsa constitutio quam Pelagius papa qui Gregorium Magnum antecessit Principalem vocat, cuius etiam sanctionis causam quoniam pulchrè explicat, totum rescriptum vt à Gratiano citatur, placuit adscribere. Sic ergo ibi Pelagius, adhuc ex eorum Episcoporum numero qui leges ab Imperatoribus acciperent, quas tamen pro arbitrio iam tum inflectere incipiebant.

De Syracusanæ urbis antistite, optaueramus in ipso initio Gloria vestra desideris obedire, nisi nos multiplex ratio ipsius non paucis temporibus ordinationem differre sacerdotij coegisset. Ob hoc autem, quod vel persona qualitas (sicut & vos melius nostis) vel superstes uxor aut filij (per quos Ecclesiastica periclitari solet substantia) nostros animos diutius ab eius ordinatione suspenderet, quantum ad cautelam humanam pertinet, integro penè anno distulimus: opinantes quod in melius Syracusanorum prouenire posset electio. Sed quia in voluntatis sue proposito irreuocabiler perstiterunt, & nullus est alius in eadem repertus Ecclesia, nisi longioribus adhuc temporum differretur spatiis: ne paulo amplius insanirent (sicut filij vestri magnifici Prætoris testificatione didicimus) inter huiusmodi ambiguitates illud consultius indicauimus faciendum, vt congrua prouidentia causam, propter quam principalis constitutio habet filios & uxorem ad Episcopatus ordinem promoueri prohibet, salua dispositione concilij muniremus: qua de re summo studio ab eodem Syracusanæ urbis Episcopo, priusquam à nobis in Episcopum contineretur ordinari, huiusmodi exegimus cautionem, per quam & suam fateretur, quantula esset, præsentis temporis habita rerum descriptione, substantiam: & nihil vnquam per se aut per filios & uxorem siue quamlibet propinquam aut domesticam vel extraneam forte personam de rebus audeat usurpare Ecclesiæ: & vniuersa sui Episcopatus quasita tempore, Ecclesiæ suæ dominio sociaret: nihil ultra id quod modo descriptum est, filiis suis vel heredibus relicturus.

Causa nō fa-
tisi iusta fuit
se obligan-
di cuius-
quā ad ne-
cessaria cæ-
libatus ob-
seruatione.
Arg. primū.

Ex his autem nemo non videt non propriè religionis causa, sed vt Ecclesiasticis facultatibus caueretur, cælibes fuisse maritis antepositos, quantumuis cælibatum iam pridem nonnullis spoliis matrimonij exornassent. Quid autem hîc potius deplorem quàm & principum & pastorum præpostera iudicia? Cur enim à verbo Dei potius quàm à carnis prudentia consilium non petunt? Deprecati sunt Apostoli crescente Ecclesia Hierosolymitana quod nunc vnum isti, illorum scilicet successores, cupidissimè arripiunt: & pro quo vno retinendo non dubitant hodie totum orbem terrarum concutere, nempe bonorum Ecclesiasticorum administrationem. Itaque quū hoc quoque ad tēpus Hierosolymis summa fide curassent, totum hoc onus mox à se abdicatum Diaconis reliquerunt, seruato sibi videlicet tum administrandi sermonis tum precum munere, quod à Domino acceperant. Nam, inquit, non est æquum nos derelicto sermone Dei, ministrare mensis. Hanc certè rationem si amplecti maluissent posteri quàm omnia Episcopis in manus tradere, quibus nihil æquius videtur quàm quod iniquum esse iudicarunt Apostoli, tot tantæque mala Ecclesiam

Ecclesiam non evertissent funditus, utpote quæ iampridem nullum remedium patiatut.

Deinde, quum disertè Paulus inter illa ex quibus periculū fieri vult de Episcopo ad regendam Domini familiam idoneo, illud quoque requirat ut domui suæ bene præsit, & liberos habeat ad obedientiam & honestatem rectè cōpositos, quæ hæc fuit audacia in eo Imperatore qui se religiosissimum vocaret, quicumque essent mariti & patres, ab episcopo excludere: quæ verò Episcoporum ac præsertim summi illius (si Deo placet) & vniuersalis catholice Ecclesiæ capitis negligentia, imò quæ fides & conscientia, non modò de tanta verbi diuini deprauatione Imperatorem alioquin, ut arbitror, minimè malum non commonefacere, verum etiam ex istiusmodi legibus Ecclesiam administrare?

Bene autem illud cecidit quod cessantibus vel potius in tuenda sua Tyrannide occu-
partis Romanis Episcopis, repertus est inter ipsos Imperatores qui hanc constitutionem non modò ut iniquam, sed etiam ut stultam refrigeret. Is autem est Leo cognomento Philosophus, ac sanè re ipsa in hoc quidem sapiens, cuius etiam verba ipsa placuit adscribere: *Mirari subit, inquit, quomodo non veriti nonnulli sint sacras diuināsque Leges, tanquam illæ absolute non essent, promulgatis aliis Legibus abrogare. Etenim quum sacri Canones, quibus locis de Episcoporum creatione præscribunt statuunt, eum qui ex legitimo matrimonio liberos habeat, si modo in reliqua vitæ ratione nihil impediendi sit, ad primum sacerdotium promoueri possit: hi in contrarium statuentes aiunt, ut ij qui liberos habent, tamen si legitimi coniugij munus sint, ad Episcopalem dignitatem euadant, suo impedimento non vacare. Quod ideo fortasse in animum induxerunt, quod affectione quadam erga liberos (quid enim quis alius dicat?) sacras facultates oblastrus istiusmodi videatur. Verum non rectè sese illa ratio habet. Sic namque nec is cui fratres alijve cognati fuerint accessum ad Episcopatum haberet: siquidem & ad hos sanguinis propinquitatisque affectio respicit. Quia & hoc præuidentes diuini Canones, fecerunt Episcopis potestatem, ut si ipsi cognati pauperes essent, illorum inopiam ex sacris facultatibus subleuarent. Nostra igitur Imperatoria quæ ex Deo est maiestas, si mandatis diuinis insistatur, id longè conuenientius fore anima duerrens, consonam illis proferri legem, quemadmodum ipsis videtur ad primum sacerdotium promoueri posse, qui illo honore alioqui dignus sit, tamen si liberos lege tamen honoratos habeat, ita definiens ut ab eo qui contradicere ausus fuerit, lex pro audaciæ pœna perpetuū silentium exigat. Hæc ille, satis declarans quod antè dixi, nempe non tam sanctimonix maioris gratia quam ut facultatibus Ecclesiasticis consuleretur cælibes & arēnes fuisse maritis & patribus antepositos.*

Nullam autem ne tum quidem fuisse voti necessitatem in Episcopis, sed eis ordinandis, licuisset, vel cælibatum (si libuisset) promittere (quem nisi postea seruassent, exauthorabantur duntaxat, ut antè diximus, neque matrimonium dirimebatur) vel vxorē ducere, & nihilomin⁹ ordinari, abolito hac in parte canone illo 12. Synodi sextæ de quo paulo antè diximus, ipsaque adeo Iustiniani Nouella 6. imò etiam intra biennium ab ordinatione illis adhuc licuisse vxorem ducere, liquet ex alia eiusdem Imperatoris constitutione, in qua tamen istud quod de biennio diximus sustulit, idque addita ea ratione quæ satis ostēdit iam tum Orientem quoque nonnihil fuisse Romanæ Ecclesiæ veneno afflatum.

Mitigat autem etiam illud de cælibatu, quod tum Episcopos eligere ante tricesimum quintum vitæ annum non licebat, intra quod sanè spatium ipsis abundè licuerat suarum virium periculum facere.

Et tamen quanto satius fuerit à puro Dei verbo nusquam deflectere, vel ipsis cæcis perpetua tot seculorum experientia demonstrat. Quos enim tumultus, in omnibus Gentibus Tyrannica & planè diabolica lex ista peperit? quot inde populorum vel in vna Germania strages? quot infanticidiis contaminatus vniuersus terrarum orbis? quæ spurcitix Romam ipsam præsertim, omnis istius mali scaturiginem, quauis iam ab vltima memoria turpium omnium libidinum parentem obruerunt: an vnquam Sodoma & Gomorra vsque adeo coram Domino Deo exercituum fœtuerunt, atq; obscenissima ista non hominum, sed porcorum colluies, dicam, an ipse Satanæ proluuius?

Imò quis hoc nō miretur nullis vnquam modis hoc potuisse obtineri ut lex ista quantumuis repetitis canonibus sancita, & crudelissimis edictis confirmata, inuiolabiliter seruaretur? Repugnabat enim ipsa rerum natura, contra istos conscientiarum carnifices, Deum humani generis, & sancti coniugij authorem interpellans: nec Deo vnquam visum est vsque adeo aduersariis laxare habenas, ut quod ipse sanxisset prorsus irritum euaderet.

Octauum.

Quid quod ipsis pontificibus (pecunia tamen delinitis iuxta illud. Qui altari seruit, ex altari viuat (religio non fuit, ut cunque in scholis sese miseri homines de indispensabilitate disputando fatigarent, suis ipsorum legibus derogare quum libuisset: & quod pro irremissibili peccato ducunt quoties libuit, vltro concedere? Nempe, inquiunt, publici alicuius maximi boni causa. quasi verò facienda sint vnquam mala, vt bona eueniant: quasi non sit bonis pastoribus vel vnus animulae ratio habenda. quasi denique Romanorum Episcoporum hac etiam in re ambitio, auaritia, *ορεσσωπολην* denique non sit ex omnibus historiis manifesta.

Nonum.

Synesius ad

Eutropium

Obiectio 1.

Responsio.

Obiectio 2.

Rectius itaque multo Synesius, testatus se non dimissurum vxorem quam & Deus & Lex & Episcopi manus ipsi tradiderant. Neq; nobis Epiphanius hac in parte audiendus, quem sanè mirum est audere etiam Canonas proferre, quum nemini dubium esse possit quin Nicenae Synodo ex diametro repugnet. Intolerabilis autem planè in hoc quoque Hieronymus, quum hæc scribit: *Quid facient Orientis Ecclesia, quid Aegypti & sedis Apostolica, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt?* Etsi enim non deerant qui præpostero zelo istud iugum vellent quibusuis imponere, tamen, vt Epiphanius ipse fatetur, & vetus historia testatur, nunquam huiusmodi continentiae necessitas in Oriente valuit, imò ne in Occidente quidem absque maximis turbis obtinuit.

Obiectio 3.

cum respō.

Illum autem ex patribus cuius nomini libens parco, quis non videt ludere quantis in re nimium seria, potius quàm seriò agere, quum in his verbis Apostoli, *τὸ ἴδιον οἶκος οὐκ ἐστὶν ὁμοῦν* qui domui suæ bene præsit, domum interpretatur vnus cuiusque corpus, vt hoc quoque ad calibatus legem torqueat? Hieronymum denique quis ferre possit vique adeo deprauantem Apostoli verba, vt illic quoque nomine *τῶν τέκνων* id est liberorum, filios *τοὺς λόγισμούς*, filias *ταὺς ἀδελφίδας* intelligat. Sed de his sanctissimis nugis plus satis.

Obiectio 4.

cum respō.

Summa autem istorum hæc est, ne Ecclesiasticum quidem ius illud videri posse quod & Verbo Dei, & Apostolorum totiusque veteris illius purioris Ecclesiae moribus ex diametro repugnet.

Conclusio.

Nunc verò tandem ad digamiae interdictum accedamus, ac primùm quid hoc nomine intelligatur expendamus.

Dedigamiae

interdictio.

Neque digamiam neq; digamum in verbo Dei inuenio: imò ne apud probatos quidem authores Græcos legere memini. Sed vt *διγάμος* & *πολύγαμος* dicitur, & vetus poeta scripsit *τετραγάμοιο γυναικός*, ita non video cur illa quoque non licuerit vsurpare. Itaque de voce non contendimus, sed de re ipsa quærimus. Etsi enim ipsa nominis notatio declarat digamiam repetitas nuptias significare, tamen quum vel simul vel successiue, vt loquuntur in scholis, plures uxores ducantur, non parua est conuersionis, quum de bimaritis & binubis agitur, vtra digamia significetur. Accessit autem alia quoque postea difficultas, quoniam qui viduas ducunt numerari quoq; inter digamos ceperunt. Ego sicut non inuitus concedo digamorum nomine significari quotquot duas uxores siue simul siue successiue duxerunt, ita etiam aio vnus vxoris virum, & vnus viri vxorem apud Apostolum iis demum digamis opponi qui plures simul uxores habent. De quibus autem digamis in veteribus Synodis agatur, & quoque loco expendemus. Sed qua ratione digami censendi sint qui viduas ducunt, illud sanè videre non possum. Caterum quocunque nomine res istæ significantur, videamus an hic saltem possimus eorum quos sæpe iam reprehendimus sententiam probare.

Quid digamia, & eius

species triplex.

Prima & secunda.

Sanè quod ad veram digamiam attinet, qualis fuit Lamechi, quum videlicet plures uxores aliquis simul habet, quantopere nos eam improbemus ex iis apparet quæ aduersus Ochinum apostatam initio huius tractationis disseruimus. In altera verò siue semel siue sæpius, successiue tamen, repetitarum nuptiarum specie, dissentimus, tum ab iis qui digamiae detrahunt contra Dei verbum, tum etiam ab iis qui digamos Ecclesiae ministris excludunt. Contrarium affirmo, nempe repetitas nuptias à Deo esse benedictas vt & primas, nec cuiquam qui vratur, vel ex iure diuino vel vlla iusta ratione prohibitas.

Tertia.

Prima species

digamiae illicita.

Alteradigamiae species

id est successiua

sua nuptiarum

repetitio quibusuis

licita.

Hieronymi

refutata testimonia

contra repetitas

nuptias.

Hieron. lib. 2, in Iouinianum & in Apologia ad Pimachium.

Primum.

Hieronymi aduersus Heluid.

Caterum quod ad prius illud attinet, equidem non ignoro dicere consueuisse veteres illos alioqui orthodoxos, minimè à se damnari quantumuis sæpe repetitas nuptias, ad eò vt in hac etiam verba Hieronymus erumpat, *Non damno digamos, trigamos, & si dici potest, octigamos.* Sed profectò, quod illorum pace dictum sit, cogunt nos alia eorundem vocis in rem ipsam inquirere. Quid de hac re senserit Tertullianus, quem hanc ipsam ob causam, idem Hieronymus alicubi hac exceptione, breuissima quidem illa sed verissima, repellit,

repellit, quod homo Ecclesiae non fuerit, satis liquet. Sed quid si ille ipse Hieronymus de teriora etiam scripsit? Et utinam quidem meliora senserit quam scripserit. Eius igitur haec verba sunt in Iovinianum, *Melius est alterum & tertium unum virum nosse quam plurimos, id est tolerabilis est uni homini prostitutam esse quam multis.* Idcirco verò reprehensus quasi primas nuptias comparasset scortationi, quid responderet? Se videlicet ista scripsisse non de primis nuptiis, sed de digamia & trigamia, & ita quidem ut addiderit se recipere quoque scortatorem poenitentem. Sed ut ea omittam quae, ut antè diximus, in primas etiam nuptias scripsit, quibus sanè nihil dici asperius in vllum crimen potest: hoc tamen effugere non potest, quin eam quae nuptias priore viro mortuo repetit, dixerit sese prostituere & poenitentia egere. Hoc autem si ita est, an non est digamia scortationis species? annon peccare censet & quidem grauitur, qui poenitentia publica indigeant? & quomodo istos non damnat: imò si hoc verum esset, quomodo ipse damnandus non esset, nisi illos damnaret? Sed de ista poenitentia postea viderimus.

Refutatio.

Illud autem quis excusaret quod idem alibi scribit in illud Apostoli dictum, *Quedam enim declinauerunt post Satanam. Vide, inquit, qualia sint matrimonia quae lupanaribus praefruntur. Idèò adolescentula vidua quae se non potest continere maritum potius accipiat quam diabolum pulchra nimirum & appetenda res quae Satana cōparatione suscipitur.* Pulchra sanè res, Hieronyme, & diuina, cui Deus benedixit: quae remedium est purum & immaculatum aduersus ignitum serpentem: & de qua dixit Paulus, Nubat in Domino.

Secundum.
Hierony. ad
Salutinam.

Refutatio.

Tolle, inquis eodem loco, *quod peius est, vri, & per se bonum non erit nubere.* Cur ego verò non regeram, quum illud tollere nō possis, iniquè te facere qui hoc abiicias? Et illud cur vicissim non dicam, Tolle, imò sic mitiga impedimenta quae superueniens peccatum inuexit in nuptias, ut vocationem alicuius non impediant, & bonum erit hominem solum esse: tolle propter quae continentiae locus est, & per se bonum non erit continentia?

Tertium.
Refutatio 1.
2

Quid quod idem ille quasi non satis esset semel ista scripsisse, inculcat etiam ista suae Gerontiae, & quidem puridioribus certè verbis quam vnquam scripserit Tertullianus in eodem argumento: *Praefert, inquit, digamiam fornicationi.* Et mox, *Tolerabilis est digamiam esse quam scortum.* Et mox, *Non solum, inquit, ab officio sacerdotij excluditur digamus, sed & ab eleemosyna Ecclesiae, dum indigna putatur stipe, quae ad secunda coniugia deuoluta est.* Et postea, sanè ut illum omnino credas lectoribus illudere, *Damnatus, inquit, secunda matrimonia? minime. Abiicimus de Ecclesia digamos? absit. In arca Noe non solum munda, sed & immunda fuerunt animalia. habuit homines, habuit & serpentes. In domo quoque magna, vasa diuersa sunt: alia in honorem, alia in contumeliam. Est crater ad bibendum, & matula ad secretiora natura.* Obsecro verò qui sic loquitur, qui digamos non nisi poenitentes recipit, ab eleemosyna Ecclesiae excludit, serpentibus, matulis denique comparat, annō illos seuerissimè damnatum æquum facit, qui quod facit se tamen negat facere? an denique mundus est, cuius tam immundus est sermo? Sed his omnibus illud vnū Apostoli satis fuerit opponere, *Vxor*

Quartum.
Hierony. ad
Gerontiam.

alligata est lege viri. (non lege peccati nec carnis, ut tu quoque scribis, Hieronyme) *quandiu vixit vir eius: quod si obdormierit,* (mortis videlicet somno, ut nullum hīc subterfugium nerumpat) *libera est ad nubendum cui velit, tantum in Domino.* An enim vas est ad contumeliam, an serpens, an matula, quae nubit in Domino? an propterea eleemosynis Ecclesiae indigna quod Deo ad coniugium vocanti sit obsequuta? In hoc autem de eleemosyna videtur etiam Hieronymus alio modo, & quidem de industria, errasse. Viduae enim de quibus conqueritur Apostolus, quod velint nubere, non ab eleemosyna propriè sed à ministerio viduarum abiiciebantur. Sunt enim distinguendae viduae quarum inopia subueniebatur ex Ecclesiae arario, ab illis viduis quae κατελέγοντο, id est in earum album referebantur, quae pauperibus & aliis sanctorum vsibus inserviebant. Itaque sustentabantur quidem istae ex arario Ecclesiae, ut probabile est: sed ita ut vicissim laborarent, non cantillando, neque sese in eremum recipiendo, ut postea factitatum est, sed ea exercendo quae essent Ecclesiae vsui, ut ex Dordacis historia liquet, & ex alio Apostoli loco. Istas porrò, si quidem nubebat, quid mirum est ex hoc albo fuisse expunctas, quum in maritorum familiam transirent? il-

Refutatio 2.

2

3

4

5

las autem non quod nubarent, sed quod nubentes iam non essent alio subsidio destitutae, probabile etiam est desuisse ali ex publico, nisi rursus paupertas aliunde premeret. Quorsum haec igitur aduersus repetitas nuptias?

Act. 9. 32.
1. Tim. 5. 10.

Ne quis autem arbitretur vllam à me iniuriam tanto viro fieri, alium etiam locum ex eadem epistola proferam. Damnavit ipsemet alibi Tertullianum, & quidem meritò, quod

Quintum.

- in monogamia prædicanda Montanum sequeretur. Quid si ea ipsa ex Tertulliano ipsemet mutuatur? Hæc enim utriusque eadem penè verba sunt, eadem sanè per omnia sententia. *Lege sacerdotali tenetur & laicus, qui talem præbere se debet ut possit eligi in sacerdotium. Non enim eligitur si digamus fuerit. porro eliguntur ex laicis sacerdotes. Ergo & laicus tenetur mandato, per quod ad sacerdotium pervenitur.* Hoc verò, (ut alia plurima omitam, id est totum penè Tertullianum repetitum) annon est omnes velle ad monogamiam cum Montano obstringere? Et sanè qui nec secundis nuptiis benedicunt, nec digamos absque penitentia recipiunt, non video quò possint à Catharorum errore prorsus immunes videri, ut pluribus suo loco differemus. Sed de Hieronymo plus satis, cuius sanè nimium multa sunt huius generis, ut & aliorum multorum, quorum nominibus parco.
- Refutatio 1. Præstiterit ergo non tam quis hoc vel illud dixerit quam quibus rationibus id confirmetur expendere, quanquam nihil ferè citant præter illa quæ contra Tertullianum initio refutauimus.
- Refutatio 2. Non dixit Adam, vel potius Dominus in Adamo, *Et adhaerebit vxoribus suis, sed vxori suæ.* Concedo, ideòque plures simul vxores habere nefas est. Sed quorsum hæc aduersus eos qui plures successiue ducunt? nisi fortè putamus cum Montano, ne morte quidem solui coniugij vinculum.
- Refutatio 3. Simili ratione friuolum illud argumentum refellitur, *Duo erunt in carne vna, de primis nuptiis dictum est, non de secundis.* Sanè de primis concedo, quum ante Adamum nullus homo extiterit. Concedo & illud, Adamum vna Eua contentum fuisse, quoniam nihil inuenimus in Scriptura quod contrarium doceat. Sed de vniis illis dictum id fuisse nemo sanæ mentis arbitrabitur, quia consequeretur vxores secundas non mereri vxorum nominis. Quomodo igitur viduas diceret Apostolus, nubere in Domino?
- Refutatio 4. Illud verò vix aliqua refutatione indiget. *Primus Adam monogamus, secundus agamus. Qui digamiam probant, exhibeant tertium Adam digamum, quem sequantur.* Nam quod ad primum Adamum attinet, unde isti didicerunt oportere nos illi in istis quæ personalia sunt, similes fieri? In eo tamen sanè similes illi simus, quòd non pluribus, sed vni coniunctus fuit. Sed annon etiam post priorem mortuam ducta vxor secunda, vna est? Quòd si quis continere mauult & potest, contineat sanè. Sed an Adamus Eua superuixerit, & ita continuerit, quis nos docebit, aut cur quæramus curiosus? Secundi autem Adam *dego uxor meam*, in hac quidem vita, posita est in Spiritus fructibus, siue mariti siue cælibes simus, tantisper dum apparuerit quod sumus, quum similes erimus Angelis Dei. Quid quòd si arguari liberet, digamos cēseremus potius quam monogamos, patrem illud credentium referre? Sic enim ait August. *Prouisum fuisse hoc exēplo contra hæreticos futuros secundarum nuptiarum aduersarios.*
- Refutatio 5. *Nemo, inquit Ambrosius, cum secunda benedicitur.* Et, *scimus coniugium semel benedictum.* At ego morem istum ut & alium quo poenitentia iniungebatur alteram vxorem successiue ducentibus, non dubito planè iniquum pronuntiare. Annon enim vna res sunt siue prima, siue secunda aut sæpius in Domino repetita nuptiæ? Si in Domino nubit vidua, ut & virgo, quo iure recusabitur illi benedictio quæ isti tribuetur? Longè sanè rectius & verius Augustinus, siue quicumque auctor est libelli de fide ad Petrum. *Si cui primo contigerit priuari coniugio, secundum vel tertium iniens, nullum peccatum habebit.* Et sanè ita est. Quis enim pius dixerit, peccatum ab Apostolo suaderi ut fiat in Domino? Quorsum igitur poenitentia poenam non peccanti? Idem eodem libello, *nuptiæ, inquit, non tantum prime diuinitus institutæ sunt & benedictæ, sed & secunda & tertia, pro eorum qui se continere non possunt infirmitate.* Cui verò benedixit Dominus, in quo nimirum vult viduas nubere Apostolus, quo iure sacerdos benedictionem recusauerit?
- Refutatio 6. Sed, inquiunt Sententiarii, *secunda nuptia non sunt sacramentales, quoniam, ait Durandus, quum non sint vna vnius, aliquem defectum sacramenti patiuntur ad plenam matrimonij Christi & Ecclesie significationē.* Atqui, (ut illud ridiculum & millies refutatum commentum de Matrimonij sacramento nunc non attingā) quum Paulus illius spiritualis sanctorum & Christi cōiunctionis velut imaginē dicit in cōiugali copula extare, quis istos docuit de primis magis quam de secundis vel vltius etiā successiue progressis nuptiis hoc intelligendū, quum illic in genere de mutua coniugum inter se dilectione manifestè differatur? Annon verò vnus cū vna in secundo vel tertio vel vltiore successiue coniugio non minus quam in primo copulatur? Quadrarent igitur ista profectò in veros polygamos, id est qui plures vnā vxores simul habent, quum vna Ecclesia sit vnius Christi sponsa: aduersus istos autem de quibus nunc agimus, non item. Quid si verò obiciam illud Oholæ & Oholibæ repudium?

repudium? quid si totius Synagogæ diuortium, & sterilem illam multorum nunc filiorum matrem in illius repudiata locum ascitam? annon si minutim ista vellemus considerari, (quod tamen esset præter mentem Apostoli) dicere liceret eorum potius matrimonium secunda qui repudiata vxore aliam ducunt, plenam Ecclesiæ & Christi significationem habere? Totum igitur istud inane est Matæologorum somnium.

Esaiæ 54.
Osai 2.
Ierem. 3.

Iam accedo ad illud quod nonnulli palmarium putant ut votum viduitatis seruandæ stabiliant. Proferunt enim primo loco exemplum mulierum quæ ad templi vestibulum excubabant. Sed vtcunque de istis fabulentur Rabbini, & quicunque alij, nusquam ibi inuenient vllam voti mentionem.

Septimum.
1. Sam. 2. 22.
Refutatio.

Celebrant quoque Annæ prophetissæ exemplum: quasi verò viduas continentes vituperemus, ac non potius laudemus magnopere, siquidem sua viduitate rectè vtantur. Dico igitur nunc quoque continentia donum à nobis non minus quàm ab vllis veteribus, si hyperbolas excipias, prædicari: ac etiã, Deo sit gratia, multo minus inter nos tolerari quicquid continentia repugnat, quàm inter istos quos hodie non pudet de his rebus contra nos differere. Sed hoc vicissim fatemur, non diuinam, non Ecclesiasticam, sed mirifica Satanæ fraude inuectam videri legem quæ voti istius specie tot animarum myriadas inferis mancipet, ut tristissima tot seculorum experientia comprobauit.

Octauum.
Luc. 2. 36.
Refutatio 1.
2.

Illud autem est velut vltimum eorum perfugium quod eas viduas reprehendat Apostolus, quæ fidem primam irritam fecerunt. En enim, inquiunt, fidei id est promissionis datæ siue voti fit mentio, & quidem inuolabilis. Atqui primum omnium hoc illis considerandum erat, non agi hoc loco de quibusvis viduis, sed de iis demum quæ ad certum illud collegium erant allectæ, quod apparet ex verbo *καταλέγεσθαι*. Isti verò, ut paulo antè ostendimus, sic loquuntur de secundis nuptiis, ut peccatum quidem non esse verbo fateantur, renegent, quum renubentes omnes penitentia pœna multent. Sed veniamus ad primam istam fidem. Eam verò etiam si concederemus ita ut isti volunt accipiendam, quorsum hoc ad illorum viduas, quæ nusquam sunt? Collegii enim illius viduarum apud ipsos ne vestigiū quidem aliquod nunc videas. Et quod ad me attinet, ut fuerit aliquis eorum vsus primis illis temporibus, tamen existimo magnam causam non esse cur de illis instaurandis magnopere laboremus. Itaque inutilis videri posset hæc questio nisi voti istius continentia necessitatem nobis propositum esset ostendere nullo prorsus verbo Dei neque præcepto neque exemplo confirmari. Dico igitur Fidei nomine nihil esse prorsus quod nos cogat aliud quàm pactū & simplicem promissionem Ecclesiæ factam intelligere. Quænam autem illa erat: ea nimirum quæ ministerium istud respiciebat, quo sanè defungi non poterant quæ ad nuptias redirent. Pollicebantur ergo se constanter operam suam nauaturas Ecclesiæ, nec ab eis exigebatur votum quo conscientias obstringerent coram Deo, sed simplex pollicitatio suæ fortiter & fideliter tuendæ vocationis. In istis autem tum exigendis tum præstandis pollicitationibus quum experientia ostendisset grauiter peccari, hanc normam adhibuit Apostolus ut nulla nisi sexagenaria deligeretur, cuius ordinationis grauissimas rationes affert: nempe quod iuniores ad luxum & delicias subinde prolapsæ, post varia offendicula, tandem aperte luxuriam suam proderent, deserto contra fidem datam munere, ad secundas nuptias transeuntes, adeo quidem ut nonnullæ quoque interdum à Christo ipso deficerent. Sic ergo isti incommodo prospici voluit Apostolus. quam regulam si posteritas esset sequuta, præterquam quod infinitis offendiculis obuiam itum esset, superstitiosum istud perpetuæ viduitatis votum, quod tandem etiam in meritum euasit, & repetitarum nuptiarum turpissimam vituperationem peperit, Ecclesiam non inuasisset. Scio tamen aliter quoque, & commodè quidem explicari primæ fidei vocabulum. Sed quid mihi maximè accommodatum videatur, illud dixi, nepe nihil aliud quàm simplicem pollicitationem Ecclesiæ factam minimè tamen temerè violandam ita significari, sed quæ à solis diaconissis & quidam sexagenariis ex æquo & bono, non sanctimonix alicuius nedum meriti, sed ministerii ipsius causa quod obire nuptiæ non possent, exigeretur. Verum hac de re rursus aliquid in tractatu de diuortijs, Deo fauente, dicemus. Nunc autem ad eam digamiam accedamus, quæ Clero interdicitur.

Nonum.
1. Tim. 5. 13.
Refutatio 2.

2.

3.

Digamos, id est, (ut ij interpretantur contra quos nunc disputamus) eos qui plures successiuè vxores, vel etiam vnam, sed eam viduam, duxerunt, adeo iam olim plerique censuerunt indignos esse sacro ministerio, ut eos non modò à sacris ordinibus, putà episcopatu, presbyteratu, diaconatu, ac subdiaconatu, sed etiam ab ipso clero semel exclusè.

Digamis nō
rectè inter-
dici sacrum
ministeriū.

e. ij.

Hieronym. rint, adeò quidem vt reluctante frustra Hieronymo, alioqui infensissimo, quoties libuit,
 Oceano. nuptiarum hoste, eum quidem admittant qui ante baptisma fuerit quantumlibet scortatus, digamum autem non item. Sit autem hoc quantumlibet vetustum, nihilominus tamen
 Obiectio 1. iniquissimum esse nec in Ecclesia tolerabile affirmo. Nec enim ea vis est vetustatis, vt
 Responsio. quod malum est, quia vetus est, idcirco bonum euadat. Nec est rursus quòd clamitent
 Obiectio 2. patribus ita insignem fieri iniuriam, & illud inane suum *Catholicum* nonnulli nobis obtrudant: Saltem enim semper id dici non potest obtinuisse, quod præter Dei verbum sensim fuisse in Ecclesiam inuectum non difficile fuerit demonstrare. Audiamus igitur quas rationes istius moris afferant. Ita enim liquebit an super verum fundamentum edificarint aurum & argentum, an potius scænum & stipulam, quæ nunc clarus ille dies Domini retexerit, & quasi per ignem consumpserit.

Valentin. 1. Iactat quidem apertè Synodus Valentina præcepti diuini formam, sub Damaso papa, Syn. c. 1. vel potius, vt arbitror, sub Syritio, sed quum ad rem ventum est, tum planè detegitur impostura. Nam hæc demum ex verbo Dei ab istis proferuntur.

Refutatio rationū pro ministerio digamis interdicto. Cautum fuit in Lege, (inquiunt istius legis defensores qua digami à Clero arcantur) ne Sacerdotes sæpius, id est plus quàm semel nuberent. At si requiras vbinam hoc cautum sit, nusquam sanè neque apud Moysen, neque apud Prophetas, nullo denique sacre Scripturæ libro inuenias. Ac Tertulianum quidem à paracleta Montani fascinarum istud quoque somniasse non adeò mirandum fuerit. Tertulliani verò vestigia postea sequutos fuisse Syritium & Innocentium primum, homines, vt eorum epistolæ palam faciunt, blasphemos & insigniter impudentes, quis iure miretur, quum nihil illos puduerit? Quosdam autem summæ alioqui tum eruditionis tum probitatis viros quis non miretur & ingemiscat in re præsertim tanti momenti non saltem sacros codices quos quotidie versabant inspexisse, vt scirent verè istud an falsò citaretur? Sed illa tunc fuit nimirum mendacis spiritus efficacia: & Christianæ Ecclesiæ fatalis calamitas. Hieronymus præ cæteris quam ratione possit excusari certè non video, vt qui in Epistola ad Oceanum, quocunque illam tempore scripserit (tum sanè rectius multo de nuptiis sentiens quàm quum in Iouinianum declamaret) manifestè dicat ipsis etiam sacerdotibus sub lege patuisse polygamiam, id est plurium simul vxorum habendarum licentiam. Quod si verum est, quis alterum digamiam omnibus concessæ genus illis interdictum censeat? Et tamen idem ipse ex Tertuliano illud repetit, causæ suæ seruiens.

Secunda. Proferunt secundo loco legem illam quondam Moysi traditam, qua iubetur sacerdos nec viduam, nec meretricem, nec prophanatam, nec ab alio eiectam, sed virginem, carnemque ex populis suis accipere. quæ lex etiam ab Ezechiele repetitur. Eum autem locum quem vereor vt multi interpretes nondum satis commodè exposuerint, placet explicare, priusquam ostendam quantopere ab iis torqueatur aduersus quos nunc est nobis agendum. Sic enim ferè solet accipi ac si toti tribui Leui hoc esset præscriptum, quod tamen est præter Legislatoris mentem, vt qui de solis Aaronis posteris expressè disserat priore loco, vbi de non ducenda vel meretrice vel prophanata vel eiectione caueretur. Quod autem additur de vidua non ducenda sed virgine ne ad omnes quidem sacerdotes, sed ad solum Pontificem Maximum pertinere partim liquet manifestè ex Moysi qui diserte hoc habet, partim ex Ezechiele qui solos filios Zadoc, non autem omnes filios Aaron nominat. Ad idem autem apud Ezechielem exceptio, ad Pontificiam quoque familiam, vt videtur, pertinens, nempe vt viduam quoque ducere liceat, sed ex sacerdote. Obsecro verò quorsum hæc ad digamos, siue viduarum maritos ab omni sacro ministerio prohibendos? Quia, inquit, si hoc fuit obseruatum in iis qui tum ministrabant altari, multo magis id requirendum est ab iis qui nunc multo dignius ministerium exercent. Atqui nulla prorsus hinc mentio de nuptiis non repetendis, vel non repetitis. Imò, vt paulo antè diximus, censet ipse Hieronymus sacerdotibus quoque concessum fuisse plures simul vxores habere, ne dum ut si plures successiuè vxores duxissent, ex sacerdotum numero expungerentur. Deinde viduarum coniugium vni Pontifici Maximo interdicebatur. Itaque etiam si istis daremus ipsorum Clerum tribui Leui successisse, & illa lege nunc quoque Ecclesiam teneri, hoc tamen nihil prorsus illos in hac causâ subleuarit. Sed neutrum lucè illis concedimus. Nam quod ad ipsorum Clerum attinet, quæ tandem luci conuenientia cum tenebris? Legem verò Leuiticam præterquam quòd abrogatam constitat, si rursus isti in vsum reuocandam censent, cur illam restringunt tum in diaconis, quos esse volunt alios Leuitas, tum in Episcopis & Presbyteris, quos antiquis sacerdotibus

sacerdotibus comparant? an quod purius & spiritualius quiddam sit Evangelicum ministerium? Atqui ut cultus Leviticus præ hoc nostro carnalis fuerit, nihil hoc tamen ad rem, nisi ostenderint labem aliquam vel primis vel repetitis, siue cum virgine siue cum vidua nuptiis contrahi, quæ puritati sacerdotij officiat: quod nunquam sanè ostendent, quum clamet Apostolus honoratas esse in omnibus nuptias, & thorum impollutum.

Cur ergo, inquires, virginem, non autem viduam, aut meretricem, aut ab alio repudiata, ducere poterat Pontifex Maximus? Respondeo rursum nihil hoc ad repetitas nuptias pertinere, quum hac lege non vetetur Pontifex Maximus sæpius coniugium contrahere, modò virginem semper accipiat. Item, ne coniugium quidem sacerdotibus cum vidua sic prohiberi, si modò sit ex alio sacerdote vidua: quod quum ita sit, dico rursum modum istum, quo tum digami tum viduarum mariti (sic enim hos ab illis multi etiam recentiores canones distinguunt) à clero arcentur, nullo iure diuino niti, ac proinde istud interdictum Apostolicæ ipsi doctrinæ ex diametro repugnare. Sed ad rem. Cur virginem ducere iuberetur Pontifex Maximus tres causæ à Philone afferuntur. Vna, ut sacrum semen aruo intacto ex ciperetur: altera, ne huius natales cum aliis familiis miscerentur: tertia, ut facilius sacerdotum moribus accommodaretur. Ego nullam ex his causis probo. Nam quod ad primam attinet, illam non valere vel ex eo apparet quòd licebat etiam sacerdotibus extra Pontificem Maximum viduam ex alio sacerdote ducere. Secunda verò falsa etiam est, quum expressè dicat Moses licuisse Pontifici Maximo virginem ducere *de populo suis*, id est, ut interpretatur Ezechiel, de semine domus Israel, quod alioqui aliis tribubus non licebat, ne confunderentur singulariū tribuum hereditates: vnde etiam factum, ut Elisabeth & sacerdotis vxor & Mariæ cognata esset. Illud verò tertium prorsus commentitium est, nec refutatione indiget. Vera autem causa hæc est proculdubio, quòd Pontifex Maximus venturi Christi & spiritualium Ecclesiæ cum Christo nuptiarum peculiaris typus esset. Vmbra autem istas omnes iam desuisse, quum corpus ipsum obtineamus, ac proinde manifestè Iudaizare qui hæc & alia eiusmodi in vsum reuocant, quis ignorat? At enim, excipiet aliquis, Paulus hoc ipsum in nostris quoque matrimoniis significari dicit. Imò verò si diligenter Paulum inspicias, comperies istud *μυστήριον* (quod nomen vetus Latinus interpretatur Sacramentum interpretari) non in coniugiis nostris, sed in Christi & Ecclesiæ copulatione merè arcana statuere. Sed ita esto. Si tamen hoc ad solas virginum nuptias retuleris, non modò perperam idcirco feceris, quòd hæc similitudo in eo posita sit quod quibusvis coniugiis commune est, nempe quòd duo fiant vna caro: sed ideo etiam, quòd illud quoque Apostoli, *Viri, diligite uxores vestras* (quòd tota hæc sententia refertur) res ipsa clamet omnibus sine exceptione maritis præcipi. Deinde ne hanc quidem analogiam esse subtiliùs indagandam, ut singula singulis responderim cōtra legem recipienda dicit apud Ieremiam Dominus. Ac de virgine quidem & vidua hætenus. Quòd autem ad prophanas, id est (ut interpretatur Philo) infamibus parentibus prognatas, & ad meretrices attinet, nemo non videt ideo eiusmodi mulierum coniugium sacerdotibus fuisse sub lege interdictum, ne quod earum probum ad illos vique redundaret. Quòd si quis roget an hanc quoque legis partem abolitam fuisse existimem, respondeo, quum hæc ratio nunc quoque valeat, aliter de istis, id est, de probrosis mulieribus statuendum quàm de virgine aut vidua: idque non quòd olim ita fuerit causum in sacerdotio Levitico (quòd iam abrogatum est) sed quoniam res ipsa clamet fieri vix posse, quin si eiusmodi probrosæ famæ mulieres ducantur, aliquid detrahatur ministerij dignitati, cuius quanta sit habenda ratio vel illud declarat quòd Apostolus infamiam quoque Episcopi vult inquiri. Absit tamè ut hac in re sine exceptione probem sumore Domini, Publicani & meretrices præcedent vos in regnū cœlorū. Matthæus certè factus est Apostolus & Euāgelista ex publicano. Nostri autem Catholici, belli sanè homines sunt, & seueri scilicet Canonū obseruatores, quibus intolerabile quidem flagitiū esset honestissimæ etiam matronæ, nedū cuiuspiam quātunvis pœnitentis mulieris maritū sacris initiare, infames autē omniq; libidinum genere contaminatissimos non itē, modò ne maritos, quum vix tamen alios, testibus ipsorum historiis, inter decē seculorum Pontifices inuenias. Postremò quòd ad repudiatam attinet, quū repudia nunquam fuerint in foro conscientie, ut vulgò loquuntur, probata, (adeò ut manifestè dicatur qui sic repudiatā ducat,

Tertia.

Refutatio 1.

2

3

Philo libro
de Monarchia.

Obiectio.

Responsio 1.

Ierem. 3. 1.
Refutatio 4.

1. Tit. 1. 7.

adulterij reus esse coram Deo) non mirum est sacerdotibus, quos oportuit honestate vix ceteris prælucere, interdictas repudiatae nuptias, quod in ceteris nō nisi ob duriciem cordis, ciuilibus legibus tolerabatur.

Quarta.
Hierony. ad
Gerontiam.
Refutatio 1.

Leuit. 22. 11.

Profert etiam Hieronymus quod ait institutum quoque fuisse in Lege, nempe ut maritalitatem filiarum Sacerdotum, si viduæ fierent, vescerentur sacerdotalibus cibis: sin autem alios viros accepissent, alienæ fierent à patre & sacrificiis, & inter externas deputarentur. At qui ne hoc quidem satis bona fide citat ille, siue memoria fletus, siue, ut alibi nimirum sepe facit, causæ suæ seruiens. Nec enim aliud ibi constituit Moses, quam ut filia sacerdotis, quæ extra tribum suam enupserit, extranea censeatur, ac proinde vesci oblationibus non possit: quia nimirum in extranei familiam transierat, aliis autem quàm sacerdotibus non licebat sacris cibis vesci. Quod si fuisset repudiata, aut, defuncto marito, absque liberis relicta (nam alioqui mansisset adhuc in extranea familia) tum ei ad suos reuertenti licebat rursum, ut ante nuptias, apud patrem sacris vesci: in cuius videlicet familia rursum censeretur. Nulla autem apud Moysen vel primarum vel secundarum nuptiarum mentio.

Quinta.
1. Tim. 3. 2.
& tit. 1. 6.

Hier. li. 1. ad
uersus Iouinian.

Ambros. Epist. 82.
Refutatio 1.

Citant denique illud Pauli de Episcopis & Diaconis, *Vnius uxoris virum*, qui locus triplici modo torquetur. Allegoriam enim illam, quæ uxoris nomine Ecclesiam intelligit, ut ab ipsomet Hieronymo refutatam, omitto. Placet ergo quibusdam istud de eo accipere qui fuerit, non autem qui sit maritus. *Vnius uxoris virum*, inquit Hieronymus, id est, qui *vnā uxorem habuerit, non habeat*. Nec illud Ambrosij dissimile est, *habentem filios dixit Apostolus, non facientem*. Sed huic deprauationi opponenda est simplex veritas, quam confirmauit Nicæna Synodus in Paphnutij sententiam transiens: ubi etiam lex illa *No vā vocatur*, quæ volebant nonnulli statuere, ut sacris initiati à coniugibus suis abstinerent. Ita que ne altera quidem absurda interpretatio admitti potest, quantumvis iudicio aberrantibus (sed in hac re quidem planè tum à verbo Dei, tum ab antiquæ Ecclesiæ iudicio) nitatur: quæ videlicet hoc dictum Apostoli interpretatur de iis qui uxores quidem habeant, sed à quibus ex mutuo consensu abstineant, cuiusmodi vota prorsus fuisse veteri Ecclesiæ incognita suo loco declarauimus. Nec sanè in hoc excusari potest Epiphanius (quod tanti viri pace dixerim) quum audet etiam Canonum auctoritatem prætexere, quos tamen non edit. Quos enim edidisset, qui Nicænæ & Gangrensi synodo manifestè hac in re contradicit? Ita verò scripsisse Epiphanium nemo mirabitur, qui obseruauit Ambrosium ausum etiam esse scribere, Patres in Nicæno concilio addidisse, clericum quenquam esse non debere, qui secunda coniugia sortitus sit, in quo sanè est periculosè hallucinatus: nisi de iis hoc accipiat qui duas simul uxores habeant. Itaque multò rectius postea synodus sexta vniuersalis ecclesiam Romanā coarguens, illam obiurgat, quod istam continentiae legem obtruderet *ἐν τῷ ἑκάστῳ*, id est, vice Canonis, & tāquam Canonem: quod sanè falsum erat, ut planè mirer Espensæum ex illis ipsis synodi sextæ verbis, quibus Romana ecclesiæ tyrannis & impostura coarguitur, aliquam eius excusandæ occasionem arripere potuisse. Tertia denique huius loci deprauatio eorum est qui vnā uxorem accipiunt pro prima, quasi qui plures successiue duxit, ab Episcopatu arceatur, quam sententiam sequutus quidem videtur Chrysostomus in Epistola ad Titum, sed in altero Epistolæ ad Timotheum loco de Polygamia Iudaicæ prohibitionis rectè accipit: quam interpretationem amplectitur quoque Theodoretus, nonnihil tamen fermenti de voto admiscens. Quum autem manifesta sint Apostoli verba, quid attinet nodum in scirpo quærere? Cur non enim potius *δεσφύς* quàm *μίας* scripsisset Apostolus? & quæ tandem in secundis successiue nuptiis labes inest vel macula, quæ quæpiam Episcopatu indignum reddat? Rationes tamen quum hic nonnulli prætexunt, mox etiam expendemus. Nunc hoc dico, planum & penitus perspicuum esse quod scribit Apostolus, quum qui secundam aut tertiam, & sic deinceps uxorem duxit, modò ne plures simul habeat, tam sit vnius uxoris vir, quàm cui necesse non fuit prima mortua aliam ducere. Et ita etiam sentire puriores scholasticos coegit ipsa veritas, ut mox ostendemus.

Obiectio 1.

Expendamus autem etiam quæ ab istis opponuntur. Primum quærunt cur illud verbum *OPORTET* usurparit Apostolus, quum ex eo videatur consequi (si quidem hunc locum ita ut diximus interpretemur) non posse alios quàm maritos episcopari.

Responsio 1.

Respondeo, non solui hunc nodum etiam si in istorum sententiam transeamus, qui de alio genere digamorum hæc intelligunt. Verum est autem quod à nostris quoque non semel responsum est, spectasse Apostolum quod consuetudo illorum puriorum temporum

rum ferebat, nempe, ut qui adoleuerant, mariti essent, ac proinde de vnica vxore & honestate familiae non alia formula quam de reliquis virtutibus statuisset: quum tamen certum sit nec ἀγάμους verè continentes, neque ἀνέκτους propterea excludi.

Obiectio 2.
Tit. I. 6.

Responsio 1.

Obiiciunt præterea eiusdem Apostoli alterum locum, in quo iubet non aliam deligi viduam quam quæ vnus viri vxor fuerit: quæ verba ad illam polygamiam trahi non possunt, quum nullis vnquam legibus licuerit feminis plures simul maritos habere. Hoc ego verò ita esse fateor: sed consequi tamen nego, quin vtroque eadem digamiae spectatione locus vterque exponatur. Vult enim Apostolus non eligi episcopum nisi qui vnica muliere, & quidem vxore, sit contentus: vult quoque non referri in viduarum album non alios arceri dico quam primùm quidem turpis & flagitiosæ vitæ tum viros tum mulieres: deinde etiam ἀγάμους, id est, tum qui plures simul vxores haberent, tum quæ pluribus simul maritis vsæ essent. Hoc autem posterius ne cui mirum videatur, sciendum diuicem quoddam genus fuisse tum viris tum mulieribus cōmune, quum videlicet illi quidem repudiatis aliam ob causam quam ob adulterium vxoribus, alias illis superstitibus Hinc illa vetus lex Moïsis, ne sacerdoti liceret meretricem aut repudiatam ducere, de qua paulò antè diximus. Hinc & illud Pauli, Vxor à viro ne discedito: quòd si discesserit, maritum in nupta, aut viro reconciliator: & vir vxorem ne dimittito. Fuisse autem ipsis etiam mulieribus hoc flagitium minimè ne Romæ quidem, nedum in Græcia insuetum, vel ipse Iuuenalis hoc peruulgato versiculo testatur,

—sic fient octo mariti

Quinque per autumnos. Sed de his hæcenus.

Hæc sunt igitur quæ pro tuendo illo suo interdicto citare vel potius manifeste detorque ex Prophetis & Apostolicis scriptis iam olim cōsueuerunt. quo fundamēto quum destituantur, causa fortasse non erat cur vltius progredieremur. Placet tamen tum veteres ea de re Canones, tum veterum quorundam Patrum argumenta expendere, ne temerè videamur ab iis, quos saluò nonnulli Catholicae Ecclesiae nomine exornant, dissentire. Sic igitur habet Canon Apostolicus, ut vocant, 17,

Veterum Canonum in quibus de digamis agitur, comparatio cū Dei verbo.
Apost. Can. 17.

Ὁ δὲ οὐ γάμους συμπλαναὶς μὴ τὸ βᾶπτισμα, ἢ πάλαν κησάμνος, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὁλως τὰ κληρικὰ ἑσθλα. Id est,

Qui duplici coniugio post baptismum fuerit implicatus, aut pellicem possederit, non potest esse episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut prorsus ex sacerdotali catalogo.

Apost. can. 18.

Et decimus octauus, Ὁ χήραν λαβὼν, ἢ ἐκβεβλημένην, ἢ ἐταίραν, ἢ οἰκέτην, ἢ τὴν ἐκ τῆς οὐλώης, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ ὁλως τὰ κληρικὰ ἑσθλα. Id est,

Qui viduam acceperit aut repudiatam, aut meretricem, vel ancillam, vel scenicam, non potest esse episcopus, aut presbyter, aut prorsus ex sacerdotali catalogo.

Clem. lib. 6. can. 17.

Libet autem etiam subiicere hæc eadem, sed paulò plenius scripta, ex illo libro quem & Grecè & Latine nunc ediderunt Clementi episcopo Romano inscriptum cui titulum fecerunt, Διατάξεις τῶν ἀρχιερέων, ἑπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων εἰς πορεύσειν τοῦ γένους καὶ διαδοχῆς, καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτῶν αἰγόμενοι, καὶ τῶν ἀποστόλων. καὶ οὕτως εἶναι ἑαυτοῖς μὴ χρεστονίαν ἀγάμους οἶσιν, ἐπὶ τῶν γάμων ἐρχομένους, ἢ γεγαμηκόσιν, ἐτέραις συμπλέκεσθαι, ἀλλ' ἀρκείσθαι ἢ ἔχοντες ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν χρεστονίαν. ὑπερβαίνοντες ἢ καὶ φαρμακοῖς, καὶ ἀσυνώσις, & πτωχεῖς, καὶ αὐτοῖς μονογάμοις εἶναι κελεύουσιν. εἰ δὲ πρὸς γάμον εἰς κληρὸν παρέλθωσιν, ἐπὶ πορεύσει αὐτοῖς γαμῆν εἰ γε πρὸς τῷ πρὸς θεῷ εἶναι, ἢ οἰκέτην, ἢ χήραν καὶ ἐκβεβλημένην λαμβάνειν, ὡς & νόμος λέγει. Id est,

Episcopum & presbyterum & diaconum dicimus vnus vxoris viros debere constitui, siue viuunt eorum vxores, siue mortue fuerint: non licere autem ipsis, si post ordinationem coniugij expertes fuerint amplius ad nuptias deuenire: vel si mariti fuerint, cum aliis iungi, sed ea contentos esse quam habentes ad ordinationem peruenerunt. Ministros autem & Cantores, & Leuiticos, & Ianitores, iubemus quoque vnus vxoris viros esse. Quòd si antequàm matrimonio iungemur in clerum prouecti sint, cōcedimus eis ut vxores ducant, ne si peccarint pœnas luant. Iubemus verò ut nulli ex clero liceat vel meretricem, vel seruam, vel viduam & repudiatam accipere, sicut & lex ipsa dicit.

Clem. lib. 3. can. 2.

Non omittenda quoque alia ex eodem libro δεκταγῇ, quæ sic habet, Αἱ δὲ νεώτεραι χήραι εἰς χήρας μὴ ἐκτασσέσθωσαν, μὴ ποτε πρὸς φάρσιν τὰς μὴ δύνασθαι κρατεῖν τῆς ἀκμῆς, ἐπὶ

δευτερογαμία ἐλθούσῃ, ἐν πρώτῃ γυναικί. ὁπποῦνείδωσαν ὅ καὶ βενθίδωσαν ἵνα μὴ
 παρὰ τὴν ἐκείνην, ὅτι δευτερογαμία ἐλθούσῃ, ἐν πρώτῃ ἀποπέτῃ ἐνεχέτωσι. Καὶ τὸ τὸ
 εἰδέναι ὁφείλετε, ὅτι μονογαμία μὴ καὶ νόμον γυναικὶν, δικαία, ὡς ἀπὸ τῆς γνώμης τοῦ ὑπάρχοντος δι-
 γαμία ὅ μὴ ἐπαγγελίαν, ὡς νόμον, ὅ δὲ τὴν συνάφην, ἀλλὰ ὅτι τὸ ψεύδος. Τριγαμία ὅ ἀπελά-
 σιμὸν. τὸ ὅ καὶ τὴν τριγαμίαν, παρὰ τὴν πορνείαν, ἀσέλγη ἀναμφοβολῇ. ὅ γὰρ δὲς μίαν γυν-
 αῖκα ἐν ἀνδρὶ δίδωκεν ἐν τῇ διμωρίᾳ. ἔσονται γὰρ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. νεότερος ὅ μὴ τὴν
 παρὰ τοῦ τελοῦ τὴν σὺν καὶ ὁ δὲ νεότερος, ἵνα μὴ εἰς κείμεν τὸ δὲ βόλῃ ἐμπεσῇ, ὅ παρὰ τὴν
 πολλὰ, ὅ ὁπποῦνείδωσαν, ὅ ὁπποῦνείδωσαν, ὅ ὁπποῦνείδωσαν, ὅ ὁπποῦνείδωσαν, ὅ ὁπποῦνείδωσαν.

Id est,

ἐν τῷ παλαιῷ,
 p quo malè
 Bouius vi-
 dualem sta-
 tum.
 Idem pro
 παλαιῷ
 perperam
 legit ὡς
 παλαιῷ.

Vidua iuniores (nimirum annis sexaginta, vt paulò antè dictum fuerat) *viduarum* col-
 legio ne accensentor, ne eo obitu quòd atatis vigorem coercere non possint, ad secundas nuptias
 prolapsæ, negotium facestant. Subueniatur tamen illis & necessaria suppetant, ne se deperi-
 pratexentes, & ad repetitum coniugium deuenientes, indecorum quippiam admittant. Nam hoc
 quoque scire vos oportet, monogamiam quidem ritè initam, iustam esse, utpote Dei voluntati con-
 gruentem: digamiam autem, post pollicitationem, illegitimam esse, nò propter cõiunctionem ipsam,
 sed propter falsitatem. Trigamia verò est incontinentiæ signum. Quod verò ultra trigamiam
 est, manifesta est scortatio, & certa lasciuia. Deus enim vnicam mulierem unico viro adunxit.
 Erunt enim, inquit, duo in carne vna. Iunioribus autem post primi mariti obitum conceditur pra-
 terea secundus, ne in iudicium diaboli, & laqueos multos incidant, & cupiditates amentes ac a-
 nimis damnosæ, ex quibus pœna potius sequatur, quàm voluptas concilietur.

Ad Cano-
 nas Aposto-
 licos in ge-
 nere.

Hieron. ad
 Oceanum,
 tom. 2.

His verò antequàm sigillatim respondeam, primùm dico iam olim esse de istorum
 Canonum numero & authoritate dubitatum: nec posse negari ab Apostolis editos non
 esse, quum (vt alia omittam) quorundam decisiones contineant, de quibus nunquam ali-
 quot post sæculis tam acriter in Ecclesia certatum esset, ac etiam aliter postea statutum, si
 tum isti Canones vel editi, vel certè recepti ab Ecclesiis fuissent. Huius autem rei Canon
 etiam iste 17. certum nobis testimonium præbet. Cur enim ista particula, καὶ τὸ παλαιόν,
 addita est, nisi vt significetur in isto interdicto non censeretur, qui ante Baptismum plures
 vxores habuerint? Hoc verò si Apostoli tam perspicuè deciderant, cur hoc taceret Hiero-
 nymus hanc sententiam tot argumentis communiens, & qui postea transitum potius esset
 in contrariam Ambrosij & Augustini sententiam? ac ne id quidem satis rectè, vt arbitror.
 Mihi verò maximè probabilis videtur eorum opinio, qui coniiciunt aliquanto post Apo-
 stolorum tempora, siue à Clemente, siue ab alio quopiam, eius quæ tum vigeret nume-
 stica politiz regulas aliquot colligi cœpisse, quarum postea paulatim auctus fuerit nume-
 rus: sed priuatim fuisse hoc scriptum, nec publicæ vllius auctoritatis, donec paulatim ob-
 tinuit vt publicè legeretur, quoniam vtile Ecclesiæ compendium istiusmodi videbatur.
 Apostolicos autem fuisse istiusmodi Canones vocatos, verisimile est, non vt ab ipsis Apo-
 stolis editos (fuisset enim primis illis temporibus nimium crassum hoc mendacium) sed
 quòd in Ecclesiis quas Apostolicas vocabant, antiquitate videlicet ac proinde auctoritate
 primas, obtinerent. Sed ipsas etiam Apostolicas Ecclesias nimium faciliè in ipsa quoque
 doctrina, nedum in ritibus, fuisse deprauatas, quis ausit inficiari, quum id ita futurum A-
 postolus ipse non modò prædixerit, sed etiam suo ipsius seculo in Galaticis præferim &
 Achaicis Ecclesiis sit expertus? Illas porro δεσποτὰς ita etiam confascinat, vt illi Canones
 videri possint quædam esse istarum epitomæ, Clementi nescio cui sese Romanum
 tum Episcopum tum ciuem admodum ambitiosè vocanti attriburas, miraret hoc seculo
 inueniri posse qui defendere audent, nisi res ipsa ostenderet nihil nunc homines pude-
 re. Nam certè iis scatent vanissimis mendaciis, ita etiam inter se repugnantia quædam
 continent, denique ita possunt & ex Apostolicis scriptis, & ex historia Ecclesiastica refelli,
 vt nulla iusta ratione defendi posse mihi quidem videantur: sicut aliquando fortasse ple-
 nius propria de his rebus tractatione demonstrabo. Posset igitur vno verbo res tota transi-
 gi, si exciperem non satis idoneos testes ab aduersariis proferri. Sed ne quis à nobis quæ-
 rum subterfugium arbitretur, age sigillatim etiam respondeamus.

Ad Canon.
 17.

Canone 17. prohibentur numero Sacerdotum, id est, eorum qui publico in Ecclesia
 munere sacro funguntur, adscribi qui post Baptismum duplici coniugio fuerint implicati.
 Rectè hoc quidem, & ex Apostoli sententia, id est, expresso Dei verbo. Nego enim de aliis
 quàm veris & propriis sic appellatis bimaritis intelligi, de iis nimirum qui, vt tunc tempo-
 ra ferebant, plures simul vxores haberent, siue vna temerè repudiata, aliam ea superstitè
 ducebant. Id autem ita esse (quanuis alia postea expositio obtinuerit) vel illud ostendit
 quod de

quod de pellice subiicitur: nimirum ne quis quod de duplici coniugio dictum erat, eluderet, si se pellicem duntaxat diceret suæ legitimæ coniugi adiunxisse. Nec enim *παλλακὴν* propriè quamvis concubinam declarat, sed eam demum quæ iustæ vxori sit adiuncta.

In altero Canone dico pro *ἡ ἐκβεβλήμενη*, legendum esse *ἡ ἐκβεβλήμενη*: idque non tantum illius Clementis (quicumque tandem sit) auctoritate, verum etiam ipsius Gratiani testimonio euinco, ita videlicet ut significetur hoc interdicto non quasvis viduas intelligi, sed eas demum quæ missæ à marito repudio viduæ haberentur. Sic enim Aristophanes Græcus grammaticus *χίρας* definit, non modò quæ mariti morte vxores esse desissent verum etiam *ταῖς μὲν γάμου ἀφελύσιν μηδὲν συνοικισαῖς*: quo fortassis alludit Apostolus quum *ταῖς ὄντως χίρας ἢ μεμονωμένας* describeret. Est autem hoc interdictum expressè quoque & ab ipso Christo & ab Apostolis traditæ doctrinæ prorsus cōsentaneum, quum disertè dicat Dominus, eum esse adulterij auctorem qui ab alio (excepta videlicet adulterij causa) repudiatam ducat, quæ corruptela passim tunc regnabat: & præcipiat ex Domini Spiritu Apostolus, ut istæ deserttrices aut viris reconcilientur, aut innuptæ permaneant. Non ignoro tamen apud Mosen viduæ nomen virgini opponi, & à repudiata manifestè distingui. Sed quid si probabile est, istius Canonis auctores siue ex Apostolicarum Ecclesiarum more, siue ex suo sensu illum scripserint, hinc quoque Mosis legem ita ut oportuit relaxasse, sicut & alibi in iisdem Canonibus ritè factum est? Alioqui, si ista exigere ad Apostolicorum scriptorum regulam non licet, sequamur sanè illud Apostolicum mandatum, Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema esto.

Ad Canon.
Apost. 18.

34. Distinct.
Si quis viduam.

1. Tim. 5. 5.

Leuit. 21. 7.

Can. Apost.
21. & 76.

Ad Canon.
Clem. prior.
terti.

In illo verò priore Clementis Canone, qui est illius vtriusque veluti commentarius, illa tanquam Apostolica recipimus, quod monogami soli admittantur, siue prius mortuæ, siue adhuc superstites fuerint vxores, quod Romani Papæ siue Antichristi postea ut impii damnarunt, adeò ut ad damnandum hunc Clementem, cui se successisse quoties libet gloriantur, non aliis quàm ipsismet iudicibus egeamus. Item, quod maritis ordinatis alteras nuptias interdicit, quum nulli Christiano, nedum Ecclesiastico muliere fungenti cuipiam, fas sit plures simul vxores habere: & illud quoque probo, quod turpiū mulierum coniugio implicitos à sacris functionibus prohibet, ne videlicet earum dedecus in Ministerium ipsum redūdet. Idem de repudiatis mulieribus statuo, quia si temerè, id est, aliam ob causam quàm ob adulterium repudiatae sint, reconciliationi studeant, vel innuptæ maneant oportet ex Apostoli doctrina: qua de re tamen plenius alibi differemus. Sin verò iure sunt repudiatae, rectè cautum est ne eiusmodi turpitudine sacri ministerij dignitati detrahar. *Ὁν ἐκβεβλήμενην* verò nomen video dupliciter accipi posse ex Græcæ linguæ vsu: nempe ut eo nomine vel cōcubinam intelligamus, quæ ita honestiore vocabulo quasi *συνοικισ* vocatur (ut etiam à Latinis contubernij & consuetudinis nomen vsurpatur) vel seruilis conditionis sceminam. Illi verò interpretationi, cur potius quàm huic assentiar, duo faciūt. Primum enim lex Mosis, cuius sit in extremo Canone mentio, præter viduam, meretricem, & repudiatam, adiicit etiam *ἡ πόρνη*, id est *profanam*, quæ videlicet non sit publicum scortum, neque tamen legitimè coniuncta, siue ut iusta mater familias, siue ut *παλλακὴ* (quam propriè Latini concubinam vocarunt) ac proinde profana: cuiusmodi sunt quas hodie Romanus clerus solutas amicas vocat. Deinde nisi ita interpreteris, non video quā possimus hunc Canonem ut Apostolicum, in hac quidem parte admittere, nisi eam intelligas quæ absque domini consensu nupserit. Nam alioqui quum Onesimum, non modò seruum, sed etiam fugitiuum, non minus honorifico nomine quàm Timotheum ipsum dignetur, fignum fuisse pronuntiaturum, nedum ut id in eo statueret qui ipse ingenuus ancillam ac libertinam duxisset: quod discrimen potius iuris Ciuilis Romani fuerit quam Ecclesiastici ac verè Christiani. Iam verò quod cœlibes ad maiora illa munera vocatos nō finit matrimonium contrahere, quo modo explicandum sit suprā docuimus, nempe non ut eiusmodi nuptiæ tanquam illicitæ pronuntientur, neque etiam ut aliqua in illis pollutio inesse significetur, quod postea nonnulli non rectè senserunt: sed quod cœlibes ministri, partim ut huius vitæ negotiis minus occupati, sicut Apostolus docet, partim ut Ecclesiam minore sumptu grauantes, maritis anteponerentur. Quod autem legem Mosis citat quasi adhuc illa teneamur, aut sic intelligendum est ut paulò antè diximus, aut ut Iudaicum fermentum potius repudiandum, nedum ut tanquam Apostolicum recipiatur.

Ad Clem.
Canon. posterioriorem.

Supereft aliud Caput ex eodem libro à nobis descriptum, cuius prior pars de viduis

iunioribus non allegendis, non potest non ut Apostolica probari, quum ex Apostolo sit manifestè desumpta. Sed ne illud quidem improbo, quòd reperitum connubium non si ne pollicitationis (id est, ἐπισημασ, non autem ὁ νόμος, id est, voti) violatione contractum *ἡ ἀνομία ἀποπέσει ἐκ τοῦ νόμου*, id est, rem indecoram & illegitimam, appellat: quatenus videlicet violabatur fides siue promissio illa qua sese non ad cœlibatum, sed ad Ecclesiæ ministerium constanter obeundum adstringebant. Id autem ita esse verba ipsa ostendunt.

NON, inquit, PROPTER CONIUNCTIONEM IPSAM, SED PROPTER FALSITATEM, id est, non quia nupserint, sed quia nubendo transgrediuntur quod pollicitæ fuerant, se videlicet Ecclesiæ ministraturas. Nec enim temerè est quòd quævis viduæ non recipiebantur, sed eæ demum quas esset probabile in ministerio perseveraturas, ac proinde continentia dono præditas. Esset autem procudubio ipsa matrimonij coniunctio damnanda, & (ut postea perperam de his rebus iudicatum est ab hominibus ipsum votum pinione fascinati) coniugium ipsum necessariò dirimendum, si quod tunc iustum fuisse seruandæ viduitatis extitisset. Quid si verò quispiam excipiat tacitè saltem exactam fuisse tuendæ viduitatis fidem, quum id promitteretur quod non nisi seruata viduitate præstari posset? Fatebor quidem ego ita esse, quanuis inter id quod tacitè siue ex consequenti duntaxat, & quod expressè directèque promittitur, magnum sit discrimen: idèoque Apostolum dico ut istis vanis plerunque pollicitationibus (sicut res ipsa postea probauit) occasio præcideretur, rectè cauissè ne viduæ sexagenariis minores in sacrarum viduarum album referrentur. Earum autem quod munus fuerit, ex iis liquet quæ de Dorcade in Actis Apostolicis referuntur: ut eos qui ista nobis nunc obtrudunt, quasi sint ipsi veteris discipline vindices, si quid frontis habent, sanè in his saltem erubescere oporteat. Sed ad rem redeo.

Ista quidem in hoc Canone ut Apostolica non modò non improbamus, sed etiam aduersariis, siquidem restituta volunt Viduarum collegia, in primis exigimus. Verum quæ subiiciuntur quis sanæ, id est, Apostolicæ fidei homo non damnari? *Trigamia*, inquit, *est incontinentiæ signum*. Esto. nam primæ etiam nuptiæ hoc plerunque arguunt, quum tunc ætas maximè vigeat, & propter scortationem quoque oporteat vnamquamque continentiam habere. Abstinerè verò se à coniugio non posse (id enim est, opinor, hoc loco incontinentia) vitium per se non est, excepta *ἀντιζωία*, quum naturalis sit illa appetitio, & continentia sit peculiare Dei donum: sed quum continere non possis, turpia facere, id demum vitiosum est, quod in eas non cadit quæ quoniam continere non possint, nubere malunt quàm vri, quotiescunque id faciant. Quod autem subiicitur, cuiusmodi tandem nuptiæ *ultra trigamiam est*, inquit, *manifesta est scortatio, & certa lasciuia*. Ergo quæ quartò nuptiæ scortatrix fuerit? ergo quartum coniugium dirimendum? Quid si quæ in ætatis flore ætatis coniugem amiserit, nec continentia donum habeat? Istorum certè, ut paucis abfoluam, non est auctor ille Spiritus qui per Apostolum nihil tale definiit, sed ille ipse Montani paracletus, qui non Tertullianum modò, verum etiam alios deinceps plurimos miserè fefellit: ac inter cæteros Basilium quoque hæc eadem inculcantem, si modò (quod mihi probabile non est) eos Canones edidit qui ipsius nomine quasi ad Amphilochem scripti circumferuntur, & ab aliis quoque (Græcis etiam) hoc nomine citantur. Quid plura? ipsum Canonem non ita pridem concilium Florentinum sub Eugenio quarto nuptiæ leuit, ut Espensaus ipse obseruat. Controuersia autem illa hac de re postea inter hypocritas illos Constantinopolitanos Patriarchas & aliquot Imperatores excitata, Cæsariibus ipsis, prout ferebat eorum leuitas, modò in hanc, modò in illam partem nutantibus, à quo spiritu ista profecta sint, satis superque probat, ut longiore refutatione non sit opus. Quod enim ex Dei verbo profert iste Clemens, valere non potest nisi aduersus eos qui plures simul vxores habent: ut suo loco aduersus Tertullianum hoc ipso argumento videntem probauimus. Nam alioqui certè sentiendum erit ne morte quidem dissolui coniugij vinculum, si plures vxores habere, ac proinde in ordinationem Dei peccare existimabimus qui mortua vna aliam ducit. Sed quid si hoc etiam isti cuicunque Clementi daremus: certè consequeretur, digamos etiam ipsos aduersus legem Dei facere. Qua fronte igitur digamos tolerat, trigamos verò damnat, tetragamos denique in album scortatorum referre? *Ne*, inquit, *in diaboli iudicium & laqueos multos, & amentes cupiditates incidant*. Egregia sanè ratio, tolerare legis diuinæ transgressionem, ut diaboli laqueum effugias. Imò quum etiam tertio, non minùs quàm secundo mortuo marito, vri possit qui continentia donum non habet, quis est iste Apostolorum scilicet discipulus, qui remedium aduersus incontinentiam disertis Apostoli verbis expressum, miseris conscientis ausit adimere? Itaq; longè rectius

Cœcil. Flor.
 definitio 10.
 in epitome
 Concil.
 Photius
 Nomoca-
 nonis tit. 13.
 & ibi Bal-
 samon.

In Cant.
serm. 66.

centiorem quidem scriptorem, & quidem infelicissimo seculo natum, sed quem ob sinceritatem & lumen spiritus adeo corrupta ætate prorsus admirabile, nō dubitem quidem ego multis tum Græcæ tum Latinæ Ecclesiæ doctoribus in multis antepone. Sic igitur ille de repetitis matrimoniis, *Paulus est, inquit, qui concedit viduæ ut cui vult nubat: & tu contra præcipis, nulla præter virginem nubat, & hoc non nisi virgini, ut non cui vult, nubat: ipsa. Quid manum Dei abbrenias? Quid largam benedictionem nuptiarum restringis? quid proprium vindicas virgini, quod indultum est sexui? Non concederet hoc Paulus nisi liceret. At parum dico, concedit. Vult quoque. Volo, inquit, adolescentiores nubere, nec dubium quin viduæ dicat. Quid manifestius est? Ergo quod concedit quia licet, etiam vult quia expedit. Quod licet & expedit, hæreticus prohibet: nihil hac prohibitione persuadebit, nisi quod hæreticus est. Hac ille, & quidem verè continens, ut arbitror. Sed aduersarij nimirum excipient, dici illa aduersus Tatianorum siue Catharorum reliquias, se verò minime damnare nuptias, non ab tumuis repetitas, sed duntaxat propter incontinentiam arcere digamos à Clero, non ab Ecclesia. Aliqui etiam fortasse postulabunt, ut quum Bernardum citem, adhæream igitur ipsi in eadem illa cōcione, purgatorium & preces pro defunctis tuenti. At ego respondeo, non hæc à me proferri, ut vel damnandi, vel probandi matrimonij argumēta istis basilibus certum est, ut & ipse Augustinus Pelagianis respondit: sed ut istorum falsitatem falsorum testibus coarguam. Nam certè si vera sunt trium saltem istorum testimonia, falsum scripsit iste Clemens, trigamiam vocans incontinentiam, & quod ultra trigamiam est, manifestam scortationem: neque rectè ob successiuè repetitas nuptias tanquam ob crimen exclusus est quisquam à clericatu. His autem explicatis facile fuerit Veteres de digamis latos Canones intelligere, quos etiam placuit sigillatim ad Verbi diuini nomiam exigere.*

Ex Synodo Neocæsariana.

Can. Neocæsar. 3.
31. quæst. 1.
De his qui.

Canon huius Synodi tertius sic habet, Περὶ τῶν πλείους γάμοις ἐκείνων τῶν ὁμοῦ καὶ τῶν ἑτεροῦ ὡς ἐστὶν ὁ νόμος, ἢ ἡ ἀναστροφὴ καὶ ἡ πίστις αὐτῶν συντέμνει τὸν χρόνον: id est, De iis qui in plurimas nuptias inciderunt, manifestum est tempus definitum. Conuersatio autem ac fides ipsorum, tempus illud contrahit.

Can. Neocæsar. 7.

Et eiusdem 7, Πρεσβύτερον εἰς γάμοις διγαμουμένων μὴ ἐστῆναι, ἐπεὶ μετὰ τὴν αἵρεσιν τῶν γάμων, τίς ἐστὶν ὁ πρεσβύτερος ὁ δὲ τῆς ἐκείνου οὐκ ἐστὶν ὁμοῦ καὶ τῶν ἑτεροῦ γάμοις. Id est, Presbyter in digamorum nuptiis cibum ne capito. Quum enim requirat pœnitentiam digamus, quis presbyter illas nuptias conuiuij gratia comprobatur?

Explicatio
Can. 3. & 7.
Neocæs.

Hunc autem vtrunque Canonem de iis qui post Baptismum vxore adhuc superstiti, siue cum qua adhuc permaneant, siue quam deseruerint, aut aliam ob causam quam ob adulterium repudiarint, alteram superinducebāt, intelligi oportere dicimus: cuius exemplum videre est apud Hieronymum in Fabiolæ epitaphio. Nam alioqui si ad eos digamos trahantur (ut postea factum est) qui mortua quotacunque vxore aliam ducunt in Domino, vtrunque dicimus, ut Apostolicæ doctrinæ repugnantem, planè repudiandum: & hinc ortam illam manifestam corruptelam non rectè defensam ab Ambrosio, qua factum est ut huiusmodi digamiæ in Ecclesia non benediceretur.

Ex Laodicensi Synodo.

Canon Laodicensis. 1.

Canon primus, Περὶ τῶν διὲν καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν νόμον τῶν ἐκείνων τῶν ὁμοῦ καὶ τῶν ἑτεροῦ ὡς ἐστὶν ὁ νόμος, ἢ ἡ ἀναστροφὴ καὶ ἡ πίστις αὐτῶν συντέμνει τὸν χρόνον: id est, Oportere ex Ecclesiastico Canone, si qui liberè & legitimè secundis nuptiis cōiuncti fuerint, neque claustrum matrimonium inierint, exiguuo tempore elapso, postquam precibus & ieiuniis vacarint, communionem ipsis ex æquitate concedi definimus.

Falsa Espensæ interpretatio
Can. 1.
Syn. Laodic.

Hunc autem Canonem, ut septimum Neocæsariensem, quum vterque ad veros digamos de quibus diximus (ad eos videlicet qui plures & τὸν vxo- res haberent) manifestè referatur, Espensæus alioqui diligens collector, ad posterius digamorum genus præposterè planè iudicio detorsit. Vult enim additum esse νομίμως, id est, legitimè, ut digami priores ab Ecclesia apertè damnati, ab istis distinguantur quorum nuptiæ secundæ simpliciter non damnarentur. Deinde λαθρογαμίαν putat significare solennis benedictionis priuationem: ut sit istius Canonis hæc sententia: Iis quoque qui secundis nuptiis quantunvis legitimè, id est, mortua priore vxore, iungantur, si tamen vsurparunt Ecclesiasticam benedictionem (quæ illis nimirum esset interdicta) pœnitentiam aliquam modicam iniungi. Sed

Sed si ita esset, consequeretur iussos istos fuisse *λαθευομεν*, ut qui *ὅτι τὸ λαθευομεν* Ratio i.
μὴ ποιεῖν mulctarentur, id est, quod Ecclesiastica benedictione essent abusi. Ego ve-
 rò ubique inuenio *λαθευομεν* ita damnari (quod etiam ipsa vocis notatio declarat)
 ut prorsus hallucinari mihi quidem videatur, qui reprehensum, nedum mulctatum,
 quenquam putet, quod Ecclesiæ benedictione petita, potius clandestinum matrimo-
 nium non inierit. Et quo iure, obsecro, qui in Domino nubunt siue primò siue secundò, 2
 clam id facere, id est, non conscia Ecclesia, & absque presbyteri benedictione, iu-
 lica non est habenda, iis coniugiis benedicere recusans, quæ testatur, (imò etiam vult)
 Apostolus fieri, sicut antè ex Bernardo ostendimus, modò fiant in Domino. An ut
 videretur offendiculum? atqui non præbet offendiculum qui à verbo Dei non disce-
 dens, siue primò, siue secundò, vel ulterius coniugium init. Deinde quis non videt
 longè maximum esse offendiculum, quempiam cernere in Ecclesia maritum, cuius
 coniugij testis non fuerit Ecclesia? Inepta est igitur ista horum Canonum explicatio,
 ut qui de veris post Baptismum digamis, semper in Ecclesia meritò damnatis, intel-
 ligantur. Quum autem ab eis poenitentia, & quidem seuera flagitaretur, additur
 quædam in hac Laodicensi Synodo istius seueritatis moderatio erga eos qui alteram
 quidem vxorem, sed tamen liberè & legitime, id est, palàm & ritè, neque clanculum,
 ut facere solent qui malè sibi sunt consci, matrimonium istud iniissent.

Iubet Canon 26. sextæ Synodi, circiter annum Domini 682, corruptissimis iam
 Ecclesiis, habitæ, presbyterum per ignorantiam illicitis nuptiis implicitum, Domino
 desistere, & nefarium eiusmodi coniugium dissolui, quem locum Gratianus de secun-
 dis nuptiis exponit. Fateor verò hanc esse Gratiani expositionem, sed longè ineptis-
 simam. Qui enim possit aliquis ignorare primas an secundas nuptias celebret? Rectè
 igitur Balsamon non secundas, sed incestuosas siue cum cognata initas interpretatur:
 & malè Gratianus illud *κατ' ἀγνοιαν* omisit.

Ad Can. 26.
 Sextæ Sy-
 nodi.
 31. Distinct.
 De his,

Eiusdem Synodi Canon sextus sacerdotes duobus matrimoniis implicitos, item-
 que viduarum maritos adeò grauitè punit, ut eorum quoque coniugia tanquam ne-
 faria dissoluat, renouatis etiam Apostolicis Canonibus à nobis suprà expositis. At nos,
 non quid illi Synodo (cuius etiam multi Canones prorsus impuri leguntur) simplici-
 ter placuerit, sed quid ex verbo Dei decreuerit, quærimus. Quæ nam verò ex verbo
 Dei testimonia istis planè tyrannicis legibus prætexantur, suo loco expendimus.

Ad eiusdem
 Synodi Ca-
 nonem se-
 xtum.

Et hi quidem sunt veteres Canones in veros digamos, vsque ad Siritij & Inno-
 centij, pontificum sanè in hac re impurissimorum, tempora sanciti: quos tamen Ca-
 nonas nullo iure primùm aduersus plurium successiue vxorum, deinde in viduarum e-
 tiam maritos iampridem & Latini & Græci torserunt. Placet tamen eorum etiam
 nonnullas rationes expendere. Primùm igitur digamos tanquam opprobrium, à Cle-
 ro arceri volunt, propter futuræ incontinentiæ suspitionem. Sanè verò, quæsi qui con-
 tinentiæ, & quidem perpetuæ, donum non habet, sacrorum administratione sit in-
 dignus: aut quasi maritum & incontinentem esse idem declarent. Quàm sit porrò 2
 certum continentis futuræ vitæ argumentum, vel nunquam, vel semel tantum, id-
 que non nisi virginis, maritum fuisse, discere saltem ex suorum Heliogabalorum, ac
 præsertim (ne vetera illa repetam) ex Alexandri sexti, Leonis decimi, Pauli tertij, Iu-
 lij itidem tertij, Pontificum scilicet sancti Spiritus via & iuxta sanctos Canones electo-
 rum, inauditis spurcitiis, Catholicos nostros certè nunc tandem oportuit.

Refutatio
 auctoritatū
 & rationum
 pro digam-
 iæ inter-
 dicto.
 Prima ratio.
 Refutatio 1.

Proferunt alij excellentem sacerdotij dignitatem, cur clericis quod laicis non liceat, hono-
 ratas illas in omnibus pronuntianti.

Secunda.
 Refutatio.

Origenes omnibus post Apostolicum Conciliis anterior, scribit non solum for-
 nicationem, sed etiam nuptias ab Ecclesiasticis dignitatibus repellere, nempe secun-
 das, easque post viduitatem repetitas, ut locus ipse ostendit. Ego verò id concedo
 scribere Origenem, qui alia etiam ineptiora eodem loco subiicit. Concedo & illud,
 iam tum non defuisse qui hæc & alia eiusmodi in Ecclesiam inueherent. De digam-
 is tamen illis Canones à nobis citatos propterea intelligi debere nego: & alioqui
 Origenem hic penitus reiiciendum, ut doctrinæ Apostolicæ repugnantem dico.

Tertia.
 Origen. in
 Luc. Hom.
 17.
 Refutatio.

Leo primus qui in annum Domini circiter 444. incidit, vir doctus, sed valde ambitiosus
 f. j.

Quarta.

Leo Epist.
85.

pontifex, quadam ad Africanos Episcopos epistola scribit, *Illam Pauli præceptionem de Episcopo vnus vxoris viro, adeò sanctam SEMPER habitam fuisse, vt etiam de muliere sacerdotis eligendi eadem intelligeretur seruanda conditio: ne forte illa, prius quàm in eius matrimonium veniret qui aliam non habuisset vxorem, alterius viri esset experta coniugium.* Sed

Refutatio 1.

causa nulla est cur in hoc magis Leoni assentiamur, quàm in eo quod alia epistola præscribere ausus est Episcopis contra Dei verbum & totius purioris Ecclesiæ morem: **P O R T E R E** videlicet ipsos non dimittere quidem vxores, sed quasi non habeant sic habere, **2** quò salua sit charitas coniugiorum, & cessent opera nuptiarum. Quomodo verò locus ille Pauli sit explicandus suo loco abundè est expositum.

Quinta.

Innocent. 1.
epist. 2. c. 6.

Refutatio 2.

Innocentius primus, vt successiuè, etiam ante Baptismum, factos digamos à sacerdotio excludat, quasi videlicet de his in Canonibus Apostolicis, quos vocant, fuerit constitutum, hoc causatur, quòd etiam post Baptismum, maneat vxorum numerus. Id verò primùm omnium falsum, deinde etiam si verum esset, ineptum esse dico. Quum enim vel ipso teste Apostolo, morte soluatur matrimonium, tam est vnus vxoris vir qui defunctis aliis vel octauam, quàm qui primam habet: quoniam mortuas vxores tanquam vxores nominare, non alius quàm Montani paracletus docuit. Deinde etiam si ita esse daremus, vnde iste didicit, istiusmodi numerum impedire quominus sit aliquis sacre functioni idoneus? Imò si deligatur qui vel octogamus successiuè fuerit, sit autem celesbs, nonne, si Apostolo credimus, hic magis fuerit ad vnicè & sine distractione curanda quæ Domini sunt idoneus, quàm qui vel primam adhuc teneat? Postremò quæ hæc religio est, vxores numerare tanquam impedimenta, scorta verò non item? Nam hoc quod sanctissimos istos Catholicos facere nihil pudet.

Sexta.

De bono
Coniugali,
cap. 18.

Ambr. ad
Vercell.
Epist. 82.

Refutatio 1.

Augustinus hoc etiam æstu, per Ambrosium fortassis abreptus, non valde dissimilem rationem affert, quam alij postea in suam perniciem arripuerunt: *Quoniam, inquit, qui excest singularem vxorum numerum, non peccatum commisit, sed sacramentum normam amisit, non ad vitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiæ signaculum necessarium.* Hæc ille: in eo quidem, vt in plurimis aliis, ab Hieronymo rectè dissentiens, quòd nullum ne in repetitis quidem nuptiis peccatum agnoscit, quod & ipse Hieronymus alibi, à seipso dissentiens, fateri cogitur. Sed ista quam affert sacramenti norma vnde tandem desumpta est? *Quia, inquit Innocentius tertius, nec illa vnica, nec ille vnus vnus.* Imò verò (quum vxor esse desierit cuius maritus mortuus est, & nemo vicissim mortuæ sit vxoris maritus) & illa vnus etiam (si voles) centesimi vnica, & ille vnus quauis centesimæ vnus est. Quinetiam si spirituale coniugium ex Apostoli sententia potius quàm ex istis vanissimis commentis æstimemus, in repetitis potius quàm in primis nuptiis hæc analogia inuenietur, quandoquidem Christus non nisi vt secundus maritus, mortuo priori marito (peccato videlicet) succedit.

Septima.

Epiphani. in
Catharos.

Refutatio.

Itaque vana etiam est illa ratio ab Epiphanio allata, (quod eius pace dixerim) *Non suscipere sanctam Dei prædicationem post Christi aduentum, eos qui mortua vxore, secundæ nuptiis iuncti sint, propter excellentem sacerdotij ordinem ac dignitatem.* Nam si crimen non est, vt ipsimet vel inuiti fatentur, vxorem ducere, quo iure sacerdotij dignitati detrahere dicetur, quòd absolute & simpliciter pronuntiat per os Apostoli Spiritus sanctus, honoratum esse in omnibus?

Octaua.

Ambr. offic.
lib. 1. cap. vlt.

Refutatio 1.

At enim, inquit Ambrosius, quomodo poteris hortator esse viduitatis qui coniugia frequentauerit? Quasi verò virginitatem aut viduitatem laudare non possit etiam qui continentia donum non habens, honestum matrimonium, siue vnum, siue successiuè plura, in Domino inierit. Quid si etiam dicam, quomodo ad nuptias hortabitur, qui maritus esse detrectat? Hoc nimirum Ambrosio & omnibus illis falsa ista opinione imbutis, quòd continentia sit quædam omnium virtutum epitome, non modo absurdum, sed etiam ineptum videretur, quoniam nullos arbitrati sunt istiusmodi exhortatione indigere. Sed aliter se rem habere, vt experientiam ipsam omittam, vel ipse Apostolus suo exemplo commonstrauit, qui de viris loquens, expressius etiam dixit, *Propter scortationem unusquisque vxorem suam habeat: quàm, vtilim omnes esse vt meipsum.* & de viduis agens, *Volo, inquit, iuniores viduas nubere.* Certè quanto satius fuerit omnibus seculis, ad castum matrimonium quàm ad inanem cœlibatus sanctimoniam homines hortari, qui nunc saltem non videt, sanè nihil videt, quum Dominus ipse contentus fuerit dixisse, *Quis potest capere, capiat.* Denique vbi nulla culpa est, cur pœna statuitur? Coniugium enim & sacerdotium

sacerdotium simul stare non posse, non Christus, sed Satan docuit.

Idem eodem loco, *In secundo coniugio*, inquit, *non culpa, sed lex est*. Hoc illud est verò (magne vir Ambrosi, cuius virtutum vestigia utinam vel procul persequi multi possent) quod te eousque fefellit, ut super bonum fundamentum, hanc paleam extruxeris, quam nunc apprensus dies Domini consumit. ubi enim hanc legem inuenies?

Sed & illud eiusdem quis excusare possit? *Quid inter populum & sacerdotem*, inquit, *interesses, si iisdem adstringeretur legibus?* Quasi verò nullæ sint aliæ leges inter sacerdotem & populum discrimen certum constituentes, quàm istæ quæ sanctimoniarum prætextu sacerdotum ordinem non sanè, ut res ipsa in cælum usque clamat, supra populum extulerunt, sed infra Sodomam & Gomorrhæam pessunderunt. Quasi sit ista in Clero, paucissimis exceptis, imaginaria cœlibatus sanctimonia, illud ipsum quod Logici specificam differentiam appellant. Quasi denique, si hoc ita esset, non consequeretur & sacerdotem cœlibem, iis saltem ex populo qui & ipsi cœtinentiæ donum haberent, ex æquari & vnius etiam vxoris virum iis ex populo inferiorem esse qui virgines manserint. Itaque hæc quod doctrina, stipula est inanis.

Baptismus, inquit Scholastici paulò saniores, *& culpam & pœnam delet, ergo & irregularitatem*. Respondent alij, digamiam non esse aut culpam, aut culpæ pœnam. Atqui respondendum potius erat, nec digamiam esse culpam, nec irregularitatem esse culpæ pœnam. Quæro autem, si digamia culpa non est, ut ipsi quum liber fatentur, cuiusmodi hæc ecclesia est, quæ non peccantes, vel potius ideo nuptias repetentes, ne peccent, eo ipso statuit irregularitatem incurrere? Denique si pœnam non meretur digamia, quoniam ubi nulla culpa est nullus pœnæ locus relinquitur, quo pudore audent Canonas veteres de digamorum pœnitentia loquentes, vel ad successiuas nuptias torquere, vel si cò spectant, tanquam à Spiritu sancto dictatos defendere? Nam certè nunquam docuit Spiritus sanctus innocentes mulctare. Aut igitur isti secum manifestè configunt, ut infani solent: aut suam illam digamiam censent post Baptisma culpam esse. Transcant igitur apertè ad Montani castra. Et tamen Espensæus nuper (quanuis interdum rectius sentiens) auri nomine dignatus est quod apud Tertullianum inuenit, *Digamum*, videlicet, *ab eo haberi siue plurimum simul vxorum, siue alterius prioris mortua virum, ne se forte, inquit, moderni solos Græcè nosse, veteres nescisse arbitrentur*. Acutum sanè scommma: quasi nos Græcæ alteriusve linguæ cognitionem ut peculium quoddam nobis vindicemus, quum vsum huius vocabuli proprium ab abusu distinguimus: & eorum falsas interpretationes redarguimus, qui huius discriminis vel ignoratione, vel dissimulatione, alios se prius vxoris, prioris mortua, maritum, mirum non est, quum ne morte quidem dissolui prius matrimonium somniant. Itaque uideat etiam atque etiam modernorum adeò seuerus castigatorem, ne hic quoque, ut alibi sæpe, pro thesauro carbonem congerat.

Homicidas, scortatores, quorumvis denique criminum ante Baptisma reos (digamos autem non item) admiserunt ætatis illius Episcopi, qua cœpit perfectio omnis Christianæ, imò Angelicæ virtutis ex duobus gradibus æstimari: prior, si quis continens semper habitus fuisset, posteriore, si quis amissa prima vxore, viduitatem seruasset: cras so sanè ac toti illi vetusto seculo pudendo errore, quasi hac in re positum sit regnum Dei, ac non potius in iusticia, pace, & gaudio per Spiritum sanctum, id quod multo pluribus verò sunt secuti hunc errorem à maioribus acceptum, vix credibile est quantopere illum auxerint, adeò quidem ut primis etiam nuptiis (cui malo frustra studuerat Gangrenensis synodus, damnato Eustathio, succurrere) non modò tanquam causæ suæ seruentiones idonei habiti sint, quàm qui etiam ante Baptisma mortua prima vxore aucti & in speciem *philomædæ*, sed summè curiosum, contentiosum, & partim linguarum & bonarum literarum cognitione destitutum, partim ambitione, ac quouis potius affectu, quàm sincero cognoscendæ ac tuendæ veritatis studio omnia perscrutans) conati sunt veritatem cum mendacio, lumen cum tenebris, in hoc etiam argumento, ut in plerisque, conciliare. Itaque quum hunc nodum explicare non possent, cur ante Baptisma digamus, irregularis euadat post Baptisma, de homicida verò aliud statuatur,

Nonia.
RefutatioDecima.
RefutatioVndecima.
Henricus
Gandauensis,
& qui cū se-
quuntur.
Refutatio

Digressio

Duodeci-
ma.

Rom. 14. 17.

Scholastici

Refutatio. I. confugiunt ad sacram suam anchoram, vt decet pontificum mancipia, nempe ad Ecclesie beneplacitum. Egregia sanè Ecclesia: quasi sit castæ spōsæ aliquid velle præter id quod vult sponsus. *Oues meæ*, inquit sponsus, *vocem meam audiunt*. Et Paulus de his rebus disserens: *Non quod*, inquit, *laqueum vobis iniiciam*.

Obiectio. Causantur tamen sacri Ordinis defectum: quia scilicet scortationi, adulterio, homicidio, cuius denique sceleri potius cum sacro ipsorum ordine quam matrimonio, nedum digamiae, conuenit. Et quid est, vt quàm modestissimè loquar, culicem quidem colare, catinam autem deglutire, si hoc non est?

Decimater-tia. *Spirituales*, inquit alij, *maximè decet spiritualitas, cui quum maximè repugnet concupiscentia, vt qua totus homo caro efficiatur, eius permanentis signum non debet in ordinandis apparere: quod in digamis apparet qui vna contenti uxore esse noluerint*.

Refutatio. I. In his verò quàm multa perperam dicuntur? Primum enim aliud est naturaliter appetere quàm vri. nec illud (excepta *ἀναξία*, quæ in coniugio ignoscitur) repugnat spiritualitati, qualis quidem à seruis Dei in hac vita positus requiritur. Deinde si secundam in Domino ducere signum est eius permanentis incontinentiæ quæ totum hominem efficit carnem, quod tandem iudicium fiet de futura scortatoris continentia? & tamen hunc isti admittunt sine controuersia, qui videlicet ante Baptismum scortator fuerit, digamum verò vsque adeò pertinaciter repudiant, vt de sui etiam Pontificis potestate super huius rei dispensatione, vt loquuntur, adhuc inter se decertent. Quid quod adulteros etiam in monasterium suis legibus detrudunt: nempe ad sui similibus certus.

Decima-quarta. Postremo duos etiā ex ipsis Scholasticis coryphæis testes ab ipso Espensæo producos audiamus, vt quàm inanes sint rationes pro digamiae interdicto allatæ, vel ex ipsis accerimus eius defensoribus cognoscamus. Sic igitur Thomas, *Manifestum est, inquit, digamiam non promoueri, nec ad naturæ legem, nec ad fidei articulos, nec ad sacramenti necessitatem pertinere, quia si ordinetur, Ordinis sacramentum recipit*. Sic autem Durandus, *Digamum non ordinari est ex iure mere positiuo, nec est contra vel naturæ dictamen, vel fidei articulum, vel Ordinis sacramenti essentialia*. Cedò igitur obsecro, quoniam istud interdictum referemus? Ad diuini cultus determinationem, inquit Thomas, cuiusmodi permulta Christus Ecclesie prælati, & populi Christiani principibus determinanda liberè permisit. Neque verò negamus, quum in domino Domini omnia ritè & ordine fieri oporteat, & ordo iste necessario pro circumstantiarum ordine varietur, quin leges de quibusdam ferri in Ecclesia necesse sit. Verum hoc prætextu leges conscientis ferre, & nouum Dei cultum instituere, id verò cuiquam vel Angelo vnquam licuisse aut licere nunquam isti probabunt. Quinetiam hoc addo, quæquam millies iam inculcatum, omnes istas cœlibatus & digamiae leges, non modò totidem esse ad verbum Dei additamenta, sed etiam verbo Dei, & puræ veteris Ecclesie moribus ex diametro repugnare: ac proinde non aliunde initiò profecta quàm à Satanæ astu, sese in Angelum lucis transformantis: nec ab alio nunc Spiritu quàm ab illo verè impuro defendi: quum hæc sanè sit eius horrendæ sceditatis origo, quæ ab apostatarum illius sedis cloaca in vniuersum orbem terrarum sic exundauit, vt vnius iam diuini extremi iudicii flamma purgari posse videatur. Et de polygamiae quidem vtraque specie hæcenus dictum esto.

DE REPUDIIS ET

DIVORTIIS.

Sponsalium origo & causa. Deut. 20. 7. Matth. 1. 18.

Duo iam olim gradus in matrimonio fuerunt constituti, non tantum in Ecclesia, sicut ex Mose & Matthæo colligi facillè potest: verum etiam inter Græcos, apud quos *μνηστεύειν* & *γαμίζειν* differunt: & iure Romanorum ciuili, in quo de Sponsalibus copiosè cauetur. Videntur autem eius moris duæ potissimum causæ generales fuisse: vna, vt tanti momenti obligatio non protinus, sed duobus denum distinctis gradibus perficeretur: altera, vt medio temporis intervallo, num aliquid foras esset quod matrimonij consummationem impediret, tempestiuè dispiceretur, quoniam videlicet consummato matrimonio res in integrum postea restitui in virgine nullo modo potest: in vidua, sine infamia turpique macula non potest. Addo quoque tertiam, cuius vel maxima habita fuit ratio in Christiana Ecclesia, nempe vt honestas in hac sancta corporum coniunctione seruetur, quod non fieret si statim vt facta est stipulatio, ad concubitum effreni libidinis impetu coniuges proruerent. Certum autem illius inter sponsalia & nuptias

nuptias intercedentis temporis spatium sub Loge vel in prima Ecclesia fuisse non lego: sed rectè videtur postea illud definiisse Ecclesia veluti trinundina promulgatione, in solemnitate videlicet coetu facienda, ut ritè & ordine omnia in Domo Dei, ex Apostoli doctrina peragantur. Itaque qui hunc morem aspernantur, sciant se ludibrio habere Ecclesiam Dei, quum planè ridiculum sit denuntiare futuram matrimonij benedictionem quod clàm sit consummatum: & num aliquod sit impedimentum rebus non amplius integris querere. Qua igitur fronte postea pro virgine prodibit quæ iam cum marito concubuit? & benedictio quo pudore ab Ecclesia, quæ ludibrio habita fuerit, flagitabitur? Itaque in hac Genevensi Ecclesia rectè illud observatur, ut qui tale quippiam admiserint, antequàm illis benedicatur, culpam coram Ecclesia, præfante Ministro, agnoscant: nec virginali habitu prodeat quæ virginitatem ante tempus pacto etiam marito prodidit. Quibus verò, ut vulgò in Papatu fieri solet, precio accepto huiusmodi promulgationes omittere nulla est religio, quod potius quàm sacrilegorum nomen tribuas? Sed & illa solemnitas nuptiarum in Ecclesia benedictio vetustissima est, & iustis de causis sancita: non modò ut Deo, sicuti par est, consecratur indiuiduæ consuetudinis vitæ initium: verum etiam ut infinitis alioqui fraudibus occurratur. Christianis certè admodum turpe fuerit, non conscia Ecclesia matrimonium inire unde nascatur futuræ Ecclesiæ membra, quum ipsas prophanas gentes constet ritibus penè infinitis sua coniugia iis quos falsò deos arbitrabantur, cōsecrassè. Sed & prima illa coniugij Adami à Deo ipso Euam Adamo tradentis, profecta benedictio, hanc futuris omnibus verè sanctis coniugibus regulam omninò videtur præscripsisse, ut qui coniugium initurus est, testibus cum Ecclesia Angelis, uxorem non tam ex parentum quàm ex Dei ipsius, per os ministri sui loquentis, manu traditam accipiat. Duobus igitur gradibus verè solemne & legitimum matrimonium inter prophanas etiam gentes perficiebatur: sponsalibus nimirum & nuptiis, ut vel illud Terentianum declarat:

Placuit, despondi, nuptiis dictus est dies.

Inde & illud consequitur, totidem esse eius dirimendi vinculi gradus, nempe REPUDIUM, quo sponsalia, & DIVORTIUM, angustiore significatione appellatum, quo matrimonium, iam ipsa interueniente corporum copula consummatum, dirimitur, ut disertè declarat Modestinus. De utroque igitur sigillatim agemus, ac primùm quidem de repudiis, siue de sponsalium diremptione.

Sponsalia propriè dicuntur dirimi quæ rata prius fuerunt ac proinde legitime contracta: nec enim ubi nullum est vinculum, diremptioni locus est. Nihil tamen prohibet quominus de iis quoque sponsalibus, & quidem priore loco, disceptemus, quæ quum ipso iure nulla ac planè inutilia sint, impropriè dirimi dicuntur, quum potius vana ab ipso statim initio, quod ad obligationem attinet, fuisse declarentur.

Eiusmodi sunt autem in primis sponsalia quæ solis verbis de futuro, ut loquuntur, siue purè, siue addita conditione concipiuntur, ut si quis dicat ACCIPIAM, non autem ACCIPIO. Nam, ut rectè declarat Lombardus, aliud est promittere quàm facere.

Aliqua tamen in eo subest difficultas, quòd Sponsalia sui natura in futurum respiciant, quum in ipsis demum nuptiis vxor ducatur. Imò etiam verbo ἀγαμέμνην vñtur Angelus apud Matthæum, de Iosepho iam desponsò loquens, ut DESPONDERE nihil aliud sit quàm SE ACCEPTVRVM SPONDERE. Neque verò dubium est quin Sponsalia veteribus nihil aliud fuerint quàm sponsiones, id est, adhibita stipulatione solemnes de accipienda vxore promissiones, ita ut non tunc plena & absque omni exceptione fieret futuri matrimonij obligatio, sed libertas quædam relinqueretur recedendi à contractu & Sponsò & Sponsæ, si ita placuisset: quanuis ex sponsò ageretur, & qui in culpa erat QUANTI INTERERAT damnaretur. Christiani verò, quibus meritò summa semper religio fuit de isto contractu cuius se auctorem Deus ipse profitetur, quicquam temerè statuere, ut obuiam irent isti sponsalium dissolutioni, vulgatas illas de paciscendo siue se-

riò promittendo matrimonio sponsiones non pro veris sponsalibus, quæ ex solo partium consensu mutari non possunt, sed pro simplicibus promissis habuerunt. Inde discrimen illud verborum in præsens vel in futurum tempus conceptorum, quod ego quidem minime esse puto. Quemadmodum enim, exempli gratia, qui sic loquutus fuerit, *Vendam tibi hoc fundum*, nondum vendidit, sed tantum venditurum promisit, ac proinde nulla inde actio neque ex vedito, neque ex empto nascitur, sed ex promisso duntaxat: qui verò dixit, *Vendo tibi hunc fundum*, etiam si addiderit non nisi à certo die ab emptore possidendum, eo tamen ipso momento veditit: ita etiam distinguendum est inter *Despondeo* &

Benedictio
nuptiarum.
Tert. libr. 2.
ad vxores.
Ambr. epist.
70. lib. 9.

Genes. 2. 22.

Repudiis &
Divortium
quo differ-
rant.
Inter sua
prum. D. de
verb. sign.
De sponsali-
bus ipso iure
nullis si-
ue inutili-
bus.

Sponsalia
verbis in fu-
turum con-
ceptis non
obligat præ-
cisè.
c. præterea;
& c. requisi-
uit. De spons.
Lombardus
libr. 4. dist.
27. & 28.
Matth. 1. 20.

Gell. libr. 4.
cap. 4.

Lateran.
Concil. sub
Alex. 3. parte
6. cap. con-
sultuit. c. fi-
cut, De spō-
sal.
Psal. 15.
c. de illis, &c.
sicut, De
spons.
Gell. lib. 4.
cap. 4.
c. requisit,
De sponsal.

De sponsa-
libus nō pu-
rē initis.
Libr. Sent. 4.
distinct. 28.
quæst. 2.

c. si cōditio-
nes, De cōd.
appos.

c. super eo,
De condit.
appos.

Concil. La-
teran. sub A-
lex. 3. parte
6. cap. con-
sultuit, &c.
Quicūque.

c. de illis. c.
pertuas, De
cond. appos.
Desponsali-
bus ince-
stuosus.

Gen. 49. 4.
Leuit. 18.

Despondebo, Accipio & Accipiam, quoniam istis verbis non fit coniugium, sed promitti-
tur: illis verò contrahuntur sponsalia, atque adeò matrimonium ipsum, quanuis non de
facto, vt vulgò loquuntur, de iure tamen eo ipso momento initur. Itaque post eiusmodi
sponsalia de futuro duntaxat, si quis aliam sibi verè despondit, rata erit posterior promissi-
o: ac proinde prior, quod ad obligationem attinet, vana fuisse declarabitur, quoniam a-
liud est reipsa sese obligare, quàm faciendam obligationem promittere. At enim, inquit,
quantunuis simplex promissio cōscientiam ligat. Neque verò inficior longè rectius facere
qui fidem quoquo modo datam præstet quātum in se est, præsertim si iusiurandum voluntatis
positum sit: ac grauem etiam reprehensionem in Ecclesia mereri, qui mutata voluntatis
causam idoneam nō afferet: imò etiam in foro iustè damnari, quanti intererat promissio-
nem illam impleri, si in culpa fuisse deprehendatur. Sed tamen eum qui tantum futuram
obligationem promittat, existimo videri posse omninò, quum tacitè saltem sibi spatium
ad ampliorem deliberationem perat, liberam sibi facere mutandi cōsiliij facultatem, quod
in isto præsertim tanti momenti contractu meritò obseruatur, vt ex eiusmodi pollicitatio-
ne præcisè obligatus videri non possit.

In sponsalibus verò per verba (vt aiunt) de præsentis, sed adiecta conditione cōceptis,
has distinctiones obseruari volunt Scholastici. Primum, vt si ponatur res præterita vel præ-
sens: veluti, si quis dicat, *Accipio te uxorem, si hoc vel illud possides*, vel, *Si pater consensit*, &c. ea
conditio iam extet, rata sint sponsalia: sin verò non extet, nihil promissum intelligatur.
Deinde vt si conditio futurum respiciat, ea rursus distinctio adhibeatur, vt necessaria qui-
dem habeatur quasi completa, ac proinde sit ex sponsalibus ratum coniugium, vt *Accipio te
uxorem si cras sol oriatur*: si impossibilis, habeatur pro non adiecta, ac proinde rata quoque
sint sponsalia: si contingens, vt *Accipio te uxorem modo cras hoc vel illud fiat*, idem de ea iu-
dicetur atque de simplici promissione per verba de futuro, vt paulò ante diximus. Deni-
que vt si conditio vel contra matrimonij naturam fuerit, veluti, *Accipio te uxorem ad bibe-
nium*, vel etiam turpis, vt *Accipio te uxorem modo quæstum ex corpore facias*, eiusmodi spon-
salia vana censeantur. Et hæc quidem fateor probabiliter dici, sed sepositis istis distinctio-
nibus eorū sententiæ per omnia accedo, qui non nisi purè factis sponsalibus, & quidem per
verba de præsentis, coniugiū prorsus ratum esse volunt, quo iure vtimur in hac Geneuensi
Ecclesia: quoniam videlicet qui conditionem adiicit, quæcūque tandem illa sit, in ince-
tum loqui necessariò præsumitur, etiam si res iam certò esse postea cōperiatur: ac proinde
purus ac prorsus liber ipsius cōsensu esse non videtur, qualem tamen in huiusmodi præ-
sertim cōtractu requiri extra cōtrouersiam est. Itaque apposita rei præsentis vel præterite
conditio quæ postea extet, concedo quidem actionem ex sponso nasci, de qua superius
diximus: certam verò & inuiolabilem rati matrimonij obligationem, non item. Certè eius
appositæ conditionis quam omnibus satis constat prorsus necessariam esse, nō video quis
vlus esse possit, quoniam nemo illam sanæ mentis nisi cum ludibrio adhibeat. Quod au-
tem impossibilis pro non adiecta censetur, vt valeat tanquam purè facta obligatio, ne id
quidem facillè probarim, si modò fuerit ex earum genere quas prorsus impossibiles esse
palàm constiterit, vt si dicatur, *Accipio te uxorem si digito celum tetigeris*, vel (ex cam allo-
quendo) *si me videris*. Nam qui sic loquitur sese non modò in id coniugium non consentire,
sed etiam cum ludibrio id renicere, palàm, meo quidem iudicio, testatur, nedum vt purè vi-
deri possit consensisse. Sed quid si sponsalibus apposita conditione factis, cōpula sit suble-
quuta? rectè sanè responsum est ab Innocentio tertio, eiusmodi hominem videri à condi-
tione recessisse.

Ipso quoque iure inualida sunt sponsalia contra Dei volūratem nobis in ipsius verbo
patefacta contracta, cuiusmodi sunt incestuosa: itemque clandestina, id est, in quibus au-
toritas eorum non interuenit in quorum potestate vel alter contrahentium sit constitui-
tus. Incestuosa sunt, quæ cum cognatis vel affinibus intra gradus prohibitos cōtrahuntur.
Nititur autem ista prohibitio iure tum diuino tum humano. Et si enim videri possent quæ
Dominus hac de re per Moysen scripsit ad solos Israelitas pertinuisse, tamen ita se res non
habet. Est enim vniuersalis & perpetua istarum legum ratio, & legis ipsius naturæ pars,
quanuis ipso mundi initio necessitas coegerit quædam non ad vnguem obseruare in iis
qui ex latere coniunguntur, & postea quoque non sine arcano mysterio, ante Legem la-
tam nonnulli ex sancta progenie intra gradus postea expressè prohibitos coniugia, ex plo-
posteris minimè imitādo, contraxerint. Nam alioqui Rubem filiū suum Iacobus nō rectè
primogenituræ gradu deiecit: neque Dominus Ægyptios & Canaanos vt incestuosos
expressis

expressis verbis damnaſſet: neque iure dixiſſet Paulus illum Corinthium coarguens, eiuf- 1. Cor. 5. 2.
modi flagitium ne inter prophanas quidem gentes tolerari.

Iſta porro graduum deſcriptio quum non vno modo à Iuriſconſultis & à Romanis Pontificibus tradatur, (de quo diſcrimine magna iam pridem eſt cōtentio:) conſtitui ſum-
mam tantum rerum ita explicare vt de veritate conſtet. Primum autem quandam voca-
bulorum ſignificationem tradendam arbitror.

Gradus vocant ipſam generationum ſeriem, quòd alij ab aliis quaſi gradibus quibus-
dam oriuntur. In iis Deſcendiſſe dicuntur, qui ab iis orti ſunt, ad quos ſurſum iisdem gradi-
bus regrediari neceſſe eſt, vt & eorum qui genuerunt, & eorum qui geniti ſunt perpe-
tuum ſeriem habeas. Vtrorunque directà, & perpendicularis eſt linea, quam vocant, in qua
ſerie Aſcendentes illos, Deſcendentes autem iſtos vulgò appellant. Latini illos ad ſextum vo-
uſque gradum, id eſt, ad Tritauum, Parentes, deinceps verò Maiores generali nomine vo-
cant: iſtos autem itidem ad ſextum gradum, id eſt, ad Trinepotem, Liberos, ac deinceps
communi nomine Poſteros nominant, quorum hæc eſt deſcriptio:

Grad⁹ quidē
Deſcenden-
tes & Aſcen-
dentes qui.

Parentes.
Maiores.
Liberi, Po-
ſteri.

Tritauus, Tritauia.

Atauus, Atauia.

Abauus, Abauia.

Proauus, Proauia.

Auus, Auia.

Pater, Mater. *

* Filius, Filia.

Nepos, Neptis.

Pronepos, Proneptis.

Abnepos, Abneptis.

Atnepos, Atneptis.

Trinepos, Trineptis.

Iam verò quum plures filij ex vno communi patre oriri poſſint, & hi rurfus in ſuas di-
ſtinctas familias propagari, conſtitui oportet aliud conſanguinitatis genus, quod *οὐ γένος*
vocat, id eſt, cognationem, eorum videlicet qui interdum propius, interdum longius re-
petito genere, ex communi quopiam parente ortum habuiſſe deprehenduntur, qui omnes
communi nomine Cognati, magis proprio verò vel Agnati, (putà ſi ex communi parente
ſcenderint, appellantur: alias autem appellationes maximè proprias, prout propius vel lon-
gius diſtant, ſortiuntur. Itaque quòd ad eos attinet qui parentibus coniunguntur ex late-
re, dicitur

Cognatio.

Agnati.
Cognati.

PATRVS, patris frater. Amita, patris ſoror.
AVNCVLVS, matris frater. Matertera, matris ſoror.
PATRVS magnus, aui frater. Amita magna, aui ſoror.
AVNCVLVS magnus, auia frater. Matertera magna, auia ſoror.
PROPATRVS, ſiue Patruus maior, proau frater. Proamita ſiue Amita maior,
proau ſoror.
PROAVNCVLVS, ſiue Auunculus maior, proauia frater. Promatertera, ſiue Ma-
tertera maior, proauia ſoror.
PATRVS maximus, abau frater. Amita maxima, abau ſoror.
AVNCVLVS maximus, abauia frater. Matertera maxima, abauia ſoror.
FRATER, eiufdem patris & matris, vel alterius illorum filius, qui frater eſt Vterinus.
SOROR, eiufdem patris & matris, vel alterius illorum filia, quæ dicitur ſoror Vterina.
PATRVELIS, patru frater vel filia. Itaque Patruales ſunt minimum duo, nempe
duorum fratrum filij vel filia, vt:

THARE.

NACHOR.

ABRAHAM.

BETHVEL,

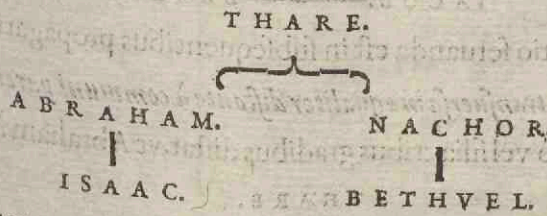
ISAAC, patruales.

ſiij.

Et hæc quidem est humanarum generationum distributio, suis Latinis nominibus explicata. Quod si quærat quoto quis gradu ab alio distet, vno verbo res tota ex iure Romanorum Ciuili perspicue cerni potest, siue de parentum & liberorum, siue de agnatorum vel cognatorum gradibus agatur. Numera generationes, & gradus numeraueris.

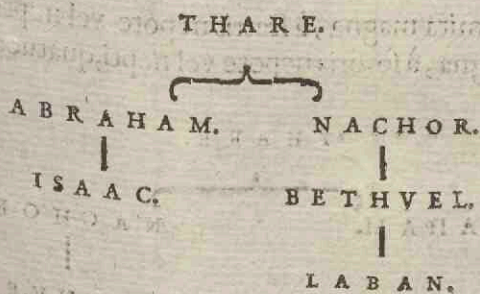
Itaque in recta linea pater & filius vno gradu: auus & nepos duobus: proauus & pronepos tribus gradibus distabunt: quæ proportio deinceps est seruanda.

In transversa autem linea, numerantur generationes serie non nihil diuersa à superiore, idque interdum breuiore, interdum longiore circuitu. Quoniam enim à latere ad latus perueniri non potest nisi per eum transeas à quo veluti communi limite vtrunque latus descendit: necesse est primum vt ab eo, de cuius cognatione quæritur, ad communem cognationis istius duplicis auctorem sursum progrediaris, & inde rursus deorsum ad alterum de quo & ipso quæritur, peruenias: vt in hac specie:

Si scire voles quoto gradu Isaac à Bethuele distet, ab Isaaco ad Abrahamum patrem, inde ad Thare auum ascendes: tertio à Thare ad Nachorem alterum eius filium, ac demum à Nachore ad Bethuelem descendes, ac ita comperies Isaacum à Bethuele quatuor gradibus distare. Sunt autem personæ de quorum inter se cognatione quæritur, vel æquidistantes à communi parente in quo latera vtrinque coeunt, cuiusmodi est Thare in ista specie: vel inæquali intervallo distiti, vt:

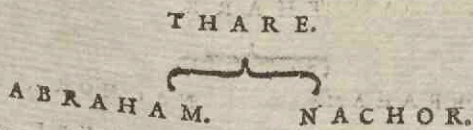
Linea transversa æqualis, altera inæqualis.

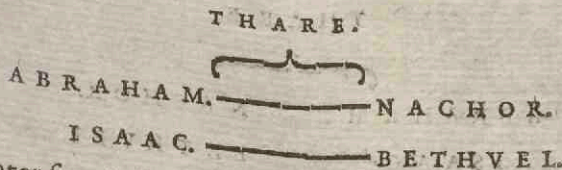
In hoc enim exemplo Nachor & Abraham vna tantum generatione, Isaac duabus, Laban autem tribus à Thare communi stipite distant. Illa igitur cognationis linea transversa æqualis: ista verò transversa inæqualis dicitur. Vtrique verò paucis istis regulis planè intelligi potest.

In linea transversa æquali siue æquidistante à communi parente.

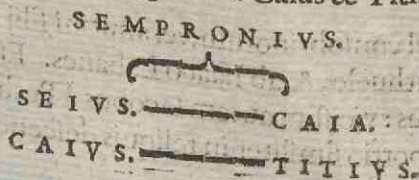
Fratres & sorores duobus inter se gradibus distant, vt Abraham & Nachor,

Duplex enim est generatio vnius personæ, nempe Thare. Patruelles quatuor inter se gradibus distant, vt Isaac & Bethuel:

Et Consobrini inter se, vt in hac hypothefi Caius & Titius:

Et amitinus à consobrina, vt Iacob à Rachele:

BETHVEL.

REBECCA. — LABAN.

IACOB. — RACHEL.

Sobtini sex inter se gradibus distant, vt Iacob & Laban:

THARE.

ABRAHAM. — NACHOR.

ISAAC. — BETHVEL.

IACOB. — LABAN.

Eadem deinceps ratio seruanda est in subsequentibus propagationibus.

In linea transfuersa inaequaliter distante à communi parente.

Patruus à fratris filio vel filia tribus gradibus distat, vt Abraham à Bethuele:

THARE.

ABRAHAM. — NACHOR.

BETHVEL.

Eadem igitur est distantia amitæ à fratris filio vel filia: itémque auunculi vel matertera à sororis filio vel filia.

Patruus magnus vel amita magna, à fratris nepote vel nepti: itidémque auunculus magnus vel matertera magna, à sororis nepote vel nepti, quatuor gradibus distant, vt Abraham & Laban:

THARE.

ABRAHAM.

NACHOR.

BETHVEL.

LABAN.

Eadem proportio, in patruis, amitris, auunculis, materteris, maioribus & maximis seruanda est.

Propior Sobrino quinque gradibus distat, linea videlicet transfuersa inaequali, vt à Labano Bethuel à Labano Isaacus:

THARE.

ABRAHAM.

NACHOR.

ISAAC.

BETHVEL.

IACOB.

THARE.

ABRAHAM.

NACHOR.

ISAAC.

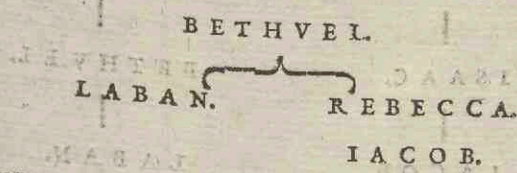
BETHVEL.

LABAN.

Itémque patruelum, vel consobrinorum, vel amitini filij à propioribus sobrino, vt in superiori specie, Iacobus à Bethuele, & ab Isaac Labanes. Est enim Bethuel Iacobi propior sobrino, & Labani Isaacus: vicissim autem Iacobus à Bethuele dicitur patruelis filius, vt Laban ab Isaac, quæ proportio similiter in reliquis descenditibus seruanda est.

Nihil

EST DIVORTIIS. 71
Nihil autem prohibet quominus vnus & idem quispiam diuerso respectu, accedēte videlicet ad cognationem affinitate, aut repetita cognatione, modò propior, modò remotior diuersis nominibus censeatur, atque adeò ex agnato vel cognato fiat affinitate parēs, veluti Iacobus fit ob matrem Rebeccam Labani filius sororis, tribus ab eo gradibus distās:

qui secundum paternum genus quinque ab eo gradibus distabat, ut paulò antè ostendimus. Sic Abraham patruus magnus Rebeckæ, matrimonio inter Isaacum & ipsam inito, fit ipsius socer, cuiusmodi exempla plurima passim occurrunt.

Hæc est igitur germana, perspicua, ipsique naturæ prorsus consentanea graduum numeratio, ut est à sapientissimis Jurisconsultis tradita: quam tamen Romani nescio qui pontifices, siue quod eam non intelligerent, siue quod nati sint diuinis humanisque rebus omnibus peruertendis, usque adeo improbarunt, ut nouam etiam, eamque per absurdum, ausi fuerint Ecclesiæ obtrudere, regulis istis comprehensam.

In linea recta, ascendendum videlicet & descendendum, tot sunt gradus, quot sunt personæ, una dempta, itaque filius à patre vno gradu, ab avo nepos duobus gradibus, & sic deinceps distabit. Hæc verò regula etsi nihil statuit à veritate alienum, tamen non rectè concepta est. Relinquit enim suspensum animum, cur demenda sit una persona ex hoc numero, & quænam sit demenda. Itaque multo planius & rectius loquuntur qui generationes, non personas enumerandas dicunt, quum generatio efficiat gradum.

In linea transversa æquali, quo gradu distat vna persona à communi stipite, eo e-
tiam inter se altera alteri iungitur. Itaque frater quum à patre distet vno gradu ex præce-
dente regula, eodem etiam gradu à fratre vel sorore distabit. Sic quoque Patrueles &
Consobrini duobus gradibus inter se distabunt: & sic deinceps. Atqui ineptam & falsam
esse hanc enumerationem vel ipse communis sensus dictare potuit. Natura enim ipsa o-
stendit tot esse oportere gradus quot sunt generationes: nec posse perueniri à fratre ad
fratrem nisi per patrem communem transeas. Etsi autem generatio vnius fratris, & gene-
ratio itidem alterius fratris, sint eiusdem, vt ita loquar, speciei, & paris seriei, vnde etiam
in transversa linea æquali frater & frater collocantur: tamen numero, atque aded qua-
dantenus serie duæ sunt generationes, si ordinem numerandi spectes, quum ab vno fra-
tre ad patrem communem ascendere, & ab eodem patre ad alterum fratrem descendere
necessariò oporteat. Itaque vterque frater seorsim consideratus vt filius videlicet, distat à
suo patre in linea recta, vno gradu: alter autem ab altero, vt frater, duobus. Sic patrueles;
quum per auum transeat, necessariò ad alterum patruelem, ab auo quidem communi
duobus distat gradibus, à patruele verò quatuor. Neque huic malo medentur qui respon-
dent duas personas à Pontificibus pro vna censeri, quoniam in matrimonio duo sunt v-
num: quam matrimoniorum rationem vnicam aiunt à Iuris Canonici auctoribus specta-
ri. Nam si hoc ita esset, consequeretur in matrimonio ineundo id potissimum spectandum
vt coniungendi eodem inter se gradu à communi stipite distarent: quod tamen fieri nec
potest nec debet. Conqueruntur alij duplicari gradus à Iurisconsultis, quum fratres pari
gradu à communi stipite distitos, dicunt duobus inter se gradibus, consobrinos quatuor,
ac sic deinceps alios pariter descendentes, ab aliis inter se distare. Sed hoc certè apud ho-
mines minimè contentiosos ne responsione quidem indiget. Nam duo semper duo sunt
numero: & qui aliter se rem habere contendit, ne numerare quidem nouit, ac proinde
homo esse desijt, etiam si Papa, id est, omnium bestiarum Deus fuerit.

In linea transversa inæquali (inæqualitas autem opponitur ascensui & descensui, qui non cadunt in lineam *παραλλήλον*) quò gradu distat remotior à stipite, eo inter se al-
ter ab altero distat.

Hæc verò regula tam crassum ac pudendum errorem prodit, ut vel sola manifestè ostendat istos Antichristos verè fuisse vertiginis spiritui mancipatos, ut Dominus per eos vlcisceretur in vniuerso mundo suæ veritatis contemptum. Cui enim, obsecro, nisi prorsus mente capto, venire in mentem potuit, ut existimaret data duplici serie cognatorum, vna ad dextram, altera ad sinistram, conspici quidem ex vna parte discrimen generationum, in altera non item: quod ut vel ipsis cæcis pateat, consideremus hanc descriptionem:

THAB.

ABRAHAM.

NACHOR.

ISAAC.

BETHUEL.

IACOB.

LABAN.

IOSEPH.

MANASSE.

Ecce in ista serie, si quærat^{ur} quoto gradu Laban à Manasse distet, respondebitur ex spiritu Papistico, quinto gradu distare. Quid Bethuel? itidem quinto, quid Nachor? itidem quinto. Atqui res ipsa clamitat etiam surdis, quum Nachor, Bethuel, Laban aliquo inter se gradibus distent, non posse ipsos pari gradu à Manasse distare, nisi naturæ ipsius ordine conuulso, patrem Nachorem, filium Bethuelem, nepotem Labanum, transuersa æquali linea collocares, ut Nachor patruus maximus à Manasse fratris sui Abrahami abnepote, Bethuel patruus maior ab eodem Manasse patruelis sui pronepote, Laban denique patruus magnus ab eodem Iacobi Sobrini sui nepote, vno eodemque gradu distent. Hæc fuit igitur hac in re, ut in plurimis aliis, bonorum Pontificum Romanorum sapientia: quam sane pudendum esset homines quosdam, alioqui Iurisconsultos pereruditos, nostra etiam hæc ætate, tueri conatos fuisse, nisi plus satis constaret eò iam res euasisse ut veritatis quam minima ratio à multis habeatur.

Et de graduum quidem numeratione hætenus. Nunc superest ut de eo ipso agamus cuius vnus causa in hoc argumentum ingressi sumus, intra quos videlicet gradus nuptiæ prohibeantur: qua in re non dubium est quin tutissimum iter idemum ingrediantur qui intra Verbi diuini fines consistunt, quatenus perpetua & vniuersalis est legum in eo præscriptarum ratio, ut paulò antè diximus. Et si verò certis regulis ista in verbo Domini non sunt comprehensa, tamen ex iis quæ ibi vetantur, difficile non est certam quandam normam tum in recta tum in transuersa linea constituere, ad quam singulares illæ prohibitiones reuocentur. Neque verò dissimulandum est Ciuiles Romanorum leges adeò cum diuinis hac in re consentire, ut hinc penè ad verbum desumptæ videri possint. Sic autem se res habet.

Inter parentes & liberos, adeoque omnes recta linea ascendentes, & descendentes, perpetua est prohibitio, quod ita iubeat naturæ honestas tacito omnium gentium consensu, adeò quidem ut, si qui eiusmodi quippiam vel per ignorantiam commiserunt, execrabiles omnibus fuerint. Hinc istæ tragicæ Oedipodarum calamitates: hinc Nero ob incestum non minus quam ob reliqua omnia facinora detestabilis. Afferuntur alia quoque rationes minimè aspernandæ: nempe ut necessitudo ad plures emanet, quod fieri interest non tantum Reipublicæ alicuius, verum etiam totius humani generis, aliòquin miserè diffundunt, nisi familiæ, quæ quò latius à communi stipite diffunduntur, eò magis ab vno diffundunt, inter se rursus coalescerent. Præterea & illud obseruare ipsa natura docuit, non esse confundendam, quoad eius fieri potest, communem cognationum normam, id quod sane necessariò consequeretur istam sanguinis inter parentes & liberos commixtionem. Denique assertur & alia ratio quauis à magno Philosopho, tamen non ita magni momenti, ne videlicet propter ætatis insigne discrimen, imbeciles fetus nascantur. Sed illa ab honestate naturæ sumpta ratio quum præcipua sit, ideoque à Domino apud Mosen singulis horum de re latis legibus inculcata, digna videtur quæ in primis expendatur. Quum enim honoratas esse nuptias testetur Apostolus, vnde ista violandæ per nuptias honestatis suspicio, & si quid in ea re vsque adeò turpe admittitur, ut natura ipsa in eo videatur vxori quam non summa vxoris ratio habetur à marito, quum propinquior etiam maritus vxori quam suæ ipsius matri videatur? Respondeo negari non posse, in mutuo vsu quantumvis legitimum matrimonij inesse cuius merito homines pudeat, quod et si à Domino ignoscatur, vique adeò

adeo ut nihilominus honestum sit matrimonium, tamen re vera turpem naturæ nostræ
etiam redarguit. Itaque tale quicquam in eos admittere quos secundum Deum colimus
 ut nostri generis authores, honestus quidam pudor prohibet, filio deinceps non reueritu-
 ro ut matrem quam sibi uxorem subiecerit: nec patre ius illud suum paternum, augustæ
 cuiusdam maiestatis plenum, in filiam retenturo, quam vitæ sociam & comitem accepe-
 rit. Hæc igitur naturæ iura qui violant, sua ipsorum conscientia redarguantur necesse est.

In linea transversa inæquali nec per omnia similem nec prorsus tamen dissimilem
 esse rationem facile demonstrari potest. Nam ut patris & matris, ita etiam amitæ & ma-
 terteræ nuptiæ à Domino diserte prohibentur. Dictat autem ipsa ratio, sicut patris & ma-
 tris nuptiis interdictis, intelligitur aui quoque & aviæ, ac cæterorum deinceps ascenden-
 tium matrimonium prohibitum, quemadmodum etiam quod de filio & filia dictum est,
 ad nepotem & neptim, cæterosque descendentes porrigitur: ita hic quoque amitam &
 materteram tum maiores tum maximas, superioresque omnes, & vicissim omnes infra fi-
 lium fratris ac sororis comprehendi. Ex quo efficitur aliud quippiam hic spectari quam ip-
 sum graduum numerum, quum fratris nepos ab amita magna non pluribus gradibus
 quam à patruæ, vel amita, vel consobrina distet: & tamen concessæ sint, ut mox dicemus,
 inter has personas nuptiæ. Imò etiam amitina maior longius vno gradu abest à fratris pro-
 nepote, quam ipse pronepos à sua patruæ, amita, vel consobrina, & tamen illæ demum
 nuptiæ prohibita sunt. Rectissime igitur Iurisperiti aliam istius interdicti rationem attu-
 lerunt, quoniam videlicet amita, matertera, cæteræque deinceps personæ ascendentes,
 cum fratribus vel sororum filiis aliisque descendentes comparata, eorum parentum vi-
 cem obtineant quibus æquali linea transversa adiunguntur, amita videlicet patris, ma-
 tertera matris: amita magna, aui, matertera magna, aviæ: & ita deinceps: quod in amitinis,
 patruelibus, consobrinis locum nullum habet.

Idem autem prorsus statuendum esse in patruo, & fratris vel sororis filia, res ipsa coar-
 guit, quanvis Iudæi (perditum hominum genus, & in explicatione divini Verbi penitus
 cæcum) aliter sentire scribantur. Nam (ut illam rationem taceam utrobique eandem, de
 qua modò dixi) quum diserte Dominus fratris filio inhibeat uxoris patruus nuptias, quæ ta-
 men duntaxat ipsi affinis est, quis non animadvertit multo magis vetari nuptias inter pa-
 truum & fratris filiam, personas consanguinitate cōiunctas? Itaque ne tum quidem quum
 Imperatores Romani quidvis sibi licere volebant in ciuitate libidiniosissima ausus est
 Claudius patruus Agrippinam fratris filiam ducere, nisi extorto prius ea de re Senatusc.
 quoniam etiam si nulla scripta lege inhibita esset istiusmodi coniunctio, tamen perpetuo
 omnium maiorum consensu incesta haberetur: adeo quidem ut, in tanta perditissimorum
 adulatorum turba, vix tandem sit inuētus vnus & alter qui quod & Senatusconsultum &
 Cæsaris exemplum concederet, sibi tamen licere existimaret: adeo sunt altè ab ipsa natu-
 ra parente, vel ab ipso Deo potius, leges istæ cordibus humanis insculptæ. Iure igitur postea
 Nerua imperator Claudianum illud S. C. abrogauit.

Romanis verò pontificibus quis non miretur hoc accidisse, ut vbi maxime religiosi
 videri voluerunt, ibi maxime ostenderint sese multo minus iis sapere quibus ipsos acquies-
 cere potius oportuerat? Sic enim scribit diserte Gregorius nonus: *Vir qui à stipite quarto gra-
 du, & mulier que ex alio latere distat quarto, (secundum regulam approbatam qua dicitur, Quoto
 gradu remotior distat à stipite, & à quolibet per eandem lineam descendendum) licite possunt*

matrimonio copulari. Speciem autem hanc ita ibi describit glossa, quam sequitur Iohannes
 Andreas:

PETRVS.

MARTINVS

BERTA

IOHANNES

ROBERTVS

STEPHANVS

ALBERTVS

MARCVS.

TITIVS

MARIA.

g.j.

Tacitus lib.
 2. Suet. in
 Claud.

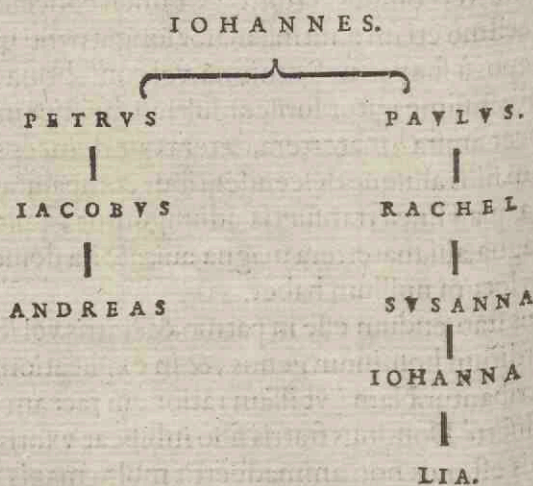
Dion. in Nep.
 11.

Co. g. c. 9. de
 consang.

In hac specie, inquit ibi glossator, Maria distat quinto gradu à Petro, ergo eodem distat à Martino, Iohanne, Stephano: & quilibet eorum potest eam accipere. At qui Martinus est Mariæ auunculus maximus (cuius sororis ipsa est abneptis) ac proinde est ipsi parentis abau loci. Ex quo consequitur licere ex Canonico iure, quod neque diuino neque civili fas esse supra ostendimus, quoniam cum naturæ honestate pugnat, ut cuius filiam ducere non potes, neptem possis. Neque ignoro qua ratione Iurisconsultus alioqui doctissimus, sed non satis fortis interdum veritatis defensor, Franc. Duarenus, conatus sit hoc exculare: sed malam causam bene tueri sanè difficile est: & à nostro Franc. Hotomano, eruditissimo viro, sic est ei responsum ut hominibus non contentiosis abundè sit satisfactum.

I. nemini. C.
de nup. l. sororis. ff. de
nupt.

Stet igitur hæc firma regula, In linea transuersa inæquali nec duci posse, nec ducere qui parentum loco habentur, id est, qui stipiti à quo diffundi incipit cognatio, vel superioribus, à latere adiunguntur. Inter alios verò, veluti inter sobrino propiorem, & consobrinum vel consobrinæ filiam, & sic deinceps, nuptiæ neque diuino neque civili iure interdicuntur, quum inter ipsos fratrum vel sororum filios: (vti mox dicemus) concedantur. Itaque rursum hoc in loco se produnt Canonorum ineptiæ, ut in hac specie:

Concedunt Canonici Liam fratris abneptim ducere Petro patruo maximo, quæ ab eo si rectam supputationem sequamur, sex gradibus distat: Iacobo verò Iohannam non item, quauis totidem, id est, sex gradibus distent. Imò ne Iohannam quidem Andreas accipere ex illorum canonibus poterit, à qua tamen septem distat gradibus. Itaque intra sexum gradum concedunt nuptias etiam cum eo qui parentis loco sit, ut modò diximus: intra eundem qui parentis loco non sit, non concedunt, nempe inter Iacobum & Iohannam: imò ne in septimo quidem gradu, ut inter Andream & Iohannam. Vsq; adeò procul eos à recto cogit deflectere secunda illa regula commentitia de gradibus in transuersa linea inæquali numerandis. Opponitur tamen ex historiis sacris Amram, qui Moysen & Aaronem ex Iocabed amita sua genuerit. Sed quicquid factum est à Patribus, fieri licuisse non rectè dici potest.

L. licet. c. de
inceptis nup.
priis.
Plato lib. de
leg. 8.

Agust. de Ci.
uit. li. 15. c. 16

glo. in c. quā
igitur. 35. q. 1

In linea transuersa æquali, solus secundus gradus iure diuino & civili prohibetur, id est, fratrum ac sororum nuptiæ: à quo flagitio constat quantopere abhorreat ipsa natura, quauis id Ægyptij & alij nonnulli populi licere voluerint, suorum nimirum numini exemplo, quum Saturnus Opin, Iuppiter Iunonem, Osiris Isin duxerit. Itaque quidni hoc facerent, apud quos Semiramis mater etiam Nino nupsit, nec tantum Philadelphos, verum etiam Philometoras legimus? Sed illud alicuius est momenti quod ex historia sacra constat, oportuisse nimirum à primis illis hominibus sorores duci quum alia mulieres non extarent. Sed id factum, ut rectè inquit August. *quanto est antiquius, compellere necessitate: tanto postea factum est damnabilius, religione prohibente.* Sed eget quoque explicatione istud Augustini dictum. An est enim aliquod necessitatis genus quo res per se & simpliciter circumlicere incipiant: minimè profectò. Itaque necessitatem intellige ex illius temporis similitudine. Quum enim iuberet Dominus propagari genus humanum, nec plures sobolem minas condidisset, satis intelligitur hæc fuisse ipsius voluntatem, ut fratri ex sorore sobolem tollere fas esset, quod postea, docuit ipsa natura non licere. Neque enim religionis quoddam legem postea perscriptam intelligendam esse, (quod falsò alicubi à glossatore quodam traditur, quasi videlicet non cognatio ipsa, sed Ecclesiæ constitutio matrimonium impediat) illud manifestè probat quod Dominus apud Moysen ob istiusmodi flagitia manifestè Cananeos

Cananaeos sibi detestabiles factos testatur, quibus tamen ea de re non alia quàm naturæ & honestatis lex fuerat data.

Afferretur & aliud, nempe quòd Abraham duxerit Saram sororem *ὁμοπατρὶον*, quod factum sic excusant Iudæi ut velint fuisse Lothi sororem, filiam videlicet Arani, quam Moyses alibi Iischa vocavit. Itaque non sororem, sed fratris filiam duxerit Abrahamus, quæ tamen soror ab eo dicta est, nomine videlicet apud Hebræos, quamvis cognatam declarante. Sed sanè infirmissima est hæc coniectura, quum potius videatur Moyses Aranum istum idcirco patrem Melchæ & Iischæ vocare, ut eum ab altero, qui Abrahami frater erat, distingueret. Deinde quum, (ut antè diximus, etiam si aliter arbitrentur excæcati Iudæi) non minùs incestuosæ sint nuptiæ patruum cum fratris filia, quàm fratris & sororis, nihil hoc certè Abrahamum sublevarit. Sunt igitur qui priuignam Thare fuisse velint, ut quæ dicatur ipsius filia, quam tamen ex vxore nò genuerit: quod si verum est, affinis duntaxat Abrahamo fuerit Sara, & quasi consobrina loco, cuiusmodi coniunctionem licere extra còtrolliam est. Sed si ita fuisset, non videtur dicturus Abrahamus, Sarà esse patris quidem sui filiam, matris verò non itè: sed potius matris esse filiam, nò patris. Vt cūq; sit, in tanta populorum illorū corruptione, apud quos tum versabatur Abraham nondū à Deo vocatus, non est incredibile repertos etiam qui sorores communi exēplo ducerent: quod et si tolerauit, ut & alia multa Dominus, quæ expressè postea inhibuit, nunquam tamen comprobauit. Certè nò nesciuisse Abrahamū apud plerosq; populos insolitā huiusmodi coniunctionem fuisse, ex eo apparet quòd se crediderit nò habendū Saræ maritū, si sororē ipsam appellaret.

Gen. 20. 12.
& 11. 29.

Gen. 12. 12.

Sed & illud afferri solet Thamaræ dictum ad Amnonem fratrem *ὁμοπατρὶον*, *Allo-querere regem*, inquit, *non enim denegabit me tibi*. Respondent autem Iudæi non sine Davidis contumelia, Thamaram fuisse ex ipsius matre Maacha adhuc prophana, id est, antequàm Iudæa fieret, susceptam, quæ proinde ipsi Ammoni habita fuerit veluti extranea, utpote ex illegitimo coitu nata. Sed vnde hoc didicerunt? quod etiam si concederetur, idem tamen esset cognationis vinculum, quoniam quæ ex illegitimo coitu suscipitur, filia tamen est ex patris semine concepta. Sed siue hoc Thamaræ sciens còmentata est, ut se præsentis periculo eriperet, siue reuera credidit hoc quoque patri regi licere, non est quòd inde colligamus vel hoc fuisse Davidem concessurum, vel rectè facturum fuisse si concessisset. Est itaq; Martini quinti sceleratissimum factum, quem non puduisse scribunt cuiusdam matrimonium cum sorore germana (precio videlicet religiosè accepto) relaxare.

Num. 36. 11

Tacit. li. 12.

Consobrinos autem siue patruales inter se coniungi iure diuino non modò non prohibetur, sed etiam, si exempla ius faciunt, expressè còceditur. Apud Romanos autem non semper id licuisse innuit Vitellius adulator apud Tacitum, quo loco Sobrinæ pro consobrinis accipiendæ sunt. Illud quidem constat, à Theodosio fuisse istiusmodi nuptias inhibitas, ex quo consequitur antea licuisse. Neque firma fuit ista constitutio, mox nimirum ab ipsius filiis, Honorio nimirum & Arcadio, abrogata, *Renocata*, inquit, *prisci iuris auctoritate*: quod sequutus etiam est Iustinianus. Iure tamen diuino prohibitas fuisse patrualem nuptias affirmavit quidem Ambrosius, sed profectò, ut & alibi nonnunquam memoria lapsus.

1. celebradix.
C. de nup. §.
duorū. insti.
de nup.
Ambr. lib. 8.
epi. 66.

At nostri Canonici, nimirum ut sese ipso etiam Deo religiosiores probarent, non modò consobrinos, quos secundo gradu, sed etiam sobrinos quos tertio, & sobrinorum liberos quos quarto numerant (quum tamen illi quarto, isti sexto, hi verò octauo inter se distent) coniungiverunt. De iis loquor qui ab æquitate propius absuerūt. Nam alij ad septimum usque suum gradum, id est, decimum quartū nuptias semel inhibuerunt, *Quoniam*, inquit, *sicut sex statibus finitur mundi generatio & hominis status, ita propinquitas generis tot gradibus terminatur*: digna certè ratio quæ à Gratiano in decreti thesaurum referretur: ut & illa Gregorius, cur consobrinorum nuptiæ prohibeantur, *Quoniam*, inquit, *experimento didicimus ex tali coniugio sobolē non posse succrescere*. Cur autè postea boni viri prohibitiones istas in quarto suo gradu, id est, octauo inclusiuè (ut loquuntur) desinere voluerint, operæpretiū est etiam cognoscere, ut de summa istiusmodi hominum & pietate & sapientia omnibus constare possit. Innocentius igitur tertius, quem historici nocentissimum vocant, in illo egregio Lateranensi Concilio circiter annū Domini 1215. celebrato, *Non debet*, inquit, *reprehensibile iudicari si secundum varietatem temporū statuta quandoq; varientur humana. præsertim quum vrgens necessitas vel euidentis utilitas id exposcit, quoniam ipse Deus ex iis quæ in veteri Testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo*. In his verò paucis verbis insignis sese prodit vel inscitia vel impudentia. Nam certè variatio in iis nulla est quæ perpetua & immota ratione

c. de affinitate, c. nullum, c. progeitè, c. de consanguinitate, c. nulli. & c. quædam 35. q. 3. & c. consanguinitas, 3. q. 4. c. ad sedem 35. q. 5.

c. non debet de consang. & Conc. Lateran. c. 50.

nituntur, cuiusmodi esse leges de incestuosis coniunctionibus à Deo ipso perlatas vel ipsa natura demonstrat. Deinde quod de veteris Testamenti quibusdā abrogatis adicitur, quorum tandem, obsecro, quum leges de incestis in vetere Testamento expressas ne impleret quidem ausint inter eas quæ abolitæ sint recensere? Quod si tandem ipsos necessitas coegit illa sua vincula relaxare, quod istud scelus est, suo facto prætexere Dei Opt. Max. exemplum? Deinde hoc quoque subiiciunt boni patres: *Quaternarius, inquit, numerus bene congruit prohibitioni coniugij corporalis, de quo dicit Apostolus, quod vir non habet potestatem sui corporis, neque mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt humeres in corpore, qui constant ex quatuor elementis.*

En qua conscientia iam pridem sacra alla Apostolica & Cacolyca sedes verbo Dei abunda est, ut miseras conscientias suarum traditionum laqueis strangularet, & quomodo vicissim illos ultus est Dominus, quum perpetuum hoc summæ ac penè incredibilis stulticie testimonium voluit in celeberrimo ipsorum cœtu, cui nimirum Prælati, quos vocant, aut etiam plures, interfuerint perscriptum extare. Istam porro vanissimam graduum numerandorum rationem, quam Alexander secundus Ecclesiasticum canonem vocare ausus est, melioribus seculis ignotam fuisse, vel ex vno Ambrosio liquere potest, qui patruales quarto gradu inter se distare scribit: neque statim in Ecclesiam irreplisse tyrannicas istas leges ex vetustis etiam quibusdā Synodis apparet. Nam in ea quæ Epaunenſis dicitur, & ad Gelasij primi tempora, circiter annum Domini 497, refertur, ultra consobrinos non progreditur interdictum, & ea quidem addita exceptione, ut antea contracta matrimonia non solvantur. In Turonica verò secunda sub Pelagio primo circiter annum Domini 177 idem statuitur, repetitis etiam Epaunenſis Synodi canonibus, sed non bona fide, nisi mendosus est codex, adiectis ad consobrinas, sobrinis. At in Synodo prima Parisiensi, quamvis eodem pontifice habita, ne consobrinarum quidem vlla sit mentio, sed simplici Dei verbo statuitur: quod vnum utinam sequi nunc quoque malint Christiani omnes Magistratus, quam supra Deum ipsum & veteres leges civiles sapere videri. Sicubi tamen consobrinæ sequuti non que offendiculo non possunt, rectè facere existimo qui regulam Apostolicam sequuti non tantum eius quod licet, verum etiam eius quod expedit rationem habent, & suæ libertatis vsum ex usu proximi metiuntur. Necesse est tamen teneri istud discrimen inter leges diuinas & humanas, siquæ de his rebus extent, ut sponsalia contra illas inita, irrita sine vlla prorsus exceptione habeantur, nedum ut matrimonia tolerentur: si quis verò contra statutum aliquod humanum fecerit, poena quidem civili afficiatur, matrimonium tamen consummatum propterea minimè solvatur: qua de re plura alio loco dicemus.

Consanguinitatis simulachrum quoddam est Affinitas, cuius ea etiam vis est, ut quosvis affines quibusvis coniungi naturæ honestas non patiatur. Affines autem dicuntur, qui non quod eiusdem sint sanguinis, sed quoniam alter ad alterius cognationis fines accessit, inter se sunt coniuncti. Accessio autem ista vnius cognationis ad alteram, eò fit, quod quum duobus inter se matrimonio iunctis, duo fiant vnum, necesse sit vinculo etiam isto utrinque cum iis connecti ipsorum consanguineos: ut in hac specie: David filius Isai, ducit Michol Sauli filiam. Itaque quum David & Michol facti sint vnum, consequitur consanguineos Davidis factos esse quodammodo consanguineos Michol: & contra. Affinium igitur nonnulli quidem alios attrahunt, ij videlicet quorum matrimonio interueniente coit affinitas, siue qui causam affinitati præbent: nonnulli verò attrahuntur, reliqui nimirum, qui cum essent duntaxat vnius consanguinei natura, postea, propter nuptias interuenientes, alteri quoque affinitate sunt coniuncti. Mirum autem hic quiddam accidit, nempe ut per quos alij sunt affines, ipsi inter se non affines, sed vnum quiddam potius faciunt, quum neque maritus vxori, nec vxor marito propriè affinis dicatur, & tamen ut ne consanguinei quidem, sed Latine sic vocantur præcipui:

S O C E R, mariti vel vxoris pater. Socrus, mariti vel vxoris mater.

V I T R I C V S, maritus matris ex alio viro natis. Nouerca, patris vxor ex alia matre natis.

P R O S O C E R, soceri pater. Prosocrus, socrus mater.

G E N E R, filia maritus. Nurus, filij vxor.

P R O G E N E R, neptis maritus. Pronurus, nepotis vxor.

P R I V I G N V S, vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore, filius. Priuigna, vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore, filia.

PROPR

Ambros. lib.
3. epi. 66.

Tomo Cœc.
2. Epaun.
Conc. c. 30.
Eodem to-
mo, Turon.
Conc. 2. can.
22.

Eod. tomo,
Parisi. Conc.
1. can. 4.

Rom. 14. 21.

De gradi-
bus affinita-
tis prohibi-
tis,
Affines qui.

Nepos, &	Nepos, &
Neptis.	Neptis.
Progener,	Pronurus,
neptis	nepotis
maritus.	uxor.

Et sic deinceps.

Alio autem respectu hi quoque affines inter se comparantur.

Pater,	Mater.
Vitricus,	Nouerca.
Filius, &	Filius, &
Filia.	Filia.
Pruiignus,	Pruiignus,
& Pruiigna.	& Pruiigna.
Nepos, &	Nepos, &
Neptis.	Neptis.
Propriiignus, &	Propriiigna.

Item & isto respectu hi quoque affines inter se comparantur:

Leuir,	} Mariti	{ Frater,	} Maritus, Vxor,	{ Leuir,	} Vxoris	{ Frater,
Glos,						

Et sic quoque:

Fratria, fratris	——	Frater,	Soror,	——	Sororius, sororis
uxor.					maritus.

2. Affinitas inter consanguineos seu consanguineas earum personarum, quarum interuentu coit affinitas, nulla est: ideoque multo angustioribus finibus continetur quam consanguinitas. Ratio huius discriminis hæc est, quoniam inter rem ipsam & rei simulachrum multum interest: est autem affinitas quoddam duntaxat eius coniunctionis, quæ naturalis sanguinis derivatione coit, simulachrum. Itaque consanguinitas non consistit in communibus parentibus, sed etiam liberorum filij tum eos qui sunt vice parentum, in linea transversa inæquali, tum etiam alios, ipsique adeo sese mutuo consanguineos in linea transversa æquali vocant. Affinitas verò intra eos manet qui affinitati causam præbuerunt, ut ex his quæ subiiciemus apparebit.

Ex his perspicue colligi potest, quinam affinitatis gradus prohibiti sint, iidem videlicet qui & cognationis, quod attinet ad eas personas, quarum coniunctio affinitatem illam effecit, quod rursus, perspicuitatis causa, in has regulas sic distribuo:

1. Inter ascendentes & descendentes, id est, in linea recta perpendiculari, prohibitio est in affinitate, ut in cognatione. Itaque focer, nurum: socrum, gener: profocer, pronurum: progener, profocrum: vitricus, pruiignam: pruiignus, nouercam: vitricipater, propriiignum aut propriiignam: propriiignus vel propriiigna, matrem nouercæ, & sic deinceps, ducere non magis potest quam pater filiam, filius matrem, auus neptim, nepos auiam: idque usque adeo verum est, ut etiam eam quæ ex repudiata vxore & alio viro nata est, pro pruiigna prioris viri habendam esse responderit Scævola.

l. 14. & 40. ff.
de ritu nup.
& alibi sæpe.
& l. 4. de gradib.

l. ult. c. de incest.

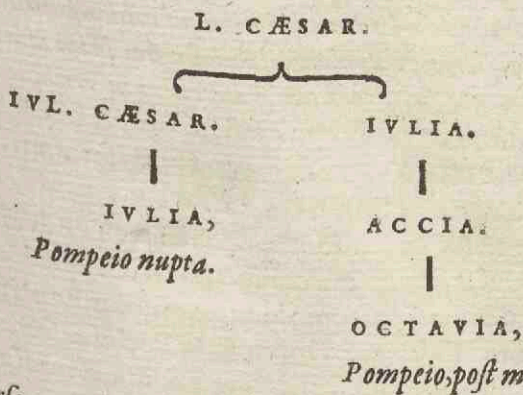
l. 4. §. Hosiraq; Degradibus.

2. In linea transversa inæquali neque patruus vxorem filia fratris, à qua vocatur soceri frater: aut auiculus vxorem filij sororis, à qua vocatur socrus frater: neque maritus socri vxoris suæ quam ipse vocat soceri sororem, aut materteram vxoris, quam vocat socri sororem, ducere potest. Idem de profoceri & profocrus tum fratre, tum sorore, & nepotis vxore, neptisq; marito, & sic deinceps, sentiendum est. Quoniam illi quidem parentum, illi verò liberorum locum obtinent. Sed de alio transversæ affinitatis genere ambigitur, puta an possit quispiam gloris filiam ducere, cui nimirum sit auiculi vel patruus instar: quoniam

amita, siue matertera, & eius maritus vna persona censentur, & quum vxoris consanguinei sint marito pro consanguineis, effici omnino videtur non magis posse maritum matertera ducere sororis vxoris, id est, gloris filiam, quam matertera posset sororis filio nubere. Sed hoc Romæ etiam non penitus inusitatum fuisse apparet ex eo quod Cornianus vir doctissimus ex Cicerone citat de Cæcilia Metelli, qua defuncta ipsius maritus filiam sororis eius duxerit, quod tamen neque ipse Cicero, neque post eum Valerius Maximus vt notum aliquod factum recensent.

Itaque in hac specie dicendum est fuisse morte Cæciliæ soluta affinitatis iura, quod tamen neque in linea recta locum habet, neque etiam fortassis in transuersa, si vel patruus vxorem filij fratris, vel auunculus vxorem filij sororis: aut contrà, fratris filius vxorem defuncti patruus, aut sororis filius vxorem defuncti auunculi, ducere voluisset: de quibus posterioribus speciebus duabus cauit expressè Dominus apud Mosen, de prioribus autem à consequenti. At in transuersa linea inæquali vbi persona superior non obtinet parentis locum, veluti mariti eius quæ propior est Sobrina, cum sui consobrini aut consobrinx suæ siue vxoris filia: & vxoris eius qui est propior Sobrino cum consobrini sui aut consobrinx suæ vel mariti filio (quum ne cognatio quidem istiusmodi coniunctionem impediat) dubium non est licitas esse nuptias, vt Iulius Cæsar Pompeio Magno antea genero suo, mortua Iulia, sororis suæ neptim destinabat, cuius hypothesi hæc est descriptio,

Suet. in D. Iulio.

In linea transuersa æquali neque frater vxorem fratris aut sororis ducere, nec vicissim soror marito fratris aut sororis nubere magis potest, quam frater sororem ducere, aut soror fratri nubere. Neque etiam maritus cum sorore vxoris, neque vxor cum fratre mariti, id est, leuir & glos coniungi possunt, quoniam sunt inter se affinitate fratres & sorores. Hic tamen non desunt quæ in contrariam partem opponantur. Primum manifestè dicit Plutarchus, minimè tamen id tanquam nouum & præter morem factum commemorans, M. illum Crassum cognomento Diuitem, defuncti fratris viduam duxisse. Respondeo, me non meminisse quicquam tale vnquam Romæ præterea factum legere: vna autem hirundo certè non facit ver. Esto tamen, vt hoc sit ab aliis etiam factitatum, quoniam hic quoque affinitatem iudicarent cum morte fuisse extinctam quæ causam ipsi præbuerat: nego tamen id rectè factum, quum nihil ad germanam sororem propius accedat, quam fratris etiam demortui vxor, & honestas ipsa doceat non secus viro, à cognatis vxoris, & contrà, quam à suis abstinerè, quoniam videlicet maritus & vxor vnum quiddam censentur. Sed obiciuntur alia maioris momenti. Primum enim apud Mosen non prohibetur simpliciter quispiam glorem ducere, id est, vxoris suæ sororem, sed his demum verbis: *Vxorem cum eius sorore non accipies ad emulationem, vt videlicet reueles eius turpitudinem, dum ipsa adhuc viuit: ex quo consequi videtur, aut vanam esse illam adiectionem, aut vxore mortua, sororem eius ducere licere.*

3
1. 28. & 29. C.
de incest.
nupt.
Can. Apost.
19.

Plutarch. in
Crasso.

Leuit. 18. 18.

Respondeo, manifestè liquere leges de incestis nuptiis ita scriptas esse apud Mosen vt singula non sint expressa, sed quibusdam positis, quæ paria sunt pro expressis habeantur, quum hoc flagitet ipsa ratio, vt de similibus similiter statuatur. Itaque quum prohibentur nuptiæ inter fratris filium & patruus vxorem, intelliguntur etiam inter sororis filium & vxorem auunculi, itémque inter auunculum & filij sororis vxorem interdictæ. Ex hoc autem & illud consequi necessariò videtur, vt quum frater expressis verbis vetatur vxoris fratris sui pudenda retere, inhibita quoque censeatur sororis cum marito sororis suæ coniunctio, quia paria sunt duobus fratribus eadem, & duabus sororibus eundem coniungi. Paria autem hæc esse non tantum demonstrat ipsa graduum affinitatis, & in numero, & in ipso g. iij.

Leuit. 18. 14.

Leuit. 18. 16.

seriei ordine paritas: verum etiam alia quoque rationes palam videntur demonstrare. Cur enim duobus fratribus eandem ducere non licet? nempe quoniam, quae priori fratri nupsit, in unum corpus cum eo coaluit, ac proinde non quidem consanguinitate, sed tamen affinitate facta est fratris mariti sui soror, sororem autem ducere fratri non licet. Itaque eadem prorsus ratione, ducere cuiuspiam non licebit uxoris sororem, utpote cui factus sit frater. Deinde spectanda est ratio quam affert Moyses, cur illud non liceat, *Quia, inquit, fratris tui pudenda sunt*. An non verò eadem prorsus ratione prohibebitur sororius gremio ducere? Minimè verò, inquit nonnulli, quum dissimilis sit ratio. Nam uxoris pudenda detegere esse mariti, non contrà, ideoque sororius fratrem ducens, nullius pudenda detegere dicitur. Atqui obiectio ista, ut parum sanè pudoris, ita nihil rationis habet. Nam si ita esset, nihil etiam prohiberet vitrico priuignam, & amitæ marito fratris eius filiam, & marito materteræ similiter eius filiam ducere, quod quum expressè inhibeatur, apparet eandem esse utrinque rationem, & propinquitatis, & honestatis: & illud, *Quia pudenda fratris tui sunt*, nihil aliud declarare, quam, *quia uxor fratris tui est*. Sicut autem illa est fratris uxor, ita & ille est sororis maritus: ac proinde par fieret defuncto & defunctæ iniuria. Rectè igitur Basilii hac ipsa de re ad quendam scribens, in hæc etiam verba erupit: *Illud, inquit, Non ingredieris ad vllum consanguineum carnis tuæ, ad detegenda eius pudenda, hoc quoque consanguinitatis genus (illud videlicet de quo nunc quærimus) comprehendit. Quid enim amplius possit homini sua uxore, vel potius sua ipsius carne magis propinquum? non sunt enim amplius duo, sed una caro. Quare per uxorem soror eius transit ad consanguinitatem. Quemadmodum enim uxoris matrem non accipiet, nec eius filiam, quoniam nec suam matrem, nec suam filiam: nec sororem uxoris, quoniam nec suam sororem. Sunt enim in utrisque communia cognationis iura*. Istis verò quo iure contradici possit ego quidem non video, ac proinde contendendo, ex iure diuino non magis licere fratris uxorem, quam uxoris sororem ducere. Cur igitur, inquit, in alia lege additur hæc exceptio, *ILLA VIVENTE*, nisi ut intelligamus una de mûm sorore mortua, alteram mortuam ducere fas esse? Respondet Basilii eadem illa epistola, non temerè ex eo quod scriptum est, colligendum esse quod scriptum non est. Et laudat, non temerè ex eo quod scriptum est, colligendum esse quod scriptum non est. Et laudat, non temerè ex eo quod scriptum est, colligendum esse quod scriptum non est.

Matth. 23. 20. illud frustra adiectum esse? Non cognouit Iosephus Mariam quandiu prægnans fuit, an ideo efficitur, vel illam postea fuisse à viro cognitam, vel illud frustra expressum fuisse ab Euangelista? Cur ergo illud adiectum est? inquit. Nempe, mortuo fratre, abstinendum esse alteri fratri ab ipsius vidua, ac vicissim ex consequenti mortua sorore, abstinendum esse alteri sorori ab ipsius marito, in superiore lege cautum erat: postea verò, de alia quoque specie, nempe an superstiti uxori, sororem superinducere liceret, dicendum quoque putauit legislator. Etsi enim tacite colligi posse videbatur, si ne mortua quidem vxore, multò sororem eius ducere, quanuis abrupta per mortem omnis affinitas videri posset, minus ipsa adhuc superstite id licere: tamen quum & magna per se esset illius populi in ducendis simul pluribus vxoribus licentia, & in hac specie periculum esse videretur, ne quis expresso Iacobi exemplo abuteretur, expressè quoque id cauendum Moyses iudicauit. Sed & quàm effrenis fuerit Iudæorum in repudiandis vxoribus libido, vel ex illa questione ne Iesu Christo à Phariseis proposita plus satis liquet. Ideo ipse Rabbi Solomon, sic denimè ignarus à Iudæis aliter hanc legem intelligi & usurpari, tamen arbitratus est sic de mûm accipiendam esse, ut prohibeat Moyses una sorore superstite & repudiata, alteram superinducere, quoniam videlicet repudiata dolor hoc modo duplicaretur. Neque ab hac sententia alienus est Augustinus, quæ tamen non satis firma mihi quidem summi illius est, quum in ipsa lege nulla prorsus fiat repudij mentio. Alia verò etiam fuit summi illius maximèque memoria nostra theologi D. Iohannis Caluini sententia, nempe hanc legem ad incestuosas nuptias, ac præsertim ad germanæ sororis matrimonium nihil spectare, quum & de illis omnibus, & præsertim de fratris vxore & uxoris sorore, satis superioribus legibus sit cautum: sed de una Polygamia hic agi, quæ sic utcumque toleretur ob populi istius duritiem, ut tamen prohibeatur quispiam viuenti vxori superinducere sororem, id est, ex more loquendi Hebræis familiari, ipsius consanguineam (quam nimirum alioqui ducere fas esset) ne hoc modo duplici animi aegritudine prior vxor afficiatur. Sic igitur ad hanc legem responsum esto, quam tamen à Iudæis sic corrumpi, ut etiamnum hodie nulla sit ipsis religio duas sorores vicissim ducere, non est quod quisquam miretur, cum apud illos ne

Basilii in
epistola ad
Dionodorum.

Matth. 23.
20.

Matth. 23.

Matth. 23.
Rabbi Solo-
mon in Le-
uitiq. 18.

August. in
Leuit. 9. 61.

illos ne patruus quidem à patris, neque auunculus à sororis filia dicatur abstinere. Sed alia rursus occurrit, magis etiam, ut videtur, obscura difficultas in hoc argumento de gloria à sororio non ducenda: Lex illa nimirum Deuteronomij, qua frater non modò non prohibetur, sed etiam iubetur fratri absque filio defuncti semen, accepta ipsius vxore, suscitare. Hanc igitur Deuteronomij legem cum altera illa Leuitici, prorsus alioqui repugnantem, sic nonnulli conciliant (quorum etiam sententiam idem D. Ioh. Calvinus in locum illum Leuitici scribens, amplectitur) ut patris nomine negent fratres germanos, sed duntaxat consanguineos (ex more Hebræorum) intelligi, & quidem eos quorum nuptiæ non sint interdictæ, quoniam alioqui incestus præcipi videretur. Quòd si obiciatur Iudæ exemplum, respondetur hac in re peccatum fuisse à Iudæ, qui ea lege sit abusus: quæ etsi non erat scripta, tamen, veluti à naturæ ipsius æquitate dictata, iam in usu erat, quoniam (opinor) quæ in cuiuspiam familiam transisset, in aliam abnubere, non nisi cum prioris dedecore, vel sui ipsius ignominia poterat. Neque sanè ambigi potest, quin lege illa excipimus erat agnatus, ita ut eo id facere recusante, alius à proximo propior, & sic deinceps alij succederet, sicut ex Ruthæ historia liquet. Verùm huic sententiæ obstant alia quædam maximi momenti. Primum enim omnes Hebrææ linguæ periti affirmant, & exemplis quoque manifestis confirmant verbum, *עמ*, propriè de leuiro vel glorie, sororio vel fratria dici, quod eleganter etiam expressum est apud Matthæum verbo *ἐν γαμ-* *σέτι*. Itaque etiam si quod de illis propriè constitutum erat ad alios quoque propinquos accommodatur, non videtur tamen satis commoda eorum interpretatio qui eos excludunt de quibus propriè lex sit intelligenda.

Deut. 5. 3.

Genes. 38.

Mat. 22. 25.

Ruth. 1. 12.

Deinde, ut illam Iudæ & Thamaris historiam omittamus, durum sanè videtur, quæstionem illam Christo à Sadducæis propositam, de septem fratribus, sic explicare quasi cognati duntaxat inter se fuerint, & quidem ijs gradibus intra quos ex legibus liceret vnâ eandemque mulierem ducere. Præterea verba illa Noemi ad nurus suas, *An adhuc intrame in viro meo sunt filij qui fiant mariti vestri? Reuertimini filia mea, & abite: quoniam senior sum, quàm ut virum habere queam: & si dicere possem, est mihi spes, & potero hac nocte cum viro esse, pareremque filios, num expectabitis donec creuerint? num expectabitis in eorum gratiam, ut maritum non habeatis?* illa inquam, verba manifestè videntur euincere germanos fratres illa lege propriè significari: ceteros autem propinquos duntaxat ex consequenti. Quid ergo nempe hanc legem oportet alterius illius generalis exceptionem esse, (quod etiam existimauit Augustinus) sed quæ peculiari quadam ratione nitatur: ac proinde in exemplum trahi nec possit nec debeat. Distribuerat enim Dominus populū illum non in tribus duntaxat, sed etiam in familiarum capita, in quibus quum primogeniti dominarentur, familiæ ex illis censebantur, ne in infinitum excresceret earum numerus. Itaque statuerat Dominus, ut si primogenitus eò usque vixisset ut, ducta vxore, caput familiæ esset, & habitantibus simul fratribus, id est, (ut ego interpretor) adhuc expertibus coniugij, absque mascula sobole decederet, tum frater ab eo proximus, ut in primogenituram, sic etiam in fratris demortui vxorem hæres esset, & ita quidem, ut liberi ex eo matrimonio suscepti, de fratris illius mortui nomine censerentur, ut sic tegetetur illa incestuosa alioqui coniunctionis ignominia, quoniam frater ipsammet quodammodo induebat extincti absque virili sobole fratris personam, ipsius etiam thorum ingrediens.

Hoc tamen postremum sæpe fuit spretum, naturalis patris nomine seruato, præsertim si, vel quòd alij fratres deessent, vel quòd sibi quàm fratri liberos gignere nonnulli fallent, ad cognatos alioqui remotiores deuentum esset, ut vel ex vnus Ruthæ historia satis liquet, cuius filius Obed non Elimelechi, sed ipsius Boozi filius nominatur: vnde etiam multæ in genealogiis texendis, ac præsertim Matthæo cum Luca, in genealogia Christi, conciliando, difficultates sunt obortæ. Hæc igitur fuit ratio (ut ad institutum reuertat) cur quod alioqui incestuosum fuisset, tamen à Domino sit mandatum: quod certè nulla causa est cur hodie nonnulli suis prorsus damnandis libidinibus prætexant, quum neque iam valeat hæc ratio, diruta illa macerie quæ populum Dei certis finibus distinctum à reliquis separabat: neque Dei Verbum isti habeant, ex quo nunc quoque valere istam singularem exceptionem colligere possimus. Stat igitur illa conclusio, neque sororio fratriam (excepta tantum olim specie cuius modò mentionem fecimus) neque sororio glorem ex iure diuino ducere fas esse. Itaque veteres hac de re Canonas, non ut ius humanum, sed ut ius diuinum prorsus amplector, ex verbo Dei nimirum descriptos.

Can. Apost.
19. Synod.
Neocæsar.
can. 2. Basil.
epist. ad
Diodor.

E. de propin-
quis, & c. p-
geniem, &
aliis sequen-
tibus, 35. q. 2.
c. ult. Extra
de Divor-
tiis.

l. fratris, &
l. ult. C. de
incest. nupt.
Cod. Theo.
libr. 3. tit. 12.
Caius libr.
Inst. 1. tit. 4.
§. Sed nec.
Leg. Alem.
tit. 40. §. 1.
Leg. Baioar.
tit. 8.
Leg. Fraci-
ca lib. 5. tit.
4.

Quod si leges humanæ quæruntur, idem multò magis etiam liquebit. Nam quod ad ius Pontificium attinet, tantum abest ut hanc coniunctionem permittat, ut etiam ad se-
ptimum usque gradum initio, deinde verò ad quartum usque, affines non minùs quàm con-
sanguineos coniungi prohibuerit: sed ita ut isti suo more, (sicuti suo loco diximus, & porro
dicemus) culicem quidem colarint, camelum autem, quoties libuit, degluerint. Apud
Romanos autem, quanuis ex illo Crassi exemplo, & quadam Constantini constitutione
colligi possit non inusitatum fuisse, ut apud illos quoque frater duceret defuncti fratris vi-
duam, tamen constat hoc fuisse postea expressis legibus prohibitum. Sic quoque Caius
Iurisconsultus celebris docuit: & post Romani imperij inclinationem, hoc etiam iure vi-
sunt Alemanni, Baioarii, & Franci, ut planè mirari subeat quosdam hodie inueniri posse qui
eiusmodi flagitium, ut iure concessum, tueantur. Et de his quidem hætenus, si vnum hoc
addidero, quod non prætermisit etiam Basilii: concessio nimirum, ut duæ vicissim sorores
ab eodem ducantur, magnopere perturbatum iri præcipuos cognationum gradus, quum
idem futurus sit pater, & materteræ maritus, id est, auunculus: eadem verò ex sorore natis
matertera & nouerca: aliis autem ex se natis, mater & auunculi vxor: iidem denique fra-
tres, & consobrini: quæ *diuina* vel vnica tanti est momenti, ut omnes sancti iudicii homines
merito ad damnandam eiusmodi coniunctionem semper commouerit.

Et de his quidem hætenus, quorum hæc summa est: consanguineos vxoris, esse ma-
rito pro cõsanguineis, & contrà: ac proinde ut inter cognatos, sic etiam alteri cum alterius
consanguineis, siue in recta linea, vel descendantibus, vel ascendentibus, siue in transuer-
sa vel inæquali vel æquali, iisdem prorsus regulis, nuptias prohiberi. Itaque legem illam
Atheniensium cuius meminit Terentius in Phormione, & apud Demosthenem expre-
sam in oratione *de legibus*, qua videlicet cautum erat, ut orbam puellam duceret,
aut dotaret qui genere proximus erat: aut interpretari de iis oportet quorum non esset in-
cestuosa coniunctio, aut potius, ut ipsi naturæ honestati repugnantem, reiicere.

Sed an affines vxoris sunt marito ipsius affines, & contrà? ut, exempli causa, si mei
quondam soceri vxor, non tamen vxoris meæ mater, sed nouerca, fuerit & socero & meæ
vxori superstes, an ego quondam gener illam potero ducere utpote quæ vxori meæ affi-
nis duntaxat fuerit? Respondeo, non videri quidem vllam hinc esse propriè affinitatem, sed
tamen, quoniam ea quæ fuit vxori meæ nouerca, mihi fuit instar socrus, utpote soceri mei
vxor, prohibere honestatem quominus hoc matrimonium liceat. Itaque rectè de his sta-
tutum videtur Papinianus, his verbis: *Vxorem, inquit, quondam priuigni cõiungi matrimonio
vitrici non oportet: nec in matrimonium nouercam ei conuenire, qui priuigna maritus fuit.* Vnde
rectè colligit noster Hotomanus, nec vxoris quondam soceri cum genero, nec mariti de-
functæ nurus cum socru coniunctionem probari posse: quod etiam de vxore quondam
sororij & leuiri, fratriæ denique gloriæ marito sit constituendum. Est enim hæc regula
vniuersaliter vera, Cuius non licet inire nuptias, eius nec coniugis licet, quoniam videli-
cet vxor pars quædam mariti esse videtur: estque hoc de quo agimus longè diuersum & à
secundo & à tertio affinitatis genere, quod Canonici temerè excogitatum merito postea
abrogarunt.

l. 15. D. de ri-
nupt.

4
c. quod su-
per his. E-
tra, de con-
sang. & affi.

Vide Can.
54. Synodi
sexte in
Trullo.

Consanguinei personarum quarum interuentu & copula contracta est affinitas, in-
ter se coniugium contrahere non prohibentur, quoniam, ut antè diximus, subsistit gra-
duum affinitatis prohibitio in iis qui sunt ipsa affinitatis causa, ne in hoc consanguinitatis
simulachro, effectum causæ latius quàm ipsa causa pateat. Itaque pater & filius matrem &
filiam, & duo fratres duas sorores ducere non prohibentur. Quia tamen in ista permissio-
ne ordo ipse cognationis, cuius imago est affinitas, perturbari posset multis modis, ut si pa-
ter filiam, filius eiusdem filiæ matrem duceret: si pater & filius duas sorores: frater filium, ma-
ter priuignam fratris: filius sororem suæ nouercæ: frater filiam vxoris fratris: frater filium, ma-
terem vxoris patrui: filius sororis, matrem vxoris auunculi ducat, cuiusmodi species etiam
aliæ recenseri possent: idcirco rectè quoque de his olim cautum est multis canonibus. Ne-
que dubito quin, cessantibus Imperatoribus, & penè ruente cum Romano imperio orbe
terrarum, Synodos sæpe oportuerit his rebus multum esse intentas, quarum multa de-
creta merito fuerunt à piis Imperatoribus postea confirmata. Sed audacia illa quæ mul-
tos impulit ut quod verbum Dei generali perpetuæque regula laxauit, adstringerent,
quod restrinxit, laxarent: & manifesta illa ambitio ad suam iurisdictionem traducendi
quod est Magistratuum proprium, sanè est piis omnibus non minùs intolerabilis, quàm
Magistratuum in his curandis segnities. Eiusmodi tamen iam consummata matrimonia
temerè

temerè dirimenda, ego quidem pronuntiare non ausim.

Sed quæritur, An nudis sponſalibus contrahatur affinitas: quod non vno modo cadere in controuerſiam poteſt. Quum enim (exempli gratia) matrem & filiam, aut duas viciffim ſorores ducere prohibeat, mortua ante nuptias ſpōſa, ambigi merito poteſt, num eius matri vel ſorori coniungi poſſim. Item, quum eam quæ fratris, vel patrui, vel filii vxor fuit, non poſſim vxorem habere, non temerè quæritur, an mortuo ante nuptias fratre, vel patrui, vel filio, aut alio quouis mihi intra prohibitos gradus cognato, ab eius ſponſa mihi ſit abſtinendum. Reſpondent Iuriſconſulti non propriè ſic contrahi affinitatem, ſed tamen rectiùs & iure facere qui ab huiusmodi nuptijs abſtineant: quod vt concedam, nihilominus tamen diſtinctione vtendum arbitror, ne ſummum ius hîc quoque ſumma eſſe iniuria deprehendatur. Sponſalia quippe certum eſt Iuriſconſultis nihil aliud declarare, quàm promiſſionem ſimplicem in tempus futurum conceptam, à qua vni recedere etiam abſque alterius cōſenſu liceret. Quæ igitur hæc ſeueritas fuerit, obſecro, vt quum ne firma quidem coniugij obligatio inter aliquos extiterit, nedum vt re ipſa coniugium initum ſit, ſtatim idem ius ſtatuatur, ac ſi verum ratumque matrimonium inter quofinde, ſi vel minima ſit ſuſpicio attentatum quippiam à ſponſo in ſponſa fuiſſe, cenſuerim non aliter quàm vt re ipſa contracta affinitate ſtatuendum eſſe: ſin minus, vt eos rectiùs facere cenſuerim qui non tantum eius quod licet, verum etiam eius quod expedit, rationem habent, ita minimè ſanè velim eiſmodi ſponſalia vt inceſtuosa, vel per ſe illicita, infringere. Sed quid ſi ſponſalia firma fuerint, id eſt, purè, & verbis in tempus præſens conceptis inita? Hîc verò demum aſſentiuntur plerumque Canonici Iuriſconſultis, propter publicæ honeſtatis iuſtitiam, vt ipſi loquuntur. Sed iſdem quum libet, à ſe ipſis diſſentiant, vt qui ſponſalia de præſenti cum impubere facta, habeant pro ſponſalibus de futuro, & tamen tradant, ſi quis à ſponſalibus eius receſſerit quam ſeptennis deſpōderit, quod licet, non poſſe eius matrem ducere. Ego verò Auguſtini ſententiam ſequutus ab ipſo etiam Gratiano prolata, arbitror illam mulierem non pertinere ad matrimonium cum qua commixtio ſexus non docetur fuiſſe. Nec obſtat quod ſpōſa in quibuſdam pro vxore cenſetur, quoniam videlicet etſi non re ipſa, at iure tamen vxor eſt, ideòque non magis ſponſam quàm vxorem cuiuſpiam ducere licet, quoniam duos ſimul maritos vna mulier habere non poteſt, & tanquam adulter punitur qui ſponſam alterius corrumpit. Sed ea in re de qua nunc quærimus, quum ipſa ſanguinis cōmixtio potiſſimum reſpiciatur, quam Moſes honeſtè ſignificat deſecrationis nomine, non video quî eſſe debeat eadem nudorum ſponſalium, quæ conſummati matrimonij, ratio. Conſummatum autem matrimonium voco, quum ducta eſt vxor: neque bonos illos cœlibes Canonicos nobis ſequendos arbitror in iſs arcanis perueſtigandis, quæ recta permanere multò præſtat, quàm curioſè atque adeò turpiter, vt ipſi faciunt, ea ſcrutari.

Sed an ex alio quàm legitimo coitu, iuſto videlicet matrimonio, contrahitur affinitas? Reſpondeo, primùm ſi inceſtuoſo adulterio ſe polluat quiſpiam, vel iam coniux, vel verè ſponſus, non eam eſſe vim huius illegitimæ coniunctionis, vt propterea firma ſponſalia dirimantur, aut verum matrimonium præcedens ſoluatur, (niſi pars offenſe ſeparationem poſtularit) vt ſi, exempli gratia, ſponſus vel maritus quiſpiam, matrem aut ſororem ſponſæ vel vxoris ſuæ corruerit, non propterea vel ſponſalia dirimuntur, vel matrimonium, quaſi affinitas cum matre aut ſorore vxoris per inceſtum ſit contracta. Sed quid ſi ſolutus quiſpiam (vt loquuntur) vel maritus, aut cum ſoluta quapiam ſit ſcortatus, aut cum aliena vxore, abſque inceſtu tamen, adulterium commiſerit: an propterea alteri ab alterius conſanguineis, vt in affinitate vero matrimonio contracta, fuerit abſtinendum? Mihi quidem ita omnino videtur, vt hîc quoque valeat quod de ſeruilibus congnationibus & affinitatibus Paulus Iuriſconſultus reſpondit: nempe in contrahendis matrimonijs naturale ius & pudorem inſpiciendum eſſe. Multò magis verò id intelligendum eſt vbi cognatione ipſa quæritur, quàm certum eſt quouis quantumuis illegitimo coitu contrahi. Hîc autem etiam operæpretium eſt conſiderare quàm rectè & ſapienter omnia noſtri Canonici.

Affinitas, inquit, poſt matrimonium iniquè contracta, putà ſiquis cum ſorore legitima coniux ſit fornicatus, illi nocere non debet, quæ iniquitatis particeps non extiterit. Rectè id quidem, vt & illud quod ex eo conſequitur, vt videlicet fides poſtulant legitiæ vxori ſeruetur. Verum quo iure tandem conſtituunt, vt ipſi inceſtuoſi abſque vlla ſpe vnquam

An nudis ſponſalibus contrahatur affinitas.

l. ſi qua. D. de rit. nupt. l. ſeruius, D. de grad. adſi. & ſ. ſi vxor. Inſtitut. de nupt.

c. 8. 11. 12. & 13. 27. q. 2. & c. ex ſponſalibus. Extrâ, De ſponſalib. Vide c. literas, & c. duo, Extrâ, de deſpōſ. impub.

Leuit. 18. & 20.

c. extraordinaria, 35. q. 2. & ibi gloſſa ſanè turpis.

An quouis coitu cōtrahatur affinitas.

c. 10. & 11. Extrâ, de eo qui cog. cōſ. vxor.

l. 14. D. de rit. nupt.

c. 10. De eo qui cog. cōſ. vxor.

c. 1. & 4. & 5. & 8. 9. & 10. ibidem.

ineundi coniugij permaneant, sed semper continentiam seruare teneantur? an enim quia incestuosi, idcirco continentiae donum habent? Itaque illos potius decuit Magistratum serio commonefacere, ut eiusmodi homines iustis poenis afficeret, & siquidem ille cessaret, matrimonio vel soluto, vel, si reconciliari pars offensa malet, post legitimam poenitentiam redintegrato, ad vitam meliorem miseros peccatores cohortari, quam vitio animas ipsas Satanæ & carni vstulandas tradere: quamobrem etiam paulò aequiores Canonici istam aliorum iniquam seueritatem improbarunt.

e. si quis cum
diabulis, 33.

9.2.

e.2. Ibidem.

Istud verò longè absurdissimum profectò videtur quod est ab Alexandro tertio repensum, ut si quis sponsæ suæ non cognitæ matrem cognouerit, neutram habeat, sed tamen cum alia possit contrahere: quòd si sponsam vel ante, vel post matrem cognouerit, non modò neutram habeat, sed etiam ab omni spe vilius coniugij arceatur. Nam certè, vel illum poenas luere oportuit, vel cessante Magistratu, aut cum sponsa reconciliari, aut ubi Ecclesiæ satisfactum esset, illi non adimere quod omnibus dicit Apostolus, ut qui non potest continere, nubat in Domino.

2. Sam. 20. 3.

32. q. 5.

Sed quid prætexent istis suis iniquissimis simul & ineptissimis decretis? forsasse Davidis exemplum, qui decem suas concubinas ab Absalomo constupratas quandiu vixit vinctas detinuit, neque vnquam attigit. Verùm in hoc exemplo quam multa sunt dissimilia? Quòd ab illis postea David abstinuit, rectè sanè fecit, & vix aliud suaderemus ei cuius vxor lese incestu pollui sinisset: sin minùs, ne ipsi quidem Canonici negabunt adulteram videri non posse cui vis est allata. De Absalomo verò, si superuixisset, quid confiteretur fuerit David, conijci potest ex historia. Nempe ipsi pepercisset indulgentissimus pater: quin tamen capitali supplicio dignus fuerit Absalomus, ambigi non potest, quod etiam iusto Dei iudicio luit. Hoc igitur Absalomi incestuosi exemplum quæ propter continentiae votum spectat. Superfunt in hoc exemplo decem illæ concubinae quæ propter incestum vinctæ manserunt absque vlla spe coniugij. Atqui præterquam quòd pro regula sumi non debent quæuis, quantumuis laudatorum Patrum, exempla, de hoc Davidis factò in vtranque partem iure disceptari potest. Si in incestum consenserant, non rectè factum David quòd in eas ex lege non animaduertat. Error autem alter ex hoc errore nascitur, quòd ita parcat eorum vitæ, ut eas nisi continentiae donum habebant, vltionis periculo exponat. Sin verò non consenserant, cur eas saltem non planè repudiat, si retinere non placet propter facti in eas quantumuis inuitas admissi turpitudinem? an quoniam regie concubinae fuerant, non satis tutum erat eas cuiuspiam elocari? atqui politica hæc ratio conscientiam non potuit, aut certè non debuit pacare.

Quid si igitur dicamus id factum ex earum consensu? nempe obstat quod narrat historia, vinctas fuisse, & in custodia retentas. Itaque meo iudicio, in hoc facto constitutum est Deum, cum hac ignominia vltus esset perpetratum aduersus Vriam scelus, voluisse memoriam eius rei, quandiu illæ vixerunt, extare: ac proinde particulare hoc factum non esse ad imitationem trahendum. Neque verò dicitur David eas perpetuè custodisse: sed poena semel multasse, nedum ut ad votum continentiae induxerit, ut isti fieri volunt: sed duntaxat eas tenuisse vinctas: & ab eis abstinuisse ad mortem quidem earum vixisse, sed procul abio rationem ipsarum conscientiarum, si necesse fuisset, habiturus. Deinde in tanta vxorum & concubinarum turba, probabile est consueuisse euenire, ut illud vix posset locum cum in singulis habere, quod tamen est iusti matrimonij proprium, nempe, ut vir non habeat sui corporis potestatem. Quomodo enim vir vnus, vel libidiniosissimus, tam multis sufficere potuisset? Subiectas igitur & viro prorsus obnoxias esse oportuit pleraque, præsertim concubinas, quas vir fortassis aliquot annis non attingeret: & quibus etiam poligamum prorsus liberet, uti non teneretur. Hæc igitur incommoda necessariò cum Polygamia coherencia istis, post tantum admissum scelus, non prorsus noua, vel iniqua videri poterunt. Idem autem certè in incestuosos, alioqui monogamos, qui tamen non habebant continentiae donum, ex hoc Davidis exemplo prorsus impari constitui nec potest, nec debet: etiam si factum istud vitio non carere concederemus.

An sponsi vel
coniugis
morte tollatur
affinitas.

l. 15. D. de rit.
nupt. §. affi-
nitatis, & §.
socrus, l. affi-
nitatis, de nupt.

Sed an alterius sponsi, vel coniugis morte tollitur affinitas superstitis cum defunctæ personæ consanguineis? Iurisconsulti respondent sublatam quidem affinitatem videri, sed manere tamen eandem prohibitionem propter publicam honestatem: quibus eò vixque assentior, ut etiam repudio vel diuortio interueniente, idem statuendum existimem. Soluto quippe vinculo quod plures familias copulabat, necesse quidem est separatas facere quæ prius erant coniunctæ, sed ita ut coniunctionis memoriam adhuc vigere publica honestas

neſtas iubeat. Sed & alio argumento ſolutam eſſe affinitatem liquet. Nam ſi, verbi gratia, ſuperſtes gener meus aliam ducat, ea quanuis filia mea ſucceſſerit, tamen eſt mihi extranea, ac proinde illam, ſi vidua fuerit, ducere non prohibeor: quanuis religioſi noſtri Canonici alterum hoc affinitatis genus eſſe voluerint, cui & tertium adiunxerunt, puta ſi vidua illa, mortuo illo qui gener meus fuit, alteri nupſerit. Sed bene eſt quod ipſimet iſtius commentii authores poſtea fictitia hæc impedimenta ſuſtulerunt.

Cæterum quæ tum ante legem, tum ſub lege fuerit inceſtus pœna, ab ipſa videlicet naturæ honeſtate dictata, ex ſacris literis apparet: capitalis nimirum, qualis etiam initio fuit apud Romanos, ut qui adulterium quoque capitis pœna ſæpe punierint. Sed inclinante paulatim hominū iudicio ad deterioreſ partē, excogitatae ſunt exceptiones, quæ iuſtiſſimas illas leges antiquas, inutiles redderent. Inde eò ventum eſt, ut capitalis pœna penitus ſublata ſit, nulla certè ratione, & magno cum totius Romani imperij dedecore, quum multò rectius eſſet illud quod apud Ciceronem ex antiquo iure refert Atticus, INCE-

STVM PONTIFICES SUPREMO SUPPLICIO SANCIUNT O. Sed de his vide- rint Magiſtratus quibus eſt gladij poteſtas commiſſa. Nos ea perſequimur quæ ſunt Eccleſiaſtica iuriſdictionis propria, id eſt, quæ ad eorum munus ſpectant qui ex verbo Dei conſcientias ſibi commiſſas regunt.

In veteribus igitur Canonibus illud laudabile eſt, (videlicet ex Verbo Dei conſtitutum) quod inceſtuoſa ſive ſponſalia, ſive coniugia, (de his enim ſimul iam pridem in hoc argumento compendij cauſa diſſerimus) omnino dirimenda iudicarint, quod tamen indiget ea interpretatione cuius antea mentionem fecimus. Neque enim propriè dirimi dicitur quod nunquam ritè coniunctum fuit. Itaque & ſponſalia & coniugia huiusmodi potius pronuntianda ſunt ipſo iure inutilia, & irrita eſſe, ut quæ ſponſalium & coniugij ſpecifici modi ſagittiorum rei (reos autem appello, qui ſcientes prudentes tale quippiam admiſiſſe legitime conuicti fuerint) ex Eccleſia eiicerentur. Verum quod certum illorum pœnitentiæ tempus tam præciſè & tam diuturnum conſtitutum eſt, id ego verò neque in hoc ſagittio neque in aliis probo. Nam ſi ne tum quidem reſipuerint, quo iure illos receperis? Sin verò citius quàm ſperari poſſet reſipuerint, cur diutius illos afflixeris? Deinde quum iſtiusmodi temporum præſcriptiones certum ſit aditum pateſciſſe doctrinæ ſatisfactionum & indulgentiarum (ad quæ remedia neceſſariò deuenire multos coegit iſta veterum Canonum non ſatis proſectò conſideratè inſtituta diſciplina) cauſa nulla eſt (opinor) cur iſta in uſum reuocetur. Quis enim eſt, obſecro, qui intra quod tēpus Dominus ſit cui piatū daturus ut reſipiat, definire poſſit: reſipienteſ verò peccata quo iure retinueris, quæ iam eſſe in cælis remiſſa meritò videantur? an ut publico Eccleſiæ offendiculo ſatiſfiat? atqui optimè ſatiſfactum eſt Eccleſiæ, ubi conſtiterit peccatorem reſipuiſſe, quod unū præcipue in iſto pœnæ genere ſpectatur: an verò potius, ut an ſatis ſeria ſit pœnitentia temporis ſpatio probetur? id verò etſi minimè negligendum eſt propter hypocritas, tamen quī poſſit præciſè certo temporis curriculo definiri, ego quidem non perſpicio. Itaque hoc tandem ex Iſidoro refert Gratianus, de Aaronis & Mariæ pœnitentiæ ſeptem dierum. Cur enim ipſi ſeptem dies in ſeptem annos tranſmutarunt? & vix potuit ad deſcendū peccatum illis præſcribi breuius temporis ſpatium: quomodo etiam accipienda ſunt ſpatia legalis impunitatis diuerſis temporibus definita, ſed admodum breuibꝯ, ut conquæſti nemo de ſeueritate potuerit? Itaque ſtādum potius fuiſſe iudico Apoſtoli doctrinæ & exemplo, qui quum de inceſtuoſo illo Satana tradendo præciperet, non ut periret (ſicut nonnulli perperam admodum interpretantur) ſed potius ut erudiretur: neque tempus vllum neque continentiæ perpetuæ votum præſcripſit, (quī enim id faceret?) verum ſimulatque intellexit quantopere ipſum ſcleris admiſſi pœniteret, nihil antiquius habuit, quàm ut primo quoque tempore rursus receptus ille triftitia non abſorberetur.

Noſtri verò boni Pontifices, ſeueri ſcilicet veterum Conciliorum & Canonum vindices, quid hīc tandem? Primū quidem, ſicut ſuprà demonſtrauiſmus, ut ipſo numine religioſiores viderentur, in tranſuerſa cognitionis & affinitatis linea, ad ſeptimum uſque gradum, prohibitionem nuptiarum protraxerunt, nouam etiam eamque ineptiſſimam & falſiſſimam graduum numerationem commenti. Deinde triplex affinitatis genus excogitarunt, & iis quidem additis rationibus quæ vel ipſos lapides ridere cogant, nedum ut peccantibus lachrymas excutiant. Poſtea verò tandem coacti ſunt intra quartum ſuum

c. de propin-
quis. 35. q. 3.
c. porro, ibi-
dem.

De pœna
inceſtus an-
te legem &
ſub lege.

Gen. 38. 24.

Leuit. 18. &
20.

Pœna ince-
tus ſub po-
ſterioribus
Imperatorii-
bus.

l. ſi aduſe-
rium. D. ad l.

Jul. de adult.

l. ſi quis in-
ceſti. C. de

inceſt. nupt.

Et auth. de
inceſt. coll. 2.

Conſtit. ult.

§. 1.

Cic. de leg. 2.

Veteres Ca-
nones qua

pœna ince-
ſtuos affe-

cerant.

ē. temporai

17. q. 7.

c. hoc ipſum

33. q. 2.

1. Cor. 5. 5, &

2. Cor. 2. 7.

De pœna
inceſtus ſub
Pontificio
iure.

Vide c. fra-
ternitas. 35.
q. 10.

gradum, ipsorum modo numeratum, id est, octauum, subsistere. Quorsum id verò? certè si-
cut ipse exitus ostendit, vt quò arctiora vincula nexuissent, eò lucrosior esset eorundem re-
laxatio, vt, quemadmodum de ipsorum sacris Sannazarius scripsit,

Vendere iure potest, emerat ipse prius: sic quoque scribere de istis Papæ interdictis pla-
nè liceat:

Nexuit ipse prius, soluere iure potest. Quòd si fortè sibi iniuriam à me fieri Cacolyci no-
stri conquerentur, saltè mihi concedent (opinor) vt ad summos illos ipsorum Doctores
mihi liceat prouocare. Legantur ergo quæ illi quàm copiosissimè de istiusmodi, quas vo-
cant, dispensationibus obseruant, in 4. Sentent. distin. 34. Eorum autem doctrinæ, cuius vel
Satanam ipsum pudere possit, hæc summa est: prohibitionem quidem inter ascendentes
& descendentes esse moralem ac perpetuam: alios autem gradus omnes, transuersos vi-
delicet, lege tantum iudiciali prohiberi: hac, quum vnus Israelitis sit perlata, nos minime
obligari nisi quatenus Ecclesia eos admisit, cuius caput quum sit Papa Romanus, fas illi esse
iustis de causis (quasi verò iustum quicquam esse possit quo diuinum ius violatur) leges illas
relaxare. Hæc illi, additis etiam quibus id confirment exemplis, nimirum quòd fratres &
sorores initio generis humani vnà sese coniunxerint, quòd Abrahamus Saram sororem
fratrum semen iussi sint excitare. Mirum sanè istos præterire potuisse vel quod Catullus &
Ouidius de Magorum apud Persas ortu, Lucanus de Arfacidis, & ipse Tertullianus nostro
de Persis, vel Æmilius Probus de fratrum & sororum apud Athenienses nuptiis comemora-
rant, & quæ sunt à Ptolemæis in Ægypto palàm factitata. En quæ sit istorum in seruanda
matrimonij honestate seueritas, quorum spurcitiem quid attinet pluribus refutare? Certè
quauis inter incestuosos concubitus alius sit alio detestabilior, tamen si verum esset quod
illi impudèntissimè comminiscuntur, prohiberi gradus illos iure quodam Iudæorum civili,
non iure ipso gètium siue naturæ, fecisset iniuriam Cananæis Dominus, quum eos vsque
adeò argueret omnium istorum scelerum, vt eos propterea mox extirandos ac penitus
delendos prædiceret, hæc etiam addita comminatione, fore vt si Israelitæ illos imitarentur,
eos quoque solum ipsum euomeret.

Vide Caie-
tanum in se-
cundam se-
cundæ Theo-
mæ, q. 154.
artic. 9.

l. si adul-
terium. §. fu-
rum. D. ad
leg. Iul. de
adult.

Plato de le-
gibus 8.

Quid quod prophani ipsi Iurisperiti hoc ius gentium esse apertè dixerunt, & Plato,
istis certè, Christi scilicet vicariis, diuinior, palàm de his ita sensit: Libet enim totum locum
subiicere, vt istos Cynædos Romanos quibus Philosophi sapius quàm vlli Propheta: vel
Apostoli sapiunt, tantò apertius coarguamus: sic igitur ille,

Οὐ τὰν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ τῶ ἁγῶνται καλοῖ, καὶ ἐπὶ ὑέος ἢ θυγατρὸς ὁ αὐτὸς νόμος ἀρχαίος, ὡς οἶόν τε ἱερανώτατα φυλάττειν, μήτε φανερώς, μήτε λάθρα συλλαβεύδοντα, ἢ πᾶσι ἄλλως ἀποκρύπτειν, ἀλλ' ἐν ὁπιθυμία ταύτης τῆς συνουσίας τὸ ὁρᾶν εἰσέρχεται τοῖς ποσὶ.
Id est, *Si cui soror aut frater formosi fuerint, itémque de filio vel filia, eadem lex est non scripta, quàm maximè fieri potest cauendū ne quis vel palàm vel clàm, vnà dormiens, aut alia quacumq; occasione, illos salutans contrectet. Imò plerosque ne vlla quidem istiusmodi congressus cupiditas subit.* Excepisset Plato, si nostris temporibus vixisset, Romanos saltè Pontifices, Alexan-
drum Borgiam, & Paulum Farnesium, si illos nosset, vel certè potius inter homines nò nu-
merasse. Et mox, *Οὐκοῦν σμικρὸν ῥήμα κατὰ σέβην νομοῦ πάσης τῆς τοιαύτης ἡδονῆς, τὸ εἶναι ἄλλως ἀποκρύπτειν, καὶ μὴ ἀποκρύπτειν, ἀλλ' ἐν ὁπιθυμία ταύτης τῆς συνουσίας τὸ ὁρᾶν εἰσέρχεται τοῖς ποσὶ.*
Id est, *Ubi igitur verbo omnes istiusmodi voluptates restringuntur, nempe se-
nefaria hæc esse dixerimus, & numini exosa, atque adeò turpius turpissima. Huius autem certè
vel hæc probatio fuerit, quòd nemo aliter de his loquatur, sed nostrum unusquisque à primo exortu
ita semper & ubique de his rebus loquentes homines audiuerimus, tum in illis ludicris, tum se-
penumero in illis magis seriis tragicis quæ vocant, quum Thyestæ aut Oedipodæ inducerent,
aut Macareas aliquos sororum consuetudine clàm abusus, mox sibiipsis visos mortem, quæ nimi-
rum esset sceleris sui pœna, conciscere. Hæc ille: quæ si quis comparet cum illis Pontificio-
rum doctorum scriptis, quis tandem sani iudicij vir, non malit Platoni, quàm Romano illi
scædissimo scorto assentiri? De illis autem omnibus exemplis, quòd sit illorum pondus suo
loco declarauimus. Iacobi verò factum si tantopere ipsis placet, æge, quid tandem sorores
quominus Polygamiam apertè quoque concedant, & ita quidem vt duas etiam sorores
simul habere liceat, si modò pecuniam D. Sataniſſimo Papæ perfolueris? Sed hæc sunt
scripta*

scripta fortassis à quibusdam Paparum adulatoribus, ab ipsis autem Pontificibus minimè v-
surpata. Imò verò quis ignorat illustrissimas Europæ familias illis authoribus iam pridem
fuisse istiusmodi Romanis spurcitiis contaminatas? Sic Philippus eius nominis secundus
Burgundiæ dux, patrum memoria, viduam sui patrui duxit: sic Ferdinandus Rex Neapo-
litanus amitam suam: sic Emanuel Portugalliæ Rex, duas sorores: sic Catharina Angliæ
regina, nostra memoria duobus vicissim fratribus nupsit, vt de nostris temporibus ni-
hil dicam.

Noui ego hos in Gallia nobiles, quorum vnus sorores duas: alter fratris, tertius patrui
viduam etiã num hodie apud se ex Pontificis Romani consensu retinet, ad quem refuge-
runt miseri quum in Gallicarum Ecclesiarum Synodo à nostris non potuissent istiusmodi
flagitij approbationem obtinere. Quid plura? Martinus quintus, in præclaro illo Constan-
tensi Concilio electus, fratris cuiusdam cum sorore germana matrimoniũ scribitur com-
probasse, quod an iure sit factũ adhuc inter nostros Canonicos ambigitur. Itaque vt hæc
omnia vno verbo concludamus, quæcũque anathemata isti hypocritæ aduersus incestuo-
sos crepant, mera sunt ludibria, adiecta illa exceptione, nisi aliter Romano Pontifici, qui
est supra omnes, videatur. Et quid est attollere se supra ipsum numen, si hoc nõ est? Itaque
dictum illud Pauli de doctrina dæmoniacorum, isti filio perditionis quadrare comperie-
tur, non modò quum prohibet, verum etiam quum concedit matrimonia, vt omnibus mo-
dis sit antichristus. At vos Reges & Principes Christiani, quousque tandem ab ista foedi-
sima meretrice septem montibus infidente vos patiemini dementari?

Vide Con-
cilium Ro-
manum sub
Greg. secun-
do.
1. Tim. 4.

Iam verò nobis dicendum est de sponsalibus clandestinis, id est, absque eorum con-
sensu factis, in quorum potestate sunt contrahentes. Illa igitur quum Dei voluntati ac
mandato, ipsique adeò naturali æquitati ex diametro repugnent, Deo auctore conciliata
videri non possunt, ideòque inutilia, & ipso (vt loquuntur) iure nulla sunt. Dicamus au-
tem primùm de iure diuino. Honorem qui parentibus à liberis debetur, æstimandum
esse ex parentum in liberos potestate nemo (vt opinor) inficiabitur. Liberos autem nu-
meratos fuisse inter patris familiã bona seu fortunas, liquet saltem ex antiquissima Iobi hi-
storia, quum Satan, facta sibi potestate omnes Iobi facultates perdendi, liberos quoque
ipsius inuadat. Liberis igitur, sese aliis mancipare, non magis quàm seruis licuit, nisi ex pa-
rentum consensu: idque æquum & honestum esse res ipsa clamat, quum liberi seipsum pa-
rentibus secundum Deum debeant, ac proinde multò etiam meliore ratione in paren-
tum sub Lege non correxit Dominus, nempe vt patribus liceret, cogente nimirum egestate,
liberos suos ad seruiendum diuendere, etsi est fortassis ex eorum numero quæ propter il-
lius populi duritiem tolerauit potius quàm approbauit: arguit nihilominus summam sem-
per fuisse parentum in liberorum corpora, potestatem: vt & illud quod diu apud Roma-
nos viguit, nempe, vt patres in filios ius vitæ & necis haberent. Quod si queritur quip-
piam magis peculiare, & ad liberorum matrimonia propriè spectans, quid obstat quin
pro expressa lege habeatur, quod perpetuo in vsu fuisse liquet? Rebecca sanè non nisi ex
Bethuelis manu petitur & accipitur. Iacobus à Labane suas vxores sumit. Eandem pa-
triam potestatem inculcat Moses, de virginis stupratore differens, itemque de generis ac-
curibus ex prophanis populis non accipiendis. Idem liquet ex Israelitarum aduersus
Beniaminitas iureiurando. Sampson quoque licet amore peregrinæ inflammatus, requi-
rit tamen patris consensum. Thamar ex fratris stupratoris manibus euadere sic conatur.
Paulus agens de virgine vel elocanda, vel asseruanda, quod ius patrum esse voluerit in li-
beros manifestè ostendit. Huic autem verbo Dei sic assentiuntur veteres Patres, tum
Græci, tum Latini, vt ne vnus quidem dissensisse comperiatur. Quid plura? Ipsi quoque
Pontifices Euaristus, Leo primus, Pelagius, Urbanus, Nicolaus, non aliter iudicant. Syno-
di quoque veteres eò vsque damnant clandestina coniugia, (inter quæ vel præcipua sunt
de quibus agimus,) vt etiam scientes, præsentis, auxiliantes, ex communicationis senten-
tiæ ipso (vt loquuntur) facto subiiciant. Leges autem ciuiles his de rebus & à veteribus
Iurisconsultis, & ab Imperatoribus summo consensu scriptæ, adeò vt ne vidua quidem,
licet emancipationis libertate gaudeat, intra vicesimum quintum annum excipiat, &
notiores sunt quàm vt ignorari, clariore quàm vt obscurari, sanctiores quàm vt iure abo-
leri possint. Quid obstat igitur quominus eiusmodi sponsalia prorsus inutilia irritaque se-
mel pronuntiemus? Imò etiam viduarum quæ iam sui sunt iuris sponsalia clam parenti-
bus inita, vt inutilia non sint, tamen iustissima reprehensione non carent.

De sponsa-
libus absque
parentũ, vel
eorum qui
parentum lo-
co sunt, con-
sensu factis.

Iob. 1. 12. &
18.

Exod. 21. 7.
Genes. 24. &
27. & 28.
Exod. 22. 15.
& 34. 12. 15.
Deut. 2. 4.
Iud. 14. & 21.
2. Sam. 13. 13.
1. Cor. 7. 38.
Euar. epist.
i. tomo Co-
cil. i.
Leo epist.
92. cap. 4.
c. aliter legi-
timum, & c.
nostros,
30. q. 5. c. si
verũ. 31. q. 2.
Ambros. de
Abrah. 1. 1.
c. 9.
Tert. adv.
xor. libr. 2.
Basil. ad Am-
philo. epist.
1. c. 38. 40. 43.
Conc. Late-
ran. sub In-
noc. 3. ca. 51.
& alibi pas-
sim. cap. tria
legitima, 36.
q. 2. Syn. Se-
non. c. 37.

Ciuli nuntium sponso remittere, manente in potestate filio, mirandum non est: quum sponsalia in futurum concepta, cuiusmodi tunc erant omnia, præcisè neminem obligarent, nec magna tum esset religio ipsa quoque coniugia dissolvere.

Sponsalia quoque facta per vim vel metum qui in constantem virum cadat, (qua de re paulò antè aliquid diximus) nisi subsequente altero libero cōsensu rata habeantur, nullius momenti cēsentur. Etsi enim eiusmodi promissio non est absque aliqua cōsensu specie, & præsertim si iusiurandum accesserit, etiam cum damno nostro præstanda videtur si des: tamen quia rectè iudicant sapiētes in hoc præsertim contractu, ut qui sponndit, cogi ad rem præstandam possit, liberrimum cōsensum requirit: eiusmodi promissiones, si de vi aut eiusmodi metu bene cōstiterit, inutiles esse statuuntur. Graviter tamen monendus est qui fidem dedit, videat etiam atque etiam quo animi affectu id fecerit, ne in cōscientiam peccet. Sed & illud observandum est quod paulò antè dixi, nempe si sequuta sit copula, vel etiam attentatio, cui non restiterit mulier, frustra vim aut metum postea prætexi. Itaque quod Ludouicus eius nominis XII. Galliarum Rex filiam Ludouici XI. etiam post coitum recessit, sine macula prole mortuo.

In errore verò meritò ambigitur quid sit constituendum, quum in errore non sit cōsensus, qui tamen liberrimus ac plenissimus, velut anima quædam est huius de quo loquimur contractus. Et hinc non ineptè Scholastici quatuor erroris species constituunt: vnum personæ, ut quum Lia pro Rachele supposita est: alterum conditionis deterioris, ut si serva comperiatur quam credideris liberam esse: tertium fortunæ, quum pauper est quæ dicebatur dives: quartum qualitatis, ut si caprosa est quam morigeram esse aiebant. Deinde iidem distinguunt inter ea quæ in coniugio sustinet rationem vel materiæ vel formæ, & quæ sunt eiusdem *ουβεβηκότα*. Materiam vocant ipsas personas, formam verò obligationem ipsam matrimonij: cætera intelligunt accidentiū nomine. Postremò concludunt errorem in persona vitare ipsam materiam coniugij, nedum ut rata sint eiusmodi sponsalia. Errorem autem deterioris conditionis repugnare eiusdem formæ, quum in matrimonio alter alteri suū corpus vtendum tradat, quod facere non potest servus aut ancilla, qui corpus in potestate non habet: ac proinde quoties id eveniat, nulla esse sponsalia, imò ne cōsummata quidem matrimonia, si modò pars læsa rescindi cōiugium postulet, & præsertim si dolo vel adesse vel abesse possint salvo matrimonio, rata esse volūt sponsalia, quum in re ipsa fuerit iustus cōsensus. Et hæc quidem quavis mihi in genere rectè videntur constituta, tamen habeo quod hinc dicam. Nam in errore personæ, etsi non videtur ullus fuisse cōsensus, ac proinde irrita esse sponsalia, tamen, si subsequuta fuerit copula, rectè facere sentio qui malæ cōscientiæ fraus interuenerit, ne magnopere quidem virgendum sponsum vel sponsam arbitror ut de iure suo quicquam remittat: quod si etiam ultro id faciat, dignam tamen arbitror nocentem personam quæ seuerè castigetur. Sed num alieni nominis suppositio errorem in persona includit necessariò & sponsalia vitiat? minimè profecto si de corpore cōstiterit. Sumamus autem pro exemplo illam ipsam speciem de qua perperam prorsus, meo iudicio, Innoc. 3. respondit. Quidam omnia prius expertus ut honestam mulierem ad turpia pelliceret, tandem hac fraude usus est, ut Iohannis nomen emēritus, his verbis eam prius desponsaret, Iohannes te desponsat: quo dolo illecta mulier imprudens, quum in illum quasi sponsum consensisset, ei copiam sui fecit. Ille postea voluptate expleta, testatus sibi nunquam animū fuisse illam ducendi, eam scilicet ludibrio habuit: ista verò fidem sibi datam petit præstari. Respondet Pontifex non debere ex eo facto coniugium iudicari, quod in eo nec substantia coniugalis cōtractus, nec forma contrahendi coniugium valeat inueniri, quoniam ex altera parte nihil præter dolum adfuit, & defuit omnino cōsensus sine quo cætera nequeūt fœdus coniugale perficere. Ego verò si Magistratus essem, hunc nodum alio modo expedirē, quo videlicet impurus huiusmodi sacri cōiugij temerator, & honestæ mulieris corruptor strāgularetur. Quod si, cessante magistratu, iudicandum fuerit de coniugio, non dubitarem firma esse sponsalia pronūtiare. Primum enim quod ad substantiam ipsam cōtractus attinet, quum verba ex cōmuni intelligentia accipiēda sint, & mulierem illā constet non aliū stipulatam quàm eū ipsam quem alloquebatur, is certè quodcūq; nomen sumpsit, de seipso respōdisse meritò existimabitur, etiam si quasi de tertia persona sit loquutus, quod interdum fieri ex usu solet. Cōstat igitur de corpore, ac proinde error nominis, præ-

h. iij.

l. in potestate, D. de sponsalibus.

De sponsalibus vi aut metu extortis.

Ambros. in 1. Cor. 7.

31. q. 2. Si vel rū, & de neptis, & Locharius.

Psalm. 15.

2. & 14. & 15. & 17. &

22. Extra, de sponsal.

c. 3. & 21. Extra, de sponsal.

De sponsalibus erroris factis.

Scholasticorum sententia.

Lombard. sent. 4. dist. 30.

Error personæ.

Nominis suppositio.

c. tuanos, Extra, de sponsalibus.

c. ex licetis, Extra, de sponsalibus.

l. 22. & 32. D.
de verb. obl.
l. 9. §. Si in
nomine. D.
de contrah.
empt.
l. Si mihi &
Titio. §. si
stipulatus,
D. eod.

l. 83. §. si Sti-
chi. D. eod.

c. 9. & 13. §.
ex his. 22. q.
5.

l. 80. D. de
verb. oblig.

Error con-
ditionis.

Error in for-
tuna, & aliis
qualitatib.
l. 11. C. de re-
pudiis.
c. 1. Extr. de
spons.
l. 22. D. de
verb. oblig.
c. 3. Extr. de
cōd. appof.
Si corrupta
pro virgine
desponsa fue-
rit, aut etiā
ducta.

29. q. 1.
Melanch. in
tractatione
De coniug.
Deut. 22. 21.

Mat. 1. 19.

Leo conf.
23.

l. alioqui. D.
de contrah.
empt.
l. si sterilis. §.
quauis. D.
de act. emp.

l. ex empto.
§. si quis vir-
ginem. D. de
act. empt.

Si pręgnās
fuerit pro
virgine de-
sponsa.

fertim quum non temerē, sed dolo euenerit, stipulationem non vitiat: & æquitas ipsa do-
cet magis ad mentem stipulantis, quàm ad mentem promittentis respiciendum, vt quid
in re sit æstimari debeat, non quid senserit promissor, præsertim quum promittens se in
dolo fuisse postea ultro fateatur. Deinde quod ad formam siue consensum attinet, quum
mulier quidem bona fide in eum ipsum quem præsentem stipulata fuerat vt in sponsum
consenserit: ipse verò quauis falsum nomen e mentitus, persuasum tamen esse mulieri
voluerit se tanquam sponsum ad eam accedere, non video cur non consensus vtriusque
fuisse meritò dicatur, nempe simplex & rectus quod ad stipulantem mulierem, fraudulen-
tus verò quod ad virum promittentem attinet. Hæc verò simulatio minimè certè debet
reo deceptorì prodesse quominus iudicium in inuitum etiam reddatur, & actori potius,
id est, deceptæ mulieri sit credendum. Denique illud rectissimè iudicatum est, vt quum
reus dolum adhibet, ex eo quod actor intellexit iudicetur: & quoties in stipulationibus
ambigua est oratio, id quo res de qua agitur in tuto sit, accipiatur. Et de errore quidem
personæ hætenus.

Quod autem ad conditionis siue status errorem attinet, vt si ancilla erat quam inge-
nuam putabam, sublatis, Dei beneficio, istiusmodi inter nos seruitutibus, non est quod de
hac re amplius laboremus.

Errore verò fortunæ, quam vocant, putà si pauper fuerit quam diuitem esse aiebant,
etsi fateor sponsalia in præsens tempus concepta non vitari, vt neque ob dotem non so-
lutam, neque ob alia eiusmodi quæ ipsam sponsalium substantiam vel formam, putà con-
sensum, non respiciunt: tamen æquum esse dico vt eiusmodi dolus & ecclesiastica & ciuili
pœna castigetur: & ei qui deceptus est, actio in deceptores detur. Sin verò sponsalia quidem
in futurum tempus duntaxat & sub conditione facta sint, ne in conscientia quidem foro
videtur obligatus qui spondit, nisi conditio impleatur.

Postremò in errore qualitatis excipio, si corrupta inueniatur quæ pro virgine fuit per
errorem desponsa. Tū enim sponsum ad ducendam sponsam cogi non posse arbitror. Scio
tamen aliter Scholasticis videri, & aliter quoque plerisq; locis iudicari: sed ius contrarium
quo vtimur in hac Geneuensi Ecclesia, auctoritate verbi Dei & rationibus, meo quidem
iudicio, iustissimis, nititur: nec aliter etiam D. Philippus Melanchthon iudicauit. Primum
enim expressum est Dei verbum, eiusmodi mulierem corruptam, sese venditantem pro
virgine, eadem lapidationis pœna post copulam puniens atque adulteram, ac proinde di-
uortium ante copulam multò magis cōcedens: idque fuisse in Israele ita vtitum, vt pro-
bis & honestis hominibus religioni etiam esset, patefacto dolo, ad copulam ipsam progre-
di, manifestè liquet ex iis quæ de Iosepho refert Matthæus, *Qui, inquit, quod viri iussus esset,*
volebat clanculum Mariam dimittere, quum alioqui iudicio posset cum ea, non sine ipsius
infamia & periculo, experiri. Deinde ita expressè cautū est a Leone Imperatore, maximis
de causis. Et certè huc trahi in argumentum posse existimo quod in non dissimili cōtractu
emptionis respondit Vlpianus, nempe, Valere quidem emptionem si ego me virginem e-
mere putarem, quū esset iam mulier, ita tamen vt teneatur vëditor, quanti interest. Statui
enim hoc casu valere emptionē propterea quod dānum à vëditore præstari potest, respici-
satis ostendit. Quid fiet igitur vbi damnum neque æstimari, neque solui potest, vt in hac
de qua agimus specie? Quis enim quid intersit inter castæ virginis & scortatricis mulieris
coniunctionem vnquam æstimauerit: nempe æquissimū est contraria ratione cōtractum
irritum pronuntiarì, & qui in tanto dolo est grauissimè puniri. Itaq; in ipsa etiam emptione
alibi idem Vlpianus apertè pronūtiat, si quis virginem se emere putasset quum mulier ve-
niisset, & sciens errare eū venditor passus sit, redhibitionem quidem ex ea causa non esse,
veruntamen ex empto cōpetere actionem ad resoluendam emptionem, vt restituto pre-
tio mulier reddatur. Itaque si nec sponte nec crassa negligētia deceptum sponsum postea re-
terit, nec subsequutum sit quippiam ex quo meritò præsumatur sponsus cognita postea re-
acquiuisset, neque persuaderi poterit sponso vt iuri suo renuntiet, iudicare solemus in hac
Ecclesia, cogi sponsum ad consummandum matrimonium non posse, quoniam in virgi-
nem duntaxat consenserit.

Quod si etiam pręgnans ex alio comperiatur, non modò non cogimus sponsum ad
eam ducendam, verum etiam vel ducere parantem, ad tempus saltem, impedimus, quo-
niam ex alio pręgnantem ducere, turpè sanè, & in Christiana Ecclesia intolerabile vide-
tur: quū ne apud prophanos quidem id fuisse honestū vel ex eo liqueat quod apud Teren-
tium recusat Paphilus eam recipere quam ex alio grauidam putabat: & apud Euripidem,
Cecilia.

Creūsa, quæ grauida nupserat, ab illa Pallade fingitur supplicio eripi. Et Suetonius duplex hoc Augusti facinus tanquam Romanis inusitatum refert, quod videlicet Liuiam à Tiberio Nerone marito, & quidem prægnantem abduxerit.

Postulat quoque ratio, ut quum furentis nullus sit consensus, inutilia sint sponsalia inter iam furiosas personas, aut vnam sanæ mentis, alteram furiosam contracta: idque de perpetuo furore sine exceptione verum est: in eo verò qui dilucida habet intervalla, tum demum valet, si tum insaniuisse constiterit quum sponsio fieret: nisi, intermittente furore, antegressa promissio nouo consensu fuerit confirmata. Sed quid si sponsalibus superuenit furor perpetuus? Respondent Iurisperiti non dirimi sponsalia, ac proinde multò minus solui iam consummatum matrimonium, nisi furor sit prorsus intractabilis. Sed contrarium statuit Leo Imperator, tum in sponsalibus tum in coniugio re ipsa iam inito, addita tamen hac exceptione, ut maritus quidem furente vxore triennium, vxor verò furente marito quinquennium expectet. Canonici inter se non satis consentiunt. Ego de solis sponsalibus nunc dissero, in quorum diremptione Leoni prorsus assentior. Videtur enim æquitas, ratioque ipsa omnino flagitare, ut quum à perpetuo furente persona neque sacra benedictio peti, neque matrimoniū ritè & honestè consummari possit, rebus adhuc, quod ad corporum coniunctionem attinet, integris, eiusmodi sponsalia quæ sortiri exitum nunquam possent, velut auctore ipso Deo perpetuum illud impedimentum obiciēte, dirimantur: & tamen tum ut de voluntate Dei liquidò constet, tum ut fidei datæ summa ratio habeatur, tentandis omnibus remediis commodum temporis spatium statuatur.

Quæ de furore diximus, valent simili prorsus ratione in iis omnibus impedimentis quæ alteram personam ad sponsalium promissionē implendam prorsus inhabilem reddiderunt, cuiusmodi sunt paralyfis immedicabilis & quæ corpus prorsus eneruarit: frigidas genitalium partium vel priuatio, vel adeò insignis læsio, ut perpetua coitus impotentia necessariò consequatur. Itaque sponsalia cum personis eiusmodi quopiam morbo iam affectis contracta, prorsus inutilia sunt, quum ad matrimonium à Deo vocati videri non possint qui fidem in sponsalibus datam præstare, naturali obiecto vitio, nequeunt. Quod si sponsalibus factis, coniugio tamen nondum re ipsa consummato, eiusmodi matrimonium superuenierit, idem quod de furore sentio, nempe ut eiusmodi sponsalia, veluti Deo ipso sic iubente, dirimantur, ut qui obiecto perpetuo impedimento palàm demonstrat sibi eiusmodi sponsalia non placere.

Ita quoque saniores Canonici censuerunt. Nam quod respondit siue Alexander tertius in Lateranensi Concilio, siue Lucius tertius, ut apud Gratianum scribitur: Romanam Ecclesiam videlicet consueuisse iudicare, ut quæ tanquam vxor haberi non potest, habeatur tanquam soror, iniquissimè fuit constitutum. Itaque rectius iam tum iudicabat hac de re Gallica Ecclesia, cui etiam idem Pontifex Alexander eodem concilio est assensus. *Sicut enim* (inquit) *puer qui non potest reddere debitum, non est aptus ad coniugium, sic quoque qui impotentes sunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur.* Gregorius autem multo ante seculis istum Romanum abusum paulò rectius est interpretatus, referente Gratiano, cuius decretum placet sigillatim expendere. Primum igitur constituit, *ut qui frigida natura præditus, vxore uti non potest pro vxore, eam habeat pro sorore*, id est, matrimonio enim Alexander siue Lucius iudicandi verbo) siue, ut alij Pontificiorum erratorum bellu excusatores volunt, consilium ex ea ineptissima & falsissima fabula ortum, quod Apostoli nati volunt, impura, abstinuerint, sed ab earum consuetudine (re scilicet, ut isti Cyrtus ille mos prætextu castitatis cuiusdam angelicæ, secum habendi mulieres *ἐκτροχέουσι*, in quas multa decernere coactæ tādē sunt veteres Synodi, & nominatim scripsit Chrysost. Et quid præterea iam tum inter istas sorores sanctimoniales & suos fraterculos, non nullis etiam Eunuchorum opera ad vitandam suspensionem abutentibus, ageretur, tum ex Cypriano, tum ex Basilio magno apparet: tanti est momenti quicquam absq; Dei verbo in Ecclesiam inuehere. Sed ut ad rem redeā, si fortè placet vtrique continentia, quorsum tan uas falsam istam matrimonij imaginem? Scilicet dabunt isti nobis novos Iosephos, & nouas Marias, aut aliquos magno illo Augustino puriores, qui ne cum sorore quidem sua sibi putauit habitandum: quod idem ille Gregorius obseruauit, *Quod si*, inquit, *retinaculum conjugale voluerint rescindere, maneam vtrique innupti*. Id verò sanè vtrique liceat, modò continentia votum excludatur. Quis enim veram continentiam damnet? Verum quid si

De furore
sponsalia ante
cedente vel
subsequente.

l. 8. D. de spō
sali. l. 16. D.
de ritu. nup.
l. 22. §. Si ma
ritus. D. sol.
matrimo.
Leo const.
m. & m. 2.

c. 25, & 26. 32.
q. 7. c. dilec
tus, Extrā,
de spons.

De paralyfi,
frigidityte,
excectione, &
aliis corpo
ris vitis co
pulam impe
dientibus.

Canonicoꝝ
inconstātia.
Extrā, totū
titulo, De frī
gidis c. quod
autem, 27. q.
2. c. quod au
tem, 33. q. 1.
Later. Conc.
sub Alex. 3.
parte 6. c. 24.
c. Consulta
tioni. Extrā,
De frigidis.
Eiusdem La
ter. Cōc. par
te 50. c. 28.
c. requisiti
sti, 33. q. 1.

Cypr. lib. 7.
epist. 11. Ba
silius in li
bello de vir
ginitate.

Greg. lib. 7.
epist. 32.

c. laudabilē,
Extrā, de fri-
gidis.

c. fraternita-
tis, Extrā, de
frigidis.
l. 10. C. dedi-
uorū, & no-
uella 22. §.
per causam
& Auth. de
nupt. §. per
occasionem
coll. 4. con-
sti. 1. & c. lau-
dabilē, E-
trā, de frigi-
dis.

Leo pulcher-
rima consti.
98.
An expectā-
dum ut pars
lata de alte-
rius vitio im-
medicabili
cōqueratur.

De morbis
infectabiliter
contagiosis.

non placeat illis cōtinentia? Hic verò prorsus æquum est quod decreuit Gregorius, nempe ut ei quidem qui ad matrimonium profusus est ineptus (qua de re ex solenni iure iurando decernebatur) omne coniugium interdicatur, alteri verò si ita voluerit, alterius in eundem matrimonij fiat potestas. *Sed quid si postea frigidus etiam ille* (inquit Gregorius) *aliam copulam acceperit tunc qui iurauerunt, crimine perituri teneantur, & penitentia peracta, prius cognatur recipere coniugia.* Id verò rursus merè Papisticū, id est, iniquissimum esse dico, nisi certæ & idoneæ distinctiones adhibeantur. Primum enim, si frigidus iste aliam rursus mulierem fefellerit, qua ratione, quæso, siue ipsum siue priorem vxorem spectes, prius matrimonium redintegrabitur, & quidem maxima cum eius viri iniuria qui vxorem illam iusto repudio à priore viro separatam duxerit? Deinde si verè ille frigidus erat, quorsum ista perituri multa? Quod si vel frigidum sese ita simulabat ut & inspectores & iudices fefellerit vel postea contra omnem medicorum expectationem conualuit, quorsum ista perituri pena alij innoxij comprehenduntur, nisi eos quoque in culpa esse constiterit? Relinquitur ergo ut tum demum hoc valere videatur, quum istum qui frigidus putabatur, vel id simul lalē, vel postea conualuisse probatum erit. Verum ne tum quidem ista iure videtur discerni. Fuerit enim iste adulter, ac proinde dissolutum prius matrimonium, siue reuera non frigidus, siue postea sanatus ad aliud matrimoniū transierit. Nam si frigidus verè non erat, sed odio vxoris, vel alterius amore id simulabat, adulter est manifestus, ad aliam transiens, & propriæ vxoris profligator. Sin verò postea conualuit, repetere priorem vxorem, errore videlicet separatam, oportuit, etiam si alteri postea esset coniuncta. Itaque ne istud quidem Gregorij decretum tolerabile in plerisque videtur. Sed illud rectè omnino in istiusmodi cōtrouersijs constitutum est, ne quid videlicet temere fieret quod mutari possit, sine magno offendiculo non posset, ut triennium saltem ab ipso copulationis, id est, ductæ vxoris die expectaretur, priusquam isti morbi insanabiles esse, & sponsalia coniugii, vel inutilia, vel dirimenda pronuntiarentur. Hoc autem omnino de iis vitis accipiendum est quæ per se non patent. Nam alioqui, ut in executione, vel si quis naturæ vitio testibus, aut genitali membro careat, quorsum vllum temporis intervallum? Eiusmodi verò Eunuchorum cōnubia probare non modò absurdissimum, sed, turpissimum etiam fuerit, ut rectè & sanctè scripsit Leo Imperator.

Verum quid si altera pars corpore quidem sana, mente verò imprudens, vel sciens contraxerit eiusmodi sponsalia, vel, vitio postea deprehensio, ius tamen suum non modò non persequatur, verum etiam ad nuptias usque progredi velit? Respondeo, etsi non sunt ista, si lateant, nimium curiosè peruestiganda, tamen si de re eiusmodi constiterit, interesse Ecclesiæ ut eiusmodi sponsalia primo quoque tempore vel inutilia, vel dirimenda pronuntientur, nedum ut nuptiarum benedictio petentibus etiam partibus concedatur. Primum enim manifestum sacri coniugij, adeoque totius Ecclesiæ ludibrium consequi necesse esset. Deinde eiusmodi vanæ coniunctionis specie, quid aliud quàm turpitudinis velamen quæri potest? At enim, inquires, consentiunt partes, quasi verò violanda sit ipsa coniugalis contractus, ut ita loquar, natura, quoniam priuati in id consentiunt: aut quasi non sit vel iis maximè succurrendum qui decipi vltro volunt. Quid si verò præterea qui se confidebat altero carere posse, nimium serò sentiat sibi non concessum perpetuæ continentie donum? Cæterum si hæc mala matrimonio iam re ipsa consummato superuenerint, quid sit constituendum in tractatione de Diuoritiis explicabimus.

Quid si verò vel ante vel post sponsalia, matrimonio tamen nondū re ipsa consummato, morbus quispiam in altero deprehendatur, minimè quidem talis ut vltimū corporis prorsus adimat, sed qui tamen sit insanabiliter contagiosus, & ita turpis, ut alter merito ad alterius congressum exhorrescat? Respondeo, vbi probè constiterit de morbo manifestè contagioso & insanabili, cuiusmodi est elephantiasis, sponsalia prorsus, etiam manifestibus id partibus, veluti Deo ipso auctore, & eiusmodi promissis intercedente, dirimenda. Hoc enim matrimonium quis tādē ex bona conscientia impleuerit, quo uti non possit, quin & seipsum, & ciues cæteros perdat? quin denique liberos ad perpetuam miseriam, & commune Reipublicæ detrimentum gignat? Itaque hoc non est dirimere quod Deus coniunxerat, sed potius impedire quominus quod non ritè neque ex Dei voluntate coniungi ceperat, vltius progrediatur. Sed interea, inquires, quid ipsis fieri nempe, sanæ personæ fiet alterius matrimonij potestas: agrotanti vero mandabit quidem Magistratus, ut ab omni coniugio absteineat, simulque prouidebit ut extra aliorum hominum cœtum commodè quod superest vitæ transigat. Eundem autem consolabitur si quis pastor, & hoc

tabitur ut continentia donum ex fide postulet, quoniam certum sit eum vocari ad cœli-
batur cui Dominus ademerit matrimonij ex bona conscientia exercendi potestatem.
Sic autem fuisse diu factitatum etiam quum elephantiasis, quam lepram vocant, consum-
mato iam coniugio, superuenerat, colligi potest ex quodam Alexandr. III. rescripto.
Nam si sana persona non sequebatur ægrotantem, multò minùs sponsalia tenebatur im-
plere. Sed hoc postea Pontifices, egregios scilicet seruandæ coniugalis fidei vindices,
mutasse nemo mirabitur, qui Diabolico spiritu impulsos, atque adeò humani generis ho-
stes, in plerisque fuisse cognouerit, ut qui iam etiam leprosis ad matrimonium conuolandi
potestatem faciant. Hoc tamen Celestino III. minimè placuisse colligendum est omnino
ex quodam ipsius responso, quanuis incerta quadam & titubanti forma scripto. Quid sit
autem constituendum de elephantiasi, aut alio eius generis morbo, coniugali copulæ su-
perueniente, suo loco dicemus.

Verum quid si morbus contagiosus quidem non fuerit, sed tamen insanabilis, & ita
turpis, ut alter alterius congressum meritò abhorreat? Hic quidem ego (eiusmodi videlicet
vitio sponsalibus superueniente, (quoniam vix probabile est cognito priùs tali morbo in-
uentum iri qui ea conditione uti velit) censuerim utrique consulendum, ut iuri suo re-
nuntiare ultro malint, quàm ulterius ad eam coniunctionem progredi, in qua vix sit spe-
randum illos commodè victuros. Huic autem consilio si assentiantur, vel altera saltem
persona liberationem flagitet, non dubitarim sponsalia veluti Deo quoque ipso auctore,
dirimenda, quoniam verisimile est Deum istiusmodi quoque coniunctioni intercedere: in
quam sententiam omnino interpretandum videtur Celestini tertij responsum, cuius su-
pra meminimus. Sin verò pergere vterque malit, tum sanè, modò contagionis absit su-
spicio, minimè impediendos arbitror quominus coniugium etiam ipsum incant.

Ob morbum autem quanuis diuturnum, tamen sanabilem, vel superueniens aliud
incommodum, ut si claudus, surdus, mutus aliquis efficiatur, solui sponsalia posse non vi-
dentur.

Quid si verò qui vnâ despondit, ad aliam ultro transeat? nepe res ipsa docet, quan-
diu rata fuerint priora sponsalia, nò magis posse quempiam esse duarum sponsarum spon-
sum, quàm duarum vxorum maritum, quum eiusmodi sponsam, etsi non re ipsa, attamen
obligatione esse coniugem, vel illud manifestè declaret, quòd in eum qui alteri desponsam
violari, eadem ex Dei verbo, quæ in adulterum, pœna statuitur: & ex illo quoque quòd A-
damus traditam sibi à Deo sceminam pronuntiauit, etiam ante copulam, esse os ex ossibus
suis, & carnem ex carne sua, id quæ non modò communis naturæ & creationis sceminæ
habita ratione, verum etiam vel maximè propter coniugij vinculum, ut apparet ex iis quæ
ibi statim subiicit de matrimonij conditione. Itaque huc spectant quæ in Polygamiâ su-
periore tractatu diximus. Leges autem Ciuiles aliter de hac re statuissent, nisi quum hone-
stas prohibebat, sicut in tractatione de affinitate diximus, nihil mirum est, quum sponsalia
apud illos necessariam obligationem non parerent. Canonici verò rectè quoque sponsalia
de futuro, quæ vocant, nisi subsequuta esset copula, à spòsalibus de præsentì, de quibus vnus
hic ago, distinxerunt: ut illa istis infringantur, addita nihilominus, ob irritam factam prio-
rem fidem, Ecclesiastica pœna.

Agitur & illud iam pridem, An rata sint fidelis cum infideli sponsalia, quod duobus
modis potest in controuersiam incidere: vno, quum vtraque persona sponsalium tempore
infidelis erat, postea vero altera ad veram religionem sese conuertit: altero, quum ex duo-
bus tempore sponsalium veram religionem profitentibus, alter ad hæresim, siue manife-
stam impietatem est prolapsus. Respondeo, siue ante, siue post sponsalia eiusmodi impa-
ritas inciderit, dirimi sponsalia (si nihil aliud causæ obtiterit) non licere, quandiu consen-
tit infidelis cum fideli habitare. Quoniam tamen & ex Patribus nonnulli, à quibus teme-
rè discedendum non est, & Canonici aliter censent, etiam consummato iam matrimo-
nio: primum omnium confirmanda nobis est hæc sententia ex Dei Verbo, deinde illo-
rum sententiæ & rationes expendendæ. Dico igitur, quanuis magno nauo non careant
infidelium inter se coniugia, quoniam videlicet non sunt in veri Dei timore ac reue-
rentia, tamen quum Dominus humani generis conseruator hoc in animis hominum di-
scrimen turpis & honesti non aboleuerit, quo vagæ & spurcæ libidines à coniugali coniun-
ctione discernuntur, vera etiam esse inter infideles sponsalia, de quibus agimus, id est, in ira
verbis in præsens tempus conceptis. Si vera sunt autem, consequitur bona conscientia
dirimi multò minùs posse ob alterius infidelitatem, ac proinde rata ac firma esse oportere.

Canonicoꝝ
inconstãtia.
c.1. Extrã, de
coniugio le-
prosoꝝ, Later. conc.
sub Alexan.
3. parte 38.
cap.2.
Extrã, toto
tit. de coniu-
gio leprosoꝝ.
rum.

c. 2. Extrã,
eodem.
Eiusdẽ cõc.
parte.38.c.3.
c. quemad-
modũ, Extrã,
de iure-
iurando.
De morbis
turpissimis;

De morbis
sanabilib. &
aliis corpo-
ris defectib.
c. si vxorem,
32. q.5,
De spòso vel
sponsa duo-
rum.

Deut. 22. 23.
Gen. 2. 20.

Toto tit. Extrã,
de spon-
sa duorum.
c. 2. & 22, Extrã,
de sponf.
De sponsali-
bus impari-
bus siue in-
fidelem
& infidelem
initis.

1. Cor. 7. 13.
& 14.

2. Cor. 6. 14.

Vide 28. q. 1.

1. Cor. 7. 13.
& 14.

Obiectio 1.
Augu. de adul. coniug.
lib. 1. & De
sermone Do
mini in mō.
te, lib. 1.

Exod. 24. 11
& 16.

Deut. 7. 1, &
3. & 4, & 27.

3. 4, & 5.
Esd. 9.

Refutatio 1.

Hoc autem manifestè etiam patet ex Dei Verbo. Nam si scortatio vel stuprum hoc esset, vt *ὁπερβολικῶς* scribit Tertullianus, nunquam suafisset Paulus vt fidelis vel tantillum cum infideli permaneret. At enim, inquit, loquitur ibi Paulus de iam contractis matrimoniis quæ expedit non dirimi. Id ego verò concedo: sed quis ostender Apostolum agere de iis duntaxat coniugiis quæ inter vtranque initiò infidelem personam fuerant contracta, ac non etiam de iis quæ iam fidelis quispiam cum infideli iniuisset? Quod si ista quoque sententia adeò firma esse vt à fideli dissolui non possint, efficitur certè valida quoque habenda sponsalia, à quibus vinculum illud cœpit. Neque tamen nego quædam iam consummata valere quorum alioqui irrita erant initia. Sed hoc dico obtinere tum demum, quum quod verò plenòque consensui deerat, per subsequentem copulam purgatur, veluti si quispiam impubes vel coactus vel per errorem sponsalia contraxit, pubes autem factus, vel vltro cognito errore postea desponsam cognoscat: id quod certè in hac quam tractamus specie locum non habet. Quod si quis excipiat eundem Paulum prohibere ne quis iugum ducat cum infidelibus, id quoque concedo, & quæ aduersus eiusmodi coniugia Patres passim detonant vehementer probo, modò quidem emolliantur eorum hyperbolæ. Nego enim hinc effici vana esse sponsalia, quanuis inconsultò nec satis recta conscientia fuerint contracta: siquidem multa optimo iure dissuadentur, quæ tamen semel facta, dissolui non possunt. Hæc igitur in genere nostra sententia est Verbo Dei planè, vt arbitror, consentiens. Addidi autem exceptionem, NISI INFIDELIS DISCESSERIT, quoniam si ne consummato quidem matrimonio manet obligatio siue seruitus fratris aut sororis, vt loquitur Apostolus, liquet multò magis id constituendum esse, quum sponsalia sola interuenerunt. Sed tamen arbitror hîc esse multiplici distinctioni locum. Primum enim magnum est discrimen ponendum inter eum qui hæreticus sit duntaxat, id est, qui ex Christi quidem Ecclesia se esse profiteatur, sed à vera Ecclesia in aliquibus dogmatibus diffideat, & eum qui Christianam religionem ex professo oppugnet, quales sunt hodie Iudæi & Mahumetani. Deinde quum non omnes sectæ sint eiusdem momenti, inter ipsos quoque non tantum aberrantes (quis enim est extra omne erroris periculum?) verum etiam errorem suum pertinacius tuentes, & alios in suam sectam pertrahentes, aut alii eiusdem sectæ sese adiungentes (cuiusmodi sunt hæretici vocati) seruandum est hoc discrimen, vt non omnes eodem loco habeamus, quum non omnes hæreses eiusdem sint momenti. Præterea & illud tenendum est, pari periculo sese non exponere qui nurus, quam qui sibi generos quærunt, quoniam vxores demum in familiam ac potestatem maiorum transeunt, ac proinde isti quam illi meritò videntur longius aberrare. Postremo illud quoque obseruandum arbitror, non habendam eam personam pro infideli quæ sese ad veram religionem transiaturam ita spondeat, vt ei meritò fides habenda videatur. His positis, concludo sequendam esse nobis Apostoli doctrinam, ac proinde tamen Ecclesiastica pœna dignos videri (pro ratione tamen circumstantiarum moderanda) qui cum aliis quærant coniugia, quam cum iis de quorum vera in primis religione satis constet: prudenter autem ac etiam Christianè prorsus facere Magistratus qui eiusmodi sponsalia faciendâ inhibeant. Addo etiam meritò puniendos capitali pœna videri tanquam manifestos apostatas, qui iam plus satis patefacta Euangelij veritate, cum apertis eius hostibus, veluti tum Mahumetanis ac Iudæis, connubia contrahant: qui Magistratus si officium fecerint, quoniam uacanea videri possit de istiusmodi sponsalium vel matrimoniorum vinculo quæstio. Quominus autem simpliciter audeam pronuntiare sponsalia eiusmodi dissoluenda, facit Apostolus, apertè præcipiens fideli ne ab infideli, quandiu in matrimonij officium (quod cohabitationem vocat) consenserit, discedat.

Nunc autem age contrarias rationes expendamus. Sunt enim qui nullo modo tolerant huiusmodi coniunctionem arbitrentur: sique potissimum nituntur lege illa toties inculcata, qua Israelitis interdicitur connubium cum extraneis populis, tam seuerè quoque vindicata, vt Esdras iam pridem etiam consummata eiusmodi matrimonia penitus dissoluerit. Hic igitur duo sunt in primis nobis consideranda: Vnum, an iuterdictum illud ad omnes exterarum gentes pertinuerit: alterum, an idem sit hodie nobis sine exceptione obseruandum. Ac mihi quidem, quod ad priorem quæstionem attinet, dicendum videtur, certos tantum populos fuisse illa lege comprehensos, eos videlicet in primis quos Dominus exitio deuouerat, ac præterea Ammonitas & Moabitas peculiaribus de causis. Nec obstat quod videtur generalis causa interdicti, nempe ne viri à mulieribus, aut mulieres à viris ad idololatriam abducerentur. Nam præter illam causam vniuersalem sunt particulares

particulares à Domino expressæ, & remedium aliquod aduersus illud malum afferri aliter etiam potuit, nempe si priusquam matrimonium contraheretur, persona infidelis certum, quoad eius fieri potest, testimonium edidisset se veram religionem amplecti velle. Habuit certe lex illa exceptionem de muliere captiua quam ducere licuit. Causa verò cur captiuam potius quàm liberam accipere licuerit, hæc videtur fuisse, quòd captiua iam quodam modo peregrina esse desisset, quum inter victoris Israelitæ bona numeraretur. Præterea cautum erat, vt vngues refecaret, comam raderet, patrem & matrem per integrum mensẽ quasi mortuos lugeret: quæ omnia dum fiebant, licuit & ipsi hero & ancillæ captivæ deliberare de futuris nuptiis, ne quid eiusmodi temerè fieret. Deinde illa omnia huc spectabant, vt mulier eiusmodi non nisi certissimo cum testimonio, quòd & patriam & parentes velut prorsus oblita esset, admitteretur. Deinde sunt qui negent legem illam fuisse præcisè obseruandam. Proferuntur enim exempla Salmonis principis Iuda, qui Rahab ex Iericho duxit: & Boazi, qui Rutham Moabitidem cognationis iure accepit: itemque Sampsonis, Davidis, Solomonis, & aliorum. Sed huic sententiæ non accedo. Nam quòd ad Rahab attinet, non dubium est quin accensa fuerit populo Israelitico ex Dei voluntate, propter beneficium collatum in exploratores, & raram eius fidem. De Boazo verò, etsi potuit prætere Rutham factam esse quodammodo ciuem Israeliticam per prius matrimonium, nihilominus tamen respondere malo aliquid etiam naïui fuisse in illo connubio, quum satis constet, multas etiam alias Domini leges conniuentia Magistratuum negligenter admodum fuisse ab illo populo obseruatas. Sampsonis autem & aliorum quantumuis excellentium hominum facta, absit vt pro regula sequamur, nedum vt aliis vulgarum aliquot hominum commemoratis exemplis moueamur. Concedo igitur eiusmodi sponsalia, imò etiam matrimonia iam consummata post susceptos quoque liberos, fuisse ex Dei ordinatione non quidem repudio propriè dirimenda (diuortium enim ibi nullum est, vbi nullum matrimonium fuit) sed ipso iure nulla pronuntianda: meritò denique (vt scitè scribit Augustinus) quæ domino prohibente ductæ essent, Domino iubente fuisse dimissas. Sed, vt hoc demus, adhuc tamen ambigitur, an idem hodie nobis sit in coniugiis imparibus constituendum, id est, quoties fidelis cum infideli sponsalia contraxit, aut alter euasit infidelis. Cur autem idem statuendum videatur, ex eo colligitur quòd vniuersalis & perpetua esse videtur ipsius legis ratio, nimirum ne infidelis fidelem à vero Dei cultu abducatur, quod etiam videtur Paulus disertè confirmare, quum inquit, *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, quibus verbis certum est includi etiam matrimonium. Respondeo hæc nus esse nobis spectandam vniuersalem illam causam huius prohibitionis, vt ex eo concludamus maximis periculis vltro sese obicere qui eiusmodi coniugia ineunt, quòd vnum Paulus illic respexit: sed præcipuè obseruandas esse peculiare causas quas hodie cessare res ipsa cõuincit. Eam autem esse sententiã Apostoli ipsemet declarat, quum si quid eiusmodi factum sit, iubet nos propter sublatum illud discrimen populorum potius bene sperare de lucrificando infideli, quàm de fideli amittendo metuere.

Secundo loco profertur argumentum magni quidem in speciem momenti, sed reuera ἀπὸ τοῦ λόγου, quanuis torrentis instar Augustinum extra viam abripuerit, nempe quòd detestabilius sit crimen ἀπιστίας quàm adulterij: ac proinde æquum sit existimare multò etiam æquius esse, vt illa potius quàm isto matrimonij nedum spõsalium, vinculum dissolui possit. Responsio verò facilis est, nempe non comparari inter se hæc crimina, vt vtrum sit grauius coram Deo, dispiciatur, sed vt quòd magis repugnat matrimonij naturæ, id longè grauius habebatur. Idololatra porro atque adeò impius quispiam esse potest, & tamen maritus, quum matrimonium à scortatione inter ipsos etiam impios plurimum differtur, quòd ad sponsalia & coniugia consummati, dissolutionem attinet, quum alioli loqui ad huiusmodi sponsalia & coniugia dissuadenda maximum pondus habeat. Huc enim feruntur illi veterum Patrum clamores, *Prostituunt templa idolis. Quæ consensio lucis ad tenebras? Christi cum Belial! Redduntur illorum membra, quorum sunt casta. Christiani hostiis non est ab infidelibus coniugia petere*: & similia huiusmodi, commoda tamen interpretatione mollienda. Neque enim necesse est à Deo vel mente vel corpore disunctum esse, cui vel casu, vel ἐκ δευτέρου etiam, contigerit cum infideli copulari: cuius rei plurima passim extant in sacris literis & ante Legem, & sub Lege, exempla. Promulgato autem Euangelio quin eiusmodi penè infinita acciderint dubitari non potest. Certè si simplici-

Deut. 21. 7.

Refutatio 2.

2. Cor. 6. 14.

Obiectio 2.

Refutatio.

Obiectio 3.

Cypr. de lapsis.

Hierony. in Iouinianum

Ambr. lib. 9.

epist. 70.

August. de fide & oper.

c. 18.

Refutatio 2.

2.

ter illas Patrum sententias accipiamus, falsum fuerit quod dicit Apostolus, permanendum esse fideli, quandiu consentit cum ipso habitare infidelis. Quis enim Spiritu Dei præditus suaserit cuiquam ut vel tantillum extra Christi consortium maneat? Falsum etiam illud esset, sanctos esse liberos ex impari quoque coniugio prognatos, nisi alter, licet infideli, quod ad coniugalem copulam attinet, coniunctus, tamen Christi membrum esset. Deinde ne illud quidem rectè diceret Apostolus, sanctificari infidelem fideli, id est, legitime & ex bona conscientia licere fideli marito uti infideli vxore, & contrà: quoniam videlicet vnusquisque non ex alterius (nisi sit criminis alieni socius) sed ex sua ipsius conscientia polluitur. Postremò, si membrum Satanæ fieret quisquis infidelem habet siue sponsam siue vxorem, quod discrimen esset inter scortationis & legitimi matrimonij sponsonem?

Obiectio 3.

Tertio loco, vrget illa Pauli verba Augustinus, *Reliquis dico ego, non Dominus*, ac si Apostolus ita significaret nihil hac de re mandatum esse, sed liberum esse fideli vel discedere vel non discedere: se tamen suadere, ac veluti consilium, non autem præceptum dare, ut fidelis spectet potius quid expediat, quàm quid liceat. Respondeo cum tanti viri pace, nulla prorsus ratione, imò ne iusta quidem coniectura niti istiusmodi collectionem. Nam vbi tandem inueniemus in Verbo Dei, licuisse ob aliam quàm adulterij causam matrimonium dissolvere? Spectare verò nos oportere non tantum quid liceat, verum etiam in primis quid expediat: imò verò nihil nobis in foro conscientie, ut loquuntur, licet, nisi quod Dei gloria amplificari, & proximus ædificari possit: an est medium nescio quod consilium à probo & prudente quopiam profectum, quod vel sequi vel repudiare fas sit, ac non potius Dei ipsius præceptum? Fecellit autem Augustinum fortassis illud quoque inter cetera, quod hæc Apostoli verba, *Si infidelis discedit, discedat*, perinde accepit ac si verbum illud, *discedat*, ad fidelem pertineret, ut sit hæc sententia huius loci: Si discedit infidelis, fas esse fideli ut vicissim discedat. Atqui res ipsa, adeoque grammatica obtrahit, ut antea diximus, repetatur *verò reuocet*, & sit hic sensus, Si discedere vult infidelis, siue (ut antea dixit Apostolus) si cohabitare recusat, sanè discedat ipse, & sua infamia fruatur: eiusmodi autem personæ desertrici maritus vel vxor fidelis non amplius adstringitur.

Obiectio 4.

Itaque illud Augustini dilemma, quo videtur Pollentium, ad quem de hac re scribit, irretire planè concidit. *Iubet fideli Dominus*, inquit Augustinus, *ne infidelem dimittat, an non iubet? Si dixeris, iubet, reclamatur Apostolus, Ego dico non Dominus. Si dixeris, non iubet? Si dixeris, iubet, reclamatur Apostolus, Ego dico non Dominus. Si dixeris, non iubet, causam requiro.* At ego planè respondeo, iubere: & nego reclamare Apostolum. Nam si quid loquatur Apostolus, quod non loquatur Dominus, iam non est ei credendum, quia non Apostolus. Minimè igitur voluit Paulus, aliquid de suo extra Dei mandata depromere, quod facere ipse nec voluit, nec potuit, nec debuit: sed ea quæ discrete & specialiter à Domino expressa fuerant, (sicut illud, *Vxor à viro non discedito*) ab iis distinguere quæ per ipsum demum Dominus significabat. Quorsum autè hoc inquires. minimè profectò quasi hæc minus essent à Deo quàm illa: sed primum quidem ut calumniatoribus ansam præderet, qui obicere alioqui potuerat ipsum aliquid Christi verbis affingere: deinde verò, ut auctoritatem sui Apostolatus assereret, ac si diceret, De reliquis fateor quidem non extarre Domini mandatum totidem verbis expressum, sed ego, ut ipsius spiritu præditus Apostolus, hoc dicere non dubito, *Si quis frater vxorem habeat, &c. ne dimittat eam.*

1. Cor. 7. 12.

Obiectio 5.

Alias præterea duas causas affert Ambrosius, nempe quod non commodè nec rite possit eiusmodi impari coniugio benedici, neque communes preces inter istiusmodi coniuges haberi: quod vtrunque ita esse concedo, ac propterea pessimè sibi consulere qui talia coniugia ineant. Nego tamen inde consequi licere ista sponsalia dirimere, nisi fidelis ab infideli deseratur, quod etiam Ambrosius non videtur sensisse. Et hæc quidem præcipua sunt eorum Patrum, ac præsertim Augustini, rationes, quibus adducti sunt ut fideli ab infideli discedere liceret. Sed non est, opinor, cur eis hac in re assentiamur.

Synodorum

sententia.

Laod. cano.

10, & 31.

Chal. 14. Car

thag. 24.

Sextæ Syno-

di can. 72.

Obiectio 6.

Nunc verò Synodorum etiam hac de re sententiam ad Verbi Dei normam exigamus. Veteres igitur Synodos maximè probo, ut quæ separationis nō meminerint, sed dumtaxat eiusmodi coniunctionem condemnent, ut quæ absque Ecclesiæ iusto offendiculo, atque adeò absque alterius partis insigni periculo non contrahatur, quod sanè non modò rationi, verum etiam ipsi Apostolicæ doctrinæ consentaneum est. Imò & illa moderatio quam adiiciunt, æquissima est: nempe, ut liberos dare quidem nuptum non liceat, sed accipere potius si futuros sese Christianos profiteantur.

Recentior autem Synodus sexta Constantinopolitana, circiter annum Domini 450.

duo constituit. Vnum, ut si orthodoxus hæreticam duxerit, vel hæretica orthodoxo nups-
rit, irritæ sint nuptiæ, & nefarium coniugium dissolvatur, atque adeo qui tale quippiam
commiserit, segetetur: alterum, ut si ex duobus infidelibus (legitimè tamen coniunctis)
vnus quidem fiat orthodoxus, alter verò in errore permaneat, modò fideli placeat cum
infideli cohabitare, non separentur. Quid si verò fideli coniunctio non placeat: nempe fiet
separatio ex hoc canone, ut disertè scribit Balsamon, prolato etiam cuiusdam Basilij Buc-
cinatoris exemplo, qui ex Patriarchali decreto fuerit post baptismum à sua infideli vxore
separatus. At ego non possum huic Synodo assentiri, quum sine distinctione loquatur A-
postolus prohibens fideli discedere ab infideli, & fidelem fratrem aut sororem tum de-
co etiam Apostoli verba manifestè deprauans, quòd quum scripserit Paulus, *Si infidelis*
consentiat habitare cum fideli, isti scribunt, *Si fideli placeat cum infideli cohabitare*: ac proinde
fallarij hac in re deprehenduntur, quum ista duo sint prorsus diuersa, contrà quàm Balsa-
mon credidit, interpres certè nec acutus, nec in plerisque diligens. At ecce recens illud,
& adhuc calens conciliabulum Oecumenicum Tridentinum fortasse controuersiam i-
stam dirimet. Sic enim decernit: *Si quis dixerit propter hæresim dissolui posse matrimonij vin-*
culum, anathema sit. Fulmen certè terrificum, nisi plus satis notus esset Tarpeius ille Iuppi-
ter: placet enim *παράφρων* nonnihil commemorare, quod non est ab hoc nostro instituto
prorsus alienum. Vibratum fuit fuliginosum hoc fulmen Tridentinū anno Domini 1563,
illis ipsis Bacchanalibus quæ Martinalia vocāt, bonis Patribus nimirum edicto illo de pa-
ce, quo civile bellum Gallicum aliquot antè mensibus sopitum erat, non minùs quàm
vallis Tellinæ vino inflammatis, ac proinde cum illa sua splendida bile temerè in seipso
anathemata iaculantibus. Seipso enim profectò feriunt, ebriorū instar, quum sic loquun-
tur. Sed ne quis fallatur, sunt ista per ludum & iocum. Etenim anno vno & altero præce-
dente Satanissimus ille ipse Pater, Pius III. misso in Galliam legato Ferrarienti Cardinali
qui præclara Turnonij cœpta perficeret, hoc vnum agebat in primis destruendo Ecclesia-
rum Gallicarum ædificio, ut primum à Gallorum Rege ipsiusque fratribus pueris princi-
pio, partim quidem committitij Sardinia regni proposita imagine, ludificaretur, partim
verò promisso cum præstantissima heroina ac regina, sed parum illi grata coniuge, diuor-
tio, vnà cum regni alterius omniumque ipsius bonorum, quasi hæretica esset, in ipsum trās-
ferendo dominio, addita etiam alterius statim ducendæ reginæ pactione, ad suas partes
traduceret. Hæc enim fuerunt tria illa retia quibus princeps ille, alioqui minimè malos,
quorundam fraude ita miserè fuit circumuentus, summo cum bonorum omnium luctu, &
maximo Gallici regni detrimento, ut tandem pro tribus regnis imaginariis stipendium
illud vnū nimis verè sit nactus quod solet Romana meretrix amasiis suis perfoluere, mor-
tem nimirum quæ & ipsa est peccati merces. Itaque vno fere eodémque tempore Papa
quidem ipse, ob hæresim scilicet, reginā illam à suo marito dirimere iniquissimo diuortio
tentabat, ipsius autè emissarij anathemata in eos ipsos crepabant qui tale quicquam fieri
posse diceret: fortassis ut par pari referrent sextæ illi eidem Synodo quæ Romanam eccle-
siam alio canone non minùs iustè quàm seuerè reprehendit. Sed ad rem redeo. Tridenti-
na hæc anathemata temerè in omnes de re quauis dissentiētes vibrata, nō est quod quen-
quam magnopere commoueant. Verum, quod ad rem ipsam attinet, fateor mihi probari
illorum sententiam, ut cum Verbo Dei congruentem, nepe propter hæresim dirimi spon-
salia, nedum coniugia, non debere. Quidni enim inter tot errorum portenta, hoc rectè di-
ctum bonis illis Patribus exciderit, quum & ipsa dæmonia Iesum esse Christum Dei (ita
ut erat) verè pronuntiarint? Sed tamē sic quoque fortasse plusculum ipsis tribuo quàm de-
ceat. Quid si enim nouam aliquam hæresicos definitionem excogitent? quid si vinculum
matrimonij à iure thori distinguant, ut se non aliud sentire quàm suos maiores doceant?
Age igitur illos mittamus, donec suam sententiam, si videbitur, plenius explicent.

Nunc ad Canonicos nostros Rhapsodos venio. Gratianus hac de re disputans citat
Eutychiani Papæ decretum, quo constituitur, ut *si quis gentilis gentilem uxorem dimiserit*
ante baptismum, post baptismum sit in ipsius potestate eam habere vel non habere. Hoc verò de-
cretum glossator de certa tantum specie intelligit, nempe si propter adulterium sit factum
diuortium: idque rectè. Nam alioqui vniuersaliter de quouis diuortio intellectum, iniquis-
simum esset: si quidem hominis est ad Christianissimum accedētis, veram resipiscentiā te-
stari, ac proinde non rectè facta, siquidem adhuc est integrum, corrigere. Ergo si iure poli-
(ut loquuntur) non potuit qui tum gentilis erat, siue sponsam siue uxorem suam reiicere,

Refutatio

Tridentini
concilii sen-
tentia expre-
ssa.
Tridentin.
conc. sess. 24
can. 5.

Sextæ Synod.
di can. 13.

Vxor infide-
lis ab infide-
li repudiata,
an ab eodē
post baptis-
mum repe-
tenda.
c. 2. 28. q. 1.

Ierem. 3. 1.

cōque postea Christiano factō res adhuc est integra: certē non min⁹ tenetur quantum in se est eam quam iniuste eiecit recipere, quā aliquid furto ab latum restituere: nec aliter ad Christianismi professionem admitti debet, quā vel id fecerit, vel se facturum serio sponderit. Res autem tunc est integra quum neque illa alteri nupsit, neque ipse aliam duxit. Tunc enim quod factum est infectum fieri non potest, vt cautum est Dei verbo. Quod si vxor adhuc gentilis maritum à quo reuocatur, audire noluerit, vel contrā, tūc sanē statuendum erit quod ait Apostolus, nempe desertam personam ei à quo deserta est amplius non adstringi, quod idem Eutychianus rectē sequente canone ex Apostoli sententia decernit.

Obiectio 7.
c. 4. 5. 6. 8. 9.
Ibidem.

Refutatio 1.

Describit eodem loco Gratianus (sed non satis bona fide omnia, vt apparet ex eo quod depromit ex libro de fide & operibus) aliquot ex Augustino desumpta testimonia, quorum hæc summa est, licere fideli discedere ab infideli, quanuis qui spe lucrificandi infidelis non discedit, rectius faciat. Sed hanc sententiam modò mitigat, modò addat pronuntiat Augustinus, non satis profectò sibi hac in re constans, vt qui interdum addat conditionem, putā si fidelis cogatur ab infideli ad idololatriam: interdum verò in genere, & quidem adhibita graui comminatione, iubeat maritum discedere ab ea quæ simulachrum facit, & admonita pœnitentiam non agit: *Sin minus*, inquit, *& tu particeps eris peccati illius*: nonnunquam autem longius etiam excurrat, adeò vt eo Christi verbo ex quo propter fornicationem diuortium conceditur, velit præter adulterium, non modò idololatriam, verum etiam auaritiam, atq; adeò quaslibet cōcupiscentias intelligi, quæ animam corpore malè vtētem, inquit, à lege Dei aberrare faciunt. Atqui nihil tale dicit Apostolus, nec vsquam concedit fideli ab infideli discedere, sed tantum dicit fidelem desertione infidelis à seruitute siue obligatione matrimonij absolui. Imò in genere pronuntians Dominus, non licere marito vxorem extra fornicationis causam dimittere, nullum dubitationi locum relinquit. At enim fornicationis crimen etiam idololatriam comprehendit, auaritia verò vocatur idololatria. Concedo sanē hoc vtrunque, sed quā late nomen scortationis & idololatriæ accipiat, nunc non queritur. Illud potius queritur, quod ne Christi dicto spiritualis quoque scortatio, id est, idololatria comprehendatur: quod ne verisimile quidem est, quum ibi non agatur de vero Dei cultu cum adulterino comparando, sed de coniugio carnis vel soluendo vel non dissoluendo, vt planè nullus ibi sit locus metaphorico adulterio, ac multò minus de auaritia & eiusmodi cupiditatibus disputandi.

Obiectio 8.
c. 10. 28. q. 1.
Refutatio.

c. 17. 28. q. 1.

Citat idem Gratianus ex Concilio Toletano I I I I. Canonem 62. quo dirimitur Iudæi cum Christiana muliere connubium, nisi & ipse velit Christianus effici: quod etsi conatur excusare glossator, tamen quum ex diametro repugnet Apostoli sententiæ, ne refutatione quidem eget.

Sed quod idem ex Concilio nescio quo Vrbanensi profert, nempe vt siue Christiana Iudæo, siue Christiano Iudæa misceatur, à communione Ecclesiæ segregetur, id verò æquissimum censeo. Quod si præterea ciuilibus Magistratus in eiusmodi apostatas ita vt æquum est animaduernerit, expeditissimus hic modus fuerit eiusmodi controuersias semel definiendi.

Obiectio 9.
c. 2. 28. q. 1.
Ambros. in
1. Cor. 7.
Refutatio 1.

Profert idem Gratianus locum, non ex Gregorio vt habent impressi codices, sed ex Ambrosio, quem suis distinctionibus pessimè, vt & multa alia, deprauat. Tradit enim aperte & simpliciter ac sine distinctione Ambrosius cum Apostolo, fidelem desertum ab infideli non peccare si sese alij coniunxerit, *Quoniam*, inquit, *contumelia creatoris soluitur matrimonij circa eum qui relinquitur, infidelis autem discedens, & in Deum peccat & in matrimonium*. Quid autem Gratianus? primum quidem non vult hoc valere nisi in coniugio inter vtranque adhuc infidelem personam inito. Deinde vtitur istis distinctionibus: Altero ad fidem conuerso, si vult discedere infidelis, tunc fidelis à vinculo matrimonij solutus aliam quoque potest ducere: sin verò infidelis nihilominus permanet in coniugio, fidelis quidem relinquere infidelem etiam permanentem licet, at ei non licet viuente infideli, aliam superinducere. Postea descendit Gratianus ad aliam speciem. Quid si enim vel inter vtrunque fidelem contracto matrimonio, vel vtroque aut altero post contractum matrimonium ad fidem conuerso, alter postea à fide discedat, & fidei odio fidelem deserat? Tum verò, inquit, *derelictus discedentem non sequetur, illa tamen viuente alteram ducere non poterit*. Fundamentum autem omnium istorum, quæ & falsò & ineptè dicuntur, boni Pontifices Romani iecerunt, quod cuiusmodi sit agere etiam videamus. Etenim

c. quanto Extra, de Divortis.

enim ista non tam ad repudia quam ad diuortia spectant, tamen placet in ea iam nunc inquirere, ut alteram tractationem eo paucioribus absolvamus. Constituunt quædam esse matrimonia legitima & non rata: quædam rata & legitima: quædam denique rata, nec tamen legitima. Legitima vocant, quæ ex legum præscripto vel provinciarum moribus contrahuntur: quorum vinculum solui nullo modo nisi morte potest. Itaque legitima nec tamen rata esse volunt, quæ inter infideles ineuntur, quoniam videlicet inter eos non sunt firma & fixa, utpote quæ repudio vel diuortio facile dissolvantur: legitima verò & rata, quæ inter fideles ita ut in Ecclesia decet contrahuntur: rata denique, id est, fixa & immutabilia, nec tamen legitima, quæ solo coniugum affectu contrahuntur, neglecto Ecclesiæ ordine. Ad hæc verò primum respondeo, siue rem ipsam, siue istorum vocabulorum usum legitimum & ratum spectemus, ineptum esse istud tam magnum inter legitimum & ratum discrimen, quoniam iniquissimum est vel id ratum non habere quod sit legitimum, vel ratum id habere quod sit illegitimum. Quod si excipiant hoc discrimen idcirco poni quod legibus humanis quædam liceant quæ tamen Verbum Dei prohibeat: ac proinde iure poli (ut ipsi loquuntur) rata non sint: respondeo ita quidem esse, sed hoc nihil ad rem pertinere, quoniam de solo iure poli quæri ab iis oportet qui conscientias regunt: ex quo efficitur vocanda potius ab ipsis fuisse illegitima (et si alia aliis minus legitima sint) quæcunque contra Verbum Dei fierent. Sed ne videamur *λογισμαρχεῖν*, age de re ipsa dicamus. Coniugium inter infideles ex legibus etiam iustissimis contractum, aiunt legitimum quidem esse: ratum verò non item. Sed quorsum id, quum vel ipsis consentientibus, iudicium de extraneis non ad nos, sed ad ipsum Dominum spectet? Aperiāmus ergo *μυστήριον*. Vtamen quod ad infidelem attinet, de matrimonio iudicetur ex eius temporis circumstantia quo contractum fuit, quum videlicet uterque erat infidelis, & hanc causam esse arbitrantur cur discedere infideli possit fidelis aliā etiam ducere, quia videlicet matrimonium infidelis non sit ratum. Sed si ita est, cur non itidem volunt licere aliam etiam ducere, si, qui fidelis factus est, infidelem volentem cohabitare dimittat, quum ipsi fas hoc esse arbitrentur, illud verò non item: Semper enim inter infideles fuerit contractum non ratum matrimonium, siue infideles manserint, siue alter postea fidelis fiat. Respondebunt nimirum, quauis quum contraheretur inter utrumque infidelem matrimonium, neutrius respectu ratum esset, tamen posteaquam alter factus est fidelis, ratum hoc esse incipere, quod ad ipsum fidelem attinet. Sed si hoc verè sentiunt, quid sit ut fidelis cum infideli matrimonium dirimendum pronuntient? Nam si matrimonium infidelis cum infideli ratum esse incipit, ex quo qui infidelis erat, ad fidem conuersus est, ideòque si prior discedat aliam tamen ducere non potest: multò sanè magis dicendum fuerit, si iam fidelis aliquis infidelem nec. At ipsi non modò non ratam, sed prorsus etiam intolerabilem eam coniunctionem esse volunt, ut supra diximus: quam sanè ipsis assentior, ut suo loco dixi, & bona conscientia contrahi non posse, & penam tum Ecclesiasticā tum civilem vel grauissimam mereri, sed que adhuc infidelis hoc coniugium contraxisset. Non sunt igitur inter se satis cōsentanea quæ isti constituunt, neque fidelis ab infideli desertus idcirco liber est, ut ad aliud cōiugium transire possit, quod suapte natura non esset ratum matrimonium: sed potius quoniam infideli datam fidem frangente, iniquum est fidelem luere alieni criminis penam, ut plenius in tractatione de Diuortis (Deo fauente) explicabimus, ad ea quoque responsuri quæ in contrariam sententiam hac de re ab Innocentio III. scribuntur. Ex eo verò quod rata matrimonia usque adeò rata esse volunt ut eorum vinculum sola morte solui possit (quauis ne morte quidem solui somniantur repetitarum nuptiarum fugillatores) hic etiam errare natus est, quod infideli ad infidelitatem descisciente, & alteram fidelem personam descediat quominus fidelis ab apostata desertus aliam possit ducere, quod tamen ipsi liceret si à simpliciter infideli desereretur. Hoc verò quam sit iniquum nemo non videt, opinor, quum par & in hac & in illa specie sit desertio: & apostata desertori minus etiā quam cuiusdam verā religionem nunquam amplexo sit indulgendum. Certe Paulus, cuius auctoritati standum nobis est, etsi de matrimoniis iam contractis agit, tamē in genere loquitur de fidelis quem infidelis deseruerit, nullo facto discrimine, eòne tēpore quo initum fuit coniugium uterque esset infidelis, an verò alter tantum: neque etiam eum qui nūquam alius quam

c. quanto Extra, de Divortis. Fideli ad infidelitatem descisciente, & fidelem deserente an solutus sit fidelis. Refutatio 3. 1. Cor. 7. 12. & 15.

Conclusio
disputatio-
nis de impa-
ri coniugio.

De absentia
sponsi vel
spōsæ inter-
ueniente.

c. 1. 2. & 4. 34
q. 1.

l. 2. C. de re-
pud.

c. de illis. Ex
trā. de spon-
sal.

Aliæ inuti-
lium apud
Iurisconsultos
nuptia-
rum species.

4 infidelis fuerit ab apostata discernens. Præterea verba illa, *Quoniā videlicet ad pacem voca-
uit nos Dominus*, quoquo modo explicetur, magis etiam videntur in apostatam dici quā
in quempiam qui verā religionem nūquam sit professus. Sed de his plus satis hoc quidem
loco, in quo coacti etiam sumus quædam admiscere quæ ad coniugia consummata potius
quā ad sponsalia spectant. Horum autem omnium hæc summa est. Fidelis cum infideli
sponsalia prorsus quidem esse dissuadenda & legibus etiam civilibus interdicenda, ac gra-
uiter vindicanda: sed si fortè contracta fuerint, siue ab initio vterque fuerit infidelis, siue
alter tantum: siue quum vterque esset infidelis, alter postea factus sit fidelis, siue quum v-
terque fidelis esset, alter postea factus sit infidelis, putā Iudæus aut Mahumeranus, aut ex
eorum hæreticorum genere qui fundamentum pietatis abnegat: eiusmodi, inquam, spon-
salia, si nihil aliud obstat, omnino firma & immutabilia permanere, quandiu infidelis esse
sentit in coniugis officium. Quod si infidelis fidelem deferat, tunc penitus liberum esse
fratrem aut sororem à sponsalium obligatione. Quando verò desertus fidelis dici possit, &
an ipso iure, an autem iudicio prius interueniente solutum sit vinculum, in altera tracta-
tione de diuortiis explicabitur.

Quid si verò absentia alterius impediatur quominus re ipsa compleri possit coniugium
Respondeo quærendum esse de absentia, quoniam aut inuitus abest aliquis, aut volens.
Si volens abest, quærendum rursus quo animo discesserit, quandiu absuerit, & si quas non
reuertendi causas habeat. Vtimur ergo in hac Ecclesia hoc iure quod mihi quidem æquif-
simum videtur. Si sponsus conscia sponsa, & honestam ob causam ante consummatum
matrimonium peregrè profectus, annum integrum, quanuis officij admonitus, tum in
Ecclesiastico cœtu tum coram ordinario Magistratu, fas est diremptis sponsalibus alium
maritum accipere: nisi fortè comparuerit, tum enim auditur, & nisi iustam repudij causam
probarit, ad præstandam fidem auctoritate Magistratus compellitur. Sin verò sponsa, con-
scio itidem sponso, peregrè profecta fuerit, idem ius seruatur, eo duntaxat excepto, quod
vir annum integrum expectare non cogitur, nisi fortè ex eius voluntate id genus negotij
gerendum illa susceperit quod illam diutius abesse cogat. Quod si sponsus vel sponsa, con-
lo animo, & fallendi causa discessisse comperiat, datur in primis opera modis omnibus
vt officij admoneatur. Quod vbi ritè factum, aut saltem (quoad eius fieri potuit) tentatum
fuisse constiterit, nec tamen is in quem agitur, comparuerit, post trinam, vt antea, denun-
tiationem, idem in absentem vt desertorem decernitur. Quinetiam illud cautum est, vt
si cuius fraude aliò ablegatum sponsum aut sponsam constiterit, is grauiter alioqui mul-
ctandus absentem quærere & sistere teneatur: quod onus etiam tutoribus & curatoribus
imponitur: in quorum fuerint potestate.

At verò quid si alter absuerit inuitus & nullo suo dolo, putā vel quod sit captiuus, aut
alioqui vi aut morbo detentus, aut exilio siue deportatione multatus, aut iusto metu de-
territus? Tum sanè vel eò, quoad eius fieri potest, proficisci tenetur qui sponsalium imple-
tionem desiderat, vel saltem eius redditum quantumuis diuturnum tolerare, aut cerum
de morte nuncium patienter expectare. Nec enim censeretur desertor qui inuitus mor-
te est: & ita rectè iam olim decretum est, adeò vt si quæ arbitrata maritū in captiuitate mor-
tuum, alteri nupserit, marito postea reuerso sit restituenda. Imò & in sponsalibus in futu-
rum tempus conceptis (cuiusmodi sunt illa de quibus in Iure Ciuili cauetur) id seruaba-
tur, vt peregrinante sponso, triennium prius expectaretur quā sponsa nouas nuptias ini-
ret, quanquam Canonici postea nullum tempus videntur præfixisse: in eò certè multò mi-
nus religiosi quā Caius Iurisconsultus, cuius hæc verba sunt: *Sape iusta & necessaria causa
non solum annum vel biennium, sed etiam triennium & quadriennium & vltius trahunt
sponsalia, veluti valetudo sponsi, sponse, vel mortes parentum, aut capitalia crimina, aut longæ
res peregrinationes quæ ex necessitate fiunt.* Sed de captiuitate aliisque absentia speciebus
liquid etiam in altero tractatu dicemus.

Cæterum quædam alia inutilium apud Iurisconsultos nuptiarum, ac proinde spon-
salium genera libens præmitto, veluti sponsalia siue nuptiæ cum peregrinis, cum an-
cillis, inter tutorem & pupillam, inter curatorem & adultam, inter masculos & feminas
maiores vel minores sexagenariis vel quinquagenariis, inter ingenuum & libertinā, inter
patricium & plebeia, inter quacunque potestate præditos & eorundem iurisdictioni subie-
ctos, quæ partim ipsis Imperatorum legibus postea sublata sunt, partim contrariis moribus
ipsoque temporis successu exoleuerunt, partim etiam à Canonicis sunt abrogata: quorum
tamen

tamen audaciam in eo improbo, quod intra suae iurisdictionis fines non permanferint, quum eorum munus duntaxat fuerit quid in conscientiae foro fas aut nefas esset pronuntiare. Neque id verò detertere debet pios & æquos Magistratus, quin ea in usum reuocent quæ optimis & perpetuis rationibus sunt constituta, veluti interdictum nuptiarum inter tutorem & pupillam, inter curatorem & adultam, denique inter nimium inæqualis ætatis ciues, & si quæ sunt eiusmodi: contra quæ tamen interdicta si fortè sponsalia contrahantur, & roget aliquis an existimem dirimenda, respondeo mihi non videri dirimenda, sed vel alias potius pœnas ciuiles imponendas, quibus etiam Ecclesiasticam censuram ob violatam legum ciuiliū auctoritatem adiungi par est: vel qui hoc admittant dignos esse qui aliò ablegentur ne saltem exemplo peccent. Cur autem ita sentiam, plenius (faucte Deo) differemus in altera tractatione, quum de Magistratum in ferendis connubialibus legibus auctoritate differemus.

Solent autem præter illas causas, etiam alias duas recensere, nempe votum continentiae, & spiritualem affinitatem, de quibus etiam aliquid nobis dicendum videtur. Ac de voto quidem etsi à nobis abundè dictum est superiore tractatione de Polygamia, iterum tamen respondeo, etiam si concederem nobis nunc quoque, ut olim sub Lege, integrum esse quippiam Deo vouere, non tamen consequi licere quiduis vouere, aut necessariam esse cuiusvis voti præstationem, quum (ut Ambrosius scribit) officium sit interdum à iure iurando ipso recedere. Istud autem continentiae votum sic demonstro nec iure posse concipi, nec si conceperis necessariò præstari, nempe quoniam & illicitum est, & *ἀδύνατον*: nemo autè vel ad illicita vel ad ea quæ fieri nō possunt obligatur. Illicitorum enim duas species constituo: vnam, eorum quibus res per se nefariæ vouentur, cuiusmodi fuit votum aduersus Paulum factum, ac etiam quod vouit Iephthæ: cuiusmodi quoque sunt idololatrarum vota, ac superstitionis votum etiam pleraque: alteram, eorum quæ non *ἀπλῶς*, sed *κατὰ τι*, id est, certam vocatio quædam vniuersalis, ad quam statuere debent omnes fideles se vocatos esse, nempe ad vitam æternam, ad fidem & omnes fructus Spiritus: & hanc vocationem oportet singulos perpetuis precibus fouere, quæ irritæ esse non possunt, quoniam à certo testimonio Dei nos vocantis profisciscuntur. Sed quædam præterea sunt vocationes particulares, de quibus temerè nobis constituendum non est, nisi sponte decipi volumus. Pro vocationis autem ratione dona distribuuntur ad illam obeundam necessaria, quoniam alioqui nobis Deus illuderet. Continentiæ verò donum particulare esse liquet ex ipsa Apostoli dicto, *Velim vos omnes esse ut ego sum. Vnusquisque autem proprium donum habet à Deo*. Sic igitur colligo. Quum donum continentiae sit particulare, non possumus licitè vouere continentiam, nisi sciamus eam nobis esse datam: imò etiam, si data nobis esset, aliud propterea etiam requireretur, nempe, ut si votum istud continentiae perpetuum esse velimus, etiam in perpetuum eam nobis datam esse sciamus. Vocatio autem ista particularis ad continentiam intelligitur ex interrogatione tentationis (ut loquitur Augustinus) putà si non vrimur, id est, si non ita premimur ut succumbamus, & conscientia nostra turbetur. Item si ad eum vitæ statum vocauerit nos Dominus, qui coniugium nullo modo ferat: vel si coniugio implicitis ea impedimēta obiciat, quæ quominus illo uti possimus prorsus impediunt. Ex istis, inquam, colligere potest aliquis se ad continentiam vocari, ideòque ex fide illud donum, ne tunc quidem constituere potest. Itaque eiusmodi perpetuæ, imò ad certum tempus præstitutæ continentiae votum quū fieri non possit ex fide, (ubi enim verbum non est, ne fides quidem est) peccatum sit oportet. Nam quod nonnulli excipiunt, eos qui ad Ecclesiasticos ordines vocantur, ad continentiam vocari, falsum est, sicut ex Apostolorum & totius veteris Ecclesiæ, ipsiusque adeò Nicænæ Synodi auctoritate suo loco declarauimus. Sed & alia ratione eiusmodi votum illicitum esse ex eo consequitur, quod qui vritur habet contrahendi coniugij præceptum, ac proinde vouendo fecit cōtra Legem: id quod ex ipsa experientia serò intelligit qui antè vstionem temerè vouit: quum non nisi transgrediendo Dei Legem possit à coniugio postea abstinere. Qui verò cœlibatum vouit se se iam incontinentem expertus, magis etiam est reprehendendus, ut qui se ad matrimonium vocari ex vstione nosse debuerit. Postremò si illicitè vouet filia quæ de parentum, vxor quæ de mariti voluntate prius non est certior facta (ut disertè declarat Moses, nec ipsi maiores votorum defensores, saltem quod ad maritum & vxorem attinet, audent inficiari)

De votina
continentiæ.

Votum con-
tinentiæ quā-
obit & qua-
renus illicitum.
Act. 23. 15.

Mat. 19. 11.
1. Cor. 7. 7.

August. de
sancti virgi-
nitate ca. 44

Numer. 30.

Votum continetia esse
ἀστυγίας.

quantò magis irritum est eius votum qui priusquam cognouerit an hæc sit Dei voluntas vt perpetuò viuat ἀστυγίας, eiusmodi necessitatem sibi imponit: Ex his autem omnibus non illud effici volo, illicitum esse perpetuò continere, sed illicitum esse perpetuam continentiam votum. Iam verò etiam ἀστυγίας esse absque peculiari dono Dei, quod sibi nemo in perpetuum possit polliceri, ex eo probo, quòd communi ordini naturæ penitus repugnet, quem vnus Deus extra ordinem agens, prout libuit, immutat. Nam certè appetitio mutæ coniunctionis non est voluntaria, sed naturalis. Itaque si naturam ipsam, non dico quatenus corrupta, sed quatenus natura est, spectemus, (sicut hîc nobis omnino faciendum est) non magis est in quoquam positum vt illa appetitione careat, (nisi aliunde ipsa natura impediat: veluti si impedierit ætas, si valetudo vires naturæ infregerit, aut aliquid eiusmodi inciderit) quàm vt non esuriat vel non sitiat. Quòd si quis excipiat, etiam si appetitio ista

- non sit in nostra potestate, tamen illam posse intra modum contineri, rursum (excepta peculiari gratia de qua qui certus non est, meritò præsumitur τὸ ἀστυγίας vovere) tā fallum hoc esse affirmo, quàm si quis diceret in nobis sitū esse, intra modū esurire vel sitire. Neque tamen nego sobrietate, ieiunio, precibus, & iis quæ cum istis cohærent istam ἀστυγίας aliquatenus coerceri, (nequis fortè arbitretur istam ἀστυγίας, quam postea maluerunt ἀσκήσιον vocare, à nobis vt inutilem repudiari, quam Apostolus ipse vsurparit, & nemo Christianus pro suo modulo negligit, nedum vt in quædā claustra scilicet relegatur) sed hoc dico quod vel experientia ipsa comprobat, naturam ipsam videlicet vt furca expellatur, tamen recurrere, & quidem multò ardentius: & quicunq; non habent perpetuam continentiam donum (quinam autem habeant, magis post vltimam victoriam quàm inter certandum cognoscitur) cœlibatum perpetuum vouendo planè ἀστυγίας, & nihil aliud quàm suam ipsorum perniciem vovere. Quòd si quis præterea excipiat, in nostra saltem potestate situm esse, cupiditatem hanc immoderatam (nam de vltione, id est, dogmante appetitione loquimur) re ipsa non explere: respondeo Pelagiana esse hæc dogmata, non Christiana. Certè, vt hoc concederem, minimè tamen consequeretur præstari ab eiusmodi hominibus continentiam votū, quia qui animo incontinens est (cuiusmodi tamen quicunque vruntur) etiam si re ipsa non exequatur quod concupiscit, continens tamen

Patrum sententia de ipso
continentia
voto resci-
dendo inca-
su necessita-
tis.

Decret. Ge-

lasius c. 13.

Gelasius.

Athanasius.

Hieronymus.

Epiphanius.

Cyprianus.

tur, & pro eius modo quisque liberè, non ex voto, continentiam se dedat: quod & ipse Gelasius Papa faciendum in viduis etiam professis monuit. Nec sanè aliter iudicantur (huc eos adigente ipsa veritate) vel maximi assertores istius votiui cœlibatus, in eo tamen ab istis dissentientes qui cœlibatum ita mordicus defenderunt vt nihil aliud quàm coniugij vinculum exosum sibi fuisse plus satis ostenderint, & totum orbem in Sodomam & Gomorrham transformarint. Sic enim Athanasius ad Dracontium, *Multi ex Episcopis monachos filiorum patres, & monachos generis potestatem non quæsisse animaduertas: & clericos habuisse, & monachos ieiunasse. Sic enim licet, & ad eum modum non prohibebitur, sed quisque vbi volet decertet.* Et Hieronymus ipse ad Demetriadem, quū de impudicis virginibus egisset (agit autem de sacris, & procudubio velatis ipsius Demetriadis comitibus, vt candidè fatetur ipse Espensæus.) *Quibus, inquit, aperte dicendum est, vt aut nubant, si se non possunt continere, aut contineant si nolunt nubere.* Et ad Eustochium, *Si qua, inquit, simulat, fugiens scruitutem, huic aperte Apostolum lege, Melius est nubere quam vri.* Et Epiphanius, *Melius est nubere quàm nātὰν ἐμὰν subire.* Et mox, *Melius vnum peccatum habere non plura: melius est nubere quàm nātὰν ἐμὰν subire.* Et Cyprianus, *Si se, inquit, ex fide Christo dicauerunt, (quàm autem hac in re sanctus aliqui matrem hallucinetur paulò antè ostendimus) pudica & casta sine vlla fabula perseuerent: si autem persequere nolunt vel non possunt, melius est vt nubant quàm in ignem suis delictis cadant.*

Obiectio 1.

Refutatio 1.

Habemus igitur quæ horum etiam fuerit de voti vinculo sententia, quā tamen paucis placet explicare quomodo conentur nonnulli eludere. Plurima, inquit, fas est per publicam auctoritatem admittere quæ priuato iudicio suscipi absque nefario scelere nequeant. Sed quorsum hoc, obsecro? Neque enim quomodo, sed an sit hoc agendum queritur. Quod si, vt isti volunt, illicita sunt eiusmodi coniugia, neque duntaxat pro adulteriis, verum etiam pro sacrilegiis habenda, quī tandem illa poterit Episcopus concedere an sicut

scilicet illius successor, qui olim exclamauit, *Quis vestrum offenditur, & ego non vror?* (quis inuimus priorum Patrum nostrorum dicta. (hypocrita: cur non ad Legem potius & testimonium?) Inuenimus autem in archiuis huius Apostolicae (imò iam tum apostolicae) sedis, Italia contigisse in Ecclesia Isauria, & Ephesiorum, simulque Hierosolyma, & aliarum etiam Ecclesiarum. (Sic Episcopi consulebant alij alios: neque etiam dubitandum est quin Ecclesia Romana propter vrbis auctoritatem, & eius Ecclesiae vetustatem sapissime adiretur. At boni Pontifices, vt ex Iulij praefertim, qui mox nominatur, epistolis apparet, ita sibi ad Tyrannidem Antichristianam iter aperuerunt. Sed tam ineptos iam tum episcopos fuisse qui de istis putidissimis ineptiis laboraret, sanè prodigiosum est.) Episcopis etiā earum ciuitatum volentibus scire, si viri & mulieres redirent ad proprium thorum, (quasi non dixerit Christus aperte non dimittendam nisi ob adulterium uxorem) beata memoria sanctissimi Patres, Iulius, Innocentius, & Celestinus, (nihil tamen hac de re in ipsorum decretis legitur, quibus alioqui aspersa sunt nonnulla non minùs inepta) cum Episcoporum & sacerdotum conuentu, (tum nimirum nondum exortum erat sacrum illud Cardinalium consistorium) in Ecclesia beati Apostolorum principis iuxta illud Christi dictum videlicet, *Reges gentium dominantur eis, vos autem non sic:* & illud ipsius Petri, *ὁ ἀρχὴ τοῦ κόσμου οὐκ ἔστιν ἐκ τούτου* prohibentes talia, perscripserunt & confirmauerunt vt nullo modo iam in coniugio se reciperent mulieres aut viri, qui quacunque ratione suos suscepissent natos. (atqui sub Lege parentes ipsi primogenitos suos Domino offerebant, vt constare potest ex Iosephi & Mariae exemplo) sed sperarent se, ne suadente Diabolo, tale vitium peccati inoleat per mundum, & vniuersorum error accrescat. (Quid est verò cælum ipsum cõspuere? verbū Christi, ore suo dinortia extra crimine adulterij disertè prohibentis, aperte refigere, Diabolum denique in Filij Dei tribunali collocare, si hoc non est? & tamen hoc idem scelus non tantum concedunt, verum etiam præcipiunt alij filij perditionis, vestigia nimirum istius sequentes, vt & iste aliorum. Quid plura? Pudit tandem ipsum Satanam tanti flagitij, adeò vt & Nicolaus alius Papa necio quotus, & duæ Synodi, Cabilonensis videlicet & Maguntina, (si Gratiano potius quam Coloniae excusis Conciliorum tomis credendum est,) ac multò etiam apertius Alexander tertius, istud decretum, citato etiam Dei Verbo, refixerint. En igitur quomodo Papa & Synodi errare non possint. Sit autem benedictus dominus qui filij sui iuratos hostes, vt olim Madianitas, inter se committit. Sed age, audiamus egregium istius Apollinis, seu potius ἀπολλύοντος oraculum.) *Scitis quia quomodo sunt septem dona Spiritus sancti* (verus error absurdissimus) *ita sunt septem dona Baptismi à primo pabulo sacratī salis*, (opposito nimirum dulcissimæ illi prægustationi lactis & mellis, cuius superstitionis meminit Tertulianus) & ingressus sanctæ Ecclesie, vsque ad confirmationem Spiritus sancti per Chrisma. (quis verò vos istam arithmeticen docuit, hypocritæ: nempe & auaritiæ & erroris spiritus, quum nihil istorum quidem nisi accepta pecunia largiamini, & septem istis donis nihil magis ridiculum fingi possit. Cedo enim quænam illa sunt?) *Primum est, vobis ipsis testibus, collatio sacratī salis: secundum, aurium & narium linitio cum sputo: tertium, in fronte & in pectore crucis signatio: quartum, olei sacri perunctio: quintum, ablutio Baptismi: sextum, in vertice, Chrisma: perunctio à sacerdote: septimum, confirmatio chrismatī in fronte per Episcopum.* (In his verò, excepto Baptismi lauacro, cuius auctor est Christus, quid tandem agnoscas præter importissimas sordes? In Baptismo abluuntur peccata: egregium scilicet symbolum est eius relictum dum impurissimi sacrificuli sputum. Adiungitur semel & iterum & tertio crucis signatio in fronte, pectore, vertice. Mallem scapulis imponi, vt quod etiam est Verbo Dei, in quo de cruce in humeros tollenda præcipitur, magis consentaneum: sed facilis est istiusmodi crucis gestatio iis quibus imponitur, nec minùs lucrosa iis à quibus imponitur. Adicitur vetus oleum iis exorcismis incantatum, quorum sanè mirum est ni ipsos etiam dæmonas pudeat. Hæc denique omnia infatuato sale condiuntur. Et ista sunt bonos Canonicos post tot secula potuit conuenire) vt cohærere cum his non possit thoros legitimos & inculpatus: imò etiam non minùs sæuo anathemate feriantur qui postea subitium iugium ausi fuerint, quàm si Deo ipsi æterno maledixissent. Nam hæc postea subitium tur:) *Ab hoc primo Spiritus sancti dono vsque ad septimum, nullus Christianus commatrem in coniugio recipere debet: & qui præsumpserit, anathematis vinculo religetur in perpetuū.* (Quid amplius superest quo vel atrocissimum omnium scelerum vindicari possit, hypocritæ: Sed bene est quòd iam ipsi etiam Satanæ fœtent vestra anathemata) *nisi penitentiam egerit dignè.* (hanc etiam appendicem retinuerunt qui alioqui hunc canonem, vt Verbo Dei

c. 4. 5. 6. 7. 8.
 Extrà, de cognat. spirit.
 c. 2. 30. q. 2.
 c. 3. 4. 5. 6. 30.
 q. 1.
 Cabilon.
 Synodi
 Carolo Magno, can. 31.
 c. 2. Extrà, de cognat. spirit.
 rituali.
 Magunt.
 Syn. can. 55.
 prorsus repugnans Cabilonensi, quauis iisdem temporibus habita.
 Apoc. 9. 11.
 gloss. in. c. 2.
 30. q. 1. & in c. 5. Extrà, de cogn. spirit.

repugnantem, tefixerunt. Sed prius ostendere oportuit peccatum, quàm poenam præscribere.) *Mulieres verò, quum separata fuerint pro hac illicita re (ex quo iure illicita?) à proprijs viris totam præcipimus percipere dotem, quam in die nuptiali recepit.* (nèpe vt maritis ereptæ, non sine dote ad vos transeant. Quis enim non animaduertit quid hîc capteretur? Sed vt cætera omittam, quo iure Domine Apostatice, ausus es de iure dotium leges ferre? Quis enim hac in re te constituit iudicem?) & post expletum annum recipiant alium virum, similiter & vir uxorem. Hanc particulam, vt & illam proximè præcedentem, omisit Gratianus, nimirum vt tantum dedecus occultaret. Illud enim, obsecro, quomodo tandem excusabunt, quòd incestuosus quidem omni coniugio interdicitur, in adulterio verò nullo modo pati possint matrimonij vinculum solui: in hac autem cognatione spirituali, quæ merum est figmentum, nouas post annum elapsum nuptias & viro & uxori concedant: nempe ne diutius cogantur ipsi retinere, quas à suis maritis hoc prætextu abduxerint.

Et de sponsalibus quidem hætenus. Nam de legali siue per adoptionem contracta cognatione, non est, opinor, cur dicamus, quum magna iam ex parte exoleuerit. Eorum autem quæ diximus hæc summa est: vera iustaque sponsalia non magis quàm consummata coniugia dissolui posse, vt hîc quoque valeat illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, nedum vt vel mutuo vtriusque consensu, vel alterius voluntate rumpan-
tur, sicut olim apud Romanos: quod etiam Moses in Iudæis propter eorum duritiem tolerauit. Quædam autem sunt nomine tenus sponsalia, quæ quum obligatione non pariant, inutilia, ipsoque iure nulla sunt: quorum duæ sunt species. Nam alia valere nunquam possunt, vt incestuosa siue propter cognationis siue propter affinitatis vinculum quod nuptias prohibet: itemque cum alterius sponso vel sponsa, vel cum eunuchis, vel eo morbi insanabilis genere laborante inita, qui omnem coniugij re ipsa consummandi spem tollat. Alia verò etsi initio non valent, tamen postea confirmari possunt, veluti vel inter impuberes, vel absque parentum, aut eorum qui parentum loco sunt auctoritate, vel errore personæ, vel in futurum tempus duntaxat, vel adiecta conditione, vel per vim aut metum contracta. Quædam denique quum initio valerent, postea non tam ab hominibus quàm à Deo ipso dissoluantur, vt si adulterium sponso vel sponsa commiserit, si fidelem deseruerit infidelis, si virgo non erat quæ pro virgine fuit desponsata, si furor aut alius morbus perpe-
tuus & insanabilis, omnemque re ipsa implendi matrimonij spem adimens, morbus denique contagiosus, itemque & insanabilis, sponsalibus superuenerit: quæ sunt à nobis sigillatim explicata. Iam ergo ad Diuortia veniamus.

Conclusio superioris tractationis.
Epitome totius tractationis.

DE DIVORTIIS.

MATRIMONII iam consummati diremptionem Romani *Coniugias Æveræ* mollissimo nomine diuortium à diuertendo vocarunt, quòd alter ab altero descedat: qua de re non tantum Verbo Dei, sed etiam legibus tum Civilibus tum Ecclesiasticis cautum est, quas hîc quoque cum Dei Verbo comparabimus, quatenus quidem ad rem nobis propositam faciunt. Hoc enim vnum querere nunc constituimus, quænam diuortia possint bona cōscientia inter Christianos usurpari, & quæ sit illorum vis, vt nihil nisi ex bona fide, in re præsertim tanti momenti, à quoquam agatur. Hinc autem potissimum exordiemur.

Quod de sponsalibus dictum est, quædam videlicet non propriè repudio dissolui, quoniam ipso iure nulla sint, id quoque de coniugiis existimandum est, nempe tum de-
mū esse locum diuortio, quum vera & rata coniugia dirimuntur. Itaque impropriè dicitur diuortium inter eos fieri inter quos nunquam verū coniugium fuit. Nos igitur itidem prior loco dicemus de coniugiis quæ specie tenus cōiugia sunt, siue ipso iure nulla: quoniam videlicet ea coniunctione alter in alterius corpus nullum sibi ius acquisiuit. Videtur autem res tota vno verbo posse transigi, nempe si dicamus, quoties vel inutilia fuerunt sponsalia, vel legitimo repudio dirempta, inutilia quoque esse coniugia, ex inutili principio videlicet profecta: sed illud perpetuum non est, quoniam (vt in extremo superiore tractatu diximus) quædam sponsalia ita sunt ipso iure nulla vt tamen subsequentibus nonnullis validari possint.

Sic ergo potius hanc regulam constituamus. Quoties sponsalia vel vsque adeò sunt ipso iure nulla, vt confirmari nulla ratione possint, vel legitimo repudio dissoluta sunt, inutilia quoque sunt coniugia, etiam si benedictio Ecclesiæ, atque adeò copulatio corporum,

fit consequuta, veluti si incestuosa sit coniunctio siue propter cognationem, siue propter affinitatem: item si cum vero eunuchō, aut eo qui alio eiusmodi perpetuo & insanabili morbo laborabat, aut cum alterius sponsa vel vxore, siue dolo siue errore, cōtractum coniugium fuisse deprehendatur. Et hæc quidem plana sunt.

Verum quid iuris constituendum est, iis sponsalibus præcedentibus quæ quum initio inutilia essent, postea tamen confirmari potuerunt? nempe si quid incidit quo sublatum sit vitium sponsalium, ratum erit coniugium, veluti,

Si sponsalia in futurum tempus, vel sub conditione tantum, contracta, concubitus sequatur:

Si desponsi ex parentum consensu impuberes, ætatis defectum supplente matritia, coierint:

Si sponsalibus quanuis per vim aut metum, aut absque parentum consensu initis, postea de voluntario consensu apparuerit:

Si errore personæ vel qualitatis cognito, de vlla consensionis specie consisterit:

Si cum furente sponso vel sponsa coitum sit.

Quorum omnium hæc ratio est, quod subsequente copula vel consensu, pars alioqui læsa iuri suo manifestè, sciens prudens, renuntiavit. Et ita quidem transactum videri posset de coniugiis ipso iure nullis, nisi quædam oborirentur difficultates, sigillatim nobis explicandæ.

An parentes matrimonio iam consummato possint intercedere.

Primum enim, si fortè sposalibus absque parentum consensu factis, benedictio per fraudem aut malis artibus impetrata, ac multo magis si copula subsequuta sit, quaritur aut parentibus, aut qui parentum loco sunt, istiusmodi coniugium ipso iure nullum esse contendentibus, secundum eos sit iudicandum. Respondeo, si parentes neque ultro, quod videtur in Esau matrimonio factum) neque rogati, subsequente consensu rem alioqui non rite factam confirmarint, & iustam suæ recusationis causam habuerint, nullum contractum matrimonium videri, cui videlicet desit quod præcipuum est, nempe Dei auctoritas, (quoniam videri non potest Deus coniunxisse quos, neglecto ipsius æquissimo mandato, intemperans & effrænis cupiditas conciliauit) ac etiam legitimus consensus, quum ij qui sui iuris non sunt, consensisse videri non possint.

Obiectio 1.

Refutatio.

Diluendæ sunt tamen contrariæ rationes, quarum vna hæc est. Dixit Dominus, *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Cōcedo ita id esse: sed nego auctorem esse Deum eius coniunctionis quæ non nisi violatis ipsius legibus contrahitur: quoniam si postea subsequatur parentum tacitus vel expressus consensus, videtur & ipse Dominus peccatum præcedens pro sua misericordia condonasse.

Obiectio 2.

Refutatio.

Altera ratio hæc est. Scriptum est, *Homo relinquet patrem & matrem, & adheret uxori suæ.* Ergo non videtur eò usque protendi patria potestas, ut re ipsa perfectum coniugium dirimat. Respondeo, id non esse dictum nisi de veris & legitimis matrimoniis, quorum videlicet tam arctum est vinculum, ut si fortè vel parentes sint relinquendi, vel vxor deserenda, potius sit adhærendum vxori. In coniunctione verò nefaria qui posset videri Dominus à patriæ potestatis iure, cuius ipse assertor est & vindex, liberos manifestè rebelles & contumaces absoluisse?

Obiectio 3.

Cōc. Later. sub Innoc. 3. can. 51. & alibi passim in canonibus & decretis.

Tertio loco opponitur Ecclesiasticæ benedictionis auctoritas. Respondeo, inhibitam esse iam olim iustissimis de causis istiusmodi clandestinorum matrimoniorum benedictionem: quæ si fraude, vel aliis malis artibus exorta fuerit, non modò non imminuitur, verum etiam asseritur Ecclesiæ auctoritas, quum irritum censetur quod vel fraude & dolo malo est ab ea impetratum, vel cum ipsius detrimento à corruptis eiusdem ministris concessum.

Obiectio 4.

Refutatio.

Sed & illud obicitur à quibusdam, consensum facere nuptias: sed hoc prorsus ineptè profertur hoc loco, quum certum sit, (ut paulò antè dixi,) consensum ei non tribui qui sui iuris non sit. Esto tamen sanè consensus aliquis, quoniam nihil ab inuitis factum est: constat tamen de solo legitimo consensu dictum illud esse intelligendum. Consensisse verò in clandestinum eiusmodi matrimonium, quid aliud est quàm in Legem Dei, ipsamque naturæ honestatem, & æquitatem conspirasse?

Obiectio 5.

Refutatio.

Præterea & illud opponitur, sic fieri iniuriam personæ quæ separatur. Respondeo, etiam si ita esset, iniquum tamen esse ut irrisi parentes peiore loco sint ea persona quam alius habuerit ludibrio. Neque enim hæc inter se comparandæ sunt iniuriæ, ut potior sit eius conditio cui maior facta est iniuria: sed illud potius dispiciendum est, ut uterque ius

suum aduersus nocentem obtineat. At enim, inquires, quomodo tandem in integrum re-
stituetur cui reddi pudicitia semel amissa non potest? Respondeo, nisi quid melius possit
à parentibus obtineri, habendam esse potissimum eorum rationem quorum culpa nulla
est: & quum meritò esse in culpa censeatur qui ius gèrium omni æquitati & honestati re-
pugnando, in re præsertim tanti momenti, transgressus est: meritò secundum parentes po-
tius quam secundum eam personam, quæ si decepta est, rectè præsumitur volens decepta,
iudicandum videri. Quoniam tamen multæ hic insidiæ incautis & imprudentibus fieri
solent, neque ista facile sine publico offendiculo rescindi possunt, Christiani Magistratus
officium est, positis æquis legibus ne quid eiusmodi eueniat occurrere, & si fortè eue-
rint, sic omnia temperare, ut neque nocentibus profut dolus malus, neque priuata iniuriæ
maior ratio quam Ecclesiæ totius habeatur. Quid igitur de isto Tridentini conciliabuli
canone censebimus? Tamen si, inquit, *dubitandum non est clandestina matrimonia libero*
contrahentium consensu facta, rata & vera matrimonia esse, quædiu Ecclesia ea irrita non fecit,
& proinde iure damnandi sunt illi, ut eos sancta Synodus anathemate damnet, qui ea vera &
rata esse negant: quique falsò affirmant matrimonia à filiis familiæ sine consensu parentum con-
tracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia, ex
iustissimis causis illa semper destituta est, atque prohibuit. Rectè quidem in eo Synodus quòd
eiusmodi coniugia destitatur & prohibet, (quanquam quorum hæc tendat nemo igno-
rat, quum vel minimo accepto pretio ista omnia interdicta redimantur) sed quòd nihilo-
minus si contracta fuerint, rata illa & vera esse, adiecto etiam anathemate, pronunciat, quis
eam meritò non excretur, quæ leges omnes diuinas & humanas execratur, quæ ius i-
psum gentium palàm violat, quæ denique consensum, & quidem liberum, tribuit personis
in aliena potestate positis? Quòd si ex Patrum sententia malunt rem decidi, age quid cen-
set Euaristus & ipse Romanus Episcopus? *Aliter, inquit, præsumpta coniugia (dixerat autem*
adulteria, vel stupra aut fornicationes potius quam legitima coniugia esse non dubitatur. At iste
petendam uxorem ab iis in quorum est potestate, & à quibus custoditur) *non coniugia sed*
porcorum grex, teste ipsorum Pasquillo, Tridenti nuper congregatus, non dubitat vera &
rata esse coniugia. Vtris credemus? Certè non dissidet à seipso Spiritus sanctus, quem isti
errare posse Concilia. Mentitum tamen esse vel Euaristum vel Tridentinos Patres necesse
est. Ego neque illi neque istis addictam fidem nostrā arbitror. Quia tamen probandi sunt
Patres à patre mendacij afflatos? Quid verò Basilii? si modò ipsius est ad Amphilo-
epistola: *Eorum qui sunt in alterius potestate, pacta conuenta firmi nihil habent.* Et rursum, *Quæ*
sine ijs qui habent potestatem sunt matrimonia, sunt fornicationes. Nec ergo viuentis patre, nec
domino, ij qui cõueniunt, (id est, qui eiusmodi cõiugij obtentu vnà viuunt) sunt ab accusatio-
ne liberi, donec domini, (id est, in quorum potestate sunt) coniugio annuerint. Tunc enim acce-
pit firmitatem coniugium. Quomodo igitur, boni Patres, rata sunt coniugia absque paren-
tum consensu contracta, si Basilio credimus consentanea verbo Dei, hac quidem in re,
Euariste, ita iam infelix Basili, ut ceteros taceam, expuncti estis ex beatorum albo, imò ad
inferos vsque Neptuni Romani tridente deturbati. Quis autem hic furor est, Reges &
principes, in istius tam præfractæ lupæ gratiam, ut ista egregia decreta omnibus obtruda-
tis, cœlum & terram vltro commouere? At ego Pauli non illa commentitia, sed vera ac ra-
ta auctoritate fretus, non dubitem contrarium, ipsis è cœlo sanctis Angelis consentienti-
bus, his verbis concipere: *Qui cum porcorum grege à legione Demoniorum obsessi, & Tridenti*
ad opprimendam veritatem coacti, dixerit contra Dei Verbum & ius gentium, ac veterum Pa-
trum sententiam, seu sponsalia, seu coniugia à personis quæ sui iuris non sunt contracta, absque
eorum consensu in quorum sunt potestate, vera & rata esse, execrabilis esto. Amen.

Sed & illud non temerè quaritur, sitne statuendum inutile matrimonium, & ipso
iure nullum, si post nuptiarum benedictionem & thorum cõmunem morbus perpetuus
& insanabilis, qui mutuum corporum vsum penitus tollat, veluti manifestissima frigidi-
tas, genitalium priuatio, muliebrium partium coarctatio quæ nullum remedium patiat, aut
aut viciū denique aliquod eius generis apparuerit. Respondeo in hac specie, magna &
exacta circumspectione opus esse, quoniam si quid re ipsa, vel ex nuda præsumptione atten-
tatum est, contracta saltem videtur affinitas, & tutius est pro eiusmodi matrimonio quàm
contra matrimonium iudicare, quum præsertim ad cõmunem vsque thorum peruentum.

Obiect. 6.
Tridentini
cõc. sess. 24.
decr. c. 1.

Refut. 6.

2.
Euarist. 6.
pist. 1.
Euaristus.

Basil. epist. 2.
ad Amphil.
can. 40. &
42.
Basilii.

De morbo
insanabili, &
vsum matri-
monii impe-
diente.

est. Si tamen eiusmodi vitium esse conslitterit ut nullam fuisse commixtionem necessario consequatur, æquum esse videtur, ut, quemadmodum de sponsalibus diximus, nullum fuisse coniugium statuatur: & grauius pro facti circumstantia in eum animaduertatur qui sciens deprehensus fuerit Ecclesiam & proximum, ipsamque adeo matrimonij puritatem ludibrio habuisse. Quid sit verò statuendum si quid eiusmodi superuenierit matrimonio iam re ipsa consummato, suo loco dicemus.

De vi & metu.
c. 15. & 21. & 28. Extrà, de spos. & c. 4. Extrà, Qui matrim. ac. caus. poss.

Vim autem vel metum post copulam non posse prætexi, ut nullum fuisse coniugium iudicetur, nisi fortasse raptam potius puellam fuisse quam in amplexu viri venisse prorsus conslitterit, iam antea diximus. Caterum, quum inter Ecclesiasticam benedictionem & thori communicationem aliquid interdum spatij intersit, præsertim quum vel inter absentes contrahitur coniugium, vel quauis altera persona adhuc sit immatura, tamen ad benedictionem usque coniugij & imaginariam thori communicationem properatur, si nihil ulterius sit consequutum, adhuc liberum esse censeo, vim aut iustum metum fuit irritum & modò circumspectè & consideratè omnia expendantur, quicquid actum fuit irritum pronuntiare: sicuti in coniugio Iohannæ Reginæ Nauarrenæ, palàm alioqui & solennitertu, solo tamen imaginario concubitu cum duce Cliuensi coniunctæ, ante aliquot annos factum omnes norunt.

De errore personæ.

Illud quæritur denique, Si cum errore personæ, non modò facta sint sponsalia, verum etiam concubitus sit consequutus, an nullum sit iudicandum coniugium. Respondeo, id esse positum in personæ deceptæ arbitrio, ut vel iure suo vtens eam in quam nunquam consensit habeat pro extranea: vel ultro subsequente consensu, quod per se alioquin irritum est, confirmet, sicut à Iacobo factum videmus quum Leam apud se retineret. Et de coniugiis quidem inutilibus hætenus. Quid enim mihi de iis videatur quæ solo iure Civilis nituntur, partim antea diximus, partim etiam infra (Deo fauente) dicemus.

De ratis coniugiis, an vlla ratione, ac præsertim morte dirimantur.

Nunc verò nobis de veris & ratis coniugiis dicendum est, num ea videlicet dirimifas sit: & si fas est, quibus iustis rationibus id fieri liceat. Mirus enim hac in re fuit artifex Satan, humani generis hostis, modò quidem, (quod difficile non fuit à plerisque impetrare, qui, quò sunt ad libidinem sponte naturæ propensiores, eò magis optant coniugiorum vinculum relaxari) persuadens quod mutuo quorundam consensu deuincitur, ab iisdem quoque, ut ceteros contractus, mutua saltem dissensione, ac proinde publica ex certis causis auctoritate, dissolui posse: modò verò apud homines religiosiores vique adeo atreè matrimoniorum nodum adstringens ut seruandæ fidei obtentu conscientias miserè torserit timore, ubi nullus erat iustus timor: donec tandem utrâque via grassatus omnia fœdis libidinibus contaminauit. Cogit ergo nos ipsa necessitas duo quærere, & in primis quidem illud quod alioquin optimo iure posset superuacaneum videri, num videlicet vlla ratione quod semel ratum fuit matrimonium dissolui possit: deinde quibus de causis iuste dissoluatur.

Saltem igitur morte dissolui matrimonium, quis non miretur iam olim fuisse dubitatatum, & adhuc à quibusdam ambigi? Nam de quibusdam causis merito dubitari potuisse fateor: morte verò, termino humanæ vitæ, necessariò finiri quoque nuptias prodigiosum est negari à quoquam potuisse. Est autem de hoc dubitatum partim inter eos qui portentos & impiis illis fictitiorum omnis sexus Deorum coniugiis, ac etiam incestis & adulteriis, omne vitæ præsentis & futuræ discrimen sustulerunt: partim ab illis etiam qui æpypistis nimium indulgentes, (quod meliorem in his ducem non habent quam naturæ opinioniones quasdam sub pietatis specie blandientes tanquam uelas dōctas sunt amplexi) Confirmarunt hæc deliria postea nonnulli, qui horum & illorum errores animaduertuerant quidem, sed ita ut non multò magis saperent. Et illis igitur & istis qui sibi persuaerant instituta in præsentē vitæ cōiugia morte interrumpi potius quam finiri, fuit quædam religio coniugia repetere, iis mortuis quos viuos tantopere dilexerant: quod tamen finini potius quam viris vsuuenit, vnde illa apud Poetam,

Ille meos primus qui me sibi iunxit amores

Abstulit, ille habeat secum, seruetque sepulchro.

Cui contrà sic respondet soror minus superstitiosa,

Id cinerem aut manes credis curare sepultos?

Huius autem non minùs ambitiosæ quàm stultæ superstitionis exempla mirum est repetere voluisse maximos viros Tertullianum & Hieronymum, quibus etiam addat quispiam si volet.

si volet, nonnullos recētiore rhapsodos, ut his veluti fulcimētis corruens alioqui suā monogamiæ dogma sustentarent. Qui verò istis postea successerunt perinde mihi videntur fecisse, ut si quis cum alio, in eodē mari navigans, ita esset in socium periclitantē intentus, ut incautus interea in nihilo minis periculosos scopulos naue impingeret. Dānant igitur isti Sadducæos, ut qui errarēt & Scripturas nescirēt: dānant quoque Mōtanistas & Catharos. Interea ramen benedici nolunt secundis nuptiis, idque quasi prior non sit oblitterata benedictio: & digamos vocant, qui tamen, modò sint vnus siue secūda, siue tertia, siue quocunque vxoris legitimi mariti, verè sunt monogami: eoque prætextu à sacris tractandis quasi quadā adulterij specie pollutos illos arcēt. Hæc verò quibuscunque tandē coloribus à nonnullis illiniantur, manifesta sunt veterū illorum deliriorū reliquæ, quas sani omnes homines meritò detestantur. An igitur, dicet fortasse quispiā, eos dānas qui matrimonium non repetunt: minimè verò, si modò cōtinentiæ donū habuerint, quod quā rarū semper fuerit, vel illa Pauli ad Timotheū de nonnullis viduis querela declarat. Itaque malim cum Apostolo iunioribus suadere nuptias, quā cum Hieronymo ad cœlibatū, supersticiosissimæ nescio cuius sanctimonix prætextu, allicere. Sed hīc à nobis non alia ratione de secundis nuptiis queritur, quā ut matrimonij vinculū liqueat aliquo modo verè dissolui, quod alij quidē apertè, ut dixi, negant: alij sic facētur, ut tamen alio circuitu ad eundē scopulum impingant. Nos verò ex Verbo Dei potius sapiamus: & quum Polygamiā sciāmus diuinis legibus aduersari (qua de re superiore tractatione diximus) & tamen secundas nuptias expressis verbis ab Apostolo non concedi tantū, verū etiam, suaderi, & quibus expediat præcipi: statuamus quod inde manifestè cōsequitur, morte videlicet matrimonia verè dissolui: quoniā alioqui cuius maritus mortuus est, in Domino nubere non posset: neque rectè scripsisset Apostolus, mortuo viro vxorē liberam esse, ut si alteri nupserit, adultera non habeatur. Hoc verò si non re ipsa, verbo tamē nobis ipsi quoque legis cœlibatus defensor, sat scio, cōcedent: sed hoc adiciant, alia nulla ratione quā morte matrimonia semel rata dissolui, quoniam videlicet quod Deus coniunxit homo disungere non possit. At qui sæpe homines hominibus mortem infligunt. Nempe, excipient illi, quoniam hoc ordinat, vel, ut ipsi loquuntur, permittit Deus: qui proinde videtur, quoties id euenit, matrimonij nodum ipsemet non tam dirimere quā secare. Ergo, boni viri, illud inter nos iam conueniat, tot modis, siue is vnus sit ac singularis, siue multiplex, coniugia quantumuis rata dissolui, quot sunt à Deo siue ordinati, siue (ut vos mauultis) concessi: & an aliis etiam modis coniugia etiam maximè rata dirimantur, age disceptemus.

Duo sunt autem quæ hīc affirmo: vnū, duobus præterea modis cōiugia ex Dei verbo, ac proinde auctore Deo, dirēpta cēseri, nēpe adulterio & desertione, quāuis non eadē sit adulterij quā desertionis ratio. alterū, nullā hīc esse hominū, imò ne Angelorū quidē auctoritatē ad nouas leges de plenis ac veris diuortijs ferendas, sed hac in re penitus acquiescendū esse in vno Dei verbo. De vtroque sigillatim dicemus, ac de illo quidē priore loco. Adulterio igitur coniugiū rectè & bona cōscientia dirimi posse affirmo expressis hac de re Christi verbis. Quū enim videret Christus legē de lapidandis adulteris latā (ut & alias pleraque) contēni, cauere tamen cōscientiis voluit: ideoque interrogatus an, ut facere plerūmi solebāt, quāuis ex causā diuortij libellū tradere liceret, sic respōdit ut non tantū negaret id fas esse quāuis ex causā, verū etiam exprimeret, nulla id ex causā nisi ob adulterū licere: quibus verbis nihil planius aut magis perspicuū dici potest. Itaq; nullus adhuc est, quod sciā, inter Christianos seu veteres seu recentiores inuentus qui non cōcesserit, pro quo adulterio, fas esse innocenti nocentem dimittere: sed plerique excogita distinctione inter separationem à thoro & dissolutionē ipsius coniugalis vinculi, quod rectè prius constituerant mox euertunt, quum noui coniugij potestatem separatim non concedunt: cuius sententiæ quum etiam Augustinus ipse fuerit, necesse est in primis ostendere quā firmis rationibus omnia contraria argumenta doctissimi Theologi nostra memoria diluerint.

Primum opponunt illi istud Christi dictum, *Qui repudiatam duxerit, mœchatur*. Nam certè si penitus solutum esset vinculum, mœchari vir eiusmodi non diceretur. Respōdeo, exceptionem priori membro additam, in posteriori quoque esse repetendam. Nam si qui dimittit vxorem extra causam fornicationis facit ut ea mœchetur, cōsequitur eum qui vxore propter adulterū repudiata aliam duxerit, non facere ut ea mœchetur. Ex quo rursum colligitur, id quod subiicitur apud Matthæū de repudiata, non nisi repetita ex priore membro exceptione intelligendum, quoniam Dominus alioqui sibi ipsi contradixisset. At enim obiiciēt illam exceptionē adulterij apud Marcum & Lucā non adscribi. Respon-

k. j.

c. 3. Extra, de
secundis nu-
ptiis.

1. cor. 7. 39.
1. Tim. 5. 14.

Rom. 7. 2.

c. 18. 33. q. 2.

*Ex hinc opinio
vbi supra*

Adulteris
penitus dis-
solui matri-
monij vin-
culum.
Mat. 5. 31. &
19. 9.

Obiect. 1.
Mat. 5. 32. &
19. 9.
Refut. 1.

deo, nouum hoc non esse vt apud vnum Euangelistam illud exprimat quod alij retine-
runt, & tunc locos magis concisos esse ex plenioribus explicandos. Præterea illud quoque
obseruandum est, etiam si apud Matthæum illa exceptio addita non esset, ne hoc quidem
contra nos facturum. Nam de diuortiis propter adulterium neque Pharisei quæsiuerunt,
neque propriè respondendum fuit Christo: applicanda enim est responsio ad interroga-
tionem. Rogatus autem fuit Christus non an aliquā ob causam, veluti ob adulterium, lice-
rit diuortium, sed an ob quauis causam diuortium in foro conscientie concedatur. Ita-
que neque apud Marcum, neque apud Lucam longius trahendum est Christi responsum,
nisi exceptionem ex Matthæo suppleas.

Obiect. 1.
Matth. 19.

Refut.

6. 18. 33. q. 2.

Obiect. 3.
Rom. 7. 2.
& 3.
Refut. 1.

Secundum illorum argumentum nritur hoc Christi dicto, *Quod Deus coniunxit, ho-
mo non separet.* Deus autem virum & mulierem coniunxit: ergo homini nullo modo licet
illud vinculum separare. Concedo totum illud argumētum, idēque non assentior iis qui
putant Magistratibus licere nouas diuortiorum leges condere: sed nego diuortij propter
adulterium auctores esse homines, quum Dominus iam olim adeo expressè voluerit adul-
terio matrimonia dissolui, vt etiam adulteros morte punierit: & postea rursus Christus
consulens cōscientiis, propter Magistratuum negligentiam adulterium exceperit, quum
de diuortio non licitō disliceret.

Tertium eorundē argumentū petitum est ex his Pauli verbis: *Mulier inuadit eam, ho-
mō non separet.* Item, *Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit alterius
viri.* Manet ergo vinculum etiam post diuortium. Atqui Apostolus ibi non agit de causis
diuortij, sed arripit ex coniugio similitudinem, quatenus id argumento proposito conue-
niebat. Præterea nego huius argumenti consequentiam. Nec enim intelligitur antecē-
dens de matrimonio per adulterium soluto, sed de matrimonio constante. Nego quoque
uxorem adulterij damnatam esse *inuadit eam*. Etsi enim adhuc is est superstes qui vir ipsius
fuit, non est tamen amplius vir ipsius, nec ipsa potest esse simul mariti & adulteri caro.
Idem autem vicissim de marito adultero constituendum est.

Obiect. 4.
1. Cor. 7. 39.
Refut.

Quartum argumentum torquent ex illa eiusdem Apostoli sententia, *Vxor est obsequi
ita lege, quādiu vir eius vivit.* Respondeo, Apostolum ibi non agere de diuortij causis, sed
tantum docere viduas, soluto per mortē matrimonio, posse bona conscientia ad secundas
nuptias cōuolare: & respexisse quod ordinariū est, & *ut vni de vobis* accidit, quasi præsup-
ponētē inter fideles quibus scribebat, vix alia ratione quā morte matrimonij dissoluēda,
Quinto loco obijciunt & illud, *Vxor à viro ne discedito: quod si discesserit, maneat in
nuptia, aut viro reconciliator: & vir uxorem ne dimittito.* Respondeo, Paulum hic non agere
de diuortio, sed de dissidiis quæ propter similitates inter coniuges interdum oriuntur
adeo vt interdum vna pars ab altera secedat. Quod si euenerit, non vult Apostolus eius-
modi discessione solui matrimonium. Hoc autem ita esse manifestè indicant Apostoli
verba qui inquit in genere: *Vir uxorem ne dimittito, & vxor à viro ne discedito.* Quid si
enim adulterio peccarit altera pars, an non innocenti licebit saltem à nocente discedere?
Relinquitur ergo verum esse quod diximus, nempe Apostolum de similitudinibus
non de vero diuortio loqui: quod mirum est Augustino in mentem non venisse.

Obiect. 6.
1. 2. 3. q. 1.

Refut.

Sextum argumentum est eiusmodi, Si concedatur post diuortium secunda nuptia,
periculum est ne qui nouum matrimonium affectat, faciliè falsam criminis accusationem
intendat. Respondeo, nullum inter homines negotium esse in quo vitari possint o-
mnia pericula: sed prudentis esse iudicis de accusatione rectè statuere: quod si præterea
Magistratus suo officio fungatur, id est, adulteria sicuti par est vindicet, minimè timēdum
erit ne coniugis tædio quispiam adulter fiat.

Obiect. 7.

Refut.

Septimum argumentum, Si post diuortium concessæ essent alteræ nuptiæ, hoc fieri
oporteret in fauorem personæ innocentis: quod si nocenti personæ concedantur, grava-
bitur innocens, nocens verò sui sceleris præmium feret. Vtinam verò magistratus officio
suo fungeretur: tum enim nullus esset istiusmodi quæstionibus locus. Verum utique sic
quum secundas nuptias post diuortium ita concedamus, vt tamen eas nocenti personæ
non nisi maximis de causis permittamus, sic faciliè huic incommodo occurreretur. Deinde
sic istud argumentum retorqueo, Nisi nocenti personæ liceat post diuortium secundò nu-
bere, lueret pœnas alieni sceleris: quod indignum esset.

Obiect. 8.
Refut.

Præterea sic etiā colligunt, Vni viro plures uxores habere non licet. Respondeo in hoc
argumento esse petitionē principij. Præsupponit enim id ipsum de quo quæritur, manere
nēpe vinculum matrimonij etiam post diuortium. Cōcedo igitur vni viro non licere plures
uxores

Refut. 1.

c. 18. 38. q. 7.

c. ex parte.
Extra de
Confect.c. 5. Extra de
Diuortii.Probatio-
nes dissolui
penitus con-
iugium adul-
terio.

1. Arg.

2. Arg.

Obiectio.
c. quanto.
Extra de
Diuort.
Responsio.

pudiata, vt ex præiudicio potius quàm legitimo iudicio damnent nostrarum Ecclesiarum morem: excipiet, inquam, fortassis istorum quispiam, vetitis alteris nuptiis, sic optimè ad reconciliationem, quam ipsa charitas imperet, non tantum allici, verum etiam trahi, quos Reipublicæ Christianæ maximè interest reconciliari, potius quàm vt, nouo inito coniugio, omnis spes reconciliationis tollatur. Ego verò (vt nunc omitam quod à quibusdam in contrariam partem disceptatur, quasi videlicet dimittere potius innocens persona nocentem quàm illi reconciliari teneatur, quibus certè non assentior) probo quidem eorum voluntatem qui reconciliandis potius quàm, sublata omni spe instaurationis, separandis coniugibus student: tamen veluti altero oculo captos esse dico qui in hoc vnum ita intenti vt nocentem innocenti reconcilient, vt interim per exiguam habeant innocentis rationem. Nam certè pastor ille quem pro exemplo proponit Christus, ita sollicitus est de vnica oue quæ aberrauit recipienda, vt tamen alias nonaginta nouem non lupis expositas, sed in tuto potius collocatas veluti ad tempus relinquat. Adhibeatur ergo tempestiua exhortationes: inculcentur quæ charitati mutua conueniunt: ne innocenti concedem liceat, inconsulta Ecclesia nouum coniugium inire, nedum vt hoc nocenti concedatur: quæ omnia, per Dei gratiam, testari possum sedulo in hac Geneuensi Ecclesia fuisse adhuc obseruata, quoties aliquod eiusmodi offendiculum incidit priusquam iussissima illa lex de capitali adulterorum pœna, communi ciuium suffragio ferretur. Ista, inquam, accuratè obseruentur: sed interea quibusuis non contentiosis æstimandū relinquo quàm iniquum sit, innocentem vel ad recipiendam adulteram personam cogi, vel in eam necessitatem detrudi quæ ipsum quoque periclitari cogat. Certè Gregorius ille Papa qui contra ius & æquum, ipsumque Dei verbum (vt suo loco dicemus) nouas ei nuptias concedi posse censuit qui vxorem haberet ea infirmitate correptam, propter quam non valeret viro debitum reddere, multò magis fortassis id concessisset marito cuius vxor in adulterij crimine deprehensa, ipso vxoris honestissimo nomine sese indignam ostenderit. Et Honorius tertius, rectè iudicans adulteram priuandam esse omnibus viri bonis, (quod tamen decernere Pontificiæ iurisdictionis non fuit) nimirum vt maritus pro arbitrio illis tanquam suis vti possit, an non, obsecro, multò magis iudicasset eadem sic priuari suo viro vt sui sit iuris factus? Magis enim in ipsum virum quàm in eius bona peccatum fuisse constat. Itaque nemo sanæ mentis assentietur Alexandro tertio, qui (si modò rectè explicatum est eius rescriptum) dirempro propter adulterium coniugio, innocentem, si alteram duxerit, non modò à posteriore vxore separandum censet, verum etiam ad priorem vxorem redire compellendum. Sic igitur ad illorum argumenta responsum esto. Nunc ad probandam nostram sententiam accedamus.

Illud certè vix potest in dubium reuocari, interrogatū fuisse Christum à Phariseis de eo diuortio quod inter Iudæos vsurpabatur, quo videlicet ipsum thori vinculum abrumpebatur, ac proinde non esse de alio diuortij genere intelligendam Christi responsionem. Huc accedit quòd iniquissimum fuerit innocentem luere nocentis honesto viro ipsa sanè fiet si cogatur innocens vel adulteram recipere, (quod sæpe fuerit honesto viro ipsa morte acerbius) vel scortationis periculum incurrere. Innocentius tamen de deſerſione loquens, hanc rationem diluit hac exceptione, quòd in multis casibus cōtingat aliquem iure suo sine sua culpa priuari, vt si alter coniugum incidatur. Sed facilis est responsio, longè aliud esse vitium corporis ex Dei voluntate superueniens coniugio, quàm crimen adulterij quo sese quispiam sponte & mala voluntate contaminauit. Itaque etiam si eiusmodi fuerit illud vitium vt alter alteri debitum amplius reddere non possit, tamen (vt suo loco dicemus) non propterea fit diuortium, tum quia potius oporteat coniuges in eiusmodi calamitate mutuo sibi auxilio esse: tum etiam quia qui propter eiusmodi calamitatem non potest amplius reddere debitum, tamen cum alio non factus est vna caro: ex quo consequitur adhuc manere matrimonij vinculum. At in adulterio, digna est supplicio nocēs persona non commiseratione: & præterea cōiugij vinculum abrupit quisquis factus est scortatrix cis membrum. Præterea quum iidem Canonici quibusdam, & quidem merito, præcipiant adulteram vxorem dimittere, ac proinde illam repetere prohibeāt, quid illis fiet, obsecro, si non habuerint continentia donum? Petant illud, inquires. Verum qua promissione freti particolare donū illud petent? Absurdum enim est statuere quēpiam, sese per vxoris adulterium ad cōtinentiam vocari. Deinde etiam si cōcederemus prorsus teneri innocentem nocenti respicienti veniam dare cō vsque vt etiam illam sibi rursus adiungat (quam Augustini opinionem suo loco expendemus) quid fiet, obsecro, si qua perfrectæ frontis mulier

Iher vel scelus addat sceleri, vel simulatè respiscat: quid si etiam adulterij repetiti conuicta
sapius repudietur? quid fuerit iniquius, obsecro, quam innocentis qui vratur ne tum qui-
dem rationem habere? Imò quis non videat ista noui inuendi coniugij prohibitionem tum
committendis eò audacius adulteris, tum etiam si commissa fuerint, tolerandis & dissi-
mulandis, aditum patefieri?

Concludo igitur adulterio abrupti coniugij non tantum vsum, sed vinculum, quod
nisi voluntate innocentis rursus coalescat, integrum esse eidem innocenti, si continere
non potest, nouas nuptias inire: quod tamen laudabile est, absque Ecclesia, ac etiam pij
Magistratus venia non facere, vt infirmorum offendiculis occurratur. Verum quid de no-
cente statuendum erit? Vtinam verò Christiani saltem Magistratus, ita vt diuinæ & huma-
næ leges sanciant, adulterij crimen vindicarent, ne quis istis quæstionibus locus relinqua-
tur. Interea respondeo, primum omnium iniquum esse vt nocenti perforæ fiat nouarum
nuptiarum potestas tantisper dum innocente in cœlibatu permanente pendet reconcili-
liatio. Deinde oportere vt de sincera ipsius respicientia constet. Tertiò, nec statim nec
temerè hoc illi concedendum, sed multum diuque admonendam vt, si fieri potest, li gere
& cœlebs manere malit quam coniugium repetere in quo tam turpiter se gesserit. Quod
si res ipsa ostēderit periclitari ipsius conscientiam nisi ei prospiciatur, nubat sanè cui vult,
modò id fiat in Domino. Canonas enim illos quibus omnis spes coniugij, etiā innocente
defuncto, nocenti quantunvis respicienti adimitur, aut etiam votum illud Satanicū per-
petuæ continentia præcipitur, vt Apostolicæ doctrinae repugnantes, atque adeo à Satana,
se in angelum lucis trāsformantes, suggestos, planè repudio. Quoniam autem varia præ-
terea incidunt in hac controuersia quæstiones, age illas quoque seorsim explicemus.

Conclusio.

Mulieris ius
esse in mari-
tum agere.
Obiectio.
Malach. 2. 15.

Quæritur ergo, Sitne in petendo diuortio idem ius vxori aduersus maritum, atque
marito aduersus vxorem. Non esse verò ex his argumentis colligitur. Primum, quòd in le-
ge dadi libelli diuortij, maritus duntaxat nominatur: idque fuisse in Israel ira obseruatum
constare potest ex Malachia, apud quem monentur mariti, vt potius quam iustas suas vxo-
res superinductis aliis adeo crudeliter affligant, dent illis diuortij libellum: ex quo conse-
quitur ipsas sponte diuortium facere non potuisse, alioqui nimirum id vltro facturas. Sed
huic rationi facile occurri potest. Nec enim ibi agitur de adulterio quod erat ex Lege ca-
pitale: sed de voluntario diuortio, quod quum ob duritiæ huius populi toleraretur, solis ta-
men viris concessum fuit, quos videlicet meritò existimauit legislator tardiores hac in re
& circumspectiores futuros. Nihil autem hoc ad id de quo nunc agimus, in quo nihil fit ex
partium arbitrio, sed iudicio ex allegatis & probatis decernitur.

Refutatio.

Deinde obiicitur illud quoque, quòd vir sit mulieris caput, ac proinde mariti potior
esse conditio videatur. Respondeo, caput quidem esse maritum, ac proinde in mutuo con-
iugij consortio eminere procul dubio ipsius auctoritatem, cuius imperio videlicet res fa-
miliaris administretur. Verum si ius ipsum spectes quod alter habet in alterius corpus, (a-
gitur autem propriè de hoc iure in causa adulterij) dico æqualem esse vtrinque obligatio-
nem, quod expressis verbis declarat Apostolus, *Vxor*, inquit, *suum corpus non habet in pote-
state, sed vir similiter autem & vir suum corpus non habet in potestate, sed vxor*: ex quibus ver-
bis omnino efficitur, vtrinque in pari obligatione idem ius alteri in alterum (ea tamen mo-
destia seruata quæ mulierem præcipuè in virum agentem decet) concedi oportere: quod
rectè defendit Augustinus, alioqui in concedendis nouis nuptiis durior. Idem etiam cen-
set Hieronymus, ipsique adeo Papæ, Nicolaus & Innocentius, referente Gratiano, quan-
uis lege Iulia aliter sit cautum.

Obiectio.

Refutatio.

1. Cor. 7. 4.

Quæritur & illud à nonnullis, An teneatur innocens persona nocentè deferre. Sunt
enim nonnulli vsque adeo in nescio quam charitatè propèsi, vt quiduis dissimulare sum-
mæ laudi tribuant. Sunt cōtrà quidam vsque adeo rigidi vt nisi omnia palàm fiant, atque
adco ad Magistratū referantur, nimium indulgeri vitiis arbitrentur. Ego neutris assentior,
qua de re nobis non placet hoc loco deinceps disputare. Tantum dico in adulterij crimine,
quod ita graue est vt publicum meritò cēseatur, rectè mihi facere videri, qui, si modò probe
constet, minimè ad illud conuiuent, sed Magistratui in primis indicant. Hoc autem face-
re maritum vel vxorem præcipuè decet, ne, dum præpostera charitate alienum peccatum
souent, iustam lenocinij suspicionem incurrant.

August. de
adult. con.
lib. 2. c. 8.
Hieron. in
epit. Fab.
c. 19. 20. 22.
& 23. 32. 9. 5.
lib. Sent. 4.
dist. 35. l. 1. C.
ad l. Iul. de
adult.
Magistratui
celari bonæ
conscientia
vix posse ad-
dulerium.

Ergo, inquires, non licebit priuatam iniuriam condonare? Respondeo, non modò id
licere, verum etiā faciendū præcipi Sed præterquam quòd in eiusmodi criminibus maior
est Reip. quàm nostri ipsius habenda ratio, errat meo quidem iudicio vehementer, nec
k. iij.

Obiectio.

Refutatio.

procul abest ab Anabaptismo, quisquis cum Sebastiano Castalione putat non posse nos absque odio vel malo iniuriæ vindicandæ affectu Magistratui fontes indicare, aut ius etiam nostrum apud iudicem persequi. Itaque nihil ad rem spectant quæ de Christiana condonandis iniuriis facilitate hoc loco à nonnullis inculcantur. Nam certè Christiana charitas malis non fauet.

Obiect. 2.

Mat. 19.

Refutatio.

Obiicitur tamen Iosephi exemplū, qui clām voluerit Mariam sponfam, quam gravidam deprehenderat, dimittere, eoque nomine ut *ἀναισχος*, id est, vir probus, neque sui iuris tenax, commendetur. Respondeo Iosephum fecisse quod probum virum decebat, quum in re dubia quàm moderatissimum consilium est sequutus. Ea enim erat procul dubio Mariæ sanctimonia, ut adulteram esse Iosephus sibi persuadere non posset. Eminens tamen vterus prægnantem esse demonstrabat, ut omnino ab aliquo gravidam esse existimaret, eius videlicet rei quæ extra ordinem contigerat ignarus. Quid igitur faceret in tempore quum gravidam esse constaret, constituit sibi nulla ratione retinendam, nec tamen temerè accusandam esse ut adulteram, quæ extra tanti sceleris suspicionem esset: ideoque re tota Domino commissa, dimittere quidem illam, sed clām, voluit, ne ius suum rigidè persequendo in eam peccaret. Itaque tum in eo iustus fuit quod sponfam, quam ab alio stupratam vterus ostēdebat, ducere noluit, tum in eo fuit *ἀναισχος*, quod in re incerta, non videlicet *ἀπὸ μοιχείας*, (quod crimen publicum fuisset & capitale) at potius *ἀπὸ πορνείας*, ante sponsalia nimirum, ab alio stuprata fuisset, (quod si ita esset, priuata erat iniuria, & illa ex parentum consensu nubere stupratori, non tamen sine aliquo suo dedecore, tenebatur) id demum consilij cepit quod & suæ conscientiæ tutissimum, & eiusmodi sponfam quam meritò reuerebatur, quàm minimè ignominiosum erat. Nos autè de certo demum & comperto adulterio loquimur, quod taciturnum fuisse Iosephum ego quidem vix arbitror. Ergo, ut ad rem redeam, rectè & prudenter mihi facere videntur qui compertum adulterium ad Magistratum referunt.

Obiect. 3.

Refut. 1.

c. 1. & 4. 32.

q. 1.

c. 1. & 3. 33. q. 2.

Vide l. 12. C.

ad legē Iul.

de adulter.

riis.

Nec ignoro alios esse in ea sententia, ut in hoc etiam crimine primum velint priuatam admonitionem saltem inter amicos præcedere: deinde tum quoque quum palam facta res est, aut etiam fœtus est conceptus, vel adeundam potius Ecclesiam quàm Magistratum, vel certis personis factum indicandum, ut supposititium puerum liceat abdicare. Sed ego quidem videre non possum quid non hoc sit ad tantum crimen plus æquo conniue- re, quod etiam si facias quid inde consequetur? Certè si adulteram personam rectè Chry- nus retineas, non video quid possis lenocinij suspicionem euadere (quod etiam non conueni- sostrum monet) quancunque charitatem prætexas: sin verò dimittas non conueni- Canones ipsi poenam tibi imponunt, & officium est Magistratus si quid eiusmodi eue- niat, causas istiusmodi discessionum ex quibus maximi tumultus oriuntur, inquirere. Ita- que eodem tandem, quanuis alio circuitu, relabaris oportet. Præterea, etsi aliud spectat Ecclesiæ quàm Ciuile iudicium, qua tandem conscientia Seniores Magistratum celabunt quod ex legibus puniri Reipublicæ maximè interest? & qui hoc fecerit Verbi minister qua fronte Magistratus in officio cessantes reprehenderit? Dixi quid hinc mihi videatur. Suum cuique iudicium liberum esto, modò ex verbo Dei vnusquisque sapiat.

An innocēs

persona

mittere, an

verò recipe-

re nocetem

teneatur.

Huic quæstioni altera affinis est, An in cōscientiæ foro (de hoc enim vno differimus) nocentem personam conuictam teneatur innocens ablegare, an verò poenitentem rur- sum recipere: qua de re neque inter veteres, neque inter recentiores multos, grauissimos alioqui Theologos, conuenit. Liceat verò mihi, quandoquidem hoc mihi munus incum- bit, non ut leges cuiquam præscribam, sed ne vos incertos dimittam, sententiam quoque meam indicare. Dico igitur ingenuè, illos quidem mihi nimium aduersus nocentem rigi- dos, istos verò nimium faciles videri: ac proinde me neutris assentiri. Expendamus tamen vtriusque partis argumenta. Qui nolunt retineri, has rationes afferunt:

1. Argum.

corū qui a-

dultera non

posse retine-

re consent.

Hieron. in

Matth. 19.

Responsio.

2. Argum.

Prou. 18.

Resp.

Vide c. 10.

32. q. 1. & c.

3. Extrā, de

adulter.

Primum obiicit Hieronymus, virum quoque sic fieri sub maledictione, putà si adul- teram retineat. Respondeo, non fieri peccati vxoris participem maritum, quo infcio ne- que occasionem præbente, fuerit adultera: & modò post peccatum compertum officium fecerit in illa coarguenda, & ad poenitentiam adducenda, etiam si illam postea in gra- tiam recipiat.

Obiicit etiam illud Solomonis, *Qui tenet adulteram stultus est & impius.* (Nam in Græcis codicibus legitur *ἀσέλγης*, quum Latini codices habeant *insipiens*.) Atqui præter- quàm quod hoc dictum non est in codicibus Hebræis, necessariò accipiendum est de eo qui ad vxoris adulteria conniueat, quam socordiam leges quoque Ciuiles ut lenocinij speciem

speciem damnant: nos autem de eo loquimur qui fecerit quod honestum virum decet, & de adultera muliere resipiscentiam testante.

D. Bucerus autem (piæ memoriæ vir, sed à quo in hoc quidem argumento cogor in multis dissentire) duobus aliis multò in speciem vehementioribus argumentis nititur. Citat enim in primis locum illum Mosis, in quo prohibetur maritus eam quam dimiserit rursus ducere alii postea nuptam, à quo vel morte vel alia ratione fuerit liberata: & additur ratio, *Quoniam ipsa polluta est*. Sic autem ex hoc loco argumentatur D. Bucerus. Si polluta dicitur quæ post diuortium alteri nupsit, (quod tamen ei concedebatur) ideòque à priore marito duci non potest: multò magis censenda est polluta quæ adulterium commisit, ac proinde à marito retineri vel repeti non potest. Respondeo, hæc verba Mosis, non rectè conuerti, *quia polluta est*, quum potius oportuerit interpretari verbū e verbo, *quia facta est pollueri se*, id est, quia in causa est iste prior maritus cur illa sese polluerit. Est enim illud verbum ex duplici coniugatione compositum, nempe Hophal & Hithpaël. Rectè autem dicitur istiusmodi mulier sese polluisse, quoniam eiusmodi diuortia etsi lege ciuili tolerabantur, tamen in foro conscientiæ nunquam licuerunt, sed culpa peccatis desertorem siue penes eum residebat qui diuortij libellum dabat. Est igitur huius legis ratio peculiaris, quoniam videlicet qui vxores dimittebāt, eas quodammodo aliis proponerent, facta ipsis ad alium virum transeundi potestate, ideòque planè quædam videri potuissent vxorum commodatio, (quod turpe ac nefariū scelus fuisset) si soluto altero matrimonio prius illud licuisset redintegrare. Catonis enim illud factum suā Martiam Hortensio commodantis, nullus vnquam satis honestus vir, opinor, ex animo probauit.

Altera D. Buceri ratio hæc est: Quum voluerit Dominus adulteros lapidari, consensu poena adulteros puniant: sed hinc minimè consequi nefas esse maritis (si cessent Magistratus) vxores resipiscentes ex charitatis Christianæ norma recipere. Lex enim illa quid facere Magistratus, non quid facere priuatos oporteat, præscribit. Itaque ne his quidem argumentis moueor.

Qui verò alterum extremum amplectuntur, (quorum præcipuus est Augustinus) & omnino teneri maritum existimant resipiscentem vxorem recipere, his rationibus ducuntur. Aiunt velle Apostolum vt vxor viro reconcilietur: ergo idem quoque à viro flagitare. Atqui iam antea respondi, Paulum ibi non de vero diuortio quod fit ob adulterium, causa cognita, sed de simultatibus ac rixis agere, quæ faciunt interdum vt alter ab altero secedat.

Volunt præterea nos imitari Christi factum, qui adulteræ ignouit. Neque verò dare mandū censo qui vxorem resipiscentem recipiat, sed hoc quæro, an vir omnino id facere teneatur: quod non arbitror, quum multæ aliæ iustæ causæ esse possint cur adulteram in iuriā resipiscentem in thorum rursus non admittat, qui tamen alioqui illatam sibi iniuriā ex animo condonauit. Illud certè ex hoc loco elici non potest, quum nihil tale declarent Christi verba.

Non est maioris momenti alterum illud quod obiciunt, oportere nos videlicet Dei imitatores esse, qui sæpe scortatam Ecclesiam recepit, imò etiam fugientem blandissimè reuocauit, sicut nominatim per os Ieremiæ testatur. Nam præter illud quod modò dicimus, si hæc reconciliatio vsque ad thori repetitionem esset necessaria, consequeretur illos peccasse qui legem illam Mosis seruauerunt cuius ibi facit mentionem Ieremias: quod absurdum est dicere, quum eam e contratio seruari oportuerit.

Proferunt quoque Davidis exemplum qui Michol quamvis alteri nupsisset, repetiit. nempe quoniam neque ipse eam dimiserat, neque illa ex sua voluntate, sed patris metu adacta, nouas nuptias inierat. Nam alioqui David illam repetens contra legem fecisset, vt quæ alteri nupsisset. Quorsum hoc autem ad coniugium vero ratòquæ diuortio diremptum? Deinde, vt modò dixi, non nego posse iterum admitti adulteram resipiscentem, sed hoc quæro, an ad hoc quispiam in foro conscientiæ simpliciter teneatur: quod non puto: sed post modestam Ecclesiæ adhortationem adhibitam, vnumquemque suæ conscientiæ relinquendum, quo iure in hac Ecclesia Geneuensi vtimur.

Itaque contrarios canones vel de eo intelligendos dico, qui aut compertum scelus prorsus dissimulet, aut ante resipiscentiæ testimonium, quod fieri non potest quin sceleris faueatur, nocentem vltro admittat: vel prorsus reiiciendos. Illud verò probo quod alibi ex Arelateni quodam concilio decernitur, nempe vt *vir non debeat* (id est, non te-

3 Arg.
Bucer. de te-
gno Christi,
lib. 2. c. 32. &
33.
Deut. 24. 3.

Responsio.

4. Arg.

Responsio.

1
Argumenta
eorum qui
resipiscentē
personā no-
centem ne-
cessario in
thorum rursus
recipiē-
dam putāt.
Responsio.
1. Cor. 7. 11.
2 Arg.
Ioh. 8. 11.
Responsio.

3 Arg.

Ier. 3. 1.
Responsio.

4. Argumen-
tum.

1. Sam. 25.
44.
2. Sam. 3. 14.
Responsio 1.

2

5. Argum.
c. 1. & 2. & 4.
32. q. 1.
Responsio.

2

Syno. Neo-
caesar. cap. 13.
6. Argument.

Responsio.

7. Argum.
Epist. ad Am
phil. I. can. 9
& 21.

Responsio 1

Hier. in epi-
tap. Fab. Eu-
seb. Ecclef.
histor. lib. 4.
c. 17. ex Apo-
log. Iustini
prioris in-
tio, c. 23. 32.
95.

neatur: est enim Gallicismus quem glossator non intellexit) *sape recipere peccatorem.* Nam ita illa severitas, cuius paulò antè meminimus, temperatur. Ceterum & illud expendendum nobis est quod de eo cauent cuius vel antè vel post ordinationem vxor adulterij conuicta fuerit, nempe *ut, si ante ordinationem id contigerit, eiusmodi quispiam ad Ministerium non accedat: sin vero post ordinationem, debeat, (id est, teneatur) eam dimittere: quod si cohabitet, non possit Ministerium suum exequi.* Hoc, inquam, est peculiariter nobis confiderandum. Videtur enim tum eo fundamento niti quòd disertè iubet Apostolus inquiri in familiam quoque Episcopi vel Diaconi eligendi, an videlicet ei bene præfuerit, quod is meritò præsumitur non fecisse cuius domus est adulterio contaminata: tum etiam eo pertinere quòd idem Apostolus velit ministrum Ecclesiæ deligi *ἀνεγυλνόν.* Videtur enim in ipsum virum quodammodo istius flagitij dedecus redundare. Itaque censuerim ego non temerè deligendos esse quibus tale quippiam quantumvis innocentibus exprobrari possit. Sed quum optimis etiam viris non rarò nulla sua culpa tale quippiam obtigerit, quorum virtute & industria optimè posset alioqui Ecclesia gubernari, nisi summum hoc ius aliqua *δίκη* temperetur, vereor ut in summam iniuriā euadat. Deinde quum ita occasio vel maxima nunquā recipiendæ quantumvis resipiscētis adulteræ iis manifestè præbeatur quid tamen charitatis & mansuetudinis Christianæ exēplo præire cæteris oportuit, miror quid Augustinus, tantopere istā coniugij redintegrationem vrgens, ad hæc fuerit responsurus. Postremò libet quoque hīc inquirere in quendam iniquissimum canonem Basilien. attributum, in quo disertè dicitur retinendos esse à mulieribus maritos etiam adulteros, & cum scortis sese volutantes: adeò ut ea quidem quæ marito ob eam causam dimisso alium virum transierit, adultera sit, quæ verò cum viro quopiam sic ab vxore dimisso cohabitaret, non itidem adultera censetur. Huius verò tam iniqui canonis quis tandem approbatorem fuisse tantum virum vel suspicari possit? Sed age, quicumque tandem sit illius auctor, rationes quibus utitur expendamus. Primum manifestè fatetur ex Domini verbo licere ex æquo tum viris tum vxoribus ob adulterium à coniugio recedere: sed dicat contrariam, quod ad mulieres attinet, consuetudinem inoleuisse. Quasi verò audient da sit, ac non potius millies detestanda consuetudo verbo Dei repugnans. Quum igitur iste, quisquis est, (Basilium enim esse vix quisquam vnquam mihi persuaserit) paulò post ex consuetudine contra verbum Dei iudicat, quis tandem sani iudicij vir illi assentiat? Sed hoc etiam intolerabilius est, quòd istum morem non contentus Ecclesiasticam constitutionem vocare, quasi Ecclesia sit habenda quæ contraria verbo Dei decernit, audet etiam aliis Scripturæ testimoniis eam confirmare, ac si videlicet Spiritus sanctus à seipso dissentiat. Quenam autem illa sunt? *Qui adhæret meretrici, sit cum ea vnum corpus.* Ergo *vir ab vxore adultera tenetur discedere.* Cur verò non itidem quoque in alteram partem constituas, *Quæ cum adultero coit, in vnam etiam carnem cum eo coalescere?* Sed Ieremias ait, *mulierem quæ cum alio viro fuerit, non reuersuram ad virum, quoniam polluta est polluta.* Concedo: sed ut ea omittam quæ de hac lege paulò antè diximus, si ita libet pro viro aduersus mulierem argumentari, cedò cur non eadem ratio in vxore aduersus maritum obrineat? Sed scribit Solomon, *eum qui retineat adulteram stultum esse & impium.* Ello. At cur non itidem stulta & impia dicatur quæ virum adulterum ferat? Sed quis scis, mulier, an virum sis seruatura? Atqui constat hæc Apostoli verba scribi de coniugio fidelis cum infideli, siue Christianæ cum prophano, ac proinde manifestè torqueri quum aliò trahuntur. Demus tamen appositè citari. Cur non rursus idem in alteram partem ex eodem Apostoli loco statuamus? Sed & contra quàm hic canon dicat, non inusitatum fuisse in Ecclesia ut sanctæ scemina à maritis adulteris separarentur, tum ex Hieronymo, tum ex Eusebio liquet, quanuis, ut Innocentius scribit, non ita facilè mulieres viros suos acculerent: & meritò quidem, tum propter sexus pudorem, tum propter reuerentiam quæ marito ab vxore debetur donec conuictus adulterij maritus esse desierit. Itaque ut paucis dicam, isto Canone, quantum quidem ad hoc attinet, nihil certè ineptius, & vix quicquam aduersus Dei verbum contumeliosius in hoc argumento dici potuisse credo: ut vel ex hoc vno satis constet qua fide iam olim ita scripta sint, & quàm malè consulant Ecclesiæ qui non ex Dei verbo, sed ex istiusmodi nescio quibus Canonibus dirimunt inter controuersias somniant. Merito igitur istam pessimam consuetudinem, admonet interpres Zonarcus, emendauit Iustinianus statuens licere vxori diuortium facere ab eo marito qui in eadem domo vel vrbe cum altera consuecat, quanuis ne hæc quidem eiusdem domus aut vrbs circumstantia satis rectè videatur à Iustiniano adiecta.

Queritur

Quaritur hoc quoque, An quum vtrunque incidit adulterium, audiendus sit qui diuortium petit. Respondeo, me iis assentiri qui accusatoris impudentiam coercendam putant, nedum vt audiatur, vel auditus obtineat quod petit. Neque id duntaxat nititur æquitate, verum etiam argumento quod ex verbo Dei expresso peti potest. Nam si cogitur vxorem suā perpetuò retinere (dandi videlicet libelli diuortij facultate priuatus, quæ alio qui Israelitis ob cordis duritiem erat concessa) qui vxorem suam violatæ pudicitia immemore accusauit: sanè peius facere videtur qui hoc ipsum adulterij crimen ei audeat exponere, quod ipse in eam commisisse coarguatur. Verum quum & Reipublicæ maxime intersit adulteria puniri, & Ecclesia ferre ista dedecora minimè debeat, etiam si recitatio adulterij crimine probato, diuortium non concedatur, sed ad mutuam reconciliationem coniuges quodammodo sint adigendi, tenentur tamen & Magistratus & p[ro]curator officio suo defungi.

Adulterium aduersus adulterā audiendum non esse. 32. q. 6. Deut. 22. 19.

Dubitatur etiam an perpetua sit adulterij accusatio, siue an innocenti semper sit integrum nocentem acculare. Hic verò dictat ipsa ratio, eum videri iuri suo renuntiasse, siue iniuriam sibi factam condonasse, qui comperto adulterio vel manifestè semel in gratiam cum nocente redierit, vel dissimulata iniuria ab eius vsu coniugali non abstinuerit. Verum ne tum quidem esse vel Magistratui vel Presbyterio conuiuendum res ipsa demonstrat.

Perpetuam adulterij accusationem non esse.

Postremò dicendum aliquid videtur de Canonicis, quas vocant, siue Ecclesiasticis adulterij pœnis. Basilio inscriptus canon quindecim annos adulterij pœnitentiæ statuit. Septennium ad pœnitentiam olim fuit adulteriis laicis indictum: postea quinquennium. Ei qui peracta pœnitentia relapsus esset, ne in fine quidem dari vult communionem concilium Eliberinum. Quid porro mihi de illis definitis pœnitentiæ spatiis videatur iam antea dixi, & constat moderatis hominibus nunquam istam determinationem præcisè placuisse, quod non tantum liquet ex illa insigni Cypriani ad Antonianum epistola, verum etiam ex iis quæ ex Hieronymo & Augustino citat Gratianus. Sed in genere quod quibusdam ne in fine quidem pacem dari volunt, arbitrò prorsus intolerabile, nisi de iis accipias qui peccatum nunquam agnoscunt: & assentior potius Chrysostomo qui perpetui in personas anathematis vsu ex Ecclesia tollendū rectè, meo iudicio, existimauit. Quod autem in Ecclesiastico munere constitutos, & postea adulterij conuictos semel à Ministerio excludunt, rectè omnino constitutum videtur: ac proinde graniter omnino peccare qui eiusmodi homines postea summo cum Ecclesiastici Ministerij dedecore rursus admittunt. Sed aliud est ab Ecclesiastica functione, quàm ab Ecclesiæ sinu in perpetuum arceretur. Illud omnino faciendum arbitror, istud vt charitati Christianæ planè repugnans detestor. Quod autem eum non admittunt ad Ministerium cuius vxor fuit adultera, itémque à Ministerio excludunt eum qui adulteram non reiecerit, quatenus temperandum arbitror paulò antè dixi. Quod verò Clericis concessum est Tolet. concil. 1, vxores adulterij conuictas domi vinctas tenere, & ieiuniis, non tamen mortiferis, macerare, non tantum vt iniquum, verum etiam vt cum manifesta iurisdictionis Ciuilis violatione constitutum repudio. Quid enim iniquius est quàm eius arbitrio qui iniuriam accepit, nocentem permitti? & quorsum hanc Clericis in delinquentium corpora potestatem? Sed iam tum nimirum incauti Principes ab ambitiosis Episcopis decipi se patiebantur, ornandæ scilicet & amplificandæ Ecclesiæ obtentu. Sed & illud cuiusmodi tandem est, quod postquam ne id etiam amplius decernunt, vt post solennem istam pœnitentiam matrimonium contrahere non liceat: adeò quidem vt Syritium Papam non pudeat eos qui secus faciant, vocare canes & sues ad vomitus pristinos & volutabra redeunt, ipse potius canis & porcus impurissimus appellandus: Quia, inquiunt belli canonum interpretes, solenniter pœnitentes intelliguntur vouisse. Itaque Leo Papa meritò postea decretum istud iniquissimum abrogauit, quum neque pœnitentia solui contractum coniugium, neque postea contrahendum impediri disertè scriberet, in eo tamen Papissans, quod id non nisi ex veniali indulgentia concedi adolescentibus putat, quod Apostolus expressis verbis præcepit omnibus qui continere non possunt: ex quorum sanè numero vel ij maximè fuerint qui in scortationem vel adulterium incidisse ipsius pœnitentiæ publicæ testimonio plus satis probantur. Itaque quod ibi garriunt interpretes de publicæ & priuatæ pœnitentiæ, itémque contracti vel contrahendi coniugij discrimine, futile & inane est commentum, quum plana sint Leonis verba blasphemii Syritij ex diametro repugnantia. Ridiculum autem est

De Canonicis pœnis adulterij. Basil. epist. ad Amph. canon. 58. Conc. Ant. Cyr. c. 20. Eliber. c. 66. c. 69. & 7. Supra pag. 128. Cyp. lib. 6. pist. 2. c. 8. & 86. de pœn. di. 1. Neoc. Syn. c. 3. c. 1. Aposto. 61. Neoc. c. 1. & 8. & 10. c. 12. & 13. & 14. & 15. dist. 81.

c. placuit, 33. q. 2.

c. 11. 33. q. 2.

c. 12. ibid. & ibi gloss.

c. 13. & 14. ibidem, & ibi gloss.

vel maximè quod v. 111. Toletano concilio tribuitur, nempe vt si adolescens adulteri conuictus post publicam pœnitentiam timuerit incontinentiæ lapsum, liceat quidem ei ad pristinum coniugium redire, *sed quousque*, inquit, *possit adipisci temporis maturitate continentia statum: quod nos vt de viris, ita & de feminis e quo modo censemus.* Imò verò, boni Patres, iniquissimo vtrique modo. Vnde enim, obsecro, ista temporaria coniunctio, & quod tandem eius exemplum inter honestas personas inuenietis: Quid si verò innocens hanc conditionem recuset: quis etiam istud maturitatis tempus definire oporteat à vero suo arbitrio faciet continentes quos & quandiu libuerit. En quò recedere videlicet bo Dei discedentes: Omitto quòd & Iustinianus, & Leo Imperator, in gratiam videlicet Episcoporum quibus iam tum summæ curæ fuit adulteria excusare, detrudi iubent adulteram mulierem in monasterium, sic nimirum ipsi erepta omni coniugij spe, nisi à viro intra biennium repetatur. Hoc, inquam, omitto, quoniam hoc loco non est nobis propositum de civilibus adulterij pœnis disputare. Tantum dico, longè præstitisse semel necare adulteram, sicut iure diuino & civili verè legitimo cauetur, quam præpostera clementia prætextu vitam illi ad corporis simul & animæ æternum exitium prorogare. Quid enim aliud est ad perpetuam continentiam aliquem vel iuuenum cogere, vel imprudentem allicere, quàm certissimo mortis æternæ periculo ipsum exponere? Itaque nihilo rectius fecerunt qui de Clerico adultero idem statuerunt. Verùm quorsum hoc interdictum, nisi vt eius obrentu boni pontifices pecuniam à suis clericis emungant? Sic enim non puduit scribere Alexandrum tertium vt ipsi volunt, perpetua sanè cacolyca illius sedis ignominia, *Episcopi, inquit, possunt cum presbyteris suis dispensare de adulterijs* (etiam igitur pluribus) *& alijs LEVIORIBVS CRIMINIBVS.* En quo spiritu iam pridem sedes illa regatur de diuortiis quidem propter adulterium hætenus.

Nunc de desertione nobis dicendum est, qua videlicet dissolui quoque rata & iam consummata matrimonia ex Dei verbo eousque affirmauimus, vt qui desertus est seruutur non sit obnoxius. In primis autem dicendum videtur quis sit desertor vocandus. Desertorem igitur eum appello, cui, vt loquitur Apostolus, non placet cohabitatio, id est, qui indiuiduam illam vitæ consuetudinem penitus abruptit. Nec enim cohabitationis siue copulationis, quam barbarè vulgò vocant *debiti redditionem*, sed mutui ille conuictus, atque adeò summa in omni sancto vsu vitæ coniunctio. Addo autem illud *sancto*, vt sciamus eum quoque desertorem esse habendum qui cohabitationem quidem non denegat, verùm impias condiciones pertinaciter requirat. Præterea quum variæ simultates & rixæ ob religionis diuersitatem incidant, eò vsque interdum efferuescentes vt secessio consequatur, addiciendum est & illud, non prius videri desertorem quempiam, quàm de eius qui religionis odio consuetudinem vitæ abruptit, penitus obfirmata voluntate constiterit. Quoties ergo tale quippiam inciderit in coniugio impari, id est, quoties infidelis vsum, matrem veræ religionis, penitus abrupterit sanctum illum indiuiduæ vitæ coniugalis vsum, matrimonium quantunvis antea ratum dissoluitur: nullo prorsus facto discrimine: an verò verum matrimonium contraheretur, vtrique persona esset infidelis, an altera duxat: an verò vera que fidelis, quarum altera postea ad hæresim aut impietatem defecerit. Apostolus enim in genere pronuntiat, *Si discedit infidelis, discedat: non est seruutur subiectus frater aut soror in huiusmodi*, id est, quum quippiam huiusmodi incidit. Seruitutis enim nomine nihil aliud quàm coniugij obligationem commodè possis intelligere.

Quædam tamen superioribus opponuntur, ac primùm quidè illud: Si matrimonium sic dissolutum dicamus, videri irritum fieri verbum Christi quo statuitur coniugium vnicuique ad adulterio dirimi. Respondent nonnulli, Apostolo spiritu Dei prædito licuisse aliquid adicere illi Christi sententiæ, id quod non tam Apostolus quàm ipsemet Christus per os Pauli loquens facere videatur. Ego verò etsi verissimum esse agnosco quòd de Apostolica auctoritate in hoc responso dicitur, tamen respondere malo nihil prorsus à Paulo additum fuisse Christi sententiæ. Quid igitur respondit Christus? Solo adulterio dissolui coniugium. Quid Paulus fideles alloquens? *Vxor à viro ne discedat: Vir uxorem ne dimittat.* Loquitur autem (vt suo loco diximus) de diuortiis quæ ob qualvis causas Iudeorum perniciæ concedebantur: nec adulterij meminit, veluti bene ominans Christianorum coniugiis. Quid verò idem Paulus de impari matrimonio? *Fidelis infidelem consentientem cohabitare ne deserit.* Ergo ne hîc quidem Paulus aliud quàm Christus. Sed quid si discedat infidelis? Hîc verò non dicit Paulus rectè illum facere: (ita enim videri posset euertere Christi

c. 19. Ibidem

Iustin. Nou.
34. & Leo.
Nouel. 32.c. 10. & 11. di.
81.c. 22. clerici,
De iudic.Desertione
solui matri-
monium.
1. Cor. 7. 15.

Ibidem 12.

c. 7. Extr. de
diuor. §. Sic
nim.

1. Cor. 7. 15.

Argumentū
in contrariā
partem.
Responso 1.1. Cor. 7. 10.
& 11.1. Cor. 7. 12.
& 13.

Christi dictum, & plus iuris infideli quàm fideli tribuere:) sed, *discedat*, inquit, id est, quādoquidem non vult in officio permanere, maneat sanè in suo peccato, & hoc illi imputetur. Non dicit etiam Apostolus licere vicissim fideli discedere. Fuiſſet enim hoc absurdum, quia satis intelligitur desertam personam quam recipere nolit infidelis, cogi extra coniortium eius permanere à quo est deserta. Itaque ne in his quidem Paulus quicquam adiecerit Christi sententiæ. Superest vnum illud; quòd quum dicat Christus eum qui extra causam adulterij uxorem dimittit facere ut ipsa mœchetur, & vicissim eum qui alia de causa dimissam ducat, & coechari satis ostendit eiusmodi diuortia nunquam in foro conscientiae licuisse, ac proinde sic dimissam mulierem non potuisse absque peccato alteri nubere: at Paulus negat fidelem fratrem aut sororem obnoxios esse personæ infideli deserttrici. Hoc verò si ita accipiendum esset, non tam deprehenderetur Apostolus aliquid adieciſſe Christi dicto, quàm contrarium prorsus decernere: id quod vel suspicari de Paulo nefas est. Quid ergo? nempe rogatus Christus de coniugiis Iudæorum, id est, inter fidelem vtranque personam contractis, (omnes enim circumcisi censentur fideles ex professione externa) de iisdem respondit, neque ipsius responſo Apostolus quicquam addidit: de impari verò coniugio neque interrogatus est, neque quicquam profecto respondit. Ideo Paulus de hac quoque quæſtione à Corinthiis interrogatus, primum utitur præfatione, *Reliquis dico ego, non Dominus*: deinde ex Spiritu Dei responderet. Qui verò possit merito videri Apostolus quicquam adieciſſe Christi responſo, quum de vna specie interrogatus fuerit Christus, nempe de pari coniugio: de altera verò, id est, de impari coniugio Paulus responderit. Cur autem in hoc genere diuortij, cuius meminit Paulus, quum videlicet infidelis fidelem odio religionis deserit, aliud statuatur quam in eo de quo diſſerit Christus, quum nimirum ob fastidium alterius, aut aliam eiusmodi occasionem diuortij libellus datus fuerat, causæ faciliè coniici possunt. Nam certè qui veræ religionis odio membrum Christi à se abiicit, dignissimus est qui eo priuetur. Deinde in aliis illis diuortijs præsumptum merito fuit aliquid esse vitij in ea persona quæ dimittitur, quoniam vix fieri potest ut temerè prorsus quispiam uxorem repudiet: in ea verò quæ ob vñum veræ religionis odium dimittitur, quid tandem culpæ esse possit? Itaque dimissam personam planè iniquum esset luere impij desertoris culpam, quod fieret tamen si impij desertoris arbitrio maneret obstricta.

Obiicitur & illud, quòd nomine seruitutis intelligi possint varia vel vxoris vel mariti officia, quæ præstare persona fidelis deserta non teneatur, imò ne maritum quidem desertum teneri deserttricem infidelem sequi, quod alioqui facere vxor eius teneatur: inde verò non effici dissolutum esse ipsum coniugium. Respondeo, merum hoc esse commentum, quum generali nomine seruitutis vsus sit Apostolus, id velle excipi quod penè vñum meretur seruitutis nomen, nempe quòd qui est in coniugio, non sit corporis sui dominus. Deinde quum hoc ita explicatur ac si diceretur fidelem non teneri sequi discedentem infidelem, ineptè hoc tribuitur marito fideli, quoniam maritum non teneri ad sequendam uxorem certum est, quum potius illam fugientem repetere ac reuocare possit. Itaque omnibus non contentiosis constare puto, quum dicatur à Paulo frater vel soror seruituti non subijci, intelligi abruptum esse omne coniugalis obligationis vinculum.

Ex his autem arbitror liquere quid statuendum sit de cohærente alia quæſtione, An videlicet soluto desertione matrimonio, fas sit desertæ personæ, superſtite adhuc deserttrici, aliud matrimonium inire. Nam si (teste Apostolo) desertus non est seruituti obnoxius, consequitur à lege alterius (ut idem Paulus ibidem loquitur,) id est, ab omni eo iure quod persona desertrix cum obstrictum tenebat, liberatum esse. Quòd si liber est, ergo solutum est vinculum. Cur igitur si continere non potest, matrimonij remedio, contra doctrinam Apostoli, priuabitur, modò nubat in Domino? Itaque ne Canonici quidem nostri matrimonium denegant desertæ personæ, in eo tantum peccantes quòd doctrinam Apostolicam, quæ vniuersalis est, ad certam speciem falsis distinctionibus restringunt, ut in superiore tractatu diximus. Age tamen contrarias rationes expendamus.

Primum obiiciuntur pleraque ex iis quæ supra diluimus aduersus eos qui matrimonij vinculum adulterio dissolui negant. Superuacanea autem esset eorundem repetitio.

Secundo loco sic colligunt, Infidelis deserens putare potest se non peccare, quod in adulterio locum non habet. Quid si igitur postea resipiscat, & velit ad fidelem reuerti, quare hoc illi integrum non erit? Videtur autem illi præcludi omnis spes reditus, quum nouum matrimonium desertæ personæ conceditur. Respondeo, euenire quidem posse

1. Argum.

Responſio 1

2. Argum.

Licere, soluto desertione matrimonio, aliud inire. 1. Cor. 7. 39.

c. quæto, Extra, de diuortijs. Supra pag. 171.

Contraria argumenta.

1. Argumen.

Refutatio.

ut superstitione quadam deserat infidelis fidelem; sed excipio inexcusabilem esse eiusmodi superstitionem, quoniam constat ex communi gentium iure rata & firma esse oportere matrimonia etiam cum infidelibus contracta, sicut suo loco declaravimus. Quod si eo usque tolerandi essent eiusmodi supersticiosi, ut quoties aliquis ab eis iniuriam accipit, teneretur ipsius resipiscentiam tam diu expectare, ut interea iure suo, ut nunquam posset, infinita certe incommoda consequerentur. Ergo toleretur quidem supersticiosus desertor quantum & quandiu fieri potest, atque adeo tententur omnia, ut in viam redeat fidelem tamen iniquum est ab eo semel excludi, à quo pendet ipsius conscientia tranquillitas.

3. Argum.
Responsio.

At enim (inquiunt illi) sic malè audiet Evangelium. A quibus obsecro? Nam infideles infidelem conversum ad fidem damnabunt omni modo propter conversionem, ac proinde vitari illud offendiculum non potest, nec curari etiam magnopere debet. Infidelem autem permanentem in infidelitate, vel confirmabunt in proposito desertionis, ac proinde non offendentur quòd redeat: vel ad tempestivè redeundum hortabuntur, ac proinde non redeuntem accusabunt nulli autem fideles non eiusmodi matrimonio merito offendentur, si prius illa, quæ dixi observentur.

4. Argumen.

Judith. 8. 10.
& 11.
Responsio 1

Quartò, si toleretur desertrix persona quandiu fieri potest, excipiunt nonnulli præscribi hoc pacto tempus & terminum misericordiae Dei, quòd nefas esse videtur, & desertrix reprehendit Judith in civibus Bethulienfibus. Respondeo aliud esse misericordiam Dei excludere, & terminum aliquem certum Dei misericordiae præfigere, quàm certam actionem constituere ex qua possis iure tuo uti. Alioqui quid tandem firmi constitui possit in negotiis humanis, si expectanda gratia Dei prætextu, nunquam nobis licetetur non istum persequi? Illud ergo, *Quandiu*, non definit certo aliquo temporis spatio, sed unumquemque dico bona conscientia & æquitate uti hinc debere, ut superstitie desertionis matrimonium non repetat, nisi ita vratur ut necessarium esse sibi matrimonij remedium merito statuatur, omnibus videlicet prius tentatis quæ bona fide fieri & tentari possunt. Et quòd ad Judith exemplum attinet, dico ista planè inter se esse dissimilia. Cur enim fideles expressam Dei promissionem habentes, sicut olim habebant Iudæi de possessione terræ Chanaan, & auxilio adversus omnes hostes, sese infidelibus dederent, nisi iubente Domino? Ita enim sub Ieremia contigit, cui credere Sedechiam oportuerat. In hac verò specie de qua differimus, quum iubeatur Dei verbo uxorem ducere qui liber est & virum, & agatur de eo qui omnia expertus est uti desertentem reuocaret in viam, quis non videt hinc nihil absque Dei verbo tentari? Præterea constat in Dei Ecclesiæ dogmata doctrinæ, siue quæ oportet esse conscientia nostræ regulas, non esse ex Apocryphis libris statuenda.

5. Argumen.

Responsio 1

Quintò, quoniam Apostolus præfatur non Dominum, sed seipsum hoc dicere, autem nonnulli scribere Paulum proferre hanc sententiam humanitus, non divinitus, ac proinde nos non obligari ad illam Pauli sententiam sequendam: neque aliam fuisse Apostoli mentem quum illa præfatione uteretur. Respondeo hanc obiectionem non carere blasphemia. Nisi enim hoc mordicus teneamus, quicquid Ecclesiis tradiderunt Apostoli, traditum esse à Spiritu sancto, necesse fuerit totam Apostolicam doctrinam ab ipso Spiritu sancto autem quicquid tradiderunt. Nam alioqui Apostolos constituere prorsus impossibile est, quòd potest quin ab ipsismet redarguatur. Dico igitur Apostolum eo ipso spiritu præditum fuisse quum hæc diceret quæ ad desertionem spectant, quo fuit præditus Iesus Christus (quò missus fuit) quum ea diceret quæ paulò antè eo loco commemoravit Apostolus: ac proinde utranque sententiam cælestem & planè divinam esse. Cur ergo, inquires, scripsit Apostolus, *Dico ego, non Dominus*: nempe quoniam hæc de re neque rogatus unquam fuit, neque respondit unquam ipsemet ore suo Christus, ut paulò antè ostendimus. Itaque unus & idem sententiæ utriusque auctor est, videlicet spiritus Christi, sed illius quidem *dicto de sanctis*, istius verò per os Apostoli.

6. Argumen.

Responsio.

Sextò illud opponunt, Dicit Apostolus, *Puto me spiritum Dei habere*, quòd videtur esse ambigenti & dubitanti potius quàm asseueranti. Respondeo, ita cordatum fuisse Paulum & fidum servum Domini, ut neque de vocatione neque de doctrina, quam Ecclesiis tradebat, unquam vel tantillum dubitavit. Est ergo in hoc genere loquendi non aliquod hæsitantis animi signum, sed gravis & acris quo reprehendit omnes de ipsius vocatione & doctrina dubitantes.

7. Argumen.

Septimò sic argumentantur, Apostolus dicit, *discedat*, non autem, *non matrimonium contrahat*.

contrahat. Respondeo, non esse citanda testimonia mutila & manca. Neq; nos verò quum docemus in casu desertionis repeti posse matrimonium, vno illo verbo *discedat*, innititur, sed iis ipsis quæ sequuntur, nempe in eiusmodi facto non esse obnoxium seruituti fratrem aut sororem. Quid autè aliud illic vocarit seruitutem Apostolus quàm matrimonij obligationem? Nam (vt paulò antè diximus, cogimur autem nonnulla inculcare) si dicamus ita significare Apostolum non teneri desertam personam cum desertrice habitare, quid fingi potest magis ridiculum? Quomodo enim habitaret, etiam si vellet, desertæ pars cum desertrice? Nam si rursus conueniant cessat desertio. Præterea notandū est hoc verbo, *Discedat*, nihil præcipi ab Apostolo, neq; etiam approbari desertionē: sed perinde hoc esse accipiendum ac si diceret Apostolus, Si discedit infidelis, illi imputetur: quem modum loquendi Grammatici vocant permissiuum, vt in alia Pauli sententia, *Qui sordescit, sordescat adhuc*.

Octauo loco negant addendum esse quicquam ad verbum Domini: Dominum verò desertis verbis diuortia extra fornicationis causam damnassee. Ego verò concedo nihil verbo Domini adiiciendum esse, sed præterquàm quòd Pauli verba sunt Domini verba, quum Paulus hæc scribens spiritum Dei habuerit, nec sanè nostra defensione egeat: ad ea quæ iam antea pluribus respondi hoc quoq; adiicio, quod magnopere videtur in hoc argumentum considerandum, nempe Apostolum nullam nouam diuortij causam verbis illis significare, ex qua liceat matrimonium dirimere, ac proinde Christi verbis nihil adiicere. Querentibus enim Corinthiis, an propter infidelitatem liceat diuortium facere, respondet non licere. Itaque in eo quod subiicitur de desertione, non est quæstio de diuortio faciundo, sed illud quaritur, an post diuortium illegitimè factum ab infideli, liceat consulere fidelis conscientiæ. Tantum abest igitur vt in hac specie agatur de repudianda vxore, vel dimittendo marito, sicut in causa adulterij: vt contra desertæ personæ se deserere conquaratur, & deserticem repetat quantum in se est. Itaque si coram Magistratu Christiano eiusmodi causa ageretur, nullus esset diuortio locus, quoniam secundum desertam personam nulla ratione possit ad mutuam coniunctionem repetendam adduci, negat Apostolus oportere innocentem luere nocentis culpam. Dicam apertius. Ob solam adulterij causam (sicut expressè testatus est filius Dei) licet diuortium petere & facere. Quid si igitur infidelis fidelem deserat: imputetur infideli, (inquit Apostolus) qui sanè adulter est si cum alia persona consuescat, nedum vt legitimè diuertat. Interea verò æquum est vt fidei innocentis consulatur, quòd possit vitam tranquilla conscientia transigere. Ex his efficitur Apostolum non facere ius dirimendi propter infidelitatem matrimonij, sed hoc tantum dicere, desertionis culpam totam residere penes deserentem, & esse interea innocenti desertæ personæ consulendum.

Nostæ verò sententia tam multos offendi posse demerit, quum nec ipsi Canonici, vt modò diximus, præcisè in omni desertione nouas nuptias prohibeant: Ambrosius verò aperte concedat, & in nonnullis multo minore vel potius nulla occasione, iidem Canonici non tam difficiles se præstent. Si Proferam Leonis constitutionem qua vxoris furiosæ marito nouas nuptias post triennium concedit, obiciant nimirum, & rectè quidem, opinor, aliud esse Cæsaris quàm Christi leges. Verum quid responderint ad illud sanctissimi scilicet Papæ rescriptum, cuius antea memini, solenni totius Romanæ curiæ iudicio in Hispanias vsque transmissi, in quo, superueniente, etiam per ignorantiam, spiritualis (quam vocant) affinitatis vinculo, non modò dissoluitur quantumlibet ratum prius cōiugium, (contra quàm ipsi alibi docent) verum etiam & viro & vxori post annū contrahendi noui matrimonij potestas conceditur? Quæ quum ita se habeant, modò prius legitimis omnibus modis & officiis tentarit desertæ personæ deserticem Deo & sibi reconciliare: modò ipsa in culpa non sit: modò patienter quantum in se est resipiscantiam infidelis expectarit: modò causa cognitio legitima, de qua suo loco dicemus, præierit: modò deniq; in Domino nouas nuptias meditetur, cur dubitem quin ex Dei per Apostolum loquentis verbo, liceat desertæ personæ matrimonium inire?

Sed quaritur an vicissim possit fidelis infidelem deserere. Respondi in superiore tractatione, refutatis etiā contrariis argumentis, nullo modo id licere: in qua sententiā permancet, quoniā apertè dicit Apostolus, infidelem esse sanctificatū fidei, id est, fidelis conscientiam non pollui alterius infidelitate in vsu coniugij mutuo: quo vel vnico Apostoli dicto concidunt præcipua contrariæ sententiæ argumenta. Sed repeto quod paulo antè dixi, c. 4. 18. q. 1. l. j.

Responso 1

8. Argumentum

Responso 2

2

Ambrosius
in 1. Cor. 7.

Leonoucl. 12

peruenit
30. q. 1.An fidelis
possit infide-
lem deserere.

c. 4. 18. q. 1.

nempe desertorem videri non eum duntaxat qui præcisè mutuum conuietum denegat, verum etiam qui à fidei conditiones intolerabiles exigit, vt si fidelem ad audienda abominanda Missæ sacra, denique ad facienda vel contra omne pietatis officium patiendam quædam prorsus cogat infidelis. Hinc ergo alia incidit quæstio, quid sit fidei faciendum quum non denegatur quidem cohabitatio, sed aut vitæ periculum adeundum est, aut contra veram religionem faciendum vel perpetiendum est aliquid. Respondeo, duas hic obseruandas distinctiones. Primum enim aut ipse infidelis siue sciens siue conuiuens fidelem persequitur: aut aliunde oritur persecutio. Si quâdo illud inciderit, doneam sanè excusationem habet fidei, domesticum hostem non alia ratione vitare quàm vt suæ vitæ & conscientiæ consulat, nec aliud in hac specie statuerem quàm si infidelis ipse aliò migraret. Paria enim sunt, discedere ab aliquo, & minis aut vi alium à se abigere. Sin verò aliunde ingruat eiusmodi persecutio, longè quidem moderatiùs agendum erit fidei quàm si domi & in suo sinu hostem foueret: nec dubium etiam est quin si infidelis fidelem vero coniugali amore prosequatur, eius vitæ modis omnibus caueat: in qua specie quiduis potius fidei perpetiendum videtur quàm vt infidelem officio fungentem deserat. Sin verò infidelis versantem in periculo fidelem non curet vt decet, nemo non videt (opinor) non tantum vt desertorem, verum etiam vt proditorem vitari bona conscientia posse. Deinde quanuis vxor marito & maritus vxori vicissim eadè lege coniugij obstringatur, tamen potestulat mariti supra vxorem auctoritas, vt in hac de qua nunc agimus specie aliquid marito amplius quàm vxori cõcedatur. Teneatur enim vxor maritum sequi, maritus vxorem non item. Itaque etsi ne maritus quidem fidei temerè debet vxorem quanuis infidelem, persecutionis vel veræ sectandæ religionis causa, aliò abducere, ac multò minùs deserere: tamen quum sit familiæ suæ caput, arbitrium eius rei penes ipsum est: quod si ipsum vxor non sequatur, iam ipse non desertor, sed desertus est habendus. Vxori verò non modò non est temerè discedendum à marito, sed etiam, quoad eius fieri salua conscientia potest, vel per auia sequendus est maritus: experienda grauissima quæque, priusquam ab eo demigret: omnia denique quàm consideratissimè expèdenda priusquam deserta fuisse iudicetur, ac multò magis priusquam nouæ ipsi nuptiæ concedantur: quo modo emolliendum censeo Ambrosium, marito quidem ab apostata vxore deserto nouum matrimonium concedentem, vxori verò ab apostata desertæ non item.

Ambrosius
in 1. Cor. 7.

An quæuis
desertio ma-
trimonium
dirimat.

Postremò vel maximi est momenti hæc quæstio, An quod de desertione ex Apostoli doctrina constituimus, locum habeat quacunque ratione alter alterum deseruerit. Certum enim est Apostolum, si quis propius intueatur ipsius scopum, de ea demum desertione agere quæ religionis odio fiat, ac proinde in matrimonio impari. In causa verò diuorij quod meritò per se odiosum est, minimè iis assentiendum arbitror qui causas in verbo Dei proditas, quantum possunt, amplificanc, sed potius quàm arctissimè fieri potest, arbitror intelligenda quæ de hac re in Dei verbo traduntur. Respondeo igitur primum de ita difficile fuerit, quicquid prætexat, intelligere num religionis odio, an verò aliam ob causam discesserit. Nam præterquam quod sciri facillè potest, an liberum veræ religionis cultum fidei tolerabiliter saltem concesserit, quum fidei sit in Ecclesiæ potestate, facillè inquiri in eius mores, & ipse officij admoneri potest: cui consilio si paruerit, vel composita fuerint omnia, sublata videlicet dissidij occasione: vel, infidei non acquiescente in alterius conscientia, aut iudicio sese non sistente, aut nihil probante, patebit ipsius hypocritis, qui reuera non tam fidei mores quam religionem oderit: sin verò qui se fidelem fidelem se prædicat tamen non paruerit, digna fuerit contumax persona quantumvis fidelem se prædicans, quæ ex Ecclesiæ coetu eiiciatur. De extraneis verò iudicabit Dominus: & omnino iniquum fuerit, cuiquæ suam culpam atque adeò contumaciam prodesse. Quid si vero infidelis non amplius ferens contumacis & ex Ecclesiæ cõmunionem eiecitæ personæ mores, nouum etiam matrimonium inierit? Tū verò non desertione, sed adulterio dissolutis prioribus nuptiis, alteri coniugio locus erit: quod tamen ne tum quidem temerè fiet, in eius personæ gratiam quæ sua contumacia præbuerit tot offendiculorum occasionem.

Si fidei ab
infidei ob
malam tra-
ctationem dis-
cesserit,
quid consti-
tuendum.

Sed quid si fidei vel morositate, vel ob malam tractationem, (non tamen interueniente religionis odio) prior discesserit? Tum sanè fidei aut reconcilietur oportet, aut extra coniugium manens suam crucem ferat. Quod enim dixit Apostolus de pari coniugio, *Ne vir vxorem, aut vxor virum relinquat*, in impari quoque coniugio locum habet, si tollas religionis causam, quum idem Paulus disertè prohibeat fidei ne infidelem deserat quæliu cohabitare

cohabitare non recusat. Est autem etiam Magistratus officium, & publicæ tranquillitati & singulorum ciuium saluti consulere, ut si fortè fidelis in culpa deprehendatur, nec Ecclesiæ pareat, cogatur aut minis aut pœnis ad coniugem reuerti. Sed quid si non impatientia vel malo affectu discessit, verum quod absque certo vitæ periculo apud infidelem verari non possit? Tum sanè adimatur quidem infideli, tantisper dum ad frugem redeat, usus illius personæ qua seipsum priuat: interea verò coniugij vinculum minimè dissoluatur. At enim, inquit, quid si vel infidelis nocens, vel innocens fidelis, non habeat continentia donum? Infidelis quidem hoc sibi ipsi imputet, nisi mores mutare & reconciliari malit: fidelis autem petat donum quod non habet, & impetrabit. Est enim ei crux illa à Domino imposita, qui vetat homines disiungere quod ipse coniunxit, nec tamen finit suos supra vires tentari, si modò vigilent & precentur.

In pari autem matrimonio quum legitima non possit esse desertio, (dicente Apostolo, *Neque vir uxorem, neque uxor virum relinquit*) & vtrique persona sit in Ecclesiæ potestate, diuortium desertione fieri non posse videtur: sed cogendum esse qui in culpa deprehenditur, tum Ecclesiasticis, tum etiam, si necessitas postularit, Ciuilibus pœnis, ad faciendū coniugis officium, ut Christianum hominē & honestum ciuem decet. Quædam tamen hoc etiā loco difficultates oboriuntur. Nā quid si flecti contumax deserentis animus non possit? Respondeo, tantisper dum Magistratus contumacem domare possit, innocenti in precibus perseverandum, quæ si ex fide fiant (quum Dominus suos in temptationibus non deserat) irritæ esse non possunt. Sed quid si inuitus alter iusto metu coactus secesserit, an cogetur cum certo vitæ periculo redire? minimè verò, sed priuetur quidem ille qui in culpa est, alterius consuetudine, tantisper dum sapere & officium facere didicerit: innocēs verò statuatur interea sese ad coelibatum vocari, & in fide petat victoriam ab eo qui supra vires tentari suos non finit: matrimonium verò ob eam causam dirimendum, quum vtraque persona est in Ecclesiæ potestate, in verbo Dei non inuenio. Verum quid si non simpliciter alter à mutuo conuictu secesserit, verum etiam extra territorium aufugerit? Tum verò vtur hoc iure in hac Geneuensi ecclesia, quod mihi videtur verbo Dei consentaneum. Præeunte legitima cognitione, nocente quoque, si fieri potuit, literis saltem & nuntiis eius uocato, nec tamen sese iudicio Ecclesiæ sistente, tādē trinundina præeunte tū in Ecclesiæ cœtu, tum apud Magistratus denūtiatione, desertione solum matrimonium pronuntiat. Quauis enim iste sese religionis odio nō discessisse fortasse profiteatur, tamen qui Ecclesiæ cognitionem subterfugiens, contra conscientiam matrimonium dirimit, magis festè infideli, simul & religionis & coniugis desertori, meritò æquiparatur.

Sed rursus hīc nouæ difficultates occurrunt. Quid si enim quo loco sit istiusmodi desertor aut desertrix, resciri non potuerit? Hīc verò diligenter primū omnium inquiretur in istius discessionis causas, ut si fortè comperiatur persona quæ se desertam conqueritur & diuortium petit, occasionem huic malo præbuisse, non audiat: quoniam iniquum esset eam audire de malo quod ultro sibi accersiuit, aduersus alium conquerentem. Quod si continentia donum se habere neget, hoc sibi ipsi imputet, peccatum defleat, eum (si vult) requirat quo sese sua improbitate priuauit. Deinde constet necesse est, præbito quoque apud Magistratum iureiurando, bona fide datam esse omnem operam ut prolixa illa persona inueniretur, & de ista in eum instituta expostulatione certior fieret. Postremò ne sic quidem noui matrimonij potestas fieri debet, uxori præsertim quæ maritum alioqui sequi tenetur, priusquam conueniente temporis spatio, anno putà vel etiam, si sit opus, longiore, absentis reditum expectarit.

Sed quid si postea ille superuenerit, & coniugem repetat? Nempe si res adhuc est integra, reconciliabuntur: sin minùs, non modò non erit audienda desertrix persona serò expostulans quasi facta sibi sit iniuria, verum etiā digna fuerit grauissima ciuili pœna. Prius enim si quid hīc peccatum est, tota penes deserttricem hanc personam culpa residet: deinde quis meritò istiusmodi homini, qui contra conscientiam tam diu tam horribiliter peccarit ut vel ab ipsis Turcis meritò reprehendi possit, fidendum arbitretur? Præterea, si nouum hoc coniugium illius vnus culpa contractū non satis legitimū est, an non dignus est iste qui non modò ut adulter, verum etiam qui ut suæ ipsius uxoris prostitutus puniatur? Quid si verò desertionis accusatus uxorem repetat? Nempe virum sequi cogetur, nisi iustam causam afferat, & simul prober: veluti quod ille certa quapiam sede non maneant, quod crudeliter aut turpiter ipsa uti constituerit, quod denique licentiam qua ipsi nocere possit, non autem verum consortium, quærat.

De discessione fidelis & infidelis.

Quid statendum sit si quo loco sit desertor, ignoretur.

De redeunte desertore.

De desertore uxorem repente.

An omnis
diuturnior
absentia ha-
benda pro
desertione.

Argumenta
contraria.

1. Argumen-
Canon Apo-
stol. 48. Can.
Basil. 76. &
48.
Responsio.

2. Argumen-
Sext. Syno-
in Trullo,
can. 87. & 88
Responsio.
Eiusdē Syn-
nod. can. 94.

Responsio
Basil. can. 31.

Basil. 9. & 21.
Idē can. 26.

2.

Sed an quævis diuturnior præsertim absentia pro desertione habenda est? Minime
verò: sed quo animo is qui abest, vel discesserit initio, vel postea reditu differat, aut ex re-
sibus idoneis, aut ex circumstantiis, prudenter in Domino diiudicetur oportet, ne quic-
quam nisi prorsus consideratè de tanti momenti negotio statuatur.

Sed istis quæ de fidei fidelem deserente diximus, quædam obstant non parui mo-
menti, veteres videlicet canones, verbi etiam diuini nonnulla auctoritate innitentes. Illos
igitur placet etiam expendere: vetustissimos dico, & ex quibus alij postea tanquam riuuli
deducti sunt, sed ita nonnunquam impuri vt conspurcari necesse sit, vel leuissime illos
attingant. Repurgatis autem fontibus, causa non est cur magnopere de impuris riuulis
laboremus. Sic autem statuunt Canones quos Apostolicos vocant.

*Εἴ τις λαϊκὸς ἢ ἐκκλησιαστικὸς ἐκβαλὼν ἐτέραν γυναῖκα, ἢ παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀποεὐχρίσθω. Ὁ
ὅστις λαϊκὸς ἢ ἐκκλησιαστικὸς ἐκβαλὼν ἐτέραν γυναῖκα, ἢ παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀποεὐχρίσθω. Ὁ
ὅστις λαϊκὸς ἢ ἐκκλησιαστικὸς ἐκβαλὼν ἐτέραν γυναῖκα, ἢ παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀποεὐχρίσθω.* Si
quis laicus sua uxore eiecta aliam accipiat, aut ab alio dimissam, separator. In huius Canonis
priori parte extra controuersia est nihil poni cui non prorsus assentiamur. Nam si verbum
Dei prohibet viro uxorem, & vicissim uxori virum relinquere, multo magis verat expel-
lere: quoniam si iusta est petendi diuortij causa, non vi sed iure agendum est. In altera par-
te fortasse videri posset matrimonium desertæ quoque personæ semel prohibitum. Sed
ambigi merito non potest quin hoc intelligendum sit de voluntariis diuortijs quæ inter
Iudæos dato libello, inter prophanos autem populos missio etiam nuntio, fiebant: & à Chri-
stianis diu retenta sunt, conniuentibus Imperatoribus, & bonis Episcopis frustra reclamantibus.
Itaque hunc morem merito hic Canon corrigit Christi vestigiis insistens. Nihil hoc
autem ad desertionem cuius meminit Paulus, neque ad eam etiam quam diximus illi
Paulinæ merito æquiparari, vt mox ostendemus.

Synodus sexta in Trullo Constantinopoli habita statuit vt, siue mulier maritum si-
ue maritus uxorem deferat, adulterij damnetur: quod æquissimum est, & verbo Dei pro-
prie consentaneum. De desertæ autem persona ne hic quidem quicquam statuitur.

Eadem Synodus alio canone sic habet, *Ὁ ἀναχωρήσας τὴν γυναῖκα καὶ ἄλλον ἐκκλησιαστικὸν ἢ λαϊκὸν ἄνθρωπον ἐκβαλὼν ἐτέραν γυναῖκα, ἢ παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀποεὐχρίσθω. Ὁ ὅστις ἐκβαλὼν ἐτέραν γυναῖκα, ἢ παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀποεὐχρίσθω.* Id est, *Vxor viri qui secessit, adulterium committit,
quam apparet, priusquam de ipsius morte certior facta sit, alteri cohabitans, adulterium committit.*

Extat autem hic Canon totidem verbis scriptus, inter eos qui Basilio tribuuntur. Illos ve-
rò canones nonnullis aduersari quæ paulò antè diximus, minimè inficior: sed quo funda-
mento nitantur præcipuè inquirendum est, vt hic etiam illud Apostoli valeat, *Probate spi-
ritus, & quod bonum est tenete.* Multa enim in iis ipsis canonibus iniquè prorsus statu-
ta sunt, vt illud inter cætera, quod prorsus retinendum censent maritum etiam separari,

rum, de quo antea diximus: & illud quoque quod etiam scortatores non volunt separari,
qua de re suo loco dicemus: quod idcirco dictum volo ne quis Basilij Magni nomen, quem

mihi non persuadeo de istis canonibus vnquam cogitasse, pro auctoritate *ἐκκλησιαστικῆς* nobis
obtrudat. Quid igitur illi proferunt ex Dei verbo? Illud videlicet quod Christus aperte di-
cit in pari matrimonio, eum nimirum qui dimissam ducat, (nempe extra adulterij causam)

mœchari. Nam (inquiunt) si hoc valet in eo qui libellum diuortij dedit, cur non multo ma-
gis in eo valeat qui tantummodo secessit? Respondeo ita quidem posse videri: sed si quis pro-
pius rem inspiciat, insigne discrimen inter hæc duo, nempe inter diuortium voluntarium
dato libello repudij factum, & secessionem malo animo factam, inuenturum. Nam in illis vo-

luntariis diuortijs non præibat causæ cognitio, & vtrique persona erat in Ecclesiæ & Ma-
gistratus potestate. Itaque quum ad reconciliationem & exhortationibus adduci, & per-
nis tum Ecclesiasticis tum ciuilibus cogi posset qui in culpa erat, mirum non est huiusmo-

di diuortia non valuisse. Nam ne nos quidem aliter iudicauimus de simplici secessione,
quum videlicet vel vtrique persona est præsens, vel qui secessit, euocatus iudicio secessit,

aut quanuis absens tamen Ecclesiæ iudicium subit. Verum quum ita profugit quispiam
malo animo, vt quantumlibet quæsitus inueniri nusquam possit, vel euocatus iudicium

legitimum penitus refugiat, cur is, obsecro, (post legitimam cognitionem) eo loco non ha-
beat quo infidelis desertor, quum eo sit etiam aliquanto deterior? Potest enim infidelis
vel superstitione, vel aliqua officij sui ignoratia peccare: iste verò qui fidelem se ore pro-
fetur, factis negat, quid tandem potest merito prætexere? Et quum ille malo animo profu-

gus, nusquam inuentus, aut iudicium omne refugiens, tentatis frustra omnibus, nullū re-
conciliationi locum relinquit, (quod in illis voluntariis diuortijs non euenit) cur innocens
desertus lueret nocentis culpam? id autem sanè fieret si persona desertæ nihilominus de-

sertrici obstricta perpetuò maneret. Et tamē tum quoq; laudabilius eum facere non infi-
ciamur

ciamut qui sic maneat euentum rei expectans, quàm qui iure suo præcisè vtatur.

Idem Basiliius alio canone sic statuit: *In marito qui ab uxore relictus est considerare oportet causam derelictionis, & si prater rationem eam secessisse apparuerit, est maritus quidem dignus venia, illa verò pœna.* Hunc verò canonem vt æquissimum vsque adeò recipimus, vt etiam quum persona deserta ad alterius absentiam conuiuet, soleamus in rem totam vltro inquirere, ne quid ex composito inter coniuges sese mutuo fastidientes geratur.

Canonicus verò nostros qui ne adulterio quidem dirimi vinculum coniugij patiuntur mirum non est in derelictionis causa multò minus id concedere. Nos autem Apostoli sententiæ potius acquiescamus. Sed illud rectè ab iisdem constitutum est, sequendum esse maritum vxori, sed ita tamen vt exceptiones non rectè pratermiserint.

Ceterum quoniam diuturna omnis absentia speciem habet derelictionis, de hac quoque hoc loco mihi dicendum arbitror. Maneo igitur in sententia quam superiore tractatu plenius exposui, nempe diligenter inquirendum esse tum de discessionis tum de longioris moræ causis: ac omnino oportere vt vel de voluntaria & affectata absentia (in qua specie de absente vt desertore statuetur) vel de absentis obitu idoneis testibus aut necessariis coniecturis constet. Nam captiuitate dissolui matrimonium quod est ex iure gentium, prorsus est iniquum: & qui ex alia iusta necessitate abest, quum inuitus absit, desertor haberi non debet. Quoniam autem ob infinita illa incommoda quibus mortalis hac vita est obnoxia, non semper liquidò probari potest absentium interitus, ideo, si testes aut alia idonea coniectura defuerint, & nisi malo animo discessisse absentem constiterit, expectare non modò quinquennium, verum etiam totum decennium in hac ecclesia Geneuensi iubetur persona de absentis mora conquerens: quo elapso si ita postulatum fuerit, & ne leuissima quidem coniectura fuerit absentem esse superstitem, & captiuitate aut alia causa retineri, tum demum flagitanti fit nouarum nuptiarum potestas, quoniam videlicet is de quo quærebatur, his omnibus accuratè seruatis, mortuus probabiliter censetur. Sin minus, statuat oportet sese ad cælibatum vocari persona quæ hac tam graui tentatione exerceatur, & ad eum clamet qui suos vigilantes non sinit supra vires periclitari. Sed quid si casu redeat qui mortuus probabiliter putabatur: nepe posterius coniugiū iusta ignorantia contractum dissoluetur, & neutri imputabitur quod neutrius culpa contigisse deprehēdetur.

Haftenus igitur à nobis dictum sit de veris ac legitimis diuortij causis, putà adulterio & derelictione. Nam morte potius finitur quàm dirimitur coniugium. Quoniam autè alia quoque diuortiorum causa in iure civili, atque adeò à Canonicis ipsis asseruntur, primò omnium alteram illam quæstionem à nobis propositam pertractabimus, an videlicet cuiquam ad causas diuortij in verbo Dei expressas alias etiam adicere licuerit: quod fortiter nego. Qui licuisse contendunt, his rationibus præcipuis nituntur.

Obiciunt Euangelium non abolere *πολυτρία*, ac proinde non tollere leges de contractibus positas. Respondeo, intelligi hoc dictum de contractibus merè ciuilibus, idque non sine exceptione. Abolet enim impias leges illud Apostolorum responsum, tot martyrum morte sancitum, *Oportet Deo parere potius quàm hominibus*: neque nos oportet legum manifestè iniquarum esse ministros, quum obstericibus Aegyptiis edicto tyrannico minime obsequitis, Dominus benedixerit. Ceterum contractum matrimonij ita humanum esse (est enim certè, quod ad rem ipsam attinet, non iuris vllius ciuilis, sed iuris gentium) vt tantum obligatio præcipuè nitatur Dei auctoritate hoc vinculum neētentis, non illud etiam declarat quod ipse Deus sese illius auctorem ipso mudi principio prodidit, verum manifestum illud & apertissimum Christi filij Dei interdictum, *QVOD DEVS* CONTRIUNXIT, HOMO NE SEPARATO. Quod enim nonnulli excipiunt, Dei auctoritate factis, ac proinde dictum illud intelligi duntaxat de solis diuortijs, priuata auctoritate factis, constare potest non dici satis appositè tum ex eo quod nomen HOMINIS non potest, nisi planè violenta interpretatione, cum Magistratum exceptione intelligi: tū vel maximè ex eo quod adulterij causa manifestè à Christo excipitur, in qua tamen in primis interuenire publicam auctoritatem oportuit, quum capitale crimen esset. Denique rogatus Christus, non an præeunte demum iudicis cognitione, liceret vxorem dimittere, sed an quauis ex causa dimittere liceret, certè nō respondit liceret: ne suo arbitrio (quod tamen Iudæi faciebant) diuortium facere liceret. Dico igitur coniugij vinculum: sed de hoc vno, quibus de causis diuortium facere liceret. Dico igitur coniugij vinculum à nudo contrahentium consensu non pendere, sed à Dei vtrunque veluti manu sua copulantis auctoritate: ac proinde non esse ex merè ciuili contractu numero, quæ

3. Argument.
Basil. can. 35.

Responso.

4. Argument.
Responso 2.

c. 3. 7. 9. 2. &
c. 4. 34. 9. 2.
vbi glossa, &
in c. 1. Extra
de coniug.
leproforum.
De absentia
propter captiuitatē maritum, aut aliam eiusmodi causam.
Supra pag. 100. & deinceps.
Noue. vt lic. mar. & au. §. quod autē.
c. 1. & 2. & 4. 34. q. 1.
c. in præsentia, Extra, de sponsal.
c. dominus, Extra, de secun. nupt.
Nouell. de nupt. §. per occasionē.
c. 1. & 2. 34. q. 1.
Nulli homini licuisse nouas de diuortijs leges condere.

Contraria argumenta.
Responso 1.
Act. 5. 29.

Exod. 1. 17. & 20.

1. 1. D. de In. & iure. §. ius naturale.

Matth. 19. 6.

1. 1. D. de In. & iure. §. ius naturale.

1. 1. D. de In. & iure. §. ius naturale.

1. 1. D. de In. & iure. §. ius naturale.

1. 1. D. de In. & iure. §. ius naturale.

1. 1. D. de In. & iure. §. ius naturale.

1. 1. D. de In. & iure. §. ius naturale.

1. 1. D. de In. & iure. §. ius naturale.

1. 1. D. de In. & iure. §. ius naturale.

1. Cor. 7. 23.
Gal 1. 8.

sicut mutuo contrahentium consensu fiunt, ita etiam eodem soluuntur, quod in matrimonio nefas esse patet ex Christi verbis: ideoque religiosi Imperatores licere noluerunt, ut suo loco dicemus. Quum ergo leges cōscientiis dicere nullius sit hominis, ac ne Angeli quidem, nisi sint iubentis Domini ministri: efficitur nullius esse ponderis istud argumentum, quod attinet ad leges de diuortiis ponendas, ut quæ ex vno Dei verbo petendæ sint.

Mat. 19. 9.
Jerem. 3. 1.

4 Nam alioqui in matrimonium multa incidere non inficior de quibus cauere legibus tum civilibus tum Ecclesiasticis oporteat: nec illud etiam nego, coactos iampridem esse Magistratus ad suorum populorum duritiem, exemplo Moſis, cōnuere. Sed de vno cōscientiæ foro hîc à me quæritur, quā nullis humanis legibus excusari dico si vel tantillum extra Dei verbum aberrent. An enim æquum est vltos Magistratus aliquo supra Moſen iure esse præditos? At Christus, vigente adhuc Moſis lege, aperte pronuntiauit adulteros esse qui mulierem extra adulterij crimen separatam ducerent: & multis antea seculis Jeremias polutam esse scripsit quæ sic à viro dimissa alteri nuberet.

2. Argumen.

Responsio 1

Secundo loco sic colligunt: Si concessit Moſes diuortia Iudæis ob cordis duritiem, cur non idem concedat non minùs duris & contumacibus populis, certas saltem ob causas, Christianus Magistratus? Respondeo, nunquam licuisse illa diuortia in foro cōscientiæ, de quo vno nunc agimus, nisi ob adulterium. Nam alioqui non esset testatus Dominus eum qui alia ratione dimissam ducat, mœchari. Deinde quum longè copiosiore spiritu nos donet Euangelium à Christo sancitum, quàm Patres olim illud procul in spe cōspicientes, minùs sanè tolerabilis fuerit Christianorum contumacia, quam olim fuit Iudeorum: ideoque nos Christus ad primam illam coniugij institutionem reuocat, ut qui idcirco venerit ut omnia instauraret. Quòd si nihilominus Christianus aliquis Magistratus quippiam contumacibus subiectis condonare volet, quod Imperatores aliqui Christiani fecerunt: aut si quid eiusmodi postulare publica vtilitas videbitur, age quorum contumacia domari non potest, quiue vnà viuere non possunt quin maius periculum priuatim publicæue immineat, secedere quidem sinantur, aut etiam iubeantur: sed maneat tamen coniugij vinculum ex illa inuariabili Christi sententia, *Quod Deus coniunxit, homo ne separet*: alioqui cōscientiam apud Deum nulla Magistratum auctoritas excusabit, ex suo verbo nimirum, non autem ex humanis legibus, de factis nostris iudicaturum.

3. Argumen.

Responsio 1

Obiiciunt tertio loco, quòd veteres Episcopi sese Imperatoriis illis legibus non opposuerint. Atqui singula Episcoporum dicta aut facta non sunt in tabulas relata: neque ad hanc normam exigenda sunt de quibus agimus. Quid enim actum sit non quæritur, sed quid agi oportuerit. Quia tamè probabile est non fuisse dissimulatos Episcopos in Christianis Imperatoribus tam manifestum in re tanti momēti abusum, & si quid tale factum esset, non fuisse penitus id tacituros Ecclesiasticæ historiæ scriptores, fortasse responsum illud non omnibus satisfecerit. Moneo igitur eos qui de hac re ambigunt ut veteres de matrimonij canonas cum Cæsareis legibus conferant. Nulla enim habemus certiora communis Ecclesiarum gubernationis testimonia quàm Synodorū iis temporibus coactarum canonas, id est, iudiciorum Ecclesiasticorum regulas. His autem adiungenda sunt etiam doctorum Episcoporum scripta, quæ semper fuerunt veluti pro tabulis publicis habita. Ex his ergo publicis testimoniis, non ex aliqua priuata huius vel illius Episcopi intercessionem, nunquam Ecclesiis placuisse Cæsareas leges, quæ alia ratione quàm propter fornicationis crimen vinculum matrimonij soluerent, vel ex eo intelligi potest quòd ne ob adulterium quidem penitus dissolui coniugia multi voluerunt. Itaque hæc obiectio planè infirma est: id quod etiam ex iis quæ dicturi sumus planius apparebit.

4. Argumen.

Responsio 1

Suprà pag. 118. & pag. 120. & 121.

Quartò & illud obiiciunt, Paulum videlicet ad causam adulterij alteram quoque, nempe infidelis desertionem, adiunxisse: ex quo efficitur, quòd Christus de adulterio dixit non esse ita præcisè accipiendum ac si vnica esset iusti diuortij causa, sed potius esse colligendum ex illo Christi dicto, si ob adulterium est iustum diuortium, iustum etiam esse ob ea crimina quæ sunt adulterio paria, ac multò magis ob ea crimina quæ sunt Christi dicto, grauiora. Ego verò primùm omnium nego Paulū adieciſſe quicquā ad illud Christi dictū, ut isti volunt, quæ de re pluribus est à nobis antea disceptatum. Deinde ut hoc Paulus Apostolus stolus fecerit, spiritu Dei tam certo tamque copioso præditus, an idē quoque, quibusuis libet, ac non potius Paulum arbitrabimur quicquid adieciſſe debuit adieciſſe: Denique illud salsum esse dico, vltum reperi posse crimen adulterio par, nedum eo grauius, quòd ad cōuigium quidem attinet, de quo vno nunc quærimus. Potest enim quispiam esse idololatra, hæreticus, impius, & tamen rata obligatione maritus: adulter autem & maritus, id est, duorum simul esse caro nemo potest.

Quintò ne hoc quidem prætermittunt, ea flagitia propter quæ Imperatores dior-
tium concedant, vel capitalia fuisse, vel damnatione ad metalla aut deportatione vindi-
cata, quæ morti æquiparentur: morte verò matrimonia non tantum dirimi ut adulterio,
verum etiam prorsus finiri. Respondeo, si poena capitalis de nocente sumatur iam nullam
superesse inter nos controuersiam: sin verò infligi quidem iubeant leges, sed Magistratus
officium non faciat, quorsum obsecro, propterea dissolutum coniugium censeatur, eo ad-
huc superstite quem mori oportuerat? Et quod ad illas poenas attinet, fateor illas morti ex-
æquari, in iis quæ ciuilia sunt, sicut mors etiam hæc ciuilis est duntaxat, id est, quod
ad iura ciuitatis attinet: at in iis quæ naturalia sunt, sola mors naturalis dominatur. Itaque
et si deportatus desineret ciuis esse, tamen homo est, viuit & mouetur, ideoque maritus
esse non desinit. At enim, inquires, quum eiusmodi personæ profus infames euadant, cru-
dele est honestam personam cogi ad mutuam etiam corporum coniunctionem. Respon-
deo, hanc esse coniugij conditionem, (quo fit nimirum ut duo in vnum corpus coalescant)
ut mutuas miseras esse prorsus oporteat. Tum ergo tantum abest ut innocens iure possit
nocentem quantumuis iustis poenis affectum deserere, ut contra tum maxime ipsum o-
porteat (quoad eius fieri salua conscientia potest ac debet) in eius miseriæ partem venire,
& iustis ac æquis rationibus omnibus illum subleuare. Quòd si quis rursus obiciat, quæ-
dam, posse matrimonij onera sustinere, neque munere suo defungi: nego tamen hinc con-
sequi diremptum esse matrimonium etiam si vterque maxime postularet, sed tum præci-
puè potius vigere charitatem oportere: & ei qui coniuge frui non possit, prorsus esse sta-
tuendum se toto eo tempore ad cœlibatum vocari.

5. Argum.

Resp. 1.

2

3

4

Leges Ciui-
les de diuor-
tiis expēs.Dissensio.
l. 2. 3. 7. D. de
diort.Gell. lib. 3.
cap. 4.Ibidem Gell.
c. 3. & lib. 37.
c. 21.
Valer. Max.
lib. 2. tit. 4.Sueton. in
Aug. Tib.l. 9. D. de di-
uort.c. 2. Extra,
de sponfal.l. 9. C. de re-
pud.

Nostri hæc igitur sententia est. De diuortiiis verè sic appellatis, id est, quibus vincu-
lum coniugij bona conscientia soluitur, ex vno Dei verbo iudicandum esse, cuius custo-
des, non autem transgressores, esse Magistratus oportet: qua de re ut magis etiam liqueat,
age particulatim etiam quid iure ciuili de hac re constituatur, expendamus, quantum qui-
dem expedit. Omnia enim illa pertractare nostri non est instituti.

Quoniam igitur homines veræ religionis ignari in matrimoniis considerãdis vsque
ad numen ipsum oculos non attollebant, idcirco ut consensu ita etiam dissensu cõtrahen-
tium, aut etiam alterius illorum tum sponsalia, tum etiam consummata quæuis matrimo-
nia dirimi tradiderunt, modò animo perpetuam constituendi discessionem fiat. Actio e-
nim illa ex sponso cuius meminit Aulus Gellius ex Seruio Sulpitio Iuriconsulto, non eo
spectabat ut cogeretur reus sponsalia perficere, sed huc duntaxat, ut & eius cui repudium
missum erat, existimationi consulere, & nisi causa repudij probata esset tanti damna-
retur reus quanti intererat sponsam datam vel acceptam esse: ex quibus verbis illud quo-
que obseruandum est, & sponso in sponsam, & vicissim sponsæ in sponsum agere licuisse.
Mirum est autem ac penè incredibile in tanta repudiorum ac diuortiorum licentia eò vs-
que valuisse pudorem & honestatem in illo populo ut penè sexcentis annis, teste Tertul-
liano, nullum extiterit repudij in Rom. Republ. exemplum, cuius initium fecisse quendam
Sp. Carbilium Rugam, & quidem sterilitatis causa, Gellius auctor est. Et modicè saltem
coercitos fuisse qui temerè diuortia facerēt, apparet ex eo quod refert Valerius Maximus
de Lucio quodam Antonio Senatore, quem Marcus Valerius & Iunius Brutus Senatu mo-
uerunt, quòd quam virginem duxisset, nullo amicorum in consilium adhibito, repudiaf-
set. Hoc tamen constat vel ex vno Marci Catonis exēplo suam Martiam Hortensio com-
modantis, parum religiosè à Romanis iam olim culta coniugia fuisse, quod tandem, te-
stis Suetonio, Augustum & Tiberium quoque coegit diuortiiis modum adicere: verum
quis iste modus fuerit, ibi non definitur. Fortassis tum illud cautum est quod commemo-
rauit postea Papinianus, nempe ut septem ciues Romani puberes aduocarentur. Tandem
igitur Theodosius Imperator causas iusti diuortij collegit, quibus alias postea Iustinianus
adiecit: quæ omnia satis ostendunt quàm miserè vagari necesse sit quibus verbi Dei nor-
ma in re tanti momenti facem non præfert, & quàm necesse fuerit aliter statim in Eccle-
sia de coniugiis quàm in ciuili foro decidi. Sponsalia potrò tam facile fuisse dissolvere nul-
lus magnopere mirabitur qui cognouerit illa duntaxat fuisse in futurum tempus conce-
pta, idque tacita inclusa conditione, quæ, quanuis omnis (opinor) causa non exprimeretur,
tamen ex cõmuni more satis vtrinque intelligebatur. Verum quòd iam rata & re ipsa con-
firmata coniugia tam facilè dissoluerent, id verò fuit prorsus intolerabile: & tamen testa-
tur Iustinianus à se primum fuisse correctum. Vbi tum igitur Episcopi: nempe ipsorū non

Nouell. vt li
ceat matri
& auia, §.
quia verò. &
De nupt. §.
distrabatur.
l. 8. C. de re-
pud.

l. 9. C. de re-
pud.

Adulteriū.

l. 8. §. Si verò
causam, & §.
Virum, & l.
9. C. de re-
pud.

l. 2. C. de re-
pud.

l. 17. D. de
spons.

l. 49.

l. 1. 2. 9. 11. D.
qui not. in-
fam.

Nouell. 22.
de nupt.

primæ qui-
dem.

l. 1. & 2. C. de
secund. nupt.

c. 4. Extrā,
de secundis
nuptiis.

Patria pote-
stas.

l. Paul. D. de
stat. ho. l. si

propon. C.
de nupt.

Furor.

l. 16. D. de ri-
tu nupt. §. fu-
ror. l. 7. D. de

iis qui sunt
sui vel alie.
iur.

l. 22. §. si m-
ritus. D. so-
lut. matr.

Leo Nouel.
111. & 112.

erat dictare leges Imperatoribus. Sed dubium non est quin boni Episcopi ex Dei ver-
bo iam tum contra leges illas in foro conscientie iudicarent. Illud tamen sæpe subit mi-
rari, quomodo eum morem testetur Iustinianus à se demum fuisse correctum, quum inter
legitimi diuortij causas Theodosius mutuum illum voluntarium consensum minime ex-
presserit. Respondent ad hoc nonnulli, Theodosium ibi eas tantum causas explicare de
quibus coram iudice controuerti posset, quod in mutuo consensu locum non habet. Sed si
propius verba legis spectentur, comperimus ne volentibus quidem viro vel vxori licuisse
ob alias causas diuortium facere. Quid igitur? nempe ex pœnis in ea constitutione expre-
ssis apparet, diuortia, quanuis non absque adiectis pœnis, tamen ob alias etiam causas e-
tiam tum obtinuisse, & ita quidem vt postea ipsi etiam mulieri quæ maritum temere re-
pudiasset, nouum coniugium inire liceret, nempe post quinquenium. Illud est ergo quod
merito postea correxit Iustinianus, sed addita exceptione de castitatis voto, quo iam tum
abufos fuisse multos vt religionis prætextu mutuum fastidium tegerent, vel ex eo constare
re potest quod de iis etiam coactus est aliquid sancire qui ab egregia scilicet illa castitate
postea recederet: idque prorsus iniquum. Cur non enim potius malè solutū coniugium redin-
tegratur? Sed quod sancitur ob alias causas quàm illas à Theodosio expressas, repudiatis
mulieribus intra annum licuisse alij nubere, durius est etiam eo quod de desertione dixi-
mus, quoniam absente duntaxat, & quidem sese Ecclesie iudicio non sistente desertore
id obtinere volumus.

Quod diuortio ob adulterium facto statim concedunt viro aliam ducere, non rectè
correctum fuisse à Canonicis suo loco declarauimus: quanuis eorum moderatio sit valde
probanda qui tempus aliquod expectandæ tum resipiscentiæ tum reconciliationi tribui
malunt. Quod autem mulierem conuicto adulterii marito iubent annum expectare, lon-
gè æquissimum est, ob eam præsertim causam quam exprimunt, nempe ne quis de prole
dubitet. Lex verò Papia sesquiannum etiam volebat expectari.

Quod in sponsalibus tempus aliquod præscriptum volunt, etiam æquissimum est, vt
suo loco diximus: idque etiam quadrat cum doctrina Apostoli de desertione.

Quod iudem Iurisperiti iustum aliquod temporis spatium volunt luctui impendi
post alterius mortem, non est tantum honestati conueniens, verum etiam in mulieribus
penè semper necessarium propter sanguinis turbationem: quod etiam ostendit aliud de
viro constituendum esse, quem quum ait Paulus Iurisc. ad lugendam vxorem non cõpelli,
non vetat tamen lugere, quod & ipsa honestas iubet. Sed quid si quæpiam ante tempus
illud nupserit? *Infamia notatur*, inquit Vlpianus, *itemque qui sciens eam duxit*. Coniugium
autè propterea dissolui iniquum esset, neque verbo Dei consentaneum, quanuis hoc semel fe-
cerit Iulius Cæsar, Dione teste. Caterum vel ex iis intelligi potest quantò æquiora & san-
ctiora Iurisperiti sæpe quàm belli nostri Canonici sanxerint, vt qui aliàs quum liber ad
superstitionem vsque religiosi, tamè istud de luctus *spatio* non ita vrgebant. *Quoniam*, in-
quit, *iure poli mortuo viro mulier soluta est à lege viri, nubat si vult*. Atqui nò dixit Domino
rectè quidem animaduertit) nubat si vult, aut quādo volet, sed cui vult, modò in Domino sit.

De patria verò potestate prorsus recta sunt quæ sanxerunt Iurisperiti, vt mirum sit
Canonicos quum illa legunt non erubescere. Canonicos autem hic appello recentiores il-
los, quos neque tunc puduit tam iniqua sancire, ac ne nunc quidem pudet illa defendere,
de quibus plenius alibi diximus.

Furore bene constituunt iudem contrahi matrimonium non fini, quia consensu o-
pus est: sed rectè contractum non impediri. Iulianus tamen contrarium censet: quum an-
tinomiam periti interpretes conciliant ex quodam Vlpiani responso, in quo sancitur vel
non perpetuo, vel non intollerabili furore coniugium non dirimi: (*Quid enim humanum
est*, inquit, *quàm fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse?*) sed perpe-
tuo & intolerabiliter sauo ac insanabili furore laborantem repudiari posse, & ita quidem
vt nuptiæ nouæ concedantur. In eandem sententiam scribit Leo Imperator, tempus quin-
tium præterea cognoscendo & tolerando illi furori, triennium videlicet viro, vxori verò quin-
quennium, definiens. Sed age rationes huiusmodi constitutionis expendamus. Vlpianus
duas tantum affert, quantū conicere ex ipsius verbis potui: vnā, quod in istiusmodi sauo
& terribili furore non possit altera persona cum furente versari: alterā, quod fortasse qua
liberos non habeat, procreandæ sobolis cupidine teneatur. Atqui illa sanè digna non est
cur misera & calamitosa persona deferatur, imò potius cur tātò maior eius cura habeatur.
At non potest, inquires, furētis cõsuetudine frui, & tenetur gignendorū liberorū desiderio.
Concedo

Concedo vtrunque, sed si valeret hæc ratio, quò tandem esset progrediendum? Itaque fructandum est hoc desiderium, & (quod mirum non est Vlpiano fuisse incompertum) statuere debet qui sic exercetur, sese ad cœlibatum vocari, tantisper dum à Domino liberetur. Sed Leo Imperator alias profert rationes. Ait enim eiusmodi coniunctionem aberrare à fine & scopo coniugij, quoniam cum persona prorsus efferata non possit altera cōsuescere. Respondeo, in Dei manu & potestate esse, quæ ad aliquem finem rectè institueramus, aliò prorsus conuerrere: decere verò nos vicissim omnia tum prospera tum aduersa ex ipsius manu accepta fortiter ferre, quod certè nō facit qui remedia quærit extra ipsius verbum. At enim, inquit, nemo sustineat vel ad breue momentum quempiam cum fera quam bellua inclusum tenere, quæ hæc est sæuities, velle cum efferata persona quempiam perpetuò vitam agere? Respondeo, declamatoriè potius ista dici quàm vti se res habet. Quis enim coniuges existimet veluti vna cauea esse inclusos? & quid impedit quominus quantumlibet furem ita soletur & subleuet altera persona, vt & illi & sibi ipsi consulat, & tamen maneat vinculum quod solus ille qui adstrinxit suo tempore dissoluat? Præterea sic colligit Leo, *Si propter furorem superuenientem ante contractum re ipsa coniugium, consueuerit Leo, ne in tantam calamitatem incidat, cur ei non multo magis succurratur qui iam in hoc ipso malo versatur?* Respondeo infinita esse quibus ne eueniant occurrere possit, quibus tamen postea nulla ope humana mederi queas. Rebus igitur, quod ad ipsam corporum coniunctionem siue sponsalium impletionem attinet, adhuc integris superueniente eiusmodi impedimento, meritò videtur Deus ipse quominus id impleatur intercedere: at si rebus non integris superuenerit, res ipsa quidem ostendit Deum eripere longiorem mutæ corporum cōiunctionis vsum: velle tamen ipsum propterea vt vinculum quod astrinxit penitus dirimatur, præsumendum nobis non est, quum in verbo suo causam illam non expresserit, nos autem exerceat quocunque modo nouit expedire. *Sed plurima sunt*, inquit, *multo leuiore cause propter quas coniugia soluantur.* Respondeo, in his quoque peccari, quod mox ostendemus: ac proinde hoc quoque argumētum nullius esse ponderis. Stat enim illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit, homo ne separato*: quod quum imaginatur idem Leo tum demum valere si personæ in eodem statu perseuerēt in quo tum erant quum coniugium iniretur, planè vim facit Christi verbis: neque si ita res esset, vel dicendum fuisset Apostolis, *Non expedit ergo matrimonium contrahere?* vel ipsi Christo respondendum, *Non omnes capiunt hunc sermonem*: quoniam facile iam tum fuisset diuortij remedium in plerisque difficultatibus adhibere, si, vt isti putant, ea fuisset Christi sententia.

Quod de ætate coniugum lege Papia cautum erat, nequa quinquaginta annis minor sexagenario nuberet: aut hac ætate iunior quinquagenariam duceret, videtur saltem, quod ad posterius caput attinet, optima ratione niti: quoniam alioqui videtur aberrari à præcipuo cōiugij fine, quum quinquagenariis maiores ad cōcipiendum ineptas esse constet. Itaque quanuis postea Iustinianus hanc legem sustulit, laudo tamen Magistratus qui tam imparia coniugia in sua iurisdictione non ferunt: verum semel inita dirimere non posse concedo.

In genere verò interdicta illa de nuptiis ob personæ statum imparibus, meritò videntur à Iustiniano & Canonicis sublata. Coniugia verò inter tutorem & pupillam, curatorem & adultam, præsidem provinciæ & fœminam ipsius iurisdictioni subiectam, optimis sanè de causis prohibebantur, vt & illud, ne coniugia ex rescripto Principum peterentur. Eousque tamen prohiberi certè non debuerunt vt inutilia censerentur, vel semel inita dirimi possent, sed satis fuit pœnis castigari qui hac in re delinquerent: quatenus etiam Canonicorum moderationem maximè probo.

In errore qualitatibus, teste Harmenopulo, putà, si vir nuptiarum tempore deprehenderit fuisse stupratam ac deuirginatam quam vt virginem duxerat, dirimi matrimonium censet Patricius: rectius id quidem quàm Canonici, qui contrarium docuerunt, quum expressum Dei verbum etiam vt adulteram puniri iubeat, qua de re suo loco diximus.

De seruitute verò & adoptione cur nobis non videatur laborandum iam antea diximus.

Frigiditate ante coitum apparente, & quidem insanabili (cui cognoscendæ Iustinianus primum quidem biennium, deinde verò triennium constituit) dissolui non tantum nuda sponsalia, verum etiam coniugia iam alioqui (si copulam excipias) penitus contracta, rectè cōstitutum fuisse antea diximus. Verum quid si quum antea vir planè vir esset, morbus iste inciderit? Hic verò rebus iam non ampliùs integris, hæc quoque calamitas ab

Aetas.
Dio. lib. 56. l.
27. C. de
nupt. l. 12. C.
de leg. hære.
Status per
sonæ.
l. 23. C. de
nupt.
l. 4. C. de in-
est. & inu-
til. nupt.
Harm. in
præputio,
lib. 4. tit. 12.
c. quod au-
tem, 29. q. 1.
Deut. 22. 21.
Frigiditas.
Supra, pag.
91. & de
ceps.
l. 10. C. de
repud.
Nouel. de
nupt. c. 2. §.
per occasio-
nem. & No-
uel. vt liceat
matri & a-
uiæ. §. præ-
dictis.
c. 1. & 2. 33. q.
1. c. 25. & 27.
32. q. 7.

altera valente persona ferri constanter debet. Vires autem ab eo frustra non flagrabat a quo statuere debet sese ad coelibatum vocari, ut qui remedium quo utebatur ipsi ademerit, nec tamen inter diuortij causas morbum numerarit.

Paralyfis &
alij id ge-
nus morbi.

Idem de paralyfi, & aliis id genus quibuscunque morbis constituendum, qui commiseratione non poena digni sunt. Sed quid si, inquires, probe prospiciatur agrotanti, & ipse etiam consentiat? Respondeo, non esse hic nobis aliunde quam ex verbo Dei sapiendum, qui pronuntiat non alia ratione quam ob vnicum adulterium (matrimonio iam videlicet re ipsa consummato) diuortium faciendum. At cur non possit quispiam iudices, ius summi alteri cedere? Imò verò nullis etiam humanis legibus id facere licet alius praeiudicio. Alter autem ille, Deus ipse est, contra cuius voluntatem non possunt de suis corporibus statuere qui ab eo sunt inter se demum coniuncti, ea videlicet lege ut alter alterius corpore vteretur quandiu ipsi Domino liberet, non autem ut illud alteri vtendum tradere possit: quod si propius considerasset Augustinus, hanc quaestionem aliquatenus indecisam non reliquisset.

August. de
sermone Do-
mini in mō-
te, lib. 1.
Exilium.
Damnatio-
nes.

l. 24. C. de
dona. inter
virū & vxor.
Nouel. de
nupt. §.
quod autē
prius.

Extra, de
coniug. ser.

l. 24. §. Sin

autem. C. de

donat. inter

vir. & vxorē.

l. 1. C. de re-

pudiv. Nou.

de nupt. §.

deportatio.

l. cōsensu, &

l. in causis.

C. de repud.

Nouell. de

nupt. & No-

uel. ut liceat

matri & a-

uia.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

l. 1. §. 1.

Quibus poenis quispiam seruus efficiebatur, iis quoque coniugium, utpote quod inter seruos constare non poterat, iure ciuili soluebatur. Sed hoc postea recte mutatum est Iustiniano, & rectius etiam Canonici coniugia inter ipsos etiam verè seruos inita censuerunt irrita non esse, modò videlicet vel tacitus vel expressus domini consensus interuenit, vel nihilominus seruilia munera domino praestentur. Hodie igitur exilij poena, vel damnatione ad triremes coniugium minimè dissoluetur. Nam neque deportatio neque interdictio aquae & ignis iam olim matrimonia dirimebat, quod aperte sancit Iustinianus. Nam Constantinus hac addita conditione, *Si casus in quem incidit maritus, non mulier uxoris affectionem*, videbatur uxoris arbitrio liberum id tacite relinquere.

Iam autem placet accedere ad causas diuortij quas ipsi Imperatores Christiani iustas esse decreuerunt. Istas igitur enumerant Theodosius & Valentinianus, propter quas vxor virum possit repudiare: quibus alij postea, nempe Leo & Iustinianus, quaedam adiunxerunt:

- 1 Adulterium.
- 2 Homicidium.
- 3 Veneficium.
- 4 Molitio contra imperium non indicata.
- 5 Si crimine falsi damnatus.
- 6 Sepulchrorum dissolutio.
- 7 Sacrilegium.
- 8 Si latro, vel latronum susceptor, vel abactor, vel plagiarius.
- 9 Si familia vel vxore inspiciente cum impudicis mulieribus coetum inierit.
- 10 Si vxoris vitae fuerit insidiatus, vel insidiari volentes sciens non indicauerit, nec vici feci secundum leges statuerit.
- 11 Si verberibus ingenua indignis vxorem affecerit.
- 12 Si vxoris castitati insidiatus, aliis etiam eam adulterandam tradere tentauerit.
- 13 Si adulterij intentatam actionem non probauerit.

Viro autem vicissim, hae causae tribuunt potestatem vxoris repudiandae:

- 1 Adulterium.
- 2 Veneficium.
- 3 Homicidium.
- 4 Plagium.
- 5 Sepulchrorum violatio.
- 6 Sacrilegium.
- 7 Si latronum faulrix.
- 8 Si viro ignorante vel nolente conuiuia extraneorum appetierit.
- 9 Si eo ignorante sine iusta causa foris pernoctarit.
- 10 Si extra viri voluntatem ludis & spectaculis inhaeserit.
- 11 Si vitae mariti insidiata sit, aut insidiantes sciens non indicarit.
- 12 Si aduersus imperium molita.
- 13 Crimen falsi.
- 14 Si manus audaces viro iniecit.
- 15 Si abortum sponte fecerit.

16 Si cum viris voluptatis occasione lauetur.

17 Si viuo marito cum aliis de suis nuptiis sit loquuta.

Has igitur causas illi commemorant, quanquam in iis non sibi semper constant. Iustianus enim ob verbera noluit repudium mitti marito. At Leo causas quasdam alias commemorat ob quas soluta quoque fuerint coniugia, nempe mariti prodigalitem, religionis diuersitatem, & si quæ promissa sunt non persoluantur, etiam per inopiam.

Istis porro si non legimus Episcopos expressè intercessisse, tamen longè aliter fuisse in Ecclesia iudicatum, tum ex veteribus canonibus, tum ex Patrum scriptis liquet: Idque sanè meritò. Nam si ea valeant, vbi Christi verbum illud, *Quod Deus coniunxit, homo ne separato*: Magna porro pars eorum scelerum quæ ibi enumerantur capitalia quum sint, an non, obsecro, Imperatores oportuit nihil hîc statuere de diuortii, sed potiùs officium misericordiae uti malebant, an non satis fuit peccare, ei parcendo quem Deus & ipsamet eorum leges capitis penas luere iubent, nisi etiam coniugia contra expressum Christi interdictum dirimendo, ad crimen adulterij miseròs pellicerent? Aliæ verò quædam causæ probantur ut adulterium ex iis probabiliter præsumatur. Et sanè difficilem esse adulterij obscuram ac perplexam reddidisse: neque iis assentior qui illud x i i. Tabularum, *apud Deum* libus in re tam graui iudicandum res ipsa clamat, nedum ut non bene probato crimine, coniugium tamen dissoluatur, quod sanè & absurdum & iniquum est. Cur non igitur potius officium facit Magistratus, arrepta amplioris quæstionis ex probabilibus coniecturis occasione, ut veritate comperta ex Dei verbo iudicetur? Ex causis verò à Leone enumeratis duæ tam sunt leues, ut vix mihi persuaferim vnquam sub Christianis Imperatoribus seriò valuisse, sed ab eo potiùs commemoratas ut causæ seruiret. Vnica causa superest, nepe hæresis siue manifesta impietas, aut falsa prorsus religio, de qua quid constituendum sit vno verbo tam perspicuè declarauit Apostolus, ut qui contrà sentiunt prorsus indigni sint qui audiantur, quamcunque tandem vel Ciuilem vel Ecclesiasticam auctoritatem prætexant. Sed nos de hac re antea plus satis.

Iam autem placet Canonicoꝝ præterea quædam excutere. Ac in primis quidem quæ sit eorum de incestuosis quibusdam coniugis sententia quum suo loco disseruerimus, iis nunc placet opponere quæ hac de re disertè scribit Ambrosius, ut ex hoc saltem liqueat quo iure isti soleant auctoritatem Patrum prætexere. Sic igitur Ambrosius ad Paternum quendam amicissimum suum scribens: *Paterni quidem unanimis mei salutationem legis, sed consultationem haudquaquam paternam, ut velis filio neptem collocare ex filia.* Et mox, *Quid tu consulis quæso tecum retractes, &c. Tu copulare paras filium tuum & neptem ex filia, hoc est ut accipiat sororis suæ filiam, diuersa licet matre quàm socrus editus. Interroga nomen religionem: nempe auunculus iste illius, illa huius neptis vocatur. Nec ipse te reuocat solum nominum quum hic auum resonet, illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat? quanta deinde etiam reliquorum confusio vocabulorum? Idem auus & socrer vocabere: ea quoque tibi neptis & nurus diuerso nomine nuncupabitur. Mutuabuntur etiam fratres diuersa vocabula, ut illa socrus sit fratri, ille gener sorori. Nubat auunculo suo neptis, & immaculatoꝝ pignori peccari sententiam non opinor nec arbitror. Super hoc igitur meam à sancto viro Episcopo vestro ex Minime, interdictum est enim natura iure, interdictum est lege quæ est in cordibus singulorum: assero, quia quum leuiora interdicta sint, multo magis hoc quod arctioris plenum est necessitudinis, interdictum arbitror. Item, Oportet ab ea discedas intentione quæ etiam si liceret, tamen tuam familiam non propagaret. Debet enim tibi filius noster nepotes, debet etiam neptis charissimæ pronepotes. Hæc ille, nec tam ille profecto quam ipsius naturæ pietatis, honestatis, imò Dei ipsius Opt. Maximi vox. Sed & illud expendamus quod constituunt si quis eam ducat quam prius per adulteriũ polluerit. Huius facti quæstio duplex est. Aut enim quispiam iam maritus cum alia soluta rem habet, quam postea vel mortua vxore sua, vel etiam adhuc viuente, ducit. In illa igitur priore specie volunt coniugium separari Canonici, si modo ea de qua queritur vel suo marito, vel vxori eius cum qua adulterium committit mortem machinata sit, vel constante adhuc matrimonio priore, interuenerit aliqua promissio*

Novel. vi. l. i.
ceat matri &
auia, s. si
quis autem,
Leo non. i. i.

Canones
quidam ex
pens.

Ambros. lib.
epist. 9. ep.
66.

Siquis ducat
adulterio
pollutam.

Vide 31. q. 1.
& totum ti-
tulũ. Extra.
De eo qui
duxit vxor.
Leo. Novel.
90.

Eliber, Con-
cil. can. 72.
Tribur. ca-
no. 40. 49.
51.
c. 23. l. 9. 1.
Lib. sent. 4.
c. 35.
Agust. de
nupt. & cō-
cup. li. 1. c. 12.

de posteriore inēdo. Atqui veteres Synodi sine exceptione prohibēt eiusmodi coniugia, & meritō quidē, vtpote quæ adulteria sint: & mira fuit Gratiani oscitātia, cum quo etiam Lōbardus impingit, hāc ex Augustino sententiā, *Denique mortuo viro cum quo verū connubiū fuit, fieri verū connubiū non potest cum quo prius adulteriū fuit*, sublata negāte particula proferētis. Nam etiam si fortassis in codicē mendosum incidit, tamen ex his quæ eo loco præcedunt errorem deprehendere potuit. Causa verò cur ista non appellem coniugia, sed adulteria, ac proinde in Ecclesia Dei prorsus intolerabilia censeam, non tantum est civilis illa quam vnam videntur considerasse qui illas condiciones excogitarunt, quoniam videlicet alioqui periculum esset ne hac occasione mariti vxoribus, & vicissim vxores maritis, mortem machinentur: sed hæc præcipue, quòd nihil aliud sint re vera quàm adulteri quædam continuatio. Neque his obstat quòd excipiet nimirum aliquis, nempe quæ turpi libidine prius cognoscebatur, posse postea coniugalem affectum induere: quemadmodum nemo negat honestè, mutato videlicet animo, duci posse, cū qua prius vel manifestà scortatio fuit, vel cōcubinatus duntaxat, sicut idē Augustinus testatur. Nam qui scortatur, quāuis ritè inter se non copulētur, tamen quoniā alioqui nulli alij sunt obstricti, ideo post sunt postea vitium quòd in eiusmodi copulæ malo initio fuit, per Dei gratiam, corrigere: hoc in adulterio non defectus aliquis inest qui postea possit emendari, sed nihil est præter horum crimen, quòd sibi seriò displicere quomodo tandē verè dici possunt coram Ecclesia testari qui rursus inter se, quāuis honestū coniugij nomen prætexētes, cōiungi postulant: quum eos potius adulterium commissum lugere, omnēque adeò inter se copulam horum rere oportuerit? Ego igitur hac de re ita existimo, tantisper dum meliora quispiam doceat. Certè si illa ratio valeat, ne tūm quidē quum in alterius vitam machinatum est, dirimi matrimonium oporteret, quoniam tum quoque oblici posset, adulteros tum voluisse colere eam personam è medio quæ obstabat quominus sine periculo possent libidinem ex- plere, quem animū postea in cōiugalem affectū mutarint. Denique non patitur quòd modo ipsa reū natura vt ratum sit coniugiū ab eo ipso, nempe ab adulterio incipiens, quo vno rata alioqui coniugia separantur. Neque est cur nos moueat Davidis exemplum qui Bersabem duxit, ipsius etiam marito proditoriè occiso. Quis enim si hoc imitetur non meritō puniatur, nedū vt hoc exemplo niti possit cuiusquam cōscientia? Sed quid si adulter, viuente adhuc sua vxore, illam adulteram duxerit? Tum verò rectè constituitur Canonicus, vt si cum adultera sciente contractum est illud posterius coniugium, dirimatur: at illud non rectè, quòd si quis vxorem habens, alteram insciam superinduxerit, volunt ipse post priore mortua, cōfirmari matrimonium cum secunda, adeò vt ne si velit quidē ipse possit ab ea recedere. Hoc verò quid aliud est quàm polygamiā manifestissimè confirmare? At enim, inquiunt, qui hoc commisit non debet lucrum de suo dolo reportare. Imò cur non id scelus potius quàm dolum vocant? & quæso, quòd tandem est hoc lucrum, siue illud scelus, siue istam vsque adeò turpiter deceptam spectes, si cogatur quidē ille in peccato sciens prudens perseuerare: isti verò fiat illum vnā secum perdendi potestas? At potuit sic, inquiunt, postea in istam matrimonialiter consentire. Scilicet dignum est honestissimum coniugij nomen cuius velamine tanta spurcicies tegatur. Sed vnam tādē fungamur officio suo pij Magistratus, vt nullus istis disputationibus locus relinquatur.

c. 1. & 7. Extra,
De eo
qui duxit vxorem.

Raptus.
l. vii. c. de
rapt. virg.

c. 336. q. 1.

c. 7. Extra,
de rapt.

Tho. in. 2. 2.
c. cum cau-
sa. Extra, de
rapt.

De raptu verò quanto sanctiora sint civilibus legibus constituta, quàm à nostris Canonibus inter stuprum & raptum plerumque non distinguuntur, atque adeò inter se prorsus dissidentibus: quàm turpiter denique Scholastici hac in re Pontificibus sint adulati, qui plenissimè volet cognoscere, legat eruditissimam de hac re tota disceptionem Petri Martyris in libr. Iudicium, capite 21. Tria tātum hāc insignia nunc annotabo. Vult Aurelianus concilium Ecclesiam patere raptoribus, vt mortis pœnam euitēt, nec inde extrahant nisi cautione accepta ne occidantur vel exheredentur. Quid est autem detestandis flagitiis fauere, quid est templum Dei polluere, quid est Magistratibus officium faciētibz se opponere, si hoc non est? Etiam si rapta consenserit raptori, vult tamen idem Concilium raptori adimi & parentibus restitui, & id quidē rectè. At bonus Innocētius 111. respondet, *Si puella inuita rapta fuerit, & postea consensiat matrimonio raptoris, nuptias esse cōtrahe- in fauorem matrimonij scilicet, legibus omnibus diuinis & humanis violatis. & quid est Deo illudere, si hoc non est? Denique vt nihil ad extremam impudentiam deesset, veteres canones puriores vno verbo eludens Thomas, ait fuisse latos ad criminis decretationem, Papam verò postea rem melius considerasse. Caietanus verò non oportere raptam restitui contendit, sed sufficere si patri aliquo modo satisfiat. Quid plura? si Lucio Papæ credimus,*

creditur, vnico verbo abolebitur etiam raptus crimen, nempe si dixerit puella verba de nuptiis priusquam raperetur etiam inuitis parentibus interuenisse. En quò prouehantur isti religiosi & casti Patres, Ecclesiæ scilicet Christianæ columnina. Quæ verò de his fuerit veterum Synodorum sententia, quærite ex canone Apostolico 67. Chale. 27. Synodi sextæ can. 93. Basil. can. 22. & 30.

De sterilitate rectè prorsus in Canonibus statuitur, ne ob eā vel aliud eiusmodi vitium diuortium fiat. Est enim vitium illud plerunque occultū, & cui sæpe Deus remediū tūc attulit, quum prorsus desperatum videbatur. Deinde quum eum qui coniugiū init, certum sit, quod ad solū saltem attinet, ab eo totum necessariò pendere qui claudit & aperit vterum pro bona sua voluntate, videtur sanè manus ipsi Deo quodammodo iniicere qui quam ex eius manu accepit repudiet nisi liberos ipsi pepererit. Paratum enim est illud Iacobi respōsum, *Num ego sum Deus qui fructum ventris tui inhiui?* Ita que prorsus iniqua fuit illa primi Romæ facti repudij causa: & quod nonnulli Pontifices suis iniquissimis hac in re dispensationibus, quas vocant, prætexere consueverunt, nempe boni nescio cuius publici interesse, (vt ipsi loquuntur) prorsus inane & vanum est cōmentum, quod suis sordibus obtendunt. Stat enim illud, non esse nobis facienda mala vt eueniāt bona, quanuis mala interdum ferantur quæ corrigi non possunt. Quam autem & publicæ & priuatim insignibus familiis etiam ac regnis istiusmodi iniquissima diuortia, iusto Dei iudicio, iam olim nocuerint, nedum vt bono publico concessa sint, vtinam ex tam multis tamque insignibus testimoniis non ita constaret! Probo igitur quod in huiusmodi morbis statuitur à purioribus Canonibus, quibus consensisse leges posteriores Ciui- les ex eo liquet, quod sterilitatem & cætera eiusmodi mala inter diuortiorū causas non recensent. Sed viderint rursus iidē Canonici quo modo non à reliquis dissentiat Gre-

Sterilitas.
August. l. i.
De sermone
Domini in
monte.
Idem De bo
no coniug.
cap. 7. c. 18.
32. q. 5. c. 25.
& 32. q. 7.
Gen. lib. 4.
cap. 5.

c. 18. 32. q. 7.

Incidente quantumvis ratis sponsalibus elephantiasi, nouo matrimonio locum esse, atque adeò ne volentibus quidē sponsis vterius progredi bona conscientia scire, antea contra Canonicos diximus. Sed quid si iam cōsummato matrimonio superuenerit? Respondent Canonici, quibus nonnulli assentiuntur, compellendam sanam personam ad mutuum alterius consuetudinem: alij contra tum quoque dirimi coniugiū & nouas nuptias contrahi posse iudicant, modò altera pars consensiat, & ipsius alimentis commodè consulatur. Ego neutris possum assentiri. Nam quod boni Canonici prætexūt, non licere videlicet excepta causa fornicationis vxorem dimittere, mirū est eos proferre audere, qui tam multas præterea diuortij causas excogitarunt, de quibus passim diximus. Valeret illud profectò, & eousque valet, vt nulli homini liceat illud rescindere. Sed aliud est vxorem dimittere, quàm eousque duntaxat cum alio coniungi quousque bona conscientia patitur. Bona autem conscientia certè non patitur vt eam quoque coniunctio- nem vel petat vel concedat quispiam qua vti non possit quin & Reipublicæ toti certo noceat, & seipsum ac nascituros liberos sciens perdat. Sed quid si alter vratur, vel etiam neuter habeat continentia donum? Petat vterque & precibus pugnet. Verum an obtinebit? obtinebit certè vt tentationem vincat, nisi per eum steterit, quoniā in fide precatur. Certū enim est eum ad continentia vocari, cui per Dominū obicitur impedimen- tum quominus ordinario aduersus vitionē remedio vti possit: alioqui quid infinitis ho- minibus fiet, plurimas alias ob causas in nihilo minorem difficultatē redactis: Eadem ratione puto iis satisfieri posse qui nouas etiam nuptias concedunt, quod ego quidem (sit autem hoc bona cum eorū venia dictum qui aliter sentiunt, & nullo earū Ecclesiarum præiudicio quæ aliter hac de re iudicāt) non video quā sit verbo Christi consentaneū: cui tamen vni in foro conscientia standū in his controuersis prorsus arbitror. Quod autem afferunt de ægrotantis consensu, alibi dixi cur nullo modo videatur admittendum, quoniam videlicet proprietates, siue plenum dominium corporis ad coniugem non transit in contractu matrimonij, sed vsus duntaxat personam ipsam non egrediens, idēque coniuges ius quod alter in alterum habet, transferre nullo modo possunt. Sed quod de ægrotantis alimentis adiiciunt, vsque adeò æquū est, vt qui aliter faciat Christia- nus cēseri non debeat: eo tamen prætextu cōiugij vinculū solui non video quā colligi possit. In summa, manere matrimonij vinculū, ac proinde diuortio, ne ob elephantiasin quidē, cōsummato matrimonio, locū esse existimo: hætenus tamē vt alter alteri corpore vti bona cōscientia nō teneatur: imò etiam Magistratus imperio meritò prohibeatur.

Elephantia-
sis.
Supra, pag.
92. & dem-
ceps.
Extra tit. de
coniug. le-
proforum.

Coniugum
interfecto-
res.

cap. 2. & 5 &
6. & 7. 33.
q. 2.

An iudiciū
præire oportet
repudio
& diuortio.

Iidem Canonici quenquā negant suam vxorem posse interficere: quod sanè ne leges quidem ciuiles probant, sed ita tolerant, vt iusto dolori aliquid indulgeant. Sit hoc iustum sanè in foro conscientie damnatum. Sed quod coniugum suarum interfectores omnem spem coniugij adimunt, quo iure faciant, ipsi viderint.

Et de his quidem hætenus. Sed duo minimè prætermittenda sunt in hoc argumento. Vnum, an absque legitima cognitione sit iustum siue repudium, siue diuortium: alterum, ad quos earum controuersiarum cognitio pertineat. Quod ad illud

prius attinet, quid sit constituendum videtur res ipsa penitus ostendere. Primum enim si iniquum est quenquam vel in re minimi momenti sedere in iustia ipsius causa iudicem, quoties saltem aliorum interest quid in ea statuatur: quanto æquius est id seruari quā de societatis eius vinculo dirimēdo quæritur, quæ est totius humani generis veluti

exordium, atque adeo cuius auctorem sese Deus ipse profitetur? Huc & illud accedit, quod vix vlla incidere potest hac in re controuersia, in qua, si de facto controuertatur, testes citandi & attentissimè audiendi non sint. Deinde quum vix quicquam in rebus humanis euenire possit quo vehementius quisquam commoueri possit, quis non videret quæ mala sint euentura, si idem sit iudex qui factam sibi iniuriam quæritur? præsertim verò quo pudore vxor suo arbitrata non tantum in maritum ager, verum etiam sese ab eo seiunget? Nihilominus tamen quum maritus sit familie caput, multum ei tribuendum videtur. Et constat apud Iudæos voluntaria fuisse repudia & diuortia. Aliud enim fuit de adulterio accusare (quod erat capitale crimen, ac proinde apud iudices necessarium disceptabatur) quàm diuortium petere, quod quum sibi ipsi vnusquisque daret, verisimile est tunc à iudicibus peti non consueuisse. Sed & apud Romanos quum iusto iure conqueri licuit, si falsam ob causam nuntius remissus diceretur, tamen quum per libertum diuortium mitti soleret, aduocatis præterea (sicut tandem constitutum fuit) septem testibus ciuibus, puberibus, apparet intra priuatos parietes id fieri consueuisse. Et sanè quum ob priuatas quasuis offensiones diuortia licerent, mirum non est priuatim illa agitari & decidi tunc consueuisse, quum res tota esset in arbitratu eius posita qui nuntium remittebat: neque actio ex sponsu, vel iudicium de malis moribus eo spectaret vt diuortium non fieret, sed huc potius vt diuortij infamia penes eius auctorem resideret. Imò etiam expediebat multa eiusmodi priuata delicta palam non fieri, adeo vt plurimum interdum intereisset eius quoque personæ quæ repudiabatur, vt intra domesticos parietes quicquid esset controuersie decideretur. Aduocari autem aliquando ciuitates, vel illud iudicium Censorum declarat quod ex Valerio Maximo aliquando iudicatumus. Nunc verò quum non nisi adulterio vel desertione repudium aut diuortium sit legitimum (quæ probari necesse est, vt & mortem ipsam si fortè de ea ambigatur) non sit legitimum (quæ probari necesse est, vt & mortem ipsam si fortè de ea ambigatur) non que nunc sint priuati arbitrij matrimonia, vtpote quæ conscia tota Ecclesia sunt, cognitionem controuersiarum, quæ plurimæ & maximæ in hoc argumento sunt, præire: & priuatæ auctoritate facta diuortia vsque eò damnari, vt qui non expectata iudicij sententia alteram duxerit, merito separetur, tantisper saltem dum cognitum de controuersia fuerit: nec etiam si causam postea probauerit, prius ad vxorem temerè superinducta redire sinatur, quàm culpam offendiculi deprecatus Ecclesiæ satisfecerit. Quod enim Abrahamus Agarē eiecit, huc trahi non potest, nec sine veri iudicis, Dei videlicet, mandato factum est.

l. 9. D. de di-
uortio.

Vale. l. 2. tit.
4. De Censoria
nota.

c. 1. 33. q. 2. c.
9. 35. q. 6. c. 3.
Extra, de di-
uortio. & c. 16.
Extra, De
off. deleg.

Gen. 21. 12.

Ad quos iudices
pertineat causa-
rum matrimo-
nii cognitio.

Sed ad quos iudices pertinet istarum rerum cognitio? Id verò difficile non est estimare partim ex rei ipsius natura, partim ex purioris Ecclesiæ consuetudine. Contra-ctum hunc diximus mixtum esse, quoniam quatenus ad societatem humanam spectat, planè ciuile est, vt & reliqua hominum inter se cōmercia: quatenus verò Deus expressè dicitur interuenire, & cōiuges copulare, (vnde etiā hic mos est vetustissimus, & planè) placet arbitror, Apostolicus, vt publicè in Ecclesia benedicatur qui hunc contractū in eum pla-nè diuinus est & Ecclesiasticus. Huc accedit & illud quod in iis quæ ad ipsum coniugij vinculum attinent, ex vno Dei verbo cuius primaria est in hoc contractu auctoritas, de-cidendæ sunt controuersie: verbi autem diuini interpretatio procul dubio ad mini-sterium Ecclesiasticum spectat. Denique quum dissidentes coniuges sui officij admo-nendi sint ex Dei verbo, &, quoad eius fieri debet ac potest, reconciliandi, tum quo-que quā iusta diuortij causa comperitur: quum denique satisfactiones Ecclesiæ sepe iniungenda

iniungenda sint, quod fieri absque causa cognitione nec potest nec debet ad quos alios, obsecro, hac cura potius quam ad Ecclesiam, id est, Ecclesiae presbyterium, illic quoque ubi Magistratus Christianus est, pertinebit? Et fuisse hunc morem totius veteris Ecclesiae, etiam sub Christianis Imperatoribus ex Canonibus apparet, ex quibus procul dubio Presbyterium, nulla cum Magistratus iniuria, iudicabat, sicut vel ex illo incestuosi Corinthij exemplo liquet. Verum quanam illa erant iudicia: nempe merè Ecclesiastica siue spiritualia, nullis prorsus civilibus, siue pecuniariis siue corporalibus poenis sancita. Absit enim ut sanctos Episcopos vel Presbyteros usquam existimemus sibi vendicasse vllas civiles Magistratus partes. Mors enim Ananiae & Sapphirae, excaecatio Elyplum magis trahenda quam Phinees factum. Sed rursus quum contractus iste, ut paulò ante dixi, vel maximè ad societate humanam pertineat, plurimàque merè civilia in controuersis coniugalibus incidant, ut quae ad ius dotium, ad donationes mutuas, & plurimum magis spectant: atque adeò plurimum interfit Reipublice aut minùs ritè ex veritate Dei coniunctos, aut postea separatos, auctoritate quoque Magistratus, diuinarum etiam legum custodis vindictisque, cognosci: iure suo certè non prophani tantum, verum etiam Christiani & religiosi Principes leges de coniugiis posuerunt passim extantes, & ex iis civiliter iudicarunt, bonis Episcopis non modò non reluctantes, verum etià hoc in primis postulantes. Sit igitur hac moderatio, ut, quum mixtus sit hic contractus, Presbyterium de iure conscientiae ex Dei verbo, Magistratus de civilibus, ex legibus bonis & aequis iudicet: quòd si diuortio sit locus, Presbyterium quidè ex verbo Dei diuortium faciendū pronuntiet, Magistratus autem ipsemet dirimat: ita ut nec illud delibet vllam Civilis iurisdictionis partem, nec Magistratus civilis quae Ecclesiastici ministerii sunt ad se pertrahat, quin potius Ecclesiae auctoritatem factam testam tueatur. Itaque quòd notat Canonici in foro conscientiae valere diuortia, nisi praerit Episcopi iudicium (praedicabat in eo rectè sentiunt. Sed quorsum hoc ad Officiales, Promotores, Procuratores, totam denique illam porcorum colluiem quae Ecclesiam Dei iam pridem deuastat? quorsum hoc ad illa non Ecclesiae tantummodo Christianae, verum etià vniuersi mundi dedecora? Illa verò quorundam ex isto grege vox, matrimonia iam non iure foris, sed iure poli gubernari: nisi ita ut dixi intelligatur, planè intolerabilis est atque adeò Satànica: siquidem Satanicum est, amoris, quos Deus ipse posuit, terminis, confusione in domum Dei introducere. Quaecunque igitur siue Pontificij, siue Episcopales canones civiliter de coniugiis, ut & de rebus ferè omnibus statuerunt, ea Christianorum omnium Principum munus est, vel suo nomine edere si iusta sunt, vel ut ab illegitimis legislatoribus sancita abolere: nedum ut ubi instaurata est pura religio, vllò modo ferri tam turpis, tam manifesta, tam denique intolerabilis *avaritia* debeat, quam Episcoporum ambitio extorsit, avaritia eorundem confirmavit, utraque iam aboleri non finit. At enim, dicet quispiam, ubi constituta non est Ecclesia, neque Christianus est Magistratus, quid agant miseri: nempe quandoquidem harpyae istae tribunalia Magistratuum inuaserunt, illas adeant oportet quicquid poterunt impetrari, potius quam temerè quicquam auferant. Quòd si adiri potest Ecclesia, adeatur sanè potius & audiat. Sic enim olim fuisse factitatum, & ita etiam Christianas ipsas mulieres suis infidelibus maritis nuntium remississe liquet ex historia honestae matronae quae Apologetici prioris initio refert Iustinus, & ex eodem repetit Eusebius: nec Fabiolae factum quae flagitiosissimū maritum absque iudicio Ecclesiae videtur dimisisse, & alteri postea nupsisse, aliter quam verae poenitentiae testimonio Hieronymus excusat.

Concubinas vocabant Romani mulieres cœlibis vnius consuetudine contentas, minime id tamen coniugali affectu: quoniam nec vlla erat facultatum communicatio, neque in familiam eius transibant, ideòque liberi ex concubina suscepti, legitimi non censebantur. Pellex verò dicitur quae vnà cum iusta vxore habetur, à Græco nomine *πύλλα*, quod vocabulum tamen Hebraeae est originis. Sed quam Hebraei *זונה* vocant, quales fuerunt Agar, Cethura, Bila & Zilpa, & aliae in Scripturis commemoratae: sciendum est nec concubinam nec pellicem fuisse, quales erant Romanis concubinae & pellices, sed vxorem, quanuis non eo loco & gradu quo matres familiās haberentur. Vt cunque sit, Romanorum concubinae, ac multò magis pellices, erant meretriciū species, quas mirum

Euseb. Eccles. hist. l. 4. c. 17.

Hieron. in epitaph. Fabiol.

De concubinato.

non est ab iis fuisse palam toleratas apud quos scortari flagitium non erat, ut nec apud Græcos. Apud Hebræos verò fuit hic natus polygamia, de quo in altera tractatione pluribus disseruimus. Cæterum quum manifestè dicat Apostolus, scortatores non fore regni cælestis hæredes, & velit unumquemque suam uxorem habere, dubium non est quin concubinatus pellicatusque omnis sit in Dei Ecclesia intolerabilis: quo magis mirum ac penè incredibile est ipsis Iustiniani temporibus adhuc concubinatum licuisse, qua etiam ex re patet non valere eorum argumentum qui Imperatorum legibus de mortuis ex eo volunt auctoritatem conciliare, quòd Episcopi non legantur eis reclamasse. Nam simili ratione concubinatum quoque probare oporteret, quia igitur hic etiam eorum temporum natus, donec turpem istum & Christianismo palam repugnantem morem Leo corrigeret: tanti est momenti ex vno Dei verbo sapere. Sed operæpretium est que Canonorum fuerit hac in re quoque religio indicare, ut eos tandem pudeat qui inde petunt Ecclesiæ instaurationem, & Concilia errare posse negant. Certè si legantur quæ in concubinarios sparsim scripta sunt, & cum iis comparentur quæ in digamos sunt constituta, manifestè videbit quanto minus istis displicuerint sceleratissima quæque, quàm coniugium quantumvis legitimè & sanctè repetitum, ut quo spiritu ducatur hinc saltem perspiciatur. Quid plura? cum digamo dispensare (si illorum plerisque credimus) ne diabolus quidem possit, nedum Papa: sed ei qui mortua uxore ex ancilla plures filios habuerat, modò ne secundas nuptias esset expertus, bonus pontifex Pelagius, de grege pascendo valde scilicet sollicitus, Subdiaconatum haud grauati concedit, *Notis, in-quit, temporibus quibus non merita tantum* (excipe merita mortis æternæ) *sed & corpora defecerunt*: nempe libidinibus exhausta, quorum iam pridem exhalans fœtor Sodomam & Gomorrhâ planè iustificat. Afferunt tamen Scholastici ratione prorsus indignior ab omnibus cognoscatur, cur digamus sit quouis scortatore & concubinario indignior qui ad sacros illos Ordines promoueat, *propter sacramenti representationem, inquit, siue propter significationis defectum, quia nimirum Episcopus Christum vnus Ecclesiæ sponsum representat, digamus verò carnem diuisit*. Deus bone, quæ hæc impudentia est! Diuisit carnem qui vnus tantum uxoris, siue primæ, siue quotacumque maritus est: non diuisit carnem qui cum scorto, cum concubina, cum adultera, volutatus est? Aptior est scortator, concubinarius, adulter ad Christum representandum, quàm castus, quantumvis repetito legitimè matrimonio, vnus maritus? & ab istis Catholicis cynædis, quorū vel Satanam ipsum iam pudet, expectabitur diutius Ecclesiæ instauratione? An verò aliquid etiam amplius? Anno Domini quadringentesimo Hispania, sanctissimæ inquisitionis parens, celebri concilio Toletano primo, decreuit *ut qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à cōmunionem non repellatur, tantum ut vnus mulieris, aut uxoris aut concubinae (et si placuerit) sit cōiunctione cōtentus*. Imò vix vobis impuri Patres, qui contritiū Paulo Euageliū annunciatis. Quid amplius? Christiano, inquit Isidorus, *nō dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnā tantum aut uxorem, aut certè uxoris loco (si coniux deesset) concubinam*. Ergo & tibi Isidore anathema. Nam ex doctrina Pauli non potest quisquam esse membrum scorti siue diaboli, & membrum Christi. Ostende verò scortum nō esse quæ cum viro cuius vxor non sit consuescat. Quid amplius? Alexander III. Clericum concubinam publicè tenentem suspendi quidem vult & interdici (sed ter, quàm maximum & quàm longissimo circuitu admonitum, ut sanctissimum Tridentinum concilium monet) donec sinistram à se suspensionem amoveat: redeuntem verò ad abiurandum compelli, ne fraudis diabolicæ instinctu in fornicationem relapsus, perituri quoque reatum incurrat. Quasi verò non satis superque magno periurio se inuoluerit qui scortum est additus. At enim, inquires, post excommunicationem non potest Ecclesia ulterius progredi. Concedo. Sed cur igitur illud de iureiurando adiiciunt? nempe quia iam tum partes Magistratus ciuilibus sibi vendicabant. Cur non autem pius Magistratus publicum scortatorem, & Ecclesiæ contemptorem, abiicere scortum cogat, ac iustis etiam penis coerceat? Sed quidvis nimirum isti potius quàm eiusmodi Magistratum video, quoniam amplius? Valde quidem inuitus Basilij nomen his sordibus permixtum video, quoniam nihil vnquam tale ipsum cogitasse existimo quale est quod ipsi affingitur: sed tamen ne hoc quidem est dissimulandum. *Scortatio, inquit, non est matrimonium, nec matrimonii initium. Quare si fieri possit ut qui per scortationem coniunguntur, separentur, id est melius. Sin*

Leo nouell.
91.

c. Fraternalitatis dist.
34.

Vide Spensam lib. de continentia secundo c. 6.

Synod. Tolet. 1. c. 17. c. 2. dist. 34.
1. Cor. 7. c. 3. dist. 34.

Ita citat Spensam lib. 2. de continentia cap. 7.
Trid. conc. sess. 8. dec. 8.

Basil. can. 26.

autem eis omnino placeat consortium, scortationis quidē pœnā agnoscant: ne separentur autem, ne quid deterius accidat. Ego verò inter scortationē & matrimoniū concedo tantum interesse quantum inter lucem & tenebras: posse tamen elui subsequente matrimonio (ridiculè tamen fortassis) ad remissionem peccatorum proficere si quis vel publicas mulieres & lupanari eductas uxores duxerit. Et quum vim illatam virgini peius quiddam esse cōstet simplici scortatione, duci verò ex Dei verbo possit à stupratore, si parentes cōsenserint, puella constuprata viderit auctor Canonis illius Basilio inscripti, cur non potius concubinos vel ad coniugium hortetur, vel si hoc impetrari non possit, penitus separari saltem à Magistratu veni, quàm ut eos pergere in ista turpitudine, nescio cuius pœnitentia prætenu, patiat. Quid enim ipsis possit deterius euenire, quum scortatores nō sint regnum Dei possessuri? Sed de his plus satis.

Vide Lepi-
dissimum
can. 20. ex-
tra, de sponsa-
lib.

De eunuchorum falso coniugio dixi quidem aliquid antea: nunc verò quid sentiam semel aperiam. Rogatus aliquando à quadam Ecclesia, quid de eiusmodi hominum matrimonio (si modò matrimonium est) existimarem: respondi siue hoc ab initio resciverit mulier, siue minùs, siue conqueratur, siue in eiusmodi coniunctione acquiescat, eiusmodi coniunctionem non modò prorsus nullam esse, id est, indignā sancto & honesto matrimonio nomine, sed etiam in omni bene constituta Ecclesia prorsus intolerabilem.

De eunu-
chis,

Primum enim nulla ex iis causis propter quas ordinatum est à Deo matrimonium, in eiusmodi coniunctione locum habet. Nam quod ad generationem attinet, quæ est primaria à Deo instituti matrimonij ratio, non modò nullus homo sic generatur, sed etiam horrendo quodam modo plurimi homines perduntur, quum eiusmodi vir mulieris semen inutile reddat, adeò ut non modò pro scortatore, sed etiam pro homicida eiusmodi hominem habeam. Et si enim in scortatione magnum vitium inest, tamē in eadem simpliciter contra naturam non peccatur, sed tantum in *contra naturam*. Deinde quod ad alteram matrimonij causam attinet, nempe ad remediū aduersus vitionem & incontinentiam, dico non modò non sic extinguere vehementem illum affectum, sed etiam incendiū quàm maximè, tum ex assiduo obiecti mouētis conspectu, tum etiam ex eius usu, quem effectus nullus consequatur. Præterea quod nonnulli domestica officia prætexunt, etsi colore aliquo non caret, tamen vanum & inane esse res ipsa demonstrat. Quis enim probabile est eiusmodi vel virum vel mulierem sic vnà posse simul cōsuescere, perinde ac si continentia dono essent præditi? Itaque quum hæ tres sint causæ legitimi matrimonij, esse ipso iure eiusmodi matrimonium: & quod cum tāta turpitudine, atque ita cum tam immani scelere homicidij coniunctum est, planè intolerabile meritò iudicari. Nam si quis obiciat ne in sterilitate quidem alterius aut vtriusque partis primariam illam causam locum habere, respondeo primum, sterilitatem esse vitium intrinsecum, & quod sensu non percipitur, sed usu potius & experientia. Deinde addo, sterilitatem, quanuis non semper sit re ipsa medicabilis, meritò tamen medicabilem præsumi. Dico præterea, etiam si ex sterilitate congressu nihil nascatur, tamen aliquatenus naturalem esse coniunctionē, in qua saltem secunda matrimonij causa locum habeat. Ex quibus rationibus efficitur longè aliud esse constituendum de steriliū quàm de castratorū matrimonio.

Secundò, benedictio eiusmodi nuptiarum quid aliud fuerit quàm manifestum Ecclesie ludibrium?

Tertiò, quod tandem vocationis suæ testimonium habere potest in sua conscientia quid de matrimonio cogitat, & tamen iis caret quæ ad plenum & iustum matrimonium necessariò requiruntur?

Concludo igitur ex his omnibus, rectè constituisse Leonē Imperatorem ut tales conjunctiones non modò non probentur, sed etiam inter scortationes numerentur: & qui eiusmodi nuptiis benedixerit, exauctoretur. Sed quid si resciverit hoc vitium mulier, & tamen in eiusmodi matrimonio consenserit? Respondeo, nullam quidem ei factam iniuriam videri, sed tamen non efficere mulieris scientiam quominus damnetur quod est contra bonos mores, & suapte natura, sicuti diximus, detestabile.

Leo nouell.
28.

FINIS.

De pace Christianarum Ecclesia-

rum constituenda, consilium:

● AD SACRAM CAESAREAM MAIESTATEM
& Romani Imperij Status Augusta congregatos.

VDACISSIMI hominis factum videtur, augustissimum & amplissimum totius orbis terrarum cœtum interpellare: summæ verò impudentiæ, sententiæ de re omnium maxima dicere non rogatum: & ita quidem vt nomen tuum reticeas. Quemadmodum tamen si quando priuata ædificia flamma corripuit, illud vnum præcipue curari solet, vt ad restinguendum incendium vnusquisque accurrat, neque tunc magnopere vel vnde sit, vel quis sit quispiam laboratur: ita etiam nunc multò magis, orbe Christiano intestinis dissidiis deflagrante, præhendendum non esse, qui laboranti Reipublicæ Christianæ, etiam extra ordinem, opem ferat. Meum autem nomen hanc vnam ob causam reticui, vt non quis loquatur, sed quid dica. Lectores attentius considerent. Quòd si quid à me rectè & appositè dictum sit, Deo laus tribuatur: sin minus, vt imprudenter & stultè fecisse videat: vituperari tamen voluntas hæc mea (vt opinor) meritò non potest.

Indicta sunt Augustæ comitia sacre Cæsareæ Maiestatis mandato, constituenda in primis Christianæ religioni, & sectis, quibus hodie concutitur, abolendis. Quis verò tam sanctam, tam vtilem, tam denique necessariam cogitationem, S. C. M. & illustrissimis potentissimisque Germaniæ Principibus, non meritò gratuletur? Certum est tamē non deesse partim qui hoc consilium improbant, & pro viribus impedire studeant, partim qui probent quidem, sed ea ratione & forma præscripta, vnde non modò nihil commodi percipiatur, sed etiā infinita mala exoriri necessariò oporteat. Vtrisque verò sic responderi posse arbitror.

Rationes eorum qui Principu de Religione constituenda consulta rationes non probant.
1. Ratio quæ synodi nunquam constituerint sectas.

2. Ratio quod non possit synodus legitima nuncce lebrari.

Qui hæc improbant, id certè faciunt, vel quòd nullum hinc fructum speret: vel quòd ad Pontificem Romanum potiùs hanc quæstionem statuam pertinere: vel quòd ista omnia, tamen iam pridem decisa, tum etiam nuper admodum Tridentini concilij decretis determinata sint, vt de his iam quæri minime oporteat.

Scimus, inquit illi, & fatemur hanc rem esse omnium grauissimam, & magnopere optamus tanta hæc dissidia sic posse componi, vt vnum idemque omnes sentiant: sed humanis consiliis nullum hinc locum relinqui res ipsa clamat, vtpote quæ toties à condito mundo adhibita, vlcus tamen istud verè cacoëthes non modò non sanarint, verum etiam quàm grauissimè exulcerarint, adeò vt nullum nunc remedium pariat. Quem enim latet torpenè fuisse à condito mundo de Numinis cultu sententiæ, quot capita? Inter ipsos verò Iudæos quæ & quàm diuersæ factiones fuerunt? Quid, quòd qui nomen Christo dederant, statim inter se contendere de præcipuis nostræ Religionis capitibus cœperunt, ac ne Apostolorum quidem autoritate sunt repressi? Quis etiam ignorat quanta sit iam pridem inter ipsos Turcas & Persas de Mahumetis lege controuersia? Debentur autem hæc mala humanæ naturæ imbecillitati, cui nemo præter vnicum Deum remedium asserre possit. Itaque precibus potiùs quàm vllis Synodorum vel Principum decretis, ipsòque adeò temporis successu potiùs quàm humanis consiliis hæc mala depelli, perpetua tot seculorum experientia demonstrat. Imò, vt ad tempora nostra descendamus, cuiusmodi tandem hanc consultationem fore sperabimus: ex qua formula deligentur Iudices, in quos cæteræ consentiant? Vnde iudici formula petetur: an ex vno Dei verbo: atqui maxima pars hoc recusat, quod tamen vt admittat, quinam tandem

tandem inextricabiles pugnantium interpretationum nodos expedient? An hîc valent Veterum sententiæ, & multis seculis recepta consuetudo? Hoc vero non ferent, qui ex vno Dei verbo scripto pēdere nos iubent, & meritò sanè mendacium negant vllis temporum spatiis in veritatem transformari.

¶ Demus tamen aliquid tanti huius cœtus consilii ac suffragiis posse in his rebus decerni. quis præter vnos Germanos has leges accipiet? Manebit ergo in aliis regnis horum malorum scaturigo, ex qua mox idem, & fortassis etiam maiores riuuli recurrent. Imò quis speret plerisque huc posse adduci, vt alienum iudicium quàm suam conscientiam in Religione seculis qui malint, quod inflammis, nec gladiis, nulla denique vi adhuc potuit extorqueri? Persuasione siquidem non vi, humana corda religionibus imbuuntur. ¶ Hæc esse acceptum illorum argumenta, ex quibus si quærat, quid ergo in tantis malis faciendū putent, non possumus conicere aliud responsuros, quàm quod quidam solent, quos politici & neutrales, vt ita loquamur, homines appellant, nempe ferendos non esse earum opinionum vel auctores vel sectatores, quibus publica Magistratum auctoritas conuellatur: moderatè verò compescendos esse qui vlla de causa publicam pacem perturbent: reliquos alioqui quietos homines, suæ conscientiæ esse permittendos, donec Dominus pro sua bonitate & clementia nos respexerit.

¶ Age verò, expendamus, quod sit rationum istarum robur. Ergo vt perpetuæ & innu-merabiles semper fuerint sintque adeò ad finem vsque seculorum futuræ de vera Religione dissensiones, neque vllis adhuc remediis ista partim ignorantia, partim improbitas hominū cesserit, an propterea malum istud magis ac magis inualefcere vltro sinetur, vel leuissima tantum quædam huius morbi *συμπτώματα* respiciendo (leuissimum enim atque adeò inanissimum est præ meliore illa vita quicquid huius seculi fines non transcendit) morbum ipsum suo impetu grassari patiemur? Nullæ vnquam leges, ne Draconis quidem illius, quæ sanguine non atramento scriptæ propter immodicam severitatē dirigitur, sceleratorum audaciam sustulerunt: nullæ iurisperitorum cautiones, aut temeritigantium mulctæ, vel litigandi ardorem extinguere, vel contententium peruicaciā frangere, vel calumniantium audaciam prorsus cohibere, vel iudiciorum corruptiones abolere vnquam potuerunt, aut deinceps etiam poterunt. An propterea vel aboleri leges, vel quæstiones in illarum contemptores ita leuiter obseruari decet, vt modò publica quædam pacis species retineatur, suo quisque arbitrio viuere permittatur? An quorūcunque operam curandæ valetudini adhibeas, nihilominus cuique suo tempore moriendum est, idcirco nullam medicinæ dandam operam censebimus, aut publicis legibus eò vsque duntaxat temperandum ipsius vsum, vt modò aperta homicidia tollantur, vnicuique medicinam facere, & quæcūque libuerit pharmaca, liceat quibusvis propinare: minimè profecto. Fatentur enim omnes, nisi si qui prorsus insaniunt, sublati legibus dissolui societatis humanae vincula, vt bestiam esse præstet, quàm hominem vitam autem præsentem quamuis breuem ac caducam, etsi medicinæ præsidio non liberetur à mortis necessitate: tamen eius artis ope rectè adhibita, aliquatenus conseruari constat, vt suo quisque officio valentiùs & diutiùs fungi possit. Nullum est igitur primi illius argumenti robur, nisi fortasse quispiam Religionem arbitratur quiddam esse vel tam incertū, vel ab hominis captu vsque adeò remotum, vt eius curam à nobis, aut prorsus abiici, aut in alterum seculum reici oporteat: quorum illud nemo certè sapiens, alterum verò nemo satis pius auderet profiteri.

Deinde quòd hæc mala imbecillitati hominum accepta ferunt, etsi aliquatenus verū est, non videtur tamen simpliciter concedendum: quis enim callidos potius quàm ignaros fuisse, & nunc esse ignorat istorum errorum, quibus Christiana Ecclesia concutitur auctores, interpolatores, defensores? Versutiam autem istam, quam nemo negauerit in re priuata, publicis etiam iudiciis esse vindicandam, quo iure tandem in re omnium maxima profundo silentio dissimulandam existimabimus? Quòd si quis excipiat, in controuersis humanis malitiam istam faciliùs deprehendi, in rebus autem diuinis non item: quis tamen meritò ex eo colliget rerum diuinarum contemptum adeò incertum esse, vt eius vindicandi cura ad homines nullo modo pertineat? Quantumuis enim homines partim vanitati suæ dediti, partim à Satana instigati, variis interpretationibus, aut potius deliriis, sacras Dei leges, quibus omnis Religio continetur corruerint: magna tamē in-

3. Ratio
quod nemo
synodi de-
cretis pa-
rebit.

Conclusio
eorum qui
his rationi-
bus nituntur.

Ad primam
rationem.

iuria & Numen ipsum, & humanum genus afficere nobis videtur, quisquis existimat haec tenus à Deo prospectum fuisse hominibus, ut in iis quidem quæ ad huius vitæ, ut ita loquamur, Iustitiam spectant, ipsis præluxerit: cælestis autem Iustitiæ rationem, ita gentes omnes sine exceptione cælarit, ut nullos magis sit iudificatus, quàm quibus peculiari & mirifica quadam ratione consilia atque adeò arcana sua patefecit. Hoc autem quò non sine impietate quadam cogitari, nedum dici possit, efficitur profectò non satis rectè sentire, qui tanta hæc mala hominum imbecillitati accepta ferunt, & ita quidem, ut Deus nullum in iis rebus remedium hominibus suppeditarit.

Itaque quòd precibus ipsòque temporis successu hæc mala extingui arbitrantur, sic demum accipio, ut cum precibus eas rationes necessariò coniungendas putem, quas certum est tum ex Dei verbo, tum ex perpetua veteris Ecclesiæ consuetudine, hominibus esse traditas, ut iis quoties opus esset uterentur. Est igitur hoc onus Principibus imperatorum, ut suæ ditionis ecclesias curent ex verbo Dei administrandas: quod omnium priorum regum Iuda, ac deinceps etiam Christianorum Imperatorum ac Regum exemplis confirmari potest. Ecclesiæ verò à suis Pastoribus rectè administrari nò possunt, nisi præter quàm quòd bonum semè ferunt, malas etiam herbas Dei verbo veluti falce resecant, atque adeò pro viribus extirpent. Id autem quoniam plerumque vnius & alterius auctoritate præstari non potest, nec etiam fortassis expedit: idcirco iam inde ab initio constitutarum Ecclesiarum, conveniebant provinciarum Episcopi quoties usus ferebat: idque Apostolorum exemplo, ne quis humanum hoc inuèctum fuisse putet. Nota enim est Ierosolymitanæ & Antiochenis ecclesiæ synodus actis Apostolicis celebrata. Secuta est demum Constantino illo magno imperante, prima illa Oecumenica synodus Nicæna, in qua provinciis Ecclesiasticis accuratiùs quàm feliciùs distributis, illud quoque cautè est, ut binæ singulis annis provinciales Synodi à Metropolitanis cogerentur: quæ consuetudo si sedulò fuisset observata, verisimile est profectò multis maximisque Ecclesiæ calamitatibus occurrì potuisse. Sed hîc nobis obiiciunt quidam, Synodis istis accensas potius quàm extinctas plerumque discordias fuisse, adeò quidem ut celebris ille episcopus Nazianzenus sua quadam sententia omnes illos conventus veluti damnarit. Huic verò opinionioni non dubitamus partim Apostolicum illud exemplum, quod nobis instar normæ & regulæ esse debet, partim etiam ipsam rerum gestarum historiam opponere. Verùm quicquid furores Nicæna synodus non aboleuit, ac ne aliquot deinceps securæ. Propterea nullum fuisse illius fructum existimabit, quem nos etiam hoc ipso tempore vberimur colligimus? Imò ne Apostolica quidem illa Synodus, Cerinthum & pertinaces illos Circumcisionis defensores prorsus cohibuit. Quis verò propterea illam negaverit necessariam Ecclesiæ fuisse? Illam itaque Nazianzeni sententiam nemo non videt ad Synodos rectè administratas nihil pertinere: nisi fortè illum existimamus Nicænam ad Synodo detrahendo voluisse: quod quidem per absurdum est, quòd satis constet quantus fuerit eius propugnator. Quòd si nihilominus Ariani per orbem terrarum furiosos destiterunt, quantò magis idem ipsos facturos fuisse arbitraberimur, nisi toties renovatis ipsorum conatus, obiectæ sanctæ illius Synodi cum verbo Dei consentientis auctoritate repressi fuissent. Idem quoque de Macedonianis, Nestorianis, Eutychianis, eorumque soboles dictum volumus, quos totidem Oecumenicæ synodi, si non vno vulnere, repetitis tantè ictibus ex Dei verbo confecerunt, adeò quidem ut adversus eosdem nostra hac dicimus, aut illius nascentes, tela nobis plurima suppeditent. Neque tamen quum hæc dicimus, aut illius modi conventuum auctoritate niti Ecclesiam, aut quævis conciliabula, quocunque tandem nomine appellantur, pro Synodis habenda censemus: sed hoc vnum dicimus, sic rogandum nobis esse Deum in istis Ecclesiæ calamitatibus, ut istis quoque divinitus traditis remediis ritè sanctèque utamur.

Ad secundam
rationem.

Difficultates autem illas de sessuris iudicibus, ipsaque adeò iudicii norma, maximas quidem esse quis neget? sed an propterea sacræ Cæsareæ Maiestati, & illustrissimis potèntissimisque Germaniæ principibus, vel non audèdum quòd in eorū potestate is esse voluit, qui quicquid libuit potest: vel negligendum tantum malum, quòd certam secum omnium ruinam trahit? Vehementer enim fallitur quicumque vel fortuitò, vel certis quibusdā stellarum concursibus, vel hominum arbitrio, siue industria, attolli regna, vel cõdere re arbitrat. Alius profectò nobis cõscendendum est, ad Deum usque videlicet, qui, ut inquit Propheta, balteum cingit, & cidarim adimit. Daniel ille testis omni exceptione maior, quàm divino

diuino Spiritu afflatus quatuor illas monarchias, quarum vnius vestigia adhuc in sacra tua Maiestate Cæsar, conspiciamus, sic describit, vt earum ortus & interitus ob oculos ponat, An non speculum quoddam limpidissimum omnibus seculis spectandum præbet, in quo sese Principes omnes contemplantur? Res autem ista omnis in sacra potissimum historia elucet, in qua supra humanam illam prudentiam procul assurgens Dei Spiritus, præterita & præsentia sic describit, vt futura etiam doceat ex veris causis colligere, quas quicumque ad vnum caput reuocauerit, comperiet hanc esse huius doctrinæ summam: quicumque Principes sinceram religionem, id est, verbo Dei traditam vel sunt aspernati, vel etiam oppugnarunt, sese posterorūque suos miserè pessundedisse: quicumque verò Dei ceterum ex puro ipsius Verbo constitutum, cæteris rebus anteposuerunt, tum felices ac beatos per se fuisse, tum etiam Dei optimi beneuolentiam quodammodo in suas familias traduxisse. Itaque perdifficile quidem est hoc opus, sed cui tamquam fundamento, tot regnorum solium superstructum esse constat, adeò vt nulla de re magis noscitur dièque cogitandum vobis videatur; neque sanè de hac re cogitantibus, vel Dei monita quibus pareant, vel maiorum exempla quæ tutò sequantur, vel prudentum consilia quæ expendant, non denique Dei ipsius præsens auxilium ad has omnes difficultates superandas defuturum videtur: de quibus tamen sigillatim in alia orationis parte disseretur.

At enim, inquiunt nonnulli, vnica Germania has leges accipiet. Quasi verò per se non sit excellens Germaniam illam maximam ac florentissimam orbis Christiani partē pacasse: quod si effecerit sacra tua Maiestas, Cæsar, quantò iustius, quæso, illustre illud Germanici cognomentum, quàm veteres illi Imperatores à Germanis postea domiti, reportabit: Quod si etiam effici potuerit, quod minimè desperandum est, vt vicinarum quoque gentium concilium, bona cum Regum ac Principum & populorum venia legitimè cogatur, quis iam commune illud fore beneficium non videt?

At persuasione, non coactione opus est. Concedo id quidem, ac proinde non auctoritate nuda agendum, non violentia grassandum arbitror, quod inhumanum est, nedum vt sit Christianis conueniens. Sed rationes à Deo ipso præscriptas hac in re sequendas dico, quibus qui non assentiatur, eò vsque sit tolerandus, vt (quemadmodum agere nobiscum Deus Opt. max. consuevit) ignorātia quidem, quoad eius fieri potest, feratur: improba verò peruicacia pro rei magnitudine coercèatur. Rectè igitur illi censent non ferendos qui vel dogmata defendunt, quibus Magistratuum status euertitur, vel publicam tranquillitatem scientes prudentes perturbant, modò & ipsi Magistratus, terminis à Domino positis auctoritatem suam definiant, & vera sit publica pax, non communis ad opprimendam Dei veritatem coniuratio. Nam alioqui nulli potius seditionis contemptæque Principum dignitatis arguentur, quàm qui sunt ab his criminibus maximè alieni, quod in tota Christianæ Ecclesiæ, ac præsertim in ipsius Christi historia cernitur.

Denique postremum illud, ceteros esse suæ conscientie permittendos, in qua sententia nonnullos etiam minimè malos, maximæque prudentiæ homines esse intelligo, quatenus admitti posse videatur, suo loco dicetur.

Iam ad eos accedo, qui hanc cognitionem per se quidem non improbant, sed certis de causis, partim superuacaneam esse iudicant, partim verò, si quis sit ei locus, ad Romanum pontificem potius, quàm ad Laicos, quos vocant, existimant pertinere, à quibus si paulò liberius dissentio, precor quàm humilimè fieri potest, vt in re tanti momenti, non tam à quo, aut in quem ista dicantur, quàm quid dicatur secum expendant.

Aiunt igitur superuacaneam esse de rebus toties antea constitutis disceptationē. Ego verò primum respondeo, etiam si verum esset, satis perspicuè iam olim omnes istas controuersias fuisse compositas: tamen hunc esse Christianæ ecclesiæ morem ab ipso Christo acceptum, quem Apostoli postea, & veri omnes Episcopi secuti sunt, vt ea etiam de quibus ambigere penè sit nefas, non poeniteat millies inculcare. Neque enim quærendum est duntaxat sitne id de quo agitur, antea explicatum, sed illud vel maximè, an id iis sit perspectum de quorum salute laboratur. Nam (vt illud Pauli dictum omittamus, oīnes expectant) quis ignorat eam fuisse superioris seculi Pastorum oscitantia, vt quàm paucissimi de Christiana Religione vel docenda vel cognoscenda laborarent? Quid mirum est igitur, ex tam obscuro specu prodeuntes, ad claram lucem caligare, & de iis quoque

Ad tertiam
rationem.

Ad conclu-
sionem.

de iis qui a-
ctum agi pu-
tant, si de co-
trouersis
Religionis
synodus ha-
beat.

inter Christianos quæri, quæ plenè perspicuèque sunt tot antè seculis tradita: At enim inquit Romanæ ecclesiæ defensores, doceri se isti non patiuntur. Alij contrà, ostendite, inquit, quòsuam tādē doctores simus aspernati. Si proferuntur tot librorum multa aduersus nos conscripta, age comparentur nostrorum responsa, ut vniuersus mundus intelligat (si quis fortè de hoc adhuc ambigit) ratione an pertinacia, iudicio an temeritate, iure denique an iniuria istiusmodi doctoribus restiterimus. Inspiciantur tot Imperialis comitorum acta, & vtra pars doctrinam ex Dei verbo recularit, diiudicetur. Legatur tot martyrum omni suppliciorum genere excarnificatorum confessiones, & quo ipiritu ad extremum vsque inuicti perstiterint, cōstantiæne an pertinaciæ, iudicetur. Quod si recens illud Tridentinum concilium nobis obiiciatur, nemini ignotum est, quàm iustis de causis quicumque à Romano Pontifice descuerunt, eius iurisdictionem deseruerint, ut longiore responso minimè opus esse videatur. Hæc igitur quum sit quod multis annis & voce & scriptis iactentur, nemo non videt quàm parum firmum sit quod illi afferebant, de istis rebus ampliùs quærendum non esse. Sed longiùs etiam multò progrediuntur, qui à Romana Ecclesiā discessionem fecerunt. Nam, inquit, si hæc ratio valeret, quærendum de eo non esse de quo satis supèrque sit iudicatum, non alio argumento faciliùs vincere nos posse coram æquis iudicibus speraremus. Hoc enim ecclesiā hoc affirmamus, hoc nos probaturos confidimus, nihil nunc inter Romanam ecclesiā & nos disceptari, quod non sit plana, expressa, perspicua Prophetarum & Apostolorum doctrina diiudicatum. Hic verò nobis alij verbi scripti ambiguitatem, alij controuersias, de pauculorum verborum sententia inter nos agitata obiiciunt, quibus hoc tēpore id vni respondemus, paratos esse nos coram idoneis iudicibus ex Euangelio Dei, ex quo iudicabitur mundus, doctrinæ quam asserimus, veritatem astruere, ac præterea etiam ex receptis veterum illarum Synodorum decretis, probatisque tum Græcis Latinisque scriptoribus, Romanam Ecclesiā omnis humani diuinique iuris violati ream conuincere.

Hæc illi igitur, quæ seu verè seu falsò ab ipsis dicuntur, cur tandem non accipitur conditio, ut vel mendacij conuincantur, vel simul omnes perspectæ veritati acquiescant?

Deiis qui
hanc cogni-
tionem ad
Roman. Epi-
scopum reii-
ciunt.

Qui verò quæstionem hanc ad Romanum Pontificem reiciunt, quàm non sint audiendi rationes istas afferunt, & quidem, ut opinor, firmissimas, qui sedem illam ut Antichristianam accusant. Nam, inquit, olim in tanta rerum istarum ignorantia, quantum in plerisque fuisse nemo diffitetur, nō mirum est plerosque communem errorem secutos, de inuestiganda veritate non laborasse. Nunc verò quis tandem Romanæ imperij nomen, qui nihil sacræ tuæ maiestati, Cæsar, in Italia præter inane Romanus Pontifex verò nihil prorsus reliquit, adeò quidem ut quorū olim consensu Romanus Pontifex episcopatum inibat, eos ipse coronam à se accipere iubeat: quibus hoc tēpore id vni exemplo subiiciebatur, iis quasque libuerit leges imponat: quos supplex, ut par erat, venerabatur, eos vix pedum osculo dignetur: istius, inquam, Romanæ potestatis eo vsque à se ipsa sublata, ut ab vno Deo iudicandam se dicat, quis tandem initia & progressus ignora? Quantum olim Romanis Episcopis sit tributum, tum ob Episcoporum præstantiam, tum propter vrbs dignitatem satis constat. Sed quorsum hoc tandem ad eam, de qua nunc ago, potestatem? Nam si de Oecumenicis conciliis agatur, quis quatuor Pontificem Romanum ut & reliquos legimus. Petiit fuisse eius consensum vel ab Imperatore, vel ab alijs Episcopis: præfuisse se illis Concilijs, vel quenquam alium Episcopum, nisi fortasse rogandis dicendisque sententijs: sancita ex sua autoritate Conciliorum decreta ostendat ipse si potest. Doceat etiam illud, si hæc tum erat Romani Imperii potestas quæ nunc est, quid tandem sit factum, ut Martino quidem religiosissimo Imperatore, Leone verò episcopo Romæ sedente, neque vel minis vel imperio vlllo, cuiusmodi nō ita pridem Paulus tertius aduersus Carolum imperatorem patrum S.T.M. Cæsar, vltus est, sed quàm humillimis precibus frustra renitente, Synodus illa tam celebris, non in Italia, ut Leo postulabat, sed Chalcedone sit celebrata. Doceat cur sancto illo Ambrosio Mediolani episcopum agente, vniuersalis, quod ad indictionem attinet, Synodus episcoporum Romano vicino nihil curante, nulla ob id controuersia à quoquam ecclesiarum sanctæque sit Aquileiæ habita. Doceat cur Romanæ vrbs, & suburbicarum ecclesiarum terminis, Romani metropolitani potestas in Nicæna synodo definitur. Doceat cur duo Romani ambitiosissimi episcopi, Bonifacius & Celestinus suam in Africanos episcopos iurisdictionem

iurisdictionem, non ex iure Diuino (quod si vllum fuisset, nunquam profectò tam neces-
sario tempore tacuissent) sed ex Nicænæ synodi supposititiis decretis defendentes, mani-
festa falsitatis sint in Africano concilio, cui Augustinus ipse intererat, cōdemnati, illud-
que disertè cautum, ne vel Romanus episcopus Legatos suo quodam iure deinceps in
Africam mitteret, vel ex Africa quisquam ad illam sedem prouocaret. Doceat quo iure
Romani imperii Occidentalis caput, totumque illud quod patrimonium Petri, non mi-
nus ridiculo quam falso nomine appellant, vel Imperatores Episcopo cesserint, vel ex
Imperatoribus Episcopo recipere licuerit. Doceat cur hoc saltem patrimonio, quod vel
omnibus Italiæ Pastoribus alendis sufficere deberet minimè, contentus, omnium pro-
uinciarum sacerdotia exsuggat. Doceat quod tandem scēdissimæ illius nundinationis,
vel in verbo Dei, vel in veteribus Canonibus argumentum appareat Doceat an non sit
Gregorio Romano & ipsi Episcopo credendum, Antichristi præcursores nefarium, sce-
lestum, abominabilem eum appellanti, qui se vniuersalem Episcopum vendicaret.

Denique si quam etiam potestatem primariam tota Romana ecclesia Romano epi-
scopo vnquam detulisset, quorsum hoc ad Romanos Pontifices? Negamus enim in iis,
quales esse iam pridem cœperunt, vel vnicum legitimæ vocationis Episcopalis signum
posse demonstrari: reperiri verò quæcunque tum expresso Dei verbo, tum veteribus Ca-
nonibus damnantur.

Deinde illud quoque affirmamus, quod ex ipsorummet libris nos probaturos recipi-
mus, ita se Pontifices illos gessisse, ac nunc etiam gerere, vt non omnes ab ipsis, vt illi vo-
lunt, sed ipsos ab omnibus iudicari, vel orbem Christianum, quod absit, breui penitus
destrui oporteat. Quid enim ille seu profanum seu sacrum suo contactu non polluit? Quod
regnum, quæ regio, quænam vrbs, quæ familia reperietur, quam illi damnis incredibili-
bus non affecerint? cuius ruina non excreuerint? cuius spoliis non sint locupletati? cuius
denique exuiis non prodeant exornati? Vetera illa, Othones, Conradinum, Henricos,
Federicos, insignia Germaniæ decora, Galliam, Angliam, Italiam, totum denique ter-
rarum orbem Christiano sanguine, incitante & exultante Romano Pontifice, velut in-
ebriatum, omittimus. Quis nostra memoria potentissimos illos Principes toties inter se
commisit? quis in Germania non ita pridem, & nuper admodum in Gallia, ciuili belli
classicum cecinit? quis qualemcunque hanc pacem nititur modis omnibus conturbare?
Quasi verò, vel te, potentissime Imperator, vel ceteros Reges, vel tot siue Ecclesiasticos,
siue Laicos, vt vocant, Principes, Principem qui vestris & corporibus & animis præsit, ex
illis vrbs Romanæ cadaueribus petere oporteat. Et quænam obsecro Principem, à qui-
bus, quo ordine, quibus suffragiis delectum? Pontifice vel sponte vita defuncto, vel per
venenum sublato, coeunt in conclaue pauculi homines, Itali, & quidem ignobiles pleri-
que, quique, quod omnibus constat, vel turpissima mercede, vel gratia, vel similibus aliis
rationibus Galerum, quem vocant, coemerint. Ibi Italica cohors illa diu inter se tuam,
Cæsar: vestram, potentissimi Reges: vestram, illustrissimi Principes, libertatem licitata,
tandem sicut in publicis auctionibus fieri solet, vestra diademata, sceptræ, capita, fortu-
nas, honores, animas denique, cuicumque ex illo cœtu libuit, id est, (si experientiæ & ia-
tato ab ipsis nuper admodum Alexandrino illi Dominicano (quem ipsimet paulò antè per lu-
dibrium fratrem Scarponem appellabant) addidit, cuius statim pedes veneremini: qui ve-
stras etiam animas negotietur, cuius nutu & quidem pacto constitutoque pretio sacra o-
mnia quibuscunque placuerit venundentur: in cuius dicta & facta postea non magis
quàm in Deum ipsum inquirere liceat: de cuius flagitiis, si quis fortè queri velit, ad eius
ipsius arbitrium quem causam dicere, atque adeò iustas omnibus poenas dare oportuit,
referte controuersiam omnem oporteat. Itane verò (inquiunt) Iesu æternæ Fili Dei, nos
à Satana & æterna morte tuo ipsius sanguine liberaasti, vt istiusmodi seruitutem omniū
hominum? mancipia fieremus? Idcirco nobis Moyses iugum detraxisti, vt hominum (& quorum
vt peregrino isti seruorum seruo scilicet, Imperatores tui seruirent? Idcirco Gallia, Hispa-
nia, Anglia, cæterique *ἀνθρώποι* populi, in Regum Principumque vestrorum constituta
diuinitus autoritate acquiescitis, vt isti omnium indignissimo, omnia in vos, imò in ve-
stros ipsos Reges liceant?

Hæc illi : quæ quidem tanti sunt momenti, ut iterum dicam eos qui causam hanc ad Pontificem Romanum & eius Clerum reiciunt, non pacem, sed alterius tantum partis ruinam expetere manifestè videri.

Iniquum postulare quod voluit prius damnari quam in legitima cognitione audiri, qui de Cœna Domini idè atque ipsi non sentiunt.

Prima ratio

Consequens est ergo, ut de istius cognitionis forma & ratione dicatur. Primum autem omnium mihi refellenda est eorum opinio, qui breuissimum hoc ad concordiam iter esse putant, si omiſsa iuris, ut loquuntur, quæstione, semel ex ipsorum præiudiciis damnetur quicumque ab ipsis disſenſerit.

Sparſus est enim rumor, & quidem non vanis authoribus, ſectarij in nomine quibus publica damnatione compeſcendis, hæc comitia indiſta ſint, eos omnes qui vel Romani Pontificis leges non probent, vel Auguſtanæ confeſſioni non ſubſcripſerint, comprehendendi. Dicuntur autè iſta non obſcurè in eos quos nouis & inuidioſis vocabulis quidam hodie appellat. Atqui ſi vel ob dogmatum abſurditatem, vel ob pertinaces deſenſiones, damnandi ſunt aliqui potiùs quàm audiendi, quid obſtabit quo minus, ſi Pontificis Romani partes ſectantibus credatur, ij in primis quos ipſi Lutheranos vocant damnentur? Quòd ſi æquū non videtur hoc illis concedi, quo tandem iure, qua æquitatis ſpecie, quomodo clamoribus quorundam concedetur, ut tot innocentium hominum millia ad redendam ſuæ fidei ex Dei verbo rationem paratiſſimorum, indiſta cauſa pro hæreticis damnentur? Quæruntur illos præſractè reſiſtere veritati. Quid ſi idem ipſi in illos retorqueant? Nemo ſanè adhuc vel pro his contra illos, vel pro illis contra hos iudicauit. Imò nulla de his rebus Synodus indiſta: coram nullis iudicibus audiiti ſunt, quos ad damnationem depoſcunt.

Obieſtio cui reſponſione

At enim, inquiunt, non homines, ſed dogmata ipſa: non eccleſias, ſed impios dogmatistas damnari dicimus oportere. Verùm quæ tandem hæc agendi ratio eſt? Quis enim ſeſe non arbitrabitur in eo quod defendit dogmate cõdemnatum? Et hæreſeos damnata Paſtorum doctrina, quam omnes greges cõmuni conſenſu receperint, quomodo non damnatur Eccleſiæ? Nemo autem adhuc iſta de quibus agitur dogmata impietatis conuicit. Nemo vel ipſos Paſtores, vel eos à quibus inſtituti, edocitque ſunt publico iudicio redarguit. Dogmata verò ipſa nihilo ſanè æquius fuerit abſq; legitima cognitione, quàm homines damnare. Si requiritur exemplorum authoritas, quæ tandem inuenientur cuiuspiam indiſta cauſa damnando? Hoc ipſum olim poſtulantibus aduerſus Paulum Iudeis, Paulus ad Cæſarem à Feſto prouocauit, receptaque eſt eius prouocatio ab illo tum profano, tum etiam corruptæ mentis homine.

Secunda ratio. Act. 15.

De ſalute in vno Chriſto quærenda, & ceremoniarum Legis abrogatione in Hieroſolymitana ſynodo, ab Apoſtolis, aut potiùs ab ipſo Spiritu ſancto fuerat planè perſpicuèque iudicatum: eratque tanti momenti illa controuerſia, ut ſcripſerit Paulus, Si circumciſi deduci multis poſt annis non potuerunt. An vult Iacobus illos ſtatim ut hæreticos qui Satanæ membra damnari? Imò Paulo ſuadet, ut in eorū gratiam ſeſe cum Nazareis qui buſdar coniungat, cuius ſententiæ ultro Paulus obtemperauit. Hic verò minime hoc petitur, ut ij quibus alii adeò ſunt pertinaces hæretici, id eis tribuant, quod ſalua conſcientia facere ſe poſſe negant: tantum petitur ne inauditi ad illorum poſtulationem damnentur, qui in quibuſdam ſecùs quam ipſi docent.

Tertia ratio

Non vult Auguſtinus, cui non pauci aſſentiuntur, excommunicationi locū relinquere, quoties ſchiſmatis periculum imminet. In hoc autem exemplo, de quo nunc quæritur, quàm horrenda non vnius eccleſiæ, ſed penè infinitarum ruina, quot regnorum excidia, quot ciuilia bella, quæ cædes hanc damnationem conſequerentur, nemo nõ videt. Anglicas enim, Scoticas, Gallicas, Flandricas, Helueticas, Rheticas eccleſias, quas reformationes vocant, earumque Paſtores ad vnum omnes hac damnatione inuolui, nemini obicium eſſe poſteſt.

Quarta ratio.

Quòd ſi Germania ipſa ſpectetur, nemo neſcit ex iis etiam qui Auguſtanam confeſſionem ex profeſſo amplectuntur, quàm multi aliter prorsus eam interpretentur, (& quidem ipſius authoritate freri, à quo fuit illa conſcripta) quàm qui damnationem iſtam dicuntur procurare, quam ſi obtinerent, fieri certè non poſſet quin hoc modo quoque (quod miſerrimum ſpectaculum Deus auertat) inter ſe committeretur.

Quinta ratio.

Nuper exortum eſt dogma, quod Chriſti omni-præſentiã, quam vocant, non tantum ſecundum Diuinitatem, ſed etiam ſecundum carnem aſſumat. Hoc verò non modò paulò ante

antè nominatæ Ecclesiæ prorsus auerſantur, sed etiam Germanicæ penè omnes acade-
mia, vt audio. An igitur hoc dogma, quod & verbo Dei & omnibus Synodis veteribus
ex diametro repugnare dicunt qui illud oppugnant, vellent ipsi, nisi sese prius auditis &
legitimo iudicio Ecclesiastico conuictis, impium & hæreticū pronuntiare? Minimè pro-
ponunt. n. & ipsi sententias quasdam ex verbo Dei & Patribus desumptas quas
pro se facere affirmant. Cur igitur non æquum sit vtrosq; eodem iure vti? Auditis, cō-
uictus, damnatus fuit in celeberrima omnium synodo Nicæna infelix ille Arius cū suis.
Quum tot annis ac penè seculis postea pergerent insanire Ariani, an non rursus repeti-
tis Synodis & conuentibus cum ipsis actum? Hi verò an Ariani deteriores: quod si dete-
riores, à nullis tamen adhuc vocati, à nullis cōuicti sunt aut damnati. Ad hæc omnia
(inquiunt iidem illi quos Sacramentarios vocant) illud vel præcipuū accedit, quod quan-
tumuis conentur nonnulli infelix illud de cœna Domini dissidium, & voce & scriptis
exaggerare, speramus tamen omnes qui ex nobis potius quàm ex illis quæ nostra sit sen-
tentia cognoscere voluerint, minimè tales nos esse existimatuos, quales ipsi declami-
tant. Quoniam. n. ipsi assentiri nolumus Christum secundū carnem alibi nunc esse q̃
in cælis, hinc colligunt carnis & sanguinis Christi veram in sacra cœna Domini cōmu-
nicationem à nobis tolli, quod sacrilegium qui nobis imputant, magnam certè nobis o-
mnib; illis Ecclesiis, quas antè nominauimus, & quibuscū nos cōiunctissimos esse fa-
temur, iniuriā faciunt, quam vtinam tandem agnoscant. Nostra igitur hæc fides
est de cœna Domini. Christum secundum alteram sui naturam, i. secundum carnem, re-
uera ex hoc mundo discessisse sentimus; in quem non sit reuersurus donec veniat iudi-
caturus viuos & mortuos.

Itaque affirmamus has locutiones, carnem Christi esse in, vel sub, vel cum pane, non
posse hunc sensum admittere, vt ibi statuatur Christi caro vbi est panis, quoniam panis
non alibi est quàm in terris, & Christi caro nunc non alibi est quàm in cælis. Sed quū
Christus idcirco carnē suam extra mundum non abstulerit, vt nos defereret, discretē que
sit testatus se in sacra Cœna corpus & sanguinē suum nobis in vitā aternā dare: non
dubitamus quin reuera præstet quod promittit, i. quin seipsum totum, quāuis secundum
carnē in cælis maneat, nobis in terra positus donet, non obstante tanta locorum distātia,
quo minus verè cum ipso vnum fiamus, vt postea ex hoc capite vita aterna in nos vt po-
te ipsius membra defluat. Quod si quis curiosus roget quī fieri possit, vt corpus in
cælis manens nobiscum in terra positus vniatur: respondemus ne in rebus quidē natura-
libus necessarium esse ad hoc vt donatio valeat, vt donator, donum, & donatarius quem
vocant, vno eodēmq; loco statuatur, ac proinde nihil impedire, etiam humano more
loquendo, quo minus Christus suum corpus nō alibi quàm extra hunc mundū positum
nobis in terra nunc versantibus re vera & quàm efficacissimè donet. Verū quia eò te-
dit hæc donatio, vt cum ipso qui donatur vnū fiamus, dicat humana ratio id præstari nō
posse, nisi vbi vnum est, ibi sit & alterum. Idcirco cū Apostolo dicimus lōgè maximum,
atque adeo soli fidei cōprehensibile esse Ecclesiæ & Christi coniunctionis arcanum: &
Filij Dei omnipotētis promissionem, qua testatur sese suum corpus pro nobis tradituū
& sanguinē suum pro nobis fuisse nobis dare, profanis omnib; corruptæ nostræ naturæ
cogitationib; opponimus: ac proinde nō corporis manibus, sed fidei, non naturali, sed spi-
rituali modo corpus & sanguinem Christi, & cum iisdem vitam aternā apprehendi
affirmamus.

Quod autem in omnibus promissionibus spiritualibus, id est ad ater-
nam vitam pertinentibus, vniuersale est, nempe vt non alio quàm fidei instrumento à
nobis apprehendantur, id in hac potissimū statuimus, vt potē quæ sit cæterarum velu-
ti complementum, quum in Christo non benedicamur, nisi ipsius membra simus.
Ex hoc verò consequi dicimus, à solis fidelibus carnem & sanguinem Christi percipi,
quoniam etsi Christus sese accedentibus omnibus tum in quotidiana verbi prædica-
tione, tum in Sacramentis, potissimū verò in sacra Cœna offerat: nihilominus tamen,
quia sola fide ab hominibus recipitur, idcirco statuamus necesse est, à solis fidelibus ac-
cipi, nihil ipsius Christi verbo seipsum donaque sua quibusuis offerentis, derogante in-
credulotū perfidia. Istis porro rectè intellectis, satis etiā cerni potest, quo iure nonnulli
nobis impingant, nos pro re Sacramenti nō Christum ipsum, sed tantū ipsius merita
statuere: Christi corporis & sanguinis in Cœna præsentiam negare: sacra signa euacua-
re, atque adeo, vt ipsi loquuntur, Sacramenti perdas esse. Ex iis quoque liquere ar-
bitramur, quo sensu sacer ille panis, corpus Domini accipiendum & comedendum: itēmq;

Septima ra-
tio, in qua
ostenditur
quod sit Sa-
cramentario-
rū quos vo-
cant, do-
ctrina.

facra illa potio, sanguis Domini accipiendus & bibendus, dicantur: nepe nō quod in corpus & sanguinē transubstantientur (desinerēt. n. esse Sacramenta) neq; etiā quod ibi sint re ipsa corpus & sanguis ubi sunt panis ille & vinū illud, videlicet in hominū manibus & ore, quod repugnat corporis Christi veritati, & ascēsiōi: sed quod signa illa corporalia (nepe panis, vinū, acceptio, manducatio, haustio) res ipsas, i. corpus & sanguinē Domini, eorūq; traditionē, secū habeant sacramentaliter cōiunctas.

istā cōiunctio nō est simplex aliquod *μυστήριον*, quo res significatæ nobis in mentē reuocentur: sed in credentiū animis plena est summæ virtutis & efficaciat: ad eod quidem ut tā certū sit quoties ex Dei mandato cum fide in res promissas & significatas respiciē, signa illa naturaliter & corporaliter accipimus, comedimus & bibimus, nos fieri rerū illarū, i. corporis ipsius pro nobis traditi, & sanguinis illius pro nobis fusi, spirituali, ut diximus, modo in vitā æternā participes, quā certū est, nos signa illa oculis videre, manibus accipere, ore comedere & bibere, in ventriculum denique traicta cōquoquere, ut eorū substantia præsentē vitā sustentemus. Itaque tū vt Sacramēta à rebus cōmuniū distinguēremus, tū ne fortē in ipsis Sacramētis hæreremus (quæ duo præcipia quā do re sacramentaria agitur, in primis vitanda sunt) rerū ipsarū significatarū nomina ad ipsa signa sunt authore Spiritu Dei accommodata, idque nō obscuro quopīā (quā hæc à quibū uis piis intelligi maximē oporteat) sed omnib⁹ gentib⁹ & linguis, ac p̄sertim Moī, ac Prophetis, vsitato dicendi genere, sicut abūdē (vt nobis qdē videtur) à nostris est demonstratū.

Hæc igitur illorum est fides, atque ad eod omnium quas antē nominaui Ecclesiæ, quantum quidem ex doctorum scriptis & sermonibus colligere mihi licuit: quam quicunque diligenter expendit, etiam si comperiat ab eorū sententia discrepare, qui in maxima Germaniæ parte, particulas illas, In, sub, & cum pane & vino esse, aliter interpretantur: tamen nec impiam nec hæreticam esse fatebitur. Nam si de signis ipsis agitur, quid amplius illis tribui potest, quā quod illis tribuit, nepe vt quicquid ex Dei ordinatione oculis significant, verē etiā Deus fide percipiendū offerat: sin de re significata, quā illi possunt aliā constituere, ipsum, inquā, corpus pro nobis traditū & sanguinē pro nobis fūsum, id est Christū ipsum seruatorē nostrū: sin de præcipua sacre Cœnæ vilitate, quā nā alia hæc fuerit, quā ipsius corporis & sanguinis *κοινωνία*: Itaque vt hunc locū tandem cōcludamus, omniū in istis reb⁹ exercitatorum, & moderati animi hominum conscientia appellamus, æquū ne ac iustum sit, eos q. ita sentiunt, inter sectarios numerare, atque ad eod inter illos nefarios & blasphemos quales hodie sunt Anabaptistæ, Davidistæ, Menonistæ, Trithemistæ denique in Polonia grassantes, ceteraque eiusmodi monstra digna potius execratione q. auditione. Hæc illi. Quod si qua sunt præterea quæ in illarum Ecclesiarum confessione non probentur, illa certē prius illis indicari, & defensionē ipsorum in legitimo iudicio audiri, quā damnari æquitas ipsa iubet.

Quinā deligendi in Synodo disputatores.

At enim, dicet aliquis, hoc concessio, vt in legitimo iudicio audiantur, quomodo id tandem cōstituetur? quinā sedebunt iudices? quæ iudicij norma dabitur? quis vicinos Reges & populos ad hanc accipiendam conditionem adducet? Ergo quod ad iudices attinet, quod in eos dicitur qui Romani Pōtificis partes sequuntur, nempe iniquum esse vt iidem sint iudices & rei, id ipsum meritō sanē ipsi in alios retorserint, si fortē petatur, vt ipsi alterius partis, id est, eorū qui Romanam ecclesiam non sequuntur, iudicium controuerfiant. Vtrinque igitur iniquum hoc esse videtur, ac proinde quod in ciuilibus controuerfiant fieri solet, optimum factū videretur, vt neutri parti addicti homines de vtriusque controuerfiant deciderent: sed isti quinā tandem sunt? nulli vt arbitramur. Nam Epicureos, siqui sunt, non in hominum, sed in bestiarum numero recensemus. Qui verō in vtranque partem claudicant, id est quibus nondum liquet ab vtra parte stet veritas, quomodo de iis sententiam ferrent, de quibus nihil habent apud se constitutum? Re liqui sunt qui pro Religione mixtam quandam farraginem ex vtriusque partis placitis certa quadam ratione conflata venditant: qui si fortē sederent istarū controuerfiant iudices, quid aliud quā vtramque partem quā grauissimē offenderent? Hoc enim ita esse partim illud quod vocant *INTERIM* satis superque probauit, partim etiam ex huiusmodi hominum scriptis apparet, ita certē temperatis, vt neutris alteram partem seriō sequentibus possint approbari. Nec enim in constituenda Religione doctrina, ubi ne latum quidem vnguē a Dei mandatis deflectere licet, ita vt in ciuilibus controuerfiant fieri potest aut debet, in quib⁹ de suo iure decedere vnicuique licet, & vt inquit

ut inquit ille, summū ius summa esse iniuria sæpe deprehenditur. Itaque remedium illud vnicū superesse videtur, ut vtrinque ex iis ipsis qui inter se dissident certi iudices, quàm maxima fieri poterit tum religione tum prudentia, paribus cōditionibus omnibus deligatur. In hoc autē habēdo delectū cōmodissimus, atque adeo necessarius hic ordo videtur. Primum ut iubeantur qui Pontificis Romani sequuntur partes, inter se de disputandis omnibus articulis consentire. Et si enim Catholicū cōsensum iactant, tamen quæ sint in- etiam ex recentibus admodū, veluti Caietano, Catarino, Soto, Torrēsi, Pighio, Tappero & aliis, liquidò apparet, quorū alij alios, conniuncte facillē Romano pontifice, quod neutri ipsius auctoritatē controuellent, maximorū errorū damnarunt. Deinde nusquā extat simplex aliqua ipsorū fidei confessio, certis capitibus cōprehensa, sed cōfusus tantum chaos: quod nisi in aliquas partes quadā ordinis specie distribuat, frustra disputatio omnis vtrinque suscipietur. Ex altera verò parte, eorū videlicet qui Romanā Ecclesiā non sequuntur, et si effecit Satan ut quadā sit etiam opinionū confusio, tamen huic incōmodo prospici posse ista potissimum ratione videtur, si cæteris semel explosis, quorū manifesti, & vtrinque damnati sunt errores, veluti Anabaptistis, Arianis, Menonistis Schuenfeldianis, & aliis eiusmodi, ij demū in delectū veniant qui vel Augustanam, vel Helueticā confessionem, qui cū & Anglicana, & Scotica & Gallica, prorsus in doctrinæ capitibus consentit, etiam Cœnæ Domini articulo Romanā ecclesiā oppugnant, adeo ut in cōmuni velut hoste oppugnando facillē sint inter se consensuri, & hinc potissimum pendeat Christianæ Ecclesiæ tranquillitas, sectis illis omnibus postea vel sua sponte in fumū abituris, vel pro ut res tulerit, commodis aliquibus rationibus, Deo fauente, compescendis. Hoc ubi factum erit, tum deligendos arbitramur, neque nimium multos (difficilius enim inter plurimos conueniret) neque nimium paucos, quia probabile non est tam multos paucissimorum quorundam sententiam libenter sequuturos. Sed & illud prouidendum fuerit in primis, ut quibus res tanta committetur, primum spectata sint apud suos probitatis. Deinde controuersiarū omniū cognitione apprime instructi: postremo suæ quisque partis voluntate ac cōsensu, quoad fieri potest, & quidē paribus prorsus vtrinque conditionibus futuris, deligatur. Iā verò quoniā ne sic quidē fortasse, animis adeo exulceratis, asperitas cōtentionū vitari posset, sacræ Tuæ Maiestatis, Cæsar, vestræque, Illustrissimi poterissimique principes, prudentiæ fuerit, nō modò certis legibus disputationis ordinē describere, in quas solenni iure iurando vtrinque disputaturi sigillatim cōsentiant: sed etiam certos ex omnibus principū & hominū vtriusque partis præcipuorū numero deligere, spectata & ipsos probitatis ac modestiæ, prudentes, moderatos, & rerum de quibus disceptabitur notitia satis instructos: nō qui sint dūtaxat futuri spectatores, ut in recentibus Synodis factitatū fuit: non qui à disputatib. sed à quibus disputantes ipsi pēdeāt, qui singula diligēter obseruēt, subterfugietes appositē iubeant respondere, immoderatos cohibeāt, sententias colligāt, cōclusos qui denique in tota actione meminerint se nō idcirco huic cœtui adhibitos ut suæ parti, aut domo allatis præiudiciis faueāt, sed ut medios ac verē sequestres sese vtrinque præbendo, tā sacras tantique momenti actiones omnes, religiose simul & prudenter moderentur. Ita enim in veterib. illis Synodis vniuersalib. factitatū fuisse, illarū acta declarant. Hæc ubi peracta fuerint, & de tempore ac loco, æquis paribusque prorsus conditionibus fuerit constitutum, primum de doctrina, deinceps de Ecclesiastica politia inter eos querendum videtur. Doctrinæ verò diiudicandæ quæ tandem norma fuerit præter Prophetarum & Apostolorum scripta: sunt enim hi testes omni exceptione maiores, in quorum testimoniis quicunque non acquiescunt, ne in vera quidem Ecclesia censendi sunt, nedum ut sint Ecclesia, quam testatur Paulus Prophetarum & Apostolorum fundamentum superstructam. Duo tamen hīc obiciuntur. Vnum, non omnem Apostolicam doctrinam illis scriptis esse comprehensam. Alterum, sic esse ambiguam interdum Scripturam, ut Ecclesiæ interpretatio præterea necessariò requiratur. Sit igitur primum hoc inter eos futuræ disputationis caput, Sine integra Religionis Christianæ doctrina (de dogmatibus, non de ritibus & politia Ecclesiastica loquimur) verbo Dei, id est, vtriusque Fœderis libris descripta, an verò aliqua traditiones ἀγγραφῶν adiciendæ. In hac autem disputatione superiores fore videntur qui in solo Verbo scripto acquiescunt. Stat

Quos oportet disputatiori præesse.

Dirimendæ controuersiæ ex vniuersis Scripturis sacris

Basilii &
Chrysolto-
mus.

De Scriptu-
rarū obsecu-
rate, & quā
sit Synodo-
rum ac Pa-
trum autho-
ritas in do-
ctrina Ecce-
siæ consti-
tuenda.

enim illud Pauli dictum inexpugnabile, Vniuersam Scripturam posse hominem Dei, id est Ecclesiæ doctorem, nedum discipulos, perficere, ad quam quum postea & Euangelistarum, & ipsius Pauli ac reliquorum Apostolorum scripta accesserint, quibus videlicet prophetiarum complementum enaturatur, quid tandem ad eos libros addendum putabimus? Quod si Patrum potius auctoritati hac in re credendum nonnulli existimant, audiantur saltem ii duo, vel maximi nominis, quorum vnus sic disertè scribit, *Si quicquid ex fide non est, peccatum est, fides autem est ex auditu, auditus autem per Dei verbum, ergo quicquid ex verbo Dei non est, peccatum est.* Et ne quis de Verbo quodam dyabolice ipsum loqui arbitretur, addit etiam mox, *Manifesta est aberratio à fide, & superbia crimen, quicquid autem reprobare ex ijs quæ scripta sunt, aut superinducere ex non scriptis, quum Dominus noster Iesus dixerit, Oves meæ vocem meam audiunt.* Alter vero hæc habet, quibus nihil ad hæc nostra tempora magis appositè dici possit. *Hoc tempore, inquit, ex quo obtinuit hæresis Christianorum, nulla probatio esse potest vera Christianitatis, neque refugium aliud esse potest Christianorum volentium cognoscere fidei veritatem, nisi Scriptura diuina. Antea enim multis modis ostendebatur quæ esset Ecclesia Christi, & quæ gentilitas, nunc autem nullo modo cognoscitur quæ sit vera Christi Ecclesia, nisi tantummodo per Scripturas.* Et mox: *Sciens ergo Dominus tantam rem confusuram futuram esse nonisimis diebus, idèò mandat vt Christiani qui sunt, volentes accipere vera fidei firmitatē, ad nullam rem confugiant nisi ad Scripturas, alioquin si ad alia respexerint, offenduntur & peribunt, non intelligentes quæ vera sit Ecclesia.* Hoc autem quum ita se habeat, facile animaduerti potest, quid sit ijs respondendū qui quoniā obscura interdū & dubia & est Scriptura, idcirco in illa acquiescendū negant. Nā certè si ita se res haberet, ludificatus esset populus suū Dominus, nec stare posset quod illi duo paulò antè à me citati confirmant, quibus reliquos etiā assentiri minimo negotio probabitur. Ergone, inquit, nulla apud nos erit Ecclesiæ, Synodorū, Patrū denique tam multorū, & tam eruditorū auctoritas? Absit. Nec enim, Dei gratia, ignoro Ecclesiam esse veritatis testem, extra quā non sit salus: & Orthodoxorū consensum in Synodis aduersus hæreticos testatū, plurimi fieri par est: & Patrū in interpretandis Scripturis, refellendis erroribus, admonendis populis ad veritatem omnium iniquū esse dico, vt quæuis consentientium hominum turba pro Ecclesia obrudatur, quumque satis constet verā illā esse Ecclesiā quæ veritati testimoniū reddit: veritas autem in verbo Dei scripto contineatur: consequitur omnino verā Ecclesiā ab adulterina, ex Dei verbo esse discernendā. Quoniā tamen vtrique verbū Dei iactant, ne quis hic fallatur, existimo duo hæc esse obseruanda: Vnū, vt Scripturæ interpretationes non aliud quàm ex Scripturis ipsis depromantur: alterum, vt omnia dogmata ad fidei Christianæ ius articulos planè breuiterque scriptos habemus, exigantur. Doctrinā enim Christianæ religionis vniuersam Prophetis & Apostolicis scriptis contineri paulò antè ostensum est, & sibi ipsi Spiritus sanctus repugnare nullo modo potest. Itaque, duobus illis ostentis, facile fore credo, non peruicacissimis hominibus (quales ad hanc Ecclesiam à falsis admittendos dixi) falsas interpretationes à veris, ac proinde veram Ecclesiam à falsis distinguere. Iam verò quod ad Synodos & Patres attinet, plusculum etiam illis tribuendum arbitror quàm nonnulli fortasse sperent. Quid si enim Scripturas diuinas candis erroribus quantumuis perplexis sufficere dicerem, ac proinde nec bonas nec malas Synodos nos quicquam morari? Certè sequeretur Augustini vestigia, qui contra Arianos disputans, nec illos Nicæna nec sese Ariminensi synodo constringi dicit. Et illud quoque ex veterum Synodorū historiis liquet, nunquā vel præcedentium Synodorū auctoritatē vel Patrū scripta producta fuisse, tanquā in iis esset veritatis firmamentum, sed conuictis prius ex scripto Dei verbo hæreticis, tū demū in mediū allata, vt omnis suspicio nouitatis vitaretur. Nā certè si ea fuisset Synodorū auctoritas quā nonnulli volūt, nepe vt sint omni exceptione maiores & auctoriores, quid aliis præter Nicænam synodis impetrandos Arianos opus fuisset? Quid quod Carolus ille verè Magnus ac religiosus imperator, illam ipsam Nicænam alterā synodum Oecumenicam qua hodie sola potifex Romanus manus Imaginum cultum tuetur, stultitiæ, erroris, blasphemix denique, habito Magister concilio, præsentibus ipsis Romani episcopi Legatis, libro etiam de ea re Latine scripto, quo singulis illorum argumentis ex verbo Dei respondetur, apertè damnavit: Quod si de Synodis & quidem Oecumenicis id sentire licet, multò magis quid de priuatorum scriptis, quicumque tandem illi in Ecclesia fuerint, nobis sit existimandum, apparet. quod

quod etiam Augustinus præter cæteros millies est testatus. Sed nunc quidē non ira asperendum putarim. Itaque hoc etiam iis largiendum puto qui Synodorū & Patrū scripta inculcant. Euoluant ipsi quascunque volent Synodos, scrutentur Ecclesiasticos quoslibet, si quam interpretationem eruere potuerint, quæ verbo Dei nitatur, agē, iis omnibus utantur. Duo tantum excipiēda sunt. Vnum, ne autoritate vel nominibus pugnet: alterum, ut illa quæ proferent, partim ad fidei analogiam, partim ad eiusdem Divini verbi normam & a nullum exigere liceat. An verò conditiones etiam istas recusabunt?

Supereſt alterum caput de Ecclesiastica politia, quo nomine ritus etiā ceremoniasque omnes intelligo. Hic verò tantum abest ut veteres Canones, & Ecclesiæ consuetudinem siue scriptā, siue non scriptam repudiem, ut contrā nihil magis vrgendū putem, quā ut pristina illa Ecclesiæ species instauretur. Sed hæc simul, & quidē, nisi fallimur, æquissima, atque adeo planē necessaria postularim. Vnum, ut si quæ vel per se impia, vel superstitiosa, id est à verbo Dei vilo modo aberrantia deprehendantur, semel aboleantur. Alterum, ut inutilia tollantur: & quum non omnia omnibus tēporibus, & locis conveniant, quæcunque retinebuntur, ad circumstantias temporum ac locorum optima siue præscriptio valeat, sed sola Ecclesiæ ædificatio, ipsaque adeo veritas quærat, id est, non quid à quibus quā pridem sit vsurpatum, sed quo iure, quoque fructu factitatum, & an nunc quoque retineri possit ac debeat, sedulo spectetur. Has verò cōditiones neminem pacis publicæ, veræque Religionis amantem repudiaturum, ac proinde Ecclesiæ cōcordiam sic sarciri non incommodē posse sperarim.

De Ecclesiastica politia.

His absolutis superesset ut orationi nostræ finem imponeremus, nisi de hoc quoque dicendum aliquid videretur, quomodo tandem ista ad finem perducī, & tantisper dum apparantur ac geruntur, quibus rationibus feralis ista discordia reprimi, ac malum eoque saltem ut ne latius serpat, coerceri posse videatur.

Cæterum duo præcipue existimamus magnam tanto huic negotio remoram iniicere, quorundā perniciem, & orbis Christiani gubernationem hodie in multas non tantum partes, sed etiam particulas dissectam. Vtrunque hoc incommodum tantum est, ut nonnullos ad summam desperationem adigat, quasi nullum prorsus aduersus hæc mala remediū Deus ostendat. Nemini enim obscurum est iustissimo quodā Dei iudicio, confusa nunc & perturbata sic esse omnia, ut pauci in tanta *ἀταξία* ordinis alicuius vestigia possint animadvertere: & si qui animadvertunt, vel operam ludant remedia indicando, vel etiam in maxima quæque pericula incurrāt. Nihil est tamen quod omnes pios Dei gloriæ pacique publicæ postponere non oporteat. Itaque ingenuè liberèque quod Dominus dederit in medium afferam.

Quomodo quorundam perniciem occurrēdū.

Multæ quidem causæ sunt cur nulli hodie Evangelij veluti renascentis lucem magis refugiant, quā qui Ecclesiastici vocantur: sed illa postrema non est, quod sibi, recepto Evangelio, mutandam vitæ rationem vident. Primum enim plerique, si fungi illos suo munere oporteat, nullo modo se id facere posse vident, de quo videlicet nunquam ad huc cogitarint. Deinde tantas istas opes aliter deinceps consumptum iri satis intelligūt, quas tamen potius quā amittant, quidvis sibi patiendum esse constituunt. Hinc illa multorum repugnantia, quos tamen conscientia singulis momentis pungit ac mordet. Atqui aduersus hoc malum inueniri remediū non ita difficulter potest, nempe si summa ista & planē *πανόλης* duarum potestatum, Civilis & Ecclesiasticæ, confusio semel tollatur. Primum omnium igitur, cuiusque dioceseos parochis commodè alendis, ac ade quantum satis est decidatur: & ita quidem ut neque parochi neque qui iuuentutem docent, aliud quā sui muneris est administrēt, id est stipendiis pensionibusque certis Domino militent: agros autem colere, redditus colligere, nedum dominia illa possidere minimè teneantur. Sit hæc aliorum cura, qui spiritualia metendo, ista *βιωτικὰ* operariis fideliter potius quā abundanter largiantur. Dominatus autem & secularia illa numerabilia incommoda consequerentur, sed ut secularia, & ea quidem lege ut singuli pro sui dominatus seu feudorum suorum ratione perinde ac cæteri, sicut Nobilitatis dignitatem obtinebūt, ita publicis oneribus adstringantur. An autē ea transire quoque ad

Carholici quomodo i suarum opū possessione tolerandi.

hæredes, an verò, prout adhuc alicubi fieri Ducatibus, Comitibus, & nonnullis eiusmodi solet, cõferri in bene meritos homines, prout morientur possessores, expediat, & quibus id facere conditionibus oporteat, sacra Cæsareæ maiestatis, cæterorumque Imperij statutu potestatis ac prudentiæ fuerit considerare. Huic verò decreto quis tandẽ merito intercesserit? Nam si de consuetudine quæritur, quis ignorat antequã pessumiret Ecclesiasticam, inaudita fuisse istã Ecclesiasticæ & politicæ potestatis permixtionem? Si mihi nõ creditur, credatur saltem Bernardo ad Eugeniu Pontificem hac de re copiosissime solidissimeque differenti. Sin de iure quæstio est, inspiciatur sanẽ iuris Diuini Tabula, & secundum eas iudicetur. An verò quisquã ex Ecclesiasticis, quos vocant, hic in re sibi fieri iniuriã dicet? Minimẽ, vt arbitramur, quũ præterquam quod hac ratio nihil ipsi amittat, (minores enim certẽ quã antea sumptus Ecclesiasticis oneribus sustinendis fiet, vbi omnia fuerint ordine distributa) etiã onere leuetur quod se tueri non posse confitentur, & re ipsa demonstrant. Contrã verò tum Ecclesiis ipsis, etiã Catholicis, quas vocant, opime, minimoque sumptu cauebitur, tũ etiã Imperij vires penẽ duplicabuntur eorũ accessione, qui, quales nũc quidẽ sunt, nec suis cõscientiis cõsulere, nec suarũ Ecclesiarũ oneribus satisfacere, nec Reip. vtiles esse possunt. His autẽ hac ratione pacatis, non est quod eos moretur sacra C. M. qui vel turpis tantum cupiditatis causa, vel manifesta improbitate ducti, nihil in præsentis statu mutandũ cõtendũ, id est perire ipsi cæterosque secum perdi, quã seruari malunt. Istis enim obsequi nihilo iustius certẽ fuerit quã latronibus concedere, vt (quod ipsi maximẽ vellent) leges, legumque custodes potius aboleantur, quã latrocinari prohibeantur. Superest illa orbis Christiani in tot particulas veluti dissectio, vt iã nõ possit sacra tua M. Cæsar, totũ orbẽ Christianũ, sicut veteres olim Imperatores, ad Conciliũ cõmuni cõsensũ vel inuitos euocare, nedũ vt ad leges vllas accipere adigere valeat. Sed huic etiã incõmodo remediũ inueniri posse spero. Quẽ n. Principẽ, quosve Magistratus aut populos vsque adeo sese suasque res omnes negligere arbitramur, vt summis istis perturbationib⁹ sedãdis operã suã vltro nõ accõmodent, vbi sincerẽ & æquis conditionib⁹ remedia quæri animaduernerint? Præterquã n. quod omnũ crudellissimos esse oportet quos tãtã miseriã & calamitates nõ mouet, illud quoq; certũ est vel fore tãdẽ sine subiectis Reges, vel sine Regib⁹ subiectos, ac proinde miserrimẽ interitũ genus humanũ, nisi proptũ aliquod remediũ his malis inueniatur. Itaq; optima spes est, quod mādato & imperio efficere sacra tua M. nõ poterit, id tamẽ monitionibus blãdisq; appellationib⁹. si nõ ab omnib⁹. à plerisq; tamẽ nõ ita difficulter impetratũ iri: vt (quo nomine nihil in terris maius sanctiusve dici potest) totius orbis Christiani PACIFICATOR habearis. Quod si etiã multis re adeo sanctã & necessariã persuadere non posses, an propterea tot pacadaru Prouinciarũ ac Ciuitatũ quæ M. tuæ parẽt, curã ac sollicitudinẽ abiciēs, ac nõ potius quid tibi ipsi tuisq; debeas cogitabis? Quoniã autẽ fieri ista nisi maximo tẽporis interuallo nõ possunt, superest vt quomodo interea rebus prouideri possit cõsideremus. Existimãt igitur nonnulli, sicut in ciuilib⁹ negotiis fieri solet, ita etiã in hac disceptatione in primis necessariũ esse vt spoliati in integrũ restituantur, & qui possident in sua possessione custodiantur: alij cõtrã cõtendunt vnicuiq; faciendã potestatem suo more Deũ colendi, modò publica trãquillitas non violetur. Ego ab vtriusq; peto, vt mihi cũ ipsis rationes cõtrarias cõferre liceat. Certẽ quod ad illos attinet, si de bonorũ restitutione agitur, vi factũ dici nõ posse videtur in quo municipaliũ saltẽ Magistratuũ authoritas interuenit. Illud n. prætermitto, quod ij cõtra quos restitutio petitur dicturi sunt paulò acerbius, sed quid si etiã verẽ nepe præscribere nõ posse malæ fidei possessorem, & aduersus istiusmodi homines restitutionẽ non dari. Quod si nõ de bonis, sed de cultu Dei quæritur (æquũ n. est Pastores in hoc vnũ præcipuẽ esse intẽtos) cui tãdẽ æquitatis fuerit, homines qui sub Papatu bonã cõscientiã tueri se nõ posse credunt, ad eundẽ rursus amplectendũ, indieta causa adigere, tãtis per dũ probãdus sit an improbadus Papatus disceptatur? Potestremò, quũ eò sit res redacta, vt sine perniciosissima mutatione restitutio ista fieri nõ possit, nemo nõ videt quãtopere sit ista sentẽtia ab ea quã quærimus pace, prorsus aliena.

Itaq; ingenuẽ (vtinã etiã sine cuiusquã offensione) hoc dico, indignos esse qui tanquã Ecclesiastici audiantur, quicũq; istã bonorũ restitutionẽ sic vserint, vt propterea cõmunẽ Christianorũ cõcordiã vel tantillũ remoretur, quarũ saluti ipse Dei Filius & Ecclesiæ caput, suã vitã postposuit. Qui verò sine exceptione vnumquẽq. suæ cõscientiæ sit opus: priudũ putant, quoniã, vt inquiunt, in causa religionis persuasione nõ coactione sit opus: prium ipso Dei verbo, deinde manifestissimis argumẽtis refelluntur. Notũ n. est ex Prophē

Quomodo
cogi possit
Concilium.

Pendẽte dis-
ceptatione,
quomodo
rebus pro-
spici possit,
ne in deterius
vergãt.

rarū scriptis quā graviter Dominus in eos populi sui Reges ac Principes animadverterit, qui puritatē Religionis vel ipsi cōtaminarūt, vel ab aliis pollui permiserūt. An verò vel idem nūc De⁹ nō est, vel aliud nūc est q̄ tūc erat sanctorū Regū munus: Quod si in civilib. hui⁹ vitā negociis cōmuni aliquo iure vtēdū esse eiūsdē civitatis hominib. nec cuius quidvis per- mittedū oēs rectē iudicāt, an minor esse debet verā sincerāq; religionis cura: Certēq; cuius- vis cultus licetiā cōcedi volūt, malē sentiētes in suis errorib. cōfirmāt, sectas multiplicāt, iter ad impietate perit, illud denique malū reddūt insanabile cui remediū quārimus. Itaque quū sicut vnus Deus est, ita etiā vna sit fides, rectē cēdere statuo qui Magistratib. nihil a quē providēdū putāt a q; vt vna eaq; vera sincerāq; Religione in ipsarū imperio ac ditione De⁹ Opt. Ma. colatur. Sed ingēs hīc oboritur difficultas, q; nulla sit secta quā sola sibi sapere nō videatur. Nō nulli igitur quoniā sibi persuaserūt id demū sequendū esse quod apud ple- rosque obtinuit, reliquos legū seueritate aut etiā armis, si sit opus, semel coercēdos arbitra- tur, quā sentētia tū per se crudelis est (quis. n. nō videat, ita fore vt lōgē maxima pars huma- ni generis ad interuicētionē deleatur:) tū etiā ad tollendū hoc malū prorsus inutilis, vt ipsa ex periciā liquidō demonstrat: imō etiā plena est maximā & manifestissimā iniquitatis, quū neq; ex multitudine, neq; ex cōsuetudine quātūvis vetusta, probari sinceritatē Religionis posse vel debere, res ipsa testetur. Non desunt ergo qui asperitatē illā sic mitigēt, vt ferri qui- dē velint quas vocāt hæreres, quoniā videlicet eō vīq; excreuit malū vt acerb. illis remediis locus iā nullus relinquatur, sed ea cōditione vt cœtus habere & suo modo Deū colere hære- ticos, quos vocāt, nullo modo permittatur. Ista verò sentētia, si quā sint hæratici satis con- staret, nō esset fortassis in isto rerū statu repudianda: sed quū dicantur omnīū maximē erra- re qui sese Catholicos vocāt, nec multō sit paucior eorū numer⁹ qui ipsos oppugnāt, ne hac quidē opinio videri pōt sed ad is istis malis accommodata. Quid igitur? Dicā ingenuē quod sen- tio. Huc imprimis, reliquique adeo cogitationib. omissis, si modō saluā rēpublicā Christia- nā esse volunt, Principib. incūbendū esse arbitror, vt, sicut paulō antē dixi, ex Dei verbo cō- trouersia omnes statim decidatur: Interea verò malū istud quod statim notari non potest, id est Religionū varietatē aliquā, necessariō non approbari quidē, sed tolerari oportere. Ali- quas tñ exceptiones addo. Vnā, vt qui publicā interea pacē violarint, quācūq; partium fuerint, seuerissimē puniantur, suā aut Religionē quīq; pacificē & absq; tumultu colat, tan- tis per dū illa cōmuni & aqua disceptatione cōposita res fuerint: alteram, vt vbi secta nullā publicē apparēt, sed æquabilis est Religionis status, nihil interea in statu publico moueatur: sed si qui ibi sunt à Catholicis (quos vocant) dissentientes, vel ea qua nunc sunt conditione, persecutionib. exceptis, permaneāt: vel eō se trāsferāt (si quidē ita ipsis libet) vbi liberius ipsis liceat Religionē suā profiteri. Tertiā, vt inter ipsas sectas delectus aliquis habeatur. Quis. n. vel Anabaptistas Magistratū oppugnātes & rerū omnīū cōmunionē introducentēs: vel Tri- theitas seu Dithēitas planē blasphemus: vel Epicureos, siue Atheos, aliāve eiūsmodi mōstra- publicos cœtus habere, & sese mutuō palām cōfirmare ac discipulos addiscere iure patia- tur: Id autē vt semel definiatur, sic statuo, manifestē impios, cuiusmodi sunt Epicurei, nullo modo esse tolerandos, sed vbiq; deprehensi fuerint, vt publicos humani generis hostes, q̄ seuerissimē coercendos: Anabaptistas, sacra Trinitatis hostes & eiūsmodi sectarios omnes, quādoquidē multos in tāto numero sanabiles esse probabile est, eorūq; pēdēte Cōcilio, to- lerādos, vt in ipsos quidē nō inquiratur, vīlos aut cœt⁹ habere, & blasphemias suas spargere, capitis pœna (quod enim crimē est blasphemia manifesta capitalis?) prohibeātur, hac etiā addita lege vt omnes sese iis quā in illa cōmuni disceptatione decidentur, ad quā etiā eorū duces ex Dei verbo audiēdi & iudicādi vocabūtur, sine vlla tergiuersatione staturos polliceā- tur: quod si fecerint, vt seditiosi pro sceleris magnitudine puniantur. Hoc verò si fiat, causa nulla fuerit cur nōnulli de infinito religionū numero (quā res per se est horrenda) cōquerē- tur, si quidē duā tātū Religionis species, & ex quidē in multis capitib. cōuenientes, tolera- buntur: vna videlicet eorū qui Catholici dicuntur, altera verò eorū qui palām à Pontifice dis- cesserunt, qui quidē, et si in re Sacramentaria nō nihil, vt antē dixi, dissideant, tamen idem in genere doctrinæ corpus habent, vt duplex earum religio cēseri nec possit nec debeat.

Hæc est igitur, quod felix faustūq; sit, vtorū meorū summa: hoc meū qualecūque cōsiliū: quod si videbitur & Dei voluntati consentaneū, & sanandis tot tantisque malis accommoda- tum, agē ratū esto. Sin minus, pro non scripto habetor: faxitque clementissimus Deus no- ster humani generis misertus, vt aliis & sanctiora & vtiliora in mentem veniant, Principes- que omnes eius potissimū gloriæ studeāt, à quo sunt in suis thronis & subfelliis collocati.

DEFENSIO

Sacramentalis coniunctionis corporis ET SANGVINIS CHRISTI cum sacris symbolis, aduersus Matthiæ Flacij Illyrici falsissimas demonstrationes, & eiusdem Apologiam.

RESPONSVRVS Matthiæ Flacij Illyrici partim calumniis, partim puerilib. paralogismis, quos euidentissimas demonstrationes vocat, lectorem monitum in primis velim vt summam doctrinæ de re sacramentaria cognoscere non recuset, sicut & ipse D. Caluinus scripsit & docuit, cui quis fuerit cum Tigurina & omnibus harum partium Ecclesiis consensus, nemo ignorat: & vt est à me (approbare D. Caluino optimo meo in Christo parète) ante aliquot annos per scripta: partim ne quis causetur nos prout libuit doctrinam nostram inflectere, partim vt qua conscientia tota hæc factio nobiscum agat, omnes tandem intelligant. Hoc posico, subiiciam non ipsa quidem omnia verbosissimi hominis verba, ne libellus in immensum crescat, sed ipsam demonstrationum illarum, quas vocat, summam quam optima fide poterò describam. quod etiam in ipsius Apologia explicanda præstabo.

PRIMA DEMONSTRATIO M. ILLYRICI.

Prior pars verborum Christi, nempe *HOC EST corpus meum*, ipsam essentiam Sacramenti describit, ipso etiam Caluino teste: altera verò, nempe *QUOD PRO vobis traditur*, eius usum ac effectum. Exde igitur aduersarij fructum huius Sacramenti, nempe spirituales fructus Christi, in ipsam essentiam Sacramenti, nempe in verba *HOC EST CORPVS MEVM*, vòlenter corruptis verbis, intrudunt.

RESPONSIO TH. BEZÆ.

RESPONDEO Illyricum in ipso limine turpiter impingere. Primùm enim, quum, vel ipso teste, D. Caluinus corpus ipsum ab eius fructu inde ad nos perueniente distinguat, deprehenditur Illyricus in manifesta calumnia. Deinde quis præter istum ignorat appellatione fructus interdum res ipsas quas aliquis sit nactus, aliquando verò vtilitatem quam ex iis rebus percipiat, communi loquendi ratione declarari? Postremò si Illyrico credimus, habendus nobis erit Paulus ipse pro testamenti Domini corruptore, qui panem quem frangimus non corpus Domini, sed corporis Domini communicationem vocat. Verùm maneat potiùs Paulo sua authoritas, & Illyricus insignis sycophanta à pueris etiam ipsis habeatur.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

Negat sese Illyricus quicquam falsò impegisse Caluino, primùm quoniam non dixerit Caluinum testari his verbis, *HOC EST CORPVS MEVM*, describi essentiam Sacramenti, sed quòd probet illam diuisionem verborum *Cœnæ Domini* in duo membra.

SECUNDÒ, quoniam concesserit Caluinum vno tantum loco, non autem vbique rectè distinguere textum sacræ Cœnæ, multò minus omnes suos aduersarios rectè semper distinguere, quos ipse in genere nominarit.

TERTIÒ

Et eiusdem Apologiam.

453
655

TERTIO, quia non dixerit suos aduersarios vel distinguere vel non distinguere corpus Domini à suis fructibus, sed quod non rectè intrudant vsum aut fructum sacrae Cænae in illa verba, **HOC EST CORPVS MEVM**, quæ propriè describant essentiam sacramenti. Denique negat Illyricus sese egisse de distinctione corporis Christi & eius fructuum, sed de distinctione textus bonæ vel prauæ.

QUARTO, negat Beza appositè respondere quum vocabuli **FRUCTVS** homonymiam distinguit, quum illud potius oportuerit certam significationem textui Caluini, diuersam autem ipsius demonstrationi attribuire.

QUINTO, negat Beza vnuquam probaturum idem esse fructum & rem cuius est fructus: quod tamen si probaret Beza, sibi ipsi & Caluino clarè ista in hac materia distinguenti contradiceret.

SEXTO, Etiam si, inquit, Beza mille aliarum rerum exemplis probaret idem esse vsum rei & rem ipsam, tamen nisi probaret hic duo illa idem esse, nihil efficeret. Ex quo efficitur Beza tantum exercere Sophisticum maleficium in tenebris & obscuritate, nihil clarè exponendo, ne deprehendi ac vinculis veritatis coerceri possit.

SEPTIMO, respondet Paulum à se non constitui corruptorem testamenti qui de ipsius essentia dicat, Panis quem frangimus est communicatio corporis Christi. In his enim verbis Panem non esse substantiam ratione sua substantiam, sed quatenus frangitur ac editur, ac si dixisset, Panis fractio aut distributio est verè communicatio aut participatio corporis Christi, sicut ipsemet Calvinus exponit. Ex quo etiam efficitur, Sophistam esse quendam nouum magistrum qui sic argumentetur: Paulus dicit, Panis est communicatio corporis Christi. Atqui Panis est in predicamento Substantiæ, communicatio in predicamento Actionis. Igitur verba Scripturae de sacra Cæna, non sunt propriè sed figuratè accipièda.

OCTAVO loco Illyricus demum suam illam inuictam demonstrationem istis principiis confirmat. 1 Verbum Dei rectè secundum est, & res diuersissimæ non sunt confundendæ. 2 Testamentum Domini habet duas diuersissimas partes aut membra, vt ea vocat Calvinus.

Harum partium priore describitur essentia sacramenti, posteriore vero docetur fructus aut effectus ipse sacramenti, vt idem Calvinus confitetur.

4 Fæda igitur (inquit) peruersio est, quod aduersarij fructum huius sacramenti, nempe spirituales fructus ipsi sacramenti, in ipsam essentiam seu in verba, **HOC EST CORPVS MEVM**, intrudant. Tres illæ sententiæ patent. Quartam & postremam, quod videlicet peccent aduersarij intrudentes fructum aut effectum huius sacramenti in primum membrum, si non negant, constat, inquit Illyricus, mea demonstratio: sin negant, vicinus. Nihil enim mallems quam eos fateri fructum huius sacramenti, nempe spirituales manducationem aut fruitionem corporis Christi in posteriore tantum parte verborum sacrae Cæna collocandam, & non in illis vocibus, Edite, Bibite, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. At nimis notum est eos in illis verbis essentiam sacramenti describentibus collocare spirituales manducationem aut fruitionem corporis Christi quæ re vera pertinet ad effectus aut fructus.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Libethic mihi præfari, in primis non agi inter nos de Caluino nunc in Domino feliciter quiescente, sed de doctrina Christi cōtrouerti, quam nobis fideliter à Caluino quoque traditā esse defendo, mentionem alioqui nominatim illius nullā facturum, nisi hunc præcipuè, sed non nisi mortuū, delegisset Illyricus per cuius latus veritatem confoderet. Deinde sic respondeo sigillatim.

Ad primam obiectionem. Hæc sunt Caluini verba, Prius membrum significat, corpus nobis exhiberi. Hoc secundum exprimit quis inde fructus ad nos perueniat. Qui sic loquitur an non manifestè dicit, his verbis, **HOC EST CORPVS MEVM**, rem siue essentiam, siue corpus (vt ipse Illyricus loquitur) sacramenti, describi, & ita quidem vt à fructu qui ex illa re nobis communicata ad nos redit, distinguatur? Nō temerè igitur nec falsò dixi Illyricum in ipso limine impingere, nisi fortè aliud esse putat Rem siue corpus Sacramenti, quam eius essentiam, id est corpus ipsum Christi: quod mysterium ipse quum volet planius explicabit.

Ad secundam. Siue vno loco siue multis hoc scripserit Calvinus nihil interest vt Illyricus calūniator deprehendatur. Hoc autē dico, vt iste omnes Caluini libros euoluat nunquam illū in vilo doctrinae Christianæ capite comperiet à seipso dissidere, etiam si non omnia omnibus locis tradere cōsueuerit, quod imperiti demū scriptores faciunt. Quis autem fuerit eiusdem cum reliquis consensus quos iste aduersarios suos vocat, vtī sanè sunt, ex communi confessione intelligi potest.

Ad tertiam. Quum Calvinus verbis modò citatis, & ab ipso Illyrico arreptis vt

merito nos à se accusari demonstraret, non modò fructum & rem ipsam distinguat à qua fructus promanat, verum etiam apertè dicat priore membro de re ipsa, posteriore de ipsius fructu differi, efficitur tertio iam deprehendi calumniatorem Illyricum, nobis impingentem quòd fructum rei in illud prius membrum (ut ipse loquitur) intrudamus.

Ad quartam. Fructus nomen quo vsus erat Illyricus, tanquam ambiguum idcirco distinxì, ut ostenderem posse etiam rectè dici corpus Christi esse fructum quem in Cœna Domini percipimus, nempe si Fructus nomen pro re ipsa quæ percipitur accipiamus: ac proinde non posse reprehendi qui hoc sensu dixerint, verò etiam illis, Hoc EST CORPVS MEVM, describi Cœnæ Domini fructum. Ostendat nunc Illyricus hoc responsum non esse satis appositum.

Ad quintam. Quænam hæc verò siue inscitia siue impudentia est? Fructus nomine plerunque res ipsas ex quarum fructione vtilitatem percipimus intelligi quis tandem præter istum vnquam inficiatus est? Fructus aruorum triticum, siligo, cæteraque eulmodi, & quæ inde conficiuntur: vitium fructus, vix & vinum inde expressum: arborum fructus poma, nuges, cæteraque id genus sunt & dicuntur. Vtilitas quæ ex his rebus percipitur, est huius vitæ conseruatio, & quicquid eiusmodi ex illarum fructione, benedicente Deo, consequimur. Hoc si libeat ad id de quo nunc agitur accommodare, commodè dicemus, corpus Christi esse fructum spiritualem, nempe panem illum verum quem ore fidei percipiamus, non minus verè quàm ore corporis fructum illum terræ, panem videlicet illius sacramentum, percipimus. Fructus autem, id est, vtilitas ad nos ex illo fructu siue pane viuifico rediens ea est, quòd eius participes facti, eiusque sacrificio nobis applicato, in æternum viuimus. Hoccine verò est, Illyrice, non satis appositè respondere?

Ad sextam. Quum dicat Illyricus me nihil planè effecturum nisi probarim hîc idem esse vsum rei & rem ipsam, pudet me quicquam respondere. Vbi tandem dixi, Illyrice, vsum rei & rem ipsam idem esse? Vno eodémque Fructus nomine dixi modò hoc modò illud significari: quod tibi animaduertendum fuit priusquàm istam vanissimam accusationem, quam speciosissimo Demonstrationis nomine exornas, in nos torqueres. Hoc quum dico an sophisticum maleficiū exerceo, & nihil clarè expono: an tu rursus clarissima voce sumptam & inscitiam & impudentiam demonstras?

Ad septimam. Dixeram, si valeret Illyrici reprehensio, id est, si Cœnæ Domini corruptores habendi essent quicunque illa etiam verba explicantes, Hoc EST CORPVS MEVM, de ipsis rei sacramentalis effectis differerēt, videri Paulū ipsum hoc eodè crimine teneri, ut qui de ipso pane quæ frangimus scribat esse corporis Domini cōmunicationē. Quid contrā noster Demonstrator? Prouocat ad Caluinum, qui dicat hæc verba: PANIS QVEM FRANGIMVS, idē declarare atq; Panis fractio, aut sumptio, siue distributio. Cōcedo, panem illic ab Apostolo considerari coniūcto fractionis ritu. Nec enim aliud apud Caluinum inuenerit Illyricus. Præterea quàm multa hîc Caluino affinguntur: Illud omittere quòd nescio quem Hebraismū hîc quoque somniat Illyricus, cuiusmodi: Hebraïsmorū myriadas nobis in sua illa Clauis plagiarius fabricauit. De re ipsa loquar. Quòd fractionem panis putat idem hîc valere atque distributionem, ineptum est. Quòd pro sumptione accipit, ineptius etiā dicitur. Fregit, inquiunt Euāgelistæ, & dedit discipulis suis: ad quem ritū sacramentalē ac minimè ad dāqoev procul dubio respexit Apostolus. Fractio igitur aliud declarat eo loco quàm dationem siue distributionē, quanuis satis constet quibusdā locis Frangendi verbū sic accipi ut posterius ex priore intelligatur. Qui verò per Fractionē intelligeret ipsam sumptionem, quanuis ideo frangatur panis ut distribuat, & sumatur, nondum certè inueni. Verum ut hoc demus nostro Demonstratori, quid obtinuerit? Nam si valet illa ipsius inuicta ἀπόδειξις, grauius etiam quàm nos peccarit Paulus, & ut lepidus agasio iocatur, equos post currus ligarit, fructū sacramenti, id est, corporis cōmunicationem intrudens in hæc verba, FREGIT, DEDIT. Sed quid altero dicto fiet, quum scribit idem Apostolus, poculum cui benedicimus esse sanguinis cōmunicationem? Nullæ enim hîc vel distributionis vel sumptionis ambages, Itaque magis hîc quoque peccarit Apostolus.

Iam verò quid ad syllogismum illum fictitium attinet quem vel mihi vel alii cuius Illyricus affingit, quid potius dixerim quàm ridiculum etiam hoc esse ipsius commentum? Memini me, quum Heshusius Cœnam Domini definiret illis Apostoli verbis, ex illa

illa probare eum ipsum tropum quem ipse oppugnabat, quoniam videlicet Cœna Domini esset in prædicamento Actionis, communicatio verò in prædicamento Passionis. Hoc refellat, si potest, Illyricus, & discat inter *κοινωνία* & *κοινωνία*, inter actionem & passionem, inter instrumentum denique & ipsius effectum distinguere.

Ad octauam. Illyricus Bezam lubricum sophistam quatuor hinc vinculis constrictum tener. *Recte secundum*, inquit, *verbum Dei, neque res diversissima confundenda. Quis hoc negat? Testamentum Domini habet res duas diversissimas. Imò verò multo plures duabus. In posteriore membro, docetur fructus seu effectus sacramenti, ut Calvinus ipse cōfiteatur: id est, quomodo utile & fructuosum nobis fiat quod in Cœna Domini percipimus, corpus videlicet quoniam pro nobis fuit traditū, sanguis quia sit pro nobis effusus. Ergo peccant aduersarij quum intrudunt fructum huius sacramenti in primum membrum siue essentiam: quod si non negant stat, inquit, mea demonstratio: sin negant, vicimus. Nos verò id negamus & pernegamus. Ostēdat Illyricus quomodo vicerit. Nihil, inquit, malle mus quam eos fateri fructum sacramenti in posteriore tantum parte verborum sacra Cœna collocā dum. Ecce tibi largior Illyrice quod flagitas. Quis enim nostrū Verba ipsa Cœnæ pertractans, vnquam aliter sensit aut docuit, quàm his verbis *hoc est corpus meum* declarari tum signum tum rem significatam, quibus tanquam præcipuis partibus constat sacramentum? Quæcunque verò postea dicimus de ipsius perceptæ rei significatione fructu, ostendat Illyricus, si potest, vel falsò vel non suo loco dici. Sed quid si e-*

Verum cedo tandem, quem fructum arguit Illyricus à nobis in essentiam Cœnæ intrudi? *Spiritualem*, inquit, *manducationem aut fruitionem corporis Christi*. Quis verò hic stupor est, spirituales manducationem inter fructum Cœnæ numerare? Atqui sicut cibo corporeo vesci, non est ipsa vtilitas siue ipse fructus quem inde consequimur, putà huius vitæ sustentatio, sed illud demum est quo interueniente illum fructū percipimus: ita etiā spiritualiter corpus Domini manducare non est ipsius Cœnæ fructus, sed id demū est cuius interuentu Christo ad vitam æternam vnimur. Deinde quis etiam stupor est, fruitionem cum mādicatione, id est, consequens cum antecedente confundere? Fruimur enim comeso. Ergo hoc ab illo differat necesse est. Quæ verò de spiritali manducatione differimus si tantopere laborat Illyricus ad quæ verba Cœnæ sint referenda, dicimus ad verba Accipite, Comedite, Bibite, propriè pertinere.

AD II.

Si hæc verba, *hoc est corpus meum*, per Metonymiam idem declarant, atque hoc est signum corporis mei, neutra manducatio corporis Christi, nec corporalis, nec spiritalis illic insitueretur, aut præciperetur, sed tantum signi manducatio. Verba enim illa hoc modo intellecta non corpus, sed signum tantum corporis pollicentur.

RESPONDEO rursus calumniatorem deprehendi Illyricum. Nec enim ignorat, quod vbiq; solemus inculcare, Sacramenta videlicet sic esse Christi signa, ut Christus ipse quauis spiritaliter, tamen non minus verè & certò offeratur, & à credentibus percipiatur, quàm ipsa symbola corporaliter sumuntur. Deinde non demonstratiuā, sed planè Sophisticam hanc consecutionem esse dico, Præbetur panis ut corporis signum, ergo tantum signum datur. Nam è contrario sic fuit colligendum, Datur panis ut corporis Christi Sacramentum, id est efficax, & cum ipsius rei veritate coniunctū si- gnum: Ergo etiam datur corpus, quauis illud quidem corporaliter, istud verò spiritaliter.

Hanc responſionem non ignorauit Illyricus, ut, seipso teste, manifestæ calumniæ arguatur. Sic autem respondet: *Quæ vos effugia & quas elusiones veritatis queratis, non valde magni momenti est pernoscere. En vnā, lector, ex euidentissimis Illyrici demonstrationibus. Præterea, inquit, non erunt nuda signa, siquidem sua significata, nempe spiritualem fruitionem Christi, credentibus afferent.*

LOQVAT autem paulò planius quàm ipse faciat. Voluit hoc dictum Illyricus, nos quum dicimus signa non esse nuda aut vacua, præstigias lectoribus facere, ut qui non ipsum corpus Christi, sed tantum eius spirituales fruitionem pro re Sacramenti ponamus. Quasi verò frui Christo possit qui Christo ipso non potitur, aut quasi centies

millies non sit à nobis hoc repetitum, atque adeò in Consensus formula non sit discretè expressum, oportere nos, ut Christus suos in nobis effectus proferat, vnum cum ipso effici, & in eius corpus coalescere, quia nō aliter vitam in nos suam diffundit, nisi dum caput nostrum est.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

Primum Beza studio malitiosèque à meo argumento discedit, aliàque mihi sophismata attribuit quò ea pro arbitrio eludere & exagitare possit, quum quidem summam meam demonstrationis utcumque tolerabiliter recitet, nisi quòd ambigua quadam verba (ut est DECLARANT) pro meis substituit.

Secundo, ut deprehendi possit uter calumniatur, breuiter proponam meam demonstrationis summam.

- 1 Fides Christiani hominis ex solo verbo Dei rectè intellecto pendere debet, non ex ullius hominis.
- 2 Nihil debet illa ei adijcere, nihil imminuere: non plus vel minus credere quàm verbum Dei sonat, vel pilum latum.
- 3 At Metonymia istorum docet horum verborum HOC EST CORPUS MEUM hunc sensum esse genuinum, Hoc est symbolum corporis mei.
- 4 Hæc autem verba nullam omnino præsentiam aut manducationem corporis aut sanguinis pollicentur.
- 5 Ergo ista Metonymia necessariò tollit omnem præsentiam, & rursus præsentia tollit istorum Metonymiam.
- 6 Illi igitur Metonymia tenacissimè inherens fides, quibuscunque inculcationibus aut sophisticationibus utantur postea isti Rabini, quum dicunt panem ita esse signum & symbolum ut res etiam ipsa detur cuius est symbolum, nullam prorsus præsentiam vel manducationem corporis aut det credere, ne quid addat vel detrahat verbo Dei quo non dicatur dari corpus, sed symbolum corporis.

- 7 Hæc est igitur mea demonstratio, nec unquam dixi vel somniaui quòd Beza fingit, istam videlicet argutationem: Præbetur panis ut corporis signum, Ergo tantum signum datur.

Tertio, Si vult Beza strenuus bellator aut disputator, meum argumentum de atroci pugna proprietatis verborum & Metonymia euertere, probet

- 1 Proprietatem verborum & Metonymiam non pugnare inter se, vel
- 2 Fidem Christiani hominis non debere soli puro verbo Dei adherere.
- 3 Probet etiam fidem audientem hæc verba, Hoc est symbolum corporis & sanguinis mei, teneri inde digredi, & audire quid Beza & alij Calviniani ubique inculcent.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Ad primam obiectionem. An ab argumento discesserim, an quippiam affinxerim, non recuso quin ex re ipsa iudicium fiat.

Scripserat Illyricus, Si hæc verba Hoc est corpus meum idem pollent. Ego scripsi, Si hæc verba Hoc est corpus meum idem declarant. Hoc quum putat Illyricus esse minus clarū quàm illud, aut insignis est asinus, aut ipsemet impudentissimus Sophista.

Ad secundam. Primum axioma concedo, & Illyricum dico sese, quod certè non est strenui (ut ipse me vocat) bellatoris aut disputatoris, suo gladio iugulare. Nā si fides non simpliciter à Verbo Dei, sed à Verbo Dei ritè intellecto dependet, consequitur non semper urgendum esse rō pñr, sed & ex voluntas quoque interdum, imò plerumque disceptari. Hoc autem posito corruat necesse est tātum Illyrici ædificium, nisi prius euicerit in sacramentalibus formulis rō pñr esse retinendum: quod nunquam faciet.

Secundam quoque thesin prorsus admitto, sed quicquam detrahi vel adijci Dei verbo, quum legitima interpretatio adhibetur, nemo sanæ mentis possit arbitrari. Ineptus est igitur noster Demonstrator, nos simpliciter reprehēdens quasi interpretationē afferendo quippiam Verbo Dei adiciamus, quum prius probatum oportuerit nostra interpretatione quippiam supra vel extra Dei verbum dici.

Tertium illius dictum prorsus dignum est Illyrici ingenio. Fortiter enim cōtra conscientiam dissimulat, quòd quum panem dicimus esse corporis symbolum, Metonymiam non in ipso corporis prædicato, sed in copula EST siue in ipso attributionis prædicati

cati modo statuamus. Panem enim esse symbolum corporis, & panem esse sacramentaliter corpus, idem prorsus declarant.

Nugatur ergo noster Demonstrator, & quæstionis statum transfert quum perinde nobiscū agit, ac si cōtrouerteretur inter nos Quid detur, aut Quid accipiat, aut Quid sit panis ille, quum tamen panem esse corpus ipsum Christi, idque verè nobis accipiendum dari, minimè omnium inficiemur: & hoc demum quærat, Sitne panis propriè an sacramentaliter duntaxat corpus, ac proinde propriè an sacramentaliter detur & accipiat. Illo verò Sacramentaliter per Metonymiæ tropum explicato, doceat Illyricus quicquam à nobis Dei Verbo vel detrahi vel adici, & tum demum vicerit.

Ad tertiam & septimam. Si vera est hæc sententia Illyrici, his verbis, *Hoc est symbolum corporis mei*, nullam omnino præsentiam corporis promitti, quis eum non videt necessarium ponere, Si symbolum promittitur, corpus non promittitur? Quis stupor est igitur istius hominis (malo enim hoc potius monstruæ cuidam inscitie quàm malitiæ tribuere) id quod manifestè præsupponat, negare se vel per somnium dicere? Alioqui si fatetur promisso datoque symbolo corporis, promitti quoque & dari corpus, non iam antagonistam sed confitentem reum habemus.

Ad quartam & quintam sic respondeo. Abesse nunc quidem corpus à pane & corporibus nostris quanto interuallo cæli absunt à terra, dicimus: adesse tamen fidei & animis nostris in Cœna Domini defendimus, & quidem vt verissimè & efficacissimè, spiritaliter tamen per fidem, nobis communicetur, sicut & Verbum promittit & eternū symbolum denūtiat. Illam autem absentiam non efficit Metonymia, sicut noster Demonstrator somniat, sed corporis humani quantunvis ab æterno Verbo in vnitatē personæ assumpti, & summè iam glorificati veritas, quæ non patitur vt corpus circumscriptum simul sit in cælis & in terra. Nam certè præsens etiam erat secundum carnem Dominus quum panem ipsum præbens diceret, *Hoc est corpus meum*, quæ verba Metonymicè tunc erant non minus quàm nunc sunt explicanda. Et quæso an non erat præsentissimus Deus Propitiatorius, præsentissimus Spiritus sanctus columbæ quam vilumba vocari Spiritus potest nisi eodem Metonymiæ tropo. Itaque nouum est hoc quoque inuicti nostri Demonstratoris commentum.

Ad sextam respondeo, Totum hunc dialogismum quem iste Lutheri simiolus confingit, non Christiani, sed stolidissimi hominis, non fidei ex Verbo Dei erudire, sed crassissimi stuporis orationem esse. Quid enim tam absurdum & monstruosum est quod à quouis non possit istiusmodi pretextu defendi? Sic Euryches & naturarum & proprietatum confusionem tuebatur, quia scriptum sit, Verbum caro factum est. Sic Arius nullam admittit interpretationem pendebat ab illo vno, Pater maior me est. Sic Anthropomorphitæ negabant se quicquam posse istis verbis addere vel detrahare, Patet maior me est. Sic Anabaptistæ sine vlla exceptione iusiurandum dant, quia scriptum est, Ne iuretis omnino. Sic Libertini omne turpis & honesti discrimen tollunt, quoniam scriptum est, Omnia mihi licet. Ergo, inquiet Illyricus, τὸ πρῶτον semel tollitis? Nequaquam bone vir: vt vos, opinor, quum τὸ πρῶτον in verbis Cœnæ vrgetis, minime tamen omnem troporum vsum in sacris literis interpretandis reprehenditis. Tempestiue igitur necne à nobis adhibeatur interpretatio, tibi querendum fuit: non autem isti inanissimi clamores tollendi, de re minimè omnium controuersa, Sitne videlicet simplici Dei verbo penitus acquiescendum: quod si quis negat anathema sit. Quid si verò hæc ipsa in Illyricum quispiam retorqueat? panem audio esse corpus, itaque simpliciter illud credo. Nusquam ibi neque In, neque Cum, neque Sub panem. Nulla ibi synecdoches mentio, quam tamen cogimini vel inuicissimi constituere, quum de parte sacramento, putà panem, pars altera, nempe corpus, aut vicissim corpus de pane dicitur. Quid quòd ne Papistæ quidem quantunvis crassissimi defensores τὸ πρῶτον, suam tràssubstantiationem absque tropo tueri possunt? nisi fortè propriè & simpliciter dici potest panis qui ex panem corpus euasit. Adeo fortis est & inuicta veritas.

AD III.

Q. V. ALE est dare, tale est & accipere. Non potest autem negari quin illa verba Accipit, Fre-
gu. Dedit, de externa actione intelligenda sint: necessario igitur etiam ista, Accipite, Comedite, Bi-

Q. iij.

bite, de externa acceptione, esu, ac potatione dati aut porrecti intelligenda sunt. At Christus de illo ipso in externum esum ac potum dato, & ab Apostolis accepto asserit, quod sit corpus ac sanguis eius. Et Paulus disertè dicit panis fractionem esse communionem corporis Christi, & poculi benedictionem aut haustionem esse participationem sanguinis eius: quod dictum arctissime illa duo inter se connectit, tãquam subiectum & prædicatum, ac si diceretur, Sumptio aut esus panis est sumptio corporis, & haustio calicis est sumptio sanguinis Christi.

Hæc Illyricus non addita egregiæ suæ demonstrationis conclusione. An quia eius ipsum pudebat addam igitur ut magis etiam pudeat: Ergo exterius siue externa actione datur, & accipitur ore & manibus, ipsum corpus & ipse sanguis Christi.

Sed quid fiet FRANGENDI verbo Illyrice: Christi corpus scilicet etiam realiter & substantialiter externa actione in frustra comminuitur: cui malo ut occurreretur, sustuli s̄s ex vestris Ecclesiis panis fractionem non Christum qui dixit HOC FACITE, nõ Paulum qui dicit PANIS QVEM FRANGIMVS, sed Papistarum vestigia & pudendos errores secuti. Deinde quousque obsecro externam istam corporis sumptionem protenditis: eò vsque nimirum, ut etiam dentes realiter ipsi corpori infigi & reipsa deglutiri Christi substantiam dentibus attritam, cum Christianissimo illo Papa Nicolao aduersus Berengarium doceatis & credatis. Nam alioqui vbi vestra illa corporalis manducatio? Hæc autem tuæ demonstrationis commenta quid attinet pluribus refutare? Res verò ita se habet. Quicquid corporaliter sacris illis non tantum symbolis, sed etiam ritibus in illa mystica actione ex Christi ipsius mandato significatur, spiritualiter intus in credentium cordibus præstatur, ac proinde dubium non est quin illud ipsum corpus quod crucis doloribus pro nobis fractum est, & sanguis ille pro nobis effusus, verissime nobis secundum Christi promissionem spirituali modo, sicut corporalia illa exterius nostris sensibus testantur, nobis in vitam æternam donentur: ac proinde ab omnibus fide promissionem cum Sacramento amplectentibus, spirituali etiã modo percipiatur. Hæc autem corporis & sanguinis Christi & cum sacris illis symbolis ac ritibus, & nobiscum coniunctio, non magis requirit realem aliquam præsentiam, sic ut quo loco vnum est sit etiam alterum, quàm necesse est, ut si cui Genevæ degenti fundus aliquis in Saxonia situs, addita glebæ traditione, donetur, vel fundus ille reipsa præfens Genevæ sistatur, vel aliquis in Saxoniam transportetur.

Postremo falsarium esse Illyricum dico. Nec enim dicit Paulus, Panis fractionem, sed ipsum panem qui frãgitur esse communionem corporis Christi, id est, illud quo ritè interueniente, Christi corpus nobis communicatur. Nam panis ipse & eius fractio, quæ duo confundit Illyricus, sunt prorsus res diuersæ, & diuerso vsui in hac actione adhibetur: panis videlicet ad ipsum Christi corpus sacramentaliter, id est, verè & efficaciter significandum: fractio autem panis ad crucis Christi cruciatus veluti nostris oculis subiiciendos.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

OBER RAT Beza per totum mundum Sophisticando, omisis nervis meæ demonstrationis, quam si vult euertere, monstret verba Accipere & Dare, & Accipite, Comedite, Bibite, idem valere atque Credite, Spiritualiter fruimini meo corpore, Incorporate vos in me, Fiat in membra mea, caro de carne mea, & os de osibus meis. Monstret etiam Dominum olim & nunc coram monstrando & exhibendo corpus ac sanguinem suum, dicere, Corpus meum est aut erit in calo empyreo vel cristallino, eò conscendite speculationibus vestris, & ibi fruamini eo.

Beza inter alias ineptias dicit, Si quis mihi donaret agros in Saxonia, nõ oporteret vel me in Saxoniam proficisci, vel agros huc afferri: ita etiam quum Christus mihi donat suum corpus in calis sedens. At Christus non dicat, Accipite, Comedite corpus meum quod est in calo vel in Saxonia, sed coram monstrat suum corpus quod edi iubet, clarè dicens, hoc est corpus, non in Saxonia.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Ad primam obiectionem respondeo, valde ineptum esse hunc Demonstratorem qui nobiscum non aliter agat quàm si spirituali sacramentalis rei, id est, corporis & sanguinis Domini stabilita mädicatione, alteram corporalem quæ signorum est tolleremus.

Fatemur ergo verè corporaliter & visibiliter dari, accipi, comedi, bibi panem & vinum, quæ quoniã non præbentur vt cibi cõmunes, sed vt sacramenta spiritali æternòque alimento consecrata, ideo spiritalis rerum significatarum, corporis videlicet & sanguinis Domini perceptio, cuius instrumentum non est os aut venter, sed vna fides, iisdem illis verbis sacramentali Metonymia declaratur. Ridicula est igitur Illyrici conclusio. Quod autem nos perinde sugillat ac si fidem, fruitionem, nostram in corpus Christi insitionem, id est, instrumentum cum effectis permisceremus, quid aliud quàm istius hominis extremam inscitiam declarat? De cælo autem empyreo vel crySTALLINO quid dicam? Si homo iste, vt ad extremam dementiam nihil desit, vnus etiam est ex iis qui ascensionem in cælos cum sessione ad dexteram Dei confundunt, & dum carnem Christi vbique esse defendunt, planè quòd ipsi apud se non sint demonstrant, nolo cū infano diutius disceptare. Erat in terris Christus panẽ sanctificatum ore manducandi, itidẽque seipsum cibum verè cælestem fide percipiendũ præbens. Ipsum postea carnem suam, verè & re ipsa relictis terris vbi antea erat, in cælos nobis inenarrabiles vbi antea non erat, intulisse, nec inde prius eadem illa carne venturum quàm veniat cum maiestate viuos & mortuos iudicaturus, qui tamen in cælis manens spiritaliter sibi ad vitam æternam credentes vniat, sicut & Verbo suo & Sacramẽtis testatur, credimus ac profitemur.

Ad secundam, aio ego palpabilem esse Illyrici crassitiem, qui communicari non putat nisi quod eodem loco præsens sistatur. Refellat igitur nostrum argumentum Illyricus, aut resipiscat, detque Deo gloriam.

AD IIII.

I N his categoricis enũtiationibus, τὸ ὅτι τὸ σῶμα μου, & τὸ ὅτι τὸ ἡμῶν, subiectum aperte digito demonstratur, & prædicatum utrumque perspicuo nomine nominatur, addito etiam articulo τὸ, & adiuncta circumscriptione, nempe τὸ ὅτι ὁ μὲν διδόντων, siue κλῶντων, & τὸ ὅτι ἡμεῖς ἐκ τῶν κλῶντων. Quare veluti catenis quibusdam constringitur lector, vt utrumque terminum huius propositionis propriè accipiat, volens nolens.

APPOSITA certè & valde nobis formidabilis demonstratio: quasi inter nos vel de subiecto vel de prædicato quæretur, ac non potius de ipsa copula, siue qua ratione corporis nomen pani attribuatur. Vide igitur tandem Illyrice quàm procul à scopo aberras. Neque dubitauimus vnquam, neque dubitamus quin demonstratiuũ pronomen, Hoc, demonstrer pro subiecto panem non vulgarem quidem seu cõmunem, sed quod ad vsum attinet, sanctificatum, eadẽ alioqui & immota manente naturali eius substantia. Nõ dubitamus etiam quin corporis appellatione illud ipsum pro nobis assumptum & crucifixum corpus declaretur. Quòd si qui ex nostris, huius contentionis initio, paulò aliter sunt locuti, scito nunquam id esse factum vt à Cœna ipsum Christi corpus excluderetur, sed vt quorsum corpus illud detur omnes intelligerent, nempe non vt permisceantur substantiæ, sed vt vnum cum eo facti, omnia ex ipso hauriamus. Verùm qua ratione panis ille sit ac dicatur Christi corpus, id demum quæritur.

PAPISTÆ igitur τὸ πρὸν mordicus retinentes, volunt substantiam substantiæ celsisse: ac proinde panem dici, non qui panis sit, sed qui panis fuerit, & postea verborum, quæ operatoria vocant, efficacia in corpus Christi transsubstantiatus. In quo diabolico dogmate tria in primis reprehendimus: Vnum, quòd contra fidei analogiam tollat carnis Christi veritatem: alterum, quòd nisi maneat sanctificati panis substantia, nihil superlit quod Sacramentum verè dici possit: tertium, quòd Magicum sit non Christianum, certorum verborum pronuntiationi efficaciam hanc tribuere. Vos autem vultis panem dici corpus, quoniam in, sub, vel cum pane realiter & substantialiter sit corpus: quòd & ipsum dogma affirmamus carnis Christi veritatem non minus quàm Papistis cum illud commentum prorsus tollere. Itaque panem dicimus nec transsubstantiatione, nec consubstantiatione (quæ portenta Satan ad abolendam carnis Christi veritatẽ in Ecclesiam inuexit) sed sacramentali coniunctione verè esse ac dici Christi corpus. Hanc autem coniunctionem quomodo partim ex Scripturæ testimoniis, partim ex veteris purioris Ecclesiæ sententia definiamus, paulò antè declarauimus. Illud verò non tantum absurdum, sed etiam ridiculum est, quum hanc propositionem, *h o c*, id est,

hic panis est corpus meum, sentiatis idem valere atque in, sub, vel cum pane est corpus meum, vos tamen videri velle τὸ πῦρ absque vilo tropo, non minus quàm ipsos Papi-
stas, retinere. Hoc, inquam, Illyrice & absurdum & ridiculum est, ideòque ingenuè se-
cit Brentius, quum hanc enuntiationem sic explicari sine Synecdoches tropo nō pos-
se confessus est, & quia dogma illud de reali & essentiali carnis præsencia stare nō pos-
videbat, nisi posita carnis vbiuitate siue omnipræsencia, apertè cœpit illi cum Eu-
tychete profiteri. Nos verò, Dei gratia qui sit benedictus in secula, & consuetam Scri-
pturæ loquendi cōsuetudinem, & fidei analogiam, & eruditæ vetustatis, ipsaque adeo
maximorum authorum Tertulliani, Augustini, Theodoretī & Vigili verba secuti, e-
iusmodi omnes Sacramentales locutiones ea Metonymiæ specie explicandas doce-
mus, qua sit vt rei significatæ nomen signis ipsis tribuatur, nempe vt quicumque signa
illa contemplatur, animum à rerum naturalium & corruptibilium contemplatione
auersum ad res cælestes & æternas, quarum signa sunt, conuertat. Viderint igitur Sa-
tanæ emissarii qui discordias alunt inter fratres, quid sint coram Dei tribunali respon-
suri.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

P R I M O dicit Beza in his verbis, Hoc est corpus meum, tum subiectum, tum predicatum
verè ac propriè accipi, semperque ab ipsis acceptum esse. Falsissimum autem id esse omnibus notū
est, quum O Ecolampadius quidem cōtendat corpus idem significare ac figuram corporis: Zuinglius
vero dicat verba Symbolicè, sacramentaliter, aut Metonymicè accipienda, hoc modo, Hoc est cor-
pus meum, id est, Hoc est Sacramentum corporis mei, siue Hoc est corpus meum sacramentale, siue
mysticum. Viretus autem apertis verbis affirmet, si non placeat tropum constituere in verbo **EST**,
statuendum esse in nomine corporis: Calvinus denique vbiq̃ue affirmet nomē rei figuratè ad signū
transferri. Quid plura? Beza ipse in omnibus suis scriptis clamat verborum Cæna hanc esse vim ac-
si diceretur, Hoc est symbolum corporis mei. Quis autem sana mentis dicat esse propriam sumptio-
nem vocis Corporis, quum dicimus nomen rei signatæ pro suo signo poni? Debebat autem Beza in
sua solutione certum tropum in vna aliqua certa voce firmissimè demonstrare.

Secundo, Similis est Beza falsitas quum mox dicit, Si qui ex nostris huius contentions initio
paulo aliter sunt loquuti, scito nunquam id esse factum vt à Cæna ipsum corpus Christi excludere-
tur. At contra ipsemet paulo post ita scribit: Deinde omnem crassum & naturalem coniunctionis
modum ita **EXCLUDIMVS**. Sicut enim simus, quod nemo inficiatur signa esse in terris & nō
ALIBI, ita etiam statuimus rem ipsam, id est, Christum secundum carnem calis & non alio loco
comprehendi. En audis alterum ab altero adeo exclusum aut seclusum distractumque esse vt alterū
sit tantum in celo, alterum tantum in terris. Præterea satis ipse declarat quomodo intelligat cor-
pus Christi esse in sacra Cæna, nempe sicut agri Saxonici sunt Geneuæ, quum ei illis donantur. Vi-
de imposturam. Quis sane mentis dicet agros Saxonicos esse Geneuæ, quia ibi ei donantur aut e-
duntur?

Tertiò, falsò nobis obijcit Beza Papistarum consensum qui & ipsi τὸ πῦρ retineant in verbis,
Panis est corpus Christi. Imò non retinent, quum eis vox Panis non panem sed vmbra tantum
aut speciem abusiue significet. Itaque Papistæ quidem subiectum, isti verò predicatum in speciem
aut figuram transformant.

Quartò & illud falsò dicit, pronomen **HOC** tantum demonstrare panem, cōque nos ad tropū
confugere quū pro Hoc, substituimus In hoc, aut Sub hoc, aut Cum hoc. Nam pronomen **HOC** nō
nudum aut solum panem monstrare ostendi abundè in mea fideli admonitione, & mox clariùs o-
stendam in solutione vicesima nona.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

AD primam obiectionem. Dixi inter nos conuenire tum de subiecti tum de predi-
cati propria significatione in hac enuntiatione, Hoc est corpus meum. Vtrumque ne-
gat Illyricus. Ac de subiecto quidem mox dicemus. Nunc de predicato, id est, de voce
Corporis quæritur. Dicunt O Ecolampadius, Zuinglius, Viretus idem valere Corpus
atque Corporis symbolum. Dicunt Calvinus & ipse Beza nomen rei figuratè ad signū
transferri. Concedo hæc omnia. Imò an ipse Illyricus negabit hūc panem esse corpus
Christi siue Sacramētum, siue signum, siue symbolum? Hæc enim sunt synonyma. Imò
respon-

respondeat quæso bona fide Illyricus. Si scriberemus huius enuntiationis, Hoc est corpus meum, hanc esse sententiam, Hic panis est corporis mei realiter & essentialiter præsentis symbolum, an non planè nobis assentiretur, quum ipse non aliter doceat? Atqui nec præsentia nec absentia corporis facit ut enuntiatio ista, Hic panis est corporis mei symbolum, diuersa sit in sese. Ergo si rectè colligit aduersum nos Illyricus improprie sumi à nobis Corporis vocem quum eam ita interpretamur, cur nò hoc ipsum aduersus eum retorqueamus? Nam & ipse fateri cogitur Hunc panem esse corporis symbolum. Non igitur à nobis hac in re dissidet quòd panem dicamus esse corporis symbolum, sed in eo quòd corpus cuius symbolum est panis, in vel sub vel cū pane essentialiter & re ipsa præsens esse existimet: nos autem illud non nisi sacramentaliter in terris, essentialiter autem & re ipsa duntaxat in cælis esse docemus, ubi etiam illud spiritualiter per fidem & Verbo & Sacramentis eò usque subiectam quærimus. Sed ad rem. Hunc panem dicimus esse corporis symbolum: at cuius corporis? certè non metaphorici, non imaginarii, sed veri illius & vnici quod pro nobis in cruce pependit, & nunc verè nobis, spiritualiter tamè, comunicatur. Ergo falsarius est ipsemet Illyricus, quum corpus Christi dicit improprie à nobis in hoc argumèto exponi, adeoque impiè in figuram aut speciem transformari. Imò viderit ipse cū omnibus Vbiquitariis quomodo carnem Christi in Chimeram nò transformant, quum vbique essentialiter illam adesse adeò pertinaciter defendunt. In summa igitur quum Corpus idè valere dicimus in illa Christi enuntiatione, atque corporis symbolum, nò negamus ipsum corporis prædicatū proprie exponendū, sed dicimus id nò nisi figuratè siue sacramentali Metonymia attribui panis subiecto, ac proinde, si propriè re ipsa expèdas, nò in ipso corporis prædicato, sed in copula *est*, siue in ipso attributionis prædicati modo tropū cōstituimus: quod si cōsiderasset Illyricus, non tã inconsideratè imaginaretur discordare sententiis optimè inter se cōsentientes, quanuis hæc non sint eadè quam optimo iure in ipso potius desideramus, nisi fortasse minus est in ipso cōscientiæ quàm scientiæ, ut qui ipsius Caluini verba proferat, quibus hanc quam iste exagitat diuersitatem in verbis quidem nonnullam, in ipsius rei summa nullam esse testatur.

Ad secundam. Sic colligit ex meis verbis noster Demonstrator: *Exciudit Beza* omnem crassum & naturalem coniunctionis modum: Ergo excludit corpus à Cœna Domini. Respondet Beza turpe admodum esse, Illyricum qui nihil nisi certas demonstrationes crepet, adeò pueriliter falli, primùm in eo quòd plus colligit in conclusione & rem quæ coniungitur nesciat distinguere: deinde quòd plus colligit in conclusione quam ferat antecedens. Nec enim omnem modum coniunctionis, sed crassum duntaxat & naturalem exclusi. Denique quòd præ ferendi aduersarii studio seipsum perat. Et si enim realem & essentialem corporis Christi præsentiam & coniunctionem urgeat, an audebit tamen dicere istius præsentiae & coniunctionis modum esse crassum & naturalem?

Quod autem de Saxonice agris nugatur quàm ridiculum est: Negauimus ad veram & efficacem corporis Christi cōmunicationem (quam minimè inficiamur quum illam spiritualiter & per fidem fieri docemus) necessariò requiri realem & essentialem illam præsentiam, idque familiari exemplo confirmaui, quòd videlicet verè & re ipsa domini rei donata fieri quispiam possit, etiam quæ longissimè sit diffusa ab eo loco in quo donationis cōtractus peragitur. Ad hoc ne gry quidè respōdet Illyricus, sed inde colligit à me constitui corpus Christi sic esse in sacra Cœna ut agri Saxonici sunt Geneuæ, quoniam ibi donentur. Atqui Domini Cœna, quod ad rei significatæ communicationem attinet, prorsus spiritualis est ac cælestis: ideoque etsi quod ad ipsum rerū situm attinet esse nunc in cælis Christi carnem & non alibi, nos autem in terris & non alibi dicimus, ac proinde tanto spatio alterum ab altero abesse quanto id quod supra omnes cælos est à terris abest: eandem tamen fidei oculis præsentissimam esse, verèque nobis spiritualiter communicari, ut quæ situ ipso diffusissima sunt, tamen sancti Spiritus vinculo sint coniunctissima, non minus docemus, quàm ii ipsi qui hoc spiritualis præsentiae modo non contenti, præterea simul & in cælis & in terris, atque adeò vbique in, vel sub, vel cum signis, res ipsas quoque realiter adesse somniant: quod neque corporis quantumuis glorificati veritas, neque spiritualis alimèti ratio patitur, neque ad coniunctionem sacramentalem, neque ad communicationem, spiritualement quidem sed tamen verissimam & efficacissimam, necessariò requiritur.

Postremò, quum sic quoque colligit Illyricus, Si abest à pane corpus quāto interuallo cæli absunt à terris, ergo abest corpus à sacra Cœna, rursus pueriliter hallucinatur, qui inter panem & Cœnam ipsam, inter terrestria & cælestia, intra corporalia & spiritualia discrimen non ponat.

Ad tertiam. Papistas rectè dixi τὸ πρῶτον retinere & cum Illyrico consentire, in eo videlicet de quo quaritur, id est, in prædicati attributione. Quod ergo de pane scribit Illyricus, nihil ad rem facit. Neque verò omnem cum Papistis consensum simpliciter damno, quum Papisticis mēdaciis multa vera sint permixta: sed hoc dictum volui, quod & nunc dico, si τὸ πρῶτον ita retinendum est, ut vrget Illyricus, probabilius dogma Papistarū quàm Illyricanorum hætenus videri. Cæteras in hoc negotio hyperbolas olim decantatas, nunc verò ab isto idcirco repetitas ne si fortasse istorum memoria sepeliretur, rei faciendæ occasionem amitteret, quorsum attingerem?

Ad quartam. Adscribitur mihi quòd dicam pronomine *hoc* solum panem demonstrari. Respondeo falsarium & impudentem sycphantam esse Illyricum. Pronomen *hoc* exponere semper consueui *Hic panis*, Apostoli vestigiis insistens. In quo verò panis iste qui Sacramentum est (& de quo ab eodem Paulo dicitur, Panis iste quem frangimus est corporis Domini communicatio) à communi pane siue ab eo pane differat qui nihil nisi quàm panis est, cui alendis nostris corporibus Deus benedicit, autem dicere tum verè tum diligenter à nostris fuisse explicatum. Panem ergo sanctificatum illo Pronomine demonstrari confitemur, ut & in altera enuntiatione demonstratur vinum illud itidem sanctificatum. Hinc tamen effici nego quin Synecdoches tropus sit necessarius ut corpus In vel Cum vel Sub pane esse ex illis verbis intelligatur: quoniam res significata de signo propriè prædicari verbo *esse* non potest. Sed age ponamus ex Illyrici sententiâ pronomine *hoc* non solum panē, sed vtrumque, nempe & Signum & rem, id est totum sacramentum, demonstrari. Tum erit talis enuntiatione, Hic panis & hoc corpus, est corpus meum, quæ partim erit identica, nempe quod ad rem significatam (corpus nimirum) attinet, partim verò, velit nolit Illyricus, inexplicabilis, nisi adhibito Metonymiæ tropo, ex quo intelligatur quo sensu attribuat rei nomen ipsi signo distinctè considerato. Præterea & illud supererit explicandum, quo tandem dicendi genere, corpus eadem enuntiatione & pani & corpori simul iunctis attribuitur. Ex his labyrinthis euoluat sese si potest Illyricus, aut in simplici potius veritate acquiescat.

A D V.

Deus mittit legatos suos Verbo ac Sacramentis instructos, quibus duobus organis efficaciter operans, excitat in cordibus piorum fidem, qua vicissim ad Deum accedunt: deinde passionem & meritum Christi apud thronum gratiæ eius consequuntur, aut Christo eiusque passione fruuntur: postremò renouantur, ac denique in vitam gloriâque eternam transferuntur. Verbum igitur & Sacramentum non sunt propriè si ipsam eorum essentiam consideres, ipsa spiritualia bona aut meritum Christi, seu spiritualis manducatio carnis aut passionis Christi, ut isti contendunt, sed excitant in nobis fidem, eiq; unicum Dei Agnum peccata mundi tollentem monstrant, ac nos deducunt ad gratiæ tribunal, ut ibi spirituales viæ consequamur, eoque perfruamur. Sicq; ratione effectus, non autem essentia sua sursum corda abducunt.

OBSECO verò, lector, quis Illyricum existimet sobrium ista scripisse? Nam si de effectu Sacramentorum agitur, quis vnquam ex Cinglianis aut Caluinistis, vristi vocant, ita parè, ita ieiunè ac tenuiter de Sacramentorum vsu & fine est locutus? Præterit enim certè quod primarium ac præcipuum est, ipsius nimirum Christi communicationem.

Deinde quis non videt istum, ut phrenetici solent, seipsum conscindere? Nam si vera sunt quæ dicit, Sacramenta solis fidelibus erunt Sacramenta, quum non possit in aliis quàm in piis excitari fides.

Quòd si ut ipse imprudenter quidem, sed verè testatur, fide ad Deum accedimus, ut postea Christo eiusque passione fruamur: certè illud cōsequitur, ut qui fidē non habet, neque ad Deum accedere, nec Christo frui possint. Vbi igitur illa corporis & sanguinis Christi communicatio dignis & indignis communis? nisi fortè existimat Illyricus aliquid

Et eiusdem Apologiam.

163
665

quos fieri Christi participes, qui tamen ad Deum non accedant.

Præterea quæ hæc fabula est? Quis enim nostrum vnquam dixit Verbum aut Sacramenta esse ipsa spiritualia bona quæ ex Christo haurimus? ac non potius substantiam ipsam & Verbi & Sacramentorum esse Christum ipsum, in quo per fidem apprehenso vitam æternam consequamur?

Deinde cuiusmodi est illud dictum, Sacramenta ratione sui effectus, non autem effectus suæ naturæ corda abducere? Vnde enim hæc efficacia Sacramentorum, nisi ex eo ipso cuius sunt Sacramenta? Sed hæc quidem sunt plus satis.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

PRIMO, Beza hanc quoque meam demonstrationem non rectè oppugnat, imò etiam confirmat quum in Confessione dicit sacramenta esse instrumenta in eum finem directà ut vniamur Christo. Itaque tum eius Confessio tum mea demonstratio ad eam apprehensionem, aut fruitionem Christi seu eius in nobis inhabitationem ab essentia sacramentorum separant ut vnum in regum terminum, nempe fidem, aut etiam plures motus in medio interponant. Sic iste bellus disputator ad eam non soluit meam demonstrationem, ut eam potius potentissimè confirmaret.

Secundo, quod dicit me nimium parcè ac tenuiter de sacramentorum usu & fine loqui, respondeo mihi propositum fuisse tantum ordinem ac seriem rerum ostendere, non autem plenè totam earum naturam exponere. Præterea qui per Verbum & sacramenta fidem gignit nobis indicat, is omnia bona vno fasce complectitur.

Tertiò falsum est quod dicit me præterire communicationem Christi. An non enim dixi nos frui Christo?

Quartò, quod colligit, si verum sit quod dixi excitari per sacramenta fidem in cordibus nostris, sacramenta solis fidelibus esse sacramenta, nego consequi, sed id tantum sequi dico ut illis tantum sint efficacia & vtilia qui per ea fient fideles. Imò ex aduersariorum paradoxo clare sequitur quod sacramenta sint tantum verè piis sacramenta, & quod hypocrita non communicent aut baptizentur, ut qui incorporationem (vnde eorum vocabulo) in Christum, aut spiritualem fruitionem Christi in ipsam essentiam cuiusvis sacramenti collocent. Quare eum qui tempore suæ hypocriseos aut quum caruit vera fide, baptizatus est, quum verè credet rebaptizari oportebit, ut ei verè hoc sacramentum contingat.

Quintò, dicit Beza si fateor nos fidem accedere ut ibi Christo eiusque beneficiis fruamur, tolli indignorum communicationem. Respondeo me nequaquam loqui ea voce de fruendis sacramentis. Aliud enim est sacramentum tenus (ut inquit Augustinus) in Cæna edere corpus Domini, aliud spiritualiter eum cum Patre & Spiritu sancto in hospitium recipere, & perillarum personarum inhabitationem renouari. Prius illud est etiam indignis commune hoc solis verè piis. De omnibus etiam indignissimis dato cibo in sacra Cæna dicit Dominus, Hoc est corpus meum. Sed de spiritali fruitione sui inquit, Si quis sermones meos seruauerit, veniemus ad eum cum Patre, & mansionem apud eum faciemus.

Sextò scribit Beza, Quis nostrum vnquam dixit, Verbum aut sacramenta esse ipsa spiritualia bona quæ à Christo haurimus? &c. Respondeo me sic scripsisse, Verbum & sacramenta non sunt propriè si ipsam eorum essentiam consideres, ipsa spiritualia bona aut meritum Christi, seu spiritalis carnis aut passionis Christi manducatio ut isti contendunt, sed excitant in nobis fidem, eique vnicum Dei agnum peccata mundi tollentem monstrant, ac nos eò deducunt, ut ibi spiritualem motum alimentumque consequamur, eoque perfruamur. Quæ verò fructus negat iste se suosque talia dicere aut docere, nempe spiritualem fruitionem & manducationem Christi esse vel præcipuam ac primariam substantiam sacra Cæna? Ipsemet hoc modo scripsit: Internam materiam siue Rem ipsam sacramenti sepe iam diximus à nobis dici non tantum quicquid à Christo in nos deriuatur, sed ipsum in primis Christum. An potest intima rei materia aliquid aliud ab ipsa re esse? Satisne ergo satis est quod negat se docere quod sacramenta sint spiritualia bona à Christo in nos deriuata? Quod quæso tandem discrimen est inter ista duo, Materia seu res seu substantia sacramenti est Christus cum omnibus suis bonis in nos deriuatis, & Sacramenta sunt ipsa spiritualia bona à Christo accepta, seu spiritalis eius manducatio? Ego coram Deo testor me indicare.

Bezam fœdissimè secum pugnare.

Postremo exagitat Beza meum illud dictum, Sacramenta ratione sui effectus, non autem sua essentia sursum corda abducere. Vnde enim, inquit, efficacia sacramentorum, nisi ex eo ipso cuius sunt sacramenta? Respondeo omnem quidem efficaciam Verbi & sacramentorum esse à solo Deo, sed interim necessario distingui inter Deum, essentiam sacramenti, & deuotionem aut etiam fidem per ea in corde excitatam, quod isti SURSUM CORDA vocant. Meum SURSUM CORDA aut fides fruens Christo & eius beneficiis non est essentia sacramenti, sed effectus aut usus eorum, sicut ipsemet his verbis fatetur. Quis, inquit, ita iunxit ac tenuiter de sacramentorum usu & fine loquutus est ut Illyricus? præterit certe quod primum & præcipuum est, ipsius nimirum Christi communicationem. En audis mecum inter usus aut fines seu fructus vel effectus sacramentorum collocare spirituum Christi communicationem. Non est igitur ipsa res aut essentia sacramentorum, quod tua mea demonstratione effectum volui. Obsecro verò lector, quis Bezam existimet sobrius scripsisse?

DEFENSIO TH. BEZÆ.

AD primam obiectionem respondeo, frustra laborare Illyricum ut essentiam sacramenti probet à me distingui ab eiusdem fine & scopo. Quidni enim hoc fatear, ex quo maximè apparet vanum esse quod vbiq; nobis obiicit, quòd videlicet fructum cum essentia confundamus? Sed quòd apprehensionem Christi cum eiusdem fruitione & inhabitatione confundit, in eo rursus insignem certè inscitiam prodit Illyricus.

Ad secundam. Illyricum oportuit, ut lectori satisfaceret, aut generali descriptione contentum esse, veluti si dicamus sacramenta ideo esse instituta ut iis tanquam visibilibus instrumētis adiuti eò ardentiore fide Christo vniamur, & in eo cuncta ad vitam æternam necessaria nanciscamur: aut si fructus Cænæ Domini recensere, & quid de ordine, constituerat, debuit vel nihil præterire, vel saltem quod præcipuum est minime negligere.

Præterea quòd fidem per sacramenta in nobis gigni dicit, quomodo tandem verum est? Præire enim oportere fidei confessionem saltem in Cænâ Domini ritè lumen munda minimè ausit inficiari, quam in adultorum quoque baptismo requiri testetur Philippus Eunuchum baptizans. Itaque commoda quoque interpretatione hoc dictum accipi necesse est, ita nimirum ut fides nouum incrementum accipiens quodammodo gigni quotidie dicatur: alioqui hoc quoque dogma falsissimum & ineptissimum fuerit.

Ad tertiam. Negat Illyricus à se præteritam fuisse Christi communicationem, ut qui dixerit nos Christo frui. Sed Christus certè nobis communicetur oportet priusquam eo fruamur. Istud ergo ab illo diuersum est, quum ex illo consequatur: & quum ab hac communicatione reliqui fructus dependant, illam minimè omnium præteritam oportuit.

Ad quartam. Quoniam dixerat Illyricus excitari fidem per sacramenta in cordibus piorum, pro eo quòd rectius dixisset sacramenta excitandæ fidei esse delicta, ideo dixi ex eo consequi sacramenta solis fidelibus esse sacramenta. Aliud enim est *ἀνδρός* tractare de sacramentorum fine & usu in sese, quàm habito eorum respectu qui ad sacramenta accedunt. Ut exempli gratia, si quis Euangelium ex sui natura simpliciter æstimans dicat esse potentiam Dei salutiferam, rectè collegero, Euangelium esse quibusuis Euangelium, quoniam eius natura est omnes salutis viam docere: si verò non simpliciter illud ex sui natura, sed habito auditorum respectu considerans, adiecero cum Apostolo, cuius credenti, tum ex eo rectè consequetur, Euangelium esse solis credentibus Euangelium. Sic etiam ut intelligeretur quod hic existimaui Illyrico fuisse propositum, sacramentorum videlicet, cuicunque tandem exhibeantur, officium & munus esse (Deo tamen vno id efficiente) ut fidem sopitam excitarent, non oportuit illud, In piorum cordibus, adiecere.

Sed age quoniā vtitur Illyricus *ἀντιπαρθεσία*, audiamus quàm rectè probet illud ipsi quod ipsi impegit ex nostra potius sententiā consequi. Collocatis, inquit, incorporationem

in Christum (vix eorum vocabulo) aut spirituales fructus in ipsam essentiam cuiusvis sacramenti: Ergo non putatis hypocritas communicare aut baptizari. Negamus antequam, non modo quoniam, Dei gratia, nunquam ita insaniimus ut incorporationem in Christum (quā ab eo mirū est irrideri posse qui ore ipso realiter comedit ipsum Christi corpus virgeat tanquā torius Christianismi summā) & eiusdem fructum (siue corporalem siue spirituales) eam statuas) pro vno & eodem acciperemus: verum etiā quoniam semper comperies essentiam sacramenti, id est, rem significatam sacramēto panis & vini (Christum ipsum videlicet) ab eius incorporatione ac proinde multo magis ab ipso eiusdem fructu à nobis distinguui. Consequens verò tui entymematis hactenus fatemur, ut qui fidem nullam habet, certè nihil præter externa signa percipiat, id quē nisi resipiscat, ad sui perniciem: minimè id tamen quasi utrumque verè quibusvis non offeratur, sed quoniam infidelis altera præcipua parte, nempe re significata, seipsum priuans, utriusque contemptæ reus euadit: interea verò sacramenti efficaciam ad illud ipsum administrationis sacramenti momentum minimè restringamus. Quod enim negari non potest in simplici Verbi prædicatione sæpius videri, ut quis illud quo tempore aures feriebat negligat, ac proinde salutem in eo oblatam prorsus tempore auditionis repudiet, qui tamen postea ad se rediens, illud ipsum quod neglexerat, tandem vera fide amplectatur, id etiam non dubitamus quin in sacramentis quoque eueniat.

Ita concidit altera Illyrici calumnia, quasi Anabaptismus ex nostro, ut ipse loquitur, paradoxo statuatur. Nam, inquit, si non baptizatur, id est, si rem baptismi non consequitur hypocrita, oportebit eum qui tempore hypocrisis aut quum caruit vera fide, baptizatus est, rursum quum verè credet, baptizari, ut ei verè hoc sacramentum contingat. Respondeo incertiam suam proderet Illyricum qui hypocritas ab iis qui fide carent non distinguat: & falsum etiam colligere, quum hypocritam aut etiam, si mauis, prorsus à multis Simonem Petrus non ad repetendum Baptismum resipiscentiæ, sed ad resipiscētiā, id est, ad fructum ex Baptizationis actione quanuis præterita colligendum, sit cohortatus.

Ad quintam. Collegeram ex Illyrici verbis, si fide accedimus ut ibi Christo & eius beneficiis fruamur, tolli indignorum communicationem. Respondet se nequaquam ea voce loqui de fructibus sacramenti. Quid est, obsecro, istud *Ea voce*? Claram enim & perspicuam orationem esse oportet præsertim eius qui certas demonstrationes pollicetur. Diuinemus ergo quid sibi vox ista velit. Si hoc refert Illyricus ad verbum *Accedendi*, certè consequetur, si fide demum acceditur ad sacramenta, non magis posse accedere qui fide careant, quam qui pedibus careant. Quod si potius per hanc vocem, *Ut Christo fruamur*, negat se intelligere fructus sacramenti, quo igitur loco censebit Christi beneficia? Dicit enim fide nos accedere ad Deum ut ibi Christo & eius beneficiis fruamur. Et si igitur quid sibi velit Illyricus utique apparet, tamen improprie loquutus est. Concedo autem, quod nemo sanè inficiari potest, accedere posse tum pios tum impios ad sacramenta, id est, ad externam sacramentorum administrationem: solos autem pios ritè ac proinde utiliter accedere. Et hactenus in genere pulchrè inter nos conuenit. Sed in eo discordia est, quod nos quidem tum credentibus tum incredulis eadem sacramenta integrè (& Christum ipsum videlicet & symbola) offerri fatemur, quum verax semper sit Dominus, recipi verò non item: quoniam vnius fidei ore Christum percipi docet Scriptura, & cuiusque Christus communicatur, vita quoque communetur necesse est. Illyricus verò cum suis Christum ab incredulis quoque non minus recipi quam ipsis offerri contēdit, quasi Christus etiam ad mortem participetur. Nos, inquam, Christum docemus siue in simplici Verbo, siue in sacramentis oblatum repudiari ab incredulis, qui sibi idcirco perniciem abcerant: antagonistæ verò recipi quoque ab incredulis volunt, neque ex repudiatione, sed ex indigna Christi receptione iudiciū manducari: quod si tam verum esse daremus quā est & in Christum, & in Fidem, & vniuersam Scripturā contumeliosum, tamē noster Demonstrator obscuritatis maculā non posset eluere, qui præterire saltem non debuit, etiam absque fide posse ita quempiam accedere ut Christum participet, quo tamen non fruatur. Sed hoc certè non magis proptissima & falsissima ipsius sententia facere tā sape à nostris est demonstratum, ut hoc loco minimè repetendū arbitrer. Nec minus etiam incertè Ioannis locū citat, quo non prima fidei gratia sed eius confirmatio promittitur: quod nisi concedat Illyricus, ago

contendat etiam aliquem posse diligere Deum & sermones eius seruire prius quam diligat eum Pater & ad eum accesserint Pater & Filius, & in eius corde inhabitent.

Ad sextam. Quorsum illa sua repetat Illyricus non video, nisi ut de ipsius calumnia tanto magis liqueat. Querit qua fronte negemus nos docere quod sacramenta sint spiritualia bona in nos deriuata. At nos videamus qua fronte id ex me querat. *Spiritualia*, inquit, *fruitionem & manducationem Christi Beza dicit esse primariam substantiam sacre Cene*. Ego ne verò, Illyrice, ita tecum insanierim ut vel fruitionem cum manducatione vel manducationem aut fruitionem Christi cum Christo ipso, id est re sacramenti, permiscuerim? Dixi ego sacramentorum duplicem esse materiam, vnam *externam*, ipsa videlicet signa, puta aquam in Baptismo, panem & vinum in Coena Domini, cum ceremoniis à Christo institutis, quæ & ipsæ res maximas significant: alteram *internam*, quæ magis etiam propriè sit res ipsa sacramenti, cuius videlicet significanda causa sint ipsa signa destinata. Hanc autem siue rem siue internam veluti materiam sacramenti quoniam visi sunt nonnulli existimare nihil aliud esse quam siue energiam Christi, siue dona ab ipso ad nos prouenientia, ideo dixi ipsummet Christum esse hanc rem internam per illa symbola significatam. Huic autem interne rei adiunxi dona, id est, quicquid à Christo habemus, ne quam substantiæ Christi cum nostra permixtionem aut coniunctionem realem imaginemur, quum totum huius communicationis Christi mysterium sit spirituale, nec aliò spectet quam ut cum Christo per fidem spiritualiter vniti, omnia ad vitam æternam in ipso necessaria consequamur. Hæc igitur scripsi quæ sic exagitat Illyricus: *An potest*, inquit, *intima rei materia aliquid aliud ab ipsa re esse?* Sanè potest, si res quæpiam ex duplici materia, vna videlicet interna, altera externa, constet: nisi fortè ceter Illyricus idè esse totum atque partem, & compositum atque id ex quo aliquid componitur: ut exempli causa, ex duplici materia hypostaticè vnita compositus est homo, vna spiritualis & interior, altera corporea & exterior, an vel hanc vel illam ac non potius vtrâque simul vnitam dicet Illyricus esse hominem? Quod si ne in iis quidè quæ hypostaticè ideòque archetypè sunt copulata, altera pars dici potest esse totum, quomodo id dicetur in iis quæ hæc sola ratione coniuncta sint quod vnum per alterum significetur? Nux ex offe siue putami ne ligneo, exteriore materia, & nucleo siue medulla interiore constat: an propriè dixeris hanc medullam siue hunc nucleum esse nucem, ac non potius alteram nucis partem? Vis planius & magis etiam appositè loquar? Verbi quoque simplicis quæpiam res interna est Christus cum suis donis, externa verò sunt voces ipsæ quarum prædicatione aures ferit, an ideo dicemus Christum esse Verbum illud vocale?

Ergo, excipiet Illyricus, dona spiritualia vis saltem esse alteram essentiæ sacramentorum partem. At ego quæro ex Illyrico quid tandem per dona spiritualia intelligat. Neque enim ita sum loquutus, sed Christum cum suis donis, siue cum eo quod ab ipso in nos deriuatur, siue cum iis quæ ex ipso haurimus, dixi esse rem & materiam inter hæc tum Verbi simplicis tum sacramentorum. Si Illyricus Christum etiam ipsum inter hæc dona spiritualia numerat, aut Christi corpus cum Marcione facit spirituale, aut Christum spiritualiter volens sicut & cetera dona communicari, maxima ex parte Zuinglianus euadit: id ipsum denique committit quod mihi impingit, Christum (id est essentiam) cum donis (id est cum fructibus & effectis) confundens. Sin verò Christum in his donis non comprehendit, cur tandem meam sententiam mutilet? Res autem ita se habet. Dona hæc voco non quæ efficiuntur in nobis, sed ea quæ Christo tamquam subiecto inhærentia, postea non re ipsa sed sua duntaxat efficacia nobis communicantur: ut exempli gratia, illa ipsa vis Solis qua res calefacit quiddam est ipsi insitum, quod in nos recipi non transit, ut nec ipsa solis substantia, sed alium in nobis calorem gignit. Sic Christi humanæ naturæ summa puritas, iustitia perfecta ex Legis impletione, meritum obedientiæ, thesaurus scientiæ & intelligentiæ, omnia denique dona quibus supra ipsos Angelos eminet tanquam subiecto inhærent, nec inde re ipsa vnquam vlla communicatione in nos traiciuntur ut nec ipsa substantia: sed ubi Christum cum his donis per fidem spiritualiter aut in Verbo simplici aut in Sacramentis apprehendimus, partim nostra illa fiunt per gratuitam imputationem, partim alia etsi non paria tamen similia dona in nobis efficiunt. Nam & ipsius integritatis imputatione integri, & tum Legis impletionem ab ipso præstata, tum ipsius obedientiæ ac perpeffionum merito iusti in ipso euadimus: & ipsius vi præterea & energia potèter in nobis operante, pro nostro modulo regenerati, variis ac multiplicibus donis implemur. Itaque ut paucis omnia complectar, quum

quum dona Christo adiungo ut sint res siue materia sacramentorum, illa intelligo quæ ipsi inseparabiliter insunt absque mensura: quo etiam argumento corporalem illam manducationem impiorum quæ Christum à suo viuifico spiritu separat, prorsus reiciamus. Ex horum autem donorum ipsiusque adeò Christi energia promanant deum donum illa quæ non sunt res ipsa siue materia sacramentorum, sed effecta potius, quo sensu illa ex Christi plenitudine haurire dicimur, & docet etiam Petrus nos ipsius diuinæ naturæ fieri participes: quod discrimen si obseruasset Illyricus nunquam ita pueriliter esset in me reprehendendo hallucinatus.

Quòd autem de testatur Deum, se iudicare me fortissimè contra memetipsum pugnare, quid ad me? Sic ipse quidem iudicat, sed an sol non luet quoniam cæcis non luctet? Quorsum verò iusiurandum in re minimè necessaria? Nolim igitur hoc ipsius factum in nomine Dei temere usurpado, ut nec pleraque alia ipsius facta, imitari, sed Germanicas omnes Ecclesias potius obtestor ut fatalem hanc Germaniæ pestem tandem aliquando in sinu fouere desinant.

Postremo loco, quum dixisset noster Demonstrator sacramenta non ratione suæ essentia sed ratione sui effectus sursum corda abducere, respondi hoc quoque ut falsissimè dictum reprehendens, efficaciam sacramentorum ex eo ipso potius cuius sunt sacramenta, (id est signa) nempe ex Christo ipso promanare. Respondet esse quidem totam hanc efficaciam à Deo solo, sed necessariò distinguendum inter Deum, essentiam sacramenti, & Fidem per ea in corde excitatam, quod, inquit, isti *sursum corda vocant*. Obsecro verò quis hanc distinctionem negat? Sed an distinguit ipse inter essentiam & effectum quum disertè excludit essentiam? Excludi verò essentiam ab Illyrico ex ipsius verbis liquet, ut qui disertè neget corda sursum abduci essentia ratione.

Deinde quò tandem refertur illud *Per ea*: certè ad præcedentia, nempe ad Deum & essentiam sacramentorum. Quum igitur subordinatæ causæ mutuo sese non tollant, si cõfiteretur fide sursum abduci corda, & rursum fidem à Deo Patre & ab essentia sacramenti gigni, (quodcunque tandem illud sit quod essentiam sacramenti vocat) certè necessariò consequetur ab ipso Illyrico euerti quod paulò antè dixerat, sacramenta videlicet ratione essentia corda sursum non attollere.

Præterea quàm ridiculum est quod fallò nobis tribuit, Fidem videlicet à nobis vocari sursum corda? Quis enim stupor est fidem cum exhortatione ad fidem, vel potius ad ascensionem in cælos per fidem, confundere? Meum, inquit, *sursum corda aut fides non est essentia sacramentorum, sed effectus aut usus eorum, quod & ipse Beza confiteretur, ipsius Christi cõmunionem inter fructus sacramentorum recensens. Non est ergo res ipsa aut essentia sacramentorum*. Sed ubi tandem comperiet Illyricus Bezam aut fidem aut Christi communicationem pro re ipsa siue essentia sacramenti accepisse? An verò satis sobrii est hominis Fidem rursum cum exhortatione ad fidem confundere, & præterea instrumentum cum suo effecto, id est Fidem cum Christi communicatione permiscere?

AD VI.

RECORDARI passionis Domini est idem quod eam credere aut fide amplecti. Certum est autem non spiritualia beneficia nos ad recordationem aut memoriam passionis Christi deducere, sed contra notitiam aut recordationem passionis Christi nos ad percipiendos eius fructus (ut isti eam collocant) sed post memoriam in sacrosancto Testamento collocanda est, tanquam ultimus effectus aut fructus Sacramenti. Memoria enim passionis præcedit meriti perceptionem, non contra.

RESPONDEO me Bezam esse, non OEdipum. Diuinabo tamen in his ænigmatibus quantum licebit. Recordatio & fides Illyrico idem declarant. Atqui noua nobis & plane demonstratio opus est, ut nobis persuadeat Illyricus aliquem posse eius rei recordari quam prius non didicerit. Iam verò quum ea quæ Dei sunt fide discimus, quis non videt ineptias illas ab homine mentis compote proficisci nunquam potuisse?

Deinde cuiusmodi illud est, spiritualia beneficia nos ad recordationem aut memoriam pas-

tionis Christi non ductare? Primùm enim quomodo passionem Christi recordabimur, nisi prius sit nobis datum illam audire, intelligere & credere? Et quomodo erimus beneficii accepti memores quod prius non acceperimus?

Postremò neminem adhuc inuentum esse opinor, qui Christi fruitionem ante fidem collocarit. Sacramenta verò idcirco esse instituta, ut ipsum Christum & eius beneficia in nostris mentibus obsignent, si negat Illyricus, respondemus nos Spiritui sancto per os Pauliloquenti, potius quàm cuiquam etiam Angelo, nedum homini, nedum Illyrico, cuius nomen apud ipsas Ecclesias foetet quarum videri vult patronus, assentiri.

Rom. 4. 11

APOLOGIA M. ILLYRICI.

• **P R I M O**, sumpta est mea demonstratio ex ordine rerum & actionum in sacra Cœna positarum, quarum hæc summa est: Teneri nos in sacra Cœna secundum verba testamenti Filij Dei de rebus differere & credere. At ibi primùm ponitur exhibitio elementorum, & participatio corporis & sanguinis Domini. Deinde promittitur passio eius, nostri causa facienda, in qua simul omnia bona aut beneficia Christi cōprehenduntur. Tertio ponitur memoria, quæ proprie est fides in singulorum cordibus.

Mea porrò demonstrationis conclusio est, hoc sacramentum sicut & alia esse à Christo institutū ad memoriam suæ passionis, id est ad veram piāque eius notitiam. porrò fidem ad percipiendum Christum ac eius passionem dirigi, non autem spiritualem manducationem ad fidem, sicut ipse met Beza dicit in Confessione, Sacramenta sunt instituta in eum finem ut uniamur Christo. Ista verò unio est manducatio illa.

Secundo, Beza fingens se non intelligere mea inuolucra omisso fundamento ludit quibusdam sophismatibus, quorum primum est, quod negat Memoriam esse Fidem. Respondeo ipsam ludere in huius vocis ambiguitate. Aliās enim Memoria alicuius dicitur notitia ipsius personæ & rerum gestarum ad posteros propagata. aliās recordatio significat actionem memoria, id est, eius facultatis animi qua recordamur eius quod ante a sciimus. Iam quum Dominus instituit Verbum & sacramenta sua ad sui memoriam, non significat recordationem propriē, id est, istam actionem memorie nostræ qua recordamur, neque hoc agit Christus ut distinguat inter primam perceptionem, notitiā cuiusque homuncionis, & illius notitiæ retentionem, aut post obliuionem, recuperationem, quò isti sophistici lusui spectant: sed propriē significat, ideo illa esse in terris relicta aut instituta, ut omnis posteritas veram piāque notitiā ipsius habeat, quod his argumentis probat, ut videas non lexicum sophisma, & à Spiritus sancti suggestionē alienissimum.

1. Non potest negare sacramenta ad gignendam & augendam fidem esse data, & eam esse ipsius effectum, quod ipsemet dixit. Non potest etiam negare verba illa, Hoc in memoriam manducetis, idem valere atque, Hoc sacramentum inter vos administrate, tum ad gignendam, tum ad excitandam & augendam fidem. Ergo illa vox necessariò Christianam notitiā significat passionis Christi. At quid tandem est aliud Christiana piāque notitia quàm fides? Igitur vera fides sibi que beneficia Christi applicans propriē filia ac alumna Verbi ac Sacramentorum est, idcirco rectissimè hāc à Christo in fine huius sacramenti ponitur, ad eam totum hoc argumentum dirigitur, & clarè se suāque passionē apprehendere ac se frui iubetur. 2. Huc potenter facit Pauli explicatio eius ipsius vocis per correlationem facta, Mortem Domini annuntiate. Quid enim aliud facit Doctoris prædicatio mortis Domini quàm ut fidem in cordibus auditorum gignat? Ita vocabulum Memoria, teste Paulo, per correlatiuum eam explicante, omnino fidem significat. 3. Confirmat hanc ipsam meam sententiam ipsius Beza scholion in locum illum Pauli, ubi dicit teneri Pastores annuntiare mortem Domini predicando ipsius Verbum, gregem verò probare seipsum, id est, explorare suam tum notitiā tum fidem, tum resipiscētiā, & annuntiare mortem Domini, id est, vera fide assentiri Verbo ipsius & institutioni. En vides Paulum memoriam in sacra Cœna exponere per Annuntiare mortem Domini, & Bezam porrò, illud Annuntiare exponere per Fidem. 4. Martyr inquit Christum, ne beneficium suæ mortis nobis intercideret, voluisse nobis fuisse in mortem traditum, atque ita credendo corpus illud manducaremus. Ergo Martyr per Memoriam intelligit fidem, & illi Memoriae Fidem postponit, ut quocunque se voluit tortuosus Sophista & quibuscunque gyris volet, nihilominus suo & suorū sodaliū testimonio cōuictus, concedere cogatur Fidem per illam vocem Memoriam significari, & poni post essentiam sacramenti, ideoque fidei manducationem aut fruitionem Christi non esse de essentia, sed fructum sacramenti. Nam si Tertio, si cum Cretenſi Creteſſare vellem, in isto suo sophismate eum capere possem. Nam si

Et eiusdem Apologiam.

671

vult recordationem ibi idem esse atque recuperationem notitiæ per obliuionem inductæ, sequitur eam notitiã ante a fuisse semisepultam, nunc autẽ eam per hoc sacramentum instauratam apprehendisse Christum cum suis beneficiis, eoque frui. Ideoque fidei manducationem non in precedentibus quum illa fuit consopita peractam aut institutam, sed hinc in fine, ubi Dominus veluti enigilationẽ ipsius per recordationem instituit. En tenetur Beza proprio sophismate captus & illaqueatus.

Quarto, alterum eius sophisma est quod negat spiritualia beneficia nos ad recordationis passionem ductare. Respondeo me ostendisse memoriam ibi propriẽ fidem significare, & quod Beza ipse negare non potest, fidem esse medium siue instrumentum apprehendendæ passionis, non contrã, quãuis non negem eos qui perceperunt Christi beneficia, passionis eius gratiam memoriam perpetuò conseruare debere. Sed nego spiritualia beneficia esse propriẽ instrumentum ad fidem, sed contrã fidem apprehendere illa.

Quinto, obserua illustrem ipsius contradictionem quum inquit neminem adhuc inuentum qui Christi fruitionem ante fidem collocarit. Nam ipsemet inquit, Oportere vt cum Christo vnũ fiamus antequam ex ipso quicquam hauriamus. Vides eum hinc velle incorporationem in Christum aut eius manducationem à nobis fieri antequam quicquam ex eo hauriamus? Vnde autem hauritur fides? an non ex Christo? Imò omnia certẽ eius beneficia quæ ad salutem faciunt. Ergo etiam fidei preponit incorporationem.

Sexto, quod dicit sacramenta esse instituta vt Christum & eius beneficia in mentibus nostris obfignent, id ego non nego, ex quo efficitur quod ego volo, nempe obsignationem Christi non esse substantiam, aut rem, aut causam materialem sacramenti, sed eius effectum. Quia tamen videtur sophisticari in verbo Obsignandi, quia conscribi prius literas oportet quàm obsignari, respondeo, obsignari nobis & verbo & sacramentis res præteritas, Christum pro nobis esse mortuum: præsentem, condonari nobis peccata: futuras, nos æterna vita potituros. En tibi bella sophismata quibus ommissa summa mea demonstrationis aliquot vuculas cauillatus est.

DEFENSIO TH. BEZAE.

An primam obiectionem. Iterum cogor dicere Bezam esse me non Oedipum. An hoc verò faciam mala fide & tergiuersandi causa, fiat ex re ipsa iudicium. Obsecro enim quod istud est anigma, Fidem dirigat ad Christum percipiendum, non autem spiritualem manducationem ad fidem? cuius tamen dicti me authorem ex eo facit Illyricus, quod scripserim in confessione sacramenta ideo esse instituta vt vniamur Christo, quæ vnio, inquit, est manducatio illa. Ego sic me scribere non memini, sed potius vt magis ac magis vniamur, siue vt nostra cum Christo communicatio ita sanciat, & obfignetur. Vera tamen est illa sententia, qua interdum etiam vtor, sed ita intelligenda vt significetur nostram cum Christo vnitionẽ à sacra Cœna initiũ non sumere, sed nouas vires accipere, vt videlicet magis ac magis Christo spiritualiter adhærescentes, in eo adulescamus, sicut quotidiano cibi vsu corpora nostra in hac vita augetur donec plene adoleuerint. Hanc sententiam quum ex professo in mea confessione exposuerim, & firmis argumentis probarim, quid sibi velit iste cum illo suo anigmate sapere non video. Illud verò planè ridiculum est quod istam vnitionem vult esse illam ipsam manducationem, quum hæc potius sit illius consequens. Manducamus enim Christum spiritualiter per fidem vt ei spiritualiter vniamur, sicut corporeo cibo corporaliter vescimur, vt nostræ substantiæ assimiletur, quam similitudinem attingit Iustinus in altero Apologetico.

Quod ad ordinem rerum & actionũ in sacra Cœna positarũ attinet (vt iste barbarus obscurissimè loquitur) assertior ita omnino credendũ vt Filius Dei docet, eoque res gerẽdas ordine quẽ ipse præscribit. Quod autẽ primo loco statuit Illyricus externorũ symbolorũ exhibitionẽ, eo nimirũ nititur quod Christus dixerit Accipite, Edite, prius quàm explicaret se corpus suum dare. Sed hinc quoque iudicio caret Illyricus. Nec enim existimandum est Christum voluisse hunc panem accipi & edi à suis discipulis prius quàm intelligerent quorsum eum accipi & edi iuberet: sed signa illis præbendo simul monuit quid & quorsum præberet. Id etiam ex ipsa Euangelistarum narratione liquet, qui narrant Christum actũ, vt loquuntur, continuo, tum accipere illos iussisse quod dabat, tum quid illis traderet significasse. Deinde quũ hoc alibi flagitet Illyricus, & quidem optimo iure, vt præeat ipsa mysterii explicatio toti actioni, consequitur in hac actione primum locum non esse tribuendum exhibitioni signorum, sed sacramentalis institutio-

nis explicationi. Quod si firmum esset fundamentum Illyrici, certè cōsequeretur quod ipse tueri vix, vt opinor, audebit, nempe annuntiationem mortis Domini nunquam præcedere sed prorsus consequi mysteriorum celebrationem oportere, quoniam postremo loco fit eius mentio in institutione Domini, si verborum seriem spectes: quum potius ipsa actus, vt loquuntur, continuatio sit obseruanda. Concludo igitur signorum exhibitionem non esse primam sacræ istius actionis partem. Præterea & illud dico, quum signa propter res, non autem res propter signa tradantur, & ipsa Cœnæ Domini institutio ad res ipsas significatas propriè nos reuocet, simul quidē & signa & res offerri si mō mētum temporis spectes, sin verò ordinem, priorem locum meritò rebus potius quàm signis tribuendum, ac si dixisset Christus, Ecce meum hoc corpus pro vobis mox crucifigendum, & meum sanguinem pro vobis mox fundendum, meipsum denique vobis communico ad vitam æternam participandam, vt in me viuatis & ego in vobis, nō vt quācertissimè vobis persuadeatis trado vobis hunc panē & hoc vinum in manus, nō vt panem & vinum, sed vt certissima mei corporis & sanguinis symbola. Hinc autē efficitur nullo modo stare posse quod de signorū exhibitione primo loco collocanda tradit Illyricus, quum quod ad distinctionē ordinis attinet rebus ipsis significatis propter quas traduntur signa, primus præcipuusque locus debeat.

Subiicit Illyricus signorum exhibitioni participationem corporis & sanguinis, quo vocabulo haud satis scio dationem corporis, an verò perceptionem declaret, an verò quod ex illa vtraque consequitur, nempe *κοινωνία*, quo nomine intelligitur commune nobis fieri quod alioqui Christi vnus proprium est. Ego suspicor Illyricum sic vocare manducationem illam realem corporis & sanguinis externam, quam ipse cum suis lo- m niat, & tum dignis tum indignis communē esse existimat, quod commentum quum prorsus repudiemus, non est cur quo loco statui in hac actione debeat contendamus.

Subiungit Illyricus promissionem passionis mox futuræ, in qua omnia Christi beneficia comprehendantur. Ego vt de hoc loquēdi genere admodum conciso & ambiguo nihil nunc dicam, tamen hoc adiici oportuisse arbitror, loco promissionis in prima illa institutione factæ successisse nunc certiorationem quod illa promissio sit impleta. Sed quorsum istam seriem vel potius rerum coniunctissimarum & coniunctissimè quo- que considerandarū veluti discriptionē? Et si enim aliud est corpus, aliud crucifixio corporis, & illud quidem quid tradatur, istud verò quale sit quod traditur, ac proinde quid ab eo sit expectandum, declarat, tamē in huius actionis serie non video quā necesse fuerit ista vsque adedō disiungere.

Tertium autem & postremum locum tribuit Illyricus memoriæ, quæ, inquit, *effr- des in singulorum cordibus*, de quo absurdissimo commento mox dicemus.

Ad secundam. Vult in summa Illyricus nomine *ἀναμνησκος* non significari recordationem rei quam sciuerit antea quispiam, quò (inquit) *spectant isti sophistici lusibus* Bæza, sed notitiā veram quæ ad posteros propagetur. Huic fundamento tria tantum augenda sed etiam gignendæ fidei esse destinata: denique in fine sacramenti poni, & ad eam totum hoc mysterium dirigi. In his quædam admitto, quædam non item. Hanc enim actionem ideo institutam esse vt sit perpetuum eorum quæ nostri causa Christus per- pessus est monumentum, quo & ipsi prophanissimi homines ad eas res percontandas & cognoscendas alliciantur, & pii in fide confirmantur, vltro agnoscimus, vt minimè hac in parte fuerit Illyrico laborandum. Sed quod mysteriorum participatione dicere vide- tur fidem in impiis gigni, (sunt enim impii qui fide carent) id verò pernego, & tamen prorsus insanire dico Illyricum quum illa duo de quibus diximus, puto apud sanctam mē- se committit. Deinde quod memoriam idem esse vult atque fidem, puto apud istam siue- tis homines ne refutatione quidem indigere, ac illud demum improbo quod istam siue- memoriam, siue, vt ipse sentit, notitiā, siue fidē, propterea quod extremo loco collo- catur, finem esse vult ad quem tota hæc actio dirigatur. Videamus autem quibus argu- mentis illa prober, vt quā malefica mea sophismata sint appareat. Primum dicit me- negare non posse sacramenta esse data ad gignendam & augendam fidem, quod ego- met in summa rei sacramentariæ dixerim. Inspiciatur locus. Si participatione Cœnæ dis- periar dixisse fidē gigni, condemnabo ipse me cum Illyrico, vt à Veritate & meipso dis- sentientem Sin minus, deprehēdatur Illyricus qualis esse in quibusuis suis sarraginibus consuevit, is videlicet in quo eruditionē, iudicium, conscientiam denique optimo iure requi-

requiras. Quod ergo dicit me negare non posse, nego, ac pernego. Alterū quod etiā me negare posse negat, quum idem sit prorsus atque illud prius, mirarer qua fronte pro assumptione suā *ἡμεῖς* adscripserit, nisi aliunde liqueret istum ne natura quidem ad syllogizandum factum videri, quanuis nihil præter meras demonstrationes venditet. Ergo, inquit, illa Memoria necessario significat notitiam passionis Christi. At quid aliud est Christiana *ἡμεῖς* notitia quā fides? Scilicet hæc cōclusio cum præcedentibus bellè cohæret. Sed demus etiam cohærere scopas istas dissolutas, quis isti concedet notitiam idem esse atque fidem, nisi simul constituamus credi quicquid cognoscitur? atqui mēdacia quæ cognosci sæpe expedit, & quū aliquid cognouimus, etiam atque etiam deliberant prudentes homines sitne rei cognitæ assentiendum an non assentiendum. Denique quum fides eius demum sit qui rei cognitæ assentiatur, quis tandem sensu communi præditus, fidem à notitia nō distinguat? Sed excipiet se de pia notitia loqui. Esto. Marcet tamē illud, aliud esse quippiam nosse quā ei ut vero assentiri: & piè quoque facimus quum compertis mendaciis non assentimur. Quid, quod Christiana fides aliud etiam est quā historica notitia vel simplex assensio?

Alterum eius argumentum est petitum ab interpretatione verbi Annuntiandi, quum declaretur prædicatio mortis Domini, & prædicatio huc spectet ut gignatur fides in audientium animis, effici vult Illyricus Memoriam, ut ex aduerso respondeat isti annuntiationi, omnino fidem significare. Quasi verò ista prædicatio quæ ad mysteriorum explicationem adhibetur, ad eos propriè non pertineat qui quum iam Christianam fidē sint professi (nec enim alii quā qui Christianos se profitentur, seu verè seu falsò id dicant, ad mysteria admitti vnquam consueuerunt) non tunc sanè primū Christum cognoscere incipiunt, sed tanquam in fide cognitarum iam rerum confirmandi accedunt. Infirmissimum igitur atque adeò ineptissimum est hoc argumentum, quum in Cœna mors Domini iam credentibus potius quā tunc demum credituris prædicetur. Quid si verò adhuc penitus prophanis, ut Iudæis & Turcis, annūtiatio ista fiat: tum sanè vel maximè quod ad illos attinet, mysteriorū administrationi præire illam necesse est, & prius illos fidē profiteri quā ad Domini mensam admittātur. Concludo igitur hæc mortis Domini annuntiationē, si pro Pastorū prædicatione accipiat, siue sacram actionem subsequatur siue antecedit, sic adhiberi, ut ipsa Cœnæ administratio fidei nō tunc primū gignendæ sed augendæ & confirmandæ seruiat.

Tertium argumentum ex meo quodam scholio Plagiarius iste desumit, ut à me ipso videar dissidere, ut qui dixerim teneri Pastores annūtiare mortem Domini prædicando ipsius Verbum, gregem verò itidem teneri annūtiare mortem Domini, id est, vera fide ascribi huic Verbo & institutioni. Me verò ista scripisse minimè pœnitet: sed quod iste inde colligit mihi sanè nunquam in mentem venit, nempe ut *ἀνὰ μνησιν* cum notitia, notitiam cum fide, fidem deniq; cum ipsius cōfessione, quam includit verbum *κατὰ μνησιν*, confunderem. Adiunxi enim isti assensionis gratiarum actionem, quod iste consultò præterit, quum tamen sit vel præcipua istius annuntiationis pars, sicut plenius in annotatione explicaui.

Quartum eius argumentum ex quodam loco D. P. Martyris doctissimi & optimi viri nunc in Domino quiescentis desumptum, magis etiam quod sit istius hominis iudicium ostendit. Quid enim ait ille? institutum hoc sacramentum ne intercideret tanti beneficii memoria. An verò intercideret dicitur quod antea cognitum non fuerit? an meminisse possit quispiam rei nunquam antea sibi perceptæ? Ergo Martyri non idem declarat Memoria quod Notitia quæ tunc primū incipiat, sed idem potius quod notitiæ retentio. Istam potrò memoriam quomodo non intercideret Martyr existimat? si hoc sacramento refricetur. An verò refricari in animo quippiam dicitur quod antea non fuerit intellectui, imò etiam memoriæ insculptum? Itaque per *ἀνὰ μνησιν* ne memoriam quidem ipsam propriè, nedum primam rei notitiam, sed recordationem, & quidē rectè D. Martyr intellexit. Cedò verò & illud: Quo instrumento refricatur hæc memoria? sacramento. Quinam? quia fidem erigit, reuocato in memoriam & quasi oculis ipsis memoriam representato Christi passionis beneficio. Ergo fidem erigit sacramentum, fides memoria, & fides, vnum & idem declarabunt ex Martyris sententiā? Sed & illud quæro ex Illyrico, quid vocet essentiam sacramenti quum inquit hanc siue memoriam siue fidem poni post essentiam sacramenti, unde colligit fidei manducationem aut fruitio-

nem Christi non esse de essentia, sed fructum sacramenti. Hæc enim ipsius verba sunt, quæ si vult intelligi, necesse est ut nostri stuporis rationem habeat. Quid ipsum tamen velle suspicer dicā. Ipsi verò ut illi λογίζεσθαι, postea scilicet integrum esto oracula sua quæcunque volet interpretatione tueri. Dicam tamen oportet quod ipsum innuere tadem aliquando coniicio. Vult ordine præire manducationem illam corporis realem quæ res significata & signum ore accipiuntur, deinde subsequi istam memoriam, id est, fidem quæ spiritualiter sibi applicet fructum Cænæ, id est, beneficium passionis Christi. Antequam autem respondeam, duo sunt quorum admonitum velim lectorem, nempe nullum esse ex nostris qui manducationem, id est, apprehensionem Christi spirituales (nec enim aliam nouimus) vel pro essentia sacramenti vnquam habuerit, vel cum eius consequente, id est fruitione, confuderit, ut Illyricus vbique tum imperitè tum molitiosè comminiscitur. Nunc ad rem venio. Istam oris & ventris actionem in manducanda ipsa Christi carne, Illyrico & Cyclopibus, siue Canibalibus, & Papistis totam prorsus relinquimus, quibuscunque tandem commentis siue Lycaonis, siue Tantalii, siue Atrei, istam carnificinam adulteret. Dicimus enim esse nō oris nec ventris, sed fidei cibum, non tantum ut ritè & vtiliter, sed etiā ut simpliciter sumatur: ex quo & illud colligimus, Illyricum non minus ridiculè facere quum contendit prius ore sumi corpus, deinde verò fidem gigni quæ fructum ex corpore ante fidem genitam ac proinde absque fide & indignè sumpto percipiat, quàm si defenderet prius dapes sumi quàm vel ore vel ventriculo sit præditus quispiam, vel etiam si os & ventriculum habeat, illis vtatur, sed sumptis demum cibis, os & viscera sumendo & concoquendo cibo necessestaria in homine formari. Itaque hoc fuit Illyrico probandum, non supponendum, vt facere imperiti homines solent.

Ad tertiam. Beza scilicet tortuosus sophista tenetur ab Illyrico tanquam Proteus quidam proprio sophismate captus & illaqueatus. Quomodo tadem? quia etiam si detur, ex Beza sententia, nomine ἀναμνήσεως (expandā enim ipse paulò, vt arbitror, melius & certius eas ipsas tendiculas quibus me irretiri posse cōfido) significari recuperationē notitiæ per obliuionem deperditæ: at sequetur tamen fuisse per sacramentum veluti ex sepulchro erutam, vt Christum apprehenderet cum suis beneficiis: ideoque fidei manducationem non tunc contigisse quum fides esset consopita, sed in fine demum actionis, id est, post rem ore sumptam cum signis, quum in fine demum instituerit Dominus istam fidei velut euigilationem per recordationem.

Hæc igitur ille, quæ planè prodigiosa esse affirmo. Vult enim homo iste prius sumi sacramentum quàm fides excitetur, quum è contrario prius erigi fidem ad sumendum ritè sacramentum prorsus oporteat. Erigitur autem auditione Verbi, & signorum futuræque actionis intuitu, quæ sunt rerum Verbo promissarum pignora & testera, quibus perceptis rursus nouum fidei incrementum accedit. Deinde cuiusmodi est iste Theologus qui fidei etiam semisepultæ nullas vires tribuit? Credo, inquit ille, sed adiuua Domine incredulitatem meam. Præterea quid hoc rei est, quoniam in institutione ipsa Cænæ fit mentio memoriæ & recordationis, idcirco concludere prius rem totam peragendam quàm qui ad Cœnam accedit eorum quæ ibi geruntur, recorderetur, imò priusquàm quid ibi agatur cognouerit, aut cogitarit? En boni Illyrici laqueos inextricabiles & ἀποδεδειγμένους ἀναγνώσκειν.

Ad quartam. Videor sophista Illyrico, quoniam eum coargui quòd non rectè scripsisset, beneficia spiritualia nos ad recordationē passionis ducere. Nam, inquit, probauimus fidem esse instrumentum apprehendendæ passionis, non contrā. At ego quæro an non fides sit spirituale beneficium. Ergo fatendo fide apprehendi passionem, seipsam ingulat Illyricus. Quid verò auditio Verbi, apertio cordis, an non sunt spiritualia beneficia, quibus ipsa fides in nobis creatur? Imò totius nostræ vocationis cursus quo ad Christum adducimur, an non est spiritualium beneficiorum cumulus? Hoc igitur refellere prius vt sophisticum debuit Illyricus, quàm corruptæ veritatis crimen mihi impingere. At ego eum dico manifestè in eo ipso crimine deprehendi, vt qui sententiam suam astutè dissimulet. Nec enim scripserat, passionis apprehensionem nos non adducere ad fidem, sed spiritualia beneficia nos non ducere ad passionis recordationem. Certè qui spiritualia beneficia dicit, non vnā passionem dicit, & videtur hoc nomine potissimum intelligere quæ Christus pro nobis passus in nos confert, dum fit nobis sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio. Præterea passionis ipsius recordatio diuersum quiddam statuatur

statuatur oportet ab ipsa passione. Quum ergo non aliter respondet Illyricus quàm si scripsisset passionem nos non ductare ad fidem, non respondet appositè, & ipsemet sophistam agit.

Ad quintam. Sic aduersum me colligit. Dicit Beza in summa rei sacramentariae Art. 5. oportere nos vnum fieri cum Christo, id est, ei incorporari, antequàm ex ipso quicquàm hauriamus. Ergo & ipse cum Illyrico incorporationem præponit Fidei, quum ex Christo fidem ut & alia omnia beneficia hauriamus. Sed & illud consequetur, Bezam à se ipso dissentire quum negat quèquam repertum qui Christi fruitionem ante fidem collocaret, quum ipsemet hoc faciat. Hæc ille, quod vnicum argumētum inter ea quæ tortis in me Illyricus, fateor speciem aliquam veri apud rerum istarum imperitos habere. At ego Dei gratia fretus, nec contraria dixisse me, nec cum Illyrico ita vnquam hallucinatum dico, ut Christi apprehensionem præire fidei existimauerim. Ac primum quidem quod sepe iam dixi, cogor iterum inculcare, ineptissimè agere Illyricum quum Christi apprehensionem cum incorporatione siue vnitione spiritali quæ illam consequitur, & hanc rursus cum ipsa rei vnitæ fruitione confundit. Deinde quæro ex illo, Si verum est quod tuetur, & fingit à me quoque affirmari, nempe Christi manducationem præire fidei, fidem autè ex Christo hauriri, an non ipsum necesse sit vel docere quòd absque fide Christus percipiatur, vel sibi ipsi potius contradicere, quum fidem omniaq; Christi beneficia ex ipso hauriri dicit? Enimverò si Christum absque fide censet apprehendi ut posseta sacramento gignatur fides, cur Verbum prædicari, quorsum quenque probare se ipsum oportet prius quàm ad Cœnam accedatur? imò cur in Ecclesiis bene constitutis nemo nisi prius se credere professus, ad Cœnam admittitur? Quid quòd in ipso etiam baptismo fidem infantium præeuntem urgent nonnulli? Quid si qui verò prius simplex Verbum audierint, & Christo credentes in eo iustificati fuerint prius quàm ad Cœnam accederent, an in iis quoque corporalem manducationem dicemus fidem gignere, ac non potius antea genitam alere? Saltem igitur istos exciperet Illyricus, & fide ad incorporationem hoc hominum genus adduci fateretur, nõ contrà. Præterea quid hoc monstri est? Si fides sequitur Christi manducationem, ergo absque fide præeunte Christus quomodo ad fidem? Relinquitur ergo absurdissimum esse hoc dogma, quòd sacramentum fides in nobis gignatur: & illud quoque quod cum illo cohæret, quòd videlicet manducatio ad fidem ducat, quum è contrario fide præditum esse oporteat ut Christus siue in Verbo simplici siue in sacramento, id est Verbo simul & signo, manducetur, quæ fides quanto arctius cum Christo vnimur, tanto magis in eodem angeatur: quod posterius quum fateatur quoque & ipse Illyricus, viderit quomodo à seipso non dissentiat. Quis enim augebitur quod nondum genitum fuerit?

Iam huc venio ut ostendam hæc inter se non pugnare, Fide nos vnum fieri cum Christo antequàm ex ipso quicquàm hauriamus, & tamè fide Christum apprehendi, ut cum eo vniamur. Nego enim nos ex Christo haurire quicquid in Christo nobis donatur, quoniam in eo nondum etiam apprehenso nobis benefacit Pater. Nisi enim nos e-
ligeret, & nisi nos prior diligeret Pater in Filio suo etiam nõdum re ipsa apprehenso, sed adhuc apprehendendo, salutis certè nostræ initium nõ esset ab eo, sed à nobis. Sic etiam existimandū est præparari, disponi, siue (ut loquitur Lucas) aperiri corda nostra, siue nos à Patre trahi ad Filium, id est, ad intelligenda & credenda quæ tum in simplici Verbo tum in Sacramentis nobis proponuntur, Christum quæ adeò ipsum hoc fidei veluti rudimētum in cordibus nostris sic creato apprehendendum, ex quo postea apprehenso & illius incrementum, & omnia ad salutem necessaria consequamur. In summa igitur, sicut Pater in Filio nos condidit, ut & reliquum mundum, quum nondum essemus, ita in spiritali regeneratione nos in eodem antea non existentes format novos homines, ut vtriusque vitæ principium sit à Patre in Filio, non in nobis. Dico, inquam, fidei principium non dari quidem extra Christum, sed tamen dari in Christo apprehendendū, ac proinde, propriè loquendo, nos ipsos primum illum fidei motum à Christo ne pertere quidem, quanuis eum in Christo, & propter Christum recipiamus: sed postquàm per fidem Christo verè ac re ipsa vniti sumus, tum demum nos & fidei incrementum & cætera dona ex ipso haurire. En illustrem Bezæ contradictionem.

Ad sextam. Fateri se mecum dicit Illyricus Christum & eius beneficia in nobis per sacramenta obsignari, ex quo, inquit, consequitur obsignationem non esse substan-

tiam siue rem siue materiam sacramenti. Respondeo me sic tribuere sacramentis obli-
gnationem solere, ut hoc tamen vnius Spiritus sancti sit opus, excitantis & corroboran-
tis fidem per signorum obiectum & sacramentalem promissionem, non quasi signis illa
vis insit, aut ab iis ad nos emanet. Neque verò nos comperiet vnquam Illyricus, effectus
cum re ipsa sacramentorum confudisse. Quod porrò de obli gnatione rerum præterita-
rum, præsentium, & futurarum dicit, tenuiter admodum & parcè scribit, nec ad nostrà
disceptationem facit.

Superfunt quæ hoc loco Illyricus de suis aduersus adiaphoristas & liberi arbitrii ac
necessitatis bonorum operũ defensores, certaminibus ob sanctissimas (ut ait ipse) cau-
sas susceptis declamitat, quòd ipsum laborantem ego & mei, quos vocat, non modò
non consolati sumus, sed etiam contra conscientiam exagitemus, quum tamen illos
errores hætenus voluerimus videri improbare. Hæc quũ extra causam dicatur eo præ-
textu quòd eũ scripserim apud eas ipsas Ecclesias fœtere quarũ videri vult patronus,
ad ea respondeo, neminem adhuc me putare alicuius sani & incorrupti iudicii Chri-
nem inuentum qui quum istum de his rebus disputantẽ aduersus tales tantòque Chri-
sti athletas, nec quicquam prorsus præter vanas argutias & extremam in men-
tiendo impudentiam afferentem audierit qui non apud se, saltem tacitus, tum Ger-
maniae vicem deplorarit, tum istos fœdos homines ad opus Domini impediendum,
quod & sedulò fecerunt & adhuc faciunt, comparatos, toto pectore non sit execratus,
nec dum ut illos in tam scelerato cõsilio iuaret. In edita disputatione de libero arbitrio
quid requiram iam fortasse nosset Illyricus, si censuissem expedire. Nunc quidem illud
dissimulare nec volo nec possum, nondum, quod sciam, extitisse quenquam in Eccle-
sia qui certiorẽ & breuiorem ad astringendam animæ mortalitatem aditum aperuerit
quàm aperit egregius iste quarumvis rerum demonstrator, si modò eius sententia fal-
sa, inepta, impia, de ipsius essentia animæ per peccatum corruptione admittatur: ut e-
go quidem eius in tam crasso dogmate in publicum etiam proferendo audaciam, & rã
altum in Germania vbi scelera ista patrantur tot doctorum hominum in tam impio do-
gmate refellendo silentium satis mirari non possim. De necessitate bonorum operum
excitados à nōnullis obstreperis anseribus clamores fateor ab ipso vsque Septentrionali
littore in his regionibus exauditos, sed eo stridore qui nos hætenus offenderet, ut eo
rum quidem vicem magnopere doleremus quos isti interturbabāt, interea verò con-
fideremus fore ut sonitus isti vehementes quidem, sed prorsus inanes in auras dilapsi
evanescerent. Nec pudet istum nobis obiicere quòd eum in tam malo opere non con-
firmauerimus, quem potius à piis omnibus ex omnibus Ecclesiis ut summissum ab in-
feris *ἀλγεσσε*, & melius ab initio cognitum, & iam pridem extrusum fuisse quantũ pro-
fuiſſet partim vel ipsis cæcis ostendunt præterita, partim præsentia demonstrant, & v-
tinam pro foribus impendentia non coarguant? Ad id probandum, Illyrice, non Pon-
ficiorum vel apertè impiorum hominum adhibebo calumnias, à quibus vituperari, sic
uti quotidie soleo, laudari est, à quibus etiam vsque adeò te non laceſſi, & quidem o-
ptimo iure, non ignoras, ut cōtrà minimè dissimulēt nulla re se magis quàm tua ista au-
dacissima, & nescio quo Germaniæ fato efficacissima impudentia in destruendis Ecce-
lesiis iuuari: sed eorum iustissimas querelas profero de quorum doctrina, pietate, virtuti-
busq; omnibus cælũ & terra aduersum te testatur: tot denique tibi testes & iudices fero
quot tu regiones, Ecclesias, scholas, fructuosissimi istius exilii specie ita peragrasti ut
quocunq; peruenisti funestissimorum in doctrina dissidiorum, ac futurę tandem, nisi
Deus medeatur, ruinæ semina disperſeris. Quære igitur alios consolatores pro amplifica-
nec ingenium mutaris, ac scito potius quoties nostras cum piis preces bene ab aliis
do Christi regno coniungimus, interea dum tu plagiarius cōductis operis bene ab aliis
scripta corrumpis, & venditãdis centuriis myriadas florenorum, miser scilicet exul, ac-
cumulas, toties te coram Domino à nobis reum peragi, quem etiam nostros gemis
breui exauditurum speramus.

AD VII. & VIII.

OMNIS notitia boni, est aditus quidam ad consequendum agnitionem bonum. Sic memo-
ria est via ad spiritualem manducationem. Falsò igitur ante memoriam aut notitiam ponunt ad-
uersarij spiritualem fruitionem Christi. Respiciantur in hoc argumento vocule in vel ad.

RESPON-

RESPONDEO rursus insanire Illyricum, qui fidem & *ad rem* pro vno & eodem accipiat. Sed quum iubeat Dominus manducari hunc panem ad sui recordationē, quæritur an manducationem oporteat huic recordationi præire. Ratio dubitandi hæc est, quia si fide manducatur Christi corpus, & nemo hanc fidem habere potest in Cæna Domini, quin credendo, simul eius rei quam credit recordetur: videtur omnino recordatio, vt & fides, manducationi præire, quum tamen iubeat Dominus corpus suum manducari ad sui recordationem. Sed facilis est responsio. Sicut enim fides quanvis præeat manducationi, tamen illa manducatione fouetur & augetur, adeoque obsignatur in nobis, ita & recordatio. nec alius est sensus horum verborum, AD MEI RECORDATIONEM. Vtrunque autem ideo fit in nobis, quoniam eo arctius per Sacramentorum usum Christo inferimur.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

NEMO negat memoriam in verbis Testamenti significare fidem. Contrarium supra probatum est. Iacet igitur hæc solutio seu potius cavillatio.

Deinde comminatur Beza potenter scriptorum sibi coniunctissimorum testimonio, nempe Caluini, Lasci, & Vireti. Sic enim Calvinus in 1. Corinth. 11. v. 26, Paulus his verbis, Quotiescunque ederitis &c. adiungit qualis debeat memoria celebrari, nempe cum gratiarum actione, non quod tota memoria in confessione oris sita sit. Est enim hoc præcipuum, vt mortis Christi virtus in conscientiis nostris obsignetur. Verum hæc cognitio accendere nos debet ad confessionem laudis, vt apud homines predicemus quod perpetuò durare in Ecclesia debet vsque ad vltimum Christi aduentum, in hunc finem institutum, vt nos Christus de mortis suæ beneficio admoneat, & nos coram hominibus id recognoscamus. Itaque vt rite Cænam celebres, memineris abs te requiri fidei tuæ professionem. Hæc Calvinus, disertè dicens Cænam esse memoriale, quod talem memoriam in nobis excitet, quæ constet tum fide tum fidei confessione. Totum cerè constat suis partibus. Ergo huius memoria præcipuam partem aut essentiam vult esse fidem. Lasus autem sic scribit, Eum præcipuum esse finem dicimus omnium Sacramentorum, iuxta Pauli doctrinam de Circumcisione, vt per institutam Deo ipso authore recordationem in fide aliquo visibili nostræ cum Domino communionis, fides illius animis piorum in Ecclesia penitus infigatur, ipsaque adeò Ecclesia tota in perpetua illius fruitione ad vitam æternam vsque duratura, authore Spiritu sancto obsignetur. Sic & Viretus fidem facit hanc commemorationem, his verbis, Quem sensum ex his Christi verbis, Hoc facite in mei commemorationem, elicere oporteat, Paulus eorum interpretes, his verbis declarat, Quotiescunque enim &c. Ergo, interprete Paulo, quod Christus dixit de celebranda sui memoria, idem sonat quod Mortem Domini annuntiare, hoc est mortis ipsius beneficium agnoscere ac deprædicare. Quid autem aliud est agnoscere mortem Domini eiusque beneficia quàm fides?

Concludo igitur hoc Sacramentum, (sicut & alia) esse à Christo institutum ad memoriam suæ passionis, id est ad veram piàmque eius notitiam. & porro fidem esse ad percipiendum Christum ac eius passionem directam, non contrà spirituales manducationem ad fidem. Sicut ipsemet Beza dicit in Confessione, Sacramenta sunt in eum finem instituta, vt vniamur Christo. Ista verò unio est isti manducatio illa. Fingit se octauam demonstrationem attingere, quam tamen non attingit.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Imo suam amentiam melius probare non potuit Illyricus quàm istiusmodi responso. Significat Calvinus Paulum vtentem verbo Annuntiandi, explicare cuiusmodi sui recordationem Christus in Cæna requirat, nempe quæ neque lateat in animo inclusa, sed erumpat in apertam professionem: neque sit oris duntaxat, sed animi in primis firmitatem suam declarantis. Quum autem hinc colligit Illyricus Caluino idem esse memoriam, fidem & fidei confessionem, ac, quod etiam ineptius est, fidem esse ipsius memorie essentiam, siue præcipuam partem (quasi verò præcipua pars idem sit atque alicuius q. j.

rei essentia) quis eum non videt vertiginis spiritu abreptum? Certè si gratiarum actio, & beneficiorum Domini celebratio, quam constat, si ex fide proficitur, præstantissimum opus esse, idem est atque fides ipsa, idem erit fides & opus ex fide procedens. Quorsum igitur contenderimus cum Cacolycis de fidei iustificatione sine operibus, si vera sentit egregius iste demonstrator? Lascus rectè docet in Sacramentis animi nostrum visibili signo commonefieri, ut istiusmodi recordatione fides penitus infigatur piorum mentibus. quod si verum est, an sanæ mentis est Illyricus, qui fidem vnum & idem esse vult atque ipsam recordationem? nempe sicut vnum & idem sunt malleus & ictus mallei, & clauus qui mallei opera firmius parieti infigitur. Denique ut ad summam insaniam nihil deesset, somniat Vireto idem esse agnoscere mortem Domini atque fidem, quum tamen prius credi oporteat, quod nonnisi creditum ritè agnosci ac prædicari possit. Credidi, inquit David, propterea loquutus sum. At illi idem declarant Credere & Loqui, ac si dixisset David ineptiens, Quia credidi, propterea ea credidi. Sit nobis etiam ineptus Apostolus, quum fidem à confessione non quidem separans, sed distinguens, Corde, inquit, creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem.

Quid autem hinc tandem colligit? Cœnam esse ad memoriam, id est veram ac piam notitiam passionis Christi. Scilicet quum Cœna non nisi fidem confitètibz exhibeatur: idcirco fuerit instituta ut Christum cognoscamus, ac non potius ut iam antea cognitum agnoscamus, & magis ac magis in ipsius notitia proficiamus. Sed hoc agè illi etiam condonetur, qui fortasse notitiam pro prima rei antea incognitæ perceptione non usurpavit. At istud dictum cuiusmodi est, fidem esse directam ad percipiendam passionem Christi, spiritualementem autem manducationem non item? Illud quidem certè concedo, quum Christus nonnisi fide nobis applicetur. Concedo & istud, spiritualiter à nobis Christum in Cœna non manducari ut credamus, quum contra per fidem spiritualiter manducetur Christus, ac proinde fidem ordine præire necesse sit. Sed huius fidei incrementum à spirituali manducatione existeret, siue Christum à nobis spiritualiter manducari, ut hæc fides magis ac magis in nobis obfignetur, illud est quod dicimus, nec vnquam refutabit Illyricus. Præterea nolim quidem ego ex professo de Sacramentorum fructu differens, fidei incrementum pro præcipuo sacræ Cœnæ fine statuere: sed potius cum Apostolo ipsius Christi nobiscum *κοινωνίαν*, siue vnitionem, quam quum ipse rursus comminiscitur à me confundi cum manducatione, quasi non norim perceptionē cibi ab alimento quod inde promanat discernere, quid aliud rursus quam suam insaniam prodit? Porro demonstrationem octauam attigerim necne, penes lectorem iudicium esto.

AD IX.

P E R notiora & crassiora, ad nobis ignotiora & obscuriora à Spiritu sancto optimo docendi magistro deducimur. Sic omnia Sacramenta sunt quiddam crassius, aut corporalius ipsis adiunctis promissis bonis aut beneficijs quæ fide sunt apprehendenda. Externa ergo quadam crassior manducatio & haustio corporis & sanguinis Domini, non interna, in illis verbis Sacramenti, Edite, Bibite, eis proponitur.

CONSTITUIT his verbis Illyricus duplicem corporis Christi manducationem, vnā videlicet externam, alteram internam. Si corpus Domini metonymicè vocet ipsum signum, concedo quod dicit, & externam Sacramenti manducationem idcirco institutam esse dico, ut intus fide externis symbolis excitata, eò arctius & efficacius cum Christo ipso copulemur. Sin verò per corpus rem ipsam intelligit, probet suum commentum, id est dupliciter, ore videlicet & animo, ipsum Christum percipi: alioqui sciat se sophistam esse, ut qui illud ipsum assumat de quo quaritur.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

M E A E firma demonstrationis hæc est summa. Omnis ratio rectè docendi in Sacris & prophanis

prophanis talis est, ut nos doceat per quædam notiora, crassiora & quasi magis corporalia quàm sint ea de quibus docemur. Sed per verbum & Sacramenta docemur de apprehensione aut fruitione Christi & eius beneficiorum. Igitur illa manducatio, Edite, Bibite, Hoc est corpus meum, quæ Sacramenti huius essentiam constituit, est quiddam perceptibilius quàm illa spiritualis fruitio Christi, eiusque spiritualium beneficiorum: aut certe Christus non est optimus docendi magister. Hoc quia non potest Beza dissolvere, ad tale confugium profugit.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Imo vnicus est & optimus doctor noster Iesus Christus, quanuis minimè adstrictus humanæ methodi legibus. Illyrico verò barbaro & indocto sophista quid impudentius? Ducit nos sanè Christus à terrenis ad cælestia, propositis nobis pane & vino, quorum participatione corporali cælestis illa nostri cum Christo *nomia* in mentibus nostris obsignatur. Sed quum illo concessio colligit Illyricus externam illam quam imaginatur ipsius corporis Christi sumptionem, eam videlicet quæ ore fiat, esse manducationem quandam ad alteram illam internam & spiritualem quæ sit mentis & animi, quis non videt, ipsum pro confesso ponere illud ipsum de quo controuertitur, nempe falsam & ridiculam & verè Cyclopicam illam oralem manducationem? Deinde quis istas ineptias ferat, in his etiam verbis, Edite, Bibite, constitui Sacramenti essentiam, quum tamen illis verbis non quid detur, sed quid faciendum sit describatur? Quod autem rursus pari vel inscitia vel improbitate fruitionem Christi cum eiusdè sumptione spirituali confundit, sapius iam est à nobis refutatum.

AD X.

FINIS suo modo præstantior est suo medio siue instrumento. Sed nihil est pretiosius spirituali manducatione ac fruitione corporis Christi: utpote quæ sit ipsissima vita ac felicitas nostra summa. Igitur spiritualis manducatio corporis Christi non est medium instrumentum perceptionis Christi, eoque minimè collocari debet in essentia Sacramenti, sed in effectu.

RESPONDEO hæc omnia puerilibus paralogismis scatere. Primùm enim rem Sacramenti interdum vocamus illud ipsum cui significando adhibetur symbolum externum. Et hoc respectu, propriè loquendo, rem Sacramenti esse dicimus ipsum corpus & ipsum sanguinem Christi, siue ipsum Christum, non autem eius bonorum perceptionem: quia non dixit Dominus, Hoc est efficacia mortis meæ: sed, Hoc est corpus meum, quod traditur pro vobis. Interdum verò rem Sacramenti generaliter vocamus totum id, cuius causa illa actio est à Christo instituta. Hoc igitur respectu panem Manducationem & fruitionem corporis Christi vocamus. Præterea nōcimus manducationem Christi esse rem Sacramenti, quum sit illud potius, quod agendo rem Sacramenti percipimus: interdum verò pro ipso effectu, quo sensu quum Christum manducasse nihil aliud declarèt, quàm fide Christum in Sacramento oblatam, cuius rei gratia tota hæc mystica actio est à Christo instituta, istam Christi manducationem meritò illud esse dicimus quò externa illa omnia respiciunt. Postremò quum inter spiritualem manducationem Christi & vitam æternam non distinguit Illyricus, in hoc ipso verè peccat, quod in nos falsò reprehendit: quum aliud sit Christus, aliud siue eius manducatio spiritualis, siue corporalis, siue quancunque imaginari velit: aliud denique ipsa felicitas & gloria, si singula propriè, ut ipse vult, considerentur. En quò recidant futes argutiæ.

CONTRA hanc demonstrationem non tam pueriliter paralogizat Beza, quam fraudulenter lectorem alio rapit.

Primum enim dicit de re Sacramenti quæ sit ambigua locutio, quum ego rei Sacramenti ne meminerim quidem, imò etiam uti ea formula non soleam. At ipsi, quia ambigua est, ubique eam inculcant.

Secundo duplicem significationem manducationis distinguens, sese & lectorem prodigiosis obscuritatibus & contradictionibus intricat. Dixerat Rem sacramenti, modo significat Christum, modo eius beneficia. Hic verò, Manducatio, inquit, est illud quod agendo, Rem sacramenti percipimus. Quæro quid sit Rem sacramenti agere. Num Christum agere, aut beneficia eius agere?

Verba eius hæc sunt: Nomen manducationis dupliciter accipitur. interdum ut actio, quo sensu non dicimus manducationem Christi esse rem Sacramenti, quum id sit potius quod agendo, re Sacramenti percipimus. Quæro ex omnibus ipsius discipulis atque ad eos ex ipsomet, quòdnam genus peregrinæ feræ hic describat siue velit dicere Manducationem esse actionem quæ sit id quod percipimus siue quòd res Sacramenti sit id quod agendo rem Sacramenti percipimus.

Tertio accusat me sophistices, quòd non discernam manducationem Christi à vita æterna. Respondeo me sic loquutum esse cum Christo, qui inquit, Hæc est vita æterna ut te Deus videri agnoscant, & quem misisti Iesum. Agnoscere verò & apprehendere Christum, fruitio & manducatio eius est. At eam dicit Christus esse vitam æternam.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

AD primum obiectum respondeo idem esse rem Sacramenti & essentiam Sacramenti, etiam si hoc potius quàm illud dicere malit Illyricus, ac proinde aptum & idoneum fuisse meum responsum, quum in sua demonstratione contenderit de ipsius Sacramenti essentia.

Ad secundum, dico Illyricum non minus insanire quàm Pentheum illum cui furenti duplices Thebæ videbantur. Dixi manducationem si pro actione accipiat, non significare ipsam rem Sacramenti, puta corpus ipsum Domini, sed id quod agendo, id est quod quum agimus, siue cuius actionis interuentu Rem sacramenti, ipsum videlicet Christum percipimus. At quærit ex me Illyricus quid sit Rem sacramenti agere, quod cui tandem in mentem venit ut diceret? Excipio igitur me nullam feram peregrinam describere, sed asini caput lauare.

Ad tertium, non nego vitæ nomine interdum declarari non vitam ipsam, sed id quod vitam æternam suppeditat, quo modo dicit Christus tum sese, tum sui cognitionem vitam æternam esse, & quidem eo tropo cui iste infensissimus est, quem Grammatici Metonymiam appellant. Sed addidi in mea responsione, quod iste veterator de industria prætermisit, nempe isti distinctioni, quo Christus à manducatione, & hæc rursus à vita æterna discernitur, tunc locum esse quum singula propriè, sicut hic factum oportuit, considerantur. Est autem mihi Christus ipse istius distinctionis author locupletissimus, quum inquit, Qui manducarit carnem meam, viuet in æternum: quibus verbis necesse est carnem à manducatione, & ab utraque rursus vitam ex manducata carne prodeuntem distinguere.

AD XI.

RERVM ordo diligenter obseruandus est. Sacramenta porro nos deducunt ad recordationem seu fidem. Fides verò ad mortem, unde habemus spiritualem fruitionem Christi. Igitur peruertunt ordinem qui ultimum, nempe spiritualem fruitionem, aut manducationem primo loco collocant in ipsam essentiam Sacramenti.

RVSVM omnia confundit Illyricus, cui si credimus, corporalis siue externa, quam imaginatur carnis Christi manducatio præbit fidei, & fidem sequetur spiritualis Christi percipere.

perceptio. Atqui præterquam quòd rursus recordationem cum fide stolidè confundit, corporalem illam manducationem prius probatam esse oportet, non autem tanquam *ἰδοὺ μένον* assumere quod est *ἐν τῷ μένῳ*. Deinde quum monet Apostolus oportere ut primum omnium probet seipsum homo, ac tum demum edat ex illo pane, quis non videt sacram hanc actionem à fide inchoandam esse? Verum est tamen fidem sic augeti & confirmari, quia nimirum sicut Christum apprehendimus fide, sic etiam apprehensum eadem quotidie augescere retinemus. Postremò ipse sibi monstra fabricat Illyricus. Neque enim ut toties iam dixi, fruitionem Christi, sed ipsum Christum, qui spiritua-liter per fidem fruendus offertur, rem siue essentiam Sacramenti vocamus.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

PRIMUM ad hoc quod dicit Beza me præponere corporalem aut externam manducationem fidei, ac proinde me petere principium, respondeo me nullam hinc planè facere corporalis manducationis mentionem.

Secundo, quum vrget fidem præcedere Sacramentum, quia Paulus dicat, Probet se homo, si- bi ipsi contradicit, ut qui suprà affirmaverit fidem esse filiam & alumnam verbi & Sacramento- rum. Præterea illa sui ipsius probatio ante Sacramentum, est magis propriè agnitio sui & suorum peccatorum, quæ est legalis quedam notitia potius. Ideò dicit Paulus, Probet se homo: non dicit, edat prius fide Christum. Et discrimen est inter illos primos motus fidei ubi est aliqua pia noti- tia Christi, & illos ultimos iam sibi per verbum & Sacramenta Christum cum suis meritis applicantis.

Tertio, ipsemet potius Beza sibi monstra fabricat, ut qui Schuenfeldiano more doctrinam ac Sacramenta habentia initium & finem cum Filio Dei confundit, dum hoc ipso loco dicit Christum esse rem aut essentiam, materiam siue substantiam Sacramentorū. Item in eo mon- stra fingit, quòd negat se fruitionē Christi in essentia Christi collocare, quū in illis verbis, Edite, Bibite, Hoc est corpus meum, tantum spirituales fruitionē aut manducationem Christi intelli- gat, quæ tamen verba vel maximè essentiam Sacramenti exprimunt, sicut ipsemet superius concepsit.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

NON temerè scripsi corporalem perceptionem ab Illyrico præponi fidei, quum hoc diserte scripserit demonstratione sexta & nona: nec aliter ipse explicare possit quod ait in hac undecima, Sacramenta nos deducere ad recordationem siue fidem.

Secundo, quod dictum Pauli, Probet semetipsum homo, de sola conscientia per Le- gem siue sensum peccati vulneratione interpretaris, quis tandem ferat? Etenim Legis- missio illis adiecta testatur. Num verò facinorosus quispiam à iudice damnatus sese ad carnificem vitæ seruandæ causâ contulerit? Atqui talem sibi Deum ipsum, id est iudi- cem inexorabilem, necessariò proponit quisquis vel vnâ Legis vocē extra Christum si- bi applicat. Quinam igitur ille ad Sacramenta confugerit? Sed ponamus accessurum ut attoniti interdum solēt quoquòd confugere. Si hoc Paulus cuiquam faciendum suaserit, annon vel suo ipsius ore conuincetur ad peccatum homines esse cohortatus, siquidem quicquid sine fide sit, eodem ipso teste, peccatum est? Deinde quid facies Iacobo Illy- rice? Dicit enim eos qui in incertum precentur, indignos esse qui quicquam obtineant. & eos te auctore existimabimus ritè vel cum fructu accedere ad Sacramenta, qui sese duntaxat peccatores esse cognouerint: Quid est autē indignè etiam panem hūc sumere si hoc non est? Requirit ab Eunuchò baptizando Philippus an credat, alioqui nimirum illum, utpote iam adultum, non baptizaturus. Et tu minus quippiam Paulum ab eo re- quire existimas qui ad Cœnam Domini accedat? Si verum est hoc tuum dogma, quid necesse est aliud quam Legem docere homines priusquam ad Cœnam accedant? Imò quid superest nisi ut quemadmodum Papistis rerum istarum sacrarum penitus imperi- tis religio est quousque ad Baptismum statim non admittere, ita etiam & Turcas & Iu- deos ad mensam Domini admittatis, modò in Christum non blasphemetis. Nam & i-

fit ferio peccatorum suorum sensu affici possunt. Sed audio quid excipias, imò iam te audio vociferantem magnā tibi iniuriam fieri, quā dicas discrimen esse constituendum inter eos quos tu vocas primos fidei motus, siue piam quandam Christi notitiam, & fidem iustificantem. Verū quid ista te iuuant, quum Apostoli verbis dixeris: est illam legalem notitiam intelligi? Num verò fides historica filios ab exteris discernit: estne Coena Domini filiorum an exterorum, & iam ingressis, an verò ingreditur, id est vera videtur? quis autem verè ingressus in Ecclesiam dicendus est nisi qui credit, id est vera videtur? uaque fide Christum est amplexus? Itaque si per illos primos motus intelligis non tantum illam peccati notitiam ex Lege, sed aliquod fidei iustificantis initium, hos motus sentis & te ipsum oppugnas: sin verò potiùs, ut tu non obscure dicere videtur, id est ad negas esse fidem iustificantem, qua fronte audebis istos ad mensam Domini, sicuti qui sanctissimæ rei prophanationem inuitare? At nos quanto rectius docemus, tum puer est, homo tamen est, sic etiam qui veræ fidei qua vna Christus tum in verbo, tum in Sacramentis apprehenditur, motibus quantumuis exilibus & languidis præditus fuerit, verè in Christo iustificatum esse, nec alios vltos ritè ad Coenam Domini accedere, quàm qui cum illo lunatici patre dicant ex animo, Credo, sed tu Domine, succurre nulli credulitati meæ? Nec enim idcirco ad Coenam accedimus ut credamus, quum nulli nisi credentes Christum percipiant, sed ut in fide corroboremur. Hæc quum non magis intelligas, quàm si nunquam de religione Christiana cogitasses, quæ hæc tua est in omnibus reprehendendis impudentia? quæ illorum vanitas qui te doctore vruntur?

Tertiò, quod mihi de Schienfeldiano errore obiicis, sanè non satis intelligo, ut qui nullos vnquam hominis illius libros legerim, cuius tamen terribilissimos de Christi & verbo Dei, errores à doctissimis & optimæ fidei hominibus confutatos, toto peccatore detestor. Sed ista quid ad me? Num verò Sacramenta cū Christo confundit qui Sacramenta dicit, signo constare & re significata, (quæ idcirco vera est res & materia ac veluti nucleus signorū) & hanc ab illis sedulò distinguit? an non tu potiùs omnia fædè perturbas, qui Sacramentorum nomine nihil aliud quàm externa quædam initium & finem, ut tu loqueris, habentia intelligis? Denique vnde tandem hoc accepisti nos istis verbis Edite, Bibite, tantum spirituales manducationem intelligere? Quis enim nostrum vnquam aliter docuit quàm signorum corporalem, & rei significatæ spirituales assumptionem sic præcipi? Et quum dicimus his verbis, Hoc est corpus meum, declarari quæ sit Sacramenti essentia, siue quænam illa res sit cuius significandæ & nobis communicandæ causa totus ille ritus institutus est, cedò in quo tadem vel tuis deliriis fauemus vel à nobis ipsis siue à veritate Christiana dissentimus?

AD XII.

In ista locutione, Fide spiritualiter comedere corpus Christi, vel frui eo ad recordationem passionis illius, est inepta ταυτολογία, quā hæc ambo Fide frui Christo, & spiritualiter meminisse passionis eius, sint vna & eadem res: deinde est etiam in ista fæda balbutie contraditio, quia nihil fit in sui ipsius memoriam.

EGREGIE nimirum hæc quoque Illyricus, optimus scilicet docendi magister, dummodò suum antecedens probet, quod quidem faciet ad Calendas Græcas. Res autem ita se habet. Fide etiam in simplici & nudo verbo totum Christum apprehendimus, quæ alioqui nos nunquam iustificaret nec seruaret. Quoniam autem tanti beneficii memoria facile nobis effluit, & imbecilla nostra fides assiduis adminiculis eget, idcirco mysteria hæc à Christo sunt instituta, in quibus & Christus ipse quauis à nobis supra cælos euectus, & eius sacrificium quauis iampridem peractum, & omnia eius beneficia quauis spiritualia, oculis fidei nostræ, veluti corporaliter, propositis illis externis tum symbolis, tum ritibus, contemplanda proponuntur: ut hoc modo & altius infigatur animis nostris tantorum bonorum memoria, & fides nouis subinde collectis viribus nos magis ac magis Christo unitos, simul efficiat omnium ipsius bonorum participes.

Et eiusdem Apologiam.

181

APOLOGIA M. ILLYRICI.

*Non intelligo quod antecedens putet Beza, nisi forte illud intelligat Memoriam in verbis
Cœnæ esse fidem, quod satis supra probavi.*

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Hoc ipsum est quod tu rectè conicis Illyrice, & tam facilè probaris quàm idem esse mendacium & veritatem.

AD XIII.

*Media siue instrumenta quæ fidem antecedunt, communia sunt piis & hypocritis. Nam fides
primum incipit illos distinguere. Itaque tota illa actio sicut & prædicatio seu lectio verbi, utris-
que communis est, quæ sit ad memoriam, eamque antecedit quam esse fidem diximus, sed vera
piæque notitia, memoria ac fructus aut effectus, non item.*

IAM mihi gratificandum est Illyrico, cuius totum argumentum concedo, si stolidam illam Fidei cum Memoria confusionem excipias. Concedo, inquam, tibi Illyrice cõmunia esse piis & hypocritis externa illa instrumenta, id est verbi prædicationem & Sacramentorum administrationem. Sed quod tu inde effici suspicaris potius quàm dicis, nempe externam, quam tu somnias, corporis Christi perceptionem quiddam esse fidem antecedens, & piis ac hypocritis commune, tum demum nobis persuaseris, quum symbola & rem per symbola significata vnum & idem re ipsa esse probaris, quod nunquam certè facies, ne si in Papistarum quidem castra transieris. Sed vnum præterea ex te quero, cur piis & hypocritas, potius quàm piis & impios inter se committas. Nempe (nisi fortasse fallor in explicandis tuis istis non sanè evidentissimis demonstrationibus, sed planè anigmaticis naniis) ut eorū dogma sequaris, qui quod olim sentiebatis sine exceptione omnibus dignis & indignis esse commune, tandem, ipsa veritate coacti hac addita accessione emollicerunt, ut impios quidem fateantur nihil præter signum accipere: illam autem ab ipsis excogitatam, externam oris & dentium manducationem piis & hypocritis (id est, non satis ut par est dignè accedentibus) communem esse velint. Atqui stare hoc dogma cum reali illa & substantiali consubstantiatione nullo modo potest. Siquidem quæ semper simul sunt & dantur realiter & corporaliter, id est, externis instrumentis, ore putæ & manibus sumenda, certè ab omnibus sumantur necesse est qui manus & os afferunt, siue planè impij, siue hypocritæ tantum fuerint. Sed de hac controuersia, si libuerit, inter vos transigeris.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

Habenda sunt gratia Beza, quod quæ oppugnare prorsus non potest, concedat. Sententia autem mea demonstrationis hæc est.

Idem semen cadit in malum & bonum solum. Idem Baptismus integer contigit Iudæ, Simoni Mago, & Simoni Petro. Sic & sacra Cœna eadem quo ad essentiam seu existentiam suam contingit piis & hypocritis, sed fructus & spiritualia bona nō item. Est verò fidei comestio aut fructio Christi, vel maximus spiritualis fructus. Igitur ea manducatio non potest intelligi in his verbis, Comedite, Hoc est corpus meum, quæ propriè ipsam existentiam Sacramenti describunt, communem credentibus & hypocritis.

Querit Beza cur piis cum hypocritis comparem potius quàm piis cum impijs, & hinc nescio quid lepidus homo diuinat. Respondeo Impios intelligi vel planè alienos à Christi nomine, vel profus ac propalam Epicureos inter Christianos, qui quum nec verbum nec Sacramenta curent, quid eos atinet in usu huius Sacramenti nominare, quod soli viri & simulati Christiani frequentant, quos solemus piis & hypocritas nominare? Diuinet hinc Beza quod vult per otium, aut somniet etiam.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Ego verò Illyrice quod concedendū fuit, neque tibi neque cuiquam vnquam negavi, & ausim dicere te, nisi natura ingratus esses, habere de quo mihi meritò gratias agas.

quod manifestè plagia tua demonstrant. Non est tamen quòd te gloriaris quicquam nobis extorsisse quod pro tuo fanatico dogmate faciat, quum id vnum tibi concesserim quo te ipsum euertis.

Audiamus tamen quid noui depromas. Idem, inquis, semen cadit in bonū & malum solum. Concedo. Sed quum perpetuum bellum tropis indixeris, agè, mi homo, simpliciùs loquamur, & pro semine verbū ipsum Domini substituamus. Hoc enim, opinor, intelligis, Christi vestigiis insistentis. Sed primum falleris, si Sacramenta putas semini copari. prius enim factos esse oportet quibus Sacramenta tribuuntur, quum sint promissio- nis appendices, & adultos doceri ac etiam exemplo Eunuchi illius à Philippo baptizati profiteri fidem oporteat priusquam ad Baptismum admittantur, nedum vt factio inci- piat à Domini Cœna. Sed hoc mittamus, quod tibi in mentem non venit. Verba qui- bus feriuntur aures inficiari non potes, quod natura ipsa duce verè docuit Philosophus esse signa quibus animi conceptus exprimuntur. Sonus igitur ille externum quiddam est auribus incidens, cuius veluti materia & substantia est illud quod per eum auribus exceptū animus intelligit. Agè igitur, num quicumque externum illū sonū percipit, etiā quid dicatur intelligit: nequaquā sanè, sed is demum qui & certū alicuius idiomatis est peritus, quod exaudit, & præterea vel ea de quibus agitur iam intelligit, vel eorum in- telligendorum est capax. Itaque, exempli causa, vt vnus & idē sermo Gallicus in Galli & Germani cuiuspiam aures simul incidat, tamen iste duntaxat alteram verbi partem, exteriorē videlicet sonum, ille verò etiam rem ipsam siue materiā sermonis percipit, modò sit quidem vel eius intelligens, vel ad eam percipiendam idoneus. Quidni verò in Sacramentis idem statuamus? Scitè enim Augustinus idcirco Sacramētum definit esse verbum visibile, vtpote quod menti per oculos idem annunciet atque sonitus per aures eisdē significat. Quod igitur scribis eundem Baptismum integrum contigisse Simoni Pe- tro & Simoni Mago falsissimum est. Integer enim Baptismus duabus partibus constat, signo videlicet exteriorē, (id est aqua,) & sanguine per illā ex institutione Domini signi- ficata, cuius fructus & effectus est peccatorū remissio, & veteris hominis mortificatio, & non hominis creatio. Ergo vnus quidē & idem Baptismus integer est & Mago & Pe- tro oblatus, at non integer vtrique cōtigit, sed illi duntaxat exterior, huic verò totus, ac præterea etiā totius fructus. Ergo duplicē hic errorē admittis, vnum in eo quòd partem & quidem nō potiorem ac quæ per se nihil prodest, pro toto accipis: alterum quòd rem Sacramēti siue per signum externum significaram, cum eius fructu siue effectu permisce- Eadem est prorsus alterius Sacramenti, nempe Cœnæ Domini ratio, quæ tota quidem quibusuis offertur, à solis autem piis integra, ac proinde cum fructu percipitur.

Quod autem de impiis cum piis potius comparandis quàm cū hypocritis dixerim, tute nostri, Illyrice, vanū somnium non esse, quod quum astutē dissimules, ecce tibi tege- ro, vt vestrum istud dogma de externa carnis Christi manducatione omnibus ad Cœ- nam Domini accedentibus communi, *ἀόριστον* esse inficiari non possis. Etenim si panis & corpus Christi ita vt vultis reali, substantiali & inseparabili præsentia copulentur per sacramentalem vnionem, quòd alioqui signa euacuentur, certè sine discrimine qui- cumque signum acceperit siue Turca siue Epicureus, siue homo denique siue canis (vt etiam Papiſta falsissimè quidem, sed tamē *ἀπολόγητος* sentiunt) corpus quoque Domini, ore (si quod est os canibus) sumpserit. Atqui secus docent ex vestris etiam nonnulli, & ij quidem vel præcipui, vt Eberus, idcirco duos indignorum gradus propterea constituen- tes, quem nodum tibi expediendum relinquo.

Ad XIII.

Priores Sacramentarj voluerunt tantum accipi in Cœnapanam & vinum, non etiam cor- pus ac sanguinem Domini.

Nisi notus esset omnibus Illyricus, mirari posset aliqui stancidā istā calumniā à quo- quā nūc reponi potuisse. Quoties enim, obsecro, & ab ipso D. Zuinglio, & ab aliis innu- merabilib. veritatis patronis refutata est: Vnus sit pro omnib. locus ex fidei expositione ad Galliæ Regē, *Asserimus*, inquit piæ & sanctæ memoriæ vir D. Zuinglius optimis sue sententiæ interpretes, *nō sic carnaliter & crasse māducari corpus Christi, vt isti perhibent, sed vr- RVM CHRISTI CORPVS CREDIMVS in Cœna sacramentaliter & spiritualiter edi à religiosa fidelē & sancta mēte, quod & D. Chrysostomus sentit, & hæc est brevis summa nostra, imò nō nostra, sed ipsius veritatis sententiæ de hac cōtrouersia.* Hæc ille, quæ siue ab ipso scripta neget, siue fa- tearis, Illyrice, an nō dignus iā es quē nemo deinceps nec loquētem nec scribentē ferat?

Profero duos locos Caluini ex quibus appareat Zuinglianos priores sustulisse ex sacra Cœna corpus Domini, ac proinde me non esse calumniatorem. Cal. ergo in 6. Iohan. ait, Non rectè sentiunt qui Christi carnem prodesse dicunt quatenus crucifixa est, comedam verò nihil nobis afferat: quin potius comedere eam necesse est, ut crucifixa profit. Idem in Institutione, Neque illi mihi satisfaciunt qui nonnullam nobis esse cum Christo communionem agnoscunt, eam, dum ostendere volunt, nos spiritus modò participes faciunt, præterita carnis & sanguinis mentione. quasi verò illa omnia de nihilo dicta forent, carnem eius verè esse cibum, sanguinem eius verè esse potum, non habere vitam nisi qui carnem illà manducauerit, & sanguinem biberit, & quæ eòdem pertinent. Hæc an non contra Zuinglianos dicta sunt?

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Nequaquam sycophanta, quamuis illud non sit inficiandum, initio istorum certaminum non ita perspicuè & enucleatè scripta fuisse omnia, ut postea facere nos docuerunt aduersariorum calumniæ. Inter ceteras autem ista vel præcipua calumnia fuit, quòd qui manducationem corporis externam & propriè sic appellatam meritò reiiciebant, perinde arguebantur ac si corporis ipsius omni communione exclusa solum spiritum, id est solum energiam Christi pro re sacramenti ponerent. quem errorem à nonnullis arreptum sedulo repulit Caluinus, docens neque à carne spiritum, neque à spiritu carnem separari oportere, ut Christus sit nobis re ipsa viuificus: illud tamen adiiciens non ore & ventre, sed mente & fide christum ipsum totum spiritualiter comedi, id est nobis communicari & applicari, ut vitam æternam in nos infunderet. Hæc si non intelligis, cur te sacris istis immisces impure? sin intelligis toties iam clarè & sonore inculcata, quæ tua hæc impudentia est?

Huius, inquit, erroris instaurator aut etiam corruptor Caluinus, duo contraria sensa ex hisdem verbis volenter conatur extorquere. Verba enim illa Accipite, &c. modò vult metonymicè accipi, perinde ac si scriptum esset, hoc est signum corporis & sanguinis mei: modò contra vult ibi verum ac substantiale corpus ac sanguinem dari: siue id quod ipsamet verba sonant. Atqui cuiusvis textus non nisi unus, proprius, ac genuinus sensus esse solet, ac potest. Ergo aut dicit Christus se dare signum tantum corporis ac sanguinis sui, quod vult illa Metonymia: aut contra affirmat Dominus se, quod sonant verba, ipsummet suum verum ac substantiale corpus ac sanguinem dare, & sic tantum nostra sententia de substantiali præsentia & corporali sumptione corporis Christi utraque manu retinenda est. Volens ergo nolens cogitur in alterutro tantum sensu persistere, quod quum non faciat, pugnat tum cum textu, & eius auctore, tum denique secum ipse.

OMISSIS conuiciis, (quis enim miretur Illyricum viuus & mortuis conuiciari?) ad rem veniam. Si signum dare corporis sui, & verum suum corpus dare, ita sunt inter se repugnàtia, ut vtrunque simul stare non possit, quid obstabit quominus Illyricus suo ipsius gladio iuguletur, quo nos confondere voluit? Nam certè necesse est, ut vel ipse apertè cum Patristis neget signa, id est panem & vinum in Cœna præberi, aut si præter signa res etiam ipsas significatas verè dari confitetur, ipsum contra sese sententiam ferre, quum quæ optime inter se consentiunt ut contradietoria in nobis redarguit. Concedo igitur illi hanc verè esse euidentissimam non eius rei quam putat, sed ipsius quam minimè animaduertit vanitatis & amentia demonstrationem. Quid autem obstat, dicet aliquis, quominus consentiat, quum utraque & signum & rem ipsam dari fateamini? Hoc videlicet, quòd illi contra fidei analogiam de carnis Christi supra cælos extra omnia huius mundi spatia sublata veritate, & contra Sacramentorum usum qui spiritualis est, & ad spiritualem vitam nos deducit, rem ipsam, id est Corpus & sanguinem Christi, statuunt corporaliter & realiter, ut signa ipsa corporalia, manibus & ore sumi: nos autem, seruata carnis Christi veritate, & retento vero Sacramentorum usu, sursum animos attollentes, dicimus corporaliter nobis dari, & per fidem non à corpore, sed à nostris mentibus percipi, quod corporalibus signis ac etiam ritibus adhibitis nobis Dominus promittit: corporis videlicet ac sanguinis sui non iam in terris sed supra omnes cælos collocati communicacionem, ut & ipso, & omnibus ipsius bonis ad vitam æternam potiamur. En cur nos ut impia

& absurda sentientes Illyricus allatret.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

Non dixi unquam Dare signum, & etiam simul Rem signatam, esse contraria. Posset quis vel mille signa ac signata in unum saccum congerere, & alteri tradere. Sed dixi contradictoria esse, si unum simplicemq; textum modo per Metonymiam ita transformes, ut dicas tibi dari alius cuius rei signum, modo contra in propria significatione accipias, ut dicas, Do tibi rem ipsam. Dixi ut denuo repetam, vni ac simplici sententia, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum, tam pugnantes sensus tribuere, esse contradictoria dicere, neque id ullam linguam admittere. Num de uno affirmatur, verumque est. Si dicitur signum, non est res signata. Sin contra est res signata, non est signum. Quid sibi vult ergo ista diabolica sophisticandi libido?

Item ad id quod scribit Beza nostram sententiam pugnare contra Sacramentorum usum qui spiritualis est, & ad spiritualem vitam nos deducit: respondeo ipsorum potius sententiam pugnare contra Sacramentorum naturam, quorum substantia aut existentia, aut ut ita dicam, corpus, quum sit externum quid & veluti corporale, ipsi id faciunt vel maxime spirituale.

Præterea dico quod his paucissimis verbis semetipsos damnent. Scimus enim aliud esse rem quamcumque & aliud usum eius: siue aliud esse id quod deducit alium, & aliud terminum siue metam ad quam illud nos ducit: sicut aliud est navis, aliud usus navis, aliud ciuitas aut portus ad quem navis aliquem deducit. Igitur si Sacramentorum usus est spiritualis, illaque nos ad spiritualem usum deducunt, ipsamet Sacramenta non sunt spiritualis manducatio aut fructus Christi aut vita, sed ad Christum ducunt ut eum apprehendamus, eiusque bonis perfruamur.

DEFENSIO TH. BEZAE.

Frustrâ eluctari studes, Illyrice. Nec enim contradictoria esse possunt Dare signum, & Dare rem signatam: quod utrunque semper diximus, quanuis illud quidem ori corporaliter, istam verò menti spiritualiter dari docemus. Ex quo efficitur Metonymiam sacramentalem, qua signo sic tribuitur nomen rei significatæ, ut utrunque sacramentaliter sit coniunctissimum, nihil prorsus contradictionis in se continere. Sed si verum esset quod tu in demonstratione quidem expressisti, in Apologia verò astute præteristi, nempe sic à nobis exponi Christi verba, ut modò quidem nihil dari nisi signum corporis, modò dari etiam rem ipsam significatam dicamus, tum certè meritò nos ut nobis ipsis repugnantes coargueres. Sed hoc sanè tam facile nos unquam docuisse probaueris, quam lucem esse tenebras.

Quod autem existimas Sacramentorum existentiam esse externum quiddam & corporale, id est, ut te quidem interpretari necesse est, corporeis sensibus perceptibile, in eo veterator, sophisticam agis. Etenim Sacramenti nomine interdum quidem signa ipsa donatæ & per se intelliguntur, ut quum panem illum & vinum illud dicimus esse Sacramenta: interdum verò Sacramentum vnà cum signo rem quoque cuius signum est declarat, propter mutuam signi & rei signatæ relationem, quo sensu rectè dixit Irenæus, Sacramenta duabus rebus constare, vna terrestri quæ etiam Elementum vocatur, cuius modi est panis & vinum, quæ demum in corporis sensus incurrunt: altera cælesti, purè corpore & sanguine Domini, quæ solus mentis oculus intuetur, & sola fidei manus apprehendit. Vnde & illud, In Sacramentis aliud videri, & tangi, aliud intelligi & credi. Nec igitur transformamus Christi corpus in Spiritum, nec veritatem corporaliter præberi, corpus autem Domini non nisi cælesti & spirituali modo nobis communicari affirmamus. Tu verò planè ineptis, quum Sacramentorum usum siue finem prorsus spirituales esse falsus, nihil tamen in iis nisi externum & corporeis sensibus obiectum consideras. Quanto rectius Augustinus, Quid paras, inquit, os & dentes? crede, & manducaſti. Corpus enim Christi, cibus est non ventre, sed mente perceptibilis.

Denique quum usum rei à re ipsa, & nauē à portu discernis, rectè facis. Sed quorū hæc in nos dicuntur? Quod enim ais à nobis doceri, spiritualem manducationem aut fruitionem esse Sacramenta, non minùs impudenter quàm falsò comminisceris.

Ne tamen videatur nihil sine ratione dixisse, quoniam nouit à nobis hæc calumniam sic re-

sic redargui, ut dicamus signa in rebus sacris non esse nuda, sed præter signa rem etiam ipsam id est Christum spiritualiter per fidem percipiendum dari, primum suo more conuiciatur, & hanc regulam clamat arcem esse siue cauernam siue latibulum, unde per latrocinia Sophismatum in veritatem grassemur: quæ quum scriberet Illyricus, Dalmatiz suæ fortassis meminerat. Deinde mirabili demonstratione mendacij nos coarguit. Dicimus, inquit, *Sacramenta quantum ad suam essentiam aut causam formalem posse esse nuda signa, & postea ratione effectus aut fructus nihilominus sua bona secum apportare.* Et mox, *Nequaquam nudum signum foret, etiam si tantum panis & vini sumptio instituta esset, quandoquidem illum tantum thesaurum beneficiorum Christi in posteriore testamenti Domini parte seculum afferret, & quasi in tergo apportaret.* Exemplo nobis sit Sacramentum Baptismi, ubi primum essentia eius est baptizari aqua in nomine Patris, ac postea effectus eius & promissio est, in remissionem peccatorum. In eo Sacramento aqua lotio significat nos sic spiritualiter per hoc Sacramentum abluui sanguine Christi ab omnibus peccatis. At non propterea necesse est ibi somnari substantialis aut realis sanguinis Christi veram realemque presentiam, aut lotionem in ipsa essentia huius Sacramenti, quia id verba huius Sacramenti non pollicentur. Nec tamen propterea Baptismus nudum signum aquæ aut lotionis est, quandoquidem (Deo id agente) tantos in nobis thesauros operatur ac velut in tergo affert.

Hæc ille: quæ non adscripi quasi refutatione egeant, sed ut insigne diuinæ excitationis exemplum in isto misero omnes contemplantur.

Primum enim quod essentiam siue rem siue materiam Sacramentorum cum forma confundit, certum est læsæ mentis & crepti sensus communis argumentum.

Deinde manifesta est impietas, Sacramenta pro nudis signis habere, siue Sacramenti nomen accipias pro sacra & mystica tota actione, veluti quum duo esse dicimus Christianæ Ecclesiæ Sacramenta, Baptismum & Cœnam Domini: siue pro symbolis & rebus ipsis simul ex institutione Domini sacramentaliter iunctis, quo sensu dicimus Eucharistiam duabus rebus constare, vna terrena, altera cælesti: siue denique pro ipsis duntaxat symbolis, veluti quum Sacramentum à quibusuis accedentibus, rem autem Sacramenti à solis fidelibus sumi. Quocunque, inquam, modo Sacramenti vocem accipias, nuda in sese dici Sacramenta non possunt, quoniam nunquam absque re illa ne impiis quidem offeruntur, cui significandæ adhiberetur: ideoque impij, quanuis rem cum signo, sua culpa, non percipiant, tenentur tamen imprimis sprete rei contemptu.

Prætere quis est iste stupor, postquam affirmaris Sacramenta posse esse nuda, statim negare nuda fore signa etiam si tantum panis & vini sumptio esset instituta? Quid verò quod hoc quoque falsum est? Nam si ita esset id est si tantum instituta esset panis & vini sumptio, cui persuaserit Illyricus illam potuisse nobis thesauros Christi, ut ipse loquitur, secum afferre?

Postremo quum Baptismi essentiam esse dicit Baptizari aqua, rursus formam cum essentia stultè permiscet. Res igitur siue substantia Baptismi, si extremam actionem respiciamus, est aqua: sin verò internam, Christus ipse, ut & simplicis Verbi & alterius Sacramenti. Hallucinatur enim Illyricus, sique omnes ex quibus hunc errorem hausit, quum aliam realem presentiam Christi in Cœna quàm in Baptismo imaginatur, quod alibi à nostris & ex Dei verbo & ex veterum Orthodoxorum testimoniis est probatum. Tantum in eo est discrimen, quod in verbo Christus simpliciter & absque signis, in Baptismo verò ut lauacrum nostrum, in Cœna denique ut spiritualis & viuificus cibus & potus nobis datur.

Bene est interea quod ex ipsius Illyrici testimonio constat calumniatores esse omnibus modis quicunque dicunt nos nuda & vacua signa in Cœna constituere, inter quos quum sit & ipsemet Illyricus, agere suo ipsius testimonio conuictus teneatur.

Apologia M. Illyrici.

Imò quis non nouit præter Beza, formam rei esse ipsam eius talem essentiam siue existentiam? Unde sunt illæ celebres sententiæ, *Forma dat esse rei, & Forma essentialis? Quis dicet aliud esse ollam, quàm talem eius formam? Contrà si quis cum Beza confundat materiam cum essentia siue existentia rei, ac volens propriè loqui, dicat lutum esse ollam, aut contrà, an non desipiet? ego verò non confundo materiam Sacramentorum cum forma, sed dico Materiam esse Elementa*

& corpus ac sanguinem Domini, formam autem ipsam seriem rerum & actionum sic diuinitus ordinatam, & ad certum usum, Accipite, Comedite, Bibite, Hoc est corpus meum, &c. directam, & totam istam rerum actionumque seriem voco essentiam Sacramenti. Hinc iudicet lector eius communi sensu careat.

DEFENSIO TH. BEZAE.

Quomodo differant, Esse & Tale esse, quod sit *εἶδος* & *ὑπόστασις*, discrimen, & quo sensu dicatur Forma esse rei alicuius essentia an in sese videlicet, an vero quod causam existentiae tribuat, disputare subtiliter nec huius est temporis nec loci. Essentiam enim Sacramenti disertè appellauit materiam, siue illud ex quibus illa constare ipsamet Illyricus testatur: neque temerè sum ita loquutus, quum ipsamet Cicero nō semel in *Timæo* *εἶδος*, quod ad verbum Essentiam declarat, Materiem sit interpretatus. An verò materiem cum forma confundat Illyricus, vel ex eo intelligi potest quod in hac ipsa apologia Baptisari aqua, non autem ipsam aquam constituat pro Sacramenti essentia. quo nomine si materiem ipsam sacramenti intelligit, obtinui quod dico: sin verò formam duntaxat, vt ipse nunc excipit, ergo non aqua Baptismi, sed ipsius aquae aspersio fuerit Sacramentum, neque panis & vinum, sed panis & vini datio & acceptio fuerint Sacramenta: vel certè sicut neque materia absque forma, nec forma absque materia quicquam constituit, sic etiam dicendum erit, aquam Baptismi non nisi accessione ipsius aspersio- nis, itémque panem illum & vinum illud non nisi dationis & acceptionis interuentu, fieri Sacramentum. Hoc autem quàm sit falsum & absurdum vel ex eo liquet quod ita fiet vt Sacramentum non existat priusquam detur & recipiatur. Itaque si Illyrico credimus, quid est ille panis postquam ei benedicit minister: non certè confectum Sacramen- tum, sed mox scilicet conficiendum, nempe postquam porrectum fuerit & acceptum, quandoquidè hæc est eius essentia siue causa formalis. Ergo non pendeat Sacramen- tis confectio corporis & sanguinis Domini, ab ordinatione his verbis concepta, Hoc est corpus meum: sed ab his verbis, Accipite, Comedite, Bibite. Ergo, inquit, Sacramentum putas extra usum, id est finita actione, habere Sacramenti rationem: Minimè verò, quum ea demum conditione fiant & dentur, vt iis certo ritu vtamur. Sed tamen hoc dico, ex institutione Domini panem communem mutari in Sacramentum, priusquam eo quis- quam vtatur, quum fides quam præire sumptioni legitimæ oportet in panem aut vinum non vt in res communes, sed vt in Sacramenta respiciat, quod certè immeritò faceret, nisi reuera iam essent confecta Sacramenta. Ergo Sacramenta non facit ritus aut ipse eorum usus: imò non nisi iam factis Sacramentis rite vtitur, vel ipse minister illa præbens, vel fidelis illa percipiens. Rectè itaque Augustinus, Verbum accedat ad elementum, & erit Sacramentum: Verbi nomine videlicet, nō ritum siue actionem dandi & accipiendi, sed ordinatione & promissionem Domini intelligēs, quæ vera est formalis causa Sacramenti.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

Quod Beza dicit manifestā esse impietate dicere Sacramenta esse nuda signa: & stupori tribuit quod quū affirmarim Sacramenta posse esse nuda signa, statim negē fore nuda signa, etiā si tantum panis & vini sumptio esset instituta: respondeo me dixisse Sacramenta in suo esse, existētia, aut, ut ita dicā, corpore posse esse nuda, modo interim adsit amplissimus effectus aut fructus qui ea vestiat. Sūt ergo in essentia nuda signa, sed in effectū afferunt gratiā cuius sunt signa. Sic dixi in Baptismo institutam esse realem, nudamque lotionem aquæ, at non realem præsentiam aut remissionem sanguinis, sed porro in effectū aut fructū, ex ordinatione Dei afferre ablutionem aut remissionem peccatorum. Cur ergo Beza maleficis sophismatibus dilucidat sentētiās inuoluit? Circumcisio, teste Paulo, fuit signum & sigillum circuncisionis. Si igitur Sacramenta in suo fructū aut effectū afferunt iustificationem, nequaquam erunt nuda signa.

Quod Beza essentiam Baptismi vult esse aquam, & non ipsum baptisari aqua, & quod dicit non aliam esse manducationem corporis Domini in Cœna quàm in Baptismo, quum id non probet, nunc mittam, postea in appendice prolixius ea de re acturus. In institutione sacre Cœnæ clare de dato cibo dicitur, Hoc est corpus meum: de aqua baptismi, nequaquam. Sacrilega ergo hæc audacia quiduis temerè affirmandi detestanda est, præsertim in Theologo, rebusque diuinis.

Postremo de Beza ultimo cauillo respondeo. Accusant eos alij quod in essentia huius Sacramenti, seu causa formali, nuda signa collocet, à qua accusatione eos non libero. In finali vero causa hoc eis non perinde obijcitur. Distinguat igitur Beza, & soluetur dubium, concidatq. eius sophisma.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

DIXERAM Illyricum manifestè seipsum inuoluere, quum diceret Sacramenta esse nuda signa, & tamen negaret esse nudum Baptismum, vel nuda fore signa Cœnæ, etiam si tantum panis & vini sumptio instituta esset. Quid responderet demonstrator? nuda posse esse signa in sua existentia, at non ratione sui effectus aut fructus. Sicut, inquit, in Baptismo instituta est realis & nuda lotio aquæ: at non realis præsentia aut lotio sanguinis, sed porro in effectu aut fructu ex ordinatione Dei affert ablutionem siue remissionem peccatorum. Quæ sint autem hæc mysteria, dicam, si diuinare potero quid horum iste sibi velit, & in cogitando perplexus, & in dicendo perobscurus, ac planè barbarus. Non ignorat nobis impingi solere quod signa Cœnæ Domini euacuemus, siue vacua & nuda esse statuamus, idque duobus modis: vno, quod corpus & sanguinem cum pane & vino non statuamus eodem loco & situ adesse, imò verò (quod verissimum est) tanto spatio hæc ab illis abesse quanto absunt cæli in quo est recepta caro Christi usque ad ultimum illum diem, à terrestribus istis locis. altero, quasi corpus & sanguinem Domini dicamus in Cœna tantum significari, non autem reipsa, id est verè communicari, quod falsissimè & calumniosissimè in nos dicitur. Hæc autem dissimulans iste veterator, admittit nuda esse posse signa in Sacramento, quod ad formalem causam attinet, quam vocat, id est ad externum ritum, sicut eueniat in Baptismo, in quo realis lotio aquæ interueniat, at non sanguinis, quod tamen signum externum non sit nudum, si effectum spectes, nempe remissionem peccatorum qua veluti vestitur. At de Cœnæ Domini signis quid ex istius doctrina statuemus? nempe neutro modo nuda esse, quum de dato cibo dicatur Hoc est corpus meum, ac proinde ori præbeatur & signum & corpus, & præterea annexum habeant thesaurum beneficiorum Christi, quem, inquit argutus & elegans scriptor, in tergo, id est in posteriore Testamenti Domini parte apportet. Imò, asine, prorsus dignus es qui clitellas gestes, & cuius costæ fuste dedolentur, ut ex Ecclesia Dei tanquam impura bestia semel abigaris. Quis enim te docuit signa vocare nuda quibuscum res significata verissimè offeratur? Sint sanè nuda, vana, inania Sacramenta quæ hominum auctoritas instituerit, veluti chrisma, aqua lustralis, & alia huiusmodi. De Baptismo verò siue de vilo vero Sacramento, quis te sic loqui docuit? Sed hoc nimirum te fefellit, qui tamen omnia soles demonstrare, quod nihil nisi externum in ipsa Sacramentorum materia imaginariis, ideoque in Baptismo nullam materiam præter aquam, imò nullam realem in Baptismo ablutionem sanguinis Christi fieri somnias, ac proinde nisi in Cœna Domini statuatur externa tum corporis tum panis manducatio, euacuam signa quod ad materiam attinet, existimas. Atqui res longè se aliter habet. Sunt enim idcirco instituta omnia Sacramenta, adeoque hæc est specifica & cõmunis omnium Sacramentorum & ante & post Legem ratio, quod visibilibus signis spiritualia, id est Christus & eius beneficia menti veluti contemplanda proponant. quod nisi verum esset, nullus sanè Dominus cum Ecclesia sua meritò videretur. Exemplo sit Circumcisio externa carnis, quicquid interna Circumcisio cordis fide percipienda verè offerebatur. Non fuit igitur nudum signum, sed externa Circumcisio internam adûbrabat, ac propriè quidem caro, metaphoricè verò cor circumcidi dicebatur. Sic in Baptismo aqua signum est, minimè nudum, sed quicquid verè datur sanguis Domini, ablutio itidè carnis signum est, sed minimè inane. ablutio enim à peccatis simul offertur, sed corporaliter quidè aqua, spiritualiter verò sanguis adest & præbetur: & caro quidè propriè, animus autè translatitè ablui dicitur. At tu, nisi vtraque ablutio fiat exterius, ita videlicet ut sicut aqua, ita etià realiter præsentis sanguinis ipsius aspersione homo similiter eluatur, nudum illud signum esse statuis, qui crassissimus est error, ac planè etià indignus qui refutetur. Eandè autè esse dico Cœnæ Domini rationem, cuius etià signa minimè nuda sūt, nec tamè aliter quàm in Baptismo vestita, Sacramentali videlicet cõiunctione cõiuncta, cuius non ea vis est quàm putas, ut eodè loco signum & feratur. Itaque non est illa tua duplex statuenda vel datio vel sumptio externa, vna quidè signorum panis & vini illius, altera verò rerum, id est corporis & sanguinis Domini, sicut tu Cyclops imaginaris: sed vna quidè oris & signorum, eaque prius naturalis, altera verò mentis seu fidei & rerum

significatarum, ac proinde vera quidem, sed spiritualis: & illa quidem sumptio proprie vocatur esus & potus, ista verò translatitiè, appositissimè tamen & significantissimè, ut intelligamus carnem & sanguinem Christi nobis ad vitam æternam id præstare quod communis cibus ad hanc caducam vitam sustinendam. Nulla igitur quod ad Deum offerentem attinet, nuda sunt signa, siue materiam siue, ut tu loqueris, formam spectes, sed non sunt eo modo vestita quo tu putas, qui externa à spiritualibus discernere nondum didicisti. Verùm quod ad accedentes attinet, possunt illi nuda signa percipere, quæ tamen nunquam sola siue nuda dantur: cuius rei hæc ratio est, quod signa quidem corpori, res autem significatæ fidei offerantur, vnde consequi necesse est, ut qui nihil præter corporis instrumentum afferunt sola etiam signa, rebus ipsis significatis neglectis, percipiant. At tu quoniam vtraque somnias in Cœna corpori offerri, idcirco carnem quoque Christi ab omnibus accedentibus manducari statuis. Est autem hic error sanè crassissimus, quum si fide percipi Christum concedis, siue in Sacramento necessariò etiam tibi concedendum sit, incredulitate respui. In eo verò quod dicis, nunquam esse nuda signa in effectu, necesse est velis nolis, ut mihi concedas discrimen statuendum esse inter Deum offerentem, & homines Sacramentum videntes, quum Deus semper effectum siue (ut tu vocas) vtilitatē vnà cum re offerat, quem tamen soli fideles percipiant.

At enim, inquit Illyricus, clarè in Cœna Domini de dato cibo dicitur. Hoc est CORPUS MEVM, de aqua Baptismi nequaquam. Imò, Illyrice, ne id quidem in verbo Dei totidem verbis dicitur, Baptismum aut Cœnam Domini esse Sacramenta. Quid superest igitur, si nihil admittis nisi quod disertè & prorsus expresse in verbo Dei scriptum est, Sacramenti nomen & Baptismo & Cœnæ ipsi tribuendum neges? Neque inficari potes, hoc ipsum nobis ab aduersariis calumniosè obici, quum affirmamus omnem salutis scientiam verbo scripto contineri. Res autem ita se habet, scriptum est: Cœnæ Domini quod ex scripto necessariò consequitur. Sic Mysterii siue Sacramenti nomen Baptismo tum Cœnæ Domini tribuimus, quoniã ex Dei verbo apparet signa esse corporalia, spiritualibus rebus spiritualiter applicandis destinata, quæ communis est omnium Sacramentorum ratio, adeoque generis instar est in illorum definitione, adeo quidè ut sicut homini non magis quàm bestię cõpetit animalis nomen, ita etiam eadem cõmunis ratio ni prorsus ratione tum Baptismus tum Cœna sint dicanturque Sacramenta. Vnum est altero excellentius, non hoc oritur ex genere, quasi hoc sit magis Sacramentum quàm illud, sed ex proprio siue differētia: sicut homo non præstat bestię quatenus est animal, sed quatenus ipse quidè est rationis particeps, ista verò rationis experts. Itaque quia illa Baptismi tā esse sanguinē Domini dico, quia panis ille est illius corpus, & vinū illud est eiusdè sanguis, Sacramentali videlicet tum significatione tum coniunctione, quatenus illud disertis verbis de Baptismo non extet perscriptum. Quod si libeat etiam sententiam Sacramentum sit præstantius, non temerè discesserim à D. Martyris sententia, qui maius quiddam esse dicit gigni quàm nutriri, ac proinde excellentius videri potest regenerationis quàm nutritionis nostræ Sacramentum. Certè non minus est Christum induere, ablui à peccatis, commori, conspeli, resurgere denique cum Christo, quàm Christi carnem edere, & sanguinem bibere, & carnem ac sanguinem eiusdem participare. Differentia porrò Baptismi & Cœnæ Domini, non in eo posita est quod iste somniat, quasi videlicet sanguis sit absens ab aquæ signo, præsens autem in, sub, vel cum pane & vino sit corpus & sanguis: sed in hoc demum quod illic quidem ut laucrum & ingressus in domum Domini, hic verò ut cibus & alimentum, vnus idemque Christus præbetur. Ex his colligere, ut spero, licebit, vter sit sacrilegæ audaciæ reus.

Sed vltimum istud præcipuè dignum est quod expendatur, *Accusant nos, inquit iste, alij, quod in essentia huius Sacramenti seu causa formali nuda signa collocent, à qua accusatione eos non libero.* Neque verò tu is es qui nos absolvere vel damnare possis, vel eo saltem nomine quod idem accusator esse & iudex nec potes, nec debes. Sed quid si tibi ad te dānandum non alio iudice quàm teipso opus est? Nam tu ipse quid aliud inculcas, quàm Sacramentorum essentiam nihil aliud esse quàm signum? adeo quidem ut ipsam corpus Domini velis esse alterius rei signum. Quid tu igitur aliud esse vis Sacramenta

cramenta quàm signa? quæ si, ne nuda sint, aliis signis vestias, quis tandem erit istius multiplicationis signorum finis? Sin verò mauis effectu vestiri signa, te ipso teste & iudice nuda signa non ponimus. Subiicis enim, *In finali verò causa hoc perinde ipsis non obijciatur.* En quàm bene definire ac diuidere noueris, egregie demonstrator.

AD XV.

SACRAMENTA ratione suæ essentia sunt *σφραγίδες*, id est signa promissa iustificationis. Signum verò & signatum sunt res diuersa. Ergo illa spiritualis manducatio non potest habere locum in descriptione ipsius essentia Sacramenti, nempe in verbis, *Accipite, Comedite, &c.*

RESPONDEO tot hîc esse pudendos errores quot sunt vocabula. Primum enim, vt nihil dicam de eo quòd *σφραγίδες* signa ambiguo vocabulo interpretatur, contra Pauli mentem, qui duobus vocabulis *σφραγίς* & *σφραγίδες* eodem loco non temerè vtitur: omnino ridiculum est quod scribit Sacramenta ratione suæ essentia dici *σφραγίδες*: quum ab vsu potius & effectu cui destinata sunt, sic nominentur, non autem à sui essentia, siue symbola siue significata ipsa spectemus. Quod igitur paulò antè dixi de Baptismo, de Cœna etiam dico: materiam videlicet externam horum Sacramentorum esse panem & vinum, rem autem & substantiam internam siue significatam esse Christum ipsum, cuius communicatio spiritualiter per fidem in credentium cordibus sic velut impresso sigillo obsignatur. Si hoc negat Illyricus, cum eodem Paululo litiget, qui in his paucis sed verè preciosis verbis, *Panus quem frangimus, &c.* tum essentiam, tum vsum ac finem præcipuum huius Sacramenti planè ac perspicuè explicauit. Fateor tamen, quod etiam suprà attigi, substantiam interdum & rem Sacramenti vocari quicquid inde fructus consequimur, sed hæc distinctio Illyricum nihil iuuat, qui hoc loco voluit essentiam ab effectu distinguere, quum neutrum tamen intellexerit.

ALTER error in eo positus est, quòd promissæ tantum iustificationis meminerit, præterito eo vnde ipsa iustificatio hauritur, Christo videlicet, cuius in primis nos fieri participes oportet, vt fiat nobis iustitia. Neque quicquam Illyricum subleuat Pauli autoritas, qui in illo Abrahami exemplo Sacramentariam causam ex professo non tractat, ideòque eum demum vsum ex multis selegit, qui ad propositum argumētum, nempe ad probandam gratuitam iustificationem, pertinebat.

PRÆTEREA, quum prioribus verbis illis, *Accipite, Comedite, &c.* dicamus & signum & rem significatam, panem videlicet, & corpus per panem Sacramentaliter significatum: ac præterea etiam quid nobis ex parte nostra sit agendum, declarari: posterioribus verò illis, *Quod pro vobis traditur, &c.* vsum ipsum & fructum istarum rerum explicari: vbi hæc in doctrina nostra perturbatio quam somniat Illyricus?

APOLOGIA M. ILLYRICI.

DIXERAM in mea demonstratione Sacramenta esse signa spiritualis fruitionis, igitur non esse ipsam fruitionem. Huius argumenti summam omittit Beza, quæ tamen semper primo loco in solutione argumenti ponenda est, monstrato vitioso modo.

Secundo dicit Beza me ambiguo verbo *σφραγίς* & contra Pauli mentem abuti: neque tamen hoc declarat vel probat, vel ad mei argumenti vitiositatem applicat, fugitans nimirum lucem, quum clarè adscripserim Signum, vt vocem *σφραγίς* & exponerem.

Tertio ad id quod dicit ridiculum esse me, quum dico Sacramenta ratione suæ essentia esse signa. Respondeo ipsam existentiam illorum esse signum, eatenus quatenus ad significandum aliud est destinata. Nam in posteriore parte Cœna siue in fructu collocat Dominus ipsam fruitionem sui per fidem, quæ per Sacramenta significantur. Num ergo meum fuisset expungere fructus ex vsu Sacramentorum, & ibi signa Sacramentorum collocare? Nónne & ipsi vsque ad raurim ingeminant panem & vinum esse signa, & definiendo dicunt, Sacramentum esse si-

gnum, ponentes id pro ipso genere? Num effectus alicuius rei potest ei tribui pro genere ipsius definitione? Itaque rursus dico Sacramentorum essentiam siue existentiam esse signum quoddam, vsum autem esse effectum ipsam spirituales fruitionem Christi cum suis bonis, quae bona per haec signa signantur.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Ego verò quid aliud hinc potius dixerò, quàm miserari me Germaniæ vicem in qua inueniantur qui onagrum istum ex ipsa Dalmatia vsque profectum, tam diu foucant, rudentem quæ ne ipsemet quidē percipiat? Certum enim est eum suis stolidis admiratoribus iam pridē illudere: neque ex tot ipsius collegis vel discipulis vel vnus adhuc inuēctus est qui hæc ænigmata se intellexisse ostenderit, nedum vt istas inanissimas demonstrationes defunderit. Agè tamen quando in hoc cœnum semel prouecti sumus, conemur saltem enatare.

Contendere se dicit Illyricus ipsam fruitionem non esse Sacramentum. Et quis hoc vnquam cogitauit, nedum vt diceret, aut scriberet? Imò hæc ipsa sunt eius verba, *Aduersarij nusquam non nobis occurrunt, affirmantes Sacramenta esse signa fruitionis corporis, non ipsas res aut beneficia seu spirituales fruitionem Christi.* Ergo vel tua ipsius confessio ne, vbi, absoluihur, vt qui affirmemus fruitionem ipsam Christi non esse Sacramentum. Sed quod tu nos affirmare dicis, nempe Sacramenta esse signa fruitionis corporis, tuam siue inscitiam siue impudentiam multò etiam magis coarguit, nisi distinctione te vsum esse dicamus, quam tamen tibi non fuisse cognitam res ipsa conuincit. Si Sacramenti nomine, elementa intelligis, id est panem illum & vinum illud, quo modo sæpe loquitur sacri omnes scriptores, non dicimus, Illyrice, hæc esse signa fruitionis Christi, sed ipsius corporis & sanguinis Christi, sicuti loqui nos Apostolus ipse docuit. Sin verò Sacramenti nomine totam illam sacram actionem intelligis, sæpe concedimus eam huc respicere vt Christo ad vitam æternam potiamur, quod quum ne tu quidem inuacueris, aduersus quem tandem telum hoc imbelles, vt & cætera omnia, sine ictu iacularis? Nam quod tu hinc elicis, spirituales manducationem aut fruitionem nequam posse habere locum in descriptione ipsius essentiae Sacramenti siue signi: nempe in verbis, Accipite, Comedite, &c. certa rursus est tui stuporis demonstratio, qui manducationem ab ipsius fructu, id est fruitione distinguere nescias, quum tamen non ignores aliud esse comedere quàm nutriri: & præterea ignores hæc verba, Accipite, Edite, Hoc est corpus meum, &c. partim quidem dici sensibus & corpori, vt ita loquar, corporis rei signi sumendi & comedendi respectu, partim verò menti & fidei habita rei significatæ & spiritualiter exhibitæ ratione, quod ipsa Sacramentorum natura, & finis ipsæ necessario flagitant.

Ad secundum respondeo, me vno verbo satis & declarasse & probasse tuum alterum crassum errorem, qui *σφραγίδα* interpreteris signum, quum Paulus ad Romanos capite quarto, ex quo istud desumpstisti, non temerè vsurpet diuersa duo nomina, quum dicat *σημεῖον ἀειτομῆς* fuisse *σφραγίδα*, id est illud quod obsignaret iustitiam fidei. Nisi enim inter hæc duo distinxeris, quid fuerit absurdius ista *ἐντολογία*? Itaque Paulus *σημεῖον*, id est signum vocans Circumcisionem, ostendit fuisse Sacramentum, nomen autem *σφραγίδος* quorsum id institutum fuerit declarat, nempe obsignandæ iustitiæ fidei causa: quæ quum in eum locum scribens, pluribus explicarim, nolo nunc ea persequi. Tantum dico me non fugere lucem in quam te pertrahere frustra studeo.

Ad tertium quid potius respondero, quàm vt si me respondere vis, sic loquaris vt possis intelligi? Sacramentorum existentiam esse signum, quum dicis, idque probas ex eo quod Sacramentum signum esse definiamus, quid agis, bone vir? Nam certè discere te oportuit priusquam affectares magisterium in Israel, signum accipi in ista Sacramenti definitione, duplici sensu, nempe & actiue & passiue, vt in scholis loquimur. Itaque signa sunt significantia, panis & vinum: significata verò, corpus & sanguis Domini. Et hæc quidem est ipsa siue essentia, siue materia Sacramenti, his verbis descripta, *HOC EST CORPUS MEVM, HOC EST SANGVIS MEVS.* Forma verò & modus vtendi, qui & ipse ritus Sacramentalis est, declaratur his verbis, Accipit,

SED quid postea subiiciat audiamus, vt quàm sit istarum rerum peritus vel ipsi

OBSECO verò an cuiquam Christiano, nedum in ecclesia Christiana ma-
gistro potuerunt ista excidisse? Centies iam inculcauit Illyricus, imò ab hoc ipso ex-
orsus est bellas istas demonstrationes, quòd his verbis, HOC EST corpus, &c. vsque
ad verba, QVOD pro nobis traditur, essentia Sacramenti describatur: nunc verò su-
perius oblitus, posteriorem partem, id est memoriam passionis, vult esse rem significatam
Sacramenti.

SOLET perpetuò inculcare se τὸ πρὸν retinere. Atqui panis dicitur esse corpus, non memoria passionis corporis. An autem aliud est E S S E alicuius quàm ipsius

SACRAMENTVM rectè definitur visibile verbum. At iste ipsam corporis Christi manducationem non pro re sed pro signo accipit: an verò audebit ipse dicere non tantum hunc panem, sed etiam ipsum corpus visibiliter edi? Nec tamen ignoro Augustinum quodam loco duplicem facere corporis Christi sumptionem, vnam visibilem, alteram inuisibilem: sed visibilem ab eo vocari symbolorum non autem rei ipsius respectu, nemo negare audebit, nisi qui ipsum corpus esse visibile in Cœna Domini dixerit.

INTER signa & res significatas oportet esse analogiam, cuiusmodi est planè diu-
nissima inter panem & corpus, inter vinum & sanguinem, inter ritus illos externos &
ea quæ intus præstat Spiritus sanctus: at inter corpus ipsum & beneficiorum Christi me-
moriæ, quæ tandem est Sacramentalis analogia? Sed dicet fortassis non corpus ipsum
sed corporis manducationem à se poni pro signo. Hoc verò si existimat, similitudine
non panis ipse, sed panis manducatio signum erit: aut si panem quidem fateatur esse si-
gnum, corpus verò non item, minus certè corpori tribuit in hac actione quàm panem.

Et cuius rei erit signum ipse panis, si non est corporis signum? quòd si corporis est si-
gnum, & corpus quoque ex Illyrici theologia est signum, quid aliud erit panis quàm Sa-
cramenti Sacramentum?

ET quæ insania esset id cuius manducatio signum sit, signum esse negare?

• CORPVS siue humanam naturam Christi constat velut subiectum esse cui omnia
illa beneficia insint. Quis autem adeò vnquam insaniit, vt subiectum diceret esse acci-
dentium Sacramentum? Et quis erit tandem istiusmodi stultitiæ finis?

DICIT Irenæus, & quidem rectè, Eucharistiam duabus rebus constare, vna terre-
na, altera cælesti. Iam constituat Illyricus quo loco Christi corpus habeat. Nam si rem
terrenam esse vult, blasphemus est. Superest ergo vt cælestem esse velit. Illud autem quo
constat aliquid, necesse est vt essentiam eius esse fateatur. Est ergo duplex Sacramenti
sic accepti essentia, vna terrena, externa, visibilis, putà panis & vinum, quæ ob eam cau-
sam Sacramenta propriè id est visibilia signa dicuntur: altera cælestis, & nostræ nunc so-
li menti per fidem visibilis, nempe corpus & sanguis Domini, quæ hac comparatione,
non Sacramenta sed Sacramentorum res dicuntur, siue res per Sacramenta significatæ:
& quemadmodum terrena non nisi corporaliter manibus & ore, sic cælestia non nisi
spiritualiter animo per fidem sumuntur.

• QVOD tamen dicit Illyricus externam manducationem esse interioris signum, ve-
rissimum est rectè intellectum. Neque enim dūtaxat panis & vinum, sed etiam omnes
illi ritus, fractio videlicet, datio, acceptio, māducatio, effusio & haustio, mysticæ res sunt,
& sua habent efficacissima significata, adeò vt non multò minùs peccarint qui ausi sunt
• sacris illis & substantialibus huius sacræ actionis ritibus aliquid adicere vel detrahere,
quàm qui noua corporea signa sunt commenti. Verùm præter illa quæ modò repre-
• hendi, in eo quoque peccat Illyricus, quòd corporis quoque & sanguinis externam
manducationem comminiscitur.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

MIHI pro mea tenuitate non videntur ista inter se pugnare, Essentia Sacramenti
describitur his verbis. Dedit cibum & potum dicens, Comedite, Bibite, Hoc est corpus meum.
& illa etiam est signum. Fructus verò aut effectus situs est in verbis, Quod pro vobis traditur,
& in memoria mea passionis, quæ sunt aut certè per ea indicantur significata bona huius Sa-
cramenti.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

• I M O sanè Illyrice, tu palàm ostendis te vel ieiunum egregiè passum & potum
fuisse amentia spiritui, quum hæc scriberes. Quæstio est num, sicut tu vis, corpus ipsum
Christi sit aliquid significandi causa adhibitum, quod tu ineptè defendis, fortassis hau-
stum ex Lombardo, quem sanè non intelligis. Ego contrà contendo, corpus Domini
esse quidem signum, sed quoniam significetur per panem. Tu verò in ista tua demon-
stratione, quum te de corpore ipso dicere oportuerit, transis ad eius manducationem,
& ludens in Essentia nomine, quàm ab effectu, me quidem minimè repugnante, di-
stinguis, quum per eam potius intelligi oportuerit illud quod est in materia præcipuum,
nempe rem significatam, concludis istam & materiae & formæ & effectus permixtio-
nem nihil in se absurdi continere. Deinde quis te usque adeò pendente à verbis
vt nullum prorsus tropum admittas, verba Christi sic peruertere docuit? Addit post-
ea Illyricus,

Post hunc terrificum fumum vanitatis subiicit Beza alia quaedam bella sophismata, quae per-
censebo.

Primum est hoc: Solet perpetuo Illyricus inculcare se τοῦ σώματος retinere: Atqui panis dicitur
corpus non memoria passionis corporis. An aliud est ESSE alicuius, quam ipsummet ESSEN-
TIA? Respondeo. Hæc directe contra ipsum pugnant: si dicitur esse corpus, non dicitur significare
corpus. Si esse alicuius EST ipsummet essentia, non est significantia aut umbra, aut figura aut sym-
bolum. Hæc nihil contra meam demonstrationem sed contra Bezam vehementer certant.

DEFENSIO TH. BEZAE.

Sic ego collegi: Hæret Illyricus in verbis. Verba dicunt panem illū esse corpus. Ergo
corpus est essentia illius panis. Esse enim alicuius, est eiusdem essentia. Mentitur ergo Il-
lyricus quum inquit Memoriam passionis esse rem significatam huius Sacramenti. Hu-
ius autem argumenti duplex est firmamentum, Vnum, quod esse alicuius rei, sit eius es-
sentia, alterum, quod in Sacramentis essentia & res significata, vnum & idem sint. Horū
duorum prius quod negare non potes, in me contorques, de quo mox dicam: alterum
autem explicatione indiget. Essentiam igitur appello *ἡ οὐσία*, id est illud ex quo Sacra-
menta, itaque ex materia composita sunt, id est signum terrenum panis & vini, & rem
significatā cælestem, corpus videlicet & sanguinē Domini, inter quæ duo quū ista longē
non autem est contrario res significata propter signum, idcirco essentia nomen præcipuē
istitribuitur, qua nimirum sublata signum fuerit res veluti non subsistens, id est frustra-
ta & inutilis, sicut loquitur Apostolus ad Hebræos scribēs, ubi veteris legis Sacramen-
ta per se & seorsim considerat. Itaque quum Memoriam pro re significata statueres, num,
obsecro, sanus eras? Nec enim hoc vocabulo significatur quod nobis Sacramentaliter
datur, sed potius quorsum quod nobis datur à nobis accipitur, nempe ut eius memoria
in nobis obfignetur, & quomodo nos esse affectos oporteat ut rite illud accipiamus.

At tu, bone vir, istis omissis, quæ ad rem pertinebant, putas me gladio meo iugulari.
Nam, inquis, si esse alicuius est eiusdem essentia, non est eius, ut tu loqueris, significantia,
aut umbra, &c. At cur tu potius non sic scripsisti, Si esse alicuius est eiusdem Essentia,
non est eius signum: nempe ne te ipsum confoderes, ut qui iam toties & tam disertè scri-
pseris, ipsam essentiam Sacramentorum esse signum quoddam. Itaque si tibi creditur,
mentiris quum sic colligis, Si est essentia, non est signum. Sed hæc agē tibi tam egregio
demonstratori condonentur. Ego aliter & verius respondeo quod modò dixi, nempe pa-
nem nusquam dici esse memoriam, ergo memoriam non esse Sacramenti essentiam, ac
ne proinde quidē rem significatam, quum res significata sit istius mysterij primaria pars
ac præcipua, ipsaque adeo Sacramentorum anima.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

Secundum sophisma est hoc ad verbum, Sacramentum recte definitur visibile verbum. At iste
ipsam corporis Christi manducationem non pro re, sed pro signo accipit: an verò audebit ipse dicere
non tantum hunc panem, sed etiam ipsum corpus visibiliter edi? Respondeo: Etiam si ab aliquibus
dicantur Sacramenta visibilia verba, non tamen ita definiuntur essentialiter, quasi tota ratio Sa-
cramenti sit ea definitione exposita. Num enim negabit iste, esse ullam particulam huius aut alte-
rius Sacramenti, quæ non sit visibilis? Vbi manebit promissio & reliquum verbum vocale, quod
est elemento adiunctum, quodque est veluti cor Sacramenti? Num & illud erit visibile? Denique
ista definitio vel maxime contra ipsum facit: nam ea māductio externa aut oris, quam nos sim-
pliciter Christo assentiendo credimus, est magis quiddam corporale, & (ut ita dicam) in sensus, si
non plane externos, at saltem internos incurres, quam illa ipsorum fidei fruitio aut manducatio,
seu incorporatio, quam nulla cogitatione assequi possunt, quam ipsi ex sua Metonymia cudunt. Vi-
des pie lector, quomodo semet ista bella sophismata consumant.

DEFENSIO TH. BEZAE.

Rursum aberras à scopo. Sic enim collegi: Sacramentum est visibile verbum. Ergo ut
r. iij.

corporis manducatio sit non res significata, sed sicut somniat Illyricus, spiritualis manducationis signum, oportet illam corporis manducationem corporalem esse visibilem: quod ne ipse quidem Illyricus dicere audeat. Quid tu ad hæc, egregie demonstrator: primum negas sic definiti Sacramentum essentialiter, quum non sit visibilis omnis particula Sacramenti, puta verbum vocale, quod est veluti cor Sacramenti. Et quis hic tuam audacissimam inscitiam non miretur? Quænam enim est essentialis definitio si hæc non est: Sacramentum est Verbum. hic habes genus, veluti quum dicis, Homo est animal, nec enim Sacramentum est considerandum vt materia quædam naturalis cuiusmodi est panis & vinum, sed vt signum ex pactione siue *κατὰ συνθήκην*, sicuti ciuitatis alicuius ap-positum instrumento ex cæra sigillum non vt cæram sed vt publicæ auctoritatis testimonium habetur. Hoc autem in hac definitione intelligitur Verbi, id est diuinæ institutionis nomine quæ Verbo Dei scripto & in ipsius ecclesia ritè promulgato & usurpato continetur, additur Visibilis vox pro differentia, veluti quum rationale adicitur Animal in hominis definitione. Sic enim significatur, aliud quiddam esse veluti speciem verbi quod auribus receptum animis informet & insculpat illud cuius significandi causa enuntiatur, à qua specie distinguatur hæc altera quæ adiunctis signis in ipsos oculos incurritur, id ipsum veluti spectandum præbeat, & hominum mentes quasi in rem ipsam adducat. Quum igitur negas omnia in Sacramentis esse visibilia, assentimur te nobis assensum dicere definitio, quum verbum auribus non oculis obiciatur. Sed vicissim te nobis assensum tiri oportet, quum ex hac definitione colligimus non omnia esse in Sacramentis visibilia, vt sic loquar, quum aliquid sit visibile. Ergo, inquires, vici. Tui enim argumenti firmitas est, si corporalis manducatio statuitur in Sacramento, oportere eam esse visibilem. Imò tu falleris, Illyrice. Nec enim dictum volui, quicquid est aut fit in Sacramento esse visibile, sed quicquid est signum in Sacramento esse visibile, id est incurrit in oculos oportere, sicut Verbum in aures, & per aures in mentem incidit, vt animus & verbo per aures edoctus, & signis verbo adiunctis amplius & efficacius de eo quod dicitur certioratus, eò ardentius ad rem significatam & inuisibilem, id est ad id per fidem apprehendendum feratur ad quod & per verbum quod audit & per signa quæ videntur mente assurgit. Sicut enim quicquid signi rationem habet in Sacramentis est & oculis visibile, vt ipsa elementa, & auribus perceptibile vt verbum: ita quicquid & oculis per signa, & auribus per verbum significatur, solo intellectu fide prædito comprehenditur.

Altera autem tua responsio magis etiam est absurda. Nam tua illa corporis Christi Cyclopica siue quæ per os fit manducatio quam imaginariis, si in internos duntaxat, id est in solos mentis oculos incurrit, qua tandem ratione Signum significans non autem res significata vocabitur: nisi fortasse vis aliquid in Sacramentis animis nostris aliter quam per externos sensus annūtiari, id est Sacramenta Sacramenta non esse. Et quum tu subicis ista esse quiddam magis corporale quam spiritualement fruitionem siue manducationem siue incorporationem, quorsum vel in quos ista dicis? Nec enim quisquam nostrum est qui ista vel pro signis vel pro re significata statuerit, quum id potius declarent quod & ex corporali signorum & ex spirituali rei significatæ perceptione consequimur.

Tertium sophisma est, quod inter signa & res significatas oporteat esse omnino analogiam, id est similitudinem quandam: Ac inter panem & corpus esse pulchram conuenientiam: sed inter corpus Christi & beneficiorum memoriam nullam esse conuenientiam. Respondeo, ex qua tandem oraculo petijt istud principium? Num Apollinis Delphici aut Delij? Quæ est similitudo inter signa tempestatum aut morborum aliarumque rerum & significata eorum? Quæ est conuenientia inter Iridem & diluuium? Circuncisio fuit signum fœderis & fauoris diuini ac institutionis: agnus paschalis fœderis & etiam transitus angelis: quæ verò similitudo aut analogia eorum est?

Plus satis ei concinnissimam analogiam ostendi in mea demonstratione, quomodo manducatio Sacramentalis corporis Christi possit esse signum spiritualis manducationis hisce meis verbis.

Sicut Baptismus, seu illa lotio externa est signum interne simul & imputatæ ablutionis, quæ etiam effectus Baptismi est, non ipsa eius essentia: Sic & sacramentalis externa manducatio panis & vini corporisque ac sanguinis Domini est signum, & etiam medium aut instrumentum, seu memoriale spiritualis manducationis aut fruitionis Christi, quæ sola fide peragitur, sicut ipse met Christus scopum aut finem aut rem significatam huius Sacramenti dicit esse memoriam passionis.

sonis, seu illius Sacramento apprehensi PRO VOBIS DATVR, PRO VOBIS EF-
FVN DITVR.

Obserua etiam contradictionem: Dicit hic esse diuinissimam analogiam inter panem & corpus, inter vinum ac sanguinem, inter illos externos ritus & ea quæ præstat intus Spiritus sanctus. At supra solutione tertia dixit panem quidem esse destinatum ad significandum corpus, sed & fractionem eius ad significandam passionem. Ita ei ritus fractionis & distributionis modo passionem modo internas operationes Spiritus sancti indicabit.

Eum verò qui analogiam signorum & rerum significatarum in isto præsertim argumento neget, quid tandem pudeat tum dicere tum scribere, quum vel ipso vno cõmuni sensu refellatur? adeò quidem vt ista repellere me planè pudeat. Si de naturalibus rerum signis agitur, quid tandem ex accepto obiecto poterit sensus animo nuntiare vel notitiæ vel reminiscentiæ causa, nisi quod in phantasia fuerit informatum? quid autem obiecta res illa in fantasiam velut insculpserit, nisi hoc ipsum cuius signū est? & cuius rei signum est, nisi eius quam conuenientissimè refert? Itaque in his signis maximè laborant physici & medici, ne vel aliena pro cõsentaneis, vel communia loco priorum accipiant. Sed de his non est huius loci vel temporis disputare. Sin de iis agitur quæ Data vocat Augustinus, id est quæ nō natura sed ex impositione & instituto id significāt cuius signa sunt, etsi illa sunt in multiplici differentia, tamen quò maiorem habent cum rebus significatis conuenientiam, eò iustiore de causa signa dicuntur, vt inclinatio corporis appositum signum est subreptionis animi, detectio oculorum, modestiæ, quasi sese indignum iudicantis alicuius qui alium intueatur, cuiusmodi alia sunt plurima. Sed quoniam in Sacramento de quibus agimus, non id proprie agitur vt ex signorū conspectu cogitatio ad id quod cogitandum moueatur, veluti ad cogitandum panem & vinum, sed simul adiicitur verbum Dei, quo animus ad aliquid longè præstantius cõsiderandum, atque adeò completendum sibi que applicandum euehatur, vnde tandem ista consideratio, & quæ illam consequitur comprehensio, nisi ex signorum & rerum significatarum conuenientia? Nam propterea etiam signa in Sacramentis præter illam significationem, videntur quodammodo illud secum annexum habere, cui sic significando adhibentur, vt res ipsa quauis animo & spiritualiter, non minùs tamen verè quàm signa externa corpori offerantur. Denique si signum est similitudo quædam, quomodo signū non sustuleris sublatam analogia propter quam similitudo vocatur? Hæc si tibi non satisfaciunt, audi saltem non Apollinem illum tuum Delphicum, sed Augustinum sic scribentem epist. 23. Si Sacramenta quandam similitudinem earum rerum quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent, ex qua similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Idem etiam alibi, Signa, inquit, videntur illarum rerum personas quas significant sustinere. Quid amplius? quum sese panem, vitem, petram vocaret Christus, nullamne sui ipsius cum istis rebus analogiam notabat? Et quum inquit Apostolus nos multos esse vnum panem, non significauit istius Sacramenti cum nostra in Christum coadunatione conuenientiam? Denique, os impudens, audebis inficiari, illa panis & vini symbola ipsis penè oculis nostris, propter illam cibi cælestis cum terreno conuenientiam, carnem & sanguinem Christi, spiritualis videlicet vitæ veram causam, subiicere? Et adhuc audebis hincere? Audiamus tamen quid mullires. Quæ est, inquis, similitudo, inter signa tempestatum aut morborum, aliarumque rerum, & significata eorū? primum quid hoc ad rem? nec enim de signis naturalibus agimus. Itaque tam appositè loqueris quàm si de homine rogatus, de bestiis responderes, quoniam & homo & bestia ad communem genus, animal videlicet, referuntur. Sed tamen hinc quoque cõuenientia quædam cernitur, tum ea videlicet quæ naturæ ipsius est inter causam & effecta, vt ex humidis vaporibus assurgentibus imbrem sequuntur conuicimus: tum etiam illa quæ in particularibus observationum congruentia consistit, vt solent agricolæ multas tempestates conuicere, quoties aliquid ei simile quod antea obseruarunt intuentur. Pergis postea & audes etiam penè ridens quærere quæ sit inter Iridem & diluuium analogia. Si Iridem voluisti & ineptum est quod dicis, quum Iris non sit sequuturi, imò verò nunquam futuri diluuii sacramentum. Analogia verò mirifica est huius signi & rei per eam significatæ, nempe quæ ex contrariorum comparatiuè elicitur, ac si ex ipsis nubibus ostetans arcum

Dominus diceret, En quid vobis minetur aeris dispositio, diluuium videlicet aquarum, nisi foederis mei memor illas cohiberem. Hic igitur arcus suapte natura pluuiarum praenuntius, sit nunc vobis testis meae de compescendo diluuiio promissionis. Quum autem quaeris quae fuerit agni & transitus angeli, itemque Circumcisionis analogia cum foedere ac fauore diuino, haud satis scio iustitiae tuae inscitiam an impudentiam demeret. Ecquis enim omnium Christianae religionis non penitus imperitorum hominum, praeter te fortassis vnum, non animaduertit externa illa Circumcisione praepitij velut oculis representari natiuae illius nostrae labis, & omnium inde consequutorum peccatorum abolitionem & refectionem *ἀρχεπολιτείας* vt loquitur Apostolus? Quod verò: allus ille agnus & totus illius comedendi ritus vnà cum azymis panibus, non illū ipsum repentinū ex Aegypto discessum penē oculis Israelitarum representabat? Deinde Agnus idem ille integer, à grege separatus, cuius sanguine allitas fores non attingeret Angelus ille exterminator, non ipsum Christum Pascha nostrum, vt inquit Paulus, nō eius sanguinis asperfusionem quam testificatur Petrus, ipsis penē oculis subiicit? & azymi illi panes quā conuenienter declarent sinceritatem illam vitae quae in nobis requiritur, non satis expresse scribit Apostolus?

Sed illud quod subiicis cuiusmodi tandem est? Quum te vrgerem vt vel analogiam inter Christi corpus quod tu signum esse vis, & memoriam beneficiorum Christi quam tu ais rem significatam esse, nobis ostenderes, vel sententiae tuae absurditatem agnosceres, ridēs inficiatus es requiri aliquam inter signa & res significatas analogiam. Cur igitur postea hoc ipsum ostendere conaris? Sed videamus quā appositè id facias. Sicut (inquis) externa ablutio in Baptismo, est signū internae ablutionis, ita etiam externa manducatio panis & vini, corporisque & sanguinis Domini, est signum & memoriale spiritus actualis manducationis Christi quae sola fide peragitur. Atqui vt nonnulla hic verè dicas, non respondes tamen ad id de quo querebamus. Neque enim quaesui de ritu vel Baptismi vel Coenae, quem & ipsum tamen sacramentalem esse non nego, sed de ipsius signorum materiae cum rebus significatis analogia. Itaque sic tibi respondendum fuit, Sicut aqua in Baptismo signum est sanguinis Christi, veri nostri lauacri, ita panis & vinum in Coena signum est corporis & sanguinis Domini, veri nostri cibi & potus, quod responsū vt defugeres, transiisti ad rituum Sacramentalium comparisonem. Sed hic rursus vide quā parum consentanea loquaris. Nam vt sibi constet ista rituum inter se collatio, sicut asperfusionem externā aquae cum sanguinis ablutione spiritali & interna, sic etiam manducationem externam panis & vini cum manducatione spiritali corporis & sanguinis comparare necessariò nobiscum debuisti. Quod quū non facias, sed sicut signorum id est panis & vini, ita etiam rerum significatarum nempe corporis & sanguinis manducationem quandam externā ponas, quasi tibi concessam, quid aliud dixerim quā te rursus pueriliter id ipsum assumere de quo quaeritur?

Denique istam quam mihi attribuis contradictionem cur tandem agnoscam? Dixi ad tertiam tuam demonstrationem quod adhuc dico, fractionis panis ritum quem in Ecclesiis vestris negligitis designare Christi mortem sanctissimis animi & corporis cruciatus plenam. Num verò id repugnat ei quod hic dixi, nempe analogiam esse inter ritus & ea quae Spiritus sanctus intus praestat? Sanè, inquis, quoniam ita fiet vt panis fractionis (quam tu rursus ineptè cum distributione confundis) modò passionem, modò internas operationes Spiritus sancti designet. Num verò, Illyrice, ista inter se pugnant, passionem designare, & hac designatione fidem in nobis accendi? Deinde an vnicus est & singularis iste ritus fractionis, ac nō potius Dare, Recipere, Comedere, Bibere sunt etiam inter mysticos ritus censenda? Quo igitur pudore quod de his ritibus dixi, ad panis fractionem trahis? Subiicit autem postea Illyricus,

Calvinus in Exod. 24, ait sanguinem Christi in sacra Coena esse sigillum eius foederis: Et in I. Cor. 11, itemque Hebr. 9, & 10, Esse pignus foederis confirmatorium. Cur igitur agere fortè Bexa sanguinem eiusve potionem esse signum? An sigillum non est signum? & pignus quid aliud tandem est quā signum eius rei aut contractus cuius est pignus?

Respondeo quod & ipse sensus communis dictat, *σημαῖον* videlicet id est id quod adhibetur alterius rei significandae causa, & *σφραγὶς*, id est quod alicuius rei confirmanda

da gratia apponitur, non re quidem sed tamen ratione differre, quum aliud sit significatio quam confirmatio & ad illam quidem *σημαῖον*, ad istam verò *σφραγίς* respiciat, adeò quidem vt non quicquid est Signum, sit etiam *σφραγίς* rei significata. Quo sensu verò panis & vinum possint etiam Signa vocari, paulo antè diximus, quatenus videlicet significatur, non quòd aliquid significant. Et sanè imprudens ipse Illyricus ipsa veritatis vi adactus postea cogitur non ipsas res, id est corpus & sanguinem, sed ritus ipsos Cœnæ, id est corporis manducationem & sanguinis haustionem pro signis statuere, in hoc tamen rursus aberrans à veritate, quum corporis ipsius & sanguinis potio non sit signum significans (esset enim visibilis & sensu corporeo perceptibilis) sed illud ipsum quod externae elementorum sumptione verè & efficaciter significatur. Quod autem pignus dicit tantum esse signum contractus, magis etiam ridiculum est quàm vt refutatione indigeat. Nec enim duntaxat signi causa pignus adhiberi constat, sed vt creditori caueatur. Ad-
dit autem postea,

Querit porro etiam Beza, Cuius tandem rei erit panis signum, si non erit corporis? Respondeo, Omnia elementa sunt signa totius sui Sacramenti, vt Circuncisio sui fœderis, Pascha sui, Iris suis: sic & panis ac vinum sunt signa totius sacrae Cœnæ. Præterea est signum gratia & iustificationis sicut & Circuncisio. Quid horum negare potest? Paulus quoque 1. Corint. 10, vocans Ecclesiam Panem, ostendit certè, vt isti volunt, eam significari per panem, id est, vt iste male urget eius sensum, dicit panem significare nostram coniunctionem cum Christo. Quin potius ipse sibi met hisce suis verbis respondeat, Panis est efficax tessera nostræ cum Christo CONIUNCTIONIS. En audis panem esse signum nostræ coniunctionis cum Christo, non igitur corporis ipsius propriè: De qua re Augustinum postea audiemus.

Rogatus Illyricus cuius rei panis erit signum, si non est signum corporis, respondet esse signa sui Sacramenti. Atqui paulo antè dixit Sacramenti nomine nihil aliud quàm signum intelligi. Sit ergo panis Illyrico signum sui Signi. Sed postea paulo planius loquitur, quum inquit panem & vinum esse signa totius sacrae Cœnæ, quasi verò quæsierim in qua actione adhibeantur, ac non potius cui rei significandæ in sacra Cœna adhibeantur. Præterea, inquit, panis est signum gratia ac iustificationis sicut & Circuncisio. Atqui non in quem vsum & finem seu effectum instituta sit sacra Cœna vel Circuncisio ex te quæsiui Illyrice, sed cuius rei significandæ causa panis & vinum in Cœna præbeantur. De hoc igitur non de illo, siue *ὅτι τὸ σημεῖον*, non *ὅτι τῆς σφραγίδος*, respondere te oportuit. Sic postea colligit Illyricus, Panis est signum, siue vt ipse Beza loquitur, efficax tessera nostræ cum Christo coniunctionis, non igitur ipsius corporis propriè, quasi verò vnus & idem panis non possit pluribus significandis rebus adhiberi, quod quidem in Cœna Domini diserte obseruauit Apostolus, & post eum omnes verborum illius interpretes. Panis enim Cœnæ modò vt eius rei cuius interuentu & communicatione cum Christo vnimur, ipsius videlicet Christi Sacramentum: modò vt nostræ mutua in vnum veluti corpus coalitionis signum & tessera consideratur. Illo igitur modo ipsum illud corpus, quod Christus pro nobis tradidit, isto verò, Ecclesiam sine mysticum Christi corpus sacramentaliter fidei nostræ repræsentat. Et ad illud quidem respexit Apostolus quum panem esse diceret communicationem corporis Christi: ad hoc verò quum diceret nos esse vnum panem, & vnum corpus. Sic etiam duplex est panis cum re significata cogitanda analogia. Quatenus enim panis est substantia nutritioni destinata, eatenus habet cum carne Christi conuenientiam, vt quæ sit verus & vnicus æternæ vitæ cibus. Quatenus autem panis est vnum quiddam ex multis granis simul pistis cōfectum, eatenus *ἀναλόγως* Ecclesiam ex pluribus hominibus in vnum veluti corpus conflatis compositam reputat. Sed tuæ illius memoriæ, Illyrice, quam tu vis per panem significari, quæ tandem est cum pane analogia: Sed audiamus quid etiam porro subiiciat.

Dicit Beza humanam naturam Christi esse subiectum omnium eius beneficiorum, Igitur non posse esse Sacramentum. Respondeo, Non tantum humana natura, sed & tota persona est subiectum, aut fons suorum beneficiorum: nec ego dixi, humanam naturam esse Sacramentum aut signum suorum beneficiorum: sed sacramentalem corporis Domini manducationem esse signum spiritualis aut fruitionis fidei: pugnat quoque hæc dicendo, secum, quia si non potest esse Sacramentum, non potest etiam esse essentia Sacramenti, vt ipse contendit.

Carnem Christi negavi esse Sacramentum beneficiorum quæ certum est ipsi inesse tanquam subiecto, quoniam subiectum non est suorum accidentiū Sacramentum, quod potterius quum tu verbo concedas, ipsa veritatis vi adactus, re tamen negas, ut te ipso teste de tua infania cunctis constet. Nō est, inquis, humana duntaxat natura, sed ipsa Christi persona subiectum aut fons suorum beneficiorum, quasi verò nos personam diuidamus, quum naturæ proprietates distinguimus. Est autem inter *θεότητα & ανθρωπότητα* (hæc enim sanè aptius Græcè quàm Latine dicuntur) hoc minimè negligendum discriminē, quod nulla propriè dicuntur inesse Deitati, ne sit quiddam ex substantia & accidentibus compositum, quod prorsus repugnat summæ illi Deitati simplicitati. Ideo quanuis neque Christum diuidam, neque ignorem quæcunque Christi caro accepit à Deitate mensura (quoduis videlicet perfectissimum donum supra res omnes creatas) à Deitate ipsi *ὁμοανθρώπινος* coniuncta emanare: quia tamen humana natura est veluti Castellum quoddam in quod redundans iste benedictionum omnium fluuius, inde postea ad nos usque pro nostra mensura effunditur, idcirco verè & propriè naturam humanam dixi esse veluti subiectum cui omnia illa insint. Sed hæc penè *παρεργασ* dicta sunt, quandoquidem iste sic voluit. Audiamus ergo num quidpiam magis appositè respondeat. Non dixi, inquit, humanam naturam esse Sacramentum seu signum suorum beneficiorum. Dic igitur, Illyrice, quid tibi fuerit corpus & sanguis Christi in Cæna, si neque signum est, neque res significata? Imo, inquis, dixi Sacramentalē corporis Domini manducationem esse signum spiritualis manducationis seu fruitionis per fidem. Cedo verò Illyrice, manducatio ista externa non signorum, (hanc enim concedimus) sed ipsius realis corporis Domini quam tu somnias, estne substantiale quidpiam? quæro, inquam, asine, non an reale corpus Domini sit aliquid substantiale, sed an illius manducatio qualiscunque tandem sit, solidum sit quidpiam & subsistens. Non eris, opinor, tam impudens, ut hoc dicas, quum manducatio sit corporis actio, ac proinde quiddam accidentium signa, te auctore Sacramenta nihil aliud fuerint quàm accidentia aliorum accidentium signa, ut quanuis à Papistica transubstantiatione dissideas, tamen in eo etiam crassius erres, quod nihil præter accidentia statuas in Cæna Domini habere Sacramenti rationem. siquidem ita fiet ut ne ipsa quidem elementa sint Sacramenta, sed eorum duntaxat manducatio, cuius tamen nullam à te mentionem factam video. Postremò quum sic colligis, Si corpus Christi non est Sacramentum, ergo non est essentia Sacramenti, quis te non derideat? An enim exempli gratia, rectè dixeris animam quia homo non est, non esse partem hominis & quidem præcipuam, imò etiam formalē eius causam? Cæterum de varia vocis Sacramenti notatione antea diximus, qua videlicet interdum sola externa signa, interdum & signa & res significata, nonnunquam etiam tota actio sacra designatur, ut nullus tuis istis paralogismis locus relinquatur. Sic denique scribit præterea Illyricus,

Postremum sophisma hoc loco ex Irenæo textit, dicens, Eucharistiam constare duabus rebus, una terrena, altera cælesti, & querit ex me, quo loco ego corpus Christi colloco? Respondet, quum Irenæus ipse non satis significata duorum istorum nominum, terreni & cælestis, explicauerit, quo iure ego compellor, ut exponam quid ille vel terrenam vel cælestem rem vocauerit?

Sed quod querit de corpore Christi ex me, dico esse ambiguitatē in vocabulis, & corpus Christi alia ratione posse dici terrenum, alia cæleste. Terrenum est, quia centē initio ex elementis constitutum, & hic in terris de mortali mortale natum est, sicut & nostra corpora. Cæleste autem, quia est sanctum, quia glorificatum, & quia viuificum fidelibus.

Verum ego quæro ex te, Beza, qua conscientia tu audes externam corporalēve manducationem corporis Domini autoritate Irenæi oppugnare, cum ipse eam clarè eo ipso loco asserat, affirmans non tantum animas nostras, ut vos vultis, sed corpora ipsa à corpore re Domini?

Irenæus, inquit iste, non satis explicauit duorum istorum nominum significata, itaque quo iure compellar ego illa exponere? Bellum sanè effugium, quasi non satis constet idem dicere Irenæum, atque ceteros alios, quum in Eucharistia aliud videri aliud intelligi docent, & elementum à re significata, panem videlicet à corpore distinguunt. Sed si Illyrico

rico credimus, vnum & idem reale corpus Christi erit res terrena & cælestis, diuerso respectu. quod si verum est, Ergo Eucharistia solo reali corpore dupliciter considerato constabit. Quid igitur fiet pani & vino, quæ si existimas non esse Eucharistiæ partes, cur illa tanquam superuacanea non expungis cum Papistis? Sin verò partes illius sunt, sicuti sanè sunt, cur tandem illa prætermiserit Irenæus, hac ipsa de re disserens?

Disputat postea Illyricus veluti ἐκ προοίως, vt externam id est Cyclopicam ipsius carnis manducationem ex Irenæo & Tertulliano confirmet, quorum etiam nonnullos locos adscribit. Sed quid ait Irenæus? carnem etiam nostram alià corpore & sanguine Domini. quasi verò quum dicimus Christum nobis spiritualiter per fidem communicari, non statuamus totum hominem sic viuificari. Quis enim ignorat totius hominis seruatiorem esse Christum? Sed tibi nimirum vel idem est Christum manducare, & Christo ali, vel si duo ista sunt, sic tamen ea existimas esse coherentia, vt cuiuscunque corpus ali dicitur carne Christi, is etiam corporis Christi dicatur māducasse. Nam alioqui corrue- ret ista tua consequutio, Aluntur corpora nostra carne Domini: ergo corpore quoque carnem ipsam Domini manducamus. Sed vide si potes, quantum hallucineris. Nā quæ est effectus alimenti, eadem quoque est & alimenti, & perceptionis ipsius ratio. At effectus istius manducationis corporis Christi non est corporalis, siue ad corporalem hanc & caducam vitam, sed ad vitam illam spiritualem & æternam pertinens. Ergo necesse est vt & illius sumendi cibi, & nutrimenti ipsius tota ratio sit spiritualis, ac proinde non est vt & corporis, sed mentis ac fidei instrumento hæc omnia conficiantur. Quorsum ergo tua ista oris manducatio, qua panis deglutitur, sicut interna est animi, quanuis vita ex carne spiritualiter manducata proueniens, totum hominem spirituali vita viuificet? Deinde vide quantopere à teipso dissideas. Non si exterius manducare & intus ali semper coheret, consequetur viuificari etiam indignos ad Cœnam Domini accedentes, si alteri tuo dogmati assentiamur, quo statuis manducationem corporis ipsius externam, tum dignis tum indignis omnibus esse communē. Sin verò contrā vis ex alimento concludi externam manducationem, id est exterius manducasse realem Christi carnem, quicunque ea aluntur, efficietur extra sacræ Cœnæ vsum neminē viuificari, ac proinde Cœna fuerit etiam infantibus distribuenda, & sextum Iohannis caput cogēris de Sacramentali perceptione intelligere. Quod autem addit Irenæus eodem loco, panem illum videlicet qui est è terra, non amplius esse communem, quis nostrum vnquam est inficiatus? Nam certè nostrum non est Sacramenta à rebus cōmunibus non distinguere. Simile est alterum eiusdem Irenæi dictum, augeri & consistere carnis nostræ substantiā ex sancto Cyclopicam manducationem trahis, teipsum deridendum omnibus sanis hominibus præbes, qui neque cibum, neque ipsius cibi perceptionē à nutritione distinguas, & quæ merè spiritualiter fiunt, corporaliter interpretaris. Hæc enim de spirituali augmento & vita æterna esse intelligenda sicut & illud Pauli dictum de Christo in nobis augescens. Sed quid ad illud Tertulliani respondebimus, Caro nostra corpore & sanguine Domini vescitur, vt anima Deo saginetur? Nam sic prorsus videtur eueri quod diximus, animam videlicet eam esse quæ sola corpore & sanguine Domini vescatur, vnde ipsum etiā corpus in vitam æternā saginetur. Nempe manifestè apparet Tertullianum nomine corporis & sanguinis non res ipsas, sed earum Sacramenta intellexisse, sicut Augustinus corpus Christi fieri, consumi, in terram cadere Sacramentali metonymia dixit, cuius ipse Christus auctor est, alioqui quorsum Deum opponeret, & animam potius quàm corpus diceret saginari?

AD XVI.

Christus omnia sua passioni necessario coniuncta per se, in se, & per suum proprium verumque corpus pereggit. Itaque verum nativumque sanguinem ac corpus suum nobis in sacra Cœna impendit.

CONCEDI MVSO omnia hæc, Illyrice, sed clariore addita explicatione. Quoniam enim conspicuus nobis factus est λόγος in carne, vt in ea, & per eam peractis omnibus quæ ad nostri cum Deo reconciliationem spectant, sese & sua nobiscum communicando, nobis fieret Seruator, dico oportere nos imprimis fieri ipsiusmet participes, vt in ipso vitam æternam consequamur. Quorsum hæc igitur aduersum nos, nempe vt tuo ipsius testimonio manifestæ calumniæ conuincaris. Interea verò tu videris in quâ schola istam demonstrationem didiceris. Datur nobis in Cœna verum corpus & natiuus sanguis. Ergo corporalis & externa est eius mādūcatio, ac proinde impij sunt qui spiritualiter tantum Christi carnem manducari, & Christi sanguinem bibi docent.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

Respondeo, Bexa, quum concedas dari nobis in sacra Cœna ab ipso Christo suum verum corpus ac natiuum sanguinem, vt eo confirmetur illud Testamentum, reliquum etiam ex Cœna verbis clarissimis habetur. Nam Dominus dans corpus & sanguinem suum, dicensque Comedite, Bibite, manifestissimè loquitur de externa seu corporali comestione & haustione. Igitur habemus quod volumus tum ex tuo ore, tum etiam multo magis ex ipsius filij Dei vniuersi magistri nostri verbis.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Imò, bone vir, neque ex Christo neque ex me vnquam tale quippiam audiisti. Sed ecce te tuis ipsius, id est ex Buceris verbis conuincam, quæ sic ad verbum descripsi in apologia demonstrationis 28. vt sis præfatus illius sententiæ cum tua congruere. Sic igitur ille teipso, descriptore & approbatore: *In his locutionibus Accipite, Comedite, &c. tropus Synecdoche est.* (Iam igitur, Illyrice, in tropiaistarum quos vocatis castra transfisti, nec causa est cur id præter tam præcisè vrgeas.) *Quum enim ait, Accipite, Comedite, Bibite, duas res offert, & sumere iubet simul comprehensas, terrenam & celestem, perceptibilem sensibus & perceptibilem mente:* (Audis igitur, Illyrice, duas res illas sic offerri & accipi simul, vt duplex sit quoque offerendi & accipiendi modus, vnus videlicet ad corpus non ad animum, alter verò ad animum non ad corpus respiciens? Nam alioqui si vtræque res & corpori & menti offerretur, ab hac & ab illo percipienda, nullus fuisset isti distinctioni locus.) *terrenam & patentem sensibus, panem & vinum: celestem, oblatum fidei corpus & sanguinem Domini, atque his constans nouum Testamentum.* (Audis rursus, Illyrice, rei celestis nomine intelligi non corporis corpoream comestionem, quæ nusquam est, & quam tu somnias esse spiritualis alterius sumptionis signum, sed ipsummet corpus & sanguinem? Audis etiam rem istam non corpori sed menti, & quidem non nisi fideli offerri, nec corpore sententiam cum tua congruere, aut à temetipso dissensit. Et quum hæc iam pridem notis, qua fronte paulo antè dixisti obscurum esse tibi illud Irenæi dictum, & vtranque rem illam, terrenam videlicet & celestem, de Christi corpore es interpretatus?) *illa symbola, hæc res symbolorum, & vera dona sunt.* (Audis præterea, Illyrice, res illas terrenas vocari symbola? & quid Græcis est in hoc argumento symbolum aliud quàm Signum, & Latinis Signum aliud quàm Sacramentum? Quo igitur pudore sic ausus es alibi scribere, *Quis vnquam sana mentis dixerit panem, vinum, & aquam esse Sacramenta?* At ego quæro, quis vnquam præter Illyricum sic insanierit vt Panem illum & Vinum illud & Aquam illam negarit esse Sacramenta? Sed sola illa, inquires, non sunt Sacramenta incedo. Nam & ipsi Sacramentales ritus, Sacramenta sunt, totaque illa actio externa inter dum Sacramenti nomine intelligitur. Sed manet tamen illud, panem illum, vinum illud, & aquam illam, (differunt enim illa plurimum à communibus rebus) esse symbola siue signa siue Sacramenta. Cuius autem rei? corporis & sanguinis Domini, respondet Bucerus, quum ait hæc esse res symbolorum. Cur tu me igitur ferre non potes per rem Sacramentorum intelligentem ipsum corpus & sanguinem Domini? Item quo tandem colore tuum dictum istud, Illyrice, vnâ cum tuis eiusdem proditoris consciis, sic incrustabis, vt vestra illa turpitudine conspici non possit, tuum illud, inquam, dictum

dictum quod extat in vestra confessione Antuerpiæ edita? Falsa est, inquis, interpretatio Zuinglianorum qui ita sacrosanctum Testamentum Christi torquent, tanquam dixerit, Hic panis est signum corporis, quum ille contra claris verbis testatus sit totam illam sacram actionem seu assumptionem panis ac corporis, vini & sanguinis Domini esse signum memoriale ipsius, & passionis eius. Et rursus in eadem confessione: Christus ipsemet testatur propalam, non panem esse signum corporis, sed ipsam illam actionem, seu esum panis ac corporis, vini & sanguinis esse signum memoriale sui suorumque beneficiorum. Deus bone, quis tam inscientem, simul & tam impudentem quenquam esse potuisse existimauerit? Multis locis, & quidem sua confidentia hic quoque vt in aliis multis deceptus D. Lutherus existimat iniuriam factam Anthropomorphitis, quasi nō ita crasse sentire potuerint vt ipsis impingitur. Atqui non minus falsa, inepta, crassa est ista corporalis perceptio rei quæ soli intellectui per signum corporale offeratur, & mente non corpore sit perceptibilis, quàm si quis rem incorpoream corporea forma induat, quū quæ corporis sensibus obiciuntur, vt corporaliter percipiantur, quæcunque tandem sint, forma corporea apparere & sentiri oporteat: sicuti corpora quodammodo fieri oportet, vt ab intellectu comprehendantur: ynde illud philosophorum verissimum axioma, Eum denum rectè & verè de rebus iudicare, qui bene possit à materia abstrahere. Sed quorsum aberro? Nec enim dubito quin me declamans iste quasi in cogitationum humanarum labyrinthis oberrantem ad Theologiæ ferepta reuocet, quum tamen ista ne tantillum quidem à vera Theologia de Christi corpore dissideant. Redeo igitur si libet ex mea aberratione, & hoc dico, (vel seipso cōfiteat) esse corporis & sanguinis Domini signa, quæ proinde res sint illis symbolis designata, & eum qui contra sentiat (quod alibi testaris, à teipso planè dissentiens) penè indignū esse qui audiat. Ita habet pronomē rēro, id est Hoc. Id enim non modo panem & poculum (corpori videlicet & corporaliter) sed simul ac præcipuè demonstrat & exhibet corpus & sanguinem Domini ac Testamentum nouum (intellectui videlicet, & fidei, siue spiritualiter vt mox sequitur.) Duplex enim demonstratio est (ergo & præbitio & acceptio) ad sensum, (panis videlicet & vini, rerum terrenarum) & ad intellectum, (corporis nimirum & sanguinis ad nouum fœdus fide in animis nostris per illa fanciendum) ita vt in omnibus sit locutionibus, quibus per aliquod signum (corpori videlicet) visibile, ostenditur & exhibetur (animo nimirum seu intellectui) res inuisibilis, (ac proinde solo animo perceptibilis. Vbi igitur corporalis illa & oralis, siue Cyclopica ipsius corporis & sanguinis datio, acceptio, manducatio?) Ita Episcopi tradentes facultatem sacri ordinis, & in academiis facultatem profitendū bonas artes, præbendo librum, vel calicem, vel pedum, pileum, & huiusmodi, aliud signis visibilibus, oculis, aliud verbis intellectui demonstrant & exhibent. (& sicut aliud, ita etiam aliter vnum quàm alterum necessariò.) Ita erat & illud Domini ad discipulos, Accipite Spiritum sanctum, quum insufflaret in eos. Duas enim res simul (Sacramentaliter videlicet coniunctas) exhibebat & tradebat, (diuersa videlicet duobus diuersè) sensibus afflatum, mentis Spiritum. Apposita quidem similitudo ad illam Sacramentalem synecdochen explicandam, quem tropum effugere vos non potestis, illud rē p̄ropt̄r quoties libuit tam catur Signum esse illud ipsum cui significando simul & quanuis spiritualiter verè tamē exhibendo accommodatur, vt sit necessariò ad Sacramentalem metonymiam, trahendam hanc similitudinem quàm vt communem loquendi formulam declaret, vel ex eo liquet, quòd facultas Theologiam aut literas docendi & interpretationis docere, non sint res aliquæ substantiales: in Cœna Domini verò fide participamus ipsum corpus & sanguinem Domini, quanuis prorsus mysticus sit istius *κοινωνίας* modus, & cōspectans non vt ex concorporatis substantiis vnum corpus euadat, sed vt ex Christo spiritualiter nobis adiuncto vitam nouam ac sempiternam hauriamus.

AD XVII.

Vetus Testamentum umbris, signis, & umbratilibus rebus sancitū est. At nouum ipsa demum
lij.

rerum significatarum veritate & soliditate, sicut disertissime Paulus Apostolus in epistola ad Hebræos urget, hoc fœdus multo meliore sanguine sancitum confirmatumque esse quam illud prius. Sceleratè ergo peruertitur sacrosanctum Testamentum Christi, dum eius verba à vero sanguine in typicum & figuratum violenter transferuntur.

Hic quoque se prodit tum crassissima inscitia, tum incredibilis calumniandi libido, quod ut planius intelligi possit, breuibus perstringam quod sit in re Sacramentaria veteris & noui Testamenti discrimen, repetita eorum summa quæ aduersus Heshulium iam pridem demonstraui.

PONO autem tria postulata. Vnum, nunquam nisi ex sola gratia & misericordia vltimum hominem fuisse Deo conditori gratum. Alterum, nemini vnquam fuisse faciam gratiam, nisi in vnico Mediatore Iesu Christo. Tertium, Deum nunquam esse homines ludificatum.

HIS positis, iam hoc ego superstruo, vtriusque fœderis vnum esse authorem Deum, vnicam substantiam Christum, vnicum finem gloriam Dei cum salute electorum coniunctam, ac proinde impios esse ac blasphemos Sophistas, quum dicunt veteris fœderis Sacramenta (ut ipsi loquuntur) fuisse significatiua, noui verò esse exhibitua. Nam neque illa inaniter Christum significarunt: neque hæc absque signis & symbolis eundem nobis offerunt. Itaque concludo vtrunque fœdus, vnicum esse & singulare fœdus, siue authorem, siue materiam ac substantiam ipsam internam, siue finem & scopum vtriusque consideres. Sola forma superest, quam ego genere eandem, circumstantiis autem plurimum fateor differre. Vtrobique enim & verbum & externa signa docendis hominibus & obsignando in credentibus fœderi adhibentur, ac proinde forma vniuersaliter & in genere eadem est. Sed iam audiamus circumstantiarum discrimina. Quod ad verbum attinet, locutus est Deus patribus *πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς*, idque admodum plerumque obscure, nobis verò planissime totum consilium Dei à Filio est patefactum: & illic quidem promittitur Christus, adeò ut ad futuram clariorem reuelationem remittantur homines, hic verò Christus mundo exhibitus omnes promissiones adimplet.

Quod autem ad typos attinet & Sacramenta, Vetus Testamentum penè habuit infinita, & alia quidem temporaria (cuiusmodi fuit transitus maris rubri, nubes, manna, penultima, & cætera eius generis) alia verò fixa & immota vsque ad noui fœderis promulgationem, cuiusmodi fuit Circuncisio & totus ille ceremonialis cultus. Fuerunt autem omnes isti typi minimè inanes, ut pote quibus adiuncta fuit veritas, id est Christi venturi participationis: sed vmbra & figura vocantur, quoniam erant duntaxat Christi, & ipsius beneficiorum veluti *σκιεγραφαί*, ut loquitur & copiose explicat Chrysostomus. Neque enim in illis emicabat plenus ille lucis Euangelij fulgor, sed erant veluti scintilla duntaxat in tenelâ emicantes, quæ Christum verè quidem & satis efficaciter ad salutem fœdus monstrarent, sed eminus tamen, nec adhuc re ipsa apparentem. Nouum autem fœdus quum solem ipsum exortum nobis contemplandum præbeat, omnes illas figuras & vmbas quæ venturum solem prænuntiabant, sustulit: habet tamen quædam Sacramenta propter imbecillitatem nostram, re quidem paria veteribus, (ut inquit Augustinus, & manifestè Paulus ostēdit, quatenus videlicet idem Christus in his & in illis significatur) sed signis diuersa: numero pauciora, utpote duo tantum: significatione angustiora, virtute præstantiora. En igitur quatenus duo dicantur fuisse fœdera, quod sit illorum discrimen, & quo sensu prius dicatur abrogatum.

HÆC autem ita se habere præterquam quòd res ipsa clamat, partim etiam rationibus necessariis, partim expressis testimoniis euincitur. An enim Patres ludificatus est Dominus? an frustranea est promissio, *ERGO DEVS TVVS*? an verò in quoquam alio quam in Christo rata esse potuit? Quid verò expressius quàm quòd dicitur Christus fuisse heri & hodie? Agnus ab origine mudi occisus? Circuncisio *σφαγῆς* iustitiæ ex fide? Abraham vidisse diem Domini? quòd denique Patres in nube & mari baptizati fuerint, & in mænâ eandem atque nos escam spiritualem comederint, & ex petra eundem atque nos potum spiritualem hauserint? quid denique quòd Apostolus rupem illam apertè Christum fuisse, sacramentaliter nimirum, testatur?

TRIA tamen hic nobis opponunt qui aliter sentiunt. Fatentur enim quòd ad Christi efficaciam

efficaciâ & beneficium attinet, Veteres quoque per fidem fuisse eius participes, ac proinde hoc demum respectu dici re paria nostris fuisse Veterum Sacramenta: Christum autem ipsum realiter & substantialiter illis tum communicatum fuisse negant. Primum, quia natura ipsa humana siue caro Christi nondum extabat. Deinde, quia non temere dicit Paulus, Patres habuisse rerum futurarum umbras, nos autem corpus. Tertiò, opponunt antithesim illam vtriusque fœderis in Epistola ad Hebræos copiosissimè explicatam, ad quæ omnia sic paucis respondeo:

CONCEDO igitur carnem Christi antequam in utero virginis conciperetur non fuisse in rerum natura, verum quominus propterea sentiam Christi ipsius non fuisse patres factos participes, sed tantum efficaciæ Christi, multa impediunt. Nam illud quoque quod nondum est in sese, nihilominus & Deo promittenti ac danti, cui futura omnia sunt presentia, & fidelibus verbo Domini non secundum carnis sensum, sed secundum Spiritum credentibus est presentissimum. Deinde & illud certum est, non posse nos alio iure frui Christi fructibus quam quia ipse noster est: nostrum autem Christum fieri ex Patris dono necesse est. Perinde igitur faciunt qui Patres existimant beneficiorum Christi non autem ipsius Christi factos fuisse participes: ac si dicerent illos non fuisse Christi membra, & nihilominus ipsius spiritu & vita vixisse, siue (ut in Sacramentali locutione per maneamus) fuisse eius cibi vigore sustentatos, quem tamen non comederint. Vidit Abraham, inquit Dominus, diem meum. An verò Christum ipsum non vidit sed eius tantum efficaciam qui diem eius vidit? & visio ista quid aliud est quam fides, & ea quidem ad apprehendendum obiectum ipsum quam efficacissima? Eadem escam comederunt, inquit Paulus, & eundem potum hauerunt Patres, at qualem escam & potum? efficaciam Christi nascituri, inquit isti. Assentimur. Sed nutrimentum à cibo non esse separandum docet Apostolus, quum illos nobiscum in re ipsa componens, disertè inquit, Petra autem erat Christus.

Si c igitur statuamus, Patres, quanvis tunc ipso, ut aiunt, actu non sint facti vnum cum ea carne quæ nondum erat in rerum natura: tamen quum & Deo danti & fidei accipienti sint futura presentissima, facti sunt Christi ipsius venturi membra, siue Christi nascituri, quod ad ius attinet, verè participes, ut in eo venturo & ipsi iustificarentur & sanctificarentur. Nunquam enim in alio quam in Filio illo primùm incarnando & promissum, deinde incarnato & exhibito acquieuit Pater: nec vilis vnquam in Filio iustificatus & sanctificatus est, quam qui cum ipso per fidem spiritualiter coaluit, adeò ut sublata in eum initione nullus ex eo succus ad nos possit dimanare. Tantum in eo differentia est, quòd illi quidem initio Christo ipso, iure tantum promissionis & spei, nunc verò post illum mundo exhibitum & illi & nos de facto, ut aiunt, in vitam æternam potiamur.

Quo d autem ad umbras & corpus attinet, comparatiuè hoc est accipiendum, ne alioqui Deum putemus populo suo, ut Iouem illum poeticum Ixioni, nubes, id est inania quedam pro re firma & solida proposuisse. Neque igitur umbras illi habuerunt solidæ veritatis expertes: neque nos hodie corpus habemus absque vllis Sacramentorum umbræ. Sed si compararetur eorum conditio cum nostra, nos demum rem ipsam presentem habemus, quoniam illi per spem pependerunt ab eo qui verè ac re ipsa nobis est exhibitus.

Denique sciendum est quoties & in Epistola ad Hebræos & alibi ceremoniarum leges perinde ut res externæ & carnales extenuantur, tum eas ex aduersariorum hypothesei censeret, à Christo videlicet separatas, quem vnum suis temporibus exhibendum tota illorum signorum vis respiciebat. Ista igitur partim aduersus eos dicta sunt qui stultè rebus illis externis tribuebant quod iam tum vnus erat Christi per illas adumbratum: partim verò in eos etiam scripta, qui cum Christo exhibito stare posse credebant, quæ duntaxat ad illius venturi spem fouendam erant instituta. Ex his autem Christus venturum iam tum non fuisse credentibus donatum, quanvis in futurum tempus respiceret eius exhibitio, nemo sano iudicio præditus collegerit. Imò hoc ipsum quoque de nostris Sacramentis dicere nunc licere, quòd videlicet per se extrinsecus ab eo quod significant separata nihil prosint, utpote quæ ad animum usque penetrare non possint, tum illud Ioannis dictum probat, *Ego quidem baptizo vos aqua,* tum etiam illa apud Petrum exterioris & interioris ablutionis peruiulgata distinctio: *liij.*

cuiusmodi etiam illud est quod affirmat de corporis & sanguinis Christi Sacramento Augustinus, Sacramentum à re Sacramenti, tractatu in Ioan. 26. & alibi passim rectè distinguens.

Ex his quanta sit Illyrici in his rebus ignorantia cuius iam constare puto, quibus & hoc addam, insigni iniuria nos ab eo affici, quum verum sanguinem comminiscitur sceleratè à nobis in typicum trāsferri. Neque enim in Cœna Domini vllum alium sanguinem quàm illum ipsum pro nobis effusum agnoscimus, cuius Sacramentum sit vinum. Imò etiam quanuis Basilius & Theodoretus nostra Sacramenta vocent *ἀντίτυπον*, idque significatione aliquantulum diuersa à Petri loco vbi Baptismum vocat liberationis ex diluuiio *ἀντίτυπον*, & Ambrosius de calice mystico loquens Typi nomen vlturpet: libenter tamen ab hoc vocabulo vt nimium diluto abstinemus, tantum abest vt veteris fœderis typos nostris Sacramentis exæquemus. Ipse verò Illyricus ipsius etiam corporis & sanguinis manducationem externam statuens pro interioris manducationis signo, videtur potius quomodo verum sanguinem in typicum non transformet.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

Dum Beza mihi conuiciatur, non animaduertit se sibi contradicere, tum ignorantiam tum calumniam mihi tribuendo. Qui enim peccat per ignorantiam, certè non peccat per studium calumniandi.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Non conuiciatur, Illyrice, qui scapham appellat scapham. Dixi & verè dixi, summam tuam & insciam & calumniandi libidinem simul se prodere, quia videlicet tuæ improbitati, cuius testis est magno suo malo vniuersa Germania, non responderet ex quo peritia earum rerum de quibus malitiosè soles controuersias & turbas mouere: quòd his nimium iusto Dei iudicio excæcatus, instat ferarum bestiarum quas solent hiltiones eruis prius oculis circunducere. At tu de iis disputas qui per ignorantiam, id est inscientes & incogitantes peccant, quum nihil minùs sit illis propositum. Quodnam autè certius tuæ inscitiz argumentum, quàm hoc tuum responsum: pergis postea & inquis,

Sententiam Bezæ de utroque Testamento Heshusius potentissimis & euidentissimis argumentis, imò efficacissimis oraculis ac fulminibus prorsus prostrauit. Quare remitto lectorem ad aureum illum & etiam priorem Heshusij librum.

Nempe, Illyrice, mutuò muli scabunt. & quandoquidè illius asini fimo tantopere delectaris, vt eius etiam crepitus tibi thus oleant, istas sordes per me licebit assidue contrectes, imò etiam vores & concoquas. De quibus autem iam pridem cum Vespalo & Heshusio tam multis egi, quid attinet inculcare: Subiicis postea,

Inter cetera non possum prætermittere quòd Beza citans locū Pauli, Quòd omnes patres eandem escam spiritualem ederint, & eundem spirituale potum biberint, addit de suo βῆτα τοῦ θεοῦ, quum Paulus prima collatione manifestè solos Israelitas inter se conferat, & postea de eadem collationem ad nos applicet.

Item, Malo esse pusillus Christi discipulus duo esse testamenta aut fœdera toties affirmanti, quàm Beza eruditissimus discipulus, qui contrà expressissimum Dei verbum contendit vnicum re vera testamentum esse, nisi quòd ritibus quibusdam varient.

Tibi igitur, Illyrice, manifestum est & planè ἐναργὲς quicquid somnias, sed ratiocināti fortasse credam, somnianti nunquam, ac multo etiā minus apertè, atque si non per ignorantiam quæ quāto magis illam deprecari, tātò propius te reum peragit, certè improbè ac flagitiosè mētienti. De re ipsa mox dicā aliquid quandoquidè nos cogis eadē sepe inculcare. Tātum hīc te iubeo, velis nolis, agnoscere tuā impudentiā, qui cōtra conscientiam scribere iā toties ausus fueris nos arguere quasi illud αὐτὸ τοῦ θεοῦ nos ausi simus sacris literis inferere. Si de ipso Pauli cōtextu hoc intelligis, omnes codices nostræ interpretationis testabūtur Illyricū suo more, id est impudentissimè mētiri. Sin de ipsa potius expositione hoc accipis, primū quis nobis hanc legem præscripsit vt qui in sacris tabulis exponendis vsus fuerit quibus & quot verbis vltum erit ad explicandam animi sui sententiam sacras

facras tabulas dicatur corrupisse? Hoc enim illud est quod scribis me de meo & id quidem bis illud. Atque nos adiecisse, quod à me Deus auertat. Deinde, ut noris quos per latus meum confodias, tu inquam, qui tantum hic tibi acumen vendicas, ut tanquam de re extra controuersiam omnem posita pronunties, audi, si tuæ dignitati libet, quid scribat hac ipsa de re Augustinus, præ te scilicet cæcutiens, tractatu in Ioann. 45, *Eundem potum spiritualem biberunt, spiritualem eundem, corporalem non eundem. Quid enim illi bibebant? Bibebant de spirituali sequente petra. petra autem erat Christus. Videte ergo. Fide manente signa sunt variata. Ibi petra Christus, nobis Christus quod in altari ponitur* (panis & vinum videlicet ut illic petra, & quidem vtrunque (velis nolis, Illyrice) significat, ut mox sequitur.) Et illi pro magno Sacramento eiusdem Christi, biberunt aquam fluentem de petra, nos quid bibamus, norunt fideles. Si speciem visibilem intendas (mannam videlicet & petram) aliud est, (nobis enim est panis & vinum) *sin verò intelligibilem significat* (Christum ipsum videlicet Sacramentis significatum) *eundem potum spiritualem biberunt.* Requiris etiam aliquid apertius, ut illud *ATQVE* NOS nouerimus ex eodem ipso autore desumpsisse. Audi rursus eum sic scribentem in tractatu De penitentia utilitate, quem *ἡ νόμος* esse non video eum dubitemus. Eundem, inquit, Illyrice, non esse à Beza neque à tuis quos vocas aduersariis excogitatum. Sed mox etiam idem multò planius, Suffecerat, inquit, ut diceret Cibus spiritualem manducauerunt. Eundem inquit. Eundem non inuenio quo modo intelligā, nisi eum quem manducamus & nos. Sed Illyrico scilicet monitore Augustinus indigebat, ut conuenientius quidpiam intelligeret. Tuam verò de vnico Testamento calumniam, quasi vnum quidem vetus, alterum autem Nouum fuisse contra expressum Dei verbum negem, tunc refutabo Illyrice, quum hoc me sensisse, siue quum te bonum virum esse & istarum rerum vel mediocriter intelligentem esse probaueris. Sed audiamus etiam aliquid amplius.

Illud non possum non detestari, quod Beza epistolam ad Hebræos, & alias scripturas gloriosissime noui Testamenti mysteria & sacramenta veteribus præferentes eo facio eludi, quod illa dicat ex hypothesi cogitationū aduersariorum intelligenda: quasi tantum propter illos aduersarios dicta sint, & non potius propter ipsam rei veritatem. Talibus prestigijs si admittantur, & non potius (ut dignissima sunt) anathematizentur, quæuis scriptura eludi possunt. Mox enim dicent heretici, non propter ipsius rei veritatem, sed tantum propter prauam nescio quorum hominum opinionem illa dici.

Bona verba, mihi homo, quanquam certè tua anathemata non magis curanda puto quàm tui illius afini crepitus, ad cuius auricularum umbram *ἔγω βέλους* refutasti. Prophetas peruersam eorum opinionem passim reprehendere qui signa à re collocabant, tunc inficiari audebis eo respectu sacrificia ritusque omnes Legis & sequæ deo depressisse, ut etiam à Deo requiri negarint? Misericordiam volo, inquit apud Hostem Dominus, neque sacrificium. Et apud Ieremiam, Non sum loquutus cum patribus vestris, neque præcepi eis ab eo die quo ipsos eduxi è terra Ægypti, verba de holocausto & sacrificio. Denique vix vlla reprehensio frequentius apud Prophetas occurrit. Quid verò? Apostolum aduersus pseudopphetas agentem, qui Christum negabant absque Circuncisione prodelle, non oportuit ostendere ne tum quidem quum ceremoniarum viderent illas per se nullam iustificandi hominis vim habuisse? In epistola verò ad Hebræos quæ totum hoc argumentum pertractat, & quam ausim dicere (absit verbo inuiquoquam tuæ factionis homine explicatam, quæ nostrum vnquam dixisse comperies Legis umbras cum Euangelii luce ex aliqua peruersa hypocritarum opinione conferri, ac non potius ista inter se, ex sui natura comparari? In ista tamen collatione sæpe oportuisse veterum rituum haberi rationem per se & seorsim, id est absque Christo, siue ex trinfecus duntaxat consideratorum, si negas, eo saltem conuinceris quod Apostolus inuilem fuisse Legem dicit, & interdum non aliam quàm carnis siue externam purificationem illi attribuit, quod nisi intelligas de externis ritibus per se ex hypothesi confideratis, vix blasphemiarum crimen vel teipso teste effugeris. Et si enim locum illum de Legis inutilitate imperitè admodum in illis tuis scholiis exponis, quum inutilitatem ab infir-

mitate non distinguis, & quod de ritibus vnis dicitur *ἀποδοτέοντες*, vt de Lege quodque morali scriptū interpretaris, tamen hoc tibi veritas ipsa extorsit, Hoc sanē de omnibus illis Moisaicis ritibus sentiendum est, quod licet PER SE suāque natura fuerint egena & caduca quadam elementa: (rectius dixisses inutilia & carnalia) tamē quatenus Christū eiusque beneficia monstrarunt (ergo PER SE ET QUATENUS CHRISTVM MONSTRARUNT, siue quatenus vt Sacramenta considerantur, id est ad res ipsas significatas relata, te ipso teste inter se opponuntur:) eatenus illa ipsa bona (imō & Christū ipsum nasciturū etiā fidei praesentē) omnibus credentibus tanquā quadam illorū Sacramenta applicarunt. Neque verō nos aliud hac de re diximus vnquam aut dicimus, vt te iam oporteat vel Sacramentarium fieri, vel à te ipso dissentire. Denique hoc etiam adiicis,

Negat Beza suos sanguinem & corpus quo hoc fœdus sancitur, in typicū transformare. At qui suprà abundē probauimus ex ipsorum scriptis, corpus Christi in sacra Cœna per metonymiā ab illis transformari in figuram, signum & symbolum corporis. Sed quum Apostolus dicat Vetus illud testamentū à Mose sanguine typico victimarum sancitum esse externa illa asperzione, vt scilicet Sacramenta externis quibusdam notis obsignari: addatque hoc nouum Testamentū meliōri victima sanciri, concedant tandē necesse est, hoc esse signum aut sigillum externis communicatum, & nouum fœdus confirmans, sicut & illud olim à Mose externo opere fuit Israelitis communicatum.

Scilicet, Illyrice, quum dicimus panem illum esse Sacramentum corporis, siue Sacramentaliter esse corpus (hæc enim duo prorsus vnum & idē valent) corpus ipsum in rem aliquā imaginariam transformamus. Nec te sic nugari pudet in re tam seria: Deinde, quid sibi vult ista Dalmatica non balbuties, sed barbaries, Sacramenta quibusdam notis obsignari? Nam certē sic oportet vt infinita signorum signa & totidē obsignationes imaginemur, aut quid tibi velis non satis pro meo stupore percipio: illud de potioribus victimis quæ appositæ à te citatur? Ostendit Apostolus terrestre tabernaculum, librū, vasa, qui typi fuerunt, non res ipsæ, fuisse terrestris quoque sanguinis asperzione consecrata, quibus ipsum ea opponit cælestia, ipsum videlicet Christū verum Deitatis domiciliū, & cælum ipsum quod nobis sanctificauit, deniq; totū spirituale Christi regnū, quod in futura via perficitur, quæ omnia sanguine lōgè potiore alio, ipsiusmet videlicet filii Dei cōsecrati oportuit, sicut dicitur Christus semetipsum nobis sanctificasse, & viā in cælū sanguine suo dedicasse, & per ea quæ passus est *παραδοθήναι*, id est veluti sacerdotio illo suo initiatū. Quorsum hoc verō ad tuum vanissimū istud cōmentum, quod siue corpus siue corporis externa quædam manducatio sit in sacra Cœna pro signo, non pro re ipsa constituenda? Disce igitur aliter ratiocinari, aut cum solis bestiis agito.

AD XVIII, XIX, & XX.

ILLYRICVS his tribus demonstrationibus probare instituit verū Christi corpus & verū sanguinē nobis cōmunicari, quoniā videlicet ipso sanguine agni Paschalis, qui typus erat nostri veri Paschæ, signabatur domus & postes. Itē quoniā in fœderib; veteraque pars cōfœderandorum ipsas eiusdem fœderalis victimæ carnes ipsumque sanguinem participabat: ac nominatim quidem in veteri fœdere cautum fuit, vt victimæ sanguis in populum ipsiusque adeo fœderis librum spargeretur.

HÆC omnia verō norit Illyricus aduersum nos non dici qui veri corporis & sanguinis, ipsiusque adeo Christi communicationem quam disertè statuit Apostolus, minime inficiamur. Sed quod inde colligit, nepe corporalem & externam esse istā communicationem, quam nos contrā spirituales esse & sola fide percipi affirmamus, & in terris id realiter esse quod Scriptura non nisi in cælis nunc esse testatur, tum demum credemus quum nobis fuerit ex Dei verbo demonstratum.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

HÆC tres demonstrationes vtinam ex animo admittat Beza, probant enim in illis euidenter quod ea communicatio corporis & sanguinis in sacra Cœna fiat, quæ non tam rationem beneficij aut fructus huius beneficij obtineat, quàm externi signi siue sigilli eam confirmantis.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

QVId verò dici potuit vel obscurius vel ineptius? Communicatio corporis, inquis, in Cœna, non est ipsum beneficium siue fructus ipse quem percipimus, sed signum siue sigillum eam confirmans. Quam tandem, obsecro, confirmans: num Cœnam ipsam? Erit igitur signum signi, quum Cœnæ actionem negare non posses esse *ius heron*. Num verò seipsam confirmans? Erit igitur sui ipsius confirmatio. Et cui tandem præter te vnum in mentem venire potuit ut diceret, rem ipsam præsentem esse sui ipsius signum? Deinde non oportuit te scribere EAM CONFIRMANS, sed SEMET EAM CONFIRMANS, ut intelligi posses. Verum quis tam ineptè loqui hominem miretur, cuius tam absurda sint cogitationes? Quid ergo probasti Illyrice? te videlicet prorsus insanire, de quo tamen minimè dubitabam. pergis tamen & inquis,

Sicut in sanciendo Sacramento Paschalis, & in pangendo Sinaico fœdere unde hæc verba sacre Cœnæ, Hic est sanguis novi Testamenti, transumpta sunt, de sanguine illius fœderalis victimæ populo Dei communicatum est, non ut fructus aut meritum oblationis, sed ut signum tantum, aut sigillum, aut testimonium.

Rursum, quæso, hoc cœne est loqui, an perplexa ænigmata mullitare? Sanguinis enim victimæ communicationem, obsecro, quid te vocare existimabimus? asperzionem opinor. Nec enim aliud possum diuinare. Eam dicis te probasse non fuisse fructum aut meritum oblationis, sed testimonium. Cuius verò rei testimonium? oblationis opinor. Cur ergo non addidisti relatiuum EIVS? Sed agè, ut illud additum fuerit, quid tandem sibi vult iste fructus, seu istud meritum oblationis? & nomine oblationis, quid tandem intelligis: num actionem ipsam offerendi, an illud ipsum quod offertur? Vtrovis autem modo accipias, fateor me ista tua ænigmata non posse ullis coniecturis assequi. Sanguinem sanè illum bestiarum quo populus aspergebatur, agnosco illud non fuisse cuius vel oblatione Deus reconciliaretur, vel asperzione populus sanctificaretur, ac proinde exter- nam illam oblationem fuisse alterius illius Sacramētum, quæ suo tempore ab ipso Christo præstita est: ac proinde, externam quoque illam sanguinis bestiarum asperzionem fuisse quoque Sacramentum interioris illius ac merè spiritualis asperzionis veri illius suo tempore fundendi sanguinis, quæ iam tum credentes mundabat. Sed quod inde vis effici, nempe nunc quoque realem & externam sanguinis Christi asperzionem in Cœna fieri, quæ sit alterius interioris signum, quo tandem argumento demonstraisti, vel unquam demonstrabis? Isto scilicet,

PERPETVVS hic mos ac ius fœderum fuit, ut de eiusdem fœderalis victimæ carnibus, & suo modo etiam sanguine utraque pars confœderandorum participaret. Quare & hic Christus suum corpus ac sanguinem tum Patri in sua passione obtulit, tum & nobis vescendum in communione tradidit. Quæ de causa etiam sacrosanctum hoc fœdus cum sua passione coniungit, ut ita vno eodemque tempore utrique parti per fœdus hoc coniungenda sue fœderalis victimæ sanguinem tradere posset.

Quod si diuersis victimis aut sanguinibus sanxisset hoc fœdus erga Patrem, quàm erga homines, non perinde utraque pars ad id teneretur ac obligaretur, certave de eius veritate ac valore esse posset: Certum igitur est eundem sanguinem Testamenti, aut fœderalis victimæ utrique parti exhibitum esse. Quibus adijce & illud, quod Christus fuit Mediator non tantum noster erga Deum, sed & Dei erga nos, nectantùm cum Patre nostri causa egit, sed etiam nobiscum Patris gratia, ut nos ipsi vicissim adiungeret, nosque de Patris voluntate confirmaret. Sicut ergo Patri sese obtulit placando eum, & feriendo nostro nomine cum eo fœdus, ita etiã ad nos conuersus nobis semet, dato corpore ac sanguine suo, in sanciendo hoc nouo fœdere aut testamento communicauit.

X X. Demonstratio.

Illud argumentum est etiam in priori scripto, seu in fideli admonitione expositum, quod tamèn hic quoque breuiter repetemus, quandoquidem maximi momenti est ad constabiliendam veritatem, nempe quod in veteri Testamento in feriendo fœdere de eiusdem fœderalis victimæ sanguine tum Deo oblatum est, tum & in populum atque adeo etiam librum fœderis sparsum. Quin etiam iisdem verbis illud fœdus sancitum est, quibus Christus in dando nobis san-

guine suo usus est, quæ habentur, Hebr. 9, τὸ τοῦ εὐαγγ. τῆς διαθήκης, Hic est sanguis Testamenti, &c. Idem etiam Angelus ac mediator Christus tum quoque populum per Moysen ductant, & illud fœdus inter Deum & homines sanxit. Omnia ergo, in hac quidem parte, istorum duorum fœderum conueniunt, eademque ratio ferendi fœderis utrobique est. Vel potius hoc nouum ex illo transumptum est, eoque eius naturam ac proprietates in hac conditione referri, ac in semet continet.

Quare consensus actionis ac verborum fœderis huius cum illo, ostendit hoc fœdus inde sumptum esse, eiusque naturam referre, eodemque modo hic quoque fœderalis victima sanguinem utrique parti confederanda exhibitum, ac perinde quoque verba sacre Cœnæ proprie accipienda esse, & non figuratè, sicut & ibi proprie accepta sunt, quando quidem eadem ac in simili ibi usurpata sunt, nempe, Hic est sanguis Testamenti, &c. Evidentissimè igitur ista duorum fœderum collatio in sacra Cœna exhiberi communicationem corporis affirmat. Exponat. Haftenus recitavi duas meas demonstrationes, quas se concedere affirmat. Exponatur igitur earum sensus verissimus, sicut & 18. Iubet nihilominus in fine, ut probem corpus Christi in terris esse, & externo ope fieri. Ego autem dico id satis in istis ipsis demonstrationibus demonstrari, quia nota aut tessere confirmantes fœdus, ut est sanguis fœderalis victima coram idque externo ope adesse debeat. Tum porro Christus in terris dixit testaturque est, & quotidie in sacra Cœna in terris per os ministri sui dicit affirmatque de illo coram exhibitio cibo ac potu, Hoc est corpus, hic est sanguis meus. Cuius verbo testimonioque signis assertiri non vult, is sanè in sua pertinacia persistat, & meditetur dies noctesque sophismata, quibus se aliosque, remouens ex oculis verbum Filij Dei, decipiat & excacet. ut isti profecto strenuè seduloque faciliant.

Summam tuorum argumentorum sic concipio, ex iis quæ rursum perplexè & obscure, tuo more, scribis, In antiquo fœdere quod est noui typus & exemplar, oblatum fuit Deo realis ipse victima sanguis. Ergo etiam in nouo realis ipse sanguis Christi oblatum est Patri, ab ipso met videlicet qui pontifex est & victima. Totum hoc sanè concedo, & Martioniarum doctrinam toto pectore detestor. Adiciis postea, In antiquo fœdere populus fuit externa victima reali victima sanguine aspersus, (adde etià si vis, realiter & corporaliter ipsius victimæ partibus sibi concessis vesceretur.) Ergo oportet etià sub nouo fœdere, nos vera carne Christi realiter vesci, & vero ipso sanguine exterius quoque rigari, sicut externa victima sanguinis aspersa erat signum interioris & spiritualis ablutionis in ijs qui credebant, ita etiam externam carnis ipsius presentis manducationem, & ipsiusmet presentis sanguinis hauritionem, oportet esse signum spiritualis nostræ per fidem cum Christo communicationis.

Ego verò haftenus hoc posterius concedo, ut fatear oportere nos verè carnem ipsam Christi edere, & sanguinem bibere, siue ipsiusmet Christi participes fieri, quod semper & corde & ore professi sumus, ut typo planè respondeat veritas: sed externo siue corporis actu id fieri, hoc verò pernegamus. At tu, inquires, hoc quoque concessisti in oblatione Patri facta. Fateor. Cur non igitur (dices) in perceptione quoque, siue in communione id concedis? Quia finis siue scopus oblationis, est reconciliatio nostri cum Patre, ad quam mors etiam illa corporea & externa requirebatur: finis verò perceptionis Christi est ipsius coniunctio nobiscum, non per quam ipsius substantia in nostram traiciatur, & corpus hoc nostrum substantiali illius carne & sanguine nutriatur (quæ omnia sunt Capernaïtica, & ut loquitur Augustinus, sceleris plena, quum crudele sit ac prorsus Cyclopicum, non Christianum, siue visibiliter siue inuisibiliter humana carne externo actu vesci) verum ut nobis verè quidem, sed spirituali modo ac mysticè (Est autem Paulus ad Ephesios) cum capite nostro cōiunctis, ipsiq; ad eò incorporatis, inde quoque spiritualiter omnia ad spirituale æternamque vitam necessaria, tum imputationis tum interioris energiae spiritus vi hauriamus. Quorsum igitur istam externam manducationem, quæ corporis & corporeæ vitæ tota est? At enim, inquires, ita fiet ut analogia veteris & noui fœderis in altero tantum membro, in oblatione videlicet vigeat. Imò verissimè alterum alteri sic quoque respondebit, & ita quidem ut noua multò præstent veteribus, re quidem statuitur, sed ut rectè scribit Augustinus, quatenus utrobique Christus pro re significata victimam æterno signorum simplicitate præstantiora, & significatione augustiora. Mactabatur victima ex-

terno actu sub veteri fœdere Christi carnem adumbrans, & credentium oculis veluti subiiciens iam tum Patri oblatâ: non tamen reipsa, sed spiritualiter, & quidem duntaxat ἐνεργητικῶς. Sic in nouo verè quoque panis externo actu frangitur & vinum funditur: spiritualiter autem repræsentatur ipsius Christi veræ victimæ, semel suo tēpore non tantum ἐνεργητικῶς, sed etiam σωματικῶς mactatæ oblatio, in quo posteriore elucet illa noui fœderis supra vetus eminentia. Item, In veteri fœdere victimarum carnes verè & externo actu comedebantur, & verè externoque actu earundem sanguine adstantes aspergebantur, quæ manducatione & asperzione corporali, Sacramentaliter & spiritualiter significabatur & obsignabatur, non autem corporaliter præstabatur, interquam, non de facto, vt loquuntur, sed de iure. Sic in nouo fœdere vinum & sanguis verè & externo actu nobis dantur, & à nobis accipiuntur, eduntur, bibuntur, quibus spiritualiter repræsentatur, & in credentium animis obsignatur, spiritualis quidem vt & illa aliter, sed verissima, neque vt antea de iure tantum, sed etiam de facto, veri illius pro nobis reipsa traditi, & sanguinis pro nobis re ipsa effusi communicatio ad vitam æternam. Viden', Illyrice, vt singula singulis, signa signis, corporalia corporalibus, spiritualia spiritualibus respondeant? Viden' etiam rerum autem significatarum, propterea quòd vtrobique vnæ & eadem sint, Christus videlicet & eius beneficia, nullam fieri collationem, sed duntaxat perceptionis illarum modum vtrobique quidem merè spiritualement, neque corpus sed intellectum respiciētem: verum sub Legis vmbris obscuriorem & imperfectiorem, sub luce autem Euangelii multò simpliciorem & perfectiorem dupliciter spectari? Quòd si requiris perfectam in singulis partibus vtriusque fœderum collationē, quid superest nisi vt etiam cum Papistis dicas, sicut repetebatur victimarum oblatio rearmarum carnes manducatæ corrumpebantur, & aspersus sanguis tandem evanescebat, & sanguinem hauritum corrumpi quòque in nobis, ac proinde vitam æternā nobis non afferre, quum ipsamet sint corruptibilia: quæ omnia quum absurdissima sint, vt te ipsum agnoscere non dubito, vides, opinor, te non satis adhuc animaduertisse cuiusmodi sit istarum rerum collatio, & quibus finibus sit circumscribenda.

AD XXI.

In hac demonstratione multas paginas consumit Illyricus, vt ostēdat quomodo Corinthi indignè ad hunc panem & hoc vinum accederent, quòd nimirum hunc cibum & potum à vulgaribus non discernere, ac si tantum panis & vinum illis in Cœna Domini apponerentur, in quo etiam errore nos versemur quos Sacramentarios vocat. Deinde multum laborat, vt illam à Paulo institutam trāsitus maris, & nubis, itēque mandelicet quædam sit duntaxat similitudo, quòd illa non religionis ergò, sed propriè externalis, ita etiam repetendam realem corporis Christi oblationem: & quemadmodum victimarum carnes manducatæ corrumpebantur, & aspersus sanguis tandem evanescebat, & sanguinem hauritum corrumpi quòque in nobis, ac proinde vitam æternā nobis non afferre, quum ipsamet sint corruptibilia: quæ omnia quum absurdissima sint, vt te ipsum agnoscere non dubito, vides, opinor, te non satis adhuc animaduertisse cuiusmodi sit istarum rerum collatio, & quibus finibus sit circumscribenda.

RESPONDEO probabile non esse Corinthios saltem plerosque adeò fuisse imperitos, vt Sacramenta à rebus communibus nullo modo distinguerent: sed in eo potiùs quod grauius etiam erat peccasse, quòd quum sacras illas epulas scirent lōgè alterius rei causā quam communia conuiuia à Domino institutas esse, (nempe ad sancientiam nostris se ipsum nobis impertiat) tamen ad illas agapas, quarum pars erat Cœna Domini, nec fide nec charitate instructi, nec aliàs ritè comparati accederent. Inde verò Apostolus suo more ad generalem doctrinam de vsu & abusu Cœnæ Domini transiturus, ipsam Doctrinam institutionem pro veri vsus norma & regula proponit. Non rectè igitur Illyricus ista permiscendo, diuersas indignitatis species prætermisit: & decimum caput illius Epistolæ cum vndecimo stultè connectendo, Corinthiis iniuriam fecit. Sit tamē ita, si liber,

& adeò fuerint illi rudes & imperiti, ut somniauit Illyricus, quid hoc ad nos qui Christum ipsum pro re Sacramentorum ex verbo Dei statuimus?

QVOD autem nugatur res illas non tam fuisse religionis ergò quàm terrenæ & corporalis vtilitatis causa Israelitis datas, quis tandem Illyrico credet, potius quàm Paulo spirituales illas vocanti, ipsique adeò petra, nomen ipsius Christi tribuenti? Imò quis istam profanam Illyrici audaciam non excretur?

POSTREMO, quòd tam dignis quàm indignis & illa quondam Israelitas, & ista nunc nos percipere idcirco arbitratur, quòd eos etiam qui perierunt, dicat. Apostolus spiritua-lem illam escam edisse, & spiritualementem illum potum ex petra quæ Christus erat, bibisse, verum quidem est, sed longè alio sensu quàm putet Illyricus. Quum enim esca illa & potus spirituales dicantur, quatenus Sacramenti non autem terreni vsus rationem habent: & Sacramenta multis etiam indignè accedentibus, (quorum videlicet non est respectu indignitas) non minùs quàm ritè accedentibus offerantur, meritò dicuntur hoc respectu utrique tum digni tum indigni, spiritualementem escam & potum, id est Sacramenta, quorum spiritualis non terrenus est vsus, percipere. Sin verò per spiritualementem escam & potum, non sacra ipsa symbola, sed res ipsas putà Christum intelligamus, ut intellexit Illyricus: tū verò non minùs absurdum fuerit arbitrari incredulos rem illam spiritualementem percipere, quàm si quis eum vesci cibo corporali dixerit, qui tamen nec ore villo, nec dentibus, nullo denique ad esum necessario organo sit præditus.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

OSTENDI Corinthios laborasse Sacramentario errore de nuditate panis, & absentia corporis Domini, ideòque Paulum cum quadam acerbitate rogasse Corinthios an negarent aut ignorarent poculum benedictionis, & panem fractum esse participationem corporis & sanguinis Domini. Itaque Paulus istorum quoque impiam opinionem redarguit, qui corpus Christi à Cæna tanto spatio separant, quanto abest calum à terra.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

ERGO, egregie demonstrator, quandoquidem patefieri vis tua dedecora quæ contexeram, tuas istas demonstrationum *αἰτίας* consideremus.

PRIMO, Corinthij, inquis, non diiudicarunt corpus Domini, id est, non cogitarunt esse in gens discrimen inter id quod in illa Cæna comedebant & bibeant, & quod in alijs cænis aut conuiuijs sumerent.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

ARGVIS igitur illos incogitantia. Et quis, oro, cogitarit quod nescit? Si laborabant isti errore isto quem tu, nobis sanè non repugnantibus, Sacramentarium vocas, quòd existimarent nullum esse inter panem communem & panem illum discrimen, cur reprehenderentur quòd de isto discrimine non cogitarent? At enim fortassis, inquires, id scire debuerunt. Et sanè, sicut mox dicemus, probè sciebant. Sed tibi demus nesciuisse. Ergo causa cadis. Nec enim de eo fuerint arguendi, quòd de re incomperta non cogitarent, sed affectatè potiùs ignorantia, ut ii quos dicit Petrus, volentes ignaros esse quod scire ipsos oportuit, de fine sæculorum. Sed quid si hoc etiam regeram, quod certissimum est, nempe Paulum ab hypothesi Corinthiorum ad thesin, id est ad eos omnes dignitas me ad sacratissimas istas epulas accedunt aliter comparati quàm tantarum rerum dignitas mereatur, nec tamen in hoc numero comprehensos videri quos tu, stolidè profecto, vnos hinc significari voluisti? Quomodo enim discernat aliquis quod non intelligit ac proinde cur adeò acriter reprehendantur hoc loco, qui quoniam putant panem illum à communi non discrepare, idcirco hunc ab illo non discriminant? Hoc enim adiciis,

Cogitauerunt ibi esse tantum corporalem panem & vinum, & nihil aliud: ideo incogitantèr epulantes non discreuerunt corpus ac sanguinem Domini ibi sumptum, à pane & vino alijs qui comeso? Hoc autem si ita esset, quis in Corinthijs aliud præter ignorantiam argueret? Neque

Neque tuum istud INCOGITANTER hîc quadrat. quo vocabulo non notantur quicunque de re aliqua sicuti oportuit non cogitarunt, sed qui de quo cogitare potuerint, illud prætermiserint. Audiamus alteram demonstrationem.

Non diiudicabant semet, putantes sumptione communis cibi non indigere tanta preparatione.

Imò tu fortassis, Illyrice, vel tuis coquis iratus eras, quum tam inepta scriberes, vel ita cœnaras ut apud te planè non esses, ac proinde temetipsum diiudicare nō posses. Quorsum enim hoc, nisi ad te coarguendum? Quis enim eum grauitè culpet, qui cibū quem vulgarem putat, non dignetur aliquo exquisitiore apparatu?

Tertiò, inquis, Quasi esset tantum panis & vinū utrobique, ideo se putarunt similiter in templo idolorum & Ecclesia sine noxa & crimine panem Cœnæ manducare.

Quartò, Nihil minus iudicabant quàm se comedendo illū purum panē, & illud purū vinū quæ coram cernebāt, fieri reos corporis & sanguinis Domini, quæ nec videbant, nec adesse credebant.

Quintò, Non potuerūt cogitare quòd Deus irasceretur, aut eos puniturus esset, si paulo libèrius & paulo minus reuerenter aut religiosè sumerent panem & vinum.

REDARGVAT te Paulus ipse disertis verbis, qui explicaturus Cœnæ finē ac scopū vel præcipuū, quā ab eo fructus omnis quē inde percipimus emanet, utitur hac præfatione, Ως Θεοῦ μοις λέγω. κείνατε ὑμεῖς ὁ Θεός, Vt intelligentes alloquor, iudicate vos quod dico. Tibi ne igitur vanissime demonstrator, an ipsi Apostolo credemus? tibi, inquā, tā impudenter mentienti, Paulū rogasse Corinthios an hoc mysteriū negarēt aut ignorarent, an ipsi Paulo testanti, sese scribere intelligentibus, & eos cōstituere sibi metipsis iudices? Nam lōgè profectò grauius est eorum peccatū, qui re satis sibi perspecta, quoquo id modo fiat, abutuntur, quàm qui falsa opinione perperam agunt. Itaque ista duo que subiicis, rursus sua sponte concidunt.

Sextò, inquis, Si credidissent Corinthij se corpus Domini ibi sumere, quid attinisset ita per interrogationem non sine acerbitate ipsis inculcari, panis fractionem esse communionem corporis, & vini benedicti sumptionem esse communionem sanguinis?

Septimò, quid attinisset tā sollicitè ac plenè recensere Christi institutionem, eisque separatim inculcare de pane, quòd sit corpus Christi, & de vino, quòd sit calix Christi?

IMò, Illyrice, quis te rursus nō credat præuaricari? Quis enim meliore iure quàm acerrimè reprehēdatur q̄ qui de eo quod maximè perspectū habeat tamē nō cogitet, quū id factū præcipuè oportuit: & cui potius ad pudorē ei incutiendū aliquid disertè & velut ob oculos proponatur, quàm q̄ nullā ignorantia possit prætexere? Tales autē fuisse Corinthios, id est qui per istorum mysteriorū imperitiā nō peccarent, ipse Apostolus, ut modò dixi, expressis verbis declarat, sicut etiā idē Apostolus loquitur, Iudæos ex ipsa optimè ipsis perspecta lege reprehendens initio 7. capitis epistolæ ad Romanos.

Ex his verò, inquis, liquido apparet Corinthios prophanis suis erroribus deceptos putasse se nihil præter panem & vinū sumere. Itaq; Paulus sic quoq; nostri tēporis Sacramētarios redarguit.

Imò, Illyrice, ex his liquido apparet Illyricū esse quàm certissimū suæ tū incitiæ, tum impudentiæ demonstratorē. Vt autē tibi demus Corinthios isto quē falsissimè illis impingis errore laborasse, quid hoc ad nos? Num enim existimant nihil præter signa percipi in Cœna, qui, quanuis spiritualiter & menti, tam verè & efficaciter dari, & fide percipi corpus ipsum & sanguinem ipsum Domini credunt, quàm verè dātur & accipiuntur corporaliter panis ille, & vinū illud, nēpe non ut panis & vinū, sed ut vera & certa corpora quanto cæli absunt à terra. Imò quoties iam inculcauimus nos non magis excludere rem signatā à Cœna quàm ipsa panis & vini symbola, quum in illa sacra actione tam sit ipsa præsentia sunt corpori in terris? Sed tibi nimirū qui inter Sacramentalē & localē cōiunctionem distinguere nondū didicisti, separatū à signo videtur quicquid eodem loco non sistitur. Sic tibi separatus fuerit Christus homo à veterū Sacramentis, ut qui nōdum est, HÆC AQUA EST SANGVIS MEVS. Sed quis ista tibi concedet, nisi si quis tecum insaniat?

Secundo, ostendi, inquis, esum manna, transitum maris rubri, & potum aqua ex petra non fuisse Israelitis Sacramenta, siue partem religionis, sed propriè terrena quaedam beneficia.

Postremo, ostendi Paulum quò dicit omnes pariter Israelitas eundem spirituale cibum ac potum sumpsisse, multo magis indicare nos Christianos, dignos & indignos ex aquo eadè sacramenta plenè percipere, licet ea sint alijs ratione effectus salutaria, alijs exitialia.

His demonstrationibus sic respondet diuinans Beza, vt dicat probabile non esse Corinthios, saltem plerosque sic fuisse imperitos &c. & mox ex sua probabili aut improbabili cōiectura concludat in rebus theologicis egregius iste rhetor, Non rectè igitur Illyricus agit, qui Corinthijs iniuriam facit.

Legatur tua demonstratio tricesima prima, in qua hoc quidem te impudentissimè, nec sine blasphemia dicentè audio, qd Apostolus studio quodā extollendorū nostrorum Sacramentorū in caelestè vsum attollat ea quæ tamē non religionis ergo, neque vt essent pars religionis Iudæis olim data fuerint. Itē, qd per illa similia quorū collatione vult Apostolus sacrā Ccenā illustrare, eorū naturā nōnihil inflectat, extollat, deprimat, & nōnihil immutet. Hæc, inquam, inuenio, & Hebraisimū nescio quem imaginariū, ad cuius latibulum refugis, argumentū autem nullum, nullū inquam, prorsus inuenio. Quomodo enim probares crimen quod Apostolo impingis, qd videlicet studio quodā noua mysteria laudandi, vetera supra modum & cōtra rei veritatem extulerit, spiritualia vocās quæ merò corporalia fuerint? Et tamen conaris in hac tua apologia rationibus aliquibus illud commentum confirmare, quarum hæc summa est,

Historiam Exodi, & Psalmum 78, clarè docere illa Dei beneficia propriè corporali necessitate gratia, diuinitus data, non vt essent religionis partes. Mosē quippe si fuissent vera Sacramēta, fuisse ista populo illi stupido detesturum. Vocari autem illum cibum & potum spirituale (authoribus Ambrosio, Theophilo, & Oecumenio) quia erāt res non naturaliter, sed miraculose præstita, seu ratione causæ efficientis, non formalis aut finalis. Christum denique & illos panes secum conferat, negare illam fuisse viniificum panem, sed duntaxat terrenum, sicut & illos panes quibus affectatores suos paulò antè pauebat. Ad illa verò de causâ efficiente, addere posse aliquē si velit, spiritualia illa vocari, quia fuerunt typi spiritualium futurorum beneficiorum: nem, quia tam grandia beneficia debuerunt homines ad pietatis studium excitare.

RESPONDEO, vt non hæc tantum, sed etiā alia penè omnia veterum Sacramenta, huius etiam vitæ cōmodis seruiuerint, non tamen cōsequi non fuisse ad spirituale vsum destinata, ac proinde ineptissimā esse tuam cōsecutionem. Num enim, vt cætera omittā, inficiari poteris sacrificia veterum fuisse vnici illius nostri sacrificii sacramenta, verūmen fuerūt olim epulæ quibus corpora ipsa, nō tantum Sacerdotum & Leuitarū, nullius etiam aliorum pascebantur? Et quod addis, Mosē hoc fuisse illis declaraturū, tam multo est momenti. Vbi enim inuenies disertè descriptam à Mosē cōuenientiam tam multorum illorum legalium Sacramentorū, sicut ab Apostolo in epistola ad Hebræos tā multa explicatur? Itaque illud in genere existimandū est, veteres externis illis tum ritibus quotidianis, tum extra ordinem oblati multis, cuiusmodi ista sunt de quibus agimus, fuisse beneficentiæ Dei in Messia venturo admonitos, quod illis pro tēporis ratione ad fidem & vitā æternā sufficiebat. Sed hæc postea plenius & apertius sunt nobis vltimis tēporibus velut ob oculos depicta, nō modò quatenus & multò clarior ac vberior est doctrina Evangelica q̃ Legis, & pauciora, simpliciora, ac magis (vt ita loquar) spiritualia sunt nostra Sacramenta, verūmen etiā qd illarū etiā veterū & iam abolarum rerū mysteria, multo magis perspicuè fuerūt nobis (sicut passim apparet) enarrata: vt ex illarū etiā vmbra cū nostra luce collatione, tanto magis erudiremur. Neque etiā negari potest copiosè fuisse à Patribus initiō & postea in Synagogis explicatas ritū & aliarū rerū scriptarū allegorias, orō potius q̃ scriptis traditas. Sic fuit Circūcisio sigillū iustitiæ ex fide Abrahamo, qd etiā vidit diē Domini. Sic ex fide ante Abrahamū sacrificauit Abelus, iā tū videlicet pro reuelationis modo in Christi sacrificiū intuitus. Hinc illud Circūcisionis cordis & Circūcisionis præputii discriminē. Hinc Sabbathū tanquā signum inter Deū & populū. Hinc infinitis locis David & Prophetæ varios ritus Legales & externos ad spirituale vū trahūt, vt vñō nē Aaronis ad Spiritus s. dona in Christū effusa, sacrificia iustitiæ, laborū vitulos, & infinita alia, quæ licet apud Mosē non legamus explicata, necesse est tamen fuisse in Synagogis peruulgata. Neque quum hæc dico, faueo Iudæorum Cabalæ supersticiosissimæ,

vel à verbo scripto tanquam manco & mutilo homines abduco, sed hoc dico, non omnes verbi scripti enarrationes fuisse descriptas, quas tamen tum ex locorum inter se comparatione, tum ex iis facile intelliguntur quæ Apostoli postea planius & clarius in plenitudine temporum expresserunt.

Veniamus ad Ambrosium, & vnum & alterum, quorum autoritate confirmas spiritualia hæc dici, quoniā extraordinaria virtute caelesti aut creata sint, (vt manna, & fortassis aqua ex petra) aut saltem peracta, vt transitus maris rubri, & rupis discissio. Verum vt ratione non autoritate pugnemus, quem habere possimus magis idoneum istius epitheti interpretem, quàm Paulū ipsum? Spiritualis autem petra, inquit, erat Christus. An non igitur, obsecro, spiritualis dicitur, quoniam est Christus? an verò petra est Christus quia caelesti virtute fissa aquas effudit, ac non potius quoniam erat Christi Sacramentum? Etsi verò idem de altero id est de manna spirituali esca non dicitur, quis tamen non videt de similibus similiter esse statuendū? Itaque, tu ipse hoc præsentiens, addidisti alterā futurorum spiritualium beneficiorum. At ego dico, & ex Apostoli verbis expressis probo nihil ad rem pertinere illam priorem explicationem, sed in altera prorsus immorandum, quod tu nunquam refelles. Dico etiam hinc duo liquere. Vnum, quum hanc escam & hunc potum spirituales Apostolus ideo vocarit quòd essent Christi & eius vitæ quæ ex Christo vno hauritur Sacramenta, eadem prorsus ratione & nubem illam & mare debere spirituales intelligi, quoniam eius symbola fuerint in quo vno verè fuerunt baptisati, id est id ipsum adepti quod in Baptismo postea instituto adipiscimur. Alterum, sic te cogi necessariò ad pronomen istud *EANDEM & EVNDEM* sic interpretandum, vt non sic Corinthii duntaxat inter se, sed nobiscum comparentur. Ni enim ita esset, cur baptisandi vocem transitui maris accommodaret, & petram diceret Christum Patribus fuisse: id est cur Sacramentorum nomine permutaret, nisi vt & illorum cum nostris Sacramenta, & nos vicissim cum illis compararet? Itaque eadem ratione concidit tuū illud figmentū, quòd typi quidem nobis, id est nostro respectu fuerint nostrorū videlicet Sacramentorum bis exemplaria, ipsis autem veteribus non fuerint Sacramenta, sed corporalia tantum beneficia, sicut, exempli gratia (hoc enim te dicere voluisse opinor) duplex Abrahami coniugium fuit duplicis testamenti typus nobis, non Abrahamo. Nam si hoc verè abs te diceretur, ineptè dixisset Apostolus ipsos Patres fuisse baptisatos in nube & mari, & petram illam ipsis fuisse Christum, quum hæc sanè illos non nos respiciant, nisi quatenus mutuò cum illis comparamur. Nihil autem obitare quominus vna & eadem res & illis fuerit Sacramentū, & nobis nostrorum Sacramentorum figura, tum ex ipsa Circuncisione apparet, quæ quum illis Sacramentum vel præcipuum fuerit, tamen vltimè nomen illi applicarit, quum nos diceret circuncisos Circuncisione *ἀρχιεροποιῶν*. Idem de agno Paschæ sentiendum est, de quo Apostolus, Pascha nostrum, inquit, immolatum est, nempe Christus. Sed agè, videamus etiam quàm tibi faueat Patrum autoritas.

Ille ipse Ambrosius cuius verba citas, loquens de transitu maris, & nubis obubratione, *Per mare, inquit, & nubem purificati, preparati sunt ad Legem accipiendā, & formā futuri Sacramenti nostri.* Audis illo transitu fuisse purificatos, Illyrice, & negare audebis illa non tantum fuisse nostri respectu typos quosdā, verum ipsis etiā Israelitis Sacramenta eius ipsius purificationis in Christo nascituro, cuius & nobis in Christo re ipsa exhibito Sacramentum est Baptismus? Sed & idē quū dixisset spiritualia illa vocari, quoniam non mūdi lege sed Dei virtute parata sunt: addit, *habentia in se figurā futuri mysterij quod nunc nos sumimus in commemoratione Christi Domini.* Quam verò figuram, num inanem & effectu vacuam, ac non potius qua & ipsa fierent nascituri Christi suo modo participes? Nec enim nobis, sed illis petra erat Christus ex qua bibebant.

Augustinus tractatu in Ioannem 45, *Eundem potum spirituales biberunt, spirituales eundem, (non igitur spirituales proprie, quia ex mundi lege non esset paratus, quum noster potus, vinum videlicet, dici non possit hac ratione spiritualis) spirituales eundem, corporalem non eundem.* Quid enim illi bibebant? Bibebant de spirituali sequente petra. petra autem erat Christus. Videte ergo. Fide manente, signa sunt variata. Ibi petra Christus, nobis Christus quod in altari ponitur. Ergo authore Augustino, sic panis ille est corpus, &

vinum illud est sanguis, ut petra erat Christus, nempe quatenus signa sunt, siue Sacramentali modo.) Et illi pro magno SACRAMENTO EIVSDEM CHRISTI biberunt aquam profluentem de petra: nos quid bibamus norunt Fideles. Si speciem visibilem intendas, aliud est, si intelligibilem SIGNIFICATIONEM, EVNDEM spiritua-lem potum biberunt.

Idem in Psal. 77, Idem in mysterio cibus & potus illorū qui noster, sed SIGNIFICATIONE idem non specie, quia IDEM ipse Christus ILLIS in petra figuratus, nobis in carne manifestatus est. Et mox, Omnes eundem cibum spirituale manducaverunt, & eundem potum spiritualem biberunt, id est spirituale quiddam SIGNIFICATUM.

Idem De ciuit. Dei, lib. 10. c. 15, Lex cum distributione temporū data est, quae prius habere promissa terrena, quibus tamen SIGNIFICARENTUR aeterna, quae visibilibus SACRAMENTIS celebrarent multi, intelligerent pauci.

Idem tractatu in Ioann. 26, Hunc panem (id est Christum) SIGNIFICAVIT manna, hunc panem significauit altare. Sacramenta illa fuerunt, in signis diuersa sunt, sed in re quae SIGNIFICATUR paria sunt. Apostolum audi, Omnes eandem escam spirituale manducaverunt: spirituale utique eandem. Nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud, &c. (nempe panem & vinum.) Et adiungit, Omnes eundem potum spiritualem biberunt. Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidem, tamen hoc idem SIGNIFICANTE virtute spirituali. Quomodo enim eundem potum? bibebant, inquit, de spirituali sequente petra: petra autem erat Christus. Inde panis, inde potus. Petra Christus in signo, verus Christus in verbo & in carne.

Chrysostomus autem manifestè cum causa efficiente finalem quoque, & quidem ut primariam coniungit his verbis, Quid significatur illa particula, In Mose baptizati sunt? sicut nos qui Christo credimus, in eius resurrectionem baptizamur: ita & ipsi Iyslem communicautes mysterijs. Et mox, Sicut tu corpus Dominicū comedis, ita & illi manna manducaverunt: & sicut tu sanguinem bibis, ita & illi aquam de petra biberunt. Quamvis enim SENSU quae dabantur perciperentur, SPIRITUALITER tamen dabantur, non secundū naturā consequentiam, sed secundum muneris gratiam, (haec est causa efficiens) & cum CORPORE etiam ANIMAM in FIDEM adducendo.

Nec te pudet sacrilegæ tuæ audaciæ, quae veterum Sacramenta, re nobiscum eadē, signis tantum diuersa, euacuas, auctoritatem Patrum apud imperitos obtendere? & tam efficacia fidei ac salutis instrumenta, inficiari partes religionis fuisse?

Ex his autem & illud manifestè intelligitur, quo sensu negarit Christus manā esse viuificum cibum, quatenus videlicet per se, neque ut Sacramentū, sed ut cibus paucis corporibus destinatus habebatur, sicut dicit idem Augustinus in tractatu De penitentia vtilitate, Quicumque in manna Christū intellexerunt, eundem quē nos cibū spirituale manducauerūt. Quicumque autē de manna solā saturitatē quæsiuerunt (quales tū omnes Israelitae esse compingis Illyrice) patres infidelium, manducauerunt & mortui sunt. Sic etiam eundem potū petra enim erat Christus. Eundē ergo potū quē nos, sed spirituale, i. qui fide capiebatur, non qui corpore hauriebatur. Haec ille, perspicuē etiā tuam, Illyrice, corporale ipsius corporis Christi manducationem coarguens, ac proinde ostendens tum dignos tum indignos signa quidē visibilia pariter percipere, rem autem ipsam solo intellectu perceptibilem, id est Christum, fidelium duntaxat cibum esse.

AD XXII, XXIII, XXIII, XXV.

ISTIS itidē vanitatis suæ demonstrationibus Illyricus constituit reprehendere ordinem causarū nostræ salutis, ut est à fidei Christi seruo D. Ioanne Caluino ex Dei verbo sanctè & constāter expositus. Solet igitur Caluinus primo loco ex gratuita Dei prædestinatione per efficacē vocationē patefacta constituere fidem, per quam Christum ipsum in primis apprehendentes, siue nostrum efficientes, deinde omnia postea ex eo in nobis habitante hauriamus: quæ beneficia ad duo capita, iustificationē videlicet ac regnerationem reuocantur, ut hoc modo ad æternam ipsius gloriam seruemur.

Hic ordo sic displicet Illyrico, ut eū nullo modo ferre possit. Sed quibus rationibus eum oppugnet, operæpretium est animaduertere.

Antesignanus Sacramentariorum, inquit, (nos autē omen libèter accipimus, quoniam inter

inter Sacramentarios & Christianos nullum discrimen animaduertimus) *ut tollat veram sacramentalem ac corporalem manducationem corporis Christi ex verbis Coenae, spirituales siue mysticam quandam substituit, quae describitur Ephes. 5. ut fiamus caro, &c. atq. hanc incorporationem facit medium, aut instrumentum apprehendendi meriti Christi & iustificationis.*

Hæc est accusationis grauissimæ summa, in qua quis tandem non miretur accusatori non venisse in mentem illud ipsum à se defendi quod in alio accusat? Hoc enim est ipsius dogma, primum omnium corporaliter ore manducari corpus illud ipsum Christi crucifixum, & sanguinem illum pro nobis effusum, itidem corporaliter ore ipso bibi, tum à dignis tum ab indignis: quam sumptionem sequatur in credentibus fruitio spiritualis omnium Christi beneficiorum, quam ipse cum spirituali manducatione confundit. Hoc verò si ita est, an non docet hoc ipsum quod docemus, oportere videlicet ut priore loco fiamus ipsius corporis Christi, deinde verò ipsius beneficiorum participes? At enim dicet, Volo hanc manducationem esse corporalem, quam vos spirituales esse dicitis. Hoc quidem verum est, sed quum in re conueniamus, nempe ipsum Christum sumi, siue id corporaliter, id est corporali & externo modo fiat, ut vult Illyricus, siue spiritualiter, id est spirituali modo, & animo vera fide prædito, ut nos sentimus: manet semper illud, credentes ante omnia fieri ipsius Christi participes, siue cum Christo ipso antè coalescere quàm eius dona in ipso consequantur, ac proinde ex Illyrici quoque dogmate consequi illud ipsum quod in nobis oppugnat.

DEINDE, ubi tandem apud D. Caluinum reperit nostram cum Christo unionem esse apprehendendi meriti Christi instrumentum? Neque enim certè sic loqui solemus, quonià ineptum est nomen instrumenti tribuere illi ipsi rei cui apprehendendæ instrumentum adhibetur, id est fides & ea per quæ fidem in nobis S. Spiritus gignit ac fouet. SED agè, condonentur ista. Audiamus quibus argumentis seipsum oppugnet.

PRIMUM clamat Osiandricum hoc esse delirium. Quasi verò non ipse D. Calvinus præ cæteris omnibus perspicue ac solide insani illius hominis portenta detexerit, refutat, damnarit, tum de essentiali iustitia Dei, quam ille præterita Christi secundum caritatem iustitia & obedientia constituit: tum de plenæ iustificationis nobis imputatæ, & sanctificationis in nobis inchoatæ discrimine ab eo sublato: tum etià de essentiali Christi cum nostra commixtione. Quæ si forte in illius verè diuina & aurea institutione legit Illyricus, l. 2. cap. 11. à quinta sectione ad decimam tertiam usque, quis non mirabitur tantam hominis impudentiam? Sin verò non legit, quid est ipso accusatore iniquius? Audiamus tamè quam grauib. testimoniis illum ordinem impugnet, non qualem Osiander, sed qualem ex verbo Dei Calvinus constituit.

Ephes. 5. inquit, unde maxime probat suam mysticam manducationem, primum lauatur & mundatur Ecclesia, deinde demum sistitur Christo ut gloriosa sponsa, eique coniungitur, fitq. caro de carne eius, seu ipso in ea habitante in illum incorporatur. Præcedit ergo remissio peccatorum, & ablutio per sanguinem Christi, siue iustificatio, istam inhabitationem, quæ est iustificationis effectus: sicut Ezech. 16. plenius scribitur, ubi Christus primum inuenit eam desertam & immundam, deinde eam educauit, mundauit, vestiuit & sibi tandem adiunxit.

Ergo, si Illyrico credimus, prius iustificamur quàm Christum ipsum possideamus, ad eò quidem, ut iustificatio Christum, non autem Christus iustificationem nobis conferat: sitque adeò Christi ipsius datio effectum iustificationis, non autem iustificatio à Christo nobis dato proficiat: prius denique iustificemur quàm, fiamus Christi membra.

QUID est autem furere si hoc non est? & quorsum hæc omnia Illyricus? ut doceat hæc verba, ACCIPI TE, COMEDITE, BIBITE, esse de propria & corporali manducatione intelligenda, ut aperte loquitur demonstratione 24. Hoc verò si ita est, an non ipsemet purus & putus est Osiandrista, ut qui corpus corpori, substantiam substantiæ corporaliter & propriè coniungat? An non etiam manifestè à seipso dissentit, quum nunc præire iustificationi corporalem corporis manducationem velit, nunc verò iustificationem sequi? Antea enim, ac in primis demonstratione nona, censuit externam istam & crassiorē (ut ipsemet fatetur & loquitur) manducationem & haustionem corporis & sanguinis Domini deducere nos ad internam, siue spirituales ac subtiliorē, quæ sit

nimirum illius effectus. Aut igitur nos doceat Illyricus iustificationem non esse vnum ex Christi beneficiis quæ spiritualiter percipiuntur: aut si ita esse fateretur, agnoscat se iustificationem quam nunc maledicendi studio, facit in habitatione Christi priorem, paulo antè fecisse corporali & crassa manducatione posteriorem: quod quidem tanto crassius est eo quod nunc ipse in nobis reprehendit, quanto corporalis ipsius modus est nostro spirituali crassior. Vnum tamen Illyrico effugium patet, vt qui omnino videatur manducationem corporalem ab in habitationis siue incorporationis manducatione, quam vocat, tanquam effectum à causa discernere. Sed rursus, obsecro, cuius est iudicium, quod corporaliter & realiter ore deglutitum in ventriculū traiciatur, negare in illo ipso corpore versari tantisper saltem dum inde excernatur? Et quæso aperi nobis etiam hoc crassum mysterium, Illyrice, quò tandè corpus illud corporaliter, vt tu vis, ab ipsis etiam indignis sumptum euadat, quum id nihilominus nolis in iis in habitare.

S E D quum ad dignos siue fideles ventum est, quid hîc tandem prætexes: istos enim Christo incorporari, & quidem ab ipso corporalis tuæ manducationis momento, qua tandem fronte negaueris? Vis autem postea demum sequi beneficiorum perceptionem, inter quæ non potes non recensere iustificationem. Ergo te ipso indice, in habitatione & incorporatio iustificationem præcedit, quod tamen in nobis oppugnas. Imò verò iam etiam audi quod tibi longè magis nouum & peregrinum videbitur, & tamen verissimum est.

Q V A E R O ex te, Illyrice, primùm, an possit aliquis extra Ecclesiam seruari: deinde, an non quisquis est in Ecclesia sit Christi membrum & templum: tertio, an nō quisquis credit, etiam si sacram Cœnam, absque tamen contemptu, nunquam participauit, in Ecclesia ac proinde Christi membrum censeatur. Horum autem nihil esse dico quod negari à quoquam Christiano possit: ac proinde effici dico, quum nullus ritè ad sacram Cœnam accedere possit absque fide, & fide verè & re ipsa fiamus Christi mēbra & templa, nullum ritè ad Cœnam accedere, nisi qui iam antea sit & ipsi Christo verè & re ipsa incorporatus, & consequenter in eodem iustificatus ac sanctificatus, tantum abest vt tua ista quam somnias corporalis manducatio, in habitationi & spirituali fruitioni tuo modo præeat. Neque enim (vt tu putas) ad Cœnam accedimus, vt tunc primùm Christo incorporati, percipiamus ipsius bona (quum & iā antea in Baptismo ipsum induerimus, vt in ipso ablueremur ab omnibus peccatorum sordibus, & peccato mortui in nouam vitam resurgeremus: & postea verbo vitæ per fidem apprehenso rursus propius cum eo coaluerimus) sed vt Christi magis ac magis participes facti, in ipso adolescamus: siue vt quod iam obtinuimus, in nobis magis ac magis obsigneretur. Si nobis nō credis, Augustino saltem crede sic scribenti, Nulli dubitandum est vnumquemque fidelium **C O R P O R I S E T S A N G V I N I S** esse participem, quando in Baptismate **M E M B R V M** efficitur Christi: nec alienari ab illius panis calicisque consortio, etiam si antè quàm **P A N E M C H R I S T I** constitutus. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non priuatur, quando in ipso **I D Q V O D S A C R R M E N T V M S I G N I F I C A T**, inuenitur. Et de his quidem hætenus, vt quàm peritè de his mysteriis publicus iste omnium viuorum & mortuorum accusator loquatur, omnes intelligant. Nunc ad illos Pauli & Ezechielis locos accedo.

D I C I T Apostolus Christum sola dilectione gratuita motum erga Ecclesiam, id est electorum cœtum, pro ea mortem subiisse, vt eam aquæ lauacro per Verbum, id est secundum sui verbi tenorem per fidem apprehensi repurgatam sibi segregaret, condonatis videlicet ipsius peccatis, eaque per sancti Spiritus sui virtutem cōsecrata, vt eam deum sibi plenè gloriosam sistat.

I N his verò quid aliud dicit Apostolus, quàm quod nos ex ipso docemus? Fons nostræ salutis, ipsumque adeò principium, medium & extremum est gratuitus Christi amor erga Ecclesiam, id est Patris electos. Hinc fit vt eam velut ex Patris manu acceptam sibi in Baptismo Christus adiungat, in quo ipsa sanctificatur, id est iustificatur & regeneratur, vt tandem absque ruga & macula comperta, cum sponso suo in æternum regnet. Hæc ille selectus à Christo Apostolus, à quo absit vt vel tantillum in decenda Ecclesia aberremus. Sed vult Illyricus mundationem præire in habitationi. Ergo & sanctificationi. Præcedit enim participium *regeneratoris*, & sequitur confidionis ordine.

ordine, *ἡ αἰνὴ ἀγάπη*. Itaque hac ratione prius purgaremur, deinde sanctificaremur, quum tamen sanctificatio in ipsa purgatione sit posita. Nec enim duò diuersa commemorat Apostolus, sed quomodo Ecclesia sanctificetur docet, nimirum dum à Christo purgatur, cuius beneficij pignus est Baptismus. Illud autem in primis illum fecel-
lit quòd hæc verba *ἡ αἰνὴ ἀγάπη* ad incorporationem retulit: quasi prius nos sanctifi-
cari, deinde Christi membra fieri oporteat, quum è contrario & iustitiæ imputatio & vis
illa sanctificans, à Christo in eos demum promanet qui per fidem cum ipso coaluerunt.
Quomodo igitur illa interpretabimur: nempe tum ex illo Zachariæ dicto, *Ut ambulemus*
in sanctitate & iustitia coram ipso (hoc enim est coram Domino fisti, dum ad sanctificatio-
nis metam contendimus) tum verò maxime ex illis Apostoli verbis, *Cupio dissolui & esse*
cum Christo: & illis, *Aduenæ sumus in corpore, peregrè absentes à Domino*: & similibus aliis.
Eti enim iam re ipsa sumus in illo & ipse in nobis, & templa ipsius & spōsa ipsius, tamen
per comparisonem, donec Deus sit omnia in omnibus, desponsa potius videtur huic
Viro Ecclesia quàm nupta, quum vetus ille homo & maritus noster nondum penitus
interierit. Nec melior nobis quærendus est interpret quàm ipse Ezechiel, qui hunc ordi-
nem sequitur: *Et quum transissem per te, vidite, & ecce tempus tuum, tempus amorum, & ex-*
pandi alam meam super te. En coniugij & cohabitationis pactum ex honesta apud He-
braeos loquendi consuetudine, sicut etiam apparet ex Ruth 3. b. 9, quod perspicue & sine
vlla figura mox exponit Propheta, subiiciens, *& iuravi tibi, & inij tecum fœdus, & facta es*
mea. Audis, Illyrice, Deū inchoare à connubio. Sequitur deinde, *Ego laui te aquis, & ablu-*
sanguines tuos à te, & unxi te oleo, &c. Quæ quum ita se habeant, & tamen te non pu-
deat ordinem mutare, quasi Deus primùm eam mundauerit, vestierit, & postea tandem
sibi adiunxerit, deprehenderis fallarius, Illyrice, & manet inuicta Dei veritas.

PERGIT Illyricus, & alium locum ex Io. cap. 4. vers. 23 citat, *ubi, inquit, Christus pri-*
mum ponit observationem sermonum Dei, id est veram fidem, postea dilectionem siue fauorem
Dei erga seruantem, id est iustificationem credentis, postremo cohabitationem Dei ac Filij eius
cum credente. Igitur incorporatio est effectus iustificationis.

INTERVM ridiculè Illyricus effectum accipit pro eo quod Consequens appellat. Sed
præterea quis cum hîc ferat? observationem mandatorum Dei interpretatur veram fi-
dem: at cur non potius sanctam & honestam vitam? Certum enim est Dominum ibi
gere de fidei & veri in Deum amoris fructibus. Postea per dilectionem Patris, iustifica-
tionem intelligit. Nec videt ineptissimus homo, si hoc verum esset, fore vt prius aliquis
seruet Dei mandata quàm fuerit à Deo dilectus & iustificatus. En quòd nos abducant Il-
lyricanæ demonstrationes. Denique vult in habitationem siue incorporationem illud
vtrunque subsequi, vt hoc modo prius aliquis ferat bonos fructus (hoc enim est seruare
Dei sermones) deinde fiat bona arbor (hoc enim est iustificari) ac tandem Christo infe-
ratur: hoc enim est Christo incorporari. Et quis istas impias & blasphemias ineptias diu-
quantur, *vt palmes non potest fructum edere nisi manserit in vite, sic neque vos nisi in me man-*
seritis. Quomodo verò in vite manebit qui prius in vite non fuerit? Imò si ex hoc versi-
culo sic colligendus est causarum nostræ salutis ordo, vt comminiscitur Illyricus, nos
priores Deum diligimus. Sic enim loquitur Dominus, *Qui diligit me, sermones meos*
seruabit, & Pater meus diligit eum. Quid igitur? nempe ibi, vt paulo antè iam aliquo-
ties fecerat, promittit Dominus gratiæ incrementum iis qui verè ipsi adhæserint, quod
quidem ex fidei fructibus, id est vita ad mandatorum Dei regulam composita, per-
spicitur.

QVOD autem de gratiæ progressu dictum est, Illyricus imperitè ad initium transfert.
Nec obstat quod dicit Dominus, *VENIEMVS*, quasi antea abfuerit: siquidem altero su-
periore versiculo sic etiam locutus est, *Qui diligit me, diligitur à Patre meo, & ego diligam*
eum, & me ipsum ei patefaciam, quæ verba non possis ad initium dilectionis & patefactio-
nis Christi referre, quin & à nobis prioribus Christum adhuc incognitum diligi, & nos
demum postea à Patre & Christo amari, ac postremo tandem ad Christi cognitionem
introduci dicas, quæ omnia non tantùm falsa & blasphema, sed etiam ridicula sunt, &
absurda. Non dissimiliter Paulus cum Ephesios credidisse & sancto Spiritu obsignatos
t. iij.

esse dixisset, mox Deum precatur, ut det eis sapientiæ spiritum, & oculos mentis ipsorum illustret. quæ si tu nosti, Illyrice, quo pudore nobiscum agis? sin verò ignoras, tuum est profectò potius in Ecclesia Dei tacere, quàm non modò loqui, sed etiam viuos & mortuos incessere.

At enim, inquit, primum mandatur & consecratur templum Domino, postea ipse in eo habitabit, ut 2. Corint. 6; plenius scribitur, & 2. Timot. 2. Si quis se ab his expurgauerit, erit vas Domino.

Hic quoque miror, Illyrice, qua fronte hæc scribere audeas. Inspice locos obsecro. *Ero (inquit Dominus) illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.* Quomodo verò illorū Deus? *habitabo, inquit, in eis, & inambulabo.* Audis, Illyrice, nos tum fieri Dei populum, quum ille in nobis habitare cœpit ut sit Deus noster? Nec obstat quod sequitur, *separamini, ego excipiam vos.* nec enim his verbis aliud declaratur, quàm quomodo nos sibi sanctificet Dominus ut in nobis habitet, nempe dum nos ab aliis impuris sancti sui Spiritus voce segregat. Idque ex his etiam quæ sequuntur discere optime potuisti, *Ero, inquit, vobis Pater & eritis mihi filij.* Audis enim nos fieri filios, quoniā ille prius sit nobis Pater. Quorum autem Pater est? an non eorum demum qui vnico illi Filio sunt incorporati, & cum ipso vnum facti? Alter autem Pauli locus quid tandem aduersum nos concludit? Dicit enim Apostolus nos fieri vasa Domino, id est instrumenta ad sacros ipsius vltus apta, quum ab illis sordibus repurgamur. Sed vnde hæc repurgatio nisi ex Christi in nobis habitantis Spiritu?

PRAETEREA sic etiam argumentatur hic noster demonstrator: *Ista piorum mystica incorporatio nihil aliud est quàm renouatio hominis per sancti Spiritus in habitationem: At renouatio seu instauratio hominis per in habitationem diuinitatis, est reuera effectus aut certe consequens iustificationis, non antecedens aut causa efficiens, alioqui bona opera non sequerentur iustificationem, sed sequerentur iustificatum. Inhabitatio enim & incorporatio in Christum, idem sunt atque renouari, & fieri os de osibus, & carnem de carne Christi.*

RVRSVM quæro, Illyrice, qua fronte de tantis rebus adeò imperitè scribas & loquaris, nec procul ab eo ut te ipsum refellam. Nam hoc ipso loco hæc quoque scribis, *Conditio & creatio ad bona opera fit per in habitationem Christi eiusque Patris & Spiritus sancti in nobis.* An igitur sanus es, quum statim subiicis, in habitatione Christi in nobis & effectum nostri rem vnā & eandem significari? Quid enim? an causam efficientem & effectum habes pro vno & eodem? Deinde an non saltem in scholis discere debuisti, nec quicquid antecedit esse causam efficientem, nec quicquid aliud consequitur, propterea esse antecedentis effectum? & quo tandem iure sanctificationem siue regenerationem habebis pro iustificationis effectum? Nam si iustificationem generaliter accipias, ut interdum usurpatur ab Apostolo, sanctificatio non erit eius effectus, sed pars aut species: sin verò propriè iustitiæ tantum imputatæ dono, siue gratuita peccatorum remissione, tum sanctificatio alterum erit donum quod prius illud semper consequitur, quoniam quicumque gratis in Christo iustificatur, idem quoque eius Spiritu sanctificatur. Vtriusque autem doni vnus & idem fons est, Christus ipse nimirum per fidem noster factus, & in nobis spiritaliter inhabitans. Neque hic multum nobis contendendum est, vtra ordine præcedat, quum vno eodemque momento Christus per fidem apprehensus, & sua iustitia gratis imputata nos iustificet, & suo Spiritu nos sanctificare incipiat. Illud enim Augustini dictum, bona opera non præcedere iustificandum, sed iustificatum sequi verissimum quidem est: sed à te valde imperitè detorquetur. Suo enim more Augustinus iustificationem pro gratia regenerationis accipit, quod postea Sophistæ temerè sequuti à veritate aberrarunt. Denique tu videris quàm propè absis ab Osianismo, quum in habitationem diuinitatis, potius quàm carnis Christi commemoras.

SUBIICIT præterea Illyricus, *Etiam Scriptura nos docet per fidē iustificari & non per renouationem aut in habitationem. Ergo inhabitatio non præcedit, sed sequitur iustificationem.*

RESPONDEO, Illyrice, nos ne per fidē quidem iustificari, si fidem cum renouatione compares,

comparas, id est si fidem ut qualitatem inhaerentem consideres, quoniam nulla insita qualitate iustificamur, sed solo Christo per fidem ut instrumentum apprehenso. Fateor autem vnicum hoc instrumentum esse fidem, non renovationem, utpote quæ una sit ex Christi ipsius per fidem apprehensi effectis, ut & ipsa iustificatio. Sed duo hic tibi demonstranda sunt. Vnum, Quia ratione inhabitationem Christi, cum hoc Christi inhabitantis effecto confundas, quod regenerationem, siue renovationem, siue sanctificationem vocamus: alterum, In qua tandem Dialectices schola sic argumentari didiceris.

ALIUD Illyrici euentissimum argumentum est huiusmodi: *Renovatio per inhabitationem est obsignatio ipsius iustificationis. Non est igitur medium ad apprehendendam iustificationem.*

BENE est, Illyrice, quod iterum teipso iudice perperam renovationem & inhabitationem vnum & idem esse paulò antè dixeris, quum illam per hanc effici nunc confitearis. Sed in eundem errorem impingis in cōclusionē. Vnde enim didicisti renovationem à nobis constitui pro adipiscendæ iustificationis medio?

ARGUMENTATUR postea Illyricus à sufficiente partium enumeratione. *Triplex enim est, inquit, manducatio corporis Christi, Vna, quæ est perceptio fructuum siue efficacia aut meriti Christi, quam exposcit Calvinus. Altera, inhabitationis siue incorporationis quæ sit ad alteram illam priorem aditus, quam ex prædictis apparet esse explodendam. Tertia, Sacramentalis aut corporalis, quæ explosis illis sola superest, utpote à Christo instituta & sancita.*

RESPONDEO, Illyrice, hinc si usquam alibi, quo Spiritu ducaris ipsos etiam pueros cognituros. Primum enim falsum est quod dicis priorem illam manducationem à D. Caluino explosam esse. Nam si ita esset, ubi tandem salus nostra consistere? Sed hoc docuit assentientibus omnibus Calvinus, beneficiorum Christi perceptionem ab ipsiusmet Christi communicatione minimè seiungendam esse, quum hæc sit illius fundamentum, quia videlicet Christus ipse datur nobis tanquam fundus ex quo postea fructus illos omnes colligamus. Sunt autem ista coniunctissima, nedum ut vnum ab altero explodatur. Deinde manducationem, quam vocas, inhabitationis siue incorporationis, si tu explosisses, quid, quæso, effecisses? nempe ut tertia illa tua commētitia, de qua mox dicam, subsistere nullo modo posset. Nisi enim siamus ipsius crucifixi corporis & effusi sanguinis participes, id est, nisi Christus ipse noster fiat, quid erit tua corporalis manducatio corporis præter inanem & incomprehensibilem chimæram?

ERIT enim certè substantialis absque substantia, realis absque re, corporalis denique absque corpore, & sanguinea absque sanguine. Itaque prorsus hinc videris ita in tuis demonstrationibus fuisse occupatus, ut Christi corpus *μὴ ὄντα μὴ ὄν* effeceris, adeoque propositæ quæstionis sis oblitus. Nec enim an corpus & sanguis, siue an ipse Christus communicetur controuersiam esse millies iam surdis repetij: sed spiritualiternē per fidem à tandem fideli, an verò corporaliter ore & dentibus à quibus suis percipiat. Præterea ubi cūpīs, synonyma esse didicisti? Constat enim idcirco instituta esse *μυστήρια* siue Sacramēta ut corporeis signis propositis aliquid arcanum & spirituale animo insculperetur. De re & salutis nostræ mysterio nunquam certè magis quàm lucem cum tenebris congruere demonstrabis.

POSTREMO Illyricus D. Caluinum palpabilis contradictionis arguit, immemor, ut existimo, palpabilia ista crassæ, ut ipsemet loquitur, manducationi suæ potius quàm nostræ spirituali conuenire. Est autem quod dicit eiusmodi: *Dicit Cal. Ephes. 5. Sacramenta nos ducere ad Christum. Nota igitur ad Christum adducere non esse Sacramenti essentiam, sed effectum & fructum. Item in Harmonia docet potione sanguinis Christi sanciri hoc fœdus ut sit efficax, quod idem est ac si diceret, potione sanguinis præcedere omnino efficaciam huius Sacramenti. At ipse rursus contrà passim docet inhabitationem Christi in nobis qua renouamur ut siamus caro ex carne eius, esse vnum ex præcipuis ipsius beneficiis, quæ postquam ad Christum ad-*

ducti sumus, ab eo accipiamus. Itaque palpabiliter secum pugnat dum istā manducationem Christi iam facit essentiam Sacramenti (hoc falsum est, Illyrice: aliud enim est D. Caluino manducatio, quæ est actio, quàm illud ipsum quod manducatur, spiritualiter nimirum per fidem, nempe ipse Christus qui res est & essentia Sacramentorum) *iam effectum ex eius efficacia prouenientem:* hoc quoque falsum est, Illyrice. Nec enim tunc D. Caluino manducatio est effectum, sed actio: qua interueniente, spirituali nimirum & per fidem, Christus ipse fiat noster: quæ demum participatio siue *κοινωνία* est effectum, vt hoc pacto ex nostro Christo iustitiam & vitam hauriamus. *Iam facit eam nos deducere primum ad Christum.* Iterum hoc falsum. Nec enim dicit D. Caluinus manducationem corporis nos ad Christum deducere, quum nos potius ad eum deduci siue per fidem accedere oporteat priusquam ipsum percipere possimus. Sed à Sacramentis, id est à symbolis illis sacris nos ad eum deduci, illud est quod D. Caluinus docet, quoniam nimirum ipsorum officium est Christum nostræ fidei oculis efficaciter commonstrare, vt hoc modo excitata tantò ardentius ad ipsum accurrat. *Iam facit beneficium ac donum Christi, quod postquam ad eum adducti sumus à Patre cōsequamur.* Hic rursus, Illyrice, quòd inhabitationem seu incorporationem rursus pro vno ex ipsius effectis, id est pro renouatione accipis, scito, Illyrice, & absurdè & præter D. Caluini sententiā à te fieri. En palpabiles nostros errores. Eum porro qui in re tam consentiente contradictiones inueniat, quis tandem existimare possit vel cum semetipso, vel cum quoquam alio posse consentire?

APOLOGIA M. ILLYRICI, AD
X XII. demonstrationem.

Ostendi Caluinum & Osiandrum eandem rationem iustificationis statuere, nempe inhabitationem Christi, totiusque diuinitatis in nobis, idque probavi prolixè ac bona fide recitatis eorum testimoniis, quæ sepe ita ad verbum conueniunt, vt penè suspicari possis alterum ex altero aliquid descripsisse. Ad hoc nihil aliud respondet Beza quàm vt dicat Caluinum præ omnibus aliis præclare Osiandrum refutasse: ad quod respondeo fieri posse vt Caluinus aliquos Osiandri errores, aut erroris partes refutauerit, in aliquibus autem cum eo senserit, aut postea rectius edoctus aliorum scriptis, sententias suas emendauerit, vt omittam quòd Caluinus qui vix duas pagellas ei scripto impendit, hanc Osiandri sententiā in suis institutionibus quòd ad ipsius substantiam attingit non reprehenderit, sed tantum quandam eius proprietatem taxet, sicut & Beza subinde Osiandricè inculcet, oportere nos Christum intra nos recipere, vt postea ex eo in nobis IN HABITANTE omnia HAVRIAMVS. Caluinus certè ante complures annos literis ad clarissimum virum scriptis miris laudibus meam Osiandri refutationem extollebat, & tempore interim & adiphororum ab illis hominibus celebrabar, qui vbi senserunt me suam opinionem improbare, repente me tum pessimum tum indoctissimum hominem proclamare ceperunt, quòd idcirco reces- seo vt pusilli agnoscant quàm isti diuini heroes non sincero ac candido iudicio, sed tantum prauis affectibus interdum impellantur vt quiduis de quouis audacissimè pronuntient.

Iurè an iniuria tibi (*ἀλάστορ*) & incitiam & improbitatem, non nos duntaxat sed paucissimis exceptis, ij omnes quibus vitam ipsam secundum Deum debes, imò etiam eorum nonnulli quos in illis turbis succentores habuisti, testatur vniuersus terrarum orbis, vt nobis nulla excusatione sit opus. Itaque ad rem ipsam veniam. Si cum Osiandro, imò cum profligatissimis etiam hæreticis quacunque de re sentire, errare est, des igitur nobis hæreticos oportet qui nihil prorsus veritatis suis mendaciis permiscuerint, quòd vix profectò, imò ne vix quidem inueneris. Itaque quicquid hîc garris fundamentum caret, nisi ipsius in eo quòd in nobis reprehendis, errasse Osiandrum ostenderis. Vnum quidem certè nos oportere cum Christo Deo & homine fieri constat, spiritualiter quidem & mysticè, sed tamen verissimè & efficacissimè. Nec enim eò spectat hæc mystica *κοινωνία* vt vlla fiat substantiarum permixtio, sed vt, quum ipsemet & quæcunque habet non minus nostra facta fuerint quàm si nobis ipsis propriè inessent, tum imputatione iusti in illo fiamus, tum etiam ipsius Spiritu innouati viuamus in ipso & ipse in nobis, tantisper dum plenè cum eo collecti in ipso quoque glorificemur vt ei cohæredes. Hanc Christi *κοινωνία*, siue Dei in sanctis habitationem sic pulchrè describit Augustinus epist. 57. Deos qui vbique præsens est, & vbique totus, non in omnibus habitat, sed in iis tantum quos efficit

efficit beatissimum templum suum, eruens eos à potestate tenebrarum, & transferens in regnum filij charitatis suæ, quod incipit à regeneratione. Item. Quum habitatione Dei cogitas, vnitatem congregationis sanctorum cogita, maximè in cælis, vbi præcipuè dicitur habitare, quia ibi fit voluntas eius, perfecta earum in quibus habitat obedientia. Sic ipse Christus, de credentibus loquens, Veniemus, inquit, Pater & ego, & mansionem apud eum faciemus. Hæc si forte negas, quod non arbitror, quis te Christianus ferat? Quod si hanc inhabitationem aliter intellexit Osiander, quasi videlicet essentia ipsa deitatis aut nostræ vnjatur, aut euadat habitus quispiam iustitiæ in nobis, ipse viderit. Nihil enim hoc ad nostrum quenquam. Deinde quod idem Osiander quum de iustificatione agit, iustitiæ nomine intelligit essentialem Deitatis iustitiam, quum ne habitus quidem iustitiæ, cuius subiectum est Christus quatenus homo, sic significetur, sed obedientia illa potius quam ille nobis in carne sua præstitit, quid hoc rursus ad Calvinum solidum & acerrimū istius erroris refutorem? Postremò quum imputationis donum cum sanctificationis in nobis inchoatæ munere confundit, alios sanè quærat sui vanissimi cõmenti adstipulatores. Tu verò impurus esto & maneto sycophanta:

Apologia M. ILLYRICI. ad XXIII. Demonstrationem, &
DEFENSIO TH. BEZÆ.

Dicit Beza me eam ipsam sententiam profiteri quam in ipso oppugnem, ut qui præponam illam sacramentalem siue corporalem manducationem spirituali fruitioni.

SANE dico, quoniam hæc ipsa spiritualis fruitio, est vera illius inhabitationis descriptio.

Respondeo, *Tripliciter differre meam & illorum sententiam.* Atqui etiam ut centripliciter differat, manet tamen firmum id quod tibi obieci, si id ipsum quod in me oppugnas, ex tuo dogmate consequitur, ipsius videlicet Christi perceptionem & inhabitationem præire iustificationi & omnibus in genere quæ ex Christo nobiscum communicato habemus, sicut animæ cum nostro corpore coniunctio ordine causarum vitæ hanc nostram antegreditur. Sed triplicem hanc differentiam agedum audiamus.

Primum, inquis, ego loquor de subita Sacramentalique perceptione siue manducatione qua ibi veluti ad vnum momentum fit, ut sit significantissima certissimaque tessera confirmans illud fœdus quod est noui Testamenti. Illi verò loquuntur de perpetua quadam inhabitatione, & incorporatione.

Egregium sanè responsum, quasi quærat fiat ista perceptio vno momẽto an aliquo longiore temporis intervallo, item num sit res perpetua an verò statim euanescat. Sed heus tu, quis tu homo es? Si tam citò euanescit istius ruæ Cyclopicæ manducationis effectum, quorsum de illa tantopere contendis? Longè aliter Christus, qui de ipsa verè spirituali (nullo videlicet sacramentali esu vel adhibito facta) manducatione differens, testatur eum habere vitam æternam qui carnem ipsius ederit, & sanguinem biberit. Neque etiam dicit duntaxat de credentibus loquens, Ego & Pater veniemus, sed addit, & mansionem apud eum faciemus. Et te negabis, Illyrice, prorsus insaniuisse, quum tam falsa, tamque absurda responderes?

Secundo, inquis, ego non facio illam manducationem medium quoddam necessario apprehendens iustificationem, quandoquidem etiam impij sacramentaliter corpori Domini communicant, nec tamen propterea spiritualia beneficia percipiunt.

Si Sacramentaliter accipis pro Sacramento siue signo tenus, & Signi nomine, Panẽ illum & Vinum illud duntaxat intelligis, nobiscum facis, qui solos fideles docemus esse rei significatæ participes. Sin verò Sacramenti nomine corpus etiam ipsum Domini intelligis, cuius perceptio sit in nonnullis inutilis, non minus falsum est quod dicis, quàm si diceretis quempiam esse animam præditum, qui tamen non viuat. O miserum igitur disputatorem qui ab ipso mendacio cogatur causæ suæ defensionem mutuari! Verum ut

hoc quoque tibi largiar, cadis tamen causa. Nam in credentibus saltem verum fuerit quod tibi obiicio.

Postremo (inquis) ingens discrimen in eo est quod illi suam illam incorporationem siue in habitationem velint esse unicum, perpetuum & ordinarium modum apprehendendorum beneficiorum Christi. Ego vero dico illam Sacramentalem (siue Cyclopicam) manducationem esse quidam nouum, extraordinarium, non inde à condito mundo existens, sed tantum in hoc sacramento institutum, sine quo innumeri seruati sint & adhuc iustificentur & seruentur.

Vt tibi rursus hæc concedam, num effeceris Illyrice, falsum esse oportere Christo prius nos adharere siue Christum in nobis habitare quam ipsius donorum participes fiamus? Itaque ne hoc quidē *ὑποῦς ἐπὶ τοῦ*. Deinde non vides te præuicari? Nec enim ignoras hoc quoque à nobis dici, salutem nostram non esse Sacramentorum vsui per se & simpliciter alligatam. Sed quum Christus, te ipso fatente, carnem suam dicat absque Sacramentis etiam, manducari ad vitam æternam, & alibi testetur se mansionem facere apud eos qui crediderint, an negare potes ex tua quoque sententia nos absolui, quum dicimus Christi per fidem in habitationem iustificationi præire? Itaque tam perpetua certaque est ista enuntiatio, Nemo nisi in habitante Christo seruatur: quam ista, Nemo absque fide seruatur: & ista, Extra Christum inhabitantem non est iustitia, neque salus. Quomodo verò infantes fide seruari dicantur, alia quaestio est ad hunc locum non proprie pertinet. Denique quod sacramentalem manducationem dicis in isto demum Sacramento fuisse institutam, sicut verum est si nomine Sacramenti hæc vna Cœnæ Domini mysteria intelligis, ita etiam falsissimum est si generaliter à te accipiat, quum veteres (ut paulo antè ex Paulo & Augustino declarauimus) eandem atque nos escam spiritualem, quamuis sub aliis signis, (Christum ipsum eundem videlicet) manducarent. Subiicis postea,

Accusat Beza quod dixerim eos affirmare in habitationem esse medium siue instrumentum, negans sic Caluinum loqui, aut esse instrumentum instrumenti. Atqui Caluinus vtiur voce Medij. Præterea potest aliquod esse instrumentum instrumenti, ut Verbum est instrumentum ad fidem, & fides ad percipienda Christi beneficia.

Quis verò nescit ita esse comparata instrumenta, ut alia aliis subseruiant? Sed hoc dixi, Illyrice, instrumenta non satis proprie & perspicue dici eas ipsas res quas efficere vel consequi per instrumenta studeamus. ac proinde Christi in habitationem non rectè dici abs te modum siue instrumentum iustificationis, quum potius dicendum sit fide apprehendi Christum ut in nobis habitet, & iustitiã ac vitam ex ipso per fidem apprehensam nobis tribui. Neque verò hæc tam minuta sunt quam putas. Sed agè propius tandem ad rem ipsam accedamus.

Dixi, inquis, ex Ephes. 5. & Ezech. 16, Primum lauare Ecclesiam & mundari, deinde scilicet Christo, eique ut gloriosam & mundam coniungi, fierique carnem de carne eius & os de osibus eius, seu ipso in ea habitante in illum incorporari. Itaque remissionem peccatorum & ablutionem per sanguinem Christi præcedere illam ipsam incorporationem siue summam sponsam cohabitationem: ac proinde nos non iustificari per illam in habitationem diuinitatis, sed è contrario in habitationem esse iustificationis effectum. Horum testimoniorum impetum declinat Beza, & colligit siue fingit nescio quæ absurda, ut lectores à consideratione meorum argumentorum abducatur.

Primum ergo dicit Beza, si remissio peccatorum præcedit Christi in nobis in habitationem, hinc sequi nos prius iustificari quam Christum possideamus, adeo ut nobis iustificatio Christi, non autem Christus iustificationem tribuat. Ego respondeo hæc non sequi, & Bezam ut illum Plautinum coquum res diuersissimas confundere. Aliud enim est quod Deus quidem vnigenitum nobis tradidit ab æterno antequam eius carnem comederemus, imò etiam antequam conciperetur, ipse verò pro inimicis nobis sponsores sese obtulit Patri, in se reatum nostrum suscipiens, & pro nobis natus & mortuus sua passione redemptionem æternam nobis inuenit, quem thesaurum in summa caleste tabernaculo, ut id inde distribuat, transtulit, quod beneficium agnoscendum est vera fide, ut per legatos eius inuitati festinemus ad thronum gratiæ, sibi que per & propter diatorem

diatorem de ipsius thesauro remissionem peccatorum consequamur. Et aliud est rursus quod Christus in super nos repurgat in templum sibi ac Patri ac Spiritui sancto, ut simus sancta membra sancti eius corporis. Et denique aliud est inhabitatio Spiritus sancti in cordibus nostris.

Imò verò, Illyrice, prorsus aliud est appositè respondere, quàm facere quod facis, veluti musca videlicet in isto quod tibi coxi optimo iure miserè deprehensus. Quorsum enim ista earum rerum distinctio quas nemo vnquam nostrum permiscuit? Sint lanè res diuerse, Patris & filii in nobis seruandis, Filij satisfactio pro peccatis inimicorum suorum, fides, remissio peccatorum, sanctificatio, Spiritus sancti denique in nobis inhabitatio. Quid ista distinctio te iuuat? An enim satis est nobis à Patre datum Filium, & Filium pro nobis mortem subiisse? nequaquam, inquires, idcirco adieci oportere grata fide illa beneficia agnoscere: At cur non etiam apprehendi & percipi? Verùm quid istis attinet immorari? Ista, ista, inquam, Illyrice, quæ necessariò tuum dogma cōsequi dico, tibi vel ostendendum fuit ex eo quod ponis nō effici, vel neque absurda esse neque falsa in ista videlicet, ad remissionem peccatorum. Item, nobis priusquàm Christum possideamus, remitti peccata. Item, quum si quis in Christo non est, non sit etiam Christus in ipso, mundari nos & consequi remissionem peccatorum per Christum quidem, sed extra Christum. Item, nos fructus percipere ante ipsius fundi possessionem. Item, fide qua iustificamur, Christum duntaxat agnoscere, non autè nobis applicari. Et quàm multa possent huiusmodi conuenientia, quorum istud sola imputatione nostrum est, illud verò quiddam est nobis ex dono inherens. Sed dic quæso, bone vir, istam renouationem negabis esse Spiritus Christi in nobis inhabitantis effectum? minimè opinor. Atqui Baptismus est peculiare istius nouæ natiuitatis Sacramentum. Ergo in Baptismo incorporamur Christo. Est autem Baptismus quoque expressum ablutionis siue remissionis peccatorum Sacramentum. Et negare audebis nos simul ac eodè Sacramento tum remissionem peccatorum tum sanctificationem ex Christo in nobis inhabitante consequi? Ergo sicut causa effectum, sic quoque notum nobis aliquos ostende prius iustificatos quàm Christi membra fierent. Vos sextum Iohannis caput vsque adeo dicitis de Cœna nihil cōtinere, vt vix quicquam vehementius urgeatis. Ita esto. Quid sibi volunt ista Māducationis carnis & potionis sanguinis verba? nihilne, quæso, præter nudam fidei agnitionem declarāt (vt tu admodum dilutè scribis:) qua nō Christus ipse nobis in sinuetur, an verò vera & integra ipsius *noncōuia* sic declaratur similitudine à corporali cibo sumpta? Itē quum cōmunis vita nostra siue remissionē peccatorum siue nostri renouationem spectes, à Christo tanquam spiritali cibo promanet, cui persuaseris percipi posse alimentum ex eo cibo quem non reipsa sumpseris?

Deniq; patine potes, Illyrice, vt tuū falsissimū istud dogma semel iugulē, quo tā pertinaciter defedis pri^{us} alicui remitti peccata q̃ Christū possideat siue sit Christo cōcorporatus? Fides antecedit remissioni peccatorum necesse est. Ergo & renouatio, cuius vel præcipuū donū est fides. Atqui renouamur vt tu ipse testaris, dum simus mēbra Christi, ac proinde dū ipsi incorporamur. Efficitur ergo nos causarū ordine prius Christo incorporari, quàm remissionē peccatorum, id est iustificationē cōsequamur. Quomodo tamen fidei primordia nobis in Christo apprehendendo nec dum tamen apprehenso donētur, suo loco diximus. Vidē, Illyrice, nobis nihil minùs propositū fuisse quàm lāquidissimos illos argumentorum tuorū ictus eludere, vel lectores aliò auertere? pergis tamen postea, & inquis.

Blasphemè præterea querit quò perueniat illud corpus à nobis ore sumptū, an excernatur, &c. Reprimat eū Filius Dei potenter. Nos tantū de hac re credimus ac docemus quantū Filius Dei docuit, nempe eum de illo in externam manducationem dato dixisse, Hoc est corpus meum, &c.

Scilicet, Illyrice, blasphemus est qui vestra Cyclopica cōmēta ex analogia fidei & scripturarū collatione cōfutat. & quoties nō habes qđ respōdeas, satis fuerit tibi dicere cū Iudas, blasphemauit, reus est mortis. Repono igitur tibi hoc argumentū ex tuis ipsius scriptis erutū. Dixit Illyricus demonstratione nona, externā illā quā cōminiscitur māducationē corporis deducere nos ad interiōrē, siue spiritualem, qua Christi beneficia ac proinde iustificationem assequimur. Iustificatio igitur, ex illa priore Illyrici sententia sequitur, corporalem manducationem. Quod si corporalem Christi manducationem sequitur,

ergo & eiusdem inhabitationem, quum id quod ore ipso manducatur, necesse sit, aut intus, adeoque in corpore in quod immissum est, permanere, aut inde excerni. Si permanet, ergo inhabitatio saltem corporalis, si non spiritalis, iustificationem contrarium tuetur, proinde Illyricus à seipso dissentit, ut qui in hac 24. demonstratione contorque nempe inhabitationem esse iustificationis effectum. Sin verò non permanet, ergo excernitur. & quò tandem id deuenire dicet Illyricus? Hoc ego dilemma in te contorque tuipse me docuisti, egregie demonstrator. Responde, quid taces? An te usque adeò vitius istud meum, ut illud concoquere non possis? blasphemias, inquis. Nempe quantum dioclops es carniuorus, idcirco blasphemus est Beza. Credo, inquis, tantum quantum dixit Filius Dei. Anathema verò sit qui huic fidei quoque adiecerit, aut de ea vel minimum detraxerit. Tantum igitur credo & ipse quantum ille dixit: sed hoc etiam credo, Illyricum & immundum alinum, & impium esse Cyclopem. Sed audiamus etiam clariore alini in angustias redacti crepitus.

Pergit me urgere Beza quibusdam questionibus quibus id tandem efficit, nos antequam ad Cœnam perueniamus iam credere & Christo incorporatos esse, eiusque membra existere, eoque non præire sacramentalem aut externam manducationem spiritali.

At cur tu illas quæstiones præteris? Illa igitur nostra sic tibi repono: Nemo seruatur extra Ecclesiam. Quisquis est in Ecclesia, est Christi membrum & templum. Quisquis credit, etiam si non potuit participare Christi Cœnam, in Ecclesia tamen est, ac proinde membrum Christi est. His positis conclusi, quum nemo nisi fide præditus, rite ad Cœnam accedat, & quisquis fide præditus est sit Christi membrum ac templum, efficitur nullum rite ad Cœnam accedere nisi iam Christo verè incorporatum, & consequenter præire iustificatum & incorporatum. Falsum est ergo quod docet Illyricus, iustificationem præire spiritui inhabitationi. Falsum & illud, corporalem externamque manducationem præire spiritali. Citavi præterea expressum locum Augustini, in quo disertè dicit, dubitandum non esse quin unusquisque fidelium in ipso Baptismo fiat particeps corporis & sanguinis Christi & eiusdem membrum. (Est enim certè Baptismus sacramentum & remissionis peccatorum & nostræ renouationis, quod nullis nisi Christo incorporatis obtingit.) & alenus non sit à panis calicisque consortio, etiam si antequam panem illum edat & calicem bibat, de hoc seculo migrarit in VNITATE CORPORIS CONSTITVTVS. Quid restitas Illyrice? nullus tibi Plautinus coquus ius istud coxit. Tute hoc tibi intristi. Aut responde, aut da gloriam Deo. Audiamus tamen quid mullites.

Hi tragici clamores, inquis, nihil ad meam demonstrationem faciunt, in qua non differo quomodo res, actiones, aut partes huius Sacramenti se inuicem consequantur, sed quòd in genere aut tota Christiana pietate, in doctrina iustificationis inhabitatio diuinitatis aut Christi non sit iustificationi præponenda. Aliud enim est simpliciter siue in genere de motibus vera pietatis disserere, aliud de partibus & actionibus huius Sacramenti. Cur ergo tam sophistice & importune Beza res diuersissimas miscet ac confundit?

Imò verò, Illyrice, quorsum ista? num ego de partibus huius sacramenti quicquid dixi num hac de re in hac demonstratione quæritur? Deinde quid sibi vult ista his iam abs te inculcata diuinitatis inhabitatio? Christi & quidè secundum carnem renouari, & eiusdem spirituales in nobis in urgeo, qui etli vnus est & Deus ac homo simul, tamen nobiscum propriè & ἀμείκτως secundum carnem cohæret, sicut carne interueniente nos cum altero extremo putà Deo ipso copulat, ut sit verè Medius & mediator. Itaque etiam istam diuinitatis inhabitationem ut ἀνυμνήσας tibi sanè totam habeto. Sed audiamus num quid aliud magis appositum tibi in mentem venerit.

Beza dixit solutione ad decimam demonstrationem, totam sacram Cœnam ad hoc institutam esse ut Christum ibi apprehendamus, manducemus ei que incorporemur. Hic autem dicit se omnino eius rei gratia ad sacram Cœnam non accedere. Sic solent qui falsa dicunt, sibi sepe contradicere.

Imò tu falsarius es, Illyrice. Neque enim, ut tu ipse exscripsisti, negavi nos ad Cœnam accedere ut Christo incorporemur, quum panis ille sit cōmunicatio corporis Domini, sed hoc dixi, nos non accedere ut tum primum ei incorporemur, quoniā & in Baptismo eū induimus, quod æquipollet incorporationi: & in verbo prædicato & credito possumus etiam

etiā ipsius carne & sanguine, sicut disertè recitavi ex Augustino, *quoniam* (inquit) *PARTICIPATIONE* ac beneficio Christi nō priuatur is in quo id quod Sacramentū SIGNIFICAT inuenitur. Argueris igitur manifestæ falsitatis, Illyrice, addo etiam inscitie. Nā etiam si tibi largirer nos cum Christo non nisi in Cœna incorporari, an tamen tu dicere ausis quod dicitur panis ille esse communicatio corporis Domini, ad eam demum sacram Cœnam pertinere ad quam primū aliquis accedat, an vero fateberis toties hoc reipsa præstari quoties aliquis panem illum sumat? Ergo necesse est & hoc fatearis aliquē dici incorporari, qui tamen iam antea fuerit incorporatus, non quod illa priore incorporatione exciderit, sed ut magis ac magis Christo adhæreat. Sic precatur Apostolus gratiam & pacem Ecclesiis, id est gratiæ & pacis incrementū & cōfirmationem. Sic Ephesius precatur à Deo illa ipsa quibus eos iam esse præditos iisdem gratulatur. Denique vix aliud quicquam frequentius occurrit hoc dicendi genere in Sacris literis, quo illa ipsa petimus quæ iam accepimus, nempe ut in iis magis ac magis crescamus atque confirmemur. Sed audiamus præterea nouas ineptias.

Quis, quæso, inquis, unquam audiuit clariùs redargui Sacramentarium errorē quàm hic ipse eius patronus facit? Si enim qui iā antea Christū spiritualiter fide comederunt, omnino illi incorporati sunt, nec volunt ad Cœnam huius rei gratia accedere, sed tantum ut ista iam facta manducatio in eis obfignetur, quæ igitur conscientia declamitant in illis huic Sacramēto propriis verbis, Accipite, Comedite, Bibite, Hoc est corpus meum, spiritualement illam manducationem esse institutam?

Imò, Illyrice, quis rursus certior testis esse potuerit inauditæ tuæ insanie? Tu ipse cū tua tota factione an non quæ sexto Io. capite de mādicatione carnis & sanguinis Christus commemorat, de merè spirituali perceptione intelligis? An non tu quoque tuam illam externam manducationem vis signum esse interioris & spiritualis altioris? Ergo ex ritualiter eramus adepti, rursus spiritualiter accipiamus, id est ut spiritualis iā facta manducatio magis ac magis in nobis obfignetur. Et quod de spirituali mādicatione verè dicitur, cur non itidem de ipsius cōsequenti, nempe de nostra in Christū incorporatione, dicatur? Deinde quoties iam tibi inculcatum est, non his verbis Hoc est corpus meum (quibus nihil agere iubemur, sed quid nobis præbeatur Dominus ipse declarat) sed istis, Accipite, Edite, Bibite, duplicem acceptionem, comestionem & haustionē præcipi, quarum vna (nēpe signorum) sit corporalis, altera nempe corporis & sanguinis sit spiritualis? Et tamē continere non potuisti quin hæc quoq; lōge ineptissima superioribus adiiceres.

Beza iam antea habet illam manducationem, (habet sanè, quia Christus non est mendax qui carnem suam & sanguinem suum māducari fide dixit, etiam in simplici verbo, & nullis Sacramentis vestito) nec planè eius causa (eius quidem tunc primū exercendæ vel applicandæ causa, quum nemo rite accedat ad Cœnā, nisi qui fide Christum tam apprehendit) ad sacram Cœnam accedit. Quæ igitur tandem manducatio Domini ibi remanet? nulla sanè noua quod ad ipsum Dominum attinet, qui nusquam nisi fide tum in verbo tum in Sacramentis percipitur, sed quod ad modum manducandi planè noua, nēpe adhibitis Panis & Vini signis.) Nostram illam sacramentalem non admittit (sacramentalē planè admitto, quæ duplex est, ut tu ipse ex Bucero citasti, vna videlicet oris externa, quæ panis illius est & vini illius: altera fidei & mentis, putà ipsius Christi) suam illam spiritualement sed tantum symbolorum perceptionem. (Imò sic efficitur nō minus verè percipi spiritualiter intolerabilem esse Illyrici tum impudentiam tum inscitiam.

Locum porro Apostoli Eph. 5, sum ita interpretatus, ut dicam primo loco statui dilectionem Filij, secundo passionem eius qui nos tantopere dilexit, tertio, illius passionis à nobis per fidem in verbo & Sacramentis apprehensæ effecta, nempe iustificationem & sanctificationem, denique vltimo loco finem & scopum omnium istorum, videlicet ut tanquam casta quædam sponsa purè in ipsius conspectu vitam transigendo tādē cum spōso nostro prorsus coniungamur, æternū ipso fruituri. Hæc verò sic redarguit Illyricus:

Fluctuat, inquit, Beza, inconstanter volens per hæc verba, Ut eam sibi, &c. intelligi modè v.ij.

nouam huius vitæ obedientiam, modo futura gloriam, quæ res suapte natura diuersæ sunt, atque adeo ex Beza sententia, contrariæ, quia modo facit vitam piorum esse præsentiam coram Domino, modo absentiam ab illo, quo nihil magis contrarium esse possit, ut Beza sese palpabiliter redarguat & evertat. Præterea non dicit Apostolus ut eam PATRI sisteret, quod de vita æterna intelligi posset, sed SIBI, sponso videlicet ac marito, ad coniunctionem.

Imò rursum, Illyrice, palpabile est falsi crimē quod hīc quoque admittis. Neque enim locum illum dixi intelligi vel de nouæ vitæ obedientia, vel de futura gloria, quali duas interpretationes afferens, quod tamen quisquis facit non peccat, quā vnus & idem locus diuersissimas interdum interpretationes admittat: sed hoc dixi, iam nunc coram Christo nos sisti, quum coram ipso ambulamus in sanctitate & iustitia, sed quasi sponsa quædam nondum nupta, quoniam plena nuptiarum cōiunctio in tempus nostræ glorificationis integræ differtur, quo videlicet prorsus illi sistemur & adiungemur. In his vero quid tandem inter se non consentaneum, aut verbo Dei non penitus consentiens? At ita, inquis, statuimur modò ipsi præsentēs, si quidem SISTENDI verbum ad nouæ vitæ coram ipso obedientiam referatur, modò autem ab ipso absentes, si de futura glorificatione illud ipsum verbum accipiatur. Sunt autem repugnantia ESSE PRÆSENTI ALICVI, & ESSE ABSENTI AB ALIQUO. Redargue igitur Spiritū sanctum toties testificantem sanctos illos patres ambulasse in cōspectu Domini, refelle Davidem qui se dicat semper posuisse Dominum in conspectu suo, reprehende Christi verba de Abrahamo quod viderit diem Domini, & omnes istos oppone Apostolo: vel stanti nos adhuc peregre abesse, & ad Christum à quo videlicet absumus, anhelare: vel potius omnibus istis testibus tua tum inscitia tum impudentia semel vel vniuerso mūdo patefiat. Quæ etenim hæc inscitia est, præsentiam mentis & fidei in spe positam, & cuius arrabonem habemus Spiritum adoptionis ab illa corporali & reali non distinguere, quæ tunc demum potiū quum occurreremus illi in nubibus, ut re ipsa vnā cum illo in æternum simus? At non dixit PATRI, sed SIBI. Concedo, nec enim Pater sed Filius personam Humanā sustinet, ut tunc demum plenè impleatur quod illi flagitanti concessit Pater, nempe ut re ipsa simus vbi est. En quā solidè nos redarguat Illyricus. Ipse verò quomodo tandem hunc locum exponit?

Præterita dilectione, quæ est primaria omnium consequentium causa, statuit primo loco passionem Christi, ac deinceps iustificationem, id est remissionem peccatorum in his verbis, Vt sanctificaret eam &c. deinde in habitationem in his verbis, Vt sisteret eam sibi: ac demum ultimo loca renouationem, in his verbis, Gloriosam, non habentem rugam nec maculam.

In his verò mirum est eum non animaduertere rerum coniunctissimarum discernitionem. Quis enim nescit Baptismum tam esse nostræ renouationis quā remissionis peccatorum sacramentum, imò propria & peculiari quadam ratione nostram in Christum institutionem, ac proinde veteris quidē hominis mortem ac sepulturam, noui autem resurrectionem in nobis obsignare: adeo quidem ut hoc multo expressius in Baptismo quā in Cœna Domini representetur, quā Cœna idcirco sit instituta ut Christus quem iam in Baptismo induimus, ac proinde cuius membra facti iam sumus, in nobis adolescat, si cuti cibum corporalem non ideo sumimus ut viuere incipiamus, sed ut vita in nobis cōseruata, crescamus, donec ad perfectam staturam perueniamus. At si isti non tam certè Theologo quā stipiti credimus, In Baptismo mundamur tantum à peccatis per Christi sanguinem, imputata videlicet nobis ipsius morte, nec sumus adhuc membra ipsius. Postea verò incipit in nobis habitare, ac tandem renouamur in ipso. Sed dic, bone vir, vnde, si non à Baptismo, inchoabis istam in habitationem & renouationem: num ab illa tua externa manducatione in Cœna Domini? ergo te auctore nemo fuerit membrum Christi, ac proinde nemo fuerit renouatus antequam ad Cœnam accesserit, ideoque multi seruabūtur etiā antequam sint Christi mēbra. Nū verò à prædicatione verbi inter Baptismū & Cœnæ administrationē intercedente? Ergo, te ipso cōsentiente spiritualiter prius incorporabimur Christo quā corporaliter eius corpus māducauerimus, ac proinde à te ipso dissenties, qui paulò ante tātopere exagitasti quod dixerā nos videlicet non accedere ad Cœnā ut tū primū incorporeremur, sed ut iā antea incorporati fortius ac efficacius cū nostro capite coalescam? Et certè negare nō potes fidē esse Spiritū illius nos regenerantis, ac proinde

ac proinde Christo inferentis opus, quum nemo credat nisi ex renouationis dono. Restat ergo vt Baptismo fatearis nos sanctificari, quoniam Christum in eo credentes in-
duimus, vt inde non tantum remissionem peccatorum imputatam, verum etiam reno-
uationem Spiritus consequamur, ac proinde intolerabile esse tuum istud dogma quo
non ordinem modò perueritis beneficiorum Dei, sed etiam res quauis distinctas, tamen
in eodem Sacramento coniunctissimas discerpis. Postremò, quum ista, *Non habentem
rugam nec maculam*, ad nostræ renouationis initium trahis, quæ ad eius complementum
pertinent, vide quàm propè absis ab illo Pelagianorum dogmate ab Anabaptistis re-
nouato, de nouæ Obedientiæ in hac etiam vita perfectione: item à Papistis affirmanti-
bus Ecclesiam errare non posse.

Iam autem videamus quanto rectius locum Ezechielis 16, interpreteris. Verba Pro-
phetæ sunt,

Et transiui iuxta te, & vidi te fœdatam sanguinibus tuis: (*Hæc est* (inquis) *extrema inini-
stia tum actualis tum originalis*) & dixi tibi, In sanguinibus tuis viue, dixi (inquam) tibi, In
sanguinibus tuis viue. (*Dixit*, inquis, *transiui iuxta te, non autem dixit, Intraui in te. Quid
est autem ista vita in medio sanguinum, aliud quàm remissio peccatorum, qua nobis per imputa-
tionem iusti, pronuntiatis, vita & salus donatur?*)

Respondeo totum hunc Prophetæ sermonem allegoricum esse, in quo declaret Do-
minus miserabilem illam conditionem populi in Ægypto, quo tempore cum illo fœdus
instaurauit, iam pridem cum patribus initum, sed diuturna illa in Ægypto commoratio-
ne & durissimæ seruitutis fœditate veluti obsoletum, quum in ipsos Ægyptiorum mores
penè degenerasset populus, sicut postea in deserto reipsa, crecto vitulo & neglecta Cir-
cuncisione, comprobauit. In hac tamè miserrima conditione Dominus semel ac iterum
testatur, sese fœdi illius populi sui misertum, nihilominus eum saluum ac incolunem ser-
uasse, adeò vt non modò non sit abolitus, quod machinabatur Ægyptij, verum etiam su-
pra modum & plusquam admirabiliter excreuerit. Huc spectare Prophetam totus con-
textus declarat. Quod igitur ista trahis ad veteris hominis seu peccati originalis sordes,
prorsus *ἐστὶν ὁμοίως*.

Subiicit postea Prophetæ. Transiui iuxta te, & aspexi te, & ecce tempus tuum tempus
amorum, & extendi oram vestis meæ super te, & operui turpitudinē tuam. (*Hic verò* (in-
quis) *obseruanda sunt duo malitiosa Bexæ sophismata, vnum quod per illam formulam Extendi
oram, &c. vult intelligi coniugalem copulam, contradicente patre ipsius Caluino, qui ait infringi
esse hanc diuinationem: alterum quod citans Bexa hunc textum, excludit aperte hæc verba Et
tæxi nuditatem tuam: quibus verbis (teste Caluino) non significatur nuptialis coniunctio, sed con-
tæctio turpitudinis nostræ, id est remissio peccatorum per non imputationem, sicut initio turpis
nuditas parentum nostrorum tæcta est excoriata ouis vellere.*)

Quis verò te docuit, Illyrice, ouillas fuisse istas pelles quibus obtekti sunt nostri paren-
tes, potius quàm bubulas aut caprinas, aut cuiusmodi vsus est Iohannes Baptista? illa nē-
pe audacia qua multis eiusmodi speculationibus planè inanibus & vanis pulcherrimum
præsertim illū Mosis librum tu tuique similes iam pridem nō desinitis conspurcare. Sed
hæc quidem *παρρησία*. Caluinum scio malle hæc duo, Expādi alam, &c. & Obtekti fœdi-
tatem tuam, referri ad miracula quibus populum suum cohonestatū asseruit Dominus
ab Ægyptiorum contumeliis & probris: & sequētia illa Et iuravi &c. demum referre ad
instaurationem fœderis siue Legis promulgationem, quæ fuit solennium nuptiarum in-
dictum de alæ expansione, tum id quod sequitur, ad cōiugium retuli, quod Deus populū
suū de nouo, vt vulgo loquuntur, in illa solenni promulgatione fœderis sibi quodāmodo
desponsarit, omnibus illis probris deleteris quibus illam antiquam adscitionem veluti obli-
terant Ægyptij. Dissentis igitur, inquis, à tuo parente. Ergo hinc discendū tibi est, Illy-
ricæ, me in nullius hominis verba iurasse, sed ita venerari Dei dona in ipsius seruis, qualē
illū verò incomparabilē hominē fuisse libens & vt minimè tui similis discipulus agnosco
& prædico, vt quod illo ipso viuo & minimè improbante semper feci, adhuc faciā, id est
quod consentaneum veritati esse iudico in Scripturæ interpretatione ingenuè & absque
ὁμοιοπαλίᾳ profitear. Verum quod est hoc nostrū dissidiū? nū in re ipsa? minimè pro-
fecto, quū ille ipse hanc contectiōnē referat ad virtutes in populi liberatione editas, quas
vult fuisse quasdā ad hoc ipsū coniugiū præparationes. Siue autē illius siue meā interpre-

tationē sequaris, quæ utræq; sicut dixi, eodē spectat, neq; quod ad Prophetā mētē attinet quicquā discrepat, quid hoc te iuuat qui stultē & ineptē per istā alā expansionem putas remissionem peccatorum, & quidem absque renouatione Spiritus intelligi? Etsi verò in illis paucis verbis quibus tibi respondi, illa Prophetæ verba, *Et tēxifœditatem tuam*, non expressi, an consequitur malitiosē fuisse à me dissimulata, quum nihil prorsus vel contra meam sententiam, vel pro te faciant? Adiciis postea,

Secundum quod hic pronuntiat Ezechiel, est coniugium factum inter Dominum & istam iuuentulam, cuius fœditatem veste sua texerat: quod coniugium sanè sit ista spiritualis manducatio, inhabitatio, & incorporatio.

At tu dic, Illyrice, fidem esse istius spiritualis manducationis instrumentum non tuiple confiteris? Atqui fide apprehenditur remissio peccatorum. In quo verò: nempe in Christo. Hoc enim est fidei obiectum, siue illud ipsum in quod fides fertur, non autē ipsa peccatorum remissio. Ergo fide apprehendatur ipse Christus oportet (de causarum serie & ordine loquor,) priusquàm quod in ipso est adipiscamur. At fide Christum apprehendere quid est aliud quàm Christum spiritualiter manducare? vnde dicebat Augustinus, Crede & manducaſti: verbo fidei non ipsum fidei donum sed eius actionem designans. Qua fronte igitur audes remissionem peccatorum (vt illam tuam ineptissimam expositionem tibi concedam) spirituali manducationi præponere? Dicis præterea,

Illi verò incorporationi Prophetæ mox in illis verbis, Et laui te aquis, & mundaui sanguines tuos abs te, & vnxi te oleo, lotionem renouationis, & ornamenta variorum donorum Spiritus sancti adiungit.

Scilicet hoc est rem acu tangere, ac non potius ista mundatio opposita superiori fœditati, declarat illam beneficentiam Dei qua populum ab illa seruitute & tor probris liberatum prosequutus est, tot tamque illustribus beneficiis illum exornans vt exteris etiam populis admirationi fuerit. Itaque tum illa solennis promulgatio decalogi, tum illa tabernaculi & rituum sacrorum magnificentia, tum politia planè admirabilis, tum denique stupenda illa miracula in deserto & ipsa terra Canaan edita, istam superioris fœditudinis expurgationem declarant. Quod si etiam tibi concedam, quod non inuitus accio, hanc imaginem quodammodo ἀναγωγικῶς nobis competere, quos labe peccati ab ipso exortu contaminatissimos non dubitat tamen pro bonitate singulari sua libiipsi adiungere, gratis nos iustificans & sanctificans, quid hoc te iuuat, nomen mundationis trahentem ad solam sanctificationem, quum vel maximè remissionem peccatorum declaret? Nec enim propriè sanctificationis in nobis duntaxat in hac vita inchoata, sed gratuita potius remissionis dono prorsus ἀμωμοὶ καὶ ἀσπίλοι in Christo splendemus.

Veniāmus ad illa Iohannis verba cap. 14, 23. *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus*, quem locum quum sic exposuisset Illyricus ac si fidem primo loco statueret Christus in his verbis, *Sermonem meum seruabit*, deinde verò iustificationem credentis in his itidem verbis, *Pater meus diliget eum*, ac demùm cohabitationem Dei ac Filij eius cum credēte, in hac postrema parte, *Et veniemus, &c.* ex eo concludens incorporationem esse effectum iustificationis, siue prius nos iustificari quàm Christi membra simus: agè videamus sigillatim quibus rationibus hanc suam expositionem tueatur.

Primùm sum præfatus vt perspicuitati studerem quæ in istis præsertim disputationibus omnino requiritur, ineptè illum vsurpare nomen Effectus pro eo quod Consequens vocamus. Nec enim quicquid ex altero consequitur, vt ex causa efficiente consequitur. Audiamus quid respondeat.

Non est (inquit) mei propositi singula mea verba tueri, aut negare me nusquam improprie loquutum. Sed tamen hoc affirmo, rectè posse dici Iustificationem esse causam omnium beneficiorum sequentium. Nam Iustificatio est plena reconciliatio cum Deo, qua nos facit ex his tribus filios Dei.

Quoties hac in re pecces, homo & verborū & rerū plerunq; ignarus, absit vt vel nolle studeam,

studeam, nedum vt sigillatim obseruem. Hic verò quum ipsa conscientia constrictum teneri te oportuerit vt errorem corrigeres, quæ hec pertinacia tua est? *Affirmo*, inquis, *iustificationem esse causam omnium sequentium beneficiorum*. Quid autem vocas Iustificationem? reconciliationem cum Deo. At ego quæro vnde tandem didiceris idem valere Iustificationem & Reconciliationem. Nam hoc certè non minùs est absurdum quàm si dicerem reditionem in gratiam idem esse atque eius qui mecù in gratiam redierit liberalitatem. Hoc igitur discere te oportuit, Illyrice, antequam de istis mysteriis disputares, Patris reconciliationem nobiscum duobus modis considerari: vno quatenus per *αὐτὸν ὁ Θεὸς* consideratur is qui antea nobis erat infensissimus, ira deposita; constituisse nostri misereri, cuius beneuoli in nos affectus causa est obedientia Christi, qua Pater factus est nobis propitius: altero, quum ita erga nos beneuolè affectus, sese verè ac re ipsa nobis reconciliat, condonans nobis peccata propter Filium fide apprehensum. Neutro autem modo idem est Reconciliatio ac Iustificatio. Nam prioris significationis habita ratione, reconciliatio nihil aliud quàm depositionem iræ, & propensionem ad nobis benefaciendum propter illam Filij obedientiam declarat. Altero autem modo significat illius, vt ita dicam, beneuolentiæ executionem, quando videlicet pro illa sua gratuita beneuolentia nos iustificando, re ipsa nobiscum in gratiam redit, vt non minùs differat Reconciliatio à Iustificatione, quàm Solutio debiti vel Acceptilatio ab æris alieni liberatione: siue Soluisse vel Debiti remissionem accepisse, & creditori amplius obstrictum non esse: siue alicui per te vel alium satisfecisse, & cum eo re ipsa in gratiam rediisse. Deinde, quanuis Iustificationis nomen interdum generaliter accipiamur pro omnis illius Iustitiæ dono, quam a Patre in Christo accipimus, quum tamen non ignores distingui Iustificationem quæ tota est ex imputatione & alioqui extra nos, à sanctificatione siue gratia nos innouante, & Iustitiam quàm Inherentem vocant in nobis efficiente, cur tandem ista non distinguas, quum ad controuersiam nobis propositam maximè pertineant? Deinde etiam si tibi largiter idem esse Iustificationem atque Reconciliationem, nō esset tamē Iustificatio propriè causa beneficiorū cōsequentiū, sed primariū tantum beneficium cetera antegrediens. Postremò si Remissio peccatorū, est Iustificationis definitio, quod negare non ausis, an audebis dicere Remissionem peccatorum esse causam nostræ regenerationis, quum sit potius alterum beneficium ab eodem Patre reconciliato in nos collatum: Illud igitur delirium quum affirmas, quid aliud quàm stuporem summum, & indomitam peruatiam tuam imprudens prodis & confirmas? Quid quod ista quoque adiciis perinde ac si illa demonstrandæ tuæ insaniæ non sufficerent?

Quid pluribus, inquis, opus est? (Sanè opus non erat) *An non adoptio causa est omnium sequentium beneficiorum & hereditatis?* (Est sanè. Nisi enim Pater vsque adeò nobis esset beneuolus redditus per Filium, vt nos etiam vellet in eo pro filiis censere, sicut nos ab æterno in Filio elegit, nunquam dignaretur nos fide & eius effectis.) *An non Spiritus donatus & inhabitans in nobis, vocatur Spiritus adoptionis aut filiationis, quia tantum datur filiis Dei factis, & ideo etiam datur hominibus quia filij Dei sunt facti?* (Distinguo diuersam Spiritus adoptionis considerationem. Aut enim eo Spiritus dono interueniente adoptamur, ita vt hoc donum nihil aliud sit quàm fides ipsa oblatam in Christo adoptionem apprehendens: aut iam adoptati in adoptione confirmamur eiusdem spiritus ac fidei testimonio. Nam duo hæc sunt, Adoptari & de ista facta adoptione martirum probatio. Datum est nobis, inquit, Iohannes, filios Dei fieri. per quem verò Spiritus adoptionis, ac multo magis eum apprehendamus in quo vno nobis vnito adoptamur? Et ne longius abeamus, agè iudicator ex ore tuo, serue nequam. Nam si non datur Spiritus adoptionis nisi filiis iam factis, ergo prius fuerimus filij quàm adoptati? Num igitur sumus Patri *ὁμοῖοι*, vt ille non iam vnigenitus, sed etiam secundum deitatem primogenitus sit inter multos fratres? Quæ hæc tua igitur insania est? Sin verò tuipse absurdisima hæc esse agnoscis, quid superest nisi vt quum antea nos adoptari oporteat & quidē per Spiritus donum, tute fatearis Spiritum adoptionis dupliciter considerari, nempe & quatenus eius dono fide videlicet adoptamur, & quatenus eam adoptionem in nobis idem Spiritus testificatur & confirmat? Deinde vide quomodo præterea te ipsum

iugules: An enim filius Dei esse possit, qui non sit Christi membrum in quo fuerit adoptatus? an, inquam, qui adhuc extra Christum est, siue in quo nondum est Christus, siue qui cum Christo nondum coaluit, siue in quo Christus nondum habitat, (hæc enim omnia idem pollent) filius Dei adoptiuus dici potest? Et tamen tu vis Christi inhabitationem esse effectum siue consequens adoptionis: cuius dicti absurditatem si non percipis, non est cur tecum pluribus quisquam contendat. Audiamus tamen quid ista uerbi præfatus, de re ipsa sentias.

De prima huius dicti parte, Si quis me diligit, dicit Beza, si ordo verborum exacte hic spectetur, sequeretur aliquem prius diligere Deum quam ab eo diligatur. Respondeo, sicut poni solet uerba Hebræa sine definita significatione temporis, non esse spectandum tempus præsens uel futurum in uerbo Diligit, quo significatur uerus cultus: ut sit sensus, Si quis uolet esse meus uerus & sincerus cultor, siue, Quicumque uult esse uerè studiosus mei mensque sectator, siue discipulus.

Ego uerò tecum disceptare nunc nolo de tuis infinitis fictitiis Hebraïsmis, neque de distinctione dilectionis & cultus Dei, imò concedo tibi dilectionem Dei esse diuini cultus ueluti epitomen. Verum hoc dico, ne sic quidem te posse elabi, quin, si ordini uerborum ita ut tu vis penitus inhæreamus, fateri cogaris, aliquem prius uelle esse cultorem Dei quam à Patre diligatur, unde consequeretur ipsum Bene uelle non proficisci à Deo nos diligente, sed contra idcirco nos à Patre incipere diligi, quoniam nos comperit uelle esse sui studiosos: quod dogma non ignoras Pelagianum esse, non Christianum. Quod si etiam, ut tu vis, per hæc uerba, Pater meus diligit eum, intelligamus iustificationem, quam tu rursus vis præire inhabitationi & renouationi, duo etiam penè absurdiora consequentur, nempe prius nos esse bona rectaque colendi Dei uoluntate præditos & iustificemur, & prius credere quam mente renouemur. Erit igitur & bona uoluntas & fides à nobis. Res autem ita se habet: Distinguit Dominus ueros sui cultores à falsis, docens ueram sui dilectionem patere ex mandatorum suorum obseruatione, cuiusmodi homines Pater & ipse uicissim magis ac magis diligunt & amplectentur. Quorum hæc autem, Illyrice, ad tua stabilienda deliria? Videamus tamen quid porro dicas.

Secundo (inquis) reprehendit Beza quòd per Custodire sermones, intelligam ueram fidem. Vult enim sic potius significari obseruationem mandatorum. Respondeo, Quis te, Beza, ferat tam audacter inuertentem uerba Christi? Christus dicit, Seruabit sermones: Beza dicit, Obseruabit mandata. Vide audaciam subita falsationis ac corruptionis uerborum Christi.

Mira sanè falsatio & tantis clamoribus digna, quòd Seruare exponam Obseruare, & Sermones interpreter Mandata. Et te prorsus insanire negas, Illyrice?

Non est certum (inquis) quòd hic agatur de fructibus charitatis, sed manifestum est quòd præscribat ueram uiam & rationem agnoscendi Deum & reprehendendi eius fauor. Sic enim etiam Ioh. 17, dicuntur discipuli seruasse sermonem Christi, qui tamen male præcepta Dei obseruauerant. Sic etiam hunc locum exposuit Bucerus.

Tibi quidem hoc certum non est, Illyrice, qui contrarium tibi persuaseris. Quem autem alium istius dicti interpretè audiemus potius quam Christum ipsum? Sic ille uerò in eodem contextu. Si diligitis me, PRAECEPTA MEA SERuate. Ego autem rogabo Patrem, & alium consolatorem dabit uobis, ut maneat uobiscum in aeternum. Et mox, eandem sententiam inculcans, Qui tenet PRAECEPTA MEA & SERuat EA, à ille est qui diligit me. (Viden', Illyrice, ex obseruatione mandatorum colligi dilectionem, ut ex fructibus arbor dignoscitur?) Qui autem diligit me, diligitur à Patre meo, & conspiciam ei meipsum exhibebo. Sequitur postea Iudæ interrogatio, ad quam ut intemptiuam non poruerat interpellatus, ideòque eandem sententiā mutatis tantum in posteriore repetitione, bus repetit. Dixerat enim, Qui seruat mandata mea, is est qui diligit me: dicit postea, Pater Si quis diligit me, sermones meos seruabit. Dixerat, Diligitur à Patre meo: dicit postea, Pater meus

meus diligit eum. Dixerat, Et ego diligam eum, & cōspicuum ei meipsum exhibebo: dicit mox, Et ad eum veniemus, & apud eum mansionem faciemus, quibus verbis idem prorsus declaratur, quum illa manifestatio tota sit Spiritus illius consolatoris, magis ac magis sese incum insinuantis qui Deo placere ex animo studet. Hæc, inquam, eadem prorsus esse ac proinde non hîc agi de modo quo Christus primum apprehenditur, sed de vero & falso Dei amore discernendo, quem consequatur donorum Dei incrementum, siue de digno-rit? Adiungamus tamen præterea ipsiusmet Iohannis auctoritatē. Per hoc scimus (inquit) nos Deum nosse si mandata eius obseruamus. Qui dicit, Nōi eum, & mandata eius non seruat, mendax est. Qui autem seruat eius sermonem (Viden', Illyrice, Seruare sermonem & non seruare mandata opponi, ac proinde Sermonis nomine Mandata intelligi?) verè charitas Dei in eo expleta est, id est, is demum verè & ita vt diligendus est, Deum diligit, ac vicif- plus satis. At enim (inquis) Seruare sermonem, sic ponitur Iohan. 17, id est, pro fide, non pro obseruatione mandatorum. Siquidem discipuli malè obseruauerant Dei præcepta. Ergo non dicti sunt obseruasse magistri sermonem. Quidni enim sic quoque liceat absurdissimè argumentari, puerili illo paralogismo ab eo quod dictum est xatā n, ad id quod ἀπλῶς dicitur? Malè crediderant discipuli (vt post ipsam resurrectio- nem ostenderunt.) Ergo dicendi non sunt credidisse. En quo iure tandem in hæc verba erumpas,

Vt nostrum sit verè ineptus aut etiam malitiosus, hinc iudicet lector. Ego clarè ostendi per Custodire sermones, non significari Obseruationem mandatorum, sed Fidem.

Iudicet sanè quiuis, vt coram Deo & hominibus magis ac magis forteas.

Sed Bucerus, inquis, ita sensit. Imò tu apertè ab illo dissentis, quum obseruationem mandatorum à fide non tantum distinguis, sed etiam separas. Dicis enim expressis ver- bis obseruationem mandatorum hîc non intelligi. Bucerus contrà vbique fidem & obseruationem mandatorum sentit significari. Sic enim in paraphrasi, Iohan. 14. 15, Si diligis me, crede in me, agnoscite me, & ita sedulo iis quæ vobis mandavi, incumbite. Et in annotationibus, Monet in quo argumentum dare amoris erga se debeant, nempe vt stud- inter se dilectionem foueant. Item in eiusdem capitis vers. 21, in hæc verba, Qui tenet mea præcepta, &c. Redu Dominus ad commonendos discipulos, vt posito mærore potius curarent sese mandatis ipsius accommodare, sic probaturi se erga ipsum dilectione flagrare. Viden', Illy- rice, obseruationem mandatorum statui à Bucero hoc in loco pro testimonio dilectio- nis, nō pro modo apprehendēdi fauoris Dei: Et ne clamites diuersa hæc esse ab eo loco darguo. Hæc est enim Buceris paraphrasis, Vultis videri mei discipuli meique longè amanti- simi? id est vultis vos mei amantes verè & re ipsa ostendere? Omnibus omisis date operam VERE TOTIS VIRIBVS STUDEATIS. Hæc igitur postrema verba qui- bus illa ipsa mandatorū præstatio siue obseruatio sincera ponitur quā tu vis tolli, quum sciens prudens expunxeris, quomodo tandem falsi crimen effugies? Neque verò ego quū dicerem illa verba, SERVABIT sermonem meum, rectius de sancta vita quàm de fide intelligi, fidem exclusi, imò præsuppositam esse volui, quum fidei fructus sit charitas. Sed hoc præterea affirmo, neque hîc spectari fidem quatenus apprehendit promissio- nes, sed quatenus ex operibus elucet, neque de sermonibus tunc primum fide appren- dendis: sed retinendis ne effluant iam apprehensa, adeoque re ipsa præstandis, hunc lo- cum intelligendum. Subiicis præterea in hæc verba, Pater meus diligit eum.

Non admittit Beza vt ita significetur gratuita iustificatio, nec tamen exponit quid per ea velit significari.

Imò apertè dixi prolatis similibus Scripturæ locis, significari verbis illis beneficentiæ

Dei progressum, suos à quibus serió diligitur nunquam deserentis, ac potius sui confortatoris Spiritus præsidio fulcientis, nouisque donis quotidie illos cumulantis. Caterum sic eram in te argumentatus, Docet Illyricus per hæc verba, Diliget eum Pater, significari Iustificationem. Scribit autem Iohannes fore ut Pater diligit eum qui seruauerit mandata. Ergo ex doctrina Illyrici consequitur, ut prius aliquis seruet Dei mandata quam fuerit à Deo dilectus aut iustificatus. At tu contra,

Beza vult, non ego per custodiam sermonis Dei, obseruationem mandatorum intelligi: præterea vult dilectionem Dei erga nos, non de gratuita iustificatione, sed de ipsa dilectione accipere. Ergo clarè facit hominem prius seruare mandata quam diligatur à Deo. Nam Christus hic clarè ex illa custodia sermonis deducit dilectionem Dei erga nos, quum dicit fore ut Deus nos propterea diligit.

Audi quid vicissim respondeã. Assumpserã quod quoniã absque manifesta infamia negari non poterat, concessurum te crediderã, nepe hic indicari à Domino ex quibus testimoniis dignoscantur qui ipsum diligunt, ac proinde cum fide abs te coniungi ipsius fidei fructus, nempe mādatorum obseruationē. Quum tu verò nunc perspicue dicas sic fidem intelligi seorsum in illis verbis, ut obseruatio mādatorum excludatur, fateor me in eo deceptum, quòd te non vsque adeò insanire crediderim. Nam ex eo quod tu nunc arripis, ne mihi concedas quod te vltro concessurum credideram, vide quid consequatur, ponamus ista verba, *Si quis me diligit*, idem valere atque, *Si quis constituit me verè colere*, & ista, *Seruabit meum sermonem*, idè pollere atque, *Credat mea doctrina*: & ista denique, *Pater illum diligit*, idem significare atque, *Pater meus illum iustificabit*, id est remittere illi peccata, an nō efficietur, prius ardere homines desiderio colēdi Dei, prius credere, prius iustificari, quàm renouari? Renouationem enim quam perpetuò confundis cum inhabitatione, conuendis hæc omnia consequi causarū ordine. Deinde quis tibi concedet, nomine dilectionis significari iustificationem, & eam quidem à regenerationis beneficio distinctam? Illud autem absurdum quod inquis meam interpretationem consequi, quū non ignores calumniosè abs te dici, ut qui, te ipso teste, expresserim istam dilectionem intelligi non de initio, sed de progressu beneuolētiæ Dei erga nos, & causam amandam, expresserim, quoniã videlicet neque eum diligeremus, neque sermonē eius seruaremus, quocumque tandē modo id intelligas, nisi prior dilexisset nos, quomodo tandem eades calumniæ crimen, quū hæc mihi impingis? Sed negas hæc dilectionem Patris posse ad ipsius progressum referri. Ergo tuas rationes expendamus.

Beza, inquis, vult euertere sensum genuinum huius pulcherrimi dicti, hoc perfugio, quòd loquatur de progressu gratiæ non de initio, sed hoc non probat, nec unquā probabit. Nā cōtrariū ex eo elucet quòd Dominus non loquitur de solis suis Apostolis, sed in genere de quibuscumque mortaliibus. Et hūc facit quæstio Iudæ, quærentis cur se tantum suis Apostolis non etiam mundo patefacere velit, cui respondet Dominus, Imò sum paratus me patefacere omnib. & omnes seruare. Caterum si quis vult per me seruari, is seruet hunc ordinē, &c. præterea etiam si Beza daret hic agi de incrementis, non initio gratiæ, nihil efficeret, quum constet omnibus piis, motu spirituales eodem ordine se subsequi in exercitiis fidei quo caperunt initio in prima conuersione.

Ego verò quid potius ad illa duo priora responderim, quàm illud quod aliquando auidui in scholis aduersus tui similes dici, Baculus stat in angulo, Christus autem natus est in Bethlehem. Ergo non licet sacerdotibus vxores ducere. Nec te tui pudet, ineptè De postremo verò respondeo, præterquàm quòd id non per omnia nec perpetuò verum est, siquidem initio descendimus à causis ad effecta, in progressu verò sæpe ab effectis ad causas ascendimus, nihil hoc contra me facere, nisi hæc duo prius probaueris. Vtrunque autem istorum, illud quidem ut non appositè dictum, (quoniam hic non nisi de testimonio dilectionis, qua Deum prosequimur, & Dei in suis vicissim diligendis ac fouendis differitur) hoc autem ut falsum, atque adeò ut ridiculum pernegauim, & pernego. Sed ad postremum veniamus, cuius etiam potissimum causa totum hunc locum deprauasti.

Postremo, inquis, reprehendit Beza quòd per hæc verba, Et veniemus, &c. intelligam inhabitationem

habitationem Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quid ergo aliud possunt hæc verba significare? An vult illos ad nos venire, non autem in nobis habitare, sed in aliquo fortassis adium nostrorum angulo?

Egregium sanè scomma, & arguto isti ingenio planè conueniens. Sed ad rem: Dixi his verbis promitti gratiæ incrementum iis qui verè se Dei amantes esse reipsa, vera videlicet obedientia, ostenderint. Hinc iste colligit, me negare hoc modo significari Dei inhabitationem, & simul veneranda illa nomina Patris & Filij, & Spiritus sancti nuncupat, quasi videlicet anathemate quodam me percussurus. Atqui ipsemet inter cætera hoc ipsum in nobis oppugnat, quòd doceamus oportere nos in primis fieri Christi participes, Christum induere, Christo vniri, inseri, incorporari, radicari, antequam ipsius bonorum fiamus participes, quæ quidem bona Ecclesiæ toti communia reuocamus ad tria capita, nempe Iustificationem ex imputatione, Sanctificationem Spiritus, & vitæ futuræ Glorificationem.

Quæ igitur inter nos controuersia est de huius loci interpretatione? Hæc videlicet, quòd istam cum Christo capite membrorum coniunctionem, quam etiam imperitè cū suis effectis inhabitationis & renouationis confundit, fidei & iustificationi postponit, quasi videlicet ex his verbis VENIEMVS & MANSIONEM APVD EOS FACIEMVS, quæ futuri sunt temporis, significetur istius inhabitationis initium, ac non potius gratiæ & energiæ inhabitantis Dei progressus. Sic enim idem Christus paulò antè quoque dixerat (quem locum antea quoque citauit) Qui diligit me, diligitur à Patre meo, & ego DILIGAM eum: ex quibus verbis, si quis colligat nos prius diligere Deū quam diligat nos Pater aut Filius, an non apertè conuinceretur ex alio isto loco, Non vos DILIGAM ad dilectionis progressum & incrementum non ad initiū referatur. Similiter est locus Eph. 3, 16, vbi precatur vt Christus corroboret Ephesios per Spiritum suum in interiore homine, vt, inquit, *inhabitet per fidem in cordibus vestris*, quæ verba necessario intelligantur de inhabitantis Christi subinde crescente efficacitate, non de ipsius fundi innouationem cum incorporatione, & inhabitationis gratia, ex eo cuius constare potest, quòd vbique istam ex illa tanquam ex consequente antecedens, colligi Christus docet, vt vnum & idem esse non possint. Ego sum vitis, inquit, Vos autè palmites, &c. Et Iohannes loquens de innouatione vitæ, Per hoc scimus, inquit, nos in ipso esse. Qui dicit se in eo habitare, debet sicut & ipse ambulauit, ambulare. Et, Quicumque exercet iustitiam, ex ipso natus est. Et, Quicumque ex Deo natus est, peccatum non committit, quia SEMEN ipse in eo manet, nec potest peccare, quia ex Deo natus est. Et, Qui seruat eius mandata, in eo habitat, & ipse in eo: & per hoc nouimus eum habitare in nobis, nempe ex Spiritu quem dedit nobis. Quod si excipiat Illyricus, hæc intelligentia de merè Spirituali apprehensione & inhabitatione Christi, quam ipse ab altera corporali discriminat, tum illi probandum fuerit, Christi Spiritum prius in nobis esse efficacem, quàm Christum in quo est, possideamus: & prius iustos in Christo, quàm Christi membra facti simus: prius denique nos cibo ali, quàm cibum ipsum verè ac re ipsa sumpturimus.

Citarat præterea Illyricus locum ex 2. Corin. 6, 17, vbi Apostolus aliquot Prophetarum locos in vnum veluti corpus compositos citat, designandæ puritati quæ filios Dei à filiis tenebrarum discriminat. Contrà verò existimat Illyricus, iis testimoniis suum deus adumbrasse. Dauid seruus meus erit princeps eorum in æternum. (Sic, inquit Illyricus, primum indicat Messiam per quem velit seruare populum.) Et ego percutiam cum eis fœdus pacis. (In hoc fœdere includitur necessario Iustificatio siue remissio peccatorum, iuxta illud Pauli, Iustificati ex fide pacem habemus.) Atque ponam Sanctuarium meum in medio eorum in æternum, & erit habitatio mea in eis. (Postremò igitur loco Deus promittit inhabitationem in populo, posito in eo suo tabernaculo.)

Hæc ille, cui respondeo Prophetam hinc non promittere liberationem, sed promissam prius liberatione, eam felicitatem describere qua liberatos illos erat affecturus Dominus. Itaque primo loco dicit Dominus se fore illorum principem in Filio suo, videlicet

illorum vindice & assertore, estque tacita antithesis inter miseram illam seruitutem qua seruierant Chaldaeis, & illius libertatis suauitatem qua fruituri erant, Domino sibi rursus eos tanquam suos sibi vindicante. Deinceps verò cuiusmodi futura esset illa describit, ea videlicet quam pactus erat cum patribus ipsorum ex antiqui foederis potestibus, veluti tunc iterum renouandis, quod illa superiore veluti abdicatione videri poterat penitus abruptum. Itaque nomine pacis intelligitur plena in integrum restitutio, cuius duo insignia testimonia exprimuntur, nempe seminis multiplicatio & Templi instauratio, quod vtrunque penè fieri nunquam posse videbatur. Hunc esse Prophetam sensum vix existimo dubitari posse ab iis qui locum ipsum inspexerint. Quam autem hæc liberatio & consequuta restitutio populi sit verè nostræ redemptionis typus, fateor hæc verè in Ecclesia Christiana impleta fuisse, & in singulis eius membris quotidie impleri. Ergo quæ de principe Dauid dicuntur, Christi in suos omne illud imperium declarant, ac proinde vel illud imprimis quod in postremum locum ineptus iste reiecit. Nec enim aliorum propriè princeps est Christus, quàm in quibus iustificatis & sanctificatis per Spiritum suum regnat. Hinc omne benedictionum genus, ac præsertim pax illa cõscientia. Hinc denique illa mudi instauratio aduentu Euangelii, per eius prædicationem eternum in Ecclesia domicilium fixit, iuxta illa ipsius verba, Vbi duo vel tres, &c. & Ego sum vobiscum ad consummationem vsque seculi. Quorsum igitur ista Illyricus? Nam illud saltè meminisse oportuerat duo esse noui seu Euangelici foederis capita, Jerem. 31. nempe inscriptionem Legis in corde, in his verbis, *Et inscribam legem meam* ipsorum corda, & remissionem peccatorum, in his verbis, *Iniquitatum ipsorum non recordabor*. Cur igitur Illyrice, in illis Prophetæ verbis nomine foederis solam iustificationem intelligis: alteram autem partem à Prophetâ priore loco positam, partim à foedere disiungis, partim etiam in postremum locum reiecis? Nunc videamus num rectius reliqua Pauli verba ex Esaia 52, desumpta interpreteris.

Verba Pauli sunt ex Esaia, Exite de medio eorum & separemini, & impurum ne attingeritis, dicit Dominus. (*Sic declarat Dominus se velle ut seruandi separent se ab impijs, quod sit per vocationem verbi, & contritionem, qua detestantur aliquo modo sua scelera: & denique per fidem accurrunt ad gratia thronum.*) Et ego excipiam vos. (*Sic promittit Dominus se velle ipsos excipere, id est in gratiam suam admittere & iustificare.*) Et ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias. (*Sic promittit quod velit cum eis habitare & pater cum liberis in vno domicilio, eosque spiritu adoptionis donare, qui in eorum corde claudet.*) Abba pater. Sic Paulus contra Bezam pronunciat.

Imò sic Illyricus sese tunc quoque insanire demonstrat, quum aliquid veri suis commentis aspergit. Monet Prophetâ sacerdotes quasi imminente exitu ex captiuitate, ut meminerint se vocari ad sanctitatem, ac proinde custodiant se ab omnibus Babyloniorum inquinamentis, quod si fecerint Dominum eos excepturum, nec aliter habiturum, quàm Pater quispiam suos charissimos liberos. Quorsum autem hoc ad Illyrici delirium? Imò quid commodius aduersus illum dici potuit? nisi fortasse fieri posse putat cum Pelagio, ut quis sese separet ab huius seculi inquinamentis, qui non sit prius in nouationis Spiritu donatus, quem Spiritum saltè oportuerat Illyricum meminisse ob hoc ipsum sanctificationis Spiritum. Et illud verò cuiusmodi est, quod ante acceptum adoptionis Spiritum, nos iustificatos dicit, qui tamen contendit adoptionis Spiritum dari iam filiis factis? quasi scilicet *adnegotius* & adoptionis Spiritus, non sint re ipsa vnum idemque experientum. Itaque rursus illud, *Ero illis in Patrem*, non initium, sed fructum adeoque experientiam illius adoptionis declarat. ac si diceret, tunc demum fore ut se Patrem esse sentiant, ac re ipsa experiantur, quod antea quodammodo ipsos abdicasse videretur expositos hostium crudelissimorum libidini. Sed & illud non pigeat Illyricum discere, sic ad scopum si compellantem non liberandos (ut olim Prophetâ,) sed planè liberatos, sic ad scopum si bi propositum accommodare Prophetæ verba, ut utatur argumento à comparatis, ac si diceret, Monuit Dominus suos sacerdotes ut si volunt in integrum restitui, & re vera Deum sibi propitium sentire, cauere à Chaldaeorum sordibus, quanto magis vos decet quos ille suo Spiritu sanctificatos adoptauit, istam puritatē seruare, vestri patris memores? Caterum quum eodem prorsus errore Illyricus citasset præterea locum illum ex 2. Timoth. 2, Siquis se ab his expurgauerit, erit vas Domino: Mutationis nomine remissionem peccatorum, Vasis autem vocabulo, in habitationem intelligens, quæ sui vnde sit

sit illa repurgatio nisi ex Christi inhabitantis Spiritu. Ipse verò responsum dissimulans, quod eludere nunquam poterit, ex quo videlicet necessario efficitur mundationem esse inhabitationis effectum, ac proinde istam illi præire, respondet sanguinem Christi e-mundare nos à peccatis, quasi videlicet de re seu materia ipsa qua repurgamur, ac non potius de vera illa efficiente causa quæsierim. Quid igitur huic bestia facias? Denique quoniam electos & sanctificatos comparat Apostolus vasis, id est instrumentis ad ho- nestos vsus accommodatis, quærit vicissim à me acutus iste homo, quis vsus sit vasorum nostrorum honoratissimus, an non, inquit, Dominum habere inhabitantem? Imò, Il-lyrice, Domini inhabitatio non est vsus vasis, sed hoc ipsum quod nos ad eos vsus a-prat, quibus à Domino destinati sumus: neque Vasis nomen hic & aliis plurimis lo- cis declarat quippiam quo aliquid aliud contineatur, ut tu videris credidisse, sed in genere id quod alio etiam vocabulo Instrumentum Latini vocant. Obieci quoque Illyrico istam contradictionem, quòd penè simul modò quidem dixerit creationem ad bona opera fieri per inhabitationem Christi, nostramque in eum incorporatio- nem, modò verò scripserit inhabitatione Christi in nobis & renouatione rem v- nam & eandem significari. Est autem hæc contradictio palpabilis, quum causa efficiens & effectum inter se comparata, vnum & idem esse non possint. Quid i- gitur respondet?

Non scripsi, inquit, rem eandem significari. Hoc verbum tuum est, Beza, non meum.

Imò hæc tua verba sunt, bona fide descripta, ex pagina tuarum demonstrationum 37, *Ista incorporatio NIHIL ALIUD EST quàm renouatio hominis.* Et ex pagina sequente, *Non potest negari inhabitationem Christi in nobis, esse IPSAM hominis re- nouationem.* Nostrum verò incorporatio in Christum, ut *fiamus caro de carne eius, & os ex ossibus eius, est IDEM cum ipso in nobis inhabitatione.* Certè si incorporatio idem est atque Christi inhabitatio, & inhabitatio est ipsa renouatio, ideòque incorporatio nihil aliud est quàm renouatio, quæ singula tu disertè, expressè, totidemque verbis scripsisti, nullam tibi iniuriam feci quum te scripsisse dixi, tribus illis vocibus vnam eandemque rem significari, nec inficiari contradictionem potes, qui eadem penè periodo dixeris, re- nouationem fieri per inhabitationem Diuinitatis. Itaque alia subterfugia, sed æquè va- na captas.

Beza, inquis, *arrodens singulas voces, neque ad summam argumenti respondens, iustius argui posset inscitia vel etiam malitia, qui non consideret res istas, nempe in- habitationem Spiritus & regenerationem esse res mysticas, obscuras, & inter se con- iunctissimas.*

Insцитiam quidem omnem præstare non posse me fateor, Illyrice, ut qui meæ te- nuitatis sim mihi probè, Dei beneficio, conscius: rectum autem & sincerum inuenien- da ac tuenda veritatis studium, bona conscientia testari possum, quod etiam æquos o- mnes lectores animadueros spero. Res istas quas dicis, nobis suapte natura obscu- ras esse vsque adeò ut non nisi præeunte Domini Spiritu, à nobis animaduerti possint, extra controuersiam est. Verum quid hoc te subleuat? nisi fortè ignorantiam & auda- ciam illam tuam agnoscere vis, & rei controuersia magnitudine ac difficultate excusa- re. Mysticas autem illas esse quum dicis, hoc sanè verbum tibi imprudenti veritas ex- torfit. de quo si satis attente considerares, corporalem illam siue externam corporis Christi manducationem agnosceres falsam esse, & à nostra cum Christo incorporatio- ne prorsus alienam. Qualis enim est manducatio corporis, talem quoque incorpora- tionem, tale quoque alimentum inde hauriri necesse est, quum hæc in istis analogia pe- propterea vnas & easdem esse concesserit? Quid coniunctius est relatiuis Patris & Filii nominibus? an verò propterea excusabitur Sabellius, qui eundem esse Patrem & Filium docuit? Quid amplius?

Nego (inquis) me idcirco dici posse efficientem causam & effectum pro vno & eodem accipere, quod dixerim creationem ad bona opera fieri per inhabitationem Spiritus, quum propositum PER declarare etiam possit causam formalem, quæ dat esse rei & ipsa res est.

Ego verò, Illyrice, aliquid etiam amplius tibi largior, nempe omne penè causæ genus illa particula significari. Verum tunc inhabitantem Spiritum negaueris esse verè efficientem nostræ innouationis causam? Vtitur certè Apostolus verbo *ἐκπεπαισ*, de Spiritus donis loquens. Quod si placet inhabitantē Spiritū ab ipsa eius inhabitatione distinguere, ne hoc quidē modo tibi profuerit causæ formalis effugium. præterquæ enim q̄ non illa, sed potius mortificatio veteris hominis, & resurrectio noui, est nostræ renouationis causa formalis, quum agitur de causarum ad alicuius rei constitutionem concurrentium distinctione, necesse est formam ab eo quod informatur discernere. Quid amplius?

Dixi, inquis, conditionem seu creationem ad bona opera fieri per inhabitationem Christi. Atqui condi ad bona opera, potest quiddam significare posterius quàm primum renouari. Subinde enim ad diuersa opera & officia condimur & idonei fimus, ut Apostoli aliquatenus à Spiritu sancto innouati sunt ab initio conuersionis, quibus tamen postea contigit conditi ad tantam functionem, quum essent induti virtute ex alto.

UT sese conatur anguis diuersis gyris euoluere! Verum quid si tanto arctius constringitur? Enimuerò, Illyrice, aliam esse causam inchoantis quàm augetis innouationis, vnde tandem probaueris? Imò tu ipse, eandem vtriusque causam exprimens, an non temetipsum rursus redarguis? Nisi tibi fortasse Christi Spiritus, & Virtus ex alto, duo quædam diuersa significant. Sed nunquid etiam amplius?

Si quum dixissem, inquis, Illuminatio mundi fit per solis præsentiam, aliquanto post subiecissem, Solis præsentia in hoc mundo est terrarum illuminatio, aliquis arguere me velleret contradictionis ac inscitie, quanta sophistica esset?

IMò quanta hæc rursus inscitia est ac etiam impudentia? Illud vtrunque rectè & sine cōtradictione dicitur, quoniam videlicet Illuminationis vocabulum accipitur tum pro eo quod illustrat, tum pro eo quod illustratur. Itaque idem est solis præsentia illustrari mundum, & solis præsentiam mundum illustrare. Tu verò non ita scripsisti, Renouatio hominis fit per Christi inhabitationem. Et mox, Incorporatio (idem autem est tibi incorporari atque renouari) idem est cum Christi in nobis inhabitatione, quæ duo dico esse contradicentia, quoniam utrobique Renouationis vox non nisi passiue intelligi potest. Ergo ne sic quidem elaberis. Sed num quid etiam amplius?

Reprehendi illud quoque, quod Illyricus omnia suo more permiscens, scripsisset Renouationem esse iustificationis effectum: & quæsiui num quicquid antecedit, putaret esse efficiens, aut quicquid consequitur esse effectum. Quid iste verò?

HOC etiam, inquit, norunt rustici. Ego verò, ut tu ipse descripsisti, dixi, Renouatio hominis est reuera effectus aut consequens iustificationis. Cur tu igitur, Beza, in scholis non didicisti coniunctionem A V T non copulare similia, sed dissimilia disiungere? An qui dicit, Quod cerno est bos aut equus, habet equum & bouem pro eadem re, ut quidquid sit bos, sit etiam equus? Obsecro, sit posthac modus in canillando & calumniando.

Ego verò te, Illyrice, nec pro boue, nec pro equo, sed pro asino habeo, & an iure habeam, lector sanè diiudicet. Bis in eadem ista demonstratione 23, scripsisti totidem verbis, pagina 37, Inhabitatio, (quæ tibi est quoque innouatio) iustificationis effectus est. Tertio autem loco addidisti, Aut consequens, quod tertium cum præteritis duobus aliis describerim, res ostendit quàm procul ab omni calumniandi studio vsum nosse, qui quod ad coniunctionem A V T attinet, responde, bone vir, quum illius vsum nosse, qui fit ut illa vbique abutaris? Dico enim nullam esse penè libelli tui periodum, in qua non appareant

appareant istius abusus exempla, quem tamen ubique tua describens correxisti. Ne longius abeam, tua hæc sunt, *Inhabitatio Diuinitatis, aut Christi. Simpliciter aut in genere: Iustificatio aut reconciliatio: Sæctator aut discipulus: Via aut ratio: Iustificatio aut remissio peccatorum:* in quibus omnibus *AVT* pro *siue* usurpas, particula similia copulante, nec aliter loqui consueuisti. Quid mirum est igitur me ex tuo more istam tuam sententiam esse interpretatum? Deinde, vide quò refugias. Nam qui sic loquitur, *Quod certo, est bos aut equus*, ut incertus loquitur: nisi in assumptione alterum ponat. ut si subiicias, *Est autem bos.* Non est igitur equus. Tene verò de tantis rebus in incertum disse-rere oportuit? Nam si effectum non esse noras, quid necesse fuit effectum comemorare?

Tandè verò sic me laceffit Illyricus: *Peccata siue iniustitia nos disjungit à Deo. Ergo iustificatio nos coniungit cum Deo, ut ipse in nobis inhabitet, & nos in eo. Obserua, lector, istud argumentum, quod, vel solum istos redarguere, & inhabitationem iustificationi postponendam esse demonstrare possit.*

Imò, Illyrice, non potuisti insaniam tuam apertius demonstrare. Nam si coniunctum esse cum Deo est cum habere inhabitantem, & vicissim in eo esse, quod inficiari non potes, quid absurdius dici possit quàm nos iustificatione cõiungi cum Deo, ut cum Deo coniungamur: vel Deum iustificatione sese coniungere nobiscum, ut nobiscum coniungatur? Et tamen hoc ipsum dicis. Res autem ita se habet: Sumus à Deo abalienati ac dissociati peccatis nostris. Cum Deo igitur redimus in gratiam, atque adeò consociamur, iustitia in locum nostrarum sordium succedente. Sed quàm iustitia? Christi nimis vnius iustitia nobis imputata. Quemadmodum autem qui thesauro in crumenum concluso potiri vult, crumenam demum accipiendo thesaurum accipit, ita Christum ipsum fide apprehendere, & nobis ipsis applicare oportet ut ipsius bonis ditemur, quorum præcipuum est ista iustitiæ siue obediæ ipsius gratuita per fidem imputatio, quæ & iustificatio est. Et si autem simul eodẽque actu Christum & iustitiam eius apprehendimus, causarum tamẽ ordine Christi apprehensio, quæ est ipsius *νοησις*, & iustificationis & innouationis beneficium antecedit.

Præterea, quum dixissem id quod res est, nempe dummodo constaret oportere nos in primis fieri ipsius Christi participes, ut in eo iustificemur & sanctificemur, non esse magnopere laborandum vtrum istorum duorum ordine præcedat, Illyricus Calvinum opponit, qui vno loco dicat simulaturque iustificatur quispiam, necessariò innouationem quoque sequi: altero verò doceat primum in regnum Dei, id est in Ecclesiam siue spirituales vitam, ingressum esse, fieri nouum hominẽ, & hoc esse Christianismi initium. Atqui priore loco Calvinus Tridentini Conciliabuli placita refellens, quibus iustificatio cum sanctificationis dono confunditur, non de istorum duorum ordine siue serie, sed connexionione disputat, ideòque dicit, si quis est iustificatus, innouationem quoque *SEQVI*, id est necessariò concludi, si quis est iustificatus, necessariò consequi ut dicatur quoque sanctificatus. Obsecro verò, si dicam, Si viuit quispiam, sequitur ut sit animam præditus: an inde rectè concludetur, quòd anima præditum esse faciam esse quiddam vita posterius? Quòd autem in altero loco dicit Calvinus, innouationem esse Christianismi initium, non eò spectat ut doceamur quo ordine fiamus Christiani, siue inferamur Christo, (quoniam alioqui extra Christum apprehensum adhuc positi iustificare: uere priusquam anima præditus esset.) Sed hoc agit ut ostendat ex quo certo iudicio constare possit nos esse filios Dei factos, siue in Christo adoptatos, nempe ex vitæ nouitate. Hoc igitur Illyricum fefellit, quòd pro effecto innouationis, vitæ videlicet nouitatis, ipsum innouationis beneficium intellexit, quum tamen eo loco manifestè Calvinus id exprimat quod dixi.

Illyricus inter cæteros istius suæ demonstrationis errores, præclaram illam Augustini sententiam, Opera bona non præcedunt iustificandum, sed iustificatum sequuntur: eò detorsit, ut ex eo effici vellet prius nos iustificari, quàm Christo incorporèmur, quã incorporationem ubique cum inhabitatione & renouatione permiscet. Hoc autem

ego quum reprehendissem, & causam erroris ostendissem, quòd videlicet non animaduertit Illyricus, iustificationē ab Augustino poni pro regenerationis gratia, quòd postea sophistis periculosissimi istius erroris quem nunc defendunt, occasionē praebeuit, quid responderet acutus iste demonstrator?

Augustinum, inquit, vel vnica litera non nominavi. nempe tuo illo more peruersissimo, plagiarie, quo soles aliena interpolata pro tuis venditare. Istud verò quid ad rem attinet? Citavi autem illam sententiam, inquis, vero sensu, non ex sophistarum sententia. Verum ut hoc tibi largiar, necesse tamen fuerit iustificationis nomine, renouationē quoque comprehendi, quum bona opera non sint ipsum regenerationis beneficium, sed eius effecta, siue fructus.

Illyricus denique sic argumentatur. *Sic sentiendum est ut Scriptura loquitur. Scriptura verò sic loquitur, ut excludat inhabitationem ex modo seu medio iustificationis. Ergo sentiendum est inhabitationem excludendam à medio iustificationis, contra quam Osiander, Calvinus & Beza tradunt. Assumptio verò probatur ex eo quòd Scriptura clamat, fidem non inhabitationem esse instrumentum apprehendendae iustificationis.*

RESPONDI ad hoc argumentum verè vanum & elumbe, fidem non dici nos iustificare ut qualitatem. cuius solutionis vim quoniam ignorat Illyricus, idcirco plenius eam explicabo. Quum ipsamet fides non cōsideretur ut qualitas, quādo ei tribuitur iustificatio, concedo excludi quoque à iustificatione renouationem, tum quòd à renouatione pendeat fides, tum etiam quoniam nobis non inhæreat ipsa iustificationis vera causa, cuius ne instrumentum quidem habemus ut ex nobis. Ex hoc autem iustificatione, ineptè Illyricum contendere de exclusionē qualitatis innouationis à iustificatione, ut statuatur fides, quum vtraque pari ratione excludatur. Alteram etiam solutionem adiunxi, in qua ostendi vel inscienter eum confundere inhabitationem Christi cum nostri regeneratione, quum illa sit Christi inhabitantis effectus: vel ridiculum esse ipsius argumentum, quoniam si Inhabitationis nomine intelligit vel inhabitatē Christum, vel hoc ipsum quòd dignetur Christus nos facere sui participes, certum sit tantum abesse ut eo quòd fides sit instrumentum iustificationis excludatur illa inhabitatio, ut contra non alio sensu dicatur fides iustificare, quàm quòd sit apprehendendi, siue participandi ipsius Christi instrumentum. En quo iure me iste dicat istud argumentum firmum scilicet ac solidum prorsus non attigisse, sed ad materias peregrinas digressum declinasse. Audiamus etiam aliud ex eiusdem planè ingenii penu depromptum.

Inhabitationem oportet aliquo loco esse in hominis conuersione, aut (id est siue) pietate. Atqui nemo dixerit illam antecedere fidem. Ergo illam sequitur. Sed excludatur ex medio siue modo iustificationis, (id est non statuitur media inter fidē & iustificationem.) Ergo sequitur tum fidem tum iustificationem.

Ergo verò inhabitationem, siue, ut clariùs loquar, communicationem Christi se nobiscum vnientis non aliquo tantum, sed etiam primario loco colloco, quum Christus neminem nisi cui sese insinuarit iustificet, sanctificet, glorificet. Quòd autem illam dicit fidem non antegredi, concedo de fidei primordiis: quæ iam diximus in Christo quidem donari (nihil enim aliunde haurimus) non tamen apprehenso, sed apprehendendo. Ergo, inquit, fidem sequitur. Renouatio certè siue regeneratio, siue sanctificatio nostri in Christo fidem sequitur, quum in Christo non nisi apprehenso regeneremur. Ergo, inquit, inhabitatio post iustificationem quoque collocanda est, utpote quæ non potest natur media inter fidem & iustificationem. Respondeo rursus, si Inhabitationis nomine Christi non vniam intelligit, falsissimum id esse, quum fide non alio nomine iustificari dicamur, quàm quòd Christum iustitiam nostram nobis applicet & vniat. Sin verò inhabitationem cum innouatione, id est illius effectū, suo more confundit, simul nos & iustificari & renouari dico in Christo per fidem nobis vnito & applicato, neque hæc an illa ordine antegrediatur, tantillum laborandum censeo, quum vnā sine altera nunquam recipiamus. Quid amplius?

Deus non habitat, inquit, in impijs, sed in ijs quos sibi in templa sancta Filij sui sanguine mundavit. Ergo inhabitatio succedit iustificationi.

RESPONDEO, Illyrice, Deum ipsa Filij sui communicatione suos electos sibi per Spiritum suum mundare, fide, ut inquit Petrus, purificatis cordibus eorum, quoniam fide Christus apprehensus, fit simul nobis iusticia & sanctificatio. Ut si dicam, Solem non lucere in tenebris, non consequetur tamen solem prius pellere tenebras, & postea lucere, quum ortu suo lucens tenebras depellat. Ecce tibi, lector, nugas, præstigias, sophismata, calumnias Bezæ, quæ Illyricum probum illum veritatis assertorem, & pacis Ecclesiarum conciliatorem, coegerunt tot chartas in demonstrando ingenio suo consumere.

AD XXIIII. SOLUTIONEM, APOLOGIA M. ILLYRICI,
CVM DEFENSIONE TH. BEZÆ.

VETVS & rancida calumnia est, nos, quos isti Sacramentarios vocant, accusare, quasi pro re Sacramenti sola Christi merita, vel solâ eius spiritualē virtutē, exclusa ipsius Christi vera cōmunicatione, statuamus: quā calumniā quū inde arripuissent, q̄ panē illū dicere mus, ut & dicimus, non posse dici propriē esse ipsum corpus, seu ipsam rem significatā, sed metonymicē sic vocari, Zuinglius quidē & OEcolumpadius, quorū benedicta est coram Deo & omnibus bonis memoria, solidē illam calumniosam obiectionē refutarūt, sed ita ut surdis plerisque cecinerint. Eam ob causam Calvinus ille, quod sine invidia dictū sit, inter atatis nostræ theologos eximius, plenē, solidē, apertē, rem totam explicavit: pro re Sacramenti corpus ipsum & sanguinem Christi statuens, quæ tamen non nisi spirituali quā ut ex eo omnia ad salutem nostram necessaria, alia quidem per imputationem, alia verò per intus agentem efficacitatem hauriamus. Sic perspicuē distinguuntur inter se signa, res significatæ, & vtrūmque rerum fructus, in quibus posita est omnis legitima de Sacramenti disputatio. Hanc autem lucē tenebrio iste cum sua factione, quum neque percipiat, neque alios sinat perspicere, eandem nobis calumniam reponit, fabricatis interdum quatuor manducationis generibus, vna videlicet physica, altera Sacramentali, tertia mystica, quarta denique spirituali: interdum verò tribus, ut hoc loco, prima fructuaria, quam etiam vocat remissionis peccatorum, aut (id est siue) iustificationis per fidem, altera verò inhabitationis, aut (id est siue) incorporationis, tertia Sacramentali siue corporali, quæ, inquit, sola superest tibi à Christo instituta, immemor sese quatuor in sua illa infidelissima admonitione recensuisse. Hæc autem portenta quid attinet pluribus apud homines aliquo sensu præditos refutare? certē non multo magis quā Varentini *adversus*. Audiamus tamen quid iste garriat, *Non dixi, inquit, Calvinum explosisse simpliciter illam manducationem, quæ est remissio peccatorum, sed tantum ex illis verbis Cæne. Accipite, Comedite, Hoc est corpus meum: explosisse, & in secundam partem, nempe, Quod pro vobis datur: reiecisse.* Enimverò quæ hæc amentia, quæ infania, quis furor est? præter istum insanissimum hominem, vel vnquam somniauit, nedum ut dixerit aut scripserit: Deinde quæcunque tandem sit ista manducatio, cui tandem nisi prorsus mente capto in mentem venit, ut diceret manducationem ad aliud verbum quā verbum Accipite, Comedite, referendam? Neque enim aut istis verbis, Hoc est corpus meum, aut istis, Quod pro vobis datur, præcipitur manducatio, sed quānam manducanda præbeantur, & quo fructu manducantur, ostenditur. Hæc quum non magis iste furiosus intelligat quā de quibus nunquam audiuit, adeo ut etiam cum non pudeat scribere nos confiteri manducationem illam corporis esse sigillum siue pignus Sacramenti, nis illius sigilla. Num ego ita rursus insaniam, ut de istis rursus cum eo contendendum arbitrer?

AD XXV. SOLVTIONEM, APOLOGIA M. ILLYICI,
cum defensione TH. BEZÆ.

Repetit refutata Illyricus, his verbis, *Calvinus aliàs dicit Sacramenta nos primùm ducere ad Christum.* (Non dicit Calvinus primùm, sed manu ducere.) *Hoc sanè est effectus Sacramenti, qui iam est extra ipsum Sacramentum. Esto. postquam verò sumus adducti ad Christum, tum demum fide comedendus est. Itaque ex hac Calvini sententia, ista manducatio Christi est procul extra ipsam existentiam, aut (ut ita dicā) extra corpus Sacramenti, inter remotiores eius effectus collocanda. sicut dicit etiā Beza, Sacramenta in eum finem esse instituta ut Christus uniamur.* Fateor Sacramenta idcirco instituta, ut visibilibus illis signis additis Verbo promissionis excitata fides, id quod præbetur non ori, sed intellectui (Christum videlicet) apprehendat, seu potiùs iam apprehensum magis ac magis cum ipsius donis in nobis obliquet. Hæc clara & perspicua sunt. Quid tu verò nobis hîc garrias de propinquo vel remoto, & quid sibi velit ista existentia siue istud corpus Sacramenti, nescio an satis ipsemet intelligas, ego quidem assequi præ stupore meo non possum. Si manducationem pro actione ipsa manducandi accipis, ea certè non est effectus Sacramenti, sed est actio eius qui præcepto Christi patet. Sin verò vocem illam pro perceptione siue actionis ipsius effectui accipis, dico id propriè tribuendum Spiritui quidem ut verè efficiat causam, ut qui sic agat per signa, ut tota vis applicationis ab ipso pendeat: fidei verò ut instructo per Spiritum efficaci, verbo denique & signis, ut fidem excitantibus, sicut obiecta sensum mouent. Quorsum autem hæc ad tua anigmata pertineat, videre me non posse vltro profiteor.

Iterum Calvinus dicit potione sanguinis sanciri hoc fœdus ut sit efficax. (Id est perceptio-
ne & applicatione rei ita significata, ut etiam verè detur, sanciri & obliari fœdus Dei
in nobis, quia quum sic confirmator euadat fides, maior etiam est eius efficacitas,
ac proinde eò notius cum Christo coalescimus.) *Hoc sanè est spirituale istam manduca-
tionem ante omnem efficaciam ponere.* (Non ante omnem, sed ante eam quæ à Sacramen-
torum usu pendet.) *Idem docet manducationem fidei,* (id est quod per fidem Christo unia-
mur, tum in Verbo simplici, tum in Sacramentis) *esse unum ex præceptis Christi benefi-
cij, quæ postquam ad eum adducti sumus percipimus.* (Et quis hoc neget?) *Palpā* (ne iam, Beza,
quam illi contradictionem obijciam) Nequaquam, Illyrice, sed tuam amentiam & infaniam
palpo. Nam subordinata non pugnant. Videamus tamen quid illud sit quod paulò aper-
tius in ipsa demonstratione scripsisti. *Palpabiliter, inquis, pugnat Calvinus secum dum istam
manducationem Christi iam facit essentiam Sacramenti.* (Vbi verò tandem terrestris & signifi-
hoc inuenies? Essentia Sacramentorum de quibus agimus, est vna terrestris & signifi-
cans aliud, putà panis & vinū, altera cælestis & significata, putà corpus & sanguis Chri-
sti. Signis si libet etiam ritus Sacramentales adicere, manducatio quoque duplex erit,
vna significans aliud, & oris siue externa, panis & vini, altera significata & mētis seu fidei,
spiritualis & interna, putà corporis & sanguinis Domini.) *iam facit effectum ex eius efficacia
provenientem.* (Hoc est quod dixi te ludere in Manducationis voce, qua modò ipse man-
ducandi actus per fidem intelligitur, modò id quod illa actione interueniente consequi-
mur, nempe Christi fide apprehensi communicatio, quod qua ratione sit & Spiritus &
fidei & Sacramentorum effectum, paulò antè diximus) *iam facit eam nos deducere
primùm ad Christum* (Inepte, non dicit Calvinus manducationem, sed Sacramenta
nos veluti manu ducere ad Christum: & istud PRIMVM tuum est. Quomodo autem
nos deducant ad Christum Sacramenta est à nobis paulò antè explicatum.) *iam facit be-
neficium quod postquam ad Christum adducti sumus, ipsius intercessionem* (Rectius dixisses ipsius
communicationem, siue in ipso nobis spiritualiter per fidem cōmunicato) *à Patre consequi-
mur.* (Inepte, manducatio non est illud beneficium, sed beneficium illud est tum quod fide
Christum omniāque in ipso siue, ut loquitur Apostolus, cum ipso nobis donata partici-
pemus.) *Longè enim aliud sunt digitus & sermo Baptista agnum Dei monstrans, quæ sunt
(id est teste Illyrico, SIGNIFICANT) Verbum & Sacramenta nos ad Christum ducen-
tia, aliud ipsa accessio, aut (id est, siue) fides ad agnum, & per eum ad Patrem, vel (id est siue) thro-
num gratiæ: aliud denig, beneficia quæ postquam ad hunc thronum accessi, per vel propter eum
impetro à Deo Patre, quæ sunt iustificatio, Filius eius aut Spiritus sancti inhabitatio seu reformatio,*

aut (id est siue) nostri in eum (ut ita dicam) incorporatio, & denique vita aeterna. Ita prorsus Illyrici ex doctrinae Veritate quā profiteamur, differunt inter se Minister Verbi & Sacramentorum, ipsum Verbum & signa externa rem significatam, verum illum magnum videlicet pro nobis immolatum, ipsis penè oculis demonstrantia, Fides (Spiritus sancti opus) in cordibus nostris per Verbum facta, & tum Verbi tum Sacramentorum usu excrescens, Agnus ipse nobis per illa commōstratus & velut in manus traditus, spiritualis per fidem illius agni manducatio: alimentum vitæ inde haustum, nempe iustificatio imputata, & renouationis Spiritus, ac vita tādē aeterna. De his ita semper sensimus, loquuti sumus, scripsimus, & ut spero, huic fidei immoriemur. In illis verò tuis, præterquàm quod repugnantia in nostra doctrina nulla est, ista excusare non potes, quod vel accessionem & fissionem ad Christum & thronum gratiæ ab ipsius communicatione, interiecta etiam iustificatione seiungis, quum accessio ista sit verissima & arctissima illius nobiscum & nostri cum illo consociatio, atque adeò concorporatio: quod denique istam incorporationem ipsi quoque iustificationi præeuntem cum renouatione confundis.

AD XXVI.

Hic demum omnes suos nervos contendit Illyricus, ut celebrem illum locum Ioh. 6, in quo spiritualis manducatio carnis & sanguinis Christi asseritur, nobis extorqueat: neque dissimulat se nescire quid ab aliis antea non animaduersum, velut ἐμῶν quoddam sibi videri reperisse. Est autem illud in summa huiusmodi, quod vix quatuordecim paginis absoluit.

PRIMUM negat Christum ibi de sacra Cœna agere, ut, inquit, centies responsum est. Quasi verò vicissim nostri millies non responderint, sic ibi non agi de Cœna Domini, ut tamen de eo ipso agatur quod postea in Cœna Domini, adiunctis visibilibus panis & vini symbolis, sancitum est, id est de ipsius carnis & ipsius sanguinis, qui verus est nobis spiritualis cibus ac potus, vera perceptione. Qui verò aliter sentiunt, quid tandem afferunt: hoc vnum videlicet, quod in illo Ioannis capite appellatione carnis & sanguinis, non ipsæ res ut in Cœna Domini, sed earum tantum virtus & efficacia significetur, Illyricus demonstratione 27. Iohan. 6, quum dicitur, Caro mea est cibus, &c. necesse est intelligi de passione & merito beneficii que ex supplicio corporis & sanguinis ipsius prouenientibus. Sed hoc commentum de sola efficaciam absque subiecto participatione, quid attinet pluribus refutare: Ipse Christus optimus suæ mentis interpres, antequam hæc diceret quæ isti ad solam efficaciam detorqueant, nempe, Qui edit carnem meam, &c. & Caro mea est cibus, &c. dixerat, Panis quem ego dabo, caro mea est quam ego dabo pro mundi vita.

AN verò vel carnem hinc pro alio quàm pro ipso met Christo, vel in proximo & coherente sermone Carnem aliter quàm in illo dicto fas erit accipere?

IT A QVÆ concidit prorsus istorum interpretatio, quod etiam Patrum consensus confirmat, qui propterea hoc loco de Eucharistia copiosissimè disserunt, minimè id quidem quasi sacramentalis esus ibi præcipiatur, qui postea demum est institutus, sed quia, siue in solo Verbo siue in Sacramentis percipiatur Christus, eadē res est, ipse videlicet Christus: & eadem quod ad rem ipsam attinet manducatio, nimirum spiritualis & per fidem, statuitur. Ideoque sæpe sum miratus fieri potuisse ut in Sacramentaria institutione explicanda, in qua constat figuratè pleraque dici, quoniam hæc est μυστικὴ natura, nonnulli omnia ut propriè dicta acciperent: contrà verò in simplici sermone, non tantum panis & manducandi & bibendi vocabula metaphoricè explicarent, in quibus tamen rectè sentiunt: sed etiam ipsa Carnis & Sanguinis Christi nomina tropicè pro sola mortis efficaciam interpretarentur, quod & falsum & absurdum esse paulò antè ex ipsis Christi verbis declarauimus.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

Primum hic obseruetur hyperbole Bezae, qui dicit me illam demonstrationem vix quatuordecim.

decim paginis absoluisse, quum sint tantum sex pagella. quod mendaciorum et si per se leue est, tamen est indicium eius importuna & impia rhetorices, qua (ut passim ostendimus) non pudet eum ex musca elephantum facere, & ex elephanto culicem, prout eius affectus ferunt, qua impia impostura in sacris rebus tractandis est perniciosissima. Et merito tales sophista una cum suis scriptis omnibus Christi amatoribus exosi esse deberent.

DEFENSIO TH. BEZAE.

De meis in te scriptis non laboro, Illyrice, qui molestiam istam amentiae tuae refundenda magno redimerem. Te verò qui malè agis, in lucem pertrahi nolle, quis tandem miretur? Sed illud sanè mirandum est, te qui arithmetice alibi tam bene calleas, audere me mendacij accusare, cuius tu ipse vel ab ipsis puerulis redargui possis. Inspice, inquam, excusas Vrsellis à Nicolao Henrico demonstrationes tuas anno Domini 1565, & comperies tredecim paginas huic vicefimae sextae tuae demonstrationi datas esse. Vter igitur reprehendendus? tunc qui folia in paginas contrahis, an ego qui eo deceptus quòd tuae illius demonstrationis inscriptio à 42. pagina incipiens in 55. definat, pro tredecim, quatuordecim numeravi? Et hoc scilicet ad rem pertinet. Num tu igitur aliquid postea magis appositum?

Respondet (inquis) Beza, et si non agitur Ioh. 6, de sacra Coena, agi tamen de eadem corporis Domini manducatione, quod tamen ipse non probat: nec probabit unquam, ego verò sic confuto,

Sigillis hoc proprium est, ut sint suo diplomati coniunctissima, illudque propriè obsequent: ac proinde ubi agitur de alicuius Sacramenti pignore, ibi de eo ipso Sacramento agitur.

At isti testantur spiritualem manducationem esse sigillum sacrae Coenae, & de illa ipsa manducatione spirituali hic agi:

Ergo ibi agitur de Coena. Sed hoc est falsissimum, Igitur & illorum antecessor est falsum, quòd videlicet de eadem fidei manducatione agatur in verbis, Accipite, Comedite, &c.

Vel,

Vbi non agitur de sacra Coena, non agitur de proprio eius sigillo.

At Ioh. 6, non agitur de sacra Coena.

Ergo ibi quoque non agitur de proprio eius pignore.

Vel,

Ioh. 6, non agitur de sigillo, pignore seu confirmatione sacrae Coenae:

Ergo non agitur de eadem manducatione corporis Domini, de qua in sacra Coena, quam manducationem dicunt Calvinus & Beza esse sigillum, pignus, confirmationem, & id quo sanctus illud sancitur.

Responde Rhetor per tuas 14. paginas.

Respondeo igitur tibi tam barbaro sanè Rhetori tamque imperito Logico quàm malo Theologo, idque non quatuordecim paginis, sed paucis.

Primum omnium planè falsum ac fictitium est quod tu mihi tribuis, agi videlicet Ioh. 6, de eadem manducatione corporis Domini atque in ipsa institutione Coenae. Mea haec verba sunt, Sic non agitur Ioh. 6, de Coena Domini, ut tamen de eo ipso agatur quod postea in Coena Domini, adiunctis visibilibus panis & vini symbolis sancitum est, id est de ipsius carnis & ipsius sanguinis, qui verus est noster spiritualis cibus ac potus, perceptione. Item, Propterea patres summo consensu in Ioh. 6, de Eucharistia copiosissimè disserunt, minime id quidem quasi sacramentalis esus ibi praecipitur, qui postea demum est institutus, sed quia siue in solo verbo siue in Sacramentis percipitur Christus, eadem res est, ipse videlicet Christus: & eadem (Quod ad rem ipsam attinet) manducatio, nimirum spiritualis & per fidem sumitur. Ex his autem verbis haec duo potes colligere, vnum, de eiusdem Christi manducatione utrobique differi: alterum, siue in verbo nudo siue in Sacramentis proponatur, eundem Christus, non nisi fide percipi. Quod autem inde colligis vnum & eundem videlicet manducationis modum à nobis statui, tum eum qui merè sit spiritualis, (quum videlicet in solo verbo Christus offertur & apprehenditur) tum eum qui sacramentalis est, id est qui sic est spiritualis quod ad rem ipsam nempe Christum ipsum attinet, ut tamè præter Verbum

Verbum alia quoque accedant, putà Sacramenta, & altera manducatio, externa videlicet, quibus fides efficacius tum permoueatur, tum etiam agat: quum, inquam sic colligis, non modò conuinceris falsum dicere, sed etiam prorsus insanire, siquidem aperte distingo sacramentalem esum à verè & penitus spirituali, quanuis res ipsa eadem utrobique spiritualiter sumatur.

Deinde ut ad tua illa quæ tantopere iactas argumenta semel respondeam, quid est istud, quæso, monstri quod pignus, sigillum, confirmationem Sacramenti vocas? Nā ego quidem Sacramenta inuenio dici fœderis *σφραγίδας*, pignora, tesseræ, & quicquid eiusmodi voles. Cuius autem rei? nempe nostræ cum Christo *νωμίας*, ut disertè loquitur Apostolus. At tu comminisceris nescio quæ ipsorum Sacramentorum sigilla, id est Sacramentorum Sacramenta, sic sanè garrēs futiliter, ut ne quid sentias ne ipse quidem intelligere videaris. Nam quòd dicis spirituales manducationem à nobis statui pro sigillo Sacramenti, ubi nos tandem istud vel somniasse comperies? Hoc tu quidem comperies, spirituali sumptione rerum per Sacramenta significatarum præstari nobis Christi *νωμίας*, ac proinde nouum fœdus in nobis magis ac magis ratum fieri. Inuenies & illud, accedente signorum externa manducatione fidem nostram & eius effecta in nobis obfirmari. Sed quorsum hoc ad tua illa Sacramentorum sigilla? Postremò quid prohibet me agere de eo quod diplomate quodam continetur, nulla etiam sigilli appensi habita ratione? Nec enim dubium est quin nuda stipulatio legitima valeat, ac multo etiam magis quæ publico instrumento testata fuerit, etiam priusquam appposito sigillo muniatur. Nec enim apponitur sigillum ut fortius quispiam obligetur, sed ut de instrumenti fide ac proinde de pactis conuentis minùs dubitari possit. Apage igitur & delirum Illyricum, & delira ipsius commenta.

Dixi mirum ac penè incredibile videri posse, Illyricum qui nulla de re nobiscum in controuersia Cœnæ magis contendat quàm de ipsiusmet carnis Christi reali præsentia & externa oris ipsius manducatione, siue pij siue impij ad Cœnam accedant, tamen in explicando capite sexto Iohannis solius efficaciam mortis Christi, excluso ipso subiecto, id est ipsomet Christo, participationem statuere, quum tamen ibi Christus expressè ipsius carnis suæ manducandæ quam traditurus erat, & ipsiusmet sanguinis potandi quem effusus erat, mentionem fecerit. Quid autem responderet Illyricus?

Beza eos, inquit, reprehendit qui docent carnem Christi eatenus nos alere & nobis fieri partem quatenus est pro nobis passa: & vult carnem Christi eatenus nobis vitam dare quatenus ipsa substantia sua nos pascat.

Imò, Illyrice, quid rursus est calumniari si hoc non est? An non tu ipse antea Caluini citasti scribentem carnem crucifixam nisi sit etiam comesta (spiritualiter videlicet per fidem siue in Verbo simplici siue in Sacramèto) nobis nihil prodesse? Duplex igitur hæc tua calumnia est, vna quòd dicis eos à nobis reprehendi qui Christi carnem docent nos alere quatenus est passa: altera, quòd alteram partem de illa crucifixâ commendanda prætermittis. Carnem enim Christi idcirco nobis esse viuificam quoniam pro nobis cõsecrandis semel est oblata, adeoque sacrificij sui odorem viuificum in nos diffundit, quis Christianus vnquã est inficiatus? Sed hoc adiicimus, oportere nos ipsiusmet Christi per fidem fieri participes, (quæ participatio nomine esus & potus translaticie declaratur, quum animus propriè nec comedat nec bibat) ut inde vitam æternam hauriamus. At vultis, inquit iste, nos ipsa carnis Christi substantia pasci. quasi verò simul non exponamus quo sensu hoc à nobis dicatur, nempe non quòd vlla realis commixtio, aut transfusio ipsarum substantiarum fiat, (quum corpus quidem Christi sit nūc in cælis & non alibi, nos verò in terris & non alibi: & ille semper suū illud corpus quantumuis glorificatum habeat à nostro distinctum & infinito penè interuallo seiunctū) sed quòd nobis ipsemet (hoc enim intelligitur substantiæ nomine) vsque adeo verè nobis credètibz vniatur, ut nulla sit naturalis cibi in nobis arctior aut ad tuendā vitam efficacior assimilatio, quàm verò nos Christi & fidelium spiritualis *νωμίας*, ut inde vitæ æternæ succum hauriamus. Vti à nobis pro re Sacramèti statui tot iam annos, & corporis appellationem in Chimæram transformari clamitatis. Et quæso, quæ hæc est impudentia, nihil æquè virgere atque hoc

vnum, illam ipsam carnem traditam pro nobis ore ipso corporis presentem realiter, corporaliter, substantialiter à quibusvis panem illum fumentibus comedi, & illum ipsum sanguinem similiter bibi: & tamen eos oppugnare qui dicant oportere nos prius ipsiusmet Christi fieri participes quàm ipsius dona participemus? Expendamus autem quibus argumentis utaris.

Christus, inquit, adiiciens, Panis quem ego dabo, caro mea est: facit transitum à sua persona ad carnem (ridiculè. Imò quod vocarat panem translato, nunc propriè declarat carnis nomine, seipsum designans: & quum addit, *Quam ego dabo pro mundi vita, non vult distinguere hanc suam carnem ab aliis carnibus, quasi plures habeat veras suas carnes, aut hanc sit daturus, non alias*, (illud concedo. Cur enim distingueretur quod est singulare? sed istud falsissimum est. Res enim ipsa clamat Christum opponere victimarum carnes suæ ipsius carnis oblationi futuræ, iam tum innuens se fore sacerdotem simul & hostiam: sed huc respicit ut declarat quomodo dicat se suæ carnem suam esse panem viuificum, quia hæc caro patietur pro mundi vita, id est redimet homines à morte, & acquirit eis iustitiam imputatiuam quæ vitæ causa est. Illud concedimus, sed an quia non nisi passæ viuificat, ideo non oportet ipsam à nobis manducari, ut viuificet? obsecro, an quia non nisi hoc vel illo modo præparatus cibus nos alit, consequetur ad obtinendam eius cibi alimentiam non requiri necessariò ut eo ipso vescamur? Vides autem ubique seruari à Christo in hoc sermone, cælestis & terreni cibi analogiam, quanuis illum isto longè præstantior rem faciat, eo quòd vitam nò istam ad tempus proroget, & quidem calamitosissimam, sed alteram illam beatam ac sempiternam inspiret? Deinde quorsum iustitiam imputatam præterita sanctificatione commemoras? Consecratus enim est sua morte & æternæ salutis causa factus salutis author æternus ille Pontifex nobis non tantum iustificandis, verum etiam sanctificandis, sicut ipsemet ad mortem properans testatus est, quum diceret, Pro iis sanctifico meipsum, ut & ipsi sanctificentur. Etsi enim sanctificatione in nobis inchoata non seruamur ut causa, salus tamen non nisi sanctificatis datur. Quid amplius?

Non est, inquit, scriptum, Substantia eius sanati sumus aut viuificati, sed liuore aut (id est siue) *plaga.* (Sed cuius rei tandem si non carnis istius liuore? an non verò etiam sanguine ipsius dicimur purgati? Sanguinis verò nomen tibi, meritum ne mortis, aut mortem, aut potius ipsum in morte profusum sanguinem declarat? & quis te ferat, asine, ex eo quòd exempli causa dicant medici, rhabarbari vi sanari biliosos morbos, concludentem re ipsa igitur non esse sumendum rhabarbarum? Enimuerò si sufficit ad salutis energiam quòd Christi caro data sit, id est Patri oblata pro nobis, quorsum ille ipse nobis quotidianum in verbo simplici, tum in Sacramentis fide præbetur? Induimur Christo ut eius iustitia abluamur: commorimur, consepelimur, conresurgimus cum Christo, ut peccato mortui, Deo viuamus: fimus os ex ossibus eius, ut ipse & nos vnum simus. Ergo ut illa ab istis diuersa sint, adeoque illa istis, præeant necesse est. Sic oportet etiam nos ipsi vici in-feri ut eius succo nutriti fructificemus.

DI XI quid patres mouerit ut summo consensu in locum istum Iohannis de Cæna Domini differerent, nempe quoniam quanuis distinctus sit sacramentalis usus à merè spirituali quod ad formam attinet, idem tamen cibus spiritualiter manducandus tum in Verbo simplici tum in Sacramentis detur, quid contra Illyricus?

Hinc etiam nonnulli, inquit, infantibus dandam Eucharistiam probare voluerunt. Ergo patrum intempestiua declamatio nihil veritati præiudicare debet.

Ostendat igitur Illyricus, intempestiuam esse, & illi assentiar. Neque enim si illud dogma malè ex hoc loco nonnulli inuexerunt, idcirco alienum fuit de Cæna eo ipso loco differere. Quid amplius?

Citat Augustinum, cui Calvinus assentitur, hæc verba, Nisi manducaueritis carnem, &c. figuratè intelligentem de passionis comestione siue apprehensione, quòd alioqui videretur Dominus flagitium & facinus iubere.

Imò

Imò Augustinus sic præcipi dicit communicandum passioni Domini, vt addat eos de-
mum communicare passioni qui carnis vulneratæ memoriam in animis retinent, satis
inuens fidem Sacramentis expergefieri, vt renouata passionis memoria eò efficacius
& caro & passionis eius meritum apprehendatur. Calvinus autem corpus à passione, &
panem à vita quam inspirat aperte distinguit. Sed quis hîc te non videat præuaricari, Il-
lyrice, adeoque tibi ipsi laqueum necere? Nam si facinus & flagitium est carnem hu-
manam ore ipso vorare & sanguinem bibere, quî sit vt Cyclopiciam istam lanienâ tueri
te nihil pudeat: Nam siue in simplici verbo siue Sacramentis adhibitis, siue solida deuo-
ratione, vt vult Hoshusius, siue dentium attritione interueniente, vt vult Nicolaus Papa
cui Lutherus etiam, *ἡπερβολικῶς*, vt opinor, assentitur, siue visibiliter siue inuisibiliter, ore
tamen fiat, vnum idemque semper facinus & flagitium fuerit, ac proinde Cyclopum est
vò *ἡπερβολικῶς* absque vilo tropo in illis verbis vrgeri. Venio ad particulam *quomodo*, de
qua sic antea respondi:

ITA QUE putauit Illyricus nescio quid acutius hîc sibi excogitandum. vult enim Ca-
pernaitas his verbis, *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* de mo-
do manducationis non percontari, sed illud quod dixerat Christus, istiusmodi genere di-
cendi vt *ἀδύνατον* repudiare: ac proinde Christum quoque non de modo comedendi dis-
serere, vt qui de eo non esset interrogatus, sed tantum doctrinæ suæ, quam illi vt falsam
& absurdam reiciebant, veritatem iterum atque iterum inculcare.

HÆC ille, in eo quidem rectè sentiens, quod Capernaitas arbitratur non quo sensu
vel modo intelligendum esset quod Christus dicebat quæsiuisse, vt ij solent qui quod si-
bi dicitur approbantes, tamen de ipsius modo & ratione percontantur, sed potius Chri-
sti sermones vt penitus absurdos reiecis-*se*. Sed in eo planè aberrat à vero, quod non con-
sideret hac particula *quomodo*, quæ est admirantis aut potius auersantis, significari
etiam causam quæ Capernaitas impulerit vt Christi verbis non assentirentur.

Quoniam enim vt propriè dicta accipiebant quæ metaphoricè à Christo dicebantur
(translatione videlicet illa vulgari à *CORPORE* ad animum facta) idcirco statuebant
absurdissimum esse Christi dictum, ac proinde fieri non posse vt ipse suam carnem eis
vorandam præberet, adeò vt tanquam absurdissima loquentem alij deriserint, alij etiam
deseruerint. Christus igitur vt huic malo occurreret postquam eandem doctrinam in-
culcasset, duo respondit: vnum, iure sese carni suæ viuificandi robur tribuere, vtpote quæ
diuina virtute sit perfusa, quod esset aliquando perspicuè demonstraturus, quum depo-
sitâ omni infirmitate, propter quam ab eis tunc despiciebatur, ad Patrem suum apud
quem erat ab æterno Deus, eam euexisset: alterum, ineptè eos facere qui corporali &
crasso modo manducationem illam acciperent, quæ esset spiritualiter intelligenda, quum
ipse non de hac vita nec de cibo & potu ad hanc vitam pertinentibus, sed de spiritali &
æterna vita differeret.

HÆC ego tibi ad duas istas argutiolas respondeo, nec recuso quominus sit penes o-
mnes aliquo in Scripturis iudicio præditos homines de istis rebus iudicium.

Assensus eram igitur Capernaitas his Verbis, *Quomodo potest iste nobis dare carnem suam
manducandam*, non interrogare de modo illius manducandæ, sed tum auersari dictum
illud Christi cui non credebant, tum etiam simul ostendere cur nō crederent, quoniam
videlicet per absurdum atque adeò *ἀδύνατον* eis videbatur illud Christi dictum. Neque
verò malè iudicabant, si fuisset eo sensu à Christo prolatum quo ipsi arbitrabantur. Itaque
Christus postea cogitationibus illorum à corporali intelligentia ad spirituales reuoca-
tis, & ita sublata incredulitatis ipsorum causa, eos demùm docet vnde vis illa æternam
vitam tribuendi, suæ carnis esum consequeretur. Hoc ferre non potest Illyricus, quod e-
tiam sophisticum effugium vocat.

Nam, inquit, *Incredulitas Capernaitarum non tantum præcesserat, sed etiam tum ipsorum
tum Domini verbis fuerat patefacta longè ante auditum hoc paradoxum.*

O mirificum nostri demonstratoris acumen! quasi verò qui præcedentibus Christi
sermonibus & factis non crediderant, non potuerint etiam iis quæ postea dixit, fidem si-
militer abrogare, & qui de priore incredulitate ipsos reprehenderat, non potuerint etiam
de posteriore coarguere. Nec te pudet, Illyrice, istius futilitatis

Imò, inquis, istud *Quomodo non indicat causam incredulitatis illorum*, (quòd videlicet illa manducatio videretur eis tam absurda vt etiam ἀδύνατον esse iudicarent) sed caput ruit occasionem qualemcumque calumniandi sanam Domini doctrinam vt perdisissimi solent.

Id est planè vt tu, Illyrice, omnium hominum maximè consueuisti. Sed quam tandem affers istius coniecturæ rationem?

Nam, inquis, Dominus antea satis eorū incredulitatem aperuerat quum diceret neminem posse ad se venire nisi à Patre trahatur.

Scilicet, quia nisi Paternos trahat non possumus ad Filium venire, ideo rebellio hominum non erit causa cur ad Filium non veniamus: & quia nascitur ex originali prauitate incredulitas, homines ex hoc vel illo dicto malè intellecto non concipient animo non credendi causas. Sed quid pluribus hinc opus? Non dicunt Capernaitæ, *Quomodo dabit iste nobis, &c.* sed, *Quomodo potest iste nobis dare, &c.* Et negabis clarè & perspicuè ipsos illam afferre incredulitatis suæ causam? Nec te, Illyrice, tui ipsius pudet? Imò vt te tanto magis tui pudeat, verba ipsa vltima tuæ demonstrationis adscribam.

Sic scribis pag. 45. *In hoc dicto etiam illud adiunctum POTEST diligenter consideretur. Quum enim dicunt, Quomodo potest, perinde est ac si dicerent, planè absurda & impossibilia dicit ac docet. Quis enim solet ac potest dare semetipsum edendum? Igitur stultus est qui in eum credit.*

Hæc verò si vera sunt, vtī sanè sunt, cur alium quàm te ipsum ad istius tuæ apologiæ refutationem quæramus? En verò aliud etiam eiusdem vel audacissimæ impudentiæ, vel extremæ amentitiæ testimonium ex tui ipsius penu depromamus.

Si Christus, inquis, negasset eos debere comedere carnem, sed dixisset eos tantum oportuisse percipere fide spirituales eius fructus aut beneficia, vt isti volunt, sublata tanta absurditate suspensæ Christo assensu, & cum eo portò permanissent.

Obsecro verò quis hic stupor, quis furor, aut potius quæ impudentia est? Paulò antè nos grauissimè vexasti, quòd non contenti fructu passionis, ipsam quoque carnem diceremus comedi oportere. At tu nos vt errantes eo nomine (falsò tamen) nunc reprehendis, quòd fructuum spiritualium apprehensione contenti carnem ipsam comedi non concedamus. Et te vel extremè insanire, vel omnium hominum in metiendo impudentissimum atque audacissimum negabis?

Quid plura? noster iste vir bonus ne quid sibi suarum argutiarum periret, suscepit etiam illud Christi dictum explicandum, Caro non potest quicquam, &c. idque planè in *Dei gloria*.

Verba ista, inquit, prorsus nihil de modo edendæ carnis sonant.

Scilicet credemus vltro isti suæ ipsius amentitiæ tam aperto demonstratori. Quid ergo, inquis? nonne tu ipse aliter interpretaris? Ego verò quod absque vlla aliorum doctorum sumorum & verè piorum Ecclesiæ Dei doctorum reprehensione dictum sit, hæc verba Caro nihil prodest, Spiritus is est qui viuificat, existimo ad modum edendæ carnis non nisi ex consequenti pertinere. Sic enim eò tendit Christus vt confirmet quæ de suæ illius in æternum viuificæ carnis virtute disseruerat, vt interim patefaciat eorum errorem qui eius sermonis falsā quam conceperant interpretatione decepti ab eo discesserant. Itaque huius responsi series ab his posterioribus verbis incipit. *Verba quæ loquor Spiritus & vita sunt*, id est, Memineritis primum ea quæ de pane, carne, esu & potu dixi ad aliud vitæ genus quàm istud temporarium & caducum referri oportere. Addit deinde (à quocumque tamen inceperat, vt moris est interdum in connectendis rationibus à prima ad ceteras, interdum ab vltima ad priores progredi) *Spiritus is est qui viuificat*, &c. quibus verbis meo iudicio declarat, se non immerito carni illi suæ tribuisse spiritualis æternæque vitæ tribuendæ vim, quoniam non esset vulgaris aliqua caro quæ nihil ad vitam illam spirituales facit, sed diuina virtute prædita caro, caro videlicet Dei, *σπογγιζομένη* (vt postea dixit

xit apertius Apostolus) in ea habitantis. Sic igitur manifestè repudiari carnalem illam siue externam carnis manducationem rectè dixit symmysta fraterque mihi adhuc diem charissimus Caspar Oleuianus, quem tu nominandū tuo more voluisti, vbi te existimasti ex ipsius insectatione laudem nancisci posse, ego verò appello vt hoc etiam nostro in re ipsa consensu conuincaris. Nam alioqui vnus alicuius loci interpretationes diuerfas, imò etiam interdum contrarias adferri posse, dummodo omnes cum fidei analogia consentiant, arbitror quidem ego bona conscientia licere. Tu verò, acutissimè Theologe, quid tandem affers noui, vt non tam Illyricus quàm ex ipsa vsque Africa videri possis aduenisse?

Ea vox, inquis, *non de Christi, sed de nostra carne accipienda est, id est de carnali nostra natura cui spirituales siue renatam & Spiritum sanctum opponit.* Sic tibi quidem videtur, Illyrice, mihi verò non item, tum ob alias causas, tum verò quia pro eo quòd damnari solet caro vt regno Dei & Spiritui penitus repugnans, diluta admodum sententia fuerit, negare eam quicquam prodesse, quum nihil æquè sit noxium. Sed de his alibi pluribus.

AD XXVII.

Hic quoque Illyricus sua *φουλακία* expandit quātum potest: in summa verò multis paginis inculcat articulum τὸ toties in sacra illa institutione repetitum minimè neglegendum esse, cuius nimirum ea sit vis vt significet dari non corpus mysticum, quod est Ecclesia: non corporis duntaxat efficaciam: sed ipsum *ILLVD* corpus quod traditum est in mortem pro nobis, & *ILLVM* ipsum sanguinem effusum pro nobis.

RESPONDEO Illyricum vel insignem calumniatorem, vel summè obliuiosum disputatorem rursus hinc deprehendi. Quoties enim à nostris responsum est, non constitui à nobis plura vnus Christi essentialia corpora, & in primis veri illius siue corporis siue ipsiusmet Christi communicationem à nobis poni, cuius præcipuè sciendæ causa sit tota hæc actio instituta? De hoc igitur, Illyrice, siue quid in Cœna detur, siue quæ sit res Sacramenti, inter nos non quæritur nisi à rixosis & contentiosis, qui Ecclesiarum dissidiis satiari non possunt. Sed hoc quæritur, an manibus, an ore, an corporali &, vt tu ipse loqueris, crassa manducatione à quibusvis credentibus sumatur, comedatur, bibatur quod nunc gloriosum est supra cælos & nusquam alibi, propter veri corporis modum, non possumus non repudiare: an verò Christus verus homo nunc supra cælos secundum carnem manens, sese tamen spiritualiter in Cœna omnibus quidem accedentibus offert, sicut & verbo & adhibitis symbolis promittit ac testatur, sed à solis fidelibus (quoniā sola fide apprehenditur) spiritualiter per fidem illic sumatur, vt & illum & omnia ipsius bona possideant, id quod ex verbo Dei, perpetuòque Ecclesiæ consensu secundum fidei analogiam & Sacramentorum naturam docemus.

ERGO, vt paucis absoluaui, absit vt articulorum vim quoties retinenda est, tollamus & quod ad me attinet, habeo quod tibi respondeam cur in his verbis *τὸ πρὸς τὸ σῶμα μου* & *τὸ πρὸς τὸ αἷμα μου* articulum non expresseim: illa verò *ἡ χάρις ὁμοθυμαδόν*, conuerterim Nouum illud testamentum, quoniam videlicet in istis verbis discernitur nouum illud promissum fœdus à vetere quod abolebatur, in illis autem nullus fuit discrimini locus, quoniam non nisi vnum est Christi corpus. Nam quod excipis tripliciter hanc corporis Christi vocem accipi, præterquam quòd à te (vt mox ostendam) non satis rectè explicatur, nullo modo huic loco conuenit. Illud enim quod subiicitur, nempe *τὸ ἅπλῃς διδόναι* nempe ad sanguinem ventum est, vides nullum tuæ illi distinctioni locum relinqui, quum Ecclesia mysticus sanguis Christi non dicatur. Facis autem, Illyrice, quod homines indocti solent. Legisti magnam interdum vim esse articulorum, quod ego quidem quibuscumque potui locis, pro iudicij mei modulo, & in mea Interpretatione & in Annotationibus bona conscientia obseruaui. Tu verò temere hoc arripiens sine delictu valere existimasti, quum tamen propter adiunctas illas determinaciones τὸ ἅπλῃς

ὑποφάγοντες, & ἐκ χυμῶν, minimè sic necessarium in Latino sermone articulos illos, nili fortasse significandæ dignitatis causâ, retinere. Nam si quidem placeat propriam articulorum naturam in his verbis obseruari, vide quò te ipsum præcipites. Ita enim fiet vt non eum sanguinem quem nunc glorificatum recepit in resurrectione Dominus, nec qui fortè intra corpus crucifixum remansit, sed eū ipsum duntaxat quem ex suis vulneribus effudit, & tunc discipulis præbitum, & nūc nobis præberi doceas: à Nicodemo scilicet vel alio quopiam collectum, cuius etiâ naturales aliquot guttas Papistæ apud se testantur asseruari. Quid tu verò ad ista dices? nimirum hæc esse curiosa & profana. Ego verò etiam addo falsâ esse. Sed hūc nos adigi dico tua illa corporali & grassa manducatione, & inepta, in vi articulorum explicanda, Grammatica.

I A M autem accedo ad tuum illud triplex Christi corpus. *Vis enim corpus Christi interdum naturale illud significare pro nobis assumptum: interdum autem mysticum illud ubi ipse Christus sit caput, singuli autem p̄i membra: interdum autem passionis meritum & beneficia sit etiam vocari.*

N O S in prima significatione tibi assentimur. In altera conuenit quoque inter nos in re ipsa, sed in eius explicatione tibi non omni ex parte assentior. Ecclesiam enim lego interdum (1. Cor. 12, 12) à capite suo quod Christus est, Christum vocari: sed hac ratione Ecclesia non corpus mysticum, sed Christus mysticus appellanda fuerit. Quum autem Ecclesia mysticum Christi corpus vocatur, res ipsa ostendit caput à corpore siue membris coherentibus distingui, ac proinde corporis nomine Christum qui sit caput ipsius corporis, non significari. Quomodo enim corpus esset Christi, si Christus esset ipsius corporis pars? quod παρέρως placuit annotare, vt aliam tuam calumniam refellam qua comminisceris corpus Christi naturale, à nobis in illud mysticum transformari, quando nostri cum Christo coniunctionem dicimus illa Sacramentali manducatione sanciri. Tertiam denique tuam illam significationem carnis & sanguinis Christi tu videris quomodo possis ex Scripturis demonstrare. Sed quod maximè dictum oportuit, id est Sacramentum fuisse dicimus, quoddam etiam esse Christi corpus Sacramentale, id est Sacramentaliter acceptum, quum alioqui, quod ad rem ipsam attinet, sit illud ipsum naturale. Nec enim ignoras hoc & scriptum & explicatum esse ab Augustino in epistola ad Bonificium milles à nostris citata, & nihil esse apud sacros scriptores ista significatione vtitur nisi fortassis existimas corpus ipsum Christi naturale frangi, dentibus atteri, in terram cadere, palpari, videri, confici, consumi, quæ omnia corpori Sacramentali, siue quatenus Sacramentaliter significatur, id est non sui sed symbolorum respectu, apud eruditam veterem statem tribuuntur. Sed de his sanè nimium multa.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

Vrsi in hac demonstratione articuli prædicato adiuncti vim τὸ σῶμα, τὸ αἷμα. Illud corpus, ille sanguis meus, quod Beza non admittit, mihi inscitiam obijciens. Atqui Viretus ita disertè sentit in libro illo proluxo de Sacramentis Geneuæ apud Rob. Stephanum excuso.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

Non dixi exprimi articulum non posse, si cui sic liberet, sed dignitatis tantum gratia, non autem vt corpus illud ab altero quopiam distinguatur, quod vnum spectasti in tua demonstratione. Et rationem addidi, quoniam proximè subiuncta determinatio & vobis pro vobis traditur, & Qui pro vobis effunditur, satis perspicue explicat de quo corpore agatur, vt articulo discriminis causa non sit opus. quam rationem ille sic refutat:

Non est, inquit, rarum aliquid eximium & illustre pluribus modis determinare. Sic conuertit Beza, Ecce agnus ille Dei, quauis subiciatur, Qui tollit peccata mundi, & annotauit hunc agnum discerni hoc articulo à ceremonialibus victimis.

Non nego quin pluribus modis aliquid interdū distingui oporteat, ne vnū pro altero accipiat.

accipiat. Sed hoc factum oportuisse tibi ostendendum fuit. Exemplum autem quod profers contra te facit. Nā illa determinatio, Qui tollit, &c. non satis erat expressa, quum ceremoniales etiam hostiæ peccata suo modo dicerentur expiare.

Sic conuertit Ecce Filius ille meus dilectus, adiiciens sic oportuisse fieri, ut hic naturalis filius ab aliis qui sunt adoptiui discernatur, quannuis epitheton Dilectus, &c. sit pro determinatione.

Quorsum hoc quoque, Illyrice, nisi prius ostenderis hūc quoque non satis alioqui expresse corpus & sanguinem illum determinata videri?

Ad ea potro quæ de triplici significatione corporis scripserat Illyricus, quoniam sic respondendi ut non habeat quod regerat, tamen ne quid nostrum admittere videatur, irridet quartam significationem vocis corporis, sacramentaliter nimirum acceptæ. Sed tam mihi facile est eius sardonios risus ridere, quàm ipsi difficile est veritatis lucem obsecurare.

AD XXVIII.

SUPERIORE demonstratione Illyricus (quandoquidem sua commenta sic vocat) ne quid ad summam audaciam deesset, nō dubitauit fœdum illud & à sanioribus etiam Papistis impugnatum commentum ex impuris Scoti lacunis haustum, de indiuiduo vago & identica propositione nobis propinare. Sic enim disertè scribit,

QVONIAM, inquit, articulus prædicato adicitur, omnino videtur identicam prædicationem efficere, quòd res subiecti sit ipsamet res prædicati, ea nempe ratione quam prolixius in subiecti admonitione exposui.

Ego verò, Illyrice, tuam illam admonitionem nondum nancisci potui, quæ tamen quàm sit fidelis, ex istis quas vocas demonstrationibus satis liquet. Placet tamen expendere quibus coloribus ridiculam istam laruam depinxeris.

ADDITVR, inquis, articulus prædicato, ergo est identica propositio. Vbi verò huiusmodi dialecticè didicisti? Ipse Paulus qui τὸ τὸ πρὸς εἰς dicit esse τὴν κατὰ δόξαν, an dicit siue poculum siue id quod poculo continebatur & nouum Testamentum, vnum quiddam, & idem esse?

Non est maioris momenti Grammatica regula quam tradis, Post pronomen demonstratiuum semper repeti articulum, & addi ei rei quam pronomine demonstrare volumus. Vt enim possis hanc regulam applicare, dicendum fuerit, τὸ τὸ αὐτὸ ἐστὶν αὐτὸ μὲν. Si mihi non credis, crede Grammaticis quorum regulas nescio an in Græcis teneas, certè in Latinis plerunque negligis.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

Hic saltem nimis clarè ostendit Bexa quàm sit præceptum in damnandis nostris scriptis, quum dixim me hic obiter duntaxat mentionem fecisse identicæ demonstrationis, quam pluribus exposui in admonitione mea fidei: quam quum non legerit, vociferatur me Scoti identicam prædicationem ecclesiæ obtrudere.

De tuis somniis quicquid blaterare tibi singulis Fræsfurdienfibus nundinis libuit aut posthac libebit, Illyrice, si nobis legendum arbitraris, clamarem sanè potius, Mitte me in latrinas. Quis enim istas quisquilias versare, quis istas sordes contrectare diutius sustineat: ut me quidem magnopere vel huius in tuis redarguendis ineptiis operæ cōsumptæ videamus. At iniquum fuerit, inquires, quod non intellexeris reprehendere. Fuerit sanè.

Illyricus ergo an quod refello satis intellexerim, definit regularū (non minùs quàm demonstrationum planè irregularis artifex) quū subiecto & articulus prædicato ut in hac enuntiatione τὸ ἐστὶν τὸ αὐτὸ μὲν, fuit à me refutatus hoc altero exemplo, τὸ τὸ πρὸς εἰς ἢ κατὰ δόξαν, ad quod ipse sic responderet.

*Certum est eum qui sic loquatur, Hoc vas est vinum, acetum, oleum. Hæc piperis est piper, Zim-
ber, crocus, animo respicere contentum nulla prorsus habita ratione vasis, adeo vt tales locu-
tiones propter perpetuam consuetudinem & summam necessitatem quoniã illud contentum nec
monstrari propriè potest, nec etiam existere, dari aut seruari per se, potiùs pro propriis haberi de-
beant quàm pro figuratis.*

Ecce igitur rursus nobis ab isto fabricatore binas novas & adhuc ex fornace calètes
regulas, Vnã, Qui duo nominatim demòstret quorũ vnũ altero contineatur, ad solũ con-
tentũ respicere. Alterã, Figuratè dicta quæ vtitata fuerint nõ esse amplius habèda pro fi-
guratis. Quod ad priorem attinet, cui sanæ mentis homini persuaserit Illyricus, eum qui
duas res distinctè nominet ac demonstrat, etiam si in vnã præcipuè animum defigat,
tamen neque de duabus cogitare, neque duas indicare? En quò recidant inanes illius
captiunculae quas regularum specie solet imperitis venditare. Imò vt seriò ipsum loqui
penè existimare possis, audet etiam rationes aliquas suis nugis obtendere. Hoc fit, in-
quit, propter perpetuam consuetudinem, & summam sic loquendi necessitatem, quasi
videlicet seorsim præteritòque continente non possint aut nunquam soleant res con-
tentæ demonstrari. An verò quia consuevit Illyricus perpetuò mentiri & calumniari,
idque necessariò sibi faciendum putat, hinc quoque regulam ipsius probabimus? De po-
steriore verò regula quid potiùs dixerim, quàm id de quo satis quoque constat, Vsum vi-
delicet sic dominari figuratè dictis, vt faciliùs quidem intelligantur, interea verò non ma-
gis euadere *νεολόγηται* quàm pictura quæpiam propter antiquitatè potest in rem ipsam
cuius pictura est trãsmutari? Itaque velint nolint troporum hostes, tropus tã semper tro-
pus est, quàm ipsi in veritate oppugnanda sunt sui similes. Sed age videamus quomodo
ad suos illos canones exigat hoc ipsum de quo à nobis quæritur.

*Sic igitur, inquit, & in Verbis Cœnæ quum legitur Hoc poculum, debet intelligi ipsa potio,
nempe vinum & sanguis, nulla penitus habita ratione aut respectu poculi ac sanguinis. Illa ve-
rò potio cum adiunctis reuera sunt Sacramentum, sicut etiam ipsi declamitant, Sacramenta esse
signa. Duplex enim est demonstratio vt postea ex Bucero intelligemus, vna ad sensum, altera ad
intellectum. Illa ad intellectum, propria est. Monstrat enim non poculum sed potionem ipsam.
Rectissimè ergo ac propriissimè dicitur illam potionem, elementa siue signa cum adiunctis esse
illud nonum fœdus siue testamentum.*

Hæc tua sunt, Illyrice, prorsus ad verbum exscripta, ex quibus nisi vel ipsis
pueris deridendum te tuumque dogma propines, non recuso omnium hominum ma-
ximè infanus haberi.

*Debet, inquis, his verbis Hoc poculum, intelligi, Hæc potio. Nempe non *κατὰ τὸ πρῶτον*, sed
Synecdochen, si ex animo dicis sententiam Buceri à te descriptam cum tua congruere.
Iam ergo mendax toties esse deprehenderis, quoties nisi *τὸ πρῶτον* in verbis Cœnæ retinea-
tur actum esse de religione Christiana apud imperitos declamitas. Sed audi aliud etiam
multo apertius & incitiæ & impudentiæ testimoniũ. Tunc poteris synecdochen in his
verbis Hoc poculum defendere, si nulla poculi habeatur ratio? Cur enim in hac demon-
stratione duobus his vocabulis constãte censeris possit synecdoche, nisi eò quòd solo cõ-
tinentis vasis nomine contentum quoque coniunctum intelligitur? Duo igitur fatearis
necessè est demonstrari, nempe poculum & potionem. Ergo non solam potionem. Neq;
verò tu ignorare potes absurdas illas similitudines canthari vino pleni. Sed vt demus so-
lam potionem ita significari, ac proinde nullum esse Synecdoches tropum, quenam a-
gè est ista potio? *Vinum*, inquis, & *sanguis*. Rectè id quidem, si adliceret illud sensui, i-
stum intellectui demonstrari. Sed si ita est, an non postea infanus deprehenderis, qui
eius immemor quod eadem periodo scripseras, nempe potionem illam quæ hic in-
telligitur comprehendere Vinum & Sanguinem, mox subiicias nulla habita neque
poculi neque sanguinis ratione potionem illic intelligi? Vtrunque enim verum ef-
se non magis potest, quàm facere id quod facis, & virum bonum esse. Quod autem
subiicis duplicem esse demonstrationem: vnã ad sensum, alteram ad intellectum,
quum sic exponis vt per eam quæ ad intellectum refertur, velis potionem intelligi,
quàm*

quam antea definiisti vino & sanguine, an non rursus vertiginosum spiritum prodis? Quis enim tibi assentiatur, Vinum, quod est altera pars illius portionis, ad intellectum referri: quum ipse Bucerus iis quæ citas verbis aperte dicat, rem terrenam & sensibus perceptibilem esse panem & vinum: rem autem cælestem & mente perceptibilem esse corpus & sanguinem. Et sanè ipsa ratio Sacramenti hoc euincit. Quid autem hinc colligis illam portionem, elementa siue signa cum adiunctis esse nouum illud fœdus siue testamentum? Obsecro enim quis nisi mente captus dixerit eandem rem esse & quidem propriissimè, vt iste loquitur, fœderis *σφραγίδα*, & ipsummet fœdus, siue sigillum quod testamento apponitur esse ipsummet testamentum?

Dixerat idem Illyricus semper post demonstratiua pronomina repeti articulum, & addi articulum ei rei quam pronomine designare volumus. Ego respondi vt sit locus huic regulæ sic oportuisse scribi, *τὸ τοῦ αἵματος ἐστὶ τὸ αἷμα μὲν*. Nam si dicas, *τὸ ἐστὶν τὸ αἷμα μὲν*, nulla fuerit articuli repetitio, vtpote qui semel fuerit positus. Hanc solutionem imò ne quid ipse quidem scripserit intelligens noster demonstrator ad locum epistolæ ad Hebræos in qua scriptum sit *τὸ τοῦ αἵματος τῆς διαθήκης*, quoniam, inquit, non habebat scriptor huius epistolæ Grammaticen ad manum. At ego te falsi accuso & conuincō, Illyrice, qui pro *τὸ τοῦ* scripseris *τὸ ἐστὶν*, vt tuæ illi falsæ & ineptæ regulæ in qua dicis articulum repeti, testimonium illud accommodares, qua in re simul inscitiam illam tuam vel flagris dignam patefecisti. Quis enim sic Græcè loquatur?

Subiicit Illyricus integram paginam ex Bucero quam, quum suprâ descripserim & illum planè iugulare ostenderim, nolo eadem inculcare. Nec etiam iis quæ ex Lutero de identica enuntiatione profert pluribus respondendum arbitror. Reprehendit ille dogma quod nobis impingebat, quasi videlicet pro re sacramenti, non corpus ipsum, sed eundem taxat signum seu figuram statuamus. Itaque, inquit ille seruire contentionis abreptus, conueniunt isti & Papistæ in eodem errore identicæ prædicationis. Nam hi qui dem euertunt subiectum per figuram quum dicunt, Hæc figura vel specie panis est corpus Christi: illi verò prædicatum, dum dicunt, Hic panis est signum corporis, & nolunt panem & vinum de se mutuo verè prædicari, seu sacramentaliter connecti. Hoc verò præterquam quod nobis immeritò tribuitur, vt qui è contrario hoc vnum præcipuè vreamus non nisi sacramentaliter dici corpus de pane: etiam falsum est, quum neutra illarum enuntiationum identica sit, quum subiectum à prædicato diuersum & distinctum habeat.

AD XXIX, & XXX.

Profers hoc loco magnum quoddam arcanum ex Hebræorum penu depromptū. Vis enim *τὸ ἐστὶν* idem declarare atque Hebræorum *הָיָה*, ac si scriptū sit, Ecce corpus meū, Ecce sanguis meus, nempe vt non panis, non vinum, sed solum corpus & solus sanguis demonstraretur. Nec te istorum pudet?

Sic, inquis, Hebræa verba Exod. 34, *En sanguis fœderis, conuertit Epistola ad Hebræos, τὸ αἷμα, & videtur Christus nouum Testamentum instituens, ad Hæc ipsa verba Moysi alluisse.*

Concedo vtrunque: sed vide quàm appositè argumenteris. Ibi Moyses cur aliter, obsecro, loqueretur: nec enim aliud quàm sanguinem illum demonstrabat. Sin verò voluisset per typum, id est per illum sanguinem pecunum populo rem ipsam significatam aperte demonstrare, vt postea suis discipulis fecit Christus apertius iam nobis loquens: quis præter te non videt oportuisse illum & typum & rem significatam nominare: nam alioqui alterum tantum nominando, alterum præteriisset. Ideo admonui in meis Annotationibus, non satis rectè nos interpretari *HIC EST SANGVIS MEVS*, quum omnino dicendum sit, *HOC EST SANGVIS MEVS*, vt hoc idem declararet, atque *HOC POCVLUM*, siue, *HOC VINUM* isto poculo contentum, sicut priore loco idem pronomen hoc, idem declarat, atque *HIC PANIS*.

Dic enim, quæso, quam rem vocauit Christus corpus suum & sanguinem suum? an non eam ipsam quam accepit, fregit, dedit discipulis suis? Quid autem iubet eos accipere, comedere, bibere: annon quod acceptum & fractum, eis in manus porrigebat?

Quod si excipias eū non dedisse solum panē nec solum vinum, concedimus & nos.

Dabat enim Sacramentum, quicum erat Sacramentaliter coniuncta veritas. Sed si duo dedit, Sacramentum videlicet & rem Sacramenti (quod negare non ausis) cur illud quod in sensus externos incurrebat, & de quo præcipue admonitos discipulos oportuit, ut Sacramenta à rebus communibus distinguerent, prorsus in demonstratione prætermitteret?

DE NIQVE quum Lucas scribit τὸ ποτήριον, nullum dubitationi locum relinquit, quin Dominus demonstratio pro nomine, Sacramentum ipsum, id est, vinum in poculo contentum declararit: quod quum & Paulus inculcans ILLVM panem quem frangimus, & ILLVD poculum cui benedicimus: & omnes orthodoxi Patres toties inculcantes, cur & quo sensu Pani & Vino tribuatur Corporis & Sanguinis appellatio, planissime & sæpissime expresserint, quis non miretur adeo posse nonnullos ipso meritis excutire? Quid tamen ait Illyricus? *Illa locutio, inquit, adeo communis & usitata est qua continens rectius quam contentum ostendi cernique potest, ut propria haberi queat.* Bene est igitur quod tandem tropum aliquem cogitur Illyricus in re Sacramentaria agnoscere, & quidem cuiusmodi illam ipsam metonymiam alioqui tantopere ipsi inuisam. Sic enim Grammatici vocant, velit nolit Illyricus, figuram qua continens pro contento & signum pro significato accipitur. Sed hoc, inquit, tam est usitatum ut proprium haberi queat. Nempe libenter, Illyrice, si posses hunc etiam tropum in propriam locutionem transformare. Quis fit autem ut quum signo rei significatæ nomen tam frequenter, quoties de Sacramentis agitur in Scripturis, tribui doceamus, ut nunquam ferè aliter scribatur, & causas huius metonymiæ gravissimas & iustissimas afferamus, quidvis tamen nonnulli malint quam apertæ veritati assentiri? Quid verò? quum ipsius novi fœderis nomen poculo tribuitur, & panis dicitur Corporis communicatio, an rursus nullum hinc tropum agnoscis?

SE D ad rem. Etiam si poculi appellatione significetur quod in poculo continetur, an effecisti solum sanguinem fuisse à Christo propositione identica demonstratum? Nam certè in eo saltem à Papistis dissentis, quod vinum quoque in poculo contentum fuisse confiteris. Cur non igitur præbito poculo demonstraret Christus quicquid eo contine-

POSTREMO monet Illyricus ut attentè consideremus quid tunc egerit Christus, & rectè quidem monet. Sed quorsum? ut ostendat Christum dedisse comedendum verum suum corpus mox crucifigendum, & bibendum suum sanguinem mox effundendum, & quidem non absentia, sed præsentia. Neque nos verò inficiamur quin Christum ipsum totum verè in Cœna percipiamus. Sed vult ipse præsens corpus cum pane, & præsentem cum vino sanguinè, manibus sumi, & corporali ac crassa manducatione comedi, & habitatione bibi. Nam, inquit, Moses quoque præsentem sanguinem monstrabat. Concedo, Illyrice, sed præsens ille sanguis an non aliò nempe ad Christi sanguinem Israelitis ablegabat, qui non modò corporaliter absens, sed ne re ipsa quidem adhuc existeret? Cur ergo similitudinem totam veritati non applicas? Est autem huiusmodi: Sanguis victimarum corporaliter præsens aspersus, Sacramentaliter significabat absentem adhuc victimarum sanguinem, quo tamen spiritualiter per fidem iam tum in spe abluebantur credentes. Ita & nunc panis & vinum corporaliter præsentia & in manus tradita, Sacramentaliter significat corpus illud & sanguinem illum Christi, absentis quidem à nobis secundum carnem quam supra omnes cælos sustulit, sed verè tamen existentis, (hoc enim differt nostra conditio à Patrum conditione) & fidei nostræ præsentissimi, ut seipsum nobis donet, & noster factus, nos in sese spirituali æternâque vita vivificet. Hoc tamen Illyrico concedimus, Dominum quum primùm Cœnam illam suam institueret, verè & re ipsa corporaliter fuisse discipulis & symbolis præsentem, sed spiritualement nihilominus illum etiam corporis & sanguinis esum & potum fuisse vel fateatur necesse est, vel visibilem etiam & palpabilem istam manducationem fuisse probet, quum ipse Christus visibilis adesset. Quod quum ita se habeat, hoc quoque affirmare non dubito, etiam si Illyrico daremus corporalem istam & crassam signorum & corporis ac sanguinis coniunctionem, nihilominus nec posse nec debere in Ecclesia Dei aliam quam spiritualement eius manducationem siue perceptionem constitui. Si hoc non credit, cum Augustino litiget qui in Psal. 98, scribens, & istius corporalis manducationis figmentum apertè velut ipsius Christi ore redarguens, spiritualement inquit, intelligite quod sum loquutus. Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, & bibite illum sanguinem quem fusi sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi,

spiritualiter intellectum vivificabit vos. Et si necesse est illud visibiliter celebrari, oportet tamen invisibiliter intelligi.

Hæc ille, & nos quoque de his hætenus. Putidas enim illas & aperte falsas calumnias, quod in nostris Ecclesiis disertè iubeamus homines in inquirenda sacræ Cœnæ veritate, tamen illa Testamenti Dei verba ex oculis removere, & nostris cogitationibus spiritusque relationibus indulgere: quod quibusdam locis manifestè sacra Domini verba immutemus, & dicamus, Hoc est signum corporis mei, aut quidpiam simile pro nostro arbitrio: quod sophismatibus indulgentes ad simplices fallendos nihil non in verbo Dei immutemus: hæc, inquam, quorum falsitas & scriptis & moribus nostris per Dei gratiam, & publico omnium testimonio, qui Ecclesias nostras saltem inspexerunt, redargui potest, quorsum ego pluribus refutarem? Coerceat Satanam Dominus, & eius stabella compescat, bonos veritatis & concordiae amantes inter se coniungat, infirmos stabiliat, Ecclesiam suam denique & ab intestinis & ab externis omnibus malis sanctam rectam custodiat.

APOLOGIA M. ILLYRICI.

DIXI hæc verba τὸ τοῦ αἵματος, ut respondere illis Hebræis ex cap. Exodi 24, 8, quam Heb. 9, 20, Apostolus convertit, τὸ τοῦ αἵματος τὸ τοῦ σώματος, ac proinde sicut particula HINC NE rem ipsam non figuram, eamque præsentem monstrabat, ita etiam Dominum pronomine τὸ τοῦ monstrasse ipsum sanguinem coram exhibitum, neque nos in celum empyreum ablegasse, ut ibi corpus suum quæreremus. Ad hoc sic respondet Beza, ut primum omnium dicat me velle SOLVM sanguinem demonstrari per illud pronomen HOC, non etiam panem & vinum. Attentione prolixè ostendi dirigi quidem digitum ad panem, sed præcipuè ad intellectum monstrari ipsum corpus.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

ET SI mihi non dubium est quin pronomen τὸ τοῦ velis utrobique, id est in utraque sacræ Cœnæ parte similiter explicari, tamen ex demonstratione tua liquet te alteram propriè partem quæ de sanguine loquitur, spectasse, ut planè cum loco illo Exodi congruentem. Ut ergo non apposueris particulam SOLVM, quum tamen contendas duas istas enuntiationes, Ecce sanguis meus, &, Hoc est sanguis meus, idem prorsus valere, quo tandem pudore audes inficiari te vnam tantum rem, sanguinem videlicet, demonstrari voluisse? Nam ut in omnes formas te convertas, qui sic loquitur, Ecce sanguis: vel Hic est sanguis, nihil aliud quam sanguinem monstrat. Itaque nihil in tuo scripto corruptum, sed quod tegi voluisti ne tua contradictio appareret, ut qui paulò antè synecdochè tamen quod de digito dicis, quasi videlicet digitum in vinum intenderit Christus, verba verò in sanguinem, quo cauillo quid tandem fingi possit ineptius? quasi videlicet alioferatur digitus, aliò verò vox aliquid præsens demonstrantis. Quid si verò etià Christum negarem digitum sustulisse, ut qui manu fortassis utraque poculū porrigeret? præterea si tam præsens est nobis sanguis, quam poculū & vinum, quæ sit ut cōtra quam paulò antè scripsisti, quum potionem duas res complectentem, vinum nimirum & sanguinem, diceres ad intellectum referri, tu nunc mutata sententia vinum quidem ad sensum, sanguinem verò ad intellectum referas? An quia sanguis est quidem præsens, sed invisibilis? Fruitor tu quidem, Illyrice, istis somniis quandiu voles. Nos nullum alium Christum secundum carnem, quantumvis glorificatum, quam visibili & circumscripta verèque naturalis est quam deposuit, sed naturæ quam servavit & in æternum servabit. Quanto verò rectius diceres, pronomine τὸ τοῦ demonstrari Vinū sic, ut simul tanquā Sacramentum, ab alio vulgari & communi vino discernatur? Hanc enim vim huius pronominis docet nos Apostolus pronuntians reos esse corporis & sanguinis Domini, non quicumque indignè ex pane & poculo, sed ex hoc pane & hoc poculo biberint. Subiicis postea,

BEZA ponit secundo loco sophisma, quod Moses tantum voluerit presentem sanguinem monstrare, non etiam quid sanguis ille significet declarare, ideoque usum esse his vocibus, Hic est sanguis Testamenti, placet. Hoc contra Bezam facit. Vt enim Beza scribit de Mose, sic & nos de Christo confitemur. Eisdem verbis usus est Christus, quibus & Moses in sanciendo veteri Testamento. Sic igitur & Christus voluit presentem sanguinem monstrare, quo se dum illud nouum sanciebat, & non eius significationem exponere: quod si voluisset, aliterius alios quos typos monstrare, aliis verbis usus fuisset. En quanta sit vis veritatis, ut etiam aduersarium suum pro se testari cogat.

EN sanè, illyrice, quanta sit rursus & incitia & impudentia tua. Tu sic colligis, Moses vtens illis verbis presentem victimarum sanguinem monstrare voluit. Ergo & Christus iisdem verbis vtens, presentem sanguinem suum monstrauit. Quod si tibi totum hoc concessero, quid contra me faciet? Nec enim presentiam simpliciter tollit, qui Sacramentalem ponit. Sed tamen multò etiam aliter tibi respondeo, ne me cauillari quicquam existimet. Non erat hoc loco instituta inter nos disputatio, sit ne presens sanguis Christi, id est eo ipso loco in quo est vinum, an nò: sed de eo quæritur, plurè ne res monstraret Moses quum diceret Ecce, vel, Hic est sanguis fœderis, an vnica duntaxat. Si tu plures indicasse vis, ostende vnde tandem hoc possis colligere, quod nunquam cerè facies: & vt facias, pro me facies. Ergo, nisi contrarium ostenderis, superest vt vnica ostenderit. At tu ipse iam sæpius dixisti Christum sic loquentem, duas res demonstrasse, nempe vinum sensui, sanguinem intellectui. Ergo ipsemet tibi repugnas, quum id de Christo confiteri te dicis, quod de Mose scripsi. In eo verò planè te quoque falsarium ostendis, quod particulam TANTVM refert ad verbum MONSTRARE, ac si scripsissem, Nihil aliud propositum fuisse Mose quàm monstrare sanguinem, quum ego particulam TANTVM coniunxerim cum voce SANGVINEM, vt si dicam, Christum nihil aliud voluisse monstrare quàm SANGVINEM illum victimarum. Itaque vt Christum nihil amplius quàm Mosen dixisse ostenderes, sic potiùs colligere te oportuit, Sicut Moses illis verbis nihil monstrare voluit præter sanguinè, ita etiam Christus. Hoc verò si tu sentis, tibi ipsi palàm repugnas, vt paulò antè declarauimus. Sed videamus qua in re præcipue hallucineris, vt sanè stolidum te præbeas, quantūvis in calumniando sis exercitatus. Sanguis quem vnum dico & affirmo ostendere Mosen voluisse, addito tantum fœderis participio, quo sanguinem quidem illum quod Sacramentum erat, à communi & profano distinguit: sed obscurè, vt tum populus sub vmbreis Legis erudiebatur: sanguis ille, inquam, Illyrice, fuit ne signum an res significata? Si rem significatam fuisse dicas, duo rursum quæram. vnum, vt ostendas quænam igitur res illam alteram significatam significauerit: alterum, vt causam exponas, cur Moses illius signi rei significatæ nullo modo meminisset. Restat ergo vt signum aliud quidpiam significans fuisse concedas. Cado verò cuius rei signum? Fœderis, dicis, sed ineptè. Fœdus enim erat ipsa pactio de remissione peccatorum, & innouatione per agnum illum venturum, cuius rei non potuit esse significatio sanguis, quanuis fuerit illius significatio, id est idcirco adhibitus, vt fœderis promissionem obsignaret. Differunt enim non re quidem, sed ratione significatæ & significati. postoli loco, Rom. 4. 11, antea probauimus. Sanguis ergo quem vnum Moses ostendebat, erat signum fœderis: id est Sacramentum idcirco adhibuit & sensui oblatum vt eo Sacramentaliter obsignaretur vetus illud fœdus, vetus, inquam, quatenus in Christum venturum & exhibendum respiciebat. Sed cuius rei signum siue Sacramentum erat? nempe sanguinis agni illius quo vno reconciliamur. Haftenus de Mose: nunc ad Christum veniamus. Sanguis ille siue solum siue cum vino illum monstrauit Christum venturum an res significata? Si signum fuisse dicas, vt videris existimare, quæto rursum cuius rei sit signum. Num sui ipsius: id verò nimis absurdum esset. Num fœderis? atqui, vt modo dixi, aliud est significare quàm obsignare. Deinde signa significantia oportet in omnibus Sacramentis sensuum obiecta esse ad aliud intellectum obiciendum. Itaque visibilem oportet esse hunc sanguinem, & sensui quoque primo non intellectui offerri, sicut & vinum, vt signum aliquid significans esse ac censi possit. Denique quum Irenæus dicat Eucharistiam duabus rebus constare, quarum vnâ Baccæ, te consentiente, terrenam appellat, putà panis ac vini elementa, quæ sensui alteram cælestem, putà corpus & sanguinem Domini, quæ soli intellectui offeruntur, non

non erit sufficiens ista totius in suas partes quas integrantes appellant distributio, quoniam nihil nisi signa significantia recēserit Irenæus, quum tamen satis constet vel ex ipsa vocabulorum quæ ad aliquid referuntur natura, partem vel præcipuam Sacramentorum esse rem intellectui significatam: cuius etiam causa signum externum adhibetur. Aut certè concedas oportet Irenæum plenè describentem Sacramenta, tum signa tum res significatas sic expressisse. Hinc efficitur Mosen demonstrasse vñ illum sanguinem, qui fuit signum significans verum illud videlicet illius sanguinis effundendi Sacramentum, ac proinde in credentium cordibus sigillum reconciliationis per illum verum sanguinem futuræ: Christum verò, cuius & doctrinæ fulgor, & Sacramentorum multo expressior est institutio ac declaratio, tum nouum signum, putà vinum quod poculo comprehensum oculis & ori discipulorum præbet, tum id quod Sacramentaliter eo vino si- dem vt accedentes volens non ab eo quod intelligebant ad id quod sentiebant, sed contra ab eo quod videbāt ad id quod sola fide intelligebant pertrahere, signo quod habet rationem subiecti quod in sensus incurrit, tribuerit rei significatæ nomen, quæ intellectui sese penè vt ita dicam, contrectandam & palpandam præbet. Viden', Illyrice, quàm verum sit Christum de industria verbis Mosis vsum, sua tamen mysteria quæ hīc adumbrat expressisse, ac proinde ridiculam & ineptam esse comparisonem illam à te institutam? Viden' quanta sit vis veritatis, ad te tuis ipsius certis, claris, disertis testimoniis conuincendum?

Monui in meis annotationibus, τὸ ὅτι τὸ αἷμα μου, vertendum esse, Hoc est sanguis meus: quoniam qui dicit, Hic est sanguis meus, nil præter sanguinem demonstrat, Christum autem constat duo indicare Sacramentaliter iuncta, nempe poculū, quod expressum est à Luca, & sanguinem. Hoc verò non placet Illyrico.

N A M, inquit, omnes tum veteres tum recentiores, ipsæque adeò Calvinus conuertunt, Hic est sanguis meus. Et illud τὸ ποτὶ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, Quod pro vobis funditur, necessario refertur ad poculum, id est ad potionem, quæ est vinum & sanguis. Quod si potio pro nobis funditur, necesse est omnino non tantum vinum, sed etiam sanguinem significare. Nam vinum pro nobis non effunditur.

E R G O, bone vir, te ipso iudice causa cadis. Nam si vinum non effunditur pro nobis, certè falsum est vel nomine potionis etiam vinum intelligi, vel τὸ ἐκχυνόμενον, id est, quod effunditur, ad potionem referri. Et quid amplius opus est? conferatur Lucas cum Matthæo & Marco, neque obscurum fuerit nosse quod in Lucam annotaui. Imò vt concedā quod iste imbellis certè antagonista vi manifesta vult extorquere, quid supererit, nisi vt se rursum suis rationibus victum fateatur? Nam si τὸ ποτήριον vtrunque declarat, nempe apud Matthæum & Marcum, prorsus cum Luca consentientes, τὸ vertendum fuerit neutro genere, H O C, quo commodissimè significabitur tum vinum, tum ipse, si volet Illyricus, præsentissimus ipsemet realis ille sanguis Domini. Contra verò si τὸ H I C interpretaris, quis tam cæcus est vt non videat solum sanguinem demonstrari, ac proinde non modò transsubstantiari vini symbolum, verum etiam prorsus euanescere?

S I C igitur eram argumentatus. Iussit Dominus accipi, comedi, bibi, quod acceptum, fractum, in poculum infusum discipulis porrigebat in manus: panem autem & vinum accepit, fregit, in poculum fudit, dedit. Ergo pronomen τὸ tum panem illum tum vinum illud demonstrat: panem videlicet & vinum non res vulgares, sed Sacramēta. Hoc conclusio, necesse est & illud effici, si nomine τῆς σαρφὸς æqui uoco vsus esset Christus, oportuisse τὸ ὅτι τὸ σῶμα μου interpretari, H O C E S T C A R O M E A, non H Æ C E S T C A R O M E A, ac proinde in hac enuntiatione, H O C E S T C O R P V S M E V M, pronomen illud non esse iungendum cum prædicato vt in identica prædicatione, nisi quatenus induit panis Sacramenti formam, sed idem prorsus declarare, atque H I C P A N I S E S T C O R P V S M E V M sacramentaliter nimirum. Idem de altera enuntiatione existimandum est, in qua quum id quod neutro genere Græcis dicitur αἷμα, mafculo à Latinis explicetur: autim ego dicere, nulla, ita me bene Deus amet, gloriatio- nis specie (nam de quo possim ego vel quisquam alius in Ecclesia gloriari?) sed hoc expri-

mente ipsa, vt ego quidem arbitror, veritate, non satis consideratos fuisse qui vt congrueret genus prædicati & subiecti, conuerterunt, **HIC EST SANGVIS MEVS.** Hoc enim saltem eos animaduertere oportuit ex mutatione generis, quæ est apud Latinam, vt qui non dixerit, *Αὐτὸν ἢ δὲ θεῖον*, sed *τὸ τοῦ ποτήριον καὶ τὸ δὲ θεῖον*. Hunc autem errorem animaduertissent proculdubio tot Latini doctissimi interpretes, si quos essent suspicati vnquam exorituros tam stupidos & fatuos quàm sunt Translublariatores aut Illyricani. At omnes recentiores adeoque Calvinus ipse sic interpretatur. Mihi verò in sententia prorsus cum illis omnibus conuenit. Iudicet, qui volet, illorum an mea interpretatio melius congruat.

Ex his autem intelligi potest quàm sit iste noster demonstrator planè plumbeus, vt qui non animaduersa (vt opinari malo) meæ responsionis vi, iubet me retinere quod dixi, nepe id iussisse Dominum accipere, comedere, bibere quod dederat. Hem, inquit, istud seriò retine, & defines accusare hoc testamentum improprietatis, & per metonymiam peruertere. Imò, asine, nisi tibi effluxisset quod retinere te oportuit, aut si potius satis apud te esses, meminisses te iam aliquoties dixisse duas res demonstrari pronominè *τὸ*, quarum vna sensui, putà vinum, altera intellectui obiciatur: ac proinde illam à te excludi non oportuisse masculino pronomine **HIC**, vt ista sola statueretur. Nec enim ego excludi volui sanguinem vt tu vinum (in hoc vno forsitan abstemius) ex illa interpretatione tua, sed expresso terrenæ rei in sensus incurrentis nomine, intellectum comone fieri rei per illud signum representatæ. quod si tu nondum nosti in omnibus Sacramentis esse obseruandum, quid tandem nosti?

Hoc vt noris, neque per conuitium neque temere à me dici, obsecro, quæ ista tua vox est?

In his, inquis, verbis, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, non concedo vllum tropum. Atqui tu paulò antè dixisti congruere tuam & Bucerii sententiam reipso descriptore affirmantis, panem & vinum *συνοδοῦ χυμῶς* dici corpus & sanguinem. An verò tibi synecdoche tropus non est? minimè, inquis, quoniam est tropus cuiusvis vñtatus. Ergo non sit homo Illyricus, quoniam vñtatum illi est ratione non vti.

AD XXX. DEMONSTRATIONEM, APOLOGIA

M. ILLYRICI.

BEZ A postulat vt totam similitudinem fœderalis sanguinis Testamenti veteris cum vñto noui sanguinis comparem. Respondeo similitudinibus variè ludere licere, me verò contentum esse applicatione similitudinis non Beziana, sed ex ipso viuientis Dei verbo desumpta, ista videlicet, quòd sicut illud Legale fœdus fuit sancitum typico victimarum sanguine, ita hoc nouum fœdus longè pretiosioris victimæ, ipsius videlicet Filij Dei sanguine fuerit sancitum.

DEFENSIO TH. BEZÆ.

SANE, Illyrice, hoc ipsum quod agis est verbo Dei illudere. Quod etenim hoc ludibrium est? Num inter nos quæsitum fuit vmbra corpori, typus veritati, vetus fœdus nouo præstaret? Imò de hoc quærere nos iussisti, verbane Moïsi & Christi sic congruerent, vt quemadmodum ille sanguinem victimarum præsentem & aspectabilem demonstrauit, sic etiam illum suum sanguinem pro nobis semel effusum, & nunc in calice receptum reipsa & substantialiter nobis cogitarit in sacra Cœna sistere, & ori ipsi propinandum dare, vt Christiani reipsa sint carniuori & sanguifugæ: an verò potius totum hoc mysterium planè quidem sit & magnum, vt testatur Apostolus, sed spirituale, celeste, mysticum, totum fidei, non ventris opus, neque quicquam ad istam substantiarum copulationem spectans, sed huc prorsus vt Christum cum suis donis vitæ spiritualis & æternæ fontem possideamus.

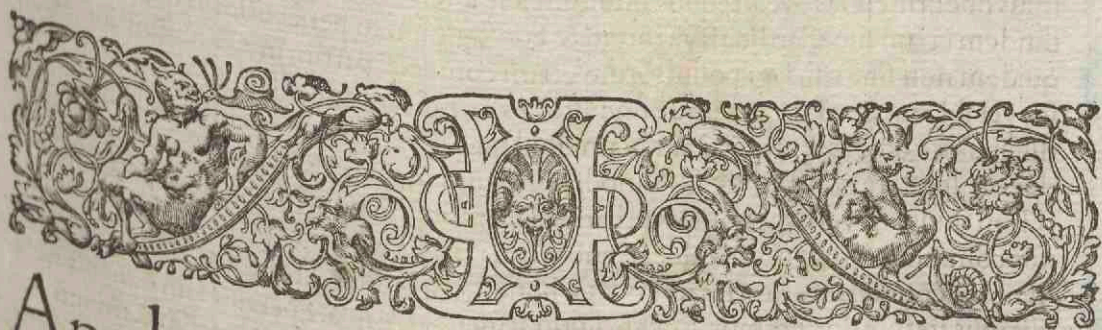
Citavi locum ex Augustino, hoc ipsum disertis verbis testificantem. Illyricus nihil respondet, sed Augustinum cum Augustino primùm, deinde cum Cypriano, Ambrosio, Tertulliano, committit: quibus obiectionibus quàm millies sit responsum, nolo iterum reperi

repetendis, tempus & operam perdere.

Denique impudentes istius aliquot calumnias leuiter præteriens, quod videlicet verba Cœnæ amoueamus, & sacræ Cœnæ verba inuertamus, ad eos prouocaram qui nos quotidie docentes norunt, & liturgiam nostram legerunt.

Respondet Illyricus illud quidem ad Schuenfeldium petinere, istud verò alibi quidē factum esse, sed neminem Helueticis aut Geneuensibus Ecclesiis obieciſſe.

Bene est igitur, Illyrice, quod te ipso confitente, ab his saltē criminibus absoluihur. Ac te neque Deus, neque homines (nisi seriò resipueris) à tot calumniis & foedissimis mendaciis absoluerint.

Apologia Theod. Bezæ Vezelij,

AD LIBELLVM SORBONI-

ci Theologastri F. Claudij de Xaintes, cui titulum fecit,

Examen Calvinianæ & Bezianæ doctrinæ de

Cœna Domini ex scriptis authorum

eiusdem collectum.

QVOD paucissimis, ætate præsertim nostra, Theologis contigit, ut ex quo primùm die de rebus sacris differere & scribere cœperunt, nihil in doctrinæ summa mutare per totum vocationis suæ cursum cogerentur, id ipsum quoque ut alia multa Deus Opt. Max. fidei seruo suo D. Ioanni Caluino cōcesserat: minimè id quidē quasi non quotidie aliquid disceret, vnus omnium, ut arbitror, hominū *φιλομαθη-
σας*, vel quod, ut nonnulli obtrectatores diſtitant, peruiacenter sua defendere quàm veritati assentiri mallet: sed quod nō nisi in singulis Christianæ doctrinæ capitibus adeò probè edoctus ac planè confirmatus ad docendum & scribendum accēssisset, ut quanuis quotidie sibi Ecclesiæque toti proficeret, tamen quò longiùs pergebat, certius testimonium haberet, se ab ipso statim initio verā illam solidæ firmæque Religionis viam ingressum, adeò quidem ut in tam multis tamque variis scriptis quanta vix alius quisquam Theologus edidit, vnus idēque sui perpetuò similis in doctrinæ Evangelicæ singulis placitis comperiat. Mihi verò adhuc in eodem stadio currenti, & ita quidem ut veluti in singulis eius vestigiis pedē ponam, etsi quid sit deinceps euentuum pro mea imbecillitate nescio, spero tamen id concessum iri, Patris cælestis clementiæ & bonitate freto, ut quod adhuc fecisse me non pœnituit, porrò quoque me facere minimè pigeat, nempe ut sicut in ipsius labores, ita volente Deo, successi, sic quoque in doctrina Christi, ut est nobis ab hoc summæ tum doctrinæ tū pietatis viro tradita, & immorati & immori me iuuat. Inuenti sunt tamen (adeò nullus est aduersus malorum inuidiam & improbitatem satis tutus) qui in tanto consensu summam repugnantiam inuenire se posse testentur, siue quod ita esse sibi persuaſerint, sicut Pentheo furenti duplices

Thebæ apparent: siue quòd opprimendæ veritatis cupiditate obcæcati, putant sese (vt de sophistis inquit ille senex apud Comicum) λέγοντες, καὶ δίκαια τε καὶ δίκαια. Tales hodie multos habet Gallia, mortuo, (vt ipsi quidem arbitrantur) leoni canum instar insulantes, ac me quoque, quem suis lattatibus perterrefactum iri somniant, pro viribus lacessentes. Horum igitur vnus hic quoque garrulus sanè & importunus monachus, quum non contentus, vt plerique alii ex suo sterquilinio absentem maledictis incollere, conatus etiam esset publico scripto veritatem per meum latus confodere, sustinui meipsum ad aliquot menses, tantisper dum ille toto conatu (sicut se facturum minatur) in me perlatum, maiorem mihi declarandæ compescendæque ipsius infaniæ occasionem præberet. Verum quum tardiozem esse viderem illius voluminis editionem quod ille se in nos paratū habere iactat, placuit mihi quoque non nihil cū ipso lustrare, vt iam nunc aliquod operæ suæ tam feliciter collocatæ præmium ferat. Omittam verò libens tum plerisque illius libelli ineptias, veluti quòd inuitum sese à suis sodalibus huic pertractum dicit, ac tandem etiam suo Cardinali virtutem & constantiam in persecutionibus precatur, quæ quidem non sine risu legi possunt: tum etiam conuicia partim in Calvinum ipsum, cuius vel sola memoria miserrimè nunc istos excarnificat, tum etiam in nos quos Caluini discipulos vocat furemter iactata. Nam quid me scribere potius quàm quid illum audire deceat, spectare constitui: & istiusmodi hominum maledictis neque optimi ac præstantissimi illius viri vel beata quies turbari, vel clarissimum nomen obscurari potest: neque nos commoueri magnopere decet, quos si qua laudis cupiditas titillaret, sanè quoties isti nobis conuiciantur, toties nobis vitæ honestæ & laudabiliter transactæ trophæum ab illis ipsis statui arbitraremur. Dicam igitur paucis de re ipsa. Sperauit iam olim istorum factio & adhuc sperat, nostrarum, id est Gallicarum Ecclesiarum confessionem cum Augustana committendo, facturam se vt quicumque à Romano pseudopiscopo defecerūt, vel suis ipsorum viribus ruant, vel ita certè debilitentur, vt ab ipsis opprimi postea nullo negotio possint. Nefarium hoc consilium non tantum detexit, sed etiam pro bonitate singulari sua Dominus adhuc impediuit, & porro etiam, vt speramus, impedit. At bonus ille fraterculus audacius etiam facinus parans, nos non modò cum Augustana confessione, sed etiam cum Helueticis Ecclesiis committere studet. Consilium certè minus imprudens quàm sceleratum, id est planè monacho conueniens, siue planè monasticum. Vbi enim summa est consensio, cuiusmodi semper inter Helueticas & Geneuensem Ecclesiam fuit, dissidia somnare maxima impudètia est, cum summa improbitate coniuncta. Inter quos autem non prorsus conuenit, inter eos dissidia augere vel le, planè diabolicum est. Neque verò vlla causa est cur Pauli Phariseos & Sadducæos inter se committentis exemplo sese bonus iste vir tueatur. Nam meritò quidem Paulus quod ad resurrectionem attinet, Phariseū se vocat. Iste verò an de Cœna Domini cum iis quos Lutheranos appellat, sentire se dicet, quum & nos & illi potius in Transustantiatione oppugnanda consentiamus, ipse verò cum suis & nos & illos pro perditis hereticis excretur? An oblitus es F. Claudii, quid in illa ludicra potius quàm seria velitatione tuo Cardinali responderim, hoc ipsum quod tu nunc agis molienti: Quærebat ille, de prompta ex sinu schedula quam esse Augustanam confessionem initio simulabat (erat autem, vt postea apparuit, priuata cuiusdam VVirtembergensium theologorum confessionis exemplū non ita pridè à quodā Rascalono ipsius exploratore, inciens tamen illis, vt opinor, ad ipsum allatū) an ei possemus assentiri. Ego vicissim ex ipso quære, an ipsemet assentiretur. Negauit ingenuè, inopinato meo responso perculsus. Tum ego, Quid igitur, inquam, ad te attinet, cum illis sentiamus necne, quum ab vtrisque dissideas? Respondedo tamen, ne me tergiuersatum putes, pro fratribus charis. nos habere quos Protestantibus appellas: nec nisi in pauculis ab Augustana Confessione dissidere, quæ & ipsa si comoda interpretatio asseratur, facillè cum nostris conciliari possint, quod breui quoque futurum speramus. Hæc tum ego F. Claudii, quorum te oblitum esse non puto, quomagis nunc mirarer idem nunc consilii vos cœpisse, nisi quis sit vestræ factionis animus, quis vester pudor, quæ conscientia, mundus vniuersus iam pridem intelligeret. Idem nunc tamen tibi responsum esto. Sed iam ecce ad libellum ipsum quum tuum venio. In ipso limine & tuæ ipsius & nostræ conditionis oblitus, nos Caluini discipulos, circulatores & præstigiatores vocas. Atqui nos ita ab iis pendere quos pro fidei Christi seruis habemus, vt interea ab ore & Verbo scripto vnus Dei pendeamus: vos autem vestriæque

planè Patribus quos vocatis, Synodis, Pontificibus, quanuis sapissimè tum à Dei verbo, tum à seipsis dissentientibus, consuetudine denique niti, imò vos etiam Monachos infinitas planè regulas & innumerabiles si non magistros, at certè *ὑποδιδασκαλούς*, & eos quidem *ἐπὶ τοῖς μυσταῖς* habere, ne tu quidem ausis diffiteri. Vtri sunt igitur hominum discipuli? Nobis nefas esse nisi præeunte doctrinæ & morū examine, & certo quoad eius fieri potest, designato loco, in Ecclesia docere, vos verò e contrario veluti desultorios esse pastores & doctores (veri an falsi nunc non quæro) an tu negare audebis? Imò etiam vos monachos præsertim (quod iam olim Chrysostomus, ut nosti, de sui temporis monachis cōquererebatur, deserti monasteriis, quæ quidem amplius nulla sunt, omnibûsque Ecclesiasticis legibus ac moribus neglectis: spretisque adeo vestrorum illorum numinum, id est pontificum Rom. toties expressis mandatis: violatis denique tot Christianorum Regum ac principum minis, in foro, in curia, in aulis, in pulpitis, imò illic quoque ubi inueniri summa infamia est, passim cōspici, versari, dies noctesque ire & redire, si fortè negaueris, an nō tuo ipsius exemplo probabitur? Sum, inquires, Doctor. Doce igitur in monasterio, vel Ecclesiæ doctor factus, monachus esse desine. Vtrūque enim simul, imò clericus ne dum pastor simul & monachus esse non potes, ut ipsa nominum notatio demonstrat, & veteres omnes canones clamant. Obiicies fortassis Antonii factum Alexandriam ventitantis. Verum meminisse te oportuerat, neque Episcopi vel pastoris munus Antonium inuasisse, neque nisi coactum in urbem venisse, neque quum veniret ibi hæsisse, quin potius hæc dicere in te tuique similes consueuisse. Piscibus, inquebat, lethalis est extra aquas conuersatio, neque minùs monachus in periculū cælestis vitæ & professionis sanctioris amittendæ venit, si moras in urbibus trahat. Hæc ille. Fateor tamen quod res ipsa conuincit, magnā factam esse ab eo tempore rerum commutationem, siquidem in metropoli iam urbibus, præsertim populosis & corruptissimis monasteria iam sunt constituta, falsissimo quidem & minimè omnium apto nomine: in quibus etiam ita viuitur ut qui puram cælestemque vitam agere velit, nihil æquè ac illas omnium turpissimarum libidinum publicas officinas fugere teneatur. Vides igitur, opinor, F. Claudii, quibus potius quàm nobis conueniat agyrtarum siue circulatorum nomen: quod certè non commemorassem, nisi tu me eò adegisses. Sed & illud ignorare non potes, à vobis quidem Chimæram illam transubstantiationis, accidentia sine subiecto, corpus absque quantitate, opus operatum, diuorum cultum, inanissimas denique superstitiones omnes degrinarum linguarum vsum in Ecclesia reprehendere, magicas vestras consecrationes dabus flagitare, ut cultus ille Dei in spiritu & veritate ex vno Verbo scripto institueretur. Nec vos animaduertitis illos ipsos esse quibus præstigiatorum nomen ad amussim quadret?

Subiicis hos Caluini discipulos substantialem esum modò affirmare, modò negare. Egregiè profectò F. Claudii, & ut Sorbonicum doctorem decuit. Quid enim obsecro: adeone parum in dialecticis promouisti ut homonyma distingui oportere, & diuerso respectu idem & affirmari & negari meritò posse nō didiceris? Si vos dixero corporis Christi præsentiam in Sacramento interdum negare, interdum affirmare, quoniam aduerbiū *CORPORALITER* quum libuit, aduersum nos vrgetis, & rursus quum libuit, spiritualiter tantum esse & sumi corpus in Sacramento contenditis (nisi fortè vobis hæreticus est *CAIET.* tom. opus. 2. tractatu 2. ar. 5. *SPIRITUALITER* clamitabis? patere igitur tandē nos quoque ista distinguere. Primum omnium igitur illud scito, nos Substantiæ nomine nihil aliud quàm Christum ipsum Deum & hominem intelligere: quo vocabulo idcirco vti sumus, cum Augustinæ confessionis doctoribus agentes, ut nos intelligerent, per illud *SPIRITUALITER* non solam Diuinitatem (quid enim absurdius esset quàm corpus & sanguinem vocare æternum Dei Filium?) neque duntaxat effecta à Filio Dei incarnato, ad nos venire, ab ea tamen natura denominatum ex Dei verbo, secundum quam factus est nobis Emmanuel, in qua explicatione vos nobis assensuros speramus. Hoc posito, si per *SUBSTANTIALEM ESVM*, intelligitis realem aliquam siue vnionem, siue traiectionem, siue permixtionem substantiæ Christi, ut ex illius & nostra substantia;

ceu ex pluribus partibus vnum quiddam compositum euadat, siue illud Dei omnipotentia spirituali & incomprehensibili, siue vilo alio modo conflare dicatis: ac præsertim si ita vt declarat illa crassissima & falsissima confessio quæ Berengario obtrusa est, istud mysterium accipitis, sanè verò istiusmodi **SUBSTANTIALEM** omnem præsentiam & elum negauimus, negamus, & negabimus, & vos non magis Theologos esse quàm cucurbitas affirmauimus, affirmamus & affirmabimus. Sin verò per substantialem elum accipitis spirituales, vt loquitur Paulus *romani*, quæ esus & potus nomine per tropum significatur ad declarandam analogiam signorum (quæ corpore eduntur & potantur) cum re ipsa, id est cum Christo ipso (qui sicut est spirituale alimentum, ita etiam non corporis, sed vt Chri dei ore spiritualiter accipitur) idque non vt ipsæ substantiæ realiter coalescât, sed vt Christus ipse noster per fidem spiritualiter factus, magis ac magis nos iustificet & sanctificet in vitam æternam: tum planè **SUBSTANTIALEM** **ESVM** semper affirmauimus, affirmamus, & fauente Deo, ad extremum halitum affirmabimus. Hanc non Zuinglii, non OEcolampadii, non Caluini, non nostram, sed totius veræ Catholicæ Ecclesiæ sententiam semper fuisse, à summis illis veræ nostro hoc tempore Religionis instauratoribus constanter assertam, & à nobis hodie, Dei beneficio, aduersus omniū calumnias defensam, verbis & scriptis & cum Dei verbo & inter se prorsus consentientibus profiteamur: quam si non intelligis, cur tandem reprehendis? Sin verò intelligis, vel certis rationibus refelle vel assentire, vel tuam ipsius impudentiam agnosce. Consequens erat, vt quibus argumentis Caluinum incerta omnia & pugnantia tradere conuincas, tecum expenderemus. Sed quum aliò nos voces, agè te quoque præeuntem sequamur.

Vt, inquis, iudicetur quàm sincere Calvinus se in isto Cænæ negotio gesserit, ante omnia meminisse oportet, quum taderet plurimos diuturni dissidij quod inter Lutherum & Zuinglium (nam ne huius quidem nomen nedum sententiam tenes) exarserat, tum Caluinum quasi nouus Deus ex machina dmitteretur, repente apparuisse: qui de eorum controuersia cognosceret ac decideret. Agnosco verba quæ tibi Magister tuus, Balduinus apostata, nullius sane ingenii homo, dictauit. A quo enim potius hæc ineptissima proficisci potuerunt? Placet tamen non nihil ad hoc quoque respondere. Cur inter tantos heroes minùs in hoc argumento conuenerit, peccata communia effecerunt. Nec enim alia verior causa est cur veritas inter nos minùs perspiciatur. Densissimæ tenebræ miseros mortales operuerant. Vos cæci cæcorum duces quibus nulla re magis quàm lucis splendore dolent oculi, lumē non modò non admittebatis, sed etiam oppositis omnibus obstaculis obstruebatis. Oderunt enim lucem, qui malè agunt. Emerserunt aliquot, aliis frustra reluctantes, non absque mirifica & planè singulari clementiss. Patris misericordia. Placuit eis lux præ tenebris. Sed quid mirū est eos ex tã profundo scholasticæ & monasticæ matælogiæ specu prodeūtes, ad tantæ lucis fulgorē, nō nihil caligasse, & sicut illi cæco visu enit, cuius meminit Matthæus, res ipsas quidem animaduertisse, singulas tamen earū partes distinguere statim non potuisse? Sunt enim non modò diuersa donorū genera, sed vnus etiā eundemque doni distributio certis quibusdā momentis ac gradibus definitur. Exorti sunt postea nonnulli, & inter cæteros quidē Ioannes Calvinus, non qui censoria virgula hæc vel illam partem notaret, nedum vt veluti iudex aliquis omnes ad suū tribunal citaret: sed qui ad Ecclesiæ ministerium legitimè vocatus, præteritis ipsis personis, istas conuersas placidè modestèque (pro suo munere) ex Dei verbo cōponeret. Dicigitur amabo, F. Claudii, quid hîc potissimū reprehendendū putas? si prius nasci Caluinū volebas, cum Dei providentia contendis: sin priusquam vocaretur loqui, iniquum peris: sin aliter loqui, nihil veriùs aut modestiùs dici vel scribi potuisse dicimus: tu si potes, contrarium ostendito. Sed video quid potissimū factum fuisse velles, nempe vt vel nūquam ille natus esset, vel vt, quod de me tuum illum Cardinalem in vestro illo cœtu Postiacenō dixisse meministi, aut ille mutus aut nos omnes surdi facti essemus. Sed Deo sit gratia, quòd aliter euenit. Tuum autem illum Deum è machina delatum, quum tibi tuus magister dictaret, an non te animaduertebas ab ipso, quanuis alioqui non ita nascito derideri? an non tibi in mentem veniebant vel solennes illæ panacei numinis vestri pompæ, vel ludicra vestra theatra, vel machinæ illæ vestræ, ex quibus miserum illud crullarium dies noctesque *metæor* propender, vel denique pyxides ex quibus tanquam ex latrario, deum vestrum depromitis? Rides? at ego seriò loquor, & quandoquidem hoc maxime vestra interest, illud etiam addam auctarii vice. Edita sunt isthic Ciceronis opera sanè

sanè quàm diligenter & accuratè. Ibi inuenies Ciceronem *Aegyptios excusantem*, negare ullam vnquam gentem adeò stolidam fuisse vt id quo vesceretur, Deum esse crederet. Hic videat Sorbona quid sibi agendum putet. Nam certè periculum est ne quum librum illum omnes terant, aliquid impietatis inde hauriant. Remedium erit fortasse, si curaueritis addendum ad marginem, excipi Romanam gentem reliquis omnibus stolidiorem. Vt cuique sit, & machinationes vestras, & nouos deos vestros vobis non inuiti relinquimus. Suggestit tibi postea idem magister historiolum Q. Fabii Labeonis quàm Cicero libro off. 1. commemorat. *Is quum arbiter esset Nolanis & Neapolitanis de finibus agnatis, quum vtriusque persuasisset vt ne cupidè quid agerent, aut appeterent, atque vt regredi quàm progredi mallerent, illorum fines vti dixerant terminauit, in medio quod erat, populo Romano adiudicauit. Vt simili solertia Lutherum & Zuinglium falleret, Caluinus operam dedit. Librum scripsit De Coena Domini, in quo illos de finibus veritatis certantes coercet, & quod inter eos medium relinquebatur occupat, vt tandem vtrumque de tota possessione deiciat.* Dignum certè Balduini acumine commentum. Fefellit vtrumque Caluinus? Atqui Zuinglius multis antè annis quàm hic appareret, à vestra factione cæsus ad meliorè vitam transierat. Lutherum autem, si ita esset vt dicis, neque ille liber scilicet, neque edita Christianæ Religionis institutio ad aliquam saltem expostulationem commouisset. Deinde etiam si ita id esse factum vt tu vis confiterer, quid inter hæc exempla simile comperies? Nam si tibi credimus, ita se gessit Caluinus, vt partim cum Luthero, partim cum Zuinglio sentire se simularit. Hoc verò nec est profectò litem in causam suam vertere, siue rem controuersiolam sibi adiudicare, vt fecit iste Labeo & in alia etiam causa populus Romanus: sed potius cum vtraque parte, vt loquuntur, colludere, litemque proagendo cōmoda sua comparare: illud agere denique quod tuus iste magister ista conagè, mediam sententiam sequutus sit Caluinus, an tibi non placent, qui vt extrema detinent, aureā mediocritatē quærunt? quanquā quid hoc ad te? Vtrius enim pars vicerit, tibi tuæque transubstantiationi causa cadendū esse non ignoras. Audiamus tamen quid dicas, *Lutherus*, inquis, *eas partes tuebatur quæ presentissimum in pane & vino Eucharistiæ verum & naturale Christi corpus esse, & inderealiter ac substantialiter etiam ab indignis sumi* offeruit. De hoc verū an falsum sit, ita vt tu crasse loqueris, viderint ii qui Lutheri partes maxime nunc sequi se velle dicunt. Certè non assentitur Scekius, cuius tamen libro VVitēbergenses aiūt subscripsisse. *Zuinglius contra*, inquis, *fouebat illas quæ à pane & vino penitus corpus & sanguinem abstrahunt, celòq; concludunt, percipi tamen fructus & merita passionis à Christo per Sacramentum Eucharistiæ defendunt.* Hic tu verò, Monache, grauissimè vel istarum rerum ignorance vel improbitate peccas. Primum enim Zuinglium à pane & vino corpus & sanguinem penitus abstraxisse turpissimū mendaciū est. Quid enim aliud hoc esset quàm inter Sacramenta & res cōmunes nullum facere discrimen? Sed hoc quidem maximus ille vir ex Dei verbo passim docuit quod certissimum est, nimirum eam non esse rei significatæ & signorum copulationem quam nonnulli imaginantur, quasi videlicet re ipsa caro & sanguis sit inuisibiliter, in, vel sub, vel cum pane, res Sacramenti, idque manifestè corporis Christi veritati & eiusdem in celos assumptioni repugnet, atque adeò vel vnicum MEMORIÆ nomen eum errorem plus fastis arguat. Non igitur rem à signis abstraxit Zuinglius, Monache, sicut tu confingis, sed illam cum his non nisi sacramentaliter coniunctam affirmavit, cuius quidem coniunctionis hæc vis est, vt quod externo symbolo sensibus corporeis figuratur, & fidei nostræ per Verbum promittitur, id ipsum spiritualiter quidem, at verè tamen fide percipiendum donetur. Quidnam autem illud esse censuerit, suo loco dicemus. Alterum tuum mendacium est, quòd inuidiosè criminatis à Zuinglio Christi corpus & sanguinem celo concludi, quasi videlicet celum pro quodam ergastulo habeamus, ac non potius hæc calumnia iis quadret qui Christum vel pane, vel armariis & pixidibus, ventre denique ipsorum etiam impiorum concludunt. Quòd si tibi sermo noster non placet, quum dicimus verum Christi corpus nusquam nunc re ipsa esse nisi in celis, quibus illum capi ad alterum vsque aduentum oporteat: agè, si libet cum Petro, id est cum ipso Spiritu sancto litigato. Tertium autem tuum mendacium hoc est, Zuinglium scribis existimasse merita passionis Christi, per Sacramentum

Eucharistiæ percipi. Nam hoc certè falsum est, quo sensu abs te dicitur, & ab illius-
 muniumque verorum theologorum sententia prorsus alienum. Paulò mitius, & tamen
 suo more duriter scripsit Hilarius, hæc sumpta & hausta efficere ut Christus sit in nobis
 & nos in illo. Et si enim Sacramenta (ut & Verbum simplex) agnoscimus pro Spiritus
 sancti organis, quo sensu dixit Paulus, hunc panem esse corporis Christi *non* ablit
 tamen ut quod vnus Spiritus sanctus in credentium cordibus operans efficit, id est Chri-
 sti perceptionem, ad res vllas creatas quantumvis sanctificatas, id est sancto vsui destina-
 tas transferamus. Vestrum igitur non autem Zuinglii hoc est commentum, Monache,
 qui postquam sursum attollenda corda per ludibrium vociferati estis, mox ad vellrum
 inane spectrum fascinatas miserorum mentes transfertis. Quidni enim spectrum appel-
 lem quòd id inuisibiliter esse credi vultis, quod ne esset quidem si inuisibile esset: & id
 rursus non esse quod sensus omnes renuntiant? Et hæc quidem hætenus tum de Lu-
 theri tum de Zuinglii sententia. Iam quæ sit illa quam Calvinianam vocas audiamus,
Media, inquis, *restabat sententia quæ panem & vinum sentiret cum Zuinglio corpore &
 sanguine Dei vacua, & tamen cum Luthero videretur affirmare, non puram spirituales gra-
 tiam in Sacramento percipi, sed de cælo ipsam carnem Christi & sanguinem fidelibus admini-
 strari.* Vis vno verbo respondeam, Monache? facis quod Monachum decet, id est ho-
 minem proiectæ ad quiduis audendum audaciæ. Panem & vinum vacua esse signa cor-
 pore & sanguine Domini, quo tandem loco prodidit Calvinus? hoc quidem si preper-
 ris, viceris. Sed quoniam ex iis quæ tradit, hoc necessariò consequi somnias, vno, si nol-
 ea nos reos peregisti? Triplici omnino modo signa mysteriorum euacuantur: vno, si nol-
 lum inter sacra signa & res communes discrimen statuatur, quod nemo, nisi planè pro-
 fanus fecerit: altero, si mutæ tantum nostræ coniunctionis tesseras esse cum Anabap-
 tistis dixerimus: tertio, si tantum mentis nostræ veluti obiecto quopiam commonficien-
 dæ causa, ac non etiam nostræ cum Christo spiritualis communionis verè ac efficaciter
 per fidem sanctiendæ gratia dixerimus ex Christi mandato adhiberi. Quidam quartum
 præterea genus euacuationis seu potius exinanitionis excogitarunt, nempe nisi ipsa ca-
 ro & ipse sanguis realiter & essentialiter in, sub, vel cum ipsa panis & vini substantia, vel
 definitiue, vel repletiue, vel, ut nunc loqui cœperunt, personaliter: vel, ut alii ne se ipsos
 quidem intelligentes sentiunt, mirifico & ineffabili modo quodam, statuatur. Vos au-
 tem cæteris *ἡνικατοῦρ ὑπὲρ τοῦ*, actum de Religione, & sublata prorsus nedum euacuata
 Sacramenta clamitatis, nisi non modò panis ille carne, & vinum illud sanguine Christi
 farciatur, sed etiam panis ipse in corpus, & vinum ipsum in sanguinem transsubstantien-
 tur. Nec vos istius tam crassi, tam pudendi, tam à fidei Christianæ analogia, ab Euange-
 lica historia, ab omni Sacramentorum natura alieni commēti, cuius vel Satanam ipsum
 pudet, tandem aliquando pudebit? Sed hoc est, inquit, potius conuiciari quàm ad ob-
 iecta respondere. Respondeo conuicium non facere qui quod res est dicat, nos verò
 tum falluros istius vel quartæ, vel quintæ exinanitionis Sacramentorum crimen, quum
 Sacramenta sic ex Dei verbo & fidei analogia repleta fuisse demonstraueritis. Itaque
 priorem illam partem Calvinianæ sententiæ sicut à te traditur, meras esse calūnias con-
 cludo. Venio iam ad alteram, in qua nihilo meliore fide nobiscum agis. Carnem enim
 & sanguinem Christi nobis de cælo subministrari non autem puram spirituale gratiam,
 ambiguè dictum est, ac etiam, ni fallor, non ita in Caluini libris scriptum hoc ostendas.
 Christum quidem ipsum in primis à nobis fide in cælum vsque pronectis spiritualiter ea-
 tenus apprehendi, ut inde omnis in nos æternæ vitæ vis ac succus promanet, ac proin-
 de fundum à fructibus, & spirituale alimentum ab ipso Christo ex quo proficiscitur, se-
 parandum non esse singulis penè paginis apud Caluinum inuenio. Hanc sententiam
 quum Lutherus ignorare non potuerit à Caluino tum verbis tum scriptis proditam, nec
 tamen vel leuissimo vllò verbo reprehenderit, cur, obsecro, mortuos inter se commite-
 re niteris? dissentire tamen illam in quibusdam ab iis qui videri volunt Lutheri sensu an-
 primè tenere, idque fortassis, ut ingenuè loquar, non immeritò, minime inficior. Iure an
 iniuria nunc non disputo. Sed hoc affirmo, neque istos qui nunc vestris quoque flabel-
 lis in nos excitantur, neque vos ipsos Transsubstantiatores quicquam amplius in Cæna
 Domini constituere posse quàm statuerit ex Dei verbo Calvinus, quauis alium præ-
 sentiæ & perceptionis modum & vos & illi (quandoquidem ita vtrisque liber) ponatis.
 Agè enim obsecro, ponamus si vultis, non ore tantum sumi, sed dentibus etiam ipsi ac-
 teri, &

teri, & ventriculo quoque concoqui illam ipsam Christi carnem. Quorsum hoc fieret quæso? an non ut eius succo aleremur? Quum autem hanc alimoniam ratione de qua nunc agimus, spirituales esse constet, & quidem spirituali æternæque vitæ destinata, qui sit ut spirituali modo præsentia ac perceptionis non contenti (quæ longè efficacissima est, & neque veritati corporis Christi, neque Evangelicæ historiæ neque Sacramentorum naturæ & utilitati vel tantillum derogat) essentialem præterea ipsius realem nescio quâ præsentiam ac manducationem fidei analogiæ ex diametro repugnantem, adeoque propriam, altera illa posita, superuacaneam somnietis? A Zuinglii verò sententia (si rem ipsam spectes) ne hilum quidem quod Calvinus tradidit discrepare, quâvis paulò planius quid in Sacramento percipiatur definiat: vel summus ille ac perpetuus Tigurinæ & Geneuensis Ecclesiæ cōsensus tibi confirmasset, nisi te odiū nostri & iustum Dei iudiciū obcæcasset. Nam ut de Caluini sinceritate nihil dicā, ii certè non sunt Tigurini fratres, ac præsertim ii quos nominare te non pudet, Martyr videlicet ac Bulingerus, tum summæ doctritæ, tum maximi iudicii homines, qui Caluini fraudem, si qua hîc fuisset vel animaduertere non potuerint, vel dissimulare in illius gratiam voluerint.

Hic tamen diuino quid sis obiecturus, nempe quæ passim inculcat Zuinglius, casam Christi carnem nos à cæde seruare, comestam nihil prodesse: veram illam carnem Christi ne spiritualiter quidem edi: carnis & sanguinis nominibus mortem ipsam significari: carnem Christi manducare nihil aliud esse quàm credere, & si qua sunt similia. His eodem contraria videtur Calvinus affirmare, carnem Christi videlicet quæ crucifixa est, oportere à nobis comedi: veram substantiam carnis nobis spiritualiter communicari: Christum ipsum non esse à suis donis separandum: manducationem esse fidei effectum. Hæc sunt, ni fallor, de quibus in tuo illo volumine triumphaturum te speras, ut Zuingianos in Calvinistas acuas. Sed quid proficies miser tuo isto discordiæ spiritu? Nec enim Apollos, nec Cephas inter nos, sed solus Christus regnat. Omnes (inquam) in vno Christo acquiescimus, cuius fidei ministros fuisse tum Zuinglium tum Calvinum scimus. Ad rem autem ipsam quod attinet, nullam in his esse repugnantiam non difficile est sani iudicii hominibus demonstrare. Comestam vbique carnem vocat Zuinglius ex adversariorum sensu, quæ siue sensibili siue spirituali modo in nostra corpora traiciatur: & rectè negat hoc sensu carnem quicquam prodesse, quoniam mactata est in ara crucis ut semel eius morte non autem deuotione seruaremur. Hoc Zuinglianum dictum qui sinistrè accipiebant, concludebant eum simpliciter negare omnem carnis manducationem, quod quidem esset ipsa Christi verba manifestè inficiari, nec vnquam illi in mentem venit. Ideo comedendam etiam carnem asseruit Calvinus: sed simul quid vocabulo manducationis carnis & sanguinis Christi intelligeretur, perspicuè declarauit, nempe non oris aut dentium vllam actionem, non substantiarum transiitionem, aut permixtionem, aut inter se applicationem, siue corporali siue spirituali modo factam, sed spirituales illam *non vltimam*, qua fit ut ille ipse Christus Deus & homo crucifixus promittitur, ipsaque adeò quidem arctè, ut ex ipso quicquid ad salutem nostram requiritur, ipsaque adeò vita æterna in nos promanet, qui spiritualis nexus similitudine membrorum & capitis, itémque matrimonialis copulæ adumbratur. Quæ est igitur in istis repugnantia? Eiusmodi certè esum à Zuinglio minimè repudiari (qui enim hoc faceret?) ex singulis penè paginis liquet. Christus, inquit, aperit docuit spiritus esse comestionem non oris. Item, spiritualiter edimus, quum per Dei gratiam ad Christum venimus. Item, *pj non solum symbola dentibus premunt, sed vltia symbolorum manducationem quæ ore corporis fit, intus in mentibus suis corpore & sanguine Christi per fidei manducationem pascuntur.* At enim, dicit quispiā, corporis & sanguinis nomine Zuinglius vbique testatur se non ipsam carnem, sed Christi mortis efficaciam: atque adeò interdum spiritum, id est spirituales repugnare, si dextrè & ex Zuinglii mente intelligatur. Quis enim eum fuisse Zuinglium existimet, qui vel Christum diuiserit, vel eorum quæ Christus pro nobis impleuit efficaciam ab eiusdem carne re ipsa seiunxerit, ac si fides nostra in passionem carnis ita ferretur, ut carnem ipsam quæ passa est negligeret? Res autem ita se habet. Magnus ille vir aduersus sarcophagos agens, quorū duo genera esse videbat: vnum eorum qui crasso quodam modo, & ut ait Nicolaus Papa, sensibilibiter comedi carnem Christi sub panis & vini speciebus crederent, cuius tamen erroris ipsum quoque Caietanum puduit: alterum

Zuinglius
de vera Reli-
gione.
Zuinglius in
historiam
passionis.

eorum qui spirituali & incomprehensibili nescio quo modo substantiam ipsam canis ro ipsa in pane praesentem, manibus & ore sumi somniant, ex quo errore tadem natū vide- mus Ubiquitatis monstrum: totus in eo fuit nimirum, ut spirituale hoc mysterium esse declararet, ideoq; substantia ipsius esum est inficiatus, quatenus videlicet ab aduersariis statuebatur. Huius rei gratia Calvinus quum Zuinglii sententiam à nonnullis male in- telligi videret, ac si corpus Christi in spectrum vel certè in abstractum quiddam transfor- maret, quod nunquā tamen illi in mentem venerat: clariùs id quoque studuit explica- re. Itaque fidem nostram in primis in ipsummet Christum ferri docuit, secundariò verò in ipsius merita & obedientiam, in ea denique omnia quæ ex ipso in nos qui ipsius pre- bra sumus promanant. Vfus est autem de industria Substantia vocabulo, quoties pre- fertim illi cum Sarcophagis negotium fuit, partim insistens Christi vestigiis, qui carnis & corporis & sanguinis nomina sic usurpauit: partim verò ut eò dilucidius illa inter i- psummet Christum & eius dona, siue (ut ita loquar) inter subiectum & accidentia, siue interfundum & fructus distinctio appareret. Et certè quum ab ipso Christo pendeat, (Christus autem per carnem siue in carne nobis appropinquat) quicquid ex ipso per fi- dem tum in Verbo simplici tum in Sacramentis spiritualiter haurimus, magis propriè lo- quimur, quum ipsam carnem & ipsum sanguinem, siue ipsum Christum sic ab ea parte in qua pro nobis passus est descriptum, statuimus pro re significata tum Verbi simpli- cis, tum Sacramentorum: quàm quum fructum & efficaciam illius pro re Sacramenti po- nimus. Verissimum est tamen illud quoque quod Zuinglius spectauit, nempe Chri- stum ipsum nostrum fieri, non ut re ipsa coalescat ipsius substantia cum nostra, sed ut no- ster factus, suam in nos vitam instillet, quod mysterium cum alibi passim, tum verò vel maximè Calvinus in Matthæum 26, clarissimè his verbis explicauit. *Tria, inquit, hic ob- seruare operapretium est, ne perperam res spiritualis cum signo misceatur: deinde ne que- ratur in terra Christus, vel sub terrenis elementis: tertio ne fingatur alia manducatio quàm qua- arcana Spiritus virtute vitam Christi nobis inspirat, quod ipsum non nisi sola fide consequi- mur.* Et mox, *Non est somniandum naturalem fieri substantiam eius transfusum in animas no- stras, sed comeditur à nobis eius caro dum ex ea vitam percipimus.* Tenenda enim est analo- gia siue similitudo panis cum carne, qua docemur non secus pasci animas carne ipsa Christi, quàm panis instillat corporibus vigorem. Spirituale ergo alimentum est Christi caro, quæ nobis viuifica est. Ideo autem viuificat, quia vitam quæ in ea residet, (residet autem non aliter quàm quia Filii Dei caro est, ut docet idem Calvinus capite 6.) Spiritus sanctus in eos diffundit. Hæc ille, ex quibus rursum apparet quàm de nihilo quoque F. Claudius in hoc tumultuetur. Restat vltimū illud in quo rursus, si re ipsam spectemus, diuersitate a- liquam, repugnantiam autem nullam comperiemus. Quid enim est manducare Zuing- lio? credere. Quid Caluino? credendo Christum apprehendere, ut vitam nobis inspi- ret. Sic enim Calvinus in iis quæ modò citauimus, quibus & hoc subiicit, *Quaquam, inquit, aliud est vesci Christi carne quàm in ipsum credere, sciendum tamen est non aliter Chri- sto nos posse vesci quàm per fidem, quia manducatio ipsa, fidei est effectus.* Nullum est igitur in istis nouæ doctrinæ genus. Tantum studuit Calvinus, ut malos illius sententia inter- pretes refelleret, ac si Zuinglius spirituale rei significatæ perceptionem tolleretur, inter effectum & instrumentum distinguere, quum neutrum tollere voluisse Zuinglium non tantum ex eo appareat quòd inde cõsequeretur quod absurdissimum est, nempe fidem effectu suo priuari, sed etiam ex ipsiusmet verbis. Sic enim ille, *Corpus & sanguinem mens fidelis percipit, & percepto Spiritus Dei calore concoquit, & in interiora animæ viscera traiecit, ex quo intima & mirifica pia menti refectio accedit.* Hæc ille, nostris certè penitus consen- tanea. Hæc enim omnia spiritualiter, ita uti diximus, & ex sacramentali metonymia ex- plicanda sunt.

Zuingl. in
historiam
passionis.

Hæc ego pluribus persequi volui, F. Claudi, partim ut accusationis tuæ fundamenta ab ipso statim initio subuerterem, partim ut quum ad rem ventum erit, quàm vana & fu- tilia sint quæ tibi magister tuus suggessit, eò facilius appareat. Comminisceris offensos Tigurinos iis quæ hac de re Calvinus in Ioannem, in epistolam ad Corinthios, in Insti- tutione denique scripserat, pacatos fuisse tractatu quem de mutua Tigurinæ & Gene- uensis Ecclesiæ consensione conscripsit. Quum hæc agerentur, tuus ille monitor abiens Calvinum parentem suum adhuc vocabat, & quanuis inter eos versaretur à quibus de- fecerat, & ad quos tanquam suus ad vomitum nunc tertio rediit, tamen emanforem se con-

confessus transfugæ nomen deprecabatur. Itaque et si hominē qui nulla re magis quàm ista putida historiarum narratione sese venditet, turpe est in accusationis fundamēto labi, tamen facile illum excuso, quod parum ista curet. Edita est illa mutua consensio aliquot antè annis quàm in Ioannis Euangelium quicquam scriberet Calvinus. Itaque turpe & pudendum est hoc mendacium. Sed ne me tergiuersari velle existimes, probabile est illum apostatam quum circiter illa tempora in Caluini ædibus pro amico proditor versaretur, aliquid istarum rerum seriò diligentèrque expiscatum esse, ac suo etiam more fortassis chartarum nonnihil suffuratum. Iube igitur illum omnia proferre, iube depromere quibus accusationem ab ipso tibi subministratam fulcias. Nam vt his de rebus inter se boni viri ingenuè non semel egerint, vt animi sui sensa alij cum alijs liberè contulerint, nego tamen vllam vnquam simultatem, nedum cōtentionem apertam inter illos erupisse: nego vnquam illos de Caluino quem semper syncerè amarunt, vt ipse vicissim illos amauit, suspicatos quod impudentissimè comminisceris: nego talem fuisse Caluinum qui in cuiusquam vnquam gratiam à recto tramite vel tantillum deflexerit: nego fratres meos Tigurinos eos esse qui, vt cælum terræ misceatur, prodere veritatem vnquam voluerint. Consensionem autem illam bona fide, communi fratrum iudicio Tiguri scriptam, editam & adhuc obseruatam affirmo, ac proinde te tuumque monitorem in turpissima calumnia deprehendi. Refelle ista, id est veritatem ipsam, si potes.

Obiicis quòd in illa consensione Calvinus consultò abstinens à nominanda substantia siue substantiali perceptione siue presentia carnis & sanguinis, nomen Christi quod ad naturam spiritualem & humanam est promiscuum substituat, & in Cinglianorum gratiam Lutheri dogmata feriat. Respondeo tuam futilitatem rursus hîc deprehendi. Obsecro enim an Calvinus vel quæ antea ediderat in quibus substantiam nominat mutauit, vel quæ postea edidit, expresso substantiæ nomine, clàm & in angulo edita sunt vt Tigurinâ Ecclesiam latere potuerint? Quis hic igitur Caluini stupor fuisse, quod palàm quæ Tigurinorum fratrum conscientia cum homine in manifesta prodicione deprehensio pacem colere? Communi iudicio scriptam fuisse illam consensionem dixi. Itaque nulla hic frans nisi volenti & intelligenti fieri potuit. A voce substantiæ ideo in hoc scripto abstinendum putarunt, ne quis in his partibus illo offenderetur, quod in altera parte metuendum non erat. Imò nos illo nonnisi inuitos vtī profitemur, vt eorum infirmitati (addita tamen vera explicatione) cōsulamur. Substituto verò ipsius Christi nomine, quo passim vtī Calvinus & nos consueuimus, neutri offendi, neutri decipi potuerunt. Nam quod tu excipis Christi nomen ambiguum esse ad vtranque naturam, prorsus ridiculum est, quum in his expressa fiat carnis & sanguinis mentio: & nemo adhuc sit inuentus opinor, qui vel diuinitatē vel humanitatem nudam in Cœna præberi diceret. En rursum igitur F. Claudii, Monachus deprehenderis.

Fabula quam subiicis de publico nescio quo colloquio Bernæ habito cum Plandro quodam Zacharia, in quo quum Cinglianorum causæ quorum gratia & fauore tūc egebat, patrocinaretur Calvinus, deprehensa sit eius perfidia, productis è sinu quibusdam ipsius manu ad D. Falsium scriptis literis, in quibus plura & grauiora in Zuinglium cōuitia iactaret, quàm paulò antè audissent ex ipso eiusdem Zuinglij encomio: hæc inquam fabula vnde tandem à te deprompta est? Ex Heshusio, inquis: graui teste profectò, fortassis ne aurito quidem, nedum oculato. Item ex illo personato Michaele Fabritio. At quis ille vir sit ne tu quidem ignoras, certè non vnus, sed triplicis minimum fidei: quid triplicis: imò sanè nullius, vt tanquam alter Socrates verè possit illud vsurpare, Hoc vnum credo quod nihil credo.

Lindanum, quem tertium testem laudas, nos ne fando quidem audiuius. Quicumque sit, perfrictæ frontis nebulonem esse apparet. Mirum ni deinceps etiam Caroli Molinæi scriptum, id est, turpissimorum & impudentissimorum mēdaciorum plaustra, quibus audio vos mirificè nunc delectari, nobis proferas. At vide quid apertè & vt loquuntur, *non pro me* respondeam. Si cum quoquam Zacharia vllum vnquam vsquam institutum Caluino Colloquium fuit, si Bernam vnquam venit vt de his rebus cum quoquam ageret, si vnquam illic eguit cuiusquam fauore & gratia, viceris, ego causā cecidero. Nūc tuos testes roga, & instrue quantum potes. Scio enim fore vt rursus Monachus deprehendaris. Referam tamē historiam, ita vt se habet. Quum impurus quidam *laïos mōvax*,
z.iiij.

nunc manifestus apostata, Bolsecus nomine, contentionem de prædestinatione excitasset, adhæserunt ei quauis ex quatuor Helueticæ Ciuitatum sententia à Geneuensi Magistratu publicè damnato, nonnulli parui sanè precij homines. Inter eos vnus fuit, non Zacharias, sed alio nomine cui nunc parco. Is quum vt est homo planè turbulentus & multis huiusmodi iudiciis infamis, multa improbè & seditiosè cum aliis eiusdem sceleris focis in hanc Ecclesiam dixisset, visum est Senatui Geneuensi ea de re apud socios Bernenses in quorū ditione illi erant, exposulare. Adfuit quoq; Calvinus non vt reus, sed vt vnus ex legatis, què honorem ei non semel hæc Ciuitas vel inuito habuit. Adfuit & ille maledicus cum aliis nonnullis, non ad colloquiū sed ad iudicium euocatus. Acta causa, quum ille se versari in periculo videret, literas quasdam Caluini nihil prorsus ad causam pertinentes, & multis iam antè annis scriptas profert, vt eum in inuidiam adduceret, quòd in iis familiariter cum amico quodam agens, Sacramenti significationem quam Zuinglius alicubi sequutus esset, nimium sibi militarem videri scripisset. Respondit Caluinus hac de re non agi, simulque factum ita excusauit, vt bonis omnibus abunde satisfieret. Exitus hic iudicij fuit. Damnatus est exilij Bolsecus. Alius quidam impurus Fonselus nomine, venia palàm in Bernensi Senatu petita, quod poenæ genus multam honorariam vocant, iussus ex omni statim agro Bernensi excedere. Alij grauissimè increpitati, agrè euaserunt. Non destitit tamen ille clàm schedulam quandam antehac non visam spargere, in scriptis quibusdam de prædestinatione thesibus quas à Senatu Bernensi aduersus Caluinum damnatas non minus falsò quam impudenter diceret. Et fortè per id tempus edicto cauerunt Bernates, tumultibus vitandis, ne qui temere inter se (vt solebant nonnulli) grauissimum illud prædestinationis argumentum agerent, & vt pacatores ea de re modèstè, religiosè & citra offendiculum, ex verbo Dei quum occasio incidisset, dislicerent. Cautum etiam ne quis ex agro Bernensi, vt fieri à nonnullis inconferatè solebat, vel Geneuam vel vsquam aliò ad Cœnam Domini excurreret, sed vnusquisque potiùs ex sui parochi manu eam acciperet. Hic fuit illius Tragediæ exitus. Berna scilicet occasio famæ postea à maleuolis & improbis sparsæ, damnatam fuisse Bernæ Calvinianam siue Geneuensem doctrinam, quum tamen summus semper denique bore & Bernensium & Tigurinorum & Geneuensium pastorum, omnium denique bonorum consensus, vt ex Musculi præsertim & Martyris, fratrum beatæ memoriæ, scriptis liquidò apparet. Sed quid hoc ad Cœnam Domini controuersiam, F. Claudij Voluitamen rem omnem ita vt gesta est narrare, vt quæ tua sit & illorum tuorum testium cōscientia nemo non perspiciat. Eiusdem est farina commētum quod subiicis, Calvinum videlicet vt Lutheranis, (sic enim illos honoris causa vocas) blandiretur, *Libellum paulò post in lucem emisisse quem inscripserit, Summam confessionis de Sacramentis, in quo conatur demonstrare quod hi* (hic se prodit asinus Cumanus, quod monitor ille tuus non animaduertit) *qui sunt confessionis Augustanæ nihil diuersum à Tigurinis sentiant.* Nam vt in omnibus partibus te conuertas, nusquam effugies quin hic tenearis in duplici mendacio, quia nec vllum eiusmodi librum vnquam edidit Calvinus, nec in iis quos, Dei gratia, multos & excellentes edidit, vnquam operam dedit vt aliunde quàm à verbo Dei pendere videretur. Fuit enim Dei seruus non hominum, per ipsius misericordiam, vt & nos sumus.

Quod mox addis de defensione confessionis ex Dei verbo inter Tigurinam & Geneuensem Ecclesiam initæ, verū est, neque sane est eiusmodi cuius nos penitere vel pendere possit. Viderint illa Satanæ flabella quæ nunc ne Germania quidem ipsa ferre potest, qua conscientia incendium illud rursus, vobis fortasse consciis, excitant. Sed quod addis Caluinum illic perpetuò inculcare nihil à se dictum de Eucharistia contra confessionem Augustanam, eadem fide qua cætera descripsisti. Euāgelium vnicum Iesu Christi non autem vel Augustanam vel aliam confessionem simpliciter profiteamur. Interea confessionum vsum legitimum ad testandum ac retinendum puræ Ecclesiæ testimonium perpetuum minimè omnium damnamus, & in eo quoque miseram Ecclesiæ sortem deploramus, quòd hæreticorum improbitate cogatur confessiones eiusmodi cumulare. Causæ verò cur Augustanæ confessioni non per omnia subscripserint harum regionum Ecclesiæ, millies exposita sunt & publicè & priuatim: neque hic vnquam abest vnus aliter se gessit quàm Christianum decet. Hanc eius libertatem tantum Caluinus vt summi illi viri, Bucerus, Melanchthon, Capito, docti denique omnes Augustanam confessionem

confessionem palam amplexi, calumniati sint sicut tu facis, ut contra sanctè & inuolabiliter Calvinum non modò dilexerint, sed etiam suspexerint. Et ut de re ipsa aliquid dicam, non est quòd nos facias illius confessionis hostes, quanuis non desint quæ in ea requiramus, ac præsertim quidem quod ad articulum attinet de Cœna Domini, qui si ex eius sententia explicetur à quo fuit initio conscriptus, vix vlla inter nos controuersia in hoc argumento superfuerit. Sed quorsum hæc apud te nempe ut tuam tuæque factionis ac præsertim illius Apostatæ, magistri monitorisque tui, malitiam simul ac stultitiam detegam. Nam ne hac quidem defensione nobis opus erat, quum in iis scriptis de quibus loqueris nullus fiat propriè Augustanæ confessionis mentio, sed eius quæ Ratissponæ fuit oblata. Liber extat editus. ni ita sit ut dico, hac in parte viceris.

Iam pro me ipso dicam, quandoquidem ita vis, F. Claudi, quem hoc imposturæ genus dicis à magistro didicisse. Profers autem initio lepidam, ut tibi quidem videtur, historiam & tuo magistro vsque adeò gratam ut apparet, ut dissimulare non potueris quendam alium esse authorem libelli sub nomine Michaelis Fabritij editi. Sic igitur scribis, *Erat tum, inquit, ille (nempe Balduinus Ecebolius) in Germania, quum ad electorem Palatinum Ottonem Henricum Lutheranismi assertorem vehementissimum, Beza anno Domini 1556. cum Farelllo accessit, ei que magna cum simulatione eximia pietatis, confessionem obtulit, quam dicebat non modò suorum Allobrogum sed & Heluetiorum esse, ut ita se in gratiam principis insinuaret, & Francorum Regem tyrannidis accusaret: cuius edicto tunc pellebantur, & capite puniebantur Calviniste, pro quibus orabat ut apud Regem Elector intercederet precibus & comminationibus.* Ago Deo Opt. Max. gratias, quòd in isto mendacio detegendo non magno artificio sit opus. Nec enim illo anno in Germaniam venisse me Balduinus vnquā commemorat. Hoc quoque falsissimum est eam de qua agitur confessionem à D. Farelllo beatæ memoriæ patre, & à me Illustrissimo principi Ottoni Henrico oblatam fuisse. Totum hoc, inquam, falsissimum esse dico. Res autem ita se habet. Quum anno Domini 1557, graui persecutione premerentur Vallium Pedemontis Ecclesiæ quæ tum erant in Henrici Gallorum regis ditione, petierunt ut tum apud Helueticas ciuitates tum apud Germanos principes, ipsorum causam quispiam ex nobis peregrinis per Heluetiam dispersis ageret, quorum intercessione Rex per se minimè malus, sed à Cardinali tuo, F. Claudi, & aliis eiusmodi furis horribiliter exasperatus, aliquo modo leniretur. D. Farellus optimus ille & verè sanctus senex, delectus est ad eam rem, cui & ego non sine Bernensis Senatus amplius. permissu, fui comes adiunctus. Venimus igitur ad Illustriss. illū Principem Electorem, qui tum in Marchionis Badensis thermis versabatur, idque cum Argentinenfis Senatus literis, à quo prius patientissimè auditi, exceptique honestissimè fueramus. Ibi quum ex animi sententia res omnis successisset, inde Geppingam venimus, ubi non sine Principis ipsius voluntate, modestum, pacatum & planè Christianum cum Ioā. Andrea tunc eius loci pastore, de Cœna Domini colloquium. Sic vtrinque discessum est, ut quauis inter nos non conueniret per omnia, leuis tamen admodum controuersia potius de præsentia & communicationis corporis & sanguinis modo, quàm de re ipsa Sacramenti superesset. Nostræ disputationis summam, Principe sic petente, in aliquot articulos ex tempore contulimus, ei que exhibuimus 14. Maij, anno Domini 1557, addita inscriptione, sic in Helueticis & Sabaudicis ecclesiis de Cœna Domini doceri. Ni res ita se habet mendax sim ego, verax autem ille quem ego turpis insanique mendacij hic nō vereor accusare. Cætera verò quid attinet refutare? Nos scilicet ita ut tu dicis de Principibus, præsertim apud Principes inuerecundè loqui consueuimus, & ita fuimus inepti vel amentes potius ut ab illo Principe peteremus ut cum Rege vllis comminationibus ageret: quod si forte factum à nobis esset, an illum putas adeò stupidum fuisse quin se à nobis derideri existimasset? Verum quid vobis imposuerit video. Quoniā scitis nos adulari nemini consueuisse, putastis nullum à nobis discrimen constitui inter eam præsentiam quæ nostri muneris est, & illam *auariciam* quæ ne Christianos quidem decet: Deinde bona disputare ausi sitis de obedientia Regibus non catholicis (ut vos loquimini) deneganda: adeoque externum regem ad inuadendum Regnum sollicitaueritis: nos quoque voluistis ex vestro ingenio metiri. Sed agè, audiamus istius fabulæ reliquum. *Professus est illic, inquit, verum ac reale ac substantiale corpus & sanguinem Christi sub specie rerum visibi-*

lium representari & exhiberi, quam Cinglianorum conversionem princeps Elector gratissimam habuit, & Duci Vvirtembergensi significavit. Quasi verò corpus aliquod aliud Christo quàm verum illud reale ac substantiale cum Marcione tribuamus: quasi speciei visibilis nominari, aliud quàm panem & vinum, vel ipsi Lutherani, quos vocas, intelligant. Representari verò & offerri menti nostræ spiritualiter per fidem id quod symbola figurant percipiendum, ut ita nostra cum Christo vera cōiunctio sanciat, quis vnquam nostrum negavit? Nulla igitur hic opus fuit conversione, F. Claudi, neque hoc quisquam à nobis flagitavit, quod alioqui vel non petentibus fratribus dedissemus & daremus, nisi nos certò sciremus, per Dei gratiam, nunquam fuisse in hoc genere doctrinæ via veritatis avertos. Suggestet tibi fortasse tuus monitor, vel ex iis quilibet qui tua Monastica simplicitate ad hanc agendam fabulam vtuntur, nos illud SPIRITUALITER PER FIDEM in illo scripto non expressisse. Respondeo simpliciter quod res est. Propterea si addidisse modum coniunctionis rei significatæ nobiscum, expressimus. Fidei nomē si addidisse fuisset, rectius esset factum. Fraude tamen id prætermisissimum non esse vel illud ostendit, quòd neminem tam crassum existere probabile est (nisi vos fortasse Sorbonici vultis intercedere) qui spiritualis perceptionis aliud organon quàm fidem constituat. Habet fortasse tuum illud huius fabulæ καὶ τὸν ἀποστόλου, exemplū illius non Confessionis sed colationis ex tempore vetere illa formula conceptæ, INTER BONOS BENE AGERE OPORTET. Edat quū volet, si modò is est qui suis possit, vel in iis quæ bonæ fidei sunt, ex suorum Iurisperitorum libris cauere. Ego certè vel sponsione certare velim, NIDOLI MALI MANIFESTVS DEPREHENDATUR. Quod autem de Tigurinis fratribus subiicis, cuiusmodi tandem est? Non agam tecum summo iure, Monache, quoniam ne ipsius quidem iuris nomen tenere te opinor, nisi quum pro eo accipitur quod ventrem potius quàm mentem pascitis. Agam cum tuo monitore, sed paucis, non modò ne hominem scilicet publicis commodis occupatum morer, sed etiam quia breui, ut spero, pluribus. Tu bone vir, quum pro fratrum, non tuorum (excidisti enim) ageret, bonorum salute bonus ille senex cui adiunctus eram comes apud Germanos ageret, meminus, inquam, ille, simplex, eruditus tamen, & zelo Dei plenus Farellus, cuius scio te meminisse non posse quin te furæ ex ipsis Auerni faucibus emissæ corripiant, ubi tunc latitabas? quid agebas? taces? dicam igitur. Cum exploratoribus boni illius viri qui te tandem perdidit, iam tum nescio quid paciscebaris, quāvis nec tu illos probè, nec illi te nossent. In summa tamen quicquid pro fratribus afflictis gerebatur, curabaris in Galliam nunciandum. Hoc ita esse tam probè scio, ut ipsos indices possim nominare, neque etiā quibuscumque, ut tu nosti, præfens dissimulauerim, quos ira Domini partim iam corripuit, partim etiam breui, ni cauerint, absorbebit.

Eodem tempore id ipsum facitabas, quod immeritò sanè nobis obicitis, quia nos Dei gratia, nostra sorte contentos nunquam neque Euangelij neque crucis Christi produci: id est, Augustinæ confessionis principibus sic adulabaris, ut tunc quoque quum Heydelbergæ, non de illa, ne quenquam fallas, sed de illius interpretatione quæri cœpisses, tu qui vel nescio quod regnum imaginarium in Germaniæ scholis spe præceperas, si te falleret Cardinalis, sicut aut iam fefellit aut tandem falleret: vel si Germania, quod mox tibi contigit, excedere te oporteret, non alia ratione te magis gratiosum fore sperabas quàm si hunc ignem oleo aspersisses, & palam auderes nescio quid pro Heshusio garrire: imò quum circiter id tempus & ex Duareni epistola & ex iis quæ Argentinx, Heydelbergæ, Francfurti egeras, tuos mores sic nobis patefactos scires ut latere nos non posses, & tuum Constantinum à nobis meritò derideri, tuam Iurisperitorum Christianorum nominationem defensionem editam multis nominibus meritò reprehendi, te denique nullum à me quem in tertium penè cælum literis ad me tuis extuleras, responsum elicere potuisse videres: cœpisti, sicut mala mens & malus animus suadebant, ex nostri insectatione gratiam aliorum aucupari. Hinc illæ tuæ theses postea editæ de puniendorum hæreticorum ratione, adeò quidem tuum illud infelix ingenium spirantes, ut etiam si nomen hoc ipsodidisses, nemo qui te nosset à Balduino profectas non diuinaret. Itaque quin hoc ipso tempore nostram illam confessionem quibus modis posses apud Vvestphalum, Heshusium, & alias eiusmodi hominum quisquillas agitare, nemini dubium esse potest. Illud autem quomodo excusabis? Simulabas amicitiam cum D. Bullingero, qui te sanè tunc non norat. Itaque statim quasi de Tigurinæ Ecclesiæ existimatione eo ipso tempore sollicitus

licitus quo Cardinali ad quem nunc trāsiuisti, (quanuis ille empto proditori non satis fidei reipsum vendebas, & cum prācipuis illis pacis Ecclesiarum hostibus omnia communia habebas, tum illam nostram, vt tu vocas, confessionem, tum etiam postea quā Theologis Vvormatiæ coactis exhibuimus, sedulo Tigurum misisti. Et tu Ecebolium esse te negabis? Sed iustus est Dominus. Cecidisti, miser, nos adhuc stamus per Dei gratiam. Tigurini vñ fratres siue cum nobis expostularint, siue minùs, quid ad te, apostata? Diuicam tamen quod res est. Neque Farelli neque mea fides vnquam apud illos in dubium venit. Optassent tantum plenius illa fuisse à nobis perscripta. Hoc, sicuti par erat, mihi & communibus amicis significarunt, quòd vererentur ne qui nostro illo scripto abuterentur. Commoti sunt etiam nonnihil antequam rem totam resciscerēt. Accidit vt alia letres, auditi sumus, satisfactio sic accepta est vt ne vocula quidem vna inter nos audita sit. Quòd si aliter esset factum, cur ego me ex fratrum admonitione aliquid didicisse dissimularem? Nec enim in Sorbonica schola versamur, F. Claudi, vbi turpe sit discere: sed in Ecclesia Dei vbi quotidie nos proficere non pudet. Quod si tuus ille monitor rogarit vnde ista quā ad Tigurinam Ecclesiam spectant didicerim, significa hoc me habere ex optimo eodēque charissimo fratre, illoque adeò ipso ex quo se meam illam damnationem didicisse personatus Fabricius mentitus est. Sed de his plus satis, vbi hoc vnum addidero, istum quem Ammerbachium vocas nusquam esse, sed quendam esse Merpachiū Argentinensem, quicum aiunt quidem nonnulli, quod non arbitror, communicari à vobis consilia. Sed ille certè neque quisquam alius de his rebus testificabitur, quo vestra hæc calumnia confirmari possit.

Quod oppugnationem Vvestphali & Heshusij à me susceptam dicis, inuidiosè etiam à te narratur. Sed eius facti me certè non pudet. Quod affirmem non aliam esse Dominum in Cœna præsentiam quàm in Baptismo, & verbo simplici, tam verum esse agnosco, si rem ipsam quā ibi nobis offertur, non autem media quā diuersa sunt cōsideres, quàm verum est te, quum ista negas, ne prima quidem solidæ Theologiæ rudimenta tenere. Nec enim Christum diuido: nec Christum aliter nobis Seruatorem quàm totum confido: neque hunc esse ventris sed mentis cibum credo: nec aliter quàm vna fide tum & eius sanguinem bibere, plus apud me valet quàm Christum induere. Hæc si non credas, an ideo falsa sunt? ac non potius vera esse, vel illud indicio est, quòd non probentur mendacij doctoribus? Quid igitur fiet Hieronymo? Is enim disertè scribens in 3. Ecclestemus, non solum in mysterio (*id est Sacramento*) sed etiam in Scripturæ sanctæ cognitione. Quid Augustinus? an non scribit & visibiliter (*id est nimirum in symbolis visibilibus*) & inuisibiliter (*id est simplici Verbo*) corpus Christi à nobis sumi? Idem quoque, referente Beza in 1. Cor. 10, an non apertè dicit credentes, per Baptismum fieri participes corporis & sanguinis Christi, licet adhuc non peruenierint qui baptisantur, ad alterius Sacramenti, *Eucharistiæ videlicet*, perceptionem? Cui credis igitur, Monache, si neque verbo Dei credis, neque rationibus ex eo petitis, nec patribus ipsis, quos alioqui quoties libuit pro vnius fidei vestre magistris obruditis? En cur Bezam inter summos hæreticos numeret Sorbona.

Inculcas & illud, Bezam negare id Cœnam esse quod inter homines ex Christi præscripto geritur. Impudens certè mēdacium. Sed si præcipua sui parte illam actionem cælestem esse dixi, quoniam videlicet corda sursum ad rem ipsam (*id est ad Christum in cælestibus non autem in terra quod ad carnem attinet positum*) per fidem attollenda esse dixi, an propterea externam actionem vel sustuli, vel Cœnæ Domini nomine spoliaui? an propterea sum bestia vel tu potius asinus, qui te Israelis magistrum profiteris, & hæc ignoras? an propterea hæc sunt Sphingis ænigmata quòd ad clarissimam lucem cæcquantur? Enimvero, Monache, quorsum illud SVRSVM CORDA boat, si hanc actionem quauis in terris celebretur, penitus aut potissimum terrestrem esse vultis? An temere scripsit Irenæus duabus rebus Sacramentum hoc constare, vna cælesti, altera terrena? vis etiam aliquid magis perspicuum? Audi saltem Chrysostomum (cuius sedulam lectionem aliquando tam futiliter & tam stultè tibi, erubescete tuo ipso Cardinali, vindicasti) de-

clarantem cur hæc mensa non sit graculorum sed aquilarum. Idem quoque lib. 3. de Sacerdotio. Etiamne te, inquit, inter mortales versari, atque in terra consistere censes: an non potius in cælum è vestigio transferris: an non carnis cogitationem omnem abiicias, nudo animo, mente pura circumspecis quæ in cælo sunt? Hæc ille, vt iam olim citantur nostri. En rursus cur Bezam pro hæretico & impostore habeat F. Claudius.

Vidi, inquis, Bezam Pissiaci. Vidisti sanè, & ille te vidit quum omnes præter te vnum tui puderet. Vidisti ergo Bezam Pissiaci, quid tandem agentem? *Augustanam confessionem superbe aspernantem*. Tunc an ego superbus in illa actione fuerim iudicent qui interfuerunt. Tantum dico, si illud fecissem cuius me insimulare audes, me præterquam quod contrà conscientiam egissem (nec enim ea est certè Augustana confessio quam aspernari pius quisquam possit) nō potuisse eo tempore stultius quicquam aut vobis gratius facere. Quum enim vestra ipsorum transsubstantiatione veluti pro derelicto habita, repente tuus Meccenas euasisset illius Confessionis patronus, cum qua saltē in eo nobis conuenire scitis, quod Idolomaniam vestram vtrique detestamur: an putas nos ita stolidos fuisse vt crassam istam astutiam non palparemus? Tu verò, F. Claudi, & tui similes qui veluti canes famelici ad offam vorandam eratis ad latrandum ab istis conducti, ne hæc quidem arcana, vt existimo, intelligebatis. Itaque neque quid tum ageres sciebas, ac ne nunc quidem quid scribas satis intelligis. Percutere igitur tuum Cardinalem. Respondebit ille, si tandem volet fateri quod res est, me ne si quidem Iudam proditorē nactus fuisset, potuisse quicquam facere ipsi gratius quàm si confessionem illam vel simpliciter nedum superbè, vt tu dicis, (quod sanè facere bona cōscientia nec volui nec debui) essem aspernatus. Dixi tamen quod candidè & simpliciter dicendum erat, idque ex communi nostri cœtus consilio & sententia, & quod vehementer tuum illum Meccenatem perculit, sic vt res ostendit, quum priores inuiti nulla præbita occasione colloquium institutum abrumperetis. Huius autem rei testes appello quocunque illi actioni interfuerunt, nec tui sunt similes.

Sed quid præterea vidisti illic agentem Bezam? *P. Martyri coram Gallorum regina in disputatione obmurmurantem & reluctantem, quia Zuinglij puram doctrinam obtenderet, quum militari apostolo Beza media illa & Calviniana magis arrideret*. Mira certè narras, F. Claudi, nos ita tum fuisse impudentes, vt inter nos iurgari in vniuersa Gallia summorum procerum (nemine nos obiurgante) conspectu non puderet: vel adeò nostri oblitos vt nos vobis vltro & de nihilo deridendos propinaremus. Deinde quis adeò certò & dilucidè exaudires? Vis autem semel definiam? Si vel à limine salutasti eruditissimos D. Martiris libros (audiuisti enim inuitus hunc illi præfenti honorem à doctissimo vestri ordinis homine tribui) vel prorsus stupes, vel illum disertius etiā quàm vnquam fecerit D. Calvinus legisti Christi ipsius communicationem cum eiusdem mortis fructu & efficacia coniungere: atque adeò ne à vestris quidem aduerbiis REALITER, SUBSTANTIALITER, CORPORALITER, CARNALITER, sed rectè explicatis, abhorrere, ita videlicet vt iis veritas rei, quæ fide & spiritali modo percipitur, non autem ipsius perceptionis modus significetur: quod vt melius noris, vnum tantum locum ex innumerabilibus citabo. Sic igitur ille in 1. Cor. II. in hæc verba, *Hoc est corpus meum. Vt sensus verborum Dei per vim significationis sacris Literis coniungitur, & anima nostrum re ipsa cohaeret, ita corpus & sanguis Domini significantur à Symbolis, sed animis nostris spiritaliter iunguntur*. Et paulò post, *Si quæras quidnam per communionem adipiscamur, aliqui dixerunt, merita & fructus mortis Domini, quod mihi non displicet. Verum addo, quod ipsum Dominum qui est fons horum bonorum, etiam habemus. Nam illum quoad diuinitatem nobis adesse non dubitamus, corpus vero & sanguis eius, tametsi quoad naturalem & corporalem conditionem sint in cælis & suo loco contineantur, attamen spiritali via & ratione, fide, inquam, & animo comprehenduntur: atque hoc pacto reuera nobiscum esse dici possunt, quum fides nostra in res falsas & mendaces non seratur*. Cedò igitur, F. Claudi, cur ego cum optimo & coniunctissimo fratre D. P. Martyre contendissem: nisi fortasse aliquid etiam amplius quàm ille, vobis voluissem largiri: quod si verum esset, illum certè potius lacerare te oportuerat, & in Caluino ac me quoque illud compleuisti, Oderunt me gratis. Tum sanè de quo ago & agam quoad viuam Deo gratias, vnà simul aliquandiu coniunctissime D. Martyr & alii quot alij viximus, non conducti (vt tu falsissime comminisceris) sed alij quidem ab Ec-

Martyr in
epist. præ-
fixa tractatio
ni de Eucha.
ad Cantuar.
archiep.

electis missi, alij Reginae ipsius Galliae & Nauarreni regis rogatu, ne nos fortasse ex moribus vestris metiaris. Ibi quae nostra vita, quam fraterna coniunctio fuerit, quam omnia inter nos dicta, facta, scripta sint summa animorum concordia, dum vestris discordiis vestrisque tumultibus valles & montes vicini personarent, testabuntur plures & magis idonei testes quam velis, & historia ipsa non qualem vos confingitis, sed veris & firmis testimoniis comprobata declarabit.

Ceterum ut inter nos non satis conuenisse demonstres, operapretium est considerare quod subiicis. Beza, inquis, Pistacum ad nos misit anno 1561. die 25. Septembris formulam non valde prima facie Augustanae aduersam, Credimus in usu Cænae Dominicae verè, reipsa substantialiter siue in ipsa substantia, verum corpus & sanguinem Christi, spiritaliter & ineffabili modo esse, exhiberi, sumi à fidelibus communicantibus. Primum, illud te commentum esse dico, quicquid vnquam à me ad vos missum: non modò quia scriptis non agebatur, sed etià quia nequius Episcopi, qui (paucis quibusdà exceptis quos ceteri non minùs quam nos verebatur) quàm maxima ex parte essent istarum rerum prorsus imperiti, vos scilicet mensuram suarum affectus (quod negare sanè non potestis) conduxerant, quorum ore & conscientia ad aliquid dedecora, quod inuitus faciam. Sed ad rem. Quare si vis ex duobus illis qui ad nos hac de re missi sunt. Illi tibi affirmabunt sese cum Galasium & me seorsim ex Reginae mandato, quam vestrarum tergiuersationum pudebat, in quoddam cubiculum vocassent, nobiscum ad aliquod horas de comoda quapiam formula pacatè ac prorsus religiosè contuliscideret (quis enim hoc non videt?) sed quæ postea tum à vestris si vobis videretur, tum à nostris expensa, pacatiores vtrinque animos & ad amicam quampiam collationem paratiores redderet. Nam neque illi auctoritatem à vobis, neque nos à nostris habebamus. Itaque quum de hac re mox ad collegas retulissemus, non dissensit à nobis, ut tu calumniaris, P. Martyr cui honorem eum habebamus quem summa ipsius eruditio, singularis probitas, maximus rerum usus, senectus ipsa denique modis omnibus veneranda memodum non esse) ne hac occasione nos illaquearetis, ideo, nobis approbantibus, illud quod adiecasti priuatim in altero colloquio, ut & sibi & nobis caueret, expressit. Sed quorsum hæc à te dicuntur, obsecro: Quid enim ad vos Augustana confessio: & cur nos vobiscum agentes, aliquid hac in parte simularemus? Illam verò formulam, ne nescias, absit ut vnquam repudiem. Loquor enim de usu non de symbolis, & spiritualemente rei significatæ, veram tamè corporis & sanguinis Christi, præsentiam ac præterea etiam perceptionem esse credentium propriam non obscurè affirmo. In his si quid habes quod refellas, agè ex verbo Dei refellito: sin minùs, calumniari desinito.

Subiicit denique noster accusator non minus ineptum mēdacium de formula quam rursus à me dicit Galliae antistitibus Pistiaci oblatam, quam etiam valere & obtinere iubebam aliis omnibus proscriptis ac deletis. Adeone verò obliuiosus es, D. doctor, ut non memineris quinque ex vestris, Episcopos nimirum duos, Theologos tres, Reginae mandato, cum totidem ex nostris collocutos, & istam in quam conueneramus formulam communi consilio fuisse perscriptam: à Cardinali etiam tuo prolixè commendatam: à plerisque antistitibus laudatam: postea verò quum vobiscum esset communicata, qui spem omnem retinendi regni vestri in istis discordiis ponitis, vestris iurgiis & clamoribus vix tandem explosam? Egone igitur illius author, & quidem imperiosè mea vobis obtrudens? Saltem autem illam bona fide descripsisses. Erat enim eiusmodi, *Profitemur Iesum Christum in sua Cœna nobis verè offerre, donare & exhibere substantiam corporis & sanguinis sui per operationem Spiritus sancti, nosque Sacramentaliter, spiritaliter & fide illud ipsum corpus quod pro nobis mortuum est percipere ac manducare, ut facti os ex ossibus eius & caro ex carne eius, inde viuificemur & percipiamus quicquid ad salutem nostram requiritur. Et quoniam fides verbo Dei innixa res promissas reddit presentes, eademque fide verè ac reipsa verum ac naturale Christi corpus per Spiritus sancti virtutem percipimus, hoc respectu præsentiam corporis ac sanguinem Christi in sancta ipsius Cœna confitemur.* Fuit autem hoc quoque vestris Theologis disertè significatum (quum tam paucis verbis tantum mysterium vix explicari posset) vbi qua in re hæsitaretis nobis significassent, paratos esse nos planius &

copiosius sententiam nostram tum de istis, tum etiam de questionibus coniunctis, quarum ne tenuissima quidem mentio hic facta est, explicare. Quum igitur illi postea ad colloquium non rediissent (nihil enim à vobis præter conuitia ac penè verbera reculerant) tum nos statim, id est biduo post ad summum, hanc quoque declarationem ad eos misimus, quam quum reticueris, ego hic expressam volui. *Affirmamus nullam locorum distanciam impedire posse corporis & sanguinis Domini communionem, quoniam Domini Cæna est celestis actio: & quannu in terris ore sumamus panem & vinum vera corporis & sanguinis Domini symbola, tamen fide & vi Spiritus sancti mentes nostras, quarum in primis est hic cibus, in calos usque sublatas, præsentis corpore & sanguine potiri. Itaque hoc demum sensu & respectu dicimus corpus pani & sanguinem vino verè coniungi, non aliter tamen quam sacramentaliter, id est non loco neque situ, sed quoniam efficaciter significant, quod omnibus cum fide participantibus à Domino donatur, & per fidem à credentibus verè percipiuntur.* Hæc tum inter nos summo consensu dicta scriptaque fuisse, ad quæ ne 20° quidem tunc responderem, si mihi affirmanti non credis, crede saltem iis qui nobiscum sunt colloquuti, quorum quatuor adhuc sunt superstites. Cuiusmodi autem ista sint, si fortè malitis ex verbo Dei contra vestrum morem, inquirere, quàm impudenter conuiciari, quasi verba quedam miscellanea vt quidam Alcoranus ac Mahumetes nouus coaceruarim, (hæc sunt enim quæ te euomere non puduit, quem, vt video, nihil pudet) agere, congregere. Egi enim non me vnum respicit hæc accusatio, tamen valde infirmus essem, nisi aduersus totum vestrum ordinem vel vnus possem eam causam defendere, quæ suis ipsius viribus satis superque semetipsam tuetur.

Summam omnium superiorum hanc esse vis, quod Lutherani manibus pedibusque inuentur in Sacramento esse, ac recipi carnem naturalem Christi, realiter ac substantialiter: à Cinglianis vero defendi carnem illam abesse à Sacramento, neque in illo percipi: & à Caluino præstigiatore dici illam esse & non esse in Sacramento, qui tamen in Cinglianis desinit, nec aliud de Cæna Domini definiat quàm in ea per fidem accipi efficaciam quãdam ac vim defluentem ex carne Christi sita in calo. Hic verò quæ paulò antè suo loco refutaui nolo repetere. Lutherani quos vocas, si tam crassi sunt vt tu vis, pro se respondeant. Carnem Christi à Sacramento abesse neque in illo percipi, tuum est commentum, quoniam nec quæ sit præsentia sacramentalis, nec quæ perceptio spiritualis, nosti. Calumnia verò quam Caluino impingis, futilior est quàm vt alteram refutationem mereatur. Tandem verò maxima iam operis parte confecta, ad rem ipsam descendis, ac primò quidem demonstrare conaris Caluinum pugnantia atque adeò contraria scripsisse de re quæ in Cæna sumatur. Hoc igitur cuiusmodi sit videamus.

Scripsit, inquis, Calvinus vitam spirituales hauriendam esse nobis à Deo, sed eam carnalem constituendum in carne Christi, sine qua vita ad nos non defluat. Hic verò quid reprehendis, Monache? nam ne vos quidem aliter docere consueuistis. Sed, inquis, ita sentit damnandum Zuinglium cum suis qui nos tantum faciunt Spiritus Christi participes, præterita carnis & sanguinis mentione. Itaque, Monache, non à se sed à Zuinglio dissentiret Calvinus, si vera scriberes, quum tamen illud demum probandum susceperis. Sed quid si in hoc quoque monachum, id est impudenter mendacem te prodis? Carnem Christi quicquid prodest, negat post ipsum Christum Zuinglius, sed comestam, vt vos post Capernaitas ex istimis, verbo videlicet comedendi non translaticiè & ex sacramentali metonymia, sed propriè & simpliciter accepto. Viuificationem spiritui, id est diuinitati tribuit in caput Io. 6. An non carni, nempe si naturaliter & sola consideretur, vt disertè scribitur participatione, istis vnquam Calvinus repugnauit? Quod autem garris de sola spiritus participas, tum quoque refellam, quum planius explicaueris quid Spiritus nomine intelligas.

Calvinus, inquis, ad inueniendam illam participationem carnis & sanguinis, secundam sissulam & canalem componit nempe Spiritus sancti potentiam, adeò vt antequam vis spiritalis ad nos perueniat, opus habeamus duplici vita ductu, carne Christi & diuina Spiritus omnipotentia. Hæc sunt, Monache, in quibus nescio quid potissimum reprehendere me oporteat, tuamne inscitiam, an verò profanā prorsus impudentiam. Ehodū enim, obsecro, quæ hæc inscitia est nescire quæ vel subordinata vel coordinata sunt, nō pugnare? Huius vitæ ordinē agere. Fit autem hoc indita quadā naturæ vi interueniēte, vt succo ciborū hæc vita sustentetur, adeò vt antequā ad nos succus ille quo vegetamur promanet, & cibus & naturali

rali illa facultate nobis sit opus. Quam igitur in ista causarum serie repugnantiam compariemus? Quod si præceptorem nostrum, id est Christum, sequuti, hæc terrena ad cælestem panem transferamus, quid rursus in iis merito reprehendes? Quum autem Spiritus sancti potentiam irridens, fistulas & canales à nobis componi dicis, facis nimirum quod magistrum decet in Sorbonæ schola eruditum.

Progredere postquam in limine impegisti: & quum constare fatearis Calvinum censere participandum esse de carne & sanguine Christi in Cœna, dicis *quæri quam participationem statuat, veram nimirum, realem, & substantialem, ut verè, realiter ac substantialiter percipiatur Christi caro & sanguis, an tantum spiritualement & energeticam: ubi sic te gressatur Calvinus, ut tandem in nudè spiritualement deoluatur, quam contrarietatem in eius scriptis observaveris.* Næ, tu lynceus es, Monache, qui quum nihil minus quàm quod tibi proximum est, te ipsum videlicet, noris, id tamen observes quod nusquam est. Aperiam autem huius erroris tui fontem, si non tibi, quem excæcavit iustum Dei iudicium, at aliis multis, ut spero, qui vos errantes temerè per devia sectantur. Quum id quod verum est opponis spirituali, quis non videt quò recideris D. doctor? putas nimirum spirituale idem valere atque imaginarium, ut quum vigilantes somniamus: vel id esse quod dici solet apud Philosophos, cogitatione & intellectu quippiam abstrahere. Itaque ne responsum quidem mereris, quod in re non dissimili Nicodemus, à nostro præceptore retulit, Tu es Magister in Israël & hæc ignoras. Tecum tamen agam paulò familiarius. Scito, eam à nobis spiritualement perceptionem dici, non quæ sit imaginaria, non quæ cogitatione tantum fiat, cui veritas non subsistit, sed cuius sit organon, Dei quidem respectu, vis illa divini Spiritus nobis planè inenarrabilis: nostra verò ex parte, animus noster vera fide in oblatum sibi obiectum, Christum videlicet mediatorem nostrum intuens, ut cum multò verius, certius, efficacius comprehendat, quàm vel symbola ipsa cernant oculi, tangant manus, lingua degustet, vel promissionis verba aurea exaudiant. Itaque prorsus ridiculum te probas, qui hæc duo *VERE & SPIRITUALITER* inter se opponis, quum in rem minime fictam fides nostra feratur, & Spiritu sancto duce præeunte, falli spiritus noster non possit.

Sed in eo non multò minus peccas, quòd realem & substantialem perceptionem opponis spirituali. Nempe res ipsas, siue substantias, de quibus agimus, id est carnem & sanguinem Christi, tunc demum tibi persuasisti verè percipi, quum nobis te ipsa adiunguntur, nempe ut corpus cum corpore, id est substantiæ ipsæ inter se cohæreant. Hoc commentum verè Capernaiticum, crassum, ineptum, veritati corporis Christi & eiusdem ascensionis ex diametro repugnans, denique etiam si daretur, prorsus à vitæ cælestis & æternæ ratione alienum repudiamus. Vos qui mordicus illud tueri in animum induxistis, declarete, quæso, qualem esse nexum istum substantiarum velitis. Nam si naturali alimento comparaveris, certè corpus non animum pascet, & multo sæutores eritis corporis Christi carnifices quàm qui illum crucifixerunt. Sin verò demitti quidem vultendum præscripsit, postea verò nec concoqui, nec digeri, nec assimilari, ne sit illius post resurrectionem conditio deterior quàm quum exanime in sepulchro iaceret: dicite, quæso, quorsum substantia hæc, & quoniam vel corporis vel animi fructu deuoretur. Quod autem ad accretionem siue naturalem siue artificialem attinet, ne ea quidem vobis placet, opinor: ac multò etiam minùs merè artificialis aliqua adiunctio & structura, veluti quum lignum ligno compingunt fabri. Quid igitur? nempe ridiculos vos probetis necesse est, quum hæc adeò, non dicam sensibus nostris, (ne nos putes diuina hæc mysteria ad ingenij humani captum exigere) sed nostræ fidei analogiæ, id est corporis Christi veritati repugnantia, & ut paulò antè dixi, ab æternæ & cælestis vitæ ratione penitus aliena defenditis. Nos autem quàm & verbo Dei & nostræ salutis exuperantia de his rebus tradamus, paucis, si potes, accipe. Cibus hunc esse dicimus, illud ipsum Christum Filium Dei ita ut est pro nobis homo factus. Hunc autem cibum esse dicimus non ventris sed mentis, neque ad huius vitæ alimentum naturale spectare, sed ad cælestem perennis æternæque vitæ pabulū. Hinc illa consequi dicimus, primum oportere nos in ipsius Christi Dei & hominis simul, veram possessionem mitti. deinde non ore corporis sed animo vera fide prædito cibum hunc percipi: tertio ad istam perceptionem

minimè requiri ullam ipsarum substantiarum siue præsentiam siue connexionem, ut ubi sit una sit & altera, vel altera alteram contingat, (quum corporea ista sint) sed hoc vnum, ut spiritali & intellectuali ratione, verè tamen hac re ipsa oblato nobis Christo coniungamur, ut ille noster sit, & nos vicissim illius: postremò ut quemadmodum corpus cum suo capite coherens, ex ciborum corporali naturalique modo perceptorum succo nutritur, ita etiam ex Christo spiritaliter, uti diximus, nobis velut vnito, Spiritum illum sanctificationis vitæq; æternæ iugiter hauriamus. Hæc sunt quæ tum ex Dei verbo, tum ex totius veteris Ecclesiæ consensu tradimus, quæ si potueris, F. Claudii, pacato animo considerare, desines concludere quod absurdissimum & falsissimum est, substantiæ nimirum ipsius perceptionem cum energetica consistere non posse. Nam particula illa exclusiue, *DUNTAXAT & TANTVM* falsò nobis à te tribuuntur, utpote quæ si quando à nobis usurpantur, ideo usurpentur, non ut substantiam siue rem ipsam, id est corpus & sanguinem Domini, & Christum ipsum à quo omnis illa viuifica energia promanat, excludamus, sicut tu falsò comminisceris: sed ut omni substantiarum contactu, accretione, traiectione ac permixtione sublata, quorsum & quatenus Christus nobiscum vnietur dicamus, nempe ad hoc vnum ut ex illo Spiritum illum viuificantem hauriamus.

Quòd si qua similitudine tantum mysterium tibi velut adumbrari postulas, agè tibi obsequamur. Datus sit tibi fundus ad huius vitæ alimoniam. An ut eum verè possideas, necesse est ubicunque fueris præsentem sisti, an verò donationem rei procul etiam distantes, sufficit ex pactis conuentis ratam utrinque haberi? an rursus ut ex eo fundo viuas, terream ipsam substantiam à te realiter vorari oportet, an verò potiùs fructibus ex eo collectis vesceris? Sic quoque cælestis illius vitæ alimentum interpretare. Fundus noster, ut David aiebat, Dominus est, Dominus inquam, pro nobis homo factus. Eum nobis donat Pater, & ipse quoque seipsum verè nobis præbet, sicut & verbo simplici & Sacramentis testificatur. Nos animo vera fide prædito verè illum nostrum facimus, nosque ipsos adeò pro inenarrabili Spiritus Dei potentia, spiritaliter quodammodo ipsi incorporamus, ut fiamus mysticum ipsius tanquam capitis corpus: neque ad hanc spirituales quidem sed verissimam ipsiusmet Christi perceptionem, seu potiùs *κοινωνία* (singulorum enim sit totus in solidum) quicquam interest siue nobis sit corpore suo propinquus ille, (veluti quum primùm hanc Cœnam cum suis discipulis celebraret) siue sit remotus, sicuti nunc quod ad carnem attinet, nusquam alibi est quàm in cælo. Propinquitas enim ista rerum in iis demum requiritur quæ naturali & corporeo modo iunguntur, cui nullus hic locus est: non autem in iis quæ mente & fide comprehenduntur. Ex hac porro *κοινωνία* consequitur quidem ut res ipsa verè nostra sit, non tamen ut eam deglutitam in nostra corpora traiciamus, (corporeo enim huius vitæ alimento iunguntur, accipiunt) sed ideo duntaxat, ut eius veluti succo spiritali æternùm viuificemur. Succum autem appellamus quicquid Christo inest, ex cuius plenitudine non tantùm dona omnia sed etiam vitam ipsam spiritaliter & fide haurimus. Hæc porro participandi Christi ratio declaratur plerumque translatis verbis, quæ partim à veteris fœderis ceremoniis, partim ab Ecclesiæ Christianæ Sacramentis, partim à communi vso sumuntur, veluti quum Christum dicimur induere, Christi sanguine aspergi & purificari, Christi carnem comedere & sanguinem bibere, Christo inseri & incorporari, in Christo viuificari, nutriri, crescere, adolescere, Christi ossa & caro, & cum Christo vnum, spirituales & delictis connubio quodam fieri: quæ omnia non obscuritatis sed potiùs perspicuitatis veri Sacramentorum vsus ostendendi causa sic dicuntur, nec aliud quàm nostram illam cum Christo spirituales *κοινωνία* & eius quæ diximus effecta demonstrare. Sed quorsum hæc omnia? nempe ut quàm pudenda sit inscitia tua, D. doctor, quum in istis quæ optimè inter se consentiunt repugnantiam somnias, & spirituales perceptionem reali & substantiali opponis: & quàm denique putida sit calumnia qua nos aspergis, tandem aliquando perspicias.

Dolet tibi qui dissidiis Ecclesiæ pascaris, quòd Calvinus inter nos dicat controuerti non quid in Cœna detur, (quum dari constet ipsummet Christum) sed de donationis & perceptionis modo. Verùm an propterea cæcutit Calvinus, quoniam ad veritatis obtutum tibi dolent oculi?

Exagitat Calvinus crassum, vulgarem, & carnalem situm & esum corporum, quasi inquit iste Monachus, *Lutherani & catholici non ubique præsentur istos modos à se excludi,* poni

poni tamen substantialem praesentiam quæ modum inusitatum, realem tamen, substantialem ac verissimum nancisci possunt ex Dei potentia. Egregiè profectò, F. Claudii.

Tandem enim Dei potentiam agnoscere cogeris, quam per ludibrium paulò antè secundam fistulam vocabas. Sed ad rem. Lutherani, quos vocas, pro se respondeant an vobiscum sentiant. Vos autem Catholici quem modum, obsecro, excluditis? crassum illum (inquis) & vulgarem ac carnalem situm corporum & esum. Rectè hoc quidem, si sapientis verè. Sed quid nihilominus corpus manere: ut simul sit totum infinitis penè locis, & poris spoliatum, nihilominus corpus manere: ut simul sit totum infinitis penè locis, & quantum absque quantitate & loco, subiectum absque accidentibus, inuisibiliter visibile, denique infinitè finitum, & quid non? scilicet ut sine horrore sitis carniuori. Et quorūlissimè & substantialissimè (ut ita loquar) perinde ut vulgatis cibis vescimur, carnem illam & sanguinem voraremus, concoqueremus, & in nutrimentum transformaremus, quicquam hoc sit nobis ad vitam æternam profuturum? Nec vos vnquam pudebit miserum Christianum populum istis tam crassis, tam pudendis, tam denique ab omni fidei nostræ analogia & æternæ vitæ ratione alienis deliriis dementare? Sed audi etiam aliquid amplius. Si vera scripsisti, hæreticus erit vester Nicolaus Papa cum tota Romana Ecclesia. Sic enim ille totidem, ut nosti, verbis Berengario credendum præscripsit, *Verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi sensualiter, non solum Sacramentum, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, fidelium dentibus atteri.* Hocce verò est crassum & vulgarem modum excludere?

Caluinus, inquis, non inficiatur, tam verè præstari à Deo res significatas, quàm verè sumuntur ista signa, per quæ denotatur carnis & sanguinis Domini verus & essentialis esus & potus, non autem spiritualis duntaxat. Rursum partim à scopo aberras, Monache, partim etiam ambiguitate nobis illudis. Nec enim, ut iam toties dixi, verus & essentialis esus ac potus ei opponitur qui sit duntaxat Spiritualis, si per illum quid percipiatur, per hunc verò quomodo & in quem vsum percipiatur, intelligas. Deinde quum esus ac potus nomina non nisi translaticie ad rei significatæ perceptionem accommodemus, sacramentali videlicet metonymia, hoc quoque tibi distinguendum fuit.

Pergit Monachus & Calvinum inquit *in 1. Cor. 11. dividere substantiam Cœnæ ab eius fructu & efficacia.* Hoc verò falsissimum est. Longè enim aliud est dividere quæ Deus coniunxit, sicut vos facitis, quum ipsam quoque carnem filij hominis ad exitium sumi doceris: quàm quæ diuersa sunt distinguere.

Idem Calvinus in Harmonia tradit *potione sanguinis Christi sanciri fœdus nouum ut sit efficax.* Concedo, & ideo te Sycphantam esse dico, quum calumniaris ex Caluini doctrina nihil in Cœna percipi. Ergo, inquis, *vult potionem sanguinis præcedere efficaciam huius Sacramenti.* Concedo & illud, sed ita ut primùm omnium causarum ordo non autem temporis intervallum sic notetur: deinde ut potione sanguinis nulla traiectio substantiæ, sed tantum rei ipsius perceptio & apprehensio spiritualiter & per fidem facta intelligatur, ut videlicet Christus noster fiat, ideòque in nobis consequenter operetur. Nam tum demum, ut scitè scribit Calvinus, Christum participamus quum Christum ipsum obtinemus, id est oportet nos cum Christo vnum fieri, (id autem non nisi spiritualiter & per fidem fit) siue ipsummet Christum à nobis vel nos potius ab illo possideri, ut postea vitam ex ipso hauriamus. Ergo, inquit rursus Monachus, *duplicem manducationem distinguunt, realem vnā ac substantialem & alteram spiritualem, quæ simul fiant, quemadmodum asserunt Catholici.* Apage verò istū tuum Catholicismum. Tua enim hæc sunt, non nostra. Vos realem manducationem definitis qua rem ipsam dentibus & ore accipitis: nos verò hanc manducationem, solis signis propriè, rei verò significatæ non nisi metonymicè tribui, ut & ipse panis corpus esse dicitur, ex fidei analogia, Sacramentorum natura & esu, cum tota erudita vetustate docemus.

Vos spiritualem manducationem esse arbitramini quæ carnis ita ut dicitis manducata fructum & efficaciam spiritualem declarat: nos verò & rem ipsam siue ipsummet Christum, & fructum, id est vim illam viuificam ex Christi Dei simul & hominis carne ad nos ipsi coniunctos promanantem, spiritualiter, id est Spiritus sancti omnipotentia, & animo vera fide prædito percipi credimus, nec aliam spiritualem manducationem

agnoscimus. Vides igitur quàm ineptè ista scripseris?

Addit F. Claudius, Caluinum cum suo Beza docere nostram manducationem à Patrum participatione differre, quia nostra substantialis & actualis existat, illorum verò minimè, quanuis mediam quandam inter substantialem & spiritualementem esse velit. Rursum abutitur Monachus illis vocibus, vt modò diximus. Nec enim alia vnquam fuit quàm spiritualis vel Patrum vel nostra siue ipsius Christi, siue efficaciarum ex eo in nos derivatarum perceptio. In eo verò discriminè statuimus, quòd illi quidem Christi carnis participes fuerant, non actu ipso, vtpote quæ nondum extaret, sed de iure tantum, vt loquuntur, quoniam videlicet ius in nascituram Christi carnem acquirerebant: nos verò quum iam extet illa caro, ipso etiam actu carnem ipsam percipimus. Neque verò nascitura Christi caro ita vt diximus ab illis percepta, sua efficacia carebat, quum ea sit fidei vis vt res etiam non dum extantes, tum in Dei verbo, tum in Sacramentis veluti extrantes, ad salutem apprehendat, sicut petra spiritualis, id est, vt Augustinus rectè exponit, quiddam spirituale adumbrans, erat illis Christus, & vidit Abraham diem Domini, & fides est ipsa *etiam* perceptio, sicut suo loco ex Græcis scholiis illud Apostoli dictum exposuimus.

Subiicit Monachus aliquoties eadem pagina idem inculcans, *Nisi substantiam ipsam ac naturam carnis Christi re vera & substantialiter nos in terra positi degustamus, quid contra naturæ impossibilitatem miraculo ac virtute Spiritus sancti opus est?* Quæsitum profectò tanto doctori conueniens. Quid si enim ex te potius quærerem, quodnam sit miraculum, corpus realiter & essentialiter præsens manibus tractare & ore sumere, quid aliud respondere posses quàm nullum locum miraculo sic relinqui, quum hoc potius ordini naturæ sit planè conueniens? Itaque miraculum illud quod alioqui miraculorum summum prædicatis, & de quo illud SOLA FIDES SVFFICIT tantis clamoribus vociferamini, non erit in ipsa carnis & sanguinis sumptione positum, si vestra Transsubstantiatio statuatur, sed in vnione potius signorum & rei, quum tamen certum sit non propter panem & vinum, sed propter nos totam hanc actionem esse à Domino institutam. Cuiusmodi sit ergo vestra doctrina vel ex hoc quivis intelligere potest. Vestrum autem responsum nobis suppeditat quod hinc vobis regeramus: nempe in eo se exere inenarrabilem Dei potentiam, quòd quum tam procul distita sit à nobis caro quàm procubabest cælum à terra, eò vsque tamen fiamus eius participes, vt cum ipso spiritualiter vnium facti, viuificum omnem succum & vigorem inde quàm efficacissimè percipiamus. At enim, inquis, si quotidie Baptismus, Evangelii prædicatio, mentis in Deum eleuatio, sunt, vt vultis, quotidiana & sufficientia vehicula gratiæ diuinæ atque efficaciarum carnis & sanguinis Domini, quid opus est nouo canali & singulari virtute in Cœna ad insuendam eandem efficaciam de carne Christi in cælo sedentis? Quasi verò nos oblitus sis docere Sacramenta à verbo simplici secundum plus & minus, quod ad rei significatæ, id est ipsiusmet Christi perceptionem attinet, differre. Itaque nodum in scirpo quàm in Baptismo aliam in genere ponimus Spiritus sancti virtutem in Cœna quàm in Baptismo vel simplici verbo, sicut idem & vnus vbique Christus spiritualiter fide percipiendus offertur. Nec tamen hoc impedit quominus hæc vis in Sacramentis magis quàm in simplici verbo, & rursus in Cœna magis quàm in Baptismo sese conspicuam præbeat.

Ex superioribus colligit F. Claudius substantialem siue substantiæ esum ac potum à Caluino minimè negari, quod ita, vt diximus, intellectum, tantum abest vt repudiemus, vt etiam contradicentes apertè oppugnemus. Superest vt eundem Caluinum probet repugnantia tradere. Probat autem egregiis istis argumentis.

Quoties, inquit, habet cum Tigurinis negotium, tantum Spiritus manducationem per se determinat. Obsecro verò, an non te aliquando istius inscitia pudebit? aliā sanè quàm spiritualementem manducationem eamque per fidem, non agnoscimus. Sed aliud est Spiritui aliud Spiritus manducatio. Hoc enim quid manducetur declarat, nec à nobis vltimari solet: per illud verò significatur manducationis genus quod corporali siue Capernaico modo opponitur, nec substantiæ perceptioni repugnat, quum eam potius stabiliat, quum nec caro à Spiritu, nec Spiritus à Carne sit separandus.

Alterum repugnantia argumentum huiusmodi est. Quoties doctrinam suam similitudinibus elucidat Caluinus, intra limites efficaciarum continetur, vt substantiam summoceat. Quomodo admodum enim calorem à sole, vigorem à capite, succum ex radice diffundi cernimus, ita de Christi

Christi corpore calis affixo influi vitam & efficaciam tradit, ut de substantia nihil sumus solliciti.

Bona verba, F. Claudii. Si non tui ipsius, at certe almæ vestræ facultatis rationem aliquam habe. Extant omnes Caluini libri, ex quibus quod in rē tuam faceret, desumere potuisti. Vole, reuolue, ut vel melior vel deterior euadas: passim quidem ita ut veritatis studio sum & summo iudicio præditum scriptorem oportuit, ipsum Christum ab eo quod inde ad nos promanat Caluino distinctum inuenies, remotum verò nusquam, sed necessario potius coniunctum. Neque longius nobis abeundum est ut hoc ipsum probemus, quum teipso teste, idque altera præcedente pagina, Calvinus de manducatione indignorum disserens, affirmet efficaciam carnis & sanguinis Domini à substantia distrahi non posse. Sed video te iterum ad eundem scopulum naufragium facere. Nisi enim corpus Domini realiter hic in terris statuatur, nisi in nostrum corpus ingrediatur, nisi corpori nostro coadunetur, excludi tibi videtur & cælo affigi. Hoc commentum ut refelleret Calvinus, id est non ipsiusmet carnis & sanguinis *κονωμία*, quæ & vera & spiritualis est, sed crassam, ineptam, inutilem, Cyclopicam denique substantiarum permixtionem, sumpsit similitudines verbo Dei familiares. Nam sol quoque noster, & caput vocatur Christus, & præterquam quod seipsum viti comparat, iubet etiam Apostolus ut in ipso simus radicati. Quorsum autem hæc? nempe ut carne Christi è cælis non amota (quibus illum capi oportet usque ad tempora instaurationis omnium) nos tamen doceret ipsius fieri verè *κονωμῆς*, ut eius luce illustrati, calore vegetati, vigore sustentati, succo denique nutriti, idque spiritualiter per fidem, ad iustam illam mensuram tandem perueniamus. At tu velles similitudines istas per omnia quadrare. Ergo Spiritum sanctum redargue illasumptam attinet, his expressis verbis occurrit Calvinus, lib. Instit. 3. cap. 17. sectione 12, *Si solem, inquit, conspicimus radijs interram emicantem ad generandos, fouendos, vegetandos eius foetus suam quodammodo substantiam ad eam traducere, cur inferior esset irradiatio Spiritus Christi ad communionem carnis & sanguinis eius in nos traducendam?* In aliis autem duabus posterioribus similitudinibus, adeò nihil est quod reprehendas, ut contra quodammodo illis utimur, admonere soleamus in eo non convenire similitudinem quod membra ex radice nostra ex capite naturaliter etiam secundum substantiam coherente, & ramis & nostram sola spiritualis siue *κονωμία* siue *ἐννοια* statuatur. Quid verò, quod infinitis penè locis, vestigia Christi ipsamque adeò panis & vini analogiam sequutus Calvinus, non minùs animos nostros pasci corpore & sanguine Christi testatur in vitam æternam, quam cibis corpus nostrum in hac caduca vita sustentatur? An hic verò quippiam desiderabis? quomodo tamen hoc sit accipiendum paulò antè diximus.

Pergit iste, & inquit, *Calvinum non reticere quoties nominat substantiam, tantum à se intelligi pro substantiali vigore.* Sed quid est monachum agere si hoc non est? Inculcat finibus penè versiculis Calvinus, hæc duo esse inter se distincta, ipsummet Christum videlicet viuificum, & inde promanantem vigorem, nec te tam putidi mendacii pudet. Sed hoc quoque verum est illum adiciere solere, non aliter nos fieri ipsius Christi participes, quam spirituali modo per fidem, qui veritati & ascensioni Christi, ipsique totius nostræ fidei analogiæ nihil repugnet: nec in eum finem ut vllò modo traiciantur aut permiscantur substantiæ, sed ut vnum spiritualiter facti cum eo, vitam æternam ex eo hauriamus. Hæc si repugnantia existimant ineptissimi homines, an propterea non constat sibi veritas?

Substantiam carnis Christi, inquit iste, compellitur cælo coercere Calvinus, & defendere cælum non egredi, ad nos non penetrare: ad nos non descendere, nihilque ad nos de carnis substantia emanare, ne consequantur ipsum eadem absurditates, quas nobis de pluralitate locorum & Christi ascensione exprobrat. Quis verò istum hic præuaricari non putet? Et si enim Christi carnem nullo carcere coercemus, cuius supra omne nomen elata gloria & potestas supra cælos ipsos eminet: tamen cum Petro dicimus illam cælo capi, quum gloria naturam finiti corporis ipsi non ademert, idque dicimus, ut scopulos istorum naufragiis infames vitemus. Quod autem inde colligis, hoc posito tolli à nobis ipsiusmet Christi *κονωμία*, nouo responso non eget. Placet tamen audire quibus vulneribus teipsum adactus ab ipsa veritate concideris. Si quid, inquis, nobis irrogatur de Christi substantia, aut eius erit habenda duntaxat portiuncula, aut ipsius integri corporis tota. Si prius respondetur, erit

igitur partibilis substantia. Si posterius sequetur totam substantiam & ipsum Christi corpus pluribus locis adesse. Euge verò, quis te docuit iram venturam fugere? Adde nobiscum quod necessario sequitur, & ex monacho Christianus euades. Est autem eiusmodi, illud verò est immane atque adeo prorsus à Naturæ, quantumlibet doceat Nicolaus Papa, ipsis carnificibus à quibus crucifixus est Christus crudelior, non solum Sacramentum, sed ipsummet corpus Christi sensualiter frangi, & dentibus atteri: hoc verò prorsus est Eutychianum, quum pluribus locis simul totum esse vnius sit diuinæ naturæ proprium. Relinquitur ergo, statuendam quidem esse capitis & membrorum nouitiam, sed quæ spiritali modo fiat, nec ipsas substantias vel eodem loco sistat, vel inter se permisceat, quæ tamen quàm verissima sit & quàm efficacissima.

Subiicit tandem ille grauissimam aliam in Caluini scriptis repugnantiam, quam minimè voluit prætermittam. Nam, inquit, passim affirmat Caluinus nos non magis in Cæna percipere corpus Christi quàm in Baptismo & per Verbi prædicationem. In Catechismo autem, ait nos Christum per Baptismum percipere tantum in parte, in Eucharistia verò totum. Hic verò quis stuporem F. Claudii non admiretur? Sectio illa Catechismi, quæ est numero 52, sic habet. Quum prius disputatum esset de Christi in sacra Cæna communione, quærit Magister ex discipulo, an hæc communio tantum fiat in Cæna. Respondet discipulus haberi etiam illam in quotidiana Euangelii prædicatione, quod quatuor Scripturæ testimoniis probat. Hic subiicit Magister quod inepti isti nobis solent obiicere, nempe si ita est, quid amplius habeamus in hoc Sacramento, & quid nobis vtilitatis afferat. Respondet discipulus, nos id consequi ex hoc Sacramento, quòd hæc eadem communio magis in nobis confirmetur, & velut rata habeatur. Quoniam, inquit, tametsi Iesus Christus nobis & Baptismo & Verbi prædicatione communicetur, hoc tamen non fit perfectè, sed ex parte. Hac autem quæstione explicata, concludit postea Magister quid in Cæna nobis præbeatur. Cedò verò, quæ est in istis repugnantia? Quum dictum esset in nobis hoc Sacramento plenius sanciri nostram illam cum Christo coniunctionem, additur ratio, quoniam videlicet non vno momento, sed per gradus Christo paulatim magis ac magis inserimur: ideòque quum, ut ait Apostolus, crescere illum in nobis paulatim oporteat, & nos progredi donec apprehendamus novum adminiculum fidei nostræ, tum Baptismo tum prædicationi Verbi adiunctum est. Iste verò, nullius sanè, ut res ostendit, neque iudicii neque eruditionis homo, hanc calumniam ex ineptissimo illo Heshusio depromptam nobis reponens, perinde hoc accipit, ac si sentiret Caluinus nos in Baptismo tantum partem Christi, nempe vim & efficaciam, in Cæna verò id præterea quod deerat, nempe ipsam quoque essentiam sumere: quod ridiculum delirium quo videlicet Christus discernitur, cuique, sicut Heshusio respondens ostendi, tota Scriptura repugnat, quibus tandem præterquam hominibus iusto Dei iudicio excæcatis, venire in mentem potuit? Quid quòd istam particulam, *In Eucharistia verò totum*, ausus es, F. Claudii de tuo adiicere? Sed illud quoque periculum est quod subiicis, alioquin, inquis, quid Caluinus senserit quum dixit *IN PARTE*, augeretur qui poterit. Atqui F. Claudii, non aliunde quàm ex verbo Dei solum augurari, si modò profano huic vocabulo aliquis est locus. Disce igitur ex Paulo quid sit ex parte cognoscere, & ex parte prophetare, & didiceris quid sit ex parte credere, ex parte te Christo insitum esse, ex parte denique viuere, donec, ut alibi scribit idem Apostolus, ad mensuram staturæ adulti Christi euadamus.

1. Cor. 13.

Ephes. 4.

Operæpretium est autè aliud quoque boni nostri doctoris argumentum audire. Docet Caluinus, inquit, inseparabiles manere corporis & sanguinis Domini substantiam, eorumdemque efficaciam, ita ut neutra sine altera sisti possit. Idem nihil prorsus de substantia ad nos delabi vel descendere concludit. Ergo ne vlla quidem efficacia nos in Cæna perfrui, suum nihil prorsus de Christi Cæna reportari colligendum est ex Caluini doctrina. Respondeo primum ad propositionem, perperam à te dici quod verè & rectè scripsit Caluinus. Totum enim illud, ut neutra sine altera alicubi sisti possit, supposititium est. Nec enim ignoramus dictum Augustini, corpus quidem Christi esse alicubi oportere ut in loco, veritatem autem corporis ubique diffundi: & quum omnem potestatem acceperit qui nunc est in cælis, & non alibi secundum carnem, quis tam est vecors ut tam latè patere Christi carnem, quàm eius vim ac potestatem arbitretur? Totum igitur istud commentum tuum est, quòd de spiritali præsentia & cōmunionis modo hic agatur. Deinde non de quavis efficacia Christi loquimur in hoc argumento, sed de mortis totiusque obe-

obedientiæ efficacia, denique de plenitudine ipsius agimus, ex qua vna cælestem æternamque vitam petendam censemus. Hanc igitur negat Calvinus, tum ex Dei verbo, tum etiam ex disertis Augustini testimoniis cum Scriptura cōsentientibus, cuiquam communicari, qui non sit spiritualiter factus ipsius Christi membrum. Item nullum affirmat verè esse posse Christi membrum qui non isto vitali succo vegetetur. Hinc colligitur quàm sis ineptus, quum spirituales coniunctionem non aliter quàm naturalem metiens, quæ maximo etiam locorum intervallo distant spirituali, nihilominus vinculo coniunctissima esse posse non intelligis. Nam certè ex ipsius etiam naturæ ordine corpora quocunque cælestia quantumvis longè distita, tamen per medium *ſυμφανες* oculis nostris efficacissimè coniunguntur. An verò Spiritui sancto, & fidei verbum Dei omnipotentis amplexa minùs quàm oculis tribuetis, qui tot alioqui in hoc Sacramento miracula committis? Rurſus igitur, Monache, argumenti tui fundamentum. Tamen ad assumptionem tui argumenti accedo. Solam vitam & efficaciam Christi à nobis in Cœna percipi, adeo non scripsit Calvinus, ut contrà singulis penè versiculis inculcet tum demum nos fieri illius virtutis participes, quum ipse Christus factus est noster, & nos vicissim illius: & disteterem Sacramenti, id est ipsummet Christum Deum & hominem, ab usu & effectu inde promanante, id est à nostra viuificatione distinguat. Rurſum ergo mendax reprehenderis, D. doctor. Hoc tamen verum est, non ita esse stolidum Calvinum, ut vel quicquam de Christi substantia ad nos delabi siue descēdere somniet: vel aliam statuat substantiæ siue ipsiusmet Christi *νομωσαν*, quàm qua vnum spiritualiter cum ipso facti viuificemur. Sed quum colligis omnem substantiæ communionem prorsus ab eo excludi, qui eiusdem transfusionem & realem applicationem neget, quid aliud quàm summam Dialectices inscitiam prodis? An enim, obsecro, sublata vna specie, tollitur totum genus, an quoniam equus non es, idcirco ne animal quidem es? hoc vereor ne neges multum, qui quum ista legent, asinum te esse dicent. Argumentum autem in hoc sic retorqueo. Affirmat ex verbo Dei Calvinus, nullum fieri participem viuificæ Christi efficaciam, qui non sit ipsiusmet Christi spiritualiter per fidem particeps factus. Idem affirmat credendacissimum esse F. Claudium relinquitur.

Negat Calvinus, & quidem rectè aduersus sophistarum opus operatum, eam vtilitatē quæ ex Sacramentis percipitur, esse ad externæ actionis tempus restringendam. Afferatur duplex ratio. Primum enim experientia probat alios citius, alios tardius à Deo regenerari (est autem regeneratio non minimus Baptismi fructus) quum tamen in infantia pariter fuerint baptisati: & fieri etiam saepe probabile est, ut multis qui sacre Cœnæ interſunt, vsuueniat ut propter incogitantiam vel tarditatem quam postea excutiant, minus tunc, in ipsa videlicet actione, ipsis proſit, quàm aliquanto post tempore. Deinde quid nobis fieret si prætereunte actione penè momentanea, euanesceret quæ inde ad nos redit vtilitas? Quid autem hinc iste colligit? hinc videlicet effici Calvinum sibi nō constare, qui paulò antè substantiam & efficaciam inseparabiles esse dixerit quasi verò id ex quo prouenit vtilitas (nempe Christus ipsemet & vis in ipso insita) idem declarat atque vtilitas ipsa siue illius in nobis effectum, nimirum iustificatio & sanctificatio nostra: quasi propterea quòd temporis spatio semini opus est ut germinet, frondeat, floreat, fructificet, ideo consequatur semen in agro satum non esse, aut suis viribus carere: vel quoniam aliquod temporis interuallum requiritur antequàm homo actu ratiocinari possit, idcirco non sit præditus anima rationis particeps: quasi denique qui ebrius est, mentem ipsam amiserit, quoniam nec corpus nec animus officium in ipso faciant. Quum igitur grauissimus Sorbonæ Theologus ista voces ægri somnia, & Caluini morbo laborantis deliria, an non te potius perpetua infania laborare, & vigilantem quoque somniantem re probas?

Quod eadem sui libri pagina monachus addit de vna & eadem ratione Sacramento, quoniam ita obscure dictum est, ut nullo modo à me quidem intelligi potuerit, idcirco nunc non refello. Tantùm dico, insignem & verè monasticam esse calumniam, quum iste Caluino affingit, ac si doceret nouæ legis Sacramenta nihil conferre. Primum enim istud *νομωσαν* nomen, ut *ἀνεγει* iam pridem repudiauimus. Proinde quæ hæc est, obsecro, impudentia? Redarguit Calvinus sophisticum illud delirium, Sacramenta nouæ legis conferre gratiam omnibus non ponentibus obicem peccati mor-

talibus. Sic enim Deum uti Sacramentis tanquam organis, ut omnis virtus penes ipsum maneat: nec in Sacramentis quicquam rei nisi fide percipi. Hoc, inquam, commentum quoniam redarguit Calvinus, an efficitur quod iste somniat illū docere, nobis abeundum foederis Sacramentis nihil prorsus nobis confert? Nec verò longius nobis abeundum est, ut hoc quoque mendacium conuincatur. Subiicit enim Calvinū sentire Sacramentis obsignari Dei dona quæ aliunde iam possideamus. An verò hoc nihil est, ac non potius nihil est quod ipse garrat?

Non dissimile est aliud argumentum, id est prorsus fatuum & absurdum, quod ex VVestphalo & Heshulio, ut cætera ferè omnia desumpsit, adeo sunt exarmati Papistæ. *Fidem, inquit, desiderat Calvinus, quæ incorporamur carni Christi, & ab eo omnia impetramus.* Concedo. Nam si fide iustificamur, & Christus est iustitia nostra, certè fides Christum apprehendat oportet, ut quia in eo sumus, nulla sit in nobis condemnatio. *Fidetur, inquit F. Claudius, allata & incorporatione per eam acquisita cum affluentibus indonis, quid noui per Cœnam de carne Christi aut eius efficacia nobis accedit?* Nihil sanè noui, quod ad Christum ipsum & eius viuificum illum succū attinet. Sed magis ac magis Christo spiritualiter adiungi, fidem augeri, charitatem confirmari, omnia quæ habueris dona in dies intus sanciri, ac fortassis etiam noua quæpiam obtinere, iustitiam ex fide obsignari, istane apud vos nihil sunt? Imò vide quàm ineptè colligas. Demus tibi quod postulas, nempe realiter & essentialiter & sensualiter ipsam carnē Christi manibus palpare, ore corporis percipi, dentibus atteri, intus etiam si velis concoqui. Si hoc verum est, an aliquid Christi superest quod requiratis? Nihil, opinor. Quid igitur noui quotannis iustitiam accipitis? cur vestram Cœnam repetitis? cur vos sacrifici Missam quotidie imò etiam interdum ter vno die celebratis? certè vnum istorum necessarium est, nempe vel ut excedere postea Christum ex corpore sumentium credatis: vel Christo corpus sumptionem merito plura tribuatis: vel id ipsum quod nos docemus sentiat, nempe tum sumptionem tum oblationem repeti, ut posteriore prior sanciat. Sed supererit postea vobis explicandus alius nodus, quānam videlicet quod iam realiter intus est, realiter rursus extrinsecus veniat, & quod apud Patrem manet, Patri ex altari realiter offeratur. Nec vos vestri pudet, cur in terris animæ? Superest vnicum monachi argumentum omnium certè falsissimum. *Non debet, inquit, docere Calvinus quicquam amplius de Cœna Domini quàm contineat.* Concedo. Vnius enim Dei est Sacramenta, Gersoni etiam teste, instituta, ideoque vestram oblationem, non gratiarum actionis, sed realem & expiatoriam pro viuis & mortuis, ut verè Antichristianum commentum execramur. *Atqui Calvinus metonymiam esse vult in institutione Cœna Domini, quum hæc verba, Hoc est corpus meum, interpretetur, hoc est symbolum seu signum corporis mei.* Ergo concluditur Calvinum docere ex Cœna institutione, T A N T V M proponi, accipi & edi signum corporis Domini, & proinde nullo modo corpus ipsum verum manducari, nec substantialiter nec spiritualiter. Deus bone, quò recidimus: aut quæ spes est vllius cum istoc hominum genere concordare? Respondeat pro se Calvinus, qui quum innumerabilibus locis ex professo doceat Sacramenta sic esse rerum significatarum signa, ut quod per illa corporali modo significat Dominus, verè etiam offerat spirituali modo percipienda, quomodo calumniā, quomodo mendacium, quomodo omnis rectæ conscientie scelerem excusabis, Monache, saltem coram Christo viuorum & mortuorum sessuro iudice? Infinitum esset Calvinum hac de re testimonia describere. Vnicum tantum audiamus, ex 1. Corinth. ii. in hæc verba, Hoc est corpus meum. *Constituo, inquit, sacramentalem hanc esse loquendi modum, ubi Dominus rei signata nomen signo tribuit. Nunc ulterius pergendum, & querenda metonymia ratio.* Dic igitur, Monache, cur in metonymia substitisti? cur eiusdem rationem & explicationem præteristi? an istam conscientiam Spiritus Domini vel Satan ipse gubernat? & quando tandem vos pudebit ad res tam sacras, animum vsque adeo impurum asferre? Sed agè, audiamus illum etiam post mortem loquentem, cuius vel sola memoria vos quiescere nunquā patietur. *Hic, inquit, respondeo, non ideo tantum signo imponi rei signata nomen, quoniam sit figura: sed magis quia symbolum sit quo res exhibetur (spiritualiter videlicet per fidem.) Similitudines enim quas mutuatur quidam à rebus terrenis & profanis, quoniam à Sacramentis Domini habent aliquid diuersum, non admitto.* (obserua igitur non simpliciter per se similitudines istas ut falsas, sed duntaxat ut non satis proprias reprehendi.) *Vocatur Hercules, statua Herculis: sed quid illic est præter nudam inanem figuram? Columba*

Columba autem vocatur Spiritus, quia certa sit tessera inuisibilis Spiritus presentia. Ergo panis est Christi corpus, quia serio testatur exhiberi nobis (spiritualiter videlicet) corpus illud quod figurat: vel quia Dominus visibile symbolum illud nobis porrigendo, dat etiam nobis suum corpus, neque enim fallax est Christus, qui vacuis figuris nos ludat. Addo etiam illud, Neque enim ibi panis *μνησθῶν* corporis, ut spectandi vel in memoriam duntaxat reuocandi, sed ut participandi proponitur. En cur ex Caluini & Beza doctrina clamitet F. Claudius, corpus Christi in Coena nec substantialiter, nec spiritualiter sumi, sed duntaxat panis & vini paucillum de manibus impuri alicuius nebulonis & circulatoris ministri acceptum, quæ epitheta quibus ad amissum conueniant, initio huius apologiæ ostendimus.

His veluti angustiis quibusdam egressus tandem monachus noster, quasi extra cœptum iter lasciuiens, significat Calvinistas, autore quodam Italo Ludouico Alamanno, cœpisse Lugduni alios ab aliis dissidere, qui Calvinianas præstigijs non ferens, putum (vt ait F. Claudius) Zuinglianisimum cœperit instaurare. Postea ex illius conclusionibus velut aciem quandam aduersum nos instruit, & repente factus eius dogmatis defensor, quod certum est longissimè omnium à Papistica transubstantiatione abesse, miseratur bonum Lodoicum quem Calvinistarum synagoga vi conetur opprimere. Imò etiam illum quibus potest armis instruit. Tandem ubi nos *Æsopico*, id est *μωδῶ* cani qui nufeuomit, frustula videlicet panis & tantillum vini de manu infelicis ministri sumpta, & Burgium Parisiensem Senatorem, quem si nos (vt ipse vult) dementauimus, quo iure ligetam, coniurationes ad opprimendam Galliam initas, quibus sordibus quum seipsum potius quam nos contaminarit, F. Claudi, quid attinet hæc ipsa illi in os regerere? Paucis tamen Lodoici illius factum aperiam. Is licet sese Iurisconsultum non Theologum profiteatur, sed, quod verè possum vt de homine mihi non ignoto dicere, vt qui satis diu hic apud nos sit versatus, maioris multo audaciæ quàm iudicii, & eruditionis sanè perexigua vir, siue vt sese vendicaret, alioqui valde egens (quod tamen in ipso limine reprehendo) siue huc eum pertrahente leuitate quadam ac temeritate, cœpit nonnulla inter imperitos quosdam iactare de Coena Domini, iis non dissimilia quæ Lutherus olim Zuinglio impingebat, quasi videlicet à Coena omnem ipsius carnis & sanguinis Dominum dogma sex illis thesibus comprehensum obtulit. Ibi reprehensus factus est perperina, ut istud hominum genus solet: & siue vana quadam confidentia elatus, siue ab hostibus nostris incitatus, tum apud præfectum vrbi, tum etiam scriptis in aulam literis fluauit crumpere quantum potuit. Hoc ubi est optimo illi Cardinali, & per illum postea Sorbonicis doctoribus nuntiatum, nihil fuit bonis patribus antiquius quàm vt hæc scintilla quoquomodo possent, accenderent. Hinc egregius iste liber natus, quem ingenuus iste fraterculus sibi à suis sodalibus extortum conqueritur, id est simus ex Vestphali, Heshusii, Osi, & cæterorum istiusmodi cloacis congestus. Sed ô factum malè. Martibus publico etiam scripto, breui quidem illo, sed minimè inepto: nemine prius quantum intelligi potest, illum affectante præter vnum quendam cui nemo sanus irasci velithabetur, donec resipiscat. En cur tantopere de nostris dissidijs triumphet F. Claudius, conscientias etiam nostras obtestans, cui sanè paria me facere non posse fateor, quoniã quas ipsorum conscientias obtester, planè nullas inuenio. Esto tamen: seuerit inter nos quoque Satan zizania, an consequetur nostras Ecclesias agrum Domini non esse?

Postea aliquousque, vt modò diximus, expatiatus Monachus in viam redit, & reputat illas à nobis paulò antè sigillatim refutatas, ex ipso met Caluino probaturus, primo quidem loco testimonia congerit, quibus substantia ipsa Christi, siue Christus ipse, nobis spiritualiter in Coena dicitur per fidem communicari, vt vitam inde hauriamus, quæ omnia quum aduersus istum faciant, quorsum illa percurrerem? Ad illa igitur veniamus quæ postea subiicit, quibus Caluinum inquit docere, nos solam efficaciam carnis percipere, ac negat substantiam delibare, quorum prius nunquam ex Caluino probabit, posterius planè concedimus. Nec enim, Dei gratia, didicimus Christum aliter quàm totum ore fidei sumere.

Calvinus in ultima admonitione Vestphalum reprehendens, quod illud Augustini dictum de veritate corporis Christi ubique diffusa, quum ipsum corpus oporteat vno tantum loco esse, ad ipsam corporis substantiam ineptissime torqueret, plane & perspicue ostendit quomodo hæc duo inter se non pugnent, carnem videlicet illam, siue naturam humanam Christi in qua iustitiam nobis impleuit, in cælis manere, neque loco moveri, & tamen verè nobis communicari: quoniam nimirum non idcirco datur substantia eius cum nostra misceatur, sed ut arcana Spiritus virtute spirituales vitam mentes nostræ ex ipsa petant. Obsecro enim, ut quàm crassissime tecum agam, si panis apud ipsum pistorem manentis expresso succo sustentaberis, an non æquè verè diceris illo ipso panis pasci, ac si re ipsa illum in ventrem traheres? Imò quorū panis substantiam voras, nisi ut vi ipsius sustentando corpori nostro idonea fruaris? Sed hoc in primis interest in huiusmodi similitudinibus, quod ista quidem corporea sunt, & corporali modo nostra quum ad hanc vitam spectent: hinc verò caro quidem ipsa Christi in quam fides nostra fertur vera est caro, sed totū nostræ cum ipsa *κοινωνίας*, ut & nostræ ex ipsa viuificationis mysteriū spirituale est, ne nos fortassis eousque bardos & stupidos somnias, quasi carnē Christi veluti torculari subiiciamus, ut inde corporeo quodam succo expresso famelicis nos doceamus. At enim nisi ventrem pascat ipsa carnis substantia, clamitat famelicus iste Capernaïta se Christi pabulo priuari: & quoniam cum Nicodemo spiritualia discernere non potest, neque fidem à phantasia distinguere, oblitus etiam sese ex eorum numero esse qui corpus Christi omnis quantitatis expers, id est *σῶμα ἀσώματος* in Sacramento esse volunt, clamitat christi corpus à Caluino & Beza *φανταστικόν*, id est tantum intellectuale & phantasticum siue imaginarium reddi, atque adeò in vmbra siue rem spirituales transformari. Quid est autem vigilantem somnare, si hoc non est?

Citat alium eiusdem Cal. locū ex lib. Institut. 4. cap. 17. sect. 32. vbi tradit verè à Christo dari, & à nobis accipi corpus & sanguinē, sed ita ut omnis mixtura, omnis transfusio substantiæ, omni in nos ipsius carnis Christi ingressio repudietur, sed ipsa in animas nostras vitam spiret.

Idem in 1. Corinht. 2. (citante Monacho) nobis realiter, id est verè, in Cena dari Christi corpus docet, non ut misceatur nobiscum, sed ut vnum cum ipso efficiamur, & ipsius quauis longè à nobis distantis viuifica illa vis per Spiritum in nos diffundatur. Proferunt alia eiusdem Caluini testimonia ex libro qui inscribitur, Ratio ineundæ concordie, vbi explicat quid sit *substantialiter pasci Christi carne*, nempe verè cum ipso coalescere in vnum corpus per fidem, non ut fiat carnalis quædam mixtura, vel ut caro Christi è cælis elicita in nos penetret, vel ore deglutiat, sed ut animas nostras viuificet sua vi & efficacia, non secus ac panis vinique substantia corpora nutriuntur. Idem eodem loco exponit *Spiritualiter nobis dari Christi corpus*, hoc declarare, fieri arcana Spiritus sancti virtute, ut quæ alioqui locorum spatio inter se distant vniantur, ac proinde ad nos penetrat à carne Christi. Addit etiam vim istam viuificam non incommodè dici abstractam à Christi substantia, modò id dextrè intelligatur, manere videlicet in cælo Christi corpus, & tamen ad nos qui in terris peregrinamur, vitam ex eius substantia manare. Ibidem testatur Calvinus se ingenuè non captiosè, non obscure, non ambigüe, non flexiloque asserere Christum fieri nostrum, ut quæ possidet bona nobiscum communicet: eius corpus non semel tantum fuisse datum in salutem nostram dum immolatum fuit, sed nobis etiam in spirituale alimentum porrigi, ut dum habitat in nobis, bonorum etiam eius omnium societate fruamur: viuificum vocari, quia vitam suam in nobis inspirat, non secus ac ex panis succo vigorem trahimus: spirituale dici animæ alimentum hoc sensu, quia incomprehensibili Spiritus virtute nobis vitam suam inspiret, ut sit nobis communis, non secus atque à radice arboris succus vitalis sese diffundit, vel à capite in singula membra manat. Idem in Heshusium testatur se non reicere substantiæ nomen, ut intelligamus incomprehensibili Spiritus virtute spirituales vitam ex carnis Christi substantia (*quicum videlicet spirituali modo per fidem coaluimus*) in nos diffundi. Ibidem declarat se quum dicit Christi carnem substantialiter nobis offerri, simul modum designare, nempe quod incomprehensibili sui sancti Spiritus virtute ex substantia carnis suæ vitam in nos transfundit quæ illi propria est, ut fiat nobis communis.

In consensione cum ministris Tigurinīs testatur nos, ut Christus suos in nobis efficitus proferat, vnum cum ipso effici oportere, & in eius corpus coalescere. Hanc communicationem

municationem spiritualesse, dū Spiritu suo in nobis habitans, facit credentes omnes omnium quæ in se resident bonorum compotes, cuius testificandæ causâ tum Euangelii prædicatio sit instituta, tum Sacramentorum, id est Baptismi & sacrae cœnæ usus nobis fuerit commendatum.

Hæc sunt quæ summo ac perpetuo ubique consensu verbis & scriptis magnus ille vir tradidit, & quum Monachus ipse protulerit, tamen perditissimum hæreticum & præstigiatores Caluinum vocat. Eius vestigia sequens Beza, citante & cōfiteute eodem Monacho, docet nos ad Cœnam accedere, non ut tunc primum Christo incorporemur, sed ut ipsius magis ac magis participes facti, in ipso adoleamus.

Quid autem F. Claudius? ex his, inquit, planum fit à Caluino recognoscitantum in Cœna nobis erogari vim quandam spirituales incorporam. Tolle illud **TANTUM** quod tuum est, Monache: & adde quod sedulò semper inculcauit Calvinus, nempe ut vis ista in nos ex Christi substantia defluat, oportere nos prius ipsummet Christum spiritualiter fide obtinere: & dixeris quòd res est, simulque te verè Monachum esse (nec enim quales iam pridem sunt Monachi, nomen aliud tuis exprimendis virtutibus conuenientius inuenio) tuo ipsius iudicio patefeceris.

Altera examinis sui parte, Monachus probare instituit Calvinum ne in explicanda quidem præsentia carnis & sanguinis Christi in Sacramento sibi constare. Ego paulò apertius quid sibi velit, & quidnam hac de re sentiamus exponam. In priore quæstione actum est de coniunctione rei significatæ nobiscum, in qua diximus rem significatam esse ipsummet Christum, qui spiritualiter per fidem noster fiat, ut vitâ ex ipso hauriamus. Nunc verò dicendum nobis est de coniunctione rei significatæ, id est, ut antè exposuimus, ipsiusmet Christi cum signis ipsis. Pendet autem huius quæstionis explicatio à superiore, maxima ex parte. Nam si vera esset eorum sententia qui ipsam carnis substantiam cum substantia nostra realiter, ut loquuntur, atque adeò sensualiter connectunt, ut absque vllò tropo, ipsis etiam manibus palpetur, & ore percipiatur, & dentibus, ut ait Nicolaus Papa, atteratur, efficietur realiter quoque cum signis quæcunque eadem illa sint, copulari ipsam carnem & sanguinis substantiam (siue panis & vinum, ut volūt Consubstantiatores, siue certa duntaxat accidentia remaneant, ut Trāsubstantiatores somniāt) quam opinionem ut analogiæ fidei, id est veritati & ascensionis corporis Christi ex diametro repugnantem, & à Sacramentorum ratione prorsus alienam repudiamus. Sin minus, sicut probauimus, verè quidem & certò sumus illius participes in eum finem quem toties repetimus, sed spiritualiter & fide quæ per Spiritus sancti virtutem non minus efficaciter in res longissimè distitas, quàm in propinquissimas fertur, illud quoque efficitur rem significatam non aliter coniungi cum signis quàm sacramentaliter, id est vera & efficaci significatione. Veram autem & efficacem significationem appello, quando res quæstione sententia, analogiæ fidei & Sacramentorum rationi ad amussim quadrans, & perpetuo consensu, & quàm copiosissimè à D. Caluino & Martyre præsertim, explicata & luculentissimè confirmata. Audet tamen F. Claudius hinc quoque Calvinum ut sibi *ne vinòque sisti, nobisque exhiberi, modò verò illam calo concludat.* Vtrunque sanè improbum enim, obsecro, præsentiam carnis sub pane sisti: fortasse quod tibi bonus ille magister tuus dictauit, non intellexisti, aut ille te irrisit, aut potius vtrunque Dominus iusto suo iudicio excæcauit. Voluistis, opinor, dicere Calvinum modò dicere carnem & sanguinem Christi interdum præsentem sub pane & vino sisti, modò docere calo semper concludi. Ostende alterum saltem, aut te in vtroque Monachum agere etiam si neges, omnes nem neque sub signis sistimus, neque calo concludimus. Illud enim impedit fidei analogia: istud verò nobis sanè non conuenit, qui etsi cum Petro credimus, & docemus oportere Christum, quod ad carnem attinet, calo capi usque ad tempora instaurationis reum omnium, tamen calum pro ergastulo non habemus: vobis autem an non optimè omnium cōueniat, qui non modò pyxidibus angustis, sed cuiuslibet etiā impurissimi ventris realiter & substantialiter Christum concluditis, nec vllam adhuc rimam potuistis in-

uenire qua illum ex his sordibus educeretis, vos Magistri nostri videritis. Sed ad rē. Nolo sophisticam agere. Alibi nunc esse aut ad alterum vique aduentum fore Christū secundum carnem, siue humanam naturam Christi quā in cælis, nemo Apostolorum, nemo orthodoxorum patrum, nemo nostrū, nemo sanæ mentis homo dixit: sacramentaliter tamen ita ut dixi, id est vera & efficaci significatione adesse, & illic ubi est, id est in cælo spiritualiter quidem, sed verissimè & efficacissimè nobis communicari, ut eam æternā inde hauriamus, nemo vnquam nisi vel imperitissimus Christianorum mysteriorum, vel improbissimus, est inficiatus. Sed agè, audiamus quæ ex Caluino faceto illo, ut tu dicis, impostore, lepidus sanè Theologus profers.

Scribens in Heshusium illum asinum calcitronem Caluinus, nemo se Christo affingere secundarium aliquod corpus symbolicum siue panaceum: siue bicorporeum Christū reddere, quoniam quod panis dicitur esse corpus, symbolicè de vno illo veròque corpore accipiendum est: sicut duplex non est Spiritus sanctus, quanuis columba dicatur Spiritus sanctus, verus quidem ille & vnicus, sed sub symbolo apparens. Hoc autem tibi imposuit, F. Claudii, quod Caluinum putasti hoc velle, sicut essentia quoque sua aderat Spiritus, quum in eo symbolo sese alioqui inuisibilem veluti conspiciendum præberet, ita etiam carnem Christi sic in pane significari, ut substantia quoque ipsa ad sit ubi est panis. Id verò nunquam in mentem venit Caluino, cui non aliud propositum fuit quā ipsam sacramentalem metonymiam utrobique eandem demonstrare. Ratio diuerfitatis in eo sita est, quod Spiritus sanctus diuina sua essentia omnia replet, ac proinde sic illo symbolo significatus fuit, ut etiam illa sua essentia præsens adesset: de carne verò Christi prohibet quidē humanæ naturæ veritas dicere alibi eam esse quā quò discessit à nobis, sed manet tamen utrobique sacramentalis significationis veritas.

Idem, fateor, in illo de Cœna Domini verè gemmeo libello scribit, *visibilia symbola nobis carnem & sanguinem Christi representare*: sed si nullam aliam præsentiam imagināris, quā quæ essentiam ipsam Christi tibi proximè sistat, multum abes ceterè ab illo Abrahamo, qui Domini diem etiam nondum nati vidit & gauisus est: & mirum est te haberi posse Theologiæ magistrum, qui spiritualem modum à carnali distinguere nondum didicisti. Ibidem dicit, *figuram vanam non esse, sed veritatem suam & substantiam coniunctam, sacramentaliter nimirum*. Item *Sacramenta Domini nullo modo à substantia & veritate sua separari oportere*. Sed quis separat, F. Claudii non is qui ubi vnum est, alterum esse negat, quod ad essentias attinet, sed qui sic putat rem significari ut non etiam offeratur, nec accipiatur. Ibidem scribit, *quemadmodum panis in manum distribuitur, ita corpus Christi, ut eius participes simus, nobis communicari*, id est verè utrunque, at non eodem sanè modo, quum res quidem ipsa modo spirituali, signa verò carnali & naturali modo sumantur. Particulam enim *QUEMADMODUM* longius trahere sophisticum est, quum vos ipsi inter visibilem & inuisibilem modum, & inter Quantum & non Quantum distinguere cogamini. Deinde aliud est de modo communicationis, aliud de re ipsa quæ communicatur differere.

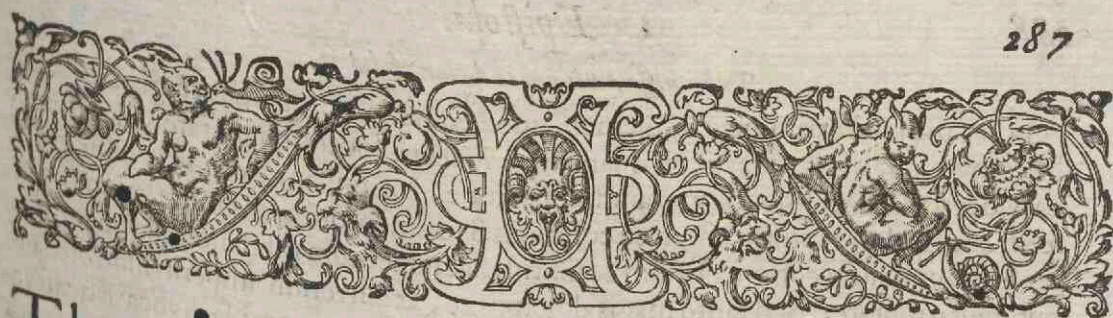
Ex eodem in I. Cor. II. (quem locum antea citavi) discimus quod sit inter Sacramenta & vulgaria rerum absentium signa discrimen, quoniā videlicet in Sacramētis veritas cum suo signo coniuncta est. Et quis hoc negat? Sed sacramentalis est coniunctio, quā nos antea definiuimus. Quid verò si quis te asinum esse colligeret quoniā es animal, an illi assentireris? Scribit quoque Caluinus lib. Institut. 4. cap. 17. sect. 10, *nō aliter animas nostras carne & sanguine Christi pasci, quā panis & vinum corporalem vitam tuentur & sustinent*, id est non minùs verè & efficaciter. Nam si rursus hæc verba, *NON ALITER* sophisticarum more virgeas, agè etiam F. Claudii, concoqui, & eiectione quoque excrementis transformari in nos rem illam sacram defendito. Ibidem testatur, *penetrare ad nos Christi carnem*. Sed addit, *non obstante locorum distantia*, qua posita vides spiritualem modum penetrationis poni, & quidem *qua vitam suam in nos* (non autem essentiam) Christus, quod minùs transfundit, quā si in ossa & medullas penetraret, ut eodem loco, te ipso etiam, quod mirum est, citante scribitur. Ita igitur intelligendum etiam est verbum *EXHIBERI*, & eadem sententia de carnis penetratione non semel in illo tractatu, (sed adhibita ubique commoda & perspicua explicatione) repetita, nec aliorum usurpata, quā ut vestræ calumniæ occurratur, qui vacua signa à nobis relinqui, & sacrum Cœnæ mysterium in varias umbras & allegorias transformari non minùs falsò quā si te bonum Theo-

Theologum esse dicerem, iactatis.

Iam subiicit Monachus aliquot alia Caluini testimonia, quasi superioribus repugnā-
tia, *quoniam fateatur quidem rem signatam exhiberi quum exhibentur signa, at non essentialē, sed solius pacti & promissionis, non tamen in ipsis signis, sed seorsim & quidem à Deo, in qua etiam sententia sibi non constet, quoniam neget ad nos defluere ipsam substantiam.* Deus bone, Sorbona, quò recidisti si doctores istos foves? Nam vnde tandem hæc partitio inter rem signatam essentialē & solius pacti? vnde hæc ænigmata? an verò tu velis aliud præstari quàm quod Deus promittit: an ignoras distinguendum esse ex illo Ioannis dicto, Ego quidem baptizo vos aqua, &c. inter ministrum & Deum, ut ille quidem propriè symbola, Deus autem propriè rem ipsam nobis præbeat? Illud autem *SOR-*
SIM an non vosmet ipsi quoque ponere cogimini, quum accidentia saltem illa siue species, id est Chimæras, à carne quantumvis (si vobis credimus) sub eis latitante distinguicis? Quid amplius? substantiam in nos defluere, aut ut in hoc ipso libro scripsisti, F. Claudii, carnem Christi egredi è cælo, & ad nos descendere, & aliquid ad nos de substantia carnis emanare, an quispiam inter nos repertus est qui diceret? Sed velle-
tis nimirum vos iidem qui clamitatis Christi carnem à nobis in cælo concludi, illam in ipsis signorum angustiis & quidem ita arctè constringere, ut etiam quantitatem amittat: quod ni fateamur, euacuari à nobis signa, & separari veritatem à signis, vociferamini: quasi verò in errore versentur qui in tam crasso & pudendo errore nolunt vobis assentiri. Itaque ut paucis transigam, hoc tibi concedo, Calvinū cui prorsus assentior, cum bonis & doctis omnibus, tradere fide respiciendum esse ad verbum, siue promissionem, quæ sit nimirum veluti Sacramentorū anima siue forma, ut ipsi vestri scholastici loquuntur. Quod enim de Baptismo scripsit Augustinus, in Sacramento locum habet, *Vnde fit ut elementum attingat corpus, & cor abluit nisi potentia verbi: non quo dicitur* (magicus enim est vester error de nuda quinque verborum pronuntiatione) *sed quo creditur*: quoto. Concedo & illud docere Calvinum, sacram hanc actionem quum spiritalis sit, menti esse potius quàm ventris, & cælestem potius quàm terrenam, ut fides nostra non è calis Christi corpus in terras eliciat, sed nos potius in cælum spiritualiter sublato, capiti nostro magis ac magis coniungat. Hæc, inquam, fateor docere Calvinum, credere Bezam, Ecclesias nostras omnes tradere: & tātum abesse ut ista superioribus repugnent, ut hæc contrā ex illis necessariò sequantur.

TANDEM ad tertiam & vltimam accusationis partem peruenimus, cuius hæc summa est, Calvinum sibi non constare in explicatione horum verborum, *HOC EST CORPUS MEUM*, quorum nudæ etiam pronuntiationi, modò à raso & vincto sacrificio concipiatur, tantam vim transubstantiandi mutandæque omnis naturæ tribuunt, nempe corpus omnis quantitatis expers, & accidentia absque subiecto constituendi, ut quod de suo tetragrammato tradunt Iudæi, præ istorum magia ludus sint ac iocus. Ceterum hæc de re sic docuit semper Calvinus. Primùm in hac enuntiatione demonstrari panem sacræ Ccenæ celebrandæ & vero illi vnicòque Christi corpori sacramentaliter, id est vere efficaciterque significando destinatum. Deinde quòd nomen Corporis sic pani attribuitur, ac si panis re ipsa iam non panis (nec enim vnica res & singularis potest duo esse præsertim *ἐν ἑνὶ*) sed Christi corpus existat, esse sacramentali metonymia explicandū, quod & ipse Augustinus disertè tradit, qua sit nimirum ut quod est duntaxat Sacramentum, id ipsum esse dicatur cuius est Sacramentum. Huius autem metonymiæ in omnibus & veteribus & nouis Sacramentis vsurpatæ hunc vsum esse dicimus, ut Sacramentorum naturam quàm significantissimè exprimat, quandoquidem signa nobis non proponuntur tanquam id quod sunt natura, sed tanquam rerum cælestium vera symbola, quarum idcirco sumunt nomina, non ut signis hæreamus, sed ut potius ad res ipsas mentis oculos conuertamus, sicut diuinitus planè declarat Theodoritus in Dialogo qui *ἀρπύριον* inscribitur. Huius autem doctrinæ summam his paucis verbis explicamus. Quoniam si signa vel tollantur, vel à re significata non distinguantur, iam ne signa quidem, sed res ipsæ fuerint: ideo panem non re ipsa, sed symbolicè, siue sacramentali tantum significatione esse & dici verum illud corpus pro nobis traditum. Idem per omnia sentiunt, sed non tam perspicuè loquuntur, qui *ESSE CORPUS* interpretantur esse signum, siue symbolum corporis: non quòd hæc vox *CORPUS*

declaret aliquod symbolicum corpus, ut ita duo corpora Christo affingantur, sed quia verum illud & vnicum corpus quod traditum est pro nobis & nobis ipiritualiter & fide percipiendum offertur, non nisi symbolicè de PANE ILL O prædicetur. Hæc est citra ullam controuersiam nostrorum omnium hac de re sententia, quam sic esse dico planâ, ac perspicuam, sic analogiæ fidei, veritati verborum Christi, Sacramentorum naturæ & vsui consentaneam, ut qui contrâ sentiat nihil sentiat. Quid autem F. Claudius? ne in hoc quidem sibi constare Caluinum inquit, ut qui interdum vrgeat sermonem accipiendum sicut verba sonant. Imò verò, Monache, ut non tãtum ea testimonia quæ citas, sed etiam omnia Caluini scripta euoluas, nunquam comperies eum existimasse vocẽ hanc CORPVS in illis Christi verbis quicquam aliud quàm verum illud & vnicum corpus pro nobis traditum declarare. Sed quo sensu panis dicatur esse illud corpus, num propriè videlicet & re ipsa, (quod fortiter negamus) an verò symbolicè & sacramentaliter (quod constanter affirmamus) illud ipsum est de quo quæritur. Itaque quum totâ illâ propositione dicis Caluinum censuisse ad literam accipi oportere, incitiam tuam simul & impudentiam prodis. Neque contraria sunt, ut tu censes, metonymiam ponere in modo attributionis, & tamen corpus propriè accipere. In his enim verbis, SIGNVM vel SYMBOLVM CORPORIS quod traditur pro vobis, erras valde si putas nos vnum quippiã dicere, quum duo planè sint, nempe SYMBOLVM & CORPVS cuius est symbolum. Itaque panem esse symbolicè verum corpus, vel panem esse symbolum veri corporis, vnum eundemque sensum habent. An verò nos ita stupidos arbitraris, ut symbolum corporis dicamus pro nobis traditum, ac non potius id cuius panis est symbolum? Ergo ne deinceps sententiam nostram calumnieris, sic explemus enuntiationem, Hic panis est symbolum corporis quod corpus traditum est pro nobis: non autem ita ut à nobis intelligi comminisceris, hic panis est symbolum corporis quod symbolum traditur pro vobis. Illud verò, quum scribis Caluinum apertè dicere, nempe, corpus dici à Christo pro pane, quid aliud quàm palam & apertè monachum agis? Nam longè aliud est dicere corpus symbolicè dici de pane, quàm corpus accipi pro pane: & quis tam est stipes ut in hac de qua nunc agimus enuntiatione non videat panem habere rationem subiecti, corpus verò prædicati? Hoc tamẽ non nego, ex hac metonymica locutione qua vsus est Dominus, signo tribuens rei significatæ nomen, factum esse ut patres tum Græci tum Latini sæpe corporis, id est rei significatæ nomen pro ipso signo acceperint, reciproca videlicet metonymia, ut quum corpus Domini confici, in os intrare, in terram cadere, atque adeò consumi dicunt. quod qui non animaduertunt, ineptè simul & imperitè his patrum testimoniis alii quidem ad transubstantiationem, alii ad consubstantiationem contrahendam abutuntur. Ex iis ergo que diximus, quàm egregius sit Theologus noster doctor, cuius manifestum esse puto. Nunc videamus etiam, sed paucis, quàm bonus sit Grammaticus. Hæc, inquit, est metonymiæ natura, ut per eam nomen rei significatæ ponatur pro re significante, ut si nomen corporis pro panis vocabulo pronuntietur, quia per hunc significatur. Agnosce igitur, D. doctor, me non fuisse statim reprehendendum, quum Patres dicerem sic fuisse interdum loquutos. Sed quid audio? puer hoc didici, metonymiam esse ex eorum troporum genere quos ἀνεσφορὰς appellant, ac proinde tũ quoque illi locum esse quum id quod continetur accipitur pro eo quod continet, (cõtineri autem in signo videtur res significata suo quodam modo) sed multò minùs esse à communi vsu remotũ hoc metonymiæ genus quàm alterum. Quòd si causam vis nosse cur vtraque in Sacramentis statuenda sit, & qua symbolis nomina rerum tribuuntur, & rebus vicissim symbolorum nomina, hoc te docebit Theodoritus eo quem citavi dialogo, ut quæ tua sit impudentia omnes norint, quum hæc ut à nobis excogitata exagitas. Certe quum agnus vocatur transitus, & τὸ πρῶτον dicitur nouum testamentum, & panis nuncupatur bibi, pus, planior est tropus quàm si transitum dixerim mactari, nouum Testamentum corpus cõsumi. Sed de his plus satis. Hæc habui quæ nunc tuis calumniis responderem, Monache. Si perrexeris, sinemus te frui tua infania, vel alius fortasse respondebit. Nam ego quidem libens ab hac scabie vnges abstineo. Cæterum quicquid moliamini, soleo ipsè me dulcissima ista Dauidis sententia consolari, Ipsi maledicunt, tu verò benedicis.

Theodori Bezæ Vezelij Respon-

SIO AD FRANCISCI BAL-
duini Ecebolij apostata conuicia.

SOCRATES HISTOR. ECCLESIAST.

libro III. cap. XIII.

Ecebolius Constantinopolitanus sophista, quum sese Imperatorum ingeniis ac-
commodaret, vehementer Christianum esse se simulauerat: sub Iuliano verò tru-
culentus gentilis apparuit: ac rursus post Iulianum Christianus esse voluit. Etenim
ante portam Oratorij seipsum prouum in terram proiciens, clamauit, *CALCA-
TE ME, salem inspidum.* Ad hunc modum leuis & mobilis Ecebolius & an-
te & post Iulianum fuit.

IUDICIUM IMPRUDENTIS FRANCISCI

BALDWINI IN SEIPSUM QUVM IN A-

lios scriberet, ex libro quem edidit Argentina
sub Christianorum Iuriconsulto-
rum nomine.

De se in alterius persona, folio 9.

DOLVERUNT hominem eruditum, in literis educatum, elegantioris iurispru-
dentia cognitione imbutum, & religionis verae aliquando non ignarum, & veri-
tati insidiari, & falsum tegere, & causam regni Pontificii non bonam, bonam facere
velle videri: denique ingenio abuti suo. Sed quum omnia secum reputassent, dixerunt
esse hoc Dei & arcanum & perpetuum iudicium: horrendum illud quidem, sed iustum
tamen, ut qui ad Dei nomen illustrandum, & affulgentis veritatis causam patefacien-
dam, iis quibus diuinitus ornati sunt donis ingenii, atque doctrinae luce non vterentur:
imò verò ad Domini contumeliam & mendaciorum nebulas spargendas abuterentur:
præcipites ruerent in omnem reprobæ mentis cæcitatem.

Folio 112. De se in alterius persona.

MIRABILIS verò tua erit *παιδεία*, si nos eloquentia tua catenulis abs religione ad
te perducere possis. Sed tu nos fortasse aliò trahere vis auribus constrictos. Ecquoniam?
an ad tribunal Sorbonicum, ubi palinodiam turpem & nefariam canere tuo exemplo &
more nobis persuadeas? Ignosce, Duarene, non possumus: malumus (ut ille olim Philo-
xenus) ad Latumias.

De missa, eiusdem iudicium, folio 78.

ILLUD multò etiam magis dolemus, quòd eodem loco quum Liturgiæ antiquæ obiter meminisses, eam esse dixisti quam nunc Missam vocant, quum tamen loqui inter ea videaris de Sacramentorum administratione, An missam Pontificis olim extitisse an esse Ecclesiæ Liturgiam? an ea contineri Sacramentorū administrationem? an inter hoc sacrificium commentitium & Christi Sacramentum nihil interesse putas? Non putamus te putare. Sed tantò magis dolemus te, vt alii rerum imperiti illud credant, dissimulare quid credas. Obtrudis olim sacram liturgiam, nunc missam vocari: quasi verò res esset eadem, nomina tantum mutata essent. Hic si conscientiam appellemus tuam, ecquid dices? Certè quum illa tam pugnancia tam placidè coniungis, animo perhorrescas necesse est, nisi si omnem religionis sensum amiseris. Quid dicis causa ista fieri, quid simuletur, quid dissimuletur coram idolis, scimus. Sed quid necesse fuit ita de iis scribere, quasi nihil esset mali, itaque agere, vt imperitos adolescentes qui te circumstant, & in te intuentur miserè fallas?

De eadem, folio 79.

AN tu eodem iure & loco habes, que nunc idolis offeruntur, & ab idolorum antistitibus deuorantur?

De eadem, fol. 125.

ISTI qui sacrificulos in altari Christum quotidie mactantes adorant, & tandem iis præferunt in pompa etiam publica, in nos miseros quidem certè peccatores, sed qui tamen in vna Christi cruce spem salutis collocamus, idque voce & literis in illius Ecclesiæ testamur, & simul quantum possumus, illos Christi novos carnifices execramur, illud totum reiicere audent quod ipsi committunt. Apostolus dixit eos iterum crucifigere Christum, qui repudiata eius cognitione & luce, opprobrio, si possunt, eum afficiunt. Id de quibus nunc verè dici possit, ex re ipsa iudicium fiat: & certè fiet suo tempore, & æternum Deū oramus vt id faciat, & quam de istis nimùm securis siue Lucianis, siue Epicuræ sententiam concepit, exequatur.

Ibidem de seipso, in Duareni persona.

NVLLO profectò tempore expedit, Duarene, quemquam esse talem. Si quis sit, interdum necesse est eum notari, ne ignotus fallat.

IOANNES CALVINVS LECTORI.

HEC VAM fingunt poëtæ, quum Troia euerfa, passim maledicta in hostes ingerendo, intemperanter dolori indulgeret, tandem fuisse in canem conuersam. nempe quòd immodicus ille conuiciandi impetus nihilo pluris quàm canis rictus fieret. Si hoc de nobilissima Regina dictum fuit, quam si tot tamque acerbæ clades in rabiem adigerent, aliqua tamen excusatione dignus erat muliebris luctus: quid de homine nihili dicendum qui cæco magis furore quàm iracundia percitus non tantum in obuios quosque probra temerè conficta euomit, sed optimos cupidè appetit quibus proteruè maledicat? Ergo quum me hæcenus hortati sint multi, vt Francisci Balduini petulantiam compescerem, ne cum canis latratu configere viderer, bestiam contemnere visum est: necdum me consilii poeniter, quid enim in putidis eius calumniis refutatione dignum? Vixit apud me: & humaniter acceptus ac liberaliter, quòd se plusquam barbarum esse probet, mendacium stultè confictum arripit, me, dum malefici damnantur, pro tribunali iudicem sedere. Scripsit hoc furiliter Heshusius. Antea putaueram ab errone quopiam & mendico vt assem ab eo emungeret, fuisse dictatum. Nunc verò quum idem mihi obiiciat bonus hospes Balduinus, qui Heshusio collega fuit: quis alium quæret fabulæ architectum? Atqui in publicis iudiciis me semper omnes viderunt stare ad latus rei qui ad supplicium ducendus est. In his scilicet nugis stylum exerceam? Exprobrat quod pro Rhedonensi Episcopo dixeram

ram Nenerensem in concilio Tridentino sedere. Capitale crimen, quod ouum vnum loco alterius oui sumendo deceptus fuerim. Maximum, ut sibi quidem videtur, odium cum infamia mihi constat, ex meis & benedictæ memoriæ viri fratrisque mei venerandi Buceris literis.

Antequam respondeo, monendi sunt Lectores nihil hac monedula esse furacius, ut hac in parte fratrem suum patruelem Antonium Balduinum superet, cui ob furandi solertiam, cognomen Ablatiui à condiscipulis inditum fuit. Tanta fuit mea erga ipsum facilitas, ut quicquid erat in bibliotheca mea chartarum liberè me absente, excusserit. Subripuisse quæ in rem suam fore putabat, non aliunde petenda est luculentior probatio, quam ex eius scripto, in quo se bellè prodidit. certè fides eius & hospitalitas hinc deprehenditur.

Nunc tamen videamus de re ipsa. Quum ex meis propè visceribus proferre in manus eius esset, si quid deprehendisset in me vitij: nihil reperit atrocius, quam quod Bucero confessus fuerim me esse natura iracundum, & assidue luctari cum hoc vitio: neque tamen proficere quantum vellem.

Alia quæ admiscet, sibi fabricauit. In hac verò accusatione quid sibi vult? nisi suo suffragio eos demum laude esse dignos qui non tantum suis vitiis indulgent atque ignoscunt, sed perfricta fronte procul à se reiciunt quorum sibi sunt conscij. Nos verò aliud in Christi schola didicimus. Quanquam si illi in mentem venisset illud Ciceronis, irritabiles esse bonorum naturas, fortè non ita ridiculè tibias inflasset: atque ut ei speciosus sit insultandi color, vel contumeliosum aliquod dictum vel crudele factum quod mihi extorserit iracundia, proferendum erit. Iam verò quid Bucerus? quoniam me de quibusdam verbi Dei ministris asperius scripsisse existimabat, suscepta eorum causa, vehementiam meam reprehendit.

Hæc porro sunt eius verba: *Iudicamus prout amamus vel odimus.* Dexter interpret Balduinus, quo sit odiosior ex postulatione, mutata persona id in me torquet. Verum ut pro nostra familiaritate concitator in me tunc fuerit Bucerus, alioqui placidissimi ingenij vir, cur non quid de eadem causa scripserit, peræque Balduinus commemorat? Nam postquam veniam à Christo precatus excusationes aliquot adduxit, sermonem claudit hoc Epiphonemate: Sed quid facio peccatum meum eleuans, quando me ipsa damnat conscientia? Mihi certè in hoc Buceris patrocinio acquiescere tutum est.

Quam verò semper honorificè de me loquutus sit ac scripserit, pudore impediore ferre. Tantum abest, ut Balduini ineptias imitari libeat, qui literas blandis assentationibus à Philippo Melanchthone elicitas, quales ignotissimis quibusque scribere solebat vir ille, magnificè iactat. Dictum hoc frequenter habuit in ore, quia passim inualuit usus, ut doctissimi, clarissimi, ornatissimi vocentur qui infra mediocritatem subsidunt, se in his titulis esse liberales: & verò nomen viri boni non ita prostituere. Quid si me non modo reuerendum, sed optimum virum in literis suis vocauit: sed facessant istæ nugæ.

Meæ superbiæ atque etiam tyrannidis exemplum memorabile adducit Balduinus, quod implacabili ferè sauitia inuectus contra quendam amicum meum fuerim, quod tantum ex publicis Ecclesiæ precibus vocem vnam litura induci optasset, ubi fœdus notum dicitur veteri longè præstantius. Atqui actis tam Consistorij quam Senatus refellebatur crassum mendacium. Ille enim temerè ac inscitè sparserat, non fuisse villo modo dilectum Melius, quod idem esset. Id inter multos vagatum fuerat, antequam nobis innotesceret. Promptum scilicet fuit producto Apostoli testimonio hominè pudefacere. Ergo leuitatis conuictus veniam à me petiit, & simul impetrauit. Quinetiam deprecator fui apud Senatum ne quid seuerius de ipso statueretur. Ab eo tempore non aliter domum meam frequentauit quam solebat: ex Gallia ubi mortuus est, quoties ad me scripsit, erat obsequentissimus filius, ego reuerendus pater. Hoc certè nitatur teste Balduini impudentia. ego autem laborem? Multò verò minus in friuolis quas efflat iactantiis me mouet eius stoliditas. Porro tametsi quiescendum mihi duxi, consiliū optimi & integerrimi fratris mei Bezae adeò non reprehendo, ut me non parum oblectauerit concinna & simul omni furore pura eius responsio. Utinam celerius inchoasset: quia incredibilis festinatio ut totam causam pro suo arbitrio perageret, non tulit. Satis tamen erit, veritatem in hac sincera ingenuaque defensione ita splendere, ut victrix supra omnes Balduini nebulas emineat.

AD FRANCISCI BALDVI-
NI ECEBOLII CONVICIA RE-
SPONSIO THEODORI

BEZAE VEZELII.

OSTQVAM tandem singulari Dei beneficio ex longa, & omnium periculorum plena peregrinatione domum, id est, ex patria ultro in exilium sum reuersus, constitui cum aliis nonnullis qui nos pro Ecclesia Dei in Gallia laborantes, tum lacesseuerunt, quum nos in aliis rebus occupatos esse intelligerent: tum verò maxime duobus, Sebastiano Castellioni, & Francisco Balduino respondere. Minimè id quidem quòd ita opus esset, cum isti canes sint planè ex eorum genere qui latrare quidem possint, mordere non item: neque etiam quòd vel apud illum nonnullis adhuc occultum, vel apud istum iam pridem perditissimum apostatam aliquid proficere me posse putem: sed idcirco duntaxat ut silentium nobis non sit fraudi, & quibus adhuc isti sunt ignoti, optimè deinceps eos agnoscant. Itaque Castellioni seorsim respondi: ad Balduinum autem quòd attinet, hæc fuit huius controversiæ origo.

Post Francisci secundi regis mortem, nonnulli qui præter suam ipsorum expectationem autoritatis suæ gradum, Nauarreni regis facilitate, maxima ex parte retinuerant: nec eam se posse conseruare nisi euerfa vera religione arbitrabantur, quoniam videlicet nullos alios amicos habebant, quàm qui Deo essent inimici, nouum consiliū ut in rebus nobis fieri solet, inire cœperunt. Videbant sese quominus ut cœperant apertis viribus regerent, multis modis impediri. Rex enim Carolus qui fratri successerat iunior erat, quàm ut eo possent abuti. Regis matri non satis fidebant, cum quòd pacis & otij cupida videretur, tum etiam quòd nondum esset ex Statuum, ut vocant, voluntate plenam auctoritatem adeptæ. Creuerant nostri & animis & numero mirum in modum. Nauarrenus denique omnium Galliarum procerum primus, non obscure noster erat, quem non multo antè indignissimè capto ipsius fratris Condensi Principe, grauiter offenderant. Proceres quoque alij in nostras partes apertè transibant.

Statuerunt igitur dissimulatione uti, & certa quadam ratione tempestatem quâ proprius vitare non poterant, leniorem efficere. Et quum hoc consiliū non incommode ipsis successisset, longius etiam progredi instituerunt. Vnum maximi momenti opus erat (ut quidem illis videbatur qui de rebus Ecclesiæ, ut de cæteris rebus humanis, ex sua prudentia constituunt) Nauarrenum à nobis auertere.

Id autem eò minùs eis erat difficile, quòd ille, ut erat in utrâque partem facilitate quadam naturæ pronus, iam antea ab vno & altero eorum quibus nimium fidebat persuasus, legationem Romam miserat, qua sese illi sedi plus quàm par esset, obligaret. Reserbatur enim illi Pontificis nomine, fore ut si saltè ab aperta nostræ religionis professione abstineret, vel ipsum regnum Nauarrenum, vel aliud quodpiam ei à Philippo Hispaniarum rege impetraret.

Hæc fraus cum eis successisset, animum ad aliam adiecerunt, ut illum quem statim præcipitem dare non poterant, paulatim & certis quibusdam gradibus in ruinam attraherent. Sciebant veterem esse inter nos qui à Papatus impietate descimus, de re sacramentaria controuersiam, quæ paucis antè annis à quibusdam velut ab inferis est reuocata: non ignorabant etiam aliquod esse in ritibus & ceremoniis inter nos discrimen. Itaque hac occasione arrepta, iidem illi de quibus antè dixi, certos quosdam homines subornarunt,

subornarunt, qui Augustanæ confessionis prætextu, cuius ille vel nomen ipsum vix audierat, omnium Germaniæ principum societatem ad Nauarrenum regnum recuperandum illi ostentarent, & ille nimium credulus iis quæ ab ipsis Pontificiis clam gerebatur, cum imaginaretur hac ratione se posse ipsi quoque Pontifici terribilem fieri, & regnum suum hoc compendio recuperare, facile istis fraudibus assentiebatur. Quid plura? serio quoque rem agendam statuerunt. Erat præcipuis pontificiæ factionis ducibus non ita pridem notus ex cuiusdam Rascaloni testimonio, quem Heydelbergæ ad hunc usum Balduinus qui suam illis operam ad quidvis audendum obrulerat: homo satis ad hoc quod instituerant agendum accommodatus, ut qui cum sæpe à nobis ad Papistas & à Papistis vicissim ad nos transisset, omnem religionem pro ludo haberet, ac passim etiam iactaret sese vnà cum aliis quibusdam, medias quasdam rationes tenere, quibus vtrunque pariter posset ludificari. Placuit igitur hunc qui sese sponte sua per illum emissarium offerrebat, audiri. accersitur: & simulat ipse apud illustrissimum & verè Christianum principem Electorem comitem Palatinum, sibi serium aliquod negotium esse in Gallia, eoque prætextu ad locum præscriptum accurrit. auditur: non displicet eius consilium. huc & illuc discurret atque adeò tandem in ipsius Nauarreni conspectum venit. neque enim deerat qui Nauarreno insinuarèt quod ipsemet postea mihi narrauit, doctissimum quendam & Theologum & Iuriscōsultum aduenisse, à quo in regni sui causa magnopere posset adiuuari. Adest igitur iste, & verus nescio quod diploma Regi ostentat: quumque postea cognouisset illi indicatum esse quod verum erat, ipsum videlicet aliquot ante mensibus, vt Regis inimicis gratificaretur (sicut leguleij isti solent sese quibusvis negotiis immiscere) temerè multa pro Hispano effudisse, diligenter sese purgauit, adeò vt ille ab iis qui ipsum prodebat deceptus, rarum quendam suæ causæ patronum se nactum esse existimaret. Quid multis: dum ibi aliquādiu versatur, iniicitur etiam quasi fortuò de religionis dissidiis mētio. Tum iste ad eam rem comparatus, oracula sua velut ex tempore profert, modò hoc, modò illud proferendo apud eos quibus media ista consilia gratissima sunt, aliquam eruditionis opinionem obtinet. Interea ille cuius in hac fabula præcipuæ partes erant, Lutetiæ erat, ad quem iste paulò post aduenit. Ibi sanctissimum illud colloquium inter religiosissimum Cardinalem, & sapientissimum Iuriscōsultum de Christianæ religionis summa instituitur, cuius etiam capita se consignasse scribit Balduinus. Mi denique inter eos conuenit, de re conficienda, quæ tam fœlicibus auspiciis cœpta fuerat. Recurrit igitur ad Nauarrenum, & ei quod libuit exponit. Numerantur non egenti quidem, sed tamen famelico leguleio, aurei coronati centum, quod ipse in sua narratione prætermisit. Mittitur postea in Germaniam cum optimis (vt ipse loquitur) mandatis, & iubetur quum ab aliis, tum verò à Cassandro, homine scilicet apud Nauarrenum celebri, elicere si quid boni consilij ad dirimēdas dissensiones haberet, quibus Ecclesia missionibus impediendis totus ille superior apparatus seruiebat. Et ego quidem ab eodem Nauarreno, & præcipuis Galliæ Proceribus, atque adeò ab Ecclesiis Gallicis euocatus, ex aliorum potius, quam ex mea voluntate in aulam contendebam: iste verò in Germania negotium sibi commissum procurabat, & Basileæ pacificatorius quidam liber suppresso vrbis & typographi nomine, excudebatur. Iam igitur Pontificiis frustra obniten- tibus & totum negotium, quantum fieri poterat retardantibus, bis in illo concilio fuera- mus auditi, cum iste præclaro illo libro, & aliis nescio quibus oraculis onustus reuertit. Obiurgatur quòd seriùs rediisset, & quanuis libellum illum obtruderet, & quibuscunque posset, commendaret, tamen expectationi quam de se concitaret, non satisfacit. Episcopus etiam Valentinus cum quo ante discessum, veritus ne aulicis artibus deciperetur, tandem à Nauarreno per eisdem illos proditores impetrat, vt cuidam ex notis ipsius filiis instituendo præficiatur, atque ita repentè fit ex Iuriscōsulto pædagogus. Postea cum historia vniuersa coniungendi professionem, quam erat iam olim meditatus, ag- greditur: & iam sibi quidam deus videbatur, cum repentè allatus est libellus illi pacifica- torio oppositus, in quo cum grauissimè Balduinus tanquam illius author, reprehendere-

292 *Theodori Beza*

tur (neque enim tot fraudes dissimulari absque manifesta veritatis prodicione poterant hanc, ut vocabat, iniuriam impatiētissimè tulit, quòd omnia sua consilia impediri, & ambitionis suæ cursum prorsus abrumpi videret. Nam ex Pontificiis, qui eum produxerant, alij eum cœperant aspernari: alij ut nouo transfugæ non fidebant: aliis prorsus erat ignotus. Nauarrenus eum non alio loco quàm pædagogi habebat. Apud nostros detectæ erant omnes ipsius fraudes. Supererant qui hominem affectarentur alij, quos ipsius causæ fidei, quicūque iste rancida quædam iura recoquebat. Istos igitur sibi modis omnibus retinendos censuit, & versutum planè consilium cepit. Iacebat inter infelices ipsius chartas quidam ad leges de famosis libellis commentarius ex omnium scriptorum indicibus peculiari quodam istius more, velut ex versicoloribus centonibus confusus: eum statim iste iracundus in manus arripit, & addita appendice, multò deteriorem redditum typographo tradit, nec contentus pacificatorium illum librum eiurasse, sic quoque reprehensorem suum excipit, ut nemini dubium sit quin duo simul perficere voluerit, nempe inaudito maledicentiæ exemplo inimicos deterrere, & Pontificiis qui de fide ipsius dubitabant certissimis & necessariis argumentis defectionem suam approbare. Dignatus est hunc maledicentissimum libellum breui responso Calvinus, quem honoris causa notamino, & ita quidem ut turpi apostatæ inuulserit perpetuæ, quam merebatur, ignominie notam. Respondit quoque Ioannes Crispinus eius conterraneus, & perpetuus, quoad eius fieri potuit, amicus. Adiuncta sunt quorundam insignium virorum scripta, quibus perpetua istius improbitas, summa impudentia, & extrema insecitia ita manifestè redarguitur, ut ne nunc quidem possit ignorantiæ suam diffiteri. Additæ sunt denique ipsius literæ variis temporibus ad Calvinum scriptæ, ut horrenda ista defectio, ipsius apostatæ testimonio apud omnes bonos sanciretur. Fallitur enim ipse vehementer, si vel Calvinum, vel quenquam ex nostris existimat de ipso laborare, què pro deplorato habemus, atque adeò cuius malo testimonio tantum abest, ut nos moueamur, ut etiam eo nos ornari meritò existimemus. Sed ad rem redeo. Allatum est hoc responsum eo ipso tempore quo, vrbe à Pontificiorum factione occupata, nostris autem copiis Aureliæ coactis, luctuosissimum illud ciuile bellum inchoabatur. Nullus erat in toto regno locus, nullum oppidum, pagus nullus, imò nulla ferè domus, in qua insignes motus non existerent, ut fieri necesse est vbi Satan cum Christo luctatur: sed Lutetiæ præcipuè tumultuabantur, ex qua veluti arce in omnes pios impetus fiebat. At iste interea velut rebus bene compositis, partim domi ridere: partim etiam in publicum securus prodire: & recocta sua iura insipidi palati hominibus proponere: atque adeò, ut rabulam decuit, ne inter arma quidem pati leges quiescere, homo in id vnum iam pridem intentus, ut quibuscunque modis posset, rem faceret. Sed tamen cum ancipitem esse belli euentum indicaret, allato illo responso quo grauissimè offendebatur, bilem concoquere maluit, quàm euomere, tantisper dum aliquid lætioris præsagij posset concipere. Quicquid ergo donec ridens spectaret nostrorum cædes tota vrbe fieri, ædes, fortunalesque omnes à furente plebe diripi, honestissimos viros, spectatissimas matronas per urbem media luce lacerari, sepulcorum cadauera effodi, quosuis crudelissimè excarnificatos in fluuium præcipitari, non virginibus, non prægnantibus, non ipsis puerulis ab vberibus matrum pendentibus parci. Tum verò iste ipsis, ut puto, saxis ad hæc horrenda spectacula colliquefcentibus, non modò securus omnia spectare, sed vnus etiam esse ex iis qui stillantia piorum sanguine non senatus sed perditissimorum latronum decreta laudarent: qui mercatorum (quem vocant) præfectum carnificibus præeuntem, ut publicæ libertatis vindicem, in cælum efferrent: qui plebem cæde madentem & rapinis onustam, ut nemini parcerent hortarentur: qui toti illi Phariseorum cohorti frementi, clamanti, vociferanti acclamarent: qui denique Purpurato illi de nobis ut seditiosis, impiis, blasphemis, concionanti accinerent, & beatos prædicarent, qui vel ipsius purpuræ lymbum contigissent. Quid plura: commodissimum ad respondendum tempus nactus calamum arripit, & quicquid virulentissima bilis suggessit (malus certè consultor) in aliquot infelices chartas euomit: neque eo faciliore contentus, nisi sese eadem opera coccineo illi suo numini approbaret, vel potius nisi etiam illum *χαλκῶ* verè *ἀνεάτω* perfunderet, vel hominem, vel Comicam quandam personam conduxit, qua sese & libellum suum Cardinali commendaret. Quid igitur hunc iste Balduini *εἰσαγωγὸς*? digna est certè fabula quæ audiat: diceres rudiarium quēpiam esse qui ad validos aliquos gladiatores spectandos accurrens alios etiam aduocet. Certè

Certè oportet alicuius esse nominis qui dictatorem ipsum seditionis sedandæ causa designatum, tam familiariter inuitet. Verùm quia alia coniectura nituntur, quempiam esse dicunt ex eorum numero, qui non quidem in bicipiti Parnasso somniant, ut repente Poetæ prodirent (hoc enim potius polyhistori isti Balduino conuenit) sed qui in campo ubi belluæ, stultorum hominum sumptibus aluntur, vertiginis spiritu inebriati, repente facti sunt Caphraëti equites, ut insontes, inermes, & iugulum præbentes mactarent. Ferunt tamen iste quod somniantes solent, ut eorum meminerint quæ vigilantes exercuerunt. Versatus fuerat in Basilica, ubi sicut athletæ in arena, ita etiam isti aliorum fortunis ludunt. Fingit ego sibi ut Pentheus ille duplices Thebas, duos robustissimos athletas Ioannem Caluinum & Franciscum Balduinum coram agonothea Cardinali luctantes. Sed heus tu, bone vir, expergiscere: nusquam hic luditur, nisi tibi fortassis religio ludus est: nusquam par athletarum, sed fugitiuus stigmatias inuitur: nullus hic agonotheses sedet præter illum Filium Dei, qui tuos istos ludos breui in sempiternum luctum conuerter. Dicis nullum Caluino aduersarium nobiliorem potuisse existere, nempe sicut Cicero nobilem reum appellat. sed in eo rursus somnias, quod pumilionem istum quem tu gigintem facis, dignum esse putas Herculis clauia. Verùm quorsum, inquis, Caluinus Balduinum lacescat, à quo nulla iniuria, sed ne verbo quidem sit vnquam violatus: tibi nimirum qui nullas nisi priuatas causas vnquam egisti, & quidem mercede conductus, nullæ nisi priuatae iniuriæ cognitæ sunt: at nos ne nescias, qui in diuerso prorsus foro versamur, priuatas iniurias obliuisci, publicas quæ in Dei nostri contumeliam redundant, persequi necesse est. Sed tu in eo planè es lepidus, quod Caluinum fingis audito pij viri nomine offendendi, & pacis arbitros veluti iuratos hostes odisse. Obsecro enim, ut in totam ipsius vitam quàm diligentissimè inquiras, ut Balduinum etiam ipsum consulas, quem tandem illi inimicum fuisse comperies, nisi qui veræ religioni bellum indixerit: Imò dum tu, tuique similes non aliunde miseram vitam ducitis, quàm litem ex lite serendo, cui tandem rei optimus & doctissimus vir, quàm constituendæ Ecclesiæ paci studuit: sed tibi nimirum, ut illis Thessalonicensibus, quorum sit in actis Apostolicis mentio pugnat & contentiosus est qui & voce, & scriptis mendacium, mendacisque omnes oppugnat. Nos autem tibi, tuique similibus tales esse non recusamus, potius quàm prodita veritatis coram Christi tribunali accusari. Quod autem subiicis, è Caluini schola in Galliam esse dimissos qui dissensionum quas toto Franciæ regno ardere cernimus, faces præferrent, eadè, ut inquit ille, facilitate à nobis contemnitur, quæ à vobis dicitur. Quis enim causidicum miretur impudenter mentiri? Neque sanè longius accersendum est summæ tuæ impudentiæ argumentum, cum statim subiicias Balduinum è Germania in Regis Nauarræ clientelam multorum votis, studiisque petiitum venisse. Obsecro enim, cui tandem sano homini persuaseris Nauarrenum, an Balduinus natus esset prius rescuuisse, quàm ab iis quorum consiliis postea miser ille Rex (quod non sine lachrymis dico) interit in eius conspectum produceretur: imò cui tandem notus erat Balduinus, qui non illum non modò vt indoctum, sed etiam vt impostorem & turbulentum hominem auersaretur? Nam qui talem esse dicent, qualis est à Francisco Duareno iam pridem depictus. Adèd quidem, vt si vel vnum idoneum testem mihi ostenderis, quicum amicitiam sincere colere potuerit, calumniator haberi non recusem. Quare saltem, obsecro, quàm honestè ex illis Academicis discesserit, & tunc si potes, optimum hominem vocato. Ad doctrinam autem eius quod attinet, nec tu certè quātū video, nec ego fortassis idonei eius iudices sumus. Sed profectò pudendum est, & nimium illiberale illud plagium, quod ipse inficiari non potest de annotationibus in Iustiniani Institutiones Brethano præceptori suo surreptis. Omitto quæ non modò Ferretus & Othomanus, quorum fortassis familiaritate tum abutebatur ex vetere illa formula τὰ ἑρπύλλον νομῶ, sed etiam maximi ipsius inimici Baerratorum Centurias, quas Contius & ipse Iuris interpret in istius Constantino, quauis exiguo libello, annotauit. Itaque quum Balduino doctissimi nomen decernes, tota doctissimorum Iurisconsultorum cohors intercedet. Et quicumque istic sapiunt, quum tuæ epistolæ partem legent, in qua dicis Balduinum Lutetiam quàm plurimorum togatorum precibus & literis accersitum fuisse, cui sese doctissimi curiæ patroni, tanquàm Moloni cuidam Apollonio recoquendos tradāt, primum omnium falsi te redarguent, quod

de tali magistro nunquam cogitarint: deinde etiam te, tuumque magistrum iridebunt, & quarent ubi tandem Molonem istum Apollonium inueneris, ex tuo polyhistore Balduino, quem tu sanè potius ob lacertorum robur quod tu ei tribuis, cum Milone Crotoniata comparare debueras. Tu igitur & magister tuus de hoc videritis. Sed nos certè, neque tu, neque tui condiscipuli, neque vester ille recoctor sub quo tam parum proficisti, ac multò minus etiam maximus ille vir, quem iudicem appellas, magnè per te perturbabunt: quanuis excellenti memoria te præditum esse oporteat, qui quum tuum Cardinalem, cui tam turpiter adularis, dicendo, disputando, & concionando palmam nobis præreptam reportasse scribis, eorum etiam quæ nunquam acciderunt tam promptè possis recordari.

Sed agè, beluam ipsam audiamus. Primò conqueritur se de via longa defessum, multis grauioribus molestiis fatigatum, & libris destitutum, in aulico procinctu tumultuariè scribere coactum commentarium ad leges de famo. libel. atque adeò inuitum ad hanc sui capitis & famæ defensionem pertractum fuisse, quòd videret optimum quenque calumniis vexari, & sese pro alio correptum crudelissimè proscindi. Hæc ille, vt planè diceres in publica commoda grauissimè fuisse peccatum, cum improbissimi & audacissimi rabulæ fraudes impedirentur. Homo scilicet meritis & pietate grauis, terras & maria constituendæ religionis causa emensus, ita properarat, vt aliquot mensium respiratione optimo iure requireret. Nam si lassus procumbit humi bos, quis vectario isti siue equo siue asino, pro Romana curia tot labores paucis mensibus perpesso, saltè idem non concederet? Sed quænam illæ grauiorès molestiæ quibus fatigabatur? an perpetui labores in publica iuris ciuilibus & historiæ vniuersæ professione subeundi? atqui nihil faciebat libentius, & hoc labore non tam sese quàm alios fatigabat. An igitur morbi? optimè valebat. an de iure responsiones? ne vnus quidem ab eo consilium petebat. Quid ergo illud sit dicam, Balduino. Assiduæ illæ domesticæque furia dies noctesque tanti sceleris poenas à te reposcentes, quiescere te non sinebant, ac nunquam certè sinent. Torquebat mentem (si quid modò tibi mentis superest) ambitio avaritiæ nutritrix, quum te ne animæ quidem iactura consequutum videres quod sperabas: videbas te pro clarissimo Iuriconsulto pædagogum factum, agrè existimationem tuam apud ignotos homines tueri: sciebas in qua opinione esses apud Argentinenes, à quibus aufugeris: sciebas quid de tua perfidia illustrissimus Elector Palatinus & tota illa academia, iudicaret, quid etiam illustrissimus Dux Vvirtemb. sentiret: aditus iam tibi ad illos Principes (scis quos dicam) non patebat, quibus vt graciosus fieres, consubstantiationem, contra tuam ipsius conscientiam, defenderas: mutatus erat Episcopi animus, à quo saltè conditione aliquam te consequi posses somniaras: in patriam vxoris reuerti non audebas: apud tuos quo loco esses memineras. Hæc erant, Balduino, quæ te excruciabant, quum noua etiam illa cura accessit, & ea quidem grauissima, quoniam omnem tibi ad nostros, ex quorum numero adhuc videri quibusdam volebas, aditum præcludebat. Sed quum tute tibi tam malè consulueris, an propterea nos æquum erat stultitiæ & audaciæ tuæ poenas luere? Libris autem commentarium destitutum, cuius est impudentiæ dicere, quum certum sit tuum illum commentarium Heydelbergæ cœptum, atque adeò perfectum fuisse: & in tanta vrbe esses, & ex tuo Typographo (quem postea ne verbo quidem iuisti quum omnes ipsius fortunæ depromeres) quæcunque libuisset, multò meliùs quàm ex tua ipsius bibliotheca depromeres? Sed voluisti nimirum videri, quod faciliè credimus, omnes illos tuos centones ex diuitis memoriæ tuæ penu ex tempore repræsentasse. Verùm quid opus erat hoc labore, aut cur non potiùs ista tumultuariè scribendi molestia carebas? an quæso, verebaris ne vel leges illæ absque tuo commentario non intelligerentur, vel aduersarius tuus non satis discretè refutaretur? Imò aliud est quod voluisti, nempe bolum illum qui tibi velut ex faucibus eripiebatur, ita retinere, vt aliquem etiam ex illis quibus assentaris inescares. Aulicum autem istum procinctum, bone vir, quem tandem nobis confingis? Nā neque te in aula quisquam requirebat, vbi rarissimè, & tanquam vespertilio, apparebas: & Luterici tum versabaris, vel prorsus otiosus, vel πολυπρῶς obambulans, vel quisquilias tuas repurgans: & vt maximè, in aula versareris, quid procinctum caufaris, quum totam illam æstatem & hyemem nemo nesciat vno in loco tanquam fixo domicilio, aulam constituisse? Vides igitur te ne procemium quidem habiturū fuisse, nisi impudentissimè mentiri constituisse. Sed agè, audiamus graues illas causas, quibus in hoc certamen es pertractus. Videbas

Videbas optimum quemque calumniis & famosis libellis vexari, homo scilicet qui munem omnium bonorum causam tuendam suscepisses. Quid verò? an res ista tantā diligentiam requirebat, ut propterea tumultuariē tibi insignis iste commentarius omnino scribendus esset? an erat (ut tu perpetuò in ore habes) Annibal aliquis ad portas, quē ter-
rificis tuorum centonum crepitibus abigi totius reipublicæ interesset? Verum, cedò, qui-
nam sunt optimi viri, qui famosis libellis vexantur? Neque enim nos ita solemus aut volumus aut debemus etiam vocari. Et tamen nisi te ipsum vis impudentia superare, ne
vnum quidem potes ostendere, præter nos qui tum à furiosissimis quibusdam monachis
omni cōiutorum genere proscindebamur, qui per illud tempus vel leuissima eiusmodi
iniuria, à quoquam afficeretur. Tuum autem patrociniū tantum abest, ut à te, Eceboli,
requisierimus, ut nunquam etiam alia ratione quā patientia & silentio canes illos cō-
pescere voluerimus. Sed longè aliud est quod te premit. Corruptus es pro alio & impor-
tunè exagitatus. Hoc verò quā verum sit, mox videbimus. Sed ita esto. Si tanti est ille
Cassandri piissimi viri liber, quanti tu esse vis, non modò tibi facta nō est iniuria, sed ma-
ximo honore affectus es quum is tibi adscriberetur. Sed crudeliter proscindebaris. Imò
verò optimo iure & multo leuius quā tuæ proditiōis atrocitas merebatur, reprehē-
debaris. Caput meum petebatur, inquis: atqui nos gladiatores non sumus, sed ij potiùs
quibuscum versaris. Et cum illa scriberes, ab eorum consiliis non prorsus alienus qui iam
tum nihil præter Syllanam proscriptionem spirabant, mirum ni suauiter, futuræ crude-
litatis cogitatione iram tuam exsaturabas. Sed tu tamen profectò vereri non debes vl-
lam in Gallia capitis diminutionem, in qua ne capite quidem censearis. Verum non io-
cabor tuo more in re maximè seria, clames licet & ad rauim vsque, & cum raucis tuis
esse qui verè ac liberè sit loquutus: nec tuos illos, quos appellas bonos, sanos, & cordatos,
tua constantia & modestia laudatores moramur: quoniam & quis sis, & vbi sis, & qui-
buscum verseris, nouimus. Dico etiam amplius, quæ te ignominia maneat prospicimus,
cum illi ipsi de quibus nunc tibi places, seipsos quòd te aliquid esse crediderint, irride-
bunt. Verum libet etiam audire quam modestiam in respondendo adhibueris. Paginas
minimum viginti in deliberando consumis, quod turpe sanè est tantum iuriconsultum
facere. Quid enim in aliorum causa faceres, qui in tuo periculo tam tardè concludis
quod facto opus est? Modò te ipsum consolaris, modò animum despondes, ingemiscis,
indignaris, prodis in aciem, deinde rursus te subducis, times omnia, & tamen audes in-
terdum laceßere, donec tandem, obfirmato animo, & illa, opinor, tua succenturiata co-
horte fretus quæ consistere ibi non posset, nisi Euangelio eiurato Sorbonæ subscripsis-
set: tandem ut fortis athleta, iubente nimirum tuo illo *μελοισομύω* Ioanne Vere-
dicendum accedis, aut potiùs cum in eo mercenariorum cœtu verseris, apud quos ne-
mo mortalium ignorat summam impudentiam præcipuæ virtutis loco censerī, pudo-
rem tamen apud eos qui te non nossent, simulare voluisti. Vtcunque se res habeat,
quanuis in hac perturbatissimi hominis de capite suo solliciti defensione, neque pes nec
caput appareat: tamen, quando tuo Ioanni Veteri, nouo patrono, & tuo etiam nouo
mecœnati semel gratificari constitui, age, Apolloni Molo (ut ille te appellat, quem non-
præstantem referas. Miram esic dicis nostræ factionis ad maledicendum facundiam:
nempe quia nostræ huius ciuitatis, in qua scis ne maledicere quidem impunè licere, sic
oblitus es, ut nos ex tuorum causidicorum consuetudine metiaris. Libellum quem re-
prehendis, repetitis ex lenonum ganeis obscenorum scommatum flosculis comptum
esse dicis. At te saltem meminisse oportuerat librum illum in ea ciuitate scriptum fuis-
se, vbi capitale est vel lenonem vel scortatorē esse. Et ne tu quidem dicere audebis eum
à quo scriptus est, in illis scholis quicquam vnquam didicisse. Ego verò cui tu non desi-
nis flagitiosa epigrammata obiicere, tum ab illa vrbe absens, tibi propinquior eram
quā tu velles: & ille, si tibi credimus, superbior est quā ut me sibi quicquam dictare
patiatur. Sed scio quid tu cum ita scriberes, somniores. Quoniam ibi & in eo cœtu eras,
& iis placere studebas, vbi scortari flagitium non est, vbi non scortari vitium est, vbi de-
nique non vici tantum & domus istis, quæ tu vocas, dictariis personant, sed etiam o-
mnium frontes, totique vultus iis quos tu ganeonum flosculos vocas, efflorescunt: tu, ut

homines furiosi & vertiginosi solent, Geneuam putans Lutetiam esse, temerè ista effudiisti. In eadem officina fabricasti quod subiicis, magistrum hunc, sub quo negligens & proteruius discipulus tam malè profecisti, iactare sese solo sibilo multitudinem impellere quòuis posse. Scis enim (velis nolis) præcipuam nobis hanc esse controuersiam cum iis ad quos nunc tu desertor transisti, quòd imperitam multitudinem nos velimus erudiri illi verò nulla re magis quàm multitudinis imperitia nitantur. Et ille de quo non loqueris sanè tum longius aberat quàm ut etiam si maximè voluisset, possent ipsi tibi libili istinc exaudiri. Nos verò qui ibi eramus, ubi maximè excitandi erant homines, ut sese saltem respicerent, quàm parum fuerimus ab ipsis peritis exauditi, res ipsa deolarauit, & dicere nos pudet. Sed iterum tibi accidit quod arreptitiis solet. Quoniam ibi versabaris, ubi furiosam plebem solo sibilo commotam videbas singulis momentis ad quòuis patrādum scelus ruere, Ecclesiam Christi non aliud quàm Parisiensem colluiem esse somniam, ac undem postea veritatis defensorem, & tui reprehensorem acerrimum in dictatorem, ac paulò post in Olympionicen transformas, quod cum tu facis, eorum certè opinionem confirmas qui te iusto Dei iudicio iam prorsus insanire dicunt. Bona verba, mi doctissime iurisconsulte, cum tam multis caueas, ne tibi tam malè consulito. redi potius domum, & in bona illa conscientia, quam tu ne per somnium quidem vnquam sensisti, acquiesce, meditare domi tuas historias, sed caue ne cerebrum paulò infirmius, multitudo nominum & rerum obruatur: alioqui futurum est ut in apertam phrenitiam magno cum Parisiensis palatii damno incurras: quis enim crudos illos caudicicos recoqueret? Denique præstat ut suburbanam academiam in media vrbe somnies, & quandoquidem Chamelæontem imitari, reciprocate quadam religionis specie, voluisti, vento potius te ipsum pascas, quàm mœrore & insomniis conficias. Sed quorsum hæc monita: video enim te insanio rem factum. Nam tu illum repente ex triumphali quadriga deturbatum, in anathematum, quæ tu vocas, plaustra imponis. Mirabilis certè *μεταμorpωσις*, adeò quidem ut verear ne qui hæc tam absurda legent, me tecum insanire existiment. Sed tandem quando cœpimus, tecum mihi insaniendum video. Vnde igitur hæc anathematum plaustra? nempe vel ex tuæ ipsius cōscientiæ armamentario, vel ex tridentino synodo, ad quam tuus ille Cardinalis iam tum deducere te constituerat, ut de iurisconsulto transfuga, te ipso præsentem, & (ut planè iusto Dei iudicio, stupidus factus es) de tua ipsius ignominia superbiente, triumpharet. Sed quæso, an non satis erat curruum, nisi rursus ex plaustris anathematum detractum, curribus falcatis, & quidem pluribus conductis aurigis, præficeres? Et vnde tandem, miser, ista insomnia? nempe paulò antè quàm ista dictares, totam urbem videbas armorum & tormentorum strepitibus concuti. versabas memoria, ut eum facere oportet qui vniuersæ historiæ epitomen tam paruo spatio completitur, bellum illud cum Antiocho gestum. Crepabat præterea tua illa memoria cœtonibus poeticis redundans, vel illud Vergilianum, Quadriugo inuehitur curru: vel terrificum illud Lucretianum, Falciferos memorant currus abscondere membra. Ita igitur factum ut hunc quem nosti imbecillum homuncionem, magno quidem cum tuo metu, sed summo cum omnium risu, qui & illum & te norūt, falcatis curribus inuehi fingeres. Quòd autem alios aurigas addidisti, inde proculdubio natum est, quòd de tuis aurigis sæpe cogitares, à quibus non illa tantum bibliotheca tua aduehebatur, sed aliquid etiam amplius quòd cum abs te repeteretur, vel coram iis ipsis iudicibus, quos tu fingis nobis minitari, nobis ipsis deprecatoribus uti fortassis cogeris. Multa similia prætermitto, tuum videlicet monitorem nolle in ius venire, & leges quas nullo iure tuas vocas, aspernari, potentem esse populi magistrū multis & ministris & mæcipiis armatum, & satellitibus septum, & factionū ducibus subnixum: quæ cum tu dicis, ac multò etiā magis cum ab arena repente in campū transiliens, retiarium & *πύλας* inter se cōparas, qui non videat te vigilantem somnare? Meministi etiā ipsius pictorum, ex quo coniicio non tantum iurisconsultorū, sed etiam quorundam stultorum memoriā non temerè celebrari, cuiusmodi istic fuisse memini Nigoniū quendam hominē multis in rebus tui per simile, de quo etiā alius erit dicēdi locus. Video etiā te non esse oblitum vanissimæ illius calumniæ qua vir optimus ab iis iā olim aspersus est qui grauius nihil habebant quod ei obicerent quàm quòd ipsius imagines à nescio quibus pictoribus circumferretur, vnde nos hīc esse Caluinolatræ colligebāt. Quasi verò vel pictorū manus ipse habeat in potestate, quas ne summus quidē ille monarcha Alexander suis edictis potuit continere: vel artē pingendi inter illicia

illicita numeremus: vel non in hoc quoque manifestè prodas summam ingenij tui malignitatem, qui quod in cæteris non improbas (quid enim est magis vulgare clarorum virorum imaginibus?) id in vno Caluino, quem tamen iniquissimum foret, siquid in hac re peccatum esset, alienam culpam luere, tam odiosè reprehendas. Cedò verò, quod tandem est solum illud quod iste affectat? Galliarum regnum nimirum, quod, si tibi creditur, nos perturbatores conati sumus Regi eripere, ut ad istum Imperatorem nostrum transferremus. An verò potius noua aliqua Papistica sedes? ita est omnino. nam alio quodam loco apertè illum scribis de nouo pontificatu maximo sæpe cogitare. Acutū certè commentum. Est enim Caluinus iam inde à pueritia valde ambitiosus, ut tota ipsius vita declarat: prehensare hos & illos à multis annis non destitit, incredibiles diuitias variis artibus sibi conquisiuit: assentionibus perpetuis plurimos sibi potentissimos homines in omnibus regionibus deuinxit: in Gallia nihil non potest per suos emissarios, quibus cum prædam se diuisurum pollicitus est: denique urbem validam, potentem, oportu-
nissimum loco sitam sibi delegit, ubi iam regnat. Inde vel cum suorum manu, at quorū hominum? quibus nihil sit audacius vel improbius, impetum in omnes terras faciet, ut omnes sub iugum suum compellat: vel certè nouis quibusdam & inauditis fraudibus illectos huc adducet, ut Romanum pontificatum aut alium Romano parem, ad Caluinum currat sapientissimus & prouidentissimus Balduinus) altera Roma fiet. En cur trepidare omnes oporteat, & aduersus vnum oppidulum, & seniculum homuncionem coniurare. Nec te pudet, omnium hominum impudentissime, rācidas illas futilissimorum nebulonum calumnias reponere: Sed quid hoc rei sit video: fecisti quod homines præ iracundia impotentes solent, cum non aliud haberes quod in nos vibrares, hanc etiam proluuiem tibi fortè obuiam, arripuisti, sed qua nobis, ut vides, illa sis, te ipsum fecidissimè profecto conspurcasti. Denique quid tibi, obsecro, iudicij inerat, cum quod in Caluino maxime est laudabile, tu illi etiam obicere sustinuisti? Caluinus familiariter ad suum Buccurram scribens conqueritur sibi cum maximis plurimisque vitiis, atque in primis cum impatiētia luctam esse, in qua belua domanda sperat se aliquid profecisse, & dolet se non id esse consequutum ut eam planè domuerit. In his verbis, perditæ apostata, quid est quod reprehendas? Tu illam epistolam eadem fide qua alia multa, surripuisti, & ut famularum actores solent, memoriæ commendasti, sicut olim factitabas, ut apud eos summe religiosus videreris, à quibus hoc nomine id saltem consequi volebas, ut te famelicum pascere. Nihil dico quod mille testibus probari non possit. Imò ego ipse, qui tum Caluinum non nisi ex fama noueram, quique in illo Papatus cœno demersus, quantum poteram in meum ipsius exitium præcepis ruebam, memini te aliquando cum in illa partim otiosissimorum, partim in aliis fallendis occupatissimorum hominum turba, contractis simis tuis naribus prandia & cœnas odorabaris, memini, inquam, te eo tempore integras Melanchthonis, Buceris, & Caluini in primis epistolas referre, non aliter quam paucis post annis Nigonium illum vulgi fabulam, & multò quàm tu sis *μνημονεύων* mihi iam tum displicebas, quoniam & vultus & gestus, & habitus (quod Nazianzenus in illo Iuliano iam tum obseruauit, cum Christianismum, tuo more, simularet) hominem, *καυρόν, & ἀλαζόνα* manifestè arguebat. Sed ad rem. Tu eo tempore Caluini epistolarum *παρὰ τοῦ* Verum, quid tandem est in illa epistola reprehendendum? Faterur ibi Caluinus sibi luctam esse cum multis maximisque vitiis, & quidem in primis cum impatiētia. Quæso cum hæc proferes, an non manifestè præuicaris? An enim hæc sunt arrogantis hominis, quique cæteros præ se despiciat, atque adeo qui imperiū in alios meditetur? imò quod apertius testimoniū singularis modestiæ & veræ Christianæ *ταπεινοφροσύνης* requirimus? Sed, inquis, parū in ista lucta profecisti. Sanè verò idoneus es istarum rerū iudex, & quidem causam tuam agens. *Αἰ*, inquis, *indicabunt*. Imò verò, putide sycophanta, iā omnes pij & docti iu dicarunt, teque apostatam intestabilem esse pronuntiarunt. Nos verò nunquā pudebit coram Deo & hominibus corruptissimæ nostræ naturæ vitia deplorare, & in nos ipsos quàm seuerissimos esse censores, nedū ut nos *ἀναμαρτήτους* esse gloriemur. Obsecro enim quid Paulo ipsi faceres, qui se peccatorum primum, & quidem iam senex & penè rudius vocat? Nihilò sanius tibi cerebrum erat, quum Theologiæ scientiam adimeres

Caluino, vt ad Germanos & Heluetios transferres. *Non est*, inquis, *tua inuentionis*: erat iam antea ab alijs euulgata in Germania, & Heluetia, sed est abs te ingeniosè, vel interpolata, vel polita, vel aucta. Bene habet, Balduino, quod ipsa veritas à te exorquet, Theologiam à Caluino traditam, aliam non esse ab ea quam & Germani & Heluetij agnoscunt. Ex quo efficitur, te quum discessionem faceres à nostrarum Ecclesiarum, quas Caluinianas appellas, doctrina, à Germanis simul & Helueticis Ecclesijs defecisse. Quidni enim id faceres, qui huius scientiæ inuentionem, non Deo, sed ijs doctoribus adiudices, qui primi Germanos & Heluetios nostra memoria docuerunt? Sed vide quāto perè fallaris. Si vel Germani illi vel Heluetij hodie essent superstitēs, de quibus loqueris, nō aliter quā Paulus & Barnabas, scissis vestibis, & te & hoc sacrificium sibi à te oblatū, vt pios decet, execrarentur. Dicerent enim id quod res est, se non posse sine sacrilegio dici eius doctrinā inuentores quæ sit Prophetarum & Apostolorum & voce & scriptis explicata. Ad Caluinum autem quod attinet, vt omnes cæci iurent Solem meridie non lucere, lucere tamen propterea non desinet, & certum est summos & perpetua omnium seculorum memoria dignos ipsius labores, quāto tibi tuique similibus viliores fuerint, tantò & presenti & venturæ ætati pretiosiores futuros. *Quum tu*, inquis, *me de glubis & mactas, ne balare quidē permittis*. Ah, miser, recurrit phrenitis, quātum video. Quoniam enim ab eorum viuunt, idcirco non discedis, qui non aliunde quā ex miserarum ouicularum laniena viuunt, idcirco somnias tibi cum aliquo eiusmodi lupo negotium esse. Cæterum tu nos nec vigilās nec somnias falles, quia inter ouium balatum, & canis latratus, seu potius luporum ululatus, quod sit discrimen satis superque didicimus. Sed & tritum illud de Q. Mutio Scauola à Fimbria accusato, quorsum, obsecro, profers, vt mutatis nominibus, non fabula (& vrinā fabula esset) sed vera, heu nimium vera historia, narretur? Quid enim aliud te angit præter vnum illud, quod Ecclesiam Dei non passi sumus à te penitus, tacentibus nobis, operi? Tu enim quorsum in aula? quorsum eo tempore deserta tua statione? quorsum iis turpissimè adulari, iis dico, Balduino, quos nec ego nominare, nec pius quisquam ex quoquam audire potest, quin veluti ad Caligulas, Nerones, Domitianos, Decios, Diocletianos cohorrescat? Quorsum iis inseruire quos & Nauarrenus & ipsius fratri capitales hostes esse nemo ignorabat? quorsum eum affectari qui an natus esset nesciebat, quod à Christi veritate abducto tota pontificiorum cohors sibi plenam de pijs omnibus victoriam pollicebatur? qui denique simulac tibi tuique similibus aurem præbuit, non destitit, nobis quidem inuitissimis & surdo frustra canentibus, paulatim ruere, donec præceps ferretur? quorsum tu, inquam, qui nihil vnquam aliud quā lucrum spectasti, nec ista vnquam curaras, turbulentis temporibus tot locis discurreres, vt consilia componendis Ecclesiæ discordijs inuenires, nec tamen verbum vllum cum iis communicares, quos non ignorabas per tot annos, per medias & eas quidem exquisitissimas mortes, cum omnibus inferorum furijs, cum totius mundi versutia simul & robore luctatos, vt Euangelij lucem in patriam inueherent? atque adeò de quorum siue integritate, siue simplicitate, quā pessimi etiam quique confiteri coguntur, dubitare non poteras? Si tibi eram suspectus (quanquam nihil hīc asserre potes quod te iuuet) at cur non saltem vel Lutetiæ vel alibi, vel cum collegis, aut saltem cum hominē doctissimo & integerrimo, P. Martyre, de iisdem rebus non conferres? Imò si te offendebar, cur id Nauarrenus apertè non diceret, à quo me ternis literis accersitum esse non ignorabas? an quod verē baris ne tibi huius laudis partem aliquam præriperem? Te quidem audio (absente me) semel ad Martyrem nostrum accessisse, sed cur tu nos postea non aliter fugisti, quā, vt ille noster ait, impronissum aspris veluti qui sentibus anguem pressit? nam tibi certè angues eramus. Sed video te quāto mendacijs abundantem, & in ea schola versantem, vbi nulla tam mala causā est, quæ patronos non inueniat, tamen petere vt Amplius pronuntietur. Deliberabis ergo quod potissimum mendacium placeat. Ego verò dicam quod res ipsa planum faciet, stultum esse me qui ista ex te rogem, quasi qui male ageret, tenebras quærere non debuerit. Sed quære latebras, transfiga, quascunque poteris, aut etiam quancunque vel natura tibi suppeditat vel à tua cohorte nancisci impudentiam & audaciam poteris opponito: bonitas ipsa causæ & tua illa perfidia cuius in tuo pectore insculptæ, certæ & indelebiles notæ, in tuo isto vultu eminent, quāto magis ad omnem turpitudinem comparato, tacentibus etiam nobis, latere te diutius non fident, & in lucem pertractum, ne respirare quidem patientur, donec infelix perperæ coram

coram Deo & hominibus ignominiae sententiam in teipsum feras. *Capitis*, inquis, *mei periculo necesse est occurrere huic Polyphemo*, quod dictum sanè omnes riserunt, quum cogitarunt quam aptè & concinnè Calvinum, pusillo exhaustoque corpusculo, cum Polyphemo comparasses. Sed effusus etiam est risus in cachinnum, quum illud legeret quod statim subijcis, *Qui fugientem magis insequetur*. Quid enim? an tu homo scientissimus, Polyphemum esse existimasti ex Crocodilorum genere? Omitto trifidum illud fulmen quod statim ei tribuis, ut Crocodilum etiam in Iovem quem tu Lemanicum perurbanè & Ecclesiae ruentis columen, & quid non? Sed tamen quantumvis audax, Theseos adiutores aduocas, nempe ipsius Caluini siue ministros siue collegas. Sed vide, cautissime Iurisperite, quibus famam & existimationem tuam committas. Nam si qui fortè sunt, quod non puto, qui vestigia tua sequuti sint, didicisti ex historiis quas ad vnguem tenes, proditoribus non esse fidendum, etiam si eorum literas haberes, ut tu dicis, in eam sententiam scriptas. *Vix audeo*, inquis, *adiicere quod adiecerunt*. Deus bone, quid hoc est, Balduine audacissime, quod tantoperè reformidas? *Consurgendum esse aduersus superbiam quae se attollit supra & aduersus omne numen*, id est aduersus Calvinum. Inapte, siquis vnquam hæc ad te scripsit, an adeò stultus es ut non intelligas vel te ab eo irrideri, vel istam alium postea, ex tuis nimirum caudicis, timidè producis, qui rectè nuper dixerit Herculem potius aliquem Caco fumum atque incendia vana vomenti, obiciendum. Hominem certè imperterritum qui non monstra Herculi, sed ipsum Herculem monitis ausit obicere. Verum istos non Cacos tantum, sed potius *gaxiscus* tibi in mentem venisse minimè mirum est, quum in ipsa eorum spelunca degas, atque etiam, si verum est quod de te prædicant, fumos illis subministres. Tu verò, quandoquidem probabile est te postquam bilem euomisti, paulò moderatiorem factum, mihi, ut spero, condonabis, si *λεπτά* reliquam tuorum procemiorum partem non persequar. Ditas verè aureoli illius libelli partes esse dicis, vnam qua suas laudes author ipse prædicat, alteram qua aliis maledicit. Hoc ergo quid sit videamus. Quæsieras quomodo sit ausus Calvinus qui tot habeat inimicos, Balduinum laceßere. Respondet Calvinus nullas se vnquam inimicitias priuata causa suscepisse, nullas à culpa sua ortas, sed se fortiter & indefatigabili constantia persecutum quicumque Christum & eius Ecclesiam hostiliter impetere rentarunt. Hoc tibi quidem gloriose dictum videtur, Balduine, sed nihil verius aut inodestius potuisse responderi nemo non videt. Illud autem callidè præteristi quod te multò magis angebat. Quærit enim ex te Calvinus eo ipso loco, quid sit factum, ut te & alios tot pugnis atrocibus exercueris, & cur nusquam verum amicum reliqueris. Hoc, inquam, ex te quærit. Tu verò appositè scilicet respondes, cum oblitus te Gnatonem esse, Thraßonem eum appellas.

Obieceras illi naturam *ἀνομιαν*, & disertè exprobraras quod falsissimum est, ipsum videlicet, nullum ferre collegam. Respondet tibi turpe esse hoc dicere, qui quocunque venisti, omnibus collegis fuisti intolerabilis. Hoc ita esse si fortè inficiaberis, prodibunt ut te reum peragant, Duareni manes (liceat enim recoctum Papistam sic alloqui) prodibunt Contius, Cuiatius, Hotomanus, & quis non? Tota etiam ciuitas Argentinensis te conuincet, vnde profugisti. Heydelberga verò quomodo discesseris omnes norunt, sed ad rem. Dicit Calvinus suam in ferendis non collegis tantum, sed maioribus quoque, nec ferendis tantum, sed etiam optandis, moderationem omnibus esse notiozem, quam ut futile tuum cauillum refellere sit opus. Quid hinc verò tibi immoderatum videtur? nempe vnicum moderationis nomen. Ad rem autem ipsam quod attinet, quicum tandem ex collegis vel leuissimam simultatem eum exercuisse ostendes? cui tandem obrecta- tum esse, quem vel inuidia vel *αὐθαδεία* aut depressisse, aut quominus eueheretur impe- diuisse? Quid enim? an nos nescis in Ecclesia Dei, non autem in monachorum collegio versari? qua fide ad extremum vsq; amicitiam cum summis ætatis nostræ Theologis, Calpitone, Bucero, & P. Martyre, Argentinæ coluerit, ne tu quidem ignoras. Quæ sit ipsius cum Farello & Vireto coniunctio tot annis confirmata, quæ priuatim ipsi cum D. Bul- lingo amicitia intercedat, quæ sit præcipuorum totius Heluetiæ & Rhetiæ ministrorū erga eum volūtas, ex publicis etiam testimoniis apparet. At enim ferendū non est quod scribit Melanchthonem sibi eum prætulisse. Pudet me, Lector, pluribus hæc persequi,

ne quis fortè de præstantia quæri inter nos existimet, cum nihil sit illiberalius, & nostri etiam ordinis hominibus indignius. Detegenda tamen est istius rabulæ impudètia. Hæc scripsit Calvinus ut istius calumniam refelleret, quod nullum ferre posset. *Honorifica, inquit, Philippi Melancthonis de me elogia tantum abest ut mihi animum inflauerint, ut cum me sibi præferret, & quidem scripto, dixerim non ferendum esse illud mendacium. Id tamen nihil offensum, respondit se quod scripserat sentire & verum esse. Nec verò adeò stultum, ut id credam verum esse, vel ab aliis credi velim, sed hoc refero, ut omnibus pateat nebulonis huius Balduni proteruia.* En tibi, Lector, manifesta Calvinianæ arrogantiae argumenta: en cur illi exprobrat Balduinus, eum de nouo pontificatu cogitare, & cur eum militem gloriosum appellet. Quæ verò sequuntur, multò sunt etià indigniora. Opposuit Calvinus istius accusationi, perpetuum minimè ambitiosæ vitæ suæ cursum, & tot labores, ipsius fidei diligentia, & tolerantia testes futuros. Obsecro enim quid aliud faceret, quàm moneret ut ex fructibus potiùs quàm ex infamis apostatæ testimonio, de arbore iudiciû fiat: Exprobrat ei Balduinus inter cætera, orbitatem, quod maledicti genus prorsus est inhumanum. Respondet Calvinus id quod res est, sibi esse in toto orbe Christiano filiorum myriadas. Hoc iste quoque ut arroganter dictum reprehendit. Quia enim suo scelere est abdicatus, idcirco nobis filiorum nomen inuidet. Quid plura? quoniam, ut sunt Satanae ministri, illi magistro similes, quosdam nò pudet Caluino luxum etiam & opes exprobrare, quod publico omnium huius ciuitatis hominum testimonio tam ridiculum esse probari potest, quàm si quis Codrum in Lucillum transformaret: testatur Calvinus se tenuitate sua contentum frugalitatem colere, atque adeò de suo etiam stipendio, quod tamen ita est exiguum, ut certum sit sextuplo vix contentum fore Balduinum, aliquid remisisse: cum suis æqualibus comiter se viuere, & fideliter amicitias tueri, suâque omnes curas ad iuuandas omnes Ecclesias conferre. Quid tu ad hæc, Balduine? hoc tibi videlicet incredibile videtur quem nostra tenuitas statim hinc extrudit, & insatiabilis illa ambitio, avaritiæ nutrix, per omnes penè mundi partes versauit. Sed quod videre non potes, quoniam inuidia tibi oculos eruit, an propterea nusquam est? aut quia pati non potes tua scelera contrariis virtutibus redargui, an idcirco verum dici sine arrogantia non potest?

Et hæc quidem de priore illa parte, quandoquidem uti ista partitione voluisti. Nunc ad alteram accedamus.

Quia centones illos quos appellas Commentarium ad leges de famosis libellis, iam pridem à te Heydelbergæ partim ex tuis indicibus cōsarcinatos, partim ex Sigonio, Goueano: Cuiatio, ipsoque adeò Duareno, tua fide, id est suppressis eorum nominibus, ad verbum descriptos, videri volebas triduo dictasse, Caluini (ut tu vocas) conuiciis coactum & multum intererat omnes intelligere quam conscientiam ad causam istam defendendam attuleris, idcirco Calvinus in ipso statim suæ responsionis initio te falli reum per egit, quod priuilegium ei ipsi libro excudendo quatuor antè annis impetrasse, ut altera libri tui pagina testatur. Datum enim est 25. Iulij, anno 1557. id est, quatuor antè annis, quàm hæc controuersia moueretur. Quid tu verò ad hanc accusationem respondes? non te videlicet, sed typographum Vvechelum priuilegium illud impetrasse, & quidem generale, quod ipse postea ad tuum librum accommodauit. Atqui acutissime iurisconsulte, quod priore loco dicis, non satis appositè dicis. Nam à te impetrari potuit quod tuo typographo daretur. Sed in eo posita est quæstio, non cui homini, sed cui impri mendo libro sit datum. Tu generale fuisse dicis quo Vvechelus quoscunque deinde libros excuderet, ornaret. Si ita est, quæso, cur nulla ne tenuissima quidem generalis illius beneficij mentio in ipsius priuilegij (quam vocat) sententia? Hæc enim sunt eius verba, *Cantum est auctoritate regia, ne quis alius præter Andreæ Vvechelum, hunc ad leges de famosis libellis, & calumniatoribus commentarium F. Balduini, nunc primum editum, ante decennium imprimat.* & dies adscriptus est, *Tertio idus Iunij, 1557.* Hoc ita ut scriptum est, aut verum aut falsum esse oportet: Si verum est, quod arbitrari malo quàm typographo falsi crimin imponere, apparet te quatuor antè annis aliud de scribendo hoc commentario consiliū habuisse: ac proinde manifesti mendacij reus teneris. Quis enim sibi persuadeat te tandiu illius commentarij scriptionem, impetrato priuilegio, fuisse dilaturum? Cur autem editionem in id tempus reieceris, manifesta est ratio, quoniam videlicet quod in alium (scis quem intelligam) cogitabas, si fortè fecisses, eo loco & apud eum principem

principem eras, cui reddenda fuisset facti tui ratio. Sin autem falsò scriptum illud fuisse
maius: tu cum eo translegeris, in quem hoc crimen deriuas, & quidem immeritò, vt opi-
nor, quoniam cum toto illo bello nobiscum versantem, boni viri officio fungentem vi-
di, & milles etiam conquerentem audiui, quòd tibi in re tam mala, id est, in istius pessimi
libri editione esset obsequutus. Sed ad aliud progrediamur, quod maioris est momenti.
Quæritur quid author sit istius libelli, De officio pii & publicæ tranquillitatis verè aman-
tis viri in hoc religionis dissidio. Eum enim tibi initio adscripsit Calvinus. Tu contra ma-
luiti cælum & terram concutere, quàm hoc confiteri. Scriptum enim & editum fuisse
in extremis Germaniæ finibus, quum tu in intima esses Gallia. Excepit Calvinus, nã-
tias illas fuisse quidem è Cassandri sinu elicitas, sed à te ornatas & diuulgatas. Illum igi-
tur veluti matrem istius monstri, te verò obstericem fuisse, ego verò etiam nutricem di-
co. Summa est, communibus consiliis fuisse hæc omnia à vobis, ad impediendum Euan-
geliū cursum conductis, non aliter comparata, quàm olim fuit in Germania detestabilis
illa farrago quam INTERIM vocarunt. Id autem ita esse, spero me tot coniecturis, at-
que adeo testimoniis probaturum, vt inficiando nihil proficias. Scriptus est (inquis) edi-
tus, distractus liber ille, quum de eo nihil quicquam vel audissem, vel rescivissem, & sex-
centis propè passuum millibus abessem. Video satis bene convenire vtranque tuam in-
ficiationem. Sed quàm difficile est veritatem prorsus obruere. Cõponamus, quæso, cum
illis Cassandri ipsius responsionem. Fatetur sese siue Colonia, siue Duisburgi, in eius de-
nique regionis finibus quæ Galliæ est proxima, librum illum scripsisse. Tu verò, bone
vir, quid respondes: fuisse in extremis Germaniæ finibus scriptum. Vel igitur Cassander,
quod certè non puto, non dicit quod res est, vel ostendas oportet Coloniā in extremis
Germaniæ finibus tibi Lutetiæ scriptioni sitam esse, & sexcentis passuum millibus trans
ipsum Albin translatam, nisi maius manifesti mēdaciū redargui. Sed de Basilea nimirum,
vel Francfordia tantum illud interuallum interpretabere. Nam hoc etiam dicis, librum
illum & editum, & distractum fuisse quum de eo nihil quicquam vel audisses, vel resciv-
isses, & sexcentis propè millibus passuum abesses. Pagina verò 54, alterius tuæ defensio-
nis, Colonia excusæ, ad quam nunc respondeo: sic scribis, *Quum, inquis, essem Colonia,*
audio quandam libellum (de quo nihil antea quicquam audieram) Basilea excusum, De officio
pii viri, iam circumferri in Gallia. Ergo, bone vir, distractus erat, & in Gallia, te absente, cir-
cumferebatur antequam de eo quicquam audissem. Sed quid si Cassander ipse te refel-
lens dicat ipse Cassander. *Certè scio, inquit, Balduinum neque impulsorem, neque au-*
thorem, neque adiutorem illius opusculi, imò neque consciū vllò modo fuisse, priusquam e-
missus fuisset, ac ne tunc quidem de authore quicquam præter suspicionem habuisse, quamvis ar-
gumentum illi non displicuerit, eaque de causa exemplaria aliquot in nundinis oblata, amicis
distribuerit. Hæc ille, Balduine, cuius testimonium eleuare nec potes, nec vis etiam, vt
opinor. Libellum in Gallia circumlatum fuisse prius quàm in nundinis veniret non au-
debis, vt puto, comminisci. Quòd si huc confugas, vbi illa sexceta passuum millia, quum
tu ipse dicas te Colonia fuisse quum in Gallia circumferretur? Sed quid istis opus est?
Tu in ipsis nundinis eras quum primum distraheretur, tibi exemplaria offerebantur, tū
laudabas, tu amicis distribuebas, & ramen postea quum Coloniā venisti, nihil adhuc
de libro illo audieras, nec quis author esset, vel in nundinis quæsieras, vel ex quoquam
intelligere potueras. Quòd si maius te Coloniā prius quàm ad nundinas venisse cre-
damus, non igitur ignorabas Francofurti cuius liber esset, quum id antea ex ipso autho-
re didicisses, atque ita fiet vt in Cassandrum deuoluas mendacii culpam. Vtunque sit,
vides, contrà quàm testaberis, librum istum te præsentem, imò teipso diribitorem fuisse di-
stractum, ac proinde in turpi mendacio te esse deprehensum. Quid igitur restitas? quid
tergiueris? an vereris ne authori facias iniuriā si quid ista dicas ad te attinere? Si di-
clem in Galliam deferres, quem distribueres, cuius causa Cassandrum iniuideres,
clamitas, quum eius author, aut certè consultor, & approbator fuisse diceris? Sed video
te, miser, nimium arctè constringi. Coniecturis igitur agemus, quæ multò sunt liberiores.
Si dicam te illustrissimo Principi Electori mentitum, quum nullius priuati negotii cau-
sa in Galliam ires, sed ab aliis quibusdam esses euocatus, negabis, opinor, quia vobis scili-
cet mercenariis Iurisconsultis solennis est illa cautio, **A V D A C T E R N E G A**, sed res

ipsa te redarguet. Neque enim rectè in Galliam es profectus, sed nobis compertum est & ubi, & quibuscum, & quorum nomine sis colloquutus. Neque ad eam rem indicibus opus est, quò res ipsa prodat. Cur enim tu ad Nauarrenū? cur de religione cum eo ageres? cur ab eo ad Cardinalem de iisdem rebus mittereris? quæ omnia tu ipse scribis. Fortuito scilicet hoc accidit tibi nihil eiusmodi cogitanti. Sed si bona & honesta erant consilia quæ agitabas, cur vel directè vel obliquè (ut vos loquimini) mentiri, ^{pud illustrissimum} Principem malebas, quàm ingenuè & simpliciter tuæ professionis causam aperire? Iam verò si ita est, ut scribis, te à Nauarreno ad Cardinalem missum fuisse, à quo tandem hoc consilium profectum arbitramur? an à Rege illo qui toti illi familiæ tum erat optimo iure infensissimus, an à te qui credulum Regem fallere constitueras, quique ab eo tempore capitales veræ religionis hostes affectari nunquā destitisti? Sed, obsecro, quodnam fuit istud vestrum colloquium? *sanctissimum*, inquis, & quidem Deo teste inuocato, (quod sacrilegium ego hodie, Balduine, Deum testor tibi impune non fore) *nec ei dissimile quod audio eundem nuper in Germania habuisse cum Brentio & eius illustrissimo Principe*. Verè tandem & ingenuè loqueris. Neque enim dubito quin utriusque colloqui idem fuerit finis, quomodo videlicet vana spe Augustanæ confessionis obiecta, & Nauarreno omnibusque Germaniæ Principibus deceptis, quicquid tam magnis laboribus, tantæque animi constantia obtinueramus, & Regio edicto nobis concedebatur, repente in cursu funditus tolleretur. Sed tu, quæso, ubi tum eras quum colloquutus es ille cum Germanis Theologis? certè non ita procul, quin facile posses illos exaudire. Contigerunt enim illa extremo mense Februario. Tu verò proximè infecutis nundinis interfuisti, & distibuyendo illi libro præfuiisti. Quid si autem amplius rogem, quænam sint optima illa mandata cum quibus ais te in Germaniā remissum fuisse? respondebis quod scripsisti, ut tum ab aliis, tum verò à Cassandro, ad quem propterea Rex idem scribebat, eliceretur, si quid boni consilii ad dirimendas Ecclesiæ dissensiones haberent. Sed unde notus illi Regi Cassander nisi ex te? & cur ad illum potissimum cum literis mittebaris, nisi quia iam inter te & Cassandrum, quo vno præcipuè ad incautum illum Regem miserè (sicut tristissimus euentus declarauit) decipiendum abutebaris, de illis omnibus actum & constitutum erat? Quod si nihil non rectum & pium libellus ille complectitur, cur obsecro, reciteretur scriptoris nomen? *ne*, inquis, *libera indicandi potestas præiudicio personæ impediretur*. At qui & scriptoris & typographi & urbis nomina prætermissa, librum potius merito suspectum omnibus reddebant. Sed hoc vnum certè curabatis, ut quàm tutissimè hæc omnia administraretis. Itaque ut omnes strophas excogites, & omnium cautionum libros euoluas, nunquam dicendo efficies quin istius sceleris culpa in te penitus redundet. Nam sic statuo, Cassandrum id scripsisse quod sentit, quanuis ab eius sententia plurimum distideam: nec miramur hominem qui nunquam fuit nostrarum partium, desertor, tormentum facit, defendere. Tu verò, aliquoties emanator & tandem manifestus desertor, tormentum daciorem & proditorum reus, qui illum ad huius facti societatem pellexisti, qui cum manifestissimis nostris hostibus ultro te coniunxisti, qui hæc ab eo captasti ut haberes quod alios postea venditares, qui denique totum illud virus passim effudisti, quomodo tandem hanc tuam perditam impudentiam, desperatam audaciam, extremam malitiam excusabis? Nam quod ad typographi Basiliensis testimonium atinet, non multum id moramur in re per se manifesta. Sit sanè vir optimus, quando ita vis. Tu quidem eo es improbius, qui, quem optimum virum vocas, scenoribus iniquissimis oppresseris, quæ etiam in re si velit ille verum fateri, & tu aliquot aliorum testimoniis steteris, propterea vereor ut perieris. Quod autem Caluino planè veteratoriè ut accusationem eluderet, obiecisti, ne refutatione quidem indiget. Nenerensem Episcopum pro Rhodoniensi, id est Stichum pro Titio, seu potius asinum pro stipite fortè Caluinus nominarat: sed postea, intellectum errorem emendauit. Tu illum dicis hac ratione contumeliam conduplicasse, sed quo modo id probas? Neque tu verò hoc obseruasti aulam ob causam, quàm ut illis mitratis præsulibus, quibus nunc adularis, tuam defectionem approbares. Itaque librum illum, in quo Caluinus veritatem Dei aduersus Tridentini conciliabuli blasphemias, & piè & eruditè defendit, ausus es virulentæ maledicentiæ farraginem appellare: quod quum tu facis, leuas certè nos probandæ tuæ defectionis onere. Bene est igitur Satanæ mancipium, quod indicio tuo reipsum prodis. perge modò. Nam eiusmodi seruos tantum abest ut tuis dominis inuicemus,

deamus, ut etiam optemus. Sed quod tu narras de Caluini in suam gentem maleuolentia, quoniam sua sponte concidit, nunquam certe homo extraneus, & ex ea urbe cuius sunt inueterata in Gallos odia, verebimur ut Gallis de eo persuadeas, à quo tot tantaque beneficia in tantis & tam variis calamitatibus acceperunt: & si forte persuasisse, bona conscientia illum sustentabit. De illo verò Lotharingo Cancellario quod fingis te non intelligere, accipe paucis simul & perspicue. Is est à quo foeda Euangelii abnegatione reditum iam olim redimere paratus fuisti. Iam, opinor, quid velim intelligis. Negas te quicquam sportularum nomine à nouo patrono accepisse. Atqui parum probabile est eum qui lucri causa deserta Ecclesia Dei, Biturigibus ad vomitum palam rediit: qui inde Argentinam transfugit, ut diuitis viduae fortunas auerteret: qui Argentinensem Magistratum fallens eodem tempore cum aliis paciscebatur, & ab utrisque stipendium accipiebat: qui turpi scenore in Germania rem auxit, nunc Regum & Cardinalium affectatum, munera contemnere. Sed illi te fortassis, ut alios multos quotidie se fellerunt. At tu dicis. Tu igitur ipso Iuda es detestabilior, qui solo vel Christi ipsius vel eius seruorum odio, nulla etiam proposita mercede, Iesum Phariseis prodideris. Verum bene habet, quod quem vendideras, tradere non potuisti. Nescio, inquis, an multos habeas in tuo collegio qui tecum gloriari possint, nunquam se quicquam delibasse ex opibus Ecclesiasticis. Disce igitur quod nescis, & aliquid etiam amplius: maiorem videlicet laudem mereri, qui quum non paruas eius generis opes, & quidem nulla ambitione quasitas possiderent, & amplissimas certo sperarent, illas tamen sponte abiecerunt: quam qui idcirco nunquam delibarent quod qui expetentibus porrigeret, nemo sit inuentus. Nescis, & quae mendacia renouaturus. Sed vicissim paratum esse scito quo & vetera & noua maledicta diluam. Ceterum quod nunc dicam valde profecto ingeniose excogitasse, si dicere velim quid nunc tui hauriant. Item, *Quid si artem exactionum, neruum tuae factionis aliquis describeret?* Nempe hoc est quod Possiaceni concilii tempore non pudebat aduersarios nostros spargere, P. Martyrem videlicet quinquagenas libras, me verò tricenas ip singulos dies auferre. Et tamen quis erat mortalium qui nobis posset obicere nos quicquam praeter frugalem victum, & quidem recusantes, accipere? Memini etiam non ita multo post ad Reginam delatos fuisse Parisiensis Ecclesiae diaconos, quod nescio quas ingentes opes sub eleemosynarum nomine corraderent. Accersiti sunt & auditi, inspecta tabulae accepti & expensi. Quid multa? irrita est Ecclesiae paupertas. Et quid referam Laurentii historiam? Incidimus enim in eadem tempora. Quod si tu, mihi, in iis locis esses versatus, in quibus nos fuimus eo ipso tempore quo non discedebas quam ex istius regni, ac praecipue piorum ruina eò usque paucis annis excruisse, ut nec sibi nec aliis sint tolerabiles: tu fortassis ab istis iniquissimis calumniis temperares, & artem istam exactionum, à qua tu scis quantopere & verbis & re ipsa abhorreamus, vel à tui ordinis hominibus, vel ab iis ad quos transiisti potius discederes quam à nobis, quorum ne tenuitatem quidem mundus ferre potest. Vis, Balduine, ut paucis hoc absoluam? Iudicet Dominus inter te & nos, ut & tu nos alios esse, & nos te vicissim contra conscientiam nimium flagitiose ista confingere nouimus. Dicis etiam te non inquirere quid & quantum & à quibus, & qua arte Caluinus accipiat, ac merito quidem, quoniam in istis inquirendis operam luderet, quam in aliis rebus magis, ut existimas, quaestuosis consumis. Quanquam planè suspicor fore, ut hic quoque ubi te summa quaque nactus fonnias, *ad hoc* quod aiunt, *ad hoc* inuenias. Scripsit Caluinus anno Domini 1532. id est, annum aetatis 23. vix ingressus, commentarium in Senecae libellum de Clementia, cumque eiusmodi Balduine, ut paucos commentarios tales à quoquam habebaturus, ne si tu quidem ad mille aetates non desinas indices librorum inspicere, & ceteros consuere. Eum iuuenis iuueni, eorundem studiorum socio, sed generis nobilitate claro, D. Egidii abbati dicauit. Nec ille ea aetate habebat quod largiretur, nec iste, ut res ostendit, quicquam eiusmodi caprabat. Tu tamen hic inuenire te posse existimas quod arroderes, sed nisi pinguius aliquid sis nactus, praedico tibi fore ut famelicus canis intercas.

Venio ad reprehensionem, cuius authorem facis illum Caluini amicum D. Bucerum, qui si hodie viueret, ita te certè exciperet vt mereris. Quædam ante annos aliquot controuersia non de doctrina, sed de quibusdam *ἀντιπρὸς* fratribus inter Ecclesias inciderat. Iudicabat Bucerus Caluinum seuerius cum illis agere quàm par esset, & hac occasione asperiores literas ad eum dederat, in quibus hoc etiam inerat, *Iudicamus prout amamus, amamus autem prout libet.* Ad eas literas ita respondit Caluinus, vt singulis modestie exemplum ediderit. Gesta hæc sunt familiariter inter amicissimos & integerrimos homines. Tu verò vt eum facere decebat quem iam tum Satan ad id opus in quod nunc incumbit præparabat, violata hospitii necessitudine, literas illas Caluino surripuisti, & ab eo tempore seruasti, quas hostibus nostris nunc ostentas, vt facto ex musca elephanto, de seruis Dei inter diabolos triumphes. Sed Deo sit gratia, quòd vel infirmissima nostri parte lethaliter à te vulnerari non possimus. Nam si dicis vel Caluinum vel Bucerum in hac re modum non tenuisse, quid dicis quod humanum non sit? Sed tamen si vnum cum altero necesse est in hoc facto comparare, eum quem tu maximè reprehendis, culpa vacare, altero etiam iudice, comperietur. Sic enim agnito errore, optimus ille vir amicissimo fratri rescripsit, *Christus ille solus bonus pastor donet veniam omnibus nobis, quorum culpa hoc tam infinitum offendiculum extitit. Equidem mihi bonam eius culpæ partem adscribere ipsa me cogit conscientia.* Et mox postquam aliquos nominauit, quibus nimium fuerat obsecutus, *Sed quid, inquit, facio peccatum meum eleuans, quando ipsa mea me condemnat conscientia?* Hæc ille toridem verbis, quæ si quis cum iis compareret quæ responderat Caluinus, tum videbit verè Christianum certamen, id est, non de prædicandis suis virtutibus, sed agnoscendis potiùs & corrigendis quæ supersunt vitiis, inter sincerissimos amicos institutum. Et tantum abest vt quisquam bonus qui literas istas legerit, quarum editionem nobis tam terribiliter minitaris, offendatur, vt econtrariò sit illud exclamatum, *Næ, istiusmodi hominum magna penuria est.* At enim, inquis, imprecatus est sibi Caluinus si quid vnquam tale ex Bucero audisset. Verùm cur tu omittis quod ad rem maximè facit, sycophanta? Nam hæc sunt Caluini verba, *Bucerum inquit Balduinus aliquando mihi dixisse, nullum me seruare odij vel amoris modum: sed ea me esse vehementia, vt vel supra celos attollerem, vel ad inferos vsque deijcerem. Ita verò mihi propitius sit Deus, si quid vnquam tale audierim.* Vides manifestè, sycophanta, etiam si iracundia & odio cæcus nihil vides, quæ de Buceri obiurgatione obscure scripseras, Caluinum vt do quopiam colloquio accepisse, ac proinde memorem eius suauissimæ, & nunquam interruptæ coniunctionis quæ inter se & Bucerum fuisset, non temerè in vocem legerit Bupisse. Nihil hoc igitur ad literas, quas ipsas etiam corrumpis. Neque enim scripserat Bucerus, cuius *ἀντιπρὸς* habemus, *Ita iudicas vt amas, sed, Ita iudicamus vt amamus:* sic nimirum vt sese in hoc etiam numero comprehenderet, & commune hominum vitium deploraret. Sed de futuri ista calumnia plus satis: cui tamen respondere volui, vt quum omnes cognouerint quo maledicendi ardore totus efferuescas, posthac tibi de rebus similibus respondere non sit opus. Conquereris postea quòd te egregium scilicet *ὁ λόγος* sit oratio *ὁ λόγος*, id est, tui ipsius accusatorem, Satanam vocauerimus, & quæris an hæc sit oratio Theologica. Atqui quum tu nos prior in illo tuo commentario *ὁ λόγος* appellaris, cur nobis non liceat te vero nomine nuncupare? Neque enim, vt tu garris, *ἐνεργούμενοι* sumus quum sic loquimur, sed tu potiùs furiosus qui te ita præcipientes. Audiuit Satanæ nomen ex ipsius Christi ore Petrus, quum duntaxat dicere, qui præceptoris amore extra metas fuisset abreptus: & te nefas erit Satanam dicere, qui pertè ad Euangelii hostem, ad illum, inquam, perditionis filium, Romanum pontificem defecisti? Quid verò quum proditorem illum Iudam idem Christus diabolum vocaret, an non tuum veluti nomen nobis dictauit? Ac ne quæri possis iniuriam tibi fieri, ecce tibi auriculam vello, & LICET ANTESTARI? Hoc ipso alterius tuæ responsionis, id est, repetitæ insanix loco, vt aliquid in Caluinum regereres, dicis eum non dubitasse scribere exorcistas fuisse veteri Ecclesiæ ignotos, quia, inquis, magnificentia tua non dignatur meminisse, non eorum minùs quàm diaconorum, in omnibus scriptoribus veteris Ecclesiæ, fieri mentionem. Agnoscis tua verba magnifice pædagoge, nec ipsius serui seruatorum Dei, sed mancipiorum serui seruatorum Dei, reuerendorum videlicet quorundam Cardinalium assecla, qui ceu tibi quædam in Tridentino concilio Balduini vento indigebant, vt aliquid efflare possent: tu, inquam, nisi cum omni iudicio memoriam etiam tibi

tibi Deus ademit, quid scripseris agnoscis. Lege & relege, si vis, quæcunque de exorcistis scripsit Calvinus, quod tu illi impingis, nusquam inuenies. Sed video quid te fefellerit. inspicere soles librorum indices, & temerè quiduis annotatum in tuos commentarios referre: ita fit ut quum omnia tenere imperitis hominibus videaris, unusquisque artis suæ petitus te irrideat. Hæc sunt Caluini verba, lib. Institutionum quarto, cap. 19, sect. 27, *Dico absurda esse quod in scholis & Canonibus minores istos ordines sacramenta faciunt, quando eorum etiam qui hoc tradunt confessione, primitiua Ecclesiæ incogniti fuerunt, & multis post annis excogitati. Sacramenta autem quum Dei promissionem contineant, neque ab Angelis, neque ab hominibus, sed à Deo solo institui debent, cuius unius est promissionem dare.* Hæc sunt eius verba, quæ non ad res ipsas (locutus enim erat de clericis, Ostiariis, Lectoribus, Exorcistis, & Acolythis) sed ad ordines quibus ii stolidissimè in Papatu initiantur, esse referenda, tota illa tractatio ostendit. Nam paulò antè, id est, sect. vigesima quarta ita scripserat, *De veteribus acolythis, & Ostiariis, & Lectoribus alibi dictum est, quum Ecclesiæ ordinem exponeremus. Nobis hic propositum est duntaxat pugnare contra nouitium illud inuentum de septemplici sacramento in ordinibus Ecclesiasticis, de quo nusquam alibi quàm apud ineptos istos rabulæ Canonistas & Sorbonistas legitur.* Quid verò quod sequentibus sectionibus idem agens Calvinus, de presbyteris, diaconis, & hypodiaconis hoc ipsum quod de prioribus illis dicit? Nec tamen es, opinor, tam impudens, ut illi obicias quod presbyteros, & diaconos scripserit primitiua Ecclesiæ fuisse ignotos. Vides ergo te planè *Æcolov* esse, Baldine? Aliud enim est negare veterem Ecclesiam istas functiones inter illa Ecclesiæ sacramenta non numerasse, quàm dicere istas functiones fuisse veteri Ecclesiæ ignotas. Et tamen ne tergiuersari nos putes, hoc ipsum audeo ego dicere, Balduine, omnes istas siue septem, siue nouem, siue plures functiones quæ in perditissimi illius Romani Antichristi lupanari numerantur, ex ipsis inferis emerxisse, nec vnquam fuisse veteri Ecclesiæ cognitæ, quoniam illas non ex nomine quod cum veris illis functionibus Ecclesiasticis habent commune, sed ex re ipsa æstimamus. Hoc si tu negas, prodi vel soco censeris, & contrà quàm tua clemètia ferat, cremari etiam postulo, nisi vos ipsi vestris ipsorum gladiis vnà cum vestris sacrificiis configatis. Sed & quod ad Exorcistas attinet, hoc dico & affirmo, Balduine, quocunque modo Exorcistarum nomen accipias, nunquam te probaturum certos aliquos, vel Apostolorum, vel proxima Apostolis ætate, fuisse designatos qui Energumenis manus imponderent. Ridiculam autem esse in Ecclesia Romana exorcistarum ordinationem, si tu ipse non vides, quid aliud dixerim, tum est. Quorsum enim hæc omnia? ut te apostatam esse omnes intelligant, quoniam ita opus est, ut & tuis & aliorum multorum consiliis occurratur. Nam quod ad nos priuatim attinet, quis tu es quem vereamur, ne si mali quidem esse vellemus? Sed hoc vnus optamus, ut quum te omnes norint id ipsum esse in Gallia, quod est Staphylus in Germania, nullus tibi & toti illi factioni quæ nimium stultè tibi confidit, ad vllum postulant: quod vbi effectum erit, discursu, tumultuare, vociferare, inspicere tuos indices, euolpe in vno, vno momento dictato, accersere omnes recoctos tuos caufidicos: denique vt vno verbo dicam, acheronta illum totum in quo te somnias regnare, commoueto, nos quieti expectabimus dum quibusdam & piis & doctis scriptoribus (quos tu ipse nominatos nunc non auderes improbare) nouum argumentum prabeas ad eam historiam locupletandam, quàm de horrendis Dei iudiciis conscribunt. Tu verò quid de hoc crimine respondes? nihil. veruntamen quid obstrepas audiamus. Primum omnium grauissimè cõquereris editas esse literas quas olim ad Calvinum scripsisti. Ac tibi quidem hoc factum valde dolere non miror, quoniam plenâ sceleris tui probatione cõplectitur. Obstetro enim si is es qui fuisti, quid est in iis quod te offendat? testaris in iis literis te in Papatu temerè excidit. Quæ tibi fit igitur iniuria, quum eius tam præclaræ confessionis testimonium publicè eduntur? Quid te, inquam, offendit Balduine? quod futurum vides, ut qui quæ dicis, scribis, & facis, cum prioribus illis comparabunt, te vt insignem apostatam execrentur. Atqui hæc contumelia non ab editione tuarum literarum, sed à tua

scelerata conscientia promanat. Te ipsum igitur non nos accusas, quoniam nobis religio fuit perfidum apostatam non prodere. Quod ergo ex Cicerone in Antonium eccitas, futile est. Neque enim quicquam editum est à nobis quod tibi honorificum esse non potuerit, nisi tu ipse tua infamia delectareris. Quod si tu quippiam eiusmodi habes habes, agè, proferre ne dubita: non modò non indignabimur, sed etiam gratiam habebimus, quoniam qui fuimus ex quo in Ecclesia Dei fuimus, iidem sumus, & eisdem nos fore speramus. Edidi iuuenis, & malis usus consultoribus (quum in eo ceno adhuc a huc hærerem, quò nunc, deserto Christo, refugisti) Epigrammata, quæ nemo proferas, & crius vel priuatim, vel palàm reprehendit quàm ego. Si tu nunc illa rursus proferas, & quædam exagites, quod mihi non obscure minitaris, feceris quidem malè: sed an propterea me tibi magnopere indignaturum putas? minimè, ita me bene Deus amet. Neque enim recuso, si ita opus est, totius ante Christianismi professionem, vitæ meæ errata diserrè reprehendi, ut tanto illustrius fiat beneficium quod sum postea per Dei misericordiam consequutus. Neque enim mihi turpe est à Satana ad Christum transiisse: sed te qui à pietate cœperas, in impietatem ultro & quadam *novitas* *deuotia* rueris, id verò & coram Deo & coram hominibus ignominiam tibi inussit sempiternam. *Hic niger est*, inquis, *hunc tu Romane caueto*. At tu nosti iure te hoc ipso iam pridem à Durenò ita fuisse infectum, ut in te ipsum potius quàm in alium quemquam illud dixisse meritò videaris. Sed quid hoc ad rem? Dic tandem, clarissime iurisconsulte, non de tribus capellis, sed de apostasiæ crimine, & hanc nigerrimam maculam elue si potes. *Erravi*, inquis, *adolescens & rerum imperitus*. Audio quid dicas. Quod in te reprehendimus, tuam videlicet à nobis discessionem, non modò non inficiaris (nec enim potes) sed etiam in tanta laude ponis, ut quod nobiscum aliquando fueris, inter errata tua numeres. Bene est igitur quod reum confitentem habemus. Sed fortasse causa cademus, quoniam non alios vis sedere iudices, quàm illos ipsos aduersarios qui tui sunt patroni. Imò verò vide, mi Balduine, quàm simus confidentes. Speramus illis etiam iudicibus nos superiores fore. Sic ergo tibi illorum nomine respondemus. Dic nobis Iuencro, Balduine, quibus spatiis tuam istam adolescentiam & imperitiam termines. Iuuenis planè fugisti ex patria istius nouæ religionis studio fasciatus, aliquanto post tempore vixisti, & quidem in iisdem ædibus, cum hæresiarcha Caluino. Magna hæc sunt & grauiora, sed agè, illi ætati & rerum imperitiæ condonentur. Quid verò, quum postea Lugdunum venisses, & Deus tui misertus Biturigas te deduxisset, ubi nostræ missæ interfuisti, & nihil non dixisti & fecisti unde intelligi posset te iam tum resipuisse, quid tibi animi fuisse arbitramur? Nam si Caluinum adhuc pro tanto Theologo, imò pro patre te habebas, sicut literæ tuæ testantur, cur ab eo discesseras? nōne ut nos deciperes? autem tu verè nobiscum sentiebas, cur te apud nos languere, cur te exulare tuis literis testabaris? nōne ut eum deciperes? Imò quum & nobis & illi mentiebaris, an non iam tum ostendebas te omnem religionem pro ludo habere? Hæc illi, Balduine, si de te ex officio, ut vos loquimini, quæsierint, quid respondebis? Consules nimirum tuos indices, & obiecta aliqua narratiuncula homines minimè tibi iratos pacabis. Sed quid si urgeant aliquid amplius? Sint omnia ista, dicent, ætatis & imperitiæ errata. Ista verò quomodo excusabis? Tene iam virum, iam tot cum tuis collegis, litibus exercitatum, illam academiam, in salutato hospite, deserere, ut iterum ad illum ipsum hæresiarcham ires? tene postea ex eius consilio Argentinam profectum, publica oratione omnes Galliarum academias ut profanas proscindere? imò quasi hæc omnia non sufficiant illi de industria sub Christianorum, quos vocas, iurisconsultorum nomine, grauisimam illam orationem ex ipsius Caluini præsertim libris consutam edere, in qua Romanam ecclesiam, summum Pontificem, totam illam sacram hierarchiam, omnia denique nostra sacra damnares, pollueres, pedibus denique conculcares? Quid quod etiam laudis sedito Beza tam amicè, tamque familiariter scripsisti, ut te secum in eiusdem laudis belicetatem venire pateretur? His enim verbis tu usus es, quum ei gratulatus quod patrum & alios academicos refutasset, nihil non ei tribueres, & iurares neminem esse cuius exemplum & auctoritatem sequi mallet. Et ista quo tandem tempore à te patra sunt? quum tu certè nec ætatem nec rerum imperitiam causari posses. Quid tu ad ista, Balduine? dices nimirum te paulò post aliqua poenitentiae signa dedisse: reliquisse Argentinam, propter sacramentariam illam Ecclesiam Gallicam: & Heidebergæ quadam

quadam in Minutium præfatione, non obscure indicasse quid de Caluino & eius factione sentiret: ac tandem etiam contra Zuinglianos non semel disceptasse, denique te tandem postliminiò ad Ecclesiæ catholicæ Romanæ (siue vniuersalis particularis) gremium, post longas illas aberrationes reuertisse. Sed ineptè certè facio qui aduersarium instruam. Præstat igitur ad ea quæ iam dixisti respondere. Dicis te peccasse in eo quòd Caluini religionis (cuius studio ridēs te iam tum flagrasse dicis) magnum doctissimum & religiosissimum Cardinalis scholam, ac postea Sorbonam, ac deinde etiam Tridentum, reliqua Genæua, Argentina, & Heidelbergam conferres. *Et huius*, inquis, *cæritatis atque stultitiæ magnas do, dedique poenas*. Diceres certè aliquem esse ex veteribus illis martyribus, crudeliter à sanguinariis Geneuensibus qui Seruetum cremarunt, excarnificatum. Sed quæ sunt tantæ istæ poenæ? *Quid*, inquis, *de iactura & damno rei familiaris, vel viginti annorum arumnis conquerari*? Hic est nimirum alter Vlysses, aut vir ille nulli pietate secundus, multum & terris iactatus & alto. Sed ut iocari desinam, dic nobis nugator, quæ tandem est ista tanta iactura? Nam neque multa tum habuisti quæ amitteres, neque ex bonis vel terencium amisisti. Quid te verò coegit discursare, præter insatiabilem istam & avaritiam & ambitionem, quæ te dies & noctes discruciat? Sed interea quid damni tandem accepisti? Biturigibus solus absque vxore & liberis, amplo stipendio docuisti, ibi viduam locupletem subornasti. Argentina postea bonam conditionem, sed quæ tuæ cupiditati non satisfaceret nactus, cum illustrissimo Electore Palatino Ottone Henrico ita pactus es, ut eodem tempore à duobus stipendium acciperes. Inde, detecta tua fraude, Heidelbergam venisti, vbi nihil tibi deerat, nisi iam olim tibi quoquo modo constitutum fuisset omnia experiri, ut aliquem dignitatis gratiam vel in Germania, vel in Anglia, vel denique in Gallia, vbi nunc es, obtineres. Et te tamen non pudet, bone vir, quum ut Themistocles dicere debueris, Perieram nisi peccassem, iacturam rei familiaris, & viginti annorum arumnas penè tragicè lamentari? Et quorsum hæc nisi ut accusationem eludas? Nam si ita esset ut tu dicis, an propterea te oportuit animam quoque proicere? Sed fortasse magis apposita sunt quæ subiecisti. *Tu*, inquis, *meretricios, & turpes, & obscenos amores quorundam qui tibi nunc intimi collegæ sunt suauiter regis: & ferre non potes me deperisse tuam cuius tunc vlceri ignorabam, consuetudinem*. Agnosco, noue Ganymedes, orationem Romano cynædo conuenientem, adeò paucis mensibus in illorum schola profecisti. Parum erat scilicet affectum quid velis. Obiicis nimirum mihi quæ paulò antè commemorauit Epigrammata, de quibus paucis tibi respondebo. Si tu quadam in illis (neque enim omnia potes) ut impura & obscena reprehendis, rectè facis. Sed nemo hoc ante me fecit. Nolui enim illi Heliodoro similis esse, qui suam *χαλκιδίαν* sacerdotio prætulit. Sed contrà & voce & scriptis primus damnaui, quæ istic, Balduino, ita studiosè doctorum hominum manibus terebantur, ut quauis multis erratis scaterent, tamen nemo esset (quod sine inuidia dictum sit) qui non in eo scribendi genere mihi plurimum tribueret. Quòd si meum ipsius testimonium tibi non satisfacit, at certè sedecim annorum vita quam Dei beneficio sine vlla bonorum offensione, in perpetuis pro Ecclesia laboribus consumpsi, satis, ut opinor, coram æquis omnibus rerum æstimatoribus, illius scriptionis culpas diluet. Sin verò ex illis versiculis mores etiam meos voles æstimare, iam nunc volo, Balduino, memineras, me (Dei beneficio) tam multos omnium ordinum homines mecum re, ut te tuamque cohortem nihil prorsus reformidem, ne siquidem rancidas illas in me & in vxorem meam calumnias vndique conquistas recoxeris. Sed quid si etiam ventenderent, ut probares me, (quod tamen absit) similem aliquando iis fuisse quos nunc pro numinibus colis? & qua tandem fronte mihi pro vitiis oppones quæ tu iustic non modò tolerari nosti, sed etiam inter virtutes penè numerari? Imò ut me antequam Christianismum profiterer, quorumuis etiam criminum, si ita libet, reum fuisse probes, quorsum hoc dedecore Caluinum aspergas? Quid enim ille commertus est, si terribilimum peccatorem Christo lucrificet? imò quid tu non commertus es, perditissime apostata, quum hoc audes ei exprobrare? sed de his plus

satis. An verò aliquid præterea superest quod Caluino obiicias? maximè. Nam est la-
 tro & impostor. Quid amplius? liberalis in dissoluendis votis, & coniugiis, quid am-
 plius? domi suæ, fratrem, priore vxore repudiata etiamnum superstite, alterius maritum
 esse iubet. Sed quorsum hæc portenta? vt videlicet probes aliud esse à Caluino quàm
 à Christo discedere. Nam illud fateris, istud negas. Quid si igitur talem illum esse non
 probes? & certè quod tandem vel leuissimum argumentum profers, aut etiam profer-
 re possis? Meministi nescio cuius coniurationis Gnosticorum & Manichæorum: re-
 petis Donatistarum & Circumcellionum furores: acta Sullana doles cum Prophetis
 & Apostolicis conferri. Sed quorsum ista tam timidè & tam obscurè agè, cur apertè
 non loqueris? vbi argumenta, vbi saltem coniecturæ, vbi literæ, vbi testes, vbi deni-
 que aliquid non rectè dictum aut factum? *Quenam ea sint, inquis, noli ex me querere.*
Tu enim satis nosti, & quedam sunt quæ abs verecundo aduersario nunquam audies.
 Itane verò Balduine? quum tot grauissimorum criminum accusationem publicè insti-
 tueris, non patieris à te probationem aliquam requiri? quumque tanta rabie ad accu-
 sandum feraris, quantam nemo est qui non animaduertat, existimabimus aliqua te ve-
 recundia, quum ad probandam accusationem ventum est retineri? an nos istic esse pu-
 tas vbi impunè quiduis licet? vbi plebs latronum Senatusconsultis armatur? Viuius ad-
 que, quæ vocat iudicia, à cædibus exorditur? Non ita est, perditæ apostata. Viuius ad-
 huc Dei beneficio, & istius accusationis rationem non deerunt qui à te, quum & vbi mi-
 nimè voles, reposeant. Sed interea, miser, vide quàm parum te iuuat ista tam futilis
argumenta. Nam quæ tum erat istius belli ciuilis, cuius in nos culpam transfers, vel
 leuissima suspicio, quum ad Romanam ecclesiam descisceres? Sed fuisti scilicet in ista
 defectione confirmatus, quum nos videres religionis prætextu, Franciæ regnum diripe-
 re. Sed quod ad illud attinet, continebo ipse me, tantisper dum accusationem tuam au-
 diero. De votis autem & coniugiis, quid tandem garris, importunissime homo? Ex-
 tant Caluini libri, in quibus quæ sit ipsius de diuortiis sententia, id est, quàm falsum sit
 quod ei exprobras, nemo non intelligit. Extant Geneuensis presbyterii leges, ex qui-
 bus incorruptissimè iudicatur. Tu si potes, illas vel impias vel iniquas esse ostende. In
 Iacobi familia accidit vt filius concubinam patris violaret, focer ex nuru gemellos ta-
 gneret. In Davidis familia, patris vxores filius, frater sororem stuprauit. Horrenda ta-
 nè tragœdia, sed quæ tamen nec Iacobum nec Dauidem probrosos effecit. Et tu Cal-
 uino exprobrabis quod eius frater, adulterii conuictam vxorem, cognita causa repu-
 diauit? At enim iste priore illa repudiata superstite, vxorem aliam duxit. ita est certè.
 Cur enim alieni sceleris culpam lueret? Sed scio quid velis. Quoniam hoc tuis illis
 nouis magistris non placet, apud quos scortari flagitium non est, idcirco nunc in nobis
 reprehendis quod antè apostasiam tuam laudasses. Verum tuos istos garritus sanè ni-
 hil moramur, & minimè veremur vt nostras Ecclesias in hac re peccare vnquam osten-
 das. Verum vt hoc semel absoluam, quorsum ista? vt aliud esse probes à latrone &
 impostore Caluino quàm à Christo deficere. Atqui, facundissime caufidice, nihil hoc
 ad rem. Neque enim te à Caluino ad Cardinalem, ab Heidelbergensi academia ad
 Sorbonæ colluiem, sed ab Ecclesia Dei ad Romanæ meretricis lupanar, à Christo ad
 Satanam defecisse dicimus. Quod si probationes requiris, non repetam quæ iam toties
 dixi, sed ex hoc ipso tuo libello respòsum sumā. *Quum his diebus, inquis, historiam Dona-*
tistarum colligerem, & eo nomine Optati libros contra Parmenianum Donatistam, non solum
excusos, sed etiam manuscriptos (hoc enim magnopere nos interest scire) euoluerem, in-
cidit mihi cum locum, quo refellit Donatistas, qui alijs obijcientes quod committerebant, iam me-
& Mambren cum pacificis (vt ait) Catholicis comparabant. Et tertia post pagina, Me-
 mini, inquis, quod narrat Augustinus, olim Petilianum quendam Donatistarum apostata-
 rum ducem & episcopum, clamitare solitū esse, Totus mundus apostatauit: nos autem in Ecclesia
 permansimus, tanquam duæ illæ Tribus in populo Dei. Et mox, Tu in priori tua contra me de-
 clamatione Ecclesiam à qua defecisti, comparas cum decem Tribubus Israelis quæ Ieroboam se-
 quutæ sunt. Et paulò post, Itaque tuam synagogam vis haberi pro regno Iudæ, pro duabus, in-
 quam, illis Tribubus quæ Roboamo paruerunt. Sed hac tua iactantia quid est aliud quàm recola-
 crambe Donatistarum? Quid verò Donatistis responderit Augustinus relegito. Et postea,
 Nam iterum profiteor me in Augustini sententiam inisse, quam Christianam esse sentio. Hæc tu
 totidè verbis, Balduine. Cedo igitur quæ illa est Ecclesia à qua defecit Caluinus? Romana?

Romana: quinam illi catholici quos vocas? nonne ii quos antea oppugnabas? quibus cum te nunc adiunxisti? in quorum denique synodum nuper Tridenti fuisti à tuo Cardinali introductus? Quid ergo restitas? quid tergiversaris? cur non aperte dicis quod sentis? cur tui saltem Cassandri ingenuitatem non imitaris? Fatere igitur te non à Caluino, sed ab Ecclesiis omnibus quæ Romanam ecclesiam habent pro Satanæ synagoga, ad Papisticæ cœtus transiisse. Nos id vocamus *ὑποστασία*. Tu nos ex aduerso facis apostatas quales olim fuerunt Donatistæ, & eos Catholicos vocas ad quos à nobis iam secundo descisti. Constat ergo de facto, & supersit quæstio de iure. Hoc quum tu voles, defende. Nos, ut spero, vel ipso sedente Augustino, cuius autoritate abuteris, caueas. Sed agè, si quam habes meliorem defensionem, proferto. Dicam, inquis, non modò *ὑποστασία*, sed etiam *ἁρσις*. Atqui, bone vir, nihil hoc ad rem, de illa potius dicitur. Otium, inquit, nullū mihi concedunt tui tumultus, bibliotheca mea è Germania non est aduecta, armis tuis potius quàm libris meis septus, tumultuariè hac dictare cogor. Quid audio, Balduino? nec libros nec otium habes ad respondendum, qui legum commentarios scribis? qui iurisprudentiam cum vniuersali historia coniungis? qui Donatistarum uis? & quid libris opus est? Quid sit *ὑποστασία*, an non in tua ipsius conscientia insculptum circumfers? Cur igitur inde non depromis? si falsum crimen impingimus, cur Imò non desinam nobiscum fidei confessionem non edis? Sed me nimium premis, inquis. Agè igitur ex tuis iurisconsultis definitionem petamus, ne nos causeris apostatas non multo melius definiuisse, quàm tuus ille collega Castellio, hæreticos à me descriptos fuisse dicit. Apostatas definiunt duo Imperatores appellari, qui nomine Christianitatis imbuti, sacrificia sacrilega vel fecerint, vel facienda mandauerint. Hac lege te teneant, testimonium tibi alicuius pietatis olim dederunt, ne tu cum solo illo tibi negotium esse putes quem per ludibrium, Librarium appellas. Et ille, quæso, quis est? vis vno verbo complectar quæcunque de viro bono & pio dici possunt? non vis certè, quoniam si hoc dixerò, verus illud putris tuæ conscientia planè *καυχήσας* vlcus lancinabo, sed tamen dicam, ut tibi gratificer. Crispinus is est, conterraneus quidem tuus, sed planè tibi dissimilis. Nam dum te miserum ambitio per scholas, per omnia fora instar pilæ huc ter lucrum dulce est: ipse non otiosus sed quietus, in Ecclesia optimè, velis nolis, constituta, in qua nulli homini cuiusmodi tu es consistere licet, per annos quindecim bonæ & honestæ famæ vixit. Et quum posset tibi in ea ipsa arte quam profiteris esse præceptor, atque adeò vitam ex ea multis rationibus tolerare, tamen ad typographicen animum appulit, in qua quum ita sit versatus, ut diuinarum humanarumque literarum studium honestè, tamque necessariam artem quasi sordidū aliquod artificium obiceret? quū, si exemplo *τῶν τεκτονικῶν*, vel Paulum sequutus *οὐλοπομπικῶν* exercuisset, an propterea apostata esse desineres? Sed tu nimirum ex quo factus es pro iurisperito episcopi pueri pedagogus, & cum iis versari cœpisti quibus turpissimū est non otari, oblitus te aliquando Lugduni fuisse Sebastiani Gryphii mancipium, bono & honesto, id est tui penitus dissimili viro, vicio vertis quod Lexicon Græcolatinum quale antè editū non fuit, maximum sumptuum labore in publicum emisit. Sit ergo sanè *χαλκὸς γραφὸς*, sit *λεξικὸς γραφὸς*. Nunquā illum pudebit, dum pessimos libros consuis, optimos excudisse. Sed agè tandem dic nobis aliquid de tribus capellis, & ut tu loqueris, BREVE FACITO. Video enim te siue apud tuū Cardinalem, siue apud legatum illum qui nuper in Gallia fuit, ita iam profecisse in Romanæ curiæ stylo, quæ vocant, ut breue etiam facere didiceris. Quid? an tibi nō placet nos iocari? atqui non minùs id mihi licet quàm tibi: & dignus es omnino cui pro immentis quos sustinui laboribus, ut nos ex tuo illo mystagogo Missam & Collectam antiqua esse vocabula doceres, saltem breue istud Apostolicum tibi (ut spero) non ingratum futurū expediremus. Sed agè, mi homo, nunquāme aliquid dices de tribus capellis?

ne nunc quidem. Dicis enim te malle *ὡς ἐκ δαίμονος* differere, & nuntium nobis remittere. Agnosco iterum orationem planè dignam Romanis subcellis, siquidem dum ita loqueris, viros iam habes pro vxoribus. Sin autem in ista qua tantopere delectaris allegoria, mauius vxoris personam sustinere, non est sanè quod de diuortio laboremus, quum de adulterio cum Romana meretrice tuo, satis superque constet. Sed agè rursus, nunquam ne aliquid, mi homo, de tribus capellis? ne nunc quidem. Mauius enim nos docere, Iulianum apostatam eum esse quem Ambrosius prauaricatorem, Eustachius *ἁγιοπαιδα* vocat. Magna certè & recondita mysteria, quasi verò quicquam sit apud Græcos illius ætatis Theologos magis vulgare. Sed ista planè te decent, quoniam nullares est de qua potius cogitare nunc debeas. Verùm, nunquam ne tandem de tribus istis capellis aliquid? Sanè tandem aliquid, sed cuiusmodi? *Apostata*, inquit, *ex illa lege dicuntur, qui vel ad Iudaismum, vel ad Paganismum desciscunt*. Hinc concludis te illa lege non teneri. Ego verò primùm omnium quæro ex te, si quis ad Mahometismum hodie deficeret, qua ratione illum possis ab apostasiæ crimine ex hac ipsa lege liberare? Quid si quis ad Atheismum? an non apostata eo ipso iure diceretur? Certè ita nos loquidocet Paulus ad Timotheum scribens, de iis omnibus qui à fide ad doctrinam dæmoniorum desciscunt: neque existimandum est Imperatores illos, quum eas species apostasiæ exprimerent, alias quarum similis est ratio, excludere voluisse. Hoc autem dico, ego, Balduino, nulla vnquam fuisse tam sacrilega Paganorum sacrificia, nullum nunc Iudaicum ritum tam esse Deo detestabilem, quàm est nefandissimum illud pro viuus & mortuis sacrificium, execrabilis illa *ἀπολατρεία*, totius denique Cœnæ Dominicæ horrenda profanatio, quam istis Missam vocant. Hanc si tu non probas, cur à puris Ecclesiis ad Papisticas transiisti? cur istis sacris vel primus interesse soles? Audiamus quæso, quid ad hæc respondeas. Primùm tergiuersaris tuo more, & Calvinum dicis commune potius aliquid cum Iudæis & Paganis habere in seditionibus religionis prætextu excitandis: & cum Nouatianis, in eo quòd novos per plurimas ciuitates Apostolos submittere, & quædam recentia suæ institutionis fundamenta constituens, & quum iam pridem per omnes prouincias creati sint Episcopi, alios Episcopos creans, humanam ecclesiam facere conetur. Atqui, Balduino, nihil hæc ad thombum, nam etiam si quibusuis Iudæis vel Paganis deteriores essemus, tu tamen propterea infamis apostata esse non deberes. Libet tamen pauca de tuis istis conuitiis respondere. Quum bellum anno superiore in Gallia non à nobis, vt tu impudenter mentiris, sed ab eo excitaretur qui primus in oppido Vassiaceno classicum cecinit, & eam plusquam Syllanam immanitatem in imbellem turbam exercuit, cuius memoriam nulla vnquam delebit obliuio: nec Calvinus in Gallia tum erat, nec ego vel quisquam alius ipsius negotia gerebamus: & si qua in hac re culpa esset, cuiusuis alterius aut mea etiam, si vis, potius esset quàm illius, quem ego sanctè affirmare possum de copiis ab illustrissimo illo Principe ad vim à piorum capitibus arcendam summa celeritate comparatis, prius audiuisse, quàm quicquam tale à nobis parari cognouisset. Nos verò postea ipsius tum consilio tum precibus (quid enim aliud conferret?) non mediocriter adiutos fuisse si negabo, quomodo tandem istud nisi infirmis coniecturis probabis? Sed absit vt hoc velim ab eo factum inficiari, quod nisi fecisset, boni viri officio certè defunctus non esset. Quum autem istam innocentum hominum non minùs necessariam quàm iustam defensionem à fortissimo Principe Condao, & magna Gallicæ nobilitatis parte susceptam, à serenissima Angliæ Regina, & quinque illustrissimis Germaniæ Principibus, non modò verbis & literis, sed etiam misso milite & pecunia suppeditata comprobata, tu, tu maledice Gnatho, audes seditionem, coniurationem, latrocinium vocare, quid aliud quàm Deum & homines laceffis? Et de seditione quidem hætenus Ecclesiam autem illam humanam digito, quæsc, nobis demonstra. Extat doctrinæ confessio, extat nostrorum rituum formula, notum est quem ordinem in eligendis ministris, diaconis, & presbyteris seruemus. Si quid in his vel contra verbum Dei, vel contra purioris Ecclesiæ auctoritatem constitutum exillimabas, cur adhuc dissimulasti, aut cur hodie dissimulas? Errores ostende & redargue, sicut te facturum bonis illis Præsulibus promisti. Spondeo nos quicquid malum esse constiterit, statim correcturos. Videor enim mihi, quis sit in ea re fratrum animus penitus tenere. Sin minùs, an fore putas vt qui flammam olim, Dei gratia freti, non reformidauimus, vanis tuis latratibus perterrefacti, ab opere vel tantillum desistamus? Sed & noues

nouos istos summissos Apostolos ostende. Nos quidem tantum abest vt illos in nostris Ecclesiis Apostolos numeremus, vt etiam ab Episcoporum nomine libenter abstineamus. Si de me hoc intelligis, fuerim certe non Caluini, sed Nauarreni ipsius apostolus, quum bis ab eo maximis precibus fuerim euocatus: & postea colloquio Possiaceno à bonis illis Patribus, vt omnes norunt, abrupto, quum ad meum ministerium reuerti vellem, ab ipso Regina in Gallia patria mea, retentus. Sin alium quempiam intelligis, vel vnum, si potes, nominato qui non fuerit orantibus & instantibus Ecclesiis, non à Caluino priuatim, sed à toto ministrorum huius Ecclesie cœtu concessus vel potius extortus, ac etiam postea ipsarum Ecclesiarum suffragiis admissus. Quid enim? an hoc nouum est vt qui idoneis hominibus destituuntur, quos ad pastorum munus obeundum deligant, ex iis Ecclesiis petant, vbi aliquos obtineri posse norint? Sed conicio quid velis. Episcopos dicis iam pridem per omnes Ecclesias fuisse constitutos. Illos igitur velles à nostris consuli, & quia id non est factum, nos impostores, desertores, nouatores, pseudoeπισcopos denique appellas. Et te fœdissimum apostatam esse negas?

Sed aliam fortassis defensionem habes meliorem. Dicis te nunquam fuisse sacrificum. Adde, si vis, neque nunc esse posse. Præterquam enim quod viduam duxisti, ibi es vbi coniugatum esse tam nefas est sacrificis, quàm scortatorem non esse: ac meritò quidem, quum nefanda illa sacra digna sint quæ nullis nisi impurissimis committantur. Sed si omnes apostatas vis esse vel fieri sacrificos, vide quid mediteris. Nam quum iam olim constitutum esse scias vt nemo sine titulo ordinetur, pro eo quod singulis multa sacerdotia nunc attribuuntur, multos contra oportuerit vno esse contentos, quam nouationem tu scis ab illis longè magis quàm Deum ipsum metui. Tu igitur de his deliberas, sed interea plenis buccis te apostatam, sicuti par est, omnes ii nobiscum vocabunt qui nullam in Papatu legitimam Ecclesiasticam vocationem agnoscunt. Sed video, vt es homo perspicax, optimam rationem à te esse excogitatam, qua nobis perpetuum silentium indicas. Minitaris enim te nostrorum siue sacrorum, siue Sacramentorum, siue sacrificiorum, atque adeò insignem de his rebus historiam scripturum. Sed vide, Balduine, quàm grauiter sumus impudentes. Nobis non satis est esse pessimis, nisi etiam publicè tales simus. Verbum Dei volumus vernaculis linguis à quibusuis legi: in nostram doctrinam à quibusuis inquiri: preces publicas ab omnibus intelligi: Sacramenta nudè & simpliciter audientibus & intelligentibus omnibus administrari: nihil denique in Ecclesia clàm delectantur. Nos verò quales sumus, tales ab omnibus videri & cognosci opramus. Itaque si quid arcani habes, ne dubita enuntiare. Tantum petimus, quod nunquam tam facies, nempe vt memineris, historiam scribingenti mentiri non licere. Verum si vis nos compescere, aliud quippiam excogites oportet. Quid igitur? Nulla, inquis, nisi Christianorum aut sequor, aut agnosco sacrificia, nulla nisi sacrosancta, legitima, & religiosa, nulla nisi quæ post Apostolos in Ecclesia veteri fuisse, & p̃is omnibus meritò placuisse didici. Quid audio, Balduine? Hoc verò esset aliquid, si verum esset. Verum quos mihi Christianos, quæ sacrificia vocas? Nam Lutetia, vbi tu ferè semper fuisti, nulli prorsus Christiano nisi vel penitissimè occulto, vel Papisimum simulanti, nulli, inquam, prorsus nec seni nec iuueni, nec viro nec formina, nec pauperi, nec locupleti, nedum Verbi ministro ab hinc ferè sesquiannum viuere licuisse: nullam totam eo tempore sacram concionem ibi habitam, nullas publicas preces, nullum Baptismum ritè celebratum, nullam Coenam Domini rectè celebratam totus orbis nouit. Itaque hoc ita esse non magis potes inficiari, quàm solem Meridie non lucere. Quibuscum autem interea sis versatus, nempe cum desperatissimis nostræ (siue illam veram siue falsam appelles) Religionis hostibus neminem ignorare voluisti. Cedò igitur ingenuè profiteri quamnam ista sint Christianorum sacrosancta, legitima, & religiosa sacrificia. Agè, inquam, nunquamne apertè loqueris? adeòne te Missæ pudet vt eius nomen efferre tantopere veris: Hæc est, impure canis, fœdissima Satanæ proluuius, quàm secundo iam resorpsiscurrilem, quam tu vocas, anatomiam deploras. Hæc sunt omnes maiorum nostrorum ceremoniæ, quas te, te Balduine, deploratum apostatam, non pudet scribere, ad dedecus nominis Christiani, in theatricam saltationem ab optimo & doctissimo viro P. Vireto,

(is enim est quem tu carpis) fuisse conuersas. Hæc sunt quæ tu vocas Christianorum sacræ: quæ tu *vetere exoritur*, homo scilicet veteranus, sacrilega quadam audacia contumeliosè conculcare, tu, tu apostata, disertè scribis. Et tamen adhuc latere te posse existimas? Vis enim nescio quid authoritatis apud eos retinere qui nonnullos adhuc ex veteribus illis ritibus obseruant. Nam, inquis, *detestor & fugio quacunque vel vitiosa vel impura esse scio*. Audio generale *ἀξιώμα*. Sed si quis ex te quærat quam illa sint vitiosa & impura, tu nobis quidem aliquid in aurem: aliis verò te vel omnia approbare, vel hypocritam esse necessario fateberis. At ego *συνέσεσθαι καὶ ἀμαρτάνεσθαι*. Quid possit, certis aduersus superstitiones adhibitis remediis, ex tota illa actione retineri, iis disputandum relinquo qui certis de causis ita in iis locis in quibus versantur, faciendum putant. Ego verò totam illam execrandam sacræ Ccenæ profanationem, & crucis Domini impiissimam conculcationem toto pectore detestari me fateor, & Deum ac Patrem Domini nostri Iesu Christi precor, vt breui in te lutulento porco, qui ad istud coenum vltro & certa malitia reuersus es, id exemplum edat, quo totus orbis erudiat. Habes nostram sententiam, apostata, quam vt securus rideas, tamen in cælis ratam esse scimus, & tu re ipsa senties. Certè, inquis, *concoquere non possum quod tui quidem volunt, nostros Principes habendos esse pro Paganis vel Ethnicis*. Agnosco versipellis cauidici astutiam. Tuli benter Principes in tui locum substitueres, vt causam tuam agerent. Cedò verò quos appellas nostros Principes? Nam tu quidem in Gallia peregrinus, nullos cum Gallis Principes habes communes. Sed de quibuscunque loquaris, nihil interest. Nos sane dolemus principes multos in Romanæ illius meretricis cultu per impuros quosdam leones adhuc retineri, nec etiam illis tuo more adulari aut volumus aut possumus. Sed interea non aliter nos de iis sentire, scribere, & loqui, quam eorum dignitas ferat, & Deum & homines testamur. Absit etiam vt omnes qui in illis tenebris adhuc versantur, pro Paganis & Ethnicis, tuique similibus habeamus. Quòd si nos amplius virgas, non deest quidem responsum, sed quod tum demum audies, quum nos vicissim docueris, eequid pro hæreticis, & orbis Christiani perturbatoribus, tot Reges & Principes habeas, à quibus non minùs quam à nobis quos tu contemnis, & is quem tu nunc adoras, Romanus Pontifex, pro Antichristo: & Romana ecclesia pro Satanæ synagoga: & tua illa missa in primis pro omnium quas vnquam Satan commentus est maximè execranda blasphemiam habetur. Sed quando ita iubes, redeo ad legem de apostatis. Miraris Caluini non videri apostatas tam multos qui sacrilegiis onusti ad eum deficiant ac confugiant. At ego te miror inter Cardinales, Episcopos, & totam illam colluuiem versantem, audere sacrilegos cum apostatis permiscere. Quem enim istorum ostendes, qui, si veteres Canones valeant, quotidianis sacrilegiis non viuat? Imò quicum viuas, & vnde viuas non perspicis? Sed ad rem. Si neque nobis credis, neque eorum vis meminisse quæ tu oculis tuis spectasti, quum hîc esses, carnifices ipsos, si libet, interrogato (quidni enim te ad illos relegem?) & ex iis cognoscito qua pœna sacrilegium in hac ciuitate puniatur. Quòd si ne iis quidem credas, experiare ipse, si libet. Sed ecce iam tandem ad aliud tuum subterfugium venio, non minùs absurdum quam cætera de quibus dixi. Obiicis nobis nimiam in hæreticis coercendis seueritatē, & quoniā iam pridē Heidelberg magnam argumentorum syluam in contrariam partem collegeras, voluisti ista emblemata pulcherrimo tuo operi inserere, vt fieret ornatius. Sed quorsum hoc? Nam vt tam crudeles & immanes simus quam tu esse vis, an tu propterea apostata esse desinis? Itaque si totam istam defensionis seu actionis tuæ partem omitterem, rectè profectò facerem. Sed tamen paucis ad hæc quoque respondebo.

Vos, inquis, *non tam Solones quam Dracones, denuntiatis capitibus supplicium omnibus, non solum quos vestro more definitis apostatas, sed & qui capitales vobiscum esse recusant*. Hæc est accusatio, quam ego simplici inficiatione repello. Quum enim duo sint omnino ex quibus possint eius generis accusationes probari, putà dictum siue scriptum, vel denique factum aliquid, agè ostende si potes vel vnum hæreseos causa fuisse in hac ciuitate, excepto Serueto, capitali supplicio affectum. Non defuerunt tamen Anabaptistæ, sed paucissimi, Dei gratia: non defuerunt etiam Pighiani liberi arbitrii assertores, & æternæ prædestinationis euersores: non defuerunt denique Seruetani, qui tres deos facerent. Illos, quum pertinaces fuerunt, contentus fuit pius magistratus ciuitate arce-
re, quum etiam peregrini essent: alios qui respuerunt ne leuissima quidem ignominia afficeret.

affecit. Seruetani duo quum se resipiscere simulassent, notati quidē sunt aliqua infamia ob insignem blasphemiam, & carceribus addicti: sed Magistratus clementia liberati, quanuis sese vrbe non excessuros solenni iureiurando obstrinxissent, tamen fuga mox arrepta, ab eo tempore Ecclesias turbare nunquam destiterunt. Dic ergo, sycophanta, vbi ista scuities, vbi immanitas quam nos spirare dicis: vbi leges illæ Draconis, non attramento sed sanguine scriptæ: Sed aliud fortasse diximus quàm scripsimus. Si quid igitur à nobis crudeliter est dictum aut scriptum, age profer in medium, vt scuitiæ arguamur. Sed quum libri extant in omnium manibus, his de rebus & à Caluino, & à me scripti, agē illos sumamus pro sententiæ nostræ iudicibus, vt de tua summa impudentia nemo amplius possit dubitare, Sic ergo Caluinus, in Serueti blasphemias scribens. *Quum Magistratus tuendæ religioni custodes præficimus, non acuius eorum gladios vt de quolibet errore pœnas sumpturi, mox ad sanguinem profiliant. Scimus enim tres esse errorum gradus, & quibusdam fatemur dandam esse veniam, alius modicam castigationem sufficere, vt tantum manifestas impietas capitali supplicio plectatur. Fideles sapius Paulus hortatur vt se inuicem tolerant, quanuis aliqua sit inter eos dissensio: nempe si qua lenis superstitio & inscitia, simplicium mentes occupat, vt eam patientia corrigere potius studeant quàm intemperanter ad vindictam efferneant. Secundum errorum genus etsi castigationem meretur, mediocri tamen adhibenda est seueritas: tantum ne indulgentia alatur eorum improbitas & contumacia qui fidei unitatem scindere cuperent. Sed vbi à suis fundamentis conuellitur religio, detestanda in Deum blasphemia profectio ab unico Deo, puræque eius doctrina tentatur, ad extremum illud remedium descendere necesse est, ne mortale venenum longius serpat. Ego verò quid de hac re sentiam quum integro eo libro explicarim, quem olim tuis ad me literis tantoperè collaudasti, nunc autem calumniosè exagitas, non putarim oportere quicquam eorum repetere quæ sunt omnibus iam pridem satis nota. Placet tamen eius libelli, id est, totius tractationis non de occidendis (vt tuus ille sodalis Castellio citare solet) sed de puniendis à ciuili Magistratu hæreticis sententiam subiicere, eamque non meis, sed ipsius (quem honoris cau- sa nomino) Henrici Bullingeri, viri doctissimi & mihi amicissimi verbis perscriptam, quæ sic habet,*

In personis magna est diuersitas. Sunt enim antesignani & duces peruicaces in erroribus, qui audaces sunt hypocritæ & loquaces, & idcirco ad seducendum appositisimi, ipsi quidem citra emendationem in propriâ ruentes perniciem, & alios secum pertrahentes. Et hi modis omnibus sunt coercendi veluti Ecclesiæ pestes, ne contagio ipsorum ceu cancer serpat latius. Sunt deinde seducti quidam ac dementati ab aliis qui errant, sed non malitia neque pertinaciter, sed resipiscunt in tempore. Hos non oportet damnare protinus, sed orare Dominum, ac sustinere, errantēque spiritu lenitatis & mansuetudinis erudire, donec redeant ad mentem mentem. Porro in erroneis dogmatibus alia aliis sunt grauiora: sunt quædam adeò blasphemæ, impia & indigna, vt ne audiri quidem, nedum ferri possint. sunt quæ rectâ ac palam tendant in subuersionem Reipublicæ, nisi in tempore sopiantur. Oportet autem Scripturis & manifesta veritate euincere illa quæ in accusationem uerentur esse talia, qualia dicuntur. Comperta veritate, & productis apertis testimoniis Scripturæ, licebit in blasphemos & eueriores Ecclesiæ Reipublicæque grauissimè animaduertere: sed lenior, mitiorque pœna decernatur contra errantes in leuibus, non in capitalibus erroribus. Nam errant quidam, sed ita vt horum erroribus Deus non blasphemetur, & Ecclesiæ consistat: denique ipsa non interrumpatur Respublica. Vbi rursus occurrat illud Apolloli, Alter alterius onera portate. Item, Infirmos in fide suscipite, non ad diuiduationes discipationum. Iam & in suppliciis & pœnis insigne est discrimen. Pertinaciter errantes, & alios secum in errorem abducere, inque erroribus retinere contententes, blasphemæ & perturbatores, imò subuersores Ecclesiæ iure cædi possunt. Ideo tamen capitis supplicio non protinus afficiendus est omnis qui errat: & qui minus & increpationibus curari possunt, non debent acerbioribus elui & puniri. Modus in re qualibet optimus est: est & multa pecuniaria: sunt carceres in quos concludi possunt, ne alios inficiant qui veneno prauæ doctrinæ & fidei corrupti sunt: sunt & alia corporum afflictiones, quibus coercentur errantes, & vt minus noceant aliis sanis, & vt ipsi seruantur, non toti pereant, sed resipiscant. sed timor Dei, æquitas & prudentia Iudicis intelliget ex circumstantiis, quomodo punienda sunt in seductoribus & seductis praua dogmata, & peruicax rebellio, aut stolidæ & minimè malitiosæ crudelitas.

Hæc ergo semel ad omnia tua maledicta respondeo. Quid enim attinet singula persequi, quum nihil ferè afferas quod nostram sententiam non confirmet? Dicis me laudem & ad imitationem proponere populi seditiosè aduersus rem iudicatam furentis exemplum, qui imperante Tiberio Iustiniani successore, Anatolium quendam Antioche- rum à Principe & iudicibus proscriptum, bestiis obiecerit. At ego te hîc quoque falsâ breuiter dixi: *Valentinianus, inquam, Gratianus, & Theodosius Augusti, eandem aut non multò leniorem pœnam in idololatrias constituerunt, cuius horrendum exemplum editum esse*

legimus in *Anatolium* quendam *Anthiochenum*, & eius flagitiorum socios. Hæc à me feri-
 pra fuisse non inficior, & quidem aduersus eos qui tam sunt clementes vt hæreticos ci-
 uili Magistratui subiici nolint. Sed quum tu ista eò detorques quasi quod seditiosè factū
 est approbem, atque aded pro exemplo proponam: quis insignem tuam improbitatem
 non animaduertat? Quatuordecim anni sunt ex quo in Ecclesia Dei versor, & initio qui-
 dem Theologiam coniunxi cum linguæ Græcæ professione, postea cum *Polices* inter-
 pretatione: deinde verò ex Ecclesiæ voluntate, factus sum verbi minister. Hoc munere &
 in aula & Lutetiæ sum defunctus antequàm ciuilia bella mouerentur. Te ipsum meis
 concionibus in vrbe interfuisse scio. Ex tot auditorum millibus vel vnam integræ fidei
 hominem si commonstrare potueris, qui vllam ex me voculam audierit quæ seditiosum
 aliquid spiraret: atque aded nisi & voce & literis & quibuscunque modis licuit, omnes
 ad modestiam & patientiam sum hortatus: nisi denique meo corpore mediis telis obie-
 cto, seditionem Lutetiæ ad D. Medardi templum ex composito à nostris aduersariis ex-
 citatam, compescui, & strictos nostrorum gladios condidi, non recuso, Balduine, quin, vt
 seditiosus extremis poenis afficiat. Quomodo verò me ab eo tempore, feruente bello ci-
 uili gesserim, non ipse modò illustrissimus Princeps, & præcipui copiarum duces, sed ipsi
 etiam hostes, si volent, ita testificabuntur, Sycophanta, vt tuas calumnias minimè refor-
 midè. Quid Blesis, Turonibus, Salmuriis, publicè & priuatim in seditiosos, in sacrilegos,
 in prædatores, & dissolutos dixerim, & quàm verus illis fuerim vates, non ex vno & alte-
 ro, sed ex ipsis populis cognosces. Quid egerim Andegauis, vt nostros, qui paulò post im-
 manissimè cæsi sunt, in officio continerem, quid etiam ibi in Senatu, id est coram nostris
 ipsis aduersariis sim protestatus, ex publicis actis cognoscetur. Aureliæ verò quæ sunt à
 me de his rebus conciones habitæ, & quàm acriter perpetuò fuerim omnium improbo-
 rum hostis, tota ciuitas, totusque exercitus testabitur. Quid quatuor antè prælium diebus
 in priuata cōcione præmonuerim, quum locum illum Pauli enarrarem, *Insta tempestiue*,
intempestiue, narrabunt multi testes omni exceptione maiores. Denique, quando ita me
 premis, vt reddèda sit totius vitæ meæ ratio, prodituros dico, si oportuerit, & monachos
 & sacerdotes, quos tantum abest vt quantumuis iusto militum furori obiecerim, vt alios
 quidem precibus, alios autoritate, quosdam etiam mea ipsius pecunia, præsentem neci
 eripuerim. Hæc sunt petulantissime apostata, quæ noctes & dies sollicitus per annum iti-
 tegrum versauim, dum tu Lutetiæ inter seditiosorum agmina securus iurisperitiam profi-
 teraris, & putida ista maledicta tuo Cardinali dictabas. Et quæso, quis istius petulantiam
 aduersus omnis & sexus & ordinis & ætatis homines edita, quis tadem illi scribenda: hi-
 storix sufficiat? Quid reliquâ Galliam commemorem innocentum hominū promiscuis
 cædibus redundantem? Quid vxores in virorum, virgines in matrum sinu, & cōstupratas
 & iugulatas? quid infantes ab vberibus matrum ad cædem tractos? quid prægnantes mu-
 lieres viuas incisas? quid honestissimos viros crudelissimè interfectos? quid cadauera ip-
 sã raptata, laniata, canibus obiecta, in flumen præcipitata? quid infinita alia inaudita imma-
 nitatis exempla? quid denique, quod memini nostris fuisse quauis crudelitate acerbius,
 tot conuicia in Christum ipsum contumeliosissimè iactata cōmemorem? Sed ista, dices,
 à furente plebe sunt patrata. Itane verò? quis autem populum armauit? quis incitauit?
 quis Regis edicta tanto consensu scripta, & postea etiam publicè sancita, vno penè tem-
 pore fixit & refixit? quis primus gladium strinxit? quis primus faces subdidit? quis vetera
 priorum Regum edicta, sanguine non atramento scripta, & posterioribus aliis abrogata
 ta, in vsum reuocauit? Quis publicè omnium latronum furori præcipuam nobilitatis
 Gallicæ partem, tot clarissimas familias, tot viduas & orphanos, integras denique ciuita-
 tes obiecit? A nostris autem, quantumuis à vobis immaniter tractarentur, & præcipuam
 regni partem initio in potestate haberent, quid tandem simile non dico factum, sed co-
 gitatum inuenies? Euerfa idola & altaria narrabis: quædam etiam templa à priuatis spo-
 liata, monachos & sacrificos passim eiectiones, multos etiam fuisse iugulatos dices: comme-
 morabis denique multò plura quàm vellem, militaris licentiæ exempla. Quali verò mi-
 rum si tot miseros homines omnibus bonis indignissimè à vobis spoliatos, tot maritos
 suis vxoribus & liberis crudelissimè orbatos, tot filios suis parentibus priuatos, ita com-
 pesci non potuisse (quanuis nihil non hac in re sit à nostris ducibus tentatum) quin
 aliquid commiserint, quod homines iustissimo dolore exacerbati, præferim in
 mediis

mediis armis, solent. Sed vestrarum crudelitatum quibus omnes Scythas & barbaros, omnes Syllas, Caligulas, Neronas, omnem denique omnium seculorum sauitiam vno die superastis, quæ tandem exempla à nostris usurpata fuisse dices? Neque sanè causa vlla est cur ista putes à me dici, ut nostros vel duces, vel milites ab omni crimine liberem. Vidi ego, vidi nimium multa quorum poenas nunc meritò luimus. Nec ego ita infanio ut me tam diligenter observatorem, vel tam acrem reprehensorem fuisse glorier, quàm in illo tam vario & eo quidem voluntario, nec vlllo iureiurando, magna ex parte, obstricto exercitu, esse me oportuit. Sed hoc dico, hoc profiteor, Balduino, coram Deo & hominibus, nec vllam tibi esse causam cur nos vllius seditionis, coniurationis, aut barbaræ sauitiæ accuses: nec vllam satis idoneam excusationem te vnquam inuenturum, cur non tuam (quis enim tu es, nisi qui nocere multò plus velis quàm possis?) sed aliorum quibus tu nunc adularis factionem, his criminibus eximas. Imò ut ipse taceam, quis vbi tuam istam accusationem legerit qua dicimur ex Caluini præscripto in hæreticos nimium sauire, non mirabitur, nos in quibus excruciantur defatigatæ sunt omnium carnificum manus, ab ipsis carnificibus ut crudeles accusari? & quidem huius accusationis ministrum esse, non tantum illum Castellionem qui in suo hypocauto veluti castello sedens, secum hoc vel illud somniet, & tanquam spectator in theatro, vel his vel illis applaudit: sed eum ipsum qui nisi ad eos confugisset quos nunc ut crudeles accusat, ab iis perierat quos nunc contra conscientiam defendit? Sed ecce tandem, mi Balduino, ad tuam illam Constantinopolitanam plebem redeo, cuius viuum imaginem millies ex tua fenestra ridens & otiosus spectasti. Dicis ipsius crudelitatem à me fuisse pro exemplo propositam, qua in re scio te ipsi Spiritui sancto mentiri, quoniam qui sumus, & quæ nostra sit vita, & quæ studia, nemo nisi volens ignorat. Sed finge me illud factum laudasse. Quid tu habes quod opponas? Video enim te esse tum Iosephi tum Nicephori adeò immodicum laudatorem, ut illos inter fabulosos scriptores numerari non patiaris. Atqui ne nescias, hoc ego semel pronuntio quod tu nunquam falsum esse ostendes, si verus est multis locis Iosephus, mentitum esse multis locis Moysen & sacros omnes scriptores. Sed nos potius istos pro veris ipsius Dei interpretibus, illum verò pro sacerdote rerum sacrarum valde imperito, atque etiam negligente & prophano scriptore habebimus. Nec tamen cum ita censeo, inuilem esse librorum Iosephi lectionem dico, sed quo iudicio legendi sint ostendo. Nicephorum autem etsi ipso etiam Iosepho vtiliorem esse existimo, tamen non aliter possum laudare, quàm *δὲ πρῶτα*, quæ vocant *συγκόμιστα*, eaque plerumque non aliter collecta, quàm facere oportuit hominem valde superstitiosum, & Græcorum vanitati deditum, neque id ei accidisse quisquam mirabitur, qui temporum illorum historiam legerit. Ac ne longius abeam, agere maneamus, Balduino, in ea de qua nunc queritur Anatolij historiam ex funiculo pendente procurrisse supplicantis more: illam verò sese ab execratione ipfam imaginem nonnullis præterea apparuisse, & de iniuria filio suo facta conquestam. Quid amplius? conspectam fuisse ipsam Dei matrem cuidam magnæ dignitatis viro & Imperialibus ædibus præfecto quæ hæc ei exprobraret, Quousque tandem Anatolium quæ si vera esse existimas, cur me reprehendis, qui si Constantinopolitanæ plebis seditionem laudarem, Mariam ipsam haberem pro istius facti consultrice & approbatrice? sin autem illa penitus ridicula & ineptissime conficta esse mecum arbitraris, quid miroriorum congeriem, quibus nostrum Crispinum, hominem, ut antè dixi, tui dissimilem, à te veluti per iocum obrui posse existimasti. Sed falleris profectò. nam nulla alia ex re magis intelligi potest quàm nullo sis ingenio, quàm quòd ne irato quidem suppetant quæ dicas, nisi tuos centones præstò & ad manum habeas. Obsecro enim, quàm lepidum est illud *σκόμματα*, quòd eum vocas mercatorem, & quæris in quibus nundinis possit suas merces vendere? Putas enim illum fortasse tuis libris onustum esse quos tui scis frustra emptoribus obtrudi: & de veteris amici damno laboras. Sed de hoc securum esse te iubeo, neque enim ipse solet tunicas tuo more pharmacopolis *συπράττειν* sed doctis & piis hominibus *παιδεία* repræsentare. Illud autem cuius obsecro pudoris est, quòd arrepto Crispini nomine, statim aliquot Horatianos versiculos in illum euomis? Sed ita ut te ipsum potius

tuo vomitu contamines. Nam qui te & illum norunt, dicunt te fuisse vertigine correptum, quum ei folles attribuens, ex Typographo fabrum ferrarium faceres. Ipse verò factetur quidem se hircinos illos vsque laborantes folles, quos hinc vsque audimus inclusas auras euomentes, sæpe quidem apud te vidisse: sed illos vnquam à te mutuo se sumpsisse pernegat. Tu igitur, si placebit, tuos illos folles vindicato. ego ad aliud tristius me conuerto. Dolet enim tibi illa Legis clausula, *Perditus*, id est, *Baptisma prophetantibus, nullo remedio penitentia, qua solet aliis criminibus adesse, succurritur*. Atqui, ne ex tuo quidem iure, vt audio, transfugis vllum postliminium relinquitur. Tu igitur contra ipsos siue Imperatores siue Iurisconsultos tuos, si placet, litigato. Nos quidem quid de veterum canonum nimio rigore, & Anathematismis sentiamus, non ignoras: ac proinde calumniam excusare non potes. Quidquid autem postea garris de Mosis Lege, quid attinet refutare? Mentiri enim te, quum dicis nos omnes vitulatos ardere iubere qui nobis non leges, scribunt, nihil opus est nouis testibus probemus, quum & nostri mores, & nostræ leges, & nostri etiam libri tuam istam rabiem satis superq; redarguant: tuam autem insignem impudentiam ac improbitatem, vel hoc vnum satis conuincat, quòd quum nullus dies abeat in quo non istic videas eius quam commemoras immanissimæ scæuitiæ exempla, crudelissimis tamen leonibus blandiariis, vt miseras ouiculas scæuitiæ accuses. In eo verò planè etiam lepidus es reprehensor quòd meam quandam definitionem ex Castellionis summi nimirum Dialectici & Theologi auctoritate, vitiosam esse dicis. Sed si forte legeris quid clementissimo illi hæreticorum patrono responderim, nos irridere, vt spero, desistes. Sin minus, non magnoperè sanè vestris dictariis mouebor, tæque suauiter cum tuo magistro desipere facile patiar. Profers postea Vvolfangi illius Musculi auctoritatem, quem tu quidem per ludibrium vicinum & familiarem nostrum vocas, nos verò libenter pro fratre & symmysta charissimo agnoscimus. Quid igitur ille: *Tuam*, inquis, *legem abrogauit in suis locis communibus*. Atqui rursum hoc in loco falsarius deprehenderis. Nam postquam ille aduersus Castellionem, & alios eiusmodi clementissimos homines ostendit cogendos esse à Magistratu hæreticos, tandem hæc subiicit. *Vbi diligentia sua nihil efficit minister, vel si periculum sit ne oues morbidæ reliquam gregem inficiant, aut si hæretici suam docendo propagare incipiant, ibi tempestiuum est vt potestate sua vratur Magistratus, qua pertinaces & inquietos in ordinem cogat*. Et mox, *Quibus autem modis cogendi sint à Magistratu hæretici haud certo præscripto determinari potest. Nam vt sunt alij aliter animati, ita & alij aliis modis cogendi veniunt*. Et postea: *Cum primis autem Christianum Magistratum hæc moderatio decet, vt à scæuitia & crudelitate abstineat. Omnino citra dissimulationem inter eos esse me fateor quibus admodum displicet, quòd vbi interficiendi sint errores, interficiantur homines*. Hæc postrema videlicet illa sunt, quæ tu, Balduine, in nos scripta esse vis: sed ineptè prorsus, cum in illos ipsos potiùs dicta sint, quorū nunc es defensor factus. Vbi enim inuenies scæuitiam & crudelitatem à nobis commendari, vel gladium ad quosuis errantes atque adeò quosuis hæreticos puniendos, Magistratui, sicut tu falsò dicis, à nobis porrigi? Extant libri quos à nobis esse scriptos absit vt inficiemur. Quid hîc sit à nostro Magistratu factum omnes norunt. Serueti supplicium omnes & Heluetiæ & Germaniæ Ecclesiæ vt præclarum factum, non approbarunt modò, sed voce & scriptis comendauerunt. Ac ne diutius Musculi tanquam à nobis dissentientis auctoritate abuteris, addas scribam quod paulò post subiecit, ex quo intelligas quantus sit inter nostrarum ecclesiarum Doctores hac etiam in re consensus. *Scopus*, inquit, *ad quem collimare debet Christianus Magistratus, is est, vt conuertantur hæretici ab erroribus suis, & conuersi seruentur. Qui errantem in errore suo occidit, aut non credit quòd perniciosè & damnabiliter coram Deo erret, aut si credit, parum est de illius salute sollicitus. De illis hæreticis loquor, qui eisi grauius erent, haud tamen blasphemant in Deum: blasphemum Lex Dei viuere non patitur*. Hæc sunt, Balduine noster, quibus exaruisse Calvinum scribis, adeò, vt in Zachariam Prophetam scribens, gladium etiam priuatis hominibus porrigat, atque adeò parentes velut liberos suos confodere & iugulare. Bona verba, clementissime homo. Quòd Calvinum scribis fuisse à Musculo exacerbatum, absurdissimum est, quum Zachariam aliquot ante annis sit interpretatus, quàm ille suos locos communes scripsisset. Quòd autem dicis eum priuatis hominibus gladium porrigere, falsissimum est, eo quidem sensu quòd te scribitur. Calvinus enim Mosis legem explicans disertè dicit spectandas esse circumstantias, quas etiam sigillatim expendit, ne temerè quispiam omnes idololatrias, aut errantes existimet illa

illa tam seuera lege comprehendi. Ad Zachariam autem quod attinet, ostende, si potes, Prophetæ sententiam ab eo non esse fideliter explicatam. quod si non potes, age, vt tu dicis, cum Geminiano, age cum ipso Propheta, & contra Dei Spiritum aperte digladiator. *Mirabar, inquis, quorsum euaderet inflammatus tuus quidam apostolus, qui cum hîc concionaretur, suis auditoribus vehementer commendabat extraordinarium illud Lenitarum factum, obuiosque idololatrias trucidantium.* At ego Deum sic precor mihi propitium esse, perditæ apostata, vt hoc à te falsissimè & maliciosissimè confictum scio. Etsi enim quum illud factum laudamus, Deum ipsum habemus eius laudis authorem, tamen non ita insanus (Dei beneficio) vt quid locus, tempus, & homines ferant ignoremus, atque adeò vt nesciamus quid sit Verbum Dei *ὁ λόγος τοῦ θεοῦ*. Sed planè mirum est nisi cum hæc eo loco & tempore scriberes, tu quantumuis scholarum *ἀντιστοιχισμῶν* & venalis iuris professor, tamen non totus erubescbas cum illæ purpurati tui numinis crocodilinæ lachrymæ cui tuus hic liber est inscriptus, & fumosi illius morionis, atque adeò tuorum Sorbonico-rum Magistrorum non inflammata modò, sed inflammantes etiam conciones tibi vel inuitissimo in mente omnium istorum scelerum conscia, obuersarentur. Sed cui tandem surdo hanc cautionem canimus? Audio tamen nouum crimen, cui necessariò sit respondendum, ne tanti accusatoris eloquentia nostram innocentiam obruat. *Sunt, inquit Balduinus, qui negent vobiscum esse communicandum, priusquam illius sanguinis, (nempe Seruetani) atque sanguinariæ legis penitentiam egeritis.* Quid audio, religiosissime Misificum patrone: tibi nobiscum non placet communicare, an te potiùs, vt impurissimum Ecebolium, & rectè nuper Tiguri noster Bullingerus indignum quicum vinceretur iudicauit, & nos iam pridem execramur, & omnes pij homines simulatque cognouerint, non mi-nus quàm Staphylum illum, vt desperatum apostatam Satanæ tradent? Sed de te non lo-queris, verum de aliis quibusdam. Esto sanè, quanuis non dubitem quin hîc quoque tur-piter mentiaris. Esto tamen. Hoc autem istis omnibus, si qui sunt, tu illorum internun-tius per nos, si libet, denunties licebit, nos pro fratribus non agnoscere, quicumque de iu-cto Serueti supplicio, Deo gratias non agunt. Iam ad aliud crimen venio. Caluinum ob-scure reprehendis quòd Seruetum ad Magistratus detulerit, atque adeò vt in carcerem coniceretur, operam dederit, pro nostræ ciuitatis more. Atqui si in illum vt blasphemum, omnium qui vnquam fuerunt maximè execrabilem, animaduertere fas & æquum, at-que adeò necessarium fuit, quo iure tandem eum reprehēdes, qui cessantibus omnibus, Magistratum officij admonuit? Quid si igitur tuorum Apostolicorum more, Christum Pilato traderet, & non modò illud *TOLLE, CRUCIFIGE*, per populum in clama-ret, sed etiam (quod tu millies tuis oculis, paucis mensibus à tuis Catholicis factum spe-ctasti, & quotidie spectas) Christi membra curaret populi manibus ac dentibus laceran-te, & interea noller in prætorium introire ne contaminaretur? Inepte, vt nihil grauius in-te nunc dicam, an vbi sis, inter quos verferis, quibus assenteris, quid singulis momentis videas, quid audias non animaduertis? Habet scilicet Caluinus suos coquos, ac non tu potiùs coquis indiges, cui tanquam Apollonio cuidam Moloni (sicut in Plutarcho men-dosè legit tuus ille apud Cardinalem interpres) tot crudi caufidici se recoquendos præ-bent. Caluinus scilicet Allobrogum regulus capitalem sententiam Syndicis dictarit, & eo quidem regnante cuius inimicitias tu ipse mox ei exprobras, quoniam videlicet ira-cundia correptus, nec quid dicas, nec quid scribas vides. In eadem officina fabricasti, o-primus calumniarum artifex, quod addis de legitimis dominis à Caluino eiectis, quasi non omnes intelligant quinam illi fuerint, quæ fuerit eorum coniuratio, quæ scelera, & cur ipsi sese, nemine accusante, non aliter quàm Catilinaria factio, ex hac vîbe proripue-rint. Quasi denique Senatusconsultum in eos factum quorum nunc sceleri, solo nostri odio, patrocinaris (quum alioqui neque nos neque illos cures) communi totius Helueticæ concilio non fuerit sancitum, ac proinde publico etiam tot populorum testimonio, tua hæc improbitas abundè non refellatur. Illud verò quod nunc sequitur, cuiusmodi est? Paulò post admissum in hanc urbem, profligato Papismo, Christianismo, nonnulli, vt in omnibus insignibus mutationibus fieri solet, Christi iugum non ferentes, Farellum, & Caluinum qui vix dum eò aduenerat, & alios eximios Dei seruos ciuitate expulerunt. Paulò post causa à vicinis populis cognita, seditiosi illi coerciti sunt, Dei potiùs quàm ho-minum iudicio: pœnituit facti ciuitatem, multis ad Senatum & Ecclesiam Argentinensem legationibus Caluinus accersitus est, & illi tandem infinitis Geneuensium precibus

expugnati, eum quem meritò charissimum habebant, huic Ecclesiae reddiderunt. Hæc omnia, Balduino, quum noris, quî tandem fieri potuit vt hoc etiam auderes Caluino exprobrare, fuisse eum nescio cuius criminis damnatû, ac proinde in exilium pulsum, quod per illos ipsos refellitur, à quibus eiectus est, ac postea restitutus? Sed ita nimirum eos facere necesse est, qui iusto Dei iudicio, scelerum suorum mensuram complent. Simile est prorsus conuicium quod tuo illi Heshusio olim à te dictatum, nunc iterum inculcas, solere, videlicet Caluinum capitalibus iudiciis præesse, in quo mendacio nemo facile dicat quàm portentosa sit tua impudentia. Quis enim id à te affirmari non miretur, quod non minus falsum esse tota hæc ciuitas nouit, quàm si te in Regis folio sedere iurarem: Et tamen, impudens sycophanta, exclamare te non pudet, *Quid si vidisset quæ vidisti? Atqui scilicet esses, qui nunc æternæ miseriæ viam ingressus es, si eorum quæ hîc audisti & vidisti bene meminisses.* Sed agè mysteria illa proferto. Ego, inquis, *mysteria reterege non audeo. Sed Bernenses qui te represserunt, testimonium dicent.* Præclare profectò, quem nullius impudet, qui ad maledicendum conductus est, qui tanto nostri odio fertur vt nostram infamiam quouis damno redimere sit paratus, qui ibi est, vbi quiduis licet, non audet scilicet nostrorum scelerum mysteria reterege. Socij verò nostri Bernenses ij sunt scilicet qui vbi & cum iste iusserit, ad testimonium dicendum se ipsos sistant. Sed agè sanè, si hoc efficere potes, testimonium dicant, ex quo quàm impudenter metiaris, vel ipsis cæcis pate fiat. Verùm nihil ne penitus habes quod dicas? *Memini, inquis, quænam pridie quàm à te discederem, domi tua noctu agerentur consilia de nece cuiusdam tui Capitanei.* Ede igitur, iurisconsulte, si potes, cruenta ista consilia, & cogitata homicidia explicato. Sunt quidem qui meminerint Perrinum quendam, cuius memoria nunc etiam execrabilis, fuisse *hîc dicitur deus* atque etiam prodicionis accusatum, quod tuipe in epistola quadam attingis: & sociorum nostrorum Bernensium intercessione liberatum: eum, inquam, qui postea cum aliis aliquot coniurationis cõuictus, in exilio mortuus est, ipsis etiam qui pro eo intercesserant inuisus. Addunt præterea nonnulli in huius Reipublicæ archiuis tuam nescio quam de illius damnatione sæuam sententiam, tua manu conscriptam seruari, quam tamen amplissimus Senatus non approbat. Hæc sunt quorum meminimus, Balduino. Tu si quid amplius nosti, liberè omnia explicato. Nam, inquis, *disimulare non possum quoties cogito non modò quæ istic consulta, scripta, factaque oulter sunt, sed & quæ istinc huc sunt perlata sæuitiæ tristissima exempla, magno me dolore affici.* Rectè profectò, vir optime. Sed si tantus est hic dolor, quî fit vt istiusmodi nihil proferas? an quòd nimium cohorrescas? atqui te Lutetiæ in illa omnium quæ vnquam in mundo fuerunt cruentissima omnium crudelitatum officina versantem, & per medias piorum strages ad tuarum ineptiarum ludum cum causidicorum turba ire consuerum, iam pridem ad ista non modò cogitanda & insectanda, sed etiam spectanda & audienda occuluisse necesse est. An verò idcirco nullam probationem affers, quòd omnes existimas nudis tuis verbis credituros? Imò verò, mihi crede, ne iurato quidem tibi credet quicumque & te & nos norint. Verùm quis illum tanto dolore correptum tibi credet quicumque suauiter meos versiculos cãtillet? Sed fellis nescio quid intermisces. Putas enim nimium lenes & molles esse, homo videlicet exacti in his rebus iudicij. Sed sint sanè hendecasyllabi mei pessimi: quoniam reuera tales esse arbitror, & vtinam vel nunquam nati essent, vel statim periissent: quanuis Flaminius ille optimus poeta, adeò illos extulerit, vt, quod absque inuidia dictum sit, illis perlectis, tum demum se fateri diceret, Musas in Galliam traiecisse. Sed sint sanè pessimi, vt sunt. An ego propterea sum crudelis, vel tu non es indoctus, qui quum verba ipsa recites dicas tamen te meos quidem numeros meminisse, sed verba non tenere? Video enim te nescire quos vocet numeros elegatissimus poeta, & hoc, vt opinor, ex alia eiusdem ecloga carmen fœliciùs explicares,

Nec curare deum credis mortalia quenquam.

Sed illud etiam acerbius est quod subiicis, me videlicet ex obsceno poeta factum esse repente sæuum Theologum. At ego, quod ad poësin attinet, abundè iam tibi respondi, & modò piis hominibus satisfecerim, tua ista maledicta nihil moror, quanuis etiam fortasse, Balduino, faxo vt me ne poetam quidem esse desuisse sentias. De Theologia verò, quid attinet multa dicere? Ego quàm in ea parum profecerim libens agnosco, sed tamen ab eo tempore quo me quanti vix alium vllum faciebas, aliquid etiam studio & diligentia & vfu esse me consecutum puto, hætenus saltem vt apostasiam tuam & tuas cum

cum ineptias tum blasphemias refellere me posse confidam. Sed ad rem. Savitiae istius nostrae acta commemorari à te accusatore nostro perimus. Quid æquius ista postulatio-
ne? At tu, impure calumniator, ut amplissimo huius urbis Senatus referas quam pro ho-
spitio gratiam debes, negas nostros, quos vocas, actuarios bonæ fidei esse. quod cum tu
dicis, impudens, quistam iniquus est iudex, ut te pro calumniatore non habeat? Minita-
ris etiam *officio* cuius Lindani picturas, & Donatistarum historiam Gallicè descriptam,
& cum nostrorum actis collatâ excudi. Nos de illo nihil adhuc audivimus, nec sanè quis
fit, magnoperè laboramus. De ista verò historia legimus quod hoc ipso libro paulò antè
scripsisti, te videret illam ex impressis & manuscriptis codicibus colligere. Quid ergo?
quod facis, apostata, fac citius, ut eò citius fleas. placet enim iisdem verbis te compellere
quibus Præceptor noster Iudam illum Iscariotem, ad quem proximè accedis. Quid am-
plius? tibi etiam asini sumus, & quadrupedes quibus infidet Calvinus. Argutè profectò
& facitè, nisi asini isti alitè & clariùs ruderent quàm velles. Sed vter, quæso, crudelis est?
Calvinus, an tu potiùs, cum ille quidem asinis ad idipsum factis (ut tu vis) infideat, tu ve-
rò tot palatinos mulos & rancida farragine pascas, & exugas, & eneces, & tadem etiam
miseros, ut Pelian Medea, recoquas? Denique ut iocari desinam, quorsum tu nobis tuos
istos centones? citas leges Christianorum Cæsares de hæreticis & Manichæis. quor-
sum hoc? *Quoniam, inquis, in Consistoriis iudicia de hæreticis vobis arrogatu, & nova inter-*
pretatione augeris suppliciorum gravitatem. Itane verò impudenter mentiri, sycophanta,
nunquam desines? Extant Consistorij nostri leges, inspicere, evolue, considera, an vel tan-
tillum de civilis Magistratus autoritate delibemus. Si nos aliter quàm leges istæ fe-
vis ministros de doctrina religionis ex verbo Dei iudicare? an non vis hæreticos admo-
nitionibus, & correctionibus Ecclesiasticis ad veritatem amplectendam retiocari? an vis
illos statim ad Magistratum rapi? Quid si igitur tuam hanc accusationem fortè legerit
tuus Castellio? Deus bone, quomodo tandem cum eo transiges? Sed de eò tu & ille vi-
deritis. Illud autem falsi crimen quod hîc mihi impingis, quasi non bona fide recitarim
Theodosij legem in hæreticos latam, tui ipsè videris quomodo probes. Mea enim hæc
verba sunt, *Constantinus magnus idololatrias, ipsosque adeò provinciarum rectores qui eos vin-*
dicare neglexissent, ultore gladio sterni imperavit. Valentinianus quoque, Gratianus, & Theo-
dosius Aa. eandem aut non multo leviores pœnam in idololatrias statuerunt. Hæc ego toti-
dem verbis. Quid tu verò? *Nimis, inquit, liberaliter extremi supplicij mentionem falsam lau-*
disti in constitutione Theodosij, quod falsi crimen quale sit, alias fortasse viderimus. At ego ve-
lim iam nunc videre quale sit hoc falsi crimen, quo te ipsum obligas. Nam hæc sunt
Theodosij, & Valentiniani verba in Nouellarum Theodosij libro: *Trabali iussione decre-*
vimus, ut quicumque pollutus contaminatusque mentibus in sacrificio quolibet in loco fuerit com-
prehensus, infortunatus eius, in sanguinem ira nostra consurgat. Oportet enim nos dare hanc victi-
mam meliorem, ara Christianitatis intacta servata. Et paulò antè in eadem constitutione ubi
agit de synagogarum extructoribus: *Cernat, inquit, præterea bona sua proscripita, pœna mor-*
sanguinis destinandus, qui fidem alterius perversa doctrina expugnauit. Hæc sunt, Balduine,
illorum Imperatorum verba, ex quibus non recuso quin iudicium fiat, qua fide illa in me
scripseris, & an non tu ipse tuis ad leges de famosis libellis commentariis manifestè te-
nearis. Profers postea aduersum nos rapsodias ex Augustini, Ambrosij, Nazianzeni,
Symmachi, Oprati, Sulpitij, Sereni, Pacati, Legendarum denique, quas vocant, indicibus
multo antè tempore conflatas. Sed quorsum? videlicet ut nostram crudelitatem compe-
nas. Ego verò quid aliud respondeam quàm quod millies est dictum? Tuis Catholicis
ista servato. Nam ea non magis ad nos pertinere dicimus, quàm quod magno illi Atha-
nasio Arriani de Arsenio obiciebant. Venio ad aliud crimen: quod non possum dissi-
mulare, quoniam tibi non putasti prætereundum. Querèris enim me, quem tu Vigilanti-
um appellas, Martini Turonensis ossa & cineres, quibus olim Barbari quoque peper-
cerant, rapidis ludibria ventis proiecisse. At ego Balduine, ut de me primo loco dicam,
respondeo te hîc quoque, quod falsissimum est, nimium impudenter affirmare. Tum e-
nim me Aureliæ fuisse cum Turonensium canonicorum ærarium, non ut tu mentiris,
diriperetur, sed adhibitis idoneis testibus, adstante libripende, tabellionibus singula an-
notantibus, illustrissimi Principis nomine, iustissimas ob causas sumeretur, illi ipsi dicent
quibus hoc spectaculum maximè displicuit. Nihil hîc tuo more confingo, nihil com-
Ej.

miniscor. Omnia hæc publicis actis sunt testata, & à Regio consilio postea comprobata, ut quicquam hinc à nobis iniuste, aut minus legitime tam necessario tempore factum dicere non possis. Sed proiecti sunt Martini cineres. Deus bone! quò deuenisti, apostata? tunc repente esse adeò excæcatum, ut quòd illam execrandam idolomaniam sustulerimus non modò reprehendas, sed etiam publicè ausis exprobrare? Quid enim an id putas vel Dei vel Martini ipsius, vel religionis odio, ac non potius euertendæ horrendæ idololatriæ causâ factum? an tibi vel Martini cineres æneo illo serpente sunt potiores, vel Turonenses videntur in illis adorandis minùs peccasse, quàm Israelitæ qui serpentem illum colebāt? Sed expectandum fuit Regis edictum. Utinam verò omnes officium suum facerent, cum ij qui imperare, tum qui parère debent. Sed nisi quod apostatam decet agere malles, eos certè potius accusares qui contra Regis edicta tot innocentissimorum hominum millia crudelissimè trucidarunt, quàm eos, qui nec priuato odio incitati, nec prædæ cupiditate illecti, oportunitate oblata, execrandam idololatriam, non expectato Regis edicto, funditus euerterunt. Placet autem obiter duo quædam commemorare, ex quibus omnes intelligāt, cuiusmodi essent illæ reliquiæ, quarum profligationem deploras. Colebatur ibi summa superstitione crux quædam argentea, multis & variis gemmis ornata, quæ omnes bona fide æstimatæ sunt, earumque pretium in tabulas est relatum, & ad vsus belli applicatum. In iis erat Achates antiqua & insigni sculptura, quem Aureliam allatum cum apud eum inspiceremus à quo emptus fuerat, inuenimus insculptam esse Veneris imaginem, iacentem Adonidem (si bene memini) deplorantis. Atqui hæc ipsa gemma erat, quam qui ad crucem accedebant, flexis genibus solebant die passionis Domini, religiosissimè deosculari. Audio etiam (& quidem ex testibus omni exceptione maioribus) prolatum fuisse quoddam argenteum brachium, cuius fibulas quum adstantibus ipsis canonicis soluissent aurifabri, & quod intus miris serici panni cationem tectum erat palàm euolueretur, reperta est primum chartula: quæ obscenam cationem vetustis rythmis scriptam continebat, ac tandem etiam chartarum lusorium folium, quod vernaculo sermone Galli vocant, *un valet de picques*. Alibi, id est Biturigibus, in aliâ reliquiarum theca, repertus est baculus mediæ rotæ lignæ insertus, cum magico vel ludico disticho, chartulæ cuidam pergamænæ inscripto,

Quand ceste rouë tournera,

Celle que j'aime m'aimera, id est,

- Quum hæc rota voluerit, amabor ab ea quam amo. Nihil à me cōfingi, quingentis quibus opus erit testibus, probabo, nec integrum volumen huiusmodi impiissimis Dei ludibriis recensendis sufficeret. Tu verò, apostata, quandiu ista portenta eversa esse deplorabis? quod si qui aurum & argentum prædari potius, quàm idololatriam euertere studuerit, quanquam illi vestro ipsorum exemplo facillè se tueri possunt, tamè hoc scito, nobis non modò sinentibus, sed etiam applaudētibz, illos, quoties Magistratui libebit, penas daturos. Sin autem antiquæ superstitioni tantum tribuis, ut cum summa ipsorum sanctorum hominum infamia (ut omnes illos quorum reliquiæ colebantur sanctos fuisse tibi concedamus) volueris illorum cineres & ossa conseruari, nos quidem te insanire, quando ita vis, libenter patiemur, ut hinc quoque te imputum apostatam esse omnes pij cognoscant. Sed de istis plus satis. Venio ad nouum crimē inflexæ videlicet (ut ita loquar) religionis. Vis enim ut nos non alio loco quàm ludicrum quippiam, religionem habere, id est verbum Dei, tuorum Catholicorum exemplo cauponari, quibusdam si fieri possit, persuasum deas, nobis superiore anno in alieno regno (ut tu extraneus de nobis indigenis certe implacuisse religionum libertatem siue licentiam, quod quum tu dicis, inauditum consiliū re-pudentiæ exemplum edis. Quid si enim ipsa te Regina, totumque Regium consiliū infellat? quid si nostri etiam quidam insensissimi hostes, quid si ipsi Cardinalis Turonij manes te ut calumniatorem redarguant? Omnes enim illi interfuerunt nostræ de imaginibus disputationi. Extant isthic eius disceptationis acta, ne de mala nostrorum actuariorum fide queri possis. Inde, si libet, petito quæ nostra sententia fuerit, & nobis exprobra, si potes, nos, sicut tu improbissimè mentiris, nostram conscientiam tanquam sunt pro-regulam ad ambitiosa & profana consilia accommodasse. Sed quæso, quænam anno superiore promulgatum? Quum igitur ita loqui audes, quem te esse ostendis? an non dignissimum qui pro tanta in Regem, in Reginam ipsius matrem, in omnes sanguinis Regij Principes,

Principes, in Regium consilium vniuersum, in primarios denique omnium totius Gallie Regni parlamentorum senatores, contumelia, seuerissime puniari? Edictum enim illud (quod haud scio an vnquam antea acciderat) in illo augustissimo cœtu, omnibus auditis & expensis sententiis scriptum, lectum, publicatum, & (vt loquuntur) registratū fuisse non ignoras. Caterum si quid in eo tibi displicet, sicut omnibus improbis displicuisse minimè non est, quorsum id nobis imputas? An enim nos in illo cōcilio auditi sumus? an diximus sententiam? quid si etiam probaro quod verissimum est, nos, etsi in eo, sicuti par erat, acquieuiamus, tamen cū ad nos allatum esset, nō dubitasse nostrarum partium proceres eo nonne grauitè reprehendere, quòd in sententiis dicendis nescio cuius quàm somniabant tranquillitatis maiorem quàm veri & sinceri Dei cultus rationem habuisse viderentur? An nos verò postulauimus vt missa diutius toleraretur, ac nō potius vt vera religio obtineret? At enim, dices, libertatem diuersarum religionum suasilis. Imò verò, Balduine, hoc ipsum est, quod vrget tuus ille amicus Castellio, hoc est quod molitur: nos autē modis omnibus impedimus, nedum vt istius facti conscij simus. Si nobis nō credis, crede saltem Regio consilio & iis libellis quos toties obtulimus, vt in eos seuerissime animaduerneretur, qui, quasi ex nostris essent, doctrinæ genus aliquod à nostra confessione diuersum in Gallia regno fererent: tantum abest vt Turcicum illud dogma propugnemus, quemque in sua religione saluum fore: vel illud Romanum, sufficere bonam intentionem: vel illud Bellianum, sinēdōs esse crescere hæreticos: vel illud Castellionis, tolerādos omnes, donec noua reuelatione patefiat veritas. Sed fatebor quod res est. Quū ex me peterent aliqui, an censerem vno momento tantam religionis mutationem fieri posse vel debere, respondi, crassissimos multos abusus sine vllō periculo tolli statim posse: quæ verò tanto tempore in multorum animis radices egissent, non facile posse edictis, ac multo etiam minis vi armata euelli. Tenendum igitur aliquem modum & ad tempus toleranda quæ, si libera esset audiendi Euangelij libertas, sua sponte homines essent abiecturi. Et cū obiceretur, duas religiones in vno regno obtinere nō posse, hoc axioma falsum esse demonstraui, minimè id quidem quòd duas aut plures religiones probemus (quod tu falsò de nobis scribis) sed vt iis responderemus qui salua rep. negabant vltimam nobis libertatem in nostra religione concedi posse, priusquàm maior regni pars id postularet. Ostendimus ergo hodie & iam pridem apud Turcas infinitam esse religionum varietatem, nec tamē propterea Turcicum imperium intestinis seditionibus scindidi. Ostendimus Iudæorum synagogas ab ipso pontifice nō modò sine damno, sed etiam magno cum lucro tolerari, & Venetiis tum Iudæos tum Græcos, & Mantuæ Marranos sine seditione viuere: in Germania talem esse pacem inter Catholicos, quos vocant, & Protestantes constitutam. In Heluetia quoque diximus multas esse vrbes, multos pagos, vbi vtramque religionem sine tumultu profiteantur. Quorsum autem illa? an vt varietatem religionum inueheremus? an vt sicut Arianis & Nouatianis plus æquo indulsit Imperatorum quorundam clementia, ita etiam Anabaptistis, Seruetanis, Bellianis, aut aliis vllis sectis in Gallia sedes ponere licet? absit. Sed ideo potius vt illud quod illi sumebant axioma, falsum esse ostenderemus: & nobis quorum confessionem nemo adhuc potuisset refellere tantundem saltem libertatis, sine reipublicæ incommodo concedi merito posse probaremus, quantum Iudæis pontifex ipse sanctissimus largiretur. Hoc nostrum consilium fuit, Balduine, in quo si quid habes quod reprehendas, audiemus, quum voles: & fortasse quod noles, respōdebimus. Illa verò quæ de Arianis, & Eustathia- & famosos libellos hinc prodiisse sine authoris inscriptione, in quibus sit vnus, quem Caluini esse arbitraris, ac proinde eum tibi exagitandum suscepisti. Nos verò, Balduine, primū omnium, non ea conscientia qua toties iam de nobis mentitus es, sed ea qua probi homines coram Deo cū opus est iurare solent, testamur quod res est: nos videlicet nullo factiosos libellos scire in hac vrbe fuisse editos: tum verò maximè quem liter, fortissime athleta, quandiu voles aduersus tuam ipsius vmbra totis lacertis contendito. Nos certè in isto aduersus librum illum certamine, siue vincas, siue vincaris, non laboramus. Sed illud in primis quantoperè putas nos commouisse, quum te virum grauem qui ab Oriente ad Occidentem recens cucurreris, qui lassus non expectata

bibliotheca, libros dictare, iurisprudentiam profiteri, historiam vniuersalem vna hora recensere, puerum docere, Cardinales mulcere, tam multis assentari cogaris, præterea tamen videremus catholicæ ecclesiæ Christianæ sollicitudinem cum cæteris curis coniungere, & illud grauissimum iusiurandum intonare, *EQV IDEM TESTOR CAELVM ET TERRAM*. Vah, bone vir, quid hoc rei est, quod te tantoperè mouet? Nunquid Saul inter Prophetas? Ita est sanè. Audiamus ergo quid pulmo largus *annunciet*: Non modo, inquis, *lentam atque ignauam negligentiam, & in summo Reipublicæ (subaudi Christianæ) periculo nimium securam, supinam oscitantem incuriam, sed & latam dolosam, proximam culpam* (grauissimum scilicet crimen) eorum & fuisse & esse qui legitimam, Christianam Ecclesiæ reformationem suscipere, *urgeréque debebant noctesque diesque*. Profectò Balduino, magnoperè te iratum esse oportuit, cum ista asyndeta *exacer*as, anapæstos, istam denique selectorum grauissimorum verborum congeriem euomeris. Sed ô factum male quòd tam citò deferbueris! Nam grauitatem istam planè delasfatam esse oportuit, quum duobus celeribus & leuissimis dactylis tam subito terminaretur.

Vis igitur tibi, mi Balduino, familiariter dicam quid de hac tua iracundia tui Catholici garriant, etiam si rursus cælum & terram cum tonitu, & fulmine testeris? Nam hinc vsque exaudimus eorum cachinnos. Dicunt necesse non fuisse, vt cælum & terram testareris, quoniam ista quæ dicis, testibus nō egent. Dicunt præterea te fabellis istis pasci, nec aliam esse certiorē euadendi rationem, quàm si quis amicum habeat accusatorem. Censeo igitur vt quiescas, & has partes cōductis potiùs monachis relinquas: qui histrionicam istam antequam natus esses, factitarunt. & te sanè in hac agenda fabula multis parafrangis superant. Itaque, mi Balduino, rectè facis quòd tam subito ab ista querela ad accusationem redis, quanquam te mallems totam istam bilem priùs in illos euomuisse vt te paulò placidiore vteremur. Obiicis Caluino fastum: nempe vt Cynicus ille Platoni. Obiicis etiam ei holosericus pædagogus, an mercenarius Leguleius? sordidum pileum, in signe videlicet fastuosi hominis ornamentum. Sed sub hoc pileo, si tibi credimus, tiam triplicem tegit. Veretur enim fortasse tuus Cardinalis, ne hanc ei præripiat. Quid amplius? immemor tibi esse curtas nares, Midæ auriculas illi obiicis. Sum præterea ipse legatus, conqueruntur omnes de ipsius arrogantia: sunt qui ad te suas de ipsius tyrannide querelas deferant: dubitas sit *είργω* an *ἀλάζω*? Vvestphali testimonium citas, qui Papam beatissimum, eum salutat: alter Helias vult haberi, & propterea Luthero inuidet. odit Mediatore: nouum imperium affectat. Mira certè dicis, Balduino, & valde probabilia, vt argumentis nihil sit opus. Sed ne te fortè putes operam luisse, scire vis, quid istis conuitiis sis consecutus? vt qui te alioqui non norant, te apostatam nō minùs quàm Vvicelium, Staphilum, & alios eius farinae homines norint, idque etiam reliqua tui libelli parte optimè confirmas. Quorsum enim illud *ABREVNATIO*, exorcismum, consignmentem crucis, id est, totam illam Baptismi profanationem tueris, nisi vt te seriò pappillare omnes intelligant? Agè tamen quid hoc rei sit videamus, quantum quidem tempus & locus ferunt. Nam si fortè tantum tibi otij est vt semel de istis propriè agere contueris, reperiens qui tibi acriter respondeat, nec tamen rhapsodias tuis centonibus opponat. Bucerum, qua tu es impudentia, nobis opponis, qui si hodie viueret, profectò suum nomen à te prophanari indignissimè ferret. Fuit enim non minùs constans in vera confessione, quàm tu leuis es apostata Niteris formula reformationis quam (vt tu inquis) Archiepiscopo Colonienfi dictauit. eam ego ad manum non habeo, & suspicor te Balduini, id est pessima fide referre quicquid hoc loco tanquam ex ea commemoras. Sed de hoc viderimus quum id planum facies quod dicis. Nam quod ad illam Anglicanam reformationem attinet, quum dicis eam ex Buceri consilio ac voluntate fuisse institutam, magnam optimo viro iniuriam facis, qui cum in illo regno versaretur, propagati illic Euangelij initio, dici non potest quot & quàm grauib. gemitibus inter cætera deplorari disciplinæ & puritatis rituum in constituendis illis ecclesiis maiorem rationem nō haberi. Imò etiam non pigebit vt de tuo mendacio meliùs appareat, quædam adscribere ex ipsius literis ad hominem amicissimum Cantabrigiæ scriptis 12. Ianuarij, 1550. in quibus hæc etiam scribit, *Quòd me moneas de puritate rituum, scito hinc neminem extraneum de his rebus rogari. Tamen ex nobis, ubi possumus, officio nostro non desumus scriptis & coram ac in primis vt plebibus Christi de veris Pastoribus consulatur, deinde etià de puritate purissima & do*

et doctrina et rituum. Et alio loco, *Sunt qui humanissima sapientia et evanescentibus cogitationibus velint fermento Antichristi conglutinare Deum et Belial.* Hæc ille, Balduine, paulò antè mortem scripsit, nedum vt in illa forma Anglicana acquieuerit, cuius illū authoritatem falsò & impudenter facis. Et quæso, si quando Bucerus dum Augiæ stabulū vel Coloniae vel alibi studet repurgare, aliquid certa moderatione in ritibus tolerat, tantisper dum sol veneris omnes per se nebulas discuteret, an tu propterea à nobis (quod tu nūc apostata, post tot annos primū dicis) obtinebis, vt vel quod illi alicubi ad tempus placuit, pro vniuersali regula sumamus, vel propterea pro superbis & schismaticis Patrum contemptoribus habeamur?

Tanta molis erat Romanam euertere gentem.

Quid autem Bucerus maximè probarit, & quid facturus fuerit, si licuisset, vnde tandem meliùs quàm ex Argentinensis Ecclesiæ ritibus discemus? quanquam ne hîc quid eum obtinuisse bonā eorum partem quæ optimo iure desiderabat, & sermonibus & concionibus & querelis quotidianis, & scriptis libris abundè est testatus. Sed tamen in Argentinensis Ecclesiæ ritibus vbi tandem illas putidas quas iactas, sponsiones, vbi exorcismos, vbi cruces, vbi chrisma comperies? Imò quibus de causis olim in Anglia nonnulla fuerint initiò retenta, & quid ibi hodie doctissimi & religiosissimi quique episcopi cupiant, ex eorum Apologia his de rebus non ita pridem scripta intelligere potuisti. Quid tu igitur nugaris, impudens? Quis vnquam nisi planè vel superstitiosus vel ambitiosus ecclesias omnes ad certos ritus cogere voluit? Imò vbi tu ipse nunc versaris, quàm habent multa propria & peculiaria non tantum dioceses, sed etiam parœciæ? Sed aliud est, dices, aliquid in Ecclesiis constituere, quàm quod iam olim constitutum est tollere. Ita est profectò. Sed nos vicissim dicimus, quæ sunt cum manifesto Dei dedecore & impiissima idololatria coniuncta, funditus esse tollenda. Nec tamen ignoramus in ritibus esse quædam præ reliquis tolerabilia, vel quòd ab initio fuerit aliquis eorum vsus, vel quòd certa aliqua ratione temperari posse videantur. Non ignoramus etiam quid Christiana charitas valeat, & quantoperè debeamus Ecclesiarum paci ac tranquillitati studere. Ista, inquam, Balduine, Dei gratia, non ignoramus, nec ex te discamus necesse est. Sed dic, quæso, quid hîc peccauimus? An tu ista de quibus contendis ita vnquam necessaria fuisse putas, vt aboleri nunquam potuerint, aut tam bene constituta vt nihil in eis immutari debuerit? Atqui ne ij quidem qui ista vel excogitarunt vel ab aliis introducti defenderunt, aliud esse censuerunt quàm Baptismi ornamenta, quod tamen quouire fecerint inquirere cum necesse fuerit, non pigebit. Quod si ita est, suntque ista ex earum rerum genere quas in Ecclesia perpetuas esse minimè necesse est, quoniam pro ratione temporis aut tolli aut variari possunt & debent: probandum esset in primis nos iustas istius nouationis causas non habuisse, quod tu nunquam certè ostendes, ac multo etiam minùs aliqua ambitione id à nobis esse factum, nisi fortè ita nos stultos esse putas, vt quàm plurimos offendendo nos omnia consequi posse sperauerimus. Vis igitur paucis absoluam? Si antiquitate pugnas, nos eam formam quam restituiamus, omnium primam & vetustissimam esse dicimus. Si Ecclesiæ auctoritatem obicis, nos purissimam Ecclesiam, id est Apostolicam & Apostolorum ætati proximam opponimus. Cui enim persuaseris Iustinum Martyrem hoc ipsum argumentum ex professo tractantem, & tam multa diligenter commemorantem, illos omnes ritus fuisse prætermittendum, & quidem quum Romæ scriberet, si quid eiusmodi fuisset ibi obseruatum? Sed tamen (inquis) illa vetusta sunt, & à Tertulliano, Basilio, & aliis summis viris citata & defensa. Ego pleraque ex illis velut abrenuntiationis & confessionis stipulationes, exorcismum, consignationem, vñctionem, vetusta esse confiteor, quæ tamen nec eadem ætate nec in omnes Ecclesias pariter sunt inuenta: Nam plura multò apud tuum Dionysium, quàm apud Tertullianum non leges. Imò eisdem etiam vbique fuisse Baptismi ritus nunquam probandum ablutionem non usurparet. Quid igitur causæ adfers, Balduine, cur reliquis præteritis certa tantum retineri velis? Nam quæ tu omittis, eadem prorsus traditionis & consuetudinis auctoritate nituntur. Vbi igitur illa solennis ad Occidentem & Orientem deductio? vbi cantica? vbi exufflatio? discalceatio? pedum ablutio? deosculatio? lactis & mellis, siue, vt alicubi scribit Hieronymus, vini & lactis prægustatio? vbi

triplex immersio, cuius mysterium non pauci tantoperè vrgent: vbi illa particularis articulorum fidei confessio? Quid quòd ne vnctiones quidem nec consignationes eadem apud omnes fuerunt? Dic, quæso, Balduino, cur ista etiam non vrges? Quoniam, dices, adultis non autem infantibus conueniunt. Atqui ne abiuratio quidem & fidei professio infantibus quadrant, an quòd ista iam olim sint exoleta? Ergo vel abolere licuit, vel restituenda sunt, si non licuit. A quibus verò Episcopis, & quibus canonibus ista antiquata fuisse comperies? Certè nisi fallor, partim saniorum Episcoporum iudicium, partim etià tempus ipsum, pleraque vt superuacanea aboleuit. Sed illa, dices, erant præcipua, quæ communi Ecclesiarum consensu fuerunt conseruata. Imò quod præcipuum erat vos, Catholici scilicet, impudentissime sustulistis. Cùm enim Sacramenta idcirco instituta esse constet, vt doctrinam fidei in nobis obsignent, dic nobis, catholica prauitatis defensor, vbi de institutione & vsu Baptismi, in istis ceremoniis quas tantoperè à nobis immutatas doles, vel tenuissima sit mentio? Nec te pudet tam insanam prophanationem defendere? Nos, inquit, stipulationes retinemus. Scilicet ibi interuenit stipulatio, vbi neque is sæpenumero qui rogat, quid roget, neque is qui rogatur, quid promittat magis nouit quàm lapis ipse baptisterij ad quem adstant. An tu verò eiusmodi stipulationem vel ex tuo ciuili iure probabis? Et quæso, terribilibus illis exorcismis fugari an alluci demones credis: nisi fortassis ex Zoroastre quopiam plus istis syllabis tribuis, quàm vetustis vestris formulis Iustinianus. Quanquam ne formulas quidem abrenunciationis eadem fuisse video. Nam alij dicunt abrenuntiatum fuisse Satanæ & angelis eius: alij, Diabolo & pompæ & angelis eius: alij, vt Origenes testatur, omnibus aliis diis & dominis: alij, pompæ & præstigiis Satanæ. Exorcismi verò formulam cui persuaseris eam olim fuisse quæ nunc est? quasi videlicet infantium corpora à legione demonum sint obsessa: aut peccatum originis siue alia peccata, quò nonnulli confugiunt vt ista tueantur, exorcismis extinguantur. De cruce verò quid dicam? Fuerit sanè tempus quo fuit aliquis istius signaculi aduersus Christi crucifixi contemptores vsus: sit etiam diu & libenter à Christianis vsurpatus pro externa veræ religionis professione. Quum tamen iam pridem defuerit istorum miraculorum vsus, nec inter eos idololatrias versetur, à quibus hoc signo distingui nos oporteat: quum denique eò res deuenerit vt quum ab Artolatria discesse- ro, nulla sit sub cælo talis Magiæ & Idolomania species, qualis est illa crucis signatio, & spurcissima adoratio, adeò vt quod vni crucifixo nunc in cælis regnanti debetur, (de nulla re magis, vt arbitror, sibi plaudente Satana) ad aurum, argentum, & lignum publicè sit translatum: tunc à nobis tam horrendæ Sacramenti prophanationis, sublatam meritoriam & occasionem sublatam meritò potes indignari? Scio tamen nonnullos, sublatam crucis adoratione, aliquem signi crucis vsus retinuisse. Vrantur igitur ipsi, sicuti par est, sua libertate. Sed si quas ipsi habent huius signi in ecclesiis suis retinendi causas, nos certè cur illud nullo modo toleremus, & plurimas & necessarias causas habemus, magna certè contumelia illos afficis. An enim es ita impudens, vt eos dicere audeas si hoc die viuerent, spurcissimum illud oleum, inauditis, inter ipsos idololatrias, blasphemis incantatum, cuius vel diabolos ipsos pudeat, in Baptismo toleraturos? Vbi sunt tamen illi fateor vnctione, vt Catechumenos quasi novos athletas Deo consecrant. Sed si quicquid à veteribus factum est, retinendum putas, vide, Balduino, ne tu ipse nouationis crimen non effugias. Certè si qua vnquam ceremonia abiicienda fuit, Chrismatis vsus penitus fuit abolendus. Et, quod bona patrum venia dictum sit, quod nulla Dei ordinatione nititur, nunquam adeò fuit extollendum, vt necessarium esse dicetur. Itaque his gradibus eò tandem erroris atque adeò impietatis delapsi sumus nos & patres nostri, vt, aqua Baptismi præ impurissimo illo oleo despiceretur: atque adeò, vt (quæ summa est totius Christianitatis infamia) publicè salutatam & adoratum oleum inuocaretur. Sed cur igitur, dices, illa sunt à patribus introducta, & tanto studio defensa? Equidem hoc loco non constitui accuratè hoc argumentum persequi cùm aliis multis de causis, tum verò maximè quòd nihil afferat, quod non sit millies auditum & refutatum. Tantùm commemorabo quod est extra controuersiam, de excogitandis ritibus pleròque eorum temporum Episcopos, plus æquo fuisse sollicitos: siue quòd extimarent paganos hoc modo posse Christo facilius lucriferi, siue quòd alias causas haberent. Quàm autem infelix hoc consilium fuerit, vel illud declarat quòd quum sit hoc

sic hoc hominum ingenium, ut nulla re magis quam externo cultu delectantur, repente factum est, non sentientibus plerisque, ut ceremoniarum illarum quibus religionem Christianam ornare cupiebant, in superstitionem degenerantes, doctrinam ipsam opprimerint. Hoc ita esse ut dico, fatebitur quisquis veterum Patrum scripta & eorum temporum historias diligenter legerit, & earum controuersiarum fontes considerarit, quibus hodie Christianus verbis agitatur. Baptismi autem ritus non pueris recens natis (quales hodie omnes, paucissimis exceptis, baptizantur) sed adultis catechumenis fuisse initio constitutos, partim eorum temporum consuetudo declarat, quum ne Episcopi quidem Christiani, idque pessimo exemplo, facile suos liberos infantes, nisi vigente mortis periculo, Baptismo offerrent, sicut in Nazianzeni patre apparet: partim vero etiam ipsa rituum forma docet, quum sit eiusmodi ut in infantibus obtinere non possit, & solennes preces ita sint conceptae, ut planè sint hodie ridiculi sacrificuli, quum puerulis infantibus illas applicent. Quod quum ita sit, mirum est tantam nihilominus fuisse Episcoporum negligentiam, ut hunc abusum ferre maluerint quam emendare. Adhiberi solebant sponsores in catechumenorum Baptismis, qui videlicet de eorum voluntate sponderent quos in Ecclesiam recipi postulabant. Tum qui adductus erat, ab antistite de sua fide rogabatur. Ille de Symbolo respondebat, & conceptis verbis Satanæ & ipsius regno abrenuntiās, Christo se credere profitebatur, ac tandem multis adhibitis ceremoniis, quarum postea nullus fuit modus, baptizabatur. Verum ut demus in adultis qui de istis rebus & mysteriis omnibus edocebatur, omnes illos ritus tolerabiles fuisse, quid tamen erat causæ cur ad infantes ista transferrentur? nulla profectò satis idonea. Itaque iam olim non defuerunt qui in infantium Baptismo mirati sunt à sponsoribus illam abrenuntiationem & fidei professionem requiri. Cuius rei rationem quum velit reddere Augustinus ad Bonifacium scribens, ita obscure loquitur, ut mihi quidem non satisfaciatur, quanuis alioqui epistola illa multas præclaras sententias contineat. Sed Dionysius ille, quem Areopagitam falsò vocant, scriptor alioqui Græcicæ vanitatis plenus, vnus mihi videtur id quod res est vidisse, & satis perspicue explicasse, quum illas sponsores sic interpretatur, *Visum est, inquit, nostris duكتورibus admittere infantes hoc modo: Naturales parentes eius pueri qui offerendus est, eum tradunt cuiuspiam ex fidelibus, præclaro diuinarum rerum doctori, sub quo iam puer sit quasi sub patre diuino, à quo in sancta salute educetur. Ab hoc itaque spondente, se facturum ut puer in sancta vita educetur, præsul requirit ut abrenuntiationem profiteatur, fidemque confiteatur, nec tamen, ut quidam ridentes aiunt, alium pro alio imbuat sacris. Neque enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenuntiationes facio, aut fidei mysteria profiteor, sed puer renunciat & profiteatur, id est, spondeo fore ut hunc puerum quum ad ætatem perueniet intelligendorum sacrorum capacem, inducam sedulis meis adhortationibus, ut prorsus abrenuntiet contrariis, & profiteatur diuina illa quæ pollicetur.* Et hæc quidem ille, ex quibus numero crescente, adultorum autem turba decrescente, rituum formam mutassent, & istas sponsores quæ prorsus necessariae sunt & verbo Dei & certa ratione nituntur, ad præsentem circumstantiam potius accommodassent, quam quum nouitatis iniquità fruerentur metuentes, aut aliis rebus intenti (dicam enim quod ipsi faterentur si viverent) maiorem origo, hoc merente Christiani populi perfidia, ut inter tot cæcutientes Episcopos vix vnus & alter existeret qui doctrinæ saltem puritatem tueretur. Et hæc quidem scio fore, Balduine, ut derideas, quasi nimirum totam antiquitatem præ nobis aspernemur. Sed tua & tuorum diæteria nihil moramur: & ad omnes sani iudicii homines, denique ad Deum ipsum prouocamus. Iam verò videamus, an iusta de causa nos omnia maiorum instituta sustulisse dicas. Ex Baptismi nostrarum Ecclesiarum formula, adhibetur semper sponsor quispiam, vitæ & doctrinæ inculpatæ. Percontatur ex eo minister Verbi corespondet ille clara voce, hunc esse animum suum. Subiicitur brevis & perspicua declaratio institutionis, & vsus Baptismi ex Dei verbo, quæ vernaculo sermone, audientibus & intelligentibus omnibus, ex scripto recitatur. Adduntur preces, ut Deus in puero per sanctum suum Spiritum obsignet adoptionem & ablutionem, quæ per Baptismum eternum velut oculis nostris subiicitur. Postea stipulatur idem minister à sponsore, spondente se facturum ut puer ubi per ætatem idoneus fuerit, in doctrina Christiana, &

symbolo Apostolico, quod distinctè recitat erudiatur. Assentitur ille huic doctrinæ, & se ita facturum spondet. Repetitur stipulatio, & requiritur ut rursus spondeat se omnem operam daturum ut puer erudiatur in vniuersa vtriusque Testamenti doctrina & Lege Dei, cuius etiam epitome ex Matthæi Euangelio refertur, ex cuius præscripto ita vitâ instituat ut Dei gloriæ in Iesu Christo, & proximi ædificationi se totum consecret. Spondet ille, ac tum demum pura aqua baptisatur puer in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti. Cedò verò, Balduino, quid hîc reprehendis? Præcipuam Baptismi partem, id est, doctrinæ ipsius explicationem, à tuis catholicis sublatam, nos, ut tu vides, restituiamus. Nec sponsores, nec stipulationes, nec fidei professiones, ut tu falsò & impudenter mentis es, sustulimus, imò potius illos, non dicis causa, ut vos Dei irrisores soletis, sed idoneos & legitimos: istas verò longè magis expressas & accommodatas adhibemus, quàm si vestrum illud ABRENTIO, & CREDO, quod veteribus multis meritò absurdum visum est in infantium Baptismo, à vestris verò nullo modo intelligitur, retineremus. Preces etiam non alias quàm ab omni superstitione puras, & verbo Dei consentaneas concipimus. Formam autem Baptismi qualem Christus mandauit, usurparunt Apostoli, & purissima Ecclesia obseruauit, sedulò obseruamus. Itaque quid hîc requiris? exorcismos, vñctiones, cereos, sputa, cruces, & quid non? At tu, transfuga, potius abi in malam crucem, quàm Ecclesias nobis à Deo commissas istis sordibus rursus inquinari patiamur. Aliis consilium petentibus, aliud consulere nec possumus nec debemus, sed quod ais nos in alias Ecclesias tyrannidem exercere, id verò non minùs falsum est quàm si te bonum virum esse iurarem.

Quid plura? eousque tandem insaniuisti ut Missam etiam propugnandam susceperis, sed præfari te iis non seruire qui defendant τὸ βδέλυγμα. Quid ais, Balduino, an quicquam est in Missa quod tui domini non approbent? Sed me reprimo. Puto enim potius eorum plurimos tecum nec Missam nec Euangelium approbare. Sed tamè quæso, quid est in vestra illa Missa præter τὸ βδέλυγμα? Si de confessione peccatorum agitur, vides ibi Dei nomen indignissimè profanari, quum sanctis quos vocant, attribuitur quod vnus Dei proprium est, ut nos vbique audire & cor nostrum intueri possint. Vides etià Filium Dei suæ intercessionis dignitate spoliari, quum alii in cælis mediatores ei adiunguntur, etiam si cum sophistis illos Christo subordinari excipias. Vides & audis miser, Filium Dei in suo verbo quasi frustulatim concidi, quum modò hæc modò illa sententia ex Scripturis arripitur, sicut tu soles tuos centones consuere. Et quorsum hoc? ut turpissimè profanetur. Quæ enim est particula in qua infinitæ blasphemiarum veluti conceptis verbis non recitentur? Audis ex Euangelio & epistolis nescio quid peregrina, & si non tibi, ac certe populo circumstanti, ipsique adeò plerunque sacrificulo ignota lingua non prædicari sicut oportuerat, sed barbarissimè legi, aut etiam cantari ἀσυνέτως. Et quid est Deum irridere, si hoc non est? vides attolli τὸ βδέλυγμα, & vnus es ex eorum numero, qui panem inuocant, & adorant, qui Christum offerunt pro viuis & mortuis, qui denique vnicum illud sacrificium impiissimè polluant & contaminant. Apage, inquires, istis quæ inuexit barbaries non assentior, nec alterius conscientia meam polluit. Sed quum hoc dicis, quid aliud dicis, quàm te aliud in corde quàm quod præ te feras habere, atque adeò te nunc inter illos tuos catholicos alium esse quàm olim inter nostros fueris, insignè videlicet hypocritam, & vtrorumque derisorem? Itaque sicut tu quodam libri tui loco nostros admodum vt videant cui seruiant, ita tuos catholicos ac in primis bonos illos patres siue Sorbonicos siue Louanienſes, siue Colonienſes sedulò ac seriò moneo, videant etiam atque etiam quomodo te tolerant, qui te Missæ βδέλυγμα, id est, abominationem dicas & scribas non approbare. Sed videamus quàm fortiter Missam propugnes. Augustana confessio censet aliquam Missam esse retinendam. Quasi verò Missam tuam illi nobiscum communi consensu non execrentur, aut nos de nomine ac non potius de re contendamus. Hoc quidem non negamus, à quibusdam in suis liturgiis aliquos adhuc ritus retineri, sed neque eadem omnes retinuerunt, nec illorū sanè quisquam, nisi fortasse VVestphalus ille, dignus quem in deliciis habeas, ad suam formulam adigere nos voluit. Sciunt enim sani homines quæ semper fuerit in his externis rebus Ecclesiarum libertas, nec iure damnari à quoquam possunt quibus in rebus sacris id demum ut optimū quod simplicissimum est probatur. Quantum enim profuerint Ecclesiæ, qui non contenti Apostolorum simplicitate, dum Christianismum præpostero zelo student exornare, Paganicos & Iudaicos

Iudaicos ritus in Ecclesiam innexerūt, qui non videt, nihil planè videt. Et miraris hac ætate inueniri qui scriptis libris, quos tu, scurra, scurriles appellas, crassissimos istos abusus exagitent, & eorum fontes aperiant: Quanquam hinc quoque Caluino totique huic Ecclesie iniuriam facis, quum hic scribis natum & æditum librum fuisse de Numæ Pompilij sacris, quod tu ipse falsissimum esse nosti. Scriptus enim isthic est & æditus ab optimo & doctissimo, & præcipue nuper in curia Rothomagensi dignitatis viro, quem tui illi catholici carnifices (quorum plerisque nunc Deus iustis pœnis vlciscitur) postea cum Marloratio fideli illo Dei seruo, fratre & symmysta mihi charissimo, honorando nobis nullum sit tam impudens mendacium, cuius te pudeat. Cuiusmodi enim illud est quod te non puduit scribere, solennem illam exhortationem *SURSVM CORDA*, à nobis in nostra liturgia fuisse sublatam? Mendacium enim tuum absque vllis rogatis testibus ex ipsa nostræ formulæ lectione deprehendet quisquis eam vel leuiter inspexerit, quum ibi non tantum sit expressa, sed etiam pulchra & religiosa explicatione declarata. Similis tua impudentia est in eo quod tu, Balduine, non sine blasphemia captiosum verbum vocas, de quo necesse est vt pauca quædam commemorem. In solēnibus precibus quas diebus Mercurij habere solemus, illud etiam legitur, posse nos coram Deo per ipsius gratiam fœdus quoddam proferre melius eo quod Deus olim cum Patribus pepigit, illud videlicet quod per manum Iesu Christi Filij sui stabiliri atque adeo ipsius sanguine scribi esset reprehendere, obuiam itum est eius temeritati, & ipse quoque erroris admonitus acquieuit. Quid verò Balduinus? nempe dignum etiam hoc putauit quod Caluino exprobraret, vt qui veluti dictaturam in Ecclesia gerens, ne apicem quidem in suis dictatis deleri patiatur. Et cur sic exclamat? *Quoniam, inquis, quum amici tui te verecundè moneant vt ambiguum & captiosum verbum tolleres, ne quis diuersa esse hæc fœdera periculosè putaret, tu seditiosè tumultuosos esse exclamasti.* Bona verba, Balduine, non hic mos est huic Ecclesie, ita vt tu fingis, tumultuari. Ille ipse cui te putas patrocinari, nisi nuper esset à tuis catholicis in bello interfectus, te mendacii redargueret, vt qui clementer admonitus, in veritate acquieuerit. Sed vnde hæc tua inscitia? audere te de ratione constituentium Ecclesiarum velut oracula proferre, quum ne prima quidem Christianismi elementa teneas? an tu enim ignoras quod & quantum sit veteris & noui fœderis discrimen? Sed vocabulum illud ambiguum est & captiosum. Nempe hoc est quod præclare dicit Thucydides, ἡ ἀμβλία θεοῦ ἀπεργάζεται. Inspice quum voles, Balduine, caput Hebr. 7. 22. Ibi hæc verba inuenies, quæ in nostrarum precum formam transtulit Caluinus, ὁ τοῦτον κρείττον & ἁγιώτερος γέγονεν Ἰησοῦς Ἰσραὴλ. Et miraris nos pati non potuisse vt quod Spiritus sanctus dictauit expungeretur? Et te, blasphemè apostata, non pudebit ipsius Spiritus sancti sermonem vt ambiguum & captiosum reprehendere? I nunc, Balduine, & nega si potes, te in manifesta inscitia, impudentia, & blasphemia non esse deprehensum.

Porro quod musices quoque mutationem in Ecclesiis nostris factam reprehendis, minime miramur, quoniam ex quo ad Romanos defecisti, etiam saltare, vt audimus, didicisti. Sed tibi sanè & canito & saltato quandiu voles, nos hanc choream minimè tibi inuidebimus, quoniam scimus fore vt dum Doricum canimus, tu ab Ionico in Lydium desinas. Sed ecce nescio quomodo iniecta musices mentione, nos ad res prorsus dissimiles transire cogis. Agè ergo te histrione saltabimus, vt aliquantulum oblecteris. Quum nos eius in hæreticos sœuitiæ accusandi, in quâ describenda tot egregii tui libri paginas, tu nem illi & ab omnibus deserto Bellio succenturiatus, consumpsisti, non aliam occasionem haberas quàm iustissimum illud supplicium de blasphemò Serueto sumptum, opposuit tuæ calumniæ Caluinus grauius Philippum testimonium, quod inficiari non potes, quoniam publicè æditum est non semel, adeo quidem vt hoc exemplum quod solo nostri odio, tibi nunc displicet, & libentissimè tamen in nobis aspiceres, dignum esse scribat quod omnes Christiani Principes imitentur. Tu verò quid ad ista respondes? plañe quæ digna sunt Balduini impudentia. *Non desunt, inquis, testes idonei, quàm ille potestremus vitæ suæ annis quibus eum vidimus & audiimus, conuerteretur de tua præfracta morositate.* Diceres Balduinum fuisse assiduam Philippi auditorem, qui Balduinus quum fortè Heidelbergæ illustrissimum Electorem falleret, quo tēpore Philippus VVormatiæ

conuenerat, illum semel atque iterum vidit. Hoc prætextu putauit sibi impunè mentiri licere. Nam quid de nobis ille ad extremum senserit, & literis ac re ipsa testari sit solitus, ostendere quidem possumus, Balduino: sed puderet nos in rebus honestis minùs esse pudentes, quàm tu in turpibus impudens esse soles. Proferam tamen quiddam quod à me extorques, quoniam vix vllum aliud maioris improbitatis exemplum extat. Quæ fuerit Gallicarum ecclesiarum conditio sub id tempus quo captum fuit S. Quintini oppidum, tota Europa nouit, & tum ipsos nostros hostes aliqua cœpit nostri commiseratio, adeò ut quum maximus esset captiuorum numerus, paucorum supplicio fuerint contenti. Eo igitur tempore Parisiensium fratrum precibus & lachrymis commoti, venimus aliquot ab his Ecclesiis missi cum literis ad illustrissimos Germaniæ Principes Euangelicos, à quibus petebamus vt pro miserorum fratrum salute, & Ecclesiarum Gallicarum pace apud Henricum regem quorundam crudelitati planè seruientem, intercederent. Erat tum VVormatiæ D. Philippus cum præcipuis & doctissimis Germaniæ Theologis in illo conuentu qui cum catholicis quos vocant, erat institutus. Illos ergo conuenimus, à quibus ita certè & audiri & excepti sumus, vt mihi quidem qui in eo eram numero, perpetuò iucunda sit futura eius legationis memoria. Neque verò nos istius laboris pernituit, quia ab illustrissimis Principibus pro singulari eorum pietate impetrata legatio, id est: cit vt nostri saltem fratres respirarint. Quid autem Balduinus noster, qui iam tum apostasiam suam meditabatur? Audiamus rogo. *Quid, inquis, Philippus responderit tuo suo legato suo Apostolo* (is sum ego Apostolus, vnus ex iis qui pro calamitosissimis Ecclesiis quibus iste iam tum insultabat, laborabam) *de turbis Gallicis iam tum gliscentibus agenti* (scilicet turbas iam tum mouebamus & postea mouimus) *multi qui aderant, sciunt.* Ergo Balduino, quàm impudenrer mentiaris, illi ipsi testificentur, qui quàm honorifico testimonio nos apud illustrissimos Principes iuuerint, prolatis, quum opus erit, literis Bremdemus, quibus hi omnes sua manu subscripserunt, Philippus Melancthon, Ioannes Georgius, Ioannes Marbachius, Michael Dillerus, Ioannes Pistorius, Iacobus Andreas, Georgius Cargius, qui tum soli Theologi VVormatiæ, nomine illustrissimorum Euangelicorum Principum conuenerant. Vides igitur tandem quibus testibus crassissimum tuum mendacium refellatur? Meministi tamen quarundam Philippi ad Castellionem pro-
rum, in quibus illum dicis sententiam istius de libero arbitrio & prædestinatione probasse, & nostram in illo vexando, vt tu loqueris, intemperiem damnasse. Nempe dignissimus erat Castellio qui te patronum inueniret, quanquam ne te ipsum quidem existeret. De Philippi verò literis quicquid garris, falsissimum est, quod non modò ex omnibus ipsius scriptis liquet, sed etiam ex iis ipsis literis quarum partem in accusatione tua inscribere voluisti. Hoc quidem non inficiamus, eum, vt suum cuique iudicium est, aliam de rebus illis dicendis rationem sequutum esse, sed in rebus ipsis quàm inter illum & nos conuenerit, vnde tandem melius quàm ex ipsius testimonio probabitur: Sic ergo scribit in iis literis quarum tu ipse partem citasti: *Quum autem & honorifico me testimonio ornaris, & de tota re non solum pie, sed etiam eloquenter differueris, de vtraque re, videlicet de mea gratitudine, & de ipsa disputatione coram nos, vt soliti sumus quoties vnà fuimus, polixè colloqui possè optarim. Etsi enim, tantum vel ingenij vel doctrinæ mihi non arrogo quantum tuis, & nos in primis in Ecclesia agnoscere nostram imbecillitatem decet, tamen beneuolentia erga me tua vehementer delector, tibi que gratiam habeo quod in scripto luculento loquitur autem de Caluini libris de libero arbitrio aduersus Pighium scriptis) tanquam in illustri positam loco extare significationem amoris erga me tui voluisti.* An hæc verba sunt, Balduino, hominis à Caluino dissentientis, & de tanto viro ita vt tu facis iudicantis? Sed hinc necesse est, vt te manifestè falsarium esse coarguam. Quum enim aliquam huius epistolæ partem descriperis, ex qua suspicionem aliquam iniiceres Philippum à Caluino dissensisse, quæ tua fuit impudentia, de industria prætermittere quæ tuam falsitatem innituit & manifestissimè refellunt? Neque est quòd dicas te noluisse totam epistolam inferere. Nam id quod dico, & quod mox subiiciam, ita insertum est iis ipsis quæ descripsisti, vt in eius omissione summa tua improbitas & malitia tegi non possit. Sic enim ille, cuius ἀντίγραφον ipse habeo, Balduino, quo tua ista falsitas sine vlla exceptione coarguetur, scribit post verba illa, *assentientem Deus adiuvat qui per verbum est efficax, quæ tu repetiisti: Hæc non scribo vt tibi tradam quasi dictata, homini & eruditissimo & peritissimo* exet.

exercitiorum pietatis: & quidem SCIO HÆC CVM TVIS CONGRVERE, *sed sunt*
ad usum accommodata. Et hæc quidem sunt quæ de industria prætermisisti.
 Sequitur deinde quod tu quoque descripsisti, *Hæc Romæ scripsi apud Bucerum.* I nunc,
 Balduine, & quum illa vltro & de industria omiseris quibus nihil contra tuam accusa-
 tionem apertius dici potuit, nega, si poteris, te in manifesta falsitate & calumnia depre-
 hensum. Sed aliud testimonium proferes, sententiam videlicet Senatus Bernensis, latam
 3. Aprilis, anno 1555, quæ tua illa Caluini axiomata ex suis ditionibus facessere iussit. Au-
 di itaque, Balduine, quum istam quam dicis, sententiam proferes, memineris tres alias
 adiungere, duas videlicet, quibus exilio multantur qui Calvinum ausi fuerant istorum
 quæ nunc inculcas, accusare: tertiam verò qua Lausanensi ecclesiæ super illis rebus satisf-
 faciunt, vt ad hoc quoque mendacium tuum refellendum melioribus testibus non e-
 geamus quàm iis ipsis quibus te simulac inniti. Adicis tamen vt tuam integritatem no-
 bis probes, quoddam Philippi epistolium, & Bulingeri nostri literulas. Atqui optimos
 illos viros qui te ita sentire putabant vt tum scribebas, minimè miramur fuisse à te dece-
 ptos, quum eos ipsos quibuscum quotidie versabaris, tam turpiter fefelleris. Sed illud e-
 tiam nolui præterire, causam non esse quòd de Philippi testimonio glorieris, quem o-
 mnes norunt fuisse quotidie à tam multis passim ad eiusmodi præbenda testimonia so-
 licitatum, vt communes etiam eorum formulas illum habere oportuerit. Itaque vis di-
 cam cuiusmodi sint ille Philippi literæ, de quibus apud imperitos homines gloriaris: fue-
 runt certè apud Philippum veluti scenicæ vestes, quas ille quibusuis histrionibus & agyr-
 tus tui similibus, commodare solebat, vt se ab eorum importunitate liberaret. De te verò
 quid nunc iudicet Bulingerus noster, tu deinceps, vt spero, tibi scribendum non putabis.
 Sed obsecro quis tandem erit conuiciorum finis? Quod in te de priuignis summa per-
 fidia spoliatis dictum fuit; hoc non contentus inficiari, nescio quem Caluino expro-
 bras, cum quo affinitatem contraxit, & cuius etiam creditoribus eum iubes satisfacere.
 At quo iure hoc decerneretur, clarissime iurisperite? an quòd in societatem prædæ
 Caluinus venerit? scilicet. Nam hoc vociferantur illius creditores. Atqui ex iis qui huc
 venerunt, venerunt autem non pauci, nemo tam impudens fuit qui tam absurdam ca-
 lumniam auderet comminisci. Sed quid, si causa cognita, compertum est eum de quo
 nunc agis, extra doli culpam esse? Verùm quid hæc ad nos? an non in hac ciuitate ius di-
 citur: an non constituti sunt iudices? Agant isti sanè inter se. Nunc saltem extra suspi-
 cionem erit Caluinus, rupto illo affinitatis vinculo. Sed ego planè stultus qui tandiu in
 istis hæreo. Itaque ad cætera venio. Doles te impietatis accusari, sed vtinam tibi impium
 esse doleret potius quàm dici. Redis postea ad veteres tuas cationes, & istius belli ciui-
 lis inuidiam in nos deriuas. Caluinus enim, si tibi creditur, is est qui vnanimis antea fra-
 tres, Nauarrenum videlicet & Condensem armauit. quomodo verò? quum me videlicet
 veluti vulpem in Galliam immitteret, ardentibus facibus caudæ meæ alligatis, vt quo-
 cunque discurrerem, incendium excitarem. Mox etiam tibi est Tisiphone, Erinnyes, A-
 lecto, Saturninus, Drusus, Sulpitius, Ioannes Antiochenus, Dioscurus, denique quid nō?
 Sed dic, quæso Balduine, quum illa conuicia euomeres, an non tua te conscientia fodie-
 bat, quum eum à quo in meam personam ista transtulisti, quotidie videres ac penè ado-
 rares? Negabis, opinor, & quidem ea fide qua vti soles: sed ego veriùs dicam, nos omni-
 bus istis tuis conuiciis non magis quàm canum latratibus moueri, quoniam, Dei gratia,
 & qui sitis, & qui simus omnes norunt. Itaque quò magis mentiendo te ipsum fatiga-
 bis, eò suauius in bona conscientia acquiescemus. Illud verò quàm lepidum est quod
 recitas de quodam tibi charissimo, qui in mediis castris de columba illa Nobæ & pace
 facienda sit concionatus, quem ego cum quorundam etiam militum offensione sedi-
 cepsisse, sed quàm turpe est affirmare quod tot testibus refelleretur? Is ipse quem tu nunc
 ais, vt audio, tibi vitam debere, & nobis inimicum esse fingis, quoties voles, te sibi vt
 perditum apostatam, inuisum: nos vnà semper coniunctissimè toto illo tempore vixisse:
 blenditias quibus nonnulli nos lactabant, mecum cognouisse testabitur, & me tacen-
 te, tuum mendacium refeller. Venio ad Duarenum, de quo scripserat Caluinus id
 quod res est. Quicquid videlicet ille in suis nescio quibus commentariis de Ecclesiæ
 ministeriis & beneficiis rectè scripsit, ex Institutione ipsius Caluini desumptum esse: te
 verò quum illi ob aliam causam esses inimicus, hoc plagium ei exprobrasse, non vllò re-

ligionis studio, sed ut hominem inter Papistas versantem eorum crudelitati obiceret. Quid tu ad hæc respondes, bone vir? Nos mortuum laudare quem viuentem execrabamur, quod nostrum factum postea multis paginis amplificas. Sed ut vno verbo omnia tua maledicta diluam, ad cōne ineptus es, ut nos censeas integrum librum laudasse, & niam quicquid rectè in eo scriptum est ex nostrorum scriptis sumptum esse diximus; & tu ita esse, aduersus illum scribens ostendisti? Non probauimus igitur librum illum. Balduine, ne nescias, nec probamus (quis enim sanus hoc faciat?) sed tuum consilium, sicut parerat, ut crudele & Christiano homine penitus indignum damnauius, qui (ut inimicum perderes) vel omissis vel leuissimè refutatis illorum commettendorum erroribus in eo demum capite institeris, in quo, quod ad doctrinam attinet, non reprehensionem sed laudem merebatur. Hoc est tuum facinus Balduine, de quo te respondere oportuit, potius quàm de eo dicere quod nobis nunquam in mentem venit. Adde etiam aliud de quo tu videris quomodo sis responsurus. Arguis nos (& quidem falsò) ut parum candidos, quòd quem hominem antea vituperauimus, repentè laudemus. At ego tibi, Balduine, obicicio quod longè est vitiosius, & nunquam à te diluètur: Te videlicet eum ipsum hominem in eodem facto improbissimè nunc vituperare, quem antea omni laude dignum censuisti. Diximus paulò antè quibus conuitiis Crispinum nostrum affeceris, quem per ludibrium scribis ex iuriconsulto librarium esse factum. Iam autem audiamus quid tu de eodem Crispino & eadem re, in eo libello censueris quem Christianorum iuriconsultorum nomine aduersus Duarenum edidisti. Indignè, inquis, *ferimus te Geneuam excurrisse Duarene, ut, si posses, Christinum tentares. Ille quidem qui in ordine iuriconsultorum non minùs quàm tu sedere potuisset, & aliquando sederat, sese nunc ad artem typographicam demisit, ut Ecclesiæ Christi magis prodesse posset, & verò profuit hactenus, quantum optimis & sanctissimis libris editis prodesse licuit.* Quid tu ad hæc, Ecebolit? Si te postea Crispinus amare desit, quoniam Christi Ecclesiam odisse cepisti, an propter ea quod tu ipse laudabile iudicasti culpæ meritò potuisti? Itaque quis tandem quàm hac insaniet, ut te amare incipiat, quum res ipsa ostendat neque te aliter amare quàm adulatorum solent, neque aliter odisse quàm si nunquam amasses? Quid plura? defendendam etiam tibi nunc existimasti Romanæ ecclesiæ tyrannidem, & crimen illud Nicæni Cæquo damnatus est in Africana synodo Romanus pontifex ob supposititium Nicæni Canonem ita excusas, ut totam potiùs Africam leuitatis accusare malis. Ais enim te postea comperisse hunc canonem fictum non fuisse, quanuis non fuerit in Græcis exemplaribus ab Africanis Episcopis inuentus. Sed ubi hoc arcanum comperisti, vir doctissime? Athanasius, inquis, & Ægypti Thebaidos, ac Lybiæ episcopi, in sua ad Felicem pontificem epistola affirmant illud de prouocatione, decretum fuisse Nicææ. Irâne verò, Balduine, te ineptire, ut illam epistolam, sicut & reliquas ferè omnes, supposititiam esse non animaduerteres? Neque ut id probem, afferam illa in hoc genere peruulgata, eamque ta, nullam esse eius ad Felicem epistolæ mentionem in historia Ecclesiastica, eamque totam esse ex deprauatis sacræ Scripturæ testimoniis conflata, & impudentissima adulationis plenam: Bonifacium qui falsi damnatus est, si quod tale Romæ testimonium habuisset, fuisse statim in Africā missurum: fieri non potuisse ut si quid eiusmodi sanctum fuisset in synodo Nicæna, id Constantinopoli non extaret, & ab omnibus Africanis episcopis ignoraretur. Hæc, inquam, quæ tamen maximi sunt ponderis non afferam, sed dicam quod refellere nullo modo poteris. Felicem ambitiosissimum hominem omnes norunt sub Constantio fuisse pontificem Romanum factum, Liberio in exilium acto, & eodem reuerso non diu superuixisse, quem etiam pontificalis liber Damasi papæ narrat à Constantio fuisse interfectum. Toto autem illo tempore Athanasium Alexandriam exilium antè Constantii mortem à quo restitutus, & rursum eiectus antè Liberii exilium fuerat, reuertisse. Illam igitur synodum Alexandrinam nemo dubitaret potest Felice iam mortuo, Iuliani apostatæ temporibus coactam, ac te proinde apostatæ stercoribus, quibus te recens conspurcasti, os nobis sublini posse existimares. Sed quis non miretur ne hoc quidem tantæ negligentiae turpissimum in tam acriter reueris? No exemplum tibi sufficere potuisse, adeò quidem ut te ipsum etiam superare volueris? Nostum est quid in Cæciliani cuiusdam causa acciderit, quæ historia plurimis locis ab Augustino præsertim narratur, & à nostris citari aduersus Romani pseudoepiscopi tyrannidem

dem solet, quoniam in ea extat illustre & perspicuum testimonium eius authoritatis, qua tum imperator in Ecclesia Christiana sine controuersia pollebat, quæ omnia non possumus melius vel clarius quam ex Augustino ipso intelligere. Is ergo tum aliis multis locis, tum verò epistola 162. totam illam narrationem contexens, sic disertè scribit, *Deinde diximus eos (intellige Cæciliani aduersarios) petiisse à Constantino tunc Imperatore iudicari, qui de suis questionibus quæ in Africa exorta, vinculum pacis diuinebant, arbitrio medio iudicaret, quod posteaquam factum est, presente Cæciliano & illis qui aduersus eum nauigauerant, indicante Melciade tunc Romana urbis Episcopo cum collegis suis, quos ad preces Donatistarum miserat imperator, in Cæciliano nihil probari potuisse, ac per hoc, illo in Episcopatu confirmato, Donatum qui aduersus eum tunc aderat improbatum. Quibus peractis rebus quum illi omnes in pertinacia scelestissimi schismatis permanerent, post apud Arelatum, memoratum Imperatorem eandem causam diligenter examinandam terminandamque curasse. Illos verò ab ecclesiastico iudicio prouocasse ut Constantinus audiret, quò potius ventum est, utraque parte assistente, innocentem Cæcilianum fuisse iudicatum, atque illos recessisse superatos.* Obsecro verò, lector, quum hæc legis, & cum Romana tyrannide cuius fundamenta iam tum iaciebantur, comparas, an non Pontificum audaciam, & Regum ignauiam demiraris? Sed conductitius noster Romanæ sedis patronus, quid itis opponit? acta Arelatensis concilii quæ nuper est nactus, & Optatum suum manuscriptum, ex quibus appareat Constantinum tale prouocationis genus non laudasse. Etenim uerò quis tantam peruicaciam laudaret? & quis ignorat in causâ merè Ecclesiasticâ erant ab Ecclesia iudicatum, ut obtineret curare? Sed hoc quæritur quod non attinque adeò quod Romæ iudicatum erat sua autoritate curare apud Arelatenses, retractandum. Hoc, inquam, quæritur, iurène sit ab Imperatore tam religioso factum, approbantibus Episcopis, ipsoque adeò Augustino ita rem totam narrante, ut ne tenuissima quidem sit suspicio id ei displicuisse. Quæritur etiam an Melciades habendus sit pro Apostolicæ sedis proditore, qui ne verbo quidem restiterit, nedum ut legatos miscerit à latere, vel Imperatorem diris deuouerit. Tu videris ergo clarissime iurisperite, quomodo hanc causam sis defensor, vel potius summam tuam tum inficitiam tum imptuam libelli partem in aliis quibusdam hominibus exagitandis consumere, quibus magnam iniuriam à me fieri arbitrare, nisi quum ipsi & eruditione & iuris cognitione excellant, & optimam causam tueantur, totam istam controuersiam quam tecum habent integram eis relinquerem. Sed de his, vos iurisperiti inter vos, ut spero, facile transigete. Quod enim nescis, Balduine, à nobis accersitos putas, vana suspicio est, quum nunc quidem Contium nisi de nomine nouerimus, alter autem quis sit ex tuo potius responso quam ex *ἀνώνυμῳ* epistola coeperimus suspicari. Nam hoc testari sanctè possumus, non ex Germania ubi tum ille erat, sed ex ipsa Lutetia illam epistolam missam fuisse, & quidem ignota manu scriptam. Sed placuit librario tuo, vno volumine qualemunque tuarum virtutum descriptionem oculis hominum subiicere. A *παρρησια* dei exemplo dissimile. Neque enim ibi de temporibus quæstio est, sed de rebus ipsis, illis illorum hæresibus, quas etsi non ex temporum ordine, rectè tamen & distinctè ab illis refutari ne tu quidem inficiari potes. Imò etiam apud Lucam Gamaliel Act. 5. v. 37. similiter labitur, si tui Iosephi historiis credimus. Cæterum alter ille noster amicus, cui tu olim, id est tantisper dum Argentinz nescio cuius sceleris te conuinceret, nihil non tribuebas, nunc autem omnia detrahis, quis sit, & quum fortè calamū attripuit, quid præstare possit non ignoras. Itaque magnum tibi certamen superesse video. Nam quæ tibi obiecit magnam inficitiam arguunt, quæ tamen (ut aiunt) refellere non possis. Illa verò quæ regeris cuiusmodi sunt, quæso? Latine, scilicet nescit, ut eum oportuerit ad Latinam epistolam scribendam alterius operam requirere. Crimen autem *ἀδελφότητος*, etsi omnium est grauissimum, ille tamen, ut opinor, ne responso quidem dignum putabit. Quid enim hoc aliud est quam latrare? Sed te video nonnulla præterea de sacris mysteriis aspergere, quæ cuiusmodi tandè sint agere expendamus. Dicis te eorū sequi

sententiam, qui tale tantumque mysterium exinaniri non patiuntur, & magni facere perpetuam veteris Ecclesiae sententiam. Tuum hoc ænigma, Balduine, non difficile est explicatu. Audiui enim ego ipse hæc eadem à tuo illo Cardinali, quum nos in colloquio Possiaceno eluderet. nec dubito quin postea apud illustrissimum Ducem VVirtembergensem, tuis consiliis abundè instructus, longè maiore ornatu hanc fabulam agere intuerit, in cuius *ἐνστάσι* misera Gallia, atque adeò totus orbis nunc versatur. *Σοὶ* mihi crede, Balduine, iam satis superque vestrae fraudes patent. Vetus & rancida illa calūnia, quæ ferebatur nos docere Cœnam Domini nihil aliud esse quàm *μὴν μόνον* quoddam mortis Domini, iam olim apud omnes sanos & pios homines evanuit. Neque enim veram veri corporis & sanguinis *κοινωνίαν* negauimus, neque negamus, cuius præcipuè causa sunt *μυστήρια* instituta. Tantum superest controuersia, sitne cū pane reip̄a in tectis cōiunctum Christi corpus, an verò in cælis quidem absens, sed fidei tamen præsentissimum, verè nihilominus per Spiritus sancti virtutem credentibus communicetur. Quid tu quidè Balduine, de exinanitione garris? an enim Baptismū inanè esse dices in quo ne tui quidè catholici Cyclopes inter quos nunc versaris, realè sanguinis præsentiam requirunt? Et quæ ista est impudentia? Si placet Heshusiana illa & VVesphalina manducatio quam diserte Philippus ipse paulò ante mortem redarguit, & nostrā improbas, cur ad Trāsubstantiatores transiisti? cur ab illis pendes? cur eorū sacra participas? Nosti enim quid dicat Paulus, mensæ dæmoniorū cum mensa Domini nihil esse cōmune. Imò an tibi esse in Tridentino conciliabulo, an tibi Papisticis bullis munito in patriam regredi, & alterius Cardinalis cōsiliis aduersum nos interesse nunc liceret, nisi cōfessionī etiā Augustanæ renūtiasses? Sed tuæ nimirum manifestissimæ apostasiæ maculā putasti apud illos quos soles stolidos Germanos vocare, tribus verbis elui posse. & quū utroq; in sinu pariter rides, vis tamen videri alteris fauere, vt ex mutuis nostris vulneribus securus voluptatē capias. Sed dabit nobis, vt spero, Dominus, quem quibuscūque modis potestis, cōsensum impe- ditis, nec etiam efficere poterit Satan hoc qualicumque quod superest diffidio, quin alii alios pro fratribus habeamus, & vestra portētofa mendacia cōiunctis animis fortiter opugnare pergamus. Sed de his vt video multò plura quàm velis. Dicis enim te nolle de mysteriis disputare, quoniam lex prohibet, ex quo videlicet ad eos transiisti qui Christianam religionem in *ἀπορρήτοις* illa Cereris mysteria transformarunt. Verum quid hæc ad miserum illum Zebedæum, cuius etiā nomen dignum putasti quod libello tuo inscriberes? Nostram quidem vitam illi quem vix vnquā aspeximus, nescimus cur describendā relinquo. Sed suspicamur, multò te illi gratius facturū, si propter detecta tandem flagitia sua nunc egenti & erranti, vnde suam ipsius vitam tueatur potius subministres, quàm alienam persequi iubeas. Et te certè hominem tam liberalem quàm te esse dicis, quique nostrorum syngraphis & chirographis te onustum esse narras, hoc officium in miserum hominem & quidem contreraneum tuum, in primis decet. Sed quæ te norunt, iurant te esse ex istorum causidicorum genere qui *πάντα, πάντοθεν, & πάντα* nescio an contra legum vestrarum formulam, accipere consueuerunt: & ex quatuor illis vestris contractibus innominatis illum vnum **FACIO VT DES** maximè probant. Imò non desunt adhuc in hac vrbe qui te insalutato hospite discessisse conquerantur, ne dum vt de tuo subleues aliorum egestatem. Negas te vnquam Argentorato iuisse Geneuam, quam tu Metropolitanam synagogam vocas, & quoniā hoc de te scriptū est in ea epistola quā amico illi nostro, & tuo, vt scis, præceptorī, tribuis, idcirco nos nebulones, vertiginosos, impostores, præstigiatores, cæcos duces, vafros *ἀγύπτας* vocas, atque adeò velut *ἑσπέρους*, Deum & Christum nostrarum præstigiarum vltorem appellas. Dignam profectò cur cælum terræ commisceatur, & actū est de republica Christiana, quoniam aliquis ausus est Balduinum scribere Argentorato Geneuam iuisse, quum tamen Geneva Argentoratum ierit. Nec te tui pudet, histrio? Sed noui cur tantopere te offendat auditum Argentorati nomen. Meministi te illic solenni & publica professione & quidem ambitiosissimè, in totius Ecclesiae cœtu omnes illas impietates & blasphemias, ad quas nunc miser ultro reuersus es, eiurasse. Huius facti recordationē quā tu nullā esse velles, hinc summo cōsciētiae tuæ cruciatu, illius itineris narratio renouauit. Hinc illi clamores, hinc illæ lachrymæ. Verum quid facias? vt tinā tibi mederi possem? tu teipsū præcipitē dedisti, & manet alta mēte repositū, quod nunquā euellēs, *ῥήναι*, inquis, *ῥένον* prius quàm *ῥένον* manum

manum lacrimis salutasse. Sed quid si Rhenus & Necarus tibi respondeant, ut sanè faciunt, Utinam tu perpetuo potius apud Scaldin mansisses? Denique, ardelio, quoniam Sturmiani styli toties mentionem iniicis, ut noris quàm illi gratum hac in re facias, integram ipsius ad Calvinum epistolam hac de re scriptam subiiciam.

MAXIMO THEOLOGO ET OPTIMO VIRO,
D. Ioanni Caluino, amico veteri & obseruando.

 Etenim doleo, mi Caluine, Balduinum verbis abuti cuiusdam epistolæ meæ cōtra tuam & nostri Bezæ existimationem. Memini quidem me iratum scribere acerbiorē epistolam ad quendam olim nobis cōmunem amicum, ut eum in fidei & amicitiae viam reuocarem. Sed Deum testor me nihil vnquā scripsisse quod tibi & Bezæ non sit honorificum. Quid de te sentiam meminere veteres amici, sciunt noui. Bezam propter conuersionem noui Testamenti & illos commentarios, etiam antequam nossem amare coeperam. Velim Balduinum in hanc arenam non descendisse, præsertim in hac causa religionis aduersus te athletā Domini, non dum fixis armis neque vilius opis indigum, quum à te tam multa beneficia, vt audio ex aliis, acceperit. Miseram cōditionem eruditorum & piorum hominum quibus doctis & bonis esse non licet, nisi exerceantur inimicitias. Cogitare debes me ista ex animo & cum dolore scribere, cuius rei tibi sit indicium quod ad postremam tuam epistolam Calēdis Augusti scriptam non respondeam, quum tamen plena sit beneuolentiae & argumenti non parui. Audio quendam alium diuulgatum librum *adversus*, in quo Ambrosianus temporis autor meminit, & meum testimonium vobis minatur. At ego rursum Deum testor me nihil vnquam cuiquam scripsisse aut scribendum cuius rursus Deum testor me nihil vnquam cuiquam scripsisse aut scribendum cuius vos in concionibus vestris & certo animi iudicio nunquam ista probasse, & illius temporis consilia vos cæcata fuisse de industria. Scribam ad Balduinum, & hominem admonebo officii. Video enim non sine probro in istis famosis libellis meum nomen aspergi. Argentorati, 29 Augusti, 1562.

Ioannes Sturmius tuus.

Hæc ille, Balduine, de nobis & verè amicè, ut causam nullam esse intelligas cur cum istis cōtrouersis inuoluas. Sed iam plus satis tecum sum nugatus. Itaque tandē aliquando finem facio, tēque pro mutua nostra amicitia adhortor, ut quum multa sint alia in quibus maiore cū lucro possis te exercere, & periculum sit ne si ad Theologiam rectas accipi operam tuam locasse, malis Spartam tuā exornare quàm cum hominibus tam rixosis, atque adeo tam seditiosis frustra contendere. Quod si fortè tui illi triduanos, Chrysostomos appellas, tuis clamoribus excitati, relicto foro, tuam causam agere voluerint, nobis scilicet, ut video vadimonium deferendum erit. Sed longè meliora libet optinere. Sunt enim scio, & in illo Senatu, & in omnibus ordinibus homines, ad quos iniquissima illa facta non pertinent, nec semper maior pars meliorem vincet. Imò dabit etiam, ut spero, Dominus ut qui in nos ferocissimi fuerunt, corda illa, Deo volente, deposita, & eos melius cognitos complectantur, quos incognitos sunt persequuti. Constituta lex est *de iniuriis*, quam ego inuiolabiliter obseruandam confido. Iam optati sunt nostri maximam acceptarum iniuriarum partem, & ceteras, ut speramus, obliuiscuntur, nec alii cuiquam potius quàm suis peccatis omnia illa.

mala imputabunt. Idem etiam ut alii faciant, omnibus votis à Deo contendimus, & ut spero, obtinebimus. Nec ego si quæ superioris belli incommoda in hac responsione coactus commemoravi, idcirco id feci ut nondum obductas cicatrices renouarem, sed ut bonorum innocentiam aduersus importunissimi apostata diuulgata conuicia defenderem. Nam quod ad istud desperatorum hominum genus attinet, consilium Prophetæ ut omnium optimum sequamur oportet, qui de istiusmodi monstris coram Deo expostulans, An non, inquit, os tuum odio habeo, & cum insurgentibus contra te litigabo? summo odio illos odi, & pro meis hostibus habeo. Et alibi, Effunde, inquit, super eos iram tuam, quia quem percussisti persequuti sunt, & eorum quos vulnerasti doloribus dolores addiderunt.

Ad F. Claudij de Xaintes respō-

SIONEM ALTERA

Th. Beza apologia.

ERG O hac quoque mihi ludatur opera, quandoquidē sic amici suo quodam iure imperant: id est F. Claudio rursus respondeatur, sed ea lege & cōditione ut mihi bonas horas posthac liceat aliis in rebus collocare. Nec enim mihi ignota est tū ipsius Satanæ vastitates, ita nos paulatim per istos suos emissarios, ab aliis necessariis studiis auocantis, tum istarum Gnathonum versutia, quibus nihil apud imperitos homines fructuosius est ista mutua accusationum ac defensionum vicissitudine. Vtar autem hoc ordine, ut primū quæ ad propositā quæstionem omnino faciunt, pertractem: deinde maledicta refellam, in quibus illa quoque comprehendendo quæ ad doctrinæ quam iste Calvinianā appellat, ortum ac progressum pertrahendo, quæ ad doctrinæ quam iste Calvinianā appellat, ortum ac progressum pertrahendo. Accusatur Calvinus & ego, quasi in argumento Cœnæ Domini tum Germanicas tum Helueticas ecclesias, vniuersum denique Christianū orbem sumus ludificati: quam accusationem iste in tria capita distribuit. *Examinemus, inquit, primū quæ præsentiam carnis & sanguinis Domini in Sacramento collocetis: deinde quid cum ipso suscipi credatis dicemus: ac deinceps interpretationem huius orationis, Hoc est corpus meū, quam asseris spectemus. in quibus tribus aio vos homines ludificari, ita ut in vnoquoque Esse & Non esse defendatis & scribatis.* Sequar igitur & ego hunc ordinem, ne quid accusator iste noster à me vel prætermissum vel perturbatē dictum conqueratur. Cedō verò, primum illud caput quibus probationibus demonstrat? profert Hieronymi locum de erroribus Origēnis, in quo conqueritur de Hæreticorum strophis & decipulis qui in carnis nomine ludebant. Atqui nihil aptius in hos ipsos dicere potuit Hieronymus, ne si ipsos quidē nominatim compellasset, sicut suo loco declarabimus. *Habetis, inquit, peculiare loquendi proprietates, quas nemo nisi proditorum vestrarum conscius internoſcat.* Sed quænam istæ sunt vel formulæ vel proditorum? *In Sacramento percipi substantiam carnis Dominica reuera, eidemque nos uniri arctissimè.* Hic habemus vnam ex istis proditoriis formulis. Succedit altera, *In signis percipi eandem substantiam, & adesse & præsentem esse, sed sacramentaliter sine significatione tenus subintelligi vultis, nunquam autem VERE aut REIPSA adiungitis.* Miracertè techna, & rete scilicet admodum obscure latēs, quo istiusmodi bestię implicētur, quauis

quamvis proferre te locos oportuerit, ex quibus ista tuo arbitrio desumpstisti, ut planius
 tuam tuique monitoris impudentiam patefaceres. Quid amplius? *Quum de Cœna non*
autem de ipsis signis sit mentio, tum iactata corpus & sanguinem Christi in ipsa esse re ipsa, nec
tantum sacramentaliter. quoniam apud vos longè differunt Cœna, Sacramentum, Sacramenti
sumptio, & Cœne usus. Hocceine verò faciunt, id est num plana & necessaria distinctio-
 ne utuntur, qui nolunt fallere, an ii potius qui quæ distinguenda esse natura ipsa rerum
 demonstrat permisceri nolunt? Quid amplius? *Quum sit ambiguum SV MERE carnis*
& sanguinis substantiâ in Cœna, ad realem sumptionem substantiæ quæ modo spirituali sit: aut
ad spirituales perceptiones, quæ non tantum modo ipso spiritualis est sed etiam opere ipso ac re ipsa,
clamat, Audistis perceptionem substantiæ carnis Domini, quid queritis amplius? quid profue-
rit magis anxie de modo laborare & litigare? Imò verò, Monache, tua ista sic obscura fore
 multis conicio, ut etiam si neminem fallere velles, tamen expositione indigeant quam
 addere me patieris. Vos duplicem facitis corporis & sanguinis Domini sumptionem, vnâ
 quam realem vocatis, qua ore ipso suscipimus & inter dentes habemus (nam tu ipse his
 formulis vteris) modo tamē spirituali, illam ipsam carnis & sanguinis Domini substantiâ:
 alterâ quæ tū quod ad re ipsam attinet (qua videlicet non ipsa caro Christi, sed energia
 tantum ipsius, aut aliud aliquid eiusmodi percipiatur) tum etiam modo perceptionis sit
 spiritualis, quoniam ore ipso nihil, sed tantum mente quicquid illud est apprehendatur.
 Sed quorsum hæc ad nos, bone fratercule, qui isthæc putidissima & falsissima commen-
 ta consueuimus tam aperte refellere, ipsis nimirum cucullis vestris crassiora? Primum e-
 nim ubi aliud nostræ communicationis cum Christo instrumentum quàm fidem, cuius
 sedes est in mente & intellectu à nobis vel à verbo Dei potius positum esse inuenies?
 Deinde vestram illam spirituales actionem, qua tandem rationis specie poteritis ori-
 vel dentibus adaptare? Arguit enim profectò corporeo modo corporea instrumenta, ut
 intellectus intellectuali. Itaque non minùs absurdum, stultum, crassum, monasticum est
 denique dicere quippiam ore spiritualiter comedi, quàm si dicas mentem aliquid cor-
 poraliter comedere & deglutire. Et quorsum ista nos regere vllis inuolucris studeremus?
 Neque tamen hæc tam sollicitè tueri vos miror, qui non alio pabuli genere quàm illo
 spiritualiter, seu potius imaginariè corporali famelicas oues vestras pascatis, ipsi interim
 verè corporaliter corporalibus cibis saginati? Alterâ autem illam tuam vsque adeò me-
 re spirituales perceptionem ut omnis cum ipso met Christo vera *nomina* tollatur, totam
 etiam tibi relinquimus, ut eam statuamus tum in Verbo tum in Sacramentis, quæ vnica
 vera est & Christiana, nempe quæ nos ipsius Christi membra verè ac re ipsa constituit.
 Qui sic loquitur, Monache, num hominibus illudic, an vos potius nunquam pudebit i-
 stis vestris inanissimis commentis miseram plebeculam fascinare, ut quæ videt se non
 videre, quæ non videt videre se somniet, & quos penitus corpore & mente dimittitis, se-
 ste, quàmnam substantiam carnis Dominicæ re ipsa sumi à nobis significetis, & an eadem quæ
 sedet re ipsa in calis, re ipsa quoque manibus tangatur, ore nostro suscipiatur, inter dentes habea-
 tur, sub panis & vini speciebus tum vos cachinnis multis ora solutis, & de concoctioe, di-
 gestione, ventrisque egestione multa turpiter ac feculenter nugamini, & nos tanquam Ca-
 thestas illas dapes nobis apponatis (merito. n. Augustinus flagitiū esse dicit carne hu-
 mana vesci, & sanguine humano potari) solere nos quæ absurda, quàm falsa, quæ denique ex-
 ecranda ex vestro dogmate necessariò cōsequatur patefacere. quod quū ipsi vestri quæ-
 stionarii quos vocatis doctores, iam pridē priores fecerint, has quæstiones vltro mouen-
 tes, & in iis soluendis vsque adeò occupati, ut ne sibi ipsis quidē satisficiant, quo tandē pu-
 dore hæc in nobis audes reprehendere, quū in eo potius laborare te oportuerit ut ista ex
 nostro dogmate nō cōsequi demonstrares? Verum quod ad re ipsam attinet, agis sanè mo-
 nachum, id est impudenter planè calūniaris. Nec. n. rogati quā substantiâ carnis in Cœna
 percipiamus, aliud respondere solemus quod illud ipsum corpus quod traditū est pro nobis,
 quum bicorporeum esse Christum minimè imaginemur. Sed simul addimus cum Augu-
 stino, quod tu malitiosè prætermittis, nempe cibum hunc esse non vètris, sed mētis siue
 fidei. Rogati verò quid ore percipiatur, panem illum & vinum illud respondemus, ve-
 rum inquam panem, & verum vinum, non autem panis & vini spectra, quæ vos species

vocatis. Vtri igitur præstigiatores, an nos qui corporis quidem nomine verum illud palpabile, visibile, circumscriptum corpus, panis autem & vini vocibus verum panem & verum vinum, res ipsas videlicet non substantia, sed solo usu à communibus illis differentes intelligimus, sicut ingenuè profiteamur: an vos potius meri magi ac fascinatores, qui corpus absque quantitate, & accidentia sine subiecto cōstituitis? Denique nunquid etiam amplius? *Sin ex contrario*, inquis, *quoniā apparet à vobis realem esum substantia excludi, propterea quòd iudicetis non fieri sine ventris officio, inferimus solam ergo spiritualem cuiusdam efficaciam defluentis à carne Christi perceptionem per vos poni, præsertim quum id ipsum sepius declaratus, tunc ad conuitia decurritis, & vos ut simplices aestimari vultis.* Hiò verò paululum pedem figamus, ut num iniuria vobis fiat, quum vos sycophantas & calūniatores appellamus, omnes intelligant. *Apparet*, inquis, *realem esum substantia excludi, quia iudicetis non fieri sine ventris officio.* Imò nihil te pudere ex hoc ipso apparet, fratercule, qui tolli à nobis ipsius Christi communicationem non aliunde contenditis, quoniam ore id non fieri affirmamus. Tu verò quum callidè oris loco ventrem substituis, quid agis, si nō præstigiarius? Vis ergo sine præstigiis loqui, id est tam sacra vestra quam Eleusina olim fuerunt ipsi etiam vulgo patefaciam? Inficiari tute non potes te velle corpus ipsum reipsa manibus tangi, ore suscipi (hæc enim tua verba mollissima sunt cui scilicet Christi creationem illam arcanam spurcissimorum sacrificulorū vestri crustacei Christi creatricem & eiusdem deuoratricem effari) *inter dentes haberi* (salua res est, fratercule, quem nescio quid prohibuit cū Nicolao tuo iam pridē in inferis sepulto pontifice, ipsum etiam Christum dicere frangi & dentibus atteri) & cur ista tādē, nisi q̃ isto corporalis manducationis modo excluso tolli quoque ipsius Christi perceptionem statuatis? Vester igitur hic error est, non noster. Nolo enim nunc quidem dicere quod res est, nempe nō illa vos aliter quàm dicis causa, ventrem autem ipsum verè ac reipsa curare. Sed in summa, quid hoc ad nos, qui contrariū prorsus ex Dei verbo & ex cælesti ipsius vitæ natura tueremur? nempe tanto certiorē & efficaciorē esse ipsiusmet Christi *reuerentiam*, quæ fide fiat, quanto firmitus est animi iudicium verbo Dei innixum, quàm illius corporis sensus? Sed tibi nimirum nihil corporeum percipi reipsa nisi corporaliter videtur, quoniā perceptionis verbo nihil aliud quàm corporalem quandam applicationem rerum corporatarum intelligis. Itaque quantum abest quin ex quinque sensibus, visum quoque & auditū & olfactum nobis adimas? Nam hi tres quoque sensus solent, & quidem efficacissimè, ipsa obiecta corpora suo modo sic apprehendere, ut mens ipsis quoque rebus sincerius quàm tactu & gustu contactis perfruiatur. Et tu minùs fidei quæ est *reuerentia* ipsius regene- ratæ mentis organum, quàm feculentis istius corruptæ naturæ sensibus tribues? Sed audiamus denique quid tandem eructes. *Vultis*, inquis, *vos aestimari simplices, quia spirituales, quendam modum edendi substantiam carnis per fidem consingitis, quem realem esse somnatis, quum reipsa nihil substantia carnis illius ad nos percipiatur à nobis, quum percipi non possit illa substantia re vera ac reipsa antequam ad nos perueniret reipsa.* Hæc est vestra methodus, hoc compendium rationum, euasionum, captionum, quibus de Cœna Domini illuditis. Nos verò, bone fratercule, nunquam istius veritatis ac simplicitatis pudebit, quæ quò magis ipsam istis fumis obscurare conamini, eò magis elucescit. Quod enim dicis non posse reipsa ullam substantiam percipi, nisi quæ ad nos reipsa perueniat, Capernaiticum est nō Christianum. Et iusto Dei iudicio vos esse prorsus excacatos, vel ex hoc vno liquere potest, q̃ extraordinaria Dei omnipotentia ad stabiliendam vestram manducationem posita ad quam tamen minimè requiritur, (Quid enim magis ordinariū est quàm ut præsentē oblatam escam ore sumamus & dentibus premamus?) illius tamen nullam in eo vim agnoscatis quod certo Dei verbo nititur. At nos Apostolo potius assentimur, opinor, magnum esse istud Christi & Ecclesiæ coniugii mysterium, cuius ne tu quidem quod in corporalem modum esse dices, quanuis per id fiamus caro ex eius carne, utpote quod in ipso Baptismo etiam ante Cœnæ participationem in nobis obliuiscitur. Sed tibi videlicet Reipsa idem est atque mutuo contactu, quam interpretationē si admittimus, nēpe non in ipso manducationis & nostræ coalitionis modo, sed in signorū transmutatione, ipsiusque corporis ad non quantū siue ad non corpus, (ut ita loquar) reductione mysteriū istud statueretur. Et sic rursus fiet ut multò beatior sit panis iste q̃ homines, quoniā infinitis modis plus est in Christum ipsum reipsa transubstantiari, ac proinde ex creatura ipsummet Dei Filium, quàm eius duntaxat membrum fieri. Hæc vestra est, bone fratercule,

cule, non methodus sed *modus*, ut idem Apostolus loquitur, vos planè com-
monstrans. Sed agè audiamus ecquid magis appositè de re ipsa scribas.

Tua sunt, inquis, *prima enigmata*, ut neges panem & vinum dici oportere corpore & san-
guine Domini vacua, & tamen affirmes tam procul à pane & vino disita quàm calum à ter-
ra. Quidnò ego panem & vinum à te & Calvinò poni vacua scripsissem, quum eius opinionem
cum Lutheriana conferrem, quæ signa cum rebus significatis de facto copulat? Quod si tu & Cal-
vinus verbo timetis appellare seipsis inuicem vacua quæ quàm longissimè possunt disiungun-
tur, eò clarius impostores vos esse & præstigiatores proditis, quum studetis aliter quàm res ha-
beant eloqui.

At tu profectò manifestè & sine vllis præstigiis monachum esse te prodis, ut qui Sacra-
menta nisi corpus & sanguinem ipsum intra se præsentia eodémq; loco sita contineant,
perinde vacua esse clamas, ut solent ordinis vestri mendicabula suos illos saccos inanes
esse hostiatim querulari, donec à mulierculis longarum precum obtentu circumuentis
impleantur. Ego verò quod & tibi & cæteris quicunque nos itidem calumniantur, iam-
pridem respondi, rursus respondeo, Sacramenta neque thecarum neque vasorum in-
stare esse quibus res significatæ condantur, sed signa vocari, ac proinde ex significationis
veritate & efficacitate vel inania vel minimè vana, non autem ex rei significatæ præsen-
tia siue absentia censerì. Itaque vestra illa innumerabilia mysteria vanas prorsus Chimæ-
ras esse contendimus, tum quòd pleraque nullarum rerum signa sint, tum etiam quòd
et si quippiam illis adumbrari vultis, tamen inanissima est ista significatio, quum nullum
Dei verbum subsit. Māna autem & petra illa, & paschæ agnus, minimè vacua vel inania
Sacramenta fuerunt, etiam si res per illa significatæ, Caro videlicet & sanguis, ipsæque
adeò secundum carnem Christus nondum re ipsa existerent, nedū ut re ipsa cum signis
illis fuerint copulata. Multo minùs autem inania sunt sacræ Cœnæ symbola quū re ipsa
existente ipsam Christi carnem ita significant ex Domini instituto, ut quavis spiri-
tualiter, tam verè tamen intellectui ac fidei res significatæ, ipse videlicet cum suis donis
Christus, quàm verè signa corporaliter sensibus exterius offerantur. Sed hoc tibi non
satisfacit qui eundem situm, ac etiam mutuū contactum signorum & rei significatæ
requiris, imperitè id quidem quum neque hoc necessariò requirat Sacramentorum na-
tura, vel finis, neque etiam hoc patiat corporis Christi veritas, ipsaque adeò sacræ Cœ-
næ institutio, quoniam, ut rectè inquit Augustinus, si corpus ipsum re ipsa præberetur
manducandum, flagitium præcipi meritò videretur, ad spiritualem autem vitam è Chri-
sti corpore hauriendam neque alia rei significatæ cum signis quàm efficacis significa-
tionis coniunctio, neque rei significatæ alia quàm spiritualis & fidei obiecta præbitio re-
quiritur. *Ac enim*, inquis, *Calvinus ipse existimat columbam illam futurum fuisse vacuum &*
inane signum, nisi Spiritus sancti essentia præsens ipsi accessisset. Calvinus quidem differens
de Columba cui tribuitur Spiritus sancti nomen, ubique testatur eo visibili symbolo ex-
hibitam fuisse spectandam tum virtutis tum essentiæ Spiritus alioqui inuisibilis præsen-
tiam. Idem etiam hoc exemplo uti consuevit, ut ostendat panis & vini symbolis, res
ipsas significatas non inaniter sed verè ac efficaciter quasi spectandas præberi. Sed eò vti
que ista inter se comparari, ut similiter sit ipsum corpus Christi præsens cum pane, ut Spi-
ritus ipse cum columba, hoc tu verò nusquam apud Calvinum inueneris. Neque enim
præsentia vel absentia rei significatæ, sed significationis tum veritas tum efficacitas Sa-
cramentum constituit. Imò verò, rursus inquis, *quum per illam vestram significatam & ob-*
signatam spiritualem communionem propter quam negas signa vacua reputanda, non magis ap-
propinquent Christi caro & sanguis, nec quicquam amplius se insinuent quàm fiebat antequàm
adhiberentur ad mysterium, manent aequè ut prius erant, vacua corpore & sanguine Do-
mini. Viden, Monache, te non aliter de Sacramentis quàm mendicantes illi vestri
de suis sacculis iudicare? Signa etenim vacua esse existimas nisi re ipsa illis contineatur
Christo, erit etiam aquæ signum vacuum in Baptismo, imò etiam magis vacua fuerint
veterum Sacramenta, quæ tamen re paria nostris facit Augustinus: nullum denique tibi
plenum fuerit Sacramentum præter sacræ Cœnæ symbola. Quid si verò amplius ro-
gem, num accidentia sine subiecto possint continendæ ipsi substantiæ satis idonea esse

vasa, clamitabis nimirum me nugari & ad præstigiatores relegabis. Dico tamen scire quod dico, & Sacramenta qualia ex Dei verbo illa describimus, quibus videlicet res verè & efficaciter significantur plena & certa esse, te verò nō minùs quàm cucullam tuam omni rerum istarum cognitione vacuum esse confirmo, vel tu potiùs ipse confirma quum ista subiicis, *Quòd si qua fiat nostra coniunctio & unio cum carne Christi non signa proprius ad rem accedunt, sed fides nostra quæ ad Christum fertur, & nos secum spiritu attollit.* Atqui, D. Doctor, extra metas te ipsum abripis. Neque enim erat instituta disputatio de nostri cum Christo, sed de signorum cum re significata coniunctione, quam totam esse Sacramentalem, id est in eo sitam esse dicimus ut neque sit inane quod significatur, neque vana ipsius significatio, siue adsit siue vel propè vel procul absit quod significatur. Itaque quoties ista repetes, toties inscitiam in istis rebus tuam inculcabis, atque adeò quoties ex istis concludes si qua à nobis copulatio rei cum signis daretur, ficticiam esse & verbo tenus imaginariam (hæc enim tua verba sunt) toties contrà tum verbis tum re ipsa ineptissimum esse concludam. Audiamus tamen quid porrò subiicias.

Tantum abest, inquis, ut transsubstantiatio repugnet Evangelicæ historie, ut, te ipso auctore, verba Cœnæ Dominicæ ad literam, sicut decet historiam explicari, apud nequeam intelligi sine transsubstantiationis confirmatione. Quasi verò non sit narratio ipsa rei gestæ ab eo quod inter narrandum ab aliquo dicitur distinguenda. Sit igitur sanè simpliciter & non perperam intelligenda non tantum ultimæ illius Cœnæ verum etiam tota vitæ Christi narratio an verò tam es impudens ut idcirco contendas quicquid in illa historia Christus dixisse legitur, ad literam & absque vlllo tropo explicandum? Siccine te docuit inter ceteros Augustinus, illa præsertim de manducanda carne & bibendo sanguine Christi verba nonnisi figuratè accipienda esse demonstrans? Imò rerum ipsarum natura an non eò te adigit, ut quæ de Sacramentis dicuntur, sacramentaliter accipiantur? Aut igitur doce mysteria non esse mysteria, aut permitte nos illa mysticè & sacramentaliter interpretari.

Multo verò minùs, inquis, officit fidei analogia & Sacramentorum natura, quum transsubstantiatione posita non desinat Cœna duabus rebus constare, & signum visibile maneat quod fidei rem inuisibilem designet & exhibeat. Quasi scilicet accidentia panis aut vini mera præsertim & omni subiecto destituta possint substantiam & quidem ineffabilem intellectui repræsentare, & quod per se nusquam est æterno pabulo verè & solidè significando & exhibendo convenire: quasi etiam quum analogiam fidei in verbis Cœnæ interpretandis urgemus, illud præcipuè spectemus quod de duabus Eucharistiæ rebus commemoras, ac non potiùs carnis Christi & eiusdem in cælum discessionis veritatem. Quid est autem intellectui & sensibus, ipsique Deo & hominibus illudere, si hoc non est quod agitis, quum corpus absque quantitate siue non corpus, panem nō panem, vinum non vinum imaginamini? Sed fortasse solidius est quod mox adiciis.

Fateris, inquis, externam actionem, Cœnam iure dici, & nihilominus in externa illa nonquam dicere corpus in ipsa substantia re ipsa adesse & consistere. Hoc pacto tibi liberum facis ad prestigias exercendas pronuntiare in Cœna esse & non esse substantialiter verum Christi corpus. Si enim affirmaveris, continuò de caelesti Cœna interpretaris: si negaveris, ad Cœnam externam deuolueris. En rursus cur te non solum pro hæretico, sed etiam pro præstigiatore & impostore ac versipelli bestia habeam. Quem verò tu me esse existimes, Monache, nihil laboro, dummodo Deo ministerium meum approbem, & eius bonitate ac misericordia fretus, recta conscientia me ipsum aduersus tuos tuorumque impetus sustentem. Sed quid illud rei sit, agè propius consideremus. Cœnæ nomine totam illam actionem quæ partim corpore in terris, partim animo in cælis peragitur, intelligi doceo. Si tu hoc audes prestigias appellare, maximi sanè præstigiatores fuerint Prophetæ, nullos acrius increpantes quàm qui in externis ritibus hærebant, vsque adeo ut *ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν* neget Deus sele quicquam de illis præcepisse. Et quorsum Christus toties regnum cælorum vocat mox dō ipsam Ecclesiam, modò totam ipsius administrationem? quoniam, dices, hic est finis & scopus ad quem vocamur. Num verò, fratercule, sic eò vocamur? an verò potiùs & præfixum mentem non priùs cōuertamus quàm eò re ipsa peruenerit? an verò potiùs & quicquid in Verbo Dei nostris auribus, & quicquid in Sacramētis tum auribus tum oculis nostris

nostris proponitur (proponuntur autem auribus verbum, oculis signum, vni menti res significata) sursum nos abripit? Itaque diuinitus Paulus hoc quoque vt cetera omnia ef-
 fatus est, *πολλὸν μὲν* nostrum in cælis esse, quod multo sanè expressius est quàm si nobis
 dixisset querenda in pane aut vino, aut altari postea excogitato cælestia, tantum abest
 vt vestro more peruerfissimo Sacramenta sic interpretetur (est enim Ecclesiæ *πολλὸν*
μὲν panem vel præcipua legitimus Sacramentorum vsus) quasi sic è cælis in quos ascen-
 dit, re ipsa corpore suo quotiescunque sacrificulo libuerit (ante meridiem scilicet, præscri-
 pro etiam illi tempore) in terris sese quibusuis accedentibus re ipsa, corporaliter substan-
 tialiter vorandū sistant, vt ibi ipsum querere, inuenire, manibus palpare, ore percipere, in-
 ter dentes habere, iisdem atterere oporteat (plura persequi vestra religio prohibet) quæ-
 mysteria qui neget ipso etiam Diabolo sit, vt ita loquar, *διαβολώτερος*. Cur enim hoc fa-
 ceret Apostolus, quum è contrario neque Verbum simplex, neque Sacramēta in alium
 finem Ecclesiæ proponantur quàm vt rebus illis in externos sensus incurrentibus ad-
 monitus animus in cælum assurgat? quorsum autem in terris præsentem quærent qui
 ad eum è cælis vëturum anhelant? Ista qui apertè, planè, perspicuè sic distinguit, vt sicut
 aliud est quod oculis corporis videtur, aliud quod mente fideli perspicitur, ita etiam hanc
 actionem dupliciter considerandam dicat, & corpori quidem præsentia signa corpora-
 liter accipienda, animo verò carnem ibi demum quò assumpta est contemplandam &
 spiritualiter apprehendendam doceat, num præstigiator est, an is potius qui quauis cæ-
 lum terræ misceat tamen rite & ordine omnia à se fieri declamiter? Audiamus tamen
 quibus argumētis istam vnius actionis duplicem cōsiderationem refutes. *An id*, inquis,
Paulus intellexit quum ait, Hoc non est dominicam Cœnam manducare, ac non potius, vt in-
nuit textus, nomine Cœnæ cogitationem & actionem discernendi panem hunc ab aliis cœnis &
communibus cœnis, ex eo quòd iste & non aliud corpus sit Domini quod non in cælo querendum
quum cœna celebratur, sed in pane ostendit? Egregiè profectò, quasi non etiam possit in a-
 ctione Cœnæ externa peccari, quod fecisse Corinthios ex Apostoli contextu apparet,
 & tuipe imprudens fateris. Neque verò in eo peccabant Corinthij quòd hunc panem
 existimarent à communi pane, vel hanc actionem à communibus epulis nihil differre,
 (quod ne nos quidem facere sine insigni mendacio dixeris) sed quòd quum ista longè
 differre à communibus intelligerent, id quod etiam illis inculcat, tamen ad sacras istas
 epulas aliter prorsus comparati accederent quàm & ipsa Cœnæ institutio & Christiana
 charitas cuius illa pignus est, postulare. Quis verò satis mentis compos ex eo effici dixe-
 rit quòd tu concludis, nempe in pane non in cælo querendum esse Christi corpus? *An*
hoc enim ille vnquam censuerit qui nos à Christo peregrè abesse docet quandiu in cor-
pore peregrinamur, & dissolui cupit vt sit cum Christo? Scribis præterea,

An Apostoli perfecta Cœna non sunt potiti, quum nihil cogitarint nec cogitare debuerint de
caelestibus regionibus ad quas corpus Christi nondum peruenerat? Sanè sunt potiti, nec illos
longius querere Christum oportuit in ipsa mensa assidentem, quam circumstantiam si
nunc quoque valere vis, ergo illum negato in cælum à nobis abiisse, aut ante vltimum il-
lum diem inde venturum contra Angelorum testimonium probato. Quod si Apostoli
commentum istud vestrum de reali in pane præsentia & eiusdem intra ipsa viscera reali
traiectione vel leuissimè fuissent suspicati, quorsum oportuit illos postea tam prolixa
concone aduersus tentationem de ipsius ad Patrem proxima discessione confirmari?
& cur Dominus quum tam multas attulerit rationes, illam quæ vel sola sufficiebat præ-
teriti? Illud enim Ero vobiscum ad consummationem vsque seculi, non ignoras sum-
mo omnium ante transubstantiationis figmentum interpretum consensu, ad vnius
Spiritus siue Deitatis naturam referri, minimè id quidem vt diuidatur Christus, sed vt
sua cuiusque naturæ proprietates distinctè seruetur. Addis præterea,

An quisquis nihil agitarit animo de cali cacumine, & tamen cum pia carnis ac passionis do-
minica recordatione ad Eucharistiam venerit, à nobis Cœnam fecisse negabitur? Quàto rectius
exte quæsierim, fratercule, num eum qui sic ad Cœnam accesserit nihil prorsus de si-
gnorum transubstantiatione suspicatus, Cœnam rite celebrasse sis negaturus? Si hoc ne-
gues, quam tandem afferes tuæ inficiationis rationem? sin confitearis, nempe tuo gladio
iugularis. Sed hoc adiicio præterea, fieri non posse vt quis ad Cœnam Domini rite ac-

cedat qui de eo in cælis non in terris inueniendo & fidei manu apprehendendo non cogitet, quem non tantum mortuum fuisse, verum etiam resurrexisse, & in cælos ascendisse ac inde ultimo demum die venturum credat. Ut probarem potissimam huius actionis partem exerceri animo in cælum per fidem subiecto, protuli inter cætera celebre illud Irenæi dictum de re Eucharistiæ terrena & cælesti. Tu verò respondes non affigere illo quicquid dicitur cæleste, quod sanè concedo. Sed an inde consequitur corpus Christi hac etiam ratione cæleste non dici & à terreno signo distingui, quod in cælis sedeat ad dexteram Patris?

Citavi quoque Chrysostomi locum in quo disertè scribit non graculorum sed aquilarum, *Quibus verbis, inquis, nusquam hortatur ut mentem ab Eucharistia in cælum transferamus, imò in ipsam defigere suadet, sed non eam contemplari sensu aut cogitatione humana quasi aliquid sit terrenum, quum omnia ibi sint diuina & cælestia, imò cælum ibi sit, sicut alibi dicit Ecclesiastam non esse, tonstrinam, non vnguentariam tabernam, non officinam forensensem, sed locum angelorum, locum archangelorum, regiam cæli, cælum ipsum, & ne cælum ibi esse dubitemus, mensam istam videre nos iubet cuius gratia & propter quid sit constituta. Ideò non alibi cælum aut corpus Christi considerandum aut intuendum esse fide & cogitatione, quàm in mensa ipsa & eucharistia admonet, quam idcirco dixit non esse graculorum aut beluarum qualis tu es, Beza, qui omnia metiantur sensibus, sed aquilarum quæ acutiùs fide perspiciant quid in ipsa mensa positum sit, quod sensibus non obijciatur, aut attendi oporteat ut ipsa Synodus Nicæna censuit.*

Hæc tu quidem non minùs futiliter quàm verbosè. Nam ut de ambiguo Eucharistiæ nomine nihil dicam, quum à signis sursum transferendas mentes docemus, minimè docemus auertendas esse à signis, quæ certè nec temerè nec ineffaciter proponuntur, sed monemus non esse in illis externis retinendas. Peccatur autem hac in re dupliciter, panis enim & vinum à nonnullis considerantur non quatenus Sacramenta, sed ut panis & vinum, quibus tamen aliquid insit sanctimonix siue numinis, sicut veteres Israelitæ in externis illis ritibus hærebant, & vos Papistæ multo etiam supersticiosius in plerisque facitis. Interdum verò considerantur quidem ut signa, sed ita ut simul res significata quasi illis insitæ & re ipsa contractæ, intra ipsa quærantur. Hoc autem idcirco in istis de quibus agimus docemus fieri non debere, quoniam per ea significantur, nempe corpus & sanguis Domini testatur verbum Dei sursum esse non deorsum. Itaque ut rem in paucis contraham, Oculi panem & vinum in terris vident: mens autem fide prædita in terris quidem eadem illa, sed ut Sacramenta cæque minimè vana intuetur, neque tamen in illis subsistit, sed altiùs, nempe in cælum vsque ad rem significatam, id est ad Christum ipsum conscendit. Aut igitur ostendite Christi corpus adhuc esse in terris, id est mentitos esse Angelos & Apostolos, aut patimini nos sic fide in Sacramenta intueri ut tamen ad Dominum nostrum eò vsque ubi residet assurgamus. Chrysostomi verò mentem doceat ipsum esse tum ut Sacramenta discernat à rebus communibus, tum ut mentem doceat in signis ipsis non hætere, sed ad res significatas progredi, ad eò quidem ut manifestis hyperbolis tractatur, ne tu quidem inficiari potes, nisi mauis eum cælum deorsum in scuisse. Superest quæstio, num in cælis sursum sicut ego contendo, an verò deorsum in terris ipsisque ad eò signis quæ corporaliter videtur & accipiuntur, res significatas re ipsa quæri & accipi velit, quod tu affirmas, ego verò nūquam illum cogitasse assueo. Quorsum enim ista quæ tu ipse profers? *Etiāne te inter mortales versari & in terris consistere arbitraris, an non potius è vestigio in cælum transferis?* Quid est enim è terris in cælum velut alis fidei subiectum transferri, si hoc non est quod nos quoque docemus? Nam certè si ecclesiā & mensam istam diceret esse re ipsa regiam cæli & angelorum locum, nullam mentis opus esset in cælum translatione, sed ibi potius quò translati essent cæli consistere: & quod de cælis dico, de corpore & sanguine Christi similiter prorsus accipiendum esse res ipsa demonstrat. Videtis igitur, Santesi, ne potiùs quàm hac in parte sim be-riens graculus quum hæc scriberes euaseris, ex eorum videlicet genere qui in vestris etiam templis libenter solent nidificari. Sed & illud (quod *παρρησια* dictum sit) in Chrysostomo expendendum est, quoniam dixerit *turbam circumfusam sanguine illo tingi ac rubefieri*, si tum (ut in vestris Ecclesiis fieri solet) calicem populus non attingebat, vel potiùs si quis

si quis tum erat missarum priuatarum inter Christianos usus, quas, obsecro, Spectatum admissum teneatis, amici?

Obieci etiam illud *S V R S V M C O R D A* toties peregrina lingua in vestris templis reboatum, ex quo satis intelligatur non in ipsis signis reipsa, sed in cælis quarendum esse quod intelligitur. Tu verò me asinum iubes aures arrigere, & illud *H A B E M V S A D D O M I N U M* quod vicissim responderetur, attendere, quo videlicet mentes nostræ non ad certum cæli locum sed ad Deum ipsum reuocentur, nempe ut à sensibus & terrenis solitudinibus segregatæ vacent contemplandis ubique locorum ipsius beneficiis. Aures igitur arrigo te iubente, Mida, & intelligere te non posse demiror quod vel asini ipsi intelligant, nempe frustra non fuisse adiectam particulam *S V R S V M*, ubi, (inquit ex Apostolo Augustinus eo ipso loco quem citas, nempe libri De bono perseuerantiæ, cap. 13.) Christus est ad dexteram Dei sedens. Non igitur inficiamur, imò hoc ipsum contendimus, segregandas mentes à sensibus & huius vitæ rebus, ut illa sacra dignè participemus: Cœna peculiariter summum quoddam bonum nobis cogitandum proponi, nempe ipsius Christi *νοῦν* quæ signis illis adhibitis sancitur: non polluimus antiqua sacra sicut tu cauillaris, ut qui formulam illam, exclusis tamen theatricæ illius cantillationis alternatis responsionibus, retinuerimus: non denique Chrysostomum aut quenquam alium veneranda antiquitatis patrem aspernamur, quorum tamen scripta non sine examine recipimus: sed hoc dicimus, si deorsum non tantum sacramentaliter ut concedimus, sed etiam reipsa (ut tu contendis) adesset Domini corpus, tū minimè fuisse sursum auocandas mentes, sed in iis ipsis quæ coram oculis cernuntur retinendas. Nam, obsecro, si quis tibi comprehensum in sacculo thesaurum quempiam Luteri in manus porrigeret, num te iuberet animum ad nubes longissimè distitas conuertere, ac non potius oculos quidem in sacculum dirigere, animum autem ad thesaurum inibi comprehensum intendere?

Ceterum quæ tu postea tanquam præstigiola & ambigua reprehendis, quid attinet pluribus ostendere sic dicta & scripta esse ut nemo nisi sciens prudens in iis falli possit? Scribit Calvinus quicquid à Christo nobis porrigitur sub sacris symbolis sumi, manducari, bibi, nobis offerri, Sacramenta nullo modo à substantia sua separari oportere, substantiam interiorem Sacramenti signis visibilibus esse coniunctam, veritatē adesse quod simul & exhiberi. Ita esto. Quum tamen tute agnoscas & scribas ista non aliorum dici quam ut sacramentalis notetur duntaxat signorum & rerum significatarum coniunctio, eaque minimè inefficax, quod ubique aduersus tui similes sycophantas inculcare conueuimus, quid est nodum in scirpo querere, si hoc non est?

Repetis postea quæ de columba visa in Christi Baptismo & cui Spiritus sancti nomē tribuitur, aliquot locis scripsit Calvinus metonymiam sacramentalem inde demonstras: repetis, inquam, ista perinde ac si Caluino propositum fuisset sicut substantialiter præsens aderat Spiritus sanctus Deus illi columbæ, sic etiam corpus & sanguis Christi sint cum pane illo & vino illo corporaliter & reipsa copulanda. Atqui ut omnes etiam Caluini syllabas arrodas, nusquam illum inuenies aliorum ista comparasse quàm ut duo doceret, nempe rei significatæ nomen vsitata scripturis metonymia signo tribui, & huius metonymiæ hanc vim esse ut veritas sic declaratur cum suo signo coniuncta. At tibi videtur illud Pauli, Petra erat Christus? Denique, quum Spiritum sanctum ubique essentialiter præsentem esse constet, sacramentaliter verò non item, quæ fit ut inter hanc & illam præsentiam non distinguas?

Carnem Christi, inquis, Calvinus modo dicit ad nos penetrare ut *Inst. 4. cap. 17. sect. 10. modo negat, ut aliis multis locis. Est autem idem & unum hoc dicendi genus. Itaque quonam pacto Calvinum à manifesta repugnantia, aut certè fallacia excusabis? Si in affirmatione carnem pro spiritu ali vira interpretaris, in negatione eandem interpretationem serua, & inficiare per Calvinum vitam de carne Christi ad nos pertingere. Si ex vario significato eandem locutionem excusas, agnosce Calvinum aliter solitum loqui, atque aliter sensisse. Imò te potius manifestum calumniatorem agnosco. Etenim si omnem homonymiam ut fallacem arguis, ecquis tandem extra culpam fuerit? Ne longius abeamus, hoc ipsum carnis nomen quàm variè*

accipitur in sacris literis, etiā quū illi non opponitur Spiritus? Certè si in hoc dicto Heb. 5. *In diebus carnis suae*, similiter carnem intelligas ut in illo, *Verbum caro factum est*, necesse fuerit nos transire ad Eutychianos, à quibus vos quoque non procul abestis. Sic Manducare carnem & Bibere sanguinem Christi necesse est vos ipsos accipere figuratè Ioan. 6. vel ab Augustino dissentire, qui tamen contenditis in Cœna Domini propriè & ore ipso carnem eius manducari, & sanguinem bibi. Denique ex istiusmodi homonymiis intergrum penè volumen describi posset, quæ tamen partim ex linguarum idiomate, partim ex antecedentibus & consequentibus, denique ex fidei analogia nullo negotio intelliguntur. Calvinum autem tanquam ambigū aut repugnanter hîc loquutum quis merito suspicetur, quum toties tam planè ac perspicuè quàm quisquā vnquam alius, eo etiā ipso quem profers loco, declaret nō alio sensu carnem ad nos dici posse penetrare, quàm quod vitalis ille vigor ab ea nobiscum per fidem spiritualiter communicata promanans in nos deriuetur. Idem tibi responsum esto de verbo exhibēdi, quod tu inepte ad realem tuam præsentiam accommodas, quum sacramentalis significationis efficacitatem notet. Excipistamen aliquid, nempe tunc demum locum fore illi diuinæ omnipotentiae quam in hoc mysterio extollit Calvinus, si caro in proprio significato accepta dicatur de cælo non obstante locorum intercapedine nobis in terra degētibz dispensari. Nam, inquis, si spirituali sensu pro vita inde emanāte accipiat, quid miraculi ex locorū intervallo si uita ad nos defluit? Imò verò si vobis creditur, quid erit miraculi præsentē re ipsa carnem ore accipi? Tollit enim vestra illa realis præsentia omne locorum intervallum. At quod nos ex Dei verbo secundum fidei analogiam explicato docemus longè admirabilius & diuinus est, nempe corporis ipsius in cælo manētis nos in terris versantes tam verè tamque efficaciter fieri spirituali per fidem coniunctione alioqui sensibus nostris incomprehensibili participes, ut nulla sit in naturali organico corpore tam arcta corporalis membrorum & capitis connexio, quod mysterium merito Paulus magnum esse exclamat.

Quod de oppositione inter rem signatam essentialem & rem solius intellectum fateor, sionis ex te descripsi, clamitas à me esse corruptū: ego à me non fuisse intellectum fateor, siue tua hæc culpa est, qui non satis perspicuè interdū loquaris, siue potius animi tui sensum stupor ille meus intelligere non potuit. Nulla enim fraude id à me factū esse vel ex eo liquere potest, quod nihilo magis cōtra nos facit quod scripsisti, quàm quod te scripsisse credidi. Dicis igitur *copulationem signatæ rei & signorum à nobis non intelligi verā ac realem siue substantialem, sed solius pacti & promissionis, id est, ut res significata exhibeatur quidem quum exhibentur signa, non tamen in ipsis signis, sed seorsum à Deo*. In his postremis agnoscimus te verum dixisse, neque nos huius veritatis pudet: sed in eo te prorsus falli ac etiam ineptire dicimus, quod quoniam non exhibeatur res quasi in ipsis signis sita, idcirco copulationem signorum & rei veram & realem à nobis neges intelligi. Nam etiam si sacramentalis duntaxat sit copulatio, tamen neque falsa est propterea neque duntaxat imaginaria, ut millies est vobis respōsum. Scopulus autē ad quem perpetuò impingis, hic est, quod corporis & intellectus actiones & effecta ubique confundis. Sic dissoluitur argumentum quod postremum commemoras, nempe *quum pluribus in locis separata sint animæ nostræ & distinctæ* (pro quo rectius scripsisses distinctas atque adeo separatas) *non possent nos inspicere Christum alibi quàm in cælis haberi secundum carnem, si quid de carne Christi ab animabus nostris re ipsa recipi sine prestigiis volueritis profiteri*. Nam quod tu ex illo principio consequi dicis, verè sanè dicis. Verum quis tibi concesserit in animum ipsum fluere re ipsa quidpiam præsertim materiaturum, & sicut separata sunt animæ tum loco, tum essentia aliæ ab aliis, sic corpus aliquod siue Christi siue cuiuscunque alterius, aut in totidem frustra discerpi quot homines signa ore percipiant, ut nulli totū habeant, aut quod vnus naturæ diuinæ proprium est prorsus *ἀνοχώσιν*, totum ubique simul re ipsa existere, & ipso spiritu nostro magis esse spirituale?

Veniamus ad alterum accusationis caput, in quo nos etiā contendit aduersarius præstigiari, quod interdum substantiā corporis Domini, interdum solam efficaciam & vim quandā effluentem à carne Christi sita in cælis nobis impartiri, corpusq; Christi eo pacto spiritualiter tantum in Cœna percipi dicamus, quū tamen omnibus subductis nihil à nobis per Cœnā capi doceamus. Hæc igitur ut probaret urbanus iste monachus Calvinū in primis irritis tanquam canales & tubos fabricatum, quod ex ipsa Deitate scaturire in Christi carnem dixerit viuificū illum vigorem, ex qua demū nobiscum Spiritus sancti virtute & spirituali modo per fidem communicata

communicata vitam illam quaſi ex limpidiſſimo & vberriſimo fonte hauriamus. Ego vero reſpondi mirari me iſtius hominis tum inſcitiam, tum impudentiam, ut qui vel neſciat, vel neſcire ſe ſimulet quæ inter ſe coordinantur non repugnare. Ad hoc ipſe nunc excipit, neque ſe ſcripſiſſe, neque ſuſpicatum eſſe illa à Caluino tanquã oppoſita numerari. Quorſum igitur iſta protuliſti, Monache? nec enim aliud fuit tibi propoſitum quàm docere hæc inter ſe repugnare, carnem Chriſti nobis impertiri, & carnis duntaxat efficiam à nobis percipi. Imò nonne hoc ipſum nunc repetis? particulas autẽ illas excludere *TANTVM, SOLVM, DVNTAXAT*, à te interdum falſò nobis attribui, interdum aliorſum quàm intelligantur accipi, iam tibi fuit ſæpius reſponſum quàm ut reſpeti nunc oporteat.

Dixiſti totidem verbis venire in quaſtionem, *an veram, realem, & ſubſtantialem ſtatua-*
mus in Cœna participationem, ut verè, realiter ac ſubſtantialiter percipiatur Chriſti caro & ſan-
guis: an duntaxat ſpiritualem, quæ non carne & ſanguine re vera animas noſtras imbuat, ſed
vi quadam & efficacitate ditet quæ prodeat & emanet à carne & ſanguine Chriſti non di-
moti à cœlo. Reſpondi falſò & ineptè à te opponi ſpirituale vero: & ſpiritualem à nobis di-
ceptionem, nò ratione rei quæ percipitur, (percipitur enim totus ipſe Chriſtus, nò
duntaxat vis aliqua ipſius ſpiritualis) ſed quoniam & Spiritus ſancti virtute inenarrabi-
li, & ſpiritus noſtri instrumento, quod fidem vocamus, perficitur, & ſpirituale eſt ipſius
effectum, ſpiritualis videlicet ac myſtica (veriffima tamen ac firmiſſima & efficaciſſima)
Chriſti capitis cum ſuis membris vnio & coalitio. Quid tu cõtrà? *Exiſtimabam*, inquis,
mihirem eſſe cum homine in ſacris literis vel mediocriter exercitato, qui aliquid ſpirituale mul-
tis modis eſſe, & dici, & in qua ſignificatione ſit capiendum ex adiunctis nouit diſcernere. Ego
verò nullam mihi magnam eruditionem arrogo, meæ tenuitatis mihi probè conſcius, &
hoc certè quod dicis iam pridem Dei beneficio didici, imò (quod ſine arrogantia dictum
ſit) prius docui quàm tu doctor eſſes, & prius ſcripſi quàm tu hiſcere nedũ ſcribere quic-
quam auderes. Sed quorſum iſtud, quum tu ipſe definieris ſpirituale à te vocari quod ſit
duntaxat *ἐν πνεύματι*, ego verò planè & perſpicuè reſponderim non eo ſenſu à nobis ſpi-
ritualem perceptionem dici, ac proinde ſpiritualem ſimul & ſubſtãtialem eſſe perceptio-
nem quam ſtatuiſmus? ſpiritualem videlicet ſi modũ, instrumenta, effectum denique per-
ceptionis ſpectes: ſubſtantialem verò ſi idipſum quod ſpiritualiter per fidem percipitur,
ipſum videlicet Chriſtum, conſideres. Itaque quum eadem ruruſ inculcas, quid aliud
quàm tuam illam rixandi & calumniandi libidinem prodis? *Subſtantia alicuius*, inquis,
actiones & effectus non ſunt ſubſtantiales, ideo ſpirituale, ſubſtantiali oppoſui. Concedo, Mo-
nache. Sed præterea, ſpirituale oppoſuiſti vero, quæ de re nihil prorsus reſpondeſ. De-
inde quid hoc ad nos, qui hæc duo inter ſe non comparamus, ſed rem ipſam cum ſuo
effectu coniungimus? Nihil rectius eſt quod ſubiicis. *Vocaui*, inquis, *ſpiritualem perceptio-*
nem corporis per quam non reciperetur intra animas noſtras ipſa ſubſtantia corporis: ſed aliquis
ſpiritualis effectus, ſeu vitæ vigor de corpore Chriſti ad vñionem cum Chriſto. Voces tu ſanè ſpi-
ritualem perceptionẽ quam voles. At certè nò quaeritur quid illo nomine intellegas, ſed
quæ ſit noſtra ſententia, quam tu oppugnandam ſuſcepſiſti. Præterea vide, ſi potes, quàm
falſa, quàm abſurda, quàm ſtulta hîc effutias. Ecquis enim vnquã ſanæ mentis homo cre-
didit ſubſtantias ipſas corporum intra ipſum intellectum reipſa recipi? & tũc uſq; adeò
nos inſanire arbitraris ut quum dicimus viuificũ illum vigorem ex carne Chriſti in nos
inſtillari, exiſtimemus aliquid reale ex ipſo Chriſto excerni quod intra nos delabatur?
Præterea num putas nobis vnquã in mentẽ veniſſe, ut dicerems vigore hunc æternæ vi-
tæ ad vñionẽ noſtri cũ Chriſto requiri, quum vniri prius nos cũ Chriſto oporteat, quàm
ex ipſo quicquã percipiamus? Imò ſicut quũ primũ ex nihilo cõderẽtur omnia, nihil ex
Deo realiter in res cõditas influxit, quũ ab ipſo creata ſint omnia, ex ipſo autẽ nihil, ita in
vñito, inſaniunt prorsus qui reale quippiã ex Chriſti carne ſiue in noſtras animas ſiue in
noſtra corpora excerni arbitrantur. Etſi enim longè aliud eſt Deitas impartibilis quàm
caro cuius ſubſtantia in partes ſecari poteſt, imò ut etiã daremus ipſa aliquarũ energiã
vehicula, ſubtiliſſimã quandã partitionẽ admittere, ſicut tu cõtendis canalẽ dici nò poſſe
carnẽ Chriſti, niſi aliquid habeat quod percolet, & ad nos emittat: tamẽ totũ iſtud com-
mentũ eſt pluſquã Capernaicũ, nec minus inſanũ quàm illud Manichæorũ deliriũ, qui
Deũ faciebãt rerũ creatarũ partem, aut illud quorũdã amẽtiſſimorũ hominũ ſomniũ de

deciduis rerum feminibus. Ergo, inquis, quicquid per fidei vestra imaginationes circa corpus Domini situm in celo fingitis in animas vestras delabi, nec corporeum nec spirituale est, sed phantasma & somnium. En quò nos vestra deliria homines abripiant, in hoc ipsum videlicet amentiae barathrum quod somniatis. Apage verò, Monache, totum istum vilius ex ipso met Christo particulæ realē in nos descensum, & quemadmodum vera est mea fides, & verum eius obiectū, ita etiam quauis spirituale tamen verissimum esse ipsi effectum nobiscum, si potes, agnosce. Sed agè mirifica tādē arcana vestra audiamus. Scimus, inquis, ex sacris literis corpora fieri & existere spiritualia, quæ re vera permanent corpora, sed modū existendi corporeum & corporibus assuetū aut omnino aut magna ex parte excedunt, & eū suscipiunt qui ad spiritus naturaliter pertinet, cōmutatione corruptionis in incorruptionem, infirmitatis in virtutem, ignobilitatis in gloriam, adeoque, ut Apostolus concludit, animalitatis in spiritualitatem, ita ut propter modum existendi diuersum corpus non amplius vocetur à scripturis caro, neque secundum carnem, sed spiritus, & secundum spiritum aut spiritale, tametsi non desinat esse re vera caro, nec pereat carnis substantia, sed modus varietur. Primum quid hoc rei sit, deinde quorsum hoc applies expendamus. Corpora nostra si resurgant, necesse est corpora sint post resurrectionem. Itaque rectè confiteris non perire carnis substantiam. Multò autem meliore conditione resurgere corpora quàm tum essent quum caderent, & ratio ipsa resurrectionis demonstrat, & sacræ literæ, ac quidē in primis locus ille Pauli quem innuis, testantur. Nam alioqui sæpius nobis cadendum, sæpius surgendum, ac denique intereundum esset: neque aliud resurgendo consequeremur, quàm ut sæpius moreremur. Hactenus igitur consentimus. Sed quænam sit ista conditio corporis plenū, illud ipsum est de quo quæritur. Quod corruptioni obnoxium, quod ignominie, firmitati quod imbecillum erat, dicit Apostolus euasurum incorruptum, valde gloriosum, firmissimæ denique virtutis, quæ omnia in compendium redigit, quum ex animali dicit spirituale euasurum. Ergo, inquis, erit modus existendi diuersus. Imò si caro erit & organicum, suisque omnibus partibus constans corpus, sicut Hieronymus ad Pommachium & ipsa quoque epistola tuetur quam initio huius accusationis citasti, diuersæ quidē erunt qualitates accidentales, id est quæ saluo subiecto in alteras cōmutari possunt, veluti ex corruptibili incorruptū, ex turpi gloriosum, ex infirmo potens, lucidissimum, clarissimum, agillissimum, tale denique euadere, ut quoad eius fieri salua corporis natura potest, spirituale naturā referat: at illa quæ corpus ipsum faciunt corpus, veluti materiātū, carnis, ossibus, nervis, suisque adeo partibus omnibus distinctis præditum, denique quum talis sit cuique dimensionibus circumscriptum, salua certè permanebunt. Itaque quum spiritibus proprietate rei modus existendi quale est ipsius esse, corporibus scilicet loco, spiritibus proprietate naturæ circumscriptus, soli autem Deo infinitus, manifestè tibi ipsi repugnas quum saluā manere corpoream substantiam dicas, existendi verò modum spiritibus proprium illi attribuis. Nihilò verius est quod dicis corporibus post resurrectionē suæ glorificatæ carnis nomē amittere, spiritus enim dici. Ludis enim manifestè in carnis vocabulo, quod quoniam niam interdum non ipsam essentiam carneam, sed eius imbecillitatem declarat: idcirco dies carnis finiti dicuntur in Christo, quem hoc sensu non nouimus amplius secundum carnem, sicut etiam caro & sanguis, auctore Apostolo, id est, (ut ipsemet interpretatur) corruptio hereditatem incorruptæ naturæ non consequetur.

Itaque caro non propter diuersum existendi modū, (vno enim modo corporibus organicis proprio semper existit permanens carnis natura siue ante, siue post glorificationem) sed quatenus infirmitatē exuit, quæ carnis nomine ex Hebræorū idiotismo nonnunquā vocatur, interdū aboleri significatur. Nā alioqui te refellit Iobus affirmans se in carne sua visurū Seruatorem. Et, quæso, si carnis & sanguinis nomē nō cōuenit glorificato corpori, quorsum à te hæc instituta est altercatio de reali & substantiali carnis & sanguinis glorificati Christi esu & potu? Carnē autē, siue Christi, siue alterius cuiuspiam quantūvis glorificatam ubi tandem cōperies spiritū vocari? citabis nimirū locū illū Ioannis, Quod natū est ex spiritu, spiritus est. Sed illic agi cōstat, non de glorificatione corporis, sed de regenerationis gratia, ac proinde tū carnē illā tū spiritū in animo cōsiderari, qui caro ante te regenerationē, spiritus verò dicitur quatenus est regeneratus: nisi fortasse velis carnis & spiritus certamine nō ipsius secū animi, sed animi potius & corporis dissidiū declarari. Itaque quū hīc agas de mutatione, quæ circa ipsam carnē fiat, aio te splendide mentiri, Monache, quū dicis glorificata corpora dici spiritus. Etenim caro spiritualis, id est quæ corruptionem,

ad Cl. de Xainctes responſionem. 345

corruptionem, ignominiam, infirmitatem depoſuit, & gloriæ cæleſtis facta eſt particeps, prorsus aliud eſt quàm ſpiritus, ſiquidem, teſte ipſo Chriſto, *Spiritus carum & oſſa non habent*, ideòque ſub ſenſus exteriores non cadunt, caro autem quātunvis ſpiritalis ſiue glorificata reipſo, vt arbitror, cōſistente, caro tamen eſt ſuis omnibus partibus deſuncta & circunſcripta, ne ipſo quidem Chriſti ad dextram Patris ſedēntis corpore excepto, ſi theodoxi diſertis verbis teſtātur. Quæ quum ita ſe habeant, quid iſta te iuuant quæ ſub i-
*idem ſpiritualiter adeſſe, quoniam non ibi conſiſtat modo exiſtendi naturali corporibus, ſed ſpiri-
tibus, qui deſinito loco naturaliter aſiſtunt, ſed cum non occupant, nec aſpectui noſtro ex ne-
ceſſitate ſubiacent.* Viſ igitur in ſumma corpus glorificatum non circunſcriptum, ſine aliqua mole, ſed deſinitiuè, ſine proprietate ſubſtantię inſtar ſpirituum contineri. Quod ſi ſpiritus idcirco ſic continentur quòd ſint incorporei, quĩnam eſſugies quin ſaceri cogaris, vel falſum eſſe quod comminiſceris, vel, ſi tibi credatur, corpora per glorificationem fieri incorporea, ſiquidem in ſpirituum naturam tranſmutantur? Etenim tribuere corporibus, id quod ne ſpiritibus quidem niſi incorporei eſſent, imò (vt poſt Cyrillum audaciùs loquar) ne Deo quidem ipſi conueniret, niſi prorsus infinitus eſſet, an non eſt prorsus inſanire? Sunt ſane corpora glorificata, incorrupta, glorioſa, ſplendidiſſima, agiliſſima, corpora tamen ſunt, ac proinde non ſpirituum, ſed veterum corporum modo adſunt, ſua videlicet quantitate circunſcripta, & quæ videri, tangique poſſunt: eiufmodi corpora ſi fortè neges in cælis conſiſtere poſſe, hoc te diſcere non pudeat ex Auguſtini lib. de Ciuit. Dei 20. cui ſi tuum iſtud cōmentum placuiſſet, nempe ſic eſſe corpus in cælis, vt ſunt ſpiritus, mutato videlicet exiſtendi modo, cauſa non erat, cur tantopere de illa quæſtione ſoluenda laboraret, quomodo verũ corpus organicum in cælis eſſe poſſit. Deinde non vides ſi hoc ita ſit, conſequi non aliter eſſe corpus Chriſti in Euchariftia quàm Angeli imò ipſa etiam dæmonia vobiscum, animique adeò noſtri intra nos ſint? quod ſi verum eſt, quorſum, obſecro, refugis ad omnipotentię latebras? Etenim quid mirum eſt vel ſpiritus adeſſe ſuo exiſtendi modo, vel corpora ſi ſpiritualem exiſtendi modum naſta ſunt, ſpirituum modo adeſſe? & ſi quod hĩc eſt omnipotentię Dei extraordinarium opus, cur tu illud in Chriſti corpore peculiariter conſideras, quod tamen habeat cum Angelis quibuiſvis, imò & cum animis noſtris commune? Imò non fuerit extraordinaria iſta ſpiritalis præſentia corporis in Euchariftia, ſed illa potiùs altera corporalis & aſpectabilis, quæ Stephano contigit, & vltimo die futura ſpectatur, ſicut extraordinaria eſt ſpirituum apparitio viſibilis. Deinde ſi ſpiritalitas iſta modum exiſtendi ſpiritualem aſſert, ergo corporalem tollit. Nuſquā eſt igitur corpus Chriſti corporali modo, nuſquam viſibile, nuſquam loco circunſcriptum, quod dogma tu nõ ignoras Patres omnes orthodoxos iam olim damnaſſe. Denique etiam ſi locum à Chriſti corpore non occupari, imò inuiſibilis etiam naturæ euafiſſe tibi concedam, accertè in loco deſinito eſſe concedes vbicunque ſit, quum ſola Diuina natura ſit infinita, ideòque nullo loco contineatur. At ſi deſinito loco, non igitur multis ſimul locis. Stat enim illud Auguſtini de ipſo Chriſti corpore diſſerentis, *Spatia locorum tolle corporibus, & nuſquā erunt, & quia nuſquam, ergo nec erunt.* Et ne excipias, non tolli à te locum, etiam dicas à Chriſto ſpiritualiter præſente non occupari, audi quid adiiciat, *Hinc vbique creditur Chriſtum per id quod Deus eſt, in cælo autem per id quod homo, ſecundum veri corporis modum.* Audis *corporis*, imò etiam *veri corporis* modum? Aut igitur corporis & ſpiritus modum oſtende vnum & eundem eſſe, aut te ab Auguſtino manifeſtè diſſentire fatetor, vel te prorsus cum ratione inſanire quis non intelliget? Num illud quoque magis abſurdum fuerit dicere vnum idẽmque Chriſti corpus vno eodẽmque tempore in cælis quidem localiter & circunſcriptiuè, in Euchariftia verò innumeris locis ſpiritus modo, ſiue deſinitiuè eſſe, non modò quoniam contradictoria hæc ſunt, verũ etiam quoniā ſi ita eſſe poſſet, cælis cæleſtia, & ſpiritalis ille modus, terræ verò corporeus potiùs conueniet. Et de veſtro quidem exiſtendi modo haſtenus. Nunc videamus quàm bellè & commodè manducationem illam realem ſimul & ſpiritualem explicetis.

Hoc etiam modum venerat

*Hoc etiam modo, inquis, manducari à nobis spiritualiter corpus Domini docetur: quia licet
revera corpus sumatur à nobis ore corporeo, & circa ipsum omnia officia, esus corporalis exer-*

ceantur, non tamen modo comeditur quo cibus atteritur, comminuitur, consumitur. Nā sicut mo-
 dum habet spiritalem existendi, ita quicquid circa ipsum fit à corporibus, nō nisi spiritaliter fieri
 potest, ac si esset spiritus, quanuis ubicunque sit, maneat salua & integra corporis substantia.
 Hæc vestra sunt portenta, monache. Nec te pudet nobis præstigias oblicere? Ostendi
 quā inceptum, falsum, insanum denique sit vel vero corpori vlibet glorioso modum
 existendi spiritibus proprium tribuere: tam certē insanum quā si è contrario spiritibus
 modum existendi corporeum attribuas, quod si fieri posset, causa nulla fuisset cur spiri-
 tus vt hominibus conspici fierent, corpus assumerent. Nunc verò quod dicis quanto
 etiam est illo amentius? Vis enim corporaliter agere corpora nostra, & id quidem meri-
 to, sed negas corporales esse actiones. Corporaliter igitur & verè os nostrum te auctore,
 Christi corpus & sanguinem accipit, comedit, bibit, sed illa tamen non nisi spiritali mo-
 do recipiuntur, cōceduntur, bibuntur, quia, inquis, spiritalis est illorum existendi modus.
 Atqui si hoc verum est, nemo igitur illa nisi spiritali modo acceperit, comederit, bibe-
 rit. quum inter agens & patiens necessaria sit prorsus conuenientia. Tria igitur modo acci-
 nitus inter se cohæreant oportet, nempe vel Spiritalis existentia, Spiritali modo acci-
 pere, comedere, bibere, & Spiritali modo accipi, edi, bibi: vel, Corporea existentia, Cor-
 porali modo accipere, comedere, bibere, & Corporali modo accipi, comedi, bibi.
 Obsecro verò, mi homo, num tu is es qui corpus hoc saltem nostrum adhuc tantope-
 re imbecillum somnies vel alio quā sensuum organo quicquam verè corporeo obie-
 cipere, vel posse ad vllam spiritus notitiam, nisi interueniente quopiam corporeo obie-
 cto perducit? Quānam igitur corpus spiritum comederit vel biberit, quum spiritus non
 nisi intellectu percipi possit: intellectus autem nec comedere, nec bibere propriè dica-
 tur? Quæ verò spiritus est ratio, eadem quoque est istius quod somnias corporis spiritua-
 li modo existentis, quoniam prout quodque existit, ita & agit, & vicissim cum eo agi-
 tur. Denique, bone vir, quī sit vt quum corporalis esus, siue oris officium dicat? Cur
 corpus illud spirituale exerceri, nusquam tamen oculorum visionis memineris? Cur
 enim potius oculus quā os cessarit, quum corporalis substantia sensibus omnibus pa-
 teat? an quod corporis spiritali modo existentis, vel fulgore nostris nondum glorifica-
 tis oculis sustineri, vel tenuitas rerum non possit? Atqui cur non idem de tactu, esu, &
 potu dixeris, quum eadem sit omnium sensuum ratio? Sed & gustus nullum hīc officium
 abs te ponitur. Nihil enim præter panem & vinū illic gustus percipit. Quod si nulla illic
 est panis neque vini substantia, vt vos quoq; contenditis, neque corporaliter illic viden-
 tur, tanguntur, gustantur caro & sanguis, quānam illa esse dicetis quæ corporaliter ibi
 oculus se videre, os percipere, lingua siue palatum gustare renuntiat? Si nihil, maius ergo
 chimæra fuerit totum hoc exterius ministerium. Si substantias, nempe vel panem & vi-
 num, vel ipsum corpus, & ipsum sanguinem, panem & vinum dicere vos transubstan-
 tiatores non potestis. Carnē autem & sanguinem si ponatis, ergo corporali modo illa viden-
 deri, tangi, gustari, contrā quā modò dicebas, fatebimini. Quicquid enim illud tandē
 est quod re vera videtur, tangitur, gustatur, necesse est corporali modo videri, tangi, gu-
 stari, quum solum corpus propriè videat, tangat, gustet. Neque vos hīc iuuat insipidū &
 ridiculum illud cauillum, corpus & sanguinem vitandi horroris causa, panis & vini ac-
 cidētibus, putā colore, soliditate & sapore quodammodo vestiri. Quid enim est istis por-
 tentis indignius? & vt ita esse demus, num Cyclopes esse desineretis, & illius flagitij rei
 quod agnoscit Augustinus præcipi, si carnis esus & sanguinis potus simpliciter sensibus
 τὸ πρὶν & sine tropo intelligatur? Accidentia porrò propriè non percipiuntur sensibus,
 sed ipsæ subiectæ substantiæ, quibus inhærent, quanuis ope accidentium fiant sensibus
 perceptibiles. Itaque rursus in has angustias redigeris, vt accidentia panis & vini fatiri
 cogaris non propriè videri, tangi, gustari, (quæ omnia nūquam, nisi corporeo modo per-
 aguntur) sed ipsam carnis & sanguinis substantiam, accidentibus panis & vini vestitam.
 Cur non verò etiam verè frangi, dentibus atteri, consumi, cōcoqui, excerni, arrodi, putrefie-
 que ratione fatearis? Scio fore vt ad hæc cohorrescas, qui tamē à muribus arrodi, putrefie-
 ri, expui à vobis, & vomī quicquid illud est vltro fatebimini, ideòque etiam resorberi iube-
 tis. Sed nos ad vestra portenta, vestrasq; chimæras & præstigias multo sanè iustius cohor-
 rescimus. At quā simplex, pura, sancta est veritas? Hæc autē est veritas, Corpori Christi
 per glorificationē neq; substantiā, neq; formales corporis proprietates adēptas fuisse: sed
 deposita infinitate perfectē ab inhabitatē σωματικῇ deitate glorificatas: itaq; Christū nūc
 secundum

secundū hāc glorificatā carnē in cælis in quos euectus est, & ex quib⁹ ultimo illo demū die vêturus est, nō autē in terris vnde discessit, cōsistere, suāmq; in res omnes subiectas accēptā potestātē exercere: inde electos suos Spiritu suo adhibita voce Euāgelij & Sacramētis efficaciter vocatos & ex infidelibus fideles factos sibi ipsi nō corporeo, nō terreno, nō nigelico vllō modo, sed diuina sua virtute & modo mystico ac nobis incomprehensibili inferere, non vt vllus fiat substantiarum mutuus contractus, aut reale quidpiam siue ex ipsius carnis substantia, siue ex ipsius virtute excernatur & in nos traiciatur (quorū enim corporalia & terrena omnia istiusmodi, ad spiritualis vitæ mysteria?) sed hactenus vt & ipsius imputata iustitia iustificati, & virtute sanctificati, tandem in ipso glorificemur. Hæc omnis semper fuit Ecclesiæ Christianæ fides, donec vestris intans & portētōis, imò etiam in ipsam Christi carnem planē impiis commensis Christiana religio in aniles fabulas transformaretur. Sed agē, pergamus.

Nunquam vultis, inquis, agnoscere existendi modum spiritalem in Christi corpore, imò si in Eucharistia vel solos oculos lateat, iam non putatis corpus esse, sed phantasma & nescio quid imaginarium, quod impossibile sit eandem rem corpus esse & aliquid spiritale siue inuisibile, propter spiritalem existendi rationem. Sanè ita est vt dicis. Nam si valet Christi argumentum, suum corpus verum esse, non spiritum, quoniam videri & tangi posset, vêtum est illud quoque futurum fuisse spiritum, vel phantasma non corpus, si neque alpe-ctabile, neque cōrectabile fuisset. Didicimus quoque ex Augustino Christi corpus esse in cælo secundum veri corporis non secundum spirituum modum. Didicimus ex Virgilio eandem naturam contraria nō recipere, cuiusmodi sunt corporeus & incorporeus modus. Didicimus ex Cyrillo, ne ipsam quidem Deitatem si quāta, id est si corpus, esset, nō effugituram circumscriptionem: ac proinde corpori Christi glorificato, tribui nō posse spiritalem existendi modum, quin vel in spiritum vel in Deum reipsa transformetur. Didicimus ex Didymo Spiritus sancti Deitatem qua à creatis spiritibus discernitur ex eo probari quod ipse quidem sit vbique, isti verò quauis corporum modo nō occupēt locum, tamen non nisi, vno loco semel adesse: ex quo liquet Christi corpus non in spiritum duntaxat, vt verbo dicitis, sed in Deum quoque à vobis reipsa cū Eurychete transformari, quum id vultis vno eodēque tempore pluribus locis reipsa existere, quod ne spiritibus quidem datum est: in merum phantasma, denique commutari, quum substantiæ corporeæ tribuitis incorporeum existendi modū, & quod omnibus corporalibus officiis reipsa editur, incorporeo tamen modo comedi vultis, id est nullo modo, quum incorporeus propriè nullus sit comedendi modus: quum denique accidentia in alieno subiecto, subiectum autem ipsum non nisi in alienis accidentibus sensibus externis percipi contenditis.

Nunc contra, inquis, me reprehendus quasi absurda dixerim, idem esse substantiale siue corporeum, quo ad rem, & spiritale quo ad modum, & iudicari fieri non posse vt eadem res sit corporea siue corporalis perceptio corporis, & tamen quo ad modum subsistendi & percipiendi sit spiritualis seu incorporea, qua cerē non mea est, sed vestra sententia propter quam si stupere à te existimer, o bestia, quum eam defendas pertinacissimè, ita vt neges in Dei potestate esse corpus inconspicuum modo spiritus efficere, obtruisse censendus es. Dabis igitur mihi bestię veniam, mi Domine vsque adeo spiritualis doctor vt corporis etiam ipsius Christi inauditi mihi alkymiam excogitares qua neque transformetur, neque eadem forma permaneat, mihi ignosces, inquam, bestię, si fortē tua tam abstrusa ista mysteria non satis capio. Mihi sanè nunquam memini in mentem venisse vt te reprehenderem quasi absurdum iudicares aliquid esse natura corporeum, quod tamen incorporeo modo existeret: sed cōtra potiùs reprehendo quod tam absurda & repugnantia inter se cōciliare studeas. Hoc tamen, fateor, quod ne nunc quidem intelligere te simulas, reprehendi, & adhuc reprehendi, nempe quod posito spirituali perceptionis modo, putes à nobis ipsiusmet Christi (hoc enim intelligimus substantiæ voce) veram cōmunicationem tolli: ex quo si cōsequi velis spiritalem simul & realem existendi, ac etiam percipiendi modum inter se consentire, facillè id concessero, modò & existētiam, & perceptionē, & spiritualitātē hanc rectè definias. Nos enim neque corporaliū quā existendi modum tribuimus, neque aliam corporis perceptionem quā quæ fide & intellectu fiat docemus, neque spiritalē aliud vnionis genus statuimus quā quæ Spiritus sancti vinculo coaluerit.

Quod autem clamitas obbrutuisse me qui negem in Dei esse potestate corpus inconspicuum modo spiritus efficere, calumniosè abs te quoque dicitur. An enim ita me delirare censes ut penes Deum esse negem substantias formasque rerum omnium non modo immutare, verum etiam tam facile si libeat abolere, quam illas initio ex nihilo condidit? Sed quum verorum spirituum & corporum sic propriè appellatorum substantiam sic decreuerit omnipotens Deus, ut illas quidem sola naturæ proprietate deinde, istos verò etiam quantitate & organicis partibus circumscriberet, hoc dixi & dico Deum efficere non posse ut quidpiam simul sit in sese quantum & non quantum, circumscriptum & incircumscriptum, visibile & invisibile. Item quum Dei essentia hoc quoque differat ab omnibus substantiis creatis quod sola sit infinita, ideòque sola ubique, dico Deum efficere non posse ut vilius rei creatæ substantia sit infinita, vel infinitus existendi modus, quoniam talis natura creata esset factitius aliquis deus. Quod si rursus clamites, ut apud imperitos consueuisti, sic negari à nobis Dei omnipotentiam, excipiam te impudenter rursus calumniari. quoniam contradictoria simul ponere, id est mentiri non posse, non modo non arguit omnipotentiam, sed etiam perfectissimam ac constantissimam potentiam demonstrat. Audiamus tamen aliquid etiam amplius, quando ita opus est.

*Admittitis, inquis, in Cæna realem & substantialem corporis Domini manducationem, & vix recipitis in Cæna carnem Domini realiter & substantialiter esse, siue resedere & existere spiritali quodam modo qui de reali & substantiali præsentia nihil diminuat, quod quidem non videmini refugere quum Cæna interpretamini pro celesti actione & fidei negotiatione quæ fit in calo circa corpus Domini ibi locatum. Sed si ut enuntiatis, ita simpliciter crederetur in Cæna à nobis sumi re vera & in substantia carnem & sanguinem, etià si modus incorporeus esset & spiritalis, cur non eadem opera fateremini in Cæna adesse re ipsa & in substantia carnem illam & sanguinem, quannus spiritali seu incorporeo modo? Totam istam verò negotiationem vobis omnium sacrorum mangonibus & *παλιγαπηδον* relinquo. sed quod dicis de reali existentia in Cæna Domini quæ spiritalis sit, id est qualis est spirituum, scito à nobis ineptum & prophanum deliriū haberi, quocunq; modo Cænae nomē accipias. Nec enim vni eidemq; corpori possumus attribuire plures eòsq; repugnantes existendi modos, imò nullū corpus arbitramur quandiu corpus sit, existere spiritus modo posse. Causam rogas? quoniam nolumus tecum prorsus insanire. Sed si creditis, inquis, re vera sumi carnē in Cæna modo incorporeo, cur non etiam itidem re ipsa carnem adesse incorporeo modo in Cæna creditis? Sanè sicut credimus ita etiam loquimur, cuius rei testem Deum appellamus viuorū & mortuorū iudicem. Quod autem de incorporeo modo garris, si nostro & Christiano sensu explicares, sine controuersia tibi concederemus. Quemadmodum enim spiritus credentium oculo præsens in cælis Christus ipse exhibetur, ita etiam eiusdem spiritus manus & os, fides videlicet, nō imaginariè, sed verissimè & efficacissimè ipsum percipiūt. Tua verò deliria quid ad nos, qui sumptionis nomine mutuum corporum & substantiarum contactum, & incorporeæ existentia voce præsentiam intelligis in terris spirituum propriam? Queritur, inquis, an per spiritalē modum intelligatis incorporeum duntaxat qui nihil auferat de corporis substantia, an alium qui de illa plurimum detrahat. Respondeo nos illum priorem modum spiritalē perceptionis ponere, ac proinde vestrum illum commentitium execrari, qui non partem aliquam substantiaē corpori Christi detrahat, sed illum verè in spiritum transformet, quod verbo quidem facere vos pro impudentia vestra negantes, re ipsa verò facitis. Quid plura?*

Quum, inquis, Calvinus aliquando videatur affirmare corpus quo ad rem capi, aliquando negare, eiq; vitam & efficaciam substituere, frustra me calumniaris, quasi ambigua ista Carnaliter, Corporaliter, Substantialiter, Naturaliter, Spiritualiter, quarum priora quatuor non ignoramus apud Patres affirmari rei designanda, id est pro corporis & sanguinis in Cæna præsentia & susceptione, negari verò pro modo præsentia & susceptionis, de quo spiritualiter affirmetur. Vos autem eadem illa quatuor non tantum de modo, verum etiam de re negatis. De patrum sententia quum voles ampliùs prolatis eorum testimoniis quæretur, nisi iam quam nos satis sit à nostris demonstratus noster & illorum consensus. Sed & calumnia quam nobis reponis, quasi quatuor illa & de re & de modo prorsus negemus, noua refutatione non eget. Hoc quidem agnoscimus, libenter ab istis vocibus nos abstinere, partim quod ambigua sint, partim quod communis Latinæ linguæ vsus postulet ut modum potius siue, sicut Grammatici loquuntur, qualitatem quàm rem ipsam demonstrant: quo tamen posteriore

posteriore sensu prorsus esse repudiandas, tibi gratulor quod ultro confitearis. Verum si quod loqueris hoc verè sentis, vide quàm ista inter se consentiant, Spiritualiter, id est spirituali siue spirituum proprio modo, accipi, comedi, bibi, quod ore ipso & corporalibus omnibus officiis accipias, comedas, bibas, quod vtrunque tamen disertis verbis affirmare non pudet. Præterea, *Spiritualiter*, inquis, *non intra modum retinetis, sed ad rem quæ in Cæna suscipitur extenditis, ut idem sit Spiritualiter quod Intellectualiter, id quod tamen interdum inficiamini, interdum palam enuntiatis.* Si te ipso confitente Spiritualiter accipimus pro intellectualiter, sicut Augustinus disertè & verè scripsit cibum hunc esse non ventris sed mentis, quàm illud verè dixeris à nobis ad rem ipsam extendi? an quod dicamus idcirco nos fieri Christi carnis participes, ut ipsius Spiritu viuifico sanctificemur? atqui ne tu hoc quidem negaueris, nisi fortè vel mortuam carnem à nobis accipi, vel mortalis alimenti causa nos ad Domini mensam accedere arbitraris. Neque verò tu nos vnquam compereris hanc sententiam dissimulasse, nedum ut illam simus inficiati. nunquam nos, inquam, cõperies illa voce aliter quàm pro spiritali perceptionis modo vsurpasse, idcirco hæc duo Spiritualiter per fidem coniungere plerunque consueuisse. Quum enim de sitignorum & rei copulatione, siue de corporis cum pane existentia differimus, Sacramentum taliter potius quàm Spiritualiter dicere, mutandi delirij vestri causa, cõsueuimus. Sed agè tandem aliquid ex te grauius audiamus. Præfatus enim nostram quæstionem verti in eo de quo dicturus es, *Duobus modis, inquis, interpretatus es edi carnem Domini, vno quum per fidem coniungimur toti Christo Deo & homini, ut noster fiat: altero quum noster factus vi- tam & omnia dona in animas nostras instillat. Vtrunque simul fieri & vtrunque realem ac substantialem esse vis, &c.* Hic verò quid potius quàm illud dicam, Cantherius in limine? Nec enim duos spirituales communicationis Christi modos statui à nobis inuenies, quum is planè sit vnicus, quanuis non vna ratione sed duplici vtatur Deus in hoc mysterio, nempe interdum prædicatione solius Verbi, interdum additis Verbo signis quæ Sacramenta vocamus. Dicemus, inquam, spiritalem percipiendi Christi modum vni- cum & singularem, nempe qui fidei instrumento fiat per Spiritum sanctum efficacissi- mo. Huius autem perceptionis obiectum, seu maius materiem, esse dicimus ipsum met- Christum, effectum verò duplex, nempe nostram cum ipso Christo spiritalem coniun- ctionem, & ipsius in nobis iustificandis ac sanctificandis energiam. Hæc porro si quis cum tuis commentis compareret, quantum à tuis absint nostra facile cognoscet. Audiamus ta- men aliquid amplius. Quatuor dicis à me requiri ad meum stabiliendum commentum, nempe vt in totius Christi Dei & hominis veluti possessionem mittamur, quod nõ ore corporis sed solo animo fiat vera fide prædito, exclusa omni substantiarum ipsarum reali præsentia tum connexionem mutuòque contactu, idque in eum deum finem, vt quem- admodum corpus cum suo capite coharens ex ciborum naturali modo perceptorum succo nutritur, sic etiam ex Christo nobis vnito Spiritum sanctificationis vitæque æter- næ hauriamus. Et sanè hæc quatuor agnosco sic à me describi non vt commentum ali- quod exornem veritatis specie, sed quoniam ita se res habet. Tu cõtrà primum omnium iubet proferri Verbum Dei de Cæna scriptum, quo ista omnia vel saltem nonnulla con- tineantur. Atqui quod ad primum istorum attinet, ne tu quidem illud ausis inficiari, o- portere nos totius Christi fieri participes: & Spiritum sanctum vitamq; æternam sic no- bis tribui si negabis, dignus es quicum de religione Christiana nunquam disputetur. Superest igitur duo probanda, nempe quod de fide siue intellectuali perceptione affir- mauit, sublata ipsarum substantiarum tum præsentia, tum connexionem. Dicit Apostolus hæc mysteria esse communicationem corporis & sanguinis Domini, ergo & totius Chri- sti, non modo quoniam caro hæc nusquam est à Deitate seiuncta, verum etiam quoniã alioqui viuifica non esset, sicut etiam nuda Deitas nos non seruaret, sed iudicaret. Idcir- co verò nos Christi carne vesci vt sit nobis vita, clamat ipse Filius Dei apud Iohannem singulis penè concionibus. Sine fide, inquit Paulus, non possumus Deo placere, multo minus igitur Christo fieri concorpores: & quosnam dixeris Christi membra, nisi qui ve- ra fide sunt illi insiti? Mysterium magnum hoc esse clamat Apostolus, quo videlicet Ec- clesia sit caro ex carne Christi, & os ex ossibus eius, quod solis fidelibus cõuenire, ac pro- inde quod alibi dicit Apostolus, non posse nos simul esse Christi & meretricis, multo mi- nus verò ipsius Satanæ, membra, cuiusmodi esse quicumque extra Christum sunt, vel ex

vestris illis exorcismis colligi potest, quibus in Baptismi formula vti vel abuti potius consueuistis. At enim (fortassis inquires) non simpliciter quaeritur an fide sit opus ad efficacem & salutarem carnis Domini perceptionem, sed an hoc animo duntaxat eoque fide praedito, an verò etiam corpore & ore ipso fiat. Hoc tu affirmas, ego nego, & tanquam ineptum, falsum, Cyclopicum, impium denique oppugno. Vtri verò probationis onus incumbit? Agè tamen meae sint istae partes. Dico quot testimoniis confirmatur corporis Christi veritas & absentia à nobis secundum carnem, tot argumentis illa vestra comenta putidissima de ipsius carnis in terris praesentia & mutua ista concoctione reali, sic redargui, vt Satan ipse & vertiginis spiritus qui vos dementauit vos penè derelictur. Scio quid opponere consueueritis. Sed nos quidem vestris nihilo sanè magis quam vos nostris, commouemur. Quod autem addis me vsque adeò impudenter mentiri de totius veteris Ecclesiae consensu, (quae tua est monastica vrbantitas) vt illud ipsum quod auctore constat à veteri Ecclesia contra Arrianos explosum & damnatum, expendamus si tu Reuerentiae seu Paternitati placet, quam pudèter scribas. *Catholici, inquit, citabant illud Iohannis, Ego & Pater vnum sumus, vt demonstrarent essentia diuinæ in Patre & Filio unitatem. Arriani verò instabant ista necessario non dici de essentia unitate, quum alij sint intellectuales modi coniunctionum, inter quos etiam aiebant nos vniri Christo spirituali nexu per fidem, non tamen per substantiarum aliquam realem connexionem. Catholici verò contra illos quæ uidem contra te faciunt, Beza, multa probant in primis varia esse & distincta coadunationum vincula, nimirum spiritalia per fidem, charitatem, voluntatum consensionem, & realia per naturarum applicationem aut unitatem.* Ego verò non ignoro Arrianos ad voluntatis ac consensus vnionem traxisse quæ pro Patris & Filij secundum essentiam unitate ab Orthodoxis citantur. Sed quid hoc ad nos, qui vobis non tantum stertentibus verum etiam partim nihil ista curatibus, partim labores nostros impudētissime calumniantibus, pro sacrae triadis mysteriis contra Seruetum, Tricheitas, nouosque Samositeni, Macedonij, Nestorij, & Eutychis discipulos nunc quoque decertamus? Quæ tu verò commemoras de spiritali per fidem cum Christo nexu absque substantiarum aliqua reali connexionem, vel inscietenter vel impudenter admodum peruertis, neque in nos merito contorques, sicut ex controuersiae statu liquet. Ex his Christi verbis, Ego sum vitis, vos autem palmites, Pater verò meus agricola est, colligebant Arriani Filium esse diuersæ à Patre essentiae, sicut essentiae natura inter se dissident agricola & vitis. Aiebant iidem solius Deitatis ratione Christum viti, nos verò palmitibus conferri, *Quoniam, inquebant, corpora nostra non dependent à carne Christi vt palmites à vite, nec sanctorum fructus corporis est sed spiritualis. Deitas ergo Filij, vitis est vnde per fidem pendemus.*

Respondet Cyrillus in primis ad vtrūque argumentum, non fuisse Christo propositum de sua Patrisve essentia vel eadem vel diuersa disputare, sed illa duntaxat similitudine significasse quemadmodum ramis arborum à radice qualitas nutrimentumque praebentur, sic spiritalium fructuum virtutem ab eo nobis concedi. Deinde ostendit ex vitis & agricolae distinctione non significari naturae diuersitatem, sed vnus Deitatis, id est Patris, Filij, & Spiritus sancti opus commune, sic distingui vt Pater quidem intelligatur nos ad pietatem & fidem per Filium in Spiritu nutrire, sed tamen neque in alimento quod à vite dicitur suggeri, neque in cultura quam dicitur Pater praestare, vel Pater à Filio vel vterque à Spiritu separetur. Postremò contendit nos quidem non fide duntaxat & charitate spiritaliter, id est animo tenus, verum etiam carne nostra cum illo coherere, vt qui non tantum fiamus vnus spiritus, sed etiam vnum corpus cum illo & in illo: ac proinde ipsum vicissim nobiscum non tantum spiritaliter, id est Deitatis ratione, verum etiam corporaliter, substantialiter, siue, vt loquitur Hilarius, naturaliter, id est secundum veram illam carnem suam nobiscum coniungi, vt hoc vinculo & ipsi inter nos, & nos cum illo adeoque per illum verum Deum & hominē cum Deo ipso vnum fiamus, & nos pietatis consensu, tum sanctae carnis Christi communione tum vnus sancti Spiritus participatione. Hæc verò quis vnquam nostrum negauit? Quis expressius quam nos vrgere solet, nos oportere Christo ipsi imprimis vniri tum Deo tum homini, vt vitam illam tum spiritualem tum æternam inde hauriamus, imò quæ potissimum ratione negamus Christum ab indignis participari, nisi hac ipsa quod carnis & Spiritus communicatio minusquam separentur? & quanuis istius nostrae cum toto Christo *non vnitas* instrumentum esse dicamus

spiritualem esse ac planè mysticā rationē istius mysterij, quod meritò magnum esse mag-
 gnus ille Apostolus exclamat. Cyrillum verò ut & reliquos orthodoxos Patres ante-
 quam istæ Cyclopicae cogitationes in Ecclesia reciperentur, non aliter quàm spirituali
 modo per fidem sensisse nos fieri Christi membra, etiam secundum carnem, & in sim-
 plici verbo, & tum in Baptismo tum in Coena Domini abundè à doctissimo & opti-
 mo viro D. Christiano Hesiandro demonstratum est, edito hac ipsa de re tractatu quē
 his nostris lucubrationibus adiungendum idcirco curauimus. Nec ignoro tamen fore ut
 probandæ isti tuæ reali substantiarum applicationi adhibeas committendi verbum &
 ceræ liquefactæ similitudinem qua non semel vitur Cyrillus, itēque illud Chry-
 sostomi repetitum, *Non fide tantum sed re ipsa nos suum corpus efficit*, quod tamen nisi de
 spirituali modo contractionis intelligas, quinam tandem erit istorum portetorum finis?
 Sic igitur potius illius interpretes Cyprianus, quanuis illo anterior, disertè scribens non etiā
porali sed spirituali transiitione Christo nos uniri & corpus ipsius effici. Urgebis nimirum etiā
 illa eiusdem, *præbens se palandum, & comedendum, & carni dentes insigere, & complicari*.
 Item, *Sub manibus ad tempus detinetur*. Et illud, *Vasa non eius qui inest partem capiunt, nec*
sentiunt, vos autem certè. Sed hæc non aliò pertinere quàm ad declarandam sacramenta-
 lis tum præsentia tum perceptionis veritatem & efficaciam, nisi tute fatearis, certè tam
 videri etiam ipsummet à nobis corporis oculis & dentibus re ipsa transfigi, adeoque ipsius
 substantia corporali concoctione nutriri dicas necesse est, quàm ipsis manibus teneri, ta-
 gi, palpari, & ore ipso accipi & comedi. Nam hæc quoque sunt Chrysostomi, *ipsam vides,*
& videndum se præbet, & Ea re alimur quam videntes angeli tremunt. Sed sit ipse potius
 suarum hyperbolarum interpretes, sic inquit, *Intellectualibus ipsum oculis intuetur*. En, bone
hil enim sensibile nobis Christus tradidit, sed per res sensibiles, omnia intelligibilia. En, bone
 vir, quo iure me de veteris Ecclesiæ consensu mentiri dicis. En qua fide iactare veterum
 orthodoxorū Patrum auctoritatem consueuistis. Nec te verò potius pudet hominum im-
 pudenter dogma istud tueri, adesse Christi corpus & sumi in Coena spiritualiter, id
 est modo existendi spiritibus naturali? Hoc enim dico, affirmo, vociferor ineptè, nunquā
 inuenturum te quenquam veteris Ecclesiæ scriptorem, præter vnicum fortasse Martio-
 nem & siqui in eodem errore versati sunt, qui tam falsum, tam absurdum, tam impium
 quicquam denique de Christi corporis in Coena Domini præsentia senserint. Imò hoc
 aio & affirmo, neminem inuenturum esse te neque Græcum neque Latinum receptæ
 ante vestras Cyclopicas imaginationes auctoritatis, qui non apertè senserit, docuerit, scri-
 pserit, Christum à nobis secundum carnem verè nunc abesse, & ad vltimum usque diem
 abfuturum, & ita quidem ut nusquam Coenam Domini excipiendam esse vel leuissi-
 mè significarint: nedum ut de vestra ista reali, (quæ re quidem sit corporalis, modo ve-
 rò existendi spiritualis, id est qualis spirituum est) præsentia aut perceptione, ceterisque
 Cyclopicis vestris commentis vnquam cogitarint.

Dicere consueuistis sublato illo reali situ carnis Christi in terris, quem consequatur
 etiam illa quæ ore ipso fiat perceptio, merè imaginariā esse quicquid de vera ipsiusmet
 totius Christi communicatione docemus. Nos verò excipimus, eas demum cogitatio-
 nes meritò dici vanas quasdam imaginationes quæ ad aliquid quod sit prorsus commē-
 titium referuntur, ut si quis Chimæras, aut Hippocentauros animo concipiat. Requiritis
 fortasse commodius exemplum. Nec enim desunt qui talia etiam quasdam monstra vel
 in vestrorum monasteriorum lustris sæpius extitisse affirmant. Sumamus igitur potius
 pro exemplo illud ipsum corpus quod tu Christo affingis, quod scilicet verum sit corpus,
 & tamen adsit ut spiritus, imò non tantum ut spiritus, ut qui semel vno tantum loco ad-
 esse possint, sed etiā ut Deus, quoniā totum innumerabilibus simul locis adsit. Hoc ido-
 lū quo ne ipsum quidē N I H I L V M esse potest inanius, quā tu cogitatione tā plena com-
 plecti te somnias, ut etiam os ipsum vero illius esu re ipsa pasci contendas, nullas voces
 satis idoneas inueniri posse dico quibus ista inanissimi tui figmenti vanitas explicetur.
 Contra verò quum minimè sit imaginarium, sed quanuis summè glorificatum, verum
 tamen, & suis omnibus organicis partibus circumscriptum sit corpus Christi quod in cæ-
 lis re ipsa positum: verbo tamen omnipotentis Dei freta fides spirituali modo comple-
 xa credenti copulat, cur id fictitium vel imaginarium ac non potius reale & substantiale
 dicas? Quoniam, inquit, hoc modo omnis speculatio de Christo fuerit realis, hinc autem agitur de
 perceptione.

perceptione, quæ ut verè sit realis ac substantialis, non oportet duntaxat illam talem esse obiecto tenus, sed substantiam ipsam realiter & actualiter à percipiente sumi. Respondeo manere tamen illud quod dixi, nempe nobis iniuriam à vobis fieri quum clauitatis verè phantasticum esse quod de Cæna Domini docemus, quum fateri saltem cogamini corpus Christi quod dicimus esse rem Sacramenti, à nobis in spectrum aliquod minimè transformari. Appare igitur respondimus. At non sufficit vobis hoc responsum. Neque nos verò illud protulimus, ac si plenè toti huic explicando mysterio sufficeret. Videamus tamen quid præterea requiras. Sic, inquis, fuerit imaginaria de Christo speculatio, fuerit realis. Sanè fuerit, modo in verum Christum qualis est nobis in Scripturis patefactus. Sed hinc, inquis, agitur præterea de eius rei quam animo consideres perceptione. Concedo. Ergo, inquis, requiritur ut non tantum reale sit obiectum quò fertur animus, sed etiam ut substantia actualiter sumatur. Concedo & illud. Sed nego substantiam nunquam actualiter percipi, nisi quum corpore sumitur, ita ut substantia alteri substantiæ mutuo cōtactu adhareat. Sicut enim intellectus aliud est organon quàm corpus, ita etiam in substantiis reum apprehendēdis aliter ille quàm istud agit. Est igitur quædam perceptio intellectuālis, quædam corporalis. In illa quinquam requireretur contactus, quum etiam si substantia quæ consideratur adsit, tamen contingere intellectum incorporeum non possit? Quid quòd ne in sensibus quidem corporis omnibus requiritur ille quem viges contactus? possumus enim res etiam procul diffitas videre, olfacere, ac nonnullas etiam gustare, & ipsas substantias rerum si oculis admoueris, earum perceptionem impedieris. Quod si excipias me sophisticam agere in Percipiendi verbo, quod videlicet quum de intellectu dicitur nihil aliud quàm cognoscere quidpiam significat, quum hinc agatur de mutua ac reali rerū ipsarum copulatione, possem quidem quod verissimum est respondere, nempe quauis substantiæ ne in ipsum quidem cerebrum nedum in intellectum immigrent, tamen vscum adeò non esse nudam rerum quæ animus contemplatur cognitionem, ut etiam earum formæ & characteres vix multis post annis euelli vlla obliuione possint, ex quo efficitur intellectum res intellectas suo quodam modo eoque longè efficacissimo sibi applicare: sed absit ut istud cæleste mysterium coniunctionis Christi & Ecclesiæ quod meritò eius, ex vnius naturæ quantumuis excellentis viribus metiamur. Intellectus ergo siue à simplici Verbo, siue à Verbo & Sacramentis commotus, fidei oculo non modò intueretur quod illi obicitur, sed etiam ea conditione quæ quidpiam ipsi obicitur. Itaque si quid ei duntaxat cognoscendum offertur, cognitione & assensu contentus est, ut quum à Deo conditum esse mundum, & historica omnia ex sacris literis cognoscit. Sin verò sic res illic cognoscenda & credenda offeratur, ut etiam addatur rei cognitæ & creditæ donatio, cuiusmodi est Christi tum in verbo simplici, tum in Sacramentis prædicatio, tum verò non tantum cognoscit, non tantum credit, verum etiam id quod donatur prout donatur suum facit, verèque sibi applicat. Itaque ipsum Christum semetipsum credenti offerentem amplectitur per fidem animus. At cur non etiam corpus? quia non ventris sed mentis est hic cibus, ait Augustinus, ideòque nō ori sed fidei offertur. Quorsum autem offertur? non ut corpus corpori agglutinetur, sed ut omnipotenti & ineffabili Spiritui virtute spiritualiter per fidem ipsi adiuncti spiritualis æternæq; vitæ succum ex ipso hauriamus. Neque enim, ut ipse Hilarius Arrianis concedit, *vel refundi homines in Deum possunt, vel ipsi inter se in unum acervum coire.* & ut rectè scribit Cyprianus, *Non corporali sed spirituali vnione Christo unimur, & corpus ipsius efficitur.* Verè igitur ac re ipsa nō modò cognoscit, verum etiam credendo sibi ipsummet Christum totum applicat credentis animus, sed spirituali & ineffabili mysterio. Diuinè enim prorsus Augustinus de hac ipsa vnione differtens, *Quemadmodum*, inquit, *Christus in nobis hinc, sic nos ibi in illo sumus.* Num verò vel substantiarum contactu vel modo existendi spirituali in cælis sumus? Sed audi etiam aliud quid amplius. *Christus caput nostrum sursum est, & nos deorsum.* Vbi igitur ille realis & actualis substantiarum eodem in loco præsentia & perceptio? Quid amplius? *Et tamen ille nobiscum hinc est, & nos sursum in illo sumus. Est autem ille in nobis hinc quando ipsius templum sumus, (num mutuo cōtactu? minimè profecto. Esset enim & ille deorsum) & nos in illo, quando ipsius membra efficitur, & hoc modo palmites dicuntur esse in vite.* Ergo & secundum carnem benedictionis mysticæ virtute, ut ex Cyrillo ostendimus. Num verò mutuo corporum actuali cōtactu? minimè. Essemus enim & nos iam re ipsa sursum. Apage ergo

tuos istos substantiarum contactus, at potius vt rectè, monet Hilarius, secundum Deum sapientes, in iis qui per fidem vnum sunt, vnum eundemque Christum amplexi, naturalem quoque vnitatem agnoscamus.

Vfus sum, Davidis vestigia persecutus, similitudine quadam à fundis siue pradiis sumpta, vt duo demonstrarem, Vnum, posse res à nobis quantumuis remotas vere possideri de quibus inter contrahentes conuenerit. alterum, sic viuere nos ex fundi fructibus, vt ipsam eorum terream substantiam minimè voremus: Sic ergo Christi quoque corpus, licet in cælis permanens, à nobis in terra positum, ex Patris ipsiusque Christi pacto nobiscum inuito possideri, vt ex eo æternæ vitæ succum hauriamus. At tu negas à tuo videlicet illo monitore persuasus, fundum actu & re ipsa possideri, sed ciuiler siue imaginariè duntaxat, nisi pedum positio acceptæ glebe interuenerit, aut saltem nisi iniecti sint oculi: Egregiè profectò. quasi scilicet huiusmodi ritibus dominium tradatur, ac non potius ex pacto & voluntate contrahentium traditum significetur. Huiusmodi etiam est in sacro ministerio ceremonia impositionis manuum, quæ certè ministrum non facit, vt vos admodum inscienter vrgere consueuistis, sed iam factum esse Ecclesiæ testificatur. Verum vt hoc paucis transigamus, num ita es imperitus, vt non animaduertas in ista de qua nunc à nobis queritur actione, ad solennem vtrinque factam stipulationem accedere traditi panis & poculi esum & potum, quauis pedum positione, vel glebæ prehensione, vel oculorum coniectione significantiorem? Quod si ritibus illis rerum dominia re ipsa adipsamur, ex legum humanarum institutione: non multò magis in ipsius Christi possessionem re ipsa mitti, solenni illa sacrorum symbolorum receptione dicemur? Sed fortasse magis appositum est quod aliquanto post excipis, nempe non tantum possideri sed etiam percipi Christum à nobis oportere. Imò cur non expressiore verbo vtens, inseri nos etià illi, vniri, & concorporari nos oportere dixisti? Vtitur enim his etià vocibus Scriptura, & absit vt istorum quicquam inficiemur. Sed (quod antea toties inculcaui) quum de substantiæ & mentis per fidem coniunctione spirituali perinde statuis ac si corpora corporibus applicarentur, quid aliud quàm crassissimam imperitiā prodis? Imò etiam vide quàm omnia perueras. Quod enim simus vnum corpus cum Christo, non nisi mentis interuentu fit, quæ propterea quod est corpori nostro vnita, idcirco beneficium suum cum Christo vnionis ad corpus etiam nostrum transmittit. At tu vis è contrario idcirco frui mentem nostram Christo quod corpus Christi nostro corpori sit applicatum, quod quidem commentum ineptius est quàm vt refutatione indigeat.

Tua verò de iure ciuili disputatio adeò ridicula est vt facilè non alium quàm Baldinum illum Ecebolium præceptorem arguat. Nam vide quàm paucis verbis quàm multa peccata. Possessionem aliam ciuilem, aliam naturalem facis, & rectè facis. Sed in eo peccas primum quod Ciuilem interpretaris imaginariam & fictitiā, quæ verba nunquam in Iurisconsultorum scholis audita sunt. Nam quum adolescens Iurisconsultis operam dabam, didici quod Papinianus ait, possessionem Ciuilem plurimum facti habere, & hoc à naturali distare quod duo requirat, nempe causam acquirendi domini iustam ac legitimam, & animum atque affectum pro Domino tenendi: Naturalis verò sololum factum ac detentionem. Denique Ciuilis iure Domini, animo Domini, cogitatione Domini, proposito, voluntate, opinione Domini consistit: naturalis verò animo sibi habendi, sed non animo Domini. Nam creditor pignus, vir rem sibi ab vxore donatam, violentus denique possessor & clandestinus naturaliter & animo sibi habendi possidet, rei que incubant, sed non opinione & affectu Domini. Itaque Augustinus in Sermon. de vita clericorum, quod videtur, inquit, possidere, sicut Iurisc. loquuntur, iure non corpore, quod ex proprietario, & fructuario planissimè intelligitur.

Alterum præceptoris tui vitium in eo est quod vtranque illam possessionis speciem dicat, quanuis circa rem & substantiam fundi versentur, tamen non esse realem & substantialem. Omitto quod Substantialis possessionis nomen nunquam ante hoc tempus ne fando quidem auditum est. Cui verò vnquam dubium fuit quin Ciuilis possessio quæ toties non nisi corpore & animo acquiri posse dicitur, verissimè realis appellanda sit?

Tertium

Tertium peccatum eſt quòd ſcribis Civilem poſſeſſionem nò dici quàm in rem præſentem venit: vt omittam quod de accipienda gleba ridiculè adſcripſiſti, & Domino actualiter fundum vindicari, pro, Dominium acquiri.

De quarto verò illo abſurdo & puerili tuo vel præceptoris tui peccato quid dicemus? *Neg. p. quæ debis*, inquis, *Iuriſcõſultis corpus vllũ apprehẽdi realiter & actualiter per ſolã intel- ligentiã & cogitationẽ*. Non opus eſt verbis, inquiet Magiſter tuus, ſed ſuſtibus, quũ literas alin⁹ docetur. An nescis nouo Iuſtiniani iure in donatione (quo in genere Cœnã Domi- nicã numerari cõſtat) nò amplius traditionẽ aut mãicipationẽ illã veterẽ requiriſſe, ſed eam pacto nudo, id eſt ſola conuentione & concurſu voluntatũ dantis & accipientis perficere?

Ad alterã ſimilitudinẽ accedo, à coniugio ſumptã, quã & ipſam ex Prophetis & Apo- ſtolo repetij, vt oſtenderẽ ad illud ſpirituale noſtrũ cũ Chriſto ineundũ coniugiũ actualẽ illã corporũ coadunationẽ minimẽ requiri, ſiquidẽ inter abſentes quoq; verũ ratũ que matrimoniũ initur. *At nò tamẽ*, inquis, *plenũ ac reipſa conſummatũ illud dicitur, niſi ad cõſen- ſum animorũ præterea ipſarũ ſubſtantiarũ copula actualis acceſſerit*. Concedo ſanè, quoniã cor- porale eſt illud coniugiũ. At noſtrũ illud ſpirituale eſt, nò quaſi vtrinq; ſpiritus duntaxat iungatur, (ſatemur enim totũ Chriſtum nobis vniri) ſed quoniã myſtica & ſpirituale eſt proriũ ipſius ratio, vt & ſpirituale effectũ. Quemadmodũ igitur ad corporale plenũ con- iugiũ requiritur nò modo cõſenſus animorũ, verũ etia realis illa & actualis corporũ co- pulatio, ita etia fateor ad ſpirituale noſtrũ cũ Chriſto coniugiũ nò modò intentionẽ ſue expreſſam ſue tacitã ſeſe cõiungendi, ſed ipſam minimẽ vanã aut imaginariã, ſed veriſſi- mã, & reipſa factã totius Chriſti cũ animis noſtris cõiunctionẽ, ſed cuius merẽ ſpirituale eſt modus, ac proinde in qua minimẽ hoc requiratur, vt quo loco vnus eſt, alter etia ſiſta- tur, vel vt Chriſti corpus nobiſcũ, ſue corporũ ſue ſpirituũ (vt tu ſomnias) modo vllò de- niq; applicetur, ſi Applicãdi verbo ſignificas ipſarũ ſubſtantiarũ cõtaetũ, quod Caperna- ticum, vel potiũ Cyclopicum figmentum vobis non differentibus ſed ſomniantibus to- tum relinquimus. Verum autem & ſpirituale actualẽ coniugiũ hoc eſſe, ex ſpirituali- bus tum animi tum corporis noſtri fructibus liquet, ab Apoſtolo commemoratis, quos veluti liberos ex Chriſto ſponſo fidelis quiſque veluti conceptos parit.

Iſta verò altera duplex calũnia cuiusmodi tadẽ eſt, quã vt in nos emitteres, ex ipſa etia via lãgiũ expatiari voluiſti? *Quũ*, inquis, *iudicia exercetis de diuortiis propter religionis cau- ſam, aut diuturniorẽ alterius ex cõiugis abſentiã, tũ omne ius ac vinculũ matrimoniũ in reali cõ- mixture collocatis, quod nullũ eſſe ſi deſiterit carnalis copula, pronũtiatis*. Imò verò tu, Mona- che, tuo more facis, quũ vſque adeò impudẽter iſta cõminuſceris. Nec enim matrimonia propter religionis diuerſitatẽ dirimenda, veſtro more, cẽſemus, vt liceat fideli ab infideli diſcedere, nedũ vt inter fidelẽ vnũ & infidelẽ alterũ matrimoniũ nullũ cõſtare cẽſeamus. ſed hoc dicimus ex Apoſtolo, ſi diſceſſerit infidelis, fratrẽ vel ſororẽ, ſi continentiaẽ donũ nò habuerint, nò amplius illo vinculo teneri, quod infidelis ſuo vnus magno malo abru- perit. Ex diuturniore verò abſentia quũ is qui abeſt, probabiliter mortuus cẽſeatur, cuius eſt pudoris dicere audere nullũ fuiſſe matrimoniũ à nobis pronũtiari? Nũ enim, obſecro, fieri pòt, qui cõiugij vinculũ diuturniore abſentia quã morti æquiparetur, dirẽptũ videri ex legũ præſcripto, pronũtiat, qđ veſtri etia officiales faciũt, nullũ antea fuiſſe cõiugiũ iſtius modi ſtatuat: Sed agẽ tandẽ te audiamus certa quadã ſerie noſtras exceptiones diluentẽ.

Sic collegeras aduerſus Caluinũ vt eũ à ſeipſo diſſentire, i. ſubſtãtiã perceptionẽ modò ponere, modò tollere demõſtrares. Dicit Caluinus tã verẽ carnis eſum & ſanguinis potũ quã ſignis Cœnã ſignificẽtur in Cœna præſtari qđ verẽ ſigna ſumũtur. Atqui realiter ſu- mũtur ſigna. Ergo & illa quã ſignificãtur. *Ad hoc*, inquis, *ſic reſpõdet Beza vt dicat participa- tionẽ trãſlatitiã ſic ſignificari, quã quũ nò declaratur, ſic fiet vt eã alij ad verã rapiãt, alij ad ſpirita- lẽ, alij ad metonymicã, alij ad metaphoricã, alij quòd tẽpeſtas ingenij abripuerit*. Imò verò, frater- cule ruſum mecũ agis ſue Monachorũ ſue Romanorũ põtificũ fide. Nò dixi trãſlatitiã eſſe hãc participationẽ, qđ monſtrũ tute tibi debellandũ cõmentus es. Sed hoc dixi, iſtã ſpirituale quidẽ ſed tñ veriſſimã totius Chriſti *κoinωνία* trãſlatitiis verbis plerũq; à Spiritu ſãcto declarari, quã partim à veteris fœderis cæremoniis ſumerẽtur, vt quũ Chriſtũ indue- re, & Chriſti ſanguine aſpergi & purificari, partim ab Eccleſiã Chriſtianã Sacramẽtis, vt quũ Chriſti carne edere, & ſanguinẽ bibere, partim à cõi quodã vitæ vſu, vt quũ Chriſto intri, creſcere, adoleſcere dicimur, nò obſcurãdã veritatis, ſed perſpicuitatis potiũ & ve- ritatis Sacramentorũ explicãdã cauſa. Aut igitur hęc refelle ſi potes, aut calumniari de-

sine. Figuratè profectò nos dici carnē Domini edere & sanguinē bibere, siue extra Cœnam siue in Cœna hoc accipias, ne flagitium præcipi videatur: inficiari nō potes vt nosti quin te disertis verbis Augustinus redarguat: neque te ab huius carnificinæ scelere tuus ille spirituum proprius existendi modus coram hominibus non prorsus insanis absoluet.

Scripseras à Caluino diuidi substantiā carnis ab eius fructu seu efficacia. Respondi nō diuidi sed distingui. Excipis rursus nō tantum distingui sed diuidi, quod ex nostris similitudinibus pateat. *Sunt enim* (inquis) *calor à sole, vigor à capite, succus à radice, & fructus à fundo. Quando igitur calor inest soli, vigor capiti, succus radici, fructus fundo, nō diuiduntur locorum spatii, sed postquā calor de sole prodiens in terrā peruenit ei, inhaeret, & vigor à capite in alia membra se insinuauerit, & succus de radice in ramos diffusus fuerit, & fructus de fundo in alium locum exportatus, tum ista certè non distinguuntur sed diuiduntur locis à substantia rerum à quibus emanant. Ergo ex sententia Caluini, non tantum distinguitur verum etiā separatur à substantia carnis Domini, fructus ab ea ad nos effluens, quū hic sit in terra intra nos, caro verò tantum distrahatur à nobis (vt illi placet) quantum distat calicacumen à terra. Itane verò bone vir, insanire nos potuisse credis, vt ad nos aliquid ex ipsius Christi carne decisum effluere existimarem, ac non potius illū in nobis viuificandis habere efficientis causæ rationem? Imò num etiam ita desipis vt eum calorem quem in nobis sol efficit, arbitreris aliquid esse ex ipso corpore solis emanans: aut animæ vim illam vegetantem aliquam sui particulā effundere? Nam in aliis duabus similitudinibus substantiale quidpiā protraeffundi fateor. Sed meminisse te saltem ex Cyrillo oportuerat non esse longius protrahendas similitudines quàm propositum ipsum patiatur. Non potes autē ignorare nobis in istis similitudinibus id demum fuisse propositum vt doceremus ita esse indiuiduē cōiunctas carnem Domini & vim illā viuificam quam à Verbo cui vnita est accipit, siue plenitudinem illam ex qua nos omnes, teste Ioanne, accipere oportet quicquid ad salutem nostram requiritur, vt neutra separatim communicetur, ac proinde magnopere hallucinemini quotquot existimatis posse à Christo quenquā viuificari qui non sit factus ipsius membrum, vel Christi corporis participem esse qui non ab eo viuificetur. Itaq; quod de causa efficiente & ipsi carni Christi inhaerēte efficacia dicimus, quorsum tu ad effectum detorsisti? Quid si etiam excipere liberet, sicut, teste Cyrillo, vnum corpus & vnus spiritus sumus, sic videlicet vt tamen seorsim subsistamus, ita etiam Christi carnis in nobis effecta, quanuis, quum seorsim subsistenti subiecto insint, hac ratione seiuncta sint, tanē spirituali modo cū Christo, & quidē perpetua vnitione cohærere, vt tanquam ex perenni fonte ab eo in dies irrigemur? Hinc etiam intelligi potest quàm ridiculum sit hoc alterum tuum argumentum: *Substantia Christi, inquis, Caluino teste, nequit ad nos peruenire, & efficacia nunquam ab illa separatur. Ergo nihil à nobis in Cœna percipitur auctore Caluino.* Respondi quod verissimum est, etiam si ad nos non perueniat ipsa caro, & ab hac carne nunquam separaretur ipsius virtus, minimè tamen consequi istam ad nos vsq; non peruenire, quum ista multo latius imò etiam vbique in credentium omnium corda diffundatur. Quid tu verò cōtrā? Ergo, inquis, *venerabilis bestia, quid peccauisti diuidi à vobis in Cœna efficaciam carnis à substantia dixi?* Imò verò, Sorbonica belua, quis hoc præter te tuq; similes onagros concludere potuit, separatim ab altero dici, quicquid latius porrige dicatur quàm illud cui vel adiunctū est vel inhaeret? Sic tibi nimirum dicuntur Christi humanitatem à Deitate Filij, lucem à sole, odorem ab vnguento separare, quicunque negant Christum esse vbique secundum carnem, sicut vbique est secundum Deitatem, vel vnguentum confessi fuerint spargi reipsa solis corpus, in toto quod illustrat hemispherio, vel vnguentum quocunque eius odor penetrat. En quàm appositè colligas, venerande matæologice. Breuiter, inquis, *de tribus vnum colligant oportet: Aut substantiam & efficaciam reipsa & locis diuidi: aut in Cœna non solam efficaciam, sed ipsam quoque carnis substantiam intra nos recipi: aut Cœnam Calvinistarum puram esse animi imaginationem, in qua neq; substantia, neq; efficacia, neq; vita, neq; aliud quicquam recipiatur.* At ego respōdeo ex ipso Dei verbo & totius quæ vnquam extitit orthodoxæ Ecclesiæ consensu perpetuo, nullo modo Christi carnē à sua virtute seiungi in Cœna, sed Christū ipsum totū nobis verè ac reipsa, spirituali modo per fidē cōmunicari, non vt corpora permisceantur, sed vt ex Christo vitā æternā hauriamus: alinum autem esse vel caudicē ac stipitem potius, qui tam stolidus & tā inepta profundat.*

Ex eodem errore, quod videlicet somnies nescio quid reale ex ipsius Christi carne decisum à nobis dici in nos transfundi, quum succū vitæ ex ipso nobis vnito à nobis hauriri dicimus, ex eodem, inquam, errore promanauit hæc quoque calumnia, quod duplicem mandu-

manducationē siue perceptionem statuamus, vnam quam illudēdi causa vocemus substantialē, non quod per eam intra nos ipsam substantiam suscipiamus, sed quoniā nostra intellectualis imaginatio circa substantiam totūq; Christum versetur, alterā quæ spiritalis sit quoad naturam rei quam adipiscitur, vim vitæ scilicet: sed quo ad modū sit realis, quia in ipsam vitæ non fide tenus, sed re ipsa capiat, & intra nostras animas recodat. Quid autem dici potuit ineptius, quā duas res coniunctissimas, nempe Christū & quæ ipsi insunt veluti iustitiā & vitā, negare vna eadēq; apprehensione nobis cōmunicari, ex qua deinde hoc effectū consequatur, vt in ipso nobis vnito partim imputatione iustificemur, partim re ipsa noui homines facti in aternā vitam viuificemur? Itaque vnica est totius Christi & omniū ipsius donorum apprehensio, eāque quod ad rem apprehensam attinet verē realis & substantialis (nec enim nihil est Christus cū suis donis) quo ad modum verō merē spiritalis, nec tamen imaginaria seu fictitia, sed verissima & efficacissima, sicut millies iam inculcauimus. Illa verō quam alteram esse somnias, nostri nimirum viuificatio, non est apprehensio, sed illius à nobis apprehensi effectum, quæ si non intelligis, quum tamen perspicue à nobis explicentur, cur reprehendere mauis quā discere? sin verō intelligis, cur nō rationibus potiūs quā calumniis refellis? an quod illæ desint, istas verō nunquā te deficiant? Sed & illud arbitraris præstigiolum esse, quod dixisse me scribis, nempe vno eodēque tempore & Christum ipsum & vim ipsius viuificam à nobis percipi, quanuis causarū ordine priūs ipsi Christo nos vniri oporteat, quā vitæ ipsius participes famus. Cōtendis igitur in hoc etiā capite nos repugnantia tradere ac proin- de præstigiari. Primū enim, inquis, fides quodam discursu, non autem eodē momento, Christū in primis, deinde ipsius dona considerat. Quid si verō excipiam eo discursu non agere sed gigni fidem in nobis? prout enim res credendæ sigillatim nobis in verbo proponuntur, ita etiam fides in nobis veluti cōcipitur & informatur. Vt exempli gratia, qui ex verbo Dei didicit quæ de persona ipsa Christi & eius perpeffionibus in sacris literis traduntur, usque vt veris assentitur, nondū tamen iustificante & per charitatem operāte fide præditus est, sed substratum habet duntaxat eius fundamentū. Hæc enim etiā Diaboli optimē norunt & cōtremiscunt. Ergo accedat etiam oportet eorum notitia quæ ad Christi officium spectant, quibus etiam si quis assentiat, nōdum tamen eam fidem habet quæ nos Dei filios facit: quemadmodum qui genera ciborum & quorsum apponantur nouit, atque adeo mensæ iam appositos spectat, nullum tamē ex iis fructum percipit nisi illos à se percipi posse ac debere statuat, ac tandem eo desiderio impulsus, eāque persuasione fretus eos percipiat. Talis etiam est illa fides quæ Filios Dei ab aliis tum proflus incredulis, tum nondum veram doctrinæ salutem adeptis discernit, & qua veluti manu quadam immissa & Christum ipsum totum & ex eius plenitudine pro fidei nostræ mēsurā quicquid nobis ad salutem necessarium est, tum in simplici verbo, tum in Sacramentis apprehendimus. Nec alia causa fuit cur adultos ad Christianismum accedentes, priūs catechumenos fieri & fidem profiteri oportuerit quā ad Baptismum admitterentur. Sed quoniā hæc fortasse tibi subtiliūs dici videntur, paucis respondeo, vt vnus eiusdēque actionis distinctæ sint partes, vnam tamen merito actionem iudicari.

Dixisti hoc discrimen statui à nobis inter communicationem carnis Dominicæ quæ contingebat Patribus & nostrā, quod hæc substantialis sit & actualis, illorū verō minimē, sed media inter substantialem & purē spiritalem, ex quo colligebas à Caluino constitui quandā manducationem omnino substantialem. Respondite abuti spiritalis vocabulo, quū & nostra & Patrum cōmunicatio non alia fuerit quā spiritalis per fidem. Ergo, inquis, si spiritaliter edere & substantialiter est idem, cur Caluinus contra Vesp̄alū negat Patres substantialiter carnem Christi comedisse? Verū vnde tandem didicisti, Monache, illis duobus idem significari? Nā tute paulō antē confessus es, isto quidem aduerbio, nēpe S V B - S T A N T I A L I T E R, rem ipsam quæ sumatur, illo verō nēpe S P I R I T A L I T E R sumptionis modū significari consueuisse, vt ista nō idem quidē signifcent, neq; tamen inter se repugnent. Viden' ergo te in ipso limine impingere? Caluinū autem ita nobis demum tribuere quod nunc substantialiter carnem Christi manducemus, vt tamen nō excludat ipsam carnis Christi communionem, ex iis ipsis quæ citas manifestē liquet. Hæc sunt enim ipsius verba: Christi carne quæ vim suam antequā creata esset, exerebat in Patribus, nunc substantialiter nos pascimur. Hinc autem prospiciens prudentissimus scriptor fore vt aliquis id ipsum inde colligeret quod tu colligis, subiecit,

Ingenue docemus Sacramenta Patrum & nostra secundum plus & minus differre, quia est communis utriusque substantia est Christus, non tamen aequalis est eius exhibitio. Audis utriusque communem substantiam, ac proinde substantiae novae. Ergo quod nos demum dixit substantialiter carnem participare, non simpliciter, sed comparate accipiendum est: quod ut explicarem, dixi Patres quidem de iure, ut loquuntur, carnem nascituram participasse, nos autem de facto, carnem natam participare, sed non aliter tamen utrosque quam spiritualiter, & per eandem fidem, quod etiam manifestis scripturae locis probavi, qui sane tibi refellendi fuerunt, ut falsum nos docere demonstrares. Itaque quid stultius dici potuit, quam quod tu dicis, si neque substantialiter neque actualiter Patres carnem participabant, nec etiam spiritualiter, quoniam his tribus una & eadem comprehendatur, nullam plane fuisse? Duas enim utriusque manifeste ponimus, sicuti par est, nempe substantialem quod ad rem ipsam, & spirituale quod ad modum attinet. Substantialem autem Patrum à nostra eo discernimus, quod ea iuris esset, in carnem nascituram, nostra sit & iuris & facti, ut ita loquar, quoniam carni iam reipsa extanti unimur. Non minus est ridiculum illud quod tu perurbanus sane monachus de distinctione illa perulgata actus & potentiae commemoras, quasi videlicet IVRE & ACTU non aliter quam illa duo discernantur, quod commentum ne refutatione quidem eget, Perinde, inquis, ac si dicerentur Patres habuisse dentes, sed cibo fuisse destituti. Sane verò quasi caro Christi nascitura fuerit imaginarium quiddam, ac non potius tam verum & in suo gradu tam efficax fidei obiectum, quam caro iam reipsa extans, quae neque potentiae Dei, neque eiusdem patefactae voluntatis, neque fidei in Dei verbum respicientis vis à tempore vel futuro, vel praeterito, pendeat. Sic vidit Abraham venturum Christum, ut nos videmus Dominum qui venit: & iustificatus est fide in venturum Christum, ut nos in Christum qui venit: & petra fuit Israelitis venturus Christus, sicut panis est nobis Christus qui venit. Quid tu verò contra? Oportet igitur, inquis, ut Christus nobis coniungatur aliter per apprehensionem fidei, ut actualiter nos dicamur eo potiri, & non Patres antiqui. Scilicet discrimen est in instrumento siue actione instrumenti, ac non potius in eo quod res eadem diuersa circumstantia offertur & percipitur, Patribus videlicet ut nascitura, nobis autem ut nata & iam extans. Quod si teste Apostolo eadem est illa iustitia fidei qua iustificatus est Abraham in venturo Christo, atque illa qua iustificamur in Christo qui venit, & utraque iustificatio est ex fide, certe eadem est fides, cuius etiam idem est effectum, idem denique obiectum, quavis pro varia temporis circumstantia varietur ipsius obiecti exhibitio. Quid amplius? Si est, inquis, actualis aliqua sumptio nominanda quae de re sit actu existente, quavis actu non sumatur, sed sola intelligentia & apprehensione mentis fide praedita, omnis imaginatio circa rem actu existentem, actualis perceptio appellabitur. Hoc verò praeterquam quod alienum est à proposita quaestione de Patrum manducatione quam plenè actualem non esse diximus, etiam falsò & ineptè abs te concluditur. Nec enim actualis per fidem apprehensionis causa propriè est in eo posita quod circa rem actu existentem versetur, sed quod res illa actu existens, à Verbo Dei (quod unicum est huius de qua loquimur fidei obiectum) non tantum ut cognoscenda & credenda offeratur, sed etiam recipienda, interdum quidem corpore ipso, ut quum ei quem sanatum volebat, diceret Christus, Fiat tibi sicut vis: interdum autem animo, ut quum spiritualia dona fidei recipimus, & in hoc potissimum de quo nunc quaerimus mysterio. At enim, excipis, si nostra & Patrum perceptio non aliter sit quam per fidem quae res actu extantes nec facit nec desiderat ad hoc ut eas apprehendat & spiritualiter capiat, quare Patrum manducatio non eque habebitur actualis atque nostra? Nempe quia etsi neque nostra neque illorum fides in spectrum inanitis (spectrum enim non est quod certò futurum Deus promittit) ideòque minimè inanis & fallax est: tamen actu ipso id demum percipitur quod iam extat in rerum natura. Itaque turpis & prorsus monastica est calumnia, dicere à nobis concludi, carnem Domini non magis capi quam si non esset vel nunquam extitisset, quum è contrario & à Patribus quavis nondum reipsa extantem olim perceptam, & à nobis ut iam extantem, verè unico eodemque modo, eiusdemque Spiritus virtute, eademque fide percipi, ex manifesto Dei verbo doceamus.

Reperis postea multis paginis quod priore libello inculcaras, Calvinum videlicet singularem quandam divinam potentiam, & particulare miraculum in Coena requirere, non autem in Baptismo, Evangelij praedicatione, & elevatione mentis in Deum, quod indicat doceri interdum à Calvino excellentius aliquid dari in Coena quam alibi, ipsius videlicet substantiae realem summationem.

ptionem. Quasi verò nos realem sumptionem esse negemus, etiam si non alibi quàm in cælis esse vel sumi à nobis Christi corpus dicamus. Sed ad rem. Dicis me respōdisse hanc inenarrabilem Dei virtutem neque in aliqua transsubstantiatione signorum, neq; in vnio-
ne rei cum signis spectari. Atqui illud quidē dixi, istud verò minime: sed hoc dixi, si mira-
culum illud in transsubstantiatione ponatur, quæ vestra sententia est, tum vos ridiculos
videri qui illud statuaris in ipsa corporis sumptione. Nec enim mirum esse, data trās-
substantiatione, ab ore sumi reipsa præsens corpus quod ori ingeratur. Quin potius mirū ac
prorsus incredibile esse rem quampiam ore non sumi, quam os ipsum recipiat. Hoc, in-
ne rei cum signis qualem videlicet constituitis, nempe ipsius corporis & sanguinis cum
nudis accidentibus panis & vini: quod rursus ineptè prorsus à vobis dici ex eo demon-
stravi, quòd si ita esset, præstantius & infinitis modis melius ipsi panis & vino eueniret
quàm nobis, quorum tamen causa instituta sunt Sacramenta. Quanto enim præstātius
est in ipsummet corpus, & ipsum Christi sanguinē transmutari, id est Christū ipsummet
fieri, quàm corporis & sanguinis illius quoquo modo fieri participem? Addidi postea ad-
mirandam illam potentiam Dei in eo sitam esse, quòd quū tam procul distita sit à nobis
Christi caro quàm procul abest cælum à terra, eousque tamen fiamus eius participes vt
cum ipso spiritualiter vnū facti, viuificum omnem succum & vigorem inde percipiamus.
quæ verba quum tu sic interpretaris ac si Spiritus sancti vim illam negarem quicquā ad
ipsam Sacramentorū, vt ita loquar, confectionem pertinere, falsarius sanè deprehēderis.
Vnde enim hæc non simplex significatio sed sacramentalis, quæ videlicet nō tantum ali-
quid cogitandum animo suggerit, verum etiam quàm efficacissimè apprehendendū of-
fert, nisi ex summa illa Dei virtute quàm nobis solennes illæ formulæ testificantur? Neq;
tamen quum hæc dico, vel ipsis rebus naturalibus putā aqua, panis & vino, nedum vestro
tribuo, nedum vt à pronūciatione certarum vocum pendere rerum illarum comuniū
sacramentalem mutationē censeam: vel operis operati terribili errori faueam: sed hoc
dico, quòd res cōmuni huius vitæ vsui suapta natura destinata euadant efficacia & rata
Dei instrumenta, quorum interuentu tum Spiritus sanctus fidem in nobis motteat, tum
fides ipsa tam potenter agat, non ab alio quàm ab vno Deo effici posse, cuius etiam pro-
pterea vnus est Sacramenta in Ecclesia constituere. Nō esse tamen in ipsa sacramentali
mutatione statuendum miraculum sanè dixi & dico, sed in nostra cum Christo coalitio-
ne, cuius demum mysterium magnum esse clamat Apostolus. Nec enim miraculum est
quicquid fit sancti Spiritus opera. alioqui quod maius esset miraculum hominis regene-
ratione: Et istud aureum Augustini dictum apertè vos coarguit: *Hæc vt religiosa habere ho-*
norem posse, non autem stuporem vt admiranda. Quid tu verò contrā respōdes? Nihil sanè,
nisi hoc vnum, quòd vt prostibula solent, laudem captas ex aperta turpitudinis tuæ pro-
fessione, confitens duci à vobis inter summa miracula, tum panis in carnē Domini con-
uersionem, tum existendi modum, tactum, esum, aliāque circa Domini carnem præro-
gatiuas, insignes scilicet illas, vt ab impurissimis etiam quibusuis accipi, dentibus atteri,
vorari possit, & quid non? Et quidem, inquis, meritò, Patres enim sequimur, à quibus cō-
putatur istud in singularibus Dei operibus tāquam eximium. At tu mihi vel vnum eru-
ditæ veritatis testimonium profer, pro tua transsubstantiatione, & viceris. Quum autē
ad id quod dixeram, præstare panem esse quàm hominē, si vera esset transsubstantiatio,
quum nihil aliud respondes, quàm Cœnam quidem nostri causa esse institutam, sed illis
miraculis egere antequàm perficiatur, quum, inquam, sic respondes, an non planè non
habere te quod respondeas ostendis?

Secundò respōderam aliā genere Spiritus sancti virtutē à nobis nō poni in Sacramētis
quàm in Verbo simplici, aut in Baptismo quàm in Cœna, nec tamen hoc obitare quomi-
nus ista vis magis in istis quàm in simplici Verbo, & rursus magis in Cœna quàm in Ba-
ptismo conspicuam se præbeat. Hoc autem agē audiamus quibus exceptionibus refellas.
Si fiat, inquis, *vna & eadem carnis participatio in verbi predicatione & in Baptismo quæ in*
Cœna, ergo *vna & eadem virtus postulabitur.* Non igitur singulari potentia opus fuerit in Cœ-
na: Concedo totum argumentum, mi homo, & idcirco te insanire concludo, qui con-
trā sentias. Vnius enim eiusdemq; causæ efficientis non semper æqualē esse vim constat:
qua in re discriminē nō Spiritus, nō participationis, nō eius rei quæ participetur, sed efficiē-

tia ponimus. Audiamus alteram exceptionem. Si virtus eadem (inquis) tantum in genere quaritur, erit ergo & participatio eadem duntaxat in genere. Falsum igitur erit participationes istas tantum discrepare secundum plus & minus, quum eiusdem generis diuersas species ostendas. Erit ergo alia omnipotentia & participatione carnis opus in simplici fidei apprehensione quam in Baptismo, & in Baptismo quam in Cœna. Rides verò, Monache, an seriò loqueris? Num enim ignoras Generis nomen communi quodam loquendi vsu, Speciei quoque tribui quam specialissimam vocant? qualitates autem vnas & easdem non in pari semper gradu spectari, sed veluti dimensione quadam differre? Helia & Elia spiritus quauis duplo in vno maior quam in altero, num genere fuit diuersus? Qui cras aliquid certius noverit quam hodie nouerit, num duas genere nedum numero differentes notitias fuerit consequutus? Qui hodie confirmator in fide euaserit quam heri, num duplici fide & quidem genere diuersa præditus, an solius eiusdem fidei incremento auctus dicetur? Num quia Christus adolefcit in nobis, duos Christos & quidem diuersos, ac non potius vnum eundemque Christum quasi impari ætate considerabimus? Quid amplius?

Sin, inquis, eadem specie nec solum genere ubique offeritur omnipotentia & participatio, cur Calvinus omnipotentiam & miraculum in Cœna duntaxat celebrat? Quasi verò eadem omnibus locis sint inculcanda: aut quasi Calvinus eadem Christi participationem tum in Verbi prædicatione, tum in Sacramentis inculcans, eandem utrobique Spiritus sancti virtutem satis apertè non prædicet. At cur peculiariter hoc solet in Cœna declarare? nempe quòd hinc sese potissimum exerat, & vestras calumnias in hoc præsertim mysterio quod à nobis exinaniri clamitatis, refellendas scriptor sapientissimus merito iudicauit. Num quid verò etiam amplius?

Præterea, inquis, si in Cœna non sit alia participatio neque cum Christi carne connexio quam per fidem, quid opus est miraculo ut res locis disjunctæ & suo loco manentes spiritali vinculo colligentur? Imò in eo demum positum est miraculum quòd re ipsa tam procul distita, sint tamen adeò arctè & efficaciter coniuncta, ut Christus cum Ecclesia sint vnum corpus & vnus spiritus. Sed eo posito quod tam pertinaciter tuemini, re ipsa nimirum Christi corpus adesse quibuscunque locis sacrificuli vestri quinque vuculas demurmurant, vel quòdnam erit miraculum ore sumi quod ori re ipsa inibi præsens ori præbeatur, vel tuòd sese realiter contingentibus corporibus, corpus aliquod ex pluribus congmentatum confurgere? Sed miracula alia non desunt, inquires, ea nimirum quæ paulò antè recèssisti. Sed quis illa tibi concedet, ac cur non potius nobiscum vel potius cum Paulo mysterium istud magnum in ipsa Christi & Ecclesiæ connexionem ponis? Denique quòd dixeram ampliorem carnis communicationem nobis præberi in Cœna quam in Verbi simplicis prædicatione vel etiam in Baptismo, audiamus quanto validius oppugnes.

Ergo, inquis, non per solam fidem percipimus carnem Domini, sed sacramenta in se excellentiorem modum percipiendi offerunt. Sanè verò, quasi sola mens idcirco non intelligat, quòd non pariter ad quippiam intelligendum moueatur: aut soli oculi non dicendi sint res videre, quoniam non ab omnibus obiectis pariter afficiuntur.

Ergo, inquis, si fides est sola quæ nobis participationem acquirit, nempe pro eius mensura & portione Christo inserimur, non ex Sacramentorum diuersitate & dignitate. Sanè verò, quasi quum soli menti tribuimus intelligendi vim, & solis oculis videndi facultatem, in iis quæ intelligenda proponuntur, aut còspicienda præbentur, nihil positum esse dicamus, quò perfectius intelligatur quidpià, aut acutiùs perspiciatur. Sed num sic, inquires, ipsa intelligenda vel videndi vis augetur? Nos enim non tantum efficacius excitari & agere fidè pro diuersa obiectorum ratione, verum etiam in sese augeri docemus. Respondeo quòd inficiari in potes, habitus nimirum non à natura infitos, sed qui aliunde comparantur, paulatim ingenij vel corporis exercitatione acquiri. Sic homines audiendo & legendo eruditi fiunt. Sic fabri cudendo periti fabricandi euadunt. Cæterum fides de qua agimus etsi neque naturalis est habitus, neque naturæ propriè nostræ viribus comparatur, sed prorsus aduentitium & gratuitum Dei donum est, tamen ea ratione quam ipse Deus instituit in nobis gignitur, & semel genita paulatim adolefcit audiendo videlicet Dei verbo & Sacramentorum vsu, adiunctis precibus, cæterisque Christianæ vitæ officiis. Idcirco comparatur Dei verbum semini, & quauis cælitis extra ordinem repente afflatus Paulus iubetur baptisari, & sacramenta vocantur *σφραγίδες*, & iubetur attendere lectioni Timotheus, & suas sibi membranas afferri Apostolus iubet.

Imò, inquis, *figmentum* est quosdam fidei gradus nobis per Sacramenta comparari, quum *fi-*
des sine Sacramentis ardentius quàm cum illis excitari possit, ac sæpè excitetur. Scilicet, quo-
 niam interdum attentiores vel dociliores sumus audiendo cuiuspiam obscure loquenti,
 ideòque amplius proficimus quàm quum planius & melius aliquando loquentem alium
 minus attente audiremus, idcirco in nobis erudiendis non maior erit orationis perspicuæ
 & dilucidæ, quàm obscuræ & tenebricosæ virtus. Apriora verò esse Sacramenta fidei in
 nobis & excitandæ & augendæ, quàm simplex verbum, ex eo primùm cõstat quòd quæ
 pluribus sensibus percipimus veluti verbi gratia, quæ non tantùm audimus, sed etiam vi-
 demus & tangimus, perfectiùs à nobis intelligi & cognosci certum est. At simplex ver-
 bum auribus duntaxat illabens, intelligentiam & assensum mouet, Sacramenta verò res
 ipsas quodammodo nostris oculis subiiciunt, & veluti in manus tradunt, reipsa quidem
 absentes, ac etiam interdum nondum extantes, sed fidei tamen à signis ad rem significatam
 assurgenti usque adeò præsentis, vt Abraham ipsum etiã Domini diem vidisse, & Patres
 eandem atque nos escam comedisse, & eundem potum bibisse, Christum ipsum videli-
 cet, dicantur. Sic etsi verbis promittentium credimus, tamen accedente dextræ præbi-
 tione, aut pignore fidei datæ quopiam, magis quàm simplicibus verbis credimus. Dein-
 de quum in illa generali Euangelii prædicatione quibusuis promiscuè, in Sacramentis
 autem sigillatim singulis Christus offeratur, quis non videt multò efficacius esse Sacra-
 mentorum quàm Verbi simplicis obiectum? Et rursum in Cœna Domini quandam esse
 testificandæ bonæ Dei voluntatis rationem exactiorem quàm in Baptismo, res ipsa osten-
 dit, quoniam in hoc Christus vt lauacrum, in illa vt alimentum nobis præbetur, & in Ba-
 ptismo quasi exterius offertur, in Cœna verò quasi visceribus ipsis insinuatur. Et ista vos
 fidei orbis Christiani, si vobis creditur, non tantùm ministros, sed etiam dominos, igno-
 rare non pudet? Quæris & illud, quum dicamus Sacramenta instar imaginum no-
 bis proponi, quibus nostra fides moueatur, num vellem imagini crucis Christi, vim ef-
 ficaciorem deriuandæ carni Domini quàm fidei tribuere, propterea quòd sensus no-
 stros afficiat, & fidem exuscitet ad cogitandum de Domini morte. Respondeo, si
 quando Imaginis nomen in hoc argumento à nostris usurpatum inuenias, id esse intel-
 ligendum quo modo Paulus Christum à se ob oculos Galatarum depictum dicit, mini-
 mè verò sicut illa Agabi fabulosa historia narrat, & vos diuam illam vestrâ Lauretanam
 planè vocales, & adeò quidem vocales ac sonoræ, vt nulla sit humana vox cum illarum
 sono comparanda. Quid (malum) igitur nobis cum fictitio illo vestro idolo, quod tantùm
 abest vt vetus Ecclesia orthodoxa receperit, vt ne pictum quidem illud in linteo intueri
 sustinuerit Epiphanius, adeò quidem hoc factum approbante postea Hieronymo, quan-
 tis mortuorum inuocationem defendente, vt illius etiam epistolam è Græcis Latinè sit
 interpretatus? Venio tandem ad illam toties nobis repositam calumniam, quòd vide-
 licet in nostrarum Ecclesiarum Catechesi, rogante puerum Catechista cur quum non a-
 lius Christus in prædicatione simplicis verbi & Baptismo quàm in Sacramento Cœnæ
 Domini proponatur, Cœna fuerit illis adiecta, respondet puer idcirco id fieri vt hæc cõ-
 municatio magis ac magis in nobis confirmetur. quoniam, inquit, quanuis Christus no-
 bis verè & in Euangelio & in Baptismo communicetur, id tamen non fit perfectè, sed
 tantùm ex parte. Hinc igitur collegeras Calvinum eo loco sentire Christum totum in
 Eucharistia demum percipi. Respondi nusquam hoc dici à Caluino, sed hoc tantùm si-
 gnificari, quoniam neque in Baptismo neque in Euangelio perfectè vnimur cum Chri-
 sto, adiunctam etiam fuisse Cœnam Domini, alioqui superuacaneam futuram. minimè
 id quidem quasi in Cœna perfectè cum Christo vniamur (id enim nobis in hac vita nū-
 quam contingere ne vos quidem audeatis inficiari) sed quòd huius Sacramenti vsu par-
 ticipatio illa magis ac magis in nobis confirmetur: sicut disertè totidémque verbis ibi
 scriptum inuenies. At tu me iubes Catechismum Latinum inspicere, sicut ab ipso Cal-
 uino editus est. Inspexi, & comperi rursum hæc verba supposititia esse, *In Eucharistia ve-*
ro totum, quod iterum confirmo. At enim, inquis, non scripsit Calvinus *Christum non re-*
cipi perfectè, sed totum Christum non recipi. Ita est sanè: sed illum vtraque loquutione v-
 num & idem significare voluisse, potuisti tum ex Gallico catechismo, tum ex ipsa sen-
 tentia, tum etiam ex eo perspicere, nisi te calumniandi libido excæcasset, quòd ita futu-
 rum esset vt Christus velut in partes laceraretur, purà si spiritus absque carne percipe-

retur, quod à Caluino in vobis vbique reprehendi non ignoras. Totus itaque Christus non idcirco percipi à nobis negatur, quòd partem eius aliquam duntaxat recipiamus, sed quia sicut perfectè non credimus, ita etiam perfectè nondum cum eo ne in Cœna quidem ipsa vniamur.

In altero accusationis tuæ capite quæsitum à te dixisti quid Caluinus in Cœna sumi credat, nec aliud tandem ex ipso posse colligi quàm nihil intra nos recipi nisi effectus & qualitates aliquas spirituales. carnem autem ipsam in cælo sitam à nobis non pertingi, nisi animi seu fidei intellectuali & purè spirituali cōtactu: itaque illum præstigiari in Substantiæ nomine, quo non carnem ipsam, sed vigorem ex Christo promanantem intelligit. Ego illud quod de carnis contactu dicis, planè vt verum & orthodoxum agnosco, & istos Cyclopicos ac Capernaiticos corporum contactus planè detestor. Quod autem inde colligis Substantiæ siue Christi ipsius nomine nihil aliud à nobis intelligi quàm vitam inde ad nos promanantem, id est vitam cum ipsius fructu à nobis confundi, quum iam priore mea defensione satis superque refutatum, neque tu quicquam adhuc ad hanc partem responderis, pluribus mihi non arbitror refellendum. Nam quod reperis substantiam intra nos defluere oportere, vt eius sit realis perceptio, quid aliud est quàm putidissimæ & millies refutata calumniæ, nunquam verò abs te probata vel probanda sententiæ repetitio? Sed quoniam longius etiam tibi excurrere placuit, eoque nimirum vt nos tandem impudentissimè mentiaris definire, nihil à nobis ex Cœna reportari, agè quid hoc sit monstri videamus.

Tu sic eras ratiocinatus: Tollitis ipsius substantiæ intra nos delapsum. Ergo nec ipsa carnis efficacia frui nos finitis, ac proinde nihil à nobis ex Cœna reportari vultis. Respondi vitiosissimum esse argumentum, quoniam sublata specie non tollatur totum genus. Communicationem enim carnis esse genus, cuius species sit, Communicatio per ipsius carnis intra nostra corpora descensum, quam vnā speciem tollamus, alteram autem quæ spiritualis est per animi seu fidei assensum, à nobis non modò non tolli, verum etiam vt verissimum & efficacissimum defendi. Quid tu contrā? Non intuli, inquis, à vobis perimi omnem substantiæ communionem. Sanè non intulisti, sed quasi certum posuisti. Alioqui non staret illa tua conclusio, nihil nos velle ex Cœna reportari. Num enim vel Christus ipse vel spiritualis per fidem perceptio nihil est? Manet igitur firma responsio mea, tu verò sophistici argumenti reus perageris.

At enim, inquis, asseritis nusquam seiungi efficaciam carnis à substantia. Nihil autem vultis ad nos de substantia penetrare. Ergo neque de efficacia. Itaque ex vestra sententia nihil ex Cœna referetur. Ego verò sic in te ipsum conclusionem tuam regeffi. Asserimus nusquam separari substantiam ab efficacia, id est nullum fieri participem efficaciam Christi, qui non etiam Christum ipsum vnde promanat efficacia, participet. Ponimus autem efficaciam perceptionem. Ergo & Christi ipsius, sed spirituale sanè vtriusque perceptionis modum. Quid tu contrā? Assumere te, inquis, oportuit, vos sicut censetis efficaciam verè intra nos recipi, ita quoque Christum ipsum, quod tamen negatis. En verò quòd prolabi necesse sit quibus propositum est quoquo modo veritatem oppugnare. Si per efficaciam intelligis vim illam viuificam ipsi Christo inhaerentem, certè non illam magis intra nos quàm ipsam carnem delabi arbitramur. Sin verò illius effectum, nempe nostri viuificationem nobiscum intelligis, quemadmodum exempli gratia, nihil ex solis ipsius vel substantia vel ipsa calefaciendi & vegetandi qualitate decifum ad res inferiores penetrat, quæ tamen inde calorem & vigorem in se concipiunt, nihil sanè contra nos concludis, sed te multò magis a sinum quàm me bestiam esse probas.

Sic etiam es argumentatus: Dicitis Cœnam interdum (pro quo substituis plerunque) etiam à fidelibus fieri nullo propter incogitantiam aut tarditatem fructu. Ergo vel Christi carnem separat à fructu, vel si verum est, vt vultis, nusquam illa duo separari, nihil vultis à Cœna interdum reportari. Ego non per ambages, vt tu calumniaris, sed planè ac perspicuè respondi, vt primum ostenderem nihil aliud nos velle quàm vtilitatem vsus Sacramentorum non esse ad ipsius quo sumuntur temporis momentum restringendam. Tardiùs enim interdum regenerari, qui tamen sunt in infantia baptisati, & multis vsu-

uenire propter tarditatem, vt Cœnæ fructus aliquanto pōst tempore plures & meliores edant. Deinde non min⁹ ineptam esse tui argumenti conclusionem dixi, quā si negares semen satum esse in agro, quoniam simulatque satum est non germinat, vel infantem ratione præditum esse, quoniam vt i ratione non possit, vel ebrio mentem erigere, nec corpus nec animus officium faciat. Quid tu contrā? nihil sanè, nisi quod euigilare me iubes, & meas præstigas intueri. At ego quod nusquā est videre tuo more non possum, hoc autem quod res est, nempe nihil te fingi posse vel ineptius vel impudentius, omnes etiam cæcos perspicere arbitror.

Reponis etiam nobis hoc argumentum: Si Sacramenta tantum obsignant iam exhibita, nihil in Cœna exhibebitur: sin verò præstant ex Deo quæ figurant, tollitur sanctificatio puerorum in vtero, & Baptismo seruabitur. Respondi, primum ad priorem tui dilemmatis partem, & rursum respondeo, etiam si tibi concederem antecedens, non tamē effici quod volebas, quum obsignatio donorum iam collatorum non sit nihil, sed maximi sanè momenti res, nisi Circumcisionem velis à Paulo frustrā dici iustitiæ iam Abrahamo imputatæ *σφραγίδα*. Deinde ostendi & rursum ostendo, non modò perperam illud abs te concludi, sed ne illud quidem rectè dici, noui nihil nobis per Sacramenta conferri, si præcisè, ita vt tu vis, accipiatur. Etsi enim neq; nouus nobis Christus, neq; noua adoptio, vel fides, vel iustificatio, vel sanctificatio in Cœna Domini confertur (nam de Baptismo postea dicam) tamen quod illis ipsis donis adiicitur, nouum est, quemadmodum si inchoato ædificio quod supererat parietum, aut tecti, aut quod iustæ mensuræ deerat, paulatim adieceris, nouum quidem ædificium, aut noua mensura non fuerit, sed quod recens adiectum est tamen fuerit veteris supplementum & additamentum. Præterea quum non tantum remissionis veterum peccatorū obsignationem, sed etiam recentem eorum quæ quotidie committimus remissionem in Christi corpore & sanguine nobis communicato consequamur, quis nihil ex Cœna nos reportare, nisi planè insanus dixerit? vt interim omittam, quod minimè reticui, dubium non esse quin noua etiam quædam peculiaria dona interdum suis Dominus in ipso Cœnæ usu largiatur. Quid est igitur quod in istis reprehendas? *Hoc nimirum*, inquis, *quod quum dicas in Sacramentis nihil nisi fide consequi, efficitur Sacramenta nihil ex se impertiri, & fide per se omnia tam in Sacramentis operante, quàm extrà frustrà Cœnam adhiberi, neque ipsis tribuendum significaturum rerum incrementum, quum nihil exhibeat quod fides sola non impetret.* Egregium sane argumentum, Sola fides percipit quæ per Sacramenta intus docet & insculpit Spiritus sanctus, mentium ille nostrarum innouator, veritatis doctor, & consolator noster. Ergo fides agit omnia exclusis Sacramentis, imò etiam, vt quantumlibet hoc reticeas, excluso ipso Spiritu sancto. Nā si libet particulā s o l a, ita virgere, vt inferiora instrumentorum conciliatricem causam? Tum igitur valebit tua ista verè asinina consecutio, quæ ad salutem hominū ostenderis solum requiri perceptionis instrumentum. Eodem aut certe non multum dissimili paralogismo libenter persuaferitis, quum sola fide nos iustificari dicimus, & bona opera & Sacramenta, totum denique ministerium Ecclesiæ exagitis, impuri homines? Vincet tamen, imò iam vicit veritas. Pars autem tui dilemmatis altera quanto probabilior est? Dicis tolli sanctificationem infantium ab vtero, quia Baptismo seruabitur, si Sacramenta præstant quod figurant. Respondeo vix excusari posse hanc loquendi formulā quæcunque interpretatio afferatur, quoniam respectu Spiritus sancti qui vnus in his rebus verè agit, verè *πρωτη* instrumenta sunt Sacramenta. Deinde istiusmodi prorsus improprias & periculosas phrasès, propter vestrum illud planè exitiale & pestilens dogma de opere operato, non secus quàm scopulos multis naufragis infames refugere ac detestari nos vltro profiteamur. Sed vt hoc omittam, audi quid dicat Augustinus, *Sanctificatio*, inquit, *esse potest sine visibili signo.* Et quis enim dubitat quin iam tum sanctificari cœpisset immutatus ille Saulus, quum diceret, Quid me vis facere? qui tamen postea ab Anania iubetur peccata sua abluere. Quod si non satis placet hoc exemplum, at certè Cornelium illum incircuncisum constar pium & Deo gratum fuisse, ac proinde fide in Christum, quem nondum venisse norat, iustificatum ac sanctificatum, quum nemo absque fide placere Deo possit. Sed & cor eiusdem ante Bapti-

smum, testatur Petrus fuisse fide purificatum. At iste, inquit, erat adultus, neque propterea dicitur ab vtero sanctificatus. Esto. Natus enim erat à Dei foedere prorsus alienus. Sed illud tamen euincitur, non posse dici sanctificationem adultorum, ita vt tu vis, alligatam Baptismo, nec propterea tamen Baptismum inutilem statui, ac proinde rueretur conclusio fundamētum. Petrus certè hac ipsa de re postea in Synodo Hierosolymitana differens, Spiritui sancto per fidem tribuit cordis gentium purificationem, etià ante Baptismum, quem tamen propterea minimè vt superuacaneum neglexit, imò adhiberi iussit, nempe sicut visus est circumcidi Abrahamus, qui tamen fuerat in praputio iustificatus. Et vt intelligas quod de Baptismo dico, in Cœna quoque Domini & illa quam somnias distincta carnis Domini communicatione valere, audi quid alibi dicat idem Augustinus, *Nullus fidelium, inquit, alienatur à panis & vini consortio, quando in ipso hoc quod Sacramentum illud significat, inuenitur.*

Sed de infantium in foedere comprehensorum sanctificatione ab vtero, alius erit fortasse differendi locus. Nunc satis est conclusionis tuæ inanissimam cōclusionem ostendisse, si vnum hoc addidero, callidè nimirum fuisse à te dissimulatum quod in vos dixi, nempe si concludere vobis licet Sacramentorum nullam vim superesse, *si nihil exhibeant quod fides sola non impetret*, multo meliore iure concludere nobis licere, si in Cœna (sicut vultis) totum Christi re ipsa perfectè intra nos ipsos recipitur, aut ipsum postea oportere demigrasse, aut causam nullam esse iustam Cœnæ repetendæ, aut certè repeti sumptionem, vt posteriore prior sanciat, non vt nouum aliquid sumatur, quod in nobis reprehendis. Hoc verò, Monache, cur suo saltem loco non refutas? Superest illud cuius causam me non dubitat calcitrosus hic asinus rabidum canem vocitare, nempe quòd se à nobis vigeri non ferat. Dixeram quod adhuc dico, formulam istam SACRAMENTA NOUÆ LEGIS VT *ἀνυπόστατον* à me repudiari. Nam, inquit, *nec Hieremias, nec post illum Paulus, nec Iacobus Apostolus, ac ne Calvinus quidem nouæ Legis Sacramenta nuncupare dubitarunt.* Ego verò de Ieremia te mentitum dico, Paulum fateor vno loco legis fidei meminisse quam opponat legi operum, sed præterquam quòd additum fidei nomen omnem amphiboliā tollit, dico ne sic quidè illū locū tibi patrocinari. Legō apud eundē Legē Christi, sed pro mutuæ dilectionis mādato à Christo renouato, cui opponitur externa legis obseruatio, ac præsertim pharisaica. Legē perfectā libertatis cuius meminit Iacobus, nego ad istā nouæ legis appellationem pertinere. Calvinum autē vt in vobis re loco vestra illa formula, sed addita interpretatione, & idcirco tantū vt quid in vobis redargueret, omnes intelligerent. Ne me verò existimes de nihilo contendere, quū veteres nonnulli, veluti Augustinus (quod tamen rarissimè fecit) legis & quidem nouæ seu secundæ nomen aliquando nouo foederi siue Euangelio tribuerint, facit exitialis ille & planè detestabilis error vester quo legis & Euangelij præcipuum discrimen tollitis, vt hanc formulam Scripturis inusitatam prorsus ex Ecclesia exturbandam existimè. Si cui hoc non placet, suo sanè sensu fruatur. Ego quid quorsum faciam ostendo.

Denique sic etiam tibi libuit colligere: *Tantum sumitur in Cœna, quantum continetur illis institutionis verbis, Hoc est corpus meum.* Atqui Calvinus hæc verba metonymicè explicans, dicit idem valere, atque *Hoc est symbolum & signum corporis mei.* Ergo ex Caluini sententia tantum proponitur, accipitur, & editur signum corporis Domini, non autem ipsum corpus, nec substantialiter, neque spiritualiter. Respondi non fuisse tibi sistendum gradum in metonymia, sed addendum eiusdem explicationem, vt de tua putidissima calumnia omnibus constaret. Tu contrà excipis, si quid amplius à Caluino docetur, ad placitum eius esse, & non ex natura metonymiæ, neque ex vllis ad metonymicam Cœnæ institutionem adiunctis comprobatur. Quæro igitur ex te primum quo pudore scribas quatuor illis oculis totam Cœnæ institutionem comprehendere. Nam si ita est, neque ad illam institutionem alia quoque pertinent ex quibus intelligitur, quid illic à Christo geratur, quorsum geratur, quid vicissim à nobis fieri, & quorsum fieri oporteat, quo tandem porrectore panis ille frangitur, præbetur, accipitur, comeditur, & infusum poculo vinum porrigitur, acceptumque bibitur. de integra Cœnæ institutione, & actione, non autem de vestra illa sacrilega cæremonia loquor. Deinde quum signi appellatio necessariò sit ex earum rerum genere, quæ ad aliquid referuntur, vt res ipsa clamat, & Augustinus ex professo

profefſo declarat, neceſſe eſt fatearis, panem & vinum non vt res naturales & communi vſui deſtinatas, ſed vt aliarū rerū ſigna præberi, ac proinde duas ſemper res ſimul neceſſario proponi, quoties ſignis agitur, quorū vna externis ſenſibus altera intellectu perci- piatur. Signū igitur nullū eſt, abſque re ſignificata, neque res ſignificata dici poteſt cuius nullum ſignum: neque vt tu ſomnias, neceſſe eſt rem ſignificatam ad eſſe, vel re ipſa contineri, quo nihil dici poteſt ineptius. Cui enim dubium eſt quin etiam præterita & futura, & quanuis extantia, tamen remota quā longiſſimè, tum poſſint ſeu verbis quæ nihil aliud ſunt quā conceptuum animi notæ per aures in intellectum illabentes, ſeu quibus ſuis aliis ſignis ad oculos, vel alios ſenſus pertinentibus ſignificari? Præterea cur quum tam variæ ſint metonymiæ ſpecies, tu nos ad genus reuocas, quum ſpecies pro- pria quadam differentia diſtinguantur, ac proinde ſacramentalis metonymiæ ſpecifi- cum diſcrimen minimè abs te negligi, nedum tolli oportuerit? Eſt autem hoc diſcrimen in eo poſitum, vt quod ſignificatur, non ſpectandi, ſed fruendi cauſa ſignificari intelliga- tur, quoniam Sacramenta ſunt veluti appenſa diuinis pactiōibus ſigilla. His poſitis dico, bone vir, idem quidem valere, Hoc eſt corpus meum, atque Hic panis eſt ſacramentali- ter corpus meum, ſiue eſt corporis mei ſymbolum, ſed tum ex his inſtitutionis verbis, Ac- cipite, Comedite, Bibite: tum ex mutua ſignorum & rerum ſignificatarum relatione, tum ex Sacramentalis metonymiæ natura cōſequi, dari & accipi in Cœna Domini, tum ſigna, tum ipſummet Dominum, illa quidem externis ſenſibus apprehendenda, hunc verò intellectu, ſolæque fide à nobis veriſſimè & efficaciffimè ad vitam æternam perci- piendum.

Cæterum quoniam efficacem nobis eſſe negas Chriſti carnem, niſi re ipſa carni no- ſtræ præſens mutuo contactu adiungatur, vſus ſum, vt hoc commentum reſellerem, hac ſimilitudine, poſſe etiam naturaliter expreſſo panis apud piſtorem manentis ſucco nu- triri quempiam, qui tamen dicatur illo pane paſci, ac ſi re ipſa illum in ventrem traiice- ret. Tu verò tã bellè ſanè in me neſcio quid iocatus quā lepidè ſaltant aſini, torcularia, percolationes ſubſtantiæ, ſucci demutationes, & eliquationes cōmemorans, elabi tãdem poſſe te putas, ſi denique exceperis, quum ex noſtra ſententia ſubſtantia & ſuccus carnis Chriſti ſint inſeparabiles, hunc ab illa in cælo manente exprimi non poſſe. quaſi ſcilicet inepta ſit ſimilitudo, niſi per omnia respondeat, ac non tu potiùs ineptiffimus ſi hoc re- quiris. Satis autem eſt mihi oſtendiſſe quod vnum volui, ne in naturali quidem paſtu re- ciatur. At enim, inquis, ſi vt interdum affirmat Calvinus, duo nobis porriguntur in Cœna, nem- pe ſubſtantia & efficacia, quo pacto ſuccus exhibetur, eodem oportet ſubſtantiam exhiberi. Imò in his paucis quā multa ſunt errata? Nec enim dubium eſt, quin plura vna eadēque actione & loco & natura ipſa diuerſa, diuerſiſque modis præberi poſſint. Sacramenta veterum & noſtra dicit Auguſtinus, ac etiam inculcat re paria eſſe. Rei nomine ſi ſolam efficaciam intelligis, paria non fuerint. Sin verò ſubſtantiam cum efficacia in vtriſque cōmiſcendam dixeris, quod ſanè verum eſt, ex Pauli teſtimonio, at cogeriſ tãtē aliquod in rei extantis & futuræ exhibendæ modo diſcrimen ſtatueri, quanuis vterque ſit ſpi- ritualis, & fidei opus. Sed ad rem. Etſi non aliquando, vt tu dicis, ſed perpetuò conſuevit Calvinus carnem & efficaciam Chriſti vt res prorsus inſeparabiles coniungere, ita vt vnam abſque altera participari poſſe, te ipſo calumniæ hac in re tuæ teſte, inſicietur: ta- men grauiùs etiam abs te in iſta diſtributione, alia ratione peccatur. Dicimus enim Sa- cramenta duabus rebus conſtare, ſigno videlicet & re ſignificata quā eſſe docemus cum Domino, & in Domino, vt ex corporū contactu fiat ſeu vnū naturale, ſeu ſpiritualis naturæ corpus, ſed vt omnes inter nos, & cum eo myſticè coniuncti ipſius Spiritu viuifi- cemur. Itaque ſignorū perceptio abs te prætermitti non debuit, quū hac etiam in parte diſſideamus: & duas res illas ſubſtantiam videlicet & efficaciam qua ſerie dicamus nobis communicari explicare oportuit, iſtam videlicet non vt illi coordinatam, ſed vt illi inſi- tam, vt non tam duæ res quā vna nobis præbeatur, nèpe caro Chriſti viuifica ſua vir- tute prædita, quemadmodum (exempli gratia) annuli nomine & annulum ipſum, & gē- nam intelligimus. Sed in hoc demum præterea grauiffimè peccas, quòd vſque adeò in- ſanis, vt inſanire nos dicas, niſi per vim illam viuificatricem Chriſti carni inſitam, quā ſucco comparauiſmus, corporeum & carneum quiddam eſſe cenſeamus, vnde videlicet

aliquid decisum in nos traiciatur, id est nisi qualitatem cum substantia, & causam cum effectu confundamus. Itaque ut semel de hoc dicam, scito nos non aliam carnis, quam efficaciam siue virtutis ipsi inlita communicationem statuere, spirituales videlicet & plane mysticam, cuius totidem sunt effecta, quoniam unum corpus cum Christo spiritualiter facti, in ipso quoque & cum ipso viuificamur, futuri aliquando ipsius in munus cohæredes. Tu verò videris an hoc sit fumos vendere, an hoc potius hoc ipsum facere quod quotidie facitis, qui quod nusquam est, non modò quum libet tam caro palam nullo pudore diuenditis, verum etiam vicariam manducationem (proh æternum Ecclesie Christiane probum) ausi estis comminisci. Quod autem adeo desperata impudentia nobis obiiicitis, magnam videlicet nescio quam nummorum à nobis per singulas Cœnas colligi, id est quasi vestro more simus, ut scitè de vestri similibus loquitur Nazianzenus, *χεῖρέμπροει καὶ χεῖρονάπλοι*, scio apud eos qui vel doctrinam quam annuntiamus, vel disciplinam quam sanctè adhuc obseruauimus, vel nostros mores norunt, nulla refutatione indigere. Cæteros quos nihil pudet quoquo modo nos calumniari, nihil moramur.

Quæ multis postea paginis admodum confusè & perturbatè scribis, ad duo capita tandem reuocas, nempe vel ad existentiam corporis in pane, vel ad eiusdem manducationem. Ego, sicut ex argumentis liquebit contra utraque simul dixi, quorū nonnulla quandoquidem studuisti refutare, ego vicissim rursus conabor confirmare. Dixi realem illam vestram præsentiam statui non posse, quin corpus sit non corpus, id est quantum siue quantitate, siue infinitè finitum. Ad hoc responsurus primū accusas me bestialitatis, qui de corporibus non aliter quàm ex sensibus & naturalibus legibus cogit. At ego bestia ex te Monacho quæro quæ corpora intelligas, & quid tandem rationis habueris, cur hoc non exprefferis. Nam si vniuersaliter negas oportere de corporibus iudicari ex naturæ legibus, ne bestiarū quidem appellatione dignus es. Quæro & illud cur numero multitudinis *DE CORPORIBVS* dixeris. Putabam enim inter nos de vnico Christi corpore controuerti, cuius prærogatiuas si sentis aliis vllis corporibus confirmes? nisi nes, cedò cur tandem ad omnipotentiam refugis, ut istam existentiam confirmes? nisi fortè vis spiritus quoque esse omnipotentis cuiusdam naturæ participes, ut & ipsa quæque corpora spirituales existendi modum nacta, quod dogma haud satis scio an nostra Sorbona sit approbatura. Viden ergo te cantherium in ipso limine impingere? Sed agè, hoc sinamus, & de vnico Christi corpore te loquutum fingamus. Respondeo hæc tria circumscriptionem esse non infirmitatis sed naturæ, adeoque specificam omnis propriè sic appellati formam, gloriam verò non ademisse corpori Christi naturam, ac loci solam infirmitatē, quod ait disertè Augustinus, nec posse te in tota erudita vetustate vel vnum nominare, qui non apertè dixerit, saluam Christi corpori suam formam, ac loci circumscriptionem mansisse, atque in æternum permanuram. Sed illud addo, inenarrabiliter tamen glorificatam esse hanc ipsam carnem supra res omnes conditas, nedum ut infirmitates omnes non deposuerit. Hæc oppugna firmis rationibus, si potes, aut nugari desine.

Quid enim est nugari si hoc non est? *Non negamus*, inquis, *corpus Christi esse quantum in Eucharistia*. Sed quid vocas Eucharistiam, Monache? Si actionem ipsam Cœnæ, cur sic ambigues loqueris? Si panem, iam à transubstantiatione deficiis: si panis accidentia, cur non apertè hoc scribis, ut te omnes intelligant dicere substantiam & quidem quantitatem corporea præditam accidentibus alienis inesse, quum contra sit hoc proprium accidentibus, non ut sint, sed ut substantiis insint? præterea si verè sentis quantitatem corpori Christi saluam permanere, quod sanè verissimè dicitur, cur tantopere laboras, ut quantitatem ostendas ad corporis naturalis (adde organici) substantiam pertinere? Sic enim disertis verbis scripsisti: *Nulla substantiali ac formali conditione priuamus Christi corpus, sed negamus ad substantiam corporis naturalis pertinere QUANTITATEM*, loci spatium, oculis esse obnoxium & similia. sed ipsi ista omnia accidere arbitramur, ex vera naturalium rerum indagatione, & proinde istis omnibus carere posse substantiam, ita ut integra subsistat & existat Diuina virtute. Quid tu verò appellas veram naturalium rerum indagationem, explicabis planius quum voles. Sed ad rem, Cur (obsecro) retinendā quantitatem corporis Christi postea laboras, quum illam numeres inter accidentia, quæ salua substantia possunt aboleri? an quòd ista tibi iusto Dei iudicio exciderint, ut reipso iudice

iudice redarguaris? Certè ſi definitio eſſentiam rei declarat, & corpus id dicitur omnium confeſſione, quod triplici dimenſione conſtat, quantitatem à corpore non magis quàm rationis participem eſſe ab hominè, & ſpecificam formam à ſua ſpecie ſeparaueris abſque rei ipſius interitu. Quanto verò magis id faciendum eſt quum de corpore quantumuis glorioſo, tamen composito & organico quæritur? Sic enim Ambroſius, *Omnis creatura certis ſue naturæ limitibus circunſcripta eſt: nec creatura dicenda eſt, quæ non habet circunſcriptam determinatamque naturam.* Et Auguſtinus, *Ego corpus Chriſti ita eſſe in calo credo, ut erat in terra, quum aſcenderet in calum.* Item, *Chriſtus eſt in loco aliquo cali propter veri corporis modum, cui immortalitatem dedit, naturam non abſtulit.* Et Theodoretus, *Corpus Domini quod reſurrexit, à corruptione quidem & interitu aliorum, & impaſſibile & immortale, & diuina gloria glorificatum, & ſeſſione ad dexteram Patris dignatum eſt, & à celeſtibus adoratur poteſtatibus, corpus tamen eſt, & eandem quàm prius habuit, retinet formam, figuram, & circunſcriptionem.* Paralogiſmus autè ille quàm puerilis & ineptus eſt, corpus eſſe ſubſtantiam non accidens? quaſi verò quiſquā ignoret corporis nomen modò ſubſtantiam dici, quatenus videlicet res eſt materiata, ſiue ſimplex ſiue cōpoſita: modò verò continuam magnitudinem, ſiue quantitatem tribus conſtantè dimenſionibus. Phyſica hæc ſunt, dices. Sanè ſunt, & quidem proliſ ſirma & immota, ex inuariabili Dei cōditoris voluntate. Tales enim res eſſe neceſſe eſt quandiu ſunt, quales illas Deus in rerum natura vult extare. Hunc auditori non magis difficile eſt immutare vel etiam abolere, quàm illi facile fuit omnia ex nihilo condere, ſuoque ordine digerere: nihil tamen ſimul id eſſe quod fuit, & aliud eſſe quàm fuerit magis poteſt, (de formis ſpecificis loquor) quàm ſimul eſſe & non eſſe. Verè igitur Auguſtinus apud Proſperum, *Deus, inquit, ſic eſt omnipotens, ut nūquam ſuarationis inſtituta conuellat.* Et ne tuo more declamites ex iſtis ſpeculationibus de corporibus glorioſis non eſſe diſputandum, ineptè & inſcienſer te loqui dicō, tum quia tempore inſtitutionis Cœnæ Domini glorificatum nondum erat illud corpus, nec ut glorioſum, ſed ut iamiam crucifigendum traditum eſt: tum etiam quoniam Chriſtus ipſe te reſellit, ut qui poſt reſurrectionem non alia ratione ſe probet verum illud naturale ſuum corpus conſeruafſe, ſiue eum ipſum eſſe qui ante mortē fuerat, quàm quòd videri, tangi & contrectari ſe iubet, ut neceſſe ſit tale fuiſſe Chriſti argumentum, Videtis me & tangitis. Ergo non ſpiritum, ſed corpus videtis. Atqui nullus eſt iſtius collectionis robur, ſi vel ſpirituum ſubſtantia aſpectabilis & contrectabilis, vel corporum ſubſtantia non aſpectabilis vel contrectabilis eſſe poſſet. Nam ſi verum illud eſſet, reſpondere potuiſſent diſcipuli vel apud ſe cogitare, Etiam ſi hunc videmus & tãgimus, tamē propterea non ſequitur hoc aliud eſſe quàm ſpirituū, quū ſpiritus etiam videantur & tangantur. Ex altero verò efficeretur tam malè argumentum eſſe Chriſtum quàm ſi dicerem, Hoc eſt album, ergo homo eſt. Itaque quicquid nugeris, fratercule, tam vera & neceſſaria eſt hæc conſequentio, Hoc videri & tangi poſteſt (de ipſa rei natura in ſe conſiderata loquor) ergo corpus ſiue quantum eſt: quàm iſta. Hoc neque aſpectabile neque contrectabile eſt: Ergo corpus ſiue quantum non eſt. Sed dicet aliquis, quorſum iſta, quum Santeſius diſertis verbis fateatur *corpus Chriſti in Sacramento retinere ſuam quantitatem, & ſue quantitatis circunſcriptionem?* Et ſane fateor iſtis opus non fuiſſe, niſi poſtea à ſeipſo diſſentiret, quum ſic toridem verbis ſcribit, *Negamus talem hanc quantitatem circunſcriptionem, aut limitationem dici aut haberi ex locorum magnitudine aut multitudine, ſed ex eius rei proportionem quæ ſubſtantia & quantitas nominatur in naturali corpore.* Ergo naturale nunc quoque conſiteris Chriſti corpus, & quidē rectè. Sed quomodo inter ſe conſentiat locorū multitudo cū limitatione quantitatis ſiue ſubſtantiæ, i. quomodo quantū ſit non quantum, finitū infinitum, tu videris. Deinde quæ ſit iſta tua proportio quam innuis, totūque iſtud ænigma, cuius obſcuritate abſurdiſſimū & monſtroſiſſimū iſtud dogma occultari poſſe exiſtimas, quiſtādē explicabit? Antea oſtēdimus poſito corpore propriè ſic vocato, ſeq. quantitatem, quum ſpecifica corporeæ ſubſtantiæ forma ſit magnitudo. Nunc quum

veritatis vi adactus, posueris quantitatem & circumscriptionem, tamen locum tollis, qua in re quis tandem tibi assentietur, quin tecum prorsus infaniam? Quid enim aliud est circumscriptum esse corpus quam necessario loco circumscribi? Sed tamen callide hoc attigisti. Interdum enim quasi non de loco, sed de angustia loci controuertamus, sic scribis, *Affirmamus substantiam & quantitatem ex sua natura indifferentem esse ad locorum breuia seu capacia interualla, ideoque non inferri debere necessario ex substantia & quantitatis definita natura certi loci mensuram, quum loci proprietates non sit intrinseca substantiae aut quantitati, sed aduentitia & accidentaria.* Interdum vero audacius loquens ad potentiam Dei confugis, nec contentus in tantas angustias corpus Domini redigere, ut illud etiam comparare sustineas minimis putrefacti in sepulchro cadaueris particulis, progredieris ad naturarum incorporearum modum, neque eo contentus, tandem aperte prodis quid sentias, & cui religio tibi est vnum locum corporeae magnitudini conuenientem tribuere, ne illud includere carcere videaris, ei praecribis simul locis esse, id est quod vnius Deitatis proprium est, & usqueadeo proprium, ut & vni & soli & semper conueniat, accommodas, usqueadeo necesse est praecipites tandem dari, qui scientes prudentes a veritate aberrant. De istis igitur singulis age distincte disseramus. Locales esse, id est loco aliquo necessario comprehendendi & circumscribi corporeas substantias qui negat, usqueadeo repugnat veritati ut placeat si indignus quicum villa de re disputetur. *Spatia tolle corporibus*, inquit Augustinus de ipsa glorificati Christi carne loquens, *& corpora non erunt*: & si corpus, ergo in loco, quod etiam si non dixisset ille, tamen ordo ipse rerum, saluis manentibus rebus, immutabilis, conuincit, adeo quidem ut quod millies est a nobis obiectum, a vobis autem nunquam refutatum, ne deitas quidem ipsa effugitura sit loci circumscriptionem si quantitatem haberet. Certi autem loci nomine si locum vnum quempiam intelligis, quo veluti carcere contineatur Christi corpus, tute tibi monstra quae debelles comminisceris. Nec enim aliud docemus quam quod Scriptura docet, in caelos ascendisse Christum, terris verè secundum carnem relictis, ibique in gloria inenarrabili & nobis incomprehensibili collocatum, nec inde ante vltimum illum diem illa vera carne sua vlllo modo descensurum. At vos, quicquid prae texatis anres vos illi pyxidas, plures ventres attribuere, videritis quibus & quam honeste angustis illum includatis. Sin verò certum locum appellas certum spatium modulo corporis humani organici conueniens, quod nec maius nec minus esse possit, de hoc minimè tecum contendere, modò ne atomum pro Christi corpore substituas. Et quorsum ista de rebus incompetis neque nobis patefactis, id est de corporum glorificationum vel magnitudine vel tenuitate aut subtilitate disputatio? Verum si certum locum vel proprietatem loci appellas vnius alicuius loci quantumcunque tantum ille fuerit circumscriptionem, siue, ut ita loquar, localitatem, tum sanè dico vni toti corpori non posse simul plures locos attribui, quin vnum corpus plura esse corpora, id est te prorsus amentem esse confitearis. Etenim sicut Quantum esse est ipsa corporis specifica forma, ita Locale esse, id est aliquo loco necessario contineri, accidens est a quantitate corporis inseparabile, quia si corpus, vel ipso teste Augustino, ergo & in loco. Iam audiamus tuas in contrariam partem rationes. Confugis ad modum existendi spiritualium glorificationum corporum proprium. Atqui primum probare te oportuit spiritualia corpora idcirco dici quòd existere incipiant modo spirituum, id est incorporearum naturarum proprio, siue quòd in spiritus transformantur. Corpora enim, id est quantitate praedita esse non possunt, & eo modo existere quo existunt incorporea & quantitatis expertia, quum quæque res specifica suae naturae forma existat, qua ab altera prorsus distinguitur. Neque nos de hoc vel illo loco, sed de localitate corporis (ut ita loquar) disputamus. Quantitatem autem retinuisse corpus Domini, id est corporis naturalis organici circumscriptionem, tute me fecissus es, & discipulis suis Christus ipse veris ac necessariis demonstrationibus nobis reponit. Totum igitur istud nugatorium est, ut & illa quæ millies a nostris explicata nobis reponebat de partu virginis, de transitu per lapidem sepulchri, & per ianuas clausas, quoniam, inquit, more spirituum solida & inuia penetrauit. Ista, inquit ad quæ tu refugis latibula, etiam si inde

inde ipsa te veritas non extruderet, tamen occultare tui dogmatis fallitatem nequeunt. Demus enim etiam tibi, si vis, corpus Christi omni quantitate spoliatum in spiritum esse commutatum, num usque adeo fueris impudens ut ex eo colligas multis simul locis existere Christi corpus, quum non ignores Spiritus sancti Deitatem qua à reliquis spiritibus creatis se iungitur, ex eo quoque comprobari, quod sit ubique, isti verò eodem tempore vno tantum sint loco, quauis illum corporum modo non compleant? Et istud cuiusmodi tandem est quod de corporibus in puluerem reductis scribis? *quorum, inquis, substantia sine quantitate & sine certa loci magnitudine superstes est.* Primum enim eius corporis quod omnem corruptionem effugit quæ comparatio est cum corpore per putrefactionem in minimas particulas dissoluto? Deinde ut in minimas etiam particulas dissolutum sit eiusmodi corpus, num tamen ideo omnis quantitatis & loci expertes illæ fuerint? Sit etiam in elementa resolutum, & corpus compositum esse desierit, sanè tunc dixerò corpus esse desuisse, nec tamen inde concludam periisse, sed dixerò ea ipsa Dei virtute inenarrabili reficiendum qua prius conditum fuerat. Quorsum id tamē ad id corpus de quo à vobis quærimus, quod saluum illibata sua quantitate pertur, ea forma in minutissimas particulas dissilierit, vel effugere oculorum aciem, vel, si cernatur, ea forma non cerni qua prædita esse desuit, nihil mirum est. Inde verò quum colligis corpus solidum, naturale, organicum, aspectabili natura non esse, aut tam angusto spatium quam puluisculum contineri, quis te insanire non videat? Et ut hoc demus, quid hoc ad locorum pluralitatem siue ubiuitatem facit? Pluribus enim locis simul esse & operationem aliquot interiectis paginis repeteres, rectè omnino fecisti, quod pluralitatem locorum exceperis, de qua tamen vel præcipuè inter nos quæri non ignoras. Sed illa certè calumnia prorsus intolerabilis impudentiæ plena est, quod quum veritatem corporis humani fatearis eoque à nobis defendi, ut penè nihil ultra sensum velimus de Christi humanitate apprehendere, tu verò aperte nos reuoces ad modum existendi spiritibus proprium quem vis corpori Christi accidere, dicere tamen te non pudeat earum hæreseon à nobis iaci fundamenta quibus traditum est Christum humanum corpus, non re ipsa, sed *doctrinâ* assumptisse, vel carnem Christi fuisse à Diuinitate absorptam: quæ tamen hæreses, si tuum verum est dogma, manifestè stabiliuntur. Quid plura? tantem ad omnipotentiam Dei *ὑποφύετον* illud deuenis, in quo si te continuisses, rectius sanè fecisses, neque in illarum absurditatem gurgitem te proiecisses, ex quibus elabi quin quam poteris. Sed quid si hinc quoque te veritas detrudat? *Innitimur, inquis, verbum Christi, Hoc est corpus meum.* Quasi verò nos aliud fundamentum quam hoc ipsum vestram autem de ista præsentia substantiæ in terris non magis cum analogia fidei quæ est omnium interpretationum norma, congruere quam cum luce tenebras? Imò, inquis, *verbum Dei docet corpus Christi existere quot in locis Cæna Domini celebratur, ideoque animam attollimus ad Diuinam potentiam qua, creaturis supra naturam & proprietatem illarum plura valet conferre quam nos possumus comprehendere, ideoque dicimus impie excipi contra Dei verbum, ipsumque refelli ex naturali creaturarum conditione, & addimus ex pluralitate locorum ineptè infinitatem corporum à Beza concludi, quoniam à nobis non concipiatur quam latè pateat Diuina virtus ad constituendum idem corpus pluribus in locis citra eorundem infinitatem.* Hæc verò rursus ut appareat quam falsò & quam calumniosè nobis obiicias, sic verè & simpliciter respondeo. Quot locis Cæna Domini ex ipsius institutione celebratur, corpus quoque Domini sacramentali modo siue in Sacramento adest, id est ita ut præterquam quod symbolis significatur, verè quoque ad viuam æternam spiritualiter per fidem participandum detur, absit ut inficiati vnquam finimus: vestram autem illam præsentiam corporis cum symbolorum siue substantia, siue accidenibus, ideo non credimus, quia verbo Dei credimus. Quod ad Diuinam potentiam attinet, tam credimus Deum omnia posse quæ à potentia profisciscuntur, quam credimus Deum esse: quia si Omnipotens non est, ne Deus quidem est. Itaque posse illum corpora non modò inenarrabilibus donis ornare, verum

etiam, si liberet, in res alias infinitis penè partibus nobiliores transmutare: & contradonis prout libuerit spoliare, adeoque in nihilum, si volet, redigere, cui tandem orthodoxo dubium esse potest? Sed posse Deum efficere ut aliquid simul sit & non sit, vel simul eodémque respectu tale sit & tale non sit, id est exempli gratia, ut aliquid sit corpus & non corpus (si corpus autem est, ergo & quantum, & eodem tempore vno eodém loco) hoc verò pernegamus: nec propterea omnipotentiam ei adimimus, imò ideo hoc non posse dicimus, quia mentiri non potest, mentiretur autem vna ex parte, si quæ contradictoria esse voluit, vellet, quia contradictoriórū alterū falsum esse oportet. mentiri verò non est potentia alicuius, sed infirmitatis. Cæterum siue pluribus siue omnibus simul locis essentialiter & quidem illocaliter adesse (vtrunque enim æquè valet & eadem causa nititur) infinitatis, ideoque Deitatis proprium esse probatione non eget. Ergo loco comprehendi siue proprietate naturæ quod incorporeorum est, siue quantitatis mole quæ est corporum specifica forma, finitæ naturæ proprium est, quo sublato, res omnes creatas aut euadere Deos (infinitum enim esse & Deum esse idem valent) aut in nihilum redigi oportuerit: quorum istud si vellet, posset sanè Deus tam facile quàm ex nihilo omnia condidit: illud verò velle non potest, quoniam Deitatis multiplicatio sit à esset potentia sed infirmitatis, quum ut ipsi philosophi cognouerunt, multiplicatio sit à materia, ideoque Christiani tres quidem hypostases, vnicam verò Deitatem confiteantur. Ita verò orthodoxos aduersus Eutychianos illud ipsum potentia diuinæ argumentum quod ab illis mutuati estis proferentes, disputasse, & hoc ipsum quod respondimus respondisse (sicut prolatis toties Theodoret, & Vigilii expressis testimoniis ostendimus) qua tandem conscientia, Monache, dissimulas? Et de præsentia quidem illa vestra hætenus dictum esto. Nunc ad realis manducationis argumenta propius accedamus, quæ tamen si labefactetur illa præsentia, necessariò quoque ruant oportet.

In primis hoc mordicè retines, oportere realiter coniungi substantiam carnis Domini cum nostra & animabus nostris, ac proinde illam inueniri ubi agunt animæ nostra & corpora, & reipsa sumptam applicari reipsa animabus nostris siue corporibus.

- Sed cuiusmodi tandem rationibus ista innituntur? Quinam enim, inquis, fieri potest ut quæ se non contingunt, reipsa coadunentur? Ostende igitur nobis quis sit animarum nostrarum cum carne Christi, id est rei incorporeæ cum corporea contactus. Deinde eius oblitus es quod nobis obiicere consueuistis, nempe Capernaitarum & incredulorum esse istud QV IN A M siue QV O M O D O?

Præterea, inquis, quod non est, sumi non potest. Ergo necesse est ut adsint res eo modo quo sumuntur, id est adsint reipsa ubi resident animæ & corpora. Imò non te pudet vsque adeò ineptire, ut inter ESSE & ADESSE non distinguas? Imò sumi etiam spirituali modo per fidem ea quæ non sunt, idque quàm efficacissimè, annon satis apertè ostendit Apostolus, scribens eandem escam comedisse Patres, & eundem atque nos potum, Christum videlicet, non utique secundum carnem natum, sed certò nasciturum, ideoque fidei iam oculis præsentem, bibisse: Et an non hoc idem satis perspicue docet Augustinus, testificans veterum Sacramenta quoad signa fuisse à nostris diuersa, quo ad significata, paria fuisse? Denique ut illud verum sit, oportere res adesse eo modo quo sumuntur, uti sanè verum est, non vides te incurrere in petitionem principii, quam dialectici vocant, quum eo posito de quo quæritur, manducatione videlicet corporali, modum præsentia corporalem esse concludis? Cur non verò vicissim ego concludero ex eodem antecedente, spirituali modo carnem Christi & adesse & coadunari? Sed agè, audiamus quoniam tandem oppugnandæ veritatis studio abripiaris.

Hoc, inquis, patet ad ipsam vsque Diuinitatem, quæ si tantum potentiam ac virtutem diffunderet ubique, & non suam essentiam re vera & actu omnibus in rebus exhiberet, eisclém-que inesset & VNIRETVR, non diceretur reipsa omnibus assistere, manere in singulis, & ubique verè præsens esse: quantominus caro Christi quàm Diuinitati non adequamus, ab anima siue corpore diceretur reipsa percipi, nisi reipsa illis copuletur, & ibi adfuerit ubi sunt antequam

re quam re ipsa capiatur? En tandem, Monache, veros ac planè genuinos monasticæ, id est Satanicæ pertinaciæ fructus. Illud sanè peruulgatum quis negarit, *Enter, præsender Deus est, & ubique potenter*. Vniri verò Deum omnibus rebus, ac proinde ipsis etiam dæmoniis & impurissimis quibusque, dic tu mihi, impure homo, quis vnquam nisi penitus impiè dicere ausus est? Certè præterquam quòd sine horrore tanta blasphemia ne audiri quidem potest, si vnum est Deus cum rebus omnibus, causa non erat cur Christus Patrem rogaret vt vnum fieri vellet cum omnibus in ipsius nomen credituris. Deinde quò tandem pudore, vel ipsis electis & credentibus dixeris Deitatem essentialiter, aut alia ratione quam spiritualis *ἐνσυνουσίας* participatione vniri? Sola enim caro Christi ea est in qua verbū *σωτηρίας* habitat, ac proinde cui vni datum est non tantum *ἐνσυνουσίας* vt nobis credentibus, sed etiam *καὶ πάντων* Deitati vniri. Denique ratione vel illius sustentationis quæ rebus omnibus subsistentibus est communis, vel etiam sanctificationis quæ est credentium propria, dici sine blasphemia non potest Deus secundum ac multò etià magis istud, *DEVM IN SINGVLIS REBVS MANERE*, ex quo tandem Scripturæ loco probaueris? Etsi enim essentia Dei vbique est, & omnia quæ sunt præsens conseruat, tamen illis verbis aliquid multò præstantioris effecti, & vnus sanctificatis proprium vbique in Scripturis declarari certum est. Ideo dicit Christus de se Iohannes, Ex hoc, inquit, quòd de Spiritu suo nobis dedit, nouimus nos manere in ipso, & ipsum in nobis. Et Paulus, Non potestis, inquit, participes fieri mensæ Domini (ergo ne Dei quidem) & mensæ dæmoniorum. Illud itaque dogma de vnitione essentia Dei cum rebus omnibus, vt impium & blasphemum detestor, quorum criminum te reum facio: istas verò *καυοφανίας* vt prorsus improprias, insolentes, & vtitatis verbo Dei phrasibus repugnantes repudio. Ad rem ipsam autem sic respondeo.

Quòd Deus vbique totus essentialiter est præsens, omnia comprehendens, à seipso existens, & à nullo neque totus neque secundum partes comprehensus, ipse videlicet simplicissimus ipsaque adeò simplicitas, à natura est, cuius est infinitum Esse & Posse. Quòd verò non nisi præsens omnia sustentet & regat, est ab ipsius voluntate, quæ cum natura & potentia ipsius prorsus consentit. Nam alioqui non posse nisi re ipsa præsentem aliquid autoritate sua & mandato efficere, certum est non satis potentis naturæ vel potestatis argumentum. Ponamus igitur (quod absque impietate facere possumus) non esse infinitam Dei essentiam, dico futurum tamen, extra naturam & voluntatem, quum infinita sit potentia, vt absens solo nutu omnia tam potenter & tã efficaciter sustentet & gubernet, quàm præsens sustentat & gubernat: quod nisi concedas, id est si necessitate quadam quicquam Deum non nisi præsentem posse sustentare & gubernare dicas, hoc sanè præsentia vel absentia nudo & ab ipsa natura separato respectu, multos non tantum Reges & Dominos, verum etiam priuatos feceris ipso Deo potentioribus. Hinc æstimare quibus, opinor, poterit, quàm elumbe sit hoc tuum argumentum, cuius etiam refutationem nobis tutemet suppeditas. Nam verbo negas te exquare si non omnibus, at certè quocumque voluerit locis adesse. Quod enim fortassis excipies plus esse Vbique quàm plurimis simul locis adesse, nihil te iuuat, quoniam Pluribus locis & Omnibus locis essentialiter adesse non genere, sed secundum plus & minus differunt, ideòque vni eidemque naturæ conueniunt, & quum tam ad vnum quàm ad aliorum duorum, eadem infinitas necessariò requiratur, stulti & amentis hominibus est, animo concipere aliquam essentiam multis eodem tempore locis adesse, quæ omnibus simul locis non adsit, id est aliquid esse magis vel minus infinitum. Nihil etiam te iuuet aliud Vbiq̃starum cauillum, ad quos paulatim deficiis. Longè etenim, inquit, aliud est Non nisi aliunde & ex dono supernaturali adesse simul multis locis, quàm Ex sese, id est suapte vi & natura vbique adesse. Hoc verò quid aliud est quàm vel contradictoria simul ponere, (mutuò etenim se consequuntur *Finium*, & eodem tempore vno tantum loco essentialiter re ipsa adesse, itémque *infinitum esse*, & siue pluribus locis siue vbique essentialiter ac re ipsa adesse): ex quo

ostende, aut verè & reipsa vniri excluso etiam mutuo contactu concede fideles omnes cum Deo, quia Christus, qui idem est homo & Deus, nos vnum secum faciens, etiam Patri annectit quicum vnus est natura Deus. Et vt noris quanti hæc vnio sit momenti, dico reliquas duas ad hanc tanquam finem & terminum referri, & sine hac prorsus inutiles futura. Idem dico de tertia qua inter nos vnimur, non modo consensu sed etiam corporibus vt loquitur Cyrillus. Quum enim cum Christo omnes vnum corpus simus, sanè etiam inter nos vnum in ipso euadimus. At nihilominus, inquit Cyrillus, lib. II. cap. 25. in Ioannem, corpore & anima distamus, sed Christus modum adinuenit, consilio Patris sui & sapientia conuenientem. Suo enim corpore credentes per communionem mysticam benedicens, & secum & inter nos vnum corpus nos effecit. Ex his igitur constat, Monache, membrorum Christi inter se colligationem non esse ἀμεσσην, quæ tamen est & dicitur reipsa vnio, eaq; non tantum consensus, sed etiam corporum, quod disertè exprimit Cyrillus. Quomodo enim, inquit, vniuersi inter nos vnum non erimus, si omnes inter nos vnum cum Christo corpus simus? Ergo & hic mentiris. Restat media quæ est vtriusque illius extremæ vinctum, nostra videlicet cum Christi corpore seu carne, quam & ipsam absque vilo contactu corporum quem tu crassissimè imaginari fieri, audi quàm apertè idem Cyrillus demonstret.

Qua ratione simus inter nos vnum corpus, eadem quoque Christus est nostrum caput, quum per id euadamus vnum inter nos corpus quod illi tanquam vni capiti adhareamus. At sic sumus vnum corpus inter nos vt tamen alij ab alijs & corpore & anima distemus. Ergo sic & ille tanquam caput nobis concorporibus adhæret, vt tamen nullus inter illius corpus & nostra cōtactus requiratur, quo etiā figmento nihil monstrosius & à vita spiritali alienius fingi possit. Rectè itaq; Augustinus de Christo loquens Saulū committente, Caput, inquit, erat in calis, membrum erat in terris. Denique quot testimoniis totius eruditæ vetustatis probatur corporis Christi vera absentia à terris, & vera in calis circumscriptio, (illa verò toties iterare nos pudet) tot firmissimis & inexpugnabilibus argumentis constat nunquam illos de isto reali corporum contactu quicquam cogitasse: & quum neque à Verbo Dei neque à seipsis hac in re dissidere existimandi sint, quæcūque scribunt de Christi cum symbolis præsentia, sacramentaliter, quæcūque de corpore illam manducatione nostræque cum Christo vnione tradunt, spiritaliter esse accipiendam accerfis, quum illam capitis & membrorum in promptu habeas? Num verò vnicū collum capiti vnitum, ac non etiam cætera membra cum capite vnita existimabimus? Sed ne in hac quidem similitudine omnia conuenire vel illud demonstrat, quod alioqui coherere nos quoque inter nos mutuo corporum contactu oporteret.

Ex his autem efficitur vniri nos quidem & Deo, & inter nos oportere, cuius vnionis vinculum est Christus, quicum vnum corpus & vnus spiritus facti, cum ipso & in ipso tum Patri tum inter nos vnimur. Totum autem hoc mysterium, est Spiritus sancti operatio in solis credentibus tum per simplex verbum, tum per Sacramenta, cuius vnus Spiritus efficaci suo interuentu & participatione nos colligantis, vnum in Patre, Filio, ipsòque Spiritu ac inter nos etiam simus, & voluntatum & pietatis consensu, & sanctæ Christi carnis communionem. Tuam illam verò realem corporis Christi traiectionem audi quantopere saltem Cyrillus his verbis sit detestatus. Num, inquit, pronuntias nostrum hoc mysterium esse ἀβεβαιοφάνας, & irreligiosè ad crassas cogitationes vrges eorum qui crediderunt mentes, & conaris humanis cogitationibus tractare quæ SOLA pura & minime inquisitionibus indulgente fide percipiuntur? Nam quod tu nugaris de existendi modo spiritibus peculiari, quem ad Christi corpus applicas, satis superque à nobis paulo antè refutatum arbitror.

Tantum quædam particulatim expendam. Corpus Domini, inquis, extat in ore & stomacho quandiu manet panis incorruptus, non tamen corruptibili naturali & fragili modo, sed eo quo incorporei spiritus existunt. Hæc quum totidè verbis scripseris, Santesi, præterquam quod recurret quæstio, quò tandem igitur euadat istud corpus post panis corruptionem, tibi etiam atque etiam videndum est quomodo sis ista coram Sorbona excusaturus. Etenim si quod mordicus tuemini nihil remanet substantiæ panis, quorsum ista de pane manente incorrupto, vel corrupto?

Sic etiam, inquis, quanvis re vera ipsum corpus ore, dentibus, & stomacho trahatur & edatur, non tamen aliorum animantium more necatur, dilaceratur, concoquitur, excernitur, quoniam modus sit incorporeus ex parte corporis Domini, at non ex parte nostra, quum officia corporalis esus per os & dentes exerceamus. Item, In corporis Domini manducatione (inquis) duo ista separamus, rem videlicet & modum: & rem nimirum corpus ipsum de facto ore corporis sumi & comedi tradimus, sed modum manducandi incorporeum & spiritalem statuimus. Itam verò Rei & Modi separationem quam vocas, unde tandem deprompsisti? Nam certe, velis nolis, ita re utaris necesse est ut fert ipsius natura. Itaque si corpus est, siue animale siue spiritale, tamen non nisi ut corpus ab alio corpore sumi potest. De fractione verò, comestione, concoctione, egestionem quid sentiemus? Ista certe ipsi carni Christi neque animali neque spirituali, id est quemcunque existendi modum illi tribuas, conueniunt. Et quum præterea substantiam panis penitus aboleas, quid tandem illud erit, Monache, quod frangi, comminui, concoqui, egeri dicemus? Certè vel sola accidentia, vel nihil. Nec te istorum vnquam pudebit? Deinde cur distinctionem modi retices quem non modo duplicem verum etiam specie diuersum facis? Vis enim corpus quidem nostrum communia officia omnia corporalis esus exercere: & tamen corpus ipsum Domini incorporeo modo comedi. Vbi igitur vestrum illud id prædixit? Quis enim quidpiam incorporeo modo propriè aut aliter quam tropo quopiam comedi, cominui, concoqui, excerni dixerit? Et si corpus quod comeditur incorporeo modo comeditur, quoniam corpus à quo comeditur, corporeo modo id dicitur comedere? Necesse enim est quæ est actionis ratio, ea quoque sit perpeffionis, ac proinde corpus corporeo modo comedi quod aliquis corporeo modo comedat. Nec te, Monache, pudebit vnquam ista tam pertinaciter tueri? Vsq̃ue ad eone verò te impudenter esse potuisse ut ad stabiliendum istud tuum delirium ausus fueris illa Christi verba detorquere, Verba quæ loquor, spiritus & vita sunt: quo loco, inquis, Spiritus pro spiritali modo & proprietate sumitur, quemadmodum sancti Patres interpretati sunt. At ego omnes illos ad vnum tibi iudices fero, & hoc dico, tantum abesse ut cuiquam vnquam illorum tuus iste existendi modus spirituum proprius in mentem venerit, quanvis non vno modo locum istum interpretentur, ut contra quicquid vel de Christi Deitate carni vnita, vel de his verbis spiritaliter intelligendis tradunt, appositissime aduersus tua hæc omnia commenta citentur. Quid amplius? alio etiam prætextu formulam illam Berengario à Nicolao Papa dictatam excusans, Loquendi consuetudo fert (inquis) ut quando res sunt copulatæ inter se, proprietates vnus indifferenter attribuitur & veri, sicut Deus dicitur crucifixus, passus & natus, quæ propriè competunt humanitati in Christo: & Lucas ait poculum effundi in remissionem peccatorum: & Paulus contrariò modo scribit, Corpus frangi, quod propriè pani conuenit referens ad corpus Domini, quod esset tam intimum pani ut eius proprietatem dici posset subire. Ergo iam tandem id prædixit ut vrgere desinit, & tropum agnoscite. At quem tropum? Certè non vniuersum idiomatum violentum fuerit vniuersi sacramentali adaptare, vniuersi hypostaticæ ab illa multum diuersæ veluti consecratam Synecdoche verò non potes constituere, quum ex hoc tropo toti conuenire non possit quod proprium est alterius partis. Itaque te incautum ipsa veritas ad metonymiam sacramentalem Verbo Dei & vetustis Patribus familiarissimam deduxit, quanvis illam commodè non interpreteris. Quod si metonymiam continentis pro contento agnoscis in frangendi verbo, cur non etiam in Comedendi & Bibendi vocibus? Sed vide quæ vis sit veritatis in omni falsitate redarguenda. Quum maximè vidèris aliquid dicere, nihil tamen dicis. Dico enim Frangendi verbum ad ipsum corpus Domini vel maximè signi propriè pertinere, quo videlicet cruciatus ille mortis Domini declaretur, multo etiam significantiùs quàm Tradendi vocabulo, id quod ex illis verbis PRO VOBIS appareret. Deinde non agimus de fractione simpliciter, sed de attritione, concoctione, quæ si substantiæ symbolorum tribueres, rectè sanè faceres. Verum quum nihil præter velis, & illa dentia panis quæ Specierum nomine exornas in istis mysteriis permanere velis, comestione corpori non nisi improprie & figuratè tribui dicas, aut istam tuam fractionem, comestionem, concoctionem, fatere inanissimam esse Chimæram, aut ipsa accidentia & quidem nuda, pendula, & absque subiecto, (nam alioqui corpus Domini aut suam organicam formam amitteret, aut duplici forma specifica præditum esset) re ipsa frangi, atteri, comminui, concoqui, ac egeri etiam demonstra.

Denique ut semel tandem ex hoc cæno emergam, quo vos sacram Cœnæ conspurcatis corpus

corpus Chriſti dicere quantitatem corporis non amittere, & tamen modo incorporeo reipla adeſſe contactuque mutuo cum eorum corpore iungi quocumque ſpecies illas panis ſumunt, Deum & homines appello an hoc ipſum non ſit, corpus quantum ſimul & non quantum, id eſt corpus non corpus ſtatuerem.

Negavi corporalem corporis Chriſti perceptionem, qua videlicet illud ſomniatis ori noſtro ingeſtum in ventriculum traici, etiam ſi vobis eam largiremur, quicquam ad vitam æternam facere. Tu verò perinde aduerſum me diſputas ac ſi minimè neceſſariam dixiſſem ipſius corporis communicationem, quod tantum abeſt vt cogitarim, vt contra vbique aſſeruerim oportere nos in primis ipſiuſmet Chriſti fieri participes, nec quendam vel conſenſu voluntatis ſiue credendi obedientia vel Spiritus participatione cum Chriſto vniri, quin ſimul etiam cum ipſo corpus fiat, quoniam ſola vera ſua membra viuificat. Non ergo diſceptatur ſufficiatne voluntatum ſiue animorum coniunctio, an verò Chriſtum ipſum participare oporteat, (quis enim id opus eſſe negarit?) ſed de corporali illo corporum contactu inter nos quaeritur, quem tu neceſſariū eſſe dicis, ego nec fieri poſſe, nec ſi fieret, quicquam ad ſalutem nobis profuturum affirmo. quam quaſtionem quum ſic omittas vt nihil appoſitè dicas, cauſa nulla eſt cur tibi pluribus reſpondeam.

Quæſiui & iſta, ſi verè intus traicitur Chriſti corpus, quid igitur noui apud vos annuatim quidem laici quos vocatis, ſacrifici verò tam ſæpe quarant & percipere ſe dicant. Nam vt hæc repetitio valeat, oportere vel Chriſtum e corpore ſumentium excedere, vel Chriſto plura corpora tribuere quæ ſigillatim ſumenda ſint, vel Cœna prima excepta in qua corpus ipſum realiter ſumatur, reliquas idcirco celebrari duntaxat vt prima illa ſumptio obſignetur. Ad hoc verò tu præſatus Bezam beſtialitatem ſuam prodere, reſpondes Thyſteam eſſe interrogationem, & illud Chriſti, Vade retrò Satana, mihi applicas, quia non ſapiam quæ Dei ſunt. Nèpe hoc eſt nodos expedire: & Thyſtæ ſunt, nec quæ Dei ſunt ſapiunt, qui non ventre ſed mente percipi Chriſtum ad vitam æternam docent.

At enim, inquis, ſi verum eſt quod conſingitis, nempe etiam extra Cœnam illud ſpirituale ſummi quod ad reliquum vitam maneat, & ſingulos oportere ſibi perſuadere quòd ſint in gratia & corporis Chriſti communionem, idem in vos recidet, & pari ratione dicitur ſpiritalis participationis Cœna fruſtra repeti. Imò verò, Monache, nunquam ita ineptè colligeres vt facis, ſi vel in ſcholis puer didiciſſes qualitates quidem (cuiuſmodi ſunt Fides, & quæ ex fide Chriſto vniri nanciſcitur) incrementum & decrementum admittere, ſubſtantias verò non item. Quod ſi excipias te non agere de ipſa ſubſtantia, ſed de reali eius perceptione, huc tibi nempe deueniendum erit, vt particulatim ſeu membratim illam ſumi dicas, de quo tibi videris. Ex his autem efficitur corporalis quidem veſtræ præſentia & manducationis repetitioni nullum locum relinqui, niſi corpus quod ſumptum fuerat exceſſiſſe poſtea fateamini: ſpirituale verò tum præſentia tum communicationis obſignationi & efficacitati vſque adeò vtilem eſſe Cœnæ Domini, ad hunc etiam finem à Deo inſtituta, repetitionem, vt qui ſciens prudens hoc fidei ſubſidium aſpernatur, vitam ſalutemque ſuam meritò negligere videatur.

Quid amplius? Noſtra fides eſt, inquis, carnem Domini ſubeſſe panis & vini ſpeciebus quādiu demonſtrari poſſunt illibata & in ſua natura ſalua: nobiſcum autem manere quādiu manemus in ipſo ſcui ſuimus conglutinati. Itaque ſi puri tota vita duraremus, fortāſſe repetitio corporis Domini non indigeremus ad perditæ ſubſtantia ſiue innocentia reparationem, ſed ad tuendam ſanitatē ligno illo vite egeremus. Atqui paulò antè non tantum in pane ſed etiam in ore & ſtomacho ſcriptiſti tandiu duntaxat manere corpus Domini, quādiu manet panis incorruptus. Dic igitur quæſo, myſtagoge, quoniam tunc excedit: num cō vnde veniat, vt veſtra illa corporum realis connexio vix ad momentum perduret? an potiùs in mentem ſubſtantia corporea reipſa immigrat? Et quid eſt Deo & hominibus illud, ſi hoc non eſt? Symbola porrò deſinere ſymbola eſſe non modò quum ex inanitate ſunt ipſo vſu, ſed etiam (quod ignoratis) ſimulatque finis impoſitus eſt actioni cuius cauſa totum illud myſterium inſtitutū eſt, vtrò profiteamur. Sed quod docetis, eos qui ſemel verè facti ſunt Chriſti mēbra, poſſe penitus ab eo peccatis abſcindi, id verò pernegamus,

quanuis ad tempus possint etiam electi quasi extra Christum esse quod ad Spiritus energiam attinet, sicut nimirum qui ebrius est, mentis quidem usum, mentem autem ipsam non amittit: quod nisi concedas, certè non Cœnam modò, verùm etiam Baptismum repeti oportuerit.

Sed ecce tandem ad tertium criminationis tuæ caput peruenimus, in quo nos arguis quasi in illorum etiam Christi verborum *Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur*, interpretatione & ab aliis & à nobis ipsis dissideamus, id quod etiam prolaris testimoniis probaueris. Ad hæc autem testimonia quum in priore defensione mea ne responderim, ut & inscitiam & impudentiam in ea re tuam satis superque patefecerim, superest ut nulla quæ superioribus recens adiecisti expendamus. Dixi in Christi verbis signo, id est pani tribui metonymicè corporis nomen, ut sit illius enunciationis hæc sententia, Hic panis est sacramentaliter corpus meum traditum pro vobis, siue, Hic panis est symbolum corporis mei traditi pro vobis. Dixi etiã Patres inde, id est ex eo quòd signo tribueretur rei significatæ nomen, occasionem arripuisse nominis rei significatæ nempe corporis, pro signo, id est pane illo usurpandi, quæ metonymiæ species alteri est *analogia*, veluti quum Corpus confici, tangi, videri, in terram cadere, in os intrare, consumi dicunt. Huius autem tropi rationem paulò antè veritas à teipso extorsit, quum quæ propria sunt signo diceret ad rem ipsam accommodari, propter vnus cum altero connexionem, veluti (inquis) quum per *νομινα* *ἰσχυροῦ* *θεοῦ* Deus dicitur passus, quoniam in Christo subiecto caro & Verbum coadunatur, vel quum poculum dicitur effusum, id est sanguis Christi in poculo vini speciei coniunctissimus. Quid plura? tua hæc quoque verba sunt, *Paulus*, inquis, *hoc facit, sed contrario modo quum scribit, Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur. Frangi enim quod proprie pani*, (ac proinde non nisi figuratè teipso teste corpori) *conuenit, refert ad corpus Domini, quod esset tam intimum pani ut eius proprietatem* (verbo tenus videlicet non reipsa, nisi vnum & idem esse reipsa velis proprium & communè) *dici posset subire*. Quidni verò idem censeas de aliis etiam durioribus verbis, confici, atteri, consumi, & similibus? Itaque in his Patrum formulis tropum esse consentimus, propter signi & rei significatæ connexionem, quanuis illam quidem ego in verbo Frangendi non agnoscam, & merè sacramentalem, id est in sola efficaci significatione positam esse dicam, tu contra realem esse contendas. Dixi autem præterea, neque in illis Christi verbis quibus corporis vox pani tribuitur, neque in illis Patrum formulis, in quibus quæ propria sunt panis corpori attribuuntur, aliud corpus quàm illud ipsum vnicum pro nobis traditum, & per symbolum corporis sic vnā rem significari ut cum signo significante res quoque significata intelligatur, ac proinde metonymiam nō propriè in vocula panis seu corporis, sed in ipsa enunciatione siue attributione prædicari spectari. Quid tu contra? Mirum esse dicis quòd in illis quidem formulis Patrum à quibus dicimus nos esse illam interpretationem mutuatos, velimus Corpus pro Signo corporis sumi, in Christi verò verbis non item. At cur nobis minùs mirum videatur te in illis ipsis formulis velle quod rei tribuitur nempe fractionem, propriè conuenire signo, ac proinde non nisi figuratè attribui rei, nec tamen fateri in verbis Christi quod rei propriè conuenit putà corporis nomen & Tradi pro nobis, figuratè de signo, id est de pane dicitur. At nos sanè vtrunque sicut consentaneum est, agnoscimus, neque tamen dum panem esse dicimus corporis symbolum, aut corporis symbolum consumi, aliud corpus quàm vnicum illud pro nobis traditum vel in Christi verbis vel in illis Patrum formulis agnoscimus. Præterea animaduertere etiam aliud oportet quo vel maximè interpretatio nostra confirmatur, nempe propositiones istas in sese, siue seorsim consideratas minimè reciprocari, nisi metonymicè explicentur. Ista enim reciprocatio vera est, *Panis iste est symbolum corporis mei traditi pro vobis*, *Hoc symbolum corporis mei traditi pro vobis*, est panis: at ista falsa est quæ ex interpretatione vestra literaliter nascitur, *Iste panis est reale corpus meum traditum pro vobis*, *Hoc reale corpus meum traditum pro vobis*, est panis: siue panis nomine substantiam ipsam intelligamus, siue tantum panis accidentia quæ Species vocatis. Item ista vera est, *Corpus Domini conficitur, atteritur, consumitur, concoquitur, est corpus Domini*, si corpus pro simbolo corporis accipiendum nobiscum dicas: at ista vtraque falsa est teipso teste, si de ipso reali corpore accipiatur.

Dixi

Dixi has duas enunciationes, *Panis est symbolicè verum corpus*, & *Panis est symbolum veri corporis*, idem valere, quod tu quoque nunc concedis. Qui fit ergo ut te tuique similes non pudeat nos quasi in his quoque enunciationibus inter nos dissidentes, committere? Sed, inquis, *nego istas consentire*, *Panis est symbolum veri corporis*, & *Panis est corpus in propria significatione*. Sanè rectè negas, ideòque illam ut veram, istam ut falsam & impiam abhorremus, quam ne tu quidè possis admittere quin te, te Santesi, impietatis vel ipsa iudice Sorbona, coarguam. Audi, inquam, Monache, dico hanc propositionem, *Panis est corpus Christi*, non posse te, acceptis in propria sua significatione subiecti & prædicati & copula terminis, ne in Sorbona quidem ipsa tueri, in qua tot alioqui detestantur errores pertinacissimè defendi cœperunt, ex quo præsertim illius scholæ doctores facti sunt Antichristi mancipia. Nam certè si panis nomine substantiam panis intelligas, putidissimus fueris illis hæreticus, & disparata posse mutuo prædicari nunquam dices, quin ipsa sine vlla exceptione natura omnis, vnà cum ipsa Sorbona te conspuat. Sin verò panis voce intelligis panis accidentia siue species quas vocatis, multo etiam minùs accidentia dixeris esse propriam corporis quatumlibet spiritali tuo existendi modo prædicti substantiam. Quod si panis nomine neque substantiam neque accidentia significari velis, quod tandem istud panis subiectum præter inanem chimæram fuerit? Vix enim obtinebis (ne si panis quidem nomine id dici excipias quod aliquando fuerit panis) ut eo vocabulo vagum illud indiuiduum significetur, quum præsertim ex vestro altero dogmate nondum pronuntiatis operatoris illis syllabis omnibus, dici non possit panis transsubstantiatus. Sed de his tu videris. Dicis postea istas enuntiationes easdem esse, *Panis est symbolum veri corporis*, cui opponatur ista, *Panis non est symbolum corporis*: & *Panis est symbolum veri corporis*, cui repugnat, *Panis est verum corpus*. De illis prioribus duabus tibi assentior, quarum priorem esse veram dico, posteriorem ut falsam abominor. Istas autem duas, *Panis est symbolum corporis*, & *panis est symbolicum corpus*, si verè & sincere fateris à te pro eodè accipi, ita videlicet ut Symbolicum corpus pro corpore per panis symbolum significato intelligas, etsi ab istis non ita vñtatis formulis abstinendum censeo, tamen libenter hoc admitto, & istam enuntiationem *Panis est verum corpus*, rursus ut falsam & impiam excor. Quomodo enim *Symbolicum* & *Verum* inter se opponerentur, quum nullum aliud Domini corpus possit verè significari, quàm illud vnum quod semel pro nobis traditum nobis spiritaliter tum in Verbo tum in Sacramento, ac potissimè in Cœna Domini per fidem fruendum offertur? Itaque nec ludo nec fallo, Monache, sicut tu calumniaris, quum hæc dico, sed tute potius dum hæc tam securè oppugnas, te ipsum & alios siue inficius siue prudens perdis.

Denique vis ut paucis transigam? Quum dicat expressis verbis Nicolaus ille vester Papa non solum Sacramentum, sed in veritate ipsummet corpus sensualiter manibus sacerdotum tractari, frangi, fidelium denique manibus atteri, non vides quicquid dixisti de proprietate signi ad rem significatam translata, ab illo redargui? Imò etiam illud *SEN- SUALITER* quoniam tandem cum illo tuo spiritali existendi modo conciliabis?

Ceterum ad aliam calumniam, quod videlicet adeò simus non tantum stolidi sed etiam impij, ut non corpus ipsum Domini sed eius symbolum, id est panem putemus pro nobis traditum & crucifixum, & quæ postea de citatis à me Augustini præsertim & Theodreti testimoniis, nihil interea præter nudam inficiationem afferens, nugaris, tum putabo mihi respondendum quum vel tantillum quippiam responsione dignum protuleris. Duo tantum attingam, quorum vnum mihi in priore defensione exciderat. *Beza*, inquis, *sexto Ioannis capite carnem contendit metaphoricè & figuratè accipi*. Aio verò te hic quoque valde impudenter mentiri. Neque enim id mihi vnquam in mentem venit, sed quod dixi hoc dico, quum Manducare & Bibere sint propriè corporis actiones, figuratè accipi quum ipsi rei, putà carni & sanguini Domini tribuuntur. Et rursus, *Beza*, inquis, *panem nunc dicitur poni pro corpore*, & poculum pro testamento. Itaque deinceps apud Paulum in disputatione de Cœna non amplius interpretabitur panem in propria significatione, ut ostendat substantiam panis manere quoniam maneat nomen eius, sed panem dicet ex natura metonymiæ commemorari à Paulo pro corpore Domini vero, atque ita fatebitur in his Apostoli verbis, *Qui manducauerit panem hunc indignè*, & c. ipsissimum Domini corpus significari: quæ scribo ut phre-

netici hominis spectentur quàm bene sibi consent deliria. At ego phreneticus rursus te dico, Monache, tum in manifesto mendacio tum in monastica inicitia deprehendi. Nec enim panem dixi poni pro corpore, aut poculum pro Testamento, sed panem dici corpus, & poculum nouum Testamentum, id est corpus prædicari de pane, & nouum Testamentum de poculo. Quod si negas, agè cum Euangelistis ipsiq; Apostolo cõtendit. Quidni enim hoc ausis, quum in vestra schola iam olim audita sit hæc blasphemiam, Melius habituram fuisse Ecclesiam si Paulus nullam vnquam Epistolã scripsisset. Sed pone me quod tu dicis scripsisse, alicubi videlicet panem accipi pro Domini corpore, non ideo efficitur panem nusquam propria significatione intelligendum: In illo igitur malam conscientiam, in isto magnam certè incertiam prodis.

Et hæc quidem hætenus ad triplex accusationis tuæ caput, quibus adicere placuit nonnulla cõdem pertinentia, quæ tamen in reliquo tuo libello confuse & perturbate permiscuisti.

Quoniam ex ascensione Christi in cælos, consueuimus realem illam præsentiam corporis in pane & eiusdem manducationem Cyclopicam coarguere, tu contra quasi per iocum respondens, *Absentia corporis*, inquis, *ab Eucharistia* (id est à pane & eius corpore à quo sumitur, & eo ipso loco in quo panis ille situs est) *non insinuat* infertur ex *Ascensione*, quàm si negarem *Ascensionem ex corporis præsentia*, præsertim quum ista & sæpius, & expressius, & clariùs in scripturis contineatur quàm *Ascensio*, & utraque sit credenda, quoniam sacris literis probetur. Itane verò, Monache, Spiritum sanctum secum committes, ut quæ repetita expressius fuerint in sacris literis, ea credibilia videantur? Hoc verò tibi largimur quid fiet Mariæ virginitati, & aliis eiusmodi penè innumerabilibus, vnico tamen testimonio sacrarum literarum explicatis? Quid, quòd si eò deueniendum fuerit, ausim dicere vix quicquam in scripturis sæpius, clariùs, expressius, Christi in cælis secundum carnem habitaculo inculcari? Falleris enim in eo vt & in aliis plurimis vehementer, acutissime Domine doctor, quòd *Ascensionis* nomine nihil aliud quàm ipsam professionem intelligis, quum id adicere vel testibus ipsis Angelis oportuerit, ideo ascendisse vbi permaneret, tãtis per dum veniat dies ille instaurationi rerum omnium destinatus, quòd & Petrus testatur. Vbi enim sedeat ad dexteram Patris si roges, respondebit Paulus, Sursum in cælis: quo in loco positus pro nobis intercedat, dicet Apostolus, In cælis: vnde locutus sit Saulo, Cælitus dicet Lucas: vbi Stephano cõspectus, In cælis idè testabitur: vnde venturus ad iudicandum viuos & mortuos, E cælis, dicent Angeli, ex illis, inquam, ipsis cælis quò conuersos oculos illi Galilæi tenebant, ne Brentianas aut vanas aliquas tuas allegorias nobis opponas. Itaque ex *Ascensione* sic argumentamur: Ibi est Christus secundum veram carnem quò ascendit. Ergo est in cælis. Quòd si in cælis, non igitur in terris, quæ admodum antequàm in cælos ascenderet, in terris erat, non in cælis. Atqui, dices, Nemo communicat corpus suum & sanguinem suum in terris. Ergo est simul in terris & in cælis. Nemo confectionem, quia sibi non contradicit Spiritus sanctus. Itaque is est tum præsentia tum cõmunicationis ponendus modus ex quo contradictio non sequatur, sacramentalis videlicet, id est Spiritualis per fidem. Rides: atqui ringaris etiam licet, hoc ipsum est Cyrilli argumentum, *Nullus ambigit* (nec enim adhuc vestrum commentum in Ecclesiã irrepsit) *quum ad cælos ascenderit, quauis virtute Spiritus semper adsit, præsentia tamen carnis ipsum abesse.* Item, *Postquam cælos ascendit, in nobis est per Spiritum.* Et ne per Spiritum aliud intelligas quàm Spiritus sancti virtutem, quæ carnis circumscriptioni & absentia in cælis nihil derogat, audi quid idem Cyrillus dicat.

Et si corpore sit absens Christus Patri pro nobis apparens & ad dextram ipsius sedens, habitat tamen in sanctis per Spiritum: nec patitur eos orphanos esse, quia in cælos ascendens immisit eis Spiritum. Non enim conuersari carne cum eis poterat, quum ad Patrem ascenderet. Sic quoque Augustinus, Secundum hominem in terris erat non in calo, quando dicebat, Nemo ascendit, &c. quauis secundum quod Filius Dei erat esset in calo, secundum quòd verò Filius hominis erat, adhuc esset in terra, nondumque ascenderat in calum. Item, Secundum carnem quam Verbum assumpsit, ascendit in calum, non est hîc, ibi sedet ad dexteram Patris: & hîc est, non enim recessit secundum præsentiam maiestatis, id est Deitate sua. Sic enim idem Augustinus paulò antè, Ibat per id quòd homo erat, & manebat per id quòd Deus erat. Ibat per hoc quòd vno in loco erat,

erat, manebat per hoc quod ubiq; erat. Et Vigilus, *Quando fuit in terra, nō erat utiq; in calo, & nūc quia in calo est, nō est utiq; in terra: & in tantū non est ut ipsum expectemus secundū carnē venturū de calo, quē secundū Verbū nobis ū esse dicimus in terra.* Et mox, *Hac est fides & confessio catholica, quā Apostoli tradiderunt, Martyres roborauerūt, & fideles vsq; nunc custodiunt.* Vtri igitur verō Catholici, Monache? vtri ab Apostolica Ecclesia, à martyrum cōfessione, ab Ecclesia fide defecerunt? Et Fulgētius, *Vnus idēque secundū humanam substantiā absens à calo quum esset in terra: & derelinquens terrā, quū ascendit in calū ascendit & in dextris rabili Christi secū dum totū hominē terram localiter deserens in calū ascendit & in dextris Dei sedet, & secundū eundem totū hominē venturus est ad iudicandū.* Sed de his plus satis.

Vestram illam Thyeſteam cœnam coarguimus etiam ex memoriæ nomine, utpote quod absentiam notet eius cuius recorderis. Hoc tu sic eludis confidenter, ut dicas Memoria nomen non ad ipsum corpus, sed ad passionem Christi referri. Et verò quis ignorat quod de morte Domini in illis mysteriis annuntianda præcipitur, quod & illa solennis verborum Christi formula declarat? Sed tūne Christi ipsius recordationem dices à passionis eius memoria separandā, quum illam isti potius præire necesse sit: Et certè non temerè Christus potius **IN MEI MEMORIAM** quàm **IN MORTIS MEÆ MEMORIAM** dixit, scribique voluit.

Hoc quoque te vehementer vrit, q; quum dixisses existimari à Cinglio merita passionis Christi per Sacramentum Eucharistiæ percipi, ego id à te confitū fuisse, & eo quidem sensu quo à vobis dicitur, alienum esse responderim ab omnium veterū theologorum sententia. Sic enim tum Verbo simplici tum Sacramentis tanquam organis quibusdam uti Spiritum sanctū, ut tamen solus propriè in cordibus nostris agat, nos intus immutans, illustrans, fidēque ipsam & gignens in nobis, & Christo percipiendo efficacē rediens. Neque tamen ignoro tū in Dei verbo, tum in Patrum veterū scriptis sic interdum cōiungi instrumentū cum propriè efficiēte causā, ut quod istius vnus propriū est, videatur in instrumento & ipsi externæ actioni nonnunquam tribui: sed hoc neque ita est accipiendū, ut à vobis accipitur, neque perpetuū est, quū apertè sæpe exterior Baptismus a se, ut omnia tribuatur ei qui incrementū subministrat. Sint ergo ministri *συνεργοι*, ut qui & ipsi aliqd agāt ex Spiritus mādato & virtute. Verbū autē auribus insonās, & Sacramēta sã, tamē dici nec possint nec debeāt Deo *συνεργειν*, sed causæ sint duntaxat *ὡν οὐκ ἔστιν*, ac ne id quidē simpliciter & absolūtē, quod utcūq; ex analogia cibi corporei cū spirituali potus habeāt. Agūt etiā coquus & œconomus suas partes, ita tamen ut propriè nō dicantur quēquā nutrire, sed alimēta duntaxat præparare & præbere. Multò minùs autē hoc patinis, poculis, & reliquo epularū apparatui quantūvis etiā necessario cōuenierit. Cibus iste & potus verè viuificus est, Dominus noster Iesus Christus credētib; sancti Spiritus virtute efficac. Eū nobis ministri ab ipso delecti apparāt *τῶ Θεῷ συνεργουῦντες*, ut loquitur Apostolus, & tū in Verbo simplici, tū in Sacramētis veluti, distribuūt, quod est apud Apostolū *ὁ ὁμοῦ μὲν*, & in veterū sacrificiis dissectione victimæ figurabatur. Verbū autē & Sacramēta veluti vasa sunt nō quib; nutrimur, sed i quib; velut appositos cibos fide percipim; siquidē res significatæ vidētur quodāmodo signis suis cōtineri. Ex hac similitudine quid Sacramēta p se cōsiderata cōferāt ad Christi & æternæ in ipso vitæ perceptionē intelligi utcūq; potest.

Iam autē audiamus quid tibi velis. *Affingis*, inquit, *mihi quasi merita vino Eucharistiæ resideant.* Imò longè aliud volui, nepe tetrū & impurū illū errorē vestrū de opere operato redarguere, quē quò diutius defenderis, eò magis incredibile penè inscitia & impudētia vestra patefacietis. Sed si fortè id dicerē, an nō vel hoc fateri vel à teipso cogēris? Nam si meritorum, si iustitiæ, si obedientiæ Christi subiectum est ipse Christus, quū eum ipsum dicis reipsa præsentem in speciebus illis adesse, an non illa quoque simul in illis contineri percipique contendis? Et de his quidem hætenus.

Superest ut refellam tua illa conuitia quibus in viuos & mortuos euomendis tantopere te oblectasti, ut quum integra responsio tua foliis centum sexaginta quatuor contineatur, centum & octo in illis consumpseris. Ego verò ad illa responsurus primū hoc peto, ut cui te conditioni ultro subiecisti, eam subire tenearis, id est tot tantæque illa crimina quorum nos accusare nō dubitasti aut ex nostris scriptis, aut testimoniis adūsq;

publicis probare: sin minùs, vt qualis es talis quoque habeatis. Ac de Caluino quidē prior loco agi necesse est. Cedò igitur quid tibi praterea in ea quā professus est doctrina reprehendendū putasti? Nam de Cœna satis superq; à nobis arbitror disputatū. Arrianus est, inquis. Maximū certè crimen, quia qui Filiū negat, negat & Patrē. Sed tūc eū potes vt Arrianum accusare quo nullus exitit nostra memoria vehemētior & actior omni illarum hæreseon oppugnator, quibus siue deitati siue humanitati Christi vel tantillū detrāhere veteribus illis blasphemis renouatis nonnulli studuerunt? Sed & amplius dicā aliquid necesse est. Quis Seruetum illū impurissimū canē in sinu tot annos cōueniēte catholici. Vbi sunt excusæ ipsius blasphemix? Lugduni & Valentia, vique adeo cōueniente magistratu vt ibidem postea Gētilis eius discipulus, qui publicè eandē hæresin hīc abiurarat, & Tritheismū apertè profitebatur, inuenerit qui suum libellū his de rebus impiemeret: quo nomine quum tandem, instigātibus piis quibusdā captius teneretur, cōstat dimissum sine vlla difficultate fuisse, quū ille se Caluini hostē esse, & aduersus illum hæc scripsisse dixisset. Hoc ita esse ex actis publicis & ex re ipsa liquebit. Extat. n. illius liber apud vos editus, quo nihil vnquā sceleratius scriptū fuit: & aliquot post annis quū perditus ille iusto Dei iudicio à Bernēsī magistratu captus, à quo etiā postea iusto capitis supplicio affectus est, rogaretur quibus tandē artibus esset ē vestrarū manibus elapsus, rē totā ita vt erat palām narrauit, ne qd à me cōfingi calūnieris. Quid plura? Postellū illum, hominem ex omnibus semel quantūuis mōstrosis hæresibus veluti cōstatum, ausum etiā publicè docere, & in media Lutetia edito etiā libro, sciēte vidente Sorbona, profiteri Iohannam nescio quā Venetā venisse seruādis mulieribus, sicut Christus viros re demisset: imò etiā Romæ ad perpetuos carceres dānatū, & p seditionē illā aduersus Caraffæ Pōntificis manes ibidē excitatā liberatū, vos boni catholici nō tulistis? non reuersum excepistis? nō etiā hodie fouetis, & libetē eadē aut etiā istis mōstrosiora cōmemorantem auditis? Sed recti minari, inquis, nō est obiecta diluere. Itaque ad rem venio. Fecit ille nostræ salutis hostis renascente nostris tēporibus Euāgelio quod perpetuò cōsuevit, excitatis Anabaptistis, Antinomis, Libertinis, Academicis, Seruetanis, Tritheis denique, ac post hos etiā Arrianis, & Samosatēnianis, à quibus vera lux illa veritatis obscuraretur. Hoc q nobis quasi malorū istorū authoribus tribuunt vel admodū sunt imperiti rerum sacrarum totūque veteris Ecclesiarum historiæ, vel insigniter malitiosi. Tritheitarum in Polonia & vicinis prouinciis hæc prima fuit origo. Stancarus quidam Mantuanus ibi cœpit disputare, Christum esse Mediatorem secundum humanam duntaxat naturam. Huic dogmati sese fortiter opposuerunt tum alii veritatis fidi doctores multi, tum verò vel maxime magni illi heroes, Melancthon, Caluinus & Martyr, quorū extant ea de re eruditæ & orthodoxæ tractationes. Ille contrā, vt ambitiosi & peruersi solent, cœpit eos postea vt Arrianos calumniari, quasi si Christus diceretur secundū vtranque naturā Mediator, cōsequeretur vel Deum apud semetipsum intercedere, vel duos esse Deos, quorū vnus minor apud maiore alterū intercederet. Huic falsissimæ cōsequutioni, quæ tamen apud imperitos speciē aliquā veritatis haberet, etsi clarè & perspicuè inter alios respondit P. Martyr, & disertis verbis admoniti fuerant à Caluino Poloni fratres, vt sibi cauere ne scandalum dogmā refutantes in Arrii laqueos incurrerent, non potuit tamen hoc malum penitus prohiberi, in hunc ipsum gurgitem abreptis iam nonnullis, eò facilius quòd per id tempus Blandrata, Gentilis ille, & vesanus quidam Alciatus, Seruetani omnes, illuc perfugerant. Ita factum vt à nonnullis apertè diceretur Filii quædam secundaria essē deitas, quæ ab illa vnica Patris profluxisset, quòd etiā pertrahebant initio illa Synodi Nicenæ verba, Deum de Deo, apertè alioqui Athanasii symbolum repudiantes, & rō o. *μεούσιον* in *ὁμοούσιον* transformantes. Huic blasphemix sese fortiter opponens Caluinus, quem vnum etiam illi præcipuè scriptis suis petere nunquam destiterunt, ostendit ex verbo Dei perpetuòque Ecclesiæ Christianæ consensu, Filii essentiā à Patris essentiā profluxisse, quasi vna essentia alteram essentiā propagarit (quod illi verbo Essentiationis significāt) sed vnica esse Patris Filiique essentiā, cuius totius æterna cōmunicatione Pater Filiū genuerit. Patris igitur & Filii vnica & eandē esse essentiā absolute cōsideratam: ideòque duas personas nō esse totidē Deos, sed vnicū Deū. Denique eā deitate qua Filius est Deus, illā ipsam esse qua Pater quoq; est Deus, adeò vt, seposita relatione personali, siue Filio cōsiderato in sua essentiā, absque eā ratione qua Filius siue à Patre genitus est, sit & ipse absque principio, quoniam nimirum à Patre illam ipsam eadem & vnicam essentiā totam habet, quæ nullum sui principium habet, contrā quā illi im-

pri dicunt, vnam Patri, alteram Filio essentiam ab illa priore propagatā tribuentes. Hanc esse veram & orthodoxam de vnica Dei essentia & personarū distinctione affirmo. quā si ne nunc quidem intelligis, Monache, quid ad nos? Num enim si asinus es, idcirco Arriani sumus? Ita autem esse vt dico nisi ex omnibus Caluini scriptis, atque adeo ex iis ipsis locis appareat, quos alibi exscripsisti, non recuso blasphemus, & impius, & denique haberi. Sed ista quanta est calumniandi libido, quum ex professo doceat Calvinus vnam esse Patris ac Filii essentiam, vt duas numero essentias tollat, ita hoc torquere ac si non duas modò essentias concederet, sed etiā Patrem & Filiū faceret *in eorum*? Sed de hoc, vt spero, plenius alibi differemus, si Deus volet, vt nemo ne ex tuis quidē inueniatur qui tuam impudentiam non execretur.

Arguis etiam Calvinum quasi hoc posito principio, nihil vel fortuito, vel Deo inuito aut coniuente accidere, sed ex æterno, sapientissimo, iustissimo, ac prorsus immutabili Dei decreto euenire, omnis contingentia tollatur, & Deus scelerum omnium author constituatur. Sed hanc calumniam toties rationibus certissimis, & ex Dei verbo, & Augustini præsertim autoritate refutatam, num tu nobis reponere studes siquid tibi pudoris superesset? Quid quod etiam illam à Bolsecō ceptam tragœdiam, ab vno & altero postea nullius neque doctrinæ neque iudicii, neque etiam nominis hominibus aliquandiu prosequutam, ab iisdem postea desertā, & sua sponte abopunt inter vos versari patimini? an q. à nostris Ecclesiis sit eiectus? Sint sanè igitur, maneatque apud vos omnes istæ sordes, donec tandem vos neque Deus neque homines sciti quum esset apud vos Carmelita, & paulò liberius in diui Bartholomæi fano conuionatus esset, in Italiā abiecta cuculla profugisse, ibique repentè medicum factum vxopressum, ac tandem seditionis & impietatis damnatum, à Senatu Bernensirepoli ad Ararim tam feliciter facere q. olim theologiā exercuit. Sed quiduis nimirū apud vos etiā contra vestram religionē licet dūmodo nobis maledicatur. Et vos negabitis vestram ipsorum religionem dicis tantū causa profiteri? Zebedæus autem ille cuius postulatu mentiris damnatam Bernēsi S. C. fuisse Caluini De prædestinatione doctrinam, ille ipse, inquam, ne nescias, quater minimum ministerio exauctoratus, non ita pridem Neuiduni apud nostrum lacū moriens, adeo sibi de turbis illis displicuit, vt flāmis etiam exuri semet inspectante iusserit quæcunque infelicibus quibusdā schedis ea de re mandarat. Si mihi fidē non habes, inquire, si voles. Vix enim vllus est in toto illo oppidulo cui res ista non innotuerit. En quibus testibus criminationes tuas cōfirmes. Senatus cōsultū enim illud Bernensē à te Latine versum & editū, quo damnatā fuisse mentiris Caluini institutionem ac libros illis de rebus compositos, quos etiam vendi apud se interius velle disputationi de religione quæ Bernæ primū, ac deinde Lausannæ habita est. Aut igitur illic sancitum ostende contrarium iis quæ de prouidentia & prædestinatione postea docuit Calvinus, aut te sycophantā cōfiteri. Imò quum illi Bernēsi disputationi cōstet Zuingliū penē præfuisse, extet autem eius hac de re pereruditus libellus, in quo illam ipsam sententiā quā Bernæ damnatam fuisse dicis, ex professo q. acerrimè & quā vehementissimè tueretur, an non satis iā manifestè mētus esse deprehēderis? Quid? quum iidē Bernēses audita huius ciuitatis & Ecclesiæ aduersus illos maledicos expostulatione, sunt illius edicti verba, sicut à te ipso Latine sunt conuersa) an non illos istarū thesaurorum quas etiam edidisti, ego verò (Deum testor) nunquam antea legeram, satis manifestè damnant? Atqui, inquires, monent & rogant vicissim cōfœderatos suos Geneuates, vt libros cessent edere hæc arcana Dei nimis curiosè scrutātes, imò etiā subscribere Caluini doctrinæ recusarunt, adeoque minantur se non passuros vt libri suis disputationibus aduersantes in sua ditione distrahātur. Esto. sed hōccine est vllus à Caluino editos libros dānare vel prohibere sicuti cōminisceris? Nunquāne verò intellexisti non dico quod illius illa protulit, à Philippo ad eundem Philippum prouocās (nec enim id illi pio & religiosio Senatui conuenit) sed quod isthic fieri sæpissimè consuevit, vt aduersus ipsa Senatusconsulta eiusdem Senatus iudicium impleretur? Audi igitur, si libet, quid tum classis Lausanensis ad illas Senatus literas responderit.

D. Consuli & Senatui Bernensi, Gratia & pax per
Christum Dominum nostrum.

AMETSI, Magnifici & amplissimi Domini, nequaquam dubitamus, ^{regia} voluntate vestram in ijs quæ ad Ecclesiæ pacem & concordiam spectant, & non solum nescij merito vos defessos esse audiendis tot tantisque querimonijs quæ superioribus hisce diebus ad vos delata sunt: tamē quā animaduertimus ^{magis} esse periculum ne malum cui postremis literis vestris mederi conati estis eo euadat, ut valde merendum sit ne mira quædam dissipatio contra voluntatem vestram eueniat, putauimus nostri esse officij ex iureiurando quo amplitudini vestre obstricti sumus, quodque proximis literis vestris componere vobis placuit, ea vobis significare, quæ quoniam arbitramur ad motus istos planè componendos magnopere pertinere, idcirco suppliciter illa petere non dubitamus, Dei Opt. Max. nomine, quem testamur hoc vnum nos querere ut amplifcetur ipsius gloria, & officio erga amplitudinem vestram defungamur. Quoniam ergo, Magnifici Domini, in postremis vestris mandatis, vno videlicet publice promulgato 13. Martii, altero autem ministris proprio, quædam insunt nobis perobscura, vnde fortassis oriri nonnulla possent penitus repugnantia studio pacis & concordie quam in Ecclesia vigere & foueri cupimus: magnopere rogamus, quod conscientiarum nostrarum & subiectorum quoque vestrorum paci consulatur, paulo apertius ea nobis declarari. Primum igitur in priore illo mandato quod datum 13. Martii, mense tamen exeunte demum accepimus, in genere scribitur quandā exortā esse inter Sabaudicæ vestra regionis & Geneuensis Ecclesiæ ministros, ac præsertim cum Caluino, de providentia Diuina controuersiam. Hinc autē iam exorta est, aut proculdubio exorietur inter populos ditionis vestrae fama, ministris vestrae huiusce regionis contra Geneuenses veluti coiunisse: quod tamen non accidit, neque vnamquam, iuuante Deo eueniet. Constat enim hoc quicquid est turbatum, paucorum quorundam hominum esse, qui plus satis antehac alijs in negotijs planum fecerunt, quam parum Ecclesiarum vestrarum paci & tranquillitati studeant: neque vestra amplitudo nescit ipsius vobis vestra doctrinae ministros vna cum reliquis vestrae ditionis pastoribus, perpetuo in vnam accedendum doctrinam cum Geneuensi Ecclesia consensisse, utpote cum sacra Scriptura & disputatione esse congruentem: quamobrem etiam quā illud de quo agimus mandatū tandem nobis oblatum esse promulgandum, & offendiculum inde contra voluntatem vestram exorturū quid esset referendam putauimus eius promulgationem, tantisper dum plenius & apertius quid etiam vestrae voluntatis intelligeremus. Præterea, quoniam tum ex reliqua illius mandati parte, tum etiam ex postremis literis quas ad nos priuatim tertia Aprilis dedistis, apparet amplitudinem vestram existimare, quæstionem, de qua controuersia ab illis hominibus mota sunt, non modò vanā esse & curiosam, sed etiam turbis istis & rixis occasionem præbuisse, adeo ut de hoc ne querendum quidem posthac censeatis: illud in primis rogamus ut vobis in mentem veniat, quæ in Catechismo vestro & Baptismi formula quotidie exponuntur. Sed & illud dignum est de quo cogitet amplitudo vestra, inter pios illos viros qui purum Dei cultum in his regionibus restituerunt, Zuinglium & Oecolampadium, quum priori vestrae disputationi interfuisent, de hoc ipso arguimento scripsisse, tanquam vero & vnicofundamento doctrinae Dei, quæ ipsius verbo cohercet, & quidem verbis asperioribus, quàm postea vsus sit Caluinus, præcipuis Evangelicæ veritatis aduersariis respondens, sicut ex libris ultro citroque scriptis liquet: ex quibus tamen nihil in Ecclesia Dei offendiculum est exortum. Quin etiam illi ipsi qui contentiones istas & tragædias nuper excitarunt, quot annos doctrinam istam suæ plebi annuntiarunt, & silentio saltem libros approbarunt quos nunc demum reprehendunt? Hinc ergo satis aperte constat, turbas istas & dissidia neque à libris, neque ex eo quod curiosa sit hæc doctrina, nec perperam explicata proficisci, sed eorum culpa hoc fieri, qui nec tranquillam ipsi viam agere, nec eam in alijs ferre possunt. Denique quannus illa interdicti vestri verba, quibus potius quosdam quam disserat de arcanis Dei quæ perscrutari nemo potest, existimamus ad alios potius quosdam quam ad nos pertinere, quos nemo (uti speramus) comperiet vlllo pacto transiisse fines nobis in sacris literis præscriptos: tamen quum illa perinde quog, sic possint accipi, ac si aliquo modo in culpa essemus, & præterea non temerè suspicemur sic perstringi doctrinam Ioannis Caluini libris comprehensam, ex cuius etiam nomine quosdam malè feriatos non pudet Caluinistas nos appellare, quum tamen hæc ipsa doctrina semper placide & utiliter ante vllum scriptum à Calui-

no editum, ab antiquis ministris vestris fuerit annuntiata, quorum multi adhuc superstites vivunt: obtestamur amplitudinem vestram per Dei nomen, futuri eorum iudicis qui sectarum & factionum nomina in Ecclesiam invehunt, velitis nobis aperte significare, an illo vocabulo Im-
 perscrutabilem Dei iudiciorum, amplitudo vestra intelligat & complectatur doctrinam prede-
 stinationis, sicut placide ex Scriptura norma à multis Dei servis predicata & scriptis man-
 data fuit, ac nominatim quidem à fideis illis Evangelij ministris Zuinglio, O Ecolampadio,
 Caluino, Musculo, qui ea de re congruenter sacra Scriptura una cum aliis fidelibus
 ministris, quos fidelem operam & antehac navarunt perpetuo, & hodie adhuc navant,
 ad Ecclesiarum vestrarum adificationem scripserunt. Nam quod ad nos attinet, Magnifici
 principes, absit ut sinamus nobis prescribi auctoritate vel Caluini, vel cuiusquam mortalis, quum
 de religione Christiana agitur. Nihilominus tamen, ne in Christi iudicium incidamus, ore suo
 testantis se ab iis spectu videri qui servos ipsius spreverint: lecta Christiana à Caluino edita in-
 stitutione, itemque libello eiusdem De predestinatione, aliisque in sacram Scripturam com-
 mentariis, conscientia nostra cum testimonio totius fere Christiani orbis coniuncta, cogit nos in-
 genere profiteri doctrinam De predestinatione, qua libris illis continetur, diligenter à nobis per-
 lectis, & cum verbo Dei collatis, planè consentaneam esse sacris literis: neque aut vituperari aut
 sepeliri posse quin evertatur precipuum & firmissimum disputationis vestrae, & Ecclesiarum ve-
 strarum reformationis fundamentum: quam quidem reformationem nos ad hunc usque diem,
 Dei beneficio servavimus, atque ad ultimam sanguinis guttam tueri, Deo fauente, constitui-
 mus. Quamobrem, Magnifici principes, quatenus Dei veritas, pax Ecclesiarum vestrarum, tran-
 quillitas item conscientiarum, semper amplitudini vestrae chara fuerunt: si non est molestum, fa-
 cite ut doctrina hac non Caluini aut alterius cuiusquam mortalis, sed viventis Dei, à pau-
 cis istis prius vituperata quàm intellecta, posthac confirmetur, & facta tectaque perma-
 neat. Quod si forte vobis amplius hac de re sententiam & consilium Ecclesiarum exquirere li-
 bet (quanquam hoc necessarium nobis non videtur, propter consensionem & concordiam hac in
 doctrina perpetuam) parati sumus fidei nostrae rationem & veritati testimonium edere. Deinde
 ne forte incerti & suspensi relinquatur populi vestri, & Verbi, quod nobis commissum est, dissipatio
 licet de arcanis Dei concionari, quatenus sacra Scriptura nobis ea patefecit, quod etiam hucus-
 que bona conscientia facere studuimus, quemadmodum de egregia in omnes Ecclesias volun-
 tate vestra minime dubitamus, ita etiam demisse & suppliciter vos rogamus per Filium Dei,
 qui arcana hac sua nobis in consolationem nostram aperuit, ut aperte hoc denuntiare & pla-
 num cuius facere velitis, quò occludantur eorum ora qui causificando non ingredienda nec
 excutienda esse Dei adyta, neg. homines esse nobis adorandos, veritatis doctrinam interea sunt
 criminati, & Ecclesiarum vestrarum perniciem & ruinam moliti. Quod autè conuicia & maledicta
 prohibetis, conabimur, Deo iuvante, prestare, quemadmodum adhuc sedulo facere studuimus.
 Et hac quidem, Magnifici & honorandi Principes, necessitate extrema coacti, significan-
 da & exponenda vestra amplitudini duximus, quamobrem etiam duos ex nostro cœtu mitti-
 sequemur, nunquam, fauente Deo, futuri immemores iurisurandi & officii quo erg. Deum &
 amplitudinem vestram sumus deuincti. Dominus & Deus noster pia & sancta vestra opta-
 ta persciat, Magnifici & honorandi Domini, ad nominis sui gloriam, & illustris. reip. vestra in-
 crementum. Lausanna, ex communi classis conuentu, sexto Nonas Maii, anno Domini 1555.

Vobis deditissimi & obsequentissimi servi classis
 Lausannensis Ecclesiarum ministri.

Hactū igitur illuc scripta sunt, quæ quū vsque adeò Senatui grata fuerint, ut & Bolse-
 cus paulò post exulare sit iussus, & magis postea quàm pisces muti fuerint qui turbis istis
 occasionē praeberant: vides rursum, Monache, ne sic quidem posse accusationem tuam
 probati, imò certissima hac esse tuæ monitoris que tui vanitatis argumenta, qui tam au-
 dacter vobis incomperta & à maleuolis accepta, quasi certissimas quasdam historias ob-
 trudatis. Sed aliud fortasse magis idoneum testimonium audiamus. Quando enim, in-
 quis, Heluetici de providentia, predestinatione, reprobatione, aliisque earum appendicibus
 sunt amplexi Caluini dogmata? Lege, si voles, quid ea de re ante Caluinum Zuinglius, quid
 K. iij.

Martyr, quid Galterus, Tigurinarum Ecclesiarum ministri, quid Musculus Bernensis Ecclesiastes, quid OEcolampadius Basiliensis Ecclesiae instaurator, & post illum Borrihaus scripserint, & si quid tibi pudoris superest, istud quærere erubescere. Sed quid tandem te pudeat, qui hoc etiam ausis adiciere, noua Helueticarum Ecclesiarum Latina confessione de Dei permissione circa peccata cum Catholicis contra Caluinum de cerni, multaque alia contra eiusdem doctrinam de illis capitibus & aliis nonnullis pronuntiarum? Atqui non ignoras quod ipsa libri inscriptio indicat, hanc etiam Ecclesiam illi confessioni subscripsisse. Qui fit ergo ut non etiam adicias nos quoque Caluino ut illos à Zuinglio & Martyre defecisse? Nam certè si de permissione secundum vos, aut de illis capitibus contra Caluinum pronuntiarum, omnes non tam à magnis illis viris, quam ab ipsa veritate defecimus. *At condemnant eos qui dicunt Deum esse peccatorum auctorem.* Ergo, inquam, Caluinum à tua calumnia absoluunt, qui hoc idem aduersus Libertinos tuerur. *Sed dicunt illas formulas, Deum indurare, excacare, sic esse accipiendas ut Deus intelligatur id facere tanquam iudex & iustus ultor.* Et nos quid aliud docemus, quam subsequenter peccata esse præcedentium poenas? Num verò iudex dici potest iudiciū exercere, nihil decernat, & quidem volens? Ergo neque voluntas & quidem efficax, neque decretum Dei in induratione excluditur. Vbi igitur vestra illa mera præscientia, & otiosa permissio in malis? *Sed addunt, quoties in Scripturis videtur quippiam mali Deo tanquam id fieret attribui, non hoc dici quasi homo ipse malum illud non perpetret, sed quòd Deus in suo iudicio sinat malum fieri, neque illud impediatur quod potuisset tamen si voluisset.* In his vero quid tandem deprehendes doctrinæ quam tu Caluinianam appellas contrariam? Quis enim vnquam nostrum alibi quam in mala hominis voluntate quædam peccati causam docuit? quoties Deum nunquam nisi bene etiam per ipsum Satanam & peccantes malos agere: Satanam autem contra malosque omnes nunquā nisi malè agere docuimus? Per missionem enim à nobis non simpliciter tolli, quum aliter in bonis, aliter per malos agat Deus, sed eo sensu duntaxat quo & à Iuliano quondam vsurpabatur, contra quem errorem ex professo disputat Augustinus, & à nobis nunc accipitur, quasi videlicet voluntati & decreto opponatur, quoties est à nobis inculcatum? nec aliter in illa Confessione intelligendum esse nomen Permissionis quam ut à nobis accipitur, ita videlicet ut à voluntate & decreto fluat nedū ut illis repugnet, te saltem ex illo Augustini citato loco animaduertere oportuit, in quo dicitur ne id quidem fieri absque Dei voluntate, quod fiat præter ipsius voluntatē, quoniā id non fieret nisi fieri sineret, non finit autem nolens sed volens. *At enim, inquires, questionem illam, Num Deus voluerit Adamum peccare, & quare lapsum illius non impedierit, & similes alias curiosas esse indicant.* Ne retice igitur, ut hæc etiam quod ab illis in vos ipsos adiectū est, nisi hæreticorum pernicia eorumque nos adegerit, ut hæc etiam exponere cogamur quatenus verbo Dei continentur, quemadmodum sæpe de his egerunt fidei Ecclesie doctores. Et de istis quidem hætenus. Theses enim illas eadem fide & ab illis perdictis excerptas, & à te nobis repositas quid attinet refellere, id est millies actum agere?

Audiamus aliam nihilo impudentiorem calumniam. Caluinus acturus de Sacramentis, postquam in genere tum de nomine tum de re ipsa differuit, præsentis, inquit, institutio est de his Sacramentis peculiariter differere quæ Dominus ordinaria esse voluit in sua Ecclesia, ad alendos in vnā fidem, vniuscunque fidei confessionem suos cultores ac seruos. Deinde absoluta Baptismi & sacrae Cœnæ tractatione, ad quinque falsò nominata progrediens, Quam Ecclesiasticos ordines vtrum esset, & Papistici sacerdotii impietate patefecisset, Quantum ad verum, inquit, presbyterij munus attinet, quod ore Christi nobis est committendum, libenter Sacramenti loco habeo, &c. Quod autē tertium in numero non posui, cò factū est quòd non ordinarium nec commune est apud omnes fideles, sed specialis ad certam functionem Caluile. Quid tu verò, bone fratercule? Non apponam, inquit, de numero Sacramentorum Caluini diuersitatem. Imò cur eam quæ inter vos est omittis? Nam ut insulas, ineptas, ridiculas illas rationes non attingam, quibus vestrum illum septenarium Sacramentorum numerum probatis: sola certè duo numerat & explicat Iustinus in Apol. 2. & Tertul. l. 1. & 4. cōtra Marcionem & De corona militis: nec Cyrillus Hierosolymitanus de aliis mysteriis quam de Baptismo & Cœna Domini differit. Nec enim alio loco impositionem manuum & vñctionē habent quam Baptismi appendices. Horū igitur sententiā ut verbo Dei consentaneā sequimur. Ex iis verò qui illos sequuti sunt, miror ecquē tandem ante Hugonis & Lombardi tempora sis nominaturus, qui nō vel plura vel pauciora numeret quam vos non

non certè Dionysium qui nec pœnitentiam nec matrimoniũ Sacramentis annumerat, & pro vnctione infirmorum, vnctionem mortuorum ponit: non Gregorium qui c. Multo minùs multo longius trahere consuetum Sacramenti nomen: non Bernardum, nisi ablutionem pedum velitis vestris illis septem adicere. Quid quòd Alensis ipse confirmat: & nostra memoria Afotus ille celebris Sophista quatuor ex illis Sacramentis nempe Confirmationem, Ordinem, Matrimonium, & Extremam vnctionem, elemēta & verba & effectus habere nō ex Scripturis, sed ex Apostolica traditione scripsit: Quod enim speciosius nomen suis commentis prætulerent boni isti Patres non habuerunt. Hæc igitur nobis toties iam obiecta potius refutare te vel conciliare saltē oportuit quàm nobis aliquid hac in re inconstantiam obiiceret. Sed ad Caluinum redeo. Is, inquis, initio tantum duo esse credenda proposuit (nempe ordinaria, totiq; Ecclesiæ communia, in quo perpetuò sibi constituisse Caluinum comperies) & postea tertium Ordinis & Impositionis magnum adiecit: (scilicet, si adicere est, specialis ritus functionem ab iis Sacramentis distinguere quæ toti Ecclesiæ siue omnibus sigillatim fidelibus ordinata sunt.) Et faceret excusant, cur aliis duobus non annumerauit tertium, quoniam nimirum populus tantum fuerit dotatus Ecclesiæ. Imò infacetissime Monache, non te tandem vsque adeo impudenter mentiri pudebit? Caluini verba paulò antè descripsi. Huic non recusò quin quiuus iudicium ferat.

Non placet tibi Caluini interpretatio de Christi ad inferos descensu. At Vestra multo magis nobis displicet: quam si vetustam esse clamites, respondebimus neque ab vltima esse vetustate, quum totum illud & Nicæna & Constantinopolitana, & aliæ quoque Synodi non commemorent, & inter ipsos veteres non penitus constet de illius sententia. Certè quod ad eos scripturæ locos attinet quibus plerique nituntur, tam manifestè sunt detorti vt res ipsa se prodant. Quid plura? tu qui eandem esse doces Catholicam & Romanam Ecclesiæ, qui tandem audes de hoc articulo disceptare? Nec enim ignoras se res haberet, diserte testari hæc verba DESCENDIT AD INFERNA, in Romanæ Ecclesiæ (non illius nouitiæ quam tuemini) symbolo non haberi, neque in Orientis Ecclesiis legi, & si legatur censere eandem eius esse vim cum eo quod sepultus dicitur. Nec sanè aliter accipi potest in Symbolo Athanasij, quòd in eo alioqui nihil de sepultura dictum videatur. & apud eundem Athanasium in tractatu de Christi incarnatione differtur martyres non reformidare mortem, neque corruptionem quæ descensum ad inferos, id est sepulturam consequitur. Et sic etiam hanc formulam vsurpari in scripturis constat. Nos tamē illud expungere Romanæ Ecclesiæ more noluimus, quanquā fortassis quū obtinuisset, alterū etiam postea per oscitantia irrepsit. Vnde igitur illa interpretatio existimare bis idem esse diuersis formulis explicatum, & ita quidem vt quod obscurius est posteriore loco legeretur. Vt cunque sit, cum tua Romana Ecclesia & præcipuis Synodis prius transigas oportet quàm ad nostri accusationem admittaris. Aliquid autem in explicando Christi agone à nobis minùs rectè dictum aut scriptum esse nunquam probabis.

In vtero matrum sanctificari pueros nunquam in genere diximus, Monache, sicut tu falso scribis. Sed hoc diximus & tueri parati sumus, fidelium sobolem ab ipso exordio sanctificatam esse, id est in fœdere Dei comprehensam, cuius beneficij non tunc primum illis conferendi, sed in eis re ipsa obsignandi causa baptiscentur. Si hoc negas, ostende quomodo ante Christi aduentum circuncisi fuerint Israelitarum aut profelytorum infantes, & in Christiana Ecclesia liberi baptiscentur, aliorum verò non item. Nam si quid apud vos in contrarium facitatur, & contra Dei verbum fit, quum Baptismus sit fœderis sigillum, ac proinde ad solos Ecclesiæ domesticos spectet: & contrario veteris Ecclesiæ vsu refellitur.

Baptismo remitti siue abluui peccata quo sensu concedamus, & quo sensu negemus, paulò antè diximus. Quod tu verò ex ineptissimo illo pseudepiscopo Peguillone dictum

voluisti, nempe si in utero sanctificati sunt fidelium infantes, adimi Baptismo peccati salutem originalis remissionem, vix vlla refutatione indiget. Præterquam enim quod peccatum originis falsò docetis in Baptismo penitus tolli & aboleri, sanctificationis nomine non aliud intelligimus quàm comprehensionem in fœdere ex illa formula, Ego Deus tuus & SEMINIS TVI: quod etiam omnino respexisse Paulum affirmamus, cum sanctos esse diceret liberos ex impari quoque coniugio procreatos, ut ex eo colligeret bona conscientia posse fidelem etiam cum infideli coniuge permanere. Itaque tantum abest ut illud argumentum valeat, ut è contrario infantes non alia ratione ad Baptismum admittantur, cuius utilitas & efficacia postea quo tempore Deo visum est, emergit. Ne illud quidem probatis quod Baptismum doceamus non ab aliis quàm ordinatis ministris conferri posse, qui tamen in vestro illo altaris idolo non modò sacrificuli ordinatione, verum etiam consecrantis intentionem requiritis. At nos tanti facere Baptismum quanti Cœnam Domini, & in Domini domo rite & ordine fieri omnia oportere didicimus. Et si verò non pendet Sacramenti vis à ministro sed à Domini ipsius auctoritate, num tamen efficitur, valere quod neque ab ipso Domino, neque ab alio ex ipsius mandato præcunte geritur? Imò num ratum esse potest quod contra ipsius Domini expressam voluntatem exercetur? Nisi enim illa Christi verba, Prædicate, Baptisate, sic explices ut certis personis hoc munus permittatur, quid consequetur nisi ut cuius etiam liceat doctoris & pastoris partes obire? Et quum etiam plusculum aliquid Sacramentis quàm simplici verbo merito tribuatur, non vides sacrum ministerium à vobis profanari quum quibusvis in casu (sicuti loquimini) necessitatis baptisandi potestatem cōceditis, quibus tamē vestra illius sacerdotalis absolutionis facultatem minimè omnium tribueritis? Scio fore ut excipias illos vestros necessitatis casus, & inter ordinarium quippiam & extraordinarium, inter id quod priuatim & quod publicè sit distingui oportere. Proferes etiam nimirum vxoris Moysis exemplum, & Alexandri iudicium de Athanasij baptismo. Profer igitur ista aut alia quæcunque quum voles. Nihil tamen afferes quod non fuerit millies solidis firmiterque rationibus refutatum. Stat enim illud, Non priuatione sed contemptu Baptismi reatum damnationis quempiam incurrere. Stat & illud, Eum censerì non debere Baptismi contemptorem, qui ex ordine & institutione Domini baptisari sine sua culpa, seu morte præuentus, seu obiecto alio iusto impedimento non potuit.

Consecrationis ritum, & Ecclesiasticum cultum quem stultum & histrionicum vocemus, dicis ab Augustanis retentum, à nobis autem abolitum. Atqui institutionem Cœnæ Domini & quidem addita solenni ipsius explicatione minimè à nobis abolitam esse, sed repudiato vestro illo impurissimo Canone, & peregrinæ linguæ vñu sublato, restitutam ex impressis libellis constat. Si quid aliud per consecrationis ritum intelligis, vltro sanè fatemur nostrum non esse sed vestrum potius quicquam Dei verbo adiacere vel detrahare, cuius observationis nunquam nos pudebit. De reliquis ritibus sublati rationem reddere coram Dei Ecclesia parati sumus.

Garris etiam aliquid de vocatione, id est ministerij nostri fundamento. & aliquid præferre nos iubet pro nostra vocatione quod omnes perditæ heretici & facinorosi homines eadem fronte qua nos nequeant (fortassis etiam probabilius) allegare, quod ni faciamus Deum extraordinarium à nobis introduci quereris, & principes hortaris ut nos ad aliquem mundum extraordinarium extrudant. Enimverò, mi lepide cucullio, quum hæc in nos pro tuo illo monastico zelo euomeres, non tibi in mentem venit vester ille panaceus verè extraordinarius deus? neque itidem animum tuum pupugit mundus ille verè immundus & quantuis verè & ordinarius, nimirum tamen vobis monachis ordinarius, qui huius mundi sordibus non contenti, in ipsas impurorum spirituum cloacas vos abdidiſtis? Sed ad rem. Quod nos proferre iubet ecce profero, legitimum nimirum & doctrinæ & morum examen, presbyterij iudicium, illustrium auctoritatem, populi vota, legitimam denique *χρηστικότητα*, & realem ipsius muneris functionem, quas esse dico legitimam & ordinariam vocationis partes, non tamen ex æquo necessarias. Præcipuæ enim sunt, doctrinæ puritatis, vitæ prioris integritas aut certum insignis pœnitentiæ testimonium, electio denique libera, sancta, plena, id est vniuersæ Ecclesiæ voluntate sancita, ne quis vltro seipsum ingerat,

gerat, vel inuitis obtrudatur. His etiam necessario adicienda est ipsius ministerij vera functio, ne quis nomine tenus sit pastor, vel pro pabulo venenum præbeat, quod vtrunque sæpe Prophetæ & Christus suorum temporum sacerdotibus exprobrant. Ordinatio verò sine *χρηστία* etsi prætermitti quatenus fieri potest minimè debet, quoniam ordinatio omnia oportet in Dei domo: non est tamen substantialis pars vocationis, quemadmodum apud vos in vestra illa Beneficiorum quæ vocatis, nundinatione, missio in possessionem non acquirit ius in rem ipsam, sed possessori tamen hoc tribuit, ut non temerè deiici possit. Est igitur illa ordinatio publicum potius vocationis legitimæ testimonium, quam vocationis ipsius fulcrum. Neque tamen quum hæc dico, illam nobis deesse dico, quum illam plenissimam habeamus, vos nullam nisi imaginariam & ex ipsis vestris canonibus planè adulterinam iactare possitis. Addo autem & illud, quauis minimè sit inane quod illic, inuocato Dei nomine, rite geritur, tamen hanc ordinationem sine exceptione necessariam non esse, quum multis iustis de causis euenire possit ut alicui legitimè electo pars aliqua ministerij sit exercenda priusquam solenni more in eius possessionem mittatur. Dico etiam aliquid amplius, nempe non esse certo & inuariabili ritui adstrictam ordinationem, quod si tu neges, res ipsa te redarguet. Quum enim, vel ipso teste Hieronymo, cõstet Episcopalem illam eminentiam initio non extitisse in Ecclesia, ac multò minus totam illam sedium Episcoporum distributionem, quæ ex aristocratia primùm in oligarchiam, ac deinceps in Antichristianam tyrannidem euasit: consequitur canonem illum de ordinatione à tribus Episcopis faciendam, ignoratum in puriore Ecclesia fuisse, quo tempore maximè legitimæ vocationes fuerunt. Imò fuisse tunc legitimè electis manus ab ipsis presbyteris impositas ex ipsa Timothei initiatione liquet. Et quod ad ritus attinet, eosdem ubique & omnibus temporibus non fuisse ex canonum & exemplorum varietate & temporum collatione constat, ut fateri vos quoque de vestris semel omnibus Agendarum (quas vocatis) formulis, ac in primis verè sacris illis vestra Missæ, id est imunda illius porcæ quæ vos porcos peperit & alit, mysteriis, veritas ipsa cogit. Itaque futilia, vana, inania, ridicula, nihili denique sunt illa vestra in nos toties iactata argumenta quibus euerri nostrum ministerium existimatis, & illius tui iuriscõsulti tam crassi & stolidi hominis clamores, quàm tu illum eruditum & ingeniosum esse somnias, erexisse nos altare contra altare, Donatistarum exemplum imitatos, deesse nobis successionem, nuper natas esse nostras Ecclesias, quò tandem euadunt? huc videlicet ut magis ac magis vestra inscitia, stultitia, impudètia, audacia vel ipsis cæcis patefiat. Vos autem, vos, inquam, bullati, vncti, rasi, mitrati, nec tamen certè Galli, vestrae illius magnæ deum vestrorum matris, Romanæ inquam illius *πολυμάστου* meretricis sacerdotes, vos sacrilegorum turba, locustæ ex abyssi puteo emergentes, quid tandem vestrae isti profligatissimæ impudentiæ prætexere potestis, quod ipsimet Satanæ non forteat? Successionem, dices. Nembo idcirco fuerit legitima vocatio Caiaphæ, quoniam Aaroni successit. At illa ex Dei verbo constituta, veteribus canonibus sancita, perpetuo purioris Ecclesiæ vñ confirmata, num apud vos boni Catholici inueniuntur? Quam in vestris Ecclesiis vel leuissima doctrinæ inquisitio? nisi fortè nunc illud quæritur, si ne quispiam Lutheranus aut Calvinistæ eligatur: non sunt illic omnia diuina & humana iura sceleratissimè conculcata? nõ certo præscripto pretio addicta? Et hanc scilicet sceleratissimam proluuiem texerit inanis, putida, impia denique multis modis vnctionis, rasuræ, & cæterorum eiusmodi rituum caeremonia. Et quorsum instituta caeremonia? num ad pascendum? num ad docendum? scilicet. Sed nunc quid me reprimo. Tantum hoc dico, & coram vniuersa Dei Ecclesia testari & euincere paratus sum, non aliud vos nec melius, nec certius vniuersæ vestrae, quam vocatis, hierarchiæ testimonium, quàm Satanam ipsum habere: & quod iam pridem dixi hoc ipsum ad vltimum quem vocatis Capellanium, qui non ex vestris ipsorum canonibus compariatur & iure & suo facto excommunicatus. Sed de his alibi, ut spero, plenius. Interea quum vobis versiculos nostros tam gratos esse videam, illorum videlicet deterrimos & à parente suo iam pridem abdicatos, ecce tibi nonnullos *γυμνασιους* quorum lectione animum istum tot sanctissimis scilicet curis confectum reficias & recrees.

Si qua tibi Romane fides adhibenda Tyranne,
Larua tegit summi quem sacra pontificis,

Auspiciis cuicunque tuis manus vncta refulget,
 Et capitis raso vertice splendet apex,
 Quinque vbi conceptas tacito cum murmure voces
 Fuderit (hæc etenim pandere sacra nefas)
 Ecce manus inter medias (si credere fas est)
 Vera caro euadit qui modò panis erat.
 Non igitur te pontificem nunc dixerò, verùm
 Carnificem, & patrem dixerò carnificum.

Et hæc quidem sunt præcipua Calvinianæ quam vocas doctrinæ capita quæ in illa tua defensione suscepisti exagitanda. Ea verò maledicta quibus mortui integerrimi hominis, & verè excellētis serui Dei nomē cōspurare te posse speras, causa nō est cur admodū sollicitè studeam diluere, quum is non sis cuius insectatione quicquam possit tãti viri apud bonos & eruditos omnes existimationi tot tantisque monimentis testatæ detrahi: & inter ipsius laudes hæc sit non postrema, quòd nullus omnibus malis, id est tui similibus, què fuerit exosus. Dicam tamen etiam hac de re nō nihil, vt grati discipuli vel filij potius officio defungar. Exprobras illi ambitionem & arrogantiam: tam verè profectò & tam accommodatè ad illius ingenium & mores, quàm si Modestiam ipsam superbiæ accusares. Iubet nos Christus arbores ex fructibus dignoscere. Hic ego omnium qui magnum illum virum viderunt, audierunt, nouerunt, conscientiam appello, & obtestor, ecquid tandem in illo fastus, ecquam φιλοπρίαν deprehenderint. Imò quid aliud fuit totus eius habitus, incessus, sermo, vultus, quàm singulare quoddam modestæ grauitatis, & vt minime abiectæ sic etiam minimè affectatæ simplicitatis exemplū? In docendo quàm fuit ipsius oratio ab omni ostentatione remota, pronuntiatio minimè artificiosa, actio denique tota vsque adeò simplex vt etiam grauissimis eius dictis nonnihil detrudere ponderis videretur? Quis illum vnquam vel loquendo vel scribēdo argutias sectari ac non potius summo studio refugere, quis vllum inanis eloquentiæ splendorem captare, quis ingenium venditare, quis ex cuiusquam scriptoris reprehensione gloriolam venari animaduertit? Cui tandem ille blandiri, cuius fauorem & gratiam toties calumniis impetitus conciliare, ad cuius vitia conuiuere visus est? Et tamen has esse ambiciosorum hominum vel præcipuas artes cōstat. Quoties fuit reprehensioni locus, quàm acer, quàm vehementer, quàm ab omni *μεγαλοπρεπείᾳ* penitus alienus fuit? adeò quidē vt in hoc etiam iustum modum non satis tenere nonnunquam videretur. Sed istam vehementiam, vel maiestatem potius quam seruo suo Dominus circundederat, quis non facile potuit ab arrogantia & illa cæterorum contemptrice natura distinguere? Verborum fateor fuisse parcißimum, quod est in nonnullis superbiæ signum, sed hoc illum partim quòd ita ferret ipsius natura, partim iudicio fecisse ex ipsius scriptis perspicitur. Itaque in eo quidem non modò maledicendi studium incredibile, sed etiam stoliditatem & insciam maxime ostendis, quòd illum vt loquacem & garrulum reprehendis, & quidem, inquis, à forensibus illis rabulis eruditum, parum sanè memor tuum illum monitorem à quo tam multa didicisse te fateris, eum ipsum esse qui se gloriatur tuos illos rabulas excoquere. Quid enim quæso dici in eum potuit ineptius, cuius vel præcipua, tum in loquēdo, tum in scribendo hæc laus fuit, quòd nemo plura paucioribus aut expressioribus verbis declararet? Vt te verò vel inscitia vel improbitas non sinat verborum ipsius pondera & sententiarum grauitatem expendere, ac proinde quæ maximi sunt momenti tanquam inania prætereas, at certè si vel numerare vocabula & ex eo quàm sit in loquendo concisus, quàm nullis digressionibus à scopo lectorem abducatur, quàm in disputando & neſtendis ac expediendis nodis statim iugulum ipsum causæ petat, attendisses, nunquam id in eo vitij reprehendisses, à quo tam illum abfuisse constat, vt ne illud quidem vitare potuerit, -- Breuis esse laboro, Obscurus fio. In moribus autē illius quid fastuosum, quid ambitiosum notabitur? Si morosum fuisse, si naturæ facilè irritabilis diceres, assentirer. quod autem illi exprobras tam falsum est vt contrarias illis vitiis virtutes in eo præcipuè sint quicunque illum norūt, admirati. Quid enim ille isto ingenio, hac doctrina, hoc iudicio præditus consequi non potuisse videtur, si ad ea quibus ambitiosi inhiant animum semel adiecisset? at si omnem ipsius vitæ cursum animo semel contempleremur, vix isse illū semper aliis, sibi nunquam comperiemus. Enimuero cur ille in voluntarium exilium relictæ patria, florentissima istius orbis regione, vltro abiisset? cur urbem si qua sub cælo est, cupidis

eupidis opum & honorū hominibus minimè (quod omnes norunt) oportunam, cur vitæ genus omnibus iniuriis obnoxium delegisset, cur illud ita constanter esset ad extremum usque halitum persequutus?

Criminatio enim illa quod regnum hîc aliquod siue in Ecclesia, siue in ciuitate exerceat, nisi dignior est quàm vlla apud eos refutatione quibus est huius vr̄bis & Ecclesiæ forma vel leuissimè inspecta, nisi fortasse regnasse illum dicant qui, vt omnibus consuleret, sibi nunquam nec valens nec ægrotus pepercit. Quarum rerum omnium testem nō vnum aliquem, sed infinitos penè hominēs habemus, omniāque ipsius ingenij perpetua futura monimenta. Tu verò nihil te prolaturum testatus quod maximè idoneis probationibus non niteretur, quid tandem affers cui fides habeatur?

Gloriatur, inquis, *se solum sine meditatione & lectione quicquid in buccam venisset effutire & scriptis tradere tanquam sibi à Spiritu Dei subministratum*. Cur igitur, impure, locū non indicas? Apponis ad marginem id extare in appendice libelli de vera Ecclesiæ reformatione. Quid autem eiusmodi ibi inuenias? imò hæc totidē verbis scripta inuenies, quæ te manifestissimè mentitum fuisse coarguunt. *Sobrios lectores, inquit, obtestor vt qualem ego religionem tractandis Dei oraculis affero, ipsi quoque modestiam legendis scriptis meis adhibeant. Sanè mihi testis est cōscientia, reuerenter & qua decet humilitate tāquam in Dei & angelorū cōspectu aliis tradere quod mihi à Christi Spiritu datū est, nec tam quod mihi adlubescent sequi, quàm mentem meam in Dei obsequium addicere. Me verò procul abesse ab eorum numero quos ad captandam dogmatum nouitatem ambitio sollicitat, tota vitæ meæ ratio testatur. Et inquit ille, tam vera quàm ab iis diuersa quæ tu illi impingis. Et tamen hoc erat ille certè persequutus vt, quod de illo me scribere memini, nō multo aliter loqueretur quàm scriberet, & quod grauitè & appositè diceret, non procul ipsum accersere oporteret. Alterū ipsius ambitionis & arrogantiae testimonium profers, quod Farello à quo fuerat ascitus cathedra & Ecclesia Geneuensi deturbato, statim oligarchiam consistorij sui molitus plurimā à Farello & aliis constituta sustulerit, sua subiecerit vt solus Ecclesiæ Geneuensis instaurator & fundator haberetur. Hoc verò, impure sycophāta, vnde tandē habes? Vllā vnquam vel leuissimæ simultatis speciē inter Farellum & Calvinū incidisse quis vnquā præter te vnum dicere ausus est? hoc semper à Farello optimo & modestissimo sene fuisse Caluino tributum vt eo inconsulto penè nihil ageret, Calvinum vicissim illi in tota ministerij sui ratione coniunctissimum fuisse: & illum quidem Neocomi, istum vero Geneuæ, ex communi Ecclesiarum voluntate fuisse collocatū, cui tandem ignotum est. Et tu hæc impudentia es? etsi rogandis fratrum sententiis aliquis præest, tamen in cōmunibus ipsa tristissima docuit experientia, illud Episcopalis eminentiæ culmen quod dicit Hieronymus vitandi schismatis causā introductum, peius ipso morbo remedium esse, quum antea vnius tantum gregis timenda esset scissura, cui remedium afferri aliter potuit ac certè debuit, ex illa verò sedium erectione fabrefacta sit illa bestiæ imago quam Iohannes prædixit, illa, inquam, Ecclesiæ pestis quæ ne nunc quidem curari potest, presbyterij primū aristocratia repente & vno veluti momento in ochlocratiam cōmutata, paulatim sese confirmantibus. Episcopis: ac deinceps istis oligarchis, mutuo sese euertentibus, dum Episcopus Tyrannus fieret, & istis rursus Tyrannis mutuo inter se confligentibus, omnium idolorum fœdissimum ac maximè detestabile prolaberetur. Vestra interrim arcana illa & extra mundum scilicet constituta *ἀσκητική* quibus tandem gradibus processerint, tibi ex tuo illo quem eruditissimū antiquitatis magistrum habere te profitendo diligenter vniuerso mundo patefiat. Istas igitur vt ad rem redeam, Cathedras, istas sedes, istos primatus quorsum tandem apud nos? an quod multos illic te sanè nihilo meliores, sed alio præsidio fultos tu iacens in puluere, attolli limis sub cuculla oculis cerripi videns, tale quippiam etiam inter nos existeret somnies? Nihil in occulto gerimus, Monache, etiā si vestra fauitia renascentem Ecclesiam rursus coegit cryptas quærere. Exant presbyterij Geneuensis leges? Quis illas proposuerit seu Calvinus seu alius quispiā*

quid ad te vel etiam ad nos attinet, nisi ut Deo gratias agamus qui tam ipfius verbo veterisque Ecclesiae purioribus canonibus consentanea seruo suo suggererit? Rogata sunt postea à magistratu, nullo prorsus obnuntiante. Sciuit illas populus Geneuensis non aliis sed sibi, adeo quidem felicibus auspiciis ut illarum praesidio tuti adhuc & domi & foris hac Ecclesia, vobis frustra ringentibus, perseveret. Et quam ridiculus etiam est tuus ille de Oligarchico regno garritus? Nec enim Oligarchia vnius est quantumvis ambitiosi, qualem tu Calvinum comminisceris. Dic igitur, inepte, quoniam iste fuit *ὁ ἀρχαῖος* qui statim ab initio omnes eiecerit ut solus regnaret? Quid quod Calvinum illum omnium hominum scilicet ambitiosissimum Geneuensis reip. finibus illis angustissimis minimè contentum, hinc quidem existimas Heluetiam, illinc Germaniam inuadere sibi que subicere studuisse? Galliam enim toti dominatum fuisse non ambigis. At quibus artibus? Heluetios, populos, scilicet, ut omnes norunt, suae retinendae libertatis minimè studiosos sibi adiungere se posse credidit si cum Lutheranis quos vocas colluderet: & Germanos vicissim sibi conciliare si ad Zuinglianos deficeret: utrosque verò sibi deuincire, si, quod cum in ipso statim suae vocationis initio fecisse testaris, in utrisque aliquid homo nouus reprehenderet, id est in ipso limine impingeret. Ad haec enim capita reuocantur quaecunque tu impure & impudens Sycophanta de rebus tibi prorsus incompertis garriens de Calvinum, quas vocas praestigiis narras. Itaque ad te redarguendum nullo teste ac ne iudice quidem penè alio quam teipso indigemus, nisi forte tam obtusum Calvinum fuisse arbitramur, cui tamen ne tu quidem acuti ingenij laudem adimere potes, ut vel à contrariis principis iaceret regni sui fundamenta, vel iis artibus retinere se dignitatis & auctoritatis opinionem aliquam putaret quibus utraque amitti consuevit. Meas hic chartas requiris quibus asseruandis inuigilem. Atqui non nisi paratum accedere te ad accusandum decuit. Non utar hic illa vestri fori exceptione, non teneri reum auctori instrumenta quibus inguleretur subministrare. Totum istud omittamus, etiam si vetere illa formula non comprehenderis, Cum bonis bene agere oportet. Deum testor (non illum vestrum furfuraccum, quem vos non modò vocatis sed etiam (veh misero deo) in vestras cloacas egeritis, ut quae vobis latrina est sit etiam paradysus) nihil extare apud me huius argumenti quod tibi non pateat. Sed te venturum scilicet ad illud petendum negas. Atqui ne vnus quidem nominare potes cui facta sit apud nos iniuria. Interea tantisper dum reum illum peregrinis, nullum opinor fore qui te ut fidei in his rebus iudicique nullius hominem non derideat, & ut audacissimè mentientem non excretur. Vrit te illud quoque vehementer quod Calvinus in illa pulcherrima epistola quam suis in Psalmos commentariis cum Dauidis luctis collationem instituit, tacitè, inquis, *innuens se regem à Deo constitutum super Sion Geneuensem & montem sanctum eius*. Mirum sanè stolidissimi Monachi acumen, quod non modò tacitum sed etiam nusquam est, tam certò percipiat ut etiam aliis comonstret. Enimverò quid in tota illa epistola non sapientissimè, grauissimè, modeltissimè scriptum ostendes? At iniqua est ista homunculi Caluini cum tanto Dauidae collatio. Sanè verò quasi hic illius scopus fuerit, alterum sese Dauidem pronuntiare. Quod si per se damnandae sunt omnes istiusmodi collationes, agè in ipsum Apostolum insurge, qui nos ait ipsius Filij Dei imagini fieri *οὐ μίσητος* oportere.

Ad aliud crimen accedo, avaritiam videlicet aut potius rapacitatem, quam si forte exercuit Calvinus, sanè aut illum necesse fuerit insignem fuisse decoctorem quem vix coronatos ducentos in bonis omnibus morientem possedisse liquidò constat, aut nullos satis locupletes quos praedaretur inuenisse, aut valde profectò segnem fuisse praedatorem, quod tamen istud hominum genus minimè consuevit.

Nec te tam putidorum mendaciorum pudet? Audiamus tamen quos expilavit. Falsum, inquis, virum nobilem, Caroli Imperatoris cubicularium. adde etiam si liber, eiusdem cognatum, multa pecunia abundantem. Audio quid narres, id est quid ex tuo Ecclesiolio didiceris. Sed ubi vel leuissima istorum quae commemoras probatio? Falsus, cuius ius uxorem ab Anabaptistis fascinatam Calvinus in viam renocarat, Geneuam venit ibi aliquandiu honestè vixit, illum audiens & tanquam parentem colens. Dicauit ei commentarium in alteram ad Corinthios epistolam Calvinus: cui fuit hoc in more positum Apostoli exemplo (sicut ex ipso audire memini) ut quos existimaret Ecclesiis praelucere exemplo

de falsio. burgundo

et cum vxore inuolutus

exemplo posse, illorū libēter nomina edēdis scriptis suis præscribēdo, meminisset. Toto autē illo tēpore quicunq; vel Calvinū à Falesio quicquā captasse, vel Falesiū Caluino fuisse largitum dixerit, eum necesse fuerit vel insigniter esse impudentem, vel quā ille quidem natura ab omni sordido quāstu abhorrens, iste verò parum munificus ac liberalis fuerit ignorare. Aliquanto pōt secedit ille in vicinum quoddam Bernensis ditionis castellum, valetudinis curandæ causa, vt qui morbo penē perpetuo (quod omnes norunt) vexaretur. Ibi ipsum commorantem infelix ille de quo antē dixi Bolsesus sub medicinæ faciendæ specie, per vxorem, leuissimam fœminam & à suo anabaptismo vixdum resipiscentem ita lubuertit, vt in viam postea reuocari nulla ratione potuerit. Quid plura? istius etiam commorationis pertæsus Argentoratum vterque reuertitur, vbi quis fuerit eius exitus si tibi verē exponere monitor tuus volet, iustum diuini iudicij manifesti exemplum cognosces. Calvinus interea quum eum cuius pietatem & constantiam qualis tum videbatur epistola suis in alteram ad Corinthios commentariis præfixa commendasset, adeò turpiter & perfidiosè videret defecisse, nomen ipsius expunxit, vt alterum digniorem substitueret. Magnum scilicet flagitium, quod monachus (hominum genus non aliunde quā ex raptō viuens, siquidem Rapere etiam dicitur qui blanditiis incautum pellicit) mortuis etiam exprobraret. Alter autem ille Attrebatēsis quem Bancarium latronem vocas, & à Caluino receptum dicis, cuius etiam filiam Antonio fratri collocarit vt ipsius furtis ditaretur, adhuc, Monache, viuit apud nos, & vir honestus habetur. Is si cui fecit iniuriam cur in ius non trahitur? Nec enim ignorare potes in his regionibus multo etiam quā apud vos seueriūs & incorruptiūs iudicari. Imò illum auerentibus in ius vocatum, ab ipso tuo monitore, qui tum hīc erat, defensum, & à iudice absolutum. Nec te istarum calumniarum pudet? Minimè verò, vt qui grauius etiam sceleris audeas Caluino exprobrare. Ais enim illum postea vt sese ignominia initæ cum latrone societatis liberaret & vxorem à fratre eiiceret, falsum adulterij crimen miseræ obieciisse. Impure & effrons cucullio, tēne hæc comminisci audēre, vnāque impudentissima calumnia inculpatæ vitæ hominem, & optimè constitutæ reipub. magistratum inuoluere? Sed quorsum in istis diutius immoror? Saltem, scelerate Sycophanta, tibi ipsi non repugnare, qui postquam falsò obiecti illi mulieri adulterij criminationem in Calvinū intendisti, subiicis illi ipsi incestum vel ab eo vel ab alio cognato illatum. Os hominis impudens, an non satis temetipsum refellis quum sic loqueris? Et tamen scilicet nihil nisi ex nostris ipsorum libris vel actis publicis certò compertum & probatum affers. Ceddò igitur vnde istud habes? ex eo quod quum hanc maculam honestissimæ Caluinorum familiaris exprobrasses, respōdi minūs etiam illam alieno peccato pollui quā Iacobum & Davidem filiorum suorum incestu. Hinc incestuosum illum fuisse quum te colligere non pudet, cur refutandis istis diutius immorer?

Sed nihilne amplius? Imò etiam aliquid grauius, si quidem Calvinus sanguinis sitiens (si tibi creditur) ab eorum sanguine per quos pulsus est, & quorum potētiam reformidabat, pontificatū suū exorsus, iisdē artibus illū retinuit summissis in suos aduersarios accusatoribus. Mirum est verò non fuisse etiā abs te, cucullio, exusti Serueti factā mentionem, cui vos Catholici pepercistis. Ex eadē enim, Castellionis videlicet, officina omnes istas calumnias tuas ille monitor hausit, quibus non tam nos tamen quā sese tecum perferat. Atqui quod attinet ad ea quæ in Caluini restitutionem inciderunt, ipsa te rei gestæ veritas cōvincet. Nec enim tunc de quoquam ciue sumptum à Magistratu supplicium, sed iusta sua iudicia Deum quasi cœlitus brachium exerētem in eos qui turbarum istarum auctores fuerant prius exercuisse quā ciuitas de pastore suo reuocando cogitaret, acta ipsa publica testabuntur. Ab eo tempore nihil non molitum fuisse Satanam vt hæc futura multo maioris operis exordia quā tunc homines intelligerent & adhuc cognouerimus prorsus euerteret, tu quidem non nosti, neque si nosse agnosceres: at nos testis par est qui millies & ab externis vestris nefariis & crudelissimis conatibus, & ab intestinis suæ ipsorum patriæ inimicis, pij & seduli Magistratus ope, sine cade, sine vulnere, sine vi vlla fuimus cōseruati. Nihil hīc narro, quod nō sit publicè & tota ciuitate, more maiori, cōscia, administratū, vt quot penē in his regionibus homines illorū tēporū supersunt,

*Bolsesus qualis natus
Falesius Argentorati obiit
et a Falesio dicitur
hic scribitur in libro Falesii
Apologum ad eumdem vni*

de Caluini furtis

tot testibus reus peragatis. Nulla hic ne per somnium quidem Caluini mentio, nisi si quis fortè in illa perditissimorum hominum turba hanc occasionem transferendi causæ suæ status arripuit. Denique quum illi ipsi quorum iam pridem iustis & maxima ex parte extraordinariis Dei iudiciis sublatorum causam tuendam, auctore monitore tuo, suscepti, nihil non viui suis apud vicinos calumniis moliti sint ut hanc remp. omnium inuidia exponerent, indeque cognita causa nihil præter alteram damnationem viui contulerint, te nunc scilicet, cucullio, cum tuo sanè obtusissimo Iuriconsulto siue ineptissimo causidico, nescio quid garriente, damnabitur constuprati iudicij Calvinus ad quem ista propriè nihil pertinent, arguetur tanquam vi aut metu perterritus, vel pretio corruptus non ster magistratus, illi verò impietatis & in Deum & in patriam & in hospites sua ipsorum confessione conuicti absoluentur. Adeone verò parum abs re tua otij tibi, Monache quantumuis otiose, ut ista curares? Et tamen hæc tam falsa, tamque absurda illi à vobis obiici quem omnibus constat cum nullo vnquam de re vlla propriè priuata contendisse, nec vnquam hostem habuisse qui non pietati & honestati bellum indixisset, nemo mirabitur qui Athanasi vitam legerit.

Supereft non tantum impudens sed etiam immanis nec cuiquam planè nisi Cacylyco Romano conueniens criminatio. Fuit ille ut omnibus constat, corpore tam imbecillo ut nihil suprà, animo verò tam forti ut nullus esset tantus labor què defugeret. Singulis annis habere consueuerat ducetas octoginta sex conciones, lectiones centi octoginta sex: nec illum temere quisquam toto anno vicaria opera collegarum videntem vidit. Patuit eius domus consulentibus omnibus, dictandis vndique literis suum etiam nuuensem fatigauit. Librorum quos & eruditissimos & laboriosissimos scripsit, is est numerus cui vix sufficere vnus quantumlibet tum animo tum corpore valentis hominis integra vita videatur. Omitto neglectam penitus valetudinis curam, tot infomnes noctes, tantam cibi parcitatem ut sex minimum annis ante obitum, prandium sumperit nunquam, extra cibi capiendi tempus nihil neque biberit neque gustarit, nisi quum ad sesquidiem (quod sæpissime faciebat) inedia tolerasset. Hinc illum ac potissimum ex vocis contentione & quod perpetuò vel loqueretur aliquid vel scriberet vel meditaretur, quis miretur tam varios atque multiplices morbos tandem contraxisse? Sed quod ad extremum vsque halitum eandem constantiam & animi fortitudinem seruarit, nec prius Ecclesiæ prodesse quam spirare desierit, id verò quam rari & quam admirabilis sit exempli vtinam ex tam multorum mollitie & ignauia non liqueret. Quanam igitur hæc est improbitas, quæ feritas, quæ immanitas, ex iis quæ partim humanæ fortis commiseratione digna sunt, partim summam laudem merentur, insulandi occasionem arripere? *Percussit eum, inquis, Dominus in posteriora cum Philistinis pessimo & turpissimo ulcere, & pluribus ac grauioribus morbis excruciatum quam fuerit Herodes impoenitentem Deus ex hoc mundo sustulit.* At ego aio, scèdissime Monache, hæc ipsa quæ narras posteriora rictu isto tuo monastico fuisse puriora. Nec verò vobis querendi sunt apud nos Herodes, quibus iam olim infanticidia Gregorius ipse pontifex exprobravit, quum tot iam annos renascētem Christum tanta rabie persequi nō desinatis, in quorundenique portentosas libidines quam horrenda quotidie diuini iudicij exempla in oculis omnium versentur, quis tandem ignorat? Dominum porro seruos suos quibus libuit modis exercere nouum non est, quum Iacob ipse dies suos paucos & malos fuisse, David ossa sua computruisse tot eiulatibus fateatur. Pauli colaphos à Satana impactos quomodo Chrysostomus interpretetur non ignoras. Timotheum ventriculi imbecillitate laborasse ex ipso Apostolo discimus. Basilij ex podagra penè inutilis redditi, Gregorij de renouatione debilitate & arthretide querentis clamores penè ipsos adhuc exaudimus. Agè igitur, impure, conuiciare fido seruo Dei quandiu & quantum voles. Quot illi morbos ex immensis pro Christi veritate aduersum vos defendenda laboribus contractos, tot illi probrabis, tot illius incredibilis diligentia, laboris, constantia testes proferes, tot illi quidem trophea, tibi ipsi verò cruces figes. Viuit ille nunc beatus, laboriosissima vita felicissimo placidissimoque exitu terminata. Te verò, scelerate, nisi fortè resipueris, quæ Dei iudicia mancant, vltimus ille dies tandem aliquando declarabit.

Iam tandem ad me peruentū est in cuius scriptis præter illa de quibus antea differui, hæc quoque reprehendis. Sum ego videlicet bestia illa immanis, cuius os sicut os leonis, regnis omnibus inhians, de qua extat prophetia Apocal. 13, sum Theodorus ille *αδρος*, ipsum Deum blasphemans. Egregia sanè metamorphosis qua Beza in Bestiam, id est in tuum Romanum Antichristum transformas. Saltem verò, inepte, paulò ingeniosior fuisses in aliqua mei nominis allusione quam ex monitore tuo reperis. Cuius enim est iudicij pro Beza bestiam dicere, & impietatis crimen ex Theodori cognomine colligere? Paulò sanè iucundior & verior esset Balduini in Badinum quem Galli vulgò vocat, & Fratris Clodij in Fratrem Clodij transnominatio Lutetiam tribunitiis suis clamoribus non minùs furiosè perturbatis quàm ille quondam Romam seditiosè concitauit. Et hoc in te quoque conueniet quòd vt ille à patritiis ad plebeios, sic tu à Monachis ad seculares quos vocatis presbyteros & laicos vt inter illos regnare transiisti: & vt ille Cæsar, sic tu Cardinalis illius tui affecla & administer es factus. Et vt ille Catonem in Cyprium, ita & tu cum tua factione non vnum aliquem actionibus tuis obsistentem sed optimum & integerrimum quenque ex vrbe non sanè liberæ legationis obtetu sed aperta vi expulisti. Sed hæc tu legens nimirum Milonem etiam aliquem tibi trucidando à nobis, sicut olim Guisio, appositum dices. Verùm tam profecto de illo mentieris, quàm de isto mentitus es, vel illo ipso teste cuius falsa testificatione priore, altera vltima repudiata, nitimini, & quem postea licet corona fortasse potiùs quàm vlla poena dignum, tam crudeliter mactastis. Sed agè audiamus tamen tanti criminis, id est impietatis probationem. *Iniecit*, inquis, *Beza vincula ipsi Omnipotenti, quum negauit illum posse corpus suum inuisibile reddere, minori spatio quàm ferat sua magnitudo concludere, ac pluribus locis vno tempore sistere*. Sed vbi tandem hæc scripsit Beza? *In Heshusum*, inquis. Cur igitur verba non profers? nempe ne tuum falsissimum mendacium prodatur. Ego ne verò Deum posse negarim res omnes creatas etiam in nihilum redigere, nedum vt ex aspectabilibus nequeat inconspicuas, aut ex magnis quàm paruas libuerit reddere? Nunquā sanè, Dei beneficium, vsque adeò in saniui: sed hoc dixi, impure Sycophanta, quia Deus mentiri nō possit (mentiri autem posse, potentia non est sed imbecillitatis argumentum) idcirco cōtradicentia efficere non posse, nempe vt vnum idēque verū corpus, simul sit in sese aspectabile & inconspicuum, quantum erat & non quantum erat. Neque ista mea sunt, sed Theodoret, Augustini, Vigilij, totius denique Eutychemismi vestrum refellentis eruditæ vetustatis. Ad tertium verò quod attinet, fateor hoc me scripsisse quod eadem ratione assero, non posse aliquid simul esse corpus & non corpus, quantum & non quantum, finitū & infinitum, ac proinde totum vno dūtaxat loco, eoque magnitudini suæ conueniente corpus illud verum Christi quantumuis spirituale & glorificatum vno tempore comprehendere. Hoc si potes vel ex Dei verbo vel vllorum orthodoxorum Patrum auctoritate refelle, aut calumniari desine. Quid amplius? *Negauit Beza Deum esse omnipotentē, nisi ad omne facinus impulsorē & actorē se præbuerit, neque tantum ab improbis fieri scelera perferri*. Vbi verò sic docuit Beza? In Castellionē, inquis. Inspiciatur ergo liber, vt quæ tua sit vel impudentia vel inscitia omnes perspiciant. Non illud dixi, improbe Monache, sed hoc dixi quod dico, tum apertissimis Verbi diuini testimoniis, tum ipsa ratione, tum Augustini potissimum expressa auctoritate fretus, nō futura mala nisi sineret Deus, nec illa finire inuitum sed volentem, semper tamen iustè vel vt malorum iudicem vel vt suorum probatorem & castigatorem velle & facere, quæ tamen mala ipsius instrumenta malè velint & faciant. Dixi & illud, Deum si quid fiat inuito ipso, omnipotentem non esse: si nesciente, ne Deum quidem esse: si sciente & non curante, Epicureorū dogma stabiliri. Restare igitur vt omnia & singula Deo præsciente, volente, decernente, & ad iustū certūque finem, id est ad gloriā suam, electorum salutem, Satanæ & reproborum omnium exitium dirigente, fiant: nullius tamen mali auctorem esse, quoniam bene semper agat, quomodocunq; agant ipsius instrumenta. Hæc, inquā, dixi & dico, Monache, tu refelle si potes, aut mentiri desiste. Quid Beza præterea? Contra honorem & cultū Mariæ matris Dei & sanctorū obgannit? Ergone tibi Maria non tantum Christi, sed etiā vt altera quædā Cybele, deorū omnium est mater? Aut enim sanè totidē deos quot sanctos numeratis, aut deitatem in tot particulas secatis. Sed ridere me dices quū sic respōdeo, & sanè risū tenere me quāuis in re tā seria nō potuisse fateor, quū hanc tuā exprobrationē legerē. Ergone Nestorianus qui Mariā *θεοτοκον* esse negē, ac nō potiùs cōtrariam isti veritati blasphemiam

aduersus Brétianos vbiquitarios pro viribus oppugnaui. At negaui perpetuā virginitatē Mariæ esse ex fidei quos vocat articulis. Negaui certè & nego, quāuis permāsisse virginē vt probabilius dictum amplector. Sed illā coli nolo. Sanè ita est, nisi cultus nomine imitationem plurimarum maximarūque ipsius virtutum appelles. Vni enim Deo adorationem, cuius præcipua pars est inuocatio, deberi cum vniuersa scriptura profiteor: vbi que vsque adeo furiosè insanientes vt Mariam non modò reginā cæli, dominam angelorum, portam misericordiæ, salutem, vitam, spem, fontē gratiæ appelletis, & quod incredibile est amentia, quanuis in cælis regnantem tamen saluere & auere iubeatis, verum etiam quasi Christus ille cæli terræque etiam secundum carnem Dominus adhuc ab vberibus matris pendeat, sicut idolum illud vestrum stolidi pictores exprimere consueverunt, in Filium etiam Dei (proh inauditam seculis prioribus omnibus blasphemiam) imperium in cælis ei tribuatis. Vestri enim hi sunt, vestri in quā impuri, blasphemii, impij clamores,

Roga Patrem, iube natum. &

Iure matris impera. quibus quid tandem execrabilius Satan ipse euomuerit? Epiphani, quid in istos diceret, qui tam durus in Collyridianos fuit? Et vos estis scilicet Mariæ cultores, nos autem hæretici. De vestris autem sanctis, quid tandem gannis, vulpes? Sunt autem primū omnium tibi hæc explicanda, primū de quibus sanctis agas, an de patribus sub lege, quorum quum certissima testimonia perscripta sint, nullum tamen ferè admit titis præter vnicū Iobum, eūque hac ignominia affectum vt quoniam niam horrenda scabie fuit affectus, vestri illius infamis & monasteriis præsertim veluti peculiari morbi curationi illum præfeceritis: an verò etiam sanctos illos Dei seruos, quorum sanctimonia scriptis Apostolicis vel aliis idoneis testimoniis consecrata est: an denique istis etiam accenseatis quoscunque libuit, de quibus etiam vetus illud dictum apud vos celebratur, multorum corpora coli in terris, quorum animæ apud inferos torquentur. Deinde & illud expositione indiget, de illorum corporibus colendis quorū reliquias ostentatis, an de spiritibus eorum inuocandis agatur. Denique de illo quoque inter nos conueniat oportet, sanctorū appellatione num illorū idola, an vero illos ipsos idolis re præsentatos, intelligatis. De istis vbi sententiam tuam cognouero, tum faxo, Deo fauente, vt audias etiā aliquid amplius quod verissimū erit, & tamen non libenter audies.

- Nunquid verò etiam amplius? *Optimorum etiam temporum Synodis quæ de orbe Christiano conuenerunt, affirmant Beza Satanam non Spiritum sanctum præfuisse.* Vbi nam verò? In præfatione, inquis, in nouum Testamentum Græcolatinum. Ibi ostensus quā ex Conciliis & veteribus canonibus sarcindam Ecclesiæ concordiam, primū dico inter Synodos non apertè alioqui damnandas reperiri quæ obscure & imperitè de nonnullis ad doctrinam quoque pertinentibus iudicarint, idque ex eo liquere ostēdi quod prouinciales sæpe à generalibus sint correctæ, & interdum prouinciales rectius sensisse cōperiantur, vt vel ex vna Gangrensi liquet cum OEcumenicis nonnullis comparata. Deinde ad Synodos alterius generis descendens, his verbis vsum esse me profiteor. *Omitto quod ipsa temporum historia manifestè probat, optimis etiam illis temporibus (si cum posterioribus conferantur, quibus manifestissima tyrannis Ecclesiam oppressit) eam fuisse Episcoporum partim ambitionem, partim futilitatem & ignorantiam, ac multorum etiam apertissimam & desperatissimam improbitatem, vt Satanam planè cœtibus eorum præfuisse, vel ipsi cæci manifestissime perspiciant.* Quod igitur est calumniari, Monache, si hoc non est? etenim quæ hæc impudentia est quod de iis cœtibus dixi in quibus vel soli improbi coierunt, vel maior pars meliorem vicat, ad illas citra controuersiam & meritò quidem receptas Synodos detorqueat? Quid si igitur illa mihi Nanzianzeni vox qua Synodi penè omnes iugulantur excidisset? Num tu verò tot inter se temporibus illis configentes Synodos inficiari potes ab alio quā pacis spiritu fuisse gubernatas? Qua auctoritate non semel expulsus Athanasius: in exilium detrusus Hilarius: de Osio illo Cordubensi quā inter se repugnantia scriptorum iudicia? Tūne Synodo qua expulsus est Chrysostomus & ante eū Nanzianzenus, Spiritū sanctū præfuisse dixeris? Deniq; quisquis eorū temporum historiā legerit, nō dubito quin mihi sit assensurus: & ante ipsam Nicænā Synodū, quæ fuerint inter se Episcoporū cōcertationes vel illud ostēdit qd Constantinus auctoritate potius qd rationibus illas coerceri posse iudicauit. Ista verò nū verè sacrosanctis Synodis aliquid detrahū: minimè profecto, sed alias qd de ab aliis discernēdas, omnes verò ex Dei verbo diiudicādas docēt. De Synodis ista scripsi, quæ si falsa sūt, cur nō refellis potius qd vsque adeo improbe & calūniōse detorqueas?

torques? Dixit etiam Beza, inquis, per eosdem optimos patres vite integritate & miraculorum virtute insignes eundem Satanā iecisse fundamenta inuocationis sanctorum. Hoc sanè scripti, de mortuorum inuocatione, & tueri sum paratus: neque id accidisse incautis alioqui bonis & eruditis hominibus mirabitur qui temporum illorum historiam legerit. Audiamus autem aliquid etiam cæteris grauius. Beza textum de Cœna Domini contra omnium exemplarium fidem nouus corrector emendat, & Apostolos solacisimi accusat. Quo tandem locum in hæc verba Lucæ, 22. 20, τὸ ἅγιον εἶδος ἐν χυρὸν πορ. Inspiciatur locus. Si vel apertum in contextu mutauit, habear sanè falsarius & impius. Sin verò comperiat, seruatō contextu, nec temere nec sine idoneis testibus annotasse quod in eum locum scripsi, quis te iustus iudex à calumnia absoluerit? Aliud impietatis argumētum profers quòd olim ritum quem ad cultum Eucharistiæ adhibetis, irrideam, & mihi respondes quòd olim Dauid Michol infatuatæ mulieri, *Vixit Dominus, quia ludemus ante eum qui elegit nos potius quàm Saulē, id est patrem tuum Calvinum, & omnem domum eius, siue sectam.* Lude sanè, Monache, & tam lepidè salta quàm asinus ad lyram, quādiu & quoties voles. Nobis sufficit Christi institutionem sequi, & cum Domini reuerentia panem & vinum sumere non cohere. Sed agè audiamus tandem certum impietatis triumphum. Beza immodicus est Caluini laudator: *Nos autem Monachi, inquis, aliter in Ecclesia catholica instituti sumus, ut ex fide & sinceritate religionis personas æstimemus, non autem fidem de personis æstimemus.* Sanè verò, nostrum non est ab vno Dei verbo pendere. Quænam est igitur nobis vel præcipua vobiscum controuersia, si hæc non est, nullos homines æquum esse fidei notitiam ab vno Dei verbo sicuti à Prophetis & Apostolis perscriptum est: huic scripturæ nulla hominum autoritate, nullo temporum spatio præscribi? An oblitus es de hoc ipso tecum actum esse in Possiaceno conuentu, quum locum illum ex posteriore ad Timotheum epistola πᾶσα γὰρ, &c. impudenter deprauares, & illam Cypriani aduersus consuetudines sententiam eludere conatus, Tertulliani libello de præscriptionibus & præfationis cuiusdam quæ à nonnullis Chrysostomo tribuitur auctoritate abuteris? Quod si non sunt hominum discipuli Monachi, vnde putida ista & in vera Dei Ecclesia intolerabilia Franciscanorum, Dominicanorum, Benedictinorum, innumerabilium denique sectarum nomina? vnde illud recens & audacissimum illorum sectæ terribilissimum facinus, qui traducto ad se Iesu nomine vel communem omnibus Christianis appellationem non sine insigni sacrilegio ad se pertraxerunt, vel Iesum à Christo separatim immensi scelere discerpserunt? Sed hic est nimirum monachorum pudor, quorum voti vel præcipua pars est NIHIL PVDERE, & quorum frontem cuculla quotidiano sic attritu perficit ut effrōtes euasisse iam pridem nullus admiretur. Cedō verò qua in re modum non tenuit? *Auspiciatus es, inquis, apologiam tuam à Caluini commendatione.* Magnum certè flagitium. Quid verò potius agerem quum in Calvinum & me quasi in tradenda Christiana ἀλλοτρίω καλὰς calamum strinxisses, quàm ut & illius cui successi vestigiis studium significarem? Sed illum immodicè laudaui: nempe quosum præfatus, quàm quod ad rem propositam maximè pertinebat. Sed ferre te non possem in hoc capite maximam tuæ defensionis partem consumis, agè sigillatim etiam recalcitrauimus illa Helisæi voce, pater mi, pater mi, currus Israel & auriga eius, quasi videlicet illum cum Helia compararim, & tacitè duplicem eius spiritum mihi concessum innuerim. Sed quam tandem eius rei probationem affers? quoniam videlicet in vitæ Caluini editione Gallica Typographus vltimam paginam finiens illam sententiam adscripsit, qui duas etiam alias ipsius libelli fronti præfixerat. At ego historiam illam (quod omnes hic norunt) neque scripsi neque edidi, sed qui tum erat mihi collega, Nicolaus Colladonius, quanuis in eam sit translatus quod de Caluini vita & obitu quædam in Iosiam præfatione Gallica fueram præfatus. Et, quæso, si quid eiusmodi, mouere quodam suo vel editioni suæ exornandæ, vel explendis aliquot extremis paginis adiunctum Typographi extrâ libri ipsius contextū, nū hoc æquū est ipsis scriptoribus tribuere? Sic in primæ orationis meæ in Possiaceno cœtu habitæ editione, quo loco nostræ, quos

vocat, fidei articulos recenseo, casu prætermisum est Omnipotentis nomen: (quis enim id factum studio putet?) Hinc in me calumnia quasi Dei omnipotentiam negem. Sic in prior minoris mei noui Testamenti Græcolatini typographus alioqui diligentissimus, ut aliquot abundantes paginas impleteret, quatuor Synodorum symbola Græcè & Latine excudens, fortè in symbolo Niceno particulam illam Deum de Deo prætermisit. Hanc ab isto arrepta mei de Arrianismo accusandi occasio, quum tamen præfixa breui epistola Typographus sese illius adiunctionis auctorem profiteatur. Et quis tandem erit calumniandi modus? Sed agè, ponamus illis verbis prosequutum esse me tantum illum virum ex hac vita demigrantem, num idcirco illum Helix adæquauit? Quàm multa verò istiusmodi apud Nanziazenum præsertim inuenias? Et cur tu non potius, impure, ineptissimis illis & idololatriæ plenis canticis quibus templorum vestrorum testudines personarum offenderis? cur non, inquam, potius horrendum illud Franciscanorum alcoranum exagitaras? Hic autem mihi quiddam in mentem venit quod maximè ad rem facit, ut quæ sit istorum in calumniando impudentia omnes intelligant. Agebamus cum Sorbonicis doctoribus coram concilio Regio, inter quos nullo tunc eras numero, de imaginum usu. Ibi inter cætera protuli libellum cuiusdam sacrificuli cuius iterum mox meminero, non sine Sorbonicæ facultatis & Senatus priuilegio excusum, in quo impurus ille decem Domini mandata, nostrarum Ecclesiarum odio in quibus decantantur prout à Clemente Maroto sunt rithmicis numeris Gallicis comprehensa, usque adeò impudenter deprauarat, ut pro eo quod rectè ille scripsit,

*Tailler ne te feras image
De quelque chose que ce soit,
Si honneur luy fais ou hommage,
Ton Dieu jalouse en reçoit,*

perditissimus nebulo substituerit contraria ex diametro sententia,

*Tailler tu te feras image,
De quelque chose que ce soit,
Si honneur luy fais ou hommage,
Ton Dieu grand plaisir en reçoit.*

Ostendebam igitur manifestissimam legis diuinæ falsationem, testimonio Sorbonæ quo deceptus fuisset Senatus, comprobata. Quid tum illi hoc, inquebant, postea subiecit vel scriptor ipse vel typographus, neque istiusmodi errata tenemur præstare. Mirati sunt omnes ipsaque in primis Regina Regis mater tam iniquum & impudens responsum, & illis fuit iniunctum ut librum illum abolendum curarent, quod ipsi tamen non magis quàm illorum quos tum confessi sunt abusu emendationem præstiterunt. Mihi verò cur hoc saltem uti iure non liceat, quo vno abutentes illi iustissimam damnationem euaserunt? Sed agè ad aliud progrediamur.

Caluinum, inquis, Beza non tantum ipsis Apostolis adæquauit, sed etiam prætulit, quos in Cœna intelligentia Caluino inferiores facit: eumque Apostolicis viris omnibus qui unquam vixerunt & in scripturarum cognitione atque interpretatione & Christiana religionis veritate ita anteposuit, ut unicum illum nunquam lapsum, alios autem ut umbras voluisse & aberrasse definierit. Item, Fingit Caluinum absolutissimam Theologorum ideam qui nusquam in doctrina ac ne in vita quidem post suam vocationem aliquando aberrarit aut variauerit, aut illarum lectionem nemo perueniat, ob idque tam saepe lapsum putet in scripturis Castigationem quod Caluini libros euoluere non admodum curarit. Hæc & alia istis similia toties abs te inculcata, Monache, quid attinet refutare? Extat præfatio illa quam vnâ istarum omnium criminacionum testem citas. Si quid istorum in illa comperias, viceris. Sin minus, quid supererit nisi ut pro Monacho omnium impudentissimo habearis? Dixi inter cætera Caluinum in componendo de Cœna Domini diffidio ita sese prudentem & diligenter præbuisse, ut ei secundum Deum accepta feratur illius controuersie decisio quam omnes sancti iudicii homines sint amplexi. Hinc verò quum tu illum colligis Apostolis & Apostolicis omnibus à me non modò adæquatum sed etiam prælatum, quid aliud quàm insanum istud maledicendi studium prodis? Num enim Caluinus extitit doctrinæ de Cœna Domini primus promulgator? num enthusiasmum aliquem iactauit? num aliunde quàm ex Prophetis & Apostolicis scriptis, adeoque ex puris Ecclesiasticis scriptoribus illa omnia desumpsit?

ad Cl. de Xainctes responſionem. 397

deſumpſit: Et ni ita eſſet quis illi Chriſtianus fidem haberet? Caſtellionem, monſtrum ex plurimis hæreſibus conflatum, in genere dixi in tot errores idcirco incidiſſe, quòd ſibi uni conſiſtus doctorum hominum commentarios legere neglexiſſet. Et quum is Calui- num falſò redargueret, dixi nunquam id facturum, nec tam proculà vero aberraturum fuiſſe. Caluini libros diligenter euoluifſet. Hòccine verò eſt Caluini ſcripta quibuſcun- que aliis doctorum virorum libris antepoſere, vel Prophetiſis & Apoſtolicis æquipara- re? Fateor illud quoque, quum Caluini ſub occaſum ſolis ex vita exceſſum deſcribere, quem adhuc ego vigilans & ſomnians in ipſius ædibus videre mihi videor, & cuius ſe, eòdem tempore tum ſolem occidiſſe mihi viſum eſſe, tum illam extinctam lucem quæ maxima temporibus noſtris hominibus ad veræ pietatiſ notitiã adducendis præ- luxiſſet. Neque verò temerè, vel amoris abundantia, ſed ſtudio & iudicio hæc me ſcri- pliſſe vltro profiteor. Si quis à me diſſenſerit, ſanè hoc illi per me licet. Iſta verò quid ad ex Gallico idiomate dixi) Deum nobis hoc tempore tum bene viuendi tum bene mo- riendi ſingulare exemplum propoſuiſſe. Hoc verò quum ita diſtorques, quaſi quum ſo- lù dico, reliquos voluerim excluſos, & zèu in vita *ἀναμάρτητον* facere, quid aliud q̃ vel noſtriſ falſò dictū eſſe probabis, nūquã illū ab ea doctrina quã initio ſuæ vocationis profeſſus eſt vel tantillū deſciuiſſe, quod nō ita multis Dominus, noſtra præſertim memoria, cōceſſit. Adieci verò rationes, quas à te malitiōſè præteritis iterum commemorare neceſſe eſt. *minimè id, in quã, quaſi non aliquid quotidie diſceret, vnus omnium, vt arbitror hominum φιλομαθέστερος, vel quòd, vt nonnulli obtreſcitores dictitant, pertinaciter ſua defendere, quàm veritati aſſentiri mallet, ſed quòd nonniſi in ſingulis Chriſtianæ doctrinæ capitibus adeò probè edoctus & planè confirmatus ad docendum & ſcribendum acceſſiſſet, vt quannus quotidie ſibi Eccleſiæ, toti proſiceret, tamen quòd longius pergebat, eò certius teſtimonium haberet, ſe ab ipſo ſtatim initio veram illam ſolidamque religionis viam ingreſſum, adeò quidem vt in tam multis tamque varijs ſcriptis quanta vix alius quiſquam theologus edidit, vnus idẽmque ſui perpe- tuo ſimilis in Euangelicæ doctrinæ ſingulis placitis comperiatur. Scripli & iſta totidem ver- bis, quarum nequaquam me pudere poteſt, ſi de integritate illius quærat, nemo eſt qui culpam eius aliquam in ſui muneris functione notarit, vel vllius *ὑποστοπολν* vias ipſum poſſit arguere, qui denique velin doctrina, vel in moribus inſtancem illum fuiſſe, vel quenquam eſſe calumniatum animaduertit. An hæc vera ſint quæ dixi, iudices ſunto qui vel præſon- tem illum, vel ex eius ſcriptis cognouerunt. Deinde annon hæc quoque mea ſunt? Non deſuerunt quibus videretur ad irascendum procliuor quàm par eſſet. Nec ſanè velim ego homi- nem in Angelum transformare. Nihilominus tamen quoniam reipſa cognoui quantum opere hac etiam vehementia Dominus ad res præclaras ſit uſus, non diſſimulabo quòd res eſt. Præterquam quòd natura fuit ad iram pronus, illa ingeni promptitudo, multorum imprudentia, plurimorum pro Eccleſia negotiorum varietas, & inclinante iam ætate magni & quotidiani ſupervenien- tes morbi, moroſum & difficilem illum reddiderunt. Sed tantum abeſt vt in hoc vitio ſibi place- ret, vt contrà nemini neque notius neque grauius quàm ipſi vni videretur. Hòccine verò eſt illū negare hominẽ natum eſſe, quòd tu mihi impudentiſſimè tribuis? Quid plura? quaſi toties mentitum eſſe non ſufficeret, illud etiam mihi obiciſ, quòd factus hominiſ diſcipu- lus, in Caluini verba uſque adeo iurari, vt in Chriſti doctrina, non ſicut ab Apoſtoliſ, Martyri- bus, primis Chriſtianis, & vniuerſa Eccleſia tradita eſt, ſed vt à Caluino traditur, mihi ſcribam immoriendum ac ne latum quidem vnguẽ recedendum. Atqui ſi ab ore Caluini pendeo, non ſua ſed quæ Chriſti ſunt docentis, non ſum profeſſò Caluini ſed Chriſti diſcipulus. Iubet enim ſeruos ſuos audiri Dominus, imò etiam Scribas & Phariſæos, ſi ſuper ca- thedram Moſis ſederint, ſed que ab iis ſperni dicit qui eos contempſerint. Quum autem Chriſti doctrinam dicerem, an aliam ego quàm Prophetiſcam & Apoſtolicam dixi? Quid igitur iſta criminatione toties abs te repetita magis ineptum aut ridicu- lum fingi poteſt? Quid quòd tu ipſe mihi deſenſionem optimam ſuppeditas? Nec e- nim diſſimulas quòd minimè inſicior, me videlicet non ſemel tum in noui Teſtamenti translatione tum in quorundam locorum explicatione ab illo diſſenſiſſe. Cur ergo me il- lius verbis addictum mentiris? Nam in placitis ipſiſ religionis & doctrinæ capitibus, ſa- teor me ſanè ne tantillum quidem ab eo vt certo Prophetiæ Apoſtolicæque doctrinæ*

L.iiij.

interprete recessisse. Imò quum eo viuo & approbatore meas annotationes ediderim, & ista mea in nonnullis alio modo explicandis libertate ne tantillum quicquam de mutua illa nostra coniunctione sit vnquam detractum, cur non & meam hanc libertatem, & illius candorem potius commendas? Hòccine est verò Caluino seruire? Nec te ista commemorare pudet, qui Cardinalem illum tuum (cuiusmodi tandem hominem?) non aliter quàm Dominum tuum appellare consueueris? Nam quòd me suspectum Caluino fuisse fingis, & idcirco Lausannam ab eo ablegatum, tot refelli testibus potest quot in hac ciuitate vel Ecclesia Lausannensi homines ab hinc annos viginti quatuor *vixere.* *Memim* (inquis) *nusquam in suis scriptis mentionem tui facit.* Quid si igitur fecisset, an non illud occineres, Mutuò muli scabunt? Atqui neq; hoc ego ab illo vnquā petii, neque ille à me postulauit. Scripta verò Caluini omnia quā edita fuerint, tum saltem deceptum fuisse te, vt spero, fateberis. Quid quòd etiam comminisceris vsque adeò me fuisse illi exosum, vt certis me periculis obiecerit? Scilicet ille mihi Saul, ego illi fuerim Dauid. Ergo & vos Philistæi fueritis, quorum præputiis illius filiam, id est eius in hac Ecclesia Geneuensi regnum successionem redemerim. Atqui nec tanti mihi vel illi vnquam fuistis Philistæi, nec tantum nobis est abs re nostra otii vt vestra illa præputia quæ sua iam sponte prociidunt, circuncisione vlla nostra indigere putemus. Nec te pudet, Monache, ad has falsissimas & nugacissimas ineptias agentem de re maximè seria delabi? Quòd si fortasse nosces cuiusmodi sit hoc regnum, siue hæc successio, cuius causa lepidam illam fabellam de nescio quo accersendis ministris à Nauarrico magistratu Geneuam misso vel ipse comminisceris, vel à tuo fortassis monitore, qui tum Nauarreni nothum deglubebat, impudenter confectam & stolidè creditam repetis, mirum ni te quantumuis Monachum, & quidem in Sorbonæ, id est impudentiæ ludo magistrū tui ipsius pudeat. Istud regnum si adeptus esses, Monache, quid ageres miser? alternis hebdomadibus totis esset habenda tibi quotidiana concio, & in eo quidem auditorio in quo vix falsò quicquam ter proptè diceres quod ab ipsis infimis non facillè posset animaduerti. Esset præterea quàm tendum tibi singulis hebdomadibus Dei verbum in schola, non tam discipulorū quàm doctorum turbæ, eorūque tacita saltem subeūda iudicia: singulis item hebdomadibus in publico cætu, facta quibusuis auditoribus ordine suo loquendi potestate, de proposito Scripturæ loco differendum: menstruæ habendæ disputationes: sedendum quoque in presbyterio, audiendæ Ecclesiasticæ causæ, rogandæ presbyterorum sententiæ, & ex eorum arbitratu alii consolandi, alii obiurgandi, alii etiam, quum opus est, ex Ecclesiæ cætu eiciendi. Auctoritas alia nulla est, paria cū cæteris collegis cætera, qui & ipsi non multò minùs oneris sustinent. Hoc fuit Caluini regnum, Monache, in cuius labores successus hic ille Geneuensis quem tantopere prædicatis patriarchatus. Horum autem onerum quæ quantaque sint stipendia si requiras, tenuem victum & vestitū mediocrem dicam, & quidem qui tibi tuique similibus vix in trientem anni, nobis autem, Dei beneficio, nostrisque familiis abundè sufficiat, quanuis persæpe possimus illud Petri vsurpare, Aurum vel argentū non habeo. Sed Deo & Ecclesiæ, cōstitutis à rep. stipendiis militare, non hominibus mercede seruire, non verbum Dei cauponari, non ex sacilegiis pauperū viuere didicimus. Si hæc narranti mihi fidem non habes, quid ad me? Tam hæc tamen omnibus qui nostras Ecclesias norunt, certa & perspicua sunt, quàm solem meridie luce-re. Et me tam amentem esse iudicas, vt si qua me titillaret ambitio, non fuerim aliud quoduis iter vitæ ingressurus, aut istud semel ingressus, tam diu fuerim prosequutus? Sed de ambitione paulò pòst. Ad rem redeo. Si tam fui Caluino suspectus & tam exosus, cur in dubium vocas tot virtutum testimonia quæ illi tribuo? Si adipiscendæ successus nis causa viuo sum inimico adlatus, cur pōtificum vestrorum tot sequutus exēpla, mortui non es non lacero? cur eius acta non rescindo? cur eius temporibus constituta laudo, prædico, & inuiolabiliter obseruanda censeo? Et de hac quidem impietate hæc tamen Nam ad hominis nutum religionem non colere, verum etiam docere, adeoque impietatis genus longè maximum est quod præterea mihi impingis, quasi videlicet ex eo quòd tibi ad quædam verba Ciceronis superstitionem Ægyptiorum quādam excusare conantis alludens, obieci nullam vnquam gentem, excepta illa vestra Romana, tam stultam fuisse, quæ Deum id esse crederet quo vesceretur, liberè mihi fatendum sit habere me religionem ac mysteria Christianorum ludibrio, & sicut antea rem sacramentariam ad philosophorum

philosophorum axiomata reuocaui, nunc ex impiorum populorum sensu religionē me-
 tiar & ad infidelium cachinnos reducam. Condone hęc tibi, mi iracundule cucullio, pu-
 gna enim hęc est pro aris & focus, & illo sublato fatali crusto, res vobis scilicet ad restim
 redierit. De philosophicis principiis quibus scilicet nititur spiritualis illa quam ex vno
 Dei verbo statuimus corporis & sanguinis Domini communicatio, satis superque suo
 loco differuimus. Istud verò quomodo tādē tuebere, Deum videlicet esse illud ipsum
 essentialiter & reipsa quod in os intret, & per secessum expellatur? Nam ne hominem
 quidem illud reipsa esse dixeris quin Cyclops carniuorus manifestē habeatis, tēque vt
 immanis flagitii reum Augustinus saltem & Cyrillus conuincant, & veterem illam
 immeritò Christianis *ἡρώφραν* & *αἱματοποιαν* reipsa confirmes: quin denique cibum
 mentis in ventris saginā impiē & blasphemē transformes, siue solidū illud siue frustula-
 tim dissectum, siue visibiliter siue inuisibiliter edatis & bibatis. Et quo iure quæso vestrā
 illam *θυσίαν* vocabitis *αἱμάτων* si reipsa, & non tantū sacramentaliter (vt vester ille
 Cyclops Nicolaus loquitur) verū etiam sensualiter Filii Dei carnem ipsis dentibus at-
 teritis, & sanguinem in scdum vestrum aqualiculum infunditis? Sed illa vox ab homine
 profano, Cicerone videlicet, profecta est. Sanē. Sed si repudias quicquid cum naturæ
 quantūvis deprauatæ *νομάς ἐννόας* cōsentit, agē expūge etiā quicquid Paulus ex philoso-
 phiæ principiis in epistola ad Romanos, & Athenis & Antiochiæ, & alibi, verē & erudi-
 tē dissert. Irride quod in idololatrarum amentiam dicit Esaias, adeò illi consentiente
 tot postea seculis profano illo Epicureo Horatio, vt ab illo penē quæ scribit desumpsisse
 videatur. Nosti enim illud, Quum faber incertus scamnum &c. Irride & illud Persianū,
 Dicite pontifices, & quæ de sceleratorum precibus scripsit Plato. Quanto igitur satius
 esset turpissimam illam carnificinam à vobis semel eiurari, quàm non Auerroī solum
 sed innumerabilibus hominibus Christiana mysteria non modò deridenda propone-
 re, verū etiam execranda reddere? Ergo etiam, inquis, irride vteri *virginalis pyxidas*, &
asini pompam, & *sepulchri claustra*. Nequaquam verò, bone vir. Gloria enim Dei est illa
 in forma serui exinanitio. Sed à Iudæis satis est semel esse mactatum Christum, neque
 in ventrem traiciendum, sed fideli mente comprehendendum illum adoramus. Et
 de impietate quidem hætenus.

Accedo ad aliam calumniam. Scribit, inquis, Beza de paruulorum sanctificationum & ba-
 ptisatorum salute, si discesserint, dubitādum esse, quoniam de eorum prædestinatione nemini li-
 queat. Vbi hoc scripsi, vbi quæstionem hanc attigi, sycophanta? In tua confessione, in-
 quis. Mea hæc igitur verba sunt, postquam aduersus Catabaptistas dissertui: Si quis obui-
 ciat non omnes infantes esse electos, ac proinde non omnes sanctificatos (id est in fœ-
 dere comprehensos, & fidei germine donatos) qui ex fidelibus parentibus nascuntur,
 quum ne Abrahami quidem neque Isaac liberis omnes Deus elegerit, non deest quod
 respondeamus. Et si enim hæc ita esse minimè inficiamur, tamē arcanum hoc iudicium
 Deo relinquēdum esse dicimus, & in genere ex promissionis formula præsumimus san-
 ctificatos esse quicumque ex fidelibus parentibus aut altero duntaxat fideli parente nati
 sunt. Non igitur curiosam illam quæstionem, ita vt tu vis proposui, Monache, sed vt illi i-
 psi quod tu mihi falsò tribuis occurrerem, quasi videlicet ex eo quod incerta sunt nobis
 quæ in Dei arcano adhuc latent, consequatur baptisandos infantes non esse, respondi
 esse quidem arcanum illud Deo relinquendum, sed tamen non immeritò præsumi ele-
 ctos, ac proinde baptisandos & saluti destinatos esse quicumque ex sanctis nascuntur.
 Hòccine verò est sancire vt de baptisandorum salute dubitetur?

Super sunt alia potius ad mores meos quàm ad doctrinā pertinētia, quæ & ipsa libet ex-
 pendere, non vt me *ἀδελφότητος* constituam, qui miseritimum fuisse & esse me peccato-
 rem sicuti par est agnosco: sed vt aduersus falsissimas calumnias tuas meam & meorum
 existimationem iure tuear & defendam. Ais me à pueritia furorem, impudicitiam, im-
 pudenciam cum arte poetica imbibisse, totamque ætatem explendis libidinibus exet-
 cuisse, imò etiam amoris genitum. Aio verò me non in monasteriorum, id est omnis tur-
 pitudinis, omnium scelerum, omnium nefariorū libidinum lustris & cloacis, sed in no-
 bili, honesta, casta familia Vezeliis natum, deinceps apud senatoriæ grauitatis patrum
 religiosè, prout tempora tum ferebant, Lutetiæ educatum, à præceptore omni virtutum

D. F. Z. in oribz et vita

genere præstanti ab anno ætatis octauo ad decimum septimum purè, castè, diligenter ac
 summa fide Biturigibus, in vtraque lingua bonisque artibus institutum: in academia Au-
 reliensi ad annos quatuor cum studiosis & honestis sodalibus amplissimos honores po-
 stea merito suo consequutis, doctis bonisque charum studia non tantum iuris, sed etiam
 bonarum literarum exercuisse: inde maxima ex parte Lutetiæ inculpate, & bona inte-
 graque existimatione, neque (quod sine inuidia dictum sit) absque idoneo, tum erudi-
 tionis tum alicuius etiam virtutis testimonio ad annum vsque viceſimū nonum vixisse:
 inde non fuga, non clam, non vi, non metu cuiusquam, non ære alieno oppressum, (quæ
 tum mihi falsissimè & mendacissimè impingis) sed vnius religionis studio, patriæ, patri, co-
 gnatis, amicis, fortunis omnibus, sicuti Christus iubet, anteposita, vnà cum vxore mihi
 desponsa, quam postea legitimo ritu duxi, ad veram Ecclesiam iustis itineribus, vltro cō-
 cessisse: ibique partim in Lausanensi schola iudicio Ecclesiæ, & amplissimi Senatus Ber-
 nensis auctoritate vocatum, nouem circiter annos Græcas literas docuisse: inde bono cū
 totius illius ciuitatis testimonio, & eiusdē Senatus Bernensis non modò de me non con-
 querentis, verum etiam pro singulari humanitate sua, retinere me cupientis, venia hūc
 reuersum, ita ab illo tempore tum domi in hac Ecclesia tum foris legitimè in variis re-
 giones missum, ita (per Dei misericordiam) munere meo pro mea tenuitate defunctum,
 vt nemo de me bonus sit conquestus, & omnium à me dictorum, factorum, scriptorum op-
 rationem cuius reddere sim paratus. Hæc ego tuis omnibus conuiciis & maledictis op-
 pono, Monache, meque & omnium bonorum qui me norunt, & meæ ipsius conscien-
 tiæ testimonio sustento. Et verò quid potes in contrariam partem proferre, quod vllam
 habeat veritatis speciem, & millies à nobis nō sit refutatum? Poeticos meos lusum quum
 vt res seriò dictas & scriptas interpretaris, quis te iudex æquus audiat? Vbi quæſo Publica
 illa viri quem adhuc superſtitè dicis vxor? Hoc enim coram Deo iuratus testari possum,
 non magis vnquam mihi contigisse vt cuiusquam vxoris pudicitiam attentarem, quàm
 vt Indorum regnum inuaderem. Testor & illud, tam fictitiam esse Publicam illam cuius
 fortè in Elegia quadam memini, quàm est vester panaceus Deus, quo ne chimarā qui-
 dem inaniorem esse prorsus credo. Et quænam illa est Candida? vxor mea scilicet, quàm
 in meis versiculis prægnantem superis commendo, quum vxor mea nunquam etiam cō-
 ceperit. Vbi meretrices illæ meæ, quarum amore si captus essem, Monache, num in eam
 ciuitatem concessissem in qua penè sola scortationes publica ignominia & non exiguis
 mulctis, adulteria verò capitaliter etiam vindicantur, ac non potius tuum illum Cardi-
 nalem aut quemuis ex vestro clero alium essem affectatus? Quid quum consueque proue-
 neris vt meam cum honestissimo viro & iam tum in Senatu Parisiensi aduocato, quem
 vocant, nunc verò in ciuitate Aureliensi magna cum dignitate versanti, amicitiam & fa-
 miliaritatem summam, ad nefarium & execrandum illud scelus transferas, quod à nobis
 ne nominari quidem sine horrore potest, à vobis autem in vestris illis gurgustiolis, vt o-
 mnes norunt, pro ludo & ioco ducitur, quis te ipsum vir honestus non excretur, quem
 que si tā nostra illa reprehendenda sunt, cur ea excudi, cur legi, cur manibus teri iubetis,
 cur publico scripto à me abdicatos fœtus abolere non finitis? nēpe vt perpetua sit Beza
 infamia. Hócine verò, boni viri, vos theologia docet, vt vni cuius dedecus concilietis,
 innumeris hominibus malè consultum velle? Sed quàm hūc quoque fallimini? Eri enim
 illa vel nunquam edita vel statim abolita fuisse optarim, tamen si is essem quem esse me
 fingitis, id est si gloriolæ nescio quid aucuparer, quid mihi facere gratius possitis? Nam a-
 pud amatores aliquam mihi eruditionis laudem sic conciliari certum est, & quo vetera
 illa propius ad vestros omnium quibuscum tunc versabar, mores accedunt, eò magis o-
 mnibus bonis meam istam mutationem, inuitis sanè vobis, commendabunt. *Scriptum*
est, inquis, pontifex scortum & vile prostibulum non ducet. Imò non sic scriptum est, asine,
 quæ de re sic alibi disserui vt minimè causari possis me litem meā fecisse, si vera sunt quæ
 immerenti exprobras. Sed quid hoc ad me, qui nihil minùs quàm pontifex sum, & pon-
 tificem nullum esse posse ex Dei verbo didici, quoniam pontificem æternum habemus:
 neque vxorem duxi, cuius pudere possit Ecclesiam? cuius denique, audi impure, *hone-*
stiora sunt quæ honestè nominari non possunt, quàm rostrum istud caninum siue mona-
sticum quo tuum illud furfuraceum numen exceptum voras?

Ambitionem quoque & rapacitatem mihi exprobras, sed qua tandem ratione? Scis
 enim

de m. 4. ruli rō rub. m.

de vxoris pudicitia

enim mihi vix quicquā eorum defuisse quæ ad opes aliquas & dignitates aditū patefaciunt. Ostende igitur, si potes, cuius aurum, cuius vestem rapuerim, quos honores expecterim. Nego enim id comperiri posse, nec tale quicquam reformido, nisi fortē mihi respondendum putas ad ridiculum illud de nescio qua cauponaria muliere commentum, quæ ne in salutato hospite discedentem, Latinis verbis reuocarit, nempe quasi sim illic vnquam nisi ad vnum & alterum diem fortassis, idque in Principis ipsius Portiani comitatu versatus, aut tanti fuerint illi sumptus vt de illorum solutione mihi fuerit laborandum. Audiamus tamen quid dicas, *Calvinus*, inquis, *te successorem non designauit, neque vocatis ad se Geneuensis synagoga* (sic enim vocas) *ministris, te dignum suo ministerio declarauit, sed suggestum occupasti, aliisque te & prouectoribus & doctioribus per nefarias tuas factiones praripuisti.* Quid ais impure? De isto quem somnias primatu dixi paulò antè quod res est, quem cur tandem appetere? Præterea vide, si potes, in quo mendacio deprehendaris. Nemo tunc fuit in hac ciuitate qui me non nouerit omnium collegarum, & ipso Caluino recusantē vrgēte, quum ex vestra laniena, id est ex primo Ciuili bello domum tandem rediissem, & cum morbus prohiberet singulis nostris conuentibus, ac præsertim presbyterio interesse, designatum qui partem oneris sustinerem. Non & hoc omnes, ipsæque in primis vniuersus Senatus, eo defuncto, me non nisi inuitum & reluctantem, nullaque magis ratione permotum quàm ipse adhuc superstitis iudicio & voluntate, hoc onus subiisse, imò etiam illud non alia conditione recepisse, quàm vt anno exacto alius quiuisset eligetur, quod singulis post annis à collegio nostro petitu esse, quanuis nunquam impetratum, testem Deum ipsum fratresque omnes appello. Et porro quod suggestum intelligis: pares enim, onere excepto, omnes sumus. Quas verò mihi factiones commemoras in ea re quam omnes merito recusare, si priuato suo modo studerent? Istud verò cuiusmodi est? *Narrant*, inquis, *Calvinum agrotantem ad tui conspectum exhoruisse, & quanta fieri potuit vociferatione interrogasse, an exploratum venires quantum vita & spiritus ipsi superesset, cuius successionem mora impatiens videreris au- cupari.* Nemo enim ferè libetè apud se vidit què sibi fore successorem putauit. An ita sit nescio. Apage igitur, infulse & impure sycophanta. Si nescis (nec sanè scire factum potes quod nusquam vnquam fuit) qua fronte ista commemoras? Sint sanè apud vos infinita ista au- cupia, sint factiones innumerabiles, currant equi, litigent asini, vendantur & emantur oues Christi sanguine redemptæ, nostri hæc non sunt moris, vt te planè deriserit quisquis hac fabella te oblectauit, cui tam facilè te credidisse, hominem alioqui, vt aiunt, fallere potius quàm falli assuetum, sunt qui non immerito demirentur.

Quid quòd non simpliciter est ambitiosus Beza, sed etiam tyrannidem in vniuersum terra- rum orbem affectat? Cedo verò quibus artibus & machinamētis? *Scripturas ad omnia flagi- tia, homicidia, & arma accomodando.* Improbe, quis vnquā tale quicquā ex me audiuit? & quibus, si non vobis, auctoribus vniuersus mūdus tot iā annos sanguine redūdat? *odia cō- tra sibirepugnantes summos ac Principes viros exercet plusquam Vatiniana.* Inepte, quis sum ego qui cum Principibus & quidem summis odiū exerceam, aut quem illi sibi siue a- micum siue inensum timeant? Ad vos potius hæc pertinent sub illo vestro deo Mao- zim vsque adeò securos, vt sæpe vel infimus cucullio potentissimos Principes in maxi- mas difficultates coniecerit. *At enim Germania principes*, inquis, *contra Regem Henri- cum sollicitasti.* Imò verò num vsque adeò vel me insanisse putas vt hoc auderem, vel sum- mos & prudentissimos illos Principes quales tum erant apud quos pro Gallicis Ecclesiis intercedebam, Otto Henricus comes Palatinus Elector, Philippus Hessiæ Lantgravius, Vlricus dux VVirtembergensis, tam fuisse patientes vt meam audaciam, si quid tale ag- gressus essem, tolerarent? Ergo, inquis, *cur ne ista quæ agebas in Galliam efferrentur tanto- pere cauisses?* Nempe ne vos quorum crudelitatem intercessione illorum Principum frangere studebamus, si præmoniti essetis, Regis animum vestrò more ab omni aquita- te auerteretis. Hoc igitur falsissimum est. Sed istud verum est, sicuti quæ sunt Cæsaris Cæsari reddēda semper docui, ita etiā quæ Dei sunt Deo reddēda, nullius hominis neque potentia neque eminentia excepta, constanter adhuc, Dei beneficio, priuatim & publi- cè censuisse. Hoc si vobis quotidie ad innocentum eadem non modò Principes, sed etiā vulgus ipsum inflammantibus, hoc, inquam, si vobis idem est atque seditionibus causata præbere, & bella plusquam barbara & ciuilia excitare, quid hīc noui nobis accidit? Nec

enim aliter Achabus Heliam, Phassur Ieremiam, Iudæi Christum, Thessalonicenses Iasonem sunt criminati. Sed Deus est iustus ille iudex in cælis apud quem omnes stabimus aliquando iudicandi. Quod autem de nostris lecticis, equis gradariis, vehiculis, quibus vicos in aula cōpleremus, de auratis & torquatis antecambulonibus, stipatoribus, salutatoribus *en reges dicitur*, Monache, quis non risu prosequetur, qui & nos & vos noverit? Neque hīc mihi prætèrmittendum est aliud quod affers tyrannicæ inæ crudelitatis exemplum, qui videlicet per Campaniam primo illo Ciuili bello occurrens Germanico nostro equitarui conciones de toto interficiendo presbyterio habuit. Enimvero apud quem tunc alium quàm apud viginti fortassis equites conciones habuisset? Nec enim tum plures fuisse nos dico, & quidem per hostilem regionem non sine metu magnis itineribus transiisse. Quorsum igitur putidū & vanū in me istud cōmentum? *Sed non possum*, inquis, *confortem pati*. Quicum igitur vnquam mihi negotium aut litem de ministerio fuisse ostendes? quid ego turbarum in Ecclesia dedi? *Quid Spisamio, Cassalio, ni, Molinæo*, inquis, *& aliis plurimis acciderit, & quas insidias bestia intenderit*. Quorūcunque pauci Calvinistæ, quorum conscientiam contestor. Prodeant sanè quicunque & quorūcunque volēs. ego iudicium non defugiam. Spisamius mihi nunquam collega fuit, & cur ego illum odissem, à quo nunquam iniuriam acceperam? num, sicut in alterius nomine inepus ille tuus monitor mihi exprobat, quod vereretur ne meis luminibus officeret? Atqui, neque hoc ille vnquā, opinor, cogitauit, neque (absit verbo inuidia) causa vlla fuit cur id timerem. Ais tamen illi à me intentata vana crimina fuisse prodicionis, illiciti matrimonii, & stupri, quum longè grauius ipso in istis deliquissem. Quod si vana illa fuerunt, quomodo ille minùs quàm ego grauiter deliquerit? an quod apud vos ista pro nihilo ducantur? At tu hominum vanissime, vide quàm te ipsum fallas. Num enim ego accusator, num subscriptor in iis fui quæ nunquam in illius causa in disceptionem venerunt? Nam de prodicione vel stupro nulla quod sciam fuit mentio. Sciunt autem omnes ex huius ciuitatis more qua quisque de causa damnetur. nec de adulterio quæsitum est. De quo igitur dices? hoc verò tu ex me non audies. qui ne hæc quidem nisi à te coactus commemoro. Iure tamen damnatum fuisse si mihi non credis, ipsimet saltem credere te oportuit. De Castellione quid tibi velis nescio, quem hominem ne conuentione potui refutarim. Hoccine est verò alicui insidiari? *Molinæum* verò quorsum mihi exprobas? Vixit ipse apud nos à vobis eiectus, quandiu voluit, bona apud omnes gratia. Cur enim illi irati fuisset? Hinc vltro in Germaniam discessit, & ex Germania rursus aliò, nec prius conqueuit quàm cum eorum ferè omnium offensione apud quos versatus erat, ad suos reuersus, nouam quandam Ecclesiæ speciem domi institueret, ac tandem, quod omnibus constat, ne seipsum quidem ferens ex hac vita discederet. Ediderat autem istic paulò ante mortem non tantum ineptam, verum etiam multis perniciosis erroribus scamentem quatuor Euangelistarum harmoniam, quæ quum hīc esset meritò damnata, exarsit ille, & nescio quid scripti, vt aiunt, in nos apparauit quod ipsius obitus abruptit. Hoc autem quorsum, vt me vel ambitionis vel etiam affectatæ tyrannidis *ne quis*, inquis, *aperiat oculos*. Imò verò, inepte, vide quantopere fallaris. Nihil. n. est ex quo tua stultitia melius perspicere quàm ex tuis scriptis possit, nedum vt verear ne quis à nobis legēdis tuis abducatur. Sed hoc sanè lepidum est. Conquereris de pastoribus quod oues aduentante lupo ad se colligant. Sed erras si propterea fungi nos munere nostro desituros arbitraris. Quid præterea? Cum P. Martyre conuenire mihi non potuit. Deus te compescat, sycopantha. Mihine verò aut cuiquam alii ex nobis qui ad Possiacum conciliandæ Ecclesiæ pacis alicuius obtentu euocati sumus, cum optimo & doctissimo, ac planè nobis venerando sene, quē omnes vt parentē meritò suspeximus, vllam vnquā fuisse de re vlla vel leuissimam controuersie speciem? Viximus, Monache, viximus illic simul, sub eodem tecto duodecim & amplius fratres, tanta in vestris oppugnandis mendaciis animorū concordia, vt ne vocula quidem vlla inter nos audita sit quæ vel leuissimam discordiam pareret. Magnum autem illum virum vobiscum eruditissimè dissertantem (quod bis duntaxat accidit) cur tandem ego inturbassem? Fuisse me quidem illi quasi pro interprete, quum nos Gallicè respondentem homo extraneus non satis interdum intelligeret, non nego. Illum denique seorsim de carne Domini nusquam nunc alibi quàm in cælis sita, sententiam

sententiam suam paucissimis verbis præscriptam non vobis, sed quinque illis à Regina delectis collocutoribus obtulisse quum dicis, num ex eo dissensionem nostram probas, ac non potius summi inter nos cōsensu testimonium edis, quum ab iis quæ Galasius & ego biduo antè in priuato cum duobus colloquio obtuleramus, ne tantillum quidem illa dissidat?

Aliud nostrarum discordiarum argumentum profers, scriptas ad nos Tafari Metensis tum Ecclesiæ ministri literas, quibus nos consulebat num ratum esse Baptismum censeremus ab eo qui legitime vocatus non esset administratum. Huic enim Tafari sic me respondisse, vt dicerem inter nos qui tum Pissiaci eramus, non satis ea de re conuenire potuisse, ideoque quæstionem hanc ad Geneuensem Tigurinamque Ecclesiam referendam censuisse. Magnum scilicet argumentum inter nos regnasse discordiæ spiritum, quod quæstionem de qua non omnibus nobis satis liqueret, ad alias Ecclesias referendam censuerimus. Damnentur ergo primi illi Christiani vocati Antiocheni, quod quum de præcipuo Christianæ religionis capite non satis inter ipsos omnes conuenire posset, Apostolos per Paulum & Barnabam consulendos putarint. Damnentur ipsi Hierosolymitani, quod initio inter eos non satis liqueret, rectène Petrus fecisset quod ad Cornelium non circumcisum esset ingressus: imò etiam quod de illa ipsa quæstione à Paulo & Barnaba proposita diu multumque inter eos disceptatum est, donec tandem Iacobi & Petri sententia obtineret. Quod si neque dubitare neque si dubitetur peritiores consulere, sine malæ discordiæ suspitione licet, cur tot olim vtrò citròque missæ inter Ecclesias epistolæ? cur coactæ synodi? vnde tot vestrorum Pontificum rescripta? Sed vobis scilicet Sorbonicis doctoribus religio est de vlla quæstione in religionis causa rogatos, non protinus pronuntiare. Nec te rursus vides, Monache, in turpissima calumnia deprehendi?

Sed audiamus tandem insignem intolerabilis ambitionis meæ demonstrationem. *Circumferuntur*, inquis, *Lutheri & Melächthonis imagines nudis eorum inscriptis nominibus, Caluini verò imagini litera D. tanquam Germanis omnibus diuini præfigitur. Beza autem effigies in tabella per Caluinistarum domos circumfertur cum isto elogio, Effigies Reuerendi Viri D. Theodori Beza ministri verbi diuini in Ecclesia Geneuensi.* Insulse & inepte Monache, ad eone quum hæc scriberes exhaustum erat tuum istud calumniarum vsque adeò fecundum pectus, vt ad istas nugacissimas nugas deuenire te oportuerit? Sūntne tabellæ istæ Geneuæ aut alibi sculptæ quàm apud eos ipsos quos nobis tam aduersarios esse dicimus: num, quæso, vel consentientibus vel procurantibus nobis? Alicuius scriptoris imaginem præfigi ipsius libris quid vetat, si cui sic libeat? Etsi quid in ea re à pietioribus aut typographis peccatur, an hoc nobis præstandum putas? Tene verò etiam vsque adeò imperitum esse, vt litera D. ignores non Diuinum sed Doctorem significari? Num, inquam, ex eo quod tam indoctus es, idcirco ambitiosos esse nos efficitur?

Supereſt nobis vltima libri tui pars, in qua professus te velle maledictis nostris quæ vocas respondere, sic omne virus tuum effudisti, vt siquid tibi amplius supereſt, plane sim confessurus, sicut de vestro Pontifice scribitis, iura illum omnia in pectoris sui scripto gestare, ita vicissim inexhaustum maledicendi fontem ex fœdissimo vestro corde plane scaturire. Multum laboras in primis de Guisianæ familiæ & quidem nominatim de Domini tui Cardinalis celebranda pietate, probitate, clementia, patientia, laboribus pro tuenda fide Cacolyca apostatica Romana, totòque denique Gallico regno susceptis. Age tu verò causam istam quandiu & aduersus quos voles, & quatuor illis quas in scholis vestris Cardinales vocatis virtutibus, mille etiam alias seu veras seu commentitias adice. Excuba si placet, in ipsius stabulo, vel quandoquidem canis appellari non recusas, ossa ex ipsius mensa procidentia quandiu voles arrode. Nihil hoc ad me. Age, vt ait tuus monitor, cum Geminiano. Religionis autem defensionem aduersus ipsum quoque Satanam, nedū vt homines me perterrefaciant, quicumque tandē illi sint, constanter & religiosè, Deo fauente, ad extremū vsque halitū persequar. De Poltroto quem ais quum equis distraheretur, me & alios impulsores execratum, respondi coram

Deo quod adhuc respondeo, illum hominem ne mihi quidem, quod sciam, vnquam fuisse conspectum, nedum vt consilium vlla de re cum eo cōmunicarim. Adieci & illud, nunquam me de Guisio per dolum interficiendo cum quoquam deliberasse, imò quum nondum cōcepto bello & statim ab illa immani cæde quam in Vassiensē ediderat, tale nōnihil cuiquam in cœtu quodam excidisset, grauitè id à me fuisse reprehensum. Quòd si tam iusto feruente bello, vel stratagemate, vel aperta vi illius è medio tollendi rationē inuenissem, dico iure id à me vt in hostē fieri potuisset: neq; id factū excusassem. Amiralium autē fuisse ab huius cædis accusatione, ex ipsius Regis & quidē causa cognita solēni decreto absolutū, tūne inficiari ausis? Me verò ipsiusmet Poltroti paulò ante mortē voce & claro testimonio nō semel ab hac criminatione purgatū si negas, habeo penes me, Monache, habeo, inquam, vnde manifestè refellaris. *Geneua*, inquis, *pedem non audes efferre, ne te quisquis inuenerit vt alterum Cain occidat.* Imò vide, Monache, quàm audacem me reddat bona conscientia. Et si mihi appositos à tuis illis & veneficos & sicarios non ignoro, (hæ sunt enim artes Romanæ) quorum etiam vnus iam hīc deprehensus pœnas dedit, tamen non tanti est mihi hæc vita, quin quocunque me miserit Dominus, siue in vestrum vsque sterquilinum, siue ad Indos & Garamātas, eò sim intrepidè, Deo duce, perrecturus. Interea me sanè libens domi contineo, & vestras insidias quàm prudentissimè possum euito. Balduinum præceptorem à quo tam multa didicisti, nemo tibi nostram inuidet. Fruere sanè istis deliciis prout libebit, vt verum illud esse probes, *Similes habent labra lactucas.*

Dixi & nūc iterū repeto ferendos nō esse vos Graccos de seditione cōquerentes. Huius rei argumētū protuli habitā illā à vobis in media vestra caula disputationē de obedientia Regibus infidelib⁹, quos vocatis, denegāda. quod quū non possis inficiari, (estis. n. hac de re ad Senatum vocati) excurris in Druidum vsque campos, vnde vix effugerim, commilitone meo Perucelio gladiis hostium exposito. Ad hæc verò quid aliud potius respondero, sycophanta, quàm hæc esse longè vanissima? Interfui sanè prælio, & inchoanti & desinenti, (quidni enim hoc facerem?) & quidem, quod magis mireris, palliatus non armatus: nec mihi quisquam verè fugam obiecerit. Illum quem commilitonem meum appellas, nescio an toto illo die viderim. fugisse quidem eum constat, & cur altero quem nominas proditione in oppidulo vicino captum. Sed ad rem. Eludis quod de vestra disputatione dixi, quasi de more in vestra schola fuerit trita quædam quæstio proposita, & in illa poetæstri Arturi illius Desiderati, cuius blasphemos rythmos (vt antè dixi) iudicio vestro comprobastis, vltos Sorbonicos comprehensos fuisse negas. At ego tum literarum cum quibus est Aureliæ deprehensus in Hispaniam vestra voluntate proficiscens, tum etiam aliarum exemplum habere me profiteor, quæ quum in lucem proferentur, aut erit vobis tandem aliquando confitenda veritas, aut longè alia defensio comparanda.

Dolet tibi Monachum vocari. Quidni enim te istius iam pridem omnibus bonis scētentis appellationis pudeat? Et tamen hoc perinde dissimulas ac si monasticæ defensionem in te recepisses: quasi verò quum te Monachum voco, non honorificentissimo te nomine appellem si verum est quod dicis, nunquam ferè inter hæreticos & Monachos conuenisse. Sed quis tibi crediderit cui nota fuerit synodi Chalcedonensis historia, quum hinc quidem clamaret orthodoxorum cœtus, Monachos istos eiice, contumeliam synodi tolle, Vim synodo illatam tolle, probum synodi tolle: inde verò pro sua monastica modestia vociferarentur Monachi, Monasteriorum contumeliam tolle, hoc etiam addentes, sese, nisi homicida ille Dioscorus restitueretur, vestimenta excussuros, & ab Episcoporum communionē secessuros? Tales igitur iam tum fuere Monachi, Eutychianorum factionem adiuuantes, quo sublato dogmate, dico non magis stare posse vestram realem ipsius carnis Christi præsentiam in terris, quàm sublato necessario antecedente stare possit cōsequens. Itaque nunc quoque vos Monachi patristatis, si modò vel Monachorum nomen vobis conuenit, nisi qua ratione Monachi quoque dicti sunt illi circumforanei, qui vt olim Chrysostomum zeli prætextu ex Ecclesia expulerunt, sic etiam omnē pietatem & honestatem ex Ecclesia, imò & pastores ipsos è suis cathedris eiecerūt, imò thronis Episcopalibus non contenti, ipsos etiam reges, sibi modesti scilicet homines, subiecerūt. Et miramini in nostris Ecclesiis fuisse constitutū ne quis ex vestris illis fœdissimis cloacis prorepens, ad illius purissimæ domus Dei administrationem

tionem temere admitteretur? Excellunt tamen, inquis, isti inter vos eruditione & con-
cionandi dexteritate, adeoque conscientia magis ducuntur & retinentur. Vtinam verò quot-
quot ex vestro illo cœno emerferunt, tales se præstitissent. Infinitis enim offendiculis, &
turbis caruissimus: quæ quum dico, Monache, tantum abest vt bonos offendam, cuius-
modi nōnullos initio præsertim renascentis Euangelii cæteris præluxisse constat, (nem-
pe vt vbi abundauit peccatum, abundaret gratia:) vt contrā nihil eis gratius esse posse
existimem quàm si monachismum dicantur exuisse. Nam, vt paucis dicam omnia, fieri
non posse arbitramur vt illorū quisquam vir bonus esse possit, nisi qui Monachus esse de-
suerit. Nec est quod tu mihi patrum Abbatem obiicias, à quo me ex vtero matris exce-
ptum, & educatum, & cuius sumptu institutum fuisse quum dicis, rursus Monachum,
id est impudenter mendacem te probas. Fuit sanè vir ille (quod verè testor) dignus mul-
tis nominibus qui Monachus nō esset, quod quum dico, amplissimam ei laudem tribue-
re mihi videor. At quum tu ista in me torques, *Nunquid non ipsi sunt patres tui qui possede-
runt te, fecerunt te & creauerunt te, si fas ista de hominibus loqui?* quid aliud tibi respō-
dero quàm quo dignus es, impure, te nimirum prorsus impudentissimè mentiri? Sum
enim ego (ne nescias) Dei gratia, non ex Monachis, non ex adulterio vel stupro, sed ho-
nestis auis & atauis prognatus. & ne ad allegorias tuas confugas, scito Bezarum fami-
liam, si fortè quæcunque ante ducentos annos in Monachos superstitione largita est re-
ciperet, tam fore locupletem, quàm agrè hodie sese in sua inopia tueretur. Quæ porro de
Aphraate & aliis quibusdam cōmemoras, quorsum ad vos fucos, & meros ventres quos
nemo nescit non laborandi sed depascendi causa in Ecclesiæ aluearia ingressos, ac ne
vestri quidem Tarpeii Iouis Pauli IIII, fulminibus terreri sic potuisse, vt in vestras man-
dras reuerti tandem aliquando in animum induceretis? Quis enim vos canes ab vn-
cto corio absterruerit?

Ais tamen fore, si sit opus, vt te in monasterii pistrinum rursus dedas. At tibi & tuis
per nos quidem certè siue istic versari siue quocunque voletis discurrere fas esto. Tan-
tū eos agros commiserabimur, quibus istiusmodi locustæ infederint. Sed illud pro-
fecto perappositum est quod de pistrino narras: nec procul abfuturam cellam vinā-
riam probabile est. Quid enim agant sine Cerere & Baccho miseri sacrificuli? Et de his
quidem hætenus. Cæterum, Santesi, si quid posthac tibi mecum negotii esse vis;
agè tandem sic de sacris disceptemus, vt semel omissis quæ ad causam nihil faciunt, de
rebus ipsis ita disseramus, vt vnius tuendæ veritatis studiosos decet. Hoc si feceris, sanctè
polliceor futurum vt me vel consentientem habeas si vera te dixisse comperero, vel æ-
quum ac moderatum antagonistam experiaris. Placet autem hanc quoque defensio-
nem versiculis quibusdam meis finire, quibus tantopere vos delectari video.

PSALMVS VNDECIMVS.

Mente quum tota in Deum tutus recumbam,
Cur fugacis alitis

More, montium petere auis recessus

Me iubetis, o boni?

Comparatum fateor, arcum iam retendit,

Et sagittas impius

Admouet neruo, intimis vt vsque in antris,

Innocentes sauciet.

Ista nihil prodest sed in nos machinari,

Quæ ruent mox funditus.

Nam quid innocens patrauit, cur in ipsum

Comparentur hæc mala?

Ecce cali vertices supra corusci,

Aureo Deus ex throno,

Quisque quid paret, quid infra moliatur

Acribus oculis notat.

Hinc throno ex alto, à bonis recto scelestos

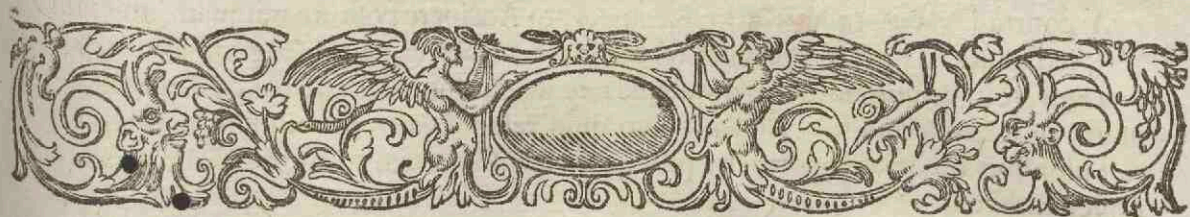
Diuidens examine,

*Ut fauere illis solet, sic hos nefandos
 Pectore odit intimo.
 Compedes hinc, sulphur, ignes, turbinésque
 Voluet impetu ruens.
 Ista nanque illis Deus propinat ille,
 Qui bonus fauet bonis.*

PSALMVS VICESIMVS TERTIVS.

*I*psa me rerum parens
 Ecce pascit sedulus,
 Quo pauore terreat?
 Ille me per florei
 Foeta prata graminis,
 Ille pueros lassulum
 Ductitat per riuulos.
 Ille languens corculam
 Voce mulcet blandula.
 Ille me ne scrupulis
 Fortè ladar callibus,
 Nominis sui memor,
 Ducit a quo tramite.
 Ille me per montium,
 Ille me per vallium
 Saltuosas semitas,
 Nocte plenas horrida,
 Dum bacillo praeat,
 Dum pedo me dirigat,
 Ducet imperterritum.
 Ille, despectantibus
 Torua seuis hostibus,
 Ferculis me regijs
 Delicatulum fouet.
 Quin & istud plurimo
 Mergit unguento caput,
 Pura despumantibus
 Vina fundens poculis.
 Nec dies in pauculos
 Largus ista sufficit,
 Sed superstes quandiu
 Vinet hoc corpusculum,
 Usque & usque diuite,
 Ex suis sacrariis,
 Me beabit dextera.

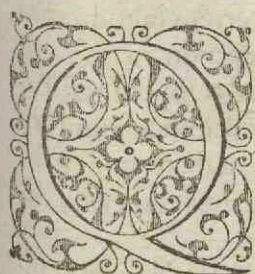
AD D. NE

AD D. NICOLAI

SELNECCERI ET THEOLO-

gorum *lenensium calumnias, brevis & necessaria*
Theodori Beza responsio.

Q UUM per se graue est semper falsi crimen, tum verò longè grauius-
simum quum de corruptis sacri fœderis tabulis agitur: quod scelus
quum immerenti mihi, & quidem scriptis accusationis libellis, im-
pingat Nicolaus Selneccerus & lenenses theologi, cogit me res ip-
sa silentium in quo iam annos aliquot perseueraui, abrumpere.
Neque id tamen facio, (ita me bene Deus amet) vel vt frigidam suf-
fundam renascentibus incendiis, quæ vtinam vel meo ipsius sangui-
ne restingui possent, vel vt iis succenturiem qui in causa iustissima patrocínio meo mi-
nimè indigent: verum quòd eò me adigant istorum calumniæ, vt aut mihi diluenda sit i-
sta criminatio, aut prorsus deferenda veritatis defensio. Attingam igitur illa tantum
quæ ad me propriè spectant, & ita quidem vt conuitia & maledicta libens prætermi-
tam quibus illi viuos & mortuos suo more conscindunt. Ignoscat hoc illis Dominus, fa-
xitque vt sese ipsi, & nos meliùs norint.

Summa accusationis hæc est: Lucæ verba, Act. cap. 3, 21, *ὅν δὲ οὐρανὸν δέχεσθαι*, Lati-
nè sum interpretatus, *Quem oportet calo capi*: quam interpretationem isti falsam &
impiam esse vociferantur. De impietate postea viderimus. De falsitate priore loco re-
spondebo.

De istis vocibus *ὅν δὲ*, *Quem oportet*, controuersia nulla est. Imò, quanuis Cæ-
li nomine mei accusatores aliud intelligant quàm ego, tamen illi Græco vocabulo non
Insufficiant respondere Cæli nomen. Sed & illud mihi videntur concedere, verbum
δέχεσθαι rectè pro *δέχασθαι* exponi, quum sic etiam verbat Lutherus. Duo igitur re-
prehendunt: vnum, quòd *δέχασθαι* verterim *Capiendi* verbo: alterum, quòd passiuè inter-
pretatus quæ Lucas actiuè scripsit, pro *Calum accipere*, scripserim, *Calo capi*. Hòc autem
vtrunque quanti sit momenti, agè sigillatim expendamus.

Dico ego, verbum *δέχασθαι* eo differre à *λαμβάνειν*, si propria vtriusque verbi vis
spectetur, quòd illud demum de iis dicatur quæ aliunde illata vel oblata quispiam reci-
piat. Hoc scio mihi concessuros quicumque Græcas literas vel à limine salutarunt, v-
nulla hîc à me probatio meritò requiratur, ac minimè dubium sit quin τὸ δέχασθαι
Græcis prorsus illud declaret, quòd Hebræis לָקַח sicut verterunt interpretes Græci 1. Pa-
ralipomenon capite 12. 18, & 2. Paralipomenon cap. 29. 21, & Esdræ capite octauo, versu
29. & alibi passim. Quid plura? Syrus ille interpret, quo nullum neque vetustiore
neque certiore nobis quærendum arbitror, hunc ipsum locum de quo agimus sic ver-
tit, *וְלָקַח לְשֵׁמִיָּה רִקְבָּלוֹן*.

Itaque respondet τὸ δέχασθαι Latino verbo Recipere quo vsus est vetus Latinus no-
ster interpret, pro quo minùs perspicuum est verbum Accipere, verbo Hebræo לָקַח, &
Græco *λαμβάνειν* ex aduerso respondens, quo tamen vt maluit Erasmus, quanuis Acci-
pere etiam pro Recipere Latini vsurpent, vt quum Accipere literas, & Hospitem domo
accipere dicunt.

At contra δέχεσθαι pro λαμβάνειν, Recipere pro Accipere positum nusquam inuenio.

Sed quorsum hæc? Cedò enim, dicent mei accusatores, cur non igitur vertisti *Cælum recipere*? & quis nostrum (inquier) negat Christum à Patre hanc de qua discipamus gloriam recepisse? Audiant ergo quid respondeam, & quid illos in meis annotationibus obseruare oportuerit priusquam translationem meam adeò impoenter reprehenderent.

Agè ponamus quod isti volunt, nempe *Accipere cælum* idem valere atque *Accipere gloriam Patris*. Quum tamen eo tempore quo Petrus hæc loquebatur, imò, si Bren- tianis deliriis credimus, ab ipso hypostaticæ vnionis momento iam in istud cælum eu- ctus esset Filius hominis, quis non videt vel dicendum non fuisse *δὲ ὀporter*, sed *ἔδει, ὀ- portuit*: vel pro *Accipere* vertendū fuisse, *Accepisse*: Esset enim certè inepta hæc Petri o- ratio, *Ὄportet ut Christus accipiat cælum*, quum iam illud accepisset: ista autem oratio fuisset veritati consentanea, *Ὄportet ut Christus acceperit cælum*. Et tamen nemo est isto- rum qui aliter sit interpretatus, ne Lutherus quidem ipse, quàm *Quem oportet cælum accipere*.

Deinde siue dicatur Christus accipere cælum, vt isti volunt, siue dicatur cælum ac- cipere Christum, quum ista acceptio siue receptio sit quiddam præteriens (aliud enim est accipere aliquid quàm eo frui quod acceperis) quis non videt ineptissimè cohærere quod subiicitur apud Lucam, *ἀλλ' ἔτι χρόνον ἀποκαταστάσεως πάντων*, vsque ad tempora restitu- tionis omnium? Nam ita certè significaretur tum demum isti acceptioni locum fore quum restituta fuerint omnia, ac proinde nondum sedere Christum ad dextram Patris, sed hoc adhuc agere vt sedeat, vt tum demum dicendus sit cælum accepisse, id est ad de- xtram Patris sedere, quum restituta fuerint omnia.

Quòd si etiam conuertas *δέξασθαι*, *Accepisse* vel *Recepisse*, absque vlla videlicet tem- poris enallage, rursus illud *ἀλλ' ἔτι*, quo significatur certa quæpiam meta, minimè conue- nient, nisi statuere velimus Christum in suo illo altero aduentu quem hîc notari certum est, gloriam illam suam depositurum. Atqui potius tum demum est venturus in plena maiestatis suæ gloria, sicut post ipsum Christum testatur Apostolus, ideo etiam plerumque alterum eius aduentum illustri *ἐπιφανείας* nomine declarans.

Nec obstat nobis illud, quòd particula Donec vel Vsque, interdum ea quæ præce- dunt non terminet, vt quum dicitur Ioseph non cognouisse Mariam donec peperisset, & Christus nobiscum futurus ad consummationem vsque seculi. Nam res ipsa cla- mat de secundo aduentu loqui Petrum, quo futurum dicit vt illa Christi carnis in cæ- lis commoratio non quidem finiat, sed tamen interrumpatur Christo videlicet tum demum è cælis descensuro, sicut Petrus vnà cum discipulis ex ipsis Angelis intel- legerat.

Ex his autem efficitur neque *Accipiendi* neque *Recipiendi* verbum huic loco sa- tis conuenire, siue *Accipere* aut *Recipere*, siue *Accepisse* aut *Recepisse* conuer- tas: nec satis rectè D. Lutherum (quod tanti viri pace dixerim) pro *δέχεσθαι* scripisse *Einnemen*, id est *λαμβάνειν*, pro quo audio Germanos potius dicere *Entpfangen*.

Itaque vtroque illo repudiato, vsurpauî Latinum *Capiendi* verbum, quod respon- det verbo Hebræo *קָבַץ*, & Græcis verbis *χωρῆν* & *δέχεσθαι*, pro continere siue compre- hendere, diciturque de spatii siue loci mensura, ex more Hebræorum videlicet, qui- bus est familiare ex antecedente intelligere consequens, quod tum hoc loco de quo nunc quærimus, tum alibi sæpe in meis noui Testamenti annotationibus obseruaui.

Quoniam enim quod certo spatio comprehenditur siue continetur, prius in id re- cipi & admitti oportet, ideo Hebræi *קָבַץ* & *קָבַץ* & *קָבַץ* promiscuè vsurpant: Græci verò *δέχεσθαι* & *χωρῆν*, Latini *Capere* & *Continere*, siue Certo loco & spatio comprehendere, 2. Paralipomenon quarto 5, *וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת שְׁלֹמֹה בְּתוֹרַת מִשְׁכָּנוֹ* pro quo Græcus interpres *χωρῆν- σα τρεῖς μετρητάς*. Iosephus autem libro 8. Antiquit. cap. 2, *ἐδύχετο δὲ ἡ θάλασσα βέδρους τετραγώνους*. Idem Iosephus etiam de nummi æstimatione loquens, Antiquit. libro 3, cap. 9, *ὁ δὲ σίμλος νόμισμα Ἑβραίων ὡν Ἀττικὰς δέχεται δεκαμυριάς τεσσάρων*. Quin etiam Græ- cus interpres Ieremiæ 2, 13, *וַיִּבְרָךְ* vertit *συνέχεω*, id est ad verbum, *Continere*: pro quo fortasse vsitatius potuit *τὸ κατεῖν* vel *τὸ κατέχευ* vsurpare. Plato De legibus libro 12, vbi de sepulchris extruendis agit, *λίθινά δὲ ὀπισθήματα μὴ μείζω ποιεῖν ἢ ὅσα δέχεται τὰ τῶ τετε- λειμμένας*.

λαμπρότος ἐγκώμια: id est Cicerone interprete, Nec è lapide excitari plus nec imponi quàm quod capiat laudem mortui incisam. Idem Cicero, Illi eam gloriam cōsecuti quæ vix cælo capi posse videatur. Hesych. in κῦατος, δέχεται κῦατος ὕψος πνός ἐγ γίας δύο. Plinius, capit congiuntum aquæ.

Ex his omnibus hoc vnum effectum volo, falsam non esse meam interpretationem verbi δέχεται, siue vis ipsa verbi, siue Hebraica, vel Græca, Latinæ denique linguæ vsus spectetur, ac etiam à me fuisse meritò mutatas aliorum interpretationes, nisi fortasse probarint isti vel non rectè me pro actiuo passiuum vsurpasse, vel, etiam si verba Græca interpretationem meam admittant, nasci tamen inde sententiam à Petri instituto, adeoque veritate ipsa dissidentem, de quo postremo dicā in altero defensionis meæ capite, quum videlicet de ipsa huius loci explicatione, siue περὶ δεικνύας disseram. Dicamus ergo cur verterim, *Quem oportet cælo capi*, potius quàm ἀπολέγει, *Quem oportet cælum capere*, ac primum quidem accusatorum obiectiones diluamus. Aiunt Ienenses vbique verbum δέχεται in nouo Testamento actiuè poni. Primum si hoc negem, licebit vel eorum alterum Heliam, bonum scilicet illum Illyricum testem adhibere, qui, licet longè maximam partem ad verbum ex meo nouo testamento in suū transtulerit, maluit tamen admissum ab Erasmo, & à me emendatū errorē reponendo, 1. Pet. 3. 20, ἐξεδέχεται vertere *Expectabatur* quàm *Expectabat*. Sed de hoc alius erit dicendi locus quum omnia istius ἀλώσεσθαι plagia in indicem relata, & ad ea quæ in meis partim corrumpit partim temerè reprehendit, defensionem edere vacabit. Concedo igitur meis accusatoribus quod volunt. Quid autem inde consequetur? Malè certè in D. Philippi schola isti discipuli profecerunt, qui tam ἀπέχουσι consecutionibus vtuntur. Cæterum ne hoc exagitem, quisquāne est tam indotus, vel vsque adeò impudens qui in hac formula ὃν δέει βεανὸν δέχεται, sentiat δέχεται aliter quàm actiuè construi, quocunque ordine cum pronomine ὃν, & cum nomine βεανὸν componatur? Verum quis hanc legem imposuit interpretibus, vt quæcunque actiuè ab aliquo scripta dicuntur, non nisi actiuè conuertantur? Imò fingamus ita fuisse hunc locum à me conuersum, *A quo oportet cælum accipi*, num isti quæso me reprehenderent? Imò certè miris modis collaudarent, quoniam multò apertius pro illis faceret hæc interpretatio, quàm Græca verba quibus vsus est Lucas. Itaque quàm sit inanis hæc obiectio & vanis Sophistis potius quàm grauibz Theologiæ magistris conueniens, nemini iam obscurum esse potest. Nam istæ certè enuntiationes, *Christus accepit cælum*, & *Cælum acceptum est à Christo*: item istæ, *Cælum capit Christum*, & *Christus capitur cælo*, verbis quidem nonnihil, re ipsa verò nihil prorsus discrepant. At enim, ait Seneccerus admodum confidenter, versio ista excogitata est nuper, fuitque vniuersæ antiquitati nostrisq; Ecclesiis & Scholis hætenus ignota. Deus bone, tantam cuiquam inesse posse audaciam qui tuendæ veritatis zelum præferat? Agè igitur ex tota antiquitate, imò vel ex nostræ memoriæ scriptoribus qui Lutherum antecesserunt, vel vnum ostendat ista verba sic interpretatum, ac si dicatur Christus cælū accepisse, ac non potius vt dicatur Christus secundum carnem in cælum receptus, ibique, etsi summa gloria fruens, spatio quod spirituali quidem sed vero & naturali corpori conueniat, comprehensus.

Profert versionem vulgatam, quam etiam Hieronymo tribuit. Habet autem, inquit, illa *Quem oportet cælum suscipere*. Ego in meis codicibus scriptum reperio Recipere: sed quid tum? Ambigua est certè horum verborum constructio sicut & in Græcis. Itaque nō magis probare potest ex hac Hieronymi versione quòd Christus cælum acceperit, quàm quòd cælum acceperit Christum.

Citat præterea Syri testamenti versionem, quæ habeat, *Quem oportet cælos excipere*. At quænam hæc rursus audacia est? Ita certè conuertit Tremellius noster, rectè quidem (si verbum ἔχει Excipere pro Capere siue Continere accipias à consequenti, vt paulò antè diximus:) non tamen ἀπολέγει, quod eum fecisse istorum causa mallet. Sic enim habet ad verbū doctissimus ille & vetustissimus, vt apparet, interpres, *ὃν δέει βεανὸν δέχεται* id est *Quem oportet cæli capiant*. Agnoscis igitur tandem, Seneccere, tuam, ne quid grauius dicam, imprudentiam? Vides enim verbum esse pluralis numeri, quicquid necessario Cælorum nomen à parte anteriore construitur, ac proinde constructionem illam vestram tuo ipsius calamo expungi.

En bellæ illius quam defendunt interpretationis testes, quorum vnus non minùs pro me quàm pro illis facit, alter planè ipsos conuellit. Et istum non pudet antiquitatem &

orbis totius auctoritatem iactare? Tandem igitur ad sacram anchoram venit Selneccerus, nimirum ad Lutheri versionem, quam nos quidem quanto rectius ut & nouam & prauam hoc loco reprehendimus? Etenim etiam si Lutheri sententiam admitterem, tamen, ut antea probaui, verbum *ἐξελθῆναι* non respondet verbo *Einnemen*, quod accipere siue occupare declarat, nisi fortè occupare Cælum Christus dicatur, sicut locus à re contenta occupatur, quod prorsus pro nobis faceret. Deinde ut illum suum sensum Lutherus commodè eliceret, verbum *ἐλθῆναι* explicandum fuit pro *ἐξελθῆναι*, id est pro *Mus* scribendum *Hat müssen*, nisi pro præsentī *Einnemen* maluisset usurpare perfectum. Iterum enim inculco, & omnes communi sensu præditos homines istis iudices fero, non solum non ineptè locutum videri qui de re peracta loquens dicat, *Oportet Christum accipere cælum*, id est ut Christus accipiat cælum, usque ad tempora restitutionis omnium: sed omnino dicendum fuisse, *Oportuit Christum accipere cælum*, id est, ut Christus acciperet cælum, vel, *Oportet Christum accepisse*, id est ut Christus acceperit cælum, siue à Christo acceptum fuisse cælum. Viderit igitur Selneccerus quomodo istam interpretationem pro sana & recta vèditer, quam, ut ostendimus, & verborum proprietates, & sententiæ ipsius ratio manifestè conuellit, nedum ut illam tanquam irrefragabilem nobis obrudat.

Sed iam audire mihi videor illorū tonitrua, quasi videlicet inexpressibile sit scelus quicquam in Germanica D. Lutheri versione emendare, quod tamen ipsimet quoties faciunt? Sed agè tamen maneat sanè sua laus magno illi viro, & plurimis in Ecclesia Dei utilissimisque laboribus defuncto. Quis enim hoc inficitur? Liceat tamen eius scripta, quæcunque tandem sint, ut & omnium post Apostolos scriptorum, ad Dei verbi normam in primis exigere, & aliorum quoque tum veterum, tum recentium Doctorum rationes & argumenta expendere, nisi fortassis hunc vnum ἀναμάρτητον fuisse ostendant. Sin minus, clament licet, & pro more quiduis apud imperitū vulgus spargant, ego vnum saltem illud Democriti regeram, Desinite ineptire, pueri.

Ut autem nullus sit tergiuersandi locus, & illam potius versionem constet nouam esse, & vetustati inauditam: istam verò cuius auctorem me faciunt Ienenenses (in eo quidè à Selneccero dissentientes qui se ab hinc annis viginti ista versione mirificè (proh dolor) commotum, turbatum, perculsum denique clamitat, quum tamen interpretatio mea anno demum 1556. prodierit) ut istam, inquam, versionem quam illi non ut nouam modo verum etiam ut falsam & impiam criminantur, ostendam certo ipsius verbi Dei, ac præterea doctissimorum tum veterum tum recentiorum scriptorum testimonio confirmari: primum hoc ex istis quaero, ubi tandem inuenerint siue in vetere siue in nouo Testamento durum istud, & obscurum, adeoque ænigmaticum dicendi genus, *Accipere cælum*, siue pro cælesti regione siue pro cælesti gloria Cæli nomen intelligant? Certè nullam hanc formulam vel similem aliam quampiam deprehendent. At contra lego Luc. 24. 51, *ὁ Ἰησοῦς αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβητο* eis τὸν οὐρανὸν. Item Act. 2. 9, *ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων*, & II, *ἀναλυσθεὶς εἰς τὸν οὐρανὸν*, quibus verbis nisi clarè, perspicuè, disertè significari fateamur discessum Christi à terra ista quam calcabant discipuli, in illud ipsum Cælum quod supra nos est, agè ipsum quoque Solem sursum esse negemus.

Sed rursus hinc in Beza insurgunt Ienenenses, verum quo tandem pudore? Adiecit, inquit, Beza particulam *s v r s v m*. At ego cogor rursus exclamare, Quæ hæc est audacia, quæ hæc est calumniandi libido? Christum isti ferunt dici *Ascendisse in cælum*, *Elevatum fuisse*, *Profectum fuisse in cælum*: & hoc saltem nobis ne Brentius quidem ubiquitarij tum cæli tum inferni fabricator, nec Illyricus ille Ismael inficiantur, Christum fuisse ad nubes usque sublatum. At isti ferre non possunt Beza interpretantem ἀναλυσθεὶς *Sursum receptus*, & ἀνέβητο *Sursum ferebatur*. Malunt enim verti, *Assumptus*, & *Ferebatur*. Atqui *Assumere* significat *Ad se sumere*, quod quibusvis Grammaticis iudicibus, non respondet τὸ ἀναλυσθῆναι, sed τὸ προσλαμβάνειν. Deinde quum eò demum sit receptus siue assumptus Christus quò profectus est, dicatur autem ἐπαρθῆναι, Id est, ut transfert verus interpretes, *Elevatus*, Erasmo autem interprete, *In altum sublatum*, & à nube exceptus, & in illud ipsum cælum profectus quò discipuli direxerunt oculos, cuius est vel stuporis vel impudentiæ arguere me quòδ ἀναλαμβάνεσθαι vertam *Sursum recipi*? Verba autem ἀνέβητο & κατέβητο oportuit istos saltem ex Aristotelis meteoris didicisse, inter se opponi. Quòd si Christus sursum est sublatum, & sursum acceptum, vter rectius istum locum Petri conuertit, qui dicit quòd Christus cælum acceperit, an qui dicit quòd Cælum

lum venientem Christum receperit, ac proinde ipsum capiat?

Agè verò, addamus etiam vetustatis testimonia. De Syro interprete doctissimo & vetustissimo diximus antea, qui etiā Lucæ 9, 51, & 24, 51, & Act. 1, 9, & 11, & 1. Tim. 3, 16. verba, ἐπὶ οὐρανοῦ, ἀναφαινοῦ, & ἀναλαμβάνου, vnico Syriaco expressit quo significatur τὸ ἀνελθεῖν, vt & Græcus interpres 2. Reg. 2, 11, ⁷²² vertit καὶ ἀνελήφθη.

Omnium autem clarissimè Nanzianzenus altera concione ^{ὡς τὸ ὕμνον} totidem his verbis illum Petri locum citat, καὶ ὅταν ἐξ οὐρανοῦ ἀχέῃ καὶ ἁγίων ἀποκαταστάσεως, *A calo recipi* (id est, sicut antea probavi, receptum teneri) *vsque ad tempora restorationis*. Huius igitur tanti viri quum sim vestigia ipsa in hoc quoque sequutus quod perspicuitatis causa passuam formulam vsurpau, viderit an sanus fuerit ille quum insaniam mihi obiiceret, ac non potius verum esse comprobet quod initio suæ accusationis scripsit, se nimirum nesciuisse quid faceret, quum hanc criminationem aggredere.

Sed & OEcumenius, cuius etiam testimonio iidem abutuntur, Cælum vocat, τὸ ἀπὸ οὐρανοῦ ἐκδοχέον, id est Christi receptaculum. Itaque (quod etiam plenius mox demonstrabimus) qui negat totam vetustatem hæc Petri verba sic accepisse, vt dicatur Christus in cælos receptus, ibidem nunc vt in loco residere secundum carnem, necesse est pudorem omnem abiecerit. Quod autem Petrus ita significarit Christum accepisse cælum, id est cælestem gloriam, nunquam ex vlllo Patrum testimonio ne ad Græcas quidem Calendas accusatores mei probabunt.

Ex his igitur rursus effici dico quod volebam, illam videlicet interpretationem, *Oportet Christum calo capi*, siue proprietates verborum spectetur, siue totius vetustatis auctoritas, bonam & veram esse, ac proinde meos accusatores in calumnia manifesta deprehendi.

Iam superest vt illud quoque videamus, num videlicet mea interpretatio qua dicitur Christus in cælo vt in loco secundum carnem contineri, aliquid Petro affingat quod non conueniat ipsius instituto. Potest enim sæpe sic verti locus aliquis, vt vera quidem sit sententia quæ inde elicitur, & tamen scriptoris menti parum consentanea. Atqui fideliter à me expressum fuisse quod Petrus dictum voluit, puto iam satis ex superioribus liquere.

Vnum tamen placet expendere quod ille meus plagiarus in illa sua præclara glossa nobis obiicit. Refutationem enim illam quam se edidisse scribit anno 1567, nancisci quum hæc scriberem nondum potueram. *Alij, inquit, volunt intelligendum ipsum Christum capi aut detineri à calo, quæ sententia esset contra Apostoli scopum, potius imbecillitatis quàm glorie & potentie Christi prædicatio*. Hæc ille, in quibus multa sunt errata. Primum enim illud *Retineri* inuidiosè scribit, quasi videlicet quum Christi corpus dicimus, quia corpus est, suo spatio cōtineri, eum veluti carcere includamus, de qua vanissima calumnia mox dicemus. Deinde in eo quoque fallitur quod circumscriptionem siue finitionem circa creaturam, putat esse infirmitatem, quum sit potius eius perfectio ac complementum, vt ipsi quoque scholastici rectè tradiderunt. Quid enim dici possit absurdius quàm essentialis proprietatis abolitione essentias perfici? Nec tamen nego sic discriminari creata (quæ omnia finita sunt,) ab eo qui vnus est infinitus. Sed quid hoc Illyricum iuuat? nihil certè, nisi putat cum Brentio ab iis deprimi Christi gloriam, qui carnem non induunt deitatis spoliis. Præterea quis hunc docuit Petro propositum fuisse Christi gloriam sic prædicare, vt nihil nisi Deo conueniens ei attribueret, siue vt velut altera natura ipsum spoliaret? Certè hominem esse, & interfectum fuisse palam fatetur Petrus non minus quàm sanctum, & iustum, & authorem vitæ, & à mortuis excitatum. Imò si hoc vnum ei propositum erat quod iste dicit, cur obsecro apud istos præsertim adhuc ad Christum potius adducendos quàm adductos, isto tam nouo, obscuro, insolenti, adeoque ænigmati-co dicendi genere potius quàm vsitato exaltationis, & sessionis nomine vteretur? Quotus enim quisque diuinaret, *Accipere calum* idem declarare atque *summæ illius gloriæ fieri participem*? Res autem, meo iudicio, ita se habet. Petrus à reprehensione exorsus summam perfidiam & crudelitatem Iudæis exprobat, quæ tamen Christi gloriæ & dignitati nihil detrahat, vt qui sit à mortuis excitatus, & quanta virtute polleat signis & prodigiis in ipsius nomine editis abundè demonstret. Hic verò quum nihil cōuenientius esset quàm vt quærerent Iudæi, vbinam igitur esset Christus ille à mortuis excitatus, & cur in apertum non prodiret, occurrit huic quæstioni Petrus, respondens oportere ipsum in cælis

residere donec rursus appareat plenè mundum instauraturus, sicut prædixerunt Propheta: quorum denique propositis & ad ipsos Iudæos applicatis testimoniis, eos ad reformationem & fidem hortatur. Rectè igitur OEcumenius quærens cur Petrus potius non dixerit *ὁ ἐξ οὐρανόθεν καὶ τῆς γαλαξίας*, Quem calum recepit, Hoc, inquit, dixit ut de superiore tempore differens. Istis autem verbis *ὁ ἐξ οὐρανόθεν καὶ τῆς γαλαξίας*, usque ad tempora restitutionis omnium, causam declarat quare nondum nunc veniat. Oportet, inquit, omnia restituere, & ad finem devenire, & tunc veniet. Hæc ille, significans Petri verba perinde explicanda ac si dixisset, Quem recepit calum, unde oportet, (id est, ut rectè exponit Chrysostomus, constitutum ac decretum est) ut veniat quando omnia restituet, quæ tempora prædixerunt Propheta, &c. Et de hoc quidem hætenus.

Obiicit rursus nobis idem ille plagiarius decerptam ex D. Caluini commentariis particulam. Quidni enim hoc ausit iste quem nihil pudet? Locutio, inquit D. Caluinus, est ambigua, quia tam intelligere possumus Christum calo capi vel contineri, quàm calum capere. Ne ergo verbum dubie significationis urgeamus. Hæc igitur Caluinus, minimè sanè vel approbans ineptum illud dictum Christus accepit calum, id est gloriam patris, vel ut iste garrit, nos taxans quasi super dubium fundamentum ingentem molem extruamus, sed hoc istis præfractis ingeniis largiens, ut nulla nisi prorsus perspicua & dilucida Scripturæ testimonia aduersum eos urgeamus. Hac autem modestia nostra quum nonnullos tandiu videamus abuti, urgere ne hæc quidem, detectis quibus obscurantur argutulis ineptiis, desinemus. Cæterum qua tandem nisi Dalmatica siue Illyrica fide istum D. Caluini locum iste decurtavit? Sic enim mox D. Caluinus, Sed eo contenti sumus quod certum est, Christum, interea dum speratur ultima rerum omnium instauratio, non alibi quàm in calo quarendum esse. Ista verò prius dixerat: Quoniam ad crassum terrenumque Dei & Christi aspectum semper propendunt hominum sensus, poterat in mentem Iudæis venire, Christum quidem prædicari à mortuis excitatum, sed ubinam esset non ostendi. Præuenit ergo Petrus quum in calo esse docet. Unde sequitur tollendas esse in altum mentes, ut Christum fidei oculis requirant, quavis immensa locorum distantia sit remotus, & in celesti gloria extramundum habitet. Hæc ille. Viden igitur, plagiarie, te sic esse in mortuos quoque crudelium, ut hunc etiam Caluini partum truncato capite ac pedibus in monstrum transformaris?

Et hætenus quidem de priore accusationis parte. Nunc de ipsa huius dicti sententia differamus, num videlicet impiè dicatur, Carnem illam Christi gloriosam cælis capi, id est ultra mundum in illis regionibus in quibus summa illa Dei maiestas plenissimè refulget & quæ sunt æternæ nostræ felicitati destinata, nec usquam alibi, nunc residere: & ita quidem ut naturalis corporis loco & spatio quacunque tandè cælorum parte consistere ipsi libuerit, contineatur ac comprehendatur, num, inquam, hoc impiè dicatur, ac non potius putida & rancida sit hæresis contrarium affirmare. Primum autem diluamus accusatorum argumenta, ac deinceps nostra confirmabimus.

Hæc Petri verba (inquit rursus admodum confidenter Selneccerus) nunquam aliter à vera Ecclesia nisi de exaltatione naturæ humanæ in Christo siue de sessione Christi ad Patris omnipotentis dextram accepta & intellecta fuerunt, ut erudita antiquitas & consensus omnium sanorum comprobant. Ergo tibi, Selneccere, insanimus. Et sanè ita est, si verum dicis. Sed quando tandem te verum dicere, imò quando te potius in istis non insanire probabis? Audiamus enim quid dicas.

Ascendit (inquis) Christus in calos, id est, ut ait Augustinus, conditionem naturæ quam de hominum matre natus assumpsit, super Calos in dextram Dei collocavit. Obsecro, mi homo, an sani est hominis seipsum confodere? Qualis est, obsecro, ista conditio assumptæ humanæ naturæ? num Ubique esse? Quid est aliud collocare quàm in loco constituere? Et tamen hæc ipsa natura, qualis est assumpta, quod ad conditionem ipsam naturæ attinet, disertè hîc dicitur collocata ad dextram Patris. Ergo, teipso teste, si Augustino assentiris, locus & sessio ad dextram, siue glorificatio carnis Christi, inter se non pugnant. Quod si, ut tu vis, per Calos idem atque Dexteræ nomine, gloria videlicet æterna significatur, quorsum Augustinus ista battologia vteretur, ac non potius super calos, id est, ad dextram Dei, addita videlicet particula exegetica scripsisset? Denique quid erit istud supra calos? nempe supra ipsam dextram. Postremò an oblitus es agi de Petri

Petri loco? Num dixit Petrus, Quem oportet Christum ascendere in cælos? non certè. Effet enim inepta oratio, quoniam iam Christus eò ascenderat. Atqui, non minus inepta fuerit oratio, si idem valet, Accipere Cælum atque ascendere in Cælum. Hocine verò est sapere?

Dextera Dei, (inquit idè Selneccerus,) *ut Athanasius & Basilus categoricè, euidenter ac verissimè interpretantur, non significat aliquid circumscriptum: sed gloriam ad quam sit euectus Christus secundum suam humanam naturam.* Nos verò concedimus tibi totum hoc argumentum, Selneccere, sed consecutionem pernegamus. Nec enim dicimus dexteram Dei significare circumscriptum aliquid, sed diuinam eius gloriam qui tamen est in loco, propter veri corporis modum, ut ista sessio circumscriptionem loci non excludat. Vis ut tecum crassius agam? Aliud esse dicimus *Ascendere in cælum* quàm *Cælo capi*, & hoc rursus aliud quàm *Cælesti gloria ornari*, sicut exempli gratia, aliud est *Ascendere in montem*, quàm *In monte residere*, & hoc rursus aliud quàm *In illo monte felicem & beatum esse*, atque adeò, si vis, quàm *In illo monte ut in regni sui solio commorantem, imperium in vniuersum mundum obtinere.* An verò rursus oblitus es agi de Petri loco, non de articulo, Sedet ad dextram Patris?

Profert postea locum Damasceni, in quo dicit Christum sedere *ὡς πατρίως* ad dexteram Dei Patris, quæ tamen dextera Patris non sit localis. Enimuerò an quisquam nostrum est qui Deum Patrem dicat instar hominis esse, qui dextrum vel sinistrum latum habeat? Quid ergo est ista Patris dextera? *Gloria*, inquit, *& magnificentia ipsius, cuius est particeps Filius secundum carnem, sed ὡς πατρίως.* Ergo talis est glorificatio quæ non impediatur sedentis & vera carne præditi circumscriptionem, & talis vicissim circumscriptio quæ glorificationi non officiat. Cur igitur impius fuerit qui dicit Christum cælo capi, id est loco & spatio in cælis contineri?

Citat etiam illud Chrysostomi in Hebr. 1, 3, testantis verbis Apostoli, *ad dextram maiestatis in excelsis*, Deum non concludi loco, sed ostendi hominem Christum omnibus altiore & excellentiore. Et quis tandem ista negat? Verum ut summa glorificatio corporis Christi ipsum euehat supra omne nomen, quis tamen inde meritò concluderit nullo loco capi, id est absorptam esse corporis naturam?

Adfers etiam ista Seueriani verba, *Nam diuinitas carni contulit quod semper Filius Dei cum Patre possedit.* Concedo sanè, quum vnione hypostatica datum sit huic assumptæ carni ut sit Filij Dei caro, ac proinde homo iste sit essentialiter Deus, quatenus est hypostaticè cum Verbo coniunctus. Quòd si hoc referas ad ipsius vnionis dona, cogèris sanè excipere diuinæ naturæ idiomata, nisi malis apertè in Eutychetis castra transire.

Quid plura? Theodoretum etiam audes in tuas partes pertrahere, non tamen quasi pro te facientem (constat enim illum ex professo oppugnare quod tu nunc defendis) sed quasi à seipso dissentientem. Cedò verò quomodo? *Quoniam*, inquis, *citat Athanasij verba, scribentis, Hæc verba, Sede à dextris meis, corpori Domini conuenire, non diuinitati quæ omnia implet.* Et quid hoc est rursus aliud quàm Seipsum confodere? Nam si Sedere à dextris idcirco competere non potest Deitati quoniam omnia replet, efficitur humanitati sic competere ut omnia non repleat. Nam, ex illa Athanasij ratione, si ipsa quoque caro omnia replet, non minùs posset dici sedere ad Patris dextram quàm Deitas. Non igitur sibiipso Theodoretus, sed tibi, ut & tu tibiipso manifestè repugnas, Selneccere, tanta vis est veritatis.

Gregorius Nyssenus sic habet, *Quæ naturaliter habet Christus ut Deus, ea dicitur accipere ut homo certo consilio factus.* Ideò dicebat, *Pater, glorifica me apud te ipsum ea gloria quam habebam, &c.* Nisi enim hanc haberet propriam ut Deus, fieri non posset ut eam tantquam alienam acciperet, Deo & Patre per Prophetam dicente, *Gloriam meam alteri non dabo.* Pulcherrimus certè locus, quem si mei accusatores intelligerent, tota mox definita esset controuersia.

Agit Nyssenus de idiomatibus Diuinæ naturæ. Hæc enim sunt quæ naturaliter Christus ut Deus habet sibi propria. Illa igitur dicit Christum non aliter posse dici ut hominem accepisse, quàm quomodo assumptus ille homo, & est & dicitur Deus. Atqui homo iste non est Deus in sese sed κατ' ἄλλο, id est respectu naturæ diuinæ in qua subsistit. Ergo homo quidem ille est omnipotens, omnipræsens, viuificus & adorari debet, non tamen in sese, sed κατ' ἄλλο, id est, quatenus in natura Diuina subsistit, cuius illa sunt pro-

pria & proinde incommunicabilia idiomata: quia scriptum est, inquit Nyssen, Gloriam meam alteri non dabo. Itaque rursus tibi gratiam habeo, Selneccere, quod tam commode causam nostram, id est, veritatem siue prudens siue imprudens tuearis. Nam si vera illa sunt, uti sane sunt, totam illam Brentianam effusionem omnium proprietatum Deitatis in carnem assumptam, siue illam idiomatum communicationem quam vos ipsarum etiam naturarum singularum respectu realem esse vultis, ut Eutychianam, id est, ut falsam, blasphemam, impiam, destructo à vobis ipsis vestro fundamento, funditus ruere necesse est.

Hæc quum ita se habeant, iudicet nunc quivis quo pudore isti mei accusatores iactent totius piæ & eruditæ vetustatis, adeoque omnium qui usquam fuerunt, orthodoxorum consensum, quod ut magis etiam liqueat, agè ex infinitis omnium veterum scriptorum testimoniis quæ toties Brentianis siue Jacobandrianis deliriis opposita, nunquam refutata sunt, pauca summarim reponamus.

Ignatius ad Trallianos, *Verum corpus Maria peperit, quod hæc omnia quæ propria sunt corporis humani nobiscum habet communia*. Ergo vel in primis circumscriptionem, quam si deposuit per sessionem, simul veritatem corporis abiecit.

Dydimus lib. de Spir. sancto, interprete Hieronymo, *Ipse Spiritus sanctus si unus esset ex creaturis, saltem circumscriptam haberet substantiam, sicut universa quæ facta sunt*. Ergo loco non circumscribi est proprium Deitatis prorsus incommunicabile, alioqui non staret Dydimi argumentum.

Apollinaris citante Theodoro, *Christi copulatio cum corpore, non mutat corporis naturam*. Ergo vel natura corporis non est finitum & loco circumscriptum esse, vel fallitur qui corpus Christi reipsa negat cælo capi, quum in cælo sit.

Seuerianus, *Mysterium verè celeste & terrenum. Talis enim erat natus Christus celestis & terrenus: versans in loco & extra locum positus: visibilis & invisibilis: celestis secundum divinitatis naturam, terrenus verò secundum humanitatis naturam: visibilis secundum carnem, invisibilis secundum spiritum: in loco versans secundum corpus, extra locum positus secundum Verbum*. Aliud autem est Verbum cui vni est assumpta illa caro, aliud est ipse Verbi in assumptam carnem ἐνεργῶν. Itaque præsens quidem est ubique etiam homo ille, sed καὶ τὸ ἄλλο, id est quatenus Deus, nec tamen καὶ τὸ ἄλλο, quia unus est Deus & homo.

Origenes Homil. 33. in Mattheum: *Quasi homo peregrinatur, qui est ubique secundum divinitatis naturam. Nec enim est homo qui est ubicunque duo vel tres in nomine eius congregati fuerint: neque homo nobiscum est omnibus diebus usque ad consummationem sæculi: nec congregatis ubique fidelibus præsens est homo, sed virtus Divina quæ est in Iesu*. Vera & orthodoxa est hæc sententia, id est, vobis Brentianis & Semibrentianis, ut olim erant Ἀπολινᾶρι & Ἰννοκέντιο, prorsus repugnans. Hoc tamen notandum, cautiùs loquutos qui ætatem illam sequuti sunt quum nomina concreta ab abstractis distinguerent. Itaque illud *Nec enim est homo* dictum est pro *Nec enim est humana natura*, siue pro *Nec enim Christus secundum humanam naturam*.

Athanasius apud Vigilium: *Quomodo ait, Vado ad Patrem cum quo semper erat, & à quo nunquam recesserat? (eius est enim ire & venire), qui aliquibus locorum terminis circumscribitur, & eum in quo erat deserere locum, ut ad alium ubi non erat, veniat nisi quia utique de illo quem assumpserat homine loquebatur?* Ergo totus ille vester allegoricus ascensus, quo tolli posse putatis corporis circumscriptionem, vanum & futile est commentum.

Theodoretus dial. 2, *Corpus Domini quod resurrexit, à corruptione quidem & interitu alienum & impassibile, & immortale, & Divina gloria glorificatum, & sessione ad dexteram Patris dignatum est, & à celestibus adoratur potestatibus (nempe ut Dei corpus) corpus tamen est, & habet quam prius habuit formam, figuram & circumscriptionem*. Non est igitur impium dicere Christum qui ascendit in cælos & ibi sedet ad dexteram Patris, cælo capi, id est contineri secundum carnem: sed hoc negare est impium.

Gregor. Nanzianzenus apud Theod. dial. 1, *Christus habitat in cordibus nostris, videlicet non secundum apparentem naturam sed invisibilem*. Item, *Docemus eundem Christum, circumscriptum corpore, incircumscriptionem spiritu, qui loco continetur & loco non continetur*. Quid apertius in eos dici potuit qui illum cælo capi negant?

Tertullianus de Trinit. *Ubique invocatum adesse, non hominis natura est, sed Dei, ut adesse omni*

omni loco possit. Hoc verè firmum est argumentum quo sanctorum mortuorum inuocatio non tantum stulta & inanis sed etiam impia esse conuincitur. Τὸ οὐδὲν autem argumēti manifestè vestram illam realem carnis Christi *πᾶντα χωρεῖν* euerit. Quod si excipiat ex eo consequi inuocandum igitur non esse hominem Christum, planè ineptè feceritis. Et si enim assumpti illius hominis natura non est ubique, is tamen qui illam assumpsit hypostaticè, ubique est, nempe Verbum æternum Patris. Ideo non inuocatur quidem humana natura per se, sed inuocatur Filius Dei qui idem & vnus etiam est homo. Hæc qui non distinguit, quid inuocet nescit.

Cyrillus lib. 2. dial. de Trinitate, *Si diuina natura partitionem reciperet, intelligeretur & corpus. Si autem hoc, in loco omnino & magnitudine & quantitate: & si caderet in eam quantitas, non effugeret circumscriptionem.* Item lib. 10. cap. 38. in Ioan. *Nullus ambigit, quum ad cælos ascenderit, quauis virtute Spiritus semper adfuerit, præsentia tamen carnis ipsum abesse.* Idem, *Et si corpore absens sit Christus, Patri pro nobis apparens, & ad dextram ipsius sedens, habitat tamen in sanctis per Spiritum, nec patitur eos orphanos esse, quibus calum ascendens Spiritum misit. Non enim conuersari carne cum Apostolis poterat, quum ad Patrem ascenderit.* Ergo ex ascensione & sessione tantum abest vt colligi possit realis illa commētitia Omnipræsentia, vt contrā inde necessariò adstruatur carnis absentia, qua tamen non tolli corporis & sanguinis *νομιαν* certum est.

Vigilius Martyr lib. 1. contra Eutychen. *Dei Filius secundum humanitatem suam recessit à nobis: secundum verò Diuinitatem suam ait nobis, Ecce ego vobiscum sum. Est igitur nobiscum & non nobiscum, quia quos reliquit & à quibus discessit humanitate sua, non reliquit nec deseruit Diuinitate sua.* Item libro 4. *Quomodo quum Verbum ubique sit, non ubique inueniatur & caro? Nam quando in terra fuit, non erat utique in cælo: & nunc quia in cælo est, non est utique in terra, & in tantum non est, vt secundum ipsam Christum expectemus venturum de cælo, quem secundum Verbum nobiscum esse dicimus in terra. Aut Verbum cum carne sua loco continetur, aut caro cum Verbo ubique est: sed quia Verbum ubique, caro autem ubique non est, apparet vnum eundemque Christum, vtriusque esse naturæ, & esse quidem ubique secundum naturam Diuinitatis suæ, & loco contineri secundum naturam humanitatis suæ. Circumscribitur loco secundum naturam carnis suæ, & non capitur loco, per naturam Diuinitatis suæ. Hæc est fides & confessio catholica, quam Apostoli tradiderunt, Martyres roborauerunt, & fideles nunc vsque custodiunt.* Auditis, boni viri, carnem Christi ubique non esse loco contineri: loco capi? auditis mendacij conuinci qui Bezam faciant primum authorem istius dicti, *Christum cælo capi* auditis tanto teste quantum vniuersa post Apostolos antiquitas in hoc argumento vix vllum habet, fidem vocari Catholicam ab Apostolis traditā, à Martyribus roboratā, à fidelibus semper custoditā, illud ipsum quod ex professio vos scilicet orthodoxi, Vos martyres, Vos fideles Ecclesiæ Dei pastores tam Christianè oppugnat, vt te, Selneccere, non pudeat crucem etiam iis à quibus tam leuiter defecisti precari: sed quam potius mirum ni tandem comperias te tibi ipsi fixisse.

Ambros. epist. 22. & lib. de incar. Domini: *Eadem in Christo corporis veritas est, quæ in nobis.* Idem lib. de Spiritu sancto, *Omnis creatura certis suæ naturæ circumscripta est limitibus, nec creatura dicenda est quæ non habet circumscriptam determinatamque virtutem.* Itē nunc & negare humanitatem Christi à vobis perimi, quum vt hæreticum damnatis qui Christi corpus post Petrum affirmat cælo capi.

Augustinus epist. ad Dardanum, *Spatia locorum tolle corporibus, & nusquam erunt, & quia nusquam, ergo nec erunt. Hinc ubique crede Christum, per id quod Deus est: in cælo autem per id quod homo, secundum veri corporis modum.* Si nusquam sunt corpora quibus tolluntur spatia, quid vobis fiet quibus impium est dicere Christum cælo, id est, cælesti spatio capi? Et si vera sunt ista non tam Augustini, quàm totius Ecclesiæ argumenta, vbi veri corporis modus si non circumscribitur? & Cæli nomine significari realem vbiquitatem quis vobis concedet? Item cap. 1. tract. 30. in Ioan. *Donec seculum finiatur, sursum est Dominus, sed tamen hic nobiscum etiam est veritas Dominus. Corpus enim in quo resurrexit, in vno loco esse oportet, Veritas autem eius ubique diffusa est.* Vtrum verò durius est dicere, oportere Christum sursum esse, id est, in vno loco, vel, Christū cælo capi vsque ad tēpora restitutionis omnium? Vtrum igitur impiū dogma? hoc cū nostrum? Itē lib. 22. De ciuit. Dei: *Deus totus in cælo, & in terra simul totus est, quod nulla natura corporalis potest.* Vnde igitur nisi ex erroris spiritu emanauit vestra illa realis omnipræsentia nō dico hominis Christi.

(nec enim hoc negamus quum vnus sit Christus Deus & homo) sed carnis Christi, quæ certè Deitas non est nec erit? Vnde etiam illa vestra oralis manducatio, id est, commentum cuius vel ipsum Satanam pudeat?

Item epistola 3, *Quantumcunque sit corpus vel corpusculum, vt loci occupet spatium, eundemque sic impleat, vt in nulla eius parte sit totum necesse est.* Et ne hîc fortasse cuiquam imponatis, non potestis inficiari Augustinum de illo ipso glorificato Christi corpore differere.

Idem, *Hoc est Deum esse, quod vbique totum esse.* Ergo vel negate Christi carnem vbique totam esse, vel fatemini eam à vobis in Deitatem transformari.

Idem, De essentia Diuinitatis: *Sicut eundem Dei Filium & Redemptorem nostrum secundum Diuinitatem inuisibilem, incorporeum & incircumscripsum, sicut & Patrem & Spiritum sanctum, non credere impium est: ita eundem Dei Filium, in homine assumpto, visibilem, corporeum, atque localem post resurrectionem non credere & profiteri, est prophanium.* Vtri igitur impij, vtri prophani, Selneccere?

Idem lib. 22. de Ciuit. Dei, *Christus vbique est tanquam Deus, & in loco aliquo cæli propter veri corporis modum, cui immortalitatem dedit, naturam non abstulit.* Si in loco aliquo cæli est, quomodo impius qui dicit Christum cælo capi? imò quomodo non impij qui hoc negant?

Item epist. 146, *Ego corpus Christi ita in cælo esse credo, vt erat in terra quum ascenderet in cælum, & quemadmodum ipse Christus discipulis de resurrectione ipsius dubitantibus ait, Palpate & videte, Spiritus carnem & ossa non habet.* Idem & nos credimus, idèbque Brentianos incarnationem, ascensionem, sessionem vbique confundentes toto corde detestamur.

Item epist. ad Dardanum: *Secundum hominem in terra erat, non in cælo ubi nunc est, quando dicebat, Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit Filius hominis qui est in cælo, quauis secundum quod Filius Dei erat, esset in cælo, secundum quod verò Filius hominis erat, adhuc esset in terra.* Noli itaque dubitare ibi nunc esse hominem Christum, vnde venturus est, secundum Christianam confessionem, in eadem videlicet carnis forma, cui immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formam, non est putandus vbique diffusus. Cauendum est enim ne ita Diuinitatem astruamus hominis, vt veritatem corporis auferamus. Non est autem consequens, vt quod in Deo est, ita sit vbique vt Deus. His qui non assentitur, anathema sit. Quàm verò futile, quàm vanum & ineptum sit Brentianum commentum de diuitate ex dono siue effusione *ἐκπέριαιας*, alibi plenissimè est demonstratum, si modò apud sanos homines refutatione indiget. Certè qui quicquam creatum sentit hoc adeptum esse vt realiter & in sese sit vbique, is necesse est fabricet Deum per accidens, id est, portentosum idolum. Vos verò, quæso, quandiu Christianam religionem exponetis ipsorum etiam Mahumetanorum ludibrijs?

Item Serm. 60. de Verb. Domini: *Semper quidem nobiscum est Diuinitate sua, sed nisi corporaliter abiret à nobis, semper eius corpus carnaliter wideremus, & nunquam spiritualiter crederemus.* Hinc tandem aliquando colligite, quis spiritus id subternat tanquam necessarium ad eam fidem quæ ad Cœnam Domini cum fructu celebrandam requiritur, quo posito ruit quod in Cœna primum & præcipuum est.

Item tractat. 87. in Ioan. *A quibus homo abscedebat, Deus non recedebat. Et idem ipse Christus Deus & homo. Ergo ibat per hoc quod homo erat, & manebat per id quod Deus erat: Ibat per hoc quod in vno loco erat, manebat per hoc quod vbique erat.* An aliud dicit qui Christum quatenus Deus est vbique verè esse, quatenus verò homo est cælo capi siue contineri docet?

Item tractatu 36, & 50. in Ioan. *Secundum corporis quidem presentiam, & secundum carnem quam Verbum assumpsit, ascendit in cælum, non est hîc. Ibi sedet ad dexteram Patris: & hîc est: non enim recessit presentia maiestatis.* Secundum presentiam maiestatis semper habemus Christum: secundum presentiam carnis, rectè dictum est, *Me semper non habebitis.* Maiestatis nomine, non illam commentitiam *ἐκπέριαιαν* omnipresentiam sed Deitatem ipsam significari liquet tum ex alijs perspicuis locis, tum ex ipso Carnis vocabulo, quod illi opponitur. Quod si ex ascensione in cælum rectè colligitur carnem quia ascendit, hîc non esse, cuiusmodi est eorum Theologia qui ex ascensione colligunt omnipresentiam, & locum in quo sedet glorificatus, cum ipsa glorificatione confundunt: qui denique tam

tam latè patere, somniant ipsam regnantem carnem, quàm ipsius imperium? Item lib. de Vnit. & Trinit. cap. 2, *Per id quod Deus est, æqualis Patri, & ubique præsens est, & in celo totus, & in terra totus, & in nullo continetur loco. Per id quod homo & passus & mortuus est, & resurrexit & ascendit in celum, sed & ad dexteram Patris, & sic veniet ad iudicandum vivos & mortuos quemadmodum est ire visus in celum, in eadem forma carnis & substantia, cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit.* Ergo sessio, id est glorificationis plenitudo aliud est quàm ascensio, circumscriptionem autem carnis nec ascensio tollit nec gloriificatio.

Item Serm. 140. feria 2. paschæ, *Ideo Dominus noster absentavit se corpore ab omni Ecclesia, & ascendit in celum ut fides adificetur.* Fidem igitur non ædificat sed destruit falsum & impium dogma de reali carnis Christi omnipræsentia.

Fulgentius lib. 2. ad Trasimundum, *Vnus idemque homo localis ex homine, qui est Deus immensus ex Patre: unus idemque secundum substantiam humanam absens celo, quum esset in terra, & derelinquens terram quum ascendit in celum, secundum Divinam verò immensamque substantiam nec celum dimittens quum de celo descendit, nec terram deserens quum ad celum ascendit: quod ipsius Domini certissimo potest dignosci sermone, qui ut localem ostenderet humanitatem suam, dicit discipulis suis, Ascendo ad Patrem meum & ad Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum.* De Lazaro quoque quum dixisset, *Lazarus mortuus est, adiunxit dicens, Et gaudeo propter vos ut credatis, quoniam non eram ibi.* Immensitatem verò suæ Divinitatis ostendit discipulis dicens, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* Quomodo autem ascendit in celum nisi quia verus & localis est homo? Aut quomodo adest fidelibus suis, nisi quia immensus & verus est Deus? Et paulò post, *Istam Christi veram humanitatem (quæ localis est) & veram Divinitatem (quæ immensa est)* Apostolica quoque doctrina cernimus intimari. Nam ut Christi veri hominis corpus localiter contineri Paulus Apostolus monstraret, ait ad Thessalonicenses, *Quo conuersi estis ad Deum à simulachris, seruire Deo vni & vero, & expectare Filium eius de celis, quem suscitavit à mortuis, Iesum ipsum utique monstrans corporaliter de celo venturum, quem corporaliter à mortuis noverat suscitatum.* Propterea rursus ait, *Nostri autem conuersatio in celis est, unde etiam Salvatorem expectamus Dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, conforme corpori claritatis suæ, secundum operationem qua potest etiam sibi subicere omnia.* Et paulò post: *Hanc veritatem corporis Christi de celo venturi, Ioannes quoque confirmat dicens, Ecce veniet cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum compunxerunt.* In libris quoque Actorum, sic eius corporalis intimatur ascensus, Et quum hæc dixisset, videtibus illis, *elevatus est.* Quum ergo caro Christi, localis absque dubitatione monstraretur, Divinitas tamen eius ubique semper esse Paulo testante cognoscitur, qui fidelibus dicit, *An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christi?* Hæc illa est scilicet iners glossa, Selneccere, ut tu ridiculè profecto scribis. Imò hæc illa est veritas ipsis inferorum portis, nedum homunculis inexpugnabilis, localem fuisse ascensum carnis eius è terra in celum, localem carnis eius absentiam à terra, localem expectari carnis eius aduentum è celis in terras: Cælorum nomine in quos caro eius ascendit, in quibus nunc est, è quibus expectatur, & in quos attollimur, non significari gloriam illam æternam, (cuius etiam nomine minimè intelligitur realis illa & commentitia Omnipræsentia) sed sedes cælestes nobis inenarrabiles in quibus vna cum eo regnabimus in æternum. Ergo, inquit isti, veram communicationem corporis & sanguinis negatis. Imò, boni viri, veram non negamus, sed vestram sanè quæ falsissima est, abominamur.

Idem lib. 3. ad Trasimundum. *Idem atque inseparabilis Christus secundum totum hominem quem accepit, terram localiter deserens, ad celum ascendit & in dextris Dei sedet: secundum eundem totum hominem venturus est ad iudicandum.* Num ergo vel ascensio vel sessio ad dexteram tollit circumscriptionem?

Damasceni verò hæc sententia est lib. 3. cap. 4, de duarum naturarum in Christo personali vniione, & mutua Idiomatum communicatione. *1 In Christo Iesu Domino nostro duas naturas agnoscimus, & unam hypostasim ex utraque natura constantem.*

2 *Quando naturas respicimus, Deitatem & Humanitatem vocamus, quando verò ipsam hypostasim & personam aut ex utraque natura simul, Christum nominamus Deum & Hominem secundum idem, & Deum incarnatum: aut ex altera natura tantum, Deum & Dei Filium, vel Hominem & hominis Filium appellamus.*

3 Quoties de naturis aliquid dicimus, ea quæ humanitatis propria sunt, de diuinitate non dicuntur. Non enim Deitatem aut passibilem aut creatam dicimus. Sicut nec vicissim de carne & humanitate prædicamus ea quæ Deitatis sunt propria. Sic non dicimus carnem seu humanitatem increatam.

4 Ceterum de Hypostasi & persona siue ex utraque simul, siue ex altera natura tantum, appellata, utriusque natura propria prædicantur. Et quidem quum ab una natura tantum Filius Dei & Deus vocatur, suscipit sibi vnica carnis natura propria, diciturque Dominus passibilis & Dominus gloria crucifixus, non utique secundum quod Deus est, sed secundum quod homo idem est. Et vicissim, quando dicitur homo & Filius hominis, suscipit Diuina natura propria & glorificationis, vocaturque Parvulus ante secula, & Homo sine principio, non secundum quod Deus est, qui quum sit ante secula, factus est nouissimis temporibus puer parvulus. Atque hic est modus ἀνδορώς & alternationis seu vicissitudinaria attributionis, (ἀεὶ ἡχοῖστος) quæ vsitate dicitur Idiomatum communicatio.

Quid plura: describendi essent mihi integri libri omnium veterum, qui contra Eutyrianos ex professo scripserunt, vt Theodoretus & Vigilij, quos testes quum certissimum sit omni exceptione maiores esse in hoc quidem argumento, quis tandem illos æquo animo ferre possit vel debeat ab istiusmodi hominibus reprehendi? Omitto conuicia in maximos illos viros Theodoretum & Vigilium à Brentio & Andrea (Deus bone quantis & quibus theologis!) iactata. De vno Selneccero meo accusatore nunc ago. Is verò qua fronte Theodoretum redarguere sit ausus paulò antè ostendi. Nunc audiamus quomodo Vigilium flagellet, quo tamen in hoc quidem argumento, nullum certiore habemus veritatis orthodoxæ defensorem. Vigilij, inquit, qui *Martyr nominatur* (num verò hoc etiam nomen ei eripies, Selneccere?) *verba hac de re quæ pro explicatione loci Actorum 3. adducuntur*, (Ergo calumniabaris quum nostram sententiam, *Christum calo capi*, vt notuam & inauditam reprehenderes, quum Vigilij contrarium dogma in Eutyche ante mille & amplius annos oppugnari & expugnari.) *sine exceptione non admittimus quæ sic habent. Si Verbi & carnis vna natura est, quomodo qui Verbum vbiq; sit, non inuenietur vbiq; & caro?* (Atqui negare non potestis ideo esse vbiq; præsentem deum totum, quia loco non continetur: & idcirco loco non contineri, quoniam infinita sit essentia. Ergo ab infinitate essentiæ pendet omnipræsentia. Quis ergo sanæ mentis homo negarit carni tribui essentiæ infinitatem, ac proinde carnem in Deitatem transformari cui attribuitur omnipræsentia, &c. non in natura Verbi in qua subsistit, (hoc enim non negamus) sed realiter & in semetipsa?) *Nā quando in terra fuit, non vtiq; erat in calo: & nunc quia in calo est, non est vtiq; in terra.* (Erat enim ipsis quoque plerisque Eutyrianis Brentianum illud vbiquisticum cælum ignotum, cuius vos primi architecti fuistis, magna cum totius orbis Christiani infamia) *Et in tantum non est, vt secundum ipsam Christum speremus venturum de calo.* (Atqui certissimum est neminem eò venire vbi iam sit) *quem secundum Verbum credimus esse in terra.* Hæc sunt quibus sine exceptione nolunt isti assentiri: quasi verò non idem dixerint, clamarint, scripserint veteres omnes & Græci & Latini, quorum testimonia paulò antè ex infinitis nonnulla tantum protulimus. Audiamus tamen quid iste reprehensor proferat:

Habet idem Vigilij (inquit) *multa obelisco digna.* Vt hoc demus, cuiusmodi tamen est ista consequutio? Quid si sic colligerem? Multa Selneccerus habet in suo illo in Genesim ingenti volumine, partim falsò affirmata, veluti Animam esse ex traduce, Animæ potentias non esse λογισμὸν, θυμὸν, βία θυμικὸν, & de Prouidentia ac Prædestinatione non pauca: multa item inepta, cuiusmodi sunt molestissimæ digressiones: multa ridicula, quales sunt pueriles versiculi quos ad nauseam vsque inculcat: an pateretur inde colligi Selneccerum in hoc argumento de quo nunc agimus toto calo errare? Et tamè hæc omnia certissimè, si sit opus, demonstrabuntur. Quanam autè ista sunt Vigilij errata ne ab ipsis quidem centuriatoribus animaduersa?

Quod, inquit, *Christus non sit mediator & aduocatus noster secundum Deitatem, sed tantum secundum nostram naturam interpellet pro nobis Patrem.* Vbi verò hoc comperies apud Vigilium? Nusquam profectò, nusquam inquam, Selneccere, inuenies Christum esse Mediatorem duntaxat secundum humanam naturam. Sed tibi nimirum idem est pars atque totum. Interpellare Christum, Aduocati officio fungi, Sacerdotis ministerium implere secundum Deitatem negat Vigilij: & rectè negat, si quid dicat rectè spectetur. Erf
enim

enim Mediatoris officium est Personæ, nō alterutrius naturæ, tamen distinguendæ sunt naturarum proprietates in iis quæ ad Mediatoris officium pertinent exequendis, ita videlicet ut diuina Diuinæ, seruilia humanæ naturæ, ac etiam præterea ipsorum seruilium dignitas & vis Diuinæ naturæ tribuantur, de quibus quum copiosissime sit à nostris aduersus Stancari deliria disputatum, nolo nunc pluribus differere.

Hanc esse verò Vigilij mentem, ex eiusdem operis lib. 3. discere debuit Selneccerus, in quo mediatorem vtriusque naturæ esse oportere, non minùs eleganter quàm verè demonstrat, aut saltem ipsis Centuriatoribus credere, quorum hæc verba sunt Centuriæ quintæ cap. 10. pag. 1311. *Idem Vigilius ostendit ideo ipsum oportuisse Deum & hominem esse, ut Mediatoris officio fungi posset, lib. 3. contra Eutychen.* Hæc si nesciebas, Selneccere, quis hanc negligentiam excusabit in accusatore? Si sciebas, quid tandem isti calumniæ prætexes? Quod si in Mediatoris munere non nosti diuinam Deitati, humana humanitati distinctè tribuere, quod est istud dedecus, censeris Magistrum, imò etiam Censorem in Israel qui hæc ignoret?

Audiamus alterum Vigilij erratum: *Quòd dicat appellationem Iesu Christi non ad Deum sed ad hominem pertinere, cui delirio ipse quoque Theodoretus contradicit.* Respondeat pro Vigilio Augustinus, libro de Trinit. Dei 17. cap. 16, *Quis tam rudis est in hac religione, ut Christum nesciat à chrismate, hoc est ab unctione dubitet appellatum?* Idem contra sermonem Arianorum, cap. 8, *Christi nomen quum ex eo illi sit quòd scriptum sit in prophetia, Vixit re Deus, Deus tuus, oleo exultationis, ad id quòd homo factus est pertinet.* Idem epist. 175, *Iesu Christi nomen ex dispensatione misericordia susceptum, humanitatis assumptum est.* Ergo, inquit, Iesus Christus non est Dei & hominis nomen? Respondeat idem August. loco ex sermone Arianorum citato. *Qui erat in forma Dei nondum erat, Christus, quod esse cepit quum semetipsum exinanivit. Verum si queramus, Quis est ille qui quum in forma Dei esset, nō rapinam arbitratus est esse æqualem Deo?* respondetur nobis voce Apostolica, *Christus Iesus.* Ergo & illa Diuinitas huius humanitatis vocem accepit. Eadem & penè totidem verbis descripta inuenies apud Theodoretum in Epitome Diuinorum decretorum, cap. de Seruatoris dispensatione. Nec aliter intelligendus est eiusdem locus ex dial. 2, quem tu scèdè in contrariam sententiam deprauas.

Tertium erratum Vigilij iste numerat, *Quòd humanam naturam assumptam & glorificatam certo loco cali alliget.* Imò verò Selneccere, magis ac magis calumniæ spiritum prodis. Vbi enim peculiarem aliquem cæli locum inuenies à Vigilio vel quoquam nostrum Christo statui? Vbi comperies verba ista Alligari, Includi, Deuinciri, Captiuum teneri, &c. istiusmodi non minùs ineptè & ridiculè quàm falsò nobis attributa? Et tamè hi sunt tribunicij vestri clamores, hi vestri latratus, de quibus Dominus inter vos & nos certè iudicabit. Hoc quidem cum Verbo Dei & tota erudita vetustate dicimus, Christi carnè nunc in cælis esse quos conscendit, ibique quocunque cæli loco versari illi libuerit, (nec enim hæc arcana scrutari nostrum est) eo spatio capi siue contineri quod sit vero ipsius corpori quantumuis glorificato conueniens, indèque omnia gubernare: & quoniam in cælis sit, nunc non esse in terris, sicut non erat in cælis, quum esset in terris. Sic sensisse, docuisse, scripsisse omnes ab Euangelio promulgato fideles, doctores, & vestram ubiquitatum cælum ignorasse, vestramque carnis realem omnipræsentiam ex professo damnasce, prolati testimoniis certis, euidentibus, perspicuis demonstraui. Vis tamè fortassis aliquid amplius? audi Iustinum Apologetico secundo ex totius orthodoxæ Ecclesiæ sententia sic loquentem, ne hoc fortè inter ipsius nãuos reponas, quod ne ipsi quidem Centuriatores fecerunt, malè alioqui carpentes ipsius locum *ὅθεν ἡς ἀναΐας.*

Quòd autem, inquit, Christum à mortuis excitatum Deus omnium Pater esset in cælum adducturus & detenturus, donec dæmonas ipsius hostes percussisset: audite verba ista Prophetæ Davidis, Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis. Audis verbum *καθίσαι* multò etiam durius quam sit Capi vel Contineri? Audis sessionem ad dexteram Patris non impediri istam detentionem in cælis? Audis Cælorum nomine, nō ipsam gloriam, sed gloriæ sedem significari? Vis etiam ut plenius patefaciam falsum esse quod dixisti, quòd videlicet per istud dictum *Christi carnem nunc cælo capi*, & per ascensionem in cælos significetur loci mutatio, non autem euectio ad dextram Patris, hætenus vestris ecclesiis incognitum fuisse? Sic certè scribit disertis verbis Philippus in epistolam ad Colossenses: *In Symbolo intelligatur dictum ut sonat litera, & de corpore, & de corporali locatione. Ascendit*

scilicet CORPORALI ET PHYSICA LOCATIONE IN CAELVM,
 id est in locum caelestem, ubicunque est, quia non sunt hic fingenda allegoria. Ascensio fuit visibilis & corporalis. & ita semper scripsit tota antiquitas, Christum CORPORALI LOCATIONE in aliquo loco (nempe caelesti) esse ubicunque vult, & ascensio corporalis facta est sursum, &c. Et mox, Sicut de locali ascensione natura humana dictum est, Ascendit in caelos: ita de exaltatione natura humana supra omnes creaturas, (At non de omnipraesentia siue infinitate quae physicam locationem & verum corporis modum euertit) dictum est, Sede ad dexteram Patris. Hæc ille. Quæ si vera sunt, uti sanè sunt, quid in vos apertius potuit, qui ascensionem cum sessione, qui caelos cum Dei dextera confunditis: & quibus hæreticus est qui Christum secundum carnem ait cælo capi, id est, physica locatione in caelis collocatū? Vbi verò hæc sensit, docuit, scripsit Philippus? An non in vestris scholis? Num tunc vel mutire Brentius, vel Iacobus Andreas discursare ferendæ suæ ubiquitatis causa ausus est? Vbi tum zelus iste tuus, Selneccere? Imò etiam audiamus quid tum senserit & scripserit ille ipse qui nunc istorum incendiorum facem præfert Heshusius. Sic enim habet ad verbum pagina libri sui in Caluinum 30. cui duobus dialogis respondi: *Libenter accipimus Christum physica locatione visibiliter suū corpus sursum sustulisse & in caelesti LOCO COLLOCASSE.* Et pag. 82, *Ne cesse est* (audite Brentiani Ubiquistæ) *fateri corpus Christi in cælo certo spatio concludi.* Audis mi homo? audis, Heshusi, quid olim scripseris? Si necesse est fateri Christi carnis physicam locationem, atque adeò certam in cælo, certo loco conclusionem, (quod verbum multò illis quæ usurpamus durius est) quo pudore ut falsam & impiam hanc interpretationem criminamini, *Christum cælo capi?* Quoniam, inquit Heshusius, simul dixi fatendum etiam esse Christi carnem verè & substantialiter adesse in Cœna, quod vos negatis. Negamus sanè eo quidem sensu quo tu hæc scripsisti. Sed quid tum? Manet tamen illud ex Heshusij dictis, tantum abesse ut falsum aut impium sit dicere Christum cælo capi, atque adeò certo spatio in cælo concludi, ut contra habendus sit impius qui hoc negat, nec satis sanus qui ascensionem cum sessione, & cælum cum gloria caelesti confundat. Itaque non mea interpretatio, sed tantum mala ex eo Petri dicto collectio argui & probari à meis accusatoribus debuit. Sed agè progrediamur etiam paulò ampliùs. Tu ipse, Selneccere, in illis propositionibus isthic editis quæ nomen tuum quoque præferunt ita scripsisti, propositione xxx, *Valde dolemus veterum errorum semina audacter à multis etiam nunc spargi, & indicamus ab vniuersa Antiquitatis pie & erudite consensu, si non rebus & sententiis, certe formis verborum & phraseon recens confectis, dispare eos qui unionem personalem definiunt quandam totius energie Diuina in naturam humanam effusionem, qua realiter Diuinitas suas proprietates humana natura communicauerit: aut qui humanitati quod est persona tribuentes, peculiariter Diuinam naturam assumptam humanæ assumptæ realiter communicare dicunt, personam, maiestatem, & actiones: aut qui prodigiosis verborum commentis innumeras idiomatum distinctiones fingunt. Denique quod miscent aliqui dona & ornamenta excellentia humana natura glorificata in Christo, cum proprietatibus Diuinae essentia. Et propositione 31, Solius diuina natura propria sunt esse omnipotentem, æternum, infinitum (ergo & omnipraesentem esse, ut istud verbi potentum usurpamus) omniscium, omnipotentem: humana natura propria sunt coepisse in tempore, finitum, circumscriptum esse (ergo pluribus locis simul non esse.) Hæc quum sint essentialiales proprietates naturæ humanæ, nunquam abijciuntur. Sed alia sunt in natura humana quam λόγος assumpsit, quæ corpori nondum glorificato rectè tribuuntur, ut esurire, sitire, lacerari, mori, &c. hæc quæ fuerunt infirmitatis humanæ, deserunt post glorificationem. Nec tamen propterea amissa est humana natura, nec secundum se infinita vel omnipotens facta est, nec diuina natura idiomatica in eam transfusa sunt. Et propositione 33, Communicatio idiomatum neutiquam est physica, aut transfusio proprietatum essentialium in alterutram naturam, ut nunc aliqui communicationem idiomatum realem seu physicam comminisci non sunt veriti, sed est forma loquendi qua proprietates aut operatio vni naturæ conueniens tribuitur personæ certa lege ac modo, scilicet in concreto quod totum agens significat habens utranque naturam, non autem in abstracto quo alterutra natura secundum se significata consideratur. Hæc tu non ita pridem, Selneccere: quæ si adhuc sentis, quoniam hoc tuum vltimum scriptum cum illis, id est, te ipsum tecum conciliabis? Nam si infinitum ac proinde pluribus siue omnibus simul locis esse, idioma est diuinæ naturæ quod realiter nunquam communicetur, quomodo verum est quod tu nouus homo factus*

factus nunc scribis, De corporali locatione, noua (inquis) & periculosa voce, nullum in sacris literis testimonium extare? Et si glorificatio ademit carni solas infirmitates, quas tu ipse à proprietate essentiali circumscriptionis distinguis, quid relinquitur nisi falli vehementer qui sessione ad dextram volunt omnipræsentiam ipsi carni communicatam, & Christum cælo capi negant? Quid igitur tibi prodest latibulum illud donorum *ὑποφωτισμῶν*, cui tu ipse nullum in illis propositionibus locum relinquis? Cedò verò, in quos hæc scripta esse dices, si non in Brentianas illas blasphemias? Quòd si ita est, unde ista tam subita mutatio, ut isti doctrinæ renuncians quam fassus es verbo Dei, ipsa veritate, omnium orthodoxorum scriptorum perpetuo consensu niti, dicere audeas nullum esse carnis circumscriptioni, in doctrina potentiae & maiestatis Filii Dei locum? Imò, Seneccere, nullus est in Ecclesia cothurno Theramenis locus. Et quum ista duo vis conciliare, quòd videlicet corpus retineat suam *ὑπερβολήν*, & tamen sit *ἀσώματος* omnipræsens, nihil aliud agis, vel teipso teste, quàm quod contradicentia inter se conciliare studes. Præponderat, fateor, cunctis rebus Dei verbum, sed in quo tandem Dei verbo carnem Christi reipsa simul nobis adesse & abesse, id est, simul finitam & infinitam esse comperies?

Si Cœnæ institutioni hoc tribuis, quorsum refugis ad glorificationem quæ postea consequuta est? Imò audi quid dicat Seneccius Brentii *ὑποφωτισμῶν*. *De glorioso corpore Christi*, inquit, *non potest ἀπὸ τοῦ dici quòd sit in Cœna, quum τὸ πρὶν prædicati ei non conveniat. Nam gloriosum neque traditum est, neque tradetur.*

Ergo, inquires, tollis Christi præsentiam in Cœna. Hoc enim est vlcus quod pungi non pateris. Respondeo, si Præsentiae nomine situm corporis intelligis, ut iis locis sistatur corpus ubi Cœna peragitur, negari sanè illam à nobis: utpote quæ (præterquam quòd ad spirituales communicationis modum nihil prorsus facit, imò & fidei obstaculo est, ut ipse Christus discipulis testatur,) veritati corporis, & verbo Dei, & totius piæ vetustatis, tuoque adeò ipsius testimonio paulò antè descripto, penitus & ex diametro repugnet. Sin verò præsentiam ad fidei conspectum, ipsiusque adeò rei per fidem apprehensæ verissimam, quia & efficacissimam, sed tamen spirituales perceptionem refert, sanè & nos in Cœna Christi carnem præsentissimam statuimus, non ut ex duabus substantiis vna quæpiam concreascet, sed ut mysticum inde corpus exurgat, vna Spiritus Christi vi & efficacia viuificatum.

Requiris etiam aliquid amplius? Sicut Filius hominis loquens in terris cum Nicodemus, erat in cælo, ita etiam nunc, quanvis cælo (ut loquitur Iustinus) *κατὰ τόπον* est, tamen ubique in terris, nedum ut à Cœna absit: sed non nisi secundum vnitatem personæ, siue quatenus caro assumpta (quæ nunc in cælis est, & non alibi) est tamen vnum *ὑποφωτισμῶν* cum Verbo in quo subsistit: id est, communicatione idiomatum, quam tu ipse rectè scripsisti realem non esse naturarum in sese, siue in abstracto consideratarum, respectu. Denique admittite vos illud *κατ' ἄλλο*, & stabilita veritate, pax erit Ecclesiis restituta.

Postremum Vigilii erratum recenset, *Quòd formam seruilem dicat in cælum translata*, quod tamen negas. Respòdeat Augustinus contra Maximinum eodem prorsus argumento, quanvis in alium finem, utentem, disputans lib. 3, cap. 16, *Forma serui*, inquit, *leuata est in cælum: in ipsa sedet ad dextram Dei Patris, in ipsa venturus est ad iudicium.* At enim, inquires, non ut seruilis forma translata est in cælum. Respondeat idem Augustinus eodem loco, *Formam serui resurrectione non consumpsit, sed in melius commutauit.* Ergo ut sit meliore conditione, tamen etiam si ut ipse scripsisti, infirmitatem non naturam ei ademerit gloria, serui forma sit quoque seruilis necesse est, respectu naturæ semper dominantis. Sed hoc pati non possunt qui cum Eutychete sentiunt, per sessionem ad dexteram Patris, formam serui exæquatam formæ Dei: quod ut falsum meritò damnauit sancta Synodus, scribentibus disertè Patribus, Christum glorificatum, cui vna gloria & adoratio debetur quoniam vnus est, seipso minorem esse secundum serui formam siue humanitatem, sicut seipso maior est secundum Dei formam, id est, Deitatem, ut disertè docet Augustinus lib. de Trinit. 1. cap. 7, & 11. Nec tamen propterea in duas personas Christus diuiditur, sed naturarum perpetua distinctio seruatur. Vides ergo tandem Seneccere te rursus optimum scriptorè immeritò accusare: sed illud te fefellit quòd Brentianos secutus, per formam Dei neque ipsam deitatem Verbi, neque itidem gratiam vniionis,

sicut omnes veteres tum Græci tum Latini, sed gratiam (vt loquuntur scholastici) habitua-
lem intellexisti, quæ aliquandiu delitescens, tandem ad formam Dei, id est, Deo con-
uenientem, sit euecta, de quo commento plenius alibi est à nobis disputatum.

En igitur quàm iustis de causis Selneccerus & Ienenfes theologi in me tanquam
falsum & impium interpretem tanto impetu insurrexerint, qui vtinam præclarum illud
Irenæi dictum obseruassent, *Multa malè interpretari coguntur qui vnum rectè intelligere
nolunt.* Dominus illorū & mei misertus, faxit vt in veræ fidei ὁμολογησῶν alii aliis occur-
ramus, Satanam & ipsius flabella comprimant, Ecclesiam suam denique ab omnibus &
intestinis & exteris hostibus seruet. Genevæ 21. Augusti. anno vltimi seculi. 1571.

Xc v s o hoc libello, perlata est ad me quædam ad Ecclesiam VVitber-
gensẽ Selnecceri epistola, in qua locum Nanzianzeni, καὶ τῶν κύριον δε-
χόμενος, sic eludit quòd illa dicat Nanzianzenus μνηστὴς in persona aduer-
sariorum, idè quæ adiciat, ὡς πολλοὶ ἐξηγῶντες αὐτόν. Ego verò fateor qui-
dem recitari à Nanzianzeno obiectionem aduersariorum. Sed quæ est ista
consequutio: recitat Nanzianzenus testimonium Scripturæ quo abutebantur Arria-
ni, ergo non approbantur verba quibus locus ille ab Arrianis citabatur? Quasi verò si, vt
sapissime fecerunt hæretici, locum istum corrupissent Arriani, hoc dissimulaturus fuerit
Theologus. Quid ergo, dices, reprehendit in illa Arrianorum obiectione: nempe quòd
falsò inde colligebant cessaturum Christi regnum, ex illa particula ἀρχῆς malè exposita,
sicut ex responsione patet: in qua de verbis Petri malè citatis aut corruptis nullum ver-
bum, sed de falsitate & absurditate argumenti disseritur. Vanum est ergo istud persi-
giū, sicut iis accidat necesse est qui potius quàm veritati quantūvis manifestæ cedant, &
errorem agnoscant, ad quæuis etiam absurdissima deueniunt. Sic isti fatentur quidem
Christi interdum corpus esse finitum & circumscriptum, & localiter ascendisse in cæ-
los, sed nolunt fateri cælis capi, siue contineri, spacio videlicet naturali corpori conue-
niente, vt si faterer quidem quempia esse in loco sed negarẽ loco contineri. Miror autẽ
quid sint Iustino Martyri responsuri, cuius locum Latine verbum antea citavi, nunc verò
ipsa Græca verba placuit subiicere, quæ sic habent, ὅτι δὲ ἀγαγὼν τὸν Χριστὸν εἰς τὸν οὐρανὸν
Πατὴρ, μετὰ τὸ ἀναστῆσαι αὐτὸν, ἐμελλε, καὶ ΚΑΤΕΧΕΙΝ ἕως αὐτῶν τοὺς ἐν
οὐρανῷ ὄντας αὐτοὺς, &c. ἐπακούσατε τὴν εἰρημὴν δὲ Δαβὶδ, τῷ Προφῆτῳ, εἰπέν ὁ Κύριος τῷ Κυ-
ρίῳ σου, &c. En Christum ait sedentem ad dexteram non tantum capi, sed etiam deti-
neri cælo vsque ad diem illum vltimum. Mirum ergo ni hæreticum etiam Iustinum fa-
ciant, aut hunc quoque nævum in ipso inueniant, à centuriatoribus nondū animaduer-
sum. Sed Angelorum & Petri testimonium perspicuum apud sanos homines satis su-
pérque Iustinum vindicabit.

THEODORI

BEZÆ MODESTA ET

*Christiana defensio, ad D. Nicolai Selne-
ceri maledicam & virulentam
responsionem.*

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, AC DO-

mino, D. Augusto, Duci Saxoniae, Electori, S. Romani Imperii
Archimarschallo, Landgrauio Turingiae, Marchioni
Misniae, Burgrauio Magdeburgensi, &c. Do-
mino suo clementissimo.

MIRANTVR hodie & indignè ferunt multi, Princeps illustrissime, quum
his annis quadraginta tot acerrima tum ciuila tum externa omnium orbis
gentium bella vel sua sponte conciderint, vel certis pactionibus dirempta
sint, solum istud bellum Theologicum inter eos qui se pacis internuntios
profitentur, non modò desinere non posse, verum etiam magis ac magis
effervesce, & vt interdum sopitum videatur, velut Æthnæum quoddam incendium
exundans, Ecclesiarum Christianarum campos longè latèque populari. Huius autem
planè deplorandi mali qui causas perscrutantur, non vnum idèmq; sentiunt, ex quo
longè tristissimum illud cōsequitur, vt dum non intellecta morbi causa, vel nulla, vel in-
certa, vel etiā ipso malo deteriora remedia vsurpātur, insanabile sensim malum euadat.
Alii perpetuitatem huius intestini belli non modò non mirantur, sed etiam vsque ad eò
negligunt, vt, sicut medici febrim in paralyti, penè probandum ac fouendum illud puta-
re videantur. Aiunt enim hanc esse Ecclesiae conditionem, vt sit illi *ἡσυχία & πόλεμος*
cum externis simul ac domesticis hostibus: & bono Ecclesiae cedere, vt non tantum schi-
smata, sed etiam hæreses existant, vt qui probati sunt manifesti fiant. Alii damnant ista
quidem, sed prout suæ illos opiniones trahunt, in hunc vel illum quemuis potius quàm
in istorum malorum auctores culpam omnem deriuant. Iacet interea languens Ecclesiae
corpus, eò redactū vt à nullis magis lædatur quàm ab iis ipsis qui se medicos ipsius pro-
fidentur. Itaque non defuerunt nec etiam defunt qui quod in desperatis morbis fieri so-
let, omnia temporari, seu potius Dei prouidentiae relinquenda putent: nec prorsus tentan-
dum quicquam, non modò sententiis verum etiam ipsarum opinionum vel auctoribus
vel defensoribus tam inter se pertinaciter confligentibus. Hic ego verò quid dicam, qui
nec sententiam roger, nec, si fortè roger, habeam quod dicam, nec si habeam, ea sim au-
thoritate cui fides habeatur? Imò quis me in alios dicentem ferat, cui potius pro se dicen-
da causa videatur? Dicam tamen aliquid apud te, Illustrissime Princeps, summa tum æ-
quitate tum humanitate tua fretus, de hoc quoque exultans, & Deo Opt. Max. gratias
agens quòd tu sis vnus inter omnes ab eo quicum nunc mihi res est ad hæc cognoscen-

da delectus. Id verò si fortè fecit ille audaciùs, & ὡς τὸ ἀπέναντον, sustineat ipse culpam omnem oportet. Ego interea velut ad Celsitudinis tuæ tribunal vocatus, cōpareo, Illustris Princeps, primum quidem aliquid de causæ ipsius summa, deinde verò pauca de me priuatim dicturus.

Perpetuum esse bellum Ecclesiæ cum exteris domesticisque hostibus, tantisper dum ultimus ille dies appareat quo Pater omnia Filio subiiciet, tum ex ipso Dei verbo tum ex perpetua experientia satis liquet. Sed nos esse ex istorum hostium numero, id verò prius fuit probandū, quàm excusati habeantur qui nos tam diu & ita impotenter persequuntur, ut ipsis etiam iuratissimis hostibus omissis, & neglectis ouium suarum pestilentissimis, & ob oculos obuersantibus morbis, in nos vnos ferantur. Et cur tandem, obsecro? num quoddam de vna Dei essentia, de tribus hypostasibus, de Christi persona vel officio, de Lege aut Euangelio, de peccato, de gratia, de fide, de iustificatione, de bonis operibus, de resurrectione, de futuro iudicio, de vita æterna, num denique quoddam de Sacramenti definitione, de Sacramentorum vniuersalium & perpetuorum numero, de signis, de re significata, de fine & vsu Sacramentorum dissideamus? minimè, opinor, hoc dicet eorum quispiam, si eos excipias à quibus planè dissentire nos (ipsis etiam VVitebergen sibus tuis disertè consentientibus) & corde & ore profiteamur: qui videlicet naturas ipsas cum Nestorio, & earum essentielles proprietates cum Eutychete confundunt. Et si enim ex istis quibus hoc vnum propositum videtur ut litem ex lite serant (quasi scilicet veteres turbæ impediendo operi Domini satis non sufficiant) nonnulli quædā alia nobis exprobrare cōnantur, extant tamen communes nostræ confessiones, Heluetica dico & Gallica, illa quidem plenissimè, ista verò compendiosè capita nostræ, id est Euangelicæ fidei complectens, quæ vel solæ non satis superque ab istiusmodi calumniis vindicant. Quænam autem est igitur tanti & tam implacabilis odii causa? Quod, inquit ille qui me nunc inuitum in hoc certamen pertrahit, *Christo homini adimamus potentiam eam quam sibi datam accepit in omnes creaturas, id est, potentiam diuinam. Deinde quod eidem Christo adimamus veritatem promissionis & Testamenti, quasi suo corpore & sanguine in Cœna ubicunque videtur peragitur non sit præsens, neque, etiam si velit possit esse præsens: neque possit distribuere panem & vino benedictionis presentibus re vera verum & essenziale corpus & sanguinem suum.* Hæc ille. Quæ si vera sunt, uti dicuntur, sanè non odio hominum duntaxat, sed etiam ultimo exitio dignos esse nos ultro profiteor: meque adeò primum luendistantorum criminum poenis offero. Itaque te vehemèter precor, Illustrissime Princeps, ut me de istis capitibus non quidem plenè disputantem, sed paucis tantum agentem placidè & patienter audire sustineas. Num igitur, quæso, illi Christum hominè omnipotentiæ Dei, quæ quidè summa & vna est, spoliant, qui eundem esse verum, vnicum, & æternum æterni Patris Filium profitentur, & aduersus nostri temporis hæreticos omnium constantissimè (absit verbo inuidia) semper defenderunt? Quod si nostri accusatores per diuinam Christi hominis potentiam intelligunt habitualement, ut non incommode Scholastici loquuntur, siue, ut scribunt Brentiani, effulam, & in ipsa carne tanquam subiecto hærentem gratiā, obsecro utri pleniorē & abundantiorē Christi carni potentiam tribuunt? istine qui quum illam spatio veritati corporis humani conueniente definiri non inficiuntur, ipsius carnis imperiū & substantiæ ipsius præsentiam paribus spatiis terminant: an verò nos qui sic hominem illum quatenus homo est residere in cælis, ibique sese, nec vsquam alibi, liberrima voluntate, continere docemus ex Scriptura, & iis quæ veritatem naturalis quantumvis glorificati corporis necessariò consequuntur, ut nihilominus idem homo quatenus vnus & idem est etiam Deus, (id est, κατ' ἄλλο, non κατ' ἑαυτὸν, neque κατ' ἄλλο) sit vbique nedū in Cœna & Ecclesia sua: & κατ' ἑαυτὸν quoque, id est in semetipso cōsideratus, omnia & singula cælestia, terrestria, infera, accepta plenissima potestate administret? Illud dogma verè Eutychianum in reali idiomatis diuini effusione Brentiani renouarunt: istud verò nos tuemur. Ab vtra parte stet veritas vel ipsi VVitebergen sēs tui diiudicent: istud verò insurgunt illi quibus nunc respōdeo, & illā quidem πανταχούτις, ut prorsus impiā & hæreticam meritò abominantur, interim verò Christi carnem Diuina potentia spoliari à nobis declamitant, nisi eam quauis in cælis sua quantitate definitā, tamen sese præsentē re ipsa ubicunque vult ac præsertim in Cœna Domini nobis sistere fateamur, ut pote quæ ad dextram Patris sedeat, id est, omnem potestatem in cælo & in terra acceperit.

Nos

Nos omiſſa pauliſper quaſtione de ſacra Cœna Domini, ſic reſpondemus, Si præſentia iſta æſtimanda eſt ex vnione hypſtatica, (ſicuti ſanè eſt) ſiue, (vt loquuntur ſcholæſtici) ex gratia vnionis, falſum eſſe commẽtum de reali ipſius carnis pluribus ſimul locis præſentia, quoniam per hypſtaticam vnionem homo iſte non eſt aliter pluribus ſimul locis quàm ſicut Deus eſt. Hic autem homo eſt Deus, non transformatione ſui aliqua, neque in ſeſe, ſed vnione, & κατ' ἄλλο, cui vnitus eſt. Loquar planiùs. Homo ille non alia ratione, per gratiam vnionis, eſt pluribus ſimul locis, quàm qua ratione Deus eſt. At non eſt Deus in ſeſe (quod perpetuò Selneccerus perperam confundit cum *Per ſeſe* & *ſeorsim*) ſed quatenus cum ea natura quæ vnica nullo loco definitur, eſt vnitus, non confuſus nec permixtus. Ergo etiam non eſt ſimul pluribus locis, in ſemetipſo, ſed in altera natura conſideratus. præterea, ſi de gratia vnionis hoc, ſicut dixi, accipiūt, ſanè in eo grauiter hallucinantur, quòd non apertè vbiquitatem defendunt. Chriſti enim aſſumpta caro quatenus hypſtaticè cohæret cum natura aſſumente, tam ſanè vbique eſt quàm natura ipſa aſſumens, ſed illa quidem κατ' ἄλλο, vt ſæpe dixi: iſta verò, κατ' ἐαυτὴν, ſiue ἐν ἐαυτῇ. Sin verò habitualement gratiam ipſi intelligant, abſurdiùs etiam quàm Bren- tiani ſcribere & loqui mihi quidem videntur, adeoque ſemetipſos redarguere. Etenim ſi quod nobis obiiciunt verum eſt, id eſt ſi Chriſtum hominem ſua diuina potentia ſpoliat quiſquis ſtatuit aliquid eſſe ipſi ἀδύνατον, an non rei ſcleris iſtius peraguntur qui non v- bique, ſed tantum vbicunque vult præſentem illum eſſe poſſe definiunt? plus enim eſt ſemel vbique eſſe, quàm duntaxat vbicunque velis. Deinde ſi Chriſti caro non vbique eſt, & tamen vbique protenditur eius potentia (quod ſanè veriſſimum eſt, quoniam omne genu coram ipſo fleſcitur) quomodo non ipſimet euertunt quod in nos extruunt, i- leo nimirum nos Chriſti carnis potentiam deſtruere, quia non niſi in cælo nunc illam eſſe, & ad vltimū diem vſque futurum doceamus? Si, inquam, negatur Chriſtus homo eſſe Dominus, vbicunque negatur eſſe reipſa & in ſeſe præſens, an non hoc ipſimet fa- ciunt, quum vbique eſſe negant, ſed tantum vbicunque vult, ibi demum eſſe affirmant? Denique vnde hæc realis præſentia in Cœna Domini? ſi ex ipſa hypſtatica vnione, vt contendunt Brëtiani, quorſum ad ſeſſionem ad dexteram Patris deuenitur? ineptè pro- feſtò niſi cum iſdem illis ſeſſionem ad dexteram & incarnationem pro vno & eodem accipias. Sin verò ex ipſa ſeſſione ad dexteram, quod iſti vrgent: aut certè veniendū non fuit ad Cœnæ verba, Hoc eſt corpus meum, Hoc eſt ſanguis meus, quum illa ſeſſio ſuffi- ceret: aut duplex ſtatuedum fuit iſtius præſentia fundamẽtum, nempe ſeſſio ad de- xtram, quæ faciat vt adeſſe poſſit, & illa institutionis verba, quæ tamen profeſtò non fa- ciant vt adeſſe poſſit, aut velit, aut etiam vt adſit, ſed tantum teſtentur quòd adeſſe velit, & adſit. Et de primo quidem accuſationis capite hætenus.

Obiiciunt ruruſum, quòd eidem Chriſto veritatem promiſſionis & Teſtamenti adi- mamus. Horrendum profeſtò ſcelus. Sed ſi ſatis eſt accuſare, aiebat ille, quis innocens e- uaſerit? Quæro igitur an non fateantur Chriſti veritatis promiſſionis ac Teſtamenti par- ticipes fieri oportere quicūque ſeruātur. Niſi enim hoc verum ſit, erit ſalus aliqua extra promiſſionem & fœdus Domini, quod eſt omnium abſurdiſſimum. Ergo fateantur i- pſi neceſſe eſt, ſi Chriſto homini veritatem promiſſionis & Teſtamenti adimunt quicū- que realiter eum præſentem eſſe & dari non conſitentur, ſeipſos eſſe huius ſcleris reos, vt qui in ſola Cœna Domini hoc præſentia genus vrgeant, quum tamen credentes & baptiſatos, etiam ante Cœnam Domini peractam, ſeruari concedant, ac proinde ratam eſſe in illis fœderis promiſſionem: aut, ſi verum iſtud non eſt, agnoſcant nos immeritò tanti ſacrilegii reos traduci.

Itaque iſtud video poſtea ad Cœnam Domini ab ipſis reſtringi, quod tertium eſt gra- uiſſimæ iſtius accuſationis caput. In hac autem vociferantur iſti negari à nobis veri & eſſentialiſ corporis Domini tum præſentiam tum communicationem. Quafi verò nos aut aliud corpus, quàm quod pro nobis traditum eſt, aliūve ſanguinẽ quàm illum pro nobis effuſum Chriſto attribuiamus, id eſt Chriſtum in Gerionem aut Ianum quempiam transformemus: aut quaſi non vbique tot annis ad rauim vſque reſponderimus Sacra- menta duobus rebus conſtare, vna terrena putà pane illo & vino illo, altera cœleſti, id eſt vero tum corpore tum ſanguine Domini. Num enim, obſecro, ita inſanimus vt Sa- cramentum aliquod eſſe dicamus vbi nulla res ſignificetur? Corporis autem & ſangui- nis nominibus quis vnquam noſtrū aliud quàm vera illa intellexit, etiam ſi ſacramen-

taliter illa de symbolis prædicari docemus? At negatis, aiunt, eorum præsentiam. Sanè si præsens demum id esse intelligunt quod sit eo ipso loco ubi Cœna celebratur, & sumitur, præsentiam illam prorsus ut commentum analogiæ fidei, orthodoxæ Ecclesiarum confessioni, veritati ascensionis carnis Christi, ex diametro repugnans, item ut ei communicationi cuius causa sunt hæc instituta mysteria minimè omnium conueniens repudiavimus & repudiamus. Sin verò præsentiam non ad loci & corporum situm, sed ad fidei obiectum referunt, quæ tum Verbi promissione, tum symbolis quæ offeruntur tantquam alis subuecta in cælum vsque assurgit, ibique Filium Dei conspiciat & amplectitur, hoc sanè sensu tantum abest ut præsentiam carnis Christi inficiemur, ut è contrariò hæc symbola pro certis illius præsentia & dationis pignoribus habeamus. Non igitur præsentiam negamus, sed eam ponimus quæ & analogiæ fidei & sacramentali institutioni conuenit. Si de verbo Dei quæritur, nullum sanè expressius habemus, & in quo libentius acquiescamus, quàm ipsius Cœnæ institutionem, Hoc (id est Hic panis) est corpus meum, Hoc poculum est sanguis meus. Hinc eliciunt ipsi realiter præsens, id est eo ipso loco adesse corpus Domini & eiusdem sanguinem, in quo loco sit ipse panis & vinum. At ista consequutio quo tandem firmamento nititur? Repugnat enim veritas corporis Christi, ascensionis historia, fides, inquit Vigilius, omnium Ecclesiarum perpetua, quod videlicet Christi caro sicuti aberat à cælis quum esset in terris, absit nunc à terris, quoniam sit in cælis, unde etiam ventura speratur. Et verò nisi ita esset, cur nos à Domino peregrè nunc abesse diceret Apostolus? quæ tamen spirituales præsentia modum minimè excludunt. Sin verò sacramentalis institutionis finis & scopus consideretur, num, obsecro, hæc sunt mysteria instituta ut corpora cum corporibus compingantur, an potius ut mysticum inde Ecclesiæ corpus capiti suo agglutinatum consurgat? Quorsum igitur ad mysticam istam coniunctionem, realis iste siue corporalis præsentia modus, eo ipso loco caput constituens ubi membra sunt? Sed hæc tam paucis absolui sanè non possunt, quæ tamen paucis putavi delibanda, ut quid sentiamus & doceamus, & quid sit adhuc in controuersia positum, non ex inconditis & maledicis illorum accusationibus, sed ex nobis ipsis omnes cognoscant. Quæ de communicatione supersunt, faciliè ex superioribus intelliguntur. Qualis enim est præsentia, talis quoque est perceptionis & communicationis modus, minimè quidè certè imaginarius aut inanis, sed verissimus & efficacissimus, etiam si animo & fidei manu fiat: nisi fortasse criminatores nostri vanum esse fidei obiectum, & inane ipsius effectum arbitrantur. Dari igitur verum corpus & verum sanguinem, siue ipsum Christum, absit ut inficiemur, (quomodo enim verum esset quod ait Apostolus, hæc esse communicationem corporis & sanguinis Domini?) sed animo non corpore, fide videlicet non ore, non corporali sed spirituali modo, non ad corporalem nutritionem, sed ad vitam æternam sumendum, non, inquam, ut substantiæ traiciantur aut permisceantur, sed ut quæcunque ad vitam æternam tum animi tum resurrexuri corporis faciunt, à Christo capite in nos, vera quidem sed mystica eius membra, deriuentur. Hæc omnia si spiritualia sunt, cedò quorsum nobis ista realis & substantialis præsentia modus? quorsum ista manuum & oris sumptio? Et hinc saltem, Illustrissime Princeps, obtestor per Iesu Christi nomen, ut quoniam aduersarii non desinunt diuinam Christi secundum carnem potentiam, perinde ac si à nobis oppugnaretur, inculcare, hinc, inquam, obsecro & precor supplex ut perspicias utri plus tribuant carni Christi glorificatæ, & quod minimè omnium negamus ad dexteram Patris euectæ: ipsine qui nisi reipsa sit eo loco præsens in quo symbola porriguntur, nos illius verè participes fieri non posse sibi persuadent, (cur enim alioqui istam realem præsentiam & oralem quam vocant manducationem, ut prorsus necessariam vrgerent?) an verò nos, qui sicut carnis veritas flagitat, & tota Euangelica historia testatur, carnem Christi quanuis summè supra res omnes creatas glorificatam, nunc in cælis quidem & non alibi residere profiteamur, & tamen nobis in terra positis verissimè & quàm efficacissimè, spiritualiter & per fidem communicari credimus? utrum enim diuinioris est virtutis, non obstare locorum interuallo sese nobis tam procul distitis, insinuare, vnire, incorporare non quidem ad substantiarum coagmentationem, sed ut vitā in nos æternam inspiret, (quam Ecclesiæ & Christi coniunctionem verè magnam esse clamat Apostolus) an verò ut se nobis adiungat, proximè ad nos accedere, & manibus ac ori reipsa sese ingerere? Ex quo saltem intelligere licet utri de Christi etiam hominis carne, ipsaque sacra Domini Cœna augustius & diuinius

diuinius sentiant & loquantur.

Quæ quum ita se habeant, Illustrissime Princeps, quo tandem iure nos hæretici, impii, blasphemæ, Sacramentarii, ipsis Iudæis & Turcis deteriores perpetuis istorum scriptis & vocibus traducimur? Quando verò istæ nefariæ Zuinglianorū & Calvinianorum voces desinent? quousque istis contentionibus opus Domini impedietur? quandiu aduersariis communibus ludos præbebimus? habentne isti homines plura vel illustriora Ecclesiæ Christianæ signa quàm nos habeamus? si tam chara istis est D. Philippi præceptoris memoria (atque vtinam esset) quàm, quoties libet, præ se ferunt, cur eius in loquendo & scribendo modestiam non imitantur? an nos Zuinglii, an Caluini, an cuiusquæ hominis autoritate niti consueuimus? num ipsam nostram confessionem, ac non potius vnicū ex quo desumpta est Domini verbū proferimus? Imò (liceat enim hoc mihi pace tua, Illustrissime Princeps, & sine vlla boni cuiusquam iniuria liberè dicere) num in nostris Ecclesiis dissidia, sectæ, contentiones de hoc vel illo doctrinæ capite, cuiusmodi nūc turbis, heu nimium sanè diuturnis & acerbis, Germaniæ Pastores, quanuis omnes Augustanam vnā confessionem iactantes, configunt?

Vtinam verò tua, Illustrissime Princeps, cæterorūque excellentissimorum Principum autoritas, ea sit apud Germanicas Ecclesias quæ esse debet: qua nimirum boni & modesti subleuentur, si qui verò sunt alii, sic coerceantur, vt regi se quoque sinant. Sicut enim Principes Filium Dei per seruos suos quantumuis alioquin viles & abiectos loquentem osculari & reuereri par est, ita etiam vix vlli magis seuera Magistratuum coercionem digni sunt, quàm qui sacri ministerii auctoritate abusi, quiduis sibi tum dicere tum scribere licere arbitrantur. Illud enim ferè euenit in hoc etiam hominū genere, vt quod quisque est ἀμαδύστεγος, eò sit in tanta licentia θεαπόνης, cuius vtinam pauciora exempla haberemus. Sed hæc certè me pluribus persequi minimè omnium decet, quæ aduersarii horum fortassis omnium præcipuè insimulant. Itaque longius in hanc partem non excurram, ac potius de me ipso aliquid dicam. Pertractus in hoc certamen indignissimis quorundam scriptis tandem partim vtrò, partim ab illustrissimo Principe Hessiæ Langrauiο commonefactus, mihi prorsus conquiescendum putavi, quanuis multis multorum conuitiis impetitus. Exoritur tandem istud, vtinam vltimum, inter vestrarum patium concionatores, & VVitebergensem scholam, longè luctuosissimum certamē. quod quum partim fama, partim ex ipsis quorundā virulentissimis libellis cognouissem, quid aliud potius facerem quàm vt tacitus gemerem, & iram Dei deprecarer? Et sanè pro viribus id (teste Deo) faciebam, quum ecce inter alios turbatores non minimus (vt aiunt) D. Selneccerus, subscriptoribus Ienēsis, siue nescio quod ὑπουλον animaduertens, siue quod certamina ex quibus inclaresceret, satis multa se domi habere non crederet, me quoque nominatim aggreditur, quasi tum falsæ tum impiæ cuiusdā interpretationis auctorem: cui hanc quoque nouam nunc criminationem adiecit, quod istic emissarios turbis nimirum vel excitandis vel fouendis conductitios habeam. Ego verò quid hīc rursus agerem potius quàm vt falsitatis & impietatis crimē à me depellerem? Itaque prouocatus, quàm breuissimè & quàm moderatissimè in istiusmodi accusatione fieri à me potuit, respondi. Huic responsioni idem nūc D. Selneccerus alteram defensionem, & quidem augusto tuo nomini dicatam opposuit, qua sanè nescio an quicquam virulentius & truculentius scribi potuerit. Huic igitur ego nunc alteram defensionem opposui, minimè id quidem vt litem producam (libenter enim istos si perrexerint silentio potius quàm scriptis posthac vltus fuero) sed vt nunc saltem quis sit istorum in accusando pudor, quæ in agendo vis omnibus elucescat. Quod si tuæ accusatoribus aures patuerunt, Illustrissime Princeps, cur non fore sperem summa illa æquitate & humanitate singulari tua fretus, vt defendentem quoque non illibenter audias? Est enim certè vetus illa lex Atheniensium ab ipsa naturæ æquitate dictata, quæ iubet ὁμοίως ἀμφοῖν ἀπεργάζεσθαι. Hoc igitur humiliter petens accedo: Sed multò etiam magis hoc à Deo Opt. Max. dies ac noctes precor, vt Germanis (inter quos facillè vnus emines) Principibus in mentem iniiciat, vt Ecclesiarū pacem rebus negotiisque omnibus anteponant: & siue vtriusque partis auditione sit opus, siue nonnullorum turbulentorū coercio requiratur, siue potius à mutuis exagitationibus abstinēdo res ipsa sponte sua cōfici posse videatur, ea remedia suggerat quæ quàm sint orbi Christiano non vtilia modò, verum etiam prorsus necessaria nemo est, opinor, Dei gloriæ publicæque pacis amans qui non animaduertat. Magnum certè momētum

ad hanc pacem conciliandam afferet quod istic nuper in Dresdensi conuentu feliciter auspiciis tuis curatum est, quanuis nimium iam multi sint qui ex hoc ipso nouarum certaminum occasiones captent. Etenim quæcunque de Christi persona & incarnatione, eiusdem in cælum ascensione, sessione ad Patris dexteram, gloria denique & maiestate à piissimis doctissimisque viris in illa Synodo scripta legi, verè, piè, orthodoxè perscripta sunt, & iis quæ semper docuimus prorsus consentanea, vt Christiani hominis nomen satis mereri non arbitrer quicunque iis non assentiatur, & planè D. Selneccerum mirer in re non controuersa (nisi fortasse à tuis nunc etiam dissentit) tot verba sibi apud te consumèda cèssuisse. Sed & in Cœnæ Domini negotio nō pauca illic sunt, quæ & ipsa bene & perspicuè dicuntur: sunt rursus nōnulla de quibus si inter eruditos, vero zelo præditos, & placidi ingenii homines, interueniente præsertim Illustrissimorū Principum imperio & auctoritate, quærat, non ita difficulter illa trāsigi posse planè existimo. Ego verò istiusmodi conuentum cur non libenter vel ipsius vitæ quouis discrimine redimam, nedum vt vllum hīc laborem, vllum periculum defugiam? Sed de his plus satis. Dominus Iesus verus ille & æternus Deus misericordiæ & pacis, heroico suo Spiritu magis ac magis, Illustrissime Princeps, induere te pergat, & illa sua ex alto virtute, quàm potentissimè & quàm felicissimè in vltimum illum diem conseruare. Geneuæ 18. Februarii, anno vltimi temporis 1572.

Tuæ Illustrissimæ Celsitudini deditissimus
Theodorus Beza, ex Geneuensis
Ecclesiæ Ministris.

Ad D. Nicolai Selnecceri male-
DICAM ET VIRULENTAM
responſionem, modesta & Christiana Theodori
Beza defensio.

VRVM quidem est, Selneccere, conuitia referre ab eo cui benefacere studueris: & sic etiam irasci licet, vt non peccetur. Sed hoc etiam durum franget patientia, & irasci tibi nolo, quod commiseratione potiùs quàm ira dignus videaris. Itaque quàm breuissimè fieri à me poterit, & quàm modestissimè tibi respōdere constitui. Dicam autem necessariò quædam extra causam, quandoquidem eò me rursus adigis vt alteræ mihi criminationes sint priùs diluendæ, quàm de præcipua controuersia disceptandum.

Arguor primùm abs te quasi te vltro ad scribendum prouocarim. *Homo, inquis, præclarè doctus, nec malè de Ecclesiæ meritis, cui nos peperimus facientes ea quæ nostri sunt officij, & interea possidentes animas nostras in patientia.* Ego verò, Selneccere, quo me loco habeas, nihil moror. Si quid Ecclesiæ profui, benedictus sit Dominus. Sic enim, Dei gratia, vitam in Ecclesia institui, vt neque laudem neque vllum ab hominibus commodum captarim. Hæc autē quàm verè scripseris, vnde potiùs quàm ex te ipso probarim? Annus agitur penè quintus ex quo Illustrissimi Principis ac Domini, Domini Lantgrauii literis effectum

effectum videbatur vt nihil posthac vel à nostræ vel ab alterius partis theologis scriberetur quo vetera illa de consubstantiatione certamina recrudescerent. Hoc siue sitis ipsi vicissim polliciti siue minus non quæro. Sed hoc dico, vix vllum ab eo tempore libellum istinc exisse in quo non multò quàm antea contumeliosius & quidem nominatim profcindamur. Ego interea sic tacui pertinaciter, vt etiam quum ederetur primum lucubrationum mearum volumen non modò nō adiecerim meam aduersus Illyricum apologiam duplicem, (de quo nunc homo ille sic gloriatur, ac si mihi quod responderem defuerit) verum etiam ex iis quæ edita sunt multa sustulerim, quæ paulò asperius & extra causam dicta videbantur. Hesiandri verò doctissimi viri librum in quē sum præfatus, edidi quidem, sed alterius argumēti, & ita temperatum vt illam declinatam fuisse controuersiam prorsus appareat. Silentii igitur mihi, neque de istis certaminibus quicquam, Deus mihi testis est, cogitanti, ecce afferuntur pagellæ quædam à te, Selneccere, aduersus eos ipsos scriptæ quibuscum an melius nunc tibi quàm olim cōueniat, neque sanè scio, neque scire magnopere laboro. Illas autem sic tibi visum est inchoare, *Vidi spargi scripta quædam in quibus etiam ex Beza versione verba Petri, Act. 3, Oportet Christum calu accipere, allegantur hunc in modum, Oporter Christum calo capi.* Pag. autem altera, *Allegatio*, inquis, *versionis profecto male & impia.* Pag. 12. scribis, temerario ausu sic fuisse transposita verba Petri, & inuectam amphiboliam, & ex inferis euocatam flexibilitatem quæ veritati linguæ sacræ affingeretur. Pag. denique antepenult. *Versio*, inquis, *istâ peruersa (Christum calo capi) analogie fidei è diametro repugnat, & merito improbat.* Hæc tua sunt quibus quid tandem dici grauius in quenquam possit, ego quidem non video. Iam audiamus vnde tuā responsionem auspiceris. *Nunquam*, inquis, *mihi à quoquam persuaderi passus fuisset me cum D. Beza negotium molestum & sanè contra omnem, Deo teste, voluntatem meam operosum, mihi que facessitum vnquam habiturū esse.* Et mox, *De D. Beza certè semper sensi & statui ea quæ de viro præclare docto & non malè de Ecclesia merito.* Hæc verò, mi homo, quàm inter se cohæreant, quo iure testem Deum inuocaris, sintne ista à Spiritu veritatis & simplicitatis cuius præcones sumus profecta, ac proinde simne ego an tu laceffit, & ita quidē vt certamen defugere bona conscientia non potuerim, testis sit cum Deo & Angelis quisquis ista leget & cognosceret.

Arguis me postea quòd turpiter & mendaciter (hæc enim tua est in eum hominem modestia quem & doctum & bene de Ecclesia meritum prædicas) finxerim te leuiter ab iis defecisse quos summè semper sis veneratus, id est à VVitebergensibus. Quid enim illos nominare tergiverfari? Fateor tibi à me leuitatem & inconstantiam, ad obiectam defectionem obiectam, quoniam id ad causam maximè pertinebat. An verò id falsò fecerim, id est tūne an ego in calumnia deprehendar, agè ex tuis ipsius in illos, & illorum in te scriptis diiudicetur. Extant enim & quidem nimium multa, & nimium aperta istius criminationis testimonia, vt saluo pudore nullus sit inficiationi locus relictus.

Obiicis mihi scurrilia & obscœna scripta quæ bilem aliquando tibi & aliis mouerint. Quid hoc ad causam, quum præsertim subiicias te in Apologia mea acquieuisse? Nolebas nimirū hoc quoque festiuium scomma præterire, homo scilicet perturbans. Ego iuuenis, & nondum Ecclesiæ accensus, epigrammata paucula licentiosius scripsi. An ideo malus est oculus tuus, quòd ad Ecclesiam postea, Dei gratia, transiens, primus omnium illa damnarim? Gaudent Angeli in cælis super peccatore vel vno conuerso, & Theologus mœrebit, aut insultabit? Fuerim sanè etiam, si voles, publicanus, adeoque me, si libet, cum Ecebolio, in meretricem quoque transformes. Caue sis, ne tibi iusto scilicet & ἀνεμλῆναι, in regnum cælorum præiero. Certè cui remissum est multum, diligit etiam multum, quum datum est ei vt diligit. An verò quod de puerilibus tuis vericulis tibi fortè obieceram, sic pensari posse existimasti? At ego ne id quidē extra causam fecisse mihi videor, quū tibi responderē Vigiliū testimonium idcirco repudianti (& quidem immeritò) q̄ nonnulla non satis orthodoxa suis scriptis permiscuisset. Nostra verò prorsus dissimilis est causa. Tu enim sacra certè tuis (quod sine cōuitio dictū sit) ineptiis dedecoras. Ego extra Ecclesiā scripsi quod homines huius seculi nō modò sine reprehensione, sed etiam cum laude consueuerunt: & in Ecclesia primus factus sum (Dei gratia) meipsum tum verbis tum re ipsa reprehensor. Te igitur illa ridicula tua prius exemplo saltem meo

expungere sanè oportuit, quàm scurrilia mea mihi extra causam exprobrares. Rursum ergo, an hæc theologum decent, & quidem de mysteriis disputantem?

Obieci etiam, fateor, tibi quædam de prædestinatione, tuis commentariis inspersa. Tu regeris nullum esse vel VVitebergæ vel alibi *in nostris*, inquis, *Ecclesius qui non tibi ore & corde contradicat*. At ego te velim tua recognoscere, & mea sic cognoscere (quandoquidem legisse te nonnulla nostra, & iis te adiutum ingenuè profiteris) ut præiudiciū nullum afferas. Ita enim fore confido ut & corde consentias, & ore consensum testaris, si modò veritatem quæris.

Testaris postea te pati non posse ut alios tecum sub idem iugum traham, id est, inquis *Ismaelem nescio quem, quem aduersus te nominas*. Imò quis iste sit nosti, Selneccere, & cur tibi notum dissimules nosti. Nouit etiam Deus vtrunque, coram cuius tribunali omnes stabimus. Interea longum catalogum texit Ecclesiarum, ut illarum veluti copias in nos educas. Nam hoc etiam priore tuo scripto totidem his verbis scripsisti, *Donec, inquis, coactis pluribus cum pluribus & amicis & inimicis, mihi autem iis amicis omnibus & singulis agendum sit*. Ac sanè laudabilis est bonorum aduersus malos consensio. Sed vide, mihi homo, quàm parum sic promoueas. Neque me numerus terret, neque multitudo confirmat. Et si fortè Ecclesiarum numero certetur, falleris si te superiorem fore imaginaris. Imò quò plures aduocas, eò te confidentiùs aggrediar, quoniam vix ac ne vix quidem fieri posse arbitror, ut in tào numero non reperiatur qui cuiusmodi sit hæc tua defensio non animaduertat.

Ais postea spem tuam de concordia iam extenuatam, imò iam etiam prorsus euasisse. An quia fuit perexigua, vel potius quia nemo quod metuit sperat? At ego fore confido ut quantumcunque repugnet Satan, & quidem per eos potissimum à quibus eum oppugnari oportuit (sic enim meretur hominum obduratus animus) obtineat tamen veritas, & vera etiam inter eos concordia coalescat inter quos nondum per omnia conuenit. Omitto tuas illas alias bestias quas commemoras, itémque crabrones, & lucanicos apros & tauros, quibuscum velut *en ppean* pugnandum tibi videatur. puto enim sic à te significari qui te strenuè domi exerceant, de quibus tu videris. Sed quod bello illo Sacramentariorum nomine nos exornas, quos, inquis, *Ecclesia nostra semper Zuinglianos & Calvinistas nominatunt*, ab eo verò nos ad illud tribunal prouocamus ubi & tu & nos stabimus. Zuinglij & Caluini hominum præstantissimorum, beata est & erit apud nos memoria. In hac autem controuersia ecquid tandem nos vel istorum vel aliorum testimonio niti comperistis? Nostrum non est, Selneccere, dicere, Sic ait Zuinglius, sic ait Calvinus, sic Heluetica confessio, non id quidem quòd nòs istorum pudeat, quibus sanè indignus fuit mundus, sed quòd nullum quintum Euangelium agnoscamus. Cedò igitur quo tandem iure nos illis factiosis nominibus nuncupatis? *Nostra*, inquis, *Ecclesia semper sic consueuerunt*. Absit illud verò ab Ecclesiis Germanicis, ut quod certi quidam *en ppean* faciatis, ab Ecclesiis factum aut dictum censeatur. D. Philippum soles, quum libet, præceptorem appellare. Si verus es illius discipulus, cur eius exemplum non sequeris? An hæc apud illum nomina comperies? Imò, sicine nobiscum nuper Dresdæ egerūt quos paulò ante tanta contentione oppugnabas, nunc autem veneraris? Istis certè, opinor, neque eruditione neque zelo te præstare censueris. Vbi ergo tuum illud *SEMPE*? Vbi Ecclesiæ vestræ?

Accedis deinceps ad meas, quas vocas criminationes siue calūnias diluendas, quibus inquis, *in tota vita mea non audiui, non legi, non vidi plures neque perniciosiores*. At nos an vllæ sint primum videamus. Hanc igitur in illis innumerabilibus primam numeras. Tu sic scripseras, *Nihil nos abhinc annis viginti magis mouit, turbauit, anxios reddidit, &c. quàm allegatio versionis malæ & impiæ, Oportet Christum cælo capi*. Ego hinc collegi, Selneccerum ab Ienensibus dissentire, qui me faciunt istius versionis, Oportet Christum cælo capi, primum auctorem, quoniam, inquam, interpretatio mea ante annos demum quindecim in lucem prodiit. Quid tu verò? *nolui*, inquis, *hoc dictum* (loquar enim paulò planiùs quàm tu ipse facias) *quòd hæc versio me torserit abhinc annos viginti, sed quòd ab annis viginti nihil mihi euenerit quòd aequè me torqueret atque hæc versio*. Disce igitur loqui magis perspicuè, ut meliùs intelligaris. Sed ad rem. Quinam, obsecro, tanta hæc calūmnia ut penè cælum & terram commoueas? Dixi te ab Ienensibus in eo dissentire quòd illi me faciant primum istius versionis auctorem. Magnum sanè scelus. Atqui dum hoc

hoc vis maximè inficiari, apertè id ipsum profiteris. Tua enim hæc sunt, *Ea etiam verso, ut scis, Castalionis antea fuit*. Ergo tibi gratiam habeo, Selneccere, quòd ipse me tuo testimonio absolvas, & Ienenses tuos manifesti mendacii coarguas. Sed hoc ex te libenter quæserim, si contra voluntatem tuam (cuius etiam Deum testem appellare non verèris) cum Beza tibi negotium est, & tibi libebat istam versionem duntaxat reprehendere, cur eius authorem edideris, quòd ad causam ipsam sanè non pertinebat: deinde cur tu me potius quàm illum nominaris à quo me illam desumpsisse nunc contendis. En quo modo calumniatorem me peragas.

Alteram hanc mihi calumniam imputas, quòd quum scripsisses consensu omnium sanorum accipi Petri verba de exaltatione humanæ naturæ in Christo, ego subiecerim, *Ergo tibi insaninus? Mea sanè, inquis, pace, & absque mea contradictione*. Ergo teipso confitente quum te dicerem nobis insanix crimen obiiicere, non sum ego calumniatus, sed tu ipse calumniam quam mihi impingis tuo testimonio diluens, videris quomodo hoc ipsum crimen effugas.

Audiamus tertiam calumniam. Initio tuæ illius commonefactionis, ptoposito causæ statu, in hos, sanè miserabiles, gemitus repentè prorumpis, *Ego certè quid amplius faciam nescio*. Respondi te hoc ipsum sanè reipsa comprobasse, quum hanc mei criminationem aggredereris. Hoc verò te offendit, & Herculeos tuos labores conciliandis Ecclesiis à te susceptos iactas, ut me hinc quoque calumniatorem esse probes. Atqui neque res à te gestas, per obscuri adhuc hominis, intelligere potui, nedū diuinare: nec ignoras quàm multi & quàm graues testes de fide & conscientia tua conquerantur. Imò quid tu, quæso, hominis es? Excusatum te volui tuis ipsius verbis. Hoc tantum abest ut feras, ut eum etiā calumniatorem appelles qui tua errata cuidam animi perturbationi tribuat. Num igitur te maioris malitiæ & improbitatis accusari?

Sed agè ad aliam etiam grauiorem querelam accedamus. Tu sic in eos scripseras quorum ὑπολογ, ut tu loqueris, ferre tum non poteras, quos nunc ut charissimos fratres amplecteris, imò etiam ut præceptores veneraris, *Crucem & exercitium exopto omnibus & singulis, &c. Bonum est mihi, inquit David, quòd humiliasti me: & hoc deesse video iis qui deprauatores sunt manifesta perspicuitatis & veritatis*. Ego verò tibi respondens, & eum Vigili locum citans, in quo expressè testatur carnem, quia nunc in cælo est & loco contineatur, non esse utique in terra, quæ sit fides catholica quam Apostoli tradiderunt, Martyres roborauerunt, & fideles nunc ubique custodiunt: dixi quòd adhuc dico, non posse igitur orthodoxos, aut Martyres aut fidos haberi pastores qui carnem Christi negant nunc cælo capi, id est sic contineri & comprehendere, ut in terris nusquam sit, quoniam sit in cælis. Conquestus sum postea quòd te, Selneccere, non pudeat crucem etiam iis à quibus tam leuiter defecisti precari, *quam, inquam, potius mirum ni tandem comperias te tibiipso fixisse*. Hæc ego, quid tu contrā? De re ipsa ne 28° quidem. Quid enim posses afferre? Sed quæ verè conclusi tu conquerens maxima esse conuitia, & pro his, homo scilicet valde modestus, teterrima quælibet ei aculatus, *tria me flagitia tribus verbis, Crucem, Defecisti, Fixisse, contra conscientiam malitiosè commississe declamas*. Cedò verò quid hoc rei sit videamus. *Crucem, inquis, exercitium fidei, timoris Dei, mansuetudinis, pietatis, charitatis, patientiæ, agnitionis sui ipsius intelligo. tu verò furcam & patibulum*. Ignosce verò, mi homo, aut quid sit crux non satis vidèris intelligere, aut ne nūc quidem quid tibi velis satis percipio. Excepta enim patientia, nō video cur sub cruce esse dicatur quisquis illa exercet. Sed exercitium fortasse intellexisti quo quispiam in illis exerceatur. Verum ne sic quidem satis commodè loquutus es, quoniam præter crucem multa sunt etiā alia quæ nos in illis præclaris virtutibus exerceant. Ego igitur crucem appellari in Scripturis didici, afflictiones siue corporis siue animi, siue hominis totius, quibus pii à Domino vel pro peccatis castigantur ne pereant, vel explorantur, & erudiuntur ad Dei gloriam. Nec aliter intellexi quòd tu Vitebergensibus es imprecatus, quum vel deprecari potius imminentem crucem, vel si præsens est aut necessariò subeunda, vires ad illam sustinendam petere Christiani Christianis consueuerint. At tu statim de furca & patibulo me cogitasse existimas, quoniam Figendi verbum usurpauit. Num verò quoniam malus es grammaticus, idcirco sum ego malitiosus calumniator? Quid quòd etiam scribis me hanc crucem tibi esse imprecatum? Atqui hoc nusquam est, ut mēdacium hoc excusare nullo modo possis. Dixi mirum fore ni quam aliis crucem imprecaris tandē comperias

quod tibi ipsi fixeris. Sic enim ferè solet Dominus legem talionis usurpare. Hocce vero est crucem imprecari, ac non potius hoc ipsum est calumniari quod agis? De defectio-
nis crimine non est quod tecum agam, subscriptor sum duntaxat. Cum tuis accusatori-
bus transige, si potes.

En illas ingētes & innumerabiles calumnias quibus te testaris neque plures neque
perniciosiores in tota vita tua legisse aut vidisse. Imò etiam in hæc verba tandem erūpis:
*Hoc, inquis, addere libet, Beza, me obsecrare, obtestari, orare, rogare, precari, supplicare ut desina-
tis à calumnijs.* At ego te rogo, Selneccere, ut quæ scribes paulò melius & appendere &
& numerare discas, & veritatem vel ipsis pueris deridendam desinas propinare.

Iam autem ad causam ipsam accedamus, cuius tria facis capita, *De tribus enim, in-
quis, respondebo, nempe de versione loci Act. cap. 3, De Christi Filij hominis ad calos a-
scensione, & ad dextram Dei sessione, itémque de Cœna Dominica, & quidem aperte &
sine fuco, ne vanitatibus & perplexitatibus tua responsioni insertis viros bonos detineamus.*
At ego de vno illo Petri loco propriè differueram: de ascensione verò & sessione dixe-
ram quantum mihi requirere res ipsa videbatur: à tertio abstineram consultò, nostra-
rum duntaxat Ecclesiarum sententiam de corporis in Cœna Domini *νομινα* breuif-
simè contentus proposuisse, ut calumnijs occurrerem. An ego verò ordine & perspicuè,
tu contrà nulla prorsus methodo & perturbatè scripseris penes lectores iudicium esto.

DE PRIMO CAUSAE CAPITE, ID EST
loco Petri, Oportet Christum calo capi.

Si ordine respondere decreueras, primùm sic tibi explicandum fuit de quo quære-
retur, ut probationes non admisceres. Deinde sigillatim opponendæ nostris argumentis
refutationes, meæ refutationes diluendæ, nouæ denique si quas habebas probationes af-
ferendæ. Tu verò dum nihil istorum agis, sed præcipua negligis, quædam eludis, attin-
gis nonnulla, omnia permisces, cogis me profectò per inuia te fugientem persequi, quod
tamen sic faciam ut quantum fieri poterit, intra iustæ disputationis fines te concludam.

Primùm in statu quæstionis explicando tibi non constas: sic enim initio scribis, *De
verbis Petri mecum disputas, quomodo Latine actiuè an passiuè vertenda sint.* At qui to-
tum hoc falsum est. Neque enim de Latinitate (qua de re planè inepti hominis fuerit te-
cum disceptare) sed de rei ipsius veritate inter nos quæritur. Hæc verò neque in actiua
neque in passiuam quam vocas versione posita est, quum mea, id est vera, sententia possit e-
tiam optimè agente Capiendi verbo explicari. Alibi verò sic scribis, *Non igitur quæstio
est nobis, multò minùs lris de phrasi, Oportet Christum calo suscipi siue excipi, si absque dolo,
omissis compositis per simplex verbum Capi idem dicere voluissetis quod Euangelista passiuam
significationem, quum inquit, ἀνελήφθης οὐρανὸν, &c. Vos autem qui Christi hominis localem
inclusionem & detentionem in calo intelligitis vitatis composita, simplicique verbo CAPI
termini, ut calum sit continens, Christus verò contentum.* Ergo, Selneccere, non iam inter nos
quæretur, *Sitne Christus receptus à calo*, quod nunc non negas: imò ne hoc quidem, *An
Christus rectè dicatur calo capi*, si modò Capi sumamus pro suscipi & excipi, & ita quidem
ut localis illa detentio expūgatur. Hoc verò si ita est, cur litè mihi de ipsa versione, ac nò
potius de mala expositione duntaxat intenditis? aut si verbum simplex CAPI ut ambi-
guum duntaxat reprehenditis, cur meam versionem non tantum ut ambiguam, verum
etiam ut falsam, impiam, profanam reprehenditis? Imò quomodo tibi ipsi constabis? Sic
enim scribis eodem loco, *Nos τὸ δέξασθαι hætenus retulimus ad officium siue opus Christi qui
calos penetravit, & calorum dominium accepit.* Tu verò, Beza, cum tuis suffraganeis (ego scili-
cet Metropolitanus aliquis Episcopus) refertis τὸ δέξασθαι non ad Christi, sed ad calis actio-
nem (sic enim incommode sanè loqueris) ut scilicet calum sit δόξα ἡν οὐρανὸν siue δέξεται, Christus
verò contentum. Hæc tua sunt, & quidem vera. Hic enim est nostræ controuersie status.
Quomodo autem cum illis prioribus ista cohæreant, id est quomodo tibi ipsi constes, tu
videris. Nos hîc pedem figamus, ac primùm videamus quomodo nostra refellas.

*Ad hanc, inquis, opinionem stabiliendam (quod videlicet calum sit continens, Chri-
stus Contentum) affers primùm amphiboliam sententiæ Petri, Oportet Christum calum ac-
cipere.* Quid audio, Selneccere? egone ex ambiguitate sermonis desumpserim certæ sen-
tentiæ probationem? Extat meus libellus pluribus quàm fortasse velles locis. Si quid tale ibi
comperiatur

comperiat, viceris. Sin minus, an non tu ipse in manifesta calumnia deprehenderis? Quorsum enim isti improbiissimi clamores? *Repudiamus*, inquis, *tuam ambiguam verborum constructionem*. Non enim admittimus in diuina maiestatis sacrosanctis literis ullas prophanas flexibilitates quales sunt oraculorum diabolicorum, *Aio te AEacida, Romanos vincere posse*. Qui igitur, Selneccere: certè si vel negas in sacris literis ambiguas tum voces tum vocum constructiones inueniri: vel eum affirmas qui sic sentiat, prophana flexibilitate veritatem sacram in dubium reuocare, vtrumuis, inquam, istorum dicas, responsum non mereris: nec video quidem ego quo pudore inficiari possis ambiguam esse istius enuntiationis constructionem, *Quem oportet calum capere*. Imò an non tu ipse imprudens hoc paulò antè concessisti, quum vno quidem loco diceres ita esse hæc accipienda vt intelligatur Christus cælum accepisse, alterò verò concederes sic dici quòd cælum Christum suscepit siue exceperit? Itaque vel teipso iudice anceps est istius dicti tum constructio tum sententia, sed illam quam sequeris probandam esse, meam verò repudiandam, illud ipsum est in quo tibi laborandum fuit. Sed ad rem redeamus. Falsum & commentitium est quod ais, me ex ambiguitate constructionis voluisse sententiam meam probare. Hoc enim insani & amentis hominis fuisset. Sed hoc ego dixi, & vt opinor, solidè demonstraui, vtrouis modo dictum illud accipiatur, id est siue dicatur Christus cælū accepisse, siue cælum accepisse Christum, ineptissimam fore sententiam propter illud quod consequitur, nempe *ἀρχὴ χρόνου*, &c. Tu verò cur tandem aliena respondes, & quod res est dissimulas? Aut igitur aptius responde, aut veritati acquiesce.

Secundo, inquis, *affers vim vocabuli δέχεται*. Sanè affero, vt obiecit mihi falsitatis crimen diluam. Ac primò quidem ostendo inter *δέχεται* & *λαμβάνει* magnum esse discrimen, & quanuis *λαμβάνει* pro *δέχεται* sumatur, nunquam inuenisse me *δέχεται* pro *λαμβάνει* positum, ex quo efficitur, à vobis non rectè verti *δέχεται* accipere, nisi Accipere per Recipere explicetis. postea rationes attuli cur neque accipiendi neque recipiendi verbum huic loco satis conueniat. postremò ostendi τὸ δέχεται idem quoque significare quòd certo spatio comprehendere, idque ex Hebrææ, Græcæ, & Latinæ linguæ collatis planis ac perspicuis exemplis probaui. Denique cur hæc significatio potius quàm alia vlla huic Petri dicto conueniret, si non demonstraui, at certè demonstrare sum conatus. Duæ verò me rationes in has Grammaticas angustias compulerunt, Vna, quòd ita res ipsa ab eo flagitaret qui Græca & quidem sacra abs te, Selneccere, falsa & impia versione corripuisse diceretur: altera, quòd Ienenses, tui saltem subscriptores, ex ea potissimum arce me, quanquam leui admodum impressione, sint adorti. Hæc est meæ defensionis ratio tuæ accusationi opposita. Quid tu contra cui penè vni falsum & impium est dicere, Cælum esse continens, Christi carnem contentum? Certè quippiam opponere te, si non ex Grammaticis, quos etiam si non profitearis te contemnere, res ipsa tamen probat quanti facias, at certè ex coniecturis aut ex Theologiæ penu depromptum oportuit, si quid habebas, ex quo te rectius sensisse, me verò hallucinatum probares. De versione ipsa loquor quam tu oppugnandam suscepisti, non de ipsius versionis expositione, de qua fortasse habuisti nonnihil quod diceres. Audiamus ergo quid respondeas.

Nobis (inquis pag. tuæ resp. 12.) *discrimine illo tuo non est opus inter λαμβάνειν & δέχεται*. Sanè ei opus non erat qui se doceri non sultineat. Cedò verò quamobrem? Quia, inquis, scriptum est Luc. 19, Homo quidam nobilis profectus est in regionem illam lōginquam λαβεῖν ἐαυτοῦ βασιλείαν. Marci autem 10, & Luc. 18. scriptum est, ὁς ἐὰν μὴ δέξηται τὸ βασιλεῖον τοῦ Θεοῦ. Mira certè consecutio, quoniam dicatur Christus sub illius regis imagine λαβεῖν βασιλείαν, nos autem iubemur similes puerulis fieri, si volumus regnum Dei nobis per eius gratiam oblatum siue recipere siue accipere, idcirco nullum est inter λαμβάνειν & δέχεται discrimen. Certè quum sic colligis, penè mihi persuades non fuisse te D. Philippi discipulum, quum nullum sit prorsus istius probationis σῶμα. Præterea vide, obsecro, quàm multipliciter hîc pecces. Inquis nomen βασιλείας aliter primo loco quàm duobus aliis accipi, veritus nimirum ne tibi præiudicium faceres. At ego falsissimum istud discrimen esse, & in homine theologo minimè tolerandum errorem à te committi sic demonstro. Loquitur Christus, puerulos nobis imitandos proponens, de regno cælorum ad quod prædicatione Euāgelij vocamur. Num aliud verò iniit ipse prior quàm quòd nos inuitat, & quod ipse primitiæ resurgentium à Patre accepit, quū hoc etiam impetrasset,

vt vbi est, ibi sint etiam quicunque credituri sunt in nomen ipsius? Ergo, inquires, existimas nos quoque ad dexteram Patris sessuros: minimè id quidem eo quo caput ipsum gradu (accepit enim ipse vnus nomen quod est supra omne nomen) sed tamen pro nostro quisque modulo vt membra cum capite cohærentia. Datum enim est etiam nobis vt filij Dei, vt reges, vt hæredes Dei, vt cohæredes Christi simus, & fient nostra quoque corpora illius corpori glorioso cõformia. Vis denique aliquid ampliùs audire? *Si quis vicerit* (inquit ipse Filius ille hominis Apoc. 3. 21.) *Dabo ei sedere mecum in throno meo, vt & ego vici, & sedeo cum Patre meo in throno eius.* Num vt æqualis sit primogeniti & reliquorum gloria: minimè profectò, sed vt eadem tamen sit totius familiæ regiæ hæreditas. Gloria enim illa ne nescias, Selneccere, quæ non secundum gratiam vnionis, sed in Christi carne vt subiecto inhærens consideratur, estque gloriæ illius æternæ effectum, illa ipsa est cuius plenitudo est in capite, nos autem pro nostro modulo participes fîemus, vt defluat à nostro vero Aarone supra consortes suos vncto in oram vsque vestimètorum, quæ ipse induit vt in ipso vngeremur, & cum eo in æternum in illo cælorum regno regnaremus. Hæc autem paulò plenius explicare volui, tum vt quàm adhuc sis rerum istarum rudis intelligas, de quibus tamen tanta cum autoritate disseris: tum etiam vt Iacobi Andree calumniam *παρέρχως* refellerem, qui inter cætera hoc quoque mihi obiicere non est veritus, quòd fideles ad dexteram Patris collocans, membra capiti exæquarem. Tuum igitur istud discrimen inane est, & tamen etiam contra te maximè facit, quoniã fortis quidam ille Rex meritò dicitur hostium debellatorum respectu, regnum ab ipsis vsurpatum inuadere & occupare, quod tamen si Patrem respicias non tam accipere quàm recipere dicendus est, vt qui hanc potestatem sibi à Patre datam vltro testetur: Nos autem quid habemus quod nõ ex mera gratia receperimus? Vides, opinor, quàm futile & vanum sit quod opposuisti. Itaque vel aliud responsum quære, vel veritati acquiesce.

Ais postea: *Has sententias equipollentes esse non arbitror à te negari, Act. 3. Oportet Christum cælum accipere, vsque ad tempora restitutionis omnium. & 1. Cor. 15. Oportet ipsum regnare vsquequo Deus omnes inimicos subiecerit sub pedibus eius. quod eadem ratione dictum est atque vsque ad tempora δαμονίων & σαρκεως πόντων.* Et postea nobis quid sit *δαμονίων & σαρκεως* definis. At vide quàm hîc rursus fallaris. Ridiculum est quòd quæ Petrus dixit de loco vbi versetur & versaturus est Christus vsque ad vltimam mundi restitutionem, cum iis confundis, quæ de ipsius statu & conditione à Paulo referuntur. Obsecro enim hæcine vna & eadem sunt, Illustriss. Princeps Augustus Dresdæ est ibique se continebit ad hoc vel illud vsque tempus: & Illustriss. Princeps ad hoc vel illud vsque tempus Saxonie dominabitur? Imò vide quàm hoc quoque contra te faciat. Petrus capi seu contineri Christum dicit in cælis vsque ad vltimum illum diem. Eundem dicit Paulus vsque ad illum diem regnaturum. Ergo capi cælis, id est in vnis cælis se continere, & tamen omnem in terris & cælis potestatem exercere, inter se non repugnant. Non spoliunt igitur Christum sua in res omnes creatas potentia, neque à Patris dextera ipsum detrahunt, qui in cælis, in quos verè corporali motu ascēdit, & in quibus physica, id est naturali loci circumscriptione se continet, & vsque ad vltimum diem continebit, & alibi nusquam, nunc illum esse & futurum ex Dei verbo docent. Rursus ergo dico, Selneccere, aut aliud responde, aut veritati acquiesce.

Quoniam D. Lutheri versionem mihi opposueras, ostendi neque verbum *ἀρραβών* neque verbum *ἀρραβών* fuisse ab eo rectè expositum. Quid tu contrā? De re ipsa ne 2° quidem. Sed me quidem in primis rides, (homo certè minimè vrbanius nec acutus) quòd Lutherum Germanicè loqui docere non erubescam. Quasi verò sic insaniam vt de Germanico idiomate cum Germano quoquam nedum cum D. Luthero contendam, ac non potius de eo quæratut rectène Græca Germanicè intellexerit & exprefferit. Hoccine est igitur, Selneccere, respondere vel potius tergiuersando calumniari? Agis postea mihi gratias de dulcissima commonefactione Germanicæ vocis *Empfahen*. Verè enim Christus, inquis, occupauit & possedit non tantum cælum, sed etiam dominium in omnes celos. Hoc est scilicet ad argumenta proposita respondere. Quis enim istud vnquam est inficiatus? Sed an rectè exprefferit Lutherus Petri verba, hoc illud est de quo quærimus, & de quo tibi respondendum fuit. Aut igitur responde, Selneccere, aut veritati acquiesce. Postremò, quāquam aliquot interiectis paginis (hæc enim est perspicua illa tua methodus) hæc etiam adiicis. Tibi, inquis, etiam proculdubio constat iam antea totam illam Novi Testamenti versionem

versionem anno 1529 editam, in qua verba Act. 3. sunt reddita hoc modo, Oportebat Christum calo suscipi, Lutheri nunquam fuisse. Ignosce mihi, Selneccere, hæc mysteria nunquam cognoueram, neque nunc sum magnopere de iis sollicitus. Hæc quæ tu narras vera sint an secus, tu videris. Interim hoc rursum inculco, Aut responde, Selneccere, aut veritati acquiesce.

Tò δὲ ἑξῆς ostendi perspicuis exemplis respondere Hebrææ voci Kibbel, quæ & ipsa significet aliunde oblatum vel traditum recipere, & à consequenti pro λαμβάνω, sicut & Latinum verbum Capere pro continere sumatur. Quid tu verò? Rides Grammaticam istam disputationem & hæc omnia esse ὑπερβαίνειν declamitas. Denique descēdis ad turpissima conuicia, & disputationem hanc dicis minimè Grammaticam esse, imò neque piā, neque honestā, neque sanā, vel pacificā: quin etiam lepidum nescio quid ex quodam Pontani dialogo, exhilarandis nimirum lectoribus profers, atque adeò sic eludis à me prolata ex idoneis authoribus exempla, ut ad transuatores me releges. Atqui, mi homo, non sic elabere. Hic pedem figas oportet. De falsitate meæ versionis non de sensu quaeritur. Hæ sunt, velis nolis, Grammaticorum partes. Imò in hæc arenam ab ipsis Ienenſibus mecum pertraheris. Aut igitur responde, Selneccere, aut veritati acquiesce. Audiamus ergo num quid saltem de re ipsa dicas. De voce Kibbel, inquis, non est quod disputes. Imò verò fuit quod disputarem, deest autem tibi quod respondeas. Quod enim ais illam vocem idem significare quod Accipere, siue per manus traditum, siue alio modo apprehensum, hoc, inquam, posterius donec exemplis aliquibus idoneis probaris, falsissimum esse dicam, & linguæ peritos tibi iudices feram. Sed τὸ δὲ ἑξῆς, inquis, significat etiam excipere siue suscipere. Itaque, inquis, pag. 14. non est quaestio ac multo minus lis de phrasi. Oportet Christum calo suscipi siue excipi, ut dicantur cali omnes hunc hominem glorioso triumpho excepisse & sese ipsi ut rectori subiecisse. Itaque iam à teipso dissentiens concedis istud δὲ ἑξῆς sic etiam posse verti ut non Christus cælum accepisse, sed cæli Christum excepisse dicantur: neque hoc sanè vnquam negauimus, quum contineri non possit quispiam nisi eo loco vel in quo semper fuerit, (quod de Christi carne iam in cælis versante ne tu quidem dixeris) vel in quem aliunde veniens fuerit receptus. Verum cur id præteris quod maximè fuit animaduertendum? Addit enim Petrus, Usque ad tempora restitutionis omnium, ex quo efficitur verbo δὲ ἑξῆς non tantum exceptionem seu susceptionem carnis, sed eiusdem etiam in eo loco in quem fuit suscepta, commorationem necessariò declarari, quod quum disertè expresserim pag. responsionis meæ 7, & 9. aut responde, Selneccere, aut veritati acquiesce.

Dixi futurum fuisse ut me non modò non reprehenderetis, sed etiam collaudaretis, si pro Oportet Christum calo capi, vertissem, Oportet Christum à calo accipi. Ac proinde dixi vanam esse sophisticen Ienenſium, qui ut meam interpretationem carpant, pugnant ex eo, quòd τὸ δὲ ἑξῆς actiue soleat in Scripturis vsurpari: quum nihil prorsus interfit inter istas enuntiationes, Christus accepit calum, & Calum acceptum est à Christo, item inter istas, Calum capit Christum, &, Christus capitur calo. Hæc, inquam, scripsi ut ostenderem tum actiue tum passiuæ interpretationis vnā & eandem vim esse, ac proinde ineptum esse quicquid illi de actiua seu passiuā versione verbi δὲ ἑξῆς garriunt: quum de re ipsa potius quaerendum fuerit, id est quid verbo δὲ ἑξῆς significetur. At tu quidnam? Nescio, inquis, an respondendum tibi sit, an verò rectè negaris vos insanire. Duo enim sunt de quibus prædicatio instituitur, Christus & calum. Nunc quaestio est an quod de Christo etiam de calo possit idem prædicari. Christus calum accepit, ergo calum Christum cepit. Christus calos penetravit, ergo calī Christum penetrarunt. Christus ascendit in calum, ergo calum ascendit in Christum, &c. Et mox, Quæ hæc consecutio? quā insana, quā profana? Certè prorsus insana, sed tua vnus, Selneccere. An enim ego actionem cum actione, ac non potius actionem cum passione comparaui? an ignoras concurrere in vnum re ipsa actionem & passionem, etiam si diuersa sunt agens & patiens, ut mutuò inter se recurrant quæ de agente & patiente prædicantur? Num ego ita ut tu somnias ineptij, ut inter se compararem has duas enuntiationes, Christus calum capit, &, Calum capit Christum, quum illam ex professo oppugnem, istam ex professo defendam? imò an non potius istas inter se meritò contuli, Calum capit Christum, &, Christus capitur calo? Hocine igitur est respondere, an potius vel obtusissimo esse ingenio, vel scientem calumniari & conuiciari?

Tertio loco, inquis, *profers veterum testimonia, &c.* Sanè ita est. Etsi enim à solis sacris Literis pendemus, multum prodest tamen ac etiam iuvat veterum Doctorum & idoneorum testium consensus. Quid tu verò? Concionaris nobis ex alto non esse exequanda scripta Patrum sanctis Scripturis, sed postponenda: & triplex in eorum dictis observandum discrimen proponis. Hæc verò, Selneccere, quorsum in nos dicuntur? An noster mos est scriptorum aut veterum aut recentium, aut etiam confessiones à nobis editas quantumvis pias & orthodoxas, pro norma & regula doctrinæ proponere? Tuum hoc sit tuæque factionis. Nos nullum quintum Evangelium agnoscimus: neque vel Lutheranam, vel Zuinglianam, vel Calvinianam, sed Christianam, Propheticam, Apostolicam fidem profiteamur. Tanti denique apud nos est novus atque vetus aliquis scriptor, dummodo eloquia Dei loquatur. Sed audiamus an aptius aliquid respondereas.

Citasti prior Syriacam interpretationem, pereruditam sanè & peruetustam, sed ita ut manifestam inscitiam vel oscitantiam prodas, ut quæ manifestè Petri verba sic accipiat, ut Cælidicantur Christum accepisse, non autem Christus cælos. Quid tu contrā? *Non displicet*, inquis, *versio, vero & fidei analogo sensu.* Cur ergo falsitatis & impietatis arguisti quocumque Lutheri versionem non sequuntur? Nec enim expositionem duntaxat, sed ipsam versionem meam istorum criminum accusasti. Habeo igitur reum aliquatenus confitentem. Sed interea quid fiet tuæ vel inscitiae vel summæ in illa paraphrasi citanda impudentiae? Nam hæc etiam apertè fateri debuisti, si veritatem ingenuè profiteris.

Obiectus est tibi locus Nanzianzeni, ubi pro *ὁν δὲ τὸν ἐξ οὐρανὸν δεξαμένον*, scribitur *ἐξ οὐρανὸν δεχόμενον*, ut illud tuum, *Christus accepit calum*, nullum habere locum possit. Ad hoc initio admodum absurdè respondisti recitari Arianorum obiectionem à Nanzianzeno. Ex ea tergiuersatione detrusus nunc excipis, hæc non esse Scripturæ verba. Esto. at certè ex his manifestè conuinceris falsum esse quod affirmasti, eruditam videlicet veritatem sic illa Petri verba intellexisse ut vos primi omnium vertistis. Adicis postremo ne sic quidem quicquam sententiæ nostræ accedere, quum nusquam Nanzianzenus scripserit Christum localiter ita contineri siue comprehendi in cælo conclusum ut alibi, præsertim in Cæna, suo corpore adesse non possit. At ego, Selneccere, nunc non ago quid ex illis Petri verbis consequatur vel minùs: sed de hoc ago, sitne Christiana & orthodoxa hæc versio, Christum cælo capi, siue contineri, siue comprehendi, physica inquam locatione & secundum veri corporis modum. Si hoc negas, aio te pessimè sentire & loqui contra verbum Dei, totius veteris Ecclesiæ consensum, D. Philippum præceptorem tuum, adeoque contra ipsum Heshysium, qui etiam certo cæli spatio in cælis concludi corpus Christi disertè & rotidem verbis scripsit. Locum tibi monstravi. Responde igitur, aut veritati acquiesce.

Opposui etiam tibi OEcumenij scholiastæ auctoritatem, qui cælum vocat *τὸ ἀνωταλμύου τοῦ οὐρανοῦ*, id est Christi receptaculum, ut nullus etiam hic locus relinquatur illi tuo *χρυσόφωτος*, quod videlicet cæli lato triumpho exceperint Christum aduenientem. Neque enim hospiti, sed ipsi hospitio, conuenit *τοῦ οὐρανοῦ* nomen. Quid tu verò? *Loquitur*, inquis, *passivè, Christum esse in cælum sublatum.* Imò disertè dicit Cælos esse Christi receptaculum. Falsum est igitur quod subiicis eum prorsus tacere de locali inclusione siue comprehensione. Nam *τοῦ οὐρανοῦ* corporis nihil aliud potest quàm receptaculum significare. *At non est ea*, inquis, *quam comminiscuntur heretici.* Quanam igitur ista sit, si non est localis & circumscripta, ostende, aut veritati acquiesce.

Citavi etiam locum Iustini *πρώτον*, in quo dicitur Pater adduxisse Filium in cælum, & eum (ibidem videlicet) *κατέχευ*, id est retinere donec omnes ipsius inimicos percutiat. Quid tu contrā? *Flagellas*, inquis, *Iustinum malè interpretando.* Magnum certè flagitium, sed quibus argumentis probatum? *Quia*, inquis, *dicit Iustinus Christum qui in cælos ascendit regnare.* Ergo *τὸ κατέχευ* non significat detentionem & comprehensionem localem. Imò neque is est scopus Iustini, neque si id diceret quod tu vis, consecutio tua valeret. Inspiciatur locus. Duo sibi proponit probanda Iustinus: vnum quod Pater adducturus esset Christum in cælos: alterum, quod ibi sit eum retenturus donec omnes hostes subiecisset pedibus ipsius, quod ytrunque probat ex illo Davidis testimonio, *Sede à dextris meis.* Quod

Quod autem de ipsius in hostium medio dominatione subiicit, idcirco adiungitur, ut significetur sic eum in cælis expectare plenam sui regni patefactionem, ut hostium multitudo & ferocitas nihil summæ ipsius gloriæ detrahat. Quæ verò sic inter se tanquam repugnantia committis, (Regnum videlicet siue sessionem ad dexteram Patris, & localem κατόχην siue comprehensionem) in eo vide quàm tibi repugnet Iustinus, ut qui Christum ascensionem in cælum, tum κατόχην ex ipsius sessionis ad dexteram testimonio confirmet. Denique, mi homo, si negares sic in cælo detineri carnem Christi ut alibi esse nusquam possit, fortasse diceres aliquid, sed quum sine exceptione dicis & scribis detentionem & apprehensionem localem non posse cum Christi regno coherere, quid sequitur nisi corpus Christi esse circumscriptionis expers? Si fortè hoc sentires, an non ipsi te saltem Philippi manes conspuerent? Sin autem iudicas neque circumscriptionem neque id quod circumscriptionem necessariò consequitur, (nempe ut corpus quantumvis glorificatum, tamen suo spatio, sicut ipse Heshusius loquitur, concludatur) impedire quominus Christi corpus peculiari quadam ineffabili gratia simul reipsa pluribus locis adsit, cur hoc certamen fouere mauis quàm ingenuè fateari, Christum rectè dici cælo capi, circumscribi, comprehendendi locali & physica colloca-tione in cælis, modò illa quam imaginariæ hyperphysicæ prærogatiua ei non adimatur, ac proinde nullo meo merito versionem illam abs te ut falsam & impiam culpari? An quia difficile est ut is errorem agnoscat quem eius non pœnitet? Imò, inquis, ita significat Iustinus Christum subductum à Patre in celos (mirum certè si subductus est absque loci mutatione, ac proinde corporis circumscriptione) ab eòdem teneri, immenso nimirum amore & paterno complexu. Quasi verò, illum eo ipso amore non dilexerit Pater etiam ante ascensionem, aut ad illum amorem postea quippiam accesserit, aut mutatio loci frustra facta sit. Et ubi, Selneccere, τὸ κατέχων illa tua significatione positum inuenies? Postremò mirifica quadam demonstratione me refellis, demirans fieri potuisse ut illam voculam τὸ κατέχων arriperem, quum neque præcedentia neque sequentia com-probem, in quibus videlicet meam de prædestinatione doctrinam, cum maxima impie-tate & summo scelere coniunctam Iustinus oppugnet. At ego te miror, Selneccere, tam citò tui promissi oblitum. Agam, dixisti, sine fūco. Cur non igitur apertè dicis te non magis Iustini verba morari, quàm ego eiusdem οὐδὲ εἰμαρμένης καὶ αὐτοῦ θεοῦ sententiam? Nam tu ipse postea rectè sentis exigenda esse Patrum scripta ad verbi Dei normam. Sed interim negare iam non potes, falsum esse quod scripsisti, nempe eruditam vetustatem de illo Petri loco sic sensisse ut tu sentis, quod vnum ego testibus illis refutandum susceperam.

Omitto quæ tu velut ex tripode oracula concinis de quibusdam enuntiationibus quas ut ambiguas reicis. Quorsum enim hoc nisi ut quo grandior est tuæ respon-sionis moles, eò plures illam refutationes continere homines imperiti præsumant? Tan-tum hoc παρέργως dicam, etsi mihi valde displiceat omnis in dicendo, ac præsertim in tantis explicandis mysteriis ambiguitas, tamen multa hîc abs te ut dubia reprehendi quibus planissimè dicitur quod res est, & tuum illud fundamentum quod vnum fe-rè videris reprehensionibus tuis substernere, admodum esse fallax & lubricum: quòd videlicet Christi nomen constet personam significare. Expende si libet quæ tibi an-tea respondi, neque istud sine distinctione affirmabis. Sed de his fortassis ple-nius aliàs.

AD SECVNDAM ET TERTIAM PARTEM

Responfionis D. Nicolai Selnecceri: quarum una est de afcenfione
Christi: altera de eiusdem vbiquitate.

ALTERAM & tertiam tuæ responfionis partem ita sanè distribuisti & reipsa per-sequutus es, Selneccere, ut vtranque prorsus permiscueris. Deinde & statum qua-tionis cum eiusdem confirmatione, & hanc rursus cum meorum argumentorum refu-

tatione sic commisceas, ut mihi quidem neque caput neque pes in isto tuo libello appareat, siue hoc meo vitio fiat, siue quod ut Grammaticam sic etiam omnem methodi doctrinam asperneris. At hoc sanè turpe est eum committere, qui se pastorem & doctorem in Ecclesia profiteatur, à quo disertè requirit Apostolus ut sit διδασκαλός: in te verò vel eo nomine duplicem reprehensionem meretur, quod te D. Philippi discipulum & quidem intimum fuisse profitearis. Vtor hac præfatione ne quis fortè arbitretur me tua vestigia idcirco non persequi, quod deprehendi verear: quum potius in rectam disputationis viam te studeam reuocare. Agè igitur primum de statu causæ, postea de tuis refutationibus, (quandoquidem tu mihi respondes) postremò de nouis aut repetitis tuis argumentis dicamus. Status causæ is erat, quem transferre frustra studes, Sitne impia sententia dicere Christum secundum carnem cælo capi, id est ita nunc in cælo versari, secundum veri & naturalis corporis modulum, ut hæc ipsius humana natura neque sit, neque futura sit re ipsa in terris ante vltimum futuri iudicii diem. Hoc ego affirmo, tu sic negas ut fatearis quidem ubique non esse, sed tamen esse ubicunque velit, ac præsertim in sacra ipsius Cæna, eo ipso loco ubi Cæna administratur, & quidem eis symbolis realiter adiuncta, quæ visibiliter dantur. Hoc enim posterius etsi nunc non apertè profiteris, siue quod tibi in mentem non venerit, siue quod tam apertè loqui non audeas, tamè dicere te necesse est, nisi à teipso malis in hoc quoque prorsus dissentire. Hanc autem sententiam tuam quum præfatus esses vestro quodam more, cum tota erudita vetustate consentire, protulisti in illa tua commonefactione, paucula quorundam Veterum testimonia, quibus singillatim respondere conatus hoc vicissim nunc abs te responsum tuli.

Scripseram, inquis, verba illa Petri Act. 3, ab erudita & pia antiquitate semper intellecta fuisse de exaltatione naturæ humanæ in Christo, id quod consensus omnium sanorum comprobatur. Hoc argumentum sic diluit Beza, ut neget se insanire. Egregiam verò laudem, & spolia ampla. Imò, Selneccere, quid est calumniari si hoc non est? Conclufi ex tuis verbis nos tibi igitur insanire, & modestissimè respondi, ita esse si modò probares quod diceres. Hoccine est simplici inficiatione velle obiectum crimen diluere? Num verò idcirco ineptio, quod tu sic de industria insanire vis ut inficiationem à refutatione non distinguas? Sed ad rem.

*Augustinus, inquebas, scripsit Christum conditionem naturæ quam de homine matre natus assumpsit, super calos in dexteram Dei collocasse. Hinc colligebas verba Petri intelligi ab Augustino de exaltatione naturæ humanæ in Christo. Ego primum respondi nomine conditionis humanæ naturæ non posse intelligi illam quam comminisceris conditionem. Nec enim naturæ esset si esset ὑποφυσικόν, quod tu contendis. Multò minùs si est ἀνθρωπινόν, quod ego affirmo, quoniam simul esse siue multis siue omnibus locis, idioma est ex diametro finitæ naturæ humanæ repugnans. Quid tu contrā? certè ὁ δὲν ὕψος. Opponis enim locum ex vestris Catechismis & quidem Græcè citatum, in quo dicitur Christus sedere ἀξιοφύτως ad dexteram Patris: quasi verò nos dextram aut sessionem corpoream intelligamus, ac non potius inenarrabilem gloriam ac potestatem in quam Christi caro est euecta, sed in cælis nunc, & nusquam alibi collocata, cui hæc gloria, ut loquitur idem Augustinus, non naturam, sed infirmitatem ademit. Ut autem potestas & gloria carnis illius ubique pateat, num idcirco idem de ipsius carnis substantia sentiendum consequitur? Dico autem etiam aliquid amplius. Si verum est quod tu perperam statuis, nempe spoliari Christi carnem illa sua gloriosa exaltatione, nisi statuatur eam re ipsa adesse simul quibuscunque voluerit locis, cur non apertè ad Brentianos transis, quum non certis tantum locis, sed ubique regnet? Sin verò existimas nihil eius potentia detrahi, etiam sicubi non adsit ubi tamen regnare propterea non desinat, cur eum existimas regno suo spoliari in Cæna, nisi in Cæna re ipsa adesse statuatur? *Quæris postea qualis sit fides, Christiana an physica, Corpus esse in certo loco.* Ego Christianam esse dico, & contrariam esse blasphemiam. Si nec verbo Dei, nec Veterum ac præsertim Augustini toties prolati testimoniis credis, crede saltem tuo Heshusio, cuius hæc verba sunt, *Necesse est fateri corpus Christi in cælo certo spatio* CONCLVDI. Adiciis postea per ludibrium, *Præclara scilicet fides, corpus loco contineri, panem esse panem, vinum, vinum.* Præclara sanè quoniam corpus quod non continetur loco, corpus non est: quoniam impius est qui Christi carnem spoliari carnis nostræ veritate ac proinde circumscriptione: quoniam denique mente captus est qui vnum & idem corpus vult esse quantum & non quantum. Panem autem esse panem,*

panem, & vinum esse vinum etiam in Cœna Domini si negas, cur non apertè transis in Nicolai Papæ castra? Opposui præterea verbum Collocandi, quoniam *Collocare* sit in loco *constituere*. Hic verò vsque adeò continere te non potes, vt etiam scurram & histrionem ne semigallicè balbutiens nuncupes. Atqui hoc non est respondere, sed conuiciari. Ne tamen frustra hoc dicere videaris, reuocas me ad verbum Græcum *καθίστηναι*, quo, inquis, nemo est præter Bezam qui neget administrationis præsentiam non autem circumscriptionem significari. Quasi verò negarim ego, ac non centies inculcarim per sessionē ad dexteram significari imperij consortium, cuius tamen sedes sit in cælis, non in terris. Sed num quia sessio ad dextram imperium declarat, idcirco sessionis nomen veræ carni quantumvis glorificatæ attributum, circumscriptionis spatium excludit? Quid? non docet idem Augustinus corpus Christi quoniam in cælis sit, in terris non esse, & sic in cælis esse vt sit in aliquo cæli loco propter veri corporis modum? Non paulò antè citavi ipsius Heshusij hac de re verba? non inculcauit D. Philippus physica & corporali locatione Christi corpus ascendisse? an, obsecro, vt eam illuc profectus exueret? Num tu ipse tanquam tui oblitus, hoc ipsum cōfiteris pagina tuæ responsionis 52? Itaque non debuisti quod de verbo *Collocauit* dixeram redarguere, tãquam scurræ vel circulatoris vocem, sed hoc potius, si poteras demonstrare quòd ista collocatione præsentia illa tua in terris non excludatur. Manet illud tamen, locum Augustini abs te non esse appositè citatum. Tertio loco quum ex illis verbis *Super calos* colligere videreris illam tuam, quam vocas, hyperphysicam gloriam, quæsiui num igitur per calos idem atque dexteræ nomine significari velles. Neque id immeritò quæsiui. Nam si putas idem vtraque voce declarari, inanis fuerit battologia, & consequetur *Super calos* idem declarare atque *super dexteram*, quod ridiculum est. Restat ergo vt per calos locus ipse in quē caro illa euecta nunc commemoratur, per dexteram verò ipsa eius conditio, gloria videlicet inenarrabilis, intelligatur. Quid tu contrā? certè ne 2° quidem. Tantum quæris, ecquis dixerit Cælos & Dextram idem significare. Certè si hoc non sentis, sed hæc distinguis sicuti par est, necesse est vel te à teipso dissentire, vel mihi assentiri. Postremò quæsiui quorsum hæc Augustini verba ad illum Petri locum, de quo vno inter nos agebatur. Quid hîc Selneccerus? certè tam mutus quàm piscis, si rem spectes: sin verò conuicia, strenuus admodum vociferator.

Protuleras locos Athanasij & Basilij quosdam, ex quibus intelligitur per Dextram Dei non significari aliquid circumscriptum, sed gloriam ad quam sit caro Christi euecta. Respondi quod adhuc respondeo, frustra hæc fieri, quoniam de eo inter nos probè conueniat. Sed negaui consecutionem. Neque enim duntaxat ad dextram Patris sedere dicitur Christus, sed additur *IN CÆLIS*, in quos videlicet, verè relicto secundum carnem mundo, physico motu ascendit. Quàm autem absurdum est, quæso, inter Regem & Regnum, inter potestatem & eum qui potestate fungatur, non distinguere? Quid tu contrā? accumulas alia testimonia, quasi non satis fuerit semel otio & calamo abusum esse: & nihil interea de re ipsa respondes. Laboras tamen vehementer vt ostendas vnum & idem Christi corpus in loco esse secundum veram corporis naturalis *οὐρανίου*, sed tamen esse simul vbicunque vult, quia sit ad dextram Patris euectum, de quo prorsus *ἀνολογία* & futilissimo commento quum millies sit à nostris dictum: à vobis autem nihil dum nisi inanissimè responsum, non est quod toties actum agam: Qui volens sordescit, sordescat adhuc.

Monueram etiam vt hæc tria distingueres, *Ascendere in celum*, *Cælo capi*, & *Sedere ad dextram*, siue *Cælesti gloria ornari*, sicut exēpli gratia tria sunt distincta, *Ascendere in montem*, *In monte residere*, & *In illo monte beatum esse*, siue, *In illo monte residentem regnum exercere*. Tu respondes tibi satis esse notum, aliud esse *Ascendere in celum*, quàm *esse in cælis*. Hoc autem quid aliud est quàm manifestè tergiuersari?

Ad Seueriani fragmentum quod citasti, quòd videlicet diuinitas carni contulerit quod semper Filius Dei cum Patre possedit, sic respondi vt dicerem, quod adhuc confirmo, ista pertinere ad gratiam vnionis: quæ si torqueantur ad gratiam habitualementem quam non ineptè Scholastici vocant, (id est, ad dotes quibus ipsa in sese natura humana à verbo assumpta affecta est) excipienda esse naturæ diuinæ idiomata, nisi malis ad Eutychetem manifestè desciscere. At tu primùm omnium illud negas, nec tamen inficiationis rationem affers, quanuis ipsam in primis essentiam, itémque æternitatem & cætera quæ

consequuntur, negare non possis S E M P E R Filio cum Patre fuisse communia, id est, Dei propria. Deinde accumulas aliquot Patrum sententias partim eodem spectantes, cuiusmodi sunt præsertim illæ Damasceni, partim ad effusas in naturam humanam doctes respicientes, sed quæ nihil prorsus te iuvent, nisi ostendas nomine Maiestatis intelligi aliquod diuinæ naturæ idioma, quod nunquam facies, quum (vt inquit Damascenus eo ipso loco quem citas) deitas excidere non possit suis proprietatibus: vnius autem deitatis esse constet, neque loco, neque proprietate naturæ definiri: & contra omnis corporeæ substantiæ idioma sit loco circumscribi. Quod si ad glorificationem refugias, aditum tibi occludit expressè Didymus, de ipso Spiritu sancto differens, quo certè gloriosorem imaginari non potes carnem Christi, quum ne quatenus quidem Deus est Christus, sit maior Spiritu sancto, sed illi in eadem essentia & gloria coequalis. *Atqui*, inquit Didymus locuples in primis auctor, *ipse Spiritus sanctus si unus esset ex creaturis, saltem circumscriptam haberet substantiam, sicut vniuersa quæ facta sunt.* Hæc quum iam antea tibi obiecerim, quæ sit vt ad quiduis potiùs quàm ad id quod tibi opponitur respondeas? Est autem perlepidum sanè argumentum quod mihi affingis, *Christum dico*, inquis, *corpore suo esse euectum ad dexteram Patris, & posse præstare omnia quæ promissit.* Ergo, inquit Beza, *suum Eutychianus.* Vbi nam verò, Selneccere, me sic ineptiuisse comperies? Hoc quidem dixi, quod adhuc dico, nec tu vnquam refutabis, Eutychianos esse qui etiam si ipsam deitatis essentiam non confundant cum humanitate, tamen eius idiomata permiscant. Hic enim fuit alter Eutychetis error, in eo quidem non vsque adedò atque vos desipientis, vt qui idiomata absque ipsa natura cuius sunt idiomata, non posse reipsa communicari animaduernerit, quoniam alioqui idiomata esse desinerent. Hoc ego, inquam, dixi, non id quod mihi affingis. Istud verò quorsum mihi obiicis, quod possit Christus præstare quod promissit? Nec enim quaeritur an possit præstare quod promissit, (de qua re quis vnquam nostrum dubitauit?) sed an corpore suo sese multis simul locis affuturum, suam carnem manu prehendam, & ore in terris comedendam daturum, suum corpus alibi quàm in cælis ad vltimum vsque diem futurum, & aliter inde quàm fide & spiritualiter sese nobis communicaturum dixerit, id est, an repugnantia & contradictoria promiserit. Hoc, inquam, tibi probandum est, id est, Christum mentiri posse. Nam contradictorium promissionem (sunt autem necessariò contradictoria *χρηστικὸν* & *ἀχρηστικὸν* esse, item finitum corpus esse, & pluribus simul locis esse) necesse est falsitatem consequi, quum simul vera esse contradicentia non possint.

Non minùs vanus est ille tuus syllogismus ineptissimè sanè contextus, in cuius assumptione dicis maiestatem & potestatem diuinam esse proprietatem diuinæ naturæ, confundens attributa cum idiomatibus: in conclusione verò assumis plura quàm præmiseris. Sic autem illum contexere te oportuerat: Proprietates, id est, vt loquuntur Dialectici, propria quarto modo, non communicantur alteri naturæ reipsa. Esse verò simul multis imò omnibus locis est diuinæ naturæ idioma. Ergo esse simul multis locis non communicatur alteri naturæ reipsa. Propositio patet ex definitione proprii. Assumptionem nemo potest negare quin plura constituat infinita, id est, plures deos. Conclusio autem prorsus cohæret. Neque verò quod subiicis de Maiestate & Potentia pro te facit. Nam si dixeris istam tuam (vt ita loquar) *πολυτοπίαν*, sub illa maiestate comprehendere, quæ sit diuinæ naturæ idioma: nihil effeceris nisi idioma & id quod commune est pluribus *ἐτεροχρηστικὸν* vnum & idem esse probaris: quod est omnium falsorum & absurdorum falsissimum & absurdissimum. Sin verò dicas non comprehendere, tunc, teipso iudice, tua vana consecutio coarguetur. Alter autem syllogismus sic te sanè constringit vt elabi non possis, quanuis ignorare videaris quid idioma & quidem essentielle vocemus. Nam quod sic essentiam describit, vt eo sublato aliquid definat id esse quod erat, & eodem communicato, id cui communicatur, incipiat id esse quod non erat (veluti sublata infinitate ac cum ea cohærente *πανταχόθεν*, deitatem aboleri, iisdem autem humanæ naturæ reipsa communicatis, eam euadere in deitatem necesse est) consequitur absque ipsa essentia communicari idioma reipsa non posse: ac proinde non posse tribui carni Christi siue *πολυτοπίαν* siue *πανταχόθεν* absque infinitate, nec infinitatem absque ipsamet deitate, quod est merè Eutychianum portentum. Tu verò quid respondes? *Verum est*, inquis, *argumentum de confusione naturarum siue physica communicatione, in qua idioma diuinæ naturæ fingitur fieri idioma humanæ naturæ, cuiusmodi*

modi communicatio nulla est. Imò, mi homo, quis vnquam ita ineptiit vt fingeret idioma (intellige proprium Dialecticum quarto modo) posse esse aliquid duobus prorsus ἐτερο-
 γλωτῶσι commune? Rectè igitur negas talem idiomatis communicationem dari posse qua
 idioma destinat esse idioma. sed mox video tibi excidisse quod Deum precor vt tandem
 intelligas. Sed, inquis, humana natura in Christo glorificata habet omnem potestatem in celo
 & in terra, super omnes Angelos, &c. Subiicis postea testimonia neque necessaria in re
 non controuersa, neque à teipso intellecta, vt qui ne nunc quidem inter gratiam vnionis
 & collatas in carnem dotes, neque inter κατ' ἄλλο & κατ' ἐαυτὸ quod sit discrimen noris.
 Maneamus in quæstione proposita, Selneccere. Agitur de eo an pluribus simul locis ad-
 esse reipsa possit vnum & idem Christi corpus: quod tu tueris quantum potes, nos verò
 constanter negamus, quoniam ita euanesceret carnis Christi veritas, alterum salutis no-
 stræ fulcrum. Vidèris autem tibi pulchrè elabi si manifesto paralogismo obiecta ista
 πολυτοπία (liceat enim nobis nouum hoc vocabulum in nouo isto πανταχούσιως factu si-
 gnificando vsurpare) dicas carnem Christi hoc non habere ex sese sed ex natura assu-
 mente. quasi verò vnde illud sit, ac nō potius an aliunde datum sit aut etiam dari potue-
 rit quæramus, non quòd de Filii Dei potentia ambigamus, verum quòd ipsius neque po-
 tentiam neque voluntatem configere cum eiuldem veritate credamus. Sed longius &
 quidem planè incautus progredieris, quum eas dotes quibus natura assumens assumptam
 exornauit negas esse accidentia. Quoniam, inquis, hypostatica vnio non potest locum habere ac-
 cidentis. Ego sanè concedo deitatem non coniunctam esse humanitati vt accidens sub-
 iecto, quod absurdissimum fuerit sentire, vt etiam Thomas rectissimè docuit: sed an in-
 de consequitur istius vnionis effecta carni non accidere? Dotes, inquam, quibus affecta
 est ipsa in sese humanitas negare audeas illi vt subiecto inesse? num verò maius totidem
 esse substantias? Sin verò sunt συμβεβηκότα, cui subiecto nisi carni inesse dices? Nam dei-
 tatem nosti accidens non admittere, etiam si attributa in ea consideramus: qua de re
 plenissimè contra Brentium disserui: & Papistarum est accidentia sine subiecto consti-
 tuere. Quid quòd aliud inde consequitur quod te vel inuitum cogit nobis assentiri?
 Qui fit enim (exempli gratia) vt tua sapientia non possim sapere, tua valetudine valere?
 quia nimirum non mihi sed tibi hæc insunt. Quomodo vis igitur vt caro Christi sit o-
 mnipotens omnipotentia deitatis, & propter infinitatem naturæ diuinæ pluribus si-
 mul locis? Nam aliud est deitas, aliud humanitas, quanuis alius non sit Verbum, alius
 Filius hominis. Nempe, inquis, quia ista duo sic sunt duo, vt tamen sint vnum in Chri-
 sto ὑψιστάμενον, tu autem & ego sumus duo ὑψιστάμενα. Concedo: Sed an non tu ipse con-
 siteris in hypostatica vnione sicut distinctæ manent naturæ, ita etiam idiomata mane-
 re distincta? Distinctio autem idiomatum realis, & communicatio earundem realis con-
 tradictoriè opponuntur, vt separatio & vnio. Ideoque non dicitur natura naturæ com-
 municari, sed hypostaticè, id est, seruata distinctione, vniri. Relinquitur ergo vt sic di-
 catur caro ista adesse multis simul locis, sicut si dicatur infinita: nempe neque in sese ne-
 que ex sese siue coniunctim siue seorsim consideretur, (quæ discrimina vel non intelli-
 gis vel prorsus negligis) sed extra sese siue κατ' ἄλλο, veluti si corpus meum dicerem ef-
 fe intelligens, aut ratiocinans, quoniam cum animo meo intelligente & ratiocinante
 coniunctum vnicam personam Bezam constituit. Est igitur hæc exaltatio ex gratia vnio-
 nis & κατ' ἄλλο, ac proinde minimè inchoanda ab ascensione in celos vel sessione, sed
 ab ipso incarnationis momento. Neque his verbis, Hoc est corpus meum, &c. declaraue-
 rit Christus suum corpus præfens adesse, sed quòd illud nobis verè communicadum tra-
 dat. Quod igitur est illius vestræ realis corporalis præsentia, & oralis manducationis fun-
 damentum? Nam gratia vnionis nihil huiusmodi statuit: imò vt modò ostendimus, hy-
 postaticæ vnionis definitio manifestè hoc commentū vt ἀνθρωπινόν, non, vt tu vocas hy-
 perphysicum funditus euertit. At gratia habitualis, id est habitus siue dotes quibus ine-
 narrabiliter ornata est caro assumpta, siue tota illa glorificatio tealis quam libenter tibi
 concedimus sessione ad dexteram declarari, vt immutabilitas, splendor, potestas illa in
 omnes excepto eo qui ipsi omnia subiecit: (quo etiā respectu seipso minor dicitur Chri-
 stus ab Augustino & Ambrosio) longè aliud sunt: accidentia videlicet quæ non impe-
 dio quominus ὑψιστάμενα vocentur, reipsa carnis assumptæ subiecto communicata, & in-
 separabiliter inhaerentia, siue quæ possidet ipsa caro, nō quidem ex sese, sed in sese, neque
 seorsim an coniunctim caro hūc consideretur quicquā interest. Inter hæc autē dona non

magis recenſeri poteſt iſta ſiue πολυτομία ſiue πανταρχεία ſiue vllū deitatis idioma, quā ipſamet deitas. Et hæc quidem vniuerſa ferè tuæ reſponſioni oppoſita ſunt. Quum ex Theodoretī collectaneis quædam Athanaſij proferens, epiſcopum pietate, doctrina, eloquentia præcellentem, & veſtri dogmatis apertum oppugnatorem, hac nota aſperſiſſes, vt Athanaſium diceres ab eo contra ſeipſum citari, reſpondi paucula ad ipſius aduerſus vos tuendam quam meretur authoritatem. Tu verò reſpondes illum fuiſſe initio Neſtorianum: quod ſi tibi concederè, quid hoc ad rem? At ego etiam Neſtorianum fuiſſe pernego, verum neque Neſtorij ſententiā (vt ne alios quidem multos) neque Cyrilli mentē initio ſatis cognouiſſe, quod ex illius & Cyrilli mutuis reſponſis liquet. Hoc autem illi accidiffe, cur miremur, quum noſtra memoria D. ipſe Lutherus, vt ex libello de conſiliis apparet, ne hæc quidem ſatis intelligat: & ingenuè fateatur quod res eſt, & quod vtrinq̃ tandem vos intelligatis, ſeſe nimirum ſæpe erraſſe, tribuendo naturæ quod eſt perſonæ? Ais præterea te nihil detrachere Theodoretō, quem tamen ſacris Literis affirmes non eſſe præponendum, cuius etiā dialogos legeris, & primus fortasſe verteris. Sanè verò, Selneccere, quid tu poſſis tanto viro, non ſuam, ſed Eccleſiæ, idque totius orbis applauſu, cauſam defendenti, etiam ſi fortasſe velles, detrachere? Quid autem nobis aſſeueratione tua opus eſt? Quis enim noſtrū vnquam dubitauit ſola Biblia eſſe αὐτόπιστοι? Sanè ſi dialogos illius vertiſti, laborem hunc tuum rectè collocaſti, modò in illorum lectione proficiās. Poſtremò excipis Theodoretum cum iis demum pugnare, qui vnā duntaxat naturam in Chriſto agnoſcunt. Et ſanè ita eſt. Sed ignorare viciffim non potes duplicem fuiſſe errorem Eutychetis: vnum quòd ipſas εἰς αὐτὸν, alterum quòd earum idiomata conſunderet, vt & vos facitis, qui cōmunicationem idiomatōn realem etiam in ipſa carne vel inuiti ſtatuitis, quum illā rei ipſa multis locis ſimul eſſe cōtenditis. Nec illud etiam neſcis, Theodoretum eo potiſſimum niti ad deſtruendam ipſarum εἰς αὐτὸν conſuſionem, quòd earum proprietates ſint ἀκωινώητοι: & carnem Chriſti etiam glorificati ex eo colligere non eſſe in deitatem conuerſam, quòd ſit & maneat circunſcripta. Imò etiam noſſe te conſtat quid de ſacris myſteriis doceat, & diſertè non minùs aduerſus συνωσίαν quā μετεωρίαν ſcribat. Aut igitur illum (id eſt totam veterem Eccleſiam) ſemel oſtende fuiſſe blaſphemum & impium, aut veritati acquieſce. Quid autē Athanaſius? Sede à dextris me dictum eſſe de corpore Dominico, quoniam diuinitati non conueniat, vtpote quæ omnia compleat. Hinc collegi iſtam ſeſſionem corporis ad dexteram, Athanaſio iudice, non tollere corporis circunſcriptionem, imò potiùs ſtabilire, quòd alioqui non quadraret ratio allata cur deitati non conueniat. Quid tu contrā? Fingis me ſic argumentari, *Diuinitas replet omnia, corpus verò ſedet ad dexteram, ergo humanitati competit vt omnia non repleat.* Imò, Selneccere, ne per ſomnium quidem ſic velim ſyllogiſmos contexere. Hoc dixi, Si idcirco illa ſeſſio non competit deitati, quòd omnia impleat, vt ait Athanaſius, conſequi vt corpus cui cōpetit, non omnia impleat, contra veſtram iſtam matæologiam, *Sedet corpus ad dexteram, ergo nihil ei impoſſibile, ac proinde poteſt quocunq̃ ſimul vult locis rei ipſa præſens adeſſe.* Hic tu, inquis, *ſanū ſne es, Beza?* Sanè, vt opinor, nec, vt tu conquereris, cauſæ ſtatum inuerto, ſed fundamentū abs te poſitum tuis ipſius argumentis funditus inuerto. Ergo, inquis, *putas Chriſtum vt Deum, ab æterno non ſedere ad dexteram Patris?* At ego ex te quæro vbi hoc tandem in ſacris Literis inuenias. Filium lego in principio fuiſſe apud Patrem: Filium audio poſtulantem gloriam quam initio habuit apud Patrem. Nec ſanè Chriſtiani hominis fuerit dubitare ſicut vna eſt trium ὑποστάσεων eſſentia, ita & vnicam eſſe ac eandem illarum gloriam. Sed his verbis, Sede à dextris meis, dico ſignificari exaltationem: Naturæ autem humanæ eſt exaltari, non diuinæ. Itaque quum illis verbis non tantū gloria, ſed etiam exaltatio ad eam gloriam ſignificetur: & eam idcirco neget Athanaſius competere deitati, quoniam omnia impleat: quod dixi iterum dico, manifeſtè nimirum liquere illa ſeſſione, quæ eſt ὁ θρόνος, & cuius ſedes in cælis, non autem vbique deſignetur, non modò non confirmari, verum etiam prorsus euerſi realem illam ſiue omnibus ſiue pluribus ſimul locis præſentiam, quòd alioqui Athanaſii ratio nullo modo conueniret.

Nyſſeni verba gaudes quòd tibi intemerata reliquerim, quem candorem bono viro dignū alibi non adhibuerim. An ego verò quicquā in reſpōſione mea detorſerim, penes lectores quoſvis iudicium eſto. At tu quo pudore hæc ſcribis, qui pro Nyſſeni verbis gloſſema prolixum & peſſimè ſanè conſutum reponas? Habes tamen in iis quædam de quibus

quibus tibi necesse est gratias agam, quoniam prorsus contra teipsum faciunt. Citas Eustathij ex Theodoro particulam ubi meminit diuinæ gloriæ ita collatæ in carnem ut humana natura non sit abolita, sed in vnam virtutem vnita, quia vnicus sit Dominus. Et multò apertius est etiam quod ex Vigilio citas, qui hanc glorificationem, non ad vnitatem Verbi (ut tu prorsus absurdè scribis, & prorsus inscienter, inter Vnionem & Vnitatem non distinguens) sed ad vnionem cum Verbo. Obsecro enim an non hæc saltem docere te potuerunt, non agi de eo quod insitum sit ipsi carni, sed de eo quod hætenus ei tribuatur, quatenus cum eo cui inest, vnum *ὁμοῦ καὶ ὁμοῦ* constituit? Vide verò quàm imperitè de his mysterijs loquaris. Pulchrè tibi vidèris elabi si dicas hanc quam vocas Maiestatem non tribui humanæ naturæ vel soli vel in abstracto considerata. Si solam accipis pro separata, certè nihil neque Verbo neque carni soli tribui fatemur, ut ista tua exceptione nihil nobis fuerit opus, qui Nestoriani non sumus. Sin vero soli accipias pro Scorsim siue in sese considerata: quorsum istæ controuersiæ, quum inter nos prorsus conueniat? Hic enim te concessurum spero, si propius quid hic scribas, & quid paulò antè dixerim expendaris. Num enim, quæso, aliquid quantumlibet hypostaticè vnitum potest reipsa, & in sese tale vel tale esse, ea qualitate quam in sese non habeat, siue ea qualitate quæ sit in eo duntaxat cui est vnitum: ut, exempli gratia, Corpus animæ intelligenti vnitum potestne dici in sese & reipsa intelligens? num quoniam est incorporeæ animæ vnitum, potest dici incorporeum? certè non magis quàm ego tua sapientia possim dici sapiens, aut tua valetudine valens, quanuis tu & ego simus duæ separatae hypostases: corpus verò & anima vnita, vnicum singulare indiuiduum constituent. Stat enim illud, vnumquodque ut tale vel tale sit reipsa in sese, à sua non ab alterius cuiuscunque qualitate affici & tale reddi oportere, siue illam ex sese, siue aliunde, siue cōmunem cum alio, siue propriam & peculiarem habeat: communem & aliunde, ut quum corpus sentiens vocamus, quod ab anima habet, vnde procedunt personales actiones: propriam & ex se, ut quum corpus *σάρκα*, & *ὁμοῦ καὶ ὁμοῦ* dicimus. Sic à nobis quarritur hodie, num corpus Christi tale sit ut pluribus simul locis reipsa adesse possit. Hoc ut probes, necesse est demonstres illum hac in sese qualitate esse præditum. Nec te quicquam iuuat confiteri quòd illam neque ex sese, neque sola habeat, quum non quæramus ex sese an aliunde, propriam ne an cum alia communem, sed an in sese, (vndecunque & qualiscunque tandem illa sit) hanc dotem & qualitatem habeat: quod nunquam affirmabis quin à teipso dissentias. Et hoc rogo te, mi Seneccere, ex animo ut, si pacem Ecclesiarum amas, diligenter expendas. Video enim tibi inter scribendum aliquam veritatis scintillam clariorem præluxisse. Nam in epistola ad Illustrissimum Principem Electorem apertè dicis corpus Christi non amplius *χρόνον*, sed *ἀχώρητον* esse, alibi verò agnoscis circumscriptionem suam retinere: imò eadem pagina quanuis non *πυρρὸς*, tamen *λεπτομερὲς* esse fateris. Quòd si partes habet, sanè ne vno quidem loco totum ipsius contineri potest, nedum ut simul totum pluribus locis adesse reipsa possit. Et ne me queri possis philosophum agere non theologum, meminisse potes ista Augustini verba tibi à me obiecta in priore mea responsione, Augustini, inquam, de ipso Christi glorificato corpore loquentis Epistola tertia, *Quantumcunque sit corpus vel corpusculum, ut loci occupet spatium necesse est, eundemque sic impleat, ut in nulla eius parte sit totum.* Quomodo igitur ista conciliabuntur ut idem sit *ἀχώρητον* & *χρόνον*, id est loci spatio non contentum & tamen loco comprehensum corpus? nempe ad illam distinctionem quam ponimus deuenias necesse est, ut *κατ' ἄλλο* (id est in alio cui hypostaticè vnitum est,) non autem in sese (id est *καθ' ἑαυτὸ* siue *ἐν ἑαυτῷ*, quod tu malè accipis pro ex sese siue per sese) sit *ἀχώρητον*, qua ratione videlicet non in sese, sed *κατ' ἄλλο* hominem hunc vocamus Deum, qui in sese est tantum diuinus, id est diuinis dotibus inenarrabilibus ornatus, ita tamen ut *ἀνομήνῃ* deitatis idiomata excipias, ne in Eutychetis præcipitium ruas. Deinde in eadem epistola sic scripsisti, in quo etiam toties peccas quoties realem idiomatum in naturis communicationem statuis, *Christus (inquis) secundum humanam naturam habet omnem potestatem* (nihil autem vis exceptum, quum tamen Deum ac proinde deitatem & ipsius idiomata disertè excipiat Apostolus) *non ab aeterno sed certo tempore, à seipso* (nempe secundum deitatem) *& in seipso* (nempe in carne) *acceptam.* Nam postea gratiam vnionis ab ista exaltatione expressè distinguis. Et illud etiam addis in conclusione, *Humana hæc natura illam omnem potestatem quam à Patre accepit, non*

habet ex se, per se, nec in sese naturaliter: quam vocem Naturaliter si accipis pro IN IPSA MET HUMANA NATURA, rectè sentis: sed à priore loco dissentis, & rursum nonnihil peccas. Dicendum enim fuit eum quæ accepit per gratiam vnionis, (siue quæ ei tribuuntur quatenus Christus vt vnum quoddam cōsideratur,) neque ex se, neque per se, neque in se sed ex verbo & per verbū & in verbo habere: quæ verò dona ex verbo effusa accepit, quorum etiam ratione supra inferiora omnia inenarrabiliter eminet, ea nō quidem ex se, vtpote quæ à verbo acceperit, sed tamen per se quoque (id est etiam si non separatim quidem sed tamen distinctè consideretur) & in semetipso habere, quæ ea omnia dona carni tanquam subiecto inhæreant. Iam verò illa priora cum posterioribus coniungamus. Reprehendis quod sic scripserim, *Homo ille Christus* (pro quo tu substituis siue calumniosè siue inscienter HOMO CHRISTVS) *est omnipotens, omnipræsens, viuificus, & adorari debet, non tamen in sese, sed & ἄλλο, id est quatenus in natura diuina subsistit, cuius illa sunt propria & ἀποκρίνεται ἰδίωματα.* Quid autem reprehendis? Impropiè, inquis, loqueris, quia dum personam nominas, quid occultes nescio. Atqui sententiam meam minime à me fuisse occultatam tu ipse alibi testaris. Quid autem hīc obscurè dixi? *Personam*, inquis, *nominas*. Hoc verò falsum est. Nam HOMO ILLE si adiunxeris illud IN SESE, quod tu siue sciens siue imprudens prætermittis, naturam humanam planè determinat. Quum autem pro HOMO ILLE substitueres HOMO CHRISTVS, sic fecisti, opinor, vt solent imperiti qui inter CHRISTVS HOMO & HOMO CHRISTVS distinguere nondum didicerunt: quæ discrimina etsi fortasse negligis tanquam ἀπολογίας aliquas, tamen vel tuo vnus exemplo apparet non temerè fuisse ad maximos vitandos errores vsurpata. Sed agè, errauerim cum veteribus nonnullis orthodoxis quos nondum erudierant hæreticorum captiunculæ. Scripserim quod saltem scriptum nolui, *Humana natura non in sese sed & ἄλλο id est quatenus in natura diuina subsistit, est omnipotens, omnipræsens, & adoranda*, quid nunc respondes? *Humanam*, inquis, *naturam in Christo PER SE vel IN SESE (si abstractum habere locum possit) non adorari, sed & ἄλλο, quia vnita est diuina Christi natura, verè & constanter dicimus.* Ergo, Selneccere, quomodo verum est quod Christum dixisti secundum humanam naturam in sese illam maiestatem recepisse? Nam certè si in sese illam gloriam accepit, etiam habet: si habet, & ea est causa cur sit omnipræsens (largior enim etiam tibi plura quàm petas, quū tu multipræsentem esse velis, ego omnipræsentem illa ratione, non autem illa Eutythiana, siue Brentiana, siue Iacob-Andreana siue Illyricana esse vltro & idem meritò cōcedam) & idcirco adorari debet, quo iure potes illā in sese omnipræsentē & (quanquam sanè neque per se neque separatim) adorandā negare? Causam qui habet in sese, quāuis neque ex se, neque separatim, cur tamen effectum non habeat? Deinde IN SESE non autem illa PER SE siue EX SE τὸ & ἄλλο opponi, si mihi non credis, at certè aliunde discas velim. Præterea quorsum istud, *Si abstractum locum habere potest*? Nam certè non fuit hīc ambiguè loquendum. Si caro donata est ista quam tu vis omnipotentia in sese, dubiū non est quin sit in sese multipræsens & adoranda: sin verò & ἄλλο id est extra se, & in eo duntaxat quicum nō in eandem naturam est conflata, sed distinctis reipsa manentibus tum naturis tum eorum idiomatibus, καὶ ἰδιώματι, vt loquitur Damascenus, vnita: ergo in sese neque est multis simul locis, neque est adoranda, Quinam igitur reipsa aderit in vel sub vel cum symbolis, ita vt ore ipso & manu percipiat, nisi ipsamet adsit? & si adest ipsamet, verūne est illam tantūm adesse & ἄλλο? Imò etiam agè audiamus quod altera pagina scribis etiam expressius: *Caro Christi (inquis) est viuifica, est adoranda, est omnipotestate ornata, est præsens ubique in Cœna dominica administratione, non secundum sese in abstracto considerata, sed in Christo per unitatem verbi, quatenus in diuina natura subsistit & ἄλλο, verum non titulus, sed reuera.* Agè igitur, mi Selneccere, hīc pedem fige: Nam si quod dicis intelligis, & quod dicis hoc verè sentis, pacata est omnis inter te & nos discordia. Primum enim illa omnia inter se sic cohærere certum est vt qua ratione est mitifica & adoranda, eadem quoque ratione præsens in Cœna dicatur. At non est adoranda in abstracto, sed duntaxat in concreto. Ergo, teipso iudice, tam hæc enuntiatio falsa est, Corpus Christi est ubique præsens in Cœna (corpus enim & caro sunt abstracta nomina) quàm hæc vera est, Homo ille assumptus, est præsens in Cœna, imò etiā ubique. Ratio est, quoniam natura humana nō est Deus cuius proprium est ubique esse, sed assumptus ille homo est Deus. Hoc autem est illud ipsum quod verè & rectè dicis, nēpe propter unitatem Verbi

Verbi, siue quatenus in Verbo subsistit, siue κατ' ἄλλο esse viuificā & adorādā. Neq; verò negari à quoquam potest verè illa dici de carne, quin negetur & hypostatica vnio, & ipsa deitas esse viuifica, adoranda, & omnipræsens. Similiter etiā accipio quod rectè dicis, nempe idiomatica diuinæ naturæ esse incōmunicabilia absolutè. Ita enim cōcedis relatè dūtaxat communicari, id est, quatenus caro non in sese, sed in Verbo in quo subsistit consideratur. Quod autem reale & physicum inter se vt contradictoria opponis in eo sanè & à veritate & nominatim à D. Philippo præceptore tuo deflectis. An non enim ille inculcat non modò corporali, verum etiam physica ascensione & collocatione Christi carnem in aliquo cæli loco, nempe vbicunque vult in cælis, esse? & ita quidem vt sic semper scripsisse totam antiquitatem contendat?

Itaque sanè sum miratus postquam ita scripsisti & sensisti, rursus te postea non tam sanè aduersum nos quàm contra teipsum contendere, diuinam illam gloriam (qualem tu videlicet imaginaris) datam fuisse homini Christo in ea natura secundum quam frater noster est. Nam si hoc ita est, non habet κατ' ἄλλο & relatè duntaxat, quod etiam quauis non ex se nec seorsim, tamen in se habet. Et certè quæcunque citas testimonia Patrum, partim ad gratiam vnionis spectant, partim ad effusā quidem in ipsam carnem dona pertinent: sed ita vt nihil te prorsus iuuent à teipso dissentientem. Nam (vt iam sæpe dixi) hoc respectu exceptus est ab Apostolo Deus, ac proinde tum ipsa essentialis deitas, tum ipsius deitatis idiomatica.

Istam autem calumniam qua nos afficis, nobis hoc impingens quòd humanam naturam siue carnem nostram dicamus in Christo nihil prorsus accepisse quod conditionem & proprietatem humanam superet, quomodo excusabis? An enim carnem vel in Verbo subsistere, vel in sese obtinere dona quibus inenarrabiliter emineat supra res omnes conditas, humanæ est istius conditionis: num in mentem nobis vnquam venit vt huic etiam quatenus est Filius hominis omne iudicium à Patre datū negaremus? Quasi verò quoniam inter ἀνθρωπινὰ & ὑποφυσικά, id est, inter ea quæ naturam humanam abolent, & ea quæ illam exornant distinguere vel nescis vel certè recusās, idcirco simus in Christum blasphemī: aut quia nec idiomatica diuina volumus humanæ naturæ, nec humana diuinæ cum Eutychete reipsa tribuere, idcirco hypostaticam siue personalem, tum naturarum ipsarum, tum ἰδιωματικὴν vnionem tollamus.

Superest vt hoc etiam loco alteram vanissimam calumniam quauis millies refutatam, paucis diluam. Tribuis nobis hoc dictum, quòd Christus corpore suo, etiam si velit, alibi quàm in cælo esse non possit: quod quidem sit perinde ac Dei ipsius omnipotentiam inficiari. Atqui millies iam responsum fuit, quum Deus non velit quicquid potest, nec quærat quid in Cœna possit, sed quid velit, non rectè facere qui quum de voluntate quærat, de potestate disceptent. Deinde profanum etiā esse dicimus, quærere num Christus velit corpus ipsummet suum reipsa multis simul locis sistere in terris, tum quoniam illud est testatus sese à nobis verè & reipsa ablatum intulisse in cælos, & ibi futurum donec veniat iudicatus viuos & mortuos: tum etiam quoniam verum sit corpus quod pro nobis assumpsit, ac proinde circumscriptum: quod si circumscriptum, ergo non pluribus simul locis: quæ nostra non sunt, sed Augustini de ipso corpore glorioso differentis argumenta. Concludimus ergo Christum non modò nolle, verum etiam non posse vel corpus illud suum verum & ὁμογενῆς multis simul in locis sistere: neque hoc est ei potentiam detrachere, sed mutabilitatem adimere, quoniam videlicet mentiri non possit. Certè Cyrillus non modò non fuisse conuersatum cum Apostolis Christum secundum carnem, quum eis mitteret Spiritum sanctum, sed ne conuersari quidem potuisse dicit, quoniam ad Patrem ascenderat. Num ille verò Zuinglianus aut Calvinianus fuit?

Sic igitur à te responsum est iis quæ ex Patribus abs te citata refutauī. Nunquid superest, videamus quomodo videlicet testimoniis Patrum à me tibi obiectis respōdeas. Origenes tibi non placet, & iubes memorem esse mendacem, quid videlicet de scriptore illo alibi senserim & scripserim. Egregium sanè responsum. Ergo ne Lutherum quidem admitte. nam & ille ingenuè fassus est in hoc ipso argumento sæpenumero se peccasse, tribuendo naturæ quod est personæ, & contrā. Sed cur tu, Selneccere, de re ipsa ne quid quidem? Nec enim verba Origenis sed ipsius Apostoli sunt, Nos à Christo peregrinari dum in hoc corpore versamur: vnde rectè ille collegit Christum quoque, quatenus homo est, à nobis peregrinari.

De Iustino, cuius expressum testimonium eleuare conatus es, plenissime à nobis antea dictum est.

Vigilium, quem tute scis totum nostrum esse, ostendi & demonstraui quot modis sis calumniatus. Cur igitur vel inscitiam non agnoscis, si inscients hoc fecisti (ut sanè ex-istimare malo) vel obiecta non diluis? Nam tu quidem de istis ne verbum quidem.

Ex Ignatio, affirmari corpus Christi omnia quæ propria sunt humani corporis habere nobiscum communia. *Ex Didymo*, solam deitatem esse ἀχώρητον, id est nullo spatio capi. *Ex Apollinari*, Verbi copulationem cum corpore non mutare corporis naturam. *Ex Seneriano*, Christum secundum corpus in loco versari, sicut extra locum positus est secundum verbum. *Ex Athanasio in hæc verba*, Vado ad Patrem, eius esse ire & venire (nepe assumpti hominis) qui locorum terminis circumscribatur, & eum locum deferens in quo erat, ad aliud locum veniat ubi non erat. *Ex Theodoro*, corpus illud licet incorruptibile, impassibile, immortale, diuina gloria glorificatum, sessione ad dexteram Patris dignatum, quod & ipsum (quia Dei corpus est) à cælestibus potestatibus adoretur, tamen corpus esse, & habere eam quam prius habuit formam, figuram, & circumscriptionem. *Ex Nanzianzeno*, eundem Christum circumscriptum corpore, incircumscriptum spiritu, qui loco continetur, & loco non continetur, habitare in cordibus nostris non secundum apparetem, sed secundum inuisibilem naturam. *Ex Tertulliano*, Non esse hominis naturæ, sed Dei, ut adesse omni loco possit. *Ex Cyrillo*, Deitatem ipsam non effugiram circumscriptionem, ac proinde futuram in loco, si intelligeretur esse corporeum aliquid. *Item*, nulum ambigere Christum præsentia carnis abesse. *Item*, corpore absentem sedere & interpellare apud Patrem qui Spiritu habitat in sanctis. *Item*, quum Spiritum immitteret Apostolis, non potuisse cum eis carne conuersari, ut qui ad Patrem ascendisset. *Ex Vigilio*, Dei Filium humanitate sua recessisse à nobis qui secundum diuinitatem dixit, Ego vobiscum sum ad consummationem seculi. *Item*, quando caro fuit in terra, non fuisse in cælo, & nunc quia in cælo est, non esse utique in terra, quum è cælo ventura speretur. *Item*, Christum, sicut non capitur loco per naturam diuinitatis, ita contineri & circumscribi loco, secundum naturam carnis, quæ sit fides & confessio catholica quam Apostoli tradiderunt, Martyres roborauerunt, & fideles nunc usque custodiunt. *Ex Ambrosio*, eandem esse in Christo veritatem corporis, quæ est in nobis. *Item*, non esse dicendam creaturam quæ non habeat circumscriptam determinatamque virtutem. *Ex Augustino*, sublatis spatiis tolli corpora. *Item*, credendum esse Christum ubique esse per id quod Deus est: in cælo autem per id quod homo, secundum veri corporis modum. *Item*, donec finiatur seculum sursum fore Dominum, cuius corpus in quo resurrexit, vno loco esse oporteat. *Item*, Deum totum in cælo & in terra simul totum esse, quod nulla creatura possit. *Item*, omne corpus, ipsiusque adeo glorificati Christi, necessario loci spatium occupare, quem sic impleat ut in nulla eius parte sit totum. *Item*, Christum ubique esse tanquam Deum, & in loco esse propter veri corporis modum, cui immortalitatem dedit, naturam non abstulit. *Item*, credendum esse Christi corpus ita esse in cælo ut erat in terra quum ascenderet in cælum. *Item*, ibi esse hominem Christum unde venturus est, in eadem carnis forma, secundum quam non est ubique diffusus. *Item*, Cauendum esse ne sic abstruamus diuinitatem hominis ut veritatem corporis aufe-ramus, nec esse consequens, ut quod in Deo est, sit ubique ut Deus. *Item*, nisi corpora-liter abiisset à nobis, nos semper fuisse corpus eius visuros, & nunquam spiritualiter credi-turos. *Item*, abiisse per id quod homo, & vno in loco erat: mansisse per id quod Deus & ubique erat. *Item*, quia secundum carnem ascendit in cælum, non esse hic: & ibi, non autem hic, sedere ad dexteram maiestatis. *Item*, per id quod Deus est, æqualem esse Patri, & ubique præsentem totum, nec vlllo loco contineri: per id autem quod homo est, passum & mortuum resurrexisse, ascendisse in cælum, sedere ad dexteram Patris, & sic venturum in eadem forma carnis & substantia, cui immortalitatem dedit, naturam non abstulit. *Item*, Dominum sese corpore absentasse ab omni Ecclesia, & ascendisse in cælum ut fides ædificetur. *Ex Fulgentio*, Christum esse hominem localem ex homi-ne, secundum humanam substantiam abfuisse cælo quum esset in terra, & dereliquisse terram quum ascenderet in cælum. *Item*, ascendisse in cælum quia verus & localis ho-mo, sicut adest fidelibus quia immensus & verus est Deus. *Item*, Apostoli verbis de-monstrari Christi corpus localiter cælis contineri. *Item*, Christum secundum totum hominem

hominem quem accepit, terrā localiter deseruisse, ad cælum ascendisse, & in dextris Dei sedere. Ex Damasceno, ea quæ propria sunt deitatis, de humanitate non dici, nec vicissim de carne quæ sunt deitatis propria.

Quid tu igitur ad hæc, Seneccere, toties vobis opposita, nunquam refutata? Cur non saltem aliquid? Nam quæ sparsim & admodum perturbatè in tua responsione scribis cuiusmodi tandem sunt? Colligis multa, quæ præter rerum seriem Christo contigerunt, vel Christus ipse fecit: veluti quòd natus sit ex Virgine, quòd ambulauit super aquas, resurrexerit clauso sepulchro, intrauerit ianuis clausis, ascenderit in cælos, quum grauiā tendant deorsum. Quorsum autem hæc? vt probes eum sedere ad dexteram *ὑπερουρανίου*, id est (inquis) vt habeat imperium in omnes creaturas in infinitum & quàm latè dextera Dei extenditur. Quasi verò de imperio Christi in omnes creaturas dubitetur, aut quasi tam latè oporteat patere Regis corpus quàm latè pater eius regnum, aut vbique regiè dominatur, ibi regem reipsa esse oporteat. quasi denique si hoc verum sit, non multò melius quàm vos sentiāt Brentiani, qui propterea quòd vbique pateat Christi regnum, vbique etiam eum esse volunt, quum vos velitis quidem hanc sessionis gloriam vbique patere, sed tamen eum non vbique esse statuatis, sed ibi demum vbi esse velit. Vt autem paucis respondeam, infirmitates (peccato excepto) per peccatum in naturam humanam inuectas, & à Christo nostra causa ad tempus susceptas concedimus abolitas fuisse in eius carne per ipsius exaltationem. Cōcedimus etiam supra communem ipsius naturæ humanæ etiam ante peccatum conditionem, inenarrabiliter euectam in sese Christi Domini nostri carnem, præterquàm quòd per summam vnionis gratiam, facta est Dei caro, vt coram ea quoque omne genu flectatur. Sed quid hoc ad stabiliendam istam *πολυτοπίαν* planè Vtopicam, neque *ὑπερουρανίου*, sed merè *ἀνθρωπίνου*, ipsiusque naturæ & veritatis corporis perēpticem? Certè si ambulare super aquas, & per aerem vehi, ad illam *πολυτοπίαν* seu *πανταχούτιν* stabiliendam faciunt, quid obstat quominus Petri quoque & Helix, & Philippi corpus realiter multipræsens siue omnipræsens statuatur? Nam ille quoque ambulauit super aquas, & abreptus est Helias, & Philippus repente Azoti repertus. Nec vos, obsecro, istas nugæ toties reponere pudebit?

Queris præterea num Petrus aut alius quispiam ex sanctis ita sedeat in cælis vt Christus: vt inde euincas aliquid longè excellentius tribuendum Christi corpori: nec dubitas etiam ex libello non Augustini, sed cuiusdam philosophastri monachi De cognitione veræ vitæ, nescio quid prorsus *ἀποσδιόνυσον* proferre. Quasi verò inficiemur capitis gloriam supra omnia membra eminere, aut quasi non sit talis hæc eminentia constipenda, vt tamen capitis & membrorum vna eadēque permaneat cum suis idiomatibus natura.

Clamas in auribus illustrissimi & sanè erga te & tuos patientissimi Principis electoris, *Triumphator Christus Filius Mariæ dicit datam esse sibi omnem potestatem.* Item, *Quid est omnis potestas? an non omnipotentia?* Duplex enim potestas cui tribuatur particula (omnis) non est fingenda in Christo. Bellæ sanè declamitationes, sed quæ demum apud imperitos rerum nostrarum homines valeant. Volumus scilicet os obturare ipsi Christo, aut eius triumphum inficiamur à quo vita & felicitas nostra pendet. *Omnis potestas*, inquis, est *omnis potentia*. Non disputo tecum qui grammaticen contemnis, de nomine *παντοκράτορος* siue omnipotentis, quo certè non significatur qui omnia possit, sed qui in omnia obtineat imperium (quod posterius ab illo diuersum esse plenius alibi, Deo volente, ostendemus) sed hoc seposito, quæro abs te num carnem audeas (non dico ex sese, vel per sese) sed in sese siue *οὐσία* siue *ἐξουσία* exquare Verbo: quam blasphemiam Brentianis & Iacob-Andreanis vtinam totā reliqueris. Si hoc audes, agè cur non transis ad Eutychem, ibi expectaturus Dei iudicium quod ille verè *ἀποχρῆς* subiit? Vtrāque enim blasphemiam Eutychis esse si nescis, non debuisti in hanc arenam descendere, nescius nec quicum nec contra quem decertes. Sin negas, ergo tutemet istud *τὸ καθόλου* ex subiecti, nempe carnis Christi finitæ, ratione determinas, vt teipsum redarguas, vt qui infinitum quiddam reale ipsi naturæ finitæ tribuas, idque ad eò confidenter vt etiam hæreticos, impios, blasphemos, (inscianter, opinor, potius quàm malitiosè) voces qui negant finitum hominem *ὑπερουρανίου* esse infinitæ gloriæ capacem. Et verò, mi homo, quid agis? Apostolus hac ipsa de re, id est de gloria & imperio Domini nostri Iesu Christi secundum carnem, differens ex professo, an non eum excipit qui ipsi omnia subiecit? qui verò Deū excipit (id est

deitatem) num ipsius idiomata non excipit? num verò pluribus simul locis totum esse, non est vnus deitatis proprium? si proprium vnus, num vlli alii naturæ commune? Vides quid consequatur, opinor, etiam vt reticeam: ac proinde quàm futiles & inanes sint illi tui tribunitii clamores. Sed placet paulò etiam longiùs progredi, vt vnà, si fieri potest, rectam viam teneamus. Dico nondum plenè impletam esse Christi Domini nostri gloriam, nedum vt ex sessione ad Patris dexteram, istam nescio quam, siue infinitatem naturæ aut proprietatis, siue absque infinitate multipræsentiam, iam nunc meritò elicias. Nondum enim Patrem omnia Filio reipsa subiecisse Apostolus ipse testatur, & experientia probat, quum adhuc regnet passim Satan: regnet mors, vltimus debellandus hostis, in omnes etiam Christi subditos: caro denique non sit in quoquam adhuc lucente fidei edomita. Sed ista tibi fortasse, Selneccere, nondum in mentem venerunt, qui statim somnies Christum ex folio Patris detrahi, nisi multis simul locis, ac præsertim cū pane in manus dari, & in os ingeri statuatur. Ecce progredior etiam longiùs non per inuia, sed quòd nos ipse veritatis continuus trames deducit. Non vis quicquam detrahi maximæ illi Christi potestati, & meritò quidem. Vter autem detrahit, tūne qui quoniam verè cōmunicari imò vniri ipsis membris Christum caput nō posse putas, nisi eo ipso loco vbi sunt mēbra reipsa adsit caro Christi, ideo in ista absurdissima & prorsus analogiæ ac principiis fidei ac vniuerso Dei verbo totiùsque Ecclesiæ perpetuo cōsensui (sicuti vides) repugnātia corruis: an nos qui tātā esse Dei Patris & Iesu Christi Domini nostri Dei & hominis, & Spiritus sancti potentiā credimus, vt quod nobis & Verbo declaratur, & sacris symbolis ipsis penè ob oculos ponitur, verè nobis offeratur, & verè in iis qui mente fidei tantum oblatum bonum recipiunt, impleatur? Istud autem quidnam est: nēpe vt verè fiat ille noster, & nos illius: verè ille nobis in mysticum caput, nos cum ipso in mysticum corpus vniamur: verè ille nos suo Spiritu imbuat, nos verè ipsius Spiritu sanctificati iā nunc viuamus in æternæ vitæ arrabonem: denique vt ex eo quicquid ad vitā æternā pertinet efficacissimè deriuetur. Sed quòdnam est illud mysticū corpus: certè non quo substantiæ substantiis, personæ personis, corpora corporibus alātur, misceātur, vniantur (quorum enim hoc?) sed vt Spiritus sancti vinculo multò fortiùs, multò arctiùs quàm vllis venis aut artēriis aut neruis per fidē spiritualiter in eo cōpacti, spirituale illud Christi complementum habeamus. Non sunt ista, Selneccere, carnalia, non sunt etiam imaginaria, sed spiritalia & vera, cuiusmodi est Dei regnum quod intra nos est.

Omitto libens illud tuum inter Brentianam Vbiquitatem & vestram Multipræsentiam discrimen. Etenim, velitis nolitis, vnus & eiusdem est tum naturæ tum potestatis multis vel omnibus simul locis esse. Sed illud non tam apertè quàm istud Eutychianum est, multò tamen profectò tum probabilius, (si quod mendacium probabile est) tum ad vestrum scopum accommodatius. Itaque quod libenter eis persuaseris magnam à me factam Brentio & Vbiquitario illi apostolo iniuriam; quum & Nestorianum ipsis dogma in naturarum separatione, & Eutychianum commentum in reali proprietatum communicatione obieci, captare quidem sic vidēris bonam illorum gratiam. Verum vt simul coniungamini qui adhuc castra seorsim posuistis, quid ad nos? tanto sanè fortiùs vno veritatis impetu prosterneatur impietas. Extant vtriusque partis scripta. Si voles aut tu vnà cum illis aut illi seorsim, nostra oppugnat, nisi malitis Deo gloriam dare. Tantum rogo vt pro conuitiis argumēta proferatis: & ordine nostra singula refellatis, quòd facilius tum nostra tum vestra expendi possint.

Mones alicubi hac vna ratione posse ad omnia Patrum testimonia responderi, quòd videlicet illis abutamur. Cedò verò quamobrem? *quoniam*, inquis, *nihilominus veram veri corporis Christi in Cæna præsentiam & communicationem statuunt.* Atqui priùs ostensum oportuit vel ex vnico inter tot locorum millia testimonio, Patres circumscriptionem & absentiam carnis Christi ex ipsa etiā sessione ad dexterā Patris confirmantes: præsentiam illam quam in Cœna statuitis excepisse, aut leuissimā saltē eius mentionem inieciisse. Etenim cui sano homini persuaseritis, ita istos doctissimos & tantæ sanctitatis Patres ad vnū omnes fuisse ad asserendā carnis Christi absentiam intentos, vt nunquā eis in mentē venerit, quod de sacris mysteriis obieci necessariò oportuit, si qua talis tū doctrina in Ecclesia vigisset? Præsentiam tamen, inquis, statuūt. Sanè qualē & nos statuimus, nempe quæ ob fidei oculos rem in terris per symbola verè & efficaciter repræsentatam & spiritaliter in cælis fide quærendam ac percipiendam demonstret, non illam quæ veritatem

veritatem carnis destruat, fidei nostræ principia conuellant, mille contradictiones implicet, denique ipsi sacramentorū fini, (spiritualis videlicet tum copulationis tum vitæ obligationi,) ex diametro repugnet.

Hæc sunt, Selneccere, quæ tot Patrum testimoniis, ac ne hæc quidem suo loco, sed ut scopas dissolutas perturbatè opposuisti, ut eam tandem conclusionem adhiberes, cuius profectò magnopere me ipsum, Euangelii causa, pudet. Quis enim communium aduersariorum auditis tuis illis prioribus ista non ridebit? *Hæc est, inquis, Beza nostra vbiquitas sacrosancta, firma, inexpugnabilis, imperterrita, immota, quam tu & tui ferre nō vultis, nos verò eam retinentes cum ea triumphabimus contra portas inferorum.* Mirus sanè triumphus, mi homo, sed ante victoriam. Quinam enim vincetur istis vanis clamoribus veritas? Quid porrò superest nisi ut etiam litanix Papisticæ adiiciatis, Sancta Vbiquitas miserere nobis? at illa certè potius, nisi caueritis, vos coram Deo & tota Ecclesia condemnabit. Quid quòd Multipræsentiā vestram non contentus obtrudere, Brentianæ quoque Omnipræsentiæ notam elui abs te posse credidisti, si Brentium de illa quicquam cogitasse negasses? Quasi verò inter Omnipræsentem esse & Vbique esse quicquam intersit. Accusauimus & accuso Brentianos, quòd cum Nestorio naturas diuidāt, idiomata cum Eutychete confundāt, ut qui hypostaticam vnionem *ὁμοῦς* & omnium donorum reali in carnem effusione peruersissimè definiant. An ego immeritò id fecerim, malo ex ipsorum scriptis quàm ex mea accusatione cognosci. Et quis pudor est quæ à teipso, hac de re dicta scriptaque sunt, audere nunc inficiari? Quid amplius? *Conuasa, inquis, comporta quæcunque voles, modò exordium,* (id est, opinor, fundamentum, nempe sessio illa tua: sic enim homini diserto loqui placet) *maneant inuiolatum.* Verùm hoc cine est respondere, an tergiversari? Etiamne verò aliquid amplius? *Satis, inquis, pro temporis & otii mei negotiosissimi ratione responsum sit tibi.* Imò, quinam mihi vel cuiquam alii sufficeret quod nusquam est, quum ad tot grauissima testimonia ne verbum imò ne syllabam, imò ne literam quidem responderis: imò ne os quidem aperueris? Etiamne verò aliquid amplius homo tam negotiosus? *Hoc, inquis, addere tantum libet,* (mirum sanè tantum otii superesse tibi ut etiam aliquid libeat) *me obsecrare, obtestari, rogare, orare, precari, supplicare: ut desinatis à calumniis. Deum enim testem inuoco, me contra meam voluntatem nominatim in te & alios vllum vehementius verbum proferre.* At mihi religio est, Selneccere, manifestè peierare. Quod autem de calumniis tam putidè flagitas, sanè non impetrabis, Quinam enim ab eo quod nunquam sum aggressus, & absit ut vnquam aggrediar, abstinero? At ego Deum precor ut dissensionis & blasphemix spiritum coerceat, pastores fidos veritatis defensores confirmet, religiosos principes ad dignoscendos, & sua autoritate compescendos Ecclesiæ turbatores excitet, ut pace Ecclesiis restituta in spiritu & veritate ipsum colamus.

AD SELNECCERI QUAM

vocat Apologiam.

EXPECTATUR fortassis ut ad illam quoque Apologiam qua te purgatum VVitebergensi scholæ de proditoris & defectionis crimine voluisti, plenè respondeas: quod nunc quidem facere non libet, tum quoniam mecum non est hoc certamen institutum, tum quòd nihil contineat vllò argumento confirmatum. Attingam tamen nōnulla ut quàm ista de quibus tam confidenter agis non intelligas, omnes intelligant.

Obiectum est tibi quòd realem communicationem idiomatum antea abs te oppugnatum, nunc tuearis. Tu polliceris breuem responfionem, sed, Deus bone, quàm & verborum plenam, & rerum inanem? Itaque rem in pauca conferam, *Constat, inquis, hypostaticam vnionem factam esse, seruata tum naturarum, tum ipsarum proprietatum distinctione,* *ἀπὸ τῶν φύσεως καὶ ἀπὸ τῶν ἰδιωμάτων.* Sanè ita est: & hoc posito totum quod superstruis ruat necesse est. *Constat etiam, inquis, sacras literas interdum idiomata diuina nature tribuere humane & contrā.* Sanè constat. Sed quid hoc rei sit ne nunc quidem satis intelligis, ut qui in ista enuntiatione, *Christus est passus, mortuus, & sepultus,* statuas idiomaton

communicationem quæ nulla est. Disce igitur prius qua de re disceptetur, ut habeas de quo appositè loquaris. Subtexis postea longam narrationem, sed ex collectorum lacunis haustam, de Nestorianorum & Eutychianorum blasphemis, in quibus mirum est fieri potuisse ut neque Brentianas neque tuas agnosceres. Nam quòd alicubi Nestorianos vocas duces nostros, quàm putidum est? Separant scilicet naturas, qui quoniam illas nò exæquant, humanam cælis contineri, diuina cælum & terram contineri docent. Num verò Selnecceri pedes idcirco separati sunt à capite, quòd ipsius quidem caput supra pulpitum debacchetur, pedes autem imum subsellium feriant? *Constat etiam, inquis, communicationem idiomatum esse ineffabilem quandam proprietatem utriusque naturæ pro modo & ratione naturarum in illa persona communicationem, sine naturarum & proprietatum confusione.* Imò totum hoc, ut quidem à te intelligitur, falsum, ineptum, impium commetum esse constat. Etsi enim propter hypostaticam vnionem verè tribuuntur toti personæ personalia, tamen & naturarum & proprietatum & quauis vnus *ὑποστατικός* actionum distinctio tuæ isti reali communicationi ex diametro repugnans, vbique inuiolabiliter seruanda est: neque ad eam re alio teste quàm teipso opus est qui tamen naturas & proprietates in hypostatica vnione distinctas seruari rectè paulò antè docuisti. Si hæc non intelligis, quàm tibi arrogas doctoris partes? *Sextò, inquis, constat communicationem idiomatum esse modum loquendi quo propositiones quidem in abstracto reijciuntur, quibus quòd vni naturæ proprium est, alteri secundum se tribuitur, personæ verò quæ utrunque est, Deus & homo (rectius dixisses, personæ verò ab alterutra natura denominatæ) propria alterius naturæ tribuuntur in concreto propter personæ unitatem.* Rectè id quidem, ideòque tam falsum & impium est dicere, caro Christi est reipsa simul siue omnibus siue multis locis præsens, (quod est vnus deitatis idioma) quàm dicere, Caro Christi est deitas: ista verò tam est vera. Homo ille est omnipræsens, quàm & hæc est orthodoxa, Homo ille est Deus, propter unitatem personæ. Sed audiamus quid subiicias, *Non est tamen, inquis, illa loquendi forma titulus sine re.* Sanè. Quis enim neget Verbum verè assumpsisse carnem, ac proinde verissimè dici, Verbum est homo, Homo est Deus, Caro illa est caro Dei, Panis ille est viuificans, Filius hominis est Deus, Dominus, Redemptor noster, & quæcunque huiusmodi sunt? Sed quàm ista peruertas ex iis quæ sequuntur apparet. *Quidam, inquis, commenti sunt formam loquendi sine re, quos Sacramentarios vocamus.* Scilicet nisi abstracto tribuatur quod concreto, id est nisi ipsa hypostaticæ vnionis definitio evertatur, sicut à teipso tradita est: & nisi quod personæ reipsa tribuitur, reipsa quoque de naturis abstractis dicatur, tota vis hypostaticæ vnionis euanesceat. Nec vos vnquam pudebit *ἀόρατα* statuere, vósque ipsos & totam religionem omnium ludibriis exponere? *Quæsitum est, inquis, an corpus physicum & finitum in Cæna, passim præsens distribueretur ac acciperetur.* Imò, Selneccere, non agis bona fide. Sic enim dicere te oportuit, *Quæsitum est num corpus Christi physicum & finitum, sit vbicunque celebratur Cæna, eo ipso loco situm in quo celebratur: & ibi manibus corporeis sumatur, & ore ipso corporis essentialiter, corporaliter, manducetur.* Hoc sanè ut scelus, ipso Augustino teste, Cyclopicum inficiamur, nec tamen veram præsentiam, qualem videlicet ipsum Verbum & symbola fidelibus mentibus verè annuntiant, ac multò minùs verissimā totius Christi *κοινωνία* inficiamur. Vos autem quid? *Nos, inquis, docemus corpus & sanguinem verè adesse & cum pane & vino distribui.* Adde quod subdolè prætermittis, eo ipso loco vbi rite celebratur Cæna Domini, & manibus sumi, & ore corporis comedi ac bibi. Adde etiā, si libet, in ventriculū traici, & ibi vel cōcoqui, vel non cōcoqui, indèque tandè ad eò vel excerni vel nò excerni. Hæc enim, velis nolis, necessariò cohærēt. nec vos vnquā istarū tū ineptiarū tum blasphemiarū pudebit? Audiamus tamen duplex huius præsentia realis fundamentū. *Sic, inquis, docemus ratione veritatis, quòd Christus dixerit se dare & exhibere verum corpus & verum sanguinem in Cæna.* Atqui, Selneccere, de præsentia differendū prius fuit. Sed nimirū vos qui tā magnificè sentitis de Christi carne, non putatis illam posse in terris communicari, nisi eo ipso loco adfit vbi illa communicatio sancitur. At nos longè augustius & diuinius de hoc mysterio sentire & loqui ex Dei verbo, & spiritualia spiritualibus adaptare didicimus. Deinde an sic colligere te docuit D. Philippus, Datur verum corpus in Cæna, ergo datur corporaliter manibus & ori? *Sic etiā docemus, inquis, ratione omnipotentia Christi & quòd Christus *θεὸς ὁ ἐγὼς* verè possit præstare quòd promissit.* Sanè verò, quasi non sufficerent verba institutionis Cænae Domini, fuit ad sessionis subsidiū ex qua istam omnipotentia deriuatis recur

recurrendum. At cur non potius cum Brentio ad ipsam usque incarnationem regredieris? Istam verò non ουσίας sed ἐξουσίας communicationem cedo, Selneccere, in ipsa carne tanquam habitum in subiecto inherere vis an non? Si vis inherere, ubi proprietatum distinctio quam te prius adstruere audiuimus? & quis alius fuit alter Eutychetis error? Si non placet inherere, ergo κατ' ἄλλο, ergo non in sese, ergo non reipsa aderit Christi caro: & teipso iudice, causa cadis. Nec te quicquam iuuat tuus iste κοινισμός, naturā humanam non ex se neque ex naturæ suæ conditione habere omnipotentiam & omniscientiam; (cedo verò cur astute rursus Omnipræsentiae vocem omittis?) sed accepisse illam ab assumptæ naturæ. Nec enim siue ex se siue aliunde hoc habeat, ad rem pertinet, sed quaeritur an in sese sit illorum particeps, siue an Verbum illam vini effuderit in assumptā carnem, ut simul reipsa multis locis adesse possit. Hoc doce, Selneccere, & viceris. Sin minus, da gloriam Deo, & veritati acquiesce. Præterea quod est istius in ipsam carnem effusæ omnipotentiae infinitæ fundamentum? Nam ut sæpius iam dixi, Apostolus de glorificatione carnis, siue de gloria in ipsam carnem in sese consideratam collata differens, manifestè excipit deitatem, ac proinde ipsius idiomata. Postremò Christum ostēde carnis suæ præsentiam istam realem & corporalem ante alterum suum aduentum promississe, id est contradicentia pollicitum: denique contradicētia efficere, id est, mentiri posse (quod ne cogitari quidem sine blasphemia potest) & viceris. Sin minus, falsum, ineptum, impium esse denique scito quicquid de ista ne à teipso quidem intellecta Christi omnipotentia effutis. Sed agè quomodo tamen istam tuam realitatem explices, audiamus. Postquam lepidis quibusdam narratiunculis more tuo nos oblectasti, tandem *realis est*, inquis, *ista communicatio, id est, non inanis, aut imaginaria, modo non physica, aut schetica nominatur.* Quasi verò, mi homo, quicquid naturis in sese consideratis non tribuitur, sit inane vel imaginarium. Denique, obsecro, quæ hæc est imprudentia, physicam dici nunc nolle quam paulò antè naturalē vocaris? Hæc enim tua sunt verba pag. huius tuæ apologiæ 12, *corpus Christi in Cæna verè exhiberi naturali participatione*: nisi fortasse vis ὑπερφυσικῶς esse sessionem, cuius effectum sit φυσικόν: siue φυσικῶς illud ipsum agere quod ὑπερφυσικῶς moueatur: aut rursus in illa latibula Omnipotentiae refugias, homo profectò in istis nec grammaticum, nec physicum, nec theologum te præstans. Nec tamen ignoramus quàm inscitè & Petri ipsius & Cyrilli ad istam naturalem μετοχῶν explicandam testimonia detorqueatis: sed hoc tibi homini occupatissimo, tam multa planè ἀνείτως profundenti, agè condonemus. Quòdnam verò tandem est istud physicum quod alibi probas, alibi repudias, alibi tanquā nubeculam quandā offundis, ut & ipse lateas, & alios te persequentes effugias? *Realis*, inquis, *communicatio nequaquam est physica, sed diuina.* Ergo, mi homo, tibi ipsa natura non est diuina? Dices fortasse rursus me scurriliter ludere. At ego seriò prorsus ago, neque ignoro interdum quod Deus extra ordinē efficit, opponi τὸ φυσικῶς. Sed hoc quæso ut paulò saltem planius explices, quoniā te video sæpissime ne quid ipse quidem dicas aut scribas satis intelligere. Physicum igitur appellare te opinor quod etsi à Domino Deo est, tamen ab eo efficitur extra cōmunem naturæ ordinē, ideoque abs te ὑπερφυσικόν nominatur. Sed hīc rursus distinctione opus est. Nam istud siue ordine siue extra ordinem efficiatur, aut naturale propterea esse non desinit, quoniam qualitas est naturæ subiecti conueniens, veluti donum linguarum quod impositione manuum adhibita conferebatur ab Apostolis: aut ipsam naturalem speciei conditionem transcedit, veluti quum facta est vocalis asina Balaami, etsi παθητικῶς potius hoc in illa effectum videtur quàm ut animal ὁλογον repente λογικόν euaserit. Quid si igitur de te conquerar quòd ista non distinxeris? quid si poscam ut nunc saltem ista distingas? Nempe sicut antea grammaticam disputationem sic nunc etiam philosophicam eiurabis, quāuis non desit qui te istic adiutando derideat. Sed bono animo esto. Exulet certè à nobis ista ἀνεύλογος. Sapiamus ex solo Dei verbo. Vis etiam antiphyticam vocari istam realem communicationem. Ergo si ἀνιψυσικόν id vocas quo natura ipsa à se degenerans aliam formam, ac proinde aliud Esse induit, aut nihil vides, aut à te vides naturā Christi humanā ea forma exui quæ corpoream naturam essentialiter definit, circumscriptione videlicet, ut diuinam, id est, τὸ ἀπειρον καὶ ἀσώματον ἐν induat. Quinam igitur tū tibi constabis? Vtrunque enim simul in eodem subiecto ponere non potes, quin ad illud nostrum τὸ κατ' ἄλλο refugias. Hoc autē posito, rursus illa tua realitate excidis, quæ non nisi in subiecto inherens considerari potest, etiam si millies inculcaris hanc maiestatem esse ἐπίκτητον.

Itaque non caro illa fuerit omnipræfens, ac proinde in Cœna sub, vel in, vel cū pane realiter, substantialiter, corporaliter præfens, quæ sunt vanissima hominum cōmenta: sed homo ille assumptus, quatenus etiam Deus est, sese fidelibus (solo enim fidei instrumento apprehenditur) verè & efficaciter in Cœna & spiritualiter percipiendū ad vitam spiritua- lem & æternam præbuerit, sicut verbum auribus denūtiat, & symbola ipsis oculis, mani- bus, ori denique testantur. Audiamus verò aliam etiam quandam istius realitatis hyper- physica explanationem. *Æterna, inquis, maiestas & gloria nunquam sit proprietas innata vel congenita humane nature secundum sese.* Magnum scilicet mysterium, æternum non esse quidpiam in ea natura quæ esse cœperit: & quorsum istud, mi homo, nisi vt te planè prodas tergiuersari? Deinde fateris *hanc gloriam non fieri innatam siue ingentam huma- ne nature.* Sed quid hoc monstri est? quis sic loquitur, fieri aliquid innatū aut ingentum? Vin' igitur natæ humane carni istud superuenisse à sessionis momento? repugnabunt Brentiani qui ab ipso incarnationis momento istam suam siue vbiquitaticam siue omni- præsentialem, siue vt nunc mauultis, Multiuolipræsentialem maiestatem auspicantur. Imò etiā tibi fugiendū sic fuerit Nestorianum præcipitium, quod alicubi præsensisti. At nos recta via incedamus. Ineffabiliter euectam esse carnem Christi supra omnes res creatas, non idiomatum cōmunicatione vlla reali siue Eutychniana, siue, vt rectè D. Philippus vocat, physica (hæc enim omnia synonyma sunt quibuscunque pigmētis istam tuam verè *dyn- quonlō* & Antichristianam chimæram adornes) sed tum excellentissimæ dignitatis ac glo- riæ donorum effusione in ipsam carnem illorum subiectum: tum verò præcipuè ob gra- tiæ vnionē, quæ illā ipsi Verbo nō in sese exæquat (vt vos somnietis) sed planè vnit in eo ipso in quo subsistit, qui negauerit, anathema sit. Tuam autem istam multipræsentiam, & quæcunque illi superstruis, non modò vt vanum & futile, sed etiam vt falsum & im- pium dogma, ac proinde Cyclopicum illum esum tu ipse, vt spero, destrues, si fortè tibi de- derit Dominus vt istis nubeculis depulsis in ipsam veritatem per se planam, limpidam, perspicuam intuearis, nec te puduerit à tenebrarum latibulis quantumuis obstinatè & pertinaciter defensis, ad lucem ipsam transire. Cætera tuæ istius defensionis quum par- tim ab istis pendeant, partim sese vltro destruant, idcirco vt tibi parca prætermitto, Deū precans ex animo vt tibi mentis oculos tandem aperiat. Vin' etiam aliquid clariùs audi- re? Quæ in Dresdensi conuentu ab hominibus alioqui mihi ignotis, sed quantum conii- cere licet, eruditis, piis, modestis, & *γνώσις* D. Philippi discipulis, de duabus in Christo na- turis, & earundem vnione, itēque de Christi ascensione & sessione ad dexteram Pa- tris perscripta sunt, vt verè, & orthodoxè ex verbo Dei desumpta toto animo cōplector: contraria detestor. Si cum illis facis, non est quòd hac de re amplius disceptemus. Sin mi- nùs, quò longiùs ab illis, id est (hac quidem in re) ab ipsa veritate discesseris, eò certè pro- piùs ad iustum Dei iudicium accesseris, qui tot offendiculorum auctores ac fautores, ra- bidos ac furiosos canes potiùs quàm Ecclesiarum pastores tandem iudicabit.

Adiecisti appendicem de eiusdem Dresdensis conuentus in Cœnæ Domini negotio cōfessione, nempe vt sic nos etiam vreres. At ego rursus tibi significo, eo excepto, quòd illa Dresdensia tuis glossematibus inscitissimè deformasti, multa illic esse etiam de Cœ- næ negotio quæ non improbem, quædam rursus esse in quibus non acquiescam, de qui- bus tamen si ea qua cœptum est, pietate & affectuum moderatione, non inter illos pror- sus efferatos conuitiatores, sed inter homines eruditos, pios, & Christianam cōcordiam ex animo quærentes (quales illos esse qui Dresdæ conuenerunt, ex re ipsa coniecturam facio, & coram Domino toti Germaniæ gratulor) Deus aliquando, Christianis Principi- bus Germanis auctoritatem suam interponentibus agere ex Dei verbo concedatur, spe- rare me ac etiam confidere vt tandem dies ille bonis omnibus iucundissimus, iis autem luctuosissimus quos res ipsa plus satis ostendit nihil magis quàm Ecclesiarum pacē refor- midare, quo videlicet tum patefiant ipsi, tum veritas emergat, tandē aliquādō illucescat.

Accelerate nobis hunc diem, Illustrissimi Germaniæ Principes, pro vestra tum in Deum ipsum & omnes eius Ecclesias pietate, atque adedò pro vestra de populis vobis commissis solitudine. Vel tu potiùs, cessantibus etiam omnibus hominibus, Deus Opt. Max. humani generis misertus, tuorum omnium precibus gemitibusque assiduus largire, Amen.

A · D · N I C O L A I

S E L N E C C E R I K O K K T Σ M O T' Σ

Apologia tertia.

S A T citò si fat bene, inquit verus prouerbium. At tu certè multò rectius fecisses si vel oppugnandam veritatem nūquam suscepisses, vel maturè pedem retulisses, nedum vt tarditatem in respondendo tuam excusare te oportuerit. Quotum enim quenque esse putas existimationis tuæ studiosum, qui te tacere non multò malit quàm tuam istam amentiam magis ac magis declarare? Ad me quidem quod attinet, falleris si tantum mihi otii esse putas vt istis quæ sponte ruunt euertendis operam aliquam mihi deinceps ponendam putem. Itaque hoc semel tibi nunc responsum habeto. Quereris de alterius apologiæ meæ virulentia & maledicentia. Id verò iure an iniuria facias, penes eos iudicium esto qui mea cum tuis compararint. Expostulas etiam mecum quòd multa extra causam dixerim. putas enim quicquid in te dicitur extra causam dici, in quo etià magnopere falleris, quod ex re ipsa melius intelligetur. Interpretationem meam paucorum istorum Lucae verborum *ὁ δὲ θεὸς οὐρανὸν δέξασθαι*, Quem oportet cælo capi, tum vt falsam tum vt impiam reprehendisti. Ego verò vt illam & à falsitate & ab impietate vindicarem, quorum illud ad verba, istud ad sententiā propriè mihi visum est pertinere, cū alia non pauca, tum etiam quæ hac de re VVitebergæ vnà cum aliis doctissimis viris & in schola disputasses, & vel scriptis ipse tradidisses, vel ab aliis scripta comprobasses in subsidium causæ aduocaui, vt quum tuo ipsius testimonio tua leuitas & inconstantia, vel etiam à veritate defectio patefacta esset, reliquæ tuæ orationi fides prorsus omnis detraheretur. Hòccine verò est extra oleas vagari? At tu multa tuo more quasi *ἐν δουραδὶ ζῶν* ac nō potius *μανόμην* Deum precatus, qui sanè inter te & me iudex esto, perinde mecū agis ac si in vitā morēsque tuos inquirere cōstituissem. Atqui de hac cōtrouersia nec quidquā ampliùs dixi. Cætera quid ad me? Cōciliare te igitur posteriora tua cū prioribus oportuit, & iniuste collegas tuos de tua defectione cōquestos demonstrare, quod quum ita facias vt magis ac magis te ipsum redarguas, illis nempe notis aspersus maneat oportet, quas sola & vnica peccati agnitio coram Deo & hominibus obliterabit. Quid enim? quum ipsa vi veritatis adactus nunc tandem fatearis Christi corpus in cælis esse secundum veri corporis modum, & negare non possis quod loci spatio circumscribitur, eo ipso loco capi siue contineri, an non meam interpretationem admittis? nisi fortè vocolam istam *CAPI* duriorē esse putas quàm circūscribi, cōtineri, detineri, *κατέχευται*: quū tamē illis omnibus & veteres omnes orthodoxos, ipsumque adeò Heshusiū Cōcludendi voce, vfos esse, prolatis testimoniis ostenderim. Sed, inquis, *impiè & blasphemè sententiā illam interpretaris, quum ex eo Christi corpus in Cæna reipsa quàm longissimè à nobis abesse colligis*. Ergo, bone vir, non ipsam interpretationem, sed eius duntaxat explicationem, vel potius quod inde elicio reprehensum oportuit. neque alio rursus teste nobis quàm te ipso est opus, vt tua non modò temeritas in accusando, verum etiam in loquendo leuitas & inconstantia, maxima denique in errore tuo defendendo stultitia deprehendatur. Quod autem defectionis crimen sic refutas, quòd nullum in te scriptum academia VVitebergensis ediderit, quàm etiam ineptè abs te dicitur? Ad quos enim quasi conciliator venisti post illius Catechismi editionem? Quomodo ab illis discessisti? Quam illi postea

expostulationem scripserunt? quibus purgatū te voluisti appēdīce alteri defensionī tuæ adiuncta? *aliis*, inquis, *nonnullis ut copiose in ipsa apologia significavi*. Ergo, ut video, habes, Dei gratia, etiam plures quā putaram qui tua deliria minimē probent, quos etiam spero tua illa responsione mirificē in sua sententia cōfirmatos. Sed nisi tam animosus es, cum illis sanē prius quā cum istis transigēdum fuit. Num enim, quæso, à privato quopiam, ac non potius academix nomine hæc in te dicta factaque sunt? & illa grammatica pererudita disceptatio quāuis ab illo quem nominas scripta sit, num tamen existimari potest in scīs & dissentientibus collegis edita? Tuum autem cuiusmodi tandem perfugiū est, venerari te academiam VVitebergensem cuius tamē rectores persequaris, luminaque præcipua extinguere tanta contentione sis conatus? Sed hæc, inquires, nihil ad nostram causam. Imò verò maximē ad causam faciunt, ut quæ tibi sit in istis habenda fides omnes perspiciant. Sed de his plus satis. Nec enim tuis antagonistis siue iure siue iniuria de te conquerantur, patrociniū meo est opus. nec ego, ita me bene Deus amet, is sum qui diffidium vllum vel excitare vel excitatum fouere inter fratres studeam, paratus, paratus, inquam, Selneccere, quouis periculo, labore, damno, vitæque ipsius meæ dispēdio, pacem concordiamque in Ecclesia pro exiguis meis viribus, siue coram, siue scriptis conciliare. Prætermitto quæ tu extra causam planē nugaris, veluti quod *παρέρχως*, & tamen non ab re de puerilibus illis plurimis versiculis quibus integras paginas infarcis, quorum tamen auctores facis D. Philippum & alios nonnullos. Quā autem verē hoc respondeas nescio. Hoc scio multa etiā maximis viris huiusmodi interdū excidere consueuisse, quæ si qui temere postea in lucem edant, pessimē illorum existimationi consulunt. Si tamen in his tantopere tibi places, ut similes habeant labra lactucas, agē tu tibi delicias istas habeto.

Conquestus sum inter cætera q̄ cōfusē & perturbatē respōdeas, & optimo iure conquestū me fuisse neminē fore existimo qui perlecta saltē altera ista tua defensione non vltro fateatur. Exemplo sint illa de persona & ascensione Christi, de quibus certiore factum dicis Illustrissimum principem Electorem. Nunquam enim illa in tot capita diuideres si diuisionis methodum nosset: nec tam ineptē quæ sunt prorsus eadē, ut diuersa recenseret: nec toties eadē oberrans chorda idē molestissimē inculcares: quū præsertim postea summam eorum quæ à me oppugnari dicis, semel atque iterum verbosissimē repetas. Itaque quum satis sit mihi tecum ineptiuisse dum te per auia discurrentem persequer, certum iter inire nunc constitui, ita tamen ut nullum ex tuis argumentis, quāuis illa sint iam millies à nobis & ab aliis ante me refutata, sciens prudens prætermittam. Primum igitur de illo loco Oportet Christum capi, deinde de re ipsa, id est de hypostatica vnione, de Christi ascensione & glorificatione, ac postremò de Cæna Domini disceptabo.

Dixi *δέχεται* nunquam dici nisi de eo quod ab alio tradatur recipiendum, & simul ostendi cur hac significatione commodē accipi illo Act. 3. capitis loco non possit: ac proinde malē conuerti Accipiendi verbo, quāuis & apud Latinos Accipere pro ab alio recipere, & apud Græcos *λαμβάνειν* pro *δέχεται* passim ponatur. Quid tu verò dicis *δὸν λαμβάνειν* & *δέχεται* idem valere. At ego hoc ipsum tibi de ipso simplici *λαμβάνειν* concessi: nedum ut hoc negem de composito quod propter adiunctam præpositionem idem prorsus declarat atque τὸ *δέχεται*, ut vel ipsi pueri norunt. Neque est quod mihi obiciat illud *καίται οὐ καίται*, quum res non possint nisi ex verbis intelligi. Nego, inquam, Græcē quemquam dici *δέχεται* nisi qui ab alio traditum accipiat: nec tu vnquam contrarium probaris. Dicatur ergo, inquires, *Christus suscepisse siue in se recepisse administrationem & domum celi datam à Patre, sicut apud Plutarchum dicitur Fabius ad adēσται τὸ πόλιν*. Sed quānam conueniet illud *ἀρχεῖ*, id est vsque ad tempora restitutionis omnium, quum tunc maximē sit illa dominatio patefacienda? Itaque res ipsa ostendit nō de dominatione ipsa, sed de commoratione in cælis siue de ipso dominationis throno illum Lucæ locum intelligi oportere: & quod nunquā refutabis, nihil aliud significare quā quod ex Angelis Petrus intellexerat, & in quotidiana confessione profiteamur, ascendisse videlicet Dominum in cælos, & inde ad viuos & mortuos iudicandos siue ad mundi instaurationem venturum, ac proinde illic ad eum vsque diem perman surum. Excipis tamen hanc ipsam particulā duobus locis poni, in quibus non de folio dominationis

tionis, sed de ipsa dominatione agatur, nepe Psal. 110, & 1. Corinth. cap. 15. Concedo vtrunque, & dico particulam *αἱ* vtrouque propria significatione accipi, ita videlicet vt tunc non quidem regnare, sed eo modo quo nunc regnat, desiturus sit Christus regnare, vt qui tunc non sit pugnaturus vt nunc facit contra hostium reliquias, sed electis omnibus plenè seruatis, perdomitisque hostibus cum Patre triumphaturus, sicut Nanzianzenus cōcione de Filio secunda declarat, & apertius etiam Augustinus lib. primo De Trinitate capite 10. Quid si igitur, inquires, hoc ipsum dicat Petrus? Respondeo nouam, inusitatam, peregrinam esse hanc loquendi formulam, qua dicatur Christus cælum recipere pro Cælorum imperium in se recipere. Et verò vt in omnes formas te conuertas, cur tibi religio est simplicissimam expositionem, & Syriacam interpretationem, veterumque adeò auctoritatem sequuto, fateri rectè dici cælum capere Christum, siue Christum cælo capi, quem etiam cælo concludi tuus ille fraterculus Hefhusius scribere non vereatur? Sed illud qua tandè frōte dicis, scribere me *τὸ δὲ ἑβραῖον* nihil aliud significare quàm Certo spatio quidpiā comprehendere? vbi enim hoc à me dictum comperies, sycophanta? Imò docui non nisi à consequenti accipi pro *χρῆσιν* siue quidpiam quod sit receptum, in sese continere, quam significationem minimè dixi esse vnicam vel perpetuam, sed huic loco maximè tamen consentaneam esse demonstraui. De voce Kibbel qua vsus est Syriacus interpres, non aliter mecum agis. Quum enim dixissem itidem nunquam vsurpari nisi de eo quod aliunde sit oblatum, tu contrà respondisti de eo dici quod per manus sit traditum siue alio modo apprehensum, id quod negaui & adhuc pernego. Tu verò locum profers ex capite Estheris 4. vbi dicatur idem verbū de Mardochæo, qui vestes ab illa missas recipere noluerit. Itaque, Selneccere, planè prauaricaris, vt qui hoc ipsum confirmes quod tibi subruendū fuit nisi veritati assentiri malles. Imò, inquis, dixi vocem istam dici non tantum de eo quod manu, sed etiam quod alio modo sit apprehensum. Egregiè verò, Selneccere, quasi de apprehensionis instrumento vllam prorsus mentionem vel tenuissimam fecerim, ac non potiùs illud dixerim quod dico, nec tu vnquam refutabis, nempe nec Hebraicam vocē Kibbel, nec Græcam *δὲ ἑβραῖον* aliter vsurpari quàm de eius demū rei receptione quæ aliunde sit oblata. Et de hoc quidem hætenus. Nunc ad ipsam huius loci sententiam, siue ad id potiùs vnio quod ex hoc loco vt necessariò consequens elicimus, Christum videlicet corpore nūc à nobis tā abesse q̃ tunc cælo aberat quū in terris versaretur. ex quo & illud efficitur falsissimū esse quod nō minùs vanè quàm pertinaciter defenditis, carnem Christi videlicet re ipsa esse in, vel sub, vel cum pane Cœnæ Domini rite administratæ, & ore ipso accipi. Fortassis enim vobis quoque non minùs q̃ stolidissimis Trāsubstātiatoribus religio est panē illum vel frangere vel manibus accipiendū tradere. De hoc, inquam, videamus, quādoquidem translato abs te controuersia nostræ statu, eò delapsi sumus. Sequar autem hunc ordinem, nequid tuo more sapius iterare cogar, vt priore loco illa de quibus consentimus, posteriore de quibus dissentimus certis thesibus describam, & ita quidem vt quæ falsò nobis attribuis minimè prætermittam. Deinde tua figillatim argumenta nuda & in suos syllogismos redacta recensebo, & refellam. In his igitur consentire nos video.

DE PERSONA CHRISTI.

- 1 Persona Christi constat ex duabus naturis totis, nempe diuina æterni Filii Dei assumente, & humana ex substantia Virginis assumpta, idque per hypostaticam vnionem. Pag. 108.
- 2 Hypostatica vnio, id est qua ex duabus illis naturis constituitur vnicum & singulare *ὑποστατικὴ*, primum opponitur separationi, qua fit vt totidē sunt persone quot naturæ: tum confusione, qua vel ipsæ naturæ vel earum *ἰδιώματα* confunduntur.
- 3 Christus homo etiam in gloria secundum naturales & essentielles proprietates est circumscriptus &, physicè loquendo, in vno loco, secundum veri corporis modum. Pag. 31.
- 4 Humana natura per hanc vnionem est supra omnes res creatas (solum Deo excepto) euecta, tum propter vnionis gratiam, tum propter inenarrabilia dona in ipsam effusa. Pag. 30.
- 5 Christi ascensio nihil prorsus detrahit illi potestati quam accepit secundum carnem in cælo & in terra.

6 Christus suam carnem & suum sanguinem cōmunicat in sua Cœna spiritualite & cum fide accedentibus.

In his, inquam, consentimus, vt nihil tibi de illorum probatione fuerit laborandum, nisi consueuisses omissis de quibus controuertitur multa non necessaria inculcare. Hæc autem quæ subiiciam falsissimè nobis attribuis sub Calvinismi nomine, cui quum te nō pudet Lutheranismum opponere, quid tandem agis, bone vir? Certè communibus aduersariis gratum facis, quibus te auctore deinceps licebit sectarum nomina nobis exprobrare. Itaque planè dignus es quem illi ipsi quorum ambitiosis testimoniis teipsum ineptissimè commendas, penè conspuant. Nam etiam si Lutherum vel Calvinum tibi concederem non tanquam Verbi diuini interpretes, sed tanquam ipsum Paulum *ἀποστόλον* Christi Apostolū audiendos, an propterea vox ista audienda esset in Ecclesia, Ego sum Lutheri, Ego sum Caluini? Sed de istis vt ne de aliis quidem plurimis cogitare tibi tam negotioso licuit. Ego verò neque Calvinismum neque Lutheranismum, sed Christianismum agnosco, ad cuius normam studeo cuiusuis ac meum quidem in primis spiritum pro viribus mihi adeò concessis exigere. Sed ad rem venio. Hæc, inquam, dico te falsissimè nobis tribuere. quorum sigillatim falsitatem refellam.

Pag. 67. 1 *Humana natura nihil in Christo assumpsit, & nihil habet quod humana natura conditionem & proprietatem superet.*
 Pag. 78. *Humana natura Christi nihil accepit quod superet conditionem & proprietatem humanam.*

Primum admodum improprie & valde imperitè vteris Assumendi verbo, vt te omnino prius magistrum quàm bonum discipulum in hoc argumento euasisse appareat. Neque quum hæc dico, *ἀπολογῶ*, sed dico quod res est: siquidem Ecclesiam docuerunt hæretici, tuique similes necessarium esse tum verba penè singula tum loquendi formulas, non quidem superstitionē, sed diligenter obseruare. Et sanè nisi discrimen inter *δέχεσθαι* & *λαμβάνειν* neglexisses, non esses abusus Assumendi verbo, pro Accipere siue Recipe. Nam vt te hoc quoque grammaticum, sed ad id de quo agimus appositum doceam, Assumere ex Ad & Sumo componitur, eique competit qui quodam iure suo sibi aliud quippiamumat. Itaque non dicimus diuinam naturam ab humana, sed humanam à diuina assumptā: neque dici proprie potest res creata quicquā ab opifice Deo assumpsisse, sed Recepisse vel Accepisse, quod ex Ab & Capio componitur. Deinde vt ad rem ipsam veniam, quo tandem pudore hæc in nos scripsisti? Num enim Verbum factum esse carnem negamus? Esse verò carnem Filii Dei, siue hypostaticè Filio Dei unitum esse, quis tale tantumque esse negarit quantū nihil aliud existit in rerum natura? Præterea quum Spiritum suum Pater huic vni homini non sit admensus, vbi nos ita infanuisse comperies vt eum inficiemur hac etiam ratione secundum carnem vno Deo minorem esse? Hinc istæ quoque turpissimæ calumniæ.

Pag. 68. 2 *Omnipotentia & veritas Christi nihil quod physicas proprietates superet, admittit.*
 Pag. 70. *Corpus etiam unigeniti Dei, excepto solo peccato nihil habet quod superet naturam humanam.*
 Pag. 75. *Hyperphysica nulla admittitis.* *In carne Christi nihil est diuinitatis, sed omnia physica sunt, & physicis regulis obnoxia.*

Si in prima illa thesi nomine Christi personam, & physicas humanæ naturæ proprietates intelligis, insignis hæc est blasphemia, à qua, Dei beneficio, immunes esse nos, quasi videlicet sentiamus Christo nullam potentiā maiorem tribuendā quàm quæ humanæ naturæ conueniat, id est quasi Christi deitatem aut dona ineffabilia negemus, verè testamur. Sin verò Christi nomen ad naturā humanam assumptam restringis, respondeo rursum calumniosè vel prorsus imperitè *ἀντιφασίαν* quæ meritò negamus, cum *καὶ φασκόντες*, quæ vltro sicuti par est concedimus, abs te confundi.

Pag. 69. 3 *Dona ipsa carni Christi à deitate assumente collata, non sunt diuina sed creata.*
 Quid hoc verò rei est? Si diuina vocas dona quæ à Deo proficiscuntur & eius præstantiam testantur, qui fit vt creata opponas diuinis, quū de iis loquens Petrus, nos fieri dicat naturæ diuinæ participes? Sin verò diuina voces quæ sint deitatis propria, vt æternū, infinitum, omnipotentem esse, & similia, tum sanè verè loquutus fueris, sed ambiguè, vt sy-cophantæ solent.

Pag. 70. 4 *Christus sedet in celo corpore circumscriptus in certo loco, aliter vt Deus, aliter vt homo.*

Quid

Quid hoc rursus est monstri? Quis enim vnquam dixit Christum esse vel sedere corpore circūscriptum duobus modis, vno vt Deum, altero vt hominem? quis, inquam, nostrū Deitati corpus vel circumscriptionē vnquā attribuit? Deinde quis nostrū cum Nestorio gloriam Christi diuisit, etiam si tum in persona tum in gloria quoque proprietates cuiusque naturæ seruandas aduersus Eutychetem docemus? Christum quoque ad dexteram Patris propriè euectum dici seruilis formæ respectu quis vnquam nostrū est inficiatus? Denique si priorem partem istius axiomatis negas, agè teipso teste refellaris. Sic enim scribis pag. 47, *Christum hominem dicimus, etiam in gloria, secundum naturales proprietates circūscriptum, & physice loquendo, in vno loco esse secundum veri corporis modum.*

5 *Mariam Christum peperisse cruentum nixu naturali dicimus: & resurrexisse corpore suo, non clauso sepulchro, sed forte per angelum aperto: & ingressum esse ad discipulos, ianuis & 71. clausis, id est quum iam nox immineret, quo tempore ianua claudi solent.* Pag. 70.

Hæc quoque etsi non penitus falsò, tamen calumniosè nobis obiicis. Quoniam enim ad abolendam corporis glorificati veritatem istis exemplis abuti consueuistis, nos contra docemus præterquàm quòd ex iis nihil eorum quæ vultis concluditur, posse etiam illa aliter quàm explicetis intelligi. Et ad Mariæ quidem partum quod attinet non ignoras magnorum hominum ipsiusque adeò Hieronymi auctoritate niti quod nobis tribuis. Neque id sanè quicquam integritati Mariæ derogat vt quæ nihilominus à viro integra permanserit: quam etiam satis est ad salutē credere virginem. Spiritus sancti virtute grauidam peperisse. Quod enim de virginitate post partum traditur, piè quidem & probabiliter creditur, ad salutis autem nostræ mysterium non pertinet, neque ab Euangelistis narratur. Christum autem clauso monumento resurrexisse non colligitur necessariò ex resurrectionis historia, neque etiam à veteribus affirmatur. Tertium verò inficiari non potes varias admittere interpretationes. Quum autem hæc perinde nobis tribuis ac si semel reiectis aliis expositionibus istas vt simpliciter necessarias tueremur, nobis iniuriam facis.

6 *Inuocamus totum Christum, sed per communicationem idiomatum, seruatis vtriusque natura proprietatibus.* Pag. 72.

Ferre non potes vt tibi inscitia obiiciatur. Quid est autem asinum esse in rebus diuinis si hoc non est? Quinam enim fuerit Communicatio proprietatum vbi totus Christus nominatur? Itaque hoc stultissimum delirium tibi totum relinquo. Vtriusque verò naturæ seruari proprietates oportere, tu ipse consentis.

7 *Diuinitas nihil communicat realiter humanæ naturæ in Christo.* Pag. 72.

Viden' tuas ineptissimas *παιτολογίας*? De hoc autem paulò antè diximus, turpissimum esse hoc mendacium. Quis enim nostrū vnquam negauit hanc assumptam carnem eousque à deitate assumēte prouectam vt non modò propter gratiam vnionis, sed etiam propter collata in eam dona inenarrabiliter suprà res omnes creatas emineat? Sed agè tuo ipsius testimonio rursus refellaris. Nam hunc quoque Calvinismum recenses pagina 75,

Humana natura dona in Christo sunt tantum creata, quanta capere potest conditio humane nature, maiora tamen quàm aliarum creaturarum dona.

Mendacium est igitur dicere, quòd doceamus diuinam naturam nihil reipsa communicasse humanæ naturæ in Christo. Mutatam tamen fuisse in deitatem (quod necessariò consequeretur si idiomatibus naturæ diuinæ prædita esset) sanè aduersus tuum Eutychianismum manifestum pernegamus.

8 *Nullum idioma communicatur. Nulla sit communicatio idiomatum.* Pag. 72.

Deus te compescat, sycophanta. Num enim tollit communicationem idiomatum, qui de vera ipsius definitione contendit? Quæ hæc igitur est vel teipso teste impudentia? Sic enim scribis, Pag. 74.

De duobus generibus communicationis idiomatum statuo inter nos & te, Beza, conuenire. Pag. 109. Ergo teipso teste mentiris, Selneccere, quum dicis nullum idioma ex nostra sententia communicari. Quanuis illud etiam falsò dicas, nos tibi assentiri in eo quod secundum genus communicationis statuis, *κοινοποίησιν* cum *κοινωνία ἰδιωματέων* imperitè cōfundens, vt suo loco dicam.

9 *Testimonia scripturæ quæ de glorificatione loquuntur, intelligenda sunt de tota persona* Pag. 72.

Q. iij.

Christi, non de humana natura aut carne Christi, & accipienda per communicationem idiomatum. Deus bone, quæ hæc confidentia est? qui, teipso teste, fatentur dona in ipsam carnem Christi collata inenarrabiliter illam euehere supra omnia, solo illo excepto qui ei subiecit omnia, an nihil tribuunt ipsi carni in sese considerata? Imò quis ignorat Christum propriè dici glorificatum secundum carnem, cuius demum respectu dicendus est nomen quod est supra omne nomen accepisse?

Pag. 73. 10 Dicitur Christo reddita omnis potestas, quia antea Verbo quiescente in statu humiliationis, eius potestas diuina sese non exeruerat.

Et hoc cuiusmodi tandem est mendacium? Sic enim in Matthæum Calvinus, *Meminerimus quod Christus iure suo semper apud Patrem habuit, hoc illi datum esse in carne nostra, vel, ut clariùs loquar, in persona mediatoris. Non enim eternam potentiam iactat qua præditus fuit ante conditum mundum, sed quam nunc accepit dum ordinatus fuit mundi index. Imò notandum est imperium hoc non fuisse liquido cognitum donec à mortuis resurrexit, quia tunc demum summi regis insignibus ornatus in sublime prodijt.* Hæc ille, duo declarans, nempe hanc potestatem datam dici Christo non deitatis sed carnis respectu, siue quatenus assumpta carne factus est noster mediator: & hanc potestatem tum demum sese exiuisse quum deposita infirmitate resurrexit. An non tu igitur manifestus sycophanta, Selneccere?

Pag. 77. 11 Qualis Adam fuit ante lapsum, talis est Christus in natura sua humana.

Scilicet posteriorem Adamum in quo plenitudo deitatis habitat *συνγενής*, & qui nomen accepit quod est supra omne nomen negamus à priore Adamo duntaxat ad imaginem Dei condito differre. Saltem verò, Selneccere, pudoris aliquid in mentiendo retineres.

Pag. 81. 12 Christus in Cæna distribuit corpus suum, non verum sed *ἑοικεῖν τῷ σαρκεῖ, καὶ αἵματι*, imaginatiuum & metaphoricum spiritualiter.

Os impudens, quando mentiendi finem facies? Nos verò quoties planè, disertè, perspicuè ad rauim vsque clamauius, quod & ipso nunc Deo teste & Angelis ipsius, totaque Christiana Ecclesia, vociferari nō desinimus, etsi corporis & sanguinis nomina non *μετὰ τὸν μυστικὸν* pani & vino tribuuntur, & Christi caro non alibi nunc est quàm in cælis, tamen illud ipsum corpus traditum pro nobis, & illum ipsum pro nobis effusum sanguinem, verè nobis per fidem spiritualiter in Cæna Domini communicari?

Pag. 83. 13 Qui dicit verbis Christi simpliciter credendum, est Capernaita, Thyestes, Creophagus, Deivorus, &c.

Scilicet, bone vir, qui dicit de verborum Christi sensu constare in primis oportere, idque ex fidei analogia, ne fortè propter falsam aut etiam impiam interpretationem mendacium pro veritate amplectamur, negat Christi verbis credendum. Christianos autem futuros illis nominibus dignos si vera esset illa falsa, & flagitiosa vestra oralis manducatio, sanè dixi & dico.

Ibidem. 14 Simplicitas nostra non debet esse rationi contraria, & verbum Dei datum nobis est ut nostra ratione illud pensitemus & examinemus.

Sic imperito vulgo imponere vos improbi non veritatis sed mendaciorū concionatores, & quidem contra conscientiam consueuistis. Sed veniet tandem Dominus qui inter vos & nos iudicabit. Si vsque adeò putas rationi nostræ repugnare quicquid de Deo credimus, cur idololatrias conuincit Apostolus ex aspectabili mundi contemplatione? cur physica & logica ex Christianorum scholis non extruduntur? cur Iohannes initio catholice suæ epistolæ, visum, auditum, tactum aduocat exhibiti in carne verbi testes? Hoc verò qui facit, num propterea Verbum Dei ex ratione metiri docet? Et quod ad Domini Cœnam attinet, vtrorum opinio absurdior est humanæ rationi? vestræne qui non putatis fieri nos posse carnis Christi participes nisi ore ipso præsens percipiatur: an nostra, qui Christum licet à nostris corporibus tam remotum quàm cæli sunt à terra, verissimè tamen & efficacissimè nos sibi coniungere spirituali modo per fidem credimus, quia tum verbo tum adiunctis verbo sigillis hoc promisit Christus?

Pag. 84. 15 Particulæ *I N, S V B, C V M*, reijciende sunt. In inclusionem: Sub, compressionem: Cum, consubstantiationem significant.

Ne hoc quidem absque calumnia dicitis. Nec enim veteres istis particulis vsos fuisse ignoramus ut sacramentalem coniunctionem minimè vanam declararent. Illas tamen vestra

vestra sententia acceptas qui sacramentali coniunctione non contenti corporalē etiam præsentiā cum Papistis defenditis, planē, fateor, repudiamus.

16 *Indigni nihil nisi panem & vinum accipiunt, & rei sunt corporis Christi, quia respuunt oblatum vsum spiritualem & beneficia Christi.* Pag. 85.

Imò non ignoras indignorum non vnum genus à nobis constitui, quod saltem ex D. Ebero cognitum dissimulare non debuisti. Deinde calumniosè dicis à nobis doceri indignos nihil sumere nisi panem & vinū. Nos enim satis nosti panem illum & vinum illud, id est Sacramenta, à pane & vino communi discernere: nec ignorare potes quid de sacramentali mutatione ex Dei verbo doceamus. Sed & in parte postrema istius thesismendax deprehenderis. Nec enim propter contemptum vsum spiritualem, sed propter ipsum corpus Domini spretum & sanguinem neglectum, ac per incredulitatem repudiatum dicimus illos fieri corporis & sanguinis Domini reos.

17 *Non sumus substantiæ corporis Christi participes in Cœna quia corpus non adest, sed accipimus virtutem, operationem, efficaciam suę beneficia absentis Christi per fidem.* Pag. 86.

Imò vestrum est istud argumentum, Si Corpus non adest, ergo non sumitur. At nos sic colligimus. Corpus quidem in terris corporibus nostris non adest, ideo manu nec ore accipitur: sed fidei verè adest, ideo fide verè percipitur.

Deinde, etsi nonnulli ex nostris refugiunt Substantiæ nomen, idque non immeritò quoniam vos eo abuti ad illam falsam præsentiā corporis in terris, & manducationem oris consuevistis: tamen Calvinum & Gallicas Ecclesias per omnia tum in Cœna tum in tota confessione Christianæ fidei cum illis penitus consentientes, non ignoras, ut isti vestræ calumniæ occurrerent, illud non refugisse. Nec enim dixit Christus, Hic est fructus passionis meæ: sed, Hoc est corpus meum, & Hoc est sanguis meus. Et Paulus dixit hunc panem esse communicationem corporis Domini, & hoc poculum communicationem sanguinis Domini. Tota denique Scriptura clamat oportere nos cum ipsomet Christo vniri, ut vitam ex ipso hauriamus, sicut cibum corporalem prius comedi oportet quam ipso alamur. Verum hoc adiicimus spiritualem ac mysticam prorsus esse istā vni-tionem, nec eò spectare ut substantiæ inter se appropinquent, aut cohæreant, aut copulētur, nedum ut Christi caro in corpora nostra vel animas traiciatur (quorum enim hæc portenta?) sed huc duntaxat ut spiritualiter & mysticè ipsi adiuncti, & eius Spiritu acti in ipso viuamus & ipse in nobis. Itaque in hoc rursus putidè mentiris.

18 *Huius doctrinæ fundamenta sunt, regula physica, absurditas doctrinæ de naturali participatione corporis & sanguinis, & articulus de ascensione Christi in celos.* Pag. 87.

Imò hæc sunt veritatis quam tuemur fundamenta,

1 Testimonia verbi Dei de veritate & absentia veri corporis Christi, inenarrabili quidem gloria supra res omnes cōditas ornatī, sed cui tamen neque corpoream substantiam neque essentielles proprietates ademit, sed omni infirmitati exemit gloria.

2 Quòd mentiri, ac proinde contradicentia velle Deus non possit.

3 Sacramentorum natura & finis.

4 Analogia fidei.

Vide igitur (si potes) qua conscientia in transformādis nostris vtaris, ut te coram Deo & hominibus tot mendaciorum tandem aliquando pudeat. Sed & istud quo tandem iudicio scripisti? Nihil frequentius inculcas ac præsertim pag. 158, & 168, quàm tuam hyperphysicam præsentiā, cuius modus sit imperscrutabilis. Cur tu igitur participationē, cuius etiam mysterium ineffabilius est, naturalem vocas?

19 *Nestoriani habuerunt eadem fundamenta quibus hodie nituntur Sacramentarij.* Pag. 116.

Simus sanè Sacramentarij, ut qui verè quid de Sacramentis sentiendum sit ex verbo Dei doceamus. Ista verò voce quid mendacius dici potuit? Num enim personam diuidunt qui naturarum proprietates ἀνωμαλῶς distinguunt: & humanæ naturæ omnia deitatis idiomata κατ' ἄλλο, non κατ' ἄλλοι attribuant?

20 *Christum statuunt Calvinista quos vocas vno in loco Deum & hominem, alibi tantummodo Deum. In calis calorum Deum apud Patrem & Spiritum sanctum, in aliquo autem calicerto loco hominem separatam à sede maiestatis Dei, & em nobis præsentem Deum, à nobis absentem hominem.* Pag. 151.

Impure calumniator, hīc demum te ipsum totum patefacis. Nunquāne verò inter abstractum & concretum distingues? Si tibi natura humana idem est atque homo,

& deitas atque Deus, cur istam propositionem mecum admittis, Deus est homo, istam verò mecum damnas, Deitas est humanitas? Quæ tua hæc igitur amentia & quis stupor est, arbitrari eum qui dicat, Humanam Christi naturam à nobis qui in terris sumus abesse in cælos sublatam, hoc quoque sentire, hominem Christum à nobis abesse? Quòd si separat naturas quisquis ubique est vna negat esse alteram, dic quæso, bone vir, audebunt negare fuisse separatas quum caro quidē exanimis esset tantum in sepulchro, anima extrà corpus, deitas verò ubique? Sed hoc absit, & tu potiùs rudis & crassus asinus qualis es agnoscitor. Res autem ita se habet. Hominem hypostaticè semel unitum Verbo assumpti absit ut diuidamus. Itaque quatenus Christus ut vnica persona siue ut totum quiddam non secundum naturarum distinctionem consideratur totum sanè ubique esse qui negat, Deum esse negat.

Sin verò distinctè & sigillatim naturæ considerantur, uti faciendum est quoties de naturarum quanuis unitis tamen inconfusis proprietatibus agitur, tum sanè, in cælis quidem Christum & ut totum ac vnum quiddam consideratum, & sigillatim secundum vtranque naturam esse ex Dei verbo didicimus & credimus, in terris autem duntaxat ut totum, sigillatim verò secundum Deitatem duntaxat: minimè tamen propterea diuiso Christo siue separatis ipsius naturis, nisi fortè radium solis ideo existimas à solis corpore separari, quòd eius radius terras contingat ipsum autem solis corpus è cælis non discedat, aut quia non sit caput ubi sunt pedes idcirco caput & pedes ad vnum corpus constituendum non cohærent. En Selnecceri in damnandis alienis conscientiam, in suis confirmandis scientiam.

Pag. 157. 21 *Quæstio est in nostris Ecclesiis quid in Cæna Dominica exhibeatur & accipiatur.*

Controuersia statum, Selneccere, seu malitiosè seu per inscitiam peruertis. Conuenit enim dari externis quidem sensibus non vulgarem panem nec commune vinum, sed corporis & sanguinis Domini Sacramenta, menti verò & fidei corpus illud traditum & illum sanguinem fustum pro nobis. In eo igitur dissidemus, quòd & Sacramenta & rem ipsam significatam doceris exterius præberi, vnde nihil quidem accedit Sacramētis aut eorum vtilitati (quid enim amplius potestis ponere in his mysteriis quàm signa & rem significatam?) sed illa plurima de quibus tam sæpe diximus, analogiæ fidei ac Sacramentorum fini ex diametro repugnantia consequuntur, Nempe Corpus Christi esse simul circumscriptum & non circumscriptum, siue corpus & non corpus: abesse & adesse simul: tum à fidelibus tum ab infidelibus re ipsa accipi: ori & dentibus ingeri quod spirituali vita destinatum est: vnum & idem corpus ascendisse in cælos re ipsa, & permanisse re ipsa in terris: denique ut semel dicam, infinita innumerabiliaque aduersata.

Pag. 160. 22 *Christum mendacij turpiter accusat Beza.*

Imò sceleratissimè mētur erroris spiritus. Christus enim est Beza ipsissima veritas, ideoque credens Beza Christum non esse mendacem, ut blasphemam repudiat eam verborum Christi interpretationem quæ veritatem corporis ipsius, analogiam fidei, & Sacramentorum finem euertens, contradictoria tribuit Christo.

Pag. 178. 23 *Volunt Christum tantum spirituali agglutinatione nobis coniungi.*

Si spiritualement vocares eam coniunctionem cuius modus sit spiritualis per fidem, agnoscerem ita nos sentire, idque ex Dei verbo. Sed quum Spiritualement intelligas quæ solus Spiritus Christi nobis communicatur, nobis iniuriam facis. Nec enim Spiritum Christi, id est ἐνσπύριον & vim viuificam, ab ipso subiecto vnde emanat, id est ab ipso met Christo vero Deo & homine separamus. Imò in causarum ordine statuimus priore loco ipsiusmet *κονωίας*, posteriore vero istius *κονωίας* effecta. Sed hoc vicissim verum est, omnem istam substantiæ seu personæ Christi cum nostra cohærentiam & contactum corporum, de quibus tam pertinaciter contenditis, ut falsissimum & ineptissimum commentum repudiare.

Et de tuis quidem tum calumniis tum mendaciis in nos coniectis hætenus dictum esto. Nunc ad ea venio de quibus inter nos controuertitur.

SELNECCERVS.

Pag. 109, 110, 123, 124. I *Triplex est communicatio ἰσχωµέντων. Vna quum proprietas vni nature conueniens, tribuitur personæ in concreto, ut quum dicitur, Deus est conceptus, natus, passus, crucifixus, mortuus.*

BEZA

BEZA.

Vnica est *κοινωνία ἰδιωματέων*, id est illud tropi genus, quo proprietas vni naturæ conueniens, siue diuinæ, (vt æternum, infinitum, omnipotentem esse, & similia) siue humanæ, velut essentialis, vt ex nihilo factum, finitū, infra alterum esse, siue accidentalis vt *πα-
θητόν εἶναι*, & alia id genus, tribuuntur personæ Christi à diuersa natura denominatæ in cō-
creto, vt quum dicimus, Deus (Filius videlicet) est cōceptus ex Spiritu sancto, natus, pas-
sus, mortuus, sepultus, & aliud tale quippiam Deo, id est Christo à Deitate sic nominato
tribuitur. Item vt si dicamus, Filius hic hominis est æternus, infinitus, omnipotens, ado-
rabilis.

Illā igitur Selneceri descriptio manca est, quanuis, vt opinor, de re ipsa idem atque
nos sentiat.

SELNECCERVS.

2 Altera est communicatio *ἰδιωματέων* quam Cyrillus *κοινωνίαν* vocat, quæ pertinet ad Ibidem.
personæ officia, vt quum dicimus, Christus est Seruator, Redemptor, Mediator, Emanuel, & cæ-
tera id genus.

BEZA.

Ineptè & absque vlla vel ratione vel eruditæ vetustatis autoritate *κοινωνίᾳ* perti-
nens ad actionum *θεανθρωπῶν ἀποτέλεσμα* refertur ad *κοινωνίαν ἰδιωματέων*, quū hæc duo
sint prorsus diuersa. Nam *ἰδιώματα* respiciunt naturas, & quāuis vna natura non agat se-
paratim absque altera ne diuidatur persona, vnaquæque tamē sigillatim ac distinctè se-
cundum suam proprietatem ad personale *ἀποτέλεσμα* concurret, ac proinde ne ista
idiomaton distinctione scinderetur personæ vnitas, vltus est Spiritus sanctus ea loquendi
formula quam *κοινωνίαν ἰδιωματέων* vocant, vt quum Dominus gloriæ crucifixus vocatur,
& homo loquens cum Nicodemo in cælo esse dicitur. At *κοινωνίᾳ* non singulas distin-
ctè naturas, sed commune vtriusque naturæ *ἀποτέλεσμα* & personalia spectat, vt quum
Christus Dominus, Mediator, Seruator, Redemptor, vocatur.

SELNECCERVS.

Tertium genus Communicationis idiomatum illud est, de quo contendimus, quo humana Pag. 110,
natura in Christo præter & ultra naturales siue physicas proprietates accepit & habet in sese (non & 124.
per sese aut ex sese, non in abstracto seorsim, non extra Christum sed in Christo) prerogatiuas infi- Pag. 117.
ritas, omnem videlicet potestatem, id est diuinam planè & æternam (sibi datam à Christo & in Pag. 111,
Christo) potentiam sine vlla limitatione, vt omnia possit quæ vult, ac proinde possit esse ubique, & 133.
& sit ista humana natura re ipsa in seipsa præsens ubicunque vult esse.

BEZA.

Hoc vno excepto quòd verissimū est, humanā naturam videlicet Verbo unitā, collatis
in ipsam donis inenarrabilibus esse supra res omnes creatas euectam, quæ dona libenter
concedo vocari posse hyperphysica, quia nimirum communem reliquarum omnium
creaturarum naturarum captum incomprehensibiliter superant, cætera falsissimè & im-
peritissimè hic traduntur: quæ mihi visum est ordine disponere,

Idiomata ipsa essentialia naturarum, id est ea quæ omnem solāque naturam quam-
piam à reliquis discernunt, alteri naturæ cōmunicari, tam falsò dicuntur quàm vnam na-
turam esse alteram, estque merus hic Eutychismus.

Humanæ naturæ dicere aliquid datum à Christo, est merus ac manifestus Nesto-
rianismus.

Æternum aliquid & *θεῖον* vlli creatæ naturæ tribuere in seipsa, est impurissima & im-
piissima blasphemia.

κατ' ἄλλο interpretari Aliunde siue ex alio, est crassissima inscitia.

Humanam naturam, quāuis Deitati Filij hypostaticè unitam, dicere aliquid velle ne-
dum posse quod vni Deitati sit proprium, cuiusmodi est, Esse ubique, siue Simul esse plu-
ribus locis, siue Esse alicubi nec tamen vt in loco, siue esse *θεῖος* omnipotentem, hor-
renda est blasphemia, vt si quis dicat creaturam velle aut posse fieri similem altissimo.

Humanam naturam dicere aliter considerari posse quàm in abstracto & abstractum
à concreto non distinguere, crassissima est ignorantia.

Communicationem vllam idiomatum statuere in naturis ipsis & tamen fateri natu- Pag. 116,
ras sua idiomata inuiolata retinere, est *ἀόριστος*, & foedissima inscitia. & 117.

Hæc nostra an verò potius illa Selnecceri vera sint necne, ex ipsius argumentis agere dispiciamus.

SELNECCERVS.

4 *Christus quatenus homo est, omnem potestatem accepit in celo & in terra. Ergo etiam in natura sua humana est omnipotens.*

BEZA.

Christum hominem qua ratione Deus est etiam omnipotentem esse concedo: quatenus autem homo est, dico serui forma quauis Verbo vnita præditum, & seipso minorem esse, quauis sit reliquis rebus creatis superior. Humanam autem naturam in seipsa facere omnipotentem, non modò falsum sed etiam impium esse respondeo: quod in libello Hesiandri accuratè ex Cyrillo præsertim pertractatur. Cohærent enim ista inseparabiliter, Deum esse naturæ, & Omnipotentem esse, ex quo consequitur nec humanæ nec alij ulli naturæ in seipsa considerata magis id tribui quàm ipsammet Deitatem posse.

Deinde nego consequutionem. Excipitur enim Deus qui subiecit assumptæ carni omnia. Omnipotens autem est sola illa natura quæ nihil habet æquale nedum superius. Illa verò exceptio quòd omnipotens sit Deitas ex sese, caro verò aliunde, falsa & ridicula est, vt declarat Cyrillus lib. in Ioh. 2, cap. 141, vbi hac ipsa de re differit.

SELNECCERVS.

Pag. 134. 5 *Adoratur vnica λόγεία, Christus non tantum vt Deus verum etiam vt homo. Ergo diuina potentia & maiestate prædita est caro Christi.*

BEZA.

Adoratur quidem homo ille, vt qui sit etiam Deus: non igitur vt homo in seipso, sed κατ' ἄλλο, id est Verbi respectu cui vnitus est. Sicut ciuilitè adorari dicitur corona regis, ea ipsa adoratione ciuili quæ regi coronato tribuitur, quauis adoratio in coronam vel sceptrum non feratur. Nec enim ignoras Patres tum Græcos tum Latinos hac similitudine in hoc ipso argumento vsos esse, quauis alioqui magna sit inter hypostaticam vñionem & coronæ gestationem differentia. Sed audiamus Cyrillum, lib. in Ioh. 2, cap. 92. *illa Christi verba, Nos adoramus quod scimus. Adorantibus se connumerat, qui cum Patre & Spiritu sancto tam ab Angelis quàm à nobis adoratur. Quum enim serui formam assumpsit, seruo conueniens ministerium suscepit. Et mox, Conuenit maximè hominibus tanquam debitam Deo adorationem offerre. Adorat igitur etiam Christus vt homo, postquam factus est homo. Adoratur autem semper cum Patre & Spiritu, quoniam Deus verus secundum naturam est.* Idem lib. Thes. 2, cap. 1, *Christus modò vt homo, modò vt Deus meritò loquitur. Vos, inquit, adoratis quod nescitis, nos autem adoramus quod scimus. vt homo loquitur. Non enim ex adorantibus est λόγος, sed cum Patre & Spiritu sancto adoratur. Adorent, inquit, ipsum omnes angeli Dei. Nemo autem ignorat NULLI PRORSVS NATVRÆ præterquam Dei adorationem à scriptura tribui. Scriptum est enim Dominum Deum tuum adorabis, ei que soli seruias. Itaque Filius quauis verè adorabilis sit (Deus enim est natura) tamen vt homo adoratur.* Viden, Selneccere, euadere te non posse horrendæ idololatriæ crimen, si Carnem illam in seipsa, quantumuis seorsim eam non consideres nec extra λόγος, omnipotentem & adorandam dicere perrexeris: Propterea ex te non insidiosè vt tu dicis, sed ingenuè & aperte quæsiui num istam gloriam quam vis creatam non esse, velles esse aliquid in subiecto inhaerens. Tu verò responso destitutus, ad incognitum modum refugisti, sed alibi apertè aliquot locis scripsisti humanam naturam in sese habere ex reali effusione gloriam & maiestatem Dei, non tantum vt creata dona, sed diuinam planè ac ipsius Dei. Responde igitur, Selneccere. Diuina ista gloria quam non vis esse creatam, essentialis sit oportet. Si essentialis est, eaque quauis non extra Christum, tamen in seipso præditus est homo iste assumptus, an non vides necessariò vel mutationem humanitatis in Deitatem, vel ista falsissima, impia & prorsus ἀόυστου consequi, nempe Deitatem non esse cui tamen ipsa essentialis & naturalis potentia Dei inest: creaturam adorabilem esse in seipsa? vnam eandemque carnem esse & suis & Deitatis essentialibus proprietatibus in seipsa præditam? Itaque iam olim meritò hanc ipsius gloriæ diuinæ realem effusionem in carnem assumptam detestans Cyrillus, *Nihil, inquit, firmum ac stabile, nihil perpetuum Deo attribuitur, si creatura quoque substantialiter & per naturam ea suscipere poterit quæ in Deo substantia-*

Pag. 119. *liter sunt. Et quis non perherrescet tantam veritatis dogmatum perturbationem audiens? Omnia enim*

Pag. 116, 117, 127, 133, 134, 135. *enim*

Cyr. lib. in Ioh. 2, cap. 141.

enim sursum ac deorsum eueruntur: Deitatis natura ad creaturam deducitur: & creaturarum substantia per insaniam ad supremam naturam locum scandere creditur. Ne quid enim ad tuam blasphemiam deesset, non contentus idiomata essentialia Deitatis in ipsam carnem transfundere, quanvis alicubi affirmes & quidem rectè, nulli mutationi neque perpeffioni obnoxiam esse Deitatem, tamen vestigia quorundam sequutus vt facere tui similes cõsueuerunt, in hæc etiam verba ausus es erumpere. *In his, inquis, formulis Deū esse natum, passum, quāuis proprietates simpliciter retinentur, tamen natura diuina non est otiosa, sed ita suo modo affecta vt omnia quæ suæ assumptæ carni accidunt, sibi accidere statuat, quæ de re perfectè in vita æterna loquendum erit.* Nec te pudet istorum, mi homo: Otiosam fuisse patiēte carne Deitatem quæ ne mortuam quidem illam deferuit, quis vnquam docuit: Quod enim de requiescente Verbo dicitur, hætenus intelligi constat vt iudicij diuini rigorem seuerissimum caro sentiret, non autem vt penitus defereretur. λόγος enim is est qui mortem in ipsa moriente carne vicit, qui sepultam eandem à corruptione asseruit, qui mortuam excitauit, nedum vt otiosa fuerit. Vlo autem modo affici posse Deitatem & tuum illud s v o m o d o in quatandem, nisi Eutylianorum siue Brentianorum schola edoctus es: Voculam nimirum illam ex Cyrillo, non à te, opinor, qui sanè scriptorem illum vix vnquam videris seriò inspexisse, sed à nostris aduersus Vbiquitarios obseruatam arripuisti, quòd deitas sua ducat quæ sunt carnis ipsius propria: sed quid hoc te iuuat: Neque enim hoc declarat vllam prorsus affectionem cui ne suo quidem vilo modo obnoxia est Deitas, sed personalem duntaxat vnitionem. Itaque hoc dico, Selneccere, fore vt in futura vita, nisi resipiscas, non de hac re loquaris sed huius blasphemix quam alios doces, rationem reddas.

Pag. 123.

SELNECCERVS.

Si in humanis rebus dicimus Imperatorem esse hominem præstantiorem omnibus aliis: cur non multo magis diceremus Christum licet homo sit omnibus hominibus maior, tamen posse quæ vult, nemine voluntatem ipsius impediēte?

Pag. 47.

B E Z A.

Quid si dicerem Selneccerum esse omnium θεολόγῳ ἐν τῷ inscientissimum tam ineptum argumento in re minimè controuersa vtentem? Nam certè ne vilissimus quidem vllus est homo qui non possit quicquid velit, si nemo voluntatem ipsius impediat. Sed dicere fortasse voluisti, Christum ideo posse omnia quia nihil sit quo possit eius voluntas impediri. Et rursum quis hoc negat, quum Christus sit verè & naturaliter Deus? Sed, inquis, de Christo loquor quatenus homo est. Esto. Fateor enim illum etiam quatenus homo est quicquid vult posse, primùm quoniam quanvis duæ sint in Christi persona voluntates quot & naturæ, optimè tamen inter se consentiunt, vt vnum sint θεός non numero quod Monothelitas fefellit: deinde quia sicut Deus (vt verè ac copiosè docet Theodoretus) potest quidem quicquid vult, sed non vult nisi naturæ suæ apta & conuenientia, ita etiā de hominis assumpti volūtate existimandū est, ita esse Deitatis voluntati penitus cōsentaneam vt quum non aliud velit quàm quod vult illā velle Deitas, nolit autē Deitas illam velle amplius quàm velle debeat, nolit sanè quicquā naturæ suæ non conueniens, & quicquid velit possit. Quod si pergas quærere, quānam illa sint naturæ humanæ gloriificatæ conuenientia, & illa vobis peruulgata obieceris, nempe nihil ex hypostatica vnione decessisse Deitati, sed plurimum accessisse humanitati, & exaltationem illam carnis ineffabilem, concedam vtrunque. Sed negabo hypostatica vnione humanitatem cōuersam in Deitatem. Hoc autē necessariò cōsequetur si quod idioma essentialiale Deitatis in esse carni in seipsa dicatur, quum ἡσώμεν & σὺν ὁδῷ id dicatur quod proprium quarto modo vocatur, ac proinde transferri realiter & essentialiter in aliam naturam non possit quin commune euadens desinat esse vnus solius propriū. Itaque vel duplici Deitate constaret Christus quarum vna quidem sit ex se, altera verò per accidens siue ὑπερθεῶν Deitas: vel tertia quædam natura ex duarum confusione prodiret, quæ portenta quis tandem ferat? Et tamen hi sunt vestri enthusiasti, & hi clamores, quasi nisi hæc tam absurda, tam fallā, tam sacrilega, tam impia concedamus, ipsis Turcis & Iudæis simus deteriores.

SELNECCERVS.

Christus vt Deus est prima causa: & vt homo, non est extra Trinitatem diuinam, sed Deus

Pag. 51.

R. j.

Et homo est secunda persona in diuinitate ac etiā in natura sua humana, quæ non est extra ipsius personam sed est in vnitatem personæ Christi assumpta. Itaque Christus Deus & homo omnes conditiones physicas regit prout vult, nec est eis alligatus.

B E Z A.

Pag. 134.

Concedo Christum vt Deum esse primam rerum causam, quas non modò regere sed etiā mutare & abolere pro arbitrio possit: sed illū non nisi suæ naturæ convenientia velle respondeo cum Theodoro aduersus Eutychen. Est autem naturæ diuinæ conueniens vt sit vnica & singularis. Itaque in nullam rem creatam effundere vult aut potest essentialia suæ Deitatis idiomata, quia totidē essent Dij, quot res essent idiomatibus diuinis (id est, vt tu ipse interpretaris, non creatis sed naturaliter diuinis) præditæ. Dico præterea mentiri ac proinde contradictoria velle Deum nō posse, nec sic tamen quicquam de ipsius potentia detrahi, quoniam hoc posse non sit potentia sed imbecillitatis. At contradictoria sunt, non illa hyperphysica quæ nos minimè negamus, sed illa antiphysica, vt velle carnem assumptam infra Deum esse & tamen in seipsa Omnipotentem esse sine vlla limitatione, vt tu loqueris: item, circumscriptam esse in cælis secundum veri corporis modum, quod tu iā concedis, & tamen in terris vbicunque vult, esse corporali præsentia incircumscriptæ & citra vllum loci sitū, quod tu manifestè tueris. Itaque, Selneccere, quid te iuuat cum Eutychete ad diuinæ omnipotentia latebras refugere, ex quibus te veritas ipsa detrudat? Quid enim turpius est quàm Deum esse mendacem (mendax enim est si contradictoria vult) ex ipsius omnipotentia colligere? Aut igitur proba contradictoria non esse, proprietatem & communitatem, circumscriptum in cælis vno loco esse & eodem tempore in terris incircumscriptum adesse: veris humanæ naturæ essentialibus proprietatibus præditū esse, & tamen in se ipso idiomata naturæ diuinæ habere: aut Deo da gloriam.

Ad alteram partem respondeo, blasphemiam, impiam, horrendam esse hanc tuam vocē, *Christum in sua natura humana esse secundam personam in diuinitate*. Et si enim natura humana in persona τῆς λόγῃs sustentatur, est tamen non persona sed natura, & quidē ἐπεὶ ἡ φύσις, ac proinde siue solam & per se, siue hypostaticè vnitam consideres, quum non sit in sese id quod est Deitas, relinquitur manere in sese humanā, ac proinde τὸν λόγον quamuis non separatim ab illa, non tamen in illa sed in seipsa vnus deitatis esse secundam in Trinitate personam. Iterum igitur dico, Selneccere, si valeat in Ecclesiis Dei veritas, futurum vt vel hanc blasphemiam (quod sanè opto) corrigas, vel vt blasphemus ex piorum cœtu profligēris. Deinde quod dicis Christum vt hominem non esse extra Trinitatem, duplici explicatione indiget, & impropriè sanè dicitur. Et si enim Filius non est extra Patrem sed in Patre eiusdem ac totius deitatis ratione, tamē nosti Filium non esse Patrem, sed hypostasin à Patre reipsa distinctam. Itaque si extra Patrē esse accipiat de essentia, rectè negatur aduersus Trinitatis: sin de personæ distinctione reali intelligatur, negari non potest quin Sabellianismus inuehatur: Illa tamen locutio dura fuerit, quoniam separationem notare potius quàm distinctionem simplicem videtur.

At de natura humana prorsus aliter nobis statuendum est, vtpote quæ à Verbo quidem non hypostasi vt Filius à Patre, sed essentia distinguatur: à Patre verò & Spiritu sancto tum essentia, (est enim prorsus ἐπεὶ ἡ φύσις) tum hypostasi, (est enim à solo Verbo assumpta) discernatur. Itaque dici quidem Christianè non potest hic homo extra Verbum esse, quia sic diuideretur persona: sed non quicquid de concreto dicitur, in abstracto locum habet. Quum igitur humana natura sit ἐπεὶ ἡ φύσις, est sanè hoc respectu siue in sese considerata externum aliquid extra deitatem sicut & reliquæ res omnes, (Nam alioquin generatio, & spiratio, in diuinis confunderentur cum creationis opere) quamuis κατ' ἄλλο, id est, quatenus in hypostasi Verbi sustentatur, non sit extra Verbum, id est aliquid à Verbo hypostaticè separatum. Ergo, inquires, humana natura est aliquid Verbo externum & internum. Erit sanè, sed diuerso, eoque non imaginario sed verissimo, respectu. Qualis enim est in sese (siue distinctè siue vt hypostaticè vnitā illam spectes) est res creata ac proinde naturaliter Verbo externa: considerata verò non in sese, sed sustentationis respectu, non est sanè extra Verbum in cuius hypostasi sustentatur. At tu illam in abstracto & in sese quamuis hypostaticè vnitam in hac disputatione consideras, vt qui totidem verbis contendas Christum non tantum qua Deus est, sed etiam qua homo est, siue humanæ ipsius naturæ respectu, in sese habere non creatam, ergo

Pag. 168.

ergo ipsammet naturalem & essentialem Verbi gloriam & maiestatem, quod etiam alibi non semel, ut antea citavi, ipsimet naturæ humanæ in abstracto tribuis. Itaque, te auctore, natura ipsa humana in sese quod ad Deitatis idiomata exæquabitur Verbo (quod est Brentianū siue Iacobandeanū dogma) sed eo vno fuerit inferior, quod illa erit propriè Deitas nempe ex sese, ista vero erit deificatio per accidēs, siue aliunde & ἐπιτηδεύς, quod tu falso & imperitè idem esse atque κατ' ἄλλο existimas, aut existimare te simulas, ne fateri quod res est cogaris, id est naturæ humanæ quantumvis vnita cōsideretur, non in sese sed in alia natura cum qua in vnum ὑποστάσεων coaluit, diuina idiomata tribui, non minùs tamen impropriè quàm si corpus hominis vocares λογικόν quoniam animæ λογικῇ hypostaticè sit vnitum. Iam verò etiam videamus num verum sit quod dicis, nempe humanam in Christo naturam extra Trinitatem non esse. Hoc autem quàm falsò abs te dicatur ex multis perspicuis rationibus liquet. Trinitatis enim nomen personas non essentiam respicit. Itaque si natura humana assumpta idcirco extra Verbum non esse rectè dicitur quoniam in eo subsistit, efficitur velis nolis extra Patrem & Spiritum sanctum esse, quum neque in Patris neque in Spiritus sancti persona subsistat. Deinde si essentiam ipsam Dei singularissimam respicias, (cui propterea non Trinitatis sed Vnitatis nomen competit) quum hæc natura humana non sit absolutè assumpta à Deitate, sed relatè à sola persona Filij, (nā alioqui tres personæ essent incarnatæ) efficitur & illud necessariò ne hoc quidem respectu orthodoxum esse dicere, humanam in Christo naturam extra Trinitatem non esse. Sunt tamen, inquires, tres istæ personæ vnica Deitas. Concedo. Sed licet ista Deitas vna sit τὸ εἶναι, & ab hypostasi non differat nisi ratione, tamē tres numero hypostases modo subsistendi realiter inter se distinctas admittit: neque hæc assumpta natura subsistit in Deo quatenus est vnus, vel Pater, vel Spiritus sanctus, sed duntaxat quatenus est Filius. Ex his autem vides illud etiam effici nihil tibi prodesse Brentianum istud alterum effugium, *Enter, praesenter Deus est & ubique potenter*, quia deuenire eò non potes quin efficiatur hac ratione extra Deū nihil esse, ut minimè tibi ad tuam istam fictitiam idiomatum communicationem antiphysicam tibi conscendendum fuerit. Hæc si intelligis (sunt enim Theologiæ fundamenta) qua conscientia dissimulas, aut illis repugnantia, id est blasphema & impia seris in Ecclesia Dei? sin verò non intelligis quo pudore de rebus tantis audes tam imperitus differere?

Denique nego consequutionem tui enthymematis, & Augustini verbis respondeo, non esse consequens ut quod in Deo est, sit vbique ut Deus. Itaque hanc etiam alteram Pag. 53. tuā vocem, *Christum hominem*, id est humanam Christi naturam, esse *immediatè in celis* Pag. 134. *calorum sicut Deum, siue, ut alibi loqueris, non tantum ea ratione qua Christus Deus est, sed etiam qua homo est, & in seipsa gloriam ac maiestatem ipsam diuinam habere*: dico falsam, blasphemam, impiam, & modis omnibus execrandam esse.

SELNECCERVS.

Si cognouimus Christum secundum carnem, nunc tamen non nouimus, inquit Apostolus, 2. Cor. 5, quæ Pauli verba nos docent ut omnia studia ad Deum referamus, & ne de Christo quidem (quæ sunt Beza verba) quauis alioqui perfectissimo etiam in carne omnis præstantiæ exemplari, nunc cogitemus ut homine qualis tunc erat, quum inter nos versaretur, sed eum nunc ut penitus celestem & gloriosum consideremus. Pag. 117.

BEZA.

Agnosco mea verba, tuamque simul in illis peruertendis audaciam. Primum enim quod de Christo dicit Apostolus, de cæteris etiam fidelibus dicit his verbis, Neminem posthac nouimus secundum carnem, quæ quorsum ad istam omnipotentiam antiphysicam pertineant, tu videris. Num verò glorificationem opposui vel substantiæ, vel idiomatibus humanæ naturæ essentialibus, ac non potius carnis infirmitati, quam verè totam ab eo depositam quis tandem inficiatur? Quod si circumscriptum esse infirmitatem vocas, tuo ipsius testimonio redargueris, qui ipsam carnem in celis glorificatam loco contineri secundum veri corporis modum ultro fatearis. Glorificari denique supra omnia non significat idiomata diuinæ naturæ in sese recipere, sed in Verbo & à Verbo collatis donis supra omnia, Deitate excepta, prouehi.

SELNECCERVS.

Pag. 131.

Vbiquitatis disputationem reservamus ad ultimum iudicium, ne à potentia absoluta ad ipsum esse videamur argumentari. Et tamen hanc non negamus, nec abominamur ut hæreticam vel impiam. Potest enim Christus homo (id est secundum humanam naturam in sese), quamvis non per se neque ex se esse ubique, quia non ex parte τὸς λόγῳ unitus est, sed ubi λόγος, ibi Christus homo est.

BEZA.

Concedo, at non in sese siue quâ homo, sed κατ' ἄλλο, siue quia cum Verbo quod est ubique, hypostaticè cohareret, siue qua ratione Deus est. Itaque in abstracto non magis hoc verum est, quàm si dixerò quia filius hominis erat ante Abrahamum, idcirco etiam verum esse, humanam naturam Christi ante Abrahamum extitisse.

Deinde quid aliud agis tergiuersando quàm quòd summam in tam paucis verbis imprudentiam magis ac magis patefacis? Nam, quæso, cur tuo more ad ultimi iudicij latebras refugis? ne, inquis, à potentia absoluta ad ipsum esse argumentari videar, id est, ut arbitror, ne sic videaris colligere, potest esse ubique, ergo ubique est. Atqui tu hoc ipsum mox facis. Etenim quum ubi λόγος est, ibi esse Christum hominem, id est secundum naturam humanâ dicis, aut ubique λόγος esse negas, aut planè & perspicuè sine ambagibus, vbiquitatem affirmas, quod tamen paulò antè facere non audebas. Alioqui tibi dicendum nō erat, *ubi est λόγος ibi Christus homo est*, sed *ibi Christus homo esse potest si modo velit*.

Pag. 54.

Et tamen alibi negaste velle campum vbiquitatis ingredi.

SELNECCERVS.

Pag. 25.

Communicatio idiomatum non est titulus inanis, sine re. Ergo reipsa competit humanitati omnipotentem esse, ac proinde esse ubicunque vult.

BEZA.

Iam ostendi secundum illud enuntiationum genus in quibus personalia de Christo prædicantur, ut quum Christus dicitur Mediator, Rex, Seruator, ad κοινωνίαν ἰδιωμάτων nihil omnino sed ad κοινότητα pertinere: tertium autem, quod vocas, quo humanitati attribuantur dotes in eam collatæ, nihilo rectius ad κοινωνίαν ἰδιωμάτων referri, & verum quidē id esse in hyperphysicis donis accidentalibus, ut quum hæc ipsa caro dicitur ad dexterā Patris euecta & omnibus, sola Deitate excepta, dominari: sed in antiphyis, veluti si caro omnipotēs, adorabilis, aut vllō alio Deitatis idiomate in seipsa prædita dicatur, nihil aliud hæc esse quàm vera blasphemiarū Eutychianarū portenta. Restat ergo primū illud enuntiationum genus, in quo vel humana idiomata Christo à diuinitate concretè denominato tribuuntur, ut quum dicitur Dominus gloriæ fuisse crucifixus: vel diuina de eodem Christo ab humanitate itidem concretè appellato prædicantur, ut quum Filius hominis dicitur fuisse in cælis, quo tēpore in terris cū Nicodemo loquebatur. Quæris ergo num hæc sit vera an inanis prædicatio. Respondeo Verbū Dei nullū nos docere mendacium, sed minimè consequi ut id conueniat in singulis naturis abstractè consideratis, quod secundum vnitatē personæ, quamvis ab alterutra natura concretè denominatæ, verè tribuitur. Ut, verbi gratia, Crucifixum esse non competit Deitati in abstracto, verè tamen Deus gloriæ crucifixus dicitur, at non in sese sed in carne, propter personæ vnitatē. Sic vicissim Fuisse ante Abrahamum non quadrat carni natæ ex Abrahami posteris, nec Esse in cælo conuenit carni in terris sitæ, verè tamen dicitur de homine illo, at non in sese verum in Verbo, propter personæ vnitatem. Hæc quum negas, Selneccere, & Deitatem quidem suo nescio quo modo affectam, humanitatem verò idiomata Deitatis essentialia in seipsa recepisse dicere non erubescis, oppugnas quæ centies millies apud Græcos & Latinos omnes Theologos vno perpetuòque consensu aduersus Nestorium Eutychen, & Monothelitas ex Verbo Dei sunt demonstrata, & prorsus necessariò ex hypostaticæ vnionis definitione consequuntur. Nam si naturarum idiomata in ipsis naturis permutantur, quānam dicentur naturæ singulæ sua idiomata retinere? Vin' autem paulò etiam planius ista cognoscere, ut cernere lucem incipias? exempli causa, si Selneccerum intelligentem vocauero, num mentiri me existimaueris? atqui altera tui parte non es intelligens. Num igitur mentitus fuero? Nequaquam. Etsi enim Selnecceri corpus non est natura quæpiam intelligens, (quod proprium animi est) tamen vera est illa

Pag. 123.

illa enuntiatio, quoniam hæc intelligens anima cum hoc corpore hypostaticè coniuncta est.

Sic contrà, si Beza carnificum Papistarum fraude interemptus dicatur mortuus, quod illorum plurimi moluntur, & fortiter, vt spero, perferam si Dominus volet: num falsò mortuus fuero? Nequaquam, sed verè dicar tamen mortuus, ea demum parte qua sum necessariò moriturus. Quid? non verò dicimur resurrecturi? Nullius tamen resurget anima quæ non cecidit. Itaque de toto, quatenus quidpiam vt totum consideratur, verè & reipla dicitur quod tamen singulis partibus verbo tantum conuenit: ac proinde ridiculos sanè vos præbetis quum illam inter Totum Christum & Totum Christi, differentiã non intellectam ridetis. Christus autem totus ex altera etiam tantum natura interdum denominatur in concreto, propter personæ vnitatem, ac proinde tantundem valet hæc enuntiatio, *Dominus gloria est crucifixus*, atque ista, *Iesus est crucifixus*: & ista, *Filius hominis erat ante Abrahamum*, tantundè atque *Iesus erat ante Abrahamum*, quanuis Iesus (quod est commune totius personæ verum nomen) sit duntaxat crucifixus, quatenus homo: & ante Abrahamum, quatenus Deus: sed inter illã à Selneccero & Beza aliãve humanæ speciei indiuiduis desumptã similitudinẽ & Christi personã hoc etiã interest, quod homines ex duabus perfectis naturis nõ sunt conflati, ideòque nec anima nec corpus nominari in concreto possunt, ac proinde nec anima mortalis in corpore, nec corpus in anima immortale dici: at quum in Iesu sint duæ perfectæ naturæ diuina & humana, quarum ista in illa subsistit, idcirco hanc personam nõ tantum Iesum, nomine totam personã propriè declarante, sed etiam in concreto ex altera natura vel Deum vel hominem vocamus. Hinc illud est ad perspicendam in istis veritatem ac dirimendas omnes controuersias prorsus cognitu necessarium *καὶ τὸ αὐτὸ καὶ κατ' ἄλλο* discrimen, quod perperam cum *αὐτὸ καὶ τὸ αὐτὸ* confundis. Hæc si placido animo cognoueris, Selneccere, spero te vltro agniturum magnas in Ecclesia turbas fuisse istarum rerum ignorance initio excitatas, quæ non modò impediunt opus Domini cum incredibili Ecclesiarum damno & conscientiarum offendiculo, sed etiam communibus aduersariis nos deridendos meritò propinant.

Est enim *καὶ τὸ αὐτὸ* siue *ἐν αὐτῷ τὸ αὐτὸ* quantumuis *καὶ τὸ αὐτὸ* glorificatum, tamen seruatis idiomatibus essentialibus, (quibus sublati vel mutatis desineret esse *αὐτὸ* *καὶ τὸ αὐτὸ*) finitum, vno totum loco semel circumscriptum, & infra Deitatem subsidens tum natura tum potestate: Deitas verò Filij ea est quæ semper est, fuit, & erit: nec aliter quicquã orthodoxè dici de his naturis in abstracto, id est in sese, potest siue distinctè siue vnite considerentur, vt Eutychiana blasphemia vitetur. Sed *κατ' ἄλλο*, (id est non in sese, sed in altera natura secundum personæ vnitatem,) & huic homini tribui verè potest ac debet quicquid est *τὸ λόγον*, & *τὸ λόγον* quicquid est huius assumpti hominis, ad cauendũ Nestorij præcipitium. Denique Selneccere, si veritatis studio duceris, & Vitebergensium testimonio quod tu ipse citas ex animo assentiris, inter nos hac de re transactum esse scito. Sic enim illi, quibus cum prorsus ac penitus hac in re mihi conuenire coram Deo & hominibus testor: *Et si NATVRIS IPSIS non tribuuntur SECVNDVM SE proprietates quæ alterutri naturæ TANTVM conueniunt*, (audin' Selneccere naturis ipsis, id est in abstracto consideratis veluti quum Deitatem vel Humanitatem dicimus, siue distinctè siue vnite consideratam, non tribui proprietates secundum se, id est in sese? ergo *κατ' ἄλλο*, siue in altera natura: nec enim *καὶ τὸ αὐτὸ* est Ex sese, sed Secundum se, id est in sese siue Suiipsum respectu: neque *κατ' ἄλλο* est Aliunde, sed Secundum aliud, id est in alio, siue alterius naturæ respectu. Et additur Ratio, quia alterutri naturæ TANTVM conueniunt. Nec igitur idiomata Deitatis de humanitate, nec humanitatis de Deitate reipsa dicuntur. Subiiciunt postea, *Tamen non propterea inanis aut imaginaria aut ficta est hæc forma loquendi quæ ἰδιωματικῶν κοινῶν dicitur. Sed vsitatum dictum quod in scholis celebre est, hæc etiam locum habet, Qualis res est, talis tribuitur & veritas. Quum igitur Christus (vt nomen personæ videlicet) reuera sit Deus & homo, & λόγος & natura assumpta sint vnum ὁμοῦ μόνον, & sint hæ naturæ inseparabiliter vnite, verè etiam & realiter prædicantur de Christo, vtriusque naturæ propria, diuina & humana.* (Audin' rursus, Selneccere, istud Realiter tribui TOTI siue PERSONÆ, nõ singulis naturis?) Atque hoc modo (nẽpe si attributio realis dicatur non singularũ naturarũ, sed personæ totius respectu, quãuis ab alterutra natura in cōcreto denominatæ, vt exẽpla ostendũt, & mox disertè exprimitur)

si quis Reale opponat fictitio & vano, siue illi quod re ipsa non est, & Christum quatenus unum est ὁρισμένον consideret, cum nemine certare aut disceptare velimus de appellatione realis communicationis. Neque nos sanè velimus, ac te proinde vósque omnes precor & obtestor, ut istis nobiscum acquiescat, à quibus si pergas dissentire, Selneccere, quum iis ipsis, quæ citasti tuum quoque nomen sit præscriptum, apud quos tandem excusationem inuenies? Audi denique Cyrilli locum ex libro de recta fide ad reginas, in illud Apostoli, Secundus homo de cælis. *Esse de celo*, inquit, *proprium est Verbi*, hominibus autem REIPSA non conuenit, quanuis de eo prædicetur sermone ac phrasi scripturæ. Hæc autem phrasis sic explicatur, ut quia Verbum & Caro vnica persona est, non diuidatur à suscipiente susceptus, sed tantum distinguatur.

SELNECCERVS.

Pag. 124. Christus filius Mariæ (id est quæ homo) & καὶ ἑαυτὸν, id est in semetipso consideratus, quanuis κατ' ἄλλο, id est aliunde, nempe ex Verbo, est καὶ ὁρισμένον. Ergo præsens omnibus & singulis omnium inspector & gubernator. Hic responde, Beza, aut veritati acquiesce.

BEZA.

Sanè respondeo, Veritati, per Dei gratiam, paratus, at non tam fœdæ blasphemiae acquiescere, quam paulò antè ex teipso refutauit. Enimuerò si verum est quod dicis, cur te testatus es nolle Vbiquitatis campum ingredi? & quàmnam carnis præsentiam in vel sub vel cum pane statuis, ab ea diuersam qua vbique est? Fateor igitur hunc ipsum hominem sicut unum est ὁρισμένον cum Verbo, ita vnica adoratione ut καὶ ὁρισμένον inuocandum, at non tam è quæ homo est siue καὶ ἑαυτὸν, sed κατ' ἄλλο, id est, quæ Deus est. neque vel hominè adoro cum Deo, quod Nestorianū est: vel humanitatē ipsam in Deitate quod Eutychianum, Brentianum, tuum denique est: sed τὸν ὁρισμένον adoro carni inseparabiliter & hypostaticè vnitum, qua de re audi Cyrillum in illa verba Ioh. 2. 25, Sciebat quid esset in homine. Vero Deo solummodo, nec ulli creaturarum hæc dignitas attribuitur. Vt igitur natura Deum unigenitum esse credamus, diligenter ab Evangelista scriptum est, non fuisse illi opus ut quis testimonium perhiberet, quòd ipse sciret quid esset in homine. Audi præterea eundem Cyrillum, testem in his rebus omni exceptione maiorem, sic scribentem lib. de incarnatione vnigeniti cap. 26. Adorauit Christus nobiscum. Vos enim, inquit, adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus. At est etiam adorandus. Flectitur enim ipsi omni genu. Hoc quoque κατ' ἄλλο κατ' ἄλλο. Adorat enim quia naturam assumpsit quæ debeat adorare. adoratur autem porro idem quasi maior adorante natura, καὶ ὁρισμένον intelligitur Deus. Adoratione verò non est diuidendus in hominem seorsim & in Deum: nec verò tanquam Deus coniunctum & qualitate dignatus sit diuisis substantiis, cum ipso adorari dicimus hominem (id enim extremæ impietatis plenissimum est) sed vnicum adorandum Dei verbum, hominem factum, & incarnatum.

SELNECCERVS.

Ego sum vobiscum, inquit Christus, vsque ad consummationem seculi. & ubique duo vel tres congregati fuerint, ego sum in medio eorum. Ergo etiam secundum humanam naturam, ut quæ non sit extra Verbi personam, est nobis præsens vbique vult, σωματικῇ παρῳσίᾳ, & in seipsa nec tantum qua ratione Deus est.

BEZA.

Respondeant pro me Patres hoc ipsummet ex Dei verbo refutantes: sicut centies responsum fuit. Augustinus, tract. 1. in Ioh. Secundum Maiestatem suam (id est Deitatem ut apparet ex antithesi) impletur quod ab eo dictum est, Ego sum vobiscum, & c. secundum carnem verò quam Verbum assumpsit, Non semper habebitis me vobiscum. Cyrillus in Ioh. lib. 9. cap. 21, Quemadmodum quando ut homo in terra conuersabatur, tunc etiam celos replebat (certè non carne sed Deitate) & Angelorum consortia non deserebat, eodem nunc modo quanuis sit in cælis cum carne, (ergo non in terris ut quadret antithesis) terram tamen replet (nempe ut prius celos, Deitate videlicet at non carne, quanuis vnita cum Deitate) & cum iis est qui illum diligunt. Et Vigilius in Eutych. lib. 1, Secundum humanitatem suam recessit à nobis, secundum diuinitatem aut nobis, Ecce vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Item, Quando in terra fuit, non erat utique in calo: & nunc, quia in cælis, non utique est in terra.

SELNECCERVS.

Christus sedet quā homo ad dexteram Patris. Ergo nullis legibus physicis est alligata hu- mana Christi natura, sed est imperij summi immensa, potentia particeps in sese & immedia- tē, eodem planē modo quo maiestatem Dei dicimus esse in celo. Pag. 46. & 109.

BEZ A.

Si hypostatica vnio (vt tu adhuc differuisti) causa est sufficiens istius realis essentia- lium idiomatum deitatis in assumptam carnem effusionis, quorsum tu nobis sessionem ad dexteram Patris, vt hoc ipsum probes? *nempe*, inquis, vt *fides nostra eo firmior sit non vno sed pluribus articulis fidei innitens*. Speciosum quidem responsum, sed re vera ἀπρὸς λόγος. Nec enim de testimoniis quibus nostra fides nitatur, sed de istius effectū, id est car- nis Christi siue Omnipræsentia siue Multipræsentia realis basi disceptatur, quæ si in hy- postatica vnione sufficiens inuenitur, dico superuacaneum esse ad sessionem deueni- re, nisi fortē hanc illi subordinates. Sed de hoc nolim pluribus contendere. nec te sanē miror ex illa velut arce deiectum, aliud perfrugium quærere. Hoc tamen negare non po- tes, si sessio ad Patris dexteram causa est istius tuæ πολυτομίας, quam nobis pro παῖσι & χου- σία Brentiana supponis, vel euerit quacūque ab hypostatica vnione protulisti argumēta, vel oportere vt Brētij vestigia sequutus, cēleas carnē ipsō assumptionis beneficio ad dexte- ram Patris iam tum fuisse euectā, vt simul reipsa tum in Bethleemitico præsepi, tum in cælis & vbiq̃ue fuerit. Alterum, inquam, istorum effugere non potes, quia si sessio subse- quuta est ascensionem (vti sanē est) fuerit igitur natura assumpta triginta quatuor circi- ter annis antequam diuina illa idiomata in sese recepisset. Quod si tot annos fuit Deus & homo Christus, nec tamen secundum carnem in sese multipræsens, non est profecto necessarium illud quod vsque adeo vristi vnionis hypostaticæ argumentum. & tuum il- lud κατ' ἐαυτὸ nisi altero fundamento nitatur, labefactatum corrui: & temere mēdācem me dixisti quod à vestrum nonnullis scripserim, Sessionem & incarnationem pro vno accipi. Sed ad rem. Sedere Christum ad dexteram Patris, idque secundum carnem, ne- mo Christianus inficiatur, ac proinde in hoc etiam probando vt & in aliis nonnullis de quibus nulla controuersia est, temere operam posuisti, quæ in nostris euerendis vel tuis Pag. 114. stabilendis potius fuit collocanda. Fatemur & illud, sic designari adeptionem imperij & 115. gloriæ quæ hanc carnem supra reliquas res omnes creatas euehit. Sed duo adiicimus abs te vel inscīenter vel callidē prætermīssa, in Scripturis autem disertis verbis expressa, Vnum, Sedere hanc carnem in cælis, non in terris, minimē id quidem quasi non etiam in terras & abyssos longē latēque protendatur hoc imperium, sed quod in cælis non in terris nec alibi vsquam sit huius carnis ac maiestatis solum collocatum, donec vltimo illo instaurationis die veniat sicut ascendit, viuos & mortuos iudicaturus. alterum, pote- statem hanc in carne considera am, infra Deum subsidere, secundum quam carnem Christus seipso λόγος minor, ipsi dominanti λόγος citra diuisionem personæ subiicitur, qua de re aduersus Brentium plenissimē post D. Petrū Martyrem disseruimus. His posi- tis quæ contineri verbo Dei expresso inficiari non potes, tua consequutio ruat oportet, & duplex illa tua horrenda blasphemia, Carnem Christi sedere immediatē vt Deum in cælis, & immensam illam deitatis gloriam in semetipsa sine vlla limitatione habere.

Hinc etiam apparet cuiusmodi sint illæ tuæ calumniæ, Omnes homines, Turcas, Iudæos, ipsosque adeo diabolos nosse quod nouimus, & fidem nostrā esse Aristotelicam Pag. 56. & Ethnicam. Absit verò vt alterius quā Dei vnus verbo & quidem scripto fides nostra nitatur. Si tamen nihil eorum credis, Selneccere, quæ omnes homines, philosophi pleri- que, ipsique adeo diaboli credunt, agē ne Deum quidem esse credito. Quid ergo aucto- re bono Selneccero credimus? *Corpus esse θεϊγενῆτος*. At tu ipse cogis hoc confiteri. *Simul & semel corpus non esse diuersis locis*. Fuerint ergo Ethnici Apostoli & Martyres, quorum fides & confessio hæc semper fuit, auctore vetustissimo & fidelissimo Episcopo & martyre Vigilio, *Vnam naturam contrarium quid non recipere in seipsa: diuersum autem & longē dissimile, circumscribi loco & vbiq̃ue esse, & quia Verbum vbiq̃ue est, caro autem vbiq̃ue non est, sic apparere vnum eundēque Christum vtriusque esse naturæ, & esse quidem vbiq̃ue secundum naturam deitatis, & loco contineri secundum humanitatis suæ naturam*. Imò & ipse Christus fuerit Aristotelicus, qui carnis suæ veritatem ex corporeis sensibus visu vi- delicet & tactu probat. Sed quid credimus ampliùs cum Iudæis? *non manducari corpus, nec bibi sanguinem hominis*. nempe vestro illo Capernaitico, reali, corporali, Cyclopico

R. iij.

denique modo. Communicationem enim carnis spiritualement, id est spirituali modo factam, quæ propter sacramentalem coniunctionem & vsum, Manducandi & Bibendi vocabulis declaratur, planius sanè multò quàm vos confitemur, & vberius docemus. Illam autem *αὐθεντοκρατία* quæ vetustati eruditæ ne in mentem quidem venit, nisi ut eā quasi horrendum monstrum auerfaretur, quam Cyrillus ad Euoptium crassam & correligionem vocat, eique perceptioni opponit quæ sola puraque & *αὐθεντοκρατία* fide fiat. Augustinus autē flagitiū & quidē adeò crudele appellat, ut propterea nonnisi figuratē accipientē dū Edendi & Bibēdi verba doceat abominamur. Quid ampliū? panem esse panē, & vinū vinum. Hoc verò quàm calumniosè à te dicitur, vir improbe? An non enim tu quoque manere signorum substantias fateris? Sed esse Sacramenta scilicet negat panem illum & vinum illud, quisquis res significatas in, vel sub, vel cum signis corporali & substantiali modo adesse negat. Et isti quidem sunt ingentes illi tui clamores, hinc illi enthusiasti, hinc illæ directæ ad Christū tuæ exclamationes, ita profectò putidæ, inanes, ineptæ, mi D. Lutheri simiole, ut quū illas legerem, exaudire penè mihi Christū ē cælis viderer sic tibi paucis respondentē, Desine me, insane, tuorum deliriorum patronum quærere: vel te breui toties blasphemantem feriam.

SELNECCERVVS.

Pag. 121.

& 134.

Sessio non significat administrationem qualem habet imperator absens in regiones longissime distitas quas suis oculis absens contemplari non potest: sed hoc declarat, quod Christus secundum carnem non tantum ea ratione qua Deus est, sed etiam qua caro est, & quamvis aliunde tamen in sese hoc habeat quod præsens in suo conspectu & in promptu habeat omnia & singula sub se & ante oculos caelestia, terrestria, & infera quæ regat & administret.

BEZA.

Præesse sanè reliquis creatis rebus assumptam illam naturam, data etiam ipsi in seipsa ista in cælo & in terris potestate, ac proinde etiam omnibus inenarrabilibus donis ad eam exercendam administrationem spectantibus cumulatam minimè negarim, neque hac de re curiosè velim disputare: sed deitate cum Apostolo excipio, cui & illa subiecta est. Itaque ut tibi largiar omnia creata illius oculis patere, quorum hoc ad stabilendam vel omnibus vel multis simul locis corporalem eius præsentiam? Ponamus verum esse quod fabulati sunt nonnulli, præditum esse solem oculis vniuersum hemisphaerium despicientibus, an ex eo iure colligas ipsius corpus simul in cælis & in terris esse? Sed & longè alia certiore ratione omnia Christo etiam homini præsentia esse tibi concessero, nempe quatenus hypostaticè cum ea natura cohæret quæ vbiq̃ue est, in qua verissima præsentia si acquiescis, reddita pax est Ecclesiis. Cur autem acquiescere nō debeas, ego quidem non video. Nam & in rebus ipsis naturalibus præsens id esse verè ac re ipsa dicitur, quod etsi per se cōsideratū aliquo intervallo absit, tamē cū eo quod proximum est cohæret. Quanto id igitur magis in his naturis euenit, quæ non in puncto aliquo, neque simplici aliqua motione, sed totæ inter se hypostaticè coniunctæ sunt? Sic Cyrillus expressis verbis ex ascensione argumentans lib. 10, cap. 38, *Nullus ambigit quum ad cælos ascenderit, quamvis virtute Spiritus semper adsit, præsentia tamen carnis ipsum abesse.* Alii verò etiam ex sessione absentiam corporis colligens, & ex diametro vobis contrarius, *Etsi corpore (inquis) sit absens Christus, Patri pro nobis apparens* (nec enim ignoras à Patribus interpellationem quæ pars est officij mediatoris ad humanam naturam referri) *& ad dextram ipsius sedens, habitat tamen in sancto per Spiritum, nec eos orphanos esse patitur, quibus in cælum ascendens Spiritum misit. Non enim carne cum Apostolis conuersari poterat quum ad Patrem ascenderit.* Non valeret autem hæc consequutio si qua esset realis simul & incircumscrip̃ta ipsius carnis præsentia. Et Augustinus, *Secundum carnem quā verbum assumpsit ascendit in cælum, non est hic, ibique sedet ad dexteram Patris.* Agē igitur, Selneccere, sic quoque Christi carnem non modò in terris, verum etiam vbiq̃ue, ac multò magis vbiq̃ue Cœna celebratur, verè adesse concordēs fateamur, id est quatenus cum Verbo quod vbiq̃ue est, & in Cœna præsertim nostræ salutis causa veluti seipsū sistit, hypostaticè cohæret. Ista, inquam, si bene & diligēter ab hominibus analogiæ fidei tenentibus, & de veritate potiùs quàm de tuenda sua sententia sollicitis expendantur, spero (& faxis, ô Deus, ne frustrā sperem) ut sine tandem luctuosis istis certaminibus imposito, pax illa tam necessaria tamque beata nobis illucescat.

SEL

SELNECCERV S.

Non est diuidendus Christus. Ergo ubi est λόγος, est ibi quoque Christus homo.

Pag. 116.

BEZA.

Qui Christum diuidit anathema sit. Diuidi verò Christum si ab iis existimas qui totum Christi vbique esse negant, te quoque necesse est in eorum album referas, nisi fortè existimas humanam quoque ipsius naturam in se consideratā fuisse in cælis quum adhuc versaretur in terris. At longè aliter Athanasius, *Quomodo*, inquit, ait *Vado ad Patrem, cum quo semper erat, & à quo receperat?* (eius enim est ire & venire qui aliquibus locorum terminis circumscribitur, & eum in quo erat deferere locum, ut ad alium veniat ubi non erat.) nisi quia utique de eo quem assumpserat homine loquebatur? Et Augustinus, *Secundum hominem erat in terra, non in calo, ubi nunc est, quum diceret, Nemo ascendit in calum, &c.*

SELNECCERV S.

Christus est Deus, idcirco quicquid vult de corpore suo facit.

BEZA.

Concedo. Sed nego posse Deum velle contradictoria, quia mentiri posset, quod est infirmitatis non potentia. Sunt autem in ipso etiam glorificato Christi corpore contradictoria, sicut Patres omnes aduersus Eutychen docent, circumscriptum esse & circumscriptum non esse, loco contineri & simul pluribus locis esse. Nego etiam illum ut possit, velle tamen assumptum corpus destruere. Destrueret autem corpus si quantitatem ac proinde certi loci circumscriptionem ei per glorificationem adimeret. *Tolle enim spatia corporibus* (inquit Augustinus, & quidem ex professo de corpore Christi glorificato differens) *& corpora non erunt.* Et Cyrillus, *Si corpus, ergo quantum: si quantum, ergo in loco.* Et Tertullianus, *Non hominis natura est sed Dei, ut adesse omni loco possit.* At homo assumptus non est Deus in sese, sed Deo vnitus.

SELNECCERV S.

Quin possit Christus præstare quicquid vult, nullo modo dubitandum est. Velle verò Christum nobis veram suam carnem presentem ore comedendā, & verum suum sanguinem ore bibendum in sacra Cœna præbere, planè ac manifestè liquet ex claris ac perspicuis ipsius Testamenti verbis, *Accipite, Comedite, Bibite, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, de quibus *minimum ambigere sacrilegium est.*

BEZA.

Depulsus ex hypostaticæ vnionis arce, & amisso sessionis præsidio, tandem, Selnecere, ad vltimum perfugium refugis, sacram videlicet Cœnæ Domini institutionem, quasi videlicet ex illis duobus de Christi potestate, ex isto postremo de expressa eius voluntate constet. Quin verò possit præstare Christus, atque adeò reipsa præstet quicquid se præstiturum promissit, absit ut vel tantillum dubitemus. Itaque ne hic quidem causa vlla fuit cur toties & tam multis istud quod extra omnem controuersiam est inculcares: & illa quæ in nos iactas omnis generis conuicia totidem sunt vel inauditæ inscitia, vel prostituti pudoris *τεκμηρια*. Restat igitur ut an hoc quod tu dicis potuerit velle, deinde an voluerit videamus. Nam potuisse velle dixi & dico, quoniam neque ut Deus corpus suum destruere velle potuit quod nunquam dimittendum assumpsit: neque ut homo corpus suum destrui, quod Deus conseruatum vellent, quia duæ quidem sunt numero voluntates in Christi persona, quot & naturæ, sed penitus inter se consentientes. Destruui verò corpus sublata quantitate & circumscriptione, & vicissim posita circumscriptione, realem illam multis vel omnibus simul locis præsentiam tolli, res ipsa clamat. *Fateor*, inquit, *in corporibus merè physicis*. Num verò physicum nunquam fuit Christi corpus? Si hoc sentis, euadis Marcionita, sed non sentis, opinor. Fuit ergo. Quod si esse desiit, à quo initio desiit? Non certè ab ipso vnionis exordio, quia nunquam physicum fuisse. Num à resurrectione? nequaquam. Christus enim à propriis corporali physico qualitatibus verum esse suum illud corpus post resurrectionem probat. Et quorsum hoc, quum ante mortem instituerit Christus Cœnæ mysteria, neque istæ enūtiationes quibus vnus niteris, aliter nunc veræ ratæque sint, quàm quo primum tempore à Christo sunt editæ? Quid quod tu ipse fateris sedere in cælis circumscriptum, suisque physicis essentialibus proprietatibus præditum Christi corpus? Ergo physicum fuit & est. *Sed est præterea*, inquit, *hyperphysicis prærogatiuis incomprehensibilibus ornatum.* Esto, si modò hyperphysicum appellas quod cōmunes naturæ leges ob gloriam nobis incomprehensibilem transcendit.

Sed quo iure antiphysica cum hyperphysicis confundis? Nā hyperphysicorū collatio naturam non adimit, antiphysicorū autem perimit: nisi fortasse contendis mutata essentiali forma, rem ipsam nō mutari. Et ne tuo more clamites hāc esse philosophica non theologica, memineris in primis inniti ista theologico isto non philosophico principio. Verbum ineffabili & incomprehensibili ratione assumpsisse veram & naturalem naturam nostram, materia, inquam, & forma siue proprietatibus essentialibus naturalem. Memineris & illud à te concessum, gloriam isti corpori naturam, id est neque materiam, neque idiomatica essentialia ademisse. Concessi & illud, ista summa glorificatione (id est quatinus) cadere, salua natura, in rem creatam potest abolitas humanæ naturæ infirmitates quæ mihi quidem videntur ad duo genera posse commodissimè reuocari. Aliæ sunt enim ab ipsa creatione, quod Dominus naturas alias præstantiores, alias deteriores esse voluerit, veluti præstantior est animæ nostræ quàm corporis, & rursus meri spiritus siue Angelorum quàm animæ humanæ, qualis nunc quidem est, natura. Aliæ per peccatum inuectæ sunt, & hæc rursus partim vitiosæ sunt, & peccati nomine cōprehenduntur, qualis est ipsius mentis caligo, & affectuum fœdissima *ἀναιμία*, totius denique hominis auersio à Deo, à quibus omnibus pura & ab ipso concepta prorsus immunis fuit eius hominis vnius natura, quæ abolendo etiā in nobis peccato condita fuit, & à Verbo assumpta: partim verò sunt primi lapsus pœnæ, nec tamen peccata, cuiusmodi sunt, vt arbitror, metus, tristitia, & animi dolor, quicūque denique affectus malū respiciunt, cuius origo sanè est à peccato: quod nisi incidisset, fatendum est omnino vacuum ab istis perturbationibus fuisse vitam hominum futuram, præsentium bonorum vsu maximo cum gaudio, & futurorum spe certissima beatissimè perfruentem. Non sunt tamen isti affectus peccata per se, vt Stoici censuerunt, sed quatenus duntaxat à mediocritate & recto fine deficiūt. Talis est mortalitas vnā cum iis omnibus quæ miserrimum & calamitosissimū hoc corpusculum infinitis doloribus excarnificatum, tandem ad interitum trahunt: quæ tamen & ipsa quanuis à peccato initium ducant, peccatum tamen non sunt. Illas igitur primi generis infirmitates per peccatum in animum inuectas, omnes quidem, sed rectissimè & ad amissam diuinæ voluntatis perfectissimè compositas, & mortalitatem quoque Dominus ac Seruator ille noster, pœnas nimirum omnes peccatorum nostrorum luiturus, vnā cum vero corpore per omnia nobis excepto peccato similis factus assumpsit, pœnisque tandem illis omnibus perfunctus deposuit. Concedo & illud, de quo itidem ex Dei verbo certissimè constat, non illas duntaxat infirmitates tum animi tum corporis abolitæ esse in glorificato Christi corpore, verum etiam quum antea humana per se natura etiam ante lapsum mutabilis & inferior esset angelica, collatas in eam à deitate totam illam inenarrabili gloria in seipsa illustrante, tum animi tum corporis tot tantæque doctes, vt quantum supra res omnes creatas ista caro emineat ad dexteram Patris euecta, nullo modo possit à nobis comprehendi, cuius tantæ beatitatis nos quoque pro nostro modulo coheredes futuros liquet. Hæc, inquam, omnia non ex philosophorum libris petita, non ex insitis humanæ menti principiis elicitæ, sed ex ipso penè Dei sinu deprompta scimus, credimus, profitemur, ideoque à vestris conuiciis & calumniis ad ipsius Christi gloriosissimum tribunal prouocamus. Antiphysica verò vestra idcirco repudiamus, & in æternū repudiabimus, quia iis positæ, quum idiomatica siue formæ essentielles quibus vnusquisque omnes inter se tum physicè tum hyperphysicè distinguuntur, penitus id quod sunt esse desinant, (desinit enim esse proprium quicquid esse commune incipit) ipsas quoque naturas aboleri necesse sit. Nam profectò siquid præter vnicam deitatem, vspiam esse re ipsa & in sese potest incircumscriptæ ac proinde vel pluribus vel omnibus simul locis, siue id ex sese siue ex dono habeat, propria deitatis nō fuerit essentiæ infinitas, sed proprium duntaxat deitati fuerit infinitatē ex sese habere, quā aliqua res alia obtinuerit ex dono: & ista rursus natura quæ hac incircumscriptione siue infinitate donata fuerit, aut corporea esse desierit, aut simul finita & infinita, præsens & absens, corporea & incorporea fuerit. Hæc autem contradictoria tantum abest vt vnquam probarint orthodoxi, vt contra disertis verbis sicut toties demonstraui, de glorificato Christi corpore hoc ipsum aduersus Eutychem pernegarint, idque tum & ex ipsius rationis recto iudicio quæ contraria in eodem subiecto non admittit, tum ex perspicuis Verbi diuini testimoniis, quibus veritas vtriusque naturæ Christi quantumuis glorificati comprobatur, tum etiam vel ex eo potissimum quod nisi veritas vtriusque naturæ in Christo permanisse statuatur, Seruator

uator esse noster non possit. Quæ quum ita se habeant, Selneccere, quæ tandem hæc pertinacia est pati non posse ut quo sensu panis ille dicatur esse corpus pro nobis traditum, & vinum illud sanguis pro nobis effusus, quærere sit nefas, & eam demum interpretationem & orthodoxam probare, quæ analogiæ fidei ad amussim respondeat, id est neque unionis hypostaticæ definitioni, neque naturarum veritati, neque Sacramentorum naturæ & finis, neque verborum Christi firmitati repugnet? Nam ut illa duo priora prætermittam, de quibus abundè toties à nobis dictum est, quæ alia est Sacramentorum Ecclesiæ Christianæ natura quàm ut incurrentibus in oculos signis Christum (siue absentem siue præsentem, siue propinquum siue remotum, nihil per se interest) & partim quæ nostri causa fecit & pertulit, quâvis iam multis antè sæculis dicta, peractâque sint, partim quæ futura credimus & speramus, omnia denique ipsius beneficia menti nostræ veluti contemplanda subiiciant? istius verò repræsentationis quis tandem alius est finis quàm ut his adminiculis excitata fide, magis ac magis tum ipsius Christi, tum omnium quæ ab ipso in nos deriuantur ad æternam animi corporisque felicitatem, participes euadamus? Istam verò sacramentalem ipsius Christi & omnium eius beneficiorum tum repræsentationem ærtissimam, tum verissimam & efficacissimam *κοινωνία* & obsignationem quis vnquam nostrum negauit? Repræsentatio igitur sacramentalis & *κοινωνία* itidem sacramentalis, duo sunt vel præcipuè in hoc argumento spectanda, quarum rerum illa naturam, ista finem Sacramentorum declarat. Et hîc attendere te maximè velim, Selneccere. Ex rei natura de fine iudicandum esse constat, quum & res ipsæ finis & vsus allicuius causa extent, & nisi verum natura ferat, finis cui destinatae sunt cõsequi non possit. Quî sit ergo, mi homo, ut quum velinuiti cogamini sacramentalem Christi repræsentationem ad vnicam mentem & fidem referre (nec enim vel oculorum, vel palati, vel manus ipso sensu percipi Christum in Cœna dixeritis) nihilominus tamen quum de fine & vsu istius repræsentationis, de ipsa videlicet Christi corporis & sanguinis perceptione & communicatione quæritur, corporalem eam esse contendatis, id est quæ manibus & ore corporis fiat? Nam si corporalem esse diceretis eò quòd corpus ipsum communicetur, vel realem eò quòd res ipsa menti per fidem participanda, non autem eius *εὑρεσις* duntaxat, ac multò minùs imaginarium aliquid in Cœna detur, tum sanè inter nos transactum esset, modò omnibus homonymiis cautio adhiberetur: sublatisque omnibus illis analogiæ fidei ex diametro repugnantibus commentis vel blasphemis potius, vera Sacramentorum natura & eorundem legitimus vsus ex Dei verbo planè ac perspicuè pateret. Illud verò quàm absurdum est, quòd testati manibus & ore ipso percipi Christi corpus in Cœna, mox incognitum & ineffabilem istum modum esse subiungitis? Num enim, obsecro, modus quo corporum nostrorum sensus agunt, nobis est incompertus? num etiam vultis corporeos sensus non tantum incorporeè ut mentes nostras, sed etiam diuino & incomprehensibili quodam modo agere? Hoc verò tam est falsum & absurdum, ut inde etiam necessariò consequatur, corporis sensus supra intellectum ipsum tanto eminere, quanto illorum quàm istius actio præstantior esset, & ipsius Dei naturæ propinquior. His & illud adde, quòd ex illa vestra corporali manducatione etiam si vobis daretur, nulla planè vtilitas percipi possit, qua de re tamen agè, expendamus quid ex D. Ebero repetieris. In summa vir ille hoc explicàs, causatur multorum conscientias sensu peccatorum grauatas non posse statim ad illum usque thronum dexteræ Dei sese attollere, & supra cælos extolare, ideòque Christum vltro ad eos in Cœna descendere, & seipsum in terris corpore re ipsa præsentem, manibus & ore ipsis sumendum tradere, ut firmiores facti, tandem Apostolum sequuti, propius ad ipsum maiestatis thronum accedere audeant. In istis verò, (quod nulla illius mortui iniuria, sed vno veritatis studio dictum sit) quàm multa sint reprehendenda non aliunde melius quàm ex ipsis eius argumentis liquebit. Morbum hunc infirmitatis fidei nemo est quem in sese agnoscere & deplorare non oporteat. Sed & alios aliis esse infirmiores, plus satis ipsa experientia docet. De remedio quæritur quod iste ponit in ista corporali præsentia qua fiat ut in Cœna Domini intra manus ipsas sumptam illam ipsam carnem, & illum ipsum sanguinem Domini ori ingeramus. Primum quibus de causis hoc dogma sit falsum & intolerabile declarauimus. Nunc an satis idoneum sit videamus.

Profert ille publicani illius exemplum, qui non fuerit ausus oculos in cælum attollere. Hoc verò, ut dicam quod res est, quàm ineptè? Num enim de oculis ipsis in

cælum attollendis agimus? Num publicanus ille in terram intuens, putabat minùs in terra Deum esse quàm in cælis? Imò præ pudore deiiciens oculos, ad quem interim mente assurgebat quàm ad illum ipsum ad quem confugiebat? Imò ponamus Christum ipsum carne indutum & ab ipso Seruatorem agnitum, ibi in templo tum fuisse corpore præsentem, an non existimabimus illum fuisse ad eius ipsius pedes confugiturum, & tamen ad illius conspectum oculos eodem pudore deiecturum? Vana igitur & puerilia ista sunt, quanuis nescio quibus dialogismis & contemplationibus fucata, tenuis iudicij hominibus aliquid esse videantur. At nos, si nescis, firma & solida quærimus, neque istis fumis pasci didiscimus.

Deinde, quæ hæc est commentatio? Quia nonnulli quempiam procul positum reformidant, ipsemet ad eos præsens accedit? Et quomodo accedit? Omni maiestate plenus, si Brentianis & Jacobandrianis credimus: diuina ipsa gloria præditus, si tibi assentimur. Et quoniam iste miser potius tam propinquum hominem veritus refugerit, quem etiam in cælis remotissimum tantopere reformidavit? Scilicet subrusticus quispiam vix ipsum principem procul in throno sedentem audens intueri, non multò magis perturbabitur si Princeps ipse è solio descendens quantumvis eum amicè compellet, ad ipsum vsque venerit? Et quisnam publicanum illum versùs ipsum propitiatorium non audentem oculos attollere, existimauerit non fuisse casurum exanimem, si Deum ipsum ad se occurrere sensisset? Videmus enim quid sanctis ipsis euenerit, qui tamen diuinis visionibus assueuerant. *Sed, inquires, apparet ita corporaliter præsens in pane, ut tamen nihil istius gloriæ & splendoris emicet, quo peccator infirmus absterreatur, sed blandissima tantum vox illa audiatur, Accipite, Edite, Bibite.* Esto, ut hoc tibi largiar, at certè vel solus ille realis præsentiae sensus ad alterum conscientiae terrorem accedens, infirmum quempiam non modò non erexerit, verum etiam quàm vehementissimè perculserit, quod ex Adami historia liquet, iam tum accedentem & quasi inter deambulandum amicè illum compellantem Deum auersantis.

Præterea si propter solos infirmissimos illos Cæna instituta est, & ista corporalis præsentia defenditur, quorsum ad illam accederent, qui etsi perfecta *πνεύμα* præditi non sint (sumus enim omnes plus satis imbecilla fide) eousque tamen robusti sunt, ut, quemadmodum iste loquitur, tutò sequuti Apostolum, possint propius ad ipsum vsque maiestatis thronum accedere? nempe inquires, ut eò confidentius accedant. Ergo prætermitti saltem istud non debuit.

Sed audi quædam etiam firmiora. Deitatemne censes minùs quàm carnem illam esse formidabilem? imò infirmus peccator ad huius hominis cogitationem non ita expauesceret, nisi eundem quoque Deum & iudicem esse nosset. At fides antè Cænam peractam rectà ad illum fertur in verbo simplici, absque istius corporalis in Cæna præsentiae velo. Quòdnam erit igitur remedium istius formidinis, quum clamans Dauid hoc ipso metu percussus, dicat, Quò fugiam à facie tua? nempe rex ille mansuetus nobis apparens, & similis nobis factus. Quid si verò nos ipse iam quoque nomen adeptus supra omne nomen non minùs perterrefaciat? Nempe nobis ad verbum confugiendum erit, siue simplex, siue Sacramentis veluti vestitum. Quorsum id verò? num ut eum ipsum illic realiter præsentem inueniamus? minimè profectò, siquidem nullum inde remediū nancisceremur, illi ipsi velut obuui facti quem licet remotum tantopere reformidabamus. Descendit igitur ad nos, fateor, prior Christus, atque adeò nos refugientes data nobis per Prophetas & Apostolos fide, additisque veluti pignoribus Sacramentis, pellicere non desinit: qua ratione Christum Apostolus ob Galatarum oculos fuisse veluti depictum commemorat. Num verò ut ibi quasi corporaliter præsentem quæramus? nihil minùs. Nemo enim illum (ut ita loquar) in terris inueniet in Cæna, nisi qui priùs illum inuenit & apprehendit in cælo. Imò ideo adiecta sunt verbo Sacramenta ut magis ac magis sublata timoris causa, (dissidentia videlicet de ipsius *φιλανθρωπία*) in cælum eteris eò robustius attollamur. Ideo cupiebat Apostolus emigrare ut esset cum Christo, (à quo videlicet peregrè nos abesse alibi narrat) non autem ut corporalis præsentiae modum inuisibilem cum visibili commutaret, quod delirium nunquam in Ecclesiam irrepsit, nisi quum densissimæ iam tenebræ iusto Dei iudicio lucem penè ipsam veritatis obscurassent.

Et verò

Et verò (vt vberius ista exponam) quum à Baptismo Christianè viuere incipiamus, cuius fructum tota vita nostra colligimus: & quum nos quotidie quasi in Dei conspectu incedere assidueque precari, ac proinde veluti coram Dei tribunali nos ipsos sistere necessè sit, quis non videt Christianæ vitæ ordinem istiusmodi commentis euertere, aut esse prorsus *absurda* quæ vos traditis? Nam si vultis infirmos incipere ab ista corporali in terris præsentia, vt postea in cælum vsque possint assurgere, vel prius illos Cœnam participare quàm baptisari aut precari necesse fuerit, vel inter meditandum Baptismum, & preces ante Cœnam Domini participatam toties conceptas, neque in pane Christum spectasse, neque in cælum ad ipsum vsque Christi solium propter fidei imbecillitatem animos nondum erexisse, ac proinde frustra verbum meditados & precatos.

Præterea vllane vera fides habenda est, obsecro, quæ Christum, Christum inquam, in cælis nunc regnantem non contempletur, & multò veriùs quàm vllò brachiorum complexu comprehendat? Quorsum igitur istam corporalem præsentiam qua prius confirmaris quàm ad illam cælestē assurgas, quū nemo nisi illuc assurgendo credat, nec rite ad hanc mensam quisquam accedat nisi qui iam fide præditus in cælum conscenderit? Imò vobis ipsis auctoribus, nemo corporaliter ad salutem Christum in Cœna recipit, nisi qui prius spiritualiter illum in cælis ededit. Quinam verò Christum in cælis edisse quispiam dicetur quem fidei infirmitas eousque progredi prohibuerit? At si progressus est, cur eū in terras reuocatis?

Res autem ita se habet. Quærendus est nobis Christus spiritu & fide in cælis quò nos ad se vocat & vbi nostrum est *πολίτευμα*. Conscendimus autem in cælos fide & spe quasi geminis alis subuecti. Hæc autem fides & spes gignitur & fouetur in nobis per Spiritum sanctum duplici externo instrumento per ipsum efficaci, Verbo videlicet simplici & Sacramentis, quibus nos ab æterno gratis electos Deus de sua gratuita in Christo reconciliatione magis ac magis reddit certiores, vt sibi adiunctos magis ac magis iustificet, sanctificet, ac tandem secum viuificatos beet in æternum. Itaque probare seipsum omnes iubentur. Et rectè Augustinus, *Quid dentes & ventrem paras? Crede & manducasti.*

Denique quid pluribus nobis opus est? Consolaturus discipulos suos infirmos Christus, paulò post institutum Cœnæ mysterium, tantum abest vt vllam istiusmodi corporalis inuisibilis præsentia vel tenuissimam faciat mentionem, vt contrà suam ad Patrem demigrationem identidem inculcet, & solius alterius mittendi Paracleti meminerit. Imò etiam addit expedire prorsus vt suum è terris corpus subducat. Ideo etiam Augustinus, simul etiam ostendens nihil ad corporalem vllam præsentiam illud Christi dictum pertinere, Ero vobiscum vsque ad consummationem seculi: *Semper quidem*, inquit, *adest nobis diuinitate sua, sed nisi corporaliter abiret* (id est, phrasi quadam Aphricanis familiari, abiisset) *à nobis, semper eius corpus carnaliter videremus, & nunquam spiritualiter crederemus*: quæ sanè consequutio esset falsissima, nec ab Augustino tradita foret, si corporalis simul & inuisibilis ac incircumscripita, id est corporalis simul & incorporea istius præsentia commentum Ecclesia Christiana vel fando audiuiisset.

SELNECCERVS.

Si sola spiritualis manducatio sufficeret in Ecclesia Dei, neque necessaria, neque utilis esset sacramentalis manducatio, quod falsum est & impium dicere. Et quod ait Beza, nos etiam posse ante Cœnam & absque Cœna seruari, est alapam Christo impingere.

Pag. 183.

& deinceps.

Pag. 148.

BEZA.

De me quem hîc quoque nominatim summæ impietatis admodum impudenter accusas, priore loco respondebo. Vsus sum hoc argumento, quod vt alia pleraque ne attigisti quidem. Si meritò arguuntur quasi promissionis & Testamenti Christi veritatem sustulerint qui corporalem eius in terris præsentiam negāt, eius etiam criminis rei nostri accusatores deprehendentur, vt qui veritate promissionis & Testamenti Christi concedant credentes & baptisatos etiā ante peractā Cœnam seruari, nec tamen vel in simplici Verbo vel in Baptismo istiusmodi corporalem, sed spiritualement duntaxat præsentia statuunt. Quid tu verò contrà? *Colaphos impingit Christo Beza blasphemus & impius*, inquis. Quinam id verò? *Quia dicit posse aliquem ante Cœnam & absque Cœna seruari.* Magnum

Sj.

scilicet flagitium. Si hoc negas, cur non etiam infantibus (peruerso veterum nonnullorum more) Cœnam porrigendam censes? Sed quid si tua ipsius voce absolueris? Mox enim tui- ple hætenus necessarium Cœnæ vsum fateris, vt solos eius contemptores facias damnationis reos, nec inter cōtemptores eum recenseas qui in visibili Ecclesiæ cœtu esse non possit, & tamen vera in Christum fide viuat. Num ego verò aliter vnquam scilicet vel docui? En igitur quò tui isti clamores euadunt, sycophanta. Sed ad ipsum argumentū quid tandem respondes? Fingis me sic colligere. Saluari possumus absque Cœna. Ergo nō est opus vt Christum præsentem in Cœna statuamus. Eo quidem certè modo præsentiam nego quo tu affirmas: veram autem præsentiam quæ videlicet spiritualis est, & mentis ac fidei non oris obiectum, tantum abest vt tollam, vt etiam tueri aduersum te non desinam. Me verò sic esse stolidè ratiocinatum vnde tandem conicere potuisti? Imò ab effectis ad causam ita sum argumentatus. Si verum est quod dicit Selneccerus, irritum facere Christi testamentum qui corporalem in Cœna præsentiam Christi negant, consequetur extra hanc in Cœna corporale Christi præsentiam, nullam esse salutem, quum irritum factū testamentū neminè seruet. Atqui vel ipsius Selnecceri confessione constat etiā ante peractā Cœnam nonnullos seruari, alios quidem sola fide, alios etiā baptisatos. Ergo illud falsum est. Sic, inquam, sum argumentatus, Selneccere. Tu verò primum respondes Testamenti nomen à te restringi ad Cœnā Domini, quasi verò Baptismus quoque non sit alterum eiusdem Testamenti sigillū. Deinde tuo more in tuis enthusiasticis exclamationib⁹, & iis verbosè persequēdis occupatus, de quibus nulla est cōtrouersia, partim inficiatione simplici nōnulla diluēs, partim pleraque nō min⁹ securè prætermittēs, quàm si nulla facta esset eorum mentio, habes scilicet de quo superbias. Sed agè, aliquid Selneccero dignum tādē aliquando audiamus. Postquam enim, simiole, in tertium vique cælū abreptus, adeò vt corporalis tuæ in terris præsentia planè oblitus videri possis, multa velut cum ipso Christo colloquutus es, tandem in hæc verba erumpis:

SELNECCERVS.

Pag. 167. *Si decipimur, nihil inde incommodi nobis accedet, sed laudem potius & simplicitatis gloriam in illo die reportabimus.*

BEZA.

Inepte, stulte, insane doctor, vt leui⁹ peccet qui incitia quàm qui malitia peccat, simplicitatem & quidem laude dignam appellas, crassam eorum ignorantiam qui doceri recusant? Num igitur Anthropomorphitarum crassitiem, num Noetianos simpliciter se credere testantes vnum esse Deum, Sabellianos respondentes simpliciter se credere verbis Christi, Ego in Patre, & Pater in me est, Arrianos simpliciter arripientes Pater maior me est, Tritheitas simpliciter tuentes ex Christi verbis, Patrem esse solum verum Deum, Origenem seipsum simplicitate castrantem, Iudæos & Saulum in primis zelum non habentes secundum scientiam, Papistas multò etiam quàm vos simplici⁹ Christi verba de Cœna interpretantes, num, inquam, infinitos ista stulta credulitate deceptos, audebis non modò vt leuiter peccantes excusare, sed etiam vt laude dignos commendare? At longè aliter Paulus, qui se nihilominus blasphemum fuisse pronuntiat quauis ignorantia, credulitate nimirum Pharisaica peccantem. Et tamen audes in has etiam voces erumpere, *Si simpliciter credentes verbis Christi existimantur errare, profectò bene errant, atque hic, si nominandus est error, Christo placet admodum. Sinit enim Deus vt in exemplis maximorum Patriarcharum videmus, sanctissimos viros simpliciter credere, etiam si non omnia intelligant.* Quasi verò nos nihil credendum dicamus nisi quod intelligatur, ac non potius hæc sit fidei laus, quòd intellectum ipsum in ordinem cogat: aut quasi quoniam omnes ex parte cognoscimus, idcirco sint commendandi qui vel simplicissimè errant, nedum vt Deo gratum facere censeamus qui pertinaciæ simplicitatem prætexunt. Denique, Selneccere, quis te spiritus docuit, etiam in fidei dogmatibus errantes, & à se se vel aliis stulta credulitate deceptos, quasi non modò non peccantes, verum etiam vt Deo gratum facientes prædicando, in errore confirmare? Hóccine est verò pastoris vox? hóccine doctoris munus?

Pag. 50.

& alibi

passim.

Nunc verò paucis videamus quomodo nostra quædam diluas. Opposui humanæ naturæ quantumuis glorificatæ veritatē, quæ infinitati & Multipræsentia ex legibus tum phycis tum hyperphycis planè diuinis & immotis repugnet. Tu excipis Christū non esse

esse φίλον ἀνθρώπων, id est de aliis interrogatus, de caepe respondes. Nec enim queritur an Christus sit Deus & homo, sed an humana in Christo natura idiomatibus ipsius deitatis essentialibus in seipsa sit donata, id est an humana natura sit vel in deitatem mutata, vel humanitas simul & deitas, vel tertium quiddam ex utraque compositum, quorum trium vnum saltem aliquod dico ex tuo dogmate consequi. Istud verò quorsum ad illam Samosatēni hēresin?

Dixi à vobis detrahi Christi gloriæ, quum docetis tam longè latèque ipsam Christi carnem quàm ipsius imperium patere, quum sit gloriosius cupiam procul omnibus imperare, quàm si præsētia ipsa imperantis requireretur. Quid tu contrā? *firmissima est*, inquis, *responsio, non esse à potentia Dei absoluta disputandum, sed à verbo Dei ordiendum, qui quum sit Deus, præstare possit quicquid dixit.* Nec te istorum pudet, quæ sanè sunt firmissima inauditæ in disputando Imperitiæ demonstratio: Quid enim est principium petere, si hoc non est? & quorsum istam de potentia disputationem hoc in loco, in quo non de eo quod possit vel dixit, sed de hoc vno quæsītum fuit, commendēne Christi carnis gloriā vestrum istud dogma an obscuret? Obscurari manifestè constat ex Centurionis fide tantopere à Christo commendata, qui absentem etiam carne Christum præstare quiduis posse credidit. vt planè videri possis ἀναιδής, quum me hoc ipsum affirmātem, de Christi carnis potentia & maiestate plurimum detrahēre vociferaris. Pag. 118.
Pag. 52.
& 120.
Pag. 56.
& 104.

Ostendi quàm fœda, quàm indigna, quàm à salutis mysteriis & verbo Dei rectè intellecto aliena ex vestra ista orali manducatione consequantur. Tu contrā postquam spiritualia in corporalia, & Christianos in Cyclopas pro arbitrio tuo transformasti, satis tutum esse te putas, si voluntatis & potentiæ Dei latebras captans, inde nescio quid tibi ipsi incompertum garrias. Sic etiam olim Eurychiani, vt disertè & rotidem penè verbis illi præsertim quos tam impudenter calumniatus es, Theodoretus & Vigilius docent. Verum quibus tandem inter se Christi voluntatem & potentiam configere persuaseris? Pag. 132.

Vfus sum etiam hoc argumento: Si adimitur dominium carni nisi statuatur esse in sese & reipsa vbicunque est deitas, cur isti vbique esse negant, sed tantum vbicunque & deinvult ibi demum esse affirmant? Respondes, additam esse de meo particulam ΤΑΝΤΥΜ. At si præter vestram sententiam hoc scripsi, cur non igitur apertè dicis vbique esse, & hunc vbiquitatis scopulum tantopere refugis? num quòd ibi appareāt tuorum sociorum naufragia? Pag. 140.
& deinceps.

Scripsi Cœnam Domini à nobis minimè exinaniri, primùm quòd illa mysterium nos quoque doceamus duabus rebus constare, nempe signis, putà pane & vino illo, & verò & deinceps. tum corpore tum sanguine Domini, idque non in alium finē quàm vt utrunque, signa videlicet corporaliter, rem autem ipsam spiritualiter per fidem participemus. At tu singula suggillans, vide quàm appositè respondeas. Clamitas verbo nos fateri præsentiā & communicationem quam reipsa tollamus. Vnde hoc probas? quia realem in terris præsentiā & oralem perceptionem negamus. Liceat igitur mihi simili argumēto negare Selneceri esse animal quoniam sit homo. Addis non queri an verum corpus Christo attribuamus, sed an doceamus illud ipsum corpus dari, edi, bibi. Respondēo non posse nos aliud corpus Christi in Cœna pro re Sacramenti ponere, quàm illud ipsum traditum pro nobis, quum bicorpor aut tricorpor non sit Christus. Adeone verò fueris impudēs vt dicere ausis idcirco poni à nobis corpus pro re Sacramēti vt illud contēplemur, ac non potiùs vt verè fiamus eius participes? Fucum facis igitur quum ais disceptari à nobis verū illud corpus sit præsens & detur an non. Hoc enim cōcedimus, hoc tuemur, & quidem multò quàm vos apertius ac plenius. sed hoc queritur, sitne ista spiritualis præsentiā, & fidei perceptio, an verò realis & corporalis. Opponis postea nobis Irenæi verba, quasi Sacramenta pro rebus communibus habeant qui sacramentalem coniunctionem aliter quàm vos definiunt. Subiicis præterea nos velle corpus & sanguinem tantum significari & absentia repræsētari. Significari certè contendimus, quòd alioqui Sacramenta non essent: & quidem absentia significari si situm loci spectes, vt in corporali præsentiā necessariò faciendum est. Tu verò an non fateris Christi quoque sacrificii memoriam in his mysteriis celebrari? atqui mors illa multis iam antè seculis quod ad ipsum actum attinet, præterit. Quid vetera illa sacrificia Christū ipsum venturū & nō modò absentē, sed ne extatē quidē fidei repræsētabāt. Et si ergo iā venit Christus, tamē neq; absentia neq;

præsentia rerum significatarum pertinet propriè ad ipsam Sacramentorum naturam, sed satis est si quod siue absens siue præsens significatur, verè etiam detur, quod absit ut vnquam simus inficiati, quanuis spiritualiter tantum fidei adesse & per eandem accipi ex Dei verbo doceamus. Disputas postea de specifico inter Baptismum & Cœnam Domini discrimine, quod tu in re ipsa significata ponis, quoniam dictum non sit, Hæc aqua est sanguis, ex quo tu vis effici Christum in Baptismo sua duntaxat virtute & efficacia, in Cœna verò præterea carne ipsa & sanguine præsentè esse. qua de re in responsione ad mei plagiarium decimam quartam demonstrationem dixi. Et de tuis quidem responsis hætenus.

Superfunt denique paucula quæ ut negligi optimo iure potuerint, nolui tamen omittere, ne quid videri possim tuo more reticuisse. Quod Illustrissimum Principem Electorem Augustum, Saxoniz ducem ausus fuerim compellare, partim ambitione partim callidè factum à me putas. Atqui tu ipse me non modò ad hoc impulisti, sed etiam adigisti. Quem enim potius appellarem quàm eum ipsum ad quem expostulationem de me tuam detuleras? Exoptas eum tibi dari iudicem. Ego quem accepi nunquam æquis conditionibus recusarim. Quin igitur hic vterque causam dicimus? Nam per me quidem non stabit.

Pag. 9. Doles tibi inscitiam & ruditatem obiici, quasi mihi insignem aliquam scientiam vendicem, quum de tua inscitia queror, adeò quidem ut me quodam loco in idolum transformes, quasi videlicet adorari velim, & omnia mea reuerenter excipi postulem. Atqui nunquam ita insaniui, Dei gratia, & minimè vereor ne qui me norunt tale quippiam de me suspicentur. Ad illud autem quod attinet, miror unde tandem id conieceris, nisi ex eo quod tuæ inscitiz redarguendæ magna cuipiam doctrina opus esse credidisti, in quo tamen magnopere profectò falleris.

Pag. 25. Hortatus sum illustrissimos Germaniz Principes ut eos coerceant qui sacri ministerii auctoritate abusi, quiduis sibi dicere & scribere fas esse putant: quod sanè si factum esset, aut deinceps fieret, longè alia pax Ecclesiarum esset. Si hoc ad te non pertinet, Selneccere, quid perturbaris? Ecce enim primus ego causam dictorum & factorum coram æquis omnibus iudicibus dicere non recuso. At tu quàm calumniosè istam æquissimam ac planè si vnquam aliàs necessariam postulationem interpretaris? *Vbi, inquis, vulpina locum habere non potest, ibi assuendam esse leoninam didicisti, ideòque mones ut à Principibus coerceantur qui se tibi opponunt veritatem Christi propugnantes. Quæritis sanguinem, hypocrita crudeles, & si penes vos esset potestas, non parceretis innocentibus.* Improbe, qua in re me vulpem aut leonem præbui? Tu quidem potius leo fueris vel exferis illis Canibalibus quispiam, qui corpus ipsum Christi cui carnifices hætenus pepercerunt, ore ipso deuorandū tanta cōtentione vrgeas. Cæterum aut illos à quibus oppugnare fatearis oportet ex illorum esse numero quos coercendos dixi, aut calumniam negare tuam non potes. Illud si verum est, tantum abest ut eius postulationis me poeniteat, ut illos contrà obtestari non desinam ut primo quoque tempore pro suo iure tales dissidiorū Ecclesiæ auctores ac fautores quàm seuerissimè coerceant. Sin verò falsum est, cur tam æqua & piorū Principum zelo, maximè conuenientia, imò & tibi cōmoda, si veritatem aduersum me tueris, postulantem me calumniaris? Qui tam apertè loquitur, num videri potest hypocrita? qui Principes ad iure coercendos omnium hominum nocentissimos, hortantur, num cui meritò crudeles, & sanguinem sitire videri possunt?

Pag. 35. De Christi nomine puderet me rursus tecum agere ni tua impudentia me iniurum cogeret de hoc quoque nonnihil huc adigere. Vigilium antiquissimum Episcopum & Martyrem, doctissimum & religiosissimum veritatis orthodoxæ defensorem aduersus Eutychen, cuius dogma in reali proprietatum confusione stultissimè defenditis, (stultitia enim est, auctore etiam eo à quo te primū non puduit Christianismum vocare Lutheranismum, posito antecedente negare consequens) hunc, inquam, ausus es quater in prima illa mei accusatione vix totidem folia complexa reprehendere. Ego sic tibi respondi ut saltem in eo sapueris quòd contrà nihil initio responderis. At nunc tibi valde, ut apparet, aliis in rebus occupato, venit rursus in mentem ut nescio quid de Christi nomine garrires, quod dixeras malè scripsisse Vigilium de Christi carne non de Verbi natura dici. Ego verò, (quod ex ipso nomine vel pueri norunt) ex quatuor Augu-

mini testimoniis Vigilii sententiam probati. Quid tu verò contrā? *Iesum Christum*, in-
quis, dicit Beza non esse personæ nomen, sed humanitatis vocem. Ego ne verò hoc dixe-
rim? hōccine Vigilius à quo contrarium eodem loco defenditur? hōccine Augustinus,
cuius verba in hunc ipsum finem citaui, ut ostenderem Christi nomen sic tribui huma-
nitati, ut etiam diuinitati coniunctim, id est toti personæ tribuatur? Et quæso quānam
Christi nomen negarem toti personæ competere, quum centies tibi respondens scri-
pserim ipsam totam personam interdum Dei interdum hominis simplici nomine in-
telligi, quæ tamen voces naturas ipsas respiciunt? Sed tu nimirum, ut es admodum acu-
tus, putasti personæ denegari quod alteri naturæ propriè competere diceretur: & hac si-
ue audacia siue inscitia fretus, audes mihi Nestorii blasphemiam impingere, qui *θεῖον*
νομον Mariam fatebatur, *θεότοκον* non item, quasi videlicet Christus vnctus esset gratiæ per-
ceptione, non ipsius deitatis hypostica vnione. Sit igitur hoc quoque tuum responsum,
tuæ tum inscitiae tum audaciæ certum apud omnes testimonium.

Dixi nos non admittere quintum vllum Euangelium, quod à me in Augusta-
nam confessionem dictum putas. Atqui mea hæc verba sunt, *Nostrum non est dicere*,
Sic ait Zuinglius, Sic ait Caluinus, Sic Helvetica confessio, (nempe ut Pythagoræi suum illud
αὐτὸς ἔφα) non quasi nos istorum pudeat, quibus sanè indignus fuit mundus, sed quod nullum
quintum Euangelium agnoscamus. Cur non igitur ista potiùs in nostros vel in nostram, id
est Helveticam confessionem dicta meritò existimes? Dixerim igitur etiam, si voles, non
quidem in Augustanam confessionem, (quanuis illi nolim nisi certis conditionibus sub-
scribere) sed in te tuique similes, qui pro Dei verbo quod ex cuiusvis seu veteris seu no-
ui, seu clari, seu obscuri scriptoris ore prolatum, audire cum omni reuerētia parati sumus,
ista nobis obiicere nomina tanto supercilio consueuistis, ut nefas esse existimeris illa vel
expendere vel etiam interdum refellere. Exemplo sit nouum mihi quidem istud tuum
factum, qui quam profiteris de Coena Domini doctrinam, magna certè cum vestrarum
Ecclesiarum ignominia Lutheranismum inscripsisti. At si tibi tantopere Lutherani-
smus placet, (quem tamen Lutherus si nunc viueret non modò non ferret, sed etiam, ni
fallor, quàm vehementissimè cum ipsius auctore, detestaretur:) cur in eo non Lutherissas
potiùs quod ille iam pridem vtrò & ingenuè falsus est, sicut tibi surdo toties cecini, se
nimirum contentionibus istis agitarum sæpenumero quæ personæ sunt naturis, quæ
naturarum sunt personæ tribuisse?

Dixi discrimen inter *κατ' ἑαυτὸν* & *κατ' ἄλλο* à te non intelligi vel dissimulari, & re-
ctè dixi, quum istud velis idem significare atque aliunde vel *θεῖον* ut dicebant Nesto-
riani, ex quo consequetur *κατ' ἑαυτὸν* idem valere atque ex sese & *ὁμοθεν*, ineptè & falsò
vtrunque. Nam hoc modo de solo Deo propriè diceretur *τὸ κατ' ἑαυτὸν*. Quid enim
habent cætera quod aliunde non acceperint? Quomodo autem istæ phrasæ accipien-
dæ sint (nam de rebus ipsis non ago) pudere te non debuit ex Aristotele meliùs disce-
re, quum ad harum rerum explicationem tantopere pertineant, ut ex vno penè istarum
formularum discrimine bene perspecto, tota hæc controuersia, nisi valde fallor, planè ac
perspicuè decidi possit.

Reprehendi quòd inter Vnitatem & Vnionem non distinxisses. profers erratum
simile ex scripto quodam Tiguri edito, cuius tamen inscriptionem non edis, fortasse ne
mendax deprehendaris. Vtunque sit, rectè illud in te reprehensum fuisse constat, quod
agnoscere & excusare debuisti, quum istiusmodi per incogitantiam multis etiam rectè
sentientibus excidant.

Cupiui te discere discrimen esse permagnum inter has duas formulas, Homo Chri-
stus, & Christus Homo, quoniam vox posterior priorem, ut loquuntur, determinet.
Tu nescio quod inter Thomistas & Scotistas certamen commemorās, ista tanquam nu-
gas despicias. Atqui si nugæ sunt, mi homo, hæc nugæ tam seria ducunt, ut earum ignora-
tione interdum non modò falsa sed etiam blasphema dicas & tuearis, quorum postea pu-
dere reipsum oporteat.

Scripsi etiam obiter voce *παντοκράτορ* non significari quempiam omnia posse
quo modo accipi consuevit Omnipotentis nomen, sed in res omnes imperium obtine-
re. Latiùs autem patere Omnia efficere posse quàm Omnibus dominari, vel illud osten-
dit quòd effici à Deo possunt quæ neque adhuc extant, neque ex naturæ ordine fieri
vnquam possint, quum dominatio præsupponat rerum existentiam quibus aliquis do-

minetur. Neque tamē hęc dixi quasi de infinita Dei potentia dubitans, sed vt quum de omnipotentia Dei differas, obiter in hoc quoque discrimine aliquid esse positum demonstrarem. Quid tu verò? *Rideo*, inquis, *suauiter conatus tuos*. Quidni enim id faceres homo tam securus? Sed vide sis, mi homo, ne risum istum prophanum terminent lacrymæ. Nam quæ præterea de Schadaï dicis, contra me nihil faciunt, qui nisi Deum omnia quantumuis impossibilia posse mihi persuasum haberem, Christianos omnium hominum miserrimos esse cum Paulo pronuntiarem.

En quo iure, Selneccere, nostra responsa & argumenta scribas per se concidere & euanescere cum Dei verbo collata. At ego tibi, quantauis contumacia in certaminibus istis instaurandis perstes, fore denuntio, vt verè dictum esse experiaris, *πῶς ἐστὶν οὐκ ὀρθῶς περὶ αὐτὸν διαλογὸς ἢ πρὸς Θεόν*.

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. 326. l. 22. lege non alium. p. 324. l. 32. Origenis. p. 335. l. 24. Agunt. & l. 30. saginati. & l. 34. modo, sicut toties. & l. 37. mente vacuos dimittitis. & l. 41. concoctione. & l. 43. insectamini. & l. 50. vestro. & l. 52. quāmillud. p. 326. l. 13. contendis, quāmillud. & l. 27. firmitus. *ibid.* villus. & l. 32. mens nullis. pag. 337. l. 35. futuram. pag. 338. l. 14. esse te. & l. 39. dicitis. p. 339. l. 6. quasi Christus ē. & l. 8. corporaliter. & l. 5. vobis. pag. 340. l. 4. subuecto. & l. 9. scribit Coenam esse non. & l. 19. quoniam quæ per. & l. 10. sanguinem. & l. 25. subuectum. pag. 341. l. 38. fuisset dicere sicut. & l. 39. sanguinem Christi cum. & l. 40. copulari. pag. 342. l. 9. vnquam. & l. 43. voluerimus. pag. 343. l. 32. Substantiæ. & l. 36. Nihil. & l. 45. diceremus. pag. 344. l. 1. deciduis ex celo rerum. & l. 3. vos. *ibid.* humanis. & l. 5. est fides. & l. 12. diuersum. & l. 36. dicitis. & l. 37. corpora. pag. 345. l. 11. circumscriptione, siue. & l. 42. etiam si. & l. 47. Nam. & l. 51. celestis. *ibid.* conueniret. pag. 346. l. 5. sic vero. & l. 10. corporalia esse effecta. & l. 28. fulgor. & l. 34. inanis ergo. & l. 56. infirmitate. p. 347. l. 53. quā corporeum existendi. p. 348. l. 6. discreuerit. *ibid.* illos. *ibid.* illas. & l. 44. negatis. & l. 47. Spiritualiter, nesciam distinguere, quorum. p. 349. l. 17. vitandi. & l. 20. Docemus. pag. 350. l. 13. confici. & l. 19. probant. p. 352. l. 27. inepte, & l. 53. positum. p. 353. l. 8. inquis, quauis imaginaria. *ibid.* speculationio fuerit. p. 354. l. 1. recte monet. p. 355. l. 40. potest, vt qui. & l. 47. declaratur. pag. 356. l. 2. videatur. p. 359. l. 12. melius quidam ipsi. & l. 45. dele quum. p. 360. l. 29. dele ori. p. 362. l. 27. leg. verissimam & efficacissimam. & l. 52. perspicue sic resp. p. 363. l. 11. Respondi pr. & l. 28. quum nos d. & l. 30. Ecquis. pag. 364. l. 18. Christum. & l. 33. quauis ver. & l. 52. bibitur? p. 365. l. 7. longissime possi. pag. 366. l. 6. ac non potius. & l. 10. numerorum summam. & l. 30. an vestra. & l. 34. appellari corporis for. & l. 48. lib. & l. 51. non pert. & l. 53. appelles. & l. 54. de retinenda quantitate. pag. 368. l. 23. id est. pag. 413. l. 12. ciuilia. & l. 16. Aeternum. pag. 424. l. 30. Scholastici. pag. 444. l. 22. volui. p. 464. l. 8. res. & l. 80. cætus. & l. 40. Spiritu. pag. 473. l. 24. dixeritis) nihilominus tamen quum.

LOCORVM SCRIPTURAE SACRAE QVI IN HOC
tractationum Th. Beza volumine diligentius explicantur,
Index.

Antecedent numeri caput & versiculum locorum, subsequens verò numerus paginam indicat.

Genes. 2. vers. 20. pagina 93. &	Iob. 1. v. 12. & 18. p. 87	Ioan. 6. v. 51. & c. p. 242. & deinceps: & 8. v. 11. p. 115: &
106: & 20. v. 12. p. 75: & 21. v. 7. pag. 87: & 38. v. 15. & c. pag. 81.	Prou. 18. v. 23. p. 114.	14. v. 23. p. 228.
Leuit. 18. 18. p. 79. & deinceps: & 2. v. 13. p. 10. & 52: & 22. v. 11. p. 54.	Esa. 7. v. 14. p. 21: & 37. v. 22. & 54. p. 21.	Act. 3. v. 21. p. 429.
Deut. 5. v. 5. p. 81: & 21. v. 1. p. 95: & 22. v. 19. pag. 117: & 24. v. 3. p. 115: & 21. v. 5. p. 3.	Ierem. 3. v. 1. p. 98. & 115: & 6. v. 2. p. 21.	Rom. 7. v. 2. 3. p. 13.
1. Sam. 25. v. 44. p. 115.	Ezech. 16. v. 8. & c. pag. 227: & 23. v. 2, 3. & c. p. 50: & 44. v. 21. p. 52.	1. Corinth. 7. v. 2, 3, 4. 11. 39. p. 5.
2. Sam. 3. v. 14. p. 115: & 12. v. 8. p. 3: & 13. v. 13. p. 75: & 20. v. 3. p. 84.	Malach. 2. v. 15. p. 113.	6. 7. & deinceps. & 96. 98. 110. 113. 115. 120.
Esa. 9. v. 12. p. 94 & 95.	Matth. 2. v. 19. p. 114: & 5. v. 32. p. 109: & 19. v. 5. & c. p. 106. 110. 121. & 125: & 22. v. 25. pag. 81: & 24. v. 19. pag. 21.	2. Cor. 6. v. 14. 17. p. 94 95. 233. Ephes. 5. v. 26. 27. p. 225.
		1. Tim. 3. v. 2. p. 3. & 54: & 5. v. 1. p. 13. & 51.
		Tit. 1. v. 6. p. 54. 55.
		Apoc. 3. v. 21. p. 434.

his Th. Bezae Tractationibus continentur.

Calving rapax 391 reg. labour 392

INDEX.

positivum, multis argumentis probatur 36, & deinceps.	κατ' ἄλλο, κατ' ἄλλον, & κατ' ἐαυτὸ 441	Cognatorum nomina 67
Calibatus votum veteribus primis Synodis incognitum 38. idem votum ignorarunt vetustissimi Patres 41. & deinceps.	443, & deinceps. & 459. 467	Cognitionū gradus quomodo numerandi 69, & deinceps.
Calibes ministri cur initio electi 46. causam non satis iustam fuisse obligandi cuiusquam ad necessariam calibatus observationem 46, & deinceps.	Chalcedonenſis ſynodi canon obſervandus 163	Columbae cur tribuatur Spiritus sancti nomen 337. 341
Calinomen 407. 410	Chimera transubstantiationis 259	Communicatio idiomatum 437. 461
Calum accipere 407. 408	Christianorum durities cur non ita toleranda ut olim Iudaeorum 126	Communicatio in Coena spiritualis per fidei assensum 349. 362. 426
Calum recipere 408	Chriftiſmatis uſus abolendus 324	Concionis Petri ad populum ſumma 411
Calo capi 407. 413	Chriftianus Heſiander 352	Concubina quid 135
Calo capi, contineri circumscribi, detineri, concludi 453	Chriftus ut Deus eſt prima rerum cauſa 464	Concubinarii apud Scholaſticos maior analogia cum Chriſto quam digami 136
Calum ubiqueſticum Brentianum 418	Chriftus ſuorum cibis & potus viviſicus 379	Concubinitus intolerabilis in Eccleſia 136
Calum, Chriſti receptaculum 411	Chriftus ut Deus eſt ubique, ut homo abeſt à terris 460	Concubinitum Leo imperator primuſ ſuſtulit 136
Caſteſti gloria ornari 413	inter Chriſtus homo & homo Chriſtus diſtinguendum 444	Conditio manifeſte impoſſibilis non obligat, contra Scholaſticos 11
Calorū nomine quid ſignificetur 417, 419	Chriſtus quomodo calo capi dicatur 432, & deinceps. & 411	cum Conditione inita ſponſalia non obligant 11
Caluini ſententia de loco Leuitici 18. 18. 80	Chriſtus propriè glorificatus dicitur reſpectu humanitatis 458	Conciliū quomodo cogi poſſit, & quomodo pendente diſceptatione rebus proſpici poſſit, ne in deterius vergant 150
eiuſdem ſententia expenſa de excitando fratris ſemine 81	Chriſti caro & ſanguis in coena à ſolis fidelibus percipitur 145	Coniunctio ſpiritualis cum Chriſto per fidem 342
eiuſdem ſententia de puniendis à civili Magiſtratu hæreticis 313	Chriſti carnem in Chimeram transformant qui illam ubique eſſentialiter ad eſſe defendunt 161	Coniugii corporalis ac ſpiritualis adinuicem collatio 355. coniugium in omnibus laudandum 14. coniugii ordinatio polygamiā prohibet 3
eiuſdem ſententia de coena 260, & deinceps.	Chriſti aſcenſio 437, & deinceps	coniugii materia 89. coniugii forma 89. coniugii accidentia 89
Caluinus à Santeſii calumnia defenditur 380, & deinceps.	Chriſti perſona conſtat ex duabus naturis totis 455	coniugii cauſarum cognitione tum ad Presbyterium, tum ad civilem Magiſtratum pertinere 134, & deinceps.
Caluinus non aliam theologiā tradidit ab ea quam Germani & Heluetii agnoſcunt 298	Chriſto frui non poteſt qui ipſo non potitur 155	coniugii contractus partim diuinus, partim humanus 134, & deinceps.
Caluinum incerta & pugnātia ſcripſiſſe, quibus argumentis probare conetur Santeſius 72, & deinceps.	Chriſtum variis modis nobis communicari 361	Coniugum interfeſtoribus coniugium immerito interdicitur 134
Canones Apoſtoliſci 38	à Chriſto qui viviſcentur 356	de Coniugiis imparibus legum quouſque protendatur auctoritas 129
Canonum veterum in quibus de digamis agitur, comparatio cum Dei verbo 55, & deinceps.	Chryſoſtomus de ſui temporis monachis conqueſtus eſt 259	coniugia non ſatis religioſè culta Romanæ 127
Canonique inter ſe digladiantes 104. 117	Chryſoſtomi ſententia de tollendo anathemate 117	coniugia non pendent præcipuè à contrahentibus 125
Canonique reprehendi 71. 73. 74. 75. 76. 77. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 91. 93. 97. 98. 99. 100. 103. 109. 110. 111. 112. 116. 117. 118. 121. 123. 132. 133. 134. 135. 136.	Chryſoſtomi loci 148. 214. 340. 410. 413	coniugia rata poſſe penitus diſſolui 108
Capiendi verbum 407. 408	Ciceronis loci 79. 261	in Coniugiis ſpectandum non tantum quid liceat, ſed etiā quid expediat 76
Capi calo quomodo Chriſtus dicatur 432, & deinceps. & 454	Circumſcriptum eſſe & circumſcriptum non eſſe, contradictoria 471	coniugia iure fori non gubernari an benedicatur 135
de Captiua extranea ducenda lex Moſis expenſa 95	de Clandetiſtis ſpōſalibus 87, & deinceps.	Conſanguinei coniugum an inter ſe aſſueſcunt 82
Caro Chriſti in calo non in terra 418. 419	Claudianum ſenatuſconſultum 73. 87	Conſenſitne qui tacuit 88
Caro Chriſti non eſt ſimul in pluribus locis 425	Coena, Chriſtianæ charitatis pignus 339	conſenſus illegitimus non eſt conſenſus 106
Caro Chriſti in calo ſita quomodo ſumatur in coena 362	in Coena nō aliam eſſe realeſm Chriſti præſentiam quā in baptiſmo 185	Conſobrinus 68
Caro Chriſti ne mortua quidem à deitate deſerta 463	de Coena quæ ſit veræ Eccleſiæ ſententia 260	conſobrinorum nuptiæ licitæ 75
Caro Chriſti in ſeipſa nec omnipotens eſt nec adoranda 462	Coenæ precipuus finis, Chriſti nobiſcū vnitio 176	Contactus realis carniſ Chriſti ad corpus vel animum in coena non eſt 372. 375
Carnem Chriſti glorioſam calis capi, quid 412	Coenæ verba Hoc eſt corpus meū, &c. metonymicè explicanda 157. horum expoſitionē habes etiam pag. 247, & deinceps. & 338. 374. & deinceps.	Continentiæ votum cur ſit illicitum & ad ſervandum, ac proinde ſponſalia, nedū coniugia non infringat 101. 102. 103
Carnis efficaciam à ſubſtantia non diuidi 356	ad Coenam nullus ritè accedit niſi iam Chriſto verè incorporatus 224	ad Continentiam vocatio unde intelligatur 101
Carnis nomen variè ſumi in ſcriptura 341. 342. 344	Coena nō propter ſolos infirmiſſimos inſtituta 474	Controverſiæ in religione, ex vniſ ſcripturis ſacris dirimendæ 147
Caro Chriſti naſcituræ efficac fideli obiectum 358	Coenæ nomine quid ſignificetur 338	Copula ſponſalia quæuis ſubſequent obligat 66
Caſtellio hæreticorum patronus 316	in Coena quid ſumatur 335. 426	Corinthii in quo peccabant in actione coenæ 339
Catholici quomodo in ſuarum opum poſſeſſione tolerandi 149	in Coenæ negotio corpus idem valere atque corporis ſymbolum, & nomen rei figuratè ad ſignum transferri 160	Corde per fidem purificato, non inuitiſ eſt
Catonis factum turpe 115	in Coena Domini, tum ſigna, tum ipſum met Dominum dari & accipi 365	
	Cognati 67	

INDEX.

lis est baptisimus aut cœna	364	Demosthenis locus	82	E cclesiæ conditio	429
corpus quid	367	Deportatio coniugium non dirimit	130	Ecclesiæ concordia quomodo faci- cienda	384
corpori christi glorificato formales corporis proprietates nō adimi	346	Descendentes	67	Ecclesiastica politia	149
corpus finitum esse & pluribus simul lo- cis esse, contradictoria sunt	440	Deserere infidelem an possit fidelis	121	Ecebolius sophista	287
corpora glorificata non sunt spiritus	344.345	Deserta persona an possit nouum con- iugium, superstiti deserere, inire	119, & deinceps.	Electi quomodo inferantur Christo	347
corporis idioma est, loco circumscribi	440.	Desertor quis	118	Elephantiacum sanus sequi non modo non tenetur, sed etiam prohibendus est	133
ex corporali mādicatione carnis chris- ti nullā vtilitatē percipi posse	473	Desertor est interdum qui in speciem consentit cohabitare	122	Elephantiasis & morbus insanabilis cō- tagiosus	93
corpus verū quomodo dignoscatur	347	Desertor quo loco sit si ignoretur, quid statuendum	123	Elephantiasis consummatum matrimo- nium non dissoluit	133
corpus destruit qui ei quantitatem adi- mit	415.471	Desertore redeunte, & uxorem repetē- te quid statuendum	123	Emanuel Portugaliæ rex duas sorores duxit	87
corpori vni toti plures locos tribui nō posse	368	an quævis Desertio coniugium diri- mat	122	ἐπιφανὲς locus	81
corpus christi in cœlo suo spatio cir- cumscriptum	368.411	Desertione solui matrimonium n8, vñ- que ad 121	385	Epiphanius locus insignis	111
corporea substantia incorporeo modo consistere nequit	347	Descensus Christi ad inferna	471	ἐπισκοπὴ mulierum origo	91
corporis & sanguinis Domini perceptio vera	335	Deus non vult contradictoria	471	Episcopos an sit verum sese non obie- cisse Imperatoribus nouas de repu- diis & diuortii leges ferentibus	126
corporum à resurrectione conditio	367	Deus dedit Papæ, Canon ineptissimus expenditur	122, & dein.	Error in nomine non vitiat sponsalia, quum de corpore constat	89
368		Deus metiri ac cōtradictoria velle non potest	464	Errore facta sponsalia quatenus valeāt 89.90.91	
corporeæ & spiritualis existentia dif- ferentia	346	Deus quæ efficere possit & non possit	348	Error personæ consummato coniugio an obici possit	108
corpus in cœnæ negotio idē valet at- que corporis Sacramentum, siue si- gnum, siue symbolum	160	Dei natura	371	Espēsai falsa interpretatio Can.1. Syn. Laodic.	60
corporis christi in cœlo existentis, mo- dus	345	Deo præsciente, volente, decernente omnia fieri	323	Essentia vnica Patris & Filii, & si per- sonæ duæ sint	380.381
corpus glorificatum	440.445.446. & deinceps.	Deitas carnem christine mortuā qui- dem deseruit	463	Essentia diuina quo à rebus creatis dif- ferat	348
de corporibus quomodo iudicandū	366	Deitatis proprium	414	Esus substantialis	259.260
corporis christi nomine quid intelliga- tur	336	Deitatis idiomata in Christi carnem transfundit Selnecerus	463	Eucharistia duabus rebus constat vna terrena, altera cœlestis	192
corpus christi in cœlis est secundū ve- ri corporis modum	453	Dextera Dei, quid	413	Eunuchorum sponsalia & coniugia ir- rita & abominanda	92.137
corpus christi ab eius fructu inde ad nos perueniēte distinguit calvin.	152	Dextera Dei	439	Euripidis locus	8
corpus destruitur sublatā quātitate	471	δέξιον quid significet 433.435.454. dif- fert à λαμβάνειν	433.456	Euty chis error	157.440
corpus Domini in cœna quomodo ad- sit	369	Didymi locus	414	Euangelium quomodo non aboleat ἀντίπα	125
corpus vnum in christo quomodo fia- mus	354	Digamia quid, & eius tres species	48	Exectio	91
corpus christi tanto intervallo abest à pane, quanto cœli absunt à terra	162	Digamiæ interdictum	ibidem	de Extranea ducenda lex Moysi expen- sa	95
corporum nostrorum à resurrectione conditio	344.345	Digamiæ prima species illicita	48	Exorcismi formula non ea fuit olim quæ nunc est	324
corporaliter	259	Digamiæ altera species id est successi- ua nuptiarum repetitio quibusvis li- cita	48, & deinceps		
corrupta sponsa obtrusa pro virgine, quid statuendum	90	Digamis non rectē interdicti sacræ mi- nisterium 51. refutatio rationum pro ministerio digamis interdicto, 52. 53. 54. 61. 62. 63.	325		
crucis signaculum	324	Dionysii Areopagita locus	325		
crucifixum esse non competit Deitati in abstracto	466	Discedere an possit fidelis à fide	123		
cultus Dei ex vno verbo scripto insti- tuendus	259	Diuortii nouas causas nulli homini li- cuit verbo Dei adiciere 126, & dein.	126, & dein.		
Cypriani locus	95.102.117	Diuortiorum causæ ab Imperatoribus excogitatae, cur non admittendæ in conscientiæ foro	130.131		
cyrilli locus 345.350.351. 372.373.378.415		Diuortium quid 65. cur sic vocatum 105	105		
cyrilli loci de glorificato christi cor- pore	445.446	Diuortium primum Romæ serò factū	127		
cyrilli loci de christi ascensione	470	Diuortia cur olim priuatim facere li- cuit	134		
D amasceni locus	413	Diuortia temere facta Romæ coercita	127		
Damnare aliquem antequam in le- gitima cognitione audiatur, iniquū est	144, & deinceps.	Diuortii libellum cur maritus dare po- terat, vxor non item	113		
Dauid cur vinxerit concubinas suas	84	Doctrinæ diiudicandæ norma	147		
Dauidem non accepisse sibi uxores ex iis quæ Saulis fuerant	3	in Doctrina Ecclesiæ constituenda quæ sit Synodorum & Patrum autoritas	148		
Debiri nomen non rectē à Canonicis explicatum	118	Doctores quæstionarii	335		
		Doctorum omnium post apostolos scri- pta ad dei normam exigenda	410		
		Draconis leges	313		

*falsum et sig. h. 390 391
de finit. q. h. t. u. g. t. r. a. h.*

INDEX.

Fructus vocabulum quid significet 152.
 • vt ambiguum distinguendum 154
 Fulgentii loci 379.417.446
 ex Fundo & fondi fructibus similitudo
 ad rem aptissima 334
 Furor quatenus sponsalia vitiet 91
 Furor consummatum coniugium non
 dirimit 128.129

G

Gallica ecclesia melius quam Ro-
 mana iudicauit 91
 Gentilis hereticus 380
 Gileadi scortatio 1
 Glorificatio quantitatem corpori non
 adimit 445.446.471
 Gloris filia an duci possit 78
 Gradus quid 67
 Gregorius Nyssenus 413

H

Habitus non naturales quomodo in
 nobis acquirantur 360
 de Hæreticis puniendis Caluini & Bul-
 lingeri sententiæ 313
 Hecubam in canem conuersam cur fin-
 gant poetæ 288
 Helueticarum ecclesiarum fidei confes-
 sio 384
 Hieronymi refutata testimonia contra
 repetitas nuptias 48. & deinceps.
 Hieronymi locus 95.102.111.114.135.334
 Hieronymi pro calibat argumenta re-
 futata 14. & deinceps. eiusdem ex-
 ceptiones ad Ioviniani argumenta
 refutata 27. & deinceps.
 Higini Pontificis locus 103
 Hoc est corpus meum, &c. quomodo ex-
 ponendum 157. & 247. & deinceps
 vsque ad 256
 Homo assumptus quomodo dicatur
 Deus 413
 Humana Christi natura in seipsa non
 est omnipotens 462
 Humanæ naturæ glorificatæ quæ con-
 ueniant 463
 Humanitas Christi in deitatem non mu-
 tata 457
 Hypothetica unio 455

I

Idiomata propriæ naturæ diuinæ 413
 Idiomata deitatis & humanitatis non
 permiscenda 440. & deinceps.
 Idiomatum communicatio 461.418
 Idololatria certo respectu minus graue
 peccatum quam adulterium 95. & 126
 Ignatii locus 446
 Illyricus confundit inhabitationem Chri-
 sti cum nostri regeneratione 238
 Illyrici falsissimæ demonstrationes re-
 futatæ 152. & deinceps.
 Illyrico Memoriam vocabulum in Coenæ
 negotio, idem atque fides 170.175
 Imaginum varia acceptio 361
 Impuberum sponsalia quatenus inuti-
 lia 88
 de Incestu leges diuinæ sunt vniuersa-
 les & perpetuæ 10. incestus poena 85
 Incestuosa sponsalia quæ 10
 Incestuosa coniunctiones non omnes à
 Mose expressæ 79
 cum Infideli sponsalia fidelis valere 93
 Infidelium coniugia vera & in foro con-
 scientiæ rata 63. & deinceps vsque
 ad 100

inter Infideles legitima coniugia etiam
 rata 99
 Infideles non omnes pares 94
 de Infidelibus non ducendis lex Moïsi
 expensa 94. & deinceps.
 Iniuria maior non semper efficit po-
 tiorem conditionem eius cui est il-
 lata 106

Iniuriæ condonatio non impedit iudi-
 cium publici criminis 113
 Instrumentum cum efficiente causa
 quandoque coniungi 379
 Intellectus perfectio: & quid agat 353
 Interdictio aquæ & ignis, coniugium
 non tollit 130
 Interpres Syrus 407.411
 Inutilia si sponsalia, an semper inutile
 coniugium 105

Ioannis Sturmii ad Caluinum literæ 333
 Ioseph quomodo iustus cogitans Ma-
 riam clam dimittere 114
 Iosephum multis locis mentitum esse 315
 Irenæi loci 192.199.340
 Iovinianus coniugium virginitati æ-
 quauit 15. eiusdem argumenta aduer-
 sus Hieronymum contra calibatum
 27. & deinceps.

Iudeorum synagogas à Pontifice tole-
 rari 321
 Ius suum an possit coniux alteri cedere
 130.133
 Iustificatio non præit Christi inhabi-
 tationi in nobis 224
 Iustinianus continentia votum perpe-
 ram vrget 128
 Iustinianus quomodo primus prohibue-
 rit coniugia dissolui mutuo consen-
 su 128
 Iustini loci 135.419.436

L

Lamechus primus legitur plures fi-
 mul uxores duxisse 1
 Lamechi polygamiam Deo displicuisse
 1
 Lasci de Sacramentis sententia 176
 Lex naturæ adulterium & polygamia
 prohibet 3
 Lex de excitando fratris semine 3
 Legis nouæ nomen repudiandum 279
 Legis acceptiones variæ 364
 Leges de rebus omnibus non esse scri-
 ptas 2
 inter Legitima & rata an rectè distin-
 xerint Canonistæ 99
 Leonis imperatoris nouella reprehensa
 128.129
 Liberi 67
 Libertini omne turpis & honesti discri-
 men tollunt 157
 Locale esse, quid 368
 λόγος is est qui mortem in ipsa morien-
 te carne vicit 463
 Luctus tempus rectè constitutum 128
 Ludouicus duodecimus uxorem cogni-
 tam malè repudiavit 89
 Lutherus, sæpe tribuit naturæ quod est
 personæ, & contra 445
 Lutheri versio Germanica 408.410

M

Magistratus ciuiles leges de coniu-
 giis 135
 Magistratuum leges ciuiles de inutilibus
 coniugiis quatenus valeant 101

Mahametes in vxoris suæ odium poly-
 gamiam sanxit 5
 Manducatio spiritualis 470
 Maiores 67
 Manducatio carnalis Filii Dei reproba-
 tur 399
 Manducatio spiritualis Christi à vita
 æterna distinguenda 177
 Manducationis nomen dupliciter acci-
 pitur 177.178

Manducatio corporalis inutilis 473
 Manducandi & bibendi vocabulis quid
 declaretur 470
 Manichæorum delirium 343
 Manna, petra, & agnus paschæ quomo-
 do sacramenta fuerint 337
 Marcionis error 166
 Mariæ virginitas post partum 394.457
 Maritus quousque mulieris caput 113
 Martini quinti turpis dispensatio 75.87.
 Martyris de coena Domini sententia
 270

Matrimonii characterem manere, insul-
 sum commentum 118
 Matrimonii prima institutio 6
 Melachthonis ad Caluinum litteræ 328.
 eiusdem de Caluino elogia 300
 Mediatoris officium est personæ, non al-
 terius naturæ 419

Memoriæ vox in coena 171.172.379
 Memoriam passionis non esse rem si-
 gnificatam Sacramenti 193
 Mentiri posse, imbecillitatis argumen-
 tum 393
 Meretrices è lupanari ad coniugium e-
 ducere, meritorium est opus Cle-
 menti tertio 137
 64

Ministerium & sacramentum differunt
 Ministerium digamis non rectè inter-
 dici 51.52. & deinceps.
 Ministerii legitimi partes 386
 Miraculum quodnam in coena 360
 Missam propugnat Balduinus 326
 Mœchandi verbum quid significet 7
 Monachi quales nunc sint & olim fue-
 rint 404.405
 Monachorum sectæ 325

in Mockerium detrusio, adulterii poe-
 na à Satana excogitata 118
 Monothelitarum error 463
 Morbi turpes 93
 Morbi diuturni nec tamen copulam im-
 pedientes 92.93
 Morositas aut mala tractatio an dirimat
 coniugium 122

Mors ciuilis non per omnia æquipara-
 tur naturali 127
 Morte dissolui coniugia 108
 Moïsi lex de excitando fratris semine
 explicata 81
 Musculi sententia de cogendis à magi-
 stratu hæreticis 316
 Musices mutatio in Ecclesiis reforma-
 tis 327

Multipræsentia 448.449. & deinceps.
 Multiuolupræsentialis 452
 Nanzianzeni loci 436.446
 Naturæ finitæ & infinitæ propriū
 370
 Naturæ diuinæ & humanæ propria 410
 Naturam humanam in dexteram Dei
 collocatam, quid 412
 Nauarrenæ

INDEX.

Nauarrenæ Reginæ coniugium cū Cli- uenſi Duce cur irritum iudicatur 108	poenas eſſe 384	puſenda fratris quid apud Moſen 80
Neflorii error 457	Peguiſſo pſeudepiſcopus 381	Pueros fidelium in vtero ſanctificari, quomodo intelligendum 385, 399
Nicephorus valde ſuperſtitioſus, & Græcorum vanitati deditus 315	Pellex quid 135	Qualitates eadē non pari gradu ſpectari 360
Nicolai Pōtificis craſſus error, de cœ- na Domini 336, 377	Pellices Hebræorum, vxores occiderit 135	Quantum eſſe, quid 368
Non debere, pro non teneri, Galliciſ- mus 115, 116	Petrus quo iure Ananiam & Sapphirā occiderit 135	R
Nuptias damnauit Tatianus 14	Perceptio ſpiritualis duplex in cœna 362. in quo differat à ſubſtantiali 343	Rahab coniugium quomodo legi- timum 95
Nuptiarum benediſtio 65	Perceptio corporalis & intellectualis 353	in Raptu quid conſtituendum 132
Nuptias ſecundas qui damnarint 8, & deinceps. de repetitis nuptiis clero interdictis, 14, & deinceps. contra repe- titas nuptias Hieronymi & aliorum argumenta refutata 48, & deinceps.	Perceptionis verbo quid intelligāt pa- piſtæ 336	Recipere 407
O	Permiſſionis nomen in heluetica con- feſſione quomodo intelligendū 384	Reformatio Anglicanæ eccleſiæ non fuit ex Buceri conſilio inſtituta 322
Ochinus polygamix defenſor im- pudentiſſimus 1	Perſona Chriſti conſtat ex duabus na- turis totis 455	Reges monachi ſibi ſubiecerunt 404
Oecumeni locus 436	Philippus Burgundiæ dux viduam pa- trui duxit 87	Regnum cælorum 338
Officialis curia 135	Philonis locus 53	in Religionis doctrina conſtituenda à Dei verbo non deſectendum 147
Omnipotentem eſſe ſoli deitati conue- nit 462	Platonis locus inſignis 86	Religioni conſtituendæ & ſectis abo- lendis indiſta Auguſtæ comitia Cæ- ſaris mandato 138. eorum rationes expenſæ qui ſuperuacaneum eſſe pu- tant, Synodos de controverſis Reli- gionis haberi: aut qui hanc cognitio- nem ad Romanum episcopum reii- ciunt 139. 40. 141, & deinceps.
Omnipotentia Dei 348, 370	Plutarchi locus 79	Renouatio eſt effectus Spiritus Chriſti in nobis inhabitantis 223
Omnipreſentia & omnipotentia 451	Pœnitentia publica non adimit contra- hendi matrimonii facultatē 117, 118	Repudium quid 65
Omnipreſentia realis carnis Chriſti, commentitia 415, 417	Pœnitentia certum tempus non rectē conſtitutum 85	Romana eccleſia falſi dogmatis repre- henſa ab vniuerſali Synodo 43
Ordinatio miniſterii euangelici in ve- teri eccleſia qualis fuerit 387	Pontifices Pelagius & Alexander con- cubinatus fautores 136	Romani Pontificis tyrannidem Baldui- nus defendit 330
Oralis Chriſti manducatio 416, 426	Polina Eccleſiaſtica 149	S
Origenis locus 445	Polygamia Patrum 1. quatenus tolera- bilis 2	Sacramentum quomodo definiat Auguſtinus 182
P	Polygamia eſt non expreſſa lege, tamē lege naturæ & coniugii ordinatione prohibetur 2, 3	viſum Sacramentū ſit preſtantius Bap- tiſmus an Cœna 188
Panaceus deus Papillarum 400	Polygamia quid, & quot eius ſpecies 1. Vide Digamia.	Sacramenti res 177
Panis & vinum in cœna quomodo conſideranda 340, 365, quid ab aliis communibus differant 336	Polygamia prior ſpecies, 1. & deinceps. poſterior, 8. & deinceps. hanc poſteriore ſpeciem damnauit Tertullianus, cu- ius argumenta vnā cum refutationi- bus reperies pag. 8, & deinceps.	Sacramēta aptiora fidei in nobis exci- tandæ quā ſimplex verbum 361
Panis quomodo dicatur corpus Chriſti 376	Polygamiam in populo ſuo Deus tole- rauit, non approbavit 3	Sacramēta, quales ſunt imagines 361
Panem eſſe ſymbolum corporis, & pa- nem eſſe ſacramentaliter corpus, idē 157	Polygamiam damnarunt multi Impe- ratores Rom. 5	Sacramēta veterum cū noſtris re pa- ria 365
Papiſtæ ſuam tranſſubſtantiationē abſ- que tropo tueri non poſſunt 157	Polygamiam nemo impudentius defen- dit quā B. Ochinus 1	Sacramēta quo pacto inania vel mini- mè vana cenſeantur 337
Papiſtarum idololatria erga Mariā 394	Pontifex maximus cur virginem duce- re iuberetur 53	Sacramēta quomodo Chriſti ſigna 155
Paralyſis 91	Pontifex nullus præter Chriſtum 400	Sacramēta duabus rebus cōſtare 184, 425
abſque Parentum conſenſu facta ſpon- ſalia non valent 87	Poſſeſſio ciuiliſ & naturalis 354	Sacramēta duo à veteribus tātum nu- merantur 384, 385
Parentes an conſummato matrimonio poſſint intercedere 107	Poſtellus hæreticus 380	Sacramentorum ſubſtantiam à ſacra- mentis non diuelli 341
Parentibus an cogantur liberi conſen- tire 88	Poſteri 67	in Sacramentis quid requirant papiſtæ 337
Participatio Chriſti prædicatione ver- bi & ſacramentis eadem 360	in Præſens tempus ſponſalia verbis cō- cepta, præciſe obligant 65, 66	in Sacramentis aliud videri & tangi, a- liud intelligi & credi 184
Patrum ſcripta ad verbi Dei normam exigenda 437	Præſentia Chriſti in Cœna, quomodo intelligenda 421, 426	in Sacramentis an quid noui confera- tur 363
Patrum communicatio an alia fuerit à noſtra 357, 358, 204, 205	Præſentia ſubſtantialis 260. hyperphy- ſica 459. realis Papiſtarum, impoſſi- bilis 366	Sacramentorum peruerſa interpretatio 339
Patrum authoritas in doctrina Eccleſiæ conſtituenda 148	Principibus hoc onus impoſitū, vt ſuæ ditionis eccleſias curent ex Dei ver- bo adminiſtrandas 140	Sacramētales locutiones metonymicè explicandæ 160
Patrum polygamia 1. quatenus tolera- bilis 2	Principū de religione conſtituenda cō- ſultationes cur nonnulli improbent 138. ipſorum rationes expenſæ 139, & deinceps.	Sacramentariorum doctrina 145
Patrum teſtimonia de glorificato Chri- ſti corpore 445, & deinceps.	Prohibitorū graduum cognationis re- gulæ 72, & deinceps. prohibitionum affinitatis regulæ 78, & deinceps.	Sacrificuli cuiuſdam horrēda in decem præcepta blaſphemia 396
in Patris facultatibus cēſentur liberi 87	Propior gradus interdum non prohibe- tur, remotior autem prohibetur 73	Salomonis Rabini ſententia expenſa 80
Patria poteſtas 87, 88	Proprietates cuiuſque naturæ in Chri- ſto ſeruandæ 457	Salus hominū, prædicationis & ſacra- mentorum finis 372
Patrinos adhibendi mos 103		Sampſonis coniugia illegitima 95
Paulus nihil adiecit Chriſti ſententiæ de diuortio 118, & deinceps. 126		Sancti papiſtici 384
Peccatum multitudine peccantium nō excufari 1		Sanctorum mortuorum invocatio im-
Peccatum originis quomodo tollatur in baptiſmo 385		
Peccata ſubſequentia, præcedentium		

INDEX.

pia	415	Sponsalia veterum	65	tes anathema pronuntiat	107
Antesii error de corporibus à resurre- ctione	345	Sponsalium denuntiatio publica	65	Tridentinum concilium frustra Espe- saus nititur excusare	45
Santesii blasphemia in Deum	370. 371.	Sponsa obtrusa pro virgine, si depre- hendatur corrupta	129	Transubstantiationis Chimæra	259
372		de Sponso vel sponsa duorum quid iu- dicandum	93	Transubstantiationem ne Papistas qui- dem absque tropo tueri posse	157
Santesii calūniæ refutata 260. & deinc.		ex Sponso actio	65	Tritheitæ hæretici, & eorum origo	380
Santesii argumenta quibus probare co- natur Calvinum incerta & pugnan- tia scripsisse	272. & deinceps.	Spiritus sancti virtus eadem in verbo & in sacramentis	359	Turcicum dogma, quæque in sua reli- gione saluum fore	321
Schlenfeldii error de Christi carne & verbo Dei	180	Spiritualiter & corporaliter an oppo- nantur	351	V	
Scholastici reprehensi	66. 86	Spiritus S. non potest vocati columba nisi Metonymiæ tropo	157	Valentiniani lex de polygamia	4
Scortatio definire potest in cōiugium: adulterium non item	132	Stancarus	380	Vbiq̃ue non est vt Deus quod in Deo est	465
Scripturarum obscuritas, & quæ sit Sy- nodorum ac Patrum authoritas in do- ctrina Ecclesiæ constituenda	148	Sterilitas non dirimit matrimonium	133	Vbiq̃uestarum cauillum	371
Sedere à dextris Dei	413	Substantiæ nomen, quum de cœna agi- tur, qui significet	259	Vbiq̃uitas	415. 437. & deinceps.
Selneccerus in Vigiliū inuehitur	418.	Substantialis esus, & substantialis præ- sentia	259. 260	Verbi & Sacramentorum substantia est Christus ipse	163
419. inscienter inter vnionem & vnitatem non distinguit 443. malè confundit ascensionē cum lesione, & calos cum Dei dextera	420	Suetonii locus	79	Verbo & Sacramentis quomodo vtatur Deus erga suos	379
Selnecceri opus in Genesim multa fal- sa & ridicula continet	418	Sursum corda	341	Verbo Dei penitus acquiescendum	157
Selnecceri pueriles versiculi	454	Sursum recipi	410	Verbum & Sacramenta in quem finem ecclesiæ proponantur	329
Seruetus hæreticus	38. 312	Sumptionis nomine in cœna quid in- telligat Santesius	348	Veritas corporis Christi in cælo	415.
Seruitus apud Paulum declarat matri- monii vinculum	119	Summa accusationis Selnecceri	407	417	
Seruitus pœnæ non dirimit coniugium	130	Symbola sacramentalia quandiu ma- neant sacramentorum symbola	375	Verum corpus & symbolicum contra- ria	377
Sessio ad Patris dexteram	469	Synodi sextæ expensum decretū	96. 97	Viduam patruī duxit Philippus Burgun- diæ dux	87
ex Sese, in sese, per sese	444	Synodi & Pontifices Rom. à verbo Dei sepiusimè dissentiant	259	Vigilii loci	379. 415. 446. 468. 469
Seueriani locus	413. 414	Synodorum authoritas in doctrina Ec- clesiæ constituenda	148	Vnitio trina in scriptura	372. 373
σημειον & σφραγισμα non idem significare	188. 196	in Synodis quinam deligendi disputa- tores 146. Qui disputationi præesse debeant	147	Vnitionis nostræ cum Deo, & inter nos vinculum est Christus	373
Signum dare, & dare rem signatam nō sunt contradictoria	184	T		Vnio hypostatica	455
Signa non esse nuda quibuscum res si- gnificata verissimè offeratur	187	Tantum & duntaxat	274. 283	Virginem ducere cur iuberetur Ponti- fex maximus	53
Signorum cum re significata coniunctio, tota sacramentis	338	Tatianus nuptias damnauit	14	Virginitatis præstantia ex Dei ver- bo	32
Signis sacramentalibus quid tribuen- dum	359	Tempus inter sponsalia & nuptias de- finiendum	128	Vis aut metus quatenus sponsalia red- dat inutilia	89
Similitudines non per omnia respon- dere necessum est	365	Theodoretii locus	413	Vis metus an consummato matrimonio possit obici	108
Sobrinus	68	Theologiam eandem tradiderunt Cal- vinus, Germani & Heluetii	298	Vitium seu morbus plenam coniugii consummationē penitus impediens	107
Sobrinus propior	68	Tertulliani & Montanistarum argu- menta cōtra repetitas nuptias, cum refutationibus, pag. 8. & deinceps.		Voluntates duæ numero in Christo, sed penitus inter se cōsentientes	471
Sorores duæ ab vno duci non possunt, nec duo fratres accipi	79. & deinc.	Tertulliani loci de cœna	199	Voti monachorum pars præcipua, nil pudere	395
vsque ad 82. vide 87.		Theodosius etiam post illegitimum di- uortium nuptias malè concedit	128	Vtilitas vsus sacramentorum non ad- momentum temporis restringenda	362
Spiritus sanctus quid in cordibus no- stris agat	379	Theodoretii locus	446	Vxor an possit aduersus maritum pete- re diuortium	113
Spiritualiter	259	Thyesteæ cœna papistarum	379	Vxores pro sororibus habere diabolicū commentum	91
Spiritualis mæducatio	155	Tertuliani loci	414. 94. 103. 414	Z	
Spiritualis, veri, & substantialis discrimen	343	Toletana synodus prima concubinam permittit	136	Zebæus	381
Sponsores in Catechumenorum bapti- smis adhibiti	325	Toletanæ synodi octauæ canon ridicu- lus	118	Zuinglii sententia de cœna, 260. & deinceps. hanc à nonnullis ma- lè intellectam Calvinus clariùs ex- plicauit	264
Sponsalia clandestina	87. & deinceps.	Totus Christus & totum Christi diffe- runt	467	Zuinglius optimus suæ de cœna sen- tentia interpret	182
Sponsalia verbis de Futuro concepta non obligant præcisè	65. 66	Tridentinum conciliabulum à quo spi- ritu gubernatum 97. eiusdem dia- bolicum decretum	107		
Sponsalia cur instituta	64	Tridentinum concilium in omnes Pa- tres, atque adeo in Papas præceden-			

DE COMMUNI

catione & viuifica virtute car
nis Christi, perpetua Cyrilli
sententia, ex eiusdem & alio-
rum Patrum scriptis expli-
cata,

Auctore Christiano Hessiandro.

Irenæus libro v.

Multa malè interpretari coguntur, qui vnum rectè
intelligere non volunt.

D E C O M M V N I

ratione & virtute aueretur
his Christi, perpetua Cylli
tentencia ex eundem & alio
tum Patrum scriptis exph-

CE

etiam in his scriptis

etiam in his

etiam in his scriptis

Explicata Cyrilli sententia de

COMMUNICATIONE

*Et viuificatione carnis Christi, ex lib.
10. cap. 13. in Joannem.*

NON multo aliter quàm in introducendo & stabiliendo trās-
substantiationis teterrimo dogmate, ex malè persuasa vete-
ris Ecclesiæ autoritate, & testimoniis Patrum non sincerè
nec cum iudicio, adeoque ex perpetua eorum sententia in-
tellectis & accommodatis, vis veritati facta fuit: Ita quoque
hoc tempore, postquam in locum explosæ trāssubstantiatio-
nis inuecta vicissim à quibusdā fuit realis illa corporis Christi
in vel sub pane existentia seu præsentia, non minor opera data est, quomodo ve-
terum Patrum dicta ad hanc quæ erroris opinione placuit & recepta est, commen-
titiam præsentiam, quocunque prætextu, & sæpe etiam vnus voculæ occasione
possent detorqueri. Id quod cum aliàs ferè semper, tum vero præcipuè in adducen-
do hoc Cyrilli loco accidisse palàm est. Sūt enim qui hoc ipso omnem planè con-
trouerisiam dirimi, & corporalem carnis Christi esum, quasi ex constanti veteris
Ecclesiæ sententia, fide & confessione, perspicuè doceri, omnino credi & persua-
sum esse velint. Verum hi quantoperè aberrant, & quàm omnino mentem Cyrilli
non sint assequuti, operæpretium erit intelligere: ideoque integrum eius locum, &
deinde perspicuam subiiciemus explicationem. Recenset autem Cyrillus impiam
cauillationem Arrij, contra diuinitatem Christi, quam ex decimo quinto capite
Ioannis colligebat. Nempe quia Christus se vitem dixerit & Patrem suum agricola-
m, hinc ostendi, Quemadmodum vitis & agricola, non vnus naturæ sunt, sed
genere suo diuersa: sic etiam Filium non esse consubstantiali Patri, sed naturali-
ter longè ab eo separatum, siquidem alter quasi agricola, alter sit quasi vitis. Hoc e-
nim ad humanitatem Christi referri non posse, à qua corpora nostra non depen-
deant, vt palmites à vite, sed ad Deitatem ipsius, quia per fidem ab ea pendea-
mus. Huic cauillationi occurrit Cyrillus, respondens, Non esse consentaneum, sed
remotum à ratione, ad naturæ substantiæque significationem traducere, quod
per similitudinem dictum est. Vt enim quæ dicuntur, rectè intelligantur, semper
intentionem oportere spectari, & ad quod propositum quæque dicantur conside-
randum esse. Non autem fuisse propositum Christo, cum vitem se, & Patrem dice-
ret agricolam, alium se natura à Patre ostendere, sed hæc per quandam similitu-
dinem respectu nostri, & spiritualium fructuum dicta intelligi debere, quod latius
ab eo est explicatum. Deinde verò quia voluit Arrius, Christum esse seu intelli-
gi vitem, secundum humanitatem, ad hoc respondet in hunc modum Cyrillus,
Verum quoniam nulla nos ratione humanitati Christi posse ista attribueri arbitrat, quoniam fide atque dilectione, non carne illi coniungimur, agè pauca de hoc dicamus, ac peruersè ab eo sacrarum literarum sensum exponi ostendamus. Non tamen negamus, recta nos fide sinceræque charitate Christo spiritualiter coniungi, sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profecto pernegamus,
AA.ij.

*Impia Cauillatio Arrij
contra diuinitatem &
æqualitatem Christi cū
Patre.*

Regula intelligentiæ.

*An Christus sit etiam
vitis secundum carnem
& humanitatem.*

*Ita putauit Arrius,
Christum esse vitem
secundum Deitatem.*

Quomodo vitis secundum carnem.
1. Corint. 10.

A signo ad rem significatam.
Virtus Sacramenti & mystica benedictionis, facit unionem membrorum cum capite.
1. Corint. 6.

Quid sit Christum corporaliter in nobis habitare.

A simili.

Ratio ab effectu quod Christum sit vitis secundum humanitatem.

Hæc verba Christi, Cyrillus non de corporali, sed spirituali manducatione, quæ sola & pura fide sit intelligit.

Caro Christi est vita, in Verbo naturalis vita. Ergo ita percepta vivificat.

Christus secundum verumque naturam est vitis.

D. Tilman. Heshusius.
D. Ioan. Marbachius.

Lib. 4. de Trinit.

Status causæ unde Cyrilli verba intelligenda sunt.

Non idem est Christum esse vitem secundum carnem, & hanc corporaliter manducari.

idque à divinis scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitat, Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmites, qui vitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem. Quia omnes unum corpus sumus in Christo, Quia etsi multi sumus, Vnum tamen in eo sumus. Omnes enim in vno pane participamus? An fortassis putat ignotam in nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? quæ cum in nobis fiat, nonne corporaliter quoque facit, communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium membra Christi sunt? Nescitis inquit, quia membra vestra, membra sunt Christi? Membra igitur Christi, meretricis faciam membra? Absit. Soluator etiam, Qui manducat carnem meam, ait, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Unde considerandum est, non habitudine solum, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verum etiam participatione naturali. Nam quemadmodum si quis igne liquefactam ceram, alij cere similiter liquefacta ita miscuerit, ut unum quid ex virisque factum videatur: Sic communicatione corporis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi naturalis vita corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti? Christo (te) obsecro fidem prebe. Amen, amen (inquit) dico vobis, Nisi manducaveritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam, & ego suscitabo eum in novissimo die. Audis aperte clamantem, non habituros vitam, nisi sanguinem biberimus, & carnem manducaverimus. In vobis autem ipsis dicit, id est in corpore vestro. Vita autem iure, ipsa vita caro, intelligi potest, hæc enim in novissimo die nos suscitabit. Et quomodo? dicere non gravabor. Caro vitæ, facta unigeniti caro, ad virtutem vitæ traducta est. Non potest igitur morte superari, propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit, non enim abest ab ea unigenitus Dei Filius, unde quia unus est cum carne sua, Ego, inquit suscitabo eum. Cur igitur secundum carnem palmites nos dici pernegat? An non convenienter dici potest, humanitatem eius vitam esse, & nos palmites, propter naturæ identitatem? Eiusdem enim naturæ vitis & palmites sunt, ita & spiritualiter & corporaliter nos palmites, & Christus vitis est. Adversarius autem Christi, Deitatis solummodo ratione vitam dici Christum contendit, ut quoniam agricola Pater dicitur, substantia diversitatem adversus Ecclesiæ dogmata possit ostendere. Hactenus Cyrillus. Ex quibus illud, quod Christum corporaliter in nobis communicatione carnis suæ habitare, & non habitudine solum, quæ per charitatem intelligitur, verum etiam naturali participatione in nobis esse dicit, magno applausu, pro corporali præsentia & manducatione carnis Christi in Eucharistia, à plerisque vulgò iactatum videre licet. Verum ut rectè mens & sententia Cyrilli intelligatur, imprimis, ut ipse monet, considerandum est, qua intentione, quove proposito, aut disputationis fine, ea de quorum interpretatione agitur, dicta videri possint. Inde enim eorum quæ dicuntur constat sumendam esse intelligentiam, quod etiam pro Regula tradit Hilarius. At verò inter Cyrillum & Arrium, nulla super Eucharistiæ negotio, & manducatione carnis Christi, eiusque Cœnæ præsentia dissensio aut cōtrouersia, sed is status causæ fuit. An quod Christus se vitem, & fideles ipsius palmites ait, competat etiam ei secundum humanitatem carnis suæ, quod ideo negabat, atque de sola Deitate intelligendum esse contendebat Arrius, ut tanto hinc magis probabiliter naturæ diversitatem inter Patrem & Filium, ex hac vitis & agricolæ comparatione, persuadere posset. Nihil igitur hoc loco principaliter de Eucharistia, sed saltem per occasionem, & propter aliud agi constat. Ideoque quæ de ea dicuntur, ad scopum & finem propter quem dicuntur, referenda, non autem extra proprium causæ statum detorquenda & intelligenda sunt. Qui itaque velut unico hoc Cyrilli testimonio, corporalem carnis Christi in pane Eucharistiæ manducationem, certò & perspicuè probari vociferantur, hoc quomodo euinci ab iis possit videamus.

Et primo quidem quod rectè Cyrillus ait, Christum non tantum spiritualiter & Deitate sua, verum etiam corporaliter & secundum carnem, vitam dici, atque fideles ipsius esse palmites, hoc, ut opinor, nemo, qui modò frontis aliquid habet, & à calumnia abesse volet, tantundem esse dicere audebit, ac carnem Christi non spirituali

spirituali modo tantum, sed etiam corporali manducari. Quorum enim vitem esse Christum, secundum Deitatem, concedebat Arrius? fidelium videlicet, qui recta fide & dilectione spiritualiter Christo coniunguntur, & spirituales in vite fructus ferunt. Eorum autem etiam sic vitem esse, secundum carnem, ostendere voluit Cyrillus. Nam nullam nobis cum Christo carnis coniunctionem esse, nos quoque à carne Christi non pendere, sicut palmites à vite, quum vitam ex ea hauriamus, planè falsum est, & rectè à Cyrillo pernegatum. Idque ante ipsum etiam ita sentit Athanasius Alexandrinus, ut est apud Theodoretum, *Ego sum vitis (inquit) vos palmites, Pater meus agricola est. Nos enim Domini secundum corpus cognati sumus. hanc ob causam ipse dixit, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Sicut enim palmites eandem cum vite substantiam habent, & ex ea propagati sunt: ita & nos cognata corpora habentes corpori Domini, ex plenitudine eius accepimus. hoc enim tanquam radicem habemus resurrectionis & salutis. Pater verò appellatur agricola: ipse enim coluit per Verbum vitem, quæ est dominicum corpus. Item, Vitis nominatur Dominus, propter corporalem cognationem, quam nobiscum, qui palmites ipsius sumus, habet.* Et eodem modo Basiliius, Christum vitem, & nos palmites, carnis ipsius respectu, dici ait, Quia corporis ipsius membra, & vnum cum eo corpus sumus. Hinc quæ Cyrilli mens & sententia fuerit, quem verisimile est in hoc Athanasium & Basilium fuisse secutum, non est obscurum intelligere. Cæterum quid his commune videri potest, cum substantiali corporis Christi (quam quidam inde colligere volunt) in pane existentia, & corporali ipsius manducatione? Illud certum est, & passim ex Cyrillo constare potest, quòd duplicem nostri cum Christo coniunctionem faciat, Aliam spiritualem, tanquam cum Deo, Aliam corporalem, ut cum homine.

Dialog. 1.

Psal. 12.

Eodem modo Arrium refutat Cyrillus.

Corporalis cognatio cum Christo.

Dialog. 4. contra Eunom.

Epist. ad Successum Episc. & ad Theodo. de recta fide.

Duplex nostri cum Christo coniunctio, Idem Cypri. sermo. de Natiuit. Christi.

Spiritualem coniunctionem esse ait, qua spiritus noster, ad nouam vitam, & diuinæ naturæ participationem redintegratur, ut spirituales in Christo fructus, gratia & humore Spiritus ex eo, velut ex vite, attracto, ferre & producere possit. Atque hæc nobis coniunctio in Christo, etiam cum Deo Patre est: quia nexus vnionis nostræ ad Deum Patrem, Christus est, Patri ut Deus naturaliter vnitus. Dili-guntur enim ad similitudinem Filij à Patre, in quibus ipse Christus per Spiritum sanctum habitat, coniunctione spirituali.

Lib. 11. cap. 26, & 27. in Ioan.

Spiritualis coniunctio. Lib. 10. cap. 16.

Lib. 11. cap. 30.

Corporalis verò coniunctio, non solum eiusdem naturæ nobiscum societas & communio est, sed copulatio quædam & cohærentia cum carne Christi, qualis est membrorum cum capite. Nam ut omnes in Christo sumus, ea ratione, qua homo est, atque in eo sanctificatum vniuersi generis humani corpus existit: ita ad caput in ipso redacti, reformamur in nouam naturam, & participes efficimur donorum carnis suæ, easdem cum ea proprietates & conditiones in nostra carne accipientes, ut est abolitio peccati, & mortis interitus, restitutio iusticiæ & vitæ, immortalitas & incorruptio, ad cælos eleuatio, & in ipso angelorum consortio felicitas & beatitudo summa. Eiusmodi nobis cum Christo, qui propterea primogenitus ex fratribus, & primitiæ generis nostri dicitur, carnis & naturæ coniunctionem esse, quam nobis mystica benedictio in Eucharistia testatur & obsignat, propositum fuit Cyrillo ostendere: Hæc duplex cum Christo coniunctio, dicitur à Paulo, *vos viciæ Spiritus & corporis, adeoque totius Christi Domini nostri in quam vocati sunt fideles.*

Corporalis coniunctio, est incorporatio cum Christo.

Lib. 11. cap. 16. in Ioan.

& lib. 4. cap. 2. 12, & 14.

lib. 10. cap. 29, & lib.

11. cap. 17, 21, & 25. lib. ad

Theod. & Epist. ad Suc-

cessum Episc. lib. 10.

Thesau. cap. 2. Hilar.

lib. 2. de Trinit.

1. Corint. 15.

2. Pet. 1.

Primitiæ habent com-

munionem cum toto

genere, cuius sunt pri-

mitiæ.

Phil. 2. 1. Cor. 11, & 1.

Verumtamen vtrique hæc nostri cum Christo coniunctio, secundum quam ipse vitis est, & nos palmites, constat & fit in nobis Spiritu, ut idem Cyrillus docet. Quia palmites, affixos & insertos nos viti, fideles appellat, qui participatione Spiritus, per quem saluatori coniungimur, naturæ suæ communicamus. Item, *Opus est (ait) naturæ ipsius participes nos fieri, & in nouam inauditamque vitam transformari, quod aliter, quam participatione Spiritus sancti, fieri non potest. Qui enim renouati non sunt Spiritu, sed hærent in vetustate peccati, nullam prorsus coniunctionem cum Christo habent, sed potius in prauaricatione primi hominis Adæ, velut in primitiis corrupti generis nostri, peccato, morte & maledictione ei communicant, & suæ naturæ cum eo coniunctionem habent.*

Christo ut Deo & homini coniungimur per Spiritum.

Qui sunt palmites in vite.

Lib. 10. cap. 13. in Ioan.

& cap. 16, 39, & lib. 4.

cap. 51, & cap. 1. lib. 4.

Thesau. lib. 12. cap. 56.

in Ioan. Chrysost. Ho-

mil. 30. 1. Corint. 12.

Lib. 11. cap. 13, & 25.

in Ioan.

1. Corint. 15.

Propositio Cyrilli.

Ab effecta.

Coniunctio cum carne Christi, fidelium est propria, & toti ministerio communis.

Corporalis & spiritalis coniunctio, de ipsa se intelligitur, non de modo.

Non est duplex coniunctionis cum carne modus.

Vnum in Christo corpus spiritualiter sumus. Ergo corporalis coniunctio, suo modo est spiritalis. August. Epist. ad Dardanum, ad finem.

A signo & testimonio veræ coniunctionis cum corpore Christi.

1. Corin. 10.

Mystica benedictio est Sacramentum. Cap. 58. lib. 12. in Ioan. Lib. 12. cap. 39. in Ioan.

Virtus mystica benedictionis est res Sacramenti. Lib. 11. cap. 16.

Hæc igitur Cyrilli aduersus Arrium propositio, & hic causæ status est. Recta nos fide & sincera dilectione, Christo non tantum spiritualiter & secundum Deitatem (vt putabat Arrius) sed & secundum carnem coniungi, & naturalem cum eo participationem habere. Vt enim secundum vtranque naturam vitis noster est Christus, ita inseparabilis est in illo carnis & diuinitatis suæ nobiscum coniunctio. Neque enim fieri potest, vt qui fide & dilectione ipsi spiritualiter coniunguntur, non etiam carnis suæ cum eo habeant communionem. Idque ab effectu probat Cyrillus, quum ait, Quis dubitat etiam sic (hoc est secundum carnem) vitam esse Christum, nos vero palmites, qui vitam inde acquirimus, dicente Paulo, Vnum corpus in Christo omnes sumus? An non vero hinc euident & perspicuum est, Cyrillum de ea coniunctione loqui, quæ non aliter quàm fide fit, nec aliorum quàm fidelium propria, & toti ministerio communis est, atque per omnem vitam prorsus ad salutem necessaria? Nam & in Baptismo nos in vnum corpus baptizari, eoque modo Christo secundum carnem coniungi, hoc est, de carne & ossibus ipsius fieri, certum & omni dubio procul est, absque tamen vlla corporalis præsentia necessitate. Vnde quemadmodum vitam esse Christum, etiam secundum carnem, non opponitur spiritali modo & fidei: sic quoque spiritalis & corporalis coniunctio, non opponuntur in ipso coniunctionis modo, qui spiritu & fide constat, sed termino vel subiecto, vt quia alia est, quæ refertur ad Deitatem, alia quæ ad corpus & carnem Christi, quanuis vtraque fiat spiritali modo per fidem. Quod enim vitam ex carne Christi in nos manantem acquirimus, & vnum in ipso corpus sumus, perpetuæ nostri cum Christo coniunctionis est, qua spiritu atque fide ei, vt palmites viti, & membra capiti, coniungimur & vnimur. Calumniam itaque Cyrillo faciunt, qui ex hisce verbis, spiritualiter & corporaliter, duplicem cum carne Christi coniunctionis modum, & consequenter, non fide & spiritualiter tantum, sed & corporaliter hanc carnem manducari, inscitè comminiscuntur. Quia non duplicem cum ipsa carne coniunctionem, spiritualem videlicet & corporalem, sed secundum aliud & aliud, hanc nobis cum carne, illam vero cum Deitatis natura esse, tradere Cyrillus voluit. Qualis autem hæc corporalis secundum carnem coniunctio sit, & quomodo fiat, ex adducto Pauli loco, qui omnes nos vnum in Christo corpus esse ait, intelligi rectè potest & debet, quod videlicet corporalis sit vel dicatur, habito respectu ad corpus & carnem Christi, cui coniungimur, spiritalis verò, quo ad modum coniunctionis. Qua igitur ratione vnum in Christo corpus, atque sub ipso capite eius membra sumus, spiritaliter nempe, & extra omnem corporalis præsentia & manducationis causam & necessitatem: ita etiam corporalem cum eo, secundum carnem, coniunctionem habemus. Quod vltius ex eodem Pauli loco, ab vnius panis participatione, tanquam à signo nostræ cum Christo coniunctionis, probat Cyrillus. Nam sicut panis Eucharistia, corporis Christi symbolum & mysterium est, sic quoque participatio in eodem pane, est signum seu pignus & testimonium consociationis nostræ cum corpore Christi, quæ hac panis participatione nobis confirmatur & ob-signatur. Qui enim, vt Ambrosius ait, de vno pane participant, consortes sunt corporis domini. Vult itaque hoc argumento, ab Eucharistia sumpto, Cyrillus inferre, Si nulla nobis cum Christo secundum carnem coniunctio est, Ergo nulla est etiam mysticæ benedictionis virtus. Per mysticam benedictionem, cum Paulo intelligit, participationem in vno pane: per virtutem vero mysterij, ipsam cum carne Christi consociationem seu coniunctionem, qua ei vt membra copulamur, & vnum cum ipso corpus sumus, quam Augustinus & alij, rem atque virtutem Sacramenti appellant. Hæc enim mysticæ benedictionis virtus, cum in nobis fit (ait Cyrillus) nonne corporaliter quoque facit, communicatione carnis suæ, Christum in nobis habitare? Diligenter equidem attendenda sunt hæc verba. Non enim ait, Mystica benedictio, & in vno pane participatio, est corporalis Christi in nobis inhabitatio, per realem ipsius in pane Eucharistia præsentiam, vt quidam hinc falsò colligunt, sed cum virtus mysticæ benedictionis in nobis fit, ait tunc per communicationem carnis

nis suæ, Christum etiam secundum corpus in nobis habitare. Quod idem est, ut Leo Romanus scribit, In mystica distributione spiritualis alimonix, accipientes virtutem cælestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transire. De hac Sacramentorum virtute eleganter Cyprianus ait, *Sanctificatio elementis, effectum, non propria eorum natura præbet, sed virtus divina potentius operatur, sed adest veritas signi, & spiritus Sacramento.* Et Rabanus, seu Paschasius, *Virtus Sacramenti est, quod verè corpus & sanguis sit Domini, licet in Sacramento accipiat per fidem.* Oportet enim spiritualia Sacramenta, palato mentis & gustu fidei percipere, dum interior noster homo, divina intelligibiliter per Christi gratiam excipit, & per ea virtute fidei Christo incorporatur. Aliud est igitur mysticam benedictionem percipere, quod bonis & malis est commune: aliud virtutem mysticæ benedictionis in nobis fieri, quod fidelium est peculiare, quorum vitem esse tantum, hæc mysticæ benedictionis participatio in iis testatur, utpote in quibus solis, ut Augustinus ait, Sacramenta hoc verè efficiunt quod figurant. Ideoque soli credentes, hanc virtutem, quæ est carnis Christi communicatio, percipiunt, hæcque communicatione, corporalem cum Christo, secundum carnem, coniunctionem habent. Hoc enim propositum fuit Cyrillo aduersus Arrium ostendere, qualis fidelium cõiunctio cum Christo, secundum carnem, sit, non quod ea corporaliter à bonis & malis promiscuè sumatur & accipiat, de quo ne per somnium quidem unquam cogitavit, sed hæc indubitata ipsius sententia est: Quoniam mysticæ benedictionis virtus in nobis carnis Christi communicationem efficit, Ergo etiam nos corporalem, hoc est secundum corpus cum eo coniunctionem habere, atque ita quodque ipsum hoc modo vitem fidelium esse.

Iam vero si ex carnis Christi communicatione, corporalis ipsius in nobis inferenda est inhabitatio. Illud hinc omnino consequens erit, talem esse & intelligi oportere hanc corporalem Christi inhabitationem, qua naturali quadam participatione in nobis esse dicitur, qualis est ipsa carnis Christi communicatio. At hanc Cyrillus dicit esse, per quam fideles membra Christi sunt, & de qua discipulus apud Ioannem concionatur, inquit, Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, manet in me, & ego in eo. Hæc autem proculdubio spiritualis est, & fidelium propria, ut ait Hieronymus, Qui non sunt sancti corpore & spiritu, carnem Christi non comedunt, nec bibunt eius sanguinem, de qua ipse loquitur, Qui comedit carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam. Unde non magis de corporali aliqua manducatione carnis, substantiali & ipsius in pane existentia, intelligi potest Cyrillus, quam verba Christi apud Ioannem possint, quæ de spirituali manducatione fidei manifestè loquuntur. Amen dico vobis (ait) qui credit in me, habet vitam æternam. Ego sum panis vivus, qui de celo descendi, si quis ederit de hoc pane vivet in æternum, & panis quem ego dabo, caro mea est, quæ ego dabo pro mundi vita. Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Quæ interpretans Augustinus, ait, Credere in eum, hoc est manducare panem vivum. Qui credit, manducat. Inuisibiliter saginatur, quia inuisibiliter nascitur, qui manducat intus & in corde, non qui manducat foris, & premit dente. Neque aliter etiam hæc concio Christi, de manducatione carnis suæ, intellecta à Cyrillo fuit, quam de spirituali, quæ sit fide. Recenset enim loquutionem hanc nominatim inter eas quæ figuratè & spiritualiter, non autem secundum literam accipientes sunt. Denique sic contra Nestorium scribit, Sacramentum nostrum non esse hominis commestionem, neque carnem Christi, velut communis cuiusdam, & seorsim à Verbi divinitate, hominis, sed ut Dei Verbi propriam, sola pura, atque inextinguita de accipi & manducari. Ex quo perspicuum esse potest, voluisse Cyrillum, per communicationem carnis Christi, quæ mysticæ benedictionis virtus, & suo perceptionis modo spiritualis est, corporalem nostri cum Christo coniunctionem, qua ei ut palmites cum vite, & membra cum capite coniungimur, probare. Tantum igitur abest, ut hæc ad corporalem illam carnis Christi communicationem, & realem ipsius in pane præsentiam, pertinere & accommodari possint.

PRIMO namque hæc corporalis præsentia & communicatio carnis Christi, neque ipsa per se nostri cum Christo secundum carnem coniunctio est, qua unum

A A. iij.

Cap. in quibus de consecrat. distinctio. 2.

Virtus Sacramenti. In sermone de Chrismate. Cap. 2. lib. de corp. Domini. Alii dicunt esse Paschasii: Editus est Colonia anno 1551. opera Cassandri.

Communicatio carnis Christi est gratia & virtus Sacramenti. Ergo proprium propria.

Corporalis mādūcatio, non est virtus mysticæ benedictionis.

Talis est corporalis per carnem cõiunctio, qualis est ipsa carnis communicatio apud Ioan. 6.

Ex verbis Christi apud Ioan. 6. potest probari corporalis manducatio carnis. infra, cap. 2. In Elia cap. 66. lib. 18.

Ioan. 6.

Ut caro est panis de cælo, ita manducatur. Tract. 26. in Ioan. Idem Raban. cap. 10. 11. 13. & 14. Lib. 4. cap. 12. 14. 15. 17. & 28. in Ioan. Lib. 7. in Levit. Aug. lib. 2. cap. 9. contr. aduersus Iulianum, legis.

Ad Euopium defens. 11. Anathematismi.

Virtus mysticæ benedictionis non accipitur corporaliter.

I.

Corporalis mādūcatio, non facit ad propositum Cyrilli, quod Christus secundum carnem sit vitis.

8 Cyrilli sententia de communicatione

Naturalis vitæ corpus nobis coniungi, non est illud corpora liter manducari.

Chrysostomus homi. 46. in Ioan.

Ex coniunctione cum carne Christi, non sequitur corporalis ipsius manducatio.

Testimonium malæ fidei & inconstantiæ.

cum eo corpus sumus, neque est modus vel medium, quo illa in nobis fiat. Alioquin, & malos atque infideles han. cum Christo habere, neque alia nobis eam ratione, quam corporali manducatione carnis ipsius in pane Eu. haristia, contingere posse, fatendum erit, quorum vtrunque est falsum. De vna enim vera & que eiusmodi communicatione corporis & sanguinis Christi loquitur Cyrillus, quæ ipse in nobis est, & nos in ipso sumus, & per quam naturalis vitæ corpus nobis applicatur & coniungitur, ut hæc corruptibilis natura corporis nostri ad incorruptibilitatem & vitam perducere possit, dicente Christo, Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Aut igitur absque hac corporali manducatione, hæc communicatio corporis & sanguinis Christi, in nobis fieri, & naturalis vitæ corpus, nostræ naturæ coniungi non potest, atque ita nec membra nos Christi, sed meretricis esse, neque vitam in nobis habere, concedi est necesse. Aut verba Cyrilli nihil cum hac corporali manducatione quicquam habent commune. Quum enim per eam carnis suæ manducationem, quam concione sua apud Ioannem commendat Christus, ipse in nobis sit, & nos in ipso, eaque vera sit nostri cum Christo secundum carnem, coniunctio: Et in confesso sit apud omnes, quod tota hæc Christi concio, de corporali manducatione intelligi nec possit nec debeat: Ergo hinc consequi fatendum est, extra hanc corporalem manducationem, Christum in nobis, & nos in Christo esse, adeoque nos ei posse, carnis suæ communicatione, coniungi.

Verum hinc mala fides eorum, & aperte se prodit inconstantia, qui licet præfractè aliàs negent hæc verba Christi apud Ioannem, ad explicandam carnis ipsius in Cœna manducationem pertinere: ut tamen causæ suæ inferuiant, tam præclare scilicet & honorificè de Cyrillo sentiunt, ut ex hiscemet verbis, corporalem carnis Christi in Cœna manducationem, (quod alioquin in pontificiis, iure, ut falsum, reprehendunt) rectè & graviter, quasi ex perpetuo veteris Ecclesiæ consensu, ab eo stabiliri, pro sua ingenuitate & modestia, affirmare non erubescant.

II.

Chrysost. 1. cap. 10. ad Corinth. Aug. in ser. ad infantes. Qui sunt in unitate corporis Christi tantum corpori ipsius communicant.

Lib. 21. cap. 25. de ciui. Dei. Cap. Corporalia. 1. q. 1. Aliud sunt corporalia Sacramenta, aliud visibilis & spiritualis virtus.

SECVNDO, tota Cyrilli disputatio hæc, Paulinæ sententiæ illustrè explicationem continet, de *κοινωνία* & communicatione corporis Christi, quam similiter ut alij Patres de vera & eiusmodi communicatione ipsius intelligit, quæ vnus panis, & vnum in Christo corpus sumus, non externa solum communicatio- ne Sacramentorum, sed quo modo fideles Christi capitis membra, & vitis sunt palmites. Cæterum ut mali & indigni, ab hac unitate corporis, sic etiam à *κοινωνία* & communicatione Christi, alieni sunt & exclusi, quod Augustinus constanter docet, inquit, Non dicendi sunt manducare corpus Christi, qui in corpore non sunt Christi: nec in membris eius sunt computandi, quia non possunt simul esse membra Christi, & membra meretricis. Item: Corporalia Sacramenta, quæ celebrant etiam ab unitate corporis Christi segregati, formam pietatis habere possunt. Virtus verò inuisibilis & spiritualis, ita in iis esse non potest, sicut sensus non sequitur membrum quando amputatur de corpore.

III.

Verbum corporaliter quomodo intelligendum.

Lib. 4. cap. 18. & lib. 11. cap. 27. in Ioan. Christus substantialiter accipitur, naturæ suæ participatione, à fidelibus per Spiritum.

Lib. 11. cap. 25. in Ioan.

TERTIO, Verbum *συνεπιθετός*, secundum corpus vel corporaliter, ex sensu verborum Cyrilli, non est referendum ad modum præsentia vel coniunctionis quoad nos, sed ad ipsam rem, hoc est naturalis vitæ corpus, cui societate naturæ coniungimur. Ut enim habitudine, quæ per charitatem intelligitur, Christus quo ad Diuinitatem, sic secundum corpus in nobis esse dicitur, participatione naturæ. Habitudo enim Cyrillus opponit ei, quod est secundum substantiam & naturam. Quo sensu alibi scribit, *Qui consumati & reducti sunt in unionem Dei Patris, mediante saluatore Christo, Filium Dei, naturæ Patri unitum, corporaliter substantialiterque accipientes, glorificantur, suprema naturæ facti participes.* Ut enim hæc de fidelibus tantum, qui per Spiritum saluatori Christo coniunguntur, & sanctæ carnis ipsius communione inter se vniuntur, Cyrillus adfirmat: ita verba corporaliter & substantialiter, non sunt referenda ad realem aliquam corporis Christi cum pane coniunctionem atque ipsius hoc modo intra nos receptionem, qualis etiam communis esse possit impiis, (Filius enim Dei Patri unitus, non nisi in ipsa reductione ad vnio-

ad unionem Dei Patris, corporaliter substantialiterque, ut hic Cyrillus docet, accipitur) sed potius ad ipsam rem designandam, quod videlicet corporalis & substantialis quædam societas nobis cum Christo sit, in naturæ ipsius participatione, cuius substantialis vigor à capite in nos, ut membra deriuatur. Sic enim eodem modo Aquendi Cyrillus alibi ait, *Filium Dei secundum naturam ex Deo Patre, assumpto animato corpore, carnaliter ex Maria virgine natum esse, hoc est, non conversione Verbi in carnem, sed secundum carnem.* Cui planè congruit quod Hilarius in eandem sententiam scribit, *Christum in nobis, & nos in ipso, naturaliter, ac per hoc unum nos esse in eo.* Naturaliter intelligit, non de modo, perinde ac si substantialiter nobis caro Christi corporali acceptione inferatur seu admisceatur, sed de ipsa re, quatenus opponitur consensui voluntatis, quia non tantum per voluntatis consentum, sed & naturalis quoque cum Christo nobis secundum carnem, coniunctio sit. Atque hoc sensu idem prorsus Cyrillo significant, Vnum in Christo corpus, & ipsius nos membra esse: Corporaliter in nobis Christum, communicatione carnis suæ habitare, seu corporaliter nos Christo, ut homini, per benedictionem mysticam uniri. Communicatione corporis & sanguinis, Christum in nobis & nos in Christo esse: Naturalis vitæ corpus nostræ naturæ coniungi. Non solum habitudine per charitatem, verum etiam participatione naturali, Christum in nobis esse. Ac ita denique, Christum non modò spiritualiter & secundum Deitatem, sed & corporaliter quoque humanitate suâ, esse vitem & nos palmites. Id quod aduersus Arrium, hisce rationibus, ut dictum est, ostendere potissimum Cyrillus voluit. Quibus motus fuisse videtur Augustinus, ut magis putaret Christum dici vitem, secundum humanitatem, quoniam vnius naturæ & substantiæ sunt vitis & palmites, quod nos cum Christo, ut Deo, non sumus, ideòque hominem factum, ut in illo vitis noster esset humana natura ipsius. Quod etiam Basilii, in eiusdem Arriani argumenti refutatione probat, inquit, *Quibus respondemus, Nos à Christo dici palmites non deitatis, sed carnis ipsius palmites, sicut dicit Apostolus, Nos sumus corpus & membra Christi particulatim: & rursum, An nescitis corpora vestra membra esse Christi? Quæ omnia, quàm longissimè à corporali manducatione & præsentia abesse constat. An enim non aliter Christum in nobis & nos in Christo, eique ut palmites viti insertos esse, & velut membra capiti coherere, adeòque naturalem cum eo coniunctionem habere, intelligi potest, quàm corporali contactu & receptione carnis suæ intra nos? Quomodo igitur habitat in interiore homine per fidem? Aut Christus in nobis per fidem formatur? Equidem Cyrillus non in corporali præsentia carnis, salutis & sanctificationis nostræ causam, sed in gloria & potestate deitatis positam esse affirmat. *Christus enim, ait, per Spiritum habitat in sanctis coniunctione spirituali, per semetipsum Deo Patri illos coniungens.* Item, *Initium & fundamentum in sanctificationem atque iustitiam Christus est, per fidem scilicet & non aliter. Hoc enim modo in nobis habitat.* Item, *In Christum per fidem reformamur, quod Paulus clariùs ostendit, dicens, Filioli, quos iterum parturio, donec Christus formatus fuerit in vobis.* Chrysostomus ait, *Nos per fidem Christi participes, & eiusdem essentia, hoc est, unum cum eo fieri, quatenus ille caput, nos autem corpus eius, & caro de carne ipsius sumus.* Denique & alibi, quomodo noster & omnia nobis fiat Christus, sic eleganter ait, *Habes mensam spiritualem, habes gloriam supernam, & omnia tibi factus est Christus, & mensa, & vestimentum, & domus, & caput, & radix.* Quotquot enim in Christum baptisati estis, Christum induistis. Ecce quomodo vestimentum tibi est. Vis discere quomodo & tibi mensa sit? Qui manducat me (inquit) vivet propter me. Quod autem domus est tibi, Qui manducat (ait) carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Et quod radix sit, rursum inquit, Ego vitis, vos palmites, non hoc autem solum sed & membra ipsius, & corpus eius sumus, &c. Nihil sanè horum nobis Christus, per corporalis præsentia in Sacramentis causam seu modum, sed omnia sui Spiritus arcana operatione & virtute, in naturalis vitæ corporis (ut Cyrillus ait) coniunctione & applicatione. Augustinus, *Qui credit in Christum, credendo in Christum, venit in eum Christus, & quoquo modo unitur in eum, & membrum corporis eius efficitur.* Item, *Vbi fides intus est, ibi Christus est. Si fides in vobis, Ergo Christus in vobis. Quid enim aliud ait Apostolus, Habitare Christum per fidem in cordibus vestris? Ergo fide tua de-**

Lib. 3. de recta fide, in principio ad Euprium anathema. 2. Lib. 9. de Trinit. Cyprian. sermo. de Coena.

Idem Cyrillo significantia. Lib. 11. cap. 27. in Ioan. loquitur de fidelibus.

Tractat. 80. in Ioan.

Lib. 4. dialogo contra Eunom. ad dictum, Ego sum vitis.

Augustin. tract. 27. in Ioan. Raban. cap. 50.

Christus non est vitis per modum corporalis manducationis.

Lib. 11. cap. 21. 22. 24. 25. & 30. in Ioan. & lib. 12. cap. 56. Lib. 4. cap. 29. Inhabitatione Christi est per fidem. lib. 12. Thefaur. cap. 7.

Ephes. 3. Ad Hebr. 3. idem Cyrillus. l. 4. in Ioan. c. ult. Homil. 21. ad populum. Omnia nobis superne Christus, Vestimentum.

Mensa. Domus.

Radix. Caput.

Sermo. 61. de verb. Domi. & tract. 49. in Ioan. Christus recipitur & habitat in nobis fide.

Plal. 26. & 58. & de
verb. Domi. serm. 53.
Tract. 27. in Ioan.
Cap. 361. lib. de vera
innocent. & sermo.
61. de verb. Domi.

Christo, Christus est in corde tuo. Item, Quomodo Christus in nobis hic, sic nos ibi in illo sumus. Christus caput nostrum sursum est, & nos deorsum, & tamen ille nobiscum hic est, & nos sursum in illo sumus. Est autem ille in nobis hic, quando ipse templum sumus, & nos in illo, quando membra eius efficimur. Et hoc modo palmites dicuntur esse in vite. Atque hinc talē nostri cum Christo vnionem esse tradit, quā conscripti sumus in mortem cum Christo, resurreximus & ascendimus cū Christo cum eoque, ut capite nostro, interim in fide & spe sumus.

III.

Corporalis Christi
inhabitatio, est cor-
poris & membrorum
coniunctio, quæ est
propria piorum.

1. Corinth. 12.
Raban. cap. 9. & 10.

Ad Theodori. de re-
cta fide.

Christus recipitur
participatione Spiritus,
in Baptismo &
Cœna.
Sermo. de Cœna.

Hæc tria per ordinē
insunt sententiæ Cy-
rilli.

Virtus mysticæ bene-
dictionis fit in fide-
libus, & non in corpo-
rali præsentia sub pa-
ne.

Sic corporaliter in
nobis habitat Chri-
stus, sicuti corporaliter
vnimur ut homi-
ni.

Lib. 11. cap. 16. in Ioan.
infra circa 5. argum.
Christus non est corpo-
raliter in pane,
quia non est vitis pa-
nis.

QVARTO, Inhabitatio itaque Christi, qua communicatione carnis suæ in nobis secundum corpus esse dicitur, per eum modum intelligenda est, qui congruit ad rationem vitis & palmitum, capitis & membrorum, & cum mysticæ benedictionis virtute fiat, non potest nisi piorum & fidelium esse propria. Neque enim ex Cyrilli sententiā, Christus communicatione carnis suæ per mysticæ benedictionis virtutem, corporaliter habitare in aliis dicitur, quā quorum spiritualiter & corporaliter est vitis, & ipsi palmites, qui vitam inde acquirunt, & dicente Paulo, Vnum in Christo corpus sunt. Est itaque quo ad ipsum inhabitationis modum, spiritualis. Ut enim per vnum Spiritum omnes in vnum corpus baptisati, atque per hoc corpus & membra Christi sumus: Sic eodem modo communicatione carnis ipsius, quæ fit Spiritu, naturalis vitæ corpori eius coniungimur. Sic de nostri in Christo reformatione alibi idem Cyrillus scribit, *Reformamur quodammodo ad imaginem Diuinam, non quidem corporalem sustinentes reformationem: hoc enim valde stultum esset putare, sed per hoc, quod participes sumus sancti Spiritus, etiam Christum in nobis recipimus. quocumque enim in Christum Baptizati estis, Christum induistis.* Et Cyprrianus ait, *Nos non corporali, sed spirituali transiitione Christo vniri & corpus ipsius effici.* Quis igitur iure, eorum non miretur impudentiam, qui ab eo quod Cyrillus Christum corporaliter in fidelibus communicatione carnis suæ habitare, atque iis naturali quadam participatione coniungi, recte aduersus Arrium docet, Corporalem carnis Christi, in pane realiter existentis, communem bonis & malis manducationem, insolenter admodum inferre conantur? Sed solet vilitate hoc accidere his, quorum mentes, præiudicatis apud se opinionibus, adeo sunt fascinatæ, ut ea quoque quæ maximè sunt cōtraria, quasi tamē egregiè pro se facientia, arripiant temere, quacumque etiam vel leui specie & occasione. Equidem in recte intelligenda Cyrilli sententia, illud imprimis erat expendendum (ut supra est annotatum) Qualis esset hæc communicatio carnis, per quam Christus in nobis corporaliter habitare diceretur. Deinde, quid esset mysticæ benedictionis virtutem in nobis fieri, in percipienda hac carnis Christi communicatione. Denique quomodo hinc Christus humanitate carnis suæ, vitis nostra esset, & nos palmites, ad efficiendam vnitatem corporis & membrorum cum ipso, & hauriendum ex eo spiritualis vitæ motum & sensum.

An non igitur oportebat eos, qui in tam manifestè abutenda hac supra recitata Cyrilli sententia adeo sunt hodie proterui & impudentes, antequam ex ea corporalis illius in pane præsentia & manducationis commentum stabilire & Ecclesiis obtrudere conarentur, seriò & diligenter apud se perpendere, qua interpretationis fide sint ostensuri, virtutem mysticæ benedictionis, & hanc per communicationem carnis & sanguinis Christi in fidelibus, quorum vitis est Christus, fieri idem esse Cyrillo quod corpus Christi, reali præsentia sub pane cōtineri, & corporali manducatione oris ab omnibus indifferenter communicari? Id autem quia in æternum se præstare non posse proculdubio intelligunt, fateantur quoque (velint nolint) necesse est, quod hæc mysticæ benedictionis virtus, quum in nobis fit, etiam corporaliter Christum communicatione carnis suæ faciat in nobis habitare, atque sic nos corporaliter ipsi vnitos esse ut homini, ad probandā inde ex Cyrillo corporalem in pane præsentiam & manducationem, summa cum inscitia & temeritate ab iis adduci & adhiberi. Non enim mysticæ benedictionis virtus in pane fit, sed totam hanc mysterii virtutem) ut idem alibi Cyrillus ait) vera cognitio Christi parturit, nec per carnis suæ communicationem Christus est in pane, sed in nobis, hoc est fidelibus, ut Cyrillus ait, quò secundum carnem hoc modo vitis nostra fit, & nos palmites. In impiis itaque & infidelibus, sicut hæc mysticæ benedi-

benedictionis virtus non fit. Illi enim, ut Hesychius ait, *mysteria quidem percipiunt, sed nesciunt mysteriorum virtutem.* & Augustinus, aliud esse dicit, pertinere ad visibile Sacramentum, aliud ad virtutem Sacramenti. Ita quoque non facit corporaliter manducatione carnis suae Christum in his habitare.

In Leui. Pascha. cap. 8. & 18. Augusti. cap. 8. corporalia. i. q. 1. tracta. 26. in Ioan.

QUANTO, quod magis haec Cyrilli sententia, ex ipsomet Cyrillo intelligatur, referendum est huc alius ipsius eiusdem omnino argumenti locus. Nam quum Arriani inter Patrem & Filium naturae unitatem impie negarent, & voluntatis tantum consensu vnum eos esse affirmarent, sicut nos vnum inter nos, & cum iis sumus, quod ex Cyrilli oratione apud Ioannem colligebant, quum ait, *Sed & pro his rogo qui credituri sunt in me, ut omnes vnum sint, sicut tu, Pater, in me, & ego in te, & ut ipsi in nobis vnum sint.* Ita de unitate hac scribit Cyrillus, *Considerandum est si ad unitatem consensus & voluntatis, naturalem etiam inuenire possumus, per quam nos inter nos, & omnes Deo, colligamur.* Fortasse enim etiam corporali unione coniungimur, licet adeo separati simus, ut unusquisque per se subsistat & circumscribatur. Nam etsi Petrus & Paulus, vnum, unitate in Christo, sunt, Petrus tamen non est Paulus. Age igitur, quum trinitas natura sit vnum, consideremus quomodo etiam nos ipsi inter nos corporaliter, & cum Deo spiritualiter, vnum sumus. Vnigenitus Dei Filius, caro factus, seipsum naturae nostrae ineffabiliter coniunxit atque vniuit, verus Deus & homo: sic quae inter se plurimum secundum naturam distant, in vno seipso coniunxit, & naturae divinae nos participes effecit. Communicatio enim Spiritus primum in Christo fuit, & ab eo in nos penetravit, quum homo factus, ipse templum suum proprio Spiritu perunxit atque sanctificauit. Origo itaque & via qua Spiritu sancto participamus, & Deo uniti sumus, Christi mysterium est. Omnes enim in illo sanctificamur. Ut igitur inter nos & Deum singulos vniret, quauis corpore simul & anima distemus, modum tamen adinuenit, consilio Patris & sententiae suae congruentem. Suo enim corpore credentes per communicationem mysticam benedicens, & secum & inter nos, vnum nos corpus efficit. Quis enim eos qui vnus sancti corporis unione in vno Christo uniti sunt, ab hac naturali unione alienos putabit? Nam si omnes vnum panem manducamus, vnum omnes corpus efficiamur: diuidi enim & seungi Christus non patitur. Idcirco etiam Ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi, secundum Paulum. Vni enim Christo per corpus suum coniuncti, (quoniam in nobis illum qui indissibilis est, accepimus:) ipsi potius quam nobis membra nostra accommodantur. Quod autem Ecclesia corpus a singulis hominibus tanquam membris compositum, Saluator vero caput sit, Paulus ostendit dicens, *In charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram vnusquisque membri, augmentum corporis facit in adificationem sui in charitate.* Quod autem corporalis haec unio ad Christum, participatione carnis eius acquiritur, ipse rursus Paulus, de mysterio pietatis differens, testatur, *Quod alijs, inquit, generationibus non innotuit filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & Prophetis in Spiritu, esse gentes coheredes & concorporales & participes promissionis in Christo.* Si autem omnes inter nos vnum in Christo corpus sumus, nec inter nos solum, verum etiam cum eo, qui per carnem suam ad nos transiit, quomodo vniuersi & inter nos & in Christo vnum non erimus? Christus enim est huius unionis vinculum, qui Deus simul & homo est, sed de unione corporali satis. De spirituali autem unione, eandem viam sequentes, dicimus quia Spiritu sancto recepto, & inter nos quodammodo & cum Deo unimur. Nam quauis vnique nostrum, Patris & suum Christus Spiritum distribuit, indissibilis tamen Spiritus est, & distributus singulis, Spiritus in seipso unit, & omnes quibus distributio facta est, vnum in seipso efficit. Et sicut virtus sanctissima carnis Christi vnum corpus facit participantes: Eodem arbitror pacto, in quibus indissibilis Dei Spiritus habitat, eos omnes ad unitatem spiritualem conducit, ideo rursus nos Paulus monet, *Supportantes vos inuicem in charitate, solliciti seruate unitatem Spiritus in vinculo pacis, vnum corpus, & vnus Spiritus, sicut vocati estis in vna spe, vocationis vestrae. Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus & Pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus. Quum enim vnus in nobis habitat Spiritus, vnus verus & Pater omnium per Filium suum in nobis habitat, ad inuicem nos, & secum sui participes Spiritus, vniuersi.*

V.

Similis Cyrilli locus.

Ioan. 17.

Lib. 11. cap. 26.

Naturalis & corporalis unio.

Ita coniungimur Christo, ut inter nos.

Principium omnis cum Christo unionis, est participatio Spiritus.

Incarnatio Christi est mysterium nostrum cum Deo unionis in ipso.

Cyrillus loquitur de fidelibus.

Argumentum ab vnus panis manducatione, ad unitatem corporis in Christo.

1. Corinth. 10.

Ephes. 5.

Christo per corpus coniuncti sumus, ut membra capiti.

Ephes. 4.

Corporalis unio, fit per participationem carnis Christi, de quo apud Ioan. 6. Ephes. 3.

Vinculum unionis Christus.

Spiritualis unio.

Quomodo corpore & spiritu, cum Christo, & inter nos, vnus sumus.

Ephes. 4.

Testimonium vnio-
nis cum Spiritu.

Lib. 1. cap. 14. in Ioan.
Tres modi vnionis
secundum tres rela-
tionis terminos.

De hac loquitur cap.
20.
Ex vnione duarū na-
turarum in Christo,
duplex nostri cū ipso
existit vnio.

Lib. 6. de trin. & ad
Theodo. de recta fide.
Christus in nobis est
per Spiritum.

Abſque Spiritu ne-
que Diuina nec hu-
manæ naturæ partici-
pamus.

Corporalis vnitas di-
citur, quo ad termi-
num relationis.

Corporalis vnitas fi-
delium, ſit Spiritu &
fide.
Collatio locorum de
corporali vnione cū
Christo lib. 10. cap. 13.
& lib. 11. cap. 26. & 27.
Christus corporaliter
vitis est, ſpirituali mo-
do per fidem.

Christus ſicut corpo-
raliter vitis est, ita
corporaliter habitat
in ſanctis.

Quod autem Spiritui ſancto ſic vniamur, etiam hac ratione quodammodo percipi poteſt. Nam quum animale hanc vitam contemnimus, & nos legi ſpirituali ſubiicimus, no-
ſtri Dominum in omnibus facientes Spiritum, perſpicuum eſt, ad aliam quaſi naturam
nos transformari, quum viuendi animalitatis noſtræ modum fugientes, conformationem
habitantis in nobis Spiritus mirabilem ſuſceperimus, non ſolum homines, verum etiam
Dei Filij caeleſtesque homines, participatione Diuina natura, vnum effici. Ergo in Pa-
tre Filio & Spiritu ſancto omnes ſumus vnum. Vnum autem dico, habitudine at-
que affectu, vnum pietatis conſenſu, Vnum ſanctæ carnis Chriſti communione, Vnum
vnius ſancti Spiritus participatione. Et his modis, quos expoſuimus, fideles inter ſe v-
niuntur.

Planè ſimilis eſt hæc Cyrilli, cum ſuperiore, aduerſus Arrium diſputatio, qui
vt coniunctionem noſtri cum Chriſto, ſecundum carnem, ita etiam vnitatem in-
ter nos & cum ipſo, naturalem eſſe negabat, vt pari hinc ratione, naturæ vnitatem
inter Patrem & Filium, negare poſſet. At verò Cyrillus naturalem quoque in-
ter nos & cum Chriſto vnitatem eſſe oſtendit. Nam præter eam, quæ eſt volunta-
tis & conſenſus, habitudine atque affectu, ait eſſe quoque inter nos corporalem
& ſpiritualem vnionem. Et hanc explicaturus, vinculum huius vnionis eſſe do-
cet, myſterium incarnationis & aſſumptæ naturæ noſtræ per Chriſtum. Inde
enim & ex hac ineffabili vnione duarum naturarum, etiam duplicem noſtri v-
nionem, corporalem ſecundum carnem, & ſpiritualem cum diuina natura & Spi-
ritu ipſius exiſtere. Principium verò atque cauſam huius vnionis eſſe partici-
pationem Spiritus Chriſti, qui ex hac aſſumptione, & vnitare carnis noſtræ cū Deo
Verbo, in nos penetrat, & facit vt vnū in ipſo corpus, & vnus ſpiritus ſimus. Qua-
tenus igitur Chriſtus in nobis eſt, & nos in Chriſto, vnum inter nos, & cum ipſo
ſumus. At verò Cyrillus non docet, quòd Chriſtus in nobis ſit, & nos in Chriſto,
per realem ipſius in pane exiſtentiam, atque corporalem eius manducationem,
ſed ait Chriſtum in nobis recipi & eſſe per Spiritum, ſic enim ſcribit, *Eſi corpore
abſens ſit Chriſtus, Patri pro nobis apparens, & ad dexteram ipſius ſedens, habitat tamen
in ſanctis per Spiritum, neque patitur eos orphanos eſſe.* Item, *Postquam celos aſcen-
dit in nobis eſt per Spiritum, & per hoc quòd Spiritus ipſius participes ſumus, Chriſtum in
nobis recipimus. Quia vt Paulus docet, Ex eo ſcimus, quòd Chriſtus in nobis eſt, ex ſpiri-
tu ſuo, quem dedit nobis. Qui autem Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ipſius Chriſti.*
Vnde conſequitur, quòd naturalis hæc ſeu corporalis vnitas, per quam vnum cum
Chriſto, & inter nos in ipſo, corpus ſumus, modo & ratione ſua ſit ſpiritualis, dici
autem ideo corporalem, quatenus opponitur vnitati, quæ eſt ſecundum habitudi-
nem & affectum, Quia terminus relationis, in hac vnitare plurium & diuerſarum
rerum inter ſe inuicem, non eſt voluntatis conſenſus, ſed eiſdem corporis com-
munio & ſocietas, qua membra cum capite, naturali quadam copulatione & co-
hærentia, coniunguntur, & hoc modo vnum inter ſe corpus fiunt. Cūque dicat
Cyrillus, inter Petrum & Paulum, adeoque fideles omnes, corporalem eſſe vnita-
tem, qualis eſt cum Chriſto ſecundum carnem, quis hinc non animaduertit, ad
hanc corporalem vnitatem cum Chriſto, non magis requiri, aut neceſſarium eſ-
ſe corporalem carnis ſuæ præſentiam in pane Eucharistiæ, quàm in efficienda fi-
delium inter ſe corporali vnitare requiratur: hanc enim ſpiritualem eſſe, quia Spi-
ritu Chriſti & fide ſit, nemo eſt qui non intelligat. Ex hac diligenti collatione lo-
corum Cyrilli, quibus de vnitare corporis, quòd fideles in capite Chriſto & inter
ſe vt membra ſunt, loquens ait, *Filium Dei ſubſtantialiter & CORPORALI-
TER accipi, vt per hoc glorificati ſuprema naturæ ſiamus participes.* Item, *CORPO-
RALITER nos Chriſto vniri vt homini.* Item, *CORPORALEM hanc vnio-
nem ad Chriſtum participatione carnis eius acquiri.* Item, *Chriſtum humanitate
carnis ſuæ CORPORALITER eſſe vitam & nos palmites.* Item, *Fideles quan-
uis in ſeparata cuiusque ſubſiſtentia longo ſint diſſiti interuallo, tamen CORPORA-
LITER eſſe vnum, ſeu corporali eos vnione coniungi.* Eadem eſt ratio corporis &
membrorum Chriſti, & non eſt obſcurum, nec difficile, veritatis ſenſum magis
quàm inanes verborum captationes ſectantibus, intelligere, quomodo ſit acci-
piendum, Chriſtum communicatione carnis ſuæ CORPORALITER in ſan-
ctis

etis & fidelibus habitare, atque sic ipsum in nobis esse PARTICIPATIONE NATURALI. Hoc enim ita intelligi oportere voluisse Cyrillum, & totus superior illius, quem interpretamur, loci contextus, & hæc aliorum locorum collatio evidenter demonstrat, quod videlicet hæc NATURALIS PARTICIPATIO sit, qua recta fide & sincera charitate, non solum Spiritualiter Christo, ut Deo, sed & secundum carnem ut homini, coniungamur, hoc est vnum cum eo corpus & ipsius membra seu concorporales fiamus. Hæc naturalem participationem dicit esse talem *νηρωικὴν* & communicationem corporis & sanguinis Christi, per quam naturalis vitæ corporis coniunctione, Christus in nobis sit, & nos vicissim in ipso, eaque ratione hæc corruptibilis natura corporis nostri ad incorruptionem & vitam traducatur. Sicut & hoc modo Christi participes nos esse Chrysostomus ait, *Quia vnum facti sumus nos & ipse. Is enim caput est, nos membra, coheredes & concorporales.* Et si igitur corporalem illam nostri cum Christo unionem, participatione carnis suæ acquiri, recte dicat Cyrillus, tamen manifestum est, quod de ea participatione loquatur, quam concione sua apud Ioannem commendat Christus, & per quam participantes, concorporales Christi, & vnum cum eo corpus fiant. Sic enim de hac participatione alibi inquit, *Cognitio ipsius vita est, quia totam mysterij virtutem parturit, & mystica benedictionis adfert participationem per quam unificatio verbo coniungimur.* Ea enim de causa, ut puto, comparticipes Christi, & concorporales aut concorporales gentes scribit Paulus, quia sanctissima carnis eius & sanguinis participes facti sunt. Sic & membra Christi, membra nostra dicuntur. *Cognitio itaque vita est, spirituali nobis benedictionem adducens, per quam Spiritus in cordibus nostris habitat, in adoptionem filiorum Dei, & veram pietatem, per Evangelicam vitam & incorruptibilitatem reformans.* Item, *Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in illo.* Quoniam ardua res est, & fide magis quam alio modo recipitur, ideo multis modis mirabilem eius utilitatem exponit, fundamentum & basin fidem esse confirmans. Hæc participatio carnis Christi, ut in omni vita ad salutem est necessaria, ita quoque fidelium est peculiaris, & hoc est quod Cyrillus ait, *Credentes, corpore Christi, per communionem mysticam benedici, & hoc modo, quæ alioqui inter se distantia sunt, vnum cum eo, & inter se, corpus effici.* Atque hoc similiter ut in superiore, ita etiam hoc loco, confirmat Cyrillus, argumento ab Eucharistia, seu mystica benedictione, ac si diceret, *Credentes vnum in Christo, & inter se, corpus sunt.* Ergo corporaliter vnum sunt. Antecedens probat, ab unus panis manducatione in Cæna, qua vnum omnes corpus efficiuntur. Hoc autem quia fit spiritu & fide, non magis corporaliter manducari potest hæc unitas & communio cum corpore Christi, quam qua vnum in ipso corpus sunt fideles. Eadem enim prorsus ratione, in unus panis manducatione corpori Christi communicant, & unitate corporis inter se coniunguntur. Vtriusque enim rei Sacramentum est, unus panis manducatio. Talem igitur, cum Paulo, communicationem corporis Christi, tradit Cyrillus, quæ unitatem cum Christo, & inter ipsos fideles efficit, ut unus sancti corporis unione, in vno Christo, naturali quodammodo unione, videantur esse uniti. Quæ planè eorum errorem evertunt qui verba Pauli, *Unus panis vnum corpus multi sumus*, non rectè, de externa bonorum & malorum in Sacramentorum usu communione, interpretantur.

Quomodo Christus sit in nobis participatione naturali.

Hæc naturalis participatio, est ipsum humanæ salutis beneficium. Ergo non est corporalis presentia & manducatio in pane. Ad Heb. 3.

Lib. 11. cap. 16. in Ioan.

Eph. 3.

Participatio carnis & sanguinis Christi, est virtus & spiritualis benedictio mysterii.

Lib. 4. cap. 17. Manducatio carnis Christi recipitur fide.

Tota Cyrilli disputatio pertinet ad fideles.

Argumentum unionis cum Christo ab Eucharistia.

Unus panis manducatio, est Sacramentum unitatis cum Christo & inter fideles, infra cap. 2. & 4. Modus unionis fidelium, non est communis impiis. Inter bonos & malos, nulla est in corporis Christi unitate coniunctio.

Et ex his intelligi etiam potest, quod in eandem omnino sententiam scripsit Hilarius, *Si verè carnem corporis nostri assumpsit Christus, & verè homo est ille qui ex Maria virgine natus est, nosque verè sub mysterio carnis corporis sui sumimus.* ac per hoc verè erimus, quia Pater in eo est, & ille in nobis, quomodo voluntatis unitas asseritur, quum naturalis per Sacramentum proprietates perfectæ Sacramentum sit unionis? Voluit hoc modo Hilarius, quum ex mysterio assumptæ nostræ naturæ per Christum tum ex participatione eius in Eucharistia, naturalem nostri cum ipso, & inter nos, unitatem probare. Sicut enim mysterium unionis duarum naturarum in Christo, nostræ cum ipso, secundum naturam, unionis, Sacramentum & (ut Cyrillus ait) vinculum est: sic Eucharistia participatio, testimonium est carnis nostræ verè in Christo unitæ, & consequenter est etiam pignus & obsecratio

Lib. 9. de Trinit. Sub mysterio sumere, non est corporaliter accipere. Id est, mysterium incarnationis, qua proprietatem nostræ naturæ assumpsit, est Sacramentum perfectæ secundum naturam unionis.

Quomodo à Sacramētorum institutione & significatione, probetur vnitas naturalis in Christo.
Sic Dionysius. 1. part. cap. 3. de eccl. hierar. Chrysost. homil. 21. & 51. ad popu. Antio.

Sacramenti vnitas, ex significatione ipsius, est vnitas in corpore Christi.

Baptismus & Eucharistia, sunt Sacramēta vnitatis in Christo.

Cap. quia passus, de cons. distinct. 2. Epist. 50. in fin. & Epist. 57. Sermon de Natiui. Christi.

In prefatione libri de corpo. Domi.

Cap. 22. 23. & 4.

Sacramētis inest mysteriū spiritualis natiuitatis & nutritionis interioris hominis.

Membra Christi vescuntur carne Christi. Ergo in solis mēbris est per carnis vnitate. Quomodo participantes vnum corpus sūt, ita carni Christi communicant.

Lib. 1. cap. 14. in Ioan. Lib. 10. cap. 13.

Lib. 11. cap. 25.

1. Ioan. 4.

VI. Argumentum à simili.

Lib. 4. cap. 17. vbi hoc fide fieri ait.

huius naturalis cum Christo vnionis. Quò magis verò rectè Hilarius intelligatur, animaduertendum est, hoc genus argumenti ab Eucharistia, in probāda hac naturali vnitate cum Christo, non à corporali ipsius in pane præsentiā & manducatione sumptum, sed similitudine rationis commune etiam esse Baptismo. Est autem hæc argumenti vis & consequentia, Sacramentorum institutio & significatio, non ad voluntariam consensum, sed corporis vnitatem in Christo, refertur, quia sunt signa & testimonia huius cum Christo vnitatis. Omnes enim in vnum corpus baptizamus, & omnes eiusdem corporis participes sumus. Ergo aut concedenda est naturalis quædam nostri vnitas in Christo, aut falsa & inanis est Sacramēti virtus & institutio. Ita enim ex Baptismo hanc vnitatem Hilarius probat, in-
Docet Apostolus ex natura Sacramentorum, hanc fidelium Dei vnitatem, ad Galatas scribens, Quotquot in Christo Baptizati estis, Christum induistis. Omnes enim vos vnum estis in Christo, nunquid ex assensu voluntatis, aut ex Sacramenti vnitate? Quia Baptisma est vnum, & omnes vnum Christum induti sunt: quid hic animorum concordia faciet? quum per id vnum sint, quod vno Christo, per naturam vnus Baptismi, induantur. Itaque qui per eandem rem vnum sunt, natura etiam vnum sunt, non tantum voluntate. Non dissimilis, sed prorsus eadem argumenti vis & probatio est ab Eucharistia, vt supra est explicatum. Et sic Augustinus quoque hanc vnitatem cū Christo, à Baptismo & Eucharistia probari docet, quum ait, *Vnusquisque fidelium corporis & sanguinis Domini participes est, quando in Baptismo membrum efficitur Christi, in vnitate corporis eius constitutus, nec alienatur à panis & calicis consortio, quando in ipso hoc, quod Sacramentum illud significat, inuenitur.* Item, *Vnus panis Sacramentum est vnitatis, quoniam, vt Paulus ait, Vnus panis, vnum corpus multi sumus.* Item, *Huius corporis, cuius caput Christus est, vnitas sacrificio nostro comendatur, quod breuiter significauit Apostolus, dicens, Vnus panis vnū corpus multi sumus.* Idem Cyprianus, Sacramētorum communicatio, per quam corporis Christi sinceritati vnimur, nos in tantum corroborat, vt de mundo, de diabolo, & de nobis ipsis, victoria potiamur, & Sacramentali gustu viuificis mysteriis inherentes, vna caro & vnus Spiritus simus, dicente Apostolo, *Qui adheret Domino, vnus Spiritus est.*

Et hoc modo Cyrillum & Hilarium interpretatus est Rabanus seu Paschasius, qui ducentis ferè annis ante inuectum transubstantiationis dogma, veteris Ecclesiæ Patrum se doctrinam & sententiam explicare proficitur. Sic enim de vnitate, qua Christus in nobis per naturam est, & nos in ipso sumus, ait, *Ecce duo ista Sacramenta, quid efficiunt, per Baptismum ergo renascimur in Christo, & per Sacramentum corporis & sanguinis, Christus in nobis, non solum fide, sed etiam vnitate carnis & sanguinis, manere probatur. Et ideo iam membra Christi, eius carne vescimur, vt nihil aliud quàm corpus eius, vnde viuimus, & sanguis inueniamur, &c. Quia cū illo per hæc mysteria Vnum sumus.*

Qualis autem ratio seu modus est participationis carnis Christi, ad efficiendam naturalem vnitatem cum ea, & quomodo virtus sanctissimæ carnis Christi, vnum facit participantes, talem etiam vnionem esse tradit Cyrillus, cū ipso Spiritu. Is enim est qui nos ad caput in Christo reducit, & cuius participatione, Christum in nobis recipimus, & vtrique naturæ ipsius vnimur atque coniungimur, vt idem alibi ait, Reductio generis nostri ad Deum, non aliter facta est per Salvatorem Christum, quàm participatione & sanctificatione Spiritus. Is enim est, qui nos Deo coniungit, cuius participes facti, supremæ naturæ participes reddimur, ipsum quoque Patrem, in Filio, & per Filium recipientes. In hoc inquit Ioannes, *Simus, quia in Christo manemus, & ipse in nobis, quia de Spiritu suo dedit nobis.*

SEXTO, hanc Cyilli, de Sp irituali communicatione carnis Christi, qua ipse in nobis est, & nos in ipso, atque ita vnum cum eo corpus sumus, interpretationē, magis etiam confirmat argumentum à simili, de cera liquefacta, quo proprium & inseparabilem huius communicationis effectum explicare voluit. Hoc autem quomodo intelligi debeat, perspicuū esse potest ex iis, quæ alibi eodem sensu scribit, *Qui manducat (inquit) carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo. Sicuti enim si quis cera liquefacta aliam ceram infuderit, alteram cum altera*
per

per totum commiscet: sic necesse est, si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum Christo ita coniungatur, ut Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur. Item, Sicut parum (ut Paulus ait) fermenti, totam massam fermentat: sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet, & hoc modo Christus in nobis manet, & nos in Christo. Item alibi, Non erat possibile, corruptioni subiectam hominis naturam, ad immortalitatem condescendere, nisi natura immortalis atque incommutabilis ad eam descendisset, & communicatione participationeque sui, à mortalitatis nostra reuocaretur, ad suum bonum reformatos eleuaret. Et alibi, Quauis propter naturam carnis corruptibiles sumus, participatione tamen vite, ab imbecillitate nostra reuocati, ad proprietatem illius, ad vitam reformamur. Quomodo enim non viuemus, qui carnem illam gustamus & manducamus? Reformabit enim omnino, ad immortalitatem suam, participes sui, &c. quæ admodum igitur naturalis vita corpus nobis coniungitur. Itaper communionem carnis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in illo, & consequenter hoc modo, corruptibilis natura corporis nostri, ad immortalitatem & vitam perducitur. Quod non nisi de Spirituali carnis Christi communicatione & participatione intelligi posse, omni prorsus caret dubitatione. Et ita hæc intellexit Rabanus, seu Paschasius, Caro nostra (inquit) ad immortalitatem & incorruptionem reparatur, carne quidem, i. caro spiritualiter conuiscerata, transformatur, ut & Christi substantia in nostra carne inueniatur, sicut & ipse nostram in suam constat assumpsisse Deitatem. Quæ igitur maior securitas hominis, quam ad suam substantiam orare, & eam in Deum, per unitatem personæ, venerari? Vnde constat per hoc, quod & nos in illo, & ille utique in nobis, dum carne spiritualiter se refundit, & nos per hoc in incorruptione transformemur. Porro sanguis eius potatur, quatenus anima, quæ in sanguine peccati est, renouatur. Item, Sicut in hac vita mortali sine cibo & potu non uiuitur, sic ad illam æternam vitam non peruenitur, nisi duobus istis, carne videlicet & sanguine ad immortalitatem spiritualiter nutriamur. Item, Caro Christi & sanguis, non sapore carnis, sed spirituali dulcedine degustantur, & fideiratione intelliguntur. Item, Caro Verbi sit esca in hoc mysterio cibisque fidelium, dum verè creditur esse caro pro mundi uia, quæ Christus manet in nobis, & nos per eam transformamur in illo, qui factus est Deus caro dignatione sua, ut habitaret in nobis. Si ergo habitat in nobis, & nos membra corporis eius maneamus in illo, iustum est, quia in illo sumus, ut ex eo uiuamus, & ideo carne Verbi pascimur & potamur sanguine. Hæc firmitas fidei nostræ, hæc unitas & vite communicatio.

Carnem & sanguinem Domini verè recipere, est Christo coniungi, & carne conformari.
Gratia mystica benedictionis.
Lib. II. cap. 27.
Viuitificatio sit Diuina & immortalis naturæ communione.
Lib. 4. cap. 14. & lib. I. cap. 15.
Participatio vite.
Naturalis vite corpus nobis coniungitur, ipse Verbi coniunctione.

Cap. 46.
Caro carni spiritualiter conuisceratur.

Oratio ad carnem Christi, non dirigitur ad eam realiter in nobis existentem.
Quomodo sanguis Christi potetur.
Necessaria ad vitam carnis Christi manducatio.
Cap. 42.
Cap. 6.
Caro Verbi fidelium cibus est.

Dei caro habitat in membris suis.

VII.

A modo & effectu viuificationis.

POSTREMUM, ab ipso viuificationis effectu, quem sua in credentibus communicatione efficit, & modo, quo viuificandi vim habet caro Christi, colligitur, non corporali hæc contractu, seu manducatione ipsius fieri, sed spirituali eius tantum perceptione. Vt verò rectè intelligatur, quomodo caro Christi vita sit, & viuificatricem habeat virtutem, sciendum est, aliter de hac carne Nestorium, aliter etiam sensisse catholicos & orthodoxos Patres. Nestorius, qui duas in Christo hypostasies seu subsistentias faciebat, carnem Christi ut communis & per se hominis esse dicebat, quo ad subsistentiam, quia videlicet in comuni omnium hominum natura & proprietate, suam, seorsim à Verbo, subsistentiam haberet, quauis ei Verbum, per inhabitationem & authoritatis dignitatem, peculiari & sublimiori præ cæteris hominibus modo, unitum esse fateretur, atque hac ratione carnem Christi viuificam dici, quia scriptum sit, Nisi quis manducauerit carnem Filij hominis: & non, Nisi quis manducauerit Diuinitatem ipsius. Cyrillus vero & Ephesini concilij Patres, etsi carnem Christi, quo ad naturam & proprietatem ipsius, communem cum aliis hominibus esse non negarent: tamen non communis alicuius hominis carnem, sed Dei Verbi propriam esse dicebant per assumptionem, quia non ut alij homines, in propria suæ naturæ, sed in æterna Verbi eam gestante persona, subsistentiam suam haberet, propter quod Filius hominis de terra, Verbum Dei de cælo dici posset. Quod quum non rectè intelligerent Theodoretus, & alij orientalis Ecclesiæ Episcopi, quomodo videlicet caro Christi unita esset Verbo secundum subsistentiam, ut hinc non communis hominis, sed Dei Verbi propria caro diceretur,

Quomodo caro Christi communis dicatur.

Quomodo caro Verbi per dispensationem propria. lib. 4. cap. 22.
Gregor. Nazian. dialo. contra Apollinar.
Vnio secundum subsistentiam, facit carnem Verbi propriam.
Epist. 8.

Declarat. & defens.
in Anathematismi.

Caro Christi viuifi-
cat ut vita & Verbi
propria.

Sola Verbi natura ut
essentialiter vita est,
ita viuificat.

Lib. 4. cap. 14. in Ios.
Solum verbum secū-
dum naturā vita est.
Cap. 15.

Quomodo indigētia
vita viuificet.
Caro viuificat, qua-
tenus Verbi non est
alius quam caro.
Cap. 23.

Ratio cur & quomo-
do caro sit viuifica.

Adde cap. 7. de incar-
nigen. & defens. in
Anathem.

Ut homo Deus Ver-
bum est, ita tota
Verbi operationem
suscepit, lib. ad Regi-
nas de recta fide cir-
ca finem.
D. Iacobus Andr.
in protocollo Heidel-
ber. fol. 164. & Thefi
19 Tübingensi.
Lib. III. cap. 21.

Cap. 24. Lib. 4.
Caro ut vnus cū Deo
Spiritus, ita viuifica
est.

Spiritus opponitur
naturā carnis, etiam
in ipsa vnione.
Sola deitas natura vi-
uificat.

Nota: Verbum viuifi-
cat per se, caro in
ipsa Verbi vnitate &
virtute.

in quo Appollinaris sectam renouari existimabant. Factum est ut ab initio non le-
uiter dissentirent. Damnantur autem anathemate in concilio Ephesino, qui car-
nem Christi, ut communis & per se hominis, quauis sanctificati, & diuinā Ver-
bi inhabitationem habentis, & non ut omnia viuificantis Verbi propriam, viuifi-
cam esse docent & confitentur. Hoc igitur modo viuificandi vim habere dicitur,
non ut caro, & indigens vitæ creatura, sed quatenus naturalis vitæ & Verbi
propria, vita secundum naturam & essentialiter est effecta, per vnionem, quia vnus
cum viuificante Verbo Deus & Spiritus est, hoc est Viuificatio, quauis in
ipsa Verbi natura & proprietate fiat, eique soli competat, tribuitur tamen carni
Christi, propter personæ vnitatem, qua ut ab assumente persona Verbi sustentatur,
& suam in eo subsistentiam habet, ita etiam in actionum atque proprietatum
ipsius communionem est assumpta. Vnde qua ratione quæ propriæ sunt carnis,
Verbum sua facit, sic vicissim quoque quæ Verbi sunt, carnis fiunt per vnionem.
Et hanc esse perpetuam Cyrilli de carnis Christi viuificatione sententiam, ex aliis
locis perspicue ostendi potest.

Sic enim alibi scribit, *Vita secundum naturam ille est, qui ex viuo Patre genitus est, sed non minus quoque corpus suum viuificat, coniunctum est enim ineffabiliter Filio Dei, à quo vniuersa viuificantur, idcirco corpus ipsius dicitur, & vnus cum ipso est. Item, Ineffabiliter, & ultra quam possit mens humana intelligere, Verbum humanitati coniunctum, totam in seipsum ita reduxit, ut indigentia vitæ, possit viuificare. Quare qui carnem Christi manducat, habet vitam aeternam. Habet enim hæc caro Dei Verbum, quod naturaliter vita est, propterea dicit, Ego, id est, Corpus meum quod commeditur, resuscitabo eum in nouissimo die. Non enim alius est ipse quam caro, non quia natura non sit alius, sed quia post incarnationem, in duos se diuidi filios non patitur. Item, Cum habitantem in carne agnoueritis, quauis nihil penitus caro per seipsam possit, viuificam tamen esse factam credetis: nisi etiam Spiritum sanctum non posse viuificare contenditis. Nam quoniam cum viuificante Verbo coniuncta est, tota est effecta viuifica. Non enim ad corruptibilem sui naturam, iunctum Dei Verbum, detraxit, sed ipsa ad melioris virtutem eleuata est. Quauis ergo natura carnis, ut caro est, viuificare non possit, facit tamen hoc, quia totam Verbi operationem suscipit. Notandum est autem, quod hoc loco Cyrillus, tum carnem Christi ita viuificam esse ait, ut qua ratione viuifica non sit, nec Spiritum sanctum quoque viuificare posse sit fatendum: tum etiam, quia Verbum in assumptione carnis, non desierit esse viuificum, cuius totam operationem in se suscepisse dicitur, non ut quidam, ex præconcepto apud se errore, Cyrillo affingunt, quasi eandem cum Verbo operandi vim & efficaciam, per realiter communicatam & inhaerentem in natura sua diuinitatis maiestatem, acceperit caro Christi, ut sit non modò viua, sed viuificatrix non tantum potens, sed etiam omnipotens in se humana Christi natura, cuius nihil simile, sed planè contrariū sensit Cyrillus. Verum quia omnis operatio Verbi, in ea, tanquam in sua propria carne fit, & quatenus ipsam Verbi personalem inhabitationem suscepit, hoc est, in vnitatem personæ Verbi assumpta suam, ut dictum est, in eo habet subsistentiam, ut non alius sit Deus Verbum, quam caro. Huic igitur ut datū est esse Deus Verbum, ita etiam data est ei in Verbo viuificandi virtus. Sic enim postea interpretans hæc verba (quæ locutus sum vobis Spiritus & vita sunt) ait Cyrillus, *Totum corpus suum viuifica Spiritus virtute plenum esse ostendit: Spiritum enim hic ipsam carnem appellauit, non quia carnis naturam amiserit, & in Spiritum mutata sit, sed quia summe cum eo coniuncta, totam viuificandi vim hausit. Nec turbari propter hoc decet. Nam qui Domino conglutinetur, vnus cum eo Spiritus est, quomodo igitur caro sua, vnà cum eo non appellabitur? Huiusmodi ergo est quod dicitur, Putatis, inquit, me dixisse, viuificum natura sui terrestris hoc corpus: Ego vero de Spiritu & vita aeterna loquutus sum. Non enim natura carnis viuificum reddit Spiritum, sed Spiritus virtus viuificam carnem efficit. Verba mea, quæ loquutus sum vobis, Spiritus, hoc est de viuifica & naturali vita sunt. Natura carnis, ipsa per se viuificare non potest, quid enim maius ipsa deitatis natura haberet: nec sola in Christo esse intelligitur, sed habet Filium Dei sibi coniunctum, qui consubstantialiter vita est. Quando igitur viuificam Christus ipsam appellat, non ita ei, ut sibi, sive proprio suo Spiritui, vim viuificandi attribuit. Nam propter seipsum Spiritus**

tus viuificat, ad cuius virtutem caro condescendit. quomodo autem id fiat, nec mente intelligere, nec lingua dicere possumus, sed silentio & firma fide id suscipimus.

Hinc constat, quod Cyrillus viuificandi vim & efficaciam, aliter competere dicat Verbo, & aliter carni, non eo quidem sensu, quod alia atque alia cuiusque viuificandi vis & potestas sit, sed quod ipsa viuificatio, quæ est opus vitæ secundum naturam, aliter consideretur in ipso Verbo naturalis vitæ, quo solo viuificamur proprie, & aliter in carne, quatenus in ipsa Verbi persona subsistens, vnus cū eo Deus & Spiritus est. Et hæc est ineffabilis illa vnio. In quam sententiam idem alibi scribit, Decebat nullam aliam rem & creaturam viuificare posse, etiam si intelligatur esse caro Christi, secundum quod caro est, nisi solam diuinitatis naturam. Quid hoc verò aliud est, quam quo ad viuificationis effectum, ipsam Christi in vnitatem personæ assumptam ab eo carnem (in quantum caro & creatura est) & diuinitatis inter se opponere naturam & maiestatem? Secundum enim aliud & aliud, per naturam vita est (aut) & viuificari dicitur. Resurrexit enim à mortuis, & viuificari dicitur, secundum carnem: Viuificat autem & resuscitat à mortuis, vt Deus. Item, Factus est homo vnigenitus, & sustinuit quidem carnaliter mortem, reuixit tamen non secundum carnem, hoc est humanitatis virtutem, sed tanquam in virtute Deitatis viuificantis mortuos. Referenda est igitur viuificatio, & valde merito non ipsi corporis natura, licet factum sit proprium Verbi ex Deo nati, sed summa virtuti ac naturæ, quæ super omnem creaturam est in persona Dei Patris, ex quo procedit Filius æqualis ei per omnia. Procedit autem ab viroque etiam viuificator Spiritus. Item, Hominis caro quantum attinet ad propriam naturam, non esset viuifica, sed neque sanguis humanus, si communis esset & per se. Viuificatur autem corpus Christi, & pretiosus sanguis. Nam posse viuificare id quod vitæ indigum est, soli Deo conuenit. Deus igitur est Christus, sic enim viuificum erit corpus Christi. Si autem homo seorsim intelligeretur, venerabilem Christi appellationem consequutus, & nudam inhabitantis Filij personam gerens, quomodo esset viuificum corpus eius?

Sic alio modo passio & mors consideratur in Deo Verbo, alio in carne.

Lib. 6. de Trinitate.

Caro in ipsa vnione, est Christi caro.

De incarnat. vnigeni. cap. 26.

Lib. 2. ad Reginas de recta fide.

Lib. 1. de recta fide ad Reginas. Idem Gregor. Nazian. dialo. 5. contra Apollinar.

Sic sentit Nestorius.

Hoc loco & alibi sæpe probat Cyrillus, Christum natura Deum esse, à viuificationis proprietate: Carnem autem ideo viuificam dici, quoniam non alicuius seorsim à Deo Verbo hominis, sed ipsius Verbi propria sit, quamuis secundum naturam substantiam vitæ sit indigens, & à Verbo viuificetur. Item, Vita est, ex vita Deus, sic victa est mors, quæ in corpus vitale ausa est insultare. Aboletur autem sic & in nobis corruptio, & infirmatur sic mortis imperium. Proinde dicebat Christus, Amen dico vobis, Nisi quis manducauerit carnem filij hominis, & biberit sanguinem eius, non habebit vitam in seipso. Viuifica igitur sunt sanctum corpus, & sanguis Christi. Corpus enim (sicut dixi) est non hominis cuiusdam, qui vitæ particeps est, sed potius proprium Vita secundum naturam. Item, Proprium igitur corpus dicimus factum esse Verbi, & non hominis alicuius seorsim & separati, quamuis sit nostris corporibus cognatum & consubstantiale, natum ex muliere. Quia autem Vita secundum naturam, est Verbum, quod ex Deo Patre est, viuificatricem declarauit suam carnem, & hac ratione facta est nobis benedictio viuificatrix. Proinde Christus inquit, Amen dico vobis, Ego sum panis viuus, qui de calo descendendi, & vitam dedi mundo, & panis, quem ego dabo, caro mea est. Item, Operæ pretium est scire, quod proprium eius Verbi corpus est, quod omnia viuificat, quoniam autem est corpus Vita, ideo viuificum est. Nam per hoc mortalibus nostris corporibus largitur vitam, & mortis euacuat imperium. Viuificat autem & nos æquali modo & sanctus Spiritus Christi. Spiritus est enim qui viuificat. Explicat hic Cyrillus contra reprehensionem Theodoret, quomodo carnem Christi, non communis & per se hominis, sed Verbi propriam, intelligi voluerit, nempe eo modo, quo in vnitatem personæ, ea quæ carnis sunt, adeoque passiones ipsius, etiā Verbi propriæ dici possunt, & Deus ex Virgine dicitur esse natus, quamuis hæc ad naturam Diuinitatis eius non pertineant, cuius eadem per contrarium ratio est, in tribuenda carni viuificatione, qua ipse solus est, qui viuificat, Spiritus. Vt enim terrestris hic panis (ait) imbecillitatem carnis nostræ sustentat, ita panis ille viuus de calo, per Spiritum sanctum, spiritum nostrum viuificat, & corpus nostrum à corruptione liberat.

Caro Christi est viuifica, quia Verbum cuius est caro, Deus & vita est.

In exp. t. symboli cæceni.

Viuificatio nostri est naturalis vitæ. Quomodo manducatio carnis viuificet.

Ad Euoptium defen. 11. Anathema.

Caro Christi, vt est panis viuus de calo, ita est viuifica. Viuificatio carnis, est viuificatio ipsius Spiritus.

Caro Verbi propria. Epist. 8.

Lib. 3. cap. 24. in Ioan.

Rom. 4.4. in Ioan.

Lib. de Recta fide ad
Theodosium.
Viuitatio est solius
Deitatis proprietas.
Mutua idiomatum
communicatio.

Terrena caro secundum naturam, opponitur ei quatenus est de celo.

Viuitatio tribuitur sarni, ut creatio, & de celo descensio.

Cap. 7. de incarnat. unigeniti.
Propter carnem Verbi propriam, proprietatem utriusque naturae permittantur.

D. Iacob. Andreas.
Thesi 19. D. Ioan. Marbach.

Caro non uiuificat communicata & inherens uirtute suae naturae.

I.

Ioan. 5. Augus. contra sermo. Arria. cap. 8.
Rom. 1.
Ephes. 2.

Ioan. 6.
Lib. 11. cap. 22. & 25. in Ioan. & lib. de recta fide ad Reginas.

Psal. 98.

Lib. 10. ca. 24. de Ciui. Dei.

Caro mundat & uiuificat per Verbum, & in ipsa Verbi natura.

Est autem (ut Chrysostomus ait) caro Christi, propter Deum Verbum, panis uita de celo. Et sic carnem uiuificare, intelligendum est per communicationem idiomatum, ut alibi hoc declarat Cyrillus. Verbum (ait) quod ex Patre prodit, quauis intelligatur homo sicut nos factum, non tamen destituitur proprietatibus Deitatis, tanquam in propria natura relictum, unde & ipsum omnium existit uita, & uiuificare dicitur, propter ineffabilem natiuitatem ex uiuente Patre. Attamen uidere est, ubi propria eius carni tribuitur Diuina efficacia gloria, & propria etiam facit Verbum, ea, quae carnis sunt, quodammodo, secundum unionem dispensatiuam. An non maxime dicit quis, decere Verbum, quod est ex Deo Patre, secundum naturam de super uenire, & ex celo uiuificare posse ea, quibus immittere uoluerit uitam? Cur autem creare Diuino modo, concedat quis esse humanum? Minime. Quomodo igitur? Viuificat quidem nos ut Deus. Item, An non & otiosam confitebimur fuisse terrenam carnem, ad hoc, ut uiuificare posset, quatenus pertinet ad propriam naturam? Quomodo igitur, dic obsecro, uiuificat caro? vel quomodo intelligitur & ex celo esse, quod est de terra? secundum unionem scilicet cum uiuificante & celesti Verbo. Quid his manifestius? quam uiuificationem ita competere & tribui carni, sicut dicitur creare, & de celo descendisse, non in ueritate & efficacia suae naturae, sed unitate personae cum Verbo, cuius est caro, ipsa tamen Verbi natura & proprietate. Idem enim (ait) in eodem Deus & homo, in quo sua quidem dicit Deus Verbum ea, quae sunt carnis propria, quia ipsius est corpus non alterius. Communes autem facit tanquam cum sua carne, Diuina suae maiestatis operationes, ut posset etiam uiuificare mortuos, & sanare infirmos.

Ex quibus nunc illud perspicuum est, quam non solum procul à sententia Cyrilli aberrant, sed & commentitia interpretatione sua eam planè deprauent, qui carnem Christi, quasi inherente quadam, & communicata naturae suae uiuificandi uirtute & potentia, ex se uiuificatricem esse docet, indeque hoc amplius inepta prorsus argumentatione colligunt, etiam hoc modo omnipotentem & ubique praesentem dici, effusa uidelicet in eam reali harum diuinarum proprietatum participatione.

PRIMO enim Scriptura teste probatur, Viuificationem esse opus naturae omnipotentis, atque uni & soli Deo competere. Sicut enim Pater suscitauit & uiuificat mortuos, sic & Filius quos uult uiuificat. Et sicut Pater habet uitam in seipso, ita dedit Filio habere uitam in seipso. Item, Qui certo declaratus est Filius Dei in potentia, per resurrectionem ex mortuis. Item, Deus qui diues est in misericordia, propter multam charitatem, qua dilexit nos, quum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos unam cum Christo. Item, Caro non prodest quicquam, Spiritus est qui uiuificat. Sic enim haec uerba, de Christi carne tota intellexit antiquitas. Et hinc Cyrillus, Sanctificationem, benedictionem, & uiuificationem, quae per Spiritum est, & cuius participatione in nostram penetrat naturam, supremam tantummodo naturae opus, & in unitate personae Christi, gloriae Deitatis ipsius tribuendum esse scribit. Sic & Augustinus: Carnem nobis suam manducandam ad salutem dedit. Nunquid autem caro uiuificat? Ipse Dominus dixit, quum de ea loqueretur, Spiritus est qui uiuificat. Ideo quum illum adoras, ne cogitatione remaneas in carne, & à Spiritu non uiuificeris, Spiritus enim est. (inquit) qui uiuificat: caro nihil prodest quicquam. Tunc autem quando hoc Dominus commendauit, de carne sua loquutus erat. Item, Neque enim caro Christi principium est, sed Verbum, per quod facta sunt omnia. Non ergo caro per seipsam mundat, sed per Verbum, à quo suscepta est, quum Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Nam de carne sua manducanda mystice loquens, Quum hi qui non intellexerunt, offensi recederet, dicentes, Durus est hic sermo, quis potest eum capere: respondit manentibus ceteris, Spiritus est qui uiuificat: caro non prodest quicquam. Principium ergo (id est Deus Verbum) suscepta anima & carne, credentium animam mundat & carnem. Vt igitur caro Christi principium est, in natura Verbi, nulla reali proprietatum communicatione, sed tamē personali unionem: ita quoque mundat & uiuificat.

II.

DEINDE, quia Cyrillus carnem Christi ita uiuificam esse docet, quatenus Verbum, cui ineffabili unione coniuncta est, secundum naturam uita est, ut Deus, an dicemus communicatam esse carni, per unionem, proprietatem hanc, ut in seipsa secundum

De incarnat. Verbi
cap. 26.

secundum naturam vita sit, vt Deus, & ita viuificet? An etiam de celo descendisse eam dicemus, quia in hac diuinitatis gloria & proprietate, natura sua communicat? Hoc enim de vnitatem personæ, sed secundum Verbi naturam tantum, intelligi oportere constat. Sanè Cyrillus, hoc commentum de communicata homini Christo gloria & operandi facultate, quam à Spiritu acceperit, vt possit in hominibus diuina signa perficere & adimplere, damnat anathemate, vt Nestorianum, non aliam Spiritus virtutem in Christo propriam esse dicens, nisi quam habet vt Deus. Eam autem, quam non naturaliter & à seipso habet, alienam esse, vt pote alterius, ab eo, cui est communicata. Non est itaque duplex in Christo constituenda viuificandi potestas, altera naturalis in Verbo, altera in communicata proprietate carnis, per participationis gratiam, sicuti nec duæ sunt ponendæ hypostases & substantiæ. Sed & si propter carnem Verbi propriam, viuificatio ita tribuenda est carni, sicut è conuerso, passionibus ipsius competunt Verbo: Consequens hinc est, vnitatem personæ, qua hæc mutua idiomatum communicatione sibi inuicem tribuuntur, non in reali aliqua harum proprietatum participatione in ipsa carnis atque Verbi natura consistere.

August. lib. 3. cont. Maxim. cap. 20.

In Apologico & ad Euprium defens. 9. Anathem. & libr. 6. de Trinit. in fin. Non est duplex in Christo viuificandi virtus.

Lib. 11. cap. 25. in Ioan. cap. 7. de incarnat. vni-genit. lib. de recta fide ad Theod. defensio. 11. Anath.

Adde quod, vt supra est dictum, ab hac viuificatione Cyrillus & tota Synodus Ephesina probant carnem esse Verbi in vnitatem personæ propriam. *Sic enim* (ait Cyrillus) *in viuifico illo & incruento Ecclesiæ sacrificio, non vt communis hominis sed magis tanquam proprium viuificantis Verbi corpus & sanguinem accipimus. Quia communis hominis caro viuificare non potest, & hoc ipse Seruator testatur, inquit, Caro non prodest quicquam, Spiritus est qui viuificat. Sed quoniam Verbi facta est propria, eam ob causam intelligitur & est viuifica, sicut Seruator dicit, Sicut misit me viuens Pater, & ego vivo propter Patrem: Ita qui manducat me, viuet propter me.* At vero à communicata illa viuificandi efficacia & ἐνεργεία, qua secundum seipsam, vt caro, viuifica esse docetur ab Vbiuistis, non quidem naturaliter, sed quasi per accidens & participationis gratia, non posset verè dici caro Verbi in vnitatem personæ propria. Quia etsi talis fictitia viuificatio carnis Christi cōcederetur, esset tamē cōmunicata & in humanā naturā effusa totius Trinitatis gratia, per quam nō magis propria Verbi quàm Patris & Spiritus sancti caro dici posset. Ergo vt hoc modo caro non esset Verbi in vnitatem personæ propria, ita nec viuificat. Videtur autem in hoc rectius Vbiuistis sensisse Appollinaris, qui Christum, quatenus nostræ naturæ caro est, & ex gratia non sua ipsius natura viuit, disertè negat nos posse viuificare. Cui quidem in eo consentit Athanasius siue Nazianzenus: *Christus* (inquit) *sicut in ipsa vnione Deus & adorandus est, ita etiam viuificat, & Spiritus viuificans est, habita Deitatis suæ ratione. Propter enim eam quam à Patre habet naturam viuificat nos. Quoniam est vita in se se subsistens, quæ seipsam formam serui informauit, &c.* Et sic ipsemet Christus oues suas se ab interitu seruare, & vitam æternam iis dare testatur, secundum eam naturam, qua ipse & Pater vnum sunt, cuius hoc ipso se facere dicit opera, quoniam Pater in ipso, & ipse sit in Patre. *Nam quod seruare potest* (ait Cyrillus) *quos vult, longè à creaturarum natura abest, quod autem nomini Patris id attribuit, vt homo loquutus est.* Itaque vt homo quidem quodammodo se ab hac re longè constituit, vt verò Deus & virtus omnipotens Patris, Virtus non operatione producta, sed ineffabiliter ex natura Patris prodiens & eam manifestans, sibi ipsi contribuit, &c. Neque aliter hæc etiam intellexerunt & explicarunt Scholastici, qui etsi suo disputandi more pro dubitatione obiciant, Humanam Christi naturam vnitam esse diuinæ in vnitatem personæ: Ergo hinc videri etiam in vnitatem operationis esse vnitam: Vnde & remittere peccata & viuificare possit, communicata quadam cooperandi potestate. Respondent tamen & definiunt, Solius Dei proprium esse, peccata interiùs baptizando remittere, & effectiue (vt loquuntur) viuificare, copulando videlicet membra capiti, & influendo in ea spiritualis vitæ motum & sensum. Hæc enim, quia diuinæ & infinitæ potestatis opera & actiones sunt, (sicut Augustinus ait, *Maius esse iustificare impium, quàm creare calum & terram*) non posse vllō modo communicari humanæ naturæ Christi, cuius cum ipsa natura etiam potentia ipsius & actio sit finita. Nec his ob stare, quòd in vnitatem personæ vnita sit diuinæ. Nam ex hac vnitatem personæ non sequi vnitatem operationis, sed

Declarat. 11. Anathe. & ad Eupr. & in Epistola Synodica ad Nestor.

Nota quod māducatio & viuificatio carnis Christi in Coena, explicatur ex cap. 6. Ioan.

These Tubingensi 195 & 22.

Lib. 5. Dialog. cont. Appollina. edit. Genuesi.

Secundum quam naturam Christus nos viuificat.

Ioan. 10. Basil. libro 3. cont. Eunom. Viuificare est opus Patris facere. Lib. 11. cap. 21.

Christus nō tribuit sibi seruatiōem & viuificationem vt homini. Cū à viuificatione probatur esse Deus, & nō creatura, Cyrillus libro 12. Thesau. cap. 7. Bonauentura libro 4. sent. distinc. 5. art. 3. qu. 1. & 2. & lib. 3. dist. 13. art. 2. qu. 1. & dist. 14. quæst. 2.

Vulgaris Vbiuistis obiectio.

Ad Theodos.

Contra Praxeam.

Lib. 10. Theod. cap. 3,
& 7, & li. 5. de Trinit.Quomodo actiones &
opera naturarum con-
fundantur.
In Dialogis.Tractat. 47. in Ioan. &
cap. 10. cont. Felicianu.

Lib. 3. ad Trasimundu.

Synodus Constant. 6.

Duplex ac diuersa in
Christo operatio.Leo in Epistola ad Fla-
uium.Ergo sic Verbo est pro-
prium, ut non etiam
communicetur huma-
na natura.Humana natura in
Christo, non est extol-
lenda ad diuinitatis præ-
rogatiuam.
Sicuti Christo et aliud
& aliud, ita quoque v-
nius & alterius sua est
proprietas & actio.D. Iacob Andræ. in A-
pologia cont. Iesuitas
& Ministri Hambur-
genfes ad Vvesphali
anno 56. quos pro se ci-
tat cōtra Heydelberg.Ita loquitur Synodus
Constantinop. quinta.Lib. 4. Dialogo, de san-
cta Trinit.
Personalis vnio nō est
realis proprietatū com-
municatio.Vnio secundum subsi-
stentiā. Synodus Ephes.
Calcedo. & Constanti-
nop.

sicut in ipsa vnione diuersæ sunt, & proprietatibus suis distinctæ manent naturæ, sic etiam diuersas habere operationes. Patris verò & Filij, quoniam vna natura est, ideo quoque vnā esse operationem. *Quorum enim vna operatio est* (ait Cyrillus) *eorum etiam vnā naturam & speciem esse oportet.* Et hoc modo de persona Christi & inconfuso seu impermixto actionum vtriusque naturæ discrimine verus & orthodoxa semper sensit Ecclesia. Tertullianus, *Adeo salua est vtriusque substantiæ proprietas in vnitatem personæ Dei & hominis, ut & Spiritus res suas egerit in illo, hoc est, virtutes opera & signa: & caro passiones suas functa sit.* Cyrillus, *Duplex de Filio sermo est, Referenda sunt igitur ea quæ sunt Dei ad Deum, quæ autem nostra, hoc est humana, nobis facto simili. Valde autem cauenda est inepta & indiscreta operum confusio. Sicut enim ab operibus verus Deus agnoscitur, sic necesse est ut à conuenientibus homini dictis atque operibus & passionibus verus homo cognoscatur. Duarum igitur naturarum suarum cognitio ex dictis & factis necessario facienda est.* Theodoretus. *Omnes vtriusque naturæ proprietates & actiones Christi persona recipit. Vnicuique autem naturæ conuenientia assignantur.* Augustinus, *Cum caro animam posuit, & ut resurgeret animam sumpsit, non potestate carnis hoc factum est, sed eius, qui & animam & carnem, ubi hæc adimplerentur, adsumpsit.* Item, *Proprio carnis vita mortem gustauit, & proprio Deitatis perpetuam reddidit carnem.* Fulgentius, *Vnus est Christus, qui quod humanum est, habet Deus, in veritate humana: & quod diuinum est, habet Homo, in veritate diuinæ naturæ.* Hæc perpetua Ecclesiæ doctrina, contra istius olim seculi & hodierni temporis renouatas hæreses, luculenter imprimis explicata est in Synodo OEcomenica Constantinopolitana sexta. Sic autem definit, *Quod sicut duas in Christo naturas indiuisè inconuertibiliterque vnitas esse confitemur: ita & duas in Christo proprietates duasque naturales operationes, indiuisè, incōuertibiliter, inconfusè, inseparabiliter in eodem Christo agnoscere debeamus ac venerari, alteram videlicet humanam, alteram verò diuinam, secundum doctrinam Leonis, manifestè testantis, quod agat vtrique forma seu natura cum communione alterius, quod sibi est proprium: Verbo scilicet operante quod Verbi est, & carne exequente quod est carnis.* Nequaquam igitur nos vnā operationem Deo & creaturæ attribuere debere, ne quod creatum est ad diuinam extollatur essentiam, atque ita summa illa & peculiaris diuinæ naturæ prærogatiua creaturæ adscribatur. Agnoscendum verò esse vtrunque, & miracula & passiones, vnius esse Christi, sed tamen secundum aliud & aliud eorum, ex quibus est naturis, & in quibus esse suum habet.

Prorsus itaque aliter de Christo & actionibus personæ ipsius sentiunt, ac proinde iudicio Cyrilli, cuius se tamē auctoritate fallō tuentur, à vera cognitione quam longissimè absunt Vbiquitistæ, qui fastuosè contempto hoc veteris Ecclesiæ tam multoties stabilito consensu, audacissima temeritate simul ac periculosissima doctrinæ nouitate docent, Humanæ Christi naturæ, propter hypostaticam ipsius cum diuina vnionem, realiter communicatam esse potestatem remittendi peccata, faciendi omnis generis miracula, viuificandi & resuscitandi mortuos, quæ ut supradictis planè contraria, ita non minùs falsa sunt & erronea, & ex non rectè intellecta personalis vnionis ratione profecta. Quemadmodum enim ipsamet naturæ, non quadam reali inter se communicatione seu confusione ad vices, sed salua & inconfusa vtriusque, illius cum Dei, huius cum hominis natura, vera *ὁμοούσια*, secundum hypostasim & subsistentiam vnitæ sunt, (hoc est, ut explicat Athanasius, Vnitio carnis cum Verbo, ipsius in vnitione existentiam designat, quia non prius extitit, sed vnitione factum est ut existeret.) Sic quoque proprietates & actiones cuiusque naturæ vniuntur, & in ipsius personæ, ex Deo & homine, vnitatem concurrunt, eodémque planè modo huic personæ communicantur, quo propter personalem hanc in vtrique natura subsistentiam, Deus Homo, & Homo Deus esse dicitur. Vnde non magis, ex sic rectè explicata personali vnione, sequitur realis illa proprietatum & actionum communicatio in naturis, quam ipsa personæ vnitas mutua naturarum inter se communicatione constet, sed qualis est vnio naturarum secundum subsistentiam, qua non seorsim quælibet in sua propria, sed vna & communi hypostasi & persona incōfusè & indiuisè subsistit, talis etiam est &

est & manet in hac subsistentia, sua cuique naturæ salua proprietates & actio. Sic duas (ait Synodus Constantinopolitana) in Christo naturas, & harum tot pari numero naturales operationes fateamur, in vnam & indiuiduam concurrentes subsistentiam, & quæ sua sunt alterutrum in commune proprietates conferentes. Superfluas autem vocum nouitates & earum inuentores, procul ab Ecclesiasticis scriptis abicimus, & Anathemati merito subiicimus, &c. Et hinc Cyrillus, de hoc in permixto proprietatum & actionum in vnitatem personæ Christi, discrimine, ex ipsa naturarum diuersitate, ita docet, *Sic igitur (ait) quæ de Christo dicuntur intelligenda sunt, ut nec, quæ Deitati conueniunt, humanitati ipsius attribuantur, nec quæ humanitati propria sunt, ad Deitatem ipsius torqueantur. Sed quæ vero Deo conueniunt, debemus diuinitati suæ, quæ homini verò, humanitati nostræ, quam propter nos assumpsit, accommodare. Quemadmodum enim quando per carnem miracula faciebat, (spuro enim cacum curauit, & manu extensa vnigenitum viduæ filium è mortuis reuocauit, & voce corporis organo emissa, Lazare, dixit, veni foras.) non ipsi ut homini hæc, sed ut Deo attribuiamus. Sic quando humano more aliquid de seipso dicit, quod alienum à Deitate sua videatur, carni id ipsum accommodare debemus. Atque sic singula factorum atque dictorum congruè distribuentes, à vera cognitione Saluatoris non aberrabimus.* Hoc discrimine proprietatum & actionum non seruato, substantiam in Christo confundi dicit Augustinus. & Vigilus Martyr, Impium & sacrilegum esse ait, ea quæ propria sunt Verbi, naturæ carnis, & contrà, quæ propria sunt carnis, naturæ Verbi adscribere. Alioqui certè ab illa recenter & ab Vbiquistis primum introducta reali idiomatum in naturis communicatione, vera hæc & in OEcumenicis Synodis tradita personalis vnionis ratio secundum subsistentiam, non potest constare nec defendi. Nemo enim (ut opinor) diceret humanam Christi naturam vnitam esse Deo Patri secundum subsistentiam, & tamen concedi oporteret, communicatas illas & effusas (ut nobis somniant Vbiquistæ) in humanitatem Christi diuinæ naturæ proprietates, non minùs esse in Verbo ipsius Patris quàm Filij, quorum in vnitatem naturæ, vna & indiuisa actio & operatio est ad creaturam. Et hoc est quod dicitur, Vnionem factam esse non in communi totius trinitatis natura, sed in solius Verbi hypostasi, id est in eo quod Filio proprium est, & non quod commune est toti trinitati.

Ex quibus hoc igitur confectaneum est, communicatam illam humanæ naturæ Christi viuificandi efficaciam, non esse re & numero vnam, cum ipsa naturali viuificandi potestate, qua omnium vita Christus est, & de qua ipse ait, Sicut Pater suscitavit mortuos, ita Filius quos vult viuificat, (quod ad diuinam Christi naturam pertinere tradit ipsa Synodus Constantinopolitana sexta:) Hoc enim esset vnitatem operationis vtriusque naturæ constituere, ac per hoc cum Monothelitis & Monophysitis discrimen naturarum confundere & abolere, contra quos sic Martinus Papa in Synodalibus decretis definit: *Si quis secundum sceleratos hæreticos, Dei virilem operationem (quam Græci dicunt Θεωσπενν) vnam insipienter suscipit, & non duplicem eam conficitur, secundum sanctos Patres, hoc est diuinam & humanam, aut ipsam nouæ dictionis virtutem vnus esse designatiuam operationis, & non vtriusque naturæ vnitionis demonstratiuam, Anathema sit.* Sed neque etiam alia & diuersa dici posset. Aliàs hinc duas in Christo omnipotētias, duas item efficaces viuificandi energias, imò & duas simul infinitæ potentie operationes, sicut & duas vtriusque naturæ diuinitates, communicantem videlicet & communicatam, nefando cum Vbiquistis errore concedi oportebit. An verò non est hoc in conuellendis fidei articulis monstrosè & horribiliter delirare?

DENIQUE & illud ex Cyrillo manifestum est, tanto eum minùs sensisse, carnem Christi, hac participatione vitæ, & communicata sibi viuificandi efficacia, ex se viuificam esse, ut etiam ipsum Verbum Dei Filium, hoc modo, velut vitæ participem, viuificare posse, constanter aduersus Arrium negauerit. Cum enim doceret Arrius, Verbum Patris, non natura vitam esse, sed participationis gratia, qua vitam à Patre in se effusam acceperit, quasi creatura, Patrem quidem substantia vitam esse, Filium verò vitæ participem, ut nunc similiter de carne Christi

Synodus Constant. actione 18.

His aduertant Vbiquistæ.

Regula intelligentia de actionibus personæ Christi. Cuius contrarium docet Iacob. Andræ in Expositio. controuerf. pag. 19.

Christus non suscitavit mortuos, secundum quod homo est.

Idem Athanas. libro 4. cont. Arrii. & Ambros. lib. 2. de fide ad Gratian. cap. 4.

Cont. ferm. Arri. cap. 8. Lib. 5. cont. Eutr.

August. libro 1. & 5. de Trinitate.

Sic Synodus Toletana 6. c. 1.

Coloss. 1. Cyril. lib. 12. cap. 7. Theof.

Actione 4.

Ante Synod. Constant. 6. cap. 15. Dei virilis operatio in Christo.

Sic Brentius & Iacob. Andræ. qui dicunt, quod humana natura Christi sit Deus, per communicatam plenitudinis diuinitatem.

III.

Verbum ut vitæ participes in Patre, non potest viuificare, Ergo multo minùs caro.

Lib. 4. cap. 18. in Ioan. infra cap. 12. & 13.

Quod viuificatur, nec
est vita nec viuificat.

Indigentia vitæ nō ha-
bet ex se viuificandi ef-
ficaciam.

Ita de carne Christi
imaginantur Vbiqui-
tistæ.

Lib. 4. Thesau. cap. 1.
lib. 11. cap. 2. in Ioan. &
lib. 2. cap. 3.

Talis est maiestas V-
biquitistarum.
Sic acquisita vita car-
nis, non viuificat, sicut
nec in Filio Dei viuifi-
catur.

Humana natura in Chri-
sto, nulla participatio-
ne, fit ipse fons sancti-
tatis. Ego nec ex se
sanctificat. Aug. lib. 15.
cap. 26. de Trinit.
Lib. 11. cap. 15. in Ioan.
Omnia Christi be-
neficia sunt in natu-
ra diuinitatis.
Lib. 12. Thesau. cap. 15.
A viuificatione pro-
batur, quod Verbum
sit Deus & non crea-
tura.

Sola secundum naturam
vita, viuificat, non par-
ticipationis gratia.

Caro per vnionis gra-
tiam non fit in se natu-
raliter vita vt Deus.
Ergo nec ita in se viuifi-
cat.

Lib. 4. cap. 15.

Lib. 6. de Trinitate ad finem.

Lib. 3. ad Trasimundum.

sentiunt Vbiquitistæ. Ita in contrarium disputat Cyrillus, Nam si Pater Filio vitam largitur, inquit, quis adeo mente captus est, vt non videat, non esse idem natura vitæ, & quod vita participat? Hæc illi. Nos autem, stulta dici à stultis, dicimus, & cor eorum inania intelligere. Vnigenitus enim secundum naturam vita est, aliàs illud verum non esset, Ego sum resurrectio & vita. Vita porro illud est, quod viuificat, non quod ab alio viuificatur: sicut & sapientia, quod sapientem facit, non quod sapiens fit. Vita autem Christus est. Ego, inquit, sum vita. Sed vitam inquit, dicimus Filium, quia cum Patrem, qui vita est, in se habeat, ipse quoque viuificare potest: Maligni animi hæc oratio est. Cum enim idcirco vitam appellari Filium dicis, quoniam, cum Patrem in se habeat, potest indigentia vita viuificare: quomodo non immensam hic sermo parit malitiam? An ignoratis quid secundum naturam sit, & quid ex eo sit, quod est secundum naturam? Cum igitur in Filio Patrem, qui naturaliter vita est, esse asseratis, atque ideo Filium esse vitam, cum vitæ magis sit particeps, siquidem in eo vita, vt in materia, secundum vos est, & sic habitudine quadam, non substantialiter, ad viuificantis Patris dignitatem ascendit. Et quemadmodum nullus rectè, quanuis ab igneo ferro caleseat, ab igne se calecere dicet: eodem certè pacto, si Filius naturaliter non sit vita, sed propter Patrem in eo habitantem, non rectè, quoniam alios viuificat, vita poterit appellari, &c. Item alibi, Concedimus, inquit, similem Patri esse Filium, sed ideo, quia ipse cum Patre perfectè participet, conformatus ad eum, per participationem maximam, sicut & nos, quantum possibile est hominibus. Nescio quis diuinarum scripturarum peritus, huiusmodi poterit nugæ audire. Quod enim Dei participatione reformatur ad ipsum, acquisitam habet, non naturalem, Deitatem. Præterea qui participatione sanctitatis Dei, sanctificati sunt, donum quidem conseruant, si mandata obseruant, alios autem ipsi sanctificare non possunt. Fons enim sanctitatis, solummodo potest, ex seipso, sanctitatem quibuscunque largiri. Videmus enim, quod Angeli sancti quidem sunt, participatione & gratia, & ideo nunquam inueniuntur dedisse ipsi sanctitatem hominibus. Filius verò, vt sanctitatis fons, ex propria potestate discipulos sanctificat, dicens, Accipite Spiritum sanctum, &c. Et hinc generaliter, quomodo beneficia Christi ad nos dimanent, definit Cyrillus, quum ait, Creatura verè Christus est, in quantum homo. Omnia autem bona ex Deitatis ipsius natura, in qua verè & essentialiter esse intelliguntur, ad nos per gratiam perfunduntur. Item alibi, Ego, inquit Saluator, sum vita & veritas. Veritas mentiri non potest. Ergo est vita secundum naturam. Nulla verò creatura secundum naturam vita est. Sola enim vita est secundum naturam, quæ semper & essentialiter vita est. Creatura verò, nec semper est, quum sit ex nihilo producta, nec essentialiter vita esse potest. Iterum dicit Saluator, Sicut Pater suscitatur mortuos & viuificat, sic & Filius quos vult viuificat. Quid ad hæc Saluatoris verba dicent hæretici? Si eos interrogabimus, quomodo Pater mortuos viuificat, vtrum tanquam particeps vita, an sicut ipsa vita secundum naturam & essentialiter? hoc vltimum, scio, dabunt. Et cum ipse Pater vita sit, ipsum viuificare mortuos dicent natura, & non participationis gratia. Quoniam igitur etiam Filius non aliter viuificat mortuos, quam Pater, vita etiam ipse naturaliter ac essentialiter erit. Apparet ex his, voluisse Cyrillum, diuinitatem atque æqualitatem Verbi cum Patre, ab ipsa viuificatione, velut diuinæ & omnipotentis naturæ incommunicabili proprietate & effectu, probare: quia videlicet, nihil viuificare possit, nisi quod secundum naturam vita est, vt Deus. Is enim solummodo (ait Cyrillus) potest, quod morte corruptum est, ad vitam reducere. Nam qui naturaliter vita est, non qui ab alio viuendi gratiam consequitur, efficere illud potest. Sic etiam Spiritum sanctum Deum esse probat, quia sit Spiritus vitæ naturaliter, & non per participationem, propriam ex se habens, & non aduentitiam vitam. Quo argumento vsus est quoque Fulgentius. Viuificare (inquit) non potest, nisi qui substantialiter vita est: nec potest, qui Deus non est, sanctificare. Et hoc est quod hinc consequens esse scribit Cyrillus: Nullam creaturam prorsus viuificare posse, etiam si intelligatur Christi caro, secundum quod caro est, nisi solam diuinitatis naturam. Quomodocunque enim consideretur caro, siue per se, siue in ipsa personæ Verbi vnitate, non definit tamen esse creatura, nec transit in naturam diuinitatis, nec fit substantialiter vita, sed

sed vitæ tantum particeps. Et sic idem Cyrillus ait, *Per incarnationis modum, & vnionem inseparabilem, caro est caro, non diuinitas, etiamsi facta est Dei caro.* Item, ipsa etiam caro, non à se sancta fuit, sed coniunctione Verbi, ad Verbi virtutem quodammodo reformata, salutis atque sanctificationis causæ est participantibus. Non ergo carni, ut caro est, operationis diuinæ virtutem, sed naturæ Verbi attribuimus. Nulla enim res, quæ propria opera Dei sunt, facere potest, nisi substantialiter Deus sit. Ergo ex his constat, quod caro, non ex se, sed in Verbi natura & proprietate tantum, ut dictum est, viuificat.

Ad Orientales.

Lib. II. cap. 21. in Ioan.

Caro ut caro, in vnitæte personæ, opponitur naturæ Verbi, quoad effectum viuificationis.

Quomodo caro per Verbum, & Verbum per carnem viuificare dicatur.
Cyrill. lib. ad Regin. de recta fide.

Quomodo caro Christi sit viuificus cibus.

Caro est Organum viuificationis.

Cap. Christus panis, de consecrat. distin. 2.
Viuificatio quo ad efficaciam est Verbi, carnis quo ad meritum & copulationem.

In sententiis Prosperi.

Tra. 2. in Ioan.

Apud Theod. Dialo. 3.

Lib. 4. cap. 2. in Ioan. & cap. 15.

Modus viuificandi.

Lib. II. cap. 15.

Cyrill. defens. 8. anat. Damasc. lib. I. cap. 9. & 17. & lib. 3. cap. 8.

Quomodo caro Christi vitæ est in Verbo naturalis vitæ ita ut viuificas in Verbi participatione manducatur.

Ex supradictis intelligi potest, quomodo vtrunque rectè dicatur, Carnem viuificare in Verbo, seu per Verbum, virtute videlicet & efficacia, & Verbum viuificare per carnem, merito videlicet & copulatione. Non enim aliter, quàm ut ipsamet caro Christi, qui est primogenitus ex mortuis, & primitiæ resurrectionis, in quo (ut ait Hilarius) sanctificatum vniuersi generis humani corpus existit, viuificatur per Verbum, ita quoque & fideles ipsius, huic carnis massæ inserti, copulati atque vniti, in Verbo carnis viuificantur. Et hoc modo caro Christi dicitur viuificus cibus, quia videlicet per ipsam, in morte & resurrectione, parata est nobis vita, & in ea cõpletas habemus omnes salutis nostræ partes, & qua mediante, viuificatio Spiritus Christi in eos diffunditur, qui vnum cum eo sunt, ut in futura resurrectione, deposito hoc mortali corpore, in naturam immortalis corporis Christi sint transformandi. Sic Augustinus, *Christus panis est, non solum secundum Verbum, quo viuunt omnia, sed secundum carnem assumptam pro mundi vita.* Humana enim caro, quæ erat peccato mortua, carni mundæ vnita, incorporata, vnum cum illo effecta, viuit de Spiritu eius, sicut vnum corpus de spiritu suo. Qui verò non est de corpore Christi, non viuit de Spiritu Christi. Item, *Caro Christi fidelium vita est, si corpus ipsius esse non negligant.* Fiant igitur corpus Christi, si volunt viuere de Spiritu Christi, de quo non viuit, nisi corpus Christi. Item, *Spiritus viuificat, quia viuam membra facit.* Nec viuam membra facit, nisi quæ in eo corpore, quod vegetat, inuenerit. Et Nazianzenus, *Quemadmodum in nostro corpore, vnius sensus actio, totum hominem, unitum illi parti, ad sentiendum exuscitat: ita cum vnus aliquis, in tota natura, viuificatus sit, partis resurrectione, in totum penetrat, quod illi parti coheret atque unitum est.* Concludendum itaque, Viuificationem propriè esse Verbi & naturæ diuinæ in Christo: cuius modum alibi ita describit Cyrillus. *Pater Filio, qui viuificare potest omnia, quæ vita indigent, tradit, & per cognitionem & fidem ad Filium eos adducit, quos hac gratia dignos iudicauerit.* Filius verò, hos accipiens, quasi ignis scintillas viuificantis Spiritus virtutem, ac suæ naturæ bonum, sic eis immittit, ut ad immortalitatem totum hominem transformet. Item, *Quos Pater viuificare vult, eos viuifica suæ virtutis, id est, Filio adducit, non aliter id faciens, quàm per viuam omnipotentemque sui virtutem, id est per Filium.* Non enim per aliam, sed propriam virtutem, ad se reducit. Nihil equidem hæc, ut puto, ad corporalem carnis contactum & inhabitationem, eique realiter communicatam ex se viuificandi virtutem. Hanc esse carnis Christi viuificationem, in virtute & potentia Verbi, cuius est vnica & vnum cum eo facta caro, quia non intellexerunt fanatici quidam spiritus, conati sunt, simpliciter, carnem Christi creaturam esse, negare. Quia, aiunt, in nullam creaturam cadere potest, adorationis & latriæ cultus. Nec potest aliqua creatura esse cibus animæ ad vitam, quæ tamen carni Christi tribuuntur. Verùm scire debebant, hæc carni, non quatenus caro & creatura, sed in vnitæte personæ cum Verbo, vnigenitus Dei Filius, & panis vitæ de calo est, tribui & conuenire.

Iam verò quia constat abundè, quomodo caro Christi viuifica dicatur, facilis nunc est & expedita manducationis & communicationis ipsius intelligentia. Cum enim viuifica sit, non in se, hoc est naturæ suæ potentia, ut hominis, sed in Verbo naturalis vitæ, cuius est propria caro, euidentissimum hinc est, nō alio modo nos carni, per manducationem eius, quàm ipso Verbo, cõiungi posse. Alioquin non ut vitæ propria, sed communis & seorsim à Verbo vitæ, hominis caro erit. Absque igitur participatione Verbi, in quo viuifica est, non potest caro Christi, ut

Ira Cyril lib. 11. cap. 26

Manducatio carnis, est
cum naturalis vita cor
pore coniunctio.

Lib. 4. cap. 10. in Ioan.

Viuificatio folius Ver
bi proprium opus est.
Lib. 4. cap. 19.Incruentus sacrificii cul
tus in Mysteriis.
Sanctificati per mysti
cam benedictionem,
sunt participes corpo
ris Christi.
Vnio Nestoriana.

Cap. 18. lib. 4. in Ioan.

Christi caro, est in per
sona Verbi, hominis
caro.Vide defens. 11. Ana
them. ad Euprium.
Error Nestorii de car
ne filii hominis.Virtus & sanctificatio
mystica benedictionis,
est participatio carnis
Christi.
Cap. 21. lib. 11. in Ioan.

Cap. 16. lib. 11.

Cap. 12. lib. 4.

Hæc est viuificatio car
nis merito & copula
tione.Hæc est viuificatio
Verbi per efficaciam.
Carnis Christi partici
patio. viuifica est, quia
corpore vite adhærent
membra.Manducatio carnis, est
vite participatio.Cyrillus loquitur de
participatione carnis
per fidem. lib. 4. cap. 17.

Cap. 10. in fin. eo. lib.

vite propria & viuifica, manducari. Cæterum Deo Verbo, non alia ratione coniungimur, quam participatione Spiritus sancti, propriam nobis sanctificationem immittentis, & ad vitam suam, subiectam corruptioni naturam nostram reformatis. Ergo ex his consequitur, Carnem Christi, vt viuificam, non nisi in ipsius Verbi vite participatione spiritualiter posse manducari. Vt enim naturalis vita corpori coniungamur, ipsius Verbi participatione hoc fieri est necesse. Et hoc ita sensisse Cyrillum, ex Ecclesiæ temporis sui fide & consensu, sequentia loca declarant: *Aperit se ipsum ostendit dicens, Ego sum panis vite, vt discerem, si mortem effugere vellet, necesse esse in illo pane participare, qui mortem solus & interitum potest destruere. Id enim opus proprium vite est: Manducatur itaque caro Christi, vt panis de calo, quatenus videlicet in ipsa Verbi, quod est panis vite de calo, communionem percipitur, & hoc modo commedentibus vitam æternam largitur.* Idem in Epistola Synodica ad Nestorium, *Annunciantes mortem unigeniti Filii Dei Iesu Christi, & resurrectionem eius atque in calum ascensionem pariter cõfidentes, incrumentum celebramus in ecclesiis sacrificii cultum, & ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi, omnium nostrum Redemptoris effecti, non vt communem carnem percipientes, (quod absit) nec vt viri sanctificati, & Verbo coniuncti, secundum dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentis inhabitationem, sed verè viuificatricem, & ipsius Verbi propriam. Vita enim naturaliter, vt Deus, existens, quia propria carni vnitus, viuificatricem eam esse professus est. Et ideo quamuis dicat ad nos, Amē dico vobis, nisi manducaueritis carnem filii hominis: non tamen eam, vt hominis vnus ex nobis, existimare debemus (quomodo enim iuxta naturam suam viuifica esse poterit caro hominis?) sed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis est factus & vocatus. Vtrunque hoc loco probatur. Primum, carnem Christi non aliter viuificā esse, quam vt Dei Verbi propria, & non communis alicuius & per se hominis est caro: nec referre, quod ad carnem filii hominis manducandam, nos inuitet Christus. non enim ea propter esse alterius à Deo Verbo hominis carnem, vt hinc colligere voluit Nestorius. Quia non seorsim, nec in communis naturæ hominum, sed in æterna Verbi persona, homo seu Filius hominis est Christus. Vtque verbum caro factum, filius est hominis, sic caro ipsius, filii hominis, hoc est, eius personæ quæ est filius hominis, esse dicitur. Talis igitur viuificatio, nō est alia, quam ipsius Verbi, communis quidem carni in vnitatem personæ in qua subsistit, sed naturæ potentia atque virtute, propria Verbi. Secundum, Per mysticam benedictionem sanctificatos, non aliter huius carnis participes effici, quam in ipsa viuificantis Verbi virtute, atque illius, quod naturaliter vita est, coniunctione. Sic enim salutis & sanctificationis causa est participantibus, quia non carni vt caro est, sed naturæ Verbi, hæc diuinæ operationis virtus attribuitur. Hancque carnis Christi perceptionem, spiritualement esse, & per fidem fieri, verba ipsius apud Ioannem, de manducatione carnis suæ, satis apertè testantur, & Cyrillus clarè docet, *Carnem Christi, vt Verbi propriam, non nisi sola atque pura fide accipi & manducari.* Hoc est enim per mysticam benedictionis virtutē, viuifico Verbo coniungi, & sanctissimæ carnis Christi participem, atque ipsius membrum, fieri. Item, *Dedit igitur pro vita omnium, corpus suum Dominus, & per illud rursus vitam nobis immittit, & quomodo? dicam breuiter pro viribus. Nam quum viuificans Dei Filius, in carne habitauerit, ad suum bonum eā id est ad vitam reformauit, & totus (vt ita dicam) toti ineffabili modo vniōis coniunctus, viuificantem ipsam effecit. Quia natura viuificans est, propterea participantes hæc caro viuificat, eicit enim mortem ab eis, & interitum penitus expellit.* Hic videre est, Cyrillum, manducationem carnis, cum viuificatione ipsius in Verbo, coniungere. Nam quia natura viuificans est caro, nō vt caro, sed in virtute Verbi: sic etiam participatio carnis viuificat, quia fit in verbo naturalis vite, quæ sola viuificat. Et hinc est, cur ad mortem manducari non possit, cum fiat in ipsius vite participatio, cuius vt propria, ita quoque viuificans caro est. Et ideo eius manducatio, vite dicitur participatio. Nam qui carni Christi communicant, naturalis vite corpori, vt membra, cohererent & coniunguntur. Quod autem hæc manducatio spiritualiter & fide fiat, sequentia Cyrilli verba perspicue ostendunt. Cum enim Verbis Christi, quibus se dicit panem vite, nihil ob stare supra dixisset, quod fideles, qui Christo*

Christo participarunt, corpore moriantur: neque illud obesse hoc loco scribit, quod forte quispiam, ad animarum resurrectionem respiciens, obliet: Nonne qui Christi fidem non susceperunt, ac proinde ipsius corporis participes facti non sunt, resurrectionis tempore reuiuiscunt? Quibus respondens ait, *Vitam proprie illam intelligi, quæ est in Christo, & beatitudine continetur æterna, de qua dictum est, Qui credit in Filium, habet vitam æternam, ad quam per participationem viuificantis carnis peruenitur.* Item alibi. *Quoniam Saluatoris caro, Verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta, viuifica effecta est, quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illi coniuncti, quæ vita effecta est. Quomodo enim non viuemus, qui carnem illam & gustamus & manducamus? Reformabit enim omnino ad immortalitatem, participes sui.* Hic iterum constat, quod caro propter Verbi coniunctionem viuifica sit, quatenus videlicet naturaliter effecta est vita, in natura & proprietate Verbi. Ergo etiam ut viuifica, in ipsa Verbi participatione per Spiritum, manducatur. *Hæc enim est vitæ participatio, qua ab imbecillitate nostra (ait Cyrillus) renocati ad proprietatem illius, ad vitam reformamur.* Oportet enim ut non solum anima, per Spiritum sanctum, in beatam vitam ascendat, verumetiam ut rude atque terrestre hoc corpus, cognato gustu, tactu & cibo, ad immortalitatem reducat. Item, *Ego (inquit) qui homo factus sum, per meam carnem, in nouissimo die, comedentes, resuscitabo, nempe impossibile omnino est, ne mortis interitus, ab eo, qui naturaliter vita est, superetur. Non igitur potest nostri natura, vita coniuncta, non viuificari. Et quemadmodum si quis scintillam ignis in feno aut palea occultauerit, totum inde ignitum necessario fiet: sic Verbum Dei, tanquam scintilla, in naturam nostram immissum, totam inde inflamat, atque ad vitam, omni interitu penitus destructo, reducit.* Præterquam quod hoc loco Cyrillus viuificationem attribuit Verbo, etiam manifestum est, quod non de corporali manducatione carnis, sed de spiritali ipsius participatione in Verbo vitæ, loquatur. Item, *Sanctum Christi corpus, ad immortalitatem & vitam æternam nutriendum est, & verus potus est sanguis Christi, quo radicatus mors euertitur atque destruitur, non enim hominis simpliciter sanguis est, sed eius, qui naturali vita coniunctus, vita effectus est. Propterea corpus & membra ipsius sumus, quia per hanc benedictionem mysterij ipsum Filium Dei suscipimus: Duo hic dicit Cyrillus, Primum, carnem & sanguinem Christi, ita manducari & bibi, sicut participantem, corpus & membra ipsius efficiuntur. Secundum, in ipsa Filij Dei susceptione, per benedictionem mysterij, carnem eius manducari.* Item, *Quemadmodum (ait) homo factus sum voluntate Patris, qui è naturali vita emanauit, & homo factus uiuo, corpusque meum vita repleuit. Non alter, qui carnem meam manducat, uiuet propter me. Mortalem enim carnem assumpsi, sed quia naturaliter vita existens, habito in ipsa, totam ad vitam meam reformauit. Sic qui manducatione carnis meæ me recipiet, uiuet profecto, totus ad me reformatus, qui viuificare possum, quoniam ex uiuo Patre sum, &c. Quomodo uero manducatione carnis Christi, Verbum vita recipitur, nisi quia in participatione ipsius per Spiritum, caro Christi manducatur, ut eadem sit viuificantis Verbi reformatio ad vitam in primitiis, & toto genere cuius sunt primitia. Et sic alibi, per mysticæ benedictionis participationem, hoc est Eucharistiam, viuifico nos Verbo coniungi, atque ita vitæ coniunctos viuificari ait.* Item, *Corpus Domini, coniuncti uirtute Verbi sanctificari, & ad benedictionem mysticam adeo actiuum fieri, ut possit sanctificationem suam nobis immittere.* Item, *Quia secundum naturam vita est Verbum, viuificam declarauit carnem suam, & hac ratione nobis facta est benedictio viuifica.* Ergo ut in benedictione mystica, viuifica sit, & sanctificationem nobis suam immittere caro possit, necesse est, ut in ipsa Verbi coniunctione accipiat, eiusque uirtute sanctificatio nobis immittatur. Et hoc est, quod monet Cyrillus, non esse hærendum in sanguine carnis, sed respiciendum in sanguinem Verbi: nosse autem, qui mysterijs imbuti sunt, carnem & sanguinem Verbi. Extra igitur Verbi communionem & participationem, caro & sanguis Verbi non percipiuntur. Nec caro Christi aliter in nobis fieri dicitur, quam operatione & efficacia Verbi, quia uidelicet non abest à carne sua unigenitus, sed vnus cum ea est. Sicque nobis fit caro vitæ, in ipsa vitæ participatione.

Cap. 14.

Manducatio fit per coniunctionem cum carne, quatenus effecta est vita.

Vitæ participatio, est Verbi communionem habere.

Caro applicatur per Spiritum.

Cap. 15.

Manducationi carnis Christi, inest coniunctio cum Verbo vitæ.

Lib. 4. cap. 2.

Ratio viuificationis nostre incipit à Verbo vitæ.

Cap. 16.

Caro fit vita, per substantiam in Verbo uiu.

Manducatio carnis, fit in ipsius Filij Dei susceptione.

Cap. 18.

Manducans carnem, uiuit propter Verbum, quia manducatio carnis, fit in receptione Verbi.

In manducatione carnis Christi, reformamur ad vitam.

Lib. 11. cap. 25.

Cap. 16.

Lib. 11. cap. 22.

Ad Euopt. defensio. 11. Anathem.

Viuifica benedictio.

In Leuit. lib. 9. in fin. Aug. Psal. 98. idem Origene. Homil. 16. in Numeros.

Sanguis Verbi.

Sup. cap. 13. lib. 10.

Quomodo sit caro vitæ.

Chrysost. 1. Cor. homil.
24.
Lib. de prdest. sanct.
cap. 17.
Gratia vnionis & ad-
optionis.

August.

Apud. Theodoret.

Similitudo copulatio-
nis Verbi, cum sua, &
nostra carne.
Tract. 26. in Ioan.

Propter personæ vnita-
tem, Verbo, & carne
Verbi participamus.
Christus manducatur par-
ticipatione Filii Dei.

Hanc Scholastici appel-
lant concomitantiam
diuinitatis.

Declarat. & defen. II.
Anathe.

Caro est viuifica in Ver-
bo principaliter vitam
operante.
Ioan. 6.

Lib. 9. de trini.
Verbum caro, non ac-
cipitur corporaliter. Au-
gust. Psal. 33.

Cap. 15. in Math.
Confert inter se panem
Eucharistie, & Verbum
carnem factum.

Cap. 43. vel Paschasius
inf. cap. vlt.
Augustini sententia de
manducatione Christi.

Ex Psal. 33. 77. & 109.
& sermo. 127. & tract.
13. in Ioan.
Cap. 14. de penitentia
dist. 2. in decretis.

Quemadmodum enim in vnitate personæ Christi, caro ipsius assumpta est per Verbum: ita nos per Verbum humanæ naturæ eius seu carni copulamur, Augustino dicente, Ea gratia, quemlibet ab initio fidei suæ, fieri christianum, qua gratia, homo assumptus, factus est Christus. Illa assumptio, personæ vnitatem in Christo facit. Hæc verò copulatio, corporis & membrorum, quæ vno spiritu viuunt, coniunctionem inter Christum & nos efficit. Eos enim qui corporis alicuius vita & spiritu viuunt, vt corpori huic velut membra coniuncti atque vniti sint oportet. Quia de Spiritu Christi, non viuit nisi corpus Christi, qui verò separatus est à corpore Christi, non est membrum Christi, & qui membrum corporis ipsius non est, non vegetatur Spiritu eius. Quòd igitur copulatione & vnione cum carne Christi viuificamur, inhabitantis Verbi actio est. Et ita sentit Athanasius, λόγος (inquit) omnia superans, conuenienter suum templum, & corporale organum offerens, pretium pro omnibus exoluit, morti debitum, atque ita coherens omnibus per similitudinem, incorruptibilis Dei Filius, conuenienter omnes induit immortalitate promissæ resurrectionis. Nam mortis interitus, non habet locum in hominibus, propter inhabitantem in his λόγος, participem eiusdem corporis. Et Augustinus quum ait, Nos participatione Filij, per vnitatem corporis & sanguinis eius, quod illa manducatio & potatio (in Cæna videlicet) significat, efficiamur meliores. Viuimus ergo propter ipsum, manducantes eum, id est accipientes ipsum vitam æternam. Et nisi hoc modo caro Christi, vt viuifica & Verbi propria, hoc est naturaliter vita effecta, in vnitate cum Verbo, manducari dicatur, concedendum erit cum Nestorio, communis & seorsim hominis carnem esse, quæ per se subsistens, extra Verbi participationem comedi & viuificare possit. Nec enim ad rem facit, quòd Verbum in ea inseparabili vnione habet, vt hac ratione absque Verbo non posse accipi & manducari videatur. Quoniam hoc etiam concedebat Nestorius, carni Christi vnitum esse Verbum, secundum inhabitationis dignitatem & assistentiam, & inseparabilem esse Deum, ab eo, qui apparuit. Sed Cyrillus non aliter eam, quàm in ipsa Verbi natura viuificam esse, nec aliter vt viuificam percipi, quàm ipsius Verbi participatione, cuius virtute & efficacia, assumptæ naturæ copulamur: Aliàs ἀθετοῦμεν, seu hominis comestionem, Sacramentum nostrum fore dicit, & crassis atque humanis cogitationibus tractari, quæ sola pura & inexacta fide accipiuntur. Quòd itaque caro Christi viuifica esse dicitur, in Verbo, non est accipiendum, de generali ipsius præsentia, seu concomitantia quadam cum ipsa carne, sed efficaci vitæ operatione. Et hoc sibi omnino volunt verba Christi. Cum enim dixisset, Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi, subiicit: Panis quem ego dabo, caro mea est. Item cum dixisset, Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, adiungit, Qui ederit me, viuet ipse propter me. Fit igitur hæc manducatio & viuificatio carnis, applicatione & communicatione totius personæ Christi. Sicque intelligendum est, quòd Hilarius scribit, Nos Verbum carnem, cibo dominico, sumimus, & quomodo non naturaliter in nobis manere existimandus est? Loquitur enim de carnis Christi communicatione, quæ in ipsa Verbi nobiscum coniunctione fit, & vnum nos omnes cum Christo facit. In eandem sententiam scriptum est ab Origene, De hoc Verbo, quod caro factum est, verusque cibus, qui comederit, omnino viuet in æternum, quem nullus malus edere potest. Etenim si fieri posset, vt qui malus adhuc perseverat, edat Verbum panem factum, cum sit Verbum & panis viuus, nequaquam scriptum esset, Quisquis ederit panem hunc, viuet in æternum. Et huc pertinet quòd Rabanus ait, Non recte caro Christi sine diuinitate sumitur, nec diuinitas sine carne præstat. Quia in Christo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Idcirco necesse est, qui corpus ipsius comederit, de plenitudine diuinitatis illud fide percipiat. Alioqui nec ad modicum carnis peruenire poterit.

Hanc esse veram & vnicam Christi, vt panis vitæ de cælo, per carnem ipsius manducationem, quæ sola commendata est & viuificat (est enim ipsum Euangelij beneficium, quo saluamur) eleganter in primis explicat Augustinus, quum ait, Ego (inquit Dominus) sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc

hoc pane, viuet in aeternum. Qui ergo non viuit in aeternum, non manducabit panem viuum. Sed qui non manducauerit, in eum non credidit. Hoc est enim manducare panem viuum, quod credere in Christum, hoc est amando tendere in Christum. Cum ergo reprobus in eum non credidit, hunc panem non manducauit, & ita fidem Christianorum, qua sola peccata relaxantur, non habuit. Item, Notus est Dominus noster Iesus Christus. In corpore & sanguine suo voluit esse salutem nostram. Vnde autem commendauit corpus & sanguinem suum, quam de humilitate sua? Nisi enim humilis esset, nec manducaretur nec biberetur. Respice altitudinem ipsius. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Ecce sempiternus cibus, sed manducant angeli, manducant supernae virtutes, manducant caelestes spiritus, manducant & saginantur, & integrum manet quod eos satiat & latificat. Quis autem homo posset ascendere & peruenire ad illum cibum? Vnde cor idoneum illi cibo? Quia ergo ad illum panem homo non poterat ascendere, dignatus est iste panis ad hominem descendere: Oportebat enim ut mensa illa angelorum lactesceret, & ad paruulos perueniret. Vnde sit cibus lac, nisi per carnem traiciatur: nam mater hoc facit. quod manducat mater, hoc manducat infans: sed quia infans minus idoneus est, qui pane vescatur, mater ipsum incarnat, & per humiditatem mammilla in lactis succum, de ipso pane pascit infantem. Sic ergo facit Sapientia Dei, sic nos per carnis assumptionem pascit pane caelesti. Qui enim manna de calo dedit, ut satiaret incredulos, non est inefficax, dare credentibus verum ipsum panem de calo, quem manna significabat, qui verè est cibus angelorum. Quod Dei Verbum, incorruptibile, incorruptibiliter pascit. Quod ut manducaret homo, caro factum est, & habitauit in nobis. Videte ergo humilitatem, Quia panem Angelorum manducauit homo, id est, Verbum istud, quo pasuntur angeli, quod est æquale Patri, manducauit homo. Nam panis ille angelorum, in principio erat Verbum, ut tamen panem angelorum manducaret homo, creator angelorum factus est homo. Ita nobis Verbum incarnatum factum est receptibile, quod recipere non valeremus, si Filius equalis Deo, non se exinaniret, formam serui accipiens. Saginantur illo angeli, sed ut panem angelorum manducaret homo, semetipsum exinanivit, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humilitauit se, obediens factus usque ad mortem crucis, ut iam de cruce commendaretur caro & sanguis Domini, nouum sacrificium. Et post de manducatione carnis loquens, ait: Intellectus spiritualis credentem saluum facit. Recordamini quod Dominus noster Iesus Christus, de corpore suo loquitur. Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habet vitam æternam. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Et hoc dixit de Vita, quis alius quam ipsa Vita? Ergo de corpore & sanguine suo, dedit nobis salubrem refectiõnem. Manducant ergo qui manducant, & bibant qui bibunt, esuriant & sitiant. Vitam manducant, Vitam bibant. Illud manducare, est refici. Illud bibere, quid est nisi viuere? Manduca vitam, bibe vitam, habebis vitam, & integra est vita. Tunc autem hoc erit, id est, vita vnique erit corpus & sanguis Christi si quod in Sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducatur & bibitur. Audimus enim ipsum Dominum dicentem, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Verba mea sunt Spiritus & vita. Exponit autem quomodo id fiat, quod loquitur, & quid sit manducare corpus eius, & sanguinem bibere. Qui manducat (inquit) carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo. Hoc est ergo manducare illam escam, & illum potum bibere, in Christo manere, & Christum in se manentem habere. Ac proinde, qui in Christo non manet, nec in quo manet Christus, proculdubio nec spiritualiter manducat carnem eius, nec sanguinem bibit, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus Sacramentum corporis & sanguinis Christi, sed magis tanta rei Sacramentum, ad iudicium sibi manducat & bibit. Hoc totum nobis ad hoc valeat, ut carnem Christi & sanguinem non edamus tantum in Sacramento, quod & multi mali faciunt, sed usque ad Spiritus participationem manducemus & bibamus, ut in corpore Domini tanquam membra maneamus, eiusque Spiritu vegetemur. Id enim nos docuit mysticis verbis, ut simus in eius corpore, sub ipso capite, in membris eius non relinquentes vnitatem eius. Vis viuere de Spiritu Christi? Esto in corpore Christi. Non potest viuere corpus Christi, nisi de Spiritu Christi. Inde est, quod exponens nobis Paulus Apostolus hunc panem, Vnus panis (ait) vnum corpus multi sumus. O Sacramentum

Reprobi carent fide, qua panis Christus manducatur.

Caro Christi vt humilis per manducationem commendatur.

Panis vitæ de calo manducatur corde.

Soli absque carne Verbum, non possunt manducari ab homine.

Christus vt mensa angelorum, lactescit hominibus per carnem.

Manna dictus panis angelorum, quia cum significabat.

Manducatio panis vitæ per carnem, fit applicatione meriti & totius personæ Christi.

Caro de cruce commendata.

Spiritualis intellectus in manducanda carne Christi.

Ex sermone. 2. de Verbo. Apostoli.

Quid sit manducare & bibere corpus & sanguinem Christi.

Qualis manducatio viuificet.

Ex 26. Tractat. Ioan.

Mansio nostra in Christo, est ipsius manducatio.

Sic vera Christi caro non manducatur.

Ex 27. Tractat. in Ioan. Caro tantum in Sacramento.

Qui sunt in corpore, verè vescuntur carne Christi.

Ex Tractat. 26. 1. Corint. 10.

Vnus panis vnum corpus, sancti & fideles in Christo.

pietatis, o signum unitatis, o vinculum charitatis. Qui vult vivere, habet ubi vivat, habet unde vivat. Accedat, credat, incorporetur & vivificetur. Haecenus Augustinus. Talem manducationem Christi, qua Verbum panem vitae de caelo, merito & copulatione carnis eius, in aeternae vitae permanentem cibum recipimus, et divinae ipsius naturae consortes, & tanquam membra in unitate corporis eiusdem Spiritus vitae participes efficiamur, docet & commendat Scriptura, agnoscunt & probat veteres Ecclesiae Patres. Cuius in instituto Coenae usu, sacrum mysterium, & divina symbola sunt panis & vinum, quae spirituali intellectu & virtute sua, in verbo promissionis & fidei, hanc manducationem Christi, in nobis testantur, confirmant & obfirmant.

Vera Christi manducatio.

Dionys. ca. 3. de Eccles. Hierar. Ambros. libr. 5. Epist. 18. Chrysost. Homil. 27. de oratione Domini. Raban. libr. 1. cap. 31. Bernard. serm. 33. in cantic. Burtian. ex Ildoro.

Nestoriani de manducatione Eucharistiae non dissenserunt a Catholicis. Maxentius dialogo 2. contra Nestorium.

Cyril. in Apol. 2. Anath. & in defens. ibi.

Caro Filii hominis & Verbi, est unius personae caro.

Ex vivificatione carnis, probatur unio secundum substantiam, ut supra in Epist. Synodica.

Nestorius non putavit carnem Christi esse pluribus in locis substantiam, ut apud Maxentium dialogo 2. contra Nestor.

Cyrillus non est usus argumento realis praesentiae, in pluribus locis.

Adde Athanas. super dicto, Qui dixerit Verbum contra Filium.

Ut à vivificatione carnis, unio personalis, sic veritas carnis, à manducatione probatur.

Vera & propria manducatio carnis, est spiritualis, ex verbis Christi apud Ioan.

Ad Euoptium 22. Anathemat.

Porro quò rectius adhuc haec Cyrilli de manducatione & vivificatione carnis Christi adversus Nestorium disputatio intelligi possit, expendendum est illud in primis, inter Cyrillum & Nestorium nullam praecipue super Eucharistia, seu de modo manducandae carnis Christi, dissensionem & controuersiam fuisse, sicut nec ei cum Arrio fuit, sed de ipsamet potius carne, quatenus ea verè esset vivificans, idque hac quidem occasione, quòd Nestorius, qui (ut supra dictum est) unitatem personae Christi, in hominem seorsim, & Deum seorsim diuidebat, atque alium à Deo Verbo, Christum hominem Theophoron docebat, hanc sententiam suam ex hoc dicto Christi, Nisi manducaueritis carnem Filii hominis, probare contendebat, quasi per se hominis alicuius, & non diuinitatis, caro esset, cuius manducationem commendasset Christus. Econtra Cyrillus, carnem Verbi, in unitate personae, propriam ostensurus, vivificam eam à Christo doceri, eiusque manducationem vivificare ait. At verò communis hominis, quavis sanctificati, & diuinam Verbi inhabitationem possidentis, carnem vivificare non posse, quia non sit naturaliter vel secundum naturam vita. Ergo carnem Christi, Verbi propriam, atque hoc modo vivificam esse. In hac controuersia non potuit ignorare Cyrillus, Nestorium planè non sentire carnem Christi, ut communis & in propriae suae naturae persona hominis, propter realem ipsius in pane Eucharistiae plurimum locorum praesentiam, corporaliter manducari, nec tamen id reprehendit, quòd, ut opinor, non erat facile omittitur, si in hoc, quòd ad praesentiae & manducationis modum, à Nestorio dissensisset, atque hanc pluribus in sub vel cum pane locis realem carnis Christi praesentiam, ad manducationem ipsius necessariam esse, pro indubitata Ecclesiae doctrina credi voluisset. Hinc enim ut firmissimam, ita maxime apparentem rationem habuisset Nestorianae sententiae sic confutandae. Communis hominis caro non posset ubique in pane Eucharistiae praesens manducari. At Christus carnis suae manducationem nobis commendat, inquiens, Nisi manducaueritis carnem Filii hominis. Ergo caro Christi, non est communis & per se hominis caro. Verum hac ratione ideo proculdubio non fuit usus Cyrillus, quòd Verba Christi, de manducatione carnis suae, spiritualiter intelligi, & penitus ignotam in Ecclesia sciret corporalis praesentiae in pluribus sub pane locis commenticiam hanc necessitatem. Usus est igitur argumento à vivificatione, quam certum sit non posse competere carni Christi, quatenus communis hominis, & non vivificantis Verbi propria esset. Cùmque hinc constet, ab hac manducatione & vivificatione carnis Christi, à Cyrillo atque tota Synodo Ephesina probari, quòd in unitate personae cum Verbo, verè ipsius propria, & non alterius sit caro: fatendum est, hanc manducationem & vivificationem carnis suae, de qua Christus apud Ioannem est loquutus, intelligendam esse de vera & propria verae carnis manducatione, qua vivifico Verbo coniuncti, totius personae Christi communionem habemus, & non separatim de merito ipsius & fructu tantum, ut hodie quidam non rectè spiritualement hanc manducationem intelligunt & definiunt. Sed & intelligi ex supradictis hoc quoque potest. Quia ab hac spirituali manducatione & vivificatione carnis Christi, adversus Nestorium, vera personalis ipsius unitas cum Verbo probatur, omnino huius rei recta cognitione & intelligentia destitui, ac ideo procul

cul à scopo aberrare eos, qui ex personali vnione hac, corporalem carnis Christi præsentiam & manducationem inferre satagunt. Quod si enim caro Christi non aliter viuificat, quàm in ipsa personæ Verbi vnitate: Viuificat autem vt spiritualiter, iuxta traditam ab eo doctrinam, manducata: Ergo non magis quàm ad spiritualem hanc manducationem & viuificationem carnis, necessaria est corporalis ipsius in pane præsentia, ita etiam ex hac vnione personali, corporalis illa præsentia, veræ manducationis & viuificationis sine & effectu, potest aliqua necessitate inferri.

Caro spiritualiter manducata viuificat, vt verè vnita. Ergo ex vnione non sequitur corporalis præsentia, ad effectum manducationis & viuificationis. Cyril. lib. 12. in Ioan. cap. 21. & 22.

Illud denique non est pretermittendum, quum Cyrillus manducationem carnis, quam Nestorius docebat *αὐτοφαγίαν*, seu hominis comestionem fore dicat, & tamen certò certius sit, Nestorium non sensisse, hanc nudi & communis hominis carnem, per realem ipsius in pane existentiam, ore & corporaliter manducari, tanto hinc magis ab omni prorsus ratione & verisimilitudine alienum, ipsique adeò rei euidenter contrarium videri, talem carnis Christi manducationem, quæ corporaliter & ore fiat, à Cyrillo & Ephesina synodo doceri. Hanc enim Theophilactus *αὐτοφαγίαν* vocat, qua offensos fuisse dicit Capernaitas. Quum ecòtra carnis Christi manducationem in mysteriis, spiritualiter, & de tali eù intelligi oporteat, cuius qui participes non sunt, non erunt participes vitæ æternæ.

Si manducatio Nestoriana, est αὐτοφαγία, quid sentiendum est de corporali & orali.

In Epist. Synodica, & declar. & defens. 11. Anathemat. Ioan. 6. *αὐτοφαγία* opponitur spiritualis manducatio.

Et si autem ex his quæ dicta sunt, adeò sit perspicuum, vt vlla amplius confirmatione non egeat, hanc carnis Christi viuificationem, ad corporalem ipsius in pane præsentiam & manducationem, penitus nò pertinere. Tamen liber de hac re Cyrilli sententiam planius adhuc explicare. Primum enim de eo quod in Cœna corporaliter sumitur, sic ait, *Credientibus discipulis fragmenta panis dedit, dicens, Accipite, manducate, Hoc est corpus meum.* Item, *Nam & Dominus de pane quem discipulis suis dabat, dicebat, Accipite, manducate, non distulit nec reservari iussit in crastinum.* Nihil hinc, de realiter cū pane coniuncta simul carnis Christi præsentia, Cyrillus. Imò hanc in quantum humanæ naturæ caro est, nihil ad viuificandum & sanctificandum prodesse, sed Spiritum esse docet, qui viuificat.

Viuificatio carnis in virtute Verbi, non pōder à corporali ipsius carnis præsentia & manducatione. Lib. 4. cap. 14. in Io. Lib. 5. in Leuit. & lib. 12. cap. 85. in Ioan.

Lib. 11. cap. 2. & 21.

Quumque conseruatio soli Diuinitati tribuatur, non esse carnis ad hoc præsentiam desiderandam. Nam & quum vt homo adesset, non tamen hac ratione, sed Deitatis suæ virtute & gloria, suos conseruasse. Hinc iterum apparet Cyrillum, quo ad sanctificationis & viuificationis effectum, carnem Christi, quatenus humanæ naturæ caro est, eiusque præsentiam, opponere, non ipsi quidē carni, aliter & hoc modo consideratæ, quatenus videlicet omnes Diuinæ naturæ proprietates realiter communicatas habere dicitur, vt opinionis errore falluntur Vbiquitistæ, si d ipsimet Diuinitati, quæ naturaliter vita est, cuius per assumptionem propria facta est caro. Illam enim, quanuis absente carne, seruire posse, quia non circumscribitur (ait) loco Deus, nec à re aliqua abest, sed omnia implens & omnia penetrans, in omnibus & extra omnia est. Denique & alibi de manducatione carnis Christi loquens, recenset eam inter eos cibos, qui per Spiritū veri sunt cibi, vnde quod carne & sanguine Verbi, tanquam mundo cibo & potu, omne genus humanum reficitur ab iis, qui imbuti sunt mysteriis, ita agnoscendum esse monet. Quia figuræ sunt in Diuinis voluminibus, quæ scripta sunt, & ideo tanquam à spiritualibus intelligi oportere. Alioquin si non spiritualiter, sed secundum literam, accipiatur hoc quod dictum est, *Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, occidere hanc literam.* Non solum enim in veteri, sed & in nouo Testamento, literam occidentem deprehendi, quæ occidit eum, qui non spiritualiter, quæ dicta sunt, aduertit. Quò pertinet quod Augustinus ait, *In dominica Cœna mysterio literam sequi, & signa pro rebus, quæ iis significantur accipere, seruile esse interpretari.* Qua igitur ratione, spiritualiter intellecta hæc carnis Christi manducatio, viuificat: sic non spiritualiter, sed secundum literam, ab iis intelligi constat, qui corporaliter & externi hominis ore, promiscuè eam ab omnibus sumi contendunt.

Carnis præsentia hic non est necessaria ad viuificationem. Caro & Diuinitas, quo ad viuificationis effectum, opponuntur.

Omnipræsentia est solius Diuinitatis in Christo. Christus absente carne seruat. Lib. 7. in Leuit. Alij Origenis esse dicunt.

Ex his verbis explicat Cyrillus manducationem carnis in Cœna. Ergo nò sentit de corporali manducatione. August. lib. 3. capit. 9. de doct. Christ.

Chrysol. Homilia. 46. in Ioan.

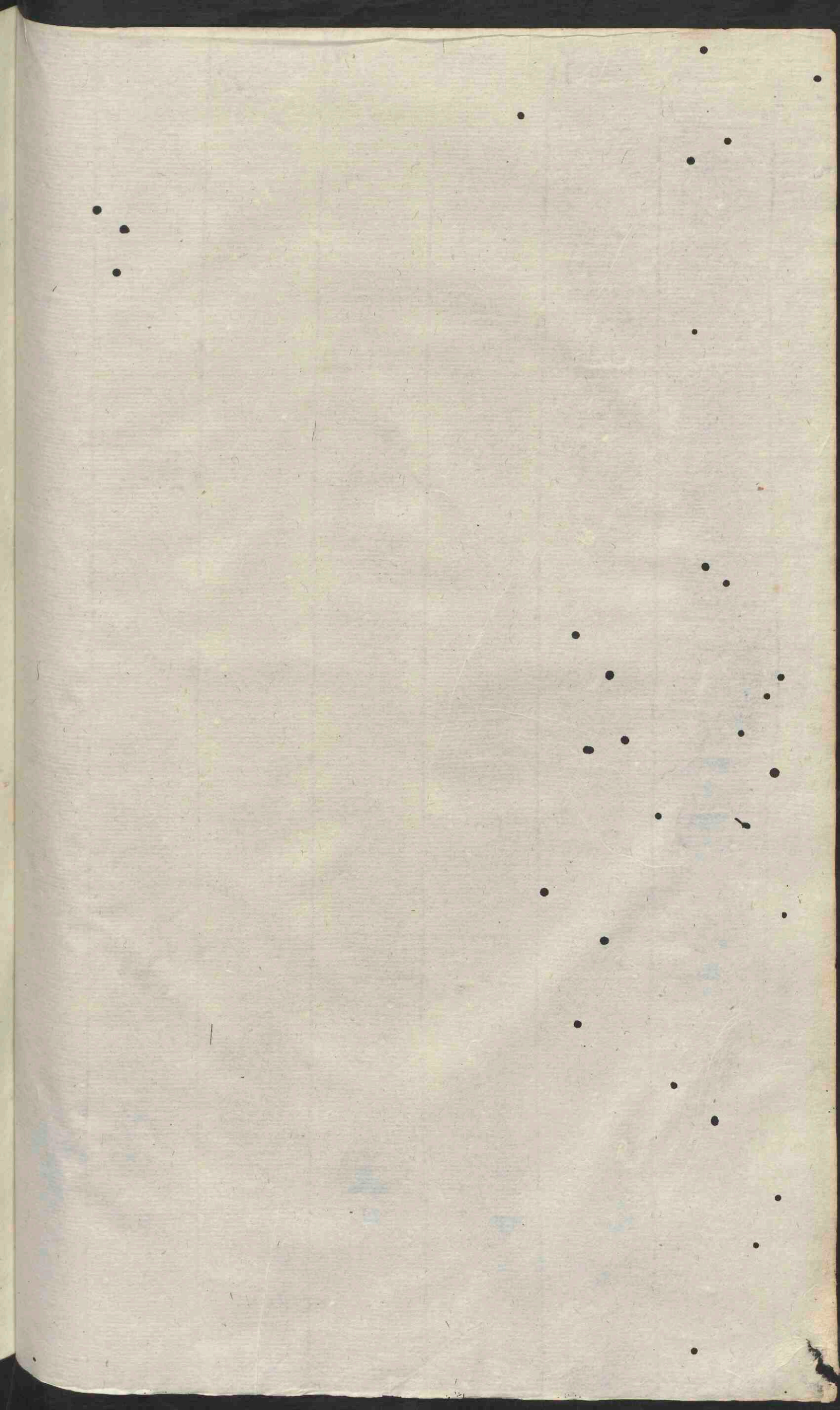
Talis carnis Christi manducatio est commendata, quæ ad viuificationem utilis est & necessaria.

Quum itaque ipsa viuificatio, neque, vt virtute & efficacia Verbi, ad cuius communionem assumpta est caro, in personæ vnitate, neque vt merito & copu-

latione carnis fit, corporali aliqua ipsius præsentia & manducatione constet & percipiatur, meritò quis dixerit eam ad vitam ex carne Christi consequendam, nec necessariam esse nec vtilem. Atque hîc omnium verè piorum iudicia appello, si non hæc, quam explicavi, vera, constans & perpetua Cyrilli mens & sententia sit. Quod enim in ea peruertenda, quidam magni scilicet opinione sua Theologi, de substantia Sacramenti, hoc est carne Christi corporaliter manducata, & effectibus ipsius, resurrectione videlicet & immortalitate carnis nostræ, veteratorie comminiscuntur, hoc quàm sit futile & vanum, & sententiæ Cyrilli planè non consentaneum, ex supradictis faciliè intelligi & diiudicari potest.

Si tam ardens esset in multis, qui hodie primas in Ecclesia tenere cupidissimè affectant, veritatis amor, & rectè sentiendi studium, sinceræque fidei & conscientiae frons & simplicitas, quanta est pro dolor, nimis aperta multorum ambitio, & præsumptuosa quiduis pro libito iudicandi & deprauandi audacia, quàm non execrandum facinus & piaculum esse ducerent, veterum in Ecclesia scriptorum sententias, tam prorsus alieno sensu pervertere, atque hoc prætextu, sua noua & falsa dogmata violenter in Ecclesiam importare? Sed sublatus est & exoleuit, in diiudicandis doctrinis, iustus & vsitatus Ecclesiæ ordo, cessat disciplina, nec vigent amplius sancti mores.

FINIS EXPLICATIONIS SENTENTIÆ
Cyrilli de communicatione & viuificatione
carnis Christi.

DIALLECTICON

viri boni & literati, de Veritate,
Natura atque Substantia cor-
poris & sanguinis Christi in Eu-
charistia. *fr. p. uicti Epi. Winchestr. in Anglia*

AUTHOR LECTORI.

PAcem aliorum querere pulchrum est, & habet certam promissio-
nem Dei: Beati pacifici. Sed vereor hoc dum cupide sector, ne quod
iis qui pugnas diruunt euenire solet, idem mihi quoque accidat. Illi
dum aliorum saluti consulunt, ipsi reportant vulnera. Et ego dum
id operam do ut dissidentes redeant in gratiam, ab iisdem fortasse
nullam inibo gratiam. Id si fit, illius exemplo me leuabo qui dixit, Si
hominibus placuissem, Christi seruus non essem. Vale ac stude Chri-
sto placere.

QVIDAM OMNIBVS CHRISTIANIS
SALVTEM ET PACEM DOMINI
nostri Iesu Christi. *Joſeph Sturmius*

QVAESTIO de Cœna Iesu Christi & Eucharistia feralem nobis & pernicio-
sam discordiam præ cæteris peperit. Cæteri enim sectarum authores Anabaptistica
& Suencfeldiani, neque docti sunt, neque nostra sunt domus: hoc verò intesti-
num & domesticum malum est, cruētum & lethiferum vulnus, in nostris occulta-
tum visceribus. Dolenda sanè & detestabilis ratio est, quæ res ad confirmationem
animorum, ad amorem atque concordiam, ad consociationem corporis Christi, quæ est Ecclesia,
comparata est, illam ad dissociationem atque dissipationem esse depravatā, et si quid in hac periur-
batione boni fuit, hoc in silentio & dolore honorum & eruditorum positum erat: quorum & im-
probatio ostendit esse in utraque parte quod corrigi possit: & preces votæque aliquid poterunt ob-
tinere diuinitus, ut sublata discordia, animorum rursus concordia coeat. Hic verò liber de hac
questione confectus, cuiusunque is sit, viri sanè esse videtur boni, eruditi, moderati, & in Patrum
atque maiorum nostrorum monumentis diu multumque & bene exercitati. Neque me mouet,
nolle nominari sese: nam quoniam nullum in hac disceptatione acerbum verbum est: & de re
disputat eruditè, bene, verè: neque hominum videtur velle colligere gratias: neque laudis studio,
& honoris cupiditate hanc scriptionem suscepisse: sed communi dolore & malo impulsus esse, ut
quam rem multi viri pacis studiosi, Ecclesia cupidi, grauib; & diuturnis votis optarunt, ad eam
ipse aditum faciat: Christianæ scilicet pacis memoriam, & infernalis discordiæ obliuionem. Bu-
cerus quem honoris causa, & memoria gratia nomino, viam inuenerat atque munierat ad con-
cordiam & inter illum & Lutherum summa erat animorum consensio: & Heluetiorum Eccle-
sias placarat: & dum vixit fuit ocium & pax: utroque mortuo, ecce rursus acerbi utrinque libri.
& agnoscendum quidem illis qui scripserunt inuiti: qui verò absque causa hoc vulnus refrica-
runt, siqui tales sunt, hi sanè parum mihi videntur hominum de se iudicia eximere: neque
pacem quam nobis Christus dedit atque reliquit, colere. Sed redeo ad hunc librum, qui mihi præ
cæteris in hoc argumenti genere placet: non quod ego velim eum Ecclesie confirmare: verum
quod videatur proximè ad tollendam hanc discordiam accedere: qua ratione qui meliorem inue-
nire non potest, si hac contentus non sit, & suam tueri non queat, is videat ne hominis causa com-
mittat, quod Christi causa debeat omittere: ne discordiam alat, quæ nihil Ecclesie magis potest ef-
se aduersarium. Nihil video in hac disputatione conclusum, quod vel à natura religionis abhor-
reat: vel non satis honorificè dictum sit de hoc tanto & tam singulari mysterio. quorum utrun-
que si utraque pars retinisset aut secuta esset, iam dudum pacem haberemus. Ego neutram par-
tem reprehendo, faueo utrique, utranque amo: & si in scribendo id factum est, quod sit bona con-
scientia in degenda vita, & retinendis utrobique amicis atque etiam colendis, idque à multis,
minore offensione atque acerbitate utrinque de hac questione & scriptum fuisset & disce-
ptatum. Nunc verò ita scribitur, quasi homines non causam defendamus, & causæ
veritatem non ad Christi institutum, sed ad hominum interpretationem ac-
commodemus. Iesus Christus nobis pacē suam quam dederat, quam
reliquerat hinc emigraturus, eam nostris discordiis amissam
restituatur: Iesus inquam Christus, cuius victoria,
triumphus, honos, laus, gloria, in æuum
sempiternum. Amen. 1559

De veritate, natura atque substan

T I A C O R P O R I S S I V E

*carnis & sanguinis Christi in Eucha-
ristia Diallacticon.*

DISCORDIAM tristem & inauspicatam de Cœna Domini, quæ Christi ecclesias doctrinam puriorem sequentes multis iam vexat annis, qua nō modò chāritas fraterna scinditur, sed ciuitates etiam ac regiones in periculū vocantur, nemo bonus est qui non doleat, nemo zelo religionis accensus qui non sæpe defleat. Nam cū tenebris ignorantia depulsis, ac linguarū dono feliciter ecclesiæ restituto, noua lux quædam orbi reddita esset, tantāq; radices Euangelium agere cœpisset, vt spes maximorum inde fructuum sese offerret: statim inter primarios verbi duces erumpēs acris & vehemens ista dissensio, pulcherrima cœpta misere perturbauit. Quibus enim armis illi in veritate illustranda, & hostibus Euāgelij prosterrendis fortiter vsi fuerant, ea post hanc litem exortam in se mutuò conuerterunt. Ita felix ille renascentis Euangelij cursus non solum retardatus est, sed factionibus & que diffidiis eò res etiam deducta, vt nisi dextera potens illa Domini resistat, iterum labascere ac ruere veritas, iterum ad chaos præteritū redire videatur. Etenim si rem verè putare volumus, nulla tantum Euangelio propagando vis obstitit, non idoli Romani fraudes atque præstigiæ, non principum in gregem Christi sæuitia, non Sectariorū turbulenti motus: quantum hæc sola nocuit inconsulta cōtentio, quæ piorum animis mœsticiam, hostibus exultandi materiam, infirmis atque imperitis scandalum affert ac ruinam. Neque sanè dubium est, quin vt aliorum multorū, ita huius quoque tanti mali origo à nostro scelere profecta sit. Lucem enim oblatam negligentes, vel contemnētes potius, meritò indigni tanto beneficio iudicamur. Quod etiam in causa est, cur tametsi multi docti boniq; viri intelligant, quantum Reip. Christianæ intersit, quamprimum componi simultatem hæc, & aboleri diffidia: pauci tamen in hoc studium seriò incumbunt, & si qui tentare voluerunt, quasi læuo numine suscepta, res in diuersum abiisse videatur. Equidem cū videre litigandi nullum fieri modum, nec ab homine quoquam spem esse melioris auræ, re præcibus Deo committendam esse duxi, & auxilium opportunum expectantū ab illo cum silentio. Interea tamen officij mei esse existimaui, negotium tanti momenti non negligere, sed examinatis præcipuis capitibus controuersia, quid verum sit quid secus investigare, tum ex autoritate sacrae scripturæ, & non ambiguis Patrum testimoniis, certam aliquam sententiam statuere, qua possim & ipse mihi satisfacere, & rationem illius, si opus sit, petenti reddere, ne perpetuò fluctuet huc illuc animus, aduersis veluti ventorum iactatus præliis. Dum hæc mihi operam sumo, & vestigiis antiquorū interpretum attentus insisto, videor mihi deprehendisse, nisi me mea fallit opinio, non esse controuersia hanc tam implicatā, neq; tam obscuram, quàm plerique arbitrantur, & hominū potius culpa quàm rei natura tam acerbis extitisse dimicationes, nec rationē conciliandi apud homines veritatis magis quàm rixandi cupidos difficilem fore. Quapropter etsi mihi priuatim hoc quicquid est operæ sum aggressus: tamen quoniam ex amicis nonnulli boni viri atque religiosi ita volebant, ad aliorum etiam aures atque oculos peruenire nō molestè tuli, vt illis quoque, si quid habet vtile, prodesse possit. Causam ita partiri placuit vt summarim ad tria capita reuocetur. Primum ostendam veritatē corporis Christi in Eucharistia dari fidelibus, nec has voces Naturam atque Substantiam fugiendas esse: sed veteres

Math. 26.
Mar. 14.
Luc. 22.

1. Cor. 11, &
cap. 10.

Ioan. 6.

Iustinus
Martyr A-
polog. 2.

Irenæus lib.
4.

Aug. tit. de
cōsec. dist. 2

de hoc Sacramento differentes ita locutos fuisse. Deinde discrimen esse monstrabo inter corpus Domini proprium, & illud quod inest in Sacramento, veteresque Patres ita censuisse. Postremo cuiusmodi sit hoc corpus quod accipitur in mysterio & cur eo nomine censeatur, indicabo, secundum eorundem Patrum sententiam: quibus explicatis de tota controuersia facile poterit iudicari. Iam satis constat ex Euangelistarum Matthæi, Marci ac Lucæ relatione, quod Dominus noster Iesus Christus cum ex hoc mundo abiturus esset, ac relinquens terras ad Patrem ascensurus, Sacramentum corporis & sanguinis sui discipulis in Cœna præsentibus instituit. Itaque panem acceptum cum benedixisset, fregit, ac dedit illis, dicens, Hoc est corpus meum. Ad eundem modum & poculum, dicens, Hoc poculum nouum Testamentum est in meo sanguine, hoc facite in mei recordationem. Paulus etiam in eandem sententiã ad Corinthios scribit Epist. 1. cap. 11, eadem ferè verba recitans, & cap. 10, Poculum, inquit, benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Ex his Euangelistarum & Apostoli verbis, ita senserunt veteres, Christum Dominum, qui est ipsa veritas, veraciter hæc dixisse, & verè, quæ dixerat, præstitisse, vt de rei veritate nullus relinquatur amplius dubitandi locus. Adhæc quæ Ioannis cap. 6, locutus est Dominus, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c. Panis quem ego dabo, caro mea est. & Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, &c. Magno consensu Patres, tam Græci quam Latini, ad Eucharistiæ Sacramentum referunt. Quod autem ita interpretati sunt ea loca, tum apud Ioannem, tum apud reliquos Euangelistas, ac Paulum ad Corinthios, testimonia quæ sequuntur, ab ipsis authoribus petita, facile docebunt. Principio Iustinus Martyr in Apologia 2. sic scribit, Atque cibus hic apud nos Eucharistia nominatur, qua nemini alij participare licet, nisi ei, qui & vera esse credit, quæ nos dicimus, & expiatus est lauacro, quod in remissionem peccatorum regenerationemque datur, & ita viuit vt Christus tradidit. Neque enim hæc communem vsitatamque panem vsitatamque potionem capimus, sed quemadmodum per Dei verbum homo factus Iesus Christus conseruator noster, & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibus qui per preces sermonis quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnesque nostræ commutatione facta aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in commentariis suis quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Christum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane cum gratias egisset, dixisse, Hoc facite in memoriam mei. Hoc est corpus meum: Dixisse etiam accepto poculo cum egisset gratias, Hic est sanguis meus. Huius testimonij cum alia verba veritatem corporis asserunt: tum verò quod à similitudine sumpta de duabus in Christo naturis, duas etiam in Eucharistia naturas ostendit, signi videlicet exterioris & carnis & sanguinis Iesu Christi. His apud Irenæum lib. 4, similia dicuntur, Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire & non percipere vitam quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergo, aut sententiam mutant, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim quæ sunt eius, congruenter communicationem & veritatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodum enim qui est à terra panis, percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans terrena & celestis: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Idem lib. 5, Et quoniam membra eius sumus & per creaturam nutrimur, creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens & pluens quemadmodum vult: eum calicem, qui est creatura, suum corpus confirmauit, ex quo nostra augeat corpora. Quando ergo & mixtus calix & factus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augeatur & consistit carnis nostræ substantia: quomodo carnem negat capacem esse donationis Dei quæ est vita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur? Hæc verba Irenæi alioqui non obscura manifestiora tamen fient, si ex Augustino quædam adiungamus. Is in libro sententiarum Prosperi, & habetur de consecratione distin. 2. ita scribit, Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus, sacrificium Ecclesiæ duobus modis confici, duobus constare, visibili Sacramentorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, & Sacramento & re Sacramenti, id est, corpore Christi.

Christi. Sicut Christi persona constat ex Deo & homine, cum ipse Christus verus sit Deus, & verus sit homo, quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiae duobus, Sacramento & re Sacramenti, id est, corpore Christi. Est igitur Sacramentum & res Sacramenti corpus Christi. Reperit Augustinus collationem illam inter personam Christi & Eucharistiam, & in hac veritatem & naturam corporis contineri, perspicue dicit. Idem de consecratione dist. 2. Vtrum in figura, an sub veritate hoc mysticum calicis Sacramentum fiat? veritas ait, Caro mea verè est cibus & sanguis meus verè est potus. Alioqui quomodo magnum erit, panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, nisi vera sit caro? Sed quia Christum fas vorari dentibus non est, voluit Dominus hunc panem & vinum in mysterio, verè carnem suam & sanguinem suum consecratione Spiritus sancti potentialiter creari, & quotidie pro mundi vita mystice immolari. Vt sicut de virgine per Spiritum sanctum vera caro sine coitu creatur: ita per eundem ex substantia panis & vini mystice idem corpus consecratur. Corpus Christi & veritas & figura est: veritas dum Corpus Christi, & sanguis virtute Spiritus sancti, in virtute ipsius, ex panis & vini substantia efficitur: figura verò est id, quod exterius sentitur. Idem titulo eodem, Qui manducant & bibunt Christum, vitam manducant & bibunt. Illum manducare est refici, illum bibere est viuere: quod in Sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducatur & bibitur. Idem in libro sententiarum Prosperi titulo eodem, Nos autem in specie panis & vini quam videmus res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus, nec similiter comprehendimus has duas species, quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus, cum fideliter fateamur, ante consecrationem panem esse & vinum, quod natura formauit: post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Idem in Psal. 54, Donec seculum finiatur sursum Dominus est: sed tamen etiam hinc nobiscum est veritas Domini. Corpus enim in quo resurrexit, in vno loco esse oportet, veritas autem eius ubique diffusa est. Idem in epistola ad Irenaeum, Christus panis est, de quo qui manducat, vivit in aeternum: de quo ipsemet dicit, Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, & determinat quomodo sit panis, non solum secundum Verbum quo viuunt omnia: sed secundum carnem assumptam pro mundi vita. Humana enim caro quæ erat peccato mortua, carni munda unita, incorporata, vnum cum illa effecta, vivit de Spiritu eius, sicut vnum corpus de suo spiritu. Qui verò non est de corpore Christi, non vivit de Spiritu Christi. Hactenus Augustinus in hoc Sacramento satis aperte veritatem & naturam corporis asseruit. Hilarius de Trinitate lib. 8, Eos nunc qui inter Patrem & Filium voluntatis ingerunt unitatem interrogo, vtrumne per naturæ veritatem hodie Christus in nobis sit, an per concordiam voluntatis. Si enim verè verbum caro factum est, & nos verè verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est, qui & naturam carnis nostræ iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub Sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit? Et paulò post, Quisquis ergo naturaliter Patrem in Christo negabit, neget prius non naturaliter vel se in Christo vel Christum sibi inesse, quia in Christo Pater, & Christus in nobis, vnum in his esse nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo ille qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosque verè sub mysterio carnis corporis sui sumimus, & per hoc vnum erimus, quia Pater in illo est, & ille in nobis, quomodo voluntatis unitas asseritur, quum naturalis per Sacramentum proprietas, perfectæ Sacramentum sit unitatis? Mox etiam, De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus. Ipse enim ait, Caro mea verè est esca, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis non relictus est ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione & fide nostra verè caro est, & verè sanguis, & hæc accepta atque hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Anne hoc veritas non est? contingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant. Et paulò post, Ac sic perfectæ per mediatoris unitas doceretur, cum nobis in se manentibus ipse maneret in Patre, & in Patre manens, maneret in nobis, & ita ad unitatem Patris proficeremus, cum qui in eo naturaliter secundum natiuitatē inest, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipso in nobis

naturaliter permanente. Quod autem in nobis naturalis hæc vnitas ſit, ipſe ita teſtatur eſt, Qui edit carnem meam & bibit ſanguinem meum, in me manet & ego in eo. Et ſtatim addit. Hæc verò vitæ noſtræ cauſa eſt, quòd in nobis carnalibus manentem per carnem Chriſtum habemus, viſturis nobis per eum ea còditione qua viuuit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter ſecundum carnem per eum viuimus, id eſt, naturam carnis ſuæ adepti, quomodo non naturaliter ſecundum Spiritũ in ſe Patrem habeat, cùm viuat ipſe per Patrem? Et concludit: Hæc autem idcirco à nobis còmemorata ſunt, quia voluntatis tantũ inter Patrem & Filium vnitatem hæretici mentientes, vnitatis noſtræ ad Dominum vtebantur exemplo, tanquam nobis ad Filium, & per Filiũ ad Patrem obſequio tantũ ac voluntate religionis vnitis, nulla per Sacramentum carnis ac ſanguinis naturalis communionis proprietas indulgeretur, cùm & per honorem nobis datum Dei Filij, & per manentem in nobis carnaliter Filium, & in eo nobis corporaliter & inſeparabiliter vnitis, myſterium veræ ac naturalis vnitatis ſit prædicandum. Clarè docet Hilarius

Cyrillus lib. 10. cap. 13. veram ac naturalem in Sacramento carnis Chriſti communionem Nec Cyrillus obſcure idem teſtatur lib. 10. cap. 13. quum ait, Non tamẽ negamus recta nos fide, charitatẽque ſincera Chriſto ſpiritualiter coniungi: ſed nullam nobis coniunctionis rationem ſecundum carnem cum illo eſſe, id profeſſo pernegamus. Et ſtatim, An fortassis putat ignoram nobis myſticæ benedictionis virtutem eſſe: quæ cùm in nobis fiat, nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis Chriſti, Chriſtũ in nobis habitare? Cur enim mēbra fidelium, membra Chriſti ſunt? Neſcitis inquit, quia membra veſtra membra ſunt Chriſti? Membra igitur Chriſti meretricis faciam membra? Saluator etiam, Qui manducat carnem meam, ait, & bibit ſanguinem meum, in me manet & ego in eo: vnde conſiderandum eſt nō habitudine ſolũ quæ per charitatem intelligitur, Chriſtum in nobis eſſe, verũ etiam & participatione naturali. Nam quemadmodum ſi quis igne liquefactam ceram alij ceræ ſimiliter liquefactæ ita miſcuerit, vt vnum quid ex vtriſque factum videatur: ſic communionem corporis & ſanguinis Chriſti, ipſe in nobis eſt & nos in ipſo. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & vitam traduci, niſi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. Idem in Ioannem lib. 4. cap. 14. Oportuit enim certè vt non ſolũ anima per Spiritum ſanctum in beatam vitam aſcenderet: verũ etiam vt rude & terreſtre hoc corpus cognato ſibi guſtu, tactu & cibo ad immortalitẽ reduceretur. Idem in Ioannem lib. 11. cap. 27, Corporaliter Filius per benedictionem myſticam nobis vt homo vnitur: ſpiritualiter autem vt Deus. Et paulo poſt, Filius enim Dei natura Patri vnitum corporaliter ſubſtancialitẽque, vt dictum eſt, accipientes, clarificamur glorificamurque ſupremæ facti naturæ participes. Idem lib. eodem, cap. 26, Vt igitur inter nos & Deum ſingulos vniret, quanuis corpore ſimul & anima diſtemus, modum tamẽ adinuenit conſilio Patris & ſapientiæ ſuæ congruentem. Suo enim corpore credentes per communionem myſticam benedicẽs, & ſecum & inter nos, vnum nos corpus efficit. Quis enim eos qui vnus Chriſti corporis vnione in vno Chriſto vniti ſunt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nam ſi omnes vnum panem manducamus, vnum omnes corpus efficimur. Et poſt pauca, Quòd autem corporalis hæc vnio ad Chriſtum participatione carnis eius acquiritur, ipſe rurfus Paulus de myſterio pietatis diſſerens teſtatur, Quod aliis, inquit, generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius & Prophetis in Spiritu, eſſe gentes cohæredes & concorporales & comparticipes promiſſionis in Chriſto. Idem ad Caloſyrium, Ne enim horreremus carnem & ſanguinem appoſita ſacris altaribus, condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus, inſluit oblati vim vitæ, conuertens ea in veritatem propriæ carnis, vt corpus vitæ quaſi quoddam ſemen viuificatiuum inueniatur in nobis. Vnde ſubdit, Hoc facite in meam commemorationem. Hæc Cyrillus. Cyprianus de Cœna Domini, Panis iſte non effigie ſed natura mutatus omnipotentia verbi factus eſt caro, quem Dominus diſcipulis porrigebat. Et ibidem, Qui vſque hodie hoc veraciſſimum & ſanctiſſimum corpus ſuum creat & ſanctificat & benedicit, & piẽ ſumentibus diuidit.

Hieronymus in Matth. de conſecr. diſt. 2, Aſſumpſit panem, qui confortator eſt hominis, & ad verum Paſchæ tranſit Sacramentum, vt quomodo in præfigurationem eius Melchiſedec panem & vinum offerens fecerat, ipſe in veritate ſui corporis & ſanguinis repræſentaret. Chryſoſtomus in Ioannem Hom. 45, Vt autem non ſolũ per dilectionem ſed reipſa in illam carnem conuertamur, per cibum id efficit quẽ nobis largitus eſt.

Chryſoſt. in Ioan. Hom. 45. Quum

Quum enim suum in nos amorem inducere vellet, per corpus suum se nobis commiscuit, & in vnum nobiscum redegit, ut corpus cum capite uniretur. Idem Homil. 61, ^{Idem Hom. 61.} Vt itaque non tantum per charitatem hoc fiamus, verum & ipsa re in illam commisceamur carnem, hoc per escam efficitur quam largitus est nobis. Habet & alia multa Chrysostomus in eandem sententiam. His conueniunt quae scribit Ambrosius lib. 6, de Sacramentis cap. 7, ^{Ambros. l. 6. de Sacram. cap. 7.} Sicut est verus Dei Filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi Filius ex substantia Patris, ita vera est Christi caro, sicut ipse dedit, quam accipimus, & verus sanguis eius potus. Et paulo post, Deinde ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quod carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant. Solus tamen Petrus dixit, Verba vitae aeternae habes, & ego a te quod recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideo in similitudinem quidem accipis Sacramentum, sed verae naturae gratiam virtutemque consequeris. Idem lib. 4, cap. 4, ^{Idem lib. 4. cap. 4.} Vides ergo quomodo operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Christi Domini Iesu, ut inciperet esse quod non erat: quanto magis operatorius est, ut sint quae erant, & in aliud commutentur? Et sic quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem, quia sermo Christi creaturam mutat, & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calice mixtum, fit sanguis consecratione Verbi caelestis. Sed forte dices, Speciem sanguinis non video, sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam sanguinis similitudinem bibis, ut nullus horror cruoris sit, & pretium tamen redemptionis operetur. Item, Ante verba Christi calix est vini & aquae plenus, ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebem redemit. Ergo vide quam potens est sermo Christi vniuersa conuvertere. Deinde ipse Christus testificatur, quod corpus suum & sanguinem suum accipiamus, de cuius fide & testificatione dubitare non debemus. Item, Fortè dices, aliud video, quomodo tu mihi asseris quod Christi corpus accipiam? & hoc adhuc nobis superest, ut probemus hoc non esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremque esse vim benedictionis quam naturae, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Item, Quod si tantum valuit humana benedictio ut naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, ubi ipsa verba Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum valuit sermo Heliae ut ignem de caelo deponeret, non valebit Christi sermo, ut species elementorum mutet? Eusebius itidem Emyssenus aetate prior Ambrosio, quae fuit de Eucharistia tum ^{Eusebius Emyssenus de consecr. dist. 2.} recepta, sententiam his verbis testatur, & habetur de consecratione dist. 2: Vnde caelestis confirmat autoritas, quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum, quoniam qui author est muneris, ipse est etiam testis veritatis. Nam inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo secreta potestate conuertit, ita dicens, Accipite, comedite, hoc est corpus meum. Et sanctificatione repetita, Accipite & bibite, ait, hic est sanguis meus. Ergo sicut ad nutum praecipientis Domini repente & ex nihilo substiterunt excelsa caelorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: ita pari potestate in spiritualibus Sacramentis, ubi praecipit virtus, seruit effectus. Quanta igitur & quam celebranda beneficia vis Diuinae benedictionis operetur, quomodo tibi nouum & impossibile esse non debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia conuertuntur, te ipsum qui in Christo es regeneratus interroga. Idem in oratione de corpore Domini, Ne dubitet quisquam primarias creaturas nutu potentiae, praesentia maiestatis in Dominici corporis transire posse naturam. Leo episcopus & synodus Romana, ut ibidem relatum est: In quibus ignorantiae tenebris, in quo haecenus desideria corpore iacuerunt, ut nec auditu discerant, nec lectione cognoscerent, quod in Ecclesia omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communionis Sacramenta taceatur, quia in illa mystica distributione spiritualis alimoniae hoc impartitur, hoc sumitur, ut accipientes virtutem caelestis cibi, in carnem ipsius qui caro nostra factus est transeamus. Gregorius homilia Paschali, & refertur ibidem, Quotidie enim ipse comeditur & bibitur in veritate, sed integer & vnus & immaculatus manet. Et ideo magnum & pa- ^{Greg. Hom. Pasch. ibid. Euthym. in Matth. c. 64.} uendum est mysterium, quia aliud videtur & aliud intelligitur. Euthymius in Matthaeum cap. 64, Itaque sicut vetus Testamentum hostias & sanguinem habebat, ita & nouum

Theophil.
in Matth.
cap. 26.

Idem in
Mar. G. 14.

Damasc. De
fide orth. l.
4. c. 14.

Pars II.

corpus videlicet & sanguinem Domini. Non dixit autem, hæc sunt signa corporis mei, sed hæc sunt corpus meum & sanguis meus. Oporteret ergo non ad naturam eorum quæ proponuntur aspicere, sed ad virtutem eorum. Quemadmodum enim supernaturaliter assumptam carnem deificauit, si ita loqui liceat, ita & hæc ineffabiliter transmutat in ipsum viuificum corpus suum, & in ipsum pretiosum sanguinem suum, & in gratiam ipsorum. Theophilaëtus in Matth. cap. 26, Dicens hoc est corpus meum, ostendit quod ipsum corpus Domini est panis, qui sanctificatur in altari, & non respondens figura. Non enim dixit, hoc est figura, sed hoc est corpus meum. Ineffabili operatione panis transformatur in corpus Christi, etiam si nobis videatur panis, quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maxime hominis carnem. Ideo panis quidem apparet, sed caro est. Idem in Marc. cap. 14, Quum benedixisset, hoc est, gratias egisset, fregit panem, id quod etiam nos facimus, preces adiungendo, hoc est corpus meum, hoc inquam, quod sumitis. Non enim figura tantum & exemplar quoddam Dominici corporis panis est, sed in ipsum conuertitur corpus Christi. Damascen. etiam lib. 4. cap. 14, eadem fere scribit, Orthodoxæ fidei non est figura panis & vinum corporis & sanguinis Christi, absit enim hoc credere, sed est ipsum corpus Domini deificatum, ipso dicente, hoc est meum, non corporis mei figura, sed corpus, hic est sanguis meus, non figura sanguinis mei. Possunt & alia multa loca in medium afferri ex Patribus sumpta, quæ cum supra recitatis conueniunt, ex quibus omnibus facile possumus videre, quæ fuerit eorum omnium quantum attinet ad hanc partem diuisionis nostræ sententia, nimirum eucharistiā non solum figuram esse Dominici corporis, sed etiam veritatem eiusdem, naturā atque substantiam in se comprehendere. nam his vocibus & earum coniugatis, verè, naturaliter & substantialiter sæpe vfos eos esse, nemini dubium esse potest qui eorum scripta legere velit. Et quanquam fides nostra non hominibus, sed verbo Dei nititur, tamen quum illi sententiam suam autoritate Scripturæ muniant, vtile est admodum piis animis & veritatis cupidis considerare, quo pacto tot eximii pietate ac doctrina viri Scripturæ verba intellexerint, magnoque consensu ad posteros interpretationes suas trāsmiserint, neque temeritatis culpam effugiet, qui tantam audebit auctoritatem contemnere. Iam secundam partem aggrediamur, An discrimen aliquot esse putarunt veteres inter illud corpus Domini quod in Sacramento distribuitur, & id quod de Virgine matre sumptū, in cælos ascendit, inde suo tempore venturum ad iudicium. Hoc est sit ne in Eucharistia corpus Christi iuxta propriam significationem humani corporis, an diuersam aliquā à proprio corpore: quum proprium corpus dico, propriè dictum intelligo, quod semel mouisse sufficiet. Deinde vtrum voces illæ, Veritas, Natura, Substantia, communi more in hoc negotio debeant intelligi, an peculiari, & Sacramentis magis accommodata ratione. Breuiter vtrum homonymia vocum istarum aliqua subsit, an non. Neque enim obseruandum est solum quibus verbis olim Patres loquuti sunt, sed quid etiā sibi volebant ita loquentes. Neque id nostris aut aliorum commentis, leuibŭsve coniecturis, sed certis eorundem Patrum testimoniis docendum est. Vt facilius autem ad hanc rem fiat aditus, tenendum est corpus Christi non vno tantum modo dici in Scripturis, sed variis modis. Primò, vt corpus illud assumptum, natum ex Virgine, quod etiam resurrexit & in cælum ascendit, de quo illud dictum est, Me verò non semper habebitis: & illud, Relinquo mundum, & vado ad Patrem. & illud, Palpate & videte, quia spiritus carnē & ossa non habet, sicut me videtis habere. Altero, vt Ecclesia dicitur corp⁹ Christi, iuxta illud, Vos estis corpus Christi: & illud, Et eū dedit caput super omnia ipsi Ecclesiæ, quæ est corpus illius. Tertio, vt Sacramētū corporis Christi dicitur corpus Christi, de quo Christus ipse dixit, Hoc est corpus meū: & Paulus, Panis quē frāgimus, nōne cōmunicatio corporis Christi est? & nō diiudicās corpus Domini, quæ de Sacramēto corporis intelligūtur. Quo fit vt corpus Christi dicatur propriè & impropriè: propriè, corpus illud sumptū ex Virgine: impropriè, vt Sacramentum & Ecclesia. Quod Ecclesia propriè corpus Christi non sit, nemini dubium est: de Sacramento restat nunc vt idem probemus. Illud in primis animaduertendum occurrit quoties apud veteres agitur de hoc Sacramento, verba Domini nostri quæ Ioann. cap. 6. referuntur, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: Panis quem ego dabo, caro mea est: & Nisi ederitis carnem Filii hominis, &c. ad hoc Sacramentum omnes applicant, quod ex ipsorum dictis supra citatis & his quæ sequuntur perspicuum fiet. Nec audiendi sunt qui tanta nube testiū refragante, negant illud caput

Ioann.

Ioann. huc referendum esse. Quin potius illorum probanda videtur oratio, qui ut hunc Evangelistam humanitatem Christi parcius quam ceteros, Diuinitatem plenius explicare censent, ita quæ ab aliis Evangelistis de Sacramenti huius institutione ac ritu traduntur externo, ea quidem Ioannem non commemorasse, sed eorum veram & germanam intelligentiam ab ipso nobis patefactam, & apertius traditam esse indicant. Constat autem Capernaitarum animos, quum dixisset Dominus, Caro mea verè est cibus: &, Nisi ederitis carnem Filii hominis, &c. valde offensos atque perturbatos fuisse, & proinde differentes eum abiisse: intellexerant enim crasse nimium & populariter: duodecim autem Apostolos qui remanserant admonitos, & ad sensum altiore augustiniorum que subiectos audiisse, Verba quæ ego loquutus sum, spiritus & vita sunt. Hinc factum est ut veteres omnes commune iudicium & vulgarem intellectum in verbis illis, Hoc est corpus meum, & quæ loquutus est Dominus de comedenda carne sua, fugiant, & modum intelligendi diuiniorum & Sacramentis ut ipsi asserunt magis congruentem sequantur. Chrysostomus in Matthæum cap. 26, Hom. 83, verba Ccenæ explicans, Accipite & comedite, hoc est corpus meum &c. sic interrogat, Quomodo turbati non fuerunt cum hoc audissent? & respondet, Quia multa iam & magna de hoc antè disseruit. Quapropter nec illud quod iam crebro perceperant confirmavit, & non multò post addit, Ipse quoque bibit ex eo, ne auditis verbis illis dicerent, Quid igitur sanguinem bibimus & carnem comedimus? ac ideo perturbarentur. Nam & quando prius de his verba fecit, multi solummodo propter verba scandalum passi sunt. Ne igitur tunc id quoque accideret, primus ipse hoc fecit, ut tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. Docemur hinc à Chrysostomo non fuisse perturbatos Apostolos cum audiret Dominum dicentem, Accipite, edite, hoc meum est corpus, propterea quod iam antè edocti fuerant, quomodo quod dicebatur intelligi oportuit, videlicet quum aliis scandalum perpeffis, ut est apud Ioann. & dicentibus, Durus est hic sermo, mansissent ipsi ac didicissent, Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quicquam: verba quæ ego loquutus sum vobis, spiritus & vita sunt, id est, ut idem Chrysost. ibidem exponit, spiritualiter intelligenda sunt. quod ipsum facto suo confirmavit Dominus, quum ipse eundem cum illis panem ederet & vinum biberet, ne quid humile aut vulgare cogitarent, sed placidis animis ad mysteriorum communicationem inducerentur. Non difficile est animaduertere ex his quæ scribit hoc loco Chrysostomus aliter esse corpus, quod Christus ipse corpus suum appellauit quum diceret, Accipite, edite, hoc meum est corpus, quod ipse quoque simul sumebat cum discipulis, aliter ipsum corpus proprium quod illo altero vescēbatur. Hoc comedebat, illud comesum est, & vtrunque corpus, sed diuersa ratione dicitur. Ad eundem modum Hieronymus in epistolam ad Ephesios cap. 1, Dupliciter, inquit, sanguis Christi & caro intelligitur, vel spiritualis illa atque diuina de qua ipse dixit, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: &, Nisi māducaueritis carnem meam, & sanguinem meum biberitis, non habebitis vitam æternam, vel caro & sanguis quæ crucifixæ est, & qui militis effusus est lancea. Duo sunt quæ docet hinc Hieronymus: Verba illa Ioannis cap. 6, ad Sacramentum pertinere, quemadmodum Chrysostomus, & carnem crucifixam ab ea quæ in Sacramento est, quam spiritualement & diuinam nominat, differre. Idem in Leuiticum, & habetur De consecr. dist. 2. De hac quidem hostia quæ in Christi commemorationem mirabiliter fit, edere licet: de illa verò quam Christus in ara crucis obtulit, secundum se nulli edere licet. Clara est & aperta distinctio. Augustinus libro Senten. Prosperi. Caro eius est quam forma panis operatam, in Sacramento accipimus, & sanguis eius quem sub vini specie & sapore potamus. caro videlicet carnis, & sanguis est Sacramentum sanguinis, carne & sanguine vtroque inuisibili, spirituali, intelligibili, signatur visibile Domini nostri Iesu Christi corpus & palpabile, plenum gratia omnium virtutum, & Diuina maiestate. Quis non videt quàm apertè discernat Augustinus inter proprium Christi corpus quod visibile, quod palpabile nominat, & eam carnem quam in Sacramento accipimus, quam inuisibilem, spiritualement, intelligibilem esse asserit & signum alterius corporis? Idem in epistola ad Iren. Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis, & bibaturi illum sanguinem quem effusuri sunt qui me crucifigent, ipsum quidem & non ipsum, ipsum inuisibiliter & non ipsum visibiliter. Discrimen ponit quum ait, Non hoc corpus: & rursum, ipsum & non ipsum: rationē discriminis, ipsum inuisibiliter, quod antè corpus inuisibile dixerat, Sacramentū videlicet corporis, & non

Chrysost. in
Matth. c. 26.
hom. 83.

Hieron. in
epist. ad Eph.
c. 1.

Idem in Leuit.
De consecr. dist. 2.
August. ibidem.

Idem in ep.
ad Iren. ib.

Idem ibid.

Idem in Psal.
33.Idem in
Psal. 98.Idem De
doctr. Chri-
stiana l. 3.Idem ad
Bonif. ep. 23.

ipsum visibiliter, siue visibile corpus, quod ad proprium corpus refertur. hoc autem corpus ubicunque est, visibile est. Idem in lib. sent. Prosperi, Semel immolatus est in semetipso Christus, & tamen quotidie immolatur in Sacramento, quod ita intelligendum est, quia in manifestatione sui corporis, in distinctione suorum membrorum omnium, verus Deus & verus homo semel tantum in cruce pependit, offerens Patri seipsum, hostiam viuam. Corpus quod in Sacramento est, nec manifestationem corporis, nec membrorum distinctionem habet, proprium autem corpus sua membrorum distinctione nunquam caret. Idem in Psalmo 33, Et ferebatur in manibus suis. Hoc verò fratres, quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portetur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum literam non inueniemus, in Christo autem inueniemus. ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait, Hoc est corpus meum. ferebatur enim illud corpus in manibus suis. Et postea seipsum magis explicans, inquit, Et ferebatur in manibus suis. Quomodo ferebatur in manibus suis? Quia quum commendaret ipsum corpus suum & sanguinem suum, accepit in manus suas quod norunt fideles, & ipse se portabat quodam modo quum diceret, Hoc est corpus meum. Dicens, ferebatur illud corpus in manibus suis, & accepit in manus suas quod norunt fideles, & ipse se portabat quodam modo, declarat non de eodem corpore simpliciter intelligendum esse, sed aliud esse quod ferebat, proprium videlicet corpus, aliud quod ferebatur, nempe Sacramentum corporis. Idem in Psal. 98, Durum illis visum est quod ait, Nisi quis manducauerit carnem meam, non habebit vitam aeternam. Acceperunt illud stultè, carnaliter illud cogitarunt, & putauerunt quod præcisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt, Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo. Etenim si duri non essent, sed mites essent, dicerent sibi, Non sine causa dicit hoc, nisi quia est ibi aliquod Sacramentum latens, manerent cum eo lenes non duri, & discederent ab illo, quod illis discedentibus, qui remanserunt didicerunt. Nam quum remansissent cum illo discipuli duodecim illis recedentibus, suggesserunt illi tanquam dolentes illorum mortem, quod scandalizati sunt in verbo eius & recesserunt. Ille autem instruxit eos & ait illis, Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest. Verba quæ loquutus sum vobis, spiritus est & vita. spiritualiter intelligite quod loquutus sum. Nō hoc corpus quod videtis manducaturi estis, nec bibituri illum sanguinem, quem fufuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendaui. Spiritualiter intellectum viuificabit vos. Et si necesse est illud visibiliter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi, quum ait, Non hoc corpus quod videtis, &c. &c. Sacramentum aliquod vobis commendaui, distinguit euidenter inter hæc duo corpora, quorum alterum propriè corpus est, alterum Sacramentum corporis. Idem De doctrina Christiana, lib. 3, Nisi manducaueritis carnem Filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: facinus vel flagitium videtur iubere, figura est ergo præcipiens passioni Domini esse communicandum, & suauiter atque vtiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit. Si literam sequuti, vt verba propriè sonant intelligamus, facinus, inquit, videtur iubere, idcirco figuratam dicit loquutionem esse, nec de proprio corpore comedendo, sed de Sacramento corporis, quod modo spirituali corpus Christi est, oportet intelligere. Idem ad Bonifacium Epist. 23, Nempe ita loquimur, vt Pascha appropinquante dicamus, crastinam vel perendinā Domini passionem, quum ille ante tam multos annos passus sit, nec omnino nisi semel illa passio facta sit. Nempe ipso die Domini co dicimus, hodie Dominus resurrexit, quum ex quo resurrexit, tot anni transierunt. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguat esse mentitos, nisi quia istos dies secundum illorum quibus hæc gesta sunt similitudinem nuncupamus? vt dicatur ipse dies qui non est ipse, sed reuolutione temporis similis eius, & dicatur illo die fieri, propter Sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed iam olim factum est. Nōne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in Sacramento non solum per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur. Nec utique mentitur, qui interrogatus, eum responderit immolari: si enim Sacramenta quandam similitudinem earum rerum quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramēta non essent. Ex hac autem similitudine, plerunque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum Sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, Sacramentum

mentum sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita Sacramentum fidei fides est. Videmus & hoc loco seiungi proprium corpus quod semel oblatum est, à Sacramento quod in dies immolatur, & quodam modo corpus est. Idem Augustinus ut habetur de consecr. dist. 2. *Idem De conf. dist. 2.* Vtrum sub figura an sub veritate hoc mysticum calicis Sacramentum fiat? Veritas ait, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. alioquin quomodo magnum erit, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, nisi vera sit caro? Sed quia Christum fas vorari dentibus non est, voluit Dominus hunc panem & vinum in mysterio verè carnem suam & sanguinem suum consecratione Spiritus sancti potentialiter creari, & quotidie pro mundi vita mysticè immolari. Ut sicut de Virgine per Spiritum sanctum vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini mysticè, idè corpus Christi consecratur. Corpus Christi & veritas & figura est, veritas dum corpus Christi, & sanguis virtute Spiritus sancti, in virtute ipsius ex panis & vini substantia efficitur: figura verò est id, quod exterius sentitur. Discernit hinc etiam Augustinus veram carnem de Virgine sumptam, à veritate carnis quæ ex panis & vini substantia efficitur: hanc enim in mysterio verè carnem suam quotidie creari dicit atque immolari, quod de ipso corpore Christi proprio fas non est dicere. Idem author libro eodem, Donec seculum finiatur, sursum Dominus est: sed tamen & hinc nobiscum est veritas Domini. *Idem ibidè.* Corpus enim in quo resurrexit in vno loco esse oportet, veritas autem eius ubique diffusa est. An non clarè docet aliud esse corpus in quo resurrexit, quod vno loco contineri necesse sit, aliud veritatem illam corporis, quæ tam latè diffunditur, quàm Sacramentum rite administratur? Atque hinc obseruandum est veritatem Dominici corporis dupliciter dici ac debere dupliciter accipi. Alia nanque veritas corporis requiritur in mysterio, alia simpliciter & absque mysterio. Huc faciunt & illa verba Augustini in eo loco, De consecr. dist. 2. *Idem ibidè.* Vtrum sub figura, &c. ut quia nos iam similitudinè mortis eius in Baptismo accipimus, similitudinè quoque carnis & sanguinis sumamus, ita ut & veritas non desit in Sacramento, & ridiculum nullum fiat à Paganis, quod cruorem occisi hominis bibamus. Similitudinem carnis & sanguinis cum veritate coniunctam asserit in Sacramento, ita tamen ut sanguinem hominis occisi, propriè si intelligas non bibamus. quo fieret ut Ethnicis ridendi videremur. Idem tit. eodem, Hoc est quod, &c. Sicut ergo cælestis panis, qui Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, quum reuera sit Sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, quod palpabile, mortale, in cruce positum est, vocaturque ipsa immolatio carnis quæ sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei, veritate, sed significante mysterio: sic Sacramentum fidei, quod Baptismus intelligitur fides est. Iterum perspicuè docet, aliud esse corpus Christi visibile, palpabile, aliud id quod suo modo vocatur corpus Christi, quum re vera sit Sacramentum corporis, illius videlicet visibilis atque palpabilis. Vnde Glossa super eodem loco sic habet, Cælestis, id est, cæleste Sacramentum, quod verè repræsentet Christi carnem, dicitur corpus Christi, sed impropriè, vnde dicitur suo modo, sed non rei veritate, sed significante mysterio. Et paulò antè ibidem eadem Glossa dicit, Cæleste Sacramentum, quod est in altari, impropriè dicitur corpus Christi, sicut Baptismus impropriè dicitur fides. *Idem ibidè.* Huc spectant quæ scribit idem author ad Dardanum in hunc modum, Fideliter tene Christianam confessionem, quoniam resurrexit à mortuis, ascendit in cælum, sedet ad dextram Patris, nec aliunde quàm inde venturus est ad viuos mortuòsque iudicandos. Et sic venturus est illa Angelica voce testante, quemadmodum ire visus est in cælum, id est, in eadem carnis forma atque substantia, cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abstulit. secundum hanc formam non est putandus ubique diffusus. Cauendum est enim ne ita Diuinitatem astruamus hominis, ut veritatem corporis auferamus. Deinde in fine eiusdem epistolæ, Christum autem Dominum nostrum vnigenitum Dei Filium, æqualem Patri, eum denique hominis Filium, quo maior est Pater, & ubique totum præsentem esse non dubites tanquam Deum, & in loco aliquo cæli propter veri corporis modum. Quæ dixerat alibi veritatem corporis Christi ubique diffusam esse quum loquitur de Sacramento corporis, hinc ubi agitur de vero corpore propriè intellecto negat secundum illam rationem corporis ubique diffusam esse: sed ita tolli prorsus veritatem corporis. Non pugnat secum Augustinus, sed satis euidenter ostendit duplici modo corpus & veritatem corporis accipiendam esse. Videor fortassis ex Augustino nimis multa citasse, sed vnicui adhuc locum prætereundum non puto, quem in Euangelium Ioann. Tract. 50, scriptum

Idem De
conf. dist. 2.

Idem ibidè.

Idem ibidè.

Idem ibidè.

Glossa ibid.

Ibidem.

August. ad
Dard.

Idem ibidè.

Idem in
Ioann. Tract.
50.

reliquit, Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Accipiant & hoc boni, & non sint solliciti: loquebatur enim de praesentia corporis sui. Nam secundum maiestatem suam, secundum prouidentiam, secundum ineffabilem & inuisibilem gratiam impletur quod ab eo dictum est, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Secundum carnem verò, quam Verbum assumpsit, secundum id quod de Virgine natus est, secundum id quod à Iudæis prehensus est, quod ligno confixus, quod de cruce depositus, quod linteis inuolutus, quod in sepulchro conditus, quod in resurrectione manifestatus, non semper habebitis vobiscum. Quare? quoniam conuersatus est secundum corporis praesentiam quadraginta diebus cum discipulis suis, & eis deducenibus, videndo non sequendo, ascendit in caelum, & non est hic. Ibi est enim: Sedet ad dextram Patris, & hic est, non enim recessit praesentia maiestatis. Aliter secundum praesentiam maiestatis semper habemus Christum: secundum praesentiam carnis rectè dictum est discipulis, Me autem non semper habebitis. Habuit enim illum Ecclesia secundum praesentiam carnis paucis diebus, modò fide tenet, oculis non videt. Haecenus. Vbi de corpore Christi propriè dicto loquitur Augustinus, negat simpliciter hic adesse, & recusat talem praesentiam corporis: quum verò loquitur de Sacramento, verè quidem adesse corpus asserit, & veram praesentiam corporis, non autem propriè, sed quemadmodum ipse nos admonet, secundum maiestatem, secundum ineffabilem & inuisibilem gratiam, qua de re mox plenius dicemus. Satis igitur constat, aliter intelligendum Christi corpus in Sacramento, aliter quod in aliquo loco caeli esse necessarium est, propter veri corporis, ut ipse ait, modum. Nunc pergamus ad alios. Gregorius Nazianzenus in oratione de Paschate sic loquitur, Caterum Pascha fiamus participes, figuratè tamen adhuc, etsi Pascha hoc veteri sit manifestius. Siquidem Pascha legale, audenter dico, figura figurae erat obscurior, at paulò post illo perfectius & manifestius fruemur, quum Filius verbum ipsum biberit nobiscum in regno Patris nouum, reuelans ac docens quae nunc modicè demonstrauit. Hic Nazianzenus Eucharistiam Pascha manifestius appellauit legali Paschate, adhuc tamen figuram, nempe illius quo manifestius & perfectius fruemur in regno Patris. Hoc igitur Pascha quod peragitur in mysterio, differt ab eo quod aeternum manet, quo saturabimur in seculo futuro. Gregorius alter in homilia Paschali, Haec salutaris victima illam nobis mortem vnigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens à mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, tamen in seipso immortaliter & incorruptibiliter viuens, iterum in hoc mysterio moritur, eius quoque vbique corpus sumitur, eius caro in populi salutem paritur, eius sanguis non iam in manus infidelium, sed in fidelium ore profunditur. Hinc ergo pensamus quale sit hoc Sacramentum, quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti Filii semper imitetur. Quis enim fidelium habere dubium posset in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem caelos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse? Distinguit iste Gregorius hanc victimam ab illa, hanc mortem, hanc passionem, hoc corpus, quae hic fiunt in mysterio, nobis illa iam olim peracta reparant & imitantur. Nam si literam sequeris, neque corpus vbique diffunditur, neque caro patitur, nec amplius moritur, licet haec in mysterio fieri dicantur. Eadem fuit sententia Eusebii Emysseni, cuius verba recensentur, De consecratione distinct. 2, quae sequuntur, Quia corpus assumptum ablatum erat ab oculis & illaturus sideribus, necessarium erat, ut die Coenae Sacramentum nobis corporis & sanguinis consecraretur, ut coleretur iugiter per mysterium quod semel offerebatur in precium, ut quia quotidiana & indefessa currebat pro omnium salute redemptio, perpetua esset redemptionis oblatio, & perennis victima illa viueret in memoria, & semper praesens esset in gratia, vera, vnica & perfecta hostia, fide aestimanda, non specie neque exteriori censenda visu, sed interiore affectu. Vnde caelestis confirmat autoritas, quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum, quoniam qui author est muneris, idem testis est veritatis. Nam inuisibilis sacerdos, visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo, secreta potestate conuertit, dicens, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum, & sanctificatione repetita, Accipite & bibite, ait, Hic est sanguis meus. Ergo sicut ad nutum praecipientis Domini, repente & ex nihilo substituerunt excelsa caelorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, ita pari potestate in spiritualibus Sacramentis, ubi praecipit virtus, seruit effectus. Verbis apertis instruit nos Eusebius, corpus illud proprium

Greg. Naz.
orat. de Pascha.

Greg. in homilia Pasch.

Euseb. Emysseni. De consecratione, distinct. 2.

prium quod assumptum appellat, non esse in Sacramento, sed ablatum esse à terris, & illatum sideribus atque idcirco Sacramentum corporis institutum esse, in quo substantia quidem corporis continetur, sed in mysterio & per gratiam, non ea substantia quam antè dixerat ablatam, quæ si adesset Sacramento, non esset opus, sed spiritualis & Sacramentis accommodata, vnde & Sacramenta spiritualia nominat, & ne pinguiorem aliquam quam oportet substantiam cogitemus, continuò regenerationis exemplum subiicit, inquit, Quanta itaque & quam celebranda beneficia vis Diuinæ benedictionis operetur, quomodo tibi nouum & impossibile esse non debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia conuertantur, te ipsum qui in Christo es regeneratus, interroga dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, & à salutis via intrinsecus mortuus exulabas. Subitò initiatus Christi legibus & salutaribus mysteriis innouatus, in corpus Ecclesiæ non videndo sed credendo transiisti, & de filio perditionis, adoptiuus Dei filius fieri occulta puritate meruisti, in mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter, sine quantitatis augmento, quum idem atque idem ipse esses, multò alter fidei processibus extitisti, in exteriori nihil additum est, & totum in interiori mutatum est, ac sic homo Christi filius effectus, Christusque hominis in mente formatus est. Sicut ergo sine sensu corporali, præterita vilitate deposita, subitò nouā indutus es dignitatem, & sicut hoc quod Deus læsa in te curauit, infecta diluit, maculata deterfit, non oculis, sed sensibus tuis sunt credita. Sic quum reuerendum altare cibis spiritualibus satiandus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente contingere, cordis manu suscipe, & maxime totum haultu interioris hominis assume. Ostendit Eusebius hac similitudine, qualis in Sacramento fit commutatio, quomodo res terrenæ conuertantur in substantiam Christi, & cuiusmodi sit illa substantia. Similis utrique commutatio ei qua nos in Baptismo commutamur, & talis substantia, qualem nos in lauacro regenerationis induimus, quum filii Dei nascimur, noua creatura, noui homines efficiamur, quum in corpus Ecclesiæ transimus, vbi nihil in exteriori nostri parte, sed totum in interiori mutatum est: ideoque cibum spiritualem nominat, quem fide respicimus, mente contingimus, cordis manu suscipimus, & interioris hominis haultu sumimus. His consentiunt quæ scribit Ambrosius in epistolam ad Hebræos, & referuntur De consecratione, distinctione secunda, In Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens. Quid ergo nos, nonne per singulos dies offerimus? sed ad recordationem mortis eius, & vna est hostia non multæ, quia semel oblatus est Christus, hoc autem sacrificium exemplum est illius. Disertè dicit Ambrosius, quod vera illa hostia semel oblata sit: hæc autem hostia per singulos dies offertur, & indicat quo modo vna sit hostia & non vna, quum ait hanc illius exemplum esse. Idem in libro De mysteriis, In illo Sacramento Christus est, quia corpus est Christi. Non ergo corporalis est, sed spiritualis: vnde & Apostolus de typo eius ait, Quia patres nostri eandem escam spiritualem manducauerunt, corpus enim Dei, corpus spirituale, corpus Christi corpus diuini spiritus est. Non possunt hæc dici de vero & proprio Christi corpore, quod videlicet spiritus sit. Spiritus enim carnem & ossa non habet, illud autem corpus habet, ipso Domino coram discipulis suis attestante, Palpate, inquit, & videre quod spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Quamobrem De Sacramentis libro quarto, idem author ita loquitur, Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est, ut sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ergo tibi ut respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem, dico tibi, quod iam corpus est Christi, ipse dixit, & factum est, ipse mandauit, & creatum est. Tu ipse eras, sed eras vetus creatura, postquam consecratus es, noua creatura esse coepisti. Vis scire quàm noua creatura? Omnis, inquit, in Christo noua creatura. Argumentatur Ambrosius à maiori, verbo Dei res nouæ creantur, mirum igitur non est, si res iam existentes & manentes in aliud verbo commutentur, quod in Sacramentis fit: prioris exempla sunt, cælum, mare, terra: posterioris homo, qui nondum renatus, vetus creatura est, post regenerationem virtute Verbi, licet idem sit qui fuerit, nempe homo, tamen internam accipit commutationem, & ex vetere fit noua creatura. Similem huic in Eucharistia mutationem affirmat, quum & panis maneat &

Idem ibid.

Ambros. in
ep. ad Hebr.
De consecr.
dist. 2.Idem in lib.
De myst.Idem De
Sacr. l. 4.

Idem De
sacr. lib. 6.

nouam substantiam, hoc est, nouam dignitatem acquirat. Id ipsum adhuc plenius explicat, libro 6, ita scribens, Fortè dicas, Quomodo vera caro? Quia similitudinem video, non video sanguinis veritatem, primò omnium dixi tibi de sermone Christi, quòd operatur ut possit mutare & conuertere genera instituta naturæ. Deinde ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quòd carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant, solus tamen Petrus dixit, Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quòd recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, sed maneret gratia redemptionis, ideo in similitudinem quidem accipis Sacramentum, sed veram naturam gratiam virtutemque consequeris. Postremò addit ceu coronidem. Et tu qui accipis panem, Diuinæ eius substantiæ in illo participas alimento. Huius autoritate tanti viri discimus, spiritualementem non corporalem escam esse quam in Sacramento sumimus, neque carnem illam secundum propriam carnis rationem accipiendam esse, quod Capernaïtæ fecerunt, & cum scandalo recesserunt, sed vnà cum signo externo, nos veram naturam gratiam & virtutem consequi, & accipientes panem, Diuinæ substantiæ participes esse. Et hinc videmus Ambrosium idem cum Emysseno sentire, & longè aliter intelligere tum eam quæ in Sacramentis fit commutationem, tum ipsam vocem substantiæ, quam vel in proprio sermone accipitur, vel philosophi physicè loquuntur. Eodem pertinet quod

Idem De
off. l. 4 c. 48.

De officiis libro quarto, cap. 48, scripsit, Hic vmbra, hic imago, illic veritas, vmbra in Legge, imago in Euangelio, veritas in cælestibus. Antea agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, sed offert se ipse quasi sacerdos, hic in imagine, ibi in veritate, ubi apud Patrem quasi aduocatus pro nobis interuenit. Discernit alteram oblationem ab altera, & quanuis vtraque suo modo verè fiat, hæc tamen quæ celebratur in Ecclesia fit in imagine, veritas autem ipsa manet, ut aduocatus pro nobis apud Patrem. Locus autem hic Ambrosii videtur alludere ad illum Origenis in Psalmum 38, ubi tractat illud Pauli, Vmbra enim habens lex bonorum futurorum, non ipsam imaginem rerum, &c. Sic autem scribit,

Origen. in
Psal. 38.

Si quis verò transire potuerit ab hac vmbra, veniat ad imaginem rerum, & videat aduentum Christi in carne factum, videat eum Pontificem, offerentem quidem & nunc Patri hostias, & postmodum oblaturum, & intelligat hæc omnia imagines esse spiritualium rerum, & corporalibus officiis cælestia designari. Imago ergo dicitur quod recipitur ad præsens, & intueri potest humana natura. Si potes mente & animo penetrare cælos, & sequi Iesum, qui penetrauit cælos, & assistit nunc vultui Dei pro nobis, ibi intuenies illa bona, quorum vmbra habuit Lex, & imaginem Christi ostendit in carne, quæ præparata sunt beatis, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ quum videris intelliges, quia qui in ipsis ambulat, & in illorum desiderio & cupiditate perdurat, iste non in imagine, sed in ipsa iam ambulat veritate. Dotis & exercitatis scribit Origenes, ideoque non cuius obuius. Illud tamen manifestè tradit, hostias quæ hic offeruntur, imagines esse illius veritatis, quæ penetrauit cælos, & vultui Dei assistens intercedit pro nobis, ac proinde aliud imagines esse, aliud veritatem ipsam. Et quanuis imagines istæ suam quoque veritatem habeant, tamen hanc ab illa propria veritate differre, quam tum re ipsa consequemur quum sequuti Christum, cælos penetrabimus ubi ille assistit, quæ hinc etiam quodam modo fruimur, dum animis in cælum sublatis, arcana illa bona pia meditatione contemplamur. Idem in Matthæum

Idem in
Matth. c. 15.

capite decimoquinto, Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè Domino comedenti illum. Et hæc quidem de typico symbolicoque corpore. Multa porro & de ipso Verbo dici possunt, quod factum est caro. Hinc Origenes veram carnem, id est, veram humanam naturam, quam Christus Verbum assumpsit, aliam esse declarat, aliud typicum & symbolicum eius corpus, quibus verbis Sacramentum nominat. Eodem spectant quæ scribit contra Celsum libro 8, Nos verò conditori

Idem cōtra
Cels. lib. 8.

rerum morem gerentes, pro eius collatis in nos beneficiis, ubi & gratias diximus, oblati panibus vescimur, qui utique ex oratione & precibus sanctius quoddam corpus conflantur. Hæc verba sanctius quoddam corpus, non conueniunt proprio Christi corpori, conueniunt autem Eucharistiæ, quæ quodam modo corpus eius est. Idem in Leuiticum homilia septima, rem eandem apertius explicat, inquit, Sed vos si filii estis Ecclesiæ, si Euangelicis imbuti mysteriis, si Verbum caro factum habitat in vobis, agnoscite quæ dicimus, quia Domini sunt, ne fortè qui ignorat ignoretur.

Idem in Le-
uit. hom. 7.

Agno.

Agnoscite quia figuræ sunt, quæ in diuinis voluminibus scripta sunt, & ideo tanquam spirituales & non tanquam carnales examinate, & intelligite quæ dicuntur. Si enim quasi carnales ista suscipitis, lædunt vos & non alunt. Est enim & in Euāgeliis litera quæ occidit, non solum in veteri Testamento occidens litera deprehenditur. Est & in nouo Testamento litera quæ occidat eum, qui non spiritualiter quæ dicuntur aduerterit. Si enim secundum literam sequaris hoc ipsum quod dictum est, Nisi manducaueritis carnē meam & biberitis sanguinem meum, occidit hæc litera. Quū hæc verba passim auctoritas ad Sacramentum referunt, & Origenes adeo literam fugiendam præcipit, ut occidere dicat, quis non videt aliter intelligendam Christi carnem in Sacramento, aliter iuxta literam, & in sermone proprio? Epiphanius in Anchorato eiusdem sententiæ est, quum ait, Videmus enim quod accepit Seruator in manus suas, ut Euangelium habet, quod surrexit in cœna & accepit hæc, & ubi gratias egisset dixit, hoc meum est hoc. & videmus quod non æquale est, nec simile, non imagini quæ carni inest, non inuisibili Deitati, non lineamentis membrorum. Hoc enim est rotundæ formæ, & sensus expers quantum ad potentiam, & voluit per gratiam dicere, hoc meum est hoc, & nemo non fidem habet sermoni. Qui enim non credit ipsum verum esse sicut dixit, is excidit à gratia & salute. Quod autem audiuius id credimus, quod est ipse. Dominum verò nostrum nouimus, totum sensum, totum sensu præditum, totum Deum, totum mouētem, totum operantem, totum lucem, totum incomprehensibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largitus est. Probare nititur Epiphanius hoc loco, hominem ad imaginem Dei conditum, verè quidem imaginem Dei habere, non secundum propriam Diuinitatis naturam, sed secundum gratiam, & vitur similitudine ab Eucharistia sumpta, quam iuxta propriam naturam corporis negat esse corpus Christi, quum nec formam veri corporis habeat, & sensu motūque careat, & tamen per gratiam verè credatur eius corpus esse. Cyprianus etiam in sermone De Cœna Domini, in eandem sententiam piè sanè & copiosè disserit, vnde pauca hæc delibasse satis esse duximus. Nam neque Patrum quisquam Sacramenti dignitatem magis euexit, & sensum omnem carnalem excludens, verum tanti mysterii intellectum explicat. Inconsumptibilem, inquit, cibum magister apponit discipulis, nec iam ad elaborata impensis & arte conuiuia populi inuitabantur, sed immortalitatis alimonia datur à communibus cibis differens, corporalis substantiæ retinens speciem, sed virtutis Diuinæ inuisibili efficientia, probans adesse præsentiam. Item, Orta fuerat aliquando sicut in Euangelio Ioannis legitur, de nouitate verbi huius quæstio, & ad doctrinam mysterii huius, obstupuerant auditores, quum diceret Dominus, Nisi manducaueritis carnem Filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod quidam quia nondum credebant, nec poterant intelligere, abierunt retro, quia horrendum eis & nefarium videbatur, vesci carne humana, existimantes hoc eo modo dici, ut carnem eius vel elixam, vel assam, sectamque membratim edere docerentur, quum illius personæ caro, si in frustra partiretur, non omni humano generi posset sufficere, quæ semel consumpta, videretur interiisse religio. cui nequaquam vltius victima superesset. Sed in cogitationibus huiusmodi, caro & sanguis non prodest quicquam, quia sicut ipse magister exposuit, verba hæc spiritus & vita sunt, nec carnalis sensus ad intellectum tantæ profunditatis penetrat, nisi fides accedat. Panis est esca, sanguis vita, caro substantia, corpus Ecclesia, corpus propter membrorum in vnum conuenientiam, panis propter nutrimenti congruentiam, sanguis propter viuificationis efficientiam, caro propter assumptæ humanitatis proprietatem. Item, Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus, procurat vitam & incrementum corporibus, ideoque ex consueto rerum effectū, fidei nostræ adiuta infirmitas, sensibili argumento edocta est, visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali, quàm spiritali transiōne Christo nos vniri. Item, Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro, & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat Diuinitas, ita Sacramento visibili ineffabiliter Diuina se infudit essentia. Item, Dixerat sanè huius traditionis magister, quod nisi manducaremus, & biberemus eius sanguinem, non haberemus vitam in nobis. Spiritali nos instruens documento, & aperiens ad rem adeo abditam intellectum, ut sciremus quod mansio nostra in ipso sit manducatio, & potus quasi quædam incorporatio, subiectis obsequiis,

Epiphan. in
Anchorato.

rōte.

Cyprian. de
Cœna Do-
mini.

voluntatibus iunctis, affectibus unitis. Item, Inter Dominicæ mensæ conuiuias animalis homo non admittitur, quicquid caro & sanguis dicat, ab hoc cætu excluditur, nihil sapit, nihil prodest, quicquid humani sensus molitur subtilitas. Hæc & alia multa in eadem sententiam Cyprianus. Quod ad nostrum institutum attinet, ipsa Cypriani verba satis indicant, quàm non sequenda sit litera in his quæ de hoc mysterio dicuntur, quàm procul arcendus est carnis sensus, & ad sensum spiritualem omnia referenda: huic panis Diuinæ virtutis præsentiam adesse, vitæ æternæ effectum, Diuinam infundi essentiam, verba spiritum & vitam esse, spirituale documentum tradi, hoc corpus, hunc sanguinem & carnem, hanc substantiam corporis, non communi more, nec ut humana ratio dicat accipi oportere, sed ita nominari, existimari, credi, propter eximios quosdam effectus, virtutes, & proprietates coniunctas, quæ corpori & sanguini Christi natura insunt, nempe quod pascat animas nostras, & viuificet simul, & corpora ad resurrectionem & immortalitatem præparet. Idem sensit & Cyrillus, qui quum in multis locis veritatem & naturam corporis Christi in Sacramento affirmet, tamen spiritualement & diuinam rem esse, non hominum more intelligendam censet. Nam primum eandem vescendi rationem verbis Dominicæ Cœnæ traditam refert, quam Dominus ipse significabat quum diceret, Nisi manducaueritis carnem Filii hominis, &c. Sic enim scribit libro 4. in Ioannem, capite 14, vbi nonnulla loquutus de his qui dixissent, Quomodo potest hic dare carnem suam edendam, hæc adiecit, Oportebat igitur fidei primum radices in animo iacere, deinde illa quærere quæ homini quærenda sunt. Illi verò antequam crederent, importunè quærebant. Hæc igitur de causâ, Dominus quomodo id fieri possit non enodauit, sed fide id quærendum hortatur. Sic credentibus discipulis fragmenta panis dedit, dicens, Accipite & manducate, hoc est corpus meum. Calicem etiam similiter circumtulit dicens, bibite ex hoc omnes, hic est calix sanguinis mei, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Perspicis quia sine fide quærentibus mysterii modum nequaquam explanauit, credentibus autem non quærentibus exposuit. Item in caput vicesimum primum, in hæc verba, Durus est hic sermo, sic ait, Mentis quoque acumine priuati scientiam abhorreere solent, quæ magno studio, multaque opera esset conquirenda. Sed spiritualis quidē vir, ut in deliciis in doctrina Domini versatus, iugiter canit, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Animalis verò Iudæus, spirituale hoc mysterium, fatuitatis plenum arbitratur, quumque Domini verbis ad sublimiorem intelligentiam rerum concitetur, tamen ad insitam sibi dementiam omnino delabitur. Idem in caput vicesimum secundum, exponens hæc verba, Hoc vos scandalizat, &c. scribit in hunc modum, Ex imperitia multi qui Christum sequebantur, verba ipsius non capientes perturbabantur. Nam quum audissent, Amen, amen dico vobis, nisi comederitis carnem Filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, ad immanes ferarum mores vocari se à Christo arbitrabantur, incitarique ut vellent crudas hominis carnes manducare, & sanguinem bibere, quæ vel auditu horribilia sunt. Nondum enim mysterii huius formam, & dispensationem pulcherrimam cognouerant. Idem c. 24. Item in cap. 24. Verba ergo quæ vobis loquutus sum, spiritus, id est, spiritalia, & de spiritu & vita, id est, de viuifica & naturali vita sunt. Eiusdem verba citantur ad Calosyrium. quæ sequuntur, Ne enim horreremus carnem & sanguinem, apposita sacris altaribus, condescendens Deus nostris fragilitatibus, influit oblatis vim vitæ, conuertens ea in veritatem propriæ carnis, ut corpus vitæ quasi quoddam semen viuificatiuum inueniatur in nobis. His atque aliis apud Cyrillum locis subuehimur à litera ad spiritum, ab animalis hominis sensu ad sublimiorem spiritualis mysterii intelligentiam. Non hinc cogitandum est nos crudas hominis carnes comedere, vel sanguinem bibere: sed verba spiritalia esse, & spiritualiter intelligenda, carnem quidem & sanguinem nominari, sed de spiritu & vita, id est, viuifica Dominicæ carnis virtute debere intelligi, & proinde vim vitæ signis externis inditam esse dixit, & corpus vitæ significanter appellauit. Idem in Ioannem libro 11. capite 26, aliquanto clariùs explicat, quomodo & cum Christo & nobiscum inuicem corporaliter coniungimur, idque per Sacramenti participationem, licet corpore simul & anima separati simus. Considerandum est (inquit) si ad vnitatem consensus & voluntatis, naturalem etiam inuenire possumus, per quam nos inter nos & omnes Deo colligemur, fortassis enim etiâ corporali vnione cōiungimur, licet adeò disseparsi simus ut vnusquisque seorsum, & subsistat & circūscribatur. Nā si Petrus & Paulus vnus

Cyrillus in
Ioan. l. 4.
c. 14.

Idem in c. 21.

Idem in c. 22.

Idem c. 24.

Idem ad Ca
losyrium.

Idem in Ioan.
l. 11. c. 26.

¶ unum unitate in Christo sint, Petrus tamen Paulus non est. Deinde paucis interiectis sic infert Origo igitur & via, qua Spiritu sancto participamus, & Deo uniti sumus, Christi mysterium est. Omnes enim in illo sanctificamur. Ut igitur inter nos & Deum singulos uniret, quanuis corpore simul & anima distemus, modum tamen adinuenit, consilio Patris & sapientiæ suæ congruentem. Suo enim corpore credentes per communionem mysticam benedicens, & secum & inter nos unum nos corpus efficit. Palam est Cyrillum non de eodem corporis genere loquutum, quum dicit, Quanuis corpore simul & anima distent, tamen corpore Christi per communionem mysticam, credentes unum corpus cum Christo & inter se fieri. Nam ut illo spiritali corpore coniuncti fideles, unum sunt corpus, licet ipsorum propria corpora separata maneant, ita etiam eodem spiritali corpore cum Christo coniuncti unum cum illo corpus efficimur, etiam si proprium illius corpus longè absit à nostris corporibus. Addamus unum præterea locum ex hoc patre desumptum. Is autem est in lib. ad Euoptium, Anath. 11. ubi de Nestorio sic loquitur, Anath. 11. *ἀνθερωποφάν*, hoc est, humanæ carnis deuorationem hoc mysterium pronuntiat, & irreligiosè fidelium mētes in sensus adulterinos detrudit, ac humanis cogitationibus aggreditur, quæ sola, pura, & in exquisita fide accipiuntur? Obiicit hoc loco Cyrillus Nestorio, quod ut errorem suum tueatur, crassius de Eucharistia loquutus sit, quasi carnes humanas in ea propriè comedant fideles, quam Græca voce nominat *ἀνθερωποφάν*, sed cogitationes istiusmodi vocat *ἑτερόλους*, hoc est, interprete Budæo, adulterinos, nō germanos, non sinceros, quandoquidem nullis id genus humanis aut vulgaribus cogitationibus hic locus sit. Non aliter Theophylactus existimasse putandus est, qui quanuis videri possit crassio rem alicubi sententiam sequutus, ut in Matth. cap. 26, cuius verba supra recitauimus, quibus videtur negare quod panis Eucharistiæ figura sit corporis Dominici, sed ipsum re vera corpus, tamen quum dicit non esse figuram, sensit non tantum figuram esse, ut alibi in Marcum & Ioann. legitur. Nam omnibus alioqui veteribus reclamasset, quod credibile non est, qui passim hoc Sacramentum, figuram, imaginem, signū & exemplar appellant, tum quod re vera corpus esse dixit, non humano aut communi more voluit accipi, quemadmodum ex sequentibus manifestum erit. Nam scribens in Ioann. cap. 6, super hæc verba, Decertabant ergo Iudæi inter se dicentes, Quomodo hic potest nobis dare carnem suam ad edendum? sic ait, Oportet igitur nos quum audiuerimus, Nisi ederitis carnem Filii, non habebitis vitam, in sumptionibus diuinorum mysteriorum, indubitatam retinere fidem, & non quærere quo pacto. Nam animalis homo, hoc est, qui sequitur cogitationes humanas & animales, siue naturales, non est capax eorum quæ sunt super naturam & spiritalium. Atque ita & spiritalium esum carnis Dominicæ non intelligit, cuius qui non sunt participes, non erunt participes æternæ vitæ. Et mox hæc verba, Qui edit meam carnem, &c. sic exponit, Hoc loco discimus Sacramentum communionis. Nā qui edit & bibit carnē & sanguinē Domini, in ipso manet Domino, & Dominus in ipso. Contēperatio enim fit noua, & super rationē, ita ut Deus sit in nobis, & nos in Deo. Docet hic author fidē adhibendam esse in mysteriis, nec esse quærendū quo modo. Simul autē humanas & animales, seu naturales cogitationes sum-mouet & sensum tantum spiritalē exigit, & sublimiorē edendi rationē cōmendat. Ad-dit enim non multo post, super hæc verba, Durus est hic sermo, quis potest eū audire? &c. Vide autem insipientiam illorum. Nam debebant interrogare, & discere ea quæ ignorabant. At illi resiliabant, & nihil spiritaliter exponebant, sed omnia ut videbantur. Nā quia carnem audierant, putabant quod eos cogeret *σαρκοφάγοις*, id est, carnis & sanguinis fieri deuoratores. quia autem nos spiritaliter intelligimus, neque carniū voratores sumus, & sanctificamur per talem cibum. Mox etiam explicans illud, Spiritus est qui viuificat: ita scribit, Quoniam, ut saepe diximus, carnaliter exponentes ea quæ dicebantur à Christo, offende-bantur, dicit, Quum spiritaliter intelliguntur, quæ à me dicuntur, hoc demum vtilitatem asserre. Caro autē, hoc est carnaliter illa exponere nihil prodest, sed offendiculi occasio fit. Sic igitur illi qui carnaliter audiebant, quæ à Christo dicebantur, offende-bantur. Subdit igitur, Verba quæ ego loquor spiritus sunt, hoc est, spiritalia sunt & vita, nihil carnale habentia, & vitā afferentia æternam. his adiungamus quæ scribit in Mar. c. 14, Non enim figura tantum & exemplar quoddam Dominici corporis, panis est, sed in ipsum cōuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit, Panis quē ego dabo, caro mea est. & iterum, Nisi ederitis carnē Filii hominis. Et quomodo (inquit) caro non

Idem in lib.
ad Euopt.
Anath. 11.

Theophyl.
in Ioan. c. 6.

Idem in
Ioan. c. 6.

Damasc. De
fide orth.
lib. 4. c. 14.

videtur? O homo propter nostram infirmitatem isthuc fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his sunt, quibus assueuimus, ea non abhorremus: sanguinem verò propositum, & carnem videntes, non ferremus sed abhorreremus. Idcirco misericors Deus nostra infirmitati condescendens, speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transelementat. Ex his omnibus certissimum est Theophylactum veterum Patrum vestigia sequutum esse, carnales imaginationes in hoc Sacramento reicere, ad sublimes autem & spirituales nos reuocare, non esse figuram tantum Dominici corporis, sed potius verè corpus illius esse, tamen *συννοήτως* communicantes non esse, hoc est, carnibus non vesci, & causam addit, quia non carnaliter, sed spiritualiter intelligimus, nempe quod seruentur panis & vini species, in virtutem autem Dominicæ carnis & sanguinis abeant, & ut ille loquitur, transelemententur, quo vocabulo nō est quod Papisticam aliquam, ut vocant transubstantiationem nobis fingamus. Nam scribēs in Ioann. c. 6, eodem vitur verbo, sic inquires, Igitur quemadmodum ego (inquit) vivo propter Patrem, hoc est, sicut natus sum ex Patre, qui vita est, ita & qui manducat me, vivit propter me, dum quodammodo miscetur mihi, & transelementatur in me, qui viuificare possum. Hac transelementandi voce nihil aliud significare voluit, quàm illā commutationem Sacramentis congruentem, cuius meminit Ambrosius, Emyssenus, & alii, ut suprà memorauimus. Aliter enim in Christum transelementari non possumus. Neque mirum est sic loquutum esse Theophylactum, quum & ipse Chrys. in Ioann. c. 6, hom. 45, his vtatur verbis, Vt autē non solum per dilectionem, sed re ipsa in illam carnē cōuertamur, per cibum id efficit, quem nobis largitus est. Ecce Chrysostomus dicit realiter, ut ita loquar, nos conuerti in carnem Christi, sed spiritualementem illam non carnalem conuersionem esse, quis non videt? Ita re ipsa conuertitur, & transelementatur panis in carnē Christi, sed spirituali non carnali conuersione, quia panis virtutem carnis assequitur. Atque hæc adeo quæ de Theophylacto dicta sunt, etsi non ita vetus author est, quia tamen ab iis qui carnalem in Eucharistia sensum sequuntur, in primis allegatur, quauis ipse admodum perspicue sese explicat, & à Diuinis literis, & antiquorum scriptis aliena nō doceat, volui veram tam docti viri sententiam ostendere, non illius ut recentioris hominis auctoritatem conuellere. Superest Damascenus, quo tanquam præcipuo propugnatore vtuntur aduersarii, qui si non carptim eius sententias, ut quæque suis affectibus applaudunt artiperent, sed orationis illius continuatam seriem considerent, causam ipsorum non magis adiuuat quàm euertit. Quanquam ut ingenuè lectorem admoneam, & quod sentio dicam, lubricus admodum, & incertus est hic author in hoc mysterio explicando, nec vllus inter veteres, ausim dicere, scriptores reperietur, qui tam obscure & perplexè de hac re disputarit. mihi sanè videtur, quum summam orthodoxæ fidei decreuisset scribere, de hoc Sacramento tacere noluisse, nec satis expedire potuisse dicere, quod ex verbis ipsius æquus lector facillè iudicabit. Scribit autem De fide orthod. libro 4, capite 14, de Christo in hunc modum, Oportuit autem non solum primitias nostræ naturæ in participationem venire melioris, sed omnes quotquot velint homines, & secunda natiuitate nasci, & nutriti cibo nouo, & huic natiuitati accommodato, atque ita præuenire mentis perfectionem. & paulò post, Et quoniam ipse spiritualis est Adam, oportuit & natiuitatem spiritualementem esse, similiter & cibum. Quum verò duplicem naturam & compositam habemus, par est ut duplex sit natiuitas, & esca similiter composita. Natiuitas igitur per aquam nobis & Spiritum data est, per sanctum, inquam Baptisma, cibus autem ipse Dominus noster Iesus Christus, qui de cælo descendit. Deinde verbis Ccenæ Domini in medium adductis, & quàm efficax sit verbum rationibus illatis adiungit. Quemadmodum omnia quæcunque fecit Deus, Spiritu sancto operante fecit, sic & nunc eadem Spiritus sancti vis, quæ suprà naturam sunt efficit, quæ non nisi sola fides potest comprehendere. & paulò post, Panis autem & vinum assumuntur. Nouit enim Deus humanam infirmitatem. Nam plerumque ea quibus non assueuit, auersatur cum indignatione. Demisit itaque sese ut solet, ac per consueta naturæ, ea quæ naturam superant facit. Atque ut in Baptismo, quia mos est hominibus aqua lauari, & vngi oleo, coniunxit cum oleo & aqua gratiam Spiritus sancti, fecitque ut sit lauacrum regenerationis: eodem modo, quia solent homines panem edere, vinum & aquam bibere, coniunxit cum illis suam Diuinitatē, & ea fecit corpus & sanguinē suum, ut per consuetas res, ac naturæ consentaneas, ad ea quæ naturam excedunt feramur. Hactenus videtur cum

reliquis

reliquis consentire. Nam qualis est secunda natiuitas, talem ait cibum esse, natiuitatem spirituales nominat, similiter & cibum, natiuitatem hanc duplicem esse, per aquam & Spiritum sanctum fieri, cibum etiam duplicem esse. quo modo autem duplex sit non statim adiūxit, quod in natiuitate fecerat, sed cibus, inquit, est ipse panis vitæ, qui de cælo descendit. post pauca tamen quo modo id fiat ostendit, inquiens, Vt aqua cum Spiritus sancti gratia coniungitur, & fit lauacrum regenerationis, ita diuinitas cum pane coniungitur, & fit corpus & sanguis Domini: hanc autem operationem asserit Spiritus sancti esse, panem quidem & vinum assumi, propter humanam infirmitatem, & per consuetam naturam, quæ naturam excedunt fieri, quæ sola fides potest capere. Nihil horum pugnat cum aliorum Patrum sententia. Cæterum quæ sequuntur aliter habent. Verè corpus est, inquit, cum diuinitate vnitum, illud corpus ex sancta virgine. Hoc ante illum nemo dixerat, & si de proprio corpore intelligit, autoritas Patrum qui ipsum antecesserant reclamant: qui corpus illud ablatum à terris, illatum syderibus, & hinc non esse diserte affirmant, qui etiam corpus illud ab hoc Sacramento corporis, aperto discrimine separant, nisi fortè sic interpretemur, vt illud Augustini, ipsum corpus & non ipsum, ipsum per gratiam & virtutem, non autem ipsum iuxta propriam rationem corporis. quod hic author quum hæc scriberet, voluisse videri potest. Nam ilico sequitur, Non quod ipsum corpus assumptum ex cælo descenderit, sed quod ipse panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Domini. quibus verbis ipse testatur aliter intelligendum hoc corpus quod in Sacramento sumitur, aliter illud assumptum corpus quod negat è cælo descendere. Nam si in cælo manet, nec huc descendit, panis autem fit illud assumptum corpus, certè panis erit in cælo, neque panis neque corpus hinc sumetur à fidelibus, quod nemo sanus affirmarit. Quod si corpus assumptum suo loco, vt fides nostra postulat relinquamus, ipsum tamen per gratiam & virtutem in Sacramento præsens esse dicamus, vt reliqui Patres pronunciant, & proinde panem hunc propter naturalem corporis proprietatem coniunctam, dici credique corpus Christi, nō propriè vt illud assumptum corpus, sed modo spirituali, vt Sacramentum illius corporis, res non implicita, sed expedita est. neque opus erit labyrinthos fidei nostræ aduersantes machinari, aut inanes ex arenis funiculosnectere, aut similitudines à superioribus patribus usurpatas fugere, & alias crassas atque à mysteriis alienas comminisci, quod facit hoc loco Damascenus. Quemadmodum enim (inquit) naturaliter panis edendo, vinum & aqua bibendo, in corpus & sanguinem comedentis ac bibentis mutantur, & fiunt aliud corpus præter id quod prius habebant, sic & panis propositionis, & vinum & aqua, per inuocationem & aduētum Spiritus sancti, supra naturæ legem in corpus & sanguinem Christi commutantur, & non sunt duo, sed vnum & idem. Quid aliud hoc simile quam viam sternit ad *σπρωφισμὸν* & *αὐθεγοπορίαν*, hoc est, ad carnes humanas comedendas, quod Cyrillus, Theophylactus & alij Patres abominantur: Quanto melius loquuti sunt Cyprianus, Ambrosius, Epiphanius, Emyssenus, & alij qui similem commutationem in Eucharistia, cum ea quæ fit in Baptismo confirmant, qua fit vt signa maneant eadem, & per gratiam, nouam acquirant substantiam similiter, vt idem homo nondum renatus ad veterem Adamum pertinet, post regenerationem nouus homo, noua creatura efficitur, non carnali, qui Sacramentis non conuenit, sed spirituali modo. Sed Damascenus ipse sui oblitus, qui prius spirituales hunc cibum, vt in Baptismo generationem spirituales affirmauerat, nunc carnalem esse docet, siquidem hic panis ita in Christi corpus abeat, vt panis communis in corpora comedentium. Quo fit vt in alium etiam errorem cadat. Negat enim hunc panem & vinum figuram esse. Non est, inquit, figura corporis & sanguinis Christi panis iste & vinum, absit, sed ipsum corpus Domini deificatum. Neque mirum est illum hoc negare, si vt panis communis mutatur in corpus vespentis, sic hunc panem mutari censeat. Sed veteres omnes passim reclamant. Quin & ipse sibi minimè constat. Nam post verba illa ex Ioan. cap. 6, citata, Nisi ederitis carnem Filij, &c. & caro mea verè, &c. statim aliam de carbone similitudinem assert, à superiore lōgè diuersam. Carbo (inquit) simplex lignum non est, sed igni vnitum, sic panis communionis non panis simplex est, sed vnitus diuinitati. Quam diuersa ratio huius & illius similitudinis? Antè dixerat panem propositionis mutari in corpus Christi vltra naturam, vt panis communis naturaliter mutatur in corpus vespentis, id autem non fit manente pane. hinc ait panem communionis non esse panem simplicem, sed panem diuinitati coniunctum. manet ergo panis. cui coniun-

tus? diuinitati. Vbi igitur est crassa illa transmutatio? Rursum paulò post, Hæc est pura il-
 la & sanguinis expers victima, quam Deus per Prophetam ab ortu solis ad occasum sibi
 offerri iussit. Si de assumpto corpore loquitur & sanguine, quomodo sanguinis expers est?
 si de spiritali corpore & sanguine, vera narrat. Item hoc (inquit) corpus non consumi-
 tur, non corrumpitur, non eicitur in secessum. Si de spiritali & potiore sacramenti sub-
 stantia sentit, fatemur, sin de signo externo, Origenes longè Damasceno doctior, iuxta
 id quod habet materiale, in ventrè (inquit) vadit, & in secessum emittitur. Pergit adhuc
 Damascenus & ait, Hic panis est primitiæ futuri panis, qui *ἐπίουσιος* est: epiousios autem
 significat vel panem futurum, hoc est, venturi seculi, vel eum qui ad consecrationem
 nostræ substantiæ sumitur. Siue igitur hoc, siue illo modo, Christi corpus accommodatè
 dicitur. Nam spiritus viuificans est caro Domini, quia ex Spiritu viuificante concepta
 est. Quod enim natum est ex Spiritu spiritus est. hoc autem dico non auferens corporis
 naturam, sed viuificationem & diuinitatem eius ostendere volens. Quàm versatilis est
 hæc oratio? modò vnus & idem panis vnum & idem corpus est, modò primitiæ ventu-
 ri panis, aliquando caro, aliquando spiritus. Tandem sub finem ait, Quòd si nonnulli
 panem & vinum exemplaria corporis Christi & sanguinis appellarūt, vt diuinus ille Ba-
 silius, post sanctificationem non ita nominabant, sed antequam sanctificaretur ipsa obla-
 tio. Atqui in ea quæ fertur Basilij liturgia, cōtra fit planissimè, ac reliqui Patres idem sæ-
 pe faciunt, & ipse Damascenus hac coronide orationem claudit, Exemplaria autem fu-
 turorum dicuntur, non quod verè non sint corpus & sanguis Christi, sed quoniam nunc
 per ea participes diuinitatis Christi efficimur, tum verò per intellectum sola visione.
 Quid hoc homine facias, qui paulò antè negabat Exemplaria vocari post sanctificatio-
 nem, nunc ipse post sanctificationem apertè Exemplaria nominat? Quænam est hæc in-
 constantia? hoc non est de mysteriis docere, sed tum hoc, tū illud dicendo, cæcis omnia
 tenebris inuoluere. Equidem existimo Damascenum quid certi de hac re statueret non
 habuisse, sed quæ legerat apud veteres scripta sapienter, ea tumultuariè confusèque con-
 gessisse: cūque se ipse expedire non possit, fluctuasse atque, vt Græci loquuntur, *παρα-
 γινώσκω*. Nam quod carnalem, quam vocant transsubstantiationem sibi persuaserat, verissi-
 mile non est, cū opinionem illam ipsa Græcorum Ecclesia nec in hunc vsque diem
 admisit. Neque verò mirum videri debet, si in hoc mysterio minùs viderit, aut parum
 syncerè senserit, si vera sint quæ de illo in eius vita feruntur, quòd Monachus factus cor-
 bes in foro ridiculè vendiderit, quòd inepta miracula confinxerit, quòd superstitiosus
 imaginum cultor extiterit, & cultus eiusmodi defensor acerrimus. Plus apud nos veterū
 authoritas valere debet. quorum iudicium doctrina pietatēque non ficta commenda-
 tum, multo plus habet ponderis: qui ad cognoscendum hoc tantum mysterium, carnis
 sensum excludunt, & ad spirituales intelligendi modum reuocant. Quamobrem pru-
 denter & doctè Bertramus ille non longo interuallo Damascenum sequutus, videtur
 hanc apud veteres Patres distinctionem, sacris etiam literis consentientem obseruasse,
 & opere non longo, dilucidè tamen & verè quid de hac controuersia censendum sit tra-
 didisse, cuius aliquot locos instituto nostro congruentes, non alienum fuerit attexere.
 Nam nec ita recens author est, quippe cū vixerit ante annos septingentos, & non mi-
 nùs ita quam doctrina clarus extitit. Is hanc propositionem multis argumentis probat,
 differre inter se carnem Christi sumptam ex virgine, & eam quæ in Sacramento sumi-
 tur. Scribit autem in hunc modum, exponens hæc verba Ambrosij: Vera vtique caro
 Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est, verè ergo carnis illius Sacramentum est. ipse
 clamat Dominus Iesus, hoc est corpus meum. Quàm diligēter (inquit Bertramus) quàm
 prudenter facta distinctio. De carne Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est, id est, se-
 cundum quam Christus & crucifixus est & sepultus, ait, vera vtique caro Christi. At de
 illa quæ sumitur in Sacramento, dicit, verè ergo carnis illius Sacramentum est, distin-
 guens Sacramentum carnis à veritate carnis, quatenus in veritate carnis, quam sumpse-
 rat de virgine, diceret eum & crucifixum & sepultum. Quod ergo nunc agitur in Eccle-
 sia mysterium, verè illius carnis in qua crucifixus est, diceret esse Sacramentum. paren-
 ter fideles instituens, quòd illa caro secundum quam & crucifixus est Christus & sepul-
 tus, non sit mysterium, sed veritas naturæ: Hæc verò caro quæ nunc similitudinem illius
 in mysterio continet, non sit specie caro, sed Sacramento. Si quidem in specie panis, in
 Sacramento verum Christi corpus, sicut ipse clamat Dominus Iesus, Hoc est corpus
 meum

Bertramus
 de corpo. &
 sang. Chri-
 sti.

meum, cuius ut mentem melius assequamur, observandum est, ut ante quoque monuimus, quod ut dupliciter ipsum Christi corpus intelligit, ita duplicem etiam eius veritatem pronunciat, alteram videlicet veritatem propriam, quam vocat veritatem in specie, & veritatem naturam, quam tribuit carni crucifixam & sepultam, alteram veritatem spirituales, quam appellat corpus verum in Sacramento. Idem illud Ambrosij recitans, Non ergo corporalis esca, sed spiritualis est, ait. Non igitur sensum carnis adhibeas. Nihil enim secundum eum hic decernitur. Est quidem corpus Christi, sed non corporale, sed spirituale. Est sanguis Christi, sed non corporalis, sed spiritualis. Nihil igitur corporaliter, sed spiritualiter sentiendum. Corpus Christi est, sed non corporaliter, & sanguis Christi est, sed non corporaliter. Notandum, cum dicit non corporaliter, significat, non proprie corporaliter. Nam per spirituales etiam in Sacramento manducationem corporaliter cum Christo coniungimur, ut Cyrillus testatur & Hilarius, sed mystice non proprie. Idem de eodem Ambrosio paulo post ait. Luculentissime sanguinis & corporis Christi mysterium, quemadmodum debemus intelligere, docuit. Cum enim dixisset Patres nostros escam spirituales manducasse, & potum spirituales bibisse, cum tamen manna illud quod comederunt, & aquam quam biberunt corporea fuisse, nemo est qui dubitet, adiungit de mysterio quod in Ecclesia nunc agitur, definiens secundum quid corpus sit Christi. Corpus enim Dei inquit, corpus est spirituales, Deus utique Christus, & corpus quod sumpsit de Maria virgine, quod passum, quod sepultum est, quod resurrexit, corpus utique verum fuit, idem quod visibile, quod palpabile manebat. At vero corpus quod mysterium Dei dicitur, non est corporale sed spirituales. quod si spirituales, iam non visibile neque palpabile. Hinc beatus Ambrosius subiungit, Corpus, inquit, Christi, corpus est divini spiritus. Divinus autem spiritus nihil corporeum, nihil corruptibile, nihil palpabile quod sit, existit. At hoc corpus quod in Ecclesia celebratur, secundum visibilem speciem, & corruptibile est & palpabile. Mox etiam ex verbis Ambrosij concludit in hunc modum, Huius doctissimi viri autoritate perdocemur, quod multa differentia separantur corpus in quo passus est Christus, & sanguis quem pendens in cruce de latere suo profudit, & hoc corpus quod in mysterio passionis Christi quotidie a fidelibus celebratur, & ille quoque sanguis qui fidelium ore sumitur, mysterium sit illius sanguinis, quo totus redemptus est mundus. Id etiam autore Hieronymo confirmat, cumque locum illum citasset: Dupliciter sanguis Christi & caro intelligitur: vel spiritualis illa, &c. sic infert, Non parva Doctor iste differentia corporis & sanguinis Christi fecit distinctionem. Namque dum carnem vel sanguinem quae quotidie sumuntur a fidelibus, spiritualia dicit esse, at vero caro quae crucifixam est, & sanguis qui militis effusus est lancea, non spiritualia esse dicuntur neque divina, patenter insinuat, quod tantum inter se differunt, quantum differunt spiritualia & corporalia, visibilia & invisibilia, divina atque humana, & quod quae a se differunt, non idem sunt. Differunt autem caro spiritualis quae fidelium ore sumitur, & sanguis spiritualis, qui quotidie credentibus potandus exhibetur, a carne quae crucifixam est, & sanguine qui militis effusus est lancea, sicut autoritas praesentis viri testificatur. Non idem igitur sunt. Illa namque caro, quae crucifixam est, de Virginis carne facta est, ossibus & nervis compacta, & humanorum membrorum lineamentis distincta, rationalis animae spiritu vivificata, in propriam vitam, & congruentes motus. At vero caro spiritualis, quae populum credentem spiritualiter pascit, secundum speciem quam gerit exterius frumenti granis, manu artificis consistit, nullis nervis ossibusque compacta, nulla membrorum varietate distincta, nulla rationali substantia vegetata, nullos proprios potens motus exercere. Quicquid enim vitae praebet substantiam, spiritualis est potentia, & invisibilis est efficientia, divinaeque virtutis. Iterum ex verbis Augustini concludit hoc pacto, Huius autoritate doctoris, verba Domini tractantis, de Sacramento sui corporis & sanguinis manifeste docemur, quod illa verba Domini spiritualiter, & non carnaliter intelligenda sunt, sicut ipse ait, Verba quae ego loquor vobis, spiritus & vita sunt, verba utique de sua carne manducanda, & de suo sanguine bibendo. Inde enim loquebatur, unde discipuli fuerant scandalizati. Ergo ut non scandalizarentur, reuocat eos divinus Magister de carne ad spiritum, de corporea visione ad intelligentiam invisibilem. Videmus ergo, esca illa corporis Domini, & potus ille sanguinis eius, secundum quid vere corpus eius, & vere sanguis eius existunt, videlicet secundum quod spiritus & vita sunt. Subiungit etiam post rem confirmatam: Videmus itaque

multa differentia separari, mysterium corporis & sanguinis Christi, quod nunc à fidelibus sumitur in Ecclesia, & illud quod natum est de Maria virgine, quod passum, quod sepultum, quod resurrexit, quod celos ascendit, quod ad dextram Patris sedet. Hoc namque quod agitur in via, spiritualiter est accipiendum, quia fides quod non videt credit, & spiritualiter pascit animam, & lætificat cor, & vitam præbet æternam, & incorruptionem, dum non attenditur quod corpus pascit, quod dente premitur, quod per partes comminuitur, sed quod in fide spiritualiter accipitur. At verò corpus illud in quo passus est, & resurrexit Christus, proprium eius corpus existit, de virginis Mariæ corpore sumptum, palpabile seu visibile etiam post resurrectionem, sicut ipse discipulis ait, Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum, palpare & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Multa scribit Bertramus in hanc sententiam, sed hæc delibasse sit satis. Cuius ego viri expositionem, & de Sacramento viam disputandi, duas ob causas diligenter expendendam & amplectendam arbitror. Primum quod non solum illorum Patrum, quos ille paucos enumerat, verum etiam aliorum multorum ne dicam omnium vetustiorum autoritate nititur atque testimonio. Alterum est quod cum hominis existimatio tanti fuerit, ut ab Illustriss. Principe ad scribendum prouocaretur, & scriptum illius in luce & omnium conspectu versaretur, laudatus à multis, à nemine reprehensus aut malæ doctrinæ macula notatus est. Quo fit ut ante novos transubstantiatores istos obortos, pingues & animales homines, hæc Bertrami de Sacramento doctrina, iudicio doctissimi cuiusque comprobata sit. Quanquam vox ipsa transubstantiationis, noua quidem & non necessaria, locum tamen aliquem, ut transelementatio fortassis habere potuisset, si non aliam quam veteres intellexerunt, hoc est, quàm sacramentalem substantiarum commutationem induxissent, quæ priore manente substantia peragitur, sed nouitate vocis non contenti, monstri similem interpretationem affinxerunt. Nam ipsum proprium corpus Christi in Sacramento statuunt, & veris corporis humani dotibus exuunt, cum nec ipse Aquinas distinctionem supra memoratam ignorasse videatur. Scribit enim 3. parte Sum. q. 76. art. 3. in hunc modum, Christus totus est sub qualibet parte specierum panis & vini, non solum cum frangitur hostia, sed etiam cum integra manet, nec est distantia partium ab inuicem, ut oculi ab oculo, aut oculi ab aure, aut capitis à pedibus, sicut est in aliis corporibus organicis. Talis enim distantia est in ipso corpore Christi vero, sed non prout est in hoc Sacramento. Aliud affirmat esse verum corpus Christi, quod organicum est, & membrorum discrimen habet, quod etiam in Sacramento negat esse. Aliud quod in Sacramento est, & membrorum varietate careat: id quod si de spiritali, ut veteres loquebantur, intellexit corpore, rectè iudicabat, si massam aliquam carnis informem significare voluit, absurdum est, & contra veterum omnium sententiam. Quin & Lombardus auctor sententiarum, de vera Christi & propria carne lib. 3. sentent. distin. 3. sic ait, Caro Christi assumpta, nec cælestis est, nec aërea, nec alterius cuiuscunque naturæ, quàm eius cuius est omnium hominum caro. Cum igitur communis ratio sit & natura carnis Christi cum carne reliquorum hominum, ut ait Lombardus, talis autem caro, ut asserit Aquinas, in Sacramentum non cadit, conficitur ipsorum testimonio, hæc duo carnis genera multum discrepare. Quod ut magis appareat, & memoria reponatur, non inutile fore putavi, ex his quæ supra memorauimus, & generatim quandam per collationem subiungere.

Aquinas 3.
parte Sum.
q. 76. art. 3.

Lombardus.

Corpus Christi proprium habet formam humani corporis naturalem. Corpus mysticum non habet.

Corpus proprium habet caput, pectus, membra distincta, corpus mysticum non habet.

Corpus proprium habet ossa, venas, neruos, mysticum non habet.

Illud videri tangique potest, hoc nec videri nec tangi.

Illud veris corporis sensibus præditum est, hoc sensus expers, ut ait Epiphanius.

Illud organicum est, hoc non est.

Illud figura non est, hoc est figura proprii corporis.

Illud in mysterio non est, hoc est in mysterio.

Illud natura sua humanum & corporeum est, hoc cæleste, diuinum, spirituale.

Illius materia corruptioni non est obnoxia, huius pars materialis panis est, & corrumpitur.

Illud

Illud per se nulli edere licet, hoc & licet & oportet.

Illud vno loco continetur, hoc ubicunque Sacramentum celebratur, adest, at non ut in loco.

Illud non est Sacramentum alterius corporis, hoc Sacramentum est alterius.

Illud de virginis Mariæ corpore sumptum, semel creatum est. hoc de virgine non sumitur, sed quotidie per benedictionem mysticam, potentialiter, August. & Cypriani testimonio, creatur.

Illud naturale corpus est, hoc supernaturale.

Denique illud simpliciter, hoc secundum quid, illud propriè & absolutè, hoc impropriè corpus est.

Haecenus de discrimine diximus, quod veteres inter proprium Christi corpus & eiusdem corporis Sacramentum, piè ac diligenter obseruarunt in quibus etsi multa dicta sint, quæ non solum discrimen esse, quod nobis hoc loco proposueramus, ostendunt, sed etiam cuiusmodi sit illud corpus in Sacramento simul nos admonent, tamen quia parcius adhuc quàm res tanta postulat, hoc à nobis explanatum est, visum est iam deinceps partem hanc plenius exequi, videlicet quo modo Sacramentum hoc corpus Domini sit, & quamobrem ipse Dominus noster initio ut Euangelistæ referunt, deinde Paulus Apostolus, postremò veteres omnes ipsorum auctoritatem sequuti, sic appellari, & sic esse nobis tradiderunt, non quòd modus iste, qui spiritualis & arcana res est, humana ratione deprehendi possit, aut nos curiosè quæ vetita negatq; sunt inuestigare conemur, sed ut commentis humanis exclusis, quæ scripturarum, & antiquorum Patrum cum his consentientium auctoritate nobis tradita sunt, sequamur, & quem modum Dominus ipse nobis cognitum esse voluit, & Ecclesia ab ipso & Apostolis edocta recepit, eum ne deferamus. Illud firmiter tenendū est, quod antè probauimus, non solum verba Domini quæ referuntur Ioan. cap. 6, Nisi manducaueritis carnē, &c. & Caro mea verè est cibus, & quæ ibidem sequuntur, sed hæc etiā Cœnæ Dominicæ verba, Accipite, edite, hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus, spiritualiter non carnaliter intelligenda esse, & eandem utrobique manducationem intelligi. cum dico non carnaliter, dico non secundum literam neque ut verba propriè sonant. hoc enim est carnaliter intelligere, teste Chrysostomo in Ioan. super his verbis, Caro non prodest quicquam. Quid est, inquit, carnaliter intelligere? simpliciter ut res dicuntur, neque aliud quicquam intelligere. Non enim ita iudicanda sunt quæ videntur, sed mysteria omnia interioribus oculis cōsideranda sunt, hoc est, spiritualiter. Hæc regula Chrysostomi ne nobis excidat. Opponuntur autem hæc duo carnaliter & spiritualiter, cum alterum vetatur, alterum præcipitur, & contrā. Quòd verò carnalis sensus in hoc mysterio locum non habeat, non solum Chrysost. author est, ut modò citauimus, & Cyprianus, quum ait, Nec carnalis sensus ad intellectum tantæ profunditatis penetrat. & Theophylactus ita scribens, Quia autem nos spiritualiter intelligimus, neque carnis deuoratores sumus & sanctificamur per talem cibum: Sed ne longum faciam, vno penè dixerim ore veteres omnes verba Cœnæ Domini carnaliter intelligere prohibent, & spirituales sensum præcipiunt. quod ex multis testimoniis in hoc opere citatis, cuius in promptu videre est. Neque hic satis est, si modum vnum carnaliter intelligendi fugiamus, & in alium impingamus. Nam qui Christi carnem edere secundum literam accipit, & quasi loquutio propria sit, is Capernaïta carnalis est, siue id hoc, siue illo modo propriè fieri putat. Id ex his Augustini verbis in Psalm. 98. liquet. Durum illis visum est, quod ait, Nisi quis manducauerit, &c. Acceperunt illud stultè, carnaliter illud cogitarunt, & putauerunt quòd præcisurus esset Dominus particulas de corpore suo, & daturus illis. & paulò post, Spiritualiter intelligite quod loquutus sum. Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis. Sacramentum aliquod vobis commendaui: spiritualiter intellectum viuificabit vos. Hic August. carnalem intelligentiam stultitiam vocat, & spirituales ut necessariam statuit, & non ita tantum carnaliter intelligi sensit, si quis de particulis corporis Domini præcis cogiter, licet hanc vnam rationem carnalem commemorauit, verum etiam de consimilibus omnibus. Nam verisimile est Capernaïtas omnes quidem carnaliter intellexisse, sed non omnes eodem modo. Alius enim à Cypriano refertur ita scribente, Horrendum eis & nefarium videbatur vesci carne humana, existimantes hoc eo modo dici, ut carnem eius vel elixam vel assam, sectamque membratim edere doceretur. Alius etiam carnis sensus eis tribuitur à Cyrillo, dicit

Chrysost. iii
Ioan. hom.
46.

Cyprian.
Theophyl.

August. in
Psalm. 98.

Cyprianus.

Cyrillus.

enim, Nam quum audissent, Amen, Amen dico vobis. Nisi comederitis carnem, &c. ad immanes ferarum mores vocari se à Christo arbitrabantur, incitarique vt vellent crudas hominis carnes māducare, & sanguinem bibere, quæ vel auditu horribilia sunt. Quamobrem si Christi carnem propriè dictam adesse credamus, siue eam crudā intelligamus, siue assam aut elixam, siue integram, siue sectam in partes, siue apertam, siue tectam, sensus omnino carnalis est, & verba carnaliter intelliguntur. Non enim ideo spiritualis sensus existimandus est, quia dicunt carnem Christi inuisibiliter adesse. Nam si de propria carne intelligant, non ideo carnaliter non edimus, quia non videmus: Qui cæci sunt nō vident quæ comedunt, & homines frequenter in iusculis & sorbitionibus, oua, carnēq; comedunt, quas nec vident, neque gustum etiam aliquando sentiunt. Sed nullus horum omnium sensus spiritualis est, aut sublimiorem intelligentiā continet, sed simpliciter vt verba sonant, ouis & carne vescuntur, quod Chrysostomus intelligere carnaliter appellat. Cum itaque relicta verborū omni carnali sententia, spiritualis adhibenda & retinenda sit, qualis ea nobis tradita sit & cōmendata, piè debemus quærere, & reuerenter inuestigare. quod & nos facere conabimur, ab eorundē Patrum vestigiis non recedētes. Vt duæ partes sunt quibus constat Sacramentū, signum externū, & virtus interna, ita spiritualis ille sensus qui hīc requiritur ex harum partium vtraque sumitur. Carnalis intellectus literam sequitur. Vt Nicodemus cū audisset, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, &c. interrogat, Quomodo potest homo renasci? poterit ne in ventrē matris redire? spiritualis à litera recedit, & ita renascimur in Baptismo. Et lotio duplex est externa & interna, carnalis & spiritualis, altera iuxta literā & aqua fit, altera fugit literam, & Spiritu perficitur. Vtraque verè fieri dicitur, sed diuersa ratione. forma loquendi prior est propria, posterior figurata. figura autē aliquando similitudinē externam, aliquando virtutem intus latentē respicit. Omnis caro gramen est, figuratē dicitur. Nam arescens herba, quædam imago est citò pereuntis hominis. Caueat à fermento Phariseorū, ab ingenita vi fermenti, saporem suum per totā massam diffundentis, cuius admodū similis est malæ doctrinæ contagio. Iā in hoc Sacramento veteres Patres duas res animaduenerunt, propter quas singulas meritò corpus Christi diceretur & haberetur, maximè verò cū vtrāque comprehendat. Nam & quia figura veri corporis panis est, iure corpus appellatur, & quia virtutem eiusdem vitalem coniunctam habet multo magis, tum verò maximè quod vtrunque complectitur. Quod autem alicuius rei figura, nomen eiusdem nō iniuria sortiat, & verè res ipsa dicatur, Esaias ostendit inquit, Verè scēnū est populus, & verè iniquitates nostras ipse portauit. Per similitudinem populus scēnum dicitur, & similitudinē hominis peccatoris Dominus in cruce præ se tulit, quāuis ipse peccati expers esset, ad quē modum & vitis vera de Christo dicitur: Ego sum vitis vera. & alia quæ frequēter in Scripturis occurrunt loca. Verax erat Ioannes Baptista cū diceret, Ecce Agnus Dei: verax ipse Dominus de Nathanaele dicens, Ecce verè Israelita in quo dolus non est. Illud verè non ad circumcisionem externam, sed internam refertur. Nam & populus Dei collectus ex gentibus verius nunc Israel appellatur, quā ipsi Iudæi, iuxta illud Pauli, Nos sumus Circuncisio, qui spiritu Deum colimus, & illud: Non is qui in manifesto Iudæus sit, Iudæus est, sed qui in occulto Iudæus fuerit, is Iudæus est. non ideo tamen propriè Iudæi sumus, sed per figuram dicimur: & orationes hæ figuratæ sunt, omnes propter externas rerum similitudines. Quare neque nouum, neque mirum videri debet, si panis Domini verè corpus esse dicitur, cū figura sit corporis. Hinc Augustinus ad Bonifacium, Epistol. 23, Nempe ita sæpe loquimur, vt Pascha appropinquante dicamus, crastinam vel perendinam Domini passionem, cū ille ante tam multos annos passus sit, nec omnino nisi semel illa passio facta sit. Nempe ipso die Dominico dicimus, hodie Dominus resurrexit, cū ex quo resurrexit, tot anni transierunt. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguat esse mentitos, nisi quia istos dies secundum illorum, quibus hæ gesta sunt similitudinem nuncupauimus? vt dicatur ipse dies qui nō est ipse, sed reuolutione temporis similis eius, & dicatur illo die fieri propter Sacramenti celebrationē, quod non illo die, sed iam olim factū est. Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamē in Sacramento non solum per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur. Nec vtiq; mētitur, qui interrogatus, eū respōderit immolari. Si enim Sacramēta quandā similitudinem earū rerum, quarū Sacramenta sunt nō haberent, omnino Sacramēta nō essent. Ex hac autē similitudine plerunq; etiam ipsarum rerū nomina accipiūt.

Sicut

Sicut ergo secundū quendam modum Sacramentū corporis Christi corpus Christi est, Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita Sacramentum fidei fides est. Ex hoc loco Augustini & aliis multis, tum ipsius tum aliorum Patrum, videmus figuras & rerum similitudines ipsarū rerum nominibus sæpe nominari, & hanc vnam esse causam, tametsi nō solam, quamobrē hoc Sacramentū corpus Christi verē esse dicatur. Huc spectant quæ passim apud veteres occurrunt, à quibus hoc Sacramentum aliquando figura dicitur, vt à Tertulliano contra Marcionem lib. 4. Hoc est corpus meum (inquit) id est, ^{Tertull.} figura corporis mei: & à Nazianzeno, qui vetus Pascha figuram figuræ dixit: & ab Augu- ^{Nazianz.} stino. Corpus, inquit, Christi veritas & figura est: aliquādo signum, vt ab eodem Augu- ^{Augustin.} stino cōtra Adimantum cap. 12. Non dubitauit dicere Dominus, Hoc est corpus meum, cum signū daret corporis sui: & à Chrysostomo in Math. ca. 26. hom. 83. Si enim mortuus ^{Chrysost.} Iesus non est, cuius symbolū ac signum hoc sacrificiū est. Denique ab aliis typus & symbolū, vt ab Origene & Chrysost. ab aliis exemplum, exemplar & imago, vt ab Ambrosio, Basilio & Origene. Quare non immeritō nomen etiā habet illius rei, cuius figura, symbolū & exemplar est. Quo magis mirandū est quid illis in mentem veniat, qui figuram non patiantur appellari, nec figuram in Ccenæ verbis agnoscunt, sed eos qui agnoscunt, per contumeliā figuratores appellant, cum tamen manifestū sit, veteres omnes sic appellasse, & per illa Ccenæ Dominicæ verba, Sacramentū corporis sui Dominū consecrasse: manifestum sit etiā illud, iuxta literā & proprium loquendi modū, aliud significare corpus Christi, aliud Sacramentū corporis illius. Quod si figura non erit, nec signū, nec Sacramentū erit. Ita qui in alios tanquā sacramentarios dicere parati sunt, ipsi omnino Sacramenta tollunt. Quare nemini sit ambiguū, quin & figura sit hoc Sacramētum, & idcirco nomen etiam rei cuius est figura consequutū. Alterum esse diximus, quod veteres Patres agnoscetes in hoc Sacramento, verē Dominicū corpus esse voluerunt. Est autē virtus ipsius corporis efficax & viuifica, quæ per gratiā & mysticam benedictionem cum pane & vino coniungitur, & variis nominibus appellatur, quum res eadē sit ab Aug. corpus intelligibile, inuisibile, spirituale, ab Hier. caro diuina & spiritualis, ab Irenæo res cælestis, ab Ambrosio, esca spiritualis & corpus diuini spiritus, ab aliis aliud simile quippiā. & hoc multo etiā magis efficit, vt hoc Sacramentū dignissimum sit veri corporis & sanguinis nomenclatura, quū non solum extrinsecus figurā & imaginem eius præ se ferat, verū etiam intus abditam & latentem naturalem eiusdem corporis proprietatem, hoc est, viuificam virtutem secum trahat, vt iam non inanis figura, aut absentis omnino rei signum existimari possit, sed ipsum corpus Domini, diuinū quidem & spirituale, sed præfens gratia, plenum virtute, potēs efficacitate. Sæpe autem fit vt nomina rerum ipsarum tribuantur earum virtuti & efficacitati. fermentum in tota massa dicimus esse, cum exigua fermenti portio tam latè diffundi nequeat, sed vis & acor fermenti. Ignem nos calefacere, cum calor ignis id faciat, nobis ab igne longius amoris. Ita solem adesse, illuminare, vrere, fouere, cum virtus solis id faciat, nec sol ipse extra spheram egredi possit. Sic & Rex in toto regno suo esse dicitur propter imperij potestatem. Nec exemplis huiusmodi caret scriptura, sed frequenter occurrūt. nos vno sed illustri contenti erimus. Christus de Ioanne dixit, Ipse est Helias, quoniam virtute Helix præditus fuit, Angelo ad Zachariam testante ac dicente, Ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Helix. Quēadmodum igitur Ioannes erat Helias, quia spiritum & virtutem Helix possideret, ita panis Domini, corpus Christi est, quia gratiam & virtutem eius vitalem continetam habet. Quod autem hæc non commentitia, aut nuper nata sententia est, sed ab antiquis recepta & approbata scriptoribus, claris ipsorum testimoniis confirmabimus, partim repetitis quibusdam antè dictis, partim adiectis aliis. Aug. in Ioan. tract. 27. Si ergo videritis ^{Aug. in Ioan. tract. 27.} filium hominis vbi erat prius. Quid est hoc? hinc soluit quod illos mouerat. hinc aperuit vnde fuerant scandalizati. hinc planè si intelligerent. Illi enim putabant eum erogatum corpus suum. Ille autem dixit se ascensurum in cælum vtiq̃ integrum. Cum videritis filiū hominis ascendentē vbi erat prius, certè vel tunc videbitis quia non eo modo quo putatis erogatur corpus suum, certè vel tunc intelligetis quia gratia eius non consumitur moribus. Docet Augustinus ex verbis Domini, verum & proprium eius corpus ascendisse in cælum vtiq̃ integrum, sed gratiam eiusdem corporis nos per Sacramentum accipere, quæ nec morfu consumitur nec interit edendo. Idem ex sermo. de verbis ^{Idē de cōs. secr. dist. 2.} Domini, & refertur de consecr. dist. 2. Norunt fideles quemadmodum manducant

Idē in Ioan.
tract. 50.

carnem Christi. Vnusquisque accipit partem suam: Vnde & ipsa gratia partes vocantur: per partes māducatur, & manet integer totus, per partes manducatur in Sacramento & manet integer totus in corde tuo. Idem in Ioan. tracta. 50, Habes Christū & in præsenti & in futuro. In præsenti per fidem, in præsenti per signum, in præsenti per baptismatis Sacramentum, in præsenti per altaris cibum & potum. habes Christum in præsenti, sed habebis semper, quia cū hinc exieris, ad illum venies qui dixit Latroni, Hodie mecum eris in paradyso. & statim post, Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem nō semper habebitis. Accipiant & hoc boni, sed nō sint solliciti, loquebatur enim de præsentiā corporis sui. Nam secundum Maiestatem suam, secundum prouidentiam, secundum ineffabilem & inuisibilem gratiam, impletur quod ab eo dictum est, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi. Secundum carnem verō quam Verbum assumpsit, secundum id quod de virgine natus est, secundum id quod à Iudæis prehēsus est, quod ligno cōfixus, quod de cruce depositus, quod linteis inuolutus, quod in sepulchro conditus, quod in resurrectione manifestatus, non semper habebitis vobiscum. Quare? quoniam conuersatus est secūdm corporis præsentiā quadraginta diebus cum discipulis suis, & eis deducantibus videndo non sequendo, ascendit in cælum & nō est hīc. Ibi est enim, sedet ad dextram Patris. Hæc August. Quod antē dixerat Christum nobis adesse per fidem & per Sacramenta, postea dixit illum nobis adesse per maiestatem, per ineffabilem & inuisibilem gratiam, & sic ab eo completum esse quod ipse dixit, Ecce ego vobiscum sum, &c. secundum propriam verō carnis præsentiā, hīc non esse, quam etiam naturam carnis propriam copiose & ~~deperit~~ dilatauit: vt huiusmodi præsentiā prorsus excludat, & præsentiā in Sacramentis per gratiam & virtutem stabiliret.

Idē in Psal.

65.

Idē in Ioan.

tract. 26.

Huc pertinet quod idem author in Psal. 65. scribit, Homicidæ ipsum sanguinem quē per infaniam fuderunt, per gratiam biberunt. Idem in Euang. Ioan. tract. 26, Apostolum audi. Nolo enim vos, inquit, ignorare, fratres, quia Patres nostri omnes sub nube erant, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, spiritualem vtique eandem, nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud: spiritualem verō quam nos. Et omnes eundem potum spiritalem biberunt: aliud illi, aliud nos, sed specie visibili, quod tamen hoc idē significaret virtute spirituali. Sacramentum appellat escam spiritualem, propter virtutem spiritualem coniunctam, quæ virtus etiam inerat Sacramentis veteris Testamenti, quanuis nostra & ipsorum externa signa sint diuersa, virtus vtrobique spiritualis eadem est, illa corporis tempore suo nascituri, hæc iam dudum nati, passi & resuscitati. Sic illi. Manna fuit corpus Christi, vt nobis nunc Eucharistia. Propter hanc etiam virtutem spiritualem, idem August. vt antē diximus, Corpus spirituale, inuisibile, intelligibile nominat, quo signatur corpus Domini visibile atque palpabile. Huc illud etiam pertinet eiusdem authoris, Corpus Christi & veritas & figura est, veritas dum corpus Christi & sanguis virtute Spiritus sancti, in virtute ipsius ex panis & vini substantia efficitur, figura verō est id quod exterius sentitur. Sensus horum verborum est, panis & vini substantiam effici corpus Christi propter virtutem ipsius corporis, eis à Spiritu sancto ministratam.

Idē in Psal.

77.

Idem in Psalmum 77, Idem itaque in mysterio cibus & potus illorum qui noster, sed significatione idem, non specie, quia idē ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus est. Sed non, inquit, in omnibus illis beneplacitum est Deo. Cū dicit non in omnibus, erant ergo ibi aliqui, in quibus beneplacitum est Deo. Et quum essent omnium communia Sacramenta, nō communis erat omnibus gratia, quæ Sacramentorum virtus est. Hic locus Augustini si expendatur, multum valet ad intelligendū quomodo Christus in Sacramentis præsens est. Coniungit enim hæc duo, significationem & gratiam, quam asserit Sacramentorum virtutem esse. His cōsentiunt quæ scribit Ambr. lib. 6, de Sacramentis. Deinde vbi non tolerūt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quod carnem suam daret manducare, & sanguinem suū daret bibendum, recedebant. Solutamen Petrus dixit, Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quò recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, veluti quidā esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideo in similitudinē quidem accipis Sacramentū, sed veræ naturæ gratiā virtutemque consequeris. Quomodo sit vera caro perspicuè docet Ambrosius. Nam vt trunq; notauit, figurā cū ait, in similitudinem accipis, & virtutē internā, quia videlicet veræ naturæ gratiam, virtutemque suppeditat. Quo loco diligēter animaduerso, reliqua quæ apud eundē reperiuntur faciliè explicantur. Idē in lib. de his qui inicianur mysteriis, In illo

Ambros. de
Sakra. lib. 6.

In illo Sacramento Christus est, quia corpus est Christi. Non ergo corporalis esca, sed spiritualis est. Vnde & Apostolus de typo eius ait, Quia Patres nostri escam spiritualem manducauerunt & potum spiritualem biberunt. Corpus enim Dei, corpus est spirituale. Corpus Christi corpus est diuini spiritus. his verbis Ambrosij admonemur, quale sit hoc corpus, & quare ita nominatur, quippe cum virtutem veri corporis spiritualem habeat. Nam hæ voces non corporalis esca, sed spiritualis & corpus diuini spiritus, ad gratiā & virtutem aptissimè referuntur veri corporis. Quod etiam Eusebius Emyssenus confirmat de consec. dist. 2, Quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus syderibus, necessarium erat vt die Ccenæ Sacramentum nobis corporis & sanguinis cōsecraretur, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precii, vt quia quotidiana & indefessa currebat pro omnium salute redemptio, perpetua esset redemptionis oblatio, & perennis victima illa viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia, vera, vnica & perfecta hostia, fide æstimanda non specie, neque exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Manifestū est ex verbis Emysseni, corpus illud ex virgine sumptum, à nobis ablatum & syderibus illatum esse, & propterea Sacramētum eiusdem necessariō fuisse institutum: vt quæ vera, vnica & perfecta hostia semel offerebatur in cruce, perennis viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia, quo beneficium redemptionis perpetuæ, perpetuò recolere non desinamus, neque causæ quicquā esse, cur carnis eius præsentiam requiramus propriam, quum præsentiam eiusdem per gratiam non minùs efficacem sentiamus: quæ fide æstimanda sit, non specie, nō exteriori visu, sed interiori affectu. Et quod statim ibidem scribit, Nam inuisibilis sacerdos, visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo secreta potestate conuertit dicens, Accipite, & comedite, hoc est corpus meum, &c. ne pinguiorem aliquam substantiam cogitemus, aut reuocatam illam, quàm antè dixerat ablatam esse, continuò regenerationis exemplum subiicit, inquit, Quanta itaque & quàm celebranda beneficia vis diuinæ benedictionis operetur, quomodo tibi nouum & impossibile esse non debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia conuertantur, te ipsum qui in Christo es regeneratus interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, & à salutis via intrinsecus mortuus exulabas, subitò initiatus Christi legibus, & salutaribus mysteriis innouatus, in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transfuisti, & de filio perditionis, adoptiuus Dei filius fieri occulta puritate meruisti, in mensura visibili permanens, maior teipso factus es inuisibiliter, sine quantitatis augmento, cum idem atque idē ipse esses, multo alter fidei processionebus extitisti: in exteriori nihil additū est, & totum in interiori mutatum, ac sic homo Christi Filius effectus, Christusque hominis in mente formatus est. Sicut ergo præterita vilitate deposita, subitò nouam indutus es dignitatem, & sicut hoc quod Deus in te læsa curauit, infecta diluit, maculata deterfit, non oculis, sed sensibus tuis sunt creditæ: sic cum reuerendū altare cibis spiritualibus satiandus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente cōtinge, cordis manu suscipe & maxime totū haustu interioris hominis assume. Ostendit Eusebius hac similitudine, qualis in Sacramento sit cōmutatio, quo modo res terrenæ, scilicet panis & vinum commutantur in substantiam Christi, & cuiusmodi sit illa substantia: Similis vtique cōmutationi qua nos in Baptismo commutamus, & talis substantia qualem nos in lauacro regenerationis induimus, cum in corpus Ecclesiæ transimus, vbi nihil in exteriori nostri parte, sed totū in interiori mutatum est, qui nouus homo & noua creatura dicitur, & proinde hanc substantiam Emyssenus occultā puritatem & nouam dignitatem nominat. Consimiliter & panem Domini nouam substantiā, id est, vim occultam & nouam dignitatem adeptum, cibum spiritualem vocat, quem fide respicimus, mente contingimus, cordis manu suscipimus, & interioris hominis haustu sumimus. Si attentè perpēdatur quo modo Emyssenus, Ambrosius, & alij Patres vsi sint naturæ & substantiæ vocabulis, facile poterit intelligi, quam frustra tumultuentur, qui carnalem carnis manducationem statuunt, neque verba ad materiam subiectā accommodant. Nam quod in aliis disciplinis fieri videmus, vt verba mutant significationes pro subiecta disciplinæ cuiusque materia, vt genus, species, figura & his alia similia, aliud Grammaticis, aliud Dialecticis, aliud aliis scriptoribus denotant, idem in Theologia quoque obseruare debemus. Cum agitur de Sacramentis, mentionem faciunt Patres naturæ & substantiæ, non φυσικῶς, sed θεολογικῶς, hoc est, non vt Philosophi naturales loquuntur, sed homines de diuinis rebus differētes, gratiæ,

virtuti & efficacitati, naturæ substantiæque nomen impertientes, nimirum Sacramenti naturæ id postulante. Simili loquendi forma vtitur Chrysostomus cum ait, Vt autem non solum per dilectionem, sed re ipsa in illam carnem conuertamur, per cibum id efficitur quem nobis largitus est. Re ipsa conuertimur in carnem Christi, sed ea conuersio spiritalis non carnalis est. Et hæc obiter de verborum significatione. Epiphanius in Anchorato, Videmus enim quod accepit Seruator in manus suas, veluti Euangelium habet, quod surrexit in Cœna & accepit hoc, & ubi gratias egisset, dixit, hoc meum est hoc, & videmus quod non æquale est, nec simile, non imagini quæ carni inest, non inuisibili Deitati, non lineamenti membrorum. Hoc enim est rotundæ formæ, & sensus expers quantum ad potentiam, & voluit per gratiam dicere, hoc meum est hoc, & nemo non fidem habet sermoni. Qui enim non credit ipsum verum esse sicut dixit, is excidit à gratia & salute. Quod autem audiuius id credimus, quod est ipse. Dominum vero nouimus, totum sensum, totum sensu præditum, totum Deum, totum mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incōprehensibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largitus est. Antè monuimus Epiphanium hoc loco probare conari, quod homo ad imaginem Dei conditus, verè quidem imaginem Dei habeat, non secundum propriam diuinitatis naturam, sed secundum gratiam, & vtitur similitudine ab Eucharistia sumpta, quam iuxta propriam rationem corporis, negat esse corpus Christi, cum nec formam veri corporis habeat, ac sensu motuque careat, & tamen per gratiam verè credatur eius corpus esse. Idem sentit lib. contra hæreses 3. to. 2. ubi de Sacramentis ita loquitur, (Christus) descendit in aquas, dans magis quam accipiens, exhibens magis quam indigens, illuminans ipsas, potentes efficiens ipsas, in figuram eorum quæ in ipsis perficienda erant: quo hi qui in ipsum credunt in veritate, & fidem veritatis habent, discerent, quod verè homo factus esset, verè baptizatus esset, atque sic per ipsius assensum, etiā ipsi venientes acciperent condescensus ipsius virtutem, & illuminarentur ab illius illuminatione, ut hic impleatur Prophetæ dictum, in transmutatione virtutis, in exhibitionem salutis virtutis panis à Hierusalē accepti, & fortitudinis aquæ, ita ut hic fortis facta sit in Christo virtus panis & fortitudo aquæ, ut ne panis nobis fiat virtus, sed virtus ipsius panis. Et cibus quidem est panis, virtus autem in ipso ad viuificationem est, & non ut aqua nos mundaret solum, sed ut in fortitudine aquæ, per fidem & efficaciam, ac spem, & mysteriorum perfectionem, & sanctificationis nomenclaturam, fieret nobis ad perfectionem salutis. Hic locus priorem etiam clariorem reddit. Ibi panem Eucharistiæ per gratiam corpus esse dixit: hic virtutem pani tribuit, ut in Baptismo fortitudinem aquæ, sæpe vocem hanc, virtutem inculcans, & hanc virtutem & fortitudinem sanctificare confirmans. Cibus inquit, est panis, virtus autem in ipso ad viuificationem est, & hanc panis virtutem sanctificandi & aquæ fortitudinem, per gratiam fieri declarat, non vno verbo nominans, sed periphrasi pleniore describens, dicendo, per fidem hæc fieri ac spem, & mysteriorum perfectionem, & sanctificationis nomenclaturam, ad perfectionem salutis. Eadem penè verba recitat idem author in Anacephaleosi. Eadem & Cypriani mens fuit. Immortalitatis (inquit) alimonia datur, à communibus cibis deferens, corporalis substantiæ retinens speciem, sed virtutis diuinæ inuisibili efficientiam, gratiam utique diuinam. Item, Ex consuetudine rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmis, sensibili argumento edocta est, visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum. Item, Sicut in persona Christi humanitas videbatur & latebat diuinitas, ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia. Item, Verba hæc spiritus & vita sunt, nec carnalis sensus ad intellectum tantæ profunditatis penetrat, nisi fides accedat, panis est esca, sanguis vita, caro substantia, corpus Ecclesia. corpus propter membrorum in vnum conuenientiam, panis propter nutrimenti congruentiam, sanguis propter viuificationis efficientiam, caro propter assumptæ humanitatis proprietatem. Testatur hoc loco Cyprianus hoc Sacramentum carnem & sanguinem dici propter viuificationis efficientiam & humanitatis quæ Christus assumpsit proprietatem, id est, propriam virtutem, spiritum videlicet & vitam. & statim addit, Hoc Sacramentum aliquando corpus suum, aliquando carnem & sanguinem, aliquando panem Christus appellat, portionem vitæ æternæ, cuius secundum hæc visibilia corporali communicauit naturæ. Et rursum, Sacramenta quidem, quantum in se est, sine propria esse virtute non possunt, nec villo modo diuina se maiestas absintat mysteriis. Hæc voces, quibus passim vtitur Cyprianus, virtus diuina, viuificationis efficientia, vita

Chrysost.

Epiphanius in
Ancho.Idem lib. 3.
contra hæreses.Idem in A-
nacephal.
Cyprianus de
Cœna Domini.

vitz æternæ effectus, portio vitæ, diuina essentia, diuina maiestas, quid aliud nobis delineant, quàm quod August. dixit, secundum Maiestatem suam, secundum ineffabilem & inuisibilem gratiam Christum nobiscum esse usque ad cōsummationem seculi? Præsertim quum carnalem sensum excludat, & spiritualem requirat, vt alibi copiosius explicauimus. Nec aliter sensit Cyrillus ad Calosyrium ita scribens, Ne enim horreremus carnem & sanguinem appositam sacris altaribus, cōdescendens Deus nostris fragilitatibus influit oblati vim vitæ, cōuertens ea in veritatē propriæ carnis, vt corpus vitæ quasi quoddam semen viuificū inueniatur in nobis. Quam corporis veritatem Cyprianus appellat viuificationis efficientiam, vitæ æternæ effectū, vitæ portionem: eam Cyrillus vim vitæ, corpus vitæ, semen viuificū nominat, virtutem spiritualem & gratiam significans, vt ipse se explicat in Ioan. lib. 4. cap. 17. sic inquit, Sicut parum (vt Paulus ait) fermenti totam massam fermēt, sic paruula benedictio totū hominem in se ipsum attrahit & sua gratia replet, & hoc modo Christus in nobis manet & nos in Christo. Hinc fit vt *αὐθεγοποποιῶν*, id est, humanæ carnis esum reiiciat, & fidelium mentes ab adulterinis sensibus, & humanis cogitationibus abducatur, & hoc mysterium, sola, pura, & inexplorata fide accipi affirmet ad Euoptiū, vt antè citauimus. talem autem esum spiritualem esse, & per gratiam fieri necesse est. In hanc sententiā Athanasius in lib. de peccato in spiritum sanctum ita scribit, Eapropter meminit ascensus filij hominis in cælū, vt illos à corporali cogitatione auelleret, & posthac discat carnem Christi dictam, cibū cælestem, & supernè venientem, & spiritualem alimoniam, quam ipse det. Nā quæ loquutus sum vobis, inquit, spiritus & vita sunt. Quod idem est, ac si dicat, Corpus quod quidē ostenditur, occiditur, pro mundi dabitur alimonia, vt spiritualiter in vnoquoque distribuatur, ac fiat omnibus conseruatorium in resurrectionem vitæ æternæ. Propterea dicit Athanasius mentionē fieri ascensus filij hominis, vt à corporali, de præsentia sua, cogitatione nos auocet, & posthac discamus carnem Christi vocari gratiam & virtutem spiritualem, quam cibum cælestem, supernè venientem, spiritualem alimoniam nominat, & spiritualiter distribui affirmat. His consonat Chrysost. in Math. cap. 26. hom. 83. Non videbitis (inquit) quanta instantes animi alacritate mammillas arripiunt: qua pressione papillis infigunt labra? non minore cupiditate nos quoque ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritualem accedamus papillam, imò verò maiore desiderio, quasi lactantes pueri, gratiam Spiritus sugamus, vnus sit nobis dolor, vna mœstitia, si hac alimonia spirituali priuemur. Idem in eadem homilia dicit, insensibile esse quod nobis traditur in hoc Sacramento, sed per res sensibiles, quæ admodū & in Baptismo. Verba sic habent, Quoniam ergo ille dixit, hoc est corpus meū, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile traditum nobis à Christo, sed rebus sensibilibus omnia vero quæ tradidit insensibilia sunt. Sic & in Baptismo, per aquam quæ res sensibilis est, donum illud conceditur. quod autem in ea conficitur, regeneratio scilicet ac renouatio, intelligibile quiddā est. Nam si tu incorporeus esses, nudè ipsa dona incorporea tradidisset tibi, quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. O quot modò dicūt, Vellem formam & speciem eius, vellem & vestimenta ipsa, vellē calceamenta videre: Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis, vestimenta eius desideras videre, ipse verò seipsum tibi tradidit, non vt videas solū, verū etiam vt tangas, & in te habeas. Præcipit hinc Chrysostomus, vt credamus Christo dicenti, hoc est corpus meū, sed vt oculis intellectus id perspiciamus, neq; enim sensibile, aut corporeum aliquid in Sacramentis donari, sed per ea quæ sensibilia sunt, ipsa dona intelligibilia, & incorporea nobis tradi, idq; nō in Baptismo solū, verū etiam in Cœna Domini: Quod si Christus in Cœna seipsum nobis exhibet, & nihil tamē corporeū traditur, nā dona dicit esse incorporea, palam est Chrysost. cum reliquis Patribus sentire, Christū per gratiā & corporis sui virtutē in Sacramentorū vsu præsentē esse. Quāuis hic author alicubi piis vtatur hyperbolis, de hoc Sacramento differens. quod etiam hic fecit, cum non solū videndū, sed etiam tangendum Christū proponi affirmat, tamen ex hoc loco & aliis quibuscūq; quæ germana fuerint eius de hac re sententiā, non iniquus lector facilē deprehēdet. Hoc ipsum Theodorus in primo dialogo manifestē docet hoc modo: Ortho. Ipse saluator noster cōmutauit nomina, & corpori quidē symboli nomē dedit, symbolo verò corporis nomē. Sodal. vera dicis: vellem autē causam discere mutationis nominū. Orth. Causa manifesta est his qui diuinis mysteriis imbuti sunt. Voluit enim vt hi qui diuina mysteria participant, ad reiū quæ

Cyrillus ad Calos.

Idē in Ioan. lib. 4. cap. 17.

Idem ad Euopt. Athanas. de pecc. in Spiritum sanctum.

Chrysost. in Math. cap. 26. hom. 83.

Idē ibidem;

Theodorus dial. i.

videntur naturam ne attendant, sed per nominum mutationem credant illi quæ ex gratia facta est transmutationi. Nam qui corpus suum naturale cibum & panem ante vocasset, & rursum seipsum vitem appellasset, idem ea, quæ videntur symbola, corporis & sanguinis sui titulis honoravit, non mutans naturam, sed gratiam adiciens naturæ. Nihil apertius dici potest, quam hic explicat Theodoritus, quo modo panis sit corpus Christi, quod videlicet natura panis maneat, & tamen per gratiam corpus efficitur, quoniam gratia naturæ panis adiungitur. Idem dial. 2. Neque enim post sanctificationem mystica symbola à propria sua natura recedunt, manent enim in priori sua substantia, & figura & specie, & videri possunt ac tangi, quemadmodum & antea. Intelliguntur autem quæ facta sunt, & creduntur & adorantur, tanquam ea sint quæ creduntur. Dixerat autem, naturam symbolorum manere, sed per gratiam mutationem factam esse, naturam non fuisse mutatam, sed gratiam adiunctam. Hic disertè dicit substantiam figuram & formam symbolorum eandem esse post sanctificationem, intellectui tamen, & fidei nostræ alia fieri, nimirum per gratiam, ut prius docuit. eandem cum Chrysost. canens cantilenam, nihil sensibile aut corporeum hic donari, sed intelligenda & incorporea esse, quæ per gratiam & cum virtute donantur. Huc pertinet Euthymij verba in Math. cap. 64. Itaque sicut vetus Testamentum hostias & sanguinem habebat, ita & novum, corpus videlicet & sanguinem Domini. Non dixit autem hæc sunt signa corporis mei, sed hæc sunt corpus meum & sanguis meus. Oportet ergo non ad naturam eorum quæ proponuntur aspicere, sed ad virtutem eorum. Quemadmodum enim supernaturaliter assumptam carnem deificavit, si ita loqui liceat, ita & hæc ineffabiliter transmutat, in ipsum vivificum corpus suum, & ipsum preciosum sanguinem suum, & in gratiam ipsorum. Quod ait naturam eorum quæ proponuntur non esse spectandam, docet naturam panis manere, quod addit, sed virtutem ipsorum, ostendit virtute corpus Christi esse, non aliquo carnali modo. Denique & in gratiam ipsorum, per interpretationem adiunxit, ut carnales cogitationes excluderet. Leo & Syn. Rom. de cōsec. dist. 2. & Synodus Romana de consecr. dist. 2, ab his non dissident, sic enim habent, Quia in illa mystica distributione spiritualis alimoniam, hoc impertitur, hoc sumitur, ut accipientes virtutem celestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est transeamus. Habes eadem per hæc verba, quibus Emyssenus & Chrysost. ut antè citauimus vsi sunt, distributionem spiritualis alimoniam, virtutem celestis cibi sumptam, atque ita nos in carnem illius transire. quod quid aliud est, quam nos per gratiam & virtutem cum carne ipsius coniungi? Nam qui possumus aliter in carnem illius mutari? Huc facit & Hilarij dictum, ibidem inter alia relatum, Non enim est quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus Sacramenti spiritualis. Quin & Theophylactus, qui velut æmulus quidam, & interpretatur Chrysostomi, hoc ipsum affirmat planissimè. quemadmodum supra plenius exposuimus, ex quibus pauca quædam hic referam, reliqua lector illinc ipse petas. Nam & carnales cogitationes omnino tollit, & spiritualiter intelligenda verba mysterij huius asserit, ut quæ nihil carnale habeant, sed vitam afferant æternam, & rationem ac modum intelligendi commonstrat, in Marc. cap. 14. ita scribēs, Et quomodo (inquit) caro non videtur? O homo, propter infirmitatem nostram isthuc fit. Quia enim panis quidem, & vinum ex his sunt, quibus assueuimus, ea non abhorremus, sanguinem verò propositum & carnem videntes, non ferremus, sed abhorreremus. Idcirco misericors Deus nostræ infirmitati condescendens, speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transelementat. Idem in Ioan. cap. 6, super hæc verba, Durus est hic sermo, quis potest eum audire, &c. Vide insipientiam illorum. Nam debebant interrogare, & discere ea quæ ignorabant. At illi resilliebant, & nihil spiritualiter exponebāt, sed omnia ut videbantur. Nam quia carnem audierant, putabant quod eos cogeret carnis & sanguinis fieri deuoratores. quia autem nos spiritualiter intelligimus, neque carniū voratores sumus, & sanctificamur per talem cibum. Certa est Theophylacti sententia, fideles in Sacramento *σαρωφάγοις*, hoc est carniuoros, ut ita dicam, non esse, ut litera sonat, sed spirituales sensum requiri, hoc est, seruata panis & vini specie virtutem carnis & sanguinis à fidelibus accipi. Ut ex ipsius verbis & hic & antè relatis manifestum est. Quocirca Bertramus antiquorū sententiā sequutus ita scripsit, Nā secundum creaturarū substantiā, quod fuerant ante consecrationem, hoc & postea consistūt. Panis & vinū prius extitere, in qua etiā specie iā consecrata permanere videtur. Est ergo interius commutatū, Spiritus sancti potētī virtute, quod fides aspicit, animā pascit, æternæ vitæ substantiā subministrat.

Item,

Item, Nunc autem, quia fides totum quicquid illud totum est aspicit, & oculus carnis nihil apprehendit, intelliget quod non in specie, sed in virtute corpus & sanguis Christi existant quæ cernuntur. Idem Bertramus quum citasset illud Isidori, Quæ ob id Sacramenta dicuntur, quia sub tegumēto corporalium rerum, virtus diuina secretiùs salutem operatur: vnde & à secretis virtutibus vel sacris, Sacramēta dicuntur, & Græcè *μυστήριον* dicitur, quod secretam & reconditam habeat dispensationem: pōst de suo sic infert, Quid istinc perdocemur, nisi quod corpus & sanguis Domini, propterea mysteria dicuntur, quod secretam & reconditam habeant dispensationem, id est, aliud sint, quod exteriùs innuant, & aliud quod interiùs inuisibiliter operentur? Hinc etiam & Sacramenta vocitantur, quia tegumento corporalium rerum, virtus diuina secretiùs salutem accipiētium fideliter dispensat. Ex his omnibus quæ sunt hætenus dicta monstratum est, quod corpus & sanguis Christi, quæ fidelium ore in Ecclesia percipiuntur, figuræ sint secundum speciem visibilem: at verò secundum inuisibilem substantiam, id est, diuini potentiam Verbi, corpus & sanguis verè Christi existunt. Vnde secundum visibilem creaturam corpus pascunt, iuxta verò potioris virtutem substantiæ mentes fidelium & pascunt & sanctificant. Hæc Bertramus. Hætenus quæ fuerit veterum orthodoxorum de Cœna Domini sententia recensuimus tam Græcorum quàm Latinorum, vsque ad Bertrami tempora, qui anno post Christum natum octingentesimo quadragesimo, doctrina vitæque clarus extitit, nec à quoquam vel hæreseos insimulatus, vel reprehensus est quasi malè scripserit, sed communi doctorum & bonorum iudicio celebratus est. Quare Ioannes abbas ille Trithemius in catalogum Ecclesiasticorum, & illustrium scriptorum illum referre non dubitauit, & hoc sequente suo prædicare testimonio. Bertramus presbyter, & monachus in diuinis Scripturis valde peritus, & in literis secularium disciplinarum egregiè doctus, ingenio subtilis & clarus eloquio, nec minùs vita quàm doctrina insignis, scripsit multa præclara opuscula, ex quibus ad meam notitiam pauca peruenerunt. Ad Carolum regem, fratrem Lotharii Imperatoris scripsit commendabile opus De prædestinatione librum vnum, De corpore ac sanguine Domini librum vnum. Hæc eò commemorauit lubetiùs, quod mordacem qua non nemo vsus est linguæ petulantiam coarguam, qui in libro de hac controuersia nuper ædito, quum nihil haberet quod Bertramo responderet, satis esse putabat hunc talem virum contemnere, & hæretici pomē inurere. Bertramus inquit siue quis alius fuerit author eius operis, quod sub illius nomine fertur, callidus fuit & impudens hæreticus. Os durum & chamo comprimendum. Quin & Bernardus qui post Bertramum trecentesimo circiter anno vixerit, carnalem in verbis Cœnæ Dominicæ intelligentiam reiicit, & spiritualem tantum agnoscit, cuius verba ex sermone in die Cœnæ Domini desumpta subieci, Sacramētum dicitur sacrum signum, siue sacrum secretum. Multa siquidem sūt propter se tantum, alia verò propter alia designanda, & ipsa dicuntur signa & sunt. Vt enim de vsualibus sumamus exemplum, datur annulus absolute, propter anulum, & nulla est significatio: datur ad inuestiendum de hæreditate aliqua, & signum est. ita vt iam dicere possit, qui accipit, Annulus non valet quicquam, sed hæreditas est quam quærebam. In hunc itaque modum, appropinquans passioni Dominus, de gratia sua inuestire curauit suos, vt inuisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. Ad hæc instituta sunt omnia Sacramenta, ad hæc Eucharistiæ participatio. Idem de sancto Martino, Videlicet vsque hodie eadem caro nobis, sed spiritualiter vtrique non carnaliter exhibetur. Neque enim est quod causemur, nostro huic negatam tempori, siue eam quæ ad Patres veteris Testamenti facta est apparitionem, siue eam quæ Apostolis exhibita est præsentiam carnis eius. Siquidem fideliter considerantibus neutrum deesse liquebit. Adest enim nobis etiam nunc carnis ipsius vera substantia, haud dubium sanè quin in Sacramento adsunt reuelationes, sed in spiritu & virtute: vt tempori gratiæ quod nunc est, nihil in vlla gratia deesse proberetur. Denique nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Nobis tamen reuelauit per Spiritum suum. Nec mireris quod carnales eis manifestationes exhibuit, qui carnalem eius præstolabantur aduentum. Nobis enim tanto efficacior gratia, & reuelatio dignior necessaria est, quanto nimirum excellentiora constat esse quæ expectamus. Quid senserit Bernardus de præsentia carnis in Cœna Domini, ex his quæ adduximus, obscurum esse non potest. Primum veteres imitatus, duas partes Sacramenti constituit, signum externum & rem internam, quam gratiam

Abbas
Trithem.

Bernard. in
serm. in die
Cœnæ.

Idem De
S. Mart.

inuifibilem definit eſſe. Deinde carnem nobis exhiberi, ſed ſpiritualiter non carnaliter. poſtremò veram ſubſtantiam carnis ad eſſe, ſed vt tempori gratiæ conuenit: in gratia, ſpiritu & virtute. De illo verò altero ſermone, de Cœna Domini, quia inter opera Bernardi genuina non recenſetur, etſi cum hiſ quæ iam diximus non pugnet, ſi modò author illius ipſe ſibi conſtare putandus eſt, tamen quum alienum opus & ſubdititium habetur, in controuerſia de re tanta locum habere non debet. In hac igitur operis huius tertia parte, volui oſtendere, & feciſſe me puto, quo modo Chriſtus Dominus noſter præſens eſſe credendus eſt in Cœnæ ſacræ adminiſtratione, iuxta communem & cõſentientem veterum Patrum interpretationem. Primum docui de Chriſti carne edenda, ſpiritua-lem ab illis intelligentiam requiri, & carnalem omnem cogitationem ablegari. Deinde non eſſe ſpiritualemente intelligendi modum, ſi quis literam ſequatur, & propriam verborum ſignificationem, qualem commenti ſunt qui tranſſubſtantiationem induxerunt, aut craſſam cum pane carnis præſentiam ſtatuunt, ſed omnes huiusmodi cogitationes, carnales & humanas, non ſpirituales eſſe. Denique quid iidẽ illi Patres definiẽrũt, ſpiritualiter intelligere, nimirum Chriſti corpus in Euchariftia, vt ſigno quodã ſacro, per gratiam & virtutem efficacem fidelibus exhiberi. Sed hĩc ſcrupulus oboritur, Si gratiam & virtutem veri corporis cum pane & vino cõiungi credamus, nimium elementis tribuere videbimur, & geminum inde malum proueniet. Nam ita fiet vt Sacramenti adoratio ſequatur & idololatriæ periculum: & mali quum Sacramentum ſumunt, ſimul etiam ipſi corpus ederent, & gratiæ illius participes eſſent. Id autem fieri non poteſt. Qui manducat me, inquit Chriſtus, viuet ipſe propter me, & qui edit hunc panem viuet in æternum. quod de malis non poteſt intelligi. Quod attinet ad Sacramenti adorationem, reſpondeo veteres Euchariftiam ſumpſiſſe cum reuerentia & honore magno, tutos tamẽ ab idololatria fuiſſe, quod nobis etiam antiqua diſciplina reuocata, & Catechiſmi forma reſtituta contingeret. Nam quod veteres adorabant quum acciperent, Auguſtinus aperte teſtatur in Pſalmo 98, quum ait, Ipſam carnem vobis manducandam ad ſalutem dedit. nemo autem illam carnem manducat niſi prius adorauerit, & non ſolũ non peccamus adorando, ſed peccamus non adorando. Idem in ſententiis Proſp. Nos autem in ſpecte panis & vini, quam videmus, res inuiſibiles, id eſt, carnem & ſanguinem honoramus. Item Eufebius Emyſſenus, Quum reuerendum altare cibis ſpiritualibus ſatians aſcendis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honora, mirare. Et Chryſoſtomus 1. Corinth. 10, hom. 24, Etenim quod ſummo honore dignum eſt, id tibi in terra oſtendam. Nam quemadmodum in regiis, nõ parietes, non tectũ aureum, ſed regum corpus in throno ſedens, omnium præſtantiffimum eſt, ita quoque in cælis regum corpus, quod nunc in terra tibi videndum proponitur. Neque Angelos, neque Archangelos, non cælos cælorum, ſed ipſum horum omnium tibi Dominum oſtendo. Ambroſius 1. Cor. 11, Euchariftia medicina eſt ſpiritualis, quæ cum reuerentia deguſtata, purificat ſibi deuotum. Et mox, Deuoto animo, & cum timore accedendum ad ſacram communionem docet, vt ſciat mens reuerentiam ſe debere ei, ad cuius corpus ſumendum accedit. Theodoritus etiam dial. 2, Neque enim poſt ſanctificationem, myſtica ſymbola illa propria natura ſua egrediuntur. manent enim in priore ſua ſubſtãtia, & figura, & ſpecie, adeoque & videntur & palantur, quemadmodum & antea. Intelliguntur autem quæ facta ſunt, & creduntur & adorantur, tanquam ea exiſtentia quæ creduntur. Ex hiſ & aliis locis facilẽ intelligitur quo honore, qua reuerentia veteres ad ſacram communionem acceſſerunt. Neque id mirum eſt, quum veritatem, naturam, & virtutem veri corporis Domini noſtri ſe in illo pane ſumere credebant, & ab idololatria procul aberant, inſtituti & diligenter edocti, non ſignum externum, ſed internam virtutem adorare. quod Auguſtinus hiſ verbis oſtendit De doctrina Chriſtiana, lib. 3, cap. 9, Sub ſigno enim ſeruit qui operatur aut veneratur aliquam rem ſignificantem, neſciens quid ſignificet. qui verò aut operatur aut veneratur vtile ſignum diuinitus inſtitutum, cuius vim ſignificationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & tranſit, ſed illud potiùs quò talia cuncta referenda ſunt. Et mox, Hoc verò tempore poſteaquam reſurrectione Domini noſtri Ieſu Chriſti maniſeſtiſſimum iudicium noſtræ libertatis illuxit, nec eorum ſignorum quæ iam intelligimus operatione graui onerati ſumus, ſed quædam pauca pro multis, eadẽque factũ facillima, & obſeruatione caſtiſſima, ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina, ſicuti eſt Baptiſmi ſacramentum, & celebratio corporis & ſanguinis.

Auguſt. in
Pſal. 98.

Idem.

Eufeb. E-
myſſenus.
Chryſoſt. 1.
Cor. 10, ho-
mil. 24.

Ambroſ. 1.
Cor. 11.

Theodorit.
dial. 2.

Auguſt. De
doctr. Chri-
ſtiane lib.
3, c. 9.

sanguinis Domini, quæ vnusquisque quum accipit, quò referantur imbutus agnoscit, vt ea non carnali seruitute, sed spiritali potiùs libertate veneretur. Hic videmus quali doctrina fuerunt olim imbuti Christiani, priusquam ad Sacramentorum vsum accederet, & quo pacto quum honorem siue adorationem adhibuerint tam in Baptismo quàm in Coena celebranda, tamen id sine periculo fiebat, aut scandalo. Periculo, vt hic liquet, quum non ad id quod videtur & caducum est, sed ad virtutem & significationem respuerent: scandalo, quòd olim religio fuerit coram infidelibus, aut mysteriorum ignaris non dicam Sacramenta sumere, sed omnino de tam arcanis rebus, apud illos verba facere. Cuius rei multa sunt testimonia, sed hoc vno Theodoriti ex dial. 2, cõtenti erimus in præsentia. Nam orthodoxus interrogatus quomodo vocaret ante cõsecrationem quod offertur à sacerdote, responderet, Non est liberè loquendum: nam verisimile est quosdam adesse, qui Christi sacris non sunt initiati. Eran. responde summissa voce. Ex hoc loco manifestum est quàm cautè sobrièque de mysteriis olim loquuti sunt. Illud autem operæpretium est obseruare, veteres quum de Sacramentis loquebantur, variis vocibus vfos esse, honorandi, venerandi, adorandi, quibus tamen, aut alium quendam honorem & reuerentiam sacris rebus conuenientem significare voluerunt, quàm illam adorationem quæ præcipitur à Deo, quum ait, Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles. Vt duplex adoratio esse definiatur; altera, qua Deum ipsum prosequimur, altera, qua præscripta signa, & mysteria diuina, iuxta illud, Adorate scabellum pedum eius. quod plerique de arca fœderis intelligunt, alii de humanitate Christi interpretantur: aut si eandem vtrobiue adorationem esse censent, poterimus dicere adorandam carnem Christi, quanuis creatura sit, propter coniunctam diuinitatem, adorandam arcam fœderis, propter diuinæ maiestatis præsentiam, quam Deus ipse pollicitus est affuturam. Ad quem modum etiam Eucharistiam possumus adorare, propter ineffabilem & inuisibilem, vt ait Augustinus, Christi gratiam coniunctam. non venerantes id quod videtur & trãsit, sed id quod creditur & intelligitur. Illud etiam animaduersione dignum, non adhibitam olim adorationem illam ab ociosis spectatoribus, sed ab iis qui mysteriasumerent, & eorù gratiæ participes fierent. Nam qui adorât & sumit, ei corpus Christi est, non ei qui adorât nec accipit. In hunc enim finem institutus est ille cibus, vt adorantes comedamus, nõ vt aliis comedentibus adoremus. Hæc de adoratione dicta sint. Quod autem negatur malos edere posse corpus Christi, quod necessariò fieret, si virtus & gratia spiritalis cum pane coniuncta sit, responderi potest, distinctione vtendum esse. Nam si spectemus ipsam Sacramenti naturam, diuina virtus abesse à signo non potest, quâ Sacramentum est & huic vsui seruit: sin mores & ingenium accipientis, illi vita & gratia non est, quod alioqui natura sua vtrunque est, quia malorum nequitia tantæ bonitatis non est capax, nec fructum in ipsa ferre sinit, imò contrà, mors illis & condemnatio est. Quemadmodum enim ciborum genera multa, suapte natura salubria sunt, at si in corpora malè affecta ingerantur, malum augent, sæpe mortem accelerant, non natura sua, sed accipientis vitio: ita fit & in Sacramento, cui semper adest virtus propria, donec suo munere defungatur, etiam si quum sumit indignus, nec tantam bonitatem capere, nec fructum vllum sentire possit. Cyprianus De Coena Domini id ipsum confirmat. Sacramenta quidem, inquit, quantum in se est, sine propria esse virtute non possunt, nec vllò modo diuina se absentat maiestas mysteriis. Sed quanuis ab indignis se sumi vel contingi Sacramenta permittant, non possunt tamen Spiritus esse participes, quorum infidelitas vel indignitas, tantæ sanctitudinì contradicat. Ideoque aliis sunt hæc munera, odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem, quia omnino iustum est, vt tanto priuentur beneficio gratiæ contemptores, nec in indignis tantæ gratiæ puritas sibi faciat mansionem. Augustinus contra literas Petiliani, lib. 2, cap. 47, Memento ergo Sacramentis Dei nihil obesse mores malorum hominum, quo illa vel omnino non sint, vel minùs sancta sint, sed ipsis malis hominibus, vt hæc habeant ad testimonium damnationis, non ad adiutorium sanitatis. Idem libro 5, De Baptismo contra Donaristas, c. 8, Sicut enim Iudas cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in se diabolo præbuit: sic indignè quisque sumens Dominicum sacramentum, non efficit vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini & sanguis Domini nihilo minùs erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus, Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Idem contra Crescen. lib. 1, cap. 25;

Theod.
dial. 2.Cyprian. De
Coena Do-
mini.August. con-
tra literas
Pet. l. 2, c. 47Idem De
bapt. l. 5:

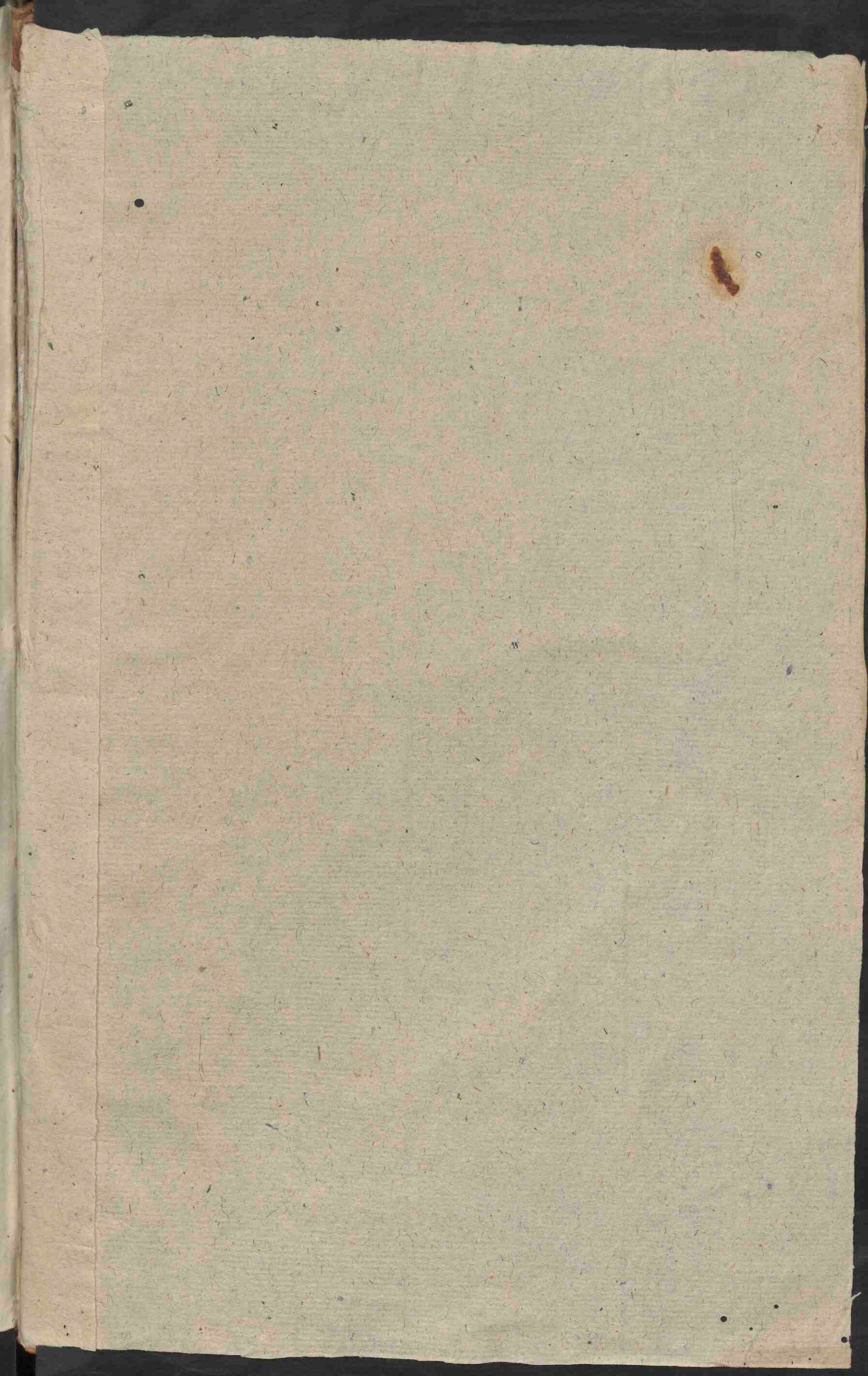
Item cōtra
Ereic. lib. 1.
cap. 25.

Quauis ipse Dominus dicat, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam, nōne idem Apostolus docet, etiam hoc perniciosum malè vrentibus fieri? Ait enim, Quicumque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Ecce quemadmodum ob sunt diuina & sanèta malè vrentibus. cur non hoc modo & Baptismus? Ex his & aliis multis locis patet quòd Eucharistia, quantum ad Sacramenti naturam attinet, verè corpus & sanguis est Christi, verè diuina & sanèta res est, etiā quum ab indignis sumitur: quum tamen illi minimè participes fiant gratiæ illius & sanètimoniæ, sed mortem inde hauriāt & condemnationem. Neque enim in illis tanta bonitas manet, aut in illos vt maneat, sed vt condemnet, ingreditur. neque magis illis prodest contactus Dominici corporis, quàm Iudæis Christum crucifigentibus profuit illius sacrosanctum, & sua semper gratia præditum corpus attigisse. Quare maneat Sacramenta, quandiu Sacramenta sint, suam retinere virtutē, nec ab ea posse separari. Suis enim semper cōstāt partibus, terrena & celesti, visibili & inuisibili, interna & externa, siue boni sumāt, siue mali, siue digni siue indigni. Quin & illa signorum commutatio, & elementorum in substantiam interiorem transitio, quæ passim apud scriptores veteres occurrit, nullo modo potest consistere, si virtutem separemus à signo, & alterum seorsum ab altero velimus accipi. Hoc autem ita intelligendum est, quandiu signum ei seruit vsui, & fini accommodatur, cui iuxta verbū Dei destinatum fuerit. Nam si ad alios vsus applicamus, & abutimur contra Christi institutum, aut Sacramentum prorsus non est, aut Sacramentum esse desinit. Itaque non leuiter peccant, qui panis & vini symbola, non quò Christus instituit dirigunt, sed ad pōpam à verbo Dei alienam consecrant, & tamen simplici plebi pro Sacramentis obtrudunt. Quauis enim ritè & ad vsus legitimos comparata sint, tamen quum cessat vsus ille & functio proprii muneris, non amplius Sacramentorum, vel nomen vel virtutem ob tinent: cuius rei fidem facit Ecclesiæ vetusta consuetudo. Nam peracta communione, quæ de Sacramentis superfuerant, communem cœnam comedentes, pariter in templo sumebant, vt Hieronymus in primam ad Corinth. cap. 11, testatur. Partim quæ remanferunt inconsumpta, statim igni tradebantur, vt docet Hefychius in Leuit. lib. 2, cap. 8. quorum neutrum fieri fas erat, nisi Sacramenta esse desissent. Quo fit vt nec iste scrupulus de indignè sumentibus, multum habet momenti ad hanc quam exposuimus sententiā labefactandam, sed ea nihilo minùs salua manet & illaesa, meritòque à veritatis & concordia cupidis amplectenda. Primum quia Sacramentorum dignitas, & debitus honos non læditur, sed integer & inuiolatus manet, dum & veritatem corporis & naturam ac substantiam illius, vnà cum symbolis accipi fateamur à fidelibus, quod & veteres Patres fieri testantur. Deinde hæc recepta quam iidem Patres diligenter obseruarunt distinctione, inter proprium siue assumptum illud corpus Domini, & hoc symbolicum corpus, siue Sacramentum corporis, non peccatur in analogiam fidei nostræ, quæ nullo pacto conuellenda est, quandoquidem vtrique corpori quæ sua sunt attribuimus. Proprium enim & assumptum corpus in loco esse, & loci spatio circumscribi dicimus, propter veri corporis modum, vt ait Augustinus, Vt vera naturæ humanæ ratio postulat, & orthodoxi contra Marcionem, Eutychem & alios hæreticos fortiter affirmant, quod qui negant, & illud corpus vbique esse statuunt, veram naturam corporis, eadem opera denegāt, & in errores Morum & hæreses incidunt. Et tamen nihil vetat veritatem symbolici corporis, quia spiritualis & diuina res est, tam latè diffundi atque præsentem esse, quàm latè patet Sacramenti celebratio, iuxta eorundem orthodoxorum sententiam. Præterea doctrinam hæc nulla comitantur absurda, qualia multa tam crassam illam transsubstantiationem, cum carnalem cum pane copulationem consequuntur. quòd videlicet mures, bestia, perditii homines, preciosum illud assumptum corpus Domini rodunt, mandunt & deglutunt. quum de illo corpore, teste Hieronymo, nulli quamlibet pio homini fas sit edere. Adde quòd non perplexa, nec difficilis est, sed aperta, & quantum mysteriorum natura patitur perspicua, & quum hæc alioqui controuersia, multis intricata, labyrinthoque similis esse videatur, hæc explicatio facilis est, nihil occurrit obscurum, nulla Scripturæ verba, nulla Patrum testimonia repugnant, sed omnia conueniunt & amicè concinunt. Adhæc vetus est hæc tractandi ratio, constanter ab antiquis tradita, non nuper nata, aut hoc primum tempore excogitata, vt ipsa res indicat, eoque magis ad pacem Ecclesiæ, & ad tranquillitatem conciliandam facit, quum non opinionem aliquam nouam, ex nostro capite genitam,

Hieron. in
ad Cor. c. 11.
Hefych. in
Leuit. 12.
c. 8.

genitam, sed pristinam orthodoxorum sententiam esse reuocatam omnes intelligant. Præsertim quum eiusmodi sit, vt nullam partem iure possit offendere, sed omnes ad placabilitatem hortetur & inuitet. Sunt qui ægrè ferant Eucharistiam signum aut figuram appellari, quasi nudum signum sit, aut inanis figura: hinc audiunt non tantum signum, sed rem ipsam, non solum figuram, sed etiam veritatem. Eo non contenti, Patres vrgent: naturam corporis in Sacramento exigunt. Audiunt hinc quoque naturæ præsentiam doceri, & naturalem participationem fieri. Instant adhuc, & substantiam corporis fateri iubent. Vident substantiam quoque à nobis præsentem affirmari, & communionem nostram cum Christo naturaliter, & vt ita dicam, substantialiter prædicari, sed has voces, non vt philosophi, sed vt theologi loquuntur, intelligi oportere. Nec de Transsubstantiationis vocabulo, quanuis barbaro minimèque necessario litigemus, si modò talem substantiarum transmutationem interpretentur, qualem veteres agnoscebant, sacramentalem videlicet, qualis etiam in homine fit per Baptismum regenerato, qui nouus homo factus est, & noua creatura, qualis etiam fit quum nos in carnem Christi conuertimur, quibus Patres antiqui vtebantur exemplis. Voces ipsas non tãtopere fugimus, quãquam earum quoque ratio habenda est, sed significationem eam quã Patres ipsi docent, atque adeò flagitant, nos quoque requirimus: & solam *σαρκοφαγίαν*, id est, carnis vorationem, quã nullo pacto probant, sed vt stultam & impiã condemnant, reiciimus vt alienã à Scripturis, alienam à Patrum interpretatione, denique cū vera fide ex diametro pugnantẽ, ac spiritualementem sensum in hac carne edenda necessarium esse iudicamus, ipsum Christum authorem sequuti, & consensum probatissimorum, qui habentur, interpretum. Mirasane res est quàm in aliis cõtrouersis Aristotelici sumus, & distinctiones argutas sæpe magis quàm necessarias arripimus: in hac disputatione de Sacramẽtis, nullã differẽtiam admittimus, nullã homonymiã recipim⁹, quũ illã & rei natura flagitet, & veterũ authoritas nobis quasi digito cõmõstret, quũ de diuinis mysteriis, nec sacra Scriptura, nec sancti Patres loquatur physica ratione, sed sublimi diuinòq; modo, sicut homines decet *θεολόγοι* ac *θεοπρόνομοι*, spiritualibus spiritualia cõparãtes. Rursum si quis est qui nimiũ hinc Sacramẽtis tributũ existimet, nõ ita est, sed sua symbolis, externis reuerẽtia defertur, ppter vñ sacrũ, virtus autem interna quæ vi diuini verbi accedit, sola est quam respicit mens fidelium, quæ corpus & animum sanctificat vtentis. Quod si nonnulli miraculum requirunt, (nam Patres aliquot Eucharistiam ingens miraculum nominant) non min⁹ profectò mirandum est panem & vinum creaturas terrenas, & corpori tantum pascendo natas, eã virtute benedictionis mysticæ vim insitam, adeoque potentem efficacitatem possidere, vt & animos & corpora mudent, alant, sanctificent, atque ad immortalitatem præparent, vt nos membra Christi & vnũ cum illo corpus conficiant. Imò plus ponderis habet hoc miraculum, plus dignitatis, maiorem vtilitatem, ac magis mysteriorũ rationi congruentem, quàm vlla potest crassa transsubstantiatio, aut animalis & humana complecti *σαρκοφαγία*. Quare contentiõis & discordiæ semina iam sublata sunt, nec causæ quicquam superest quominus Ecclesiæ Christi, præsertim quæ profitentur Euangelii studium, pacatis animis & iunctis affectibus in vnum coeant, quæ nunc acerbis inter se dissident odiis. Hæc habui, fratres, quæ de hac spinosã, vt multis videtur, controuersia, colligenda censui, initio certè non hoc consilio, vt in lucem emitterem, sed vt certum haberem quo in re tam controuersã niti possim, & sententiæ meæ rationem reddere. Nunc verò quum fructum aliquem huius operæ qualiscunque videat mihi cepisse, non moleste fero si ad alios quoque possit aliquid vtilitatis afferre. Ipse certè mihi sum conscius, me nihil aliud hoc scripto quæsisse, quàm vt & mihi & aliis piè modestèque prodessem. Precor Deum ac Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt ab animis pastorum, doctorum, & Ecclesiæ ministrorum maximas Ecclesiæ pestes *φιλονεικίαν καὶ φιλαρχίαν*, id est, contẽdendi ac dominandi libidinem omnem amoueat, & eorum mentes ad pacem & fraternam in Christo concordiam cõponat, neque hoc insigne charitatis vinculum, ab ipso Domino Ecclesiæ suæ traditum & cõmendatum, ad contentiones & factiones alendas trahẽtes abutatur, vtque principũ ac magistratuum corda Spiritu suo sic afflare dignetur, vt quid maximè potestatem sibi creditam deceat, & gloriam Dei promoueat, ante omnia respiciant, non quid ex hac rerum perturbatione, fisco suo possit accrescere, cum ciuiũ suorum crudeli vexatione & rerum publ. communi calamitate.

L. 759-K

3895

